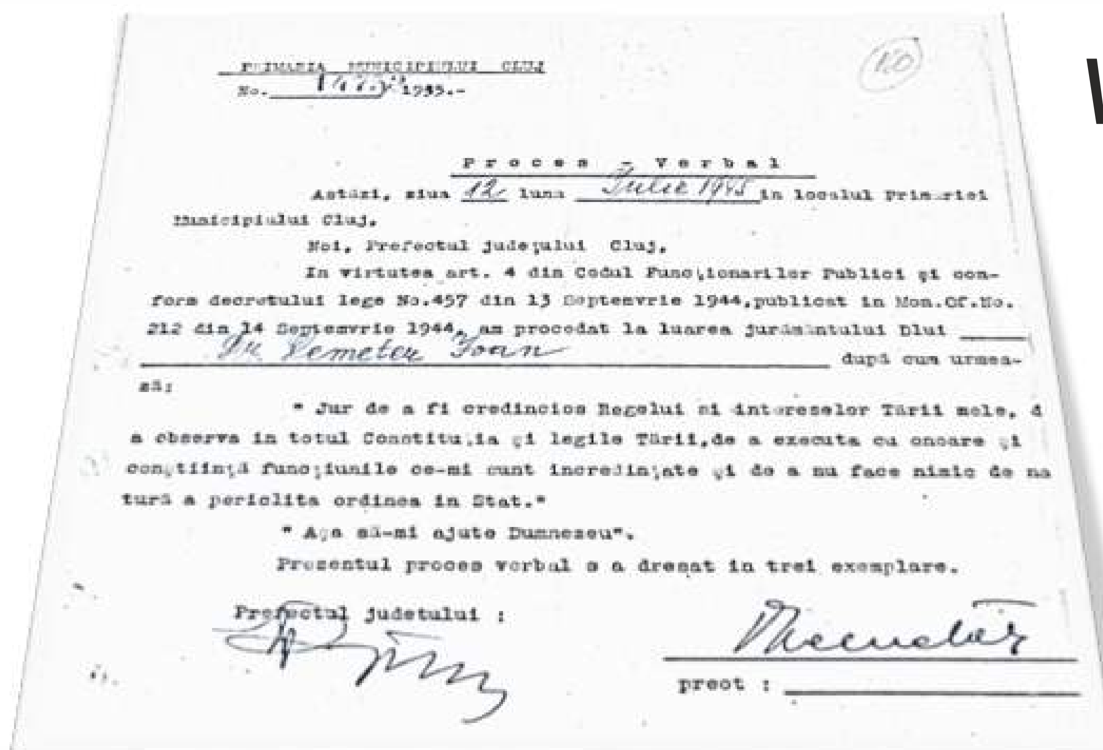
NICOLETA CHICINAȘ

EVOLUŢIA APARATULUI ADMINISTRAŢIEI PUBLICE ŞI A JUSTIŢIEI ORAŞULUI CLUJ ÎN PRIMUL DECENIU POSTBELIC (1944-1950)

PRIMARIA MUNICIPIULUI CLUJ
No. [illegible] 1945.-

Proces - Verbal

Astăzi, ziua 12 luna Iulie 1945 în localul Primăriei Municipiului Cluj.

Noi, Prefectul judeţului Cluj,

In virtutea art. 4 din Codul Funcţionarilor Publici şi conform decretului lege No.457 din 13 Septemvrie 1944, publicat în Mon.Of.No. 212 din 14 Septemvrie 1944, am procedat la luarea jurământului Dlui Dr. Demeter Ioan după cum urmează;

" Jur de a fi credincios Regelui şi interselor Ţării mele, de a observa în totul Constituţia şi legile Ţării, de a executa cu onoare şi conştiinţă funcţiunile ce-mi sunt încredinţate şi de a nu face nimic de natură a periclita ordinea în Stat."

" Aşa să-mi ajute Dumnezeu".

Prezentul proces verbal s-a dresat în trei exemplare.

Prefectul judeţului :

preot :

VOL. I

PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ

NICOLETA CHICINAȘ

Evoluția aparatului administrației publice și a justiției orașului Cluj în primul deceniu postbelic (1944–1950)

Vol. I

PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ
2023

Volumul de față reprezintă prima parte a versiunii actualizate a tezei de doctorat susținută de autoare în septembrie 2012, la Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca, sub coordonarea prof. univ. dr. Ioan Bolovan.

Referenți științifici:

Prof. univ. dr. Ioan Bolovan
Dr. Bathory Ludovic, cercetător științific principal I

ISBN general 978-606-37-2002-4
ISBN vol. I. 978-606-37-2003-1

Tehnoredactare computerizată: Cristian-Marius Nuna

Universitatea Babeș-Bolyai
Presa Universitară Clujeană
Director: Codruța Săcelean
Str. B.P. Hasdeu nr. 51
400371 Cluj-Napoca, România
Tel./fax: (+40)-264-597.401
E-mail: editura@editura.ubbcluj.ro
http://www.editura.ubbcluj.ro/

Dedic această carte familiei mele,
lui Dan și copiilor mei, Patricia-Raisa și Rafael

CUPRINS

PARTEA a II-a

Cuvânt înainte

Argument

Condițiile sociale, politice și economice actuale sunt de așa natură, că oamenii de pretutindeni doresc, uneori cu orice preț, să se producă schimbări în situația lor. În timp ce unii caută să acționeze în sensul producerii unor asemenea schimbări prin intermediul guvernelor existente, alții produc proteste de masă împotriva deciziilor luate de aceste guverne. Aceștia din urmă sunt de părere că schimbarea legilor și înlocuirea conducătorilor sau chiar a guvernelor în întregime vor duce categoric la îmbunătățirea condițiilor de viață. Dar ce ne învață istoria în acest sens? De pe poziția avantajoasă a prezentului, constatăm că, în ciuda încercărilor făcute pe parcursul a mii de ani, oamenii nu au reușit să aducă în existență nici măcar un singur guvern care să facă dreptate fără nicio părtinire sau să aducă o adevărată siguranță și fericire permanentă pentru toți supușii săi. De aici a rezultat o profundă nesiguranță care a caracterizat, în special, secolul al XX-lea.

Tragedia secolului al XX-lea este reprezentată, preponderent, de cele două războaie mondiale, iar în prezenta lucrare ne vom ocupa, în mod special, de consecințele celui de-al doilea război mondial, care a determinat Europa Centrală și de Est să parcurgă un proces de transformări structurale. Vom face referiri la comunizarea statelor din această zonă, care a debutat prin ocuparea teritoriilor lor de către Armata Roșie sovietică, finalizându-se după acapararea conducerii țărilor respective. România, Ungaria, Cehoslovacia, Polonia, Bulgaria, Albania, Iugoslavia și o parte din Germania (viitoarea Republică Democrată Germană) au fost țările europene care au cunoscut transformări drastice ale sistemelor lor politico-sociale, în direcția imitării modelului sovietic. Instalarea regimurilor sovietice în aceste state s-a făcut progresiv. Deși se pare că nu a existat o strategie clară privind comunizarea Europei Centrale și de Sud-Est, liderii sovietici adaptându-și planurile pe parcurs – în funcție de evoluția războiului și a evenimentelor internaționale –, într-o primă fază, partidele comuniste s-au aliat cu partidele democratice ajungând astfel la guvernare și obținând posturi ministeriale-cheie. În faza următoare, beneficiind de sprijinul Uniunii Sovietice, au început opera masivă de epurare a aparatului de stat, a întregii societăți, de orice urmă de opoziție asupra regimului nou instaurat.

Referindu-ne la România, spre finalul celui de-al doilea război mondial, societatea românească spera să revină la situația din perioada interbelică, fără a o idealiza, după ce traversase regimuri totalitare și se încheia o conflagrație mondială. Viața politică din România începea să se reorganizeze și să găsească drumul potrivit spre ceea ce se spera a fi democrație. Însă acest nou drum avea să ducă țara spre un nou regim totalitar, mult mai longeviv decât cele precedente.

Luptând pentru Transilvania de Nord

Participarea României la război, de partea Germaniei și împotriva URSS, a fost, în opinia unora, un act de „legitimă apărare națională”,[1] speranța recuceririi Transilvaniei de Nord – pierdută în 1940 în urma Dictatului de la Viena – fiind unul din motivele care au determinat intrarea țării noastre în cel de-al doilea război mondial alături de Axă și elementul determinant în continuarea războiului contra URSS după ajungerea armatei române la Nistru. Situația se va complica și după ce România va întoarce armele împotriva regimului nazist, participând cu efective militare în coaliția antihitleristă, problema Transilvaniei de Nord luând acum o întorsătură neașteptată. Ardealul de Nord devine mijloc de șantaj folosit de Uniunea Sovietică pentru sovietizarea țării noastre, dorința de recuperare a teritoriului pierdut fiind unul dintre motivele pentru care comunismul a fost instaurat în România.

---

[1] Nicolae Baciu, *Agonia României, 1944–1948. Dosarele secrete acuză,* Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1990, p. 21.

Motivația alegerii temei

Ne-am propus să studiem problema *Evoluției aparatului administrației publice și a justiției orașului Cluj (1944–1950)* din două rațiuni:

1. Importanța celor două segmente supuse de noi studiului, administrația și justiția, două dintre cele trei organe care presupun existența statului român: *Corpul legiuitor*, menit să fixeze cadrul în limitele căruia trebuie să se desfășoare activitatea indivizilor și a persoanelor juridice, *organul administrativ*, care se îngrijește de satisfacerea interesului general și *organul judecătoresc*, menit să soluționeze litigiile dintre indivizi și dintre aceștia și unitățile administrative dotate cu personalitate juridică;
2. Importanța Transilvaniei de Nord, care practic a marcat istoria României postbelice și implicit a orașului Cluj, inima Ardealului. Menținerea „pulsului" în limitele normale la Cluj a fost o problemă de prim rang nu doar pentru teritoriul Transilvaniei de Nord, ci pentru întreaga țară. Cele mai importante evenimente, parțial decisive pentru situația Transilvaniei de Nord eliberate, s-au desfășurat în capitala Transilvaniei. Din acest motiv, în studiul nostru ne-am concentrat atenția, în primul rând, asupra evenimentelor politice din Cluj, urmărind apoi impactul acestora asupra administrației publice și justiției. Un alt motiv îl constituie faptul că cercetările române și maghiare nu au clarificat încă, în mod amănunțit, la nivel local, ce s-a întâmplat în realitate la nivelul administrației și justiției clujene în perioada supusă de noi studiului, în unele cazuri problematica expusă fiind doar parțial sau deloc obiectul reconstituirilor și analizelor istorice. Desigur, nu avem pretenția unei prezentări exhaustive, lucrarea fiind doar un punct de plecare în zugrăvirea unui tablou cât mai aproape de realitatea oglindită, un puzzle împrăștiat în mii de pagini de arhive, presă, discursuri, în care am încercat să asamblăm cât mai multe piese. Pentru aceasta, sursele uzitate sunt dintre cele mai diverse.

Sursele documentare utilizate

Manipularea evenimentelor istorice în interesul propagandei partidului comunist au semănat, de multe ori, confuzie în interpretarea evenimentelor, motiv pentru care documentele oficiale niciodată nu vor reuși să oglindească realitatea în totalitatea ei și, de aceea, cele scrise de puterea totalitară necesită o examinare hermeneutică specială. Cu alte cuvinte, după cum opina Zoltán Szász, niciun cuvânt scris în documentele oficiale nu este de crezut necritic, practica minciunii prin mărturii mincinoase fiind transformată în „documente", dar, în același timp, fiecare rând trebuie tratat cu seriozitate.[2] Mai mult, cu unele excepții lăudabile, referirile românești și maghiare, atât cele din perioada supusă studiului, cât și cele contemporane, sunt tributare unor interese, mai mult sau mai puțin mărturisite, de natură etnică, politică sau religioasă, motiv pentru care am apelat la unele surse străine care ne pot apropia de o judecată obiectivă. Am încercat să vedem ambele fețe ale monedei istoriei, nu intenționăm ca lucrarea să fie un manifest anticomunist, motiv pentru care ne dorim o radiografiere imparțială a celor două instituții supuse de noi studiului.

Având în vedere faptul că lucrarea tratează în special problema administrației și justiției clujene, sursele documentare utilizate sunt cele aflate în custodia Arhivelor Naționale Serviciul Județean Cluj.[3]

Din răsfoirea dosarelor îngălbenite de vreme desprindem informații prețioase pentru deslușirea realității în care românii, în general, și clujenii, în mod particular, au fost nevoiți să-și ducă traiul în această perioadă scurtă, dar de o însemnătate deosebită. Baza lucrării este reprezentată, așadar, de izvoarele primare,

---

[2] Zoltán Szász în „Cuvânt înainte" la volumul *Minorități etnoculturale. Mărturii documentare. Maghiarii din România (1956–1968),* editori Andreea Andreescu, Lucian Nastasă, Andrea Varga, Centrul de Resurse pentru Diversitate Etnoculturală, Cluj, 2003, pp. 7–8; Adrian Stănescu, „60 de ani de la 23 august 1944", în *Curierul românesc*, Revista românilor de pretutindeni, Anul XV Nr. 8 (211) August 2004.

[3] Fondurile arhivistice studiate: *Primăria Municipiului Cluj, Sfatul Popular al orașului Cluj, Inspectoratul General Administrativ Circ. III-a Cluj, Colegiul de Avocați Cluj, Parchetul General al Curții de Apel Cluj; Tribunalul Poporului, Comitetul Regional PCR Cluj, Comitetul Regional PMR Cluj, Inspectoratul de Poliție Cluj* ș.a.

documente inedite sau publicate. Lucrarea este completată de analiza unor articole din presa vremii, atât a presei comuniste, cât și a celei de opoziție sau independente, precum și din cea contemporană, la care se adaugă sursele electronice și lucrările unor binecunoscuți istorici români și străini.

Evenimentele istorice au fost aranjate tematic și apoi cronologic, astfel încât lectura să decurgă în mod coerent. Materialele arhivistice și presa am încercat să le transcriem într-o formă apropiată de textele originale, ținând totodată cont de normele actuale ale textologiei și actualizând, în majoritatea cazurilor, ortografia.

Metodologie

Pe parcursul cercetării s-au utilizat un ansamblu de metode (istorică, comparativă, statistică, conceptuală, analitică ș.a.). Încercarea de a aplica o metodologie care să se bazeze pe interdisciplinaritate – istorie politică (locală și regională), demografie, mass-media, istoria bisericii etc. – reprezintă cheia succesului demersului nostru, care cuprinde multiplele aspecte ale vieții orașului Cluj: administrație, justiție, armată, învățământ și cultură, viață politică, economică, dar și religioasă.

Am întreprins în acest sens un demers comparativ între:

- sursele edite, oficiale, din perioada supusă studiului și până în prezent, și cele neoficiale, unele inedite (arhivistice);
- sursele românești și cele maghiare, la care am adăugat diferite surse străine scrise în diferite limbi de circulație internațională (engleză, franceză, spaniolă);
- discursul elitelor comuniste, al liderilor politici din opoziție și efectele sale asupra maselor, cu accent pe principala sursă de informare a epocii, presa.

Structura lucrării

Redăm succint în continuare câteva aspecte surprinse în lucrare de-a lungul celor două volume ce o compun.

Înainte de a începe analiza propriu-zisă a subiectului propus, este necesară o radiografie istorică a perioadei supusă studiului, deciziile politice, administrative, juridice sau de altă natură trebuind să fie analizate în contextul vremurilor în care s-au luat. În acest sens, prima parte a lucrării, cuprinzând capitolele I și II din primul volum, este una descriptivă, destinată *contextului istoric*, identificării datelor istorice relevante pentru subiectul propus spre cercetare și se adresează, în special, cititorului nefamiliarizat cu perioada supusă studiului.

În primul capitol am trecut în revistă principalele evenimente din țară din perioada supusă de noi studiului, integrând România în contextul evenimentelor internaționale de la finalul celui de-al doilea război mondial. Ne referim la actul de la 23 August 1944, evenimentele din perioada de tranziție august 1944 – 6 martie 1945 și cele care au urmat instalării guvernului Petru Groza (perioada 6 martie 1945 – 13 Aprilie 1948): alegerile parlamentare din 19 noiembrie 1946; suprimarea totală a vieții constituționale din România prin eliminarea din viața politică a partidelor de opoziție și a Regelui Mihai; proclamarea Republicii Populare Române; alegerile parlamentare și Constituția din 1948.

O parte semnificativă a fiecărui capitol a fost rezervată procesului de instalare a autorităților comuniste la conducerea diferitelor instituții publice, prin politica de „epurare", „purificare" sau „democratizare" a vechilor autorități, refractare noului regim politic, sub pretextul eliminării din viața publică a „fasciștilor", „hitleriștilor", „șoviniștilor" și „antidemocraților", fiind pervertită în acest fel opera de pedepsire a adevăraților fasciști și hitleriști care au activat în timpul celui de-al doilea război mondial.

Capitolul II, *Istoria orașului Cluj în perioada postbelică*, continuă demersul început în primul capitol, integrând teritoriul Transilvaniei de Nord în contextul evenimentelor din Vechiul Regat și orașul Cluj în centrul evenimentelor din Transilvania de Nord. Pentru că studiul nostru urmărește *evoluția* aparatului administrației publice și justiției în primul deceniu postbelic, am început cercetarea cu perioada imediat următoare Marii Uniri din 1918, pentru a oferi cititorului o imagine de ansamblu a vieții orașului Cluj în

perioada interbelică, pentru a evidenția punctul de pornire și evoluția celor două segmente. Folosindu-ne de rezultatele obținute, în cuprinsul lucrării am putut compara cele două perioade, interbelică și postbelică, cu similaritățile și deosebirile intervenite, rezultatele fiind amintite în concluziile finale.

Am decis să poposim puțin și asupra învățământului, presei și vieții religioase din Clujul postbelic, dat fiind faptul că începând din luna ianuarie 1945, printr-o ordonanță a Prefecturii s-a stabilit ca până la efectuarea alegerilor comunale legale să fie desemnați de organizațiile locale ale partidelor zis-democratice 56 de membri ai Consiliului municipal al Municipiului Cluj, dintre cetățenii orașului. Erau membri de drept ai Consiliului municipal, în numărul celor 56, rectorul Universității și șefii cultelor care aveau cel puțin 2.000 de credincioși. Totodată, erau invitați să participe la ședințele mai importante ale Consiliului Politic al Municipiului Cluj, constituit în 1946, alături de personalitățile cele mai reprezentative din cuprinsul orașului, și dr. Emil Petrovici (rectorul Universității „Regele Ferdinand I"), dr. Lajos Csőgör (rectorul Universității „Bolyai"), Alois Boga (protopopul romano-catolic), Episcopul Nicolae Colan (episcop al Episcopiei Vadului, Feleacului și Clujului); Alexe Kiss (episcopul unitarian), Salamon Katz (prim-rabinul evreilor), Simion Weinstein (secretarul comunității evreiești), președintele cultului baptist și protopopul greco-catolic. Se adaugă faptul că un număr important de cadre didactice, publiciști sau fețe bisericești, au jucat un important rol politic în viața orașului, activitatea lor influențând deciziile autorităților în domeniul administrativ și judecătoresc. O parte dintre aceștia vor ocupa și funcții administrative de prim rang: viceprefectul dr. Lajos Csőgör (membru al MADOSZ, asistent universitar la secția de stomatologie a Universității „Ferenc József" – pe numele nou Universitatea Maghiară din Cluj –, iar din 1945 rector al Universității „Bolyai"), primarul Tudor Bugnariu (ziarist, profesor universitar, membru al PNP), ajutorul de primar dr. Ioan Demeter (membru al UPM, doctor în științe politico-economice, comunist, avocat, ziarist și profesor universitar la Universitatea „Bolyai") ș.a. Îi amintim totodată, alături de Episcopul ortodox Nicolae Colan, și pe Iuliu Hossu (episcopul Bisericii Române Unite din Cluj), episcopul Márton Áron (conducătorul spiritual al maghiarilor), Vásárhelyi János (episcopul reformat al Clujului), care au avut și ei un rol în derularea evenimentelor.[4]

Partea a II-a a lucrării cuprinde Capitolul III. Studiul evoluției aparatului administrativ presupune precizarea prealabilă a unor noțiuni și concepte pe care le-am amintit în prima parte a capitolului al III-lea, intitulat *Evoluția aparatului administrației publice a orașului Cluj în perioada 1944–1950*. După clarificarea conceptelor operaționale – realizând o incursiune prin literatura de specialitate cu scopul inventarierii unor puncte de vedere consacrate, ale specialiștilor, concretizate prin definiri ale noțiunilor de administrație publică centrală și locală, funcție publică și funcționari publici –, ne-am concentrat atenția asupra studiului de caz, studiind problema evoluției administrației publice a orașului Cluj în primul deceniu postbelic, punând accent pe descrierea modului de funcționare a aparatului administrativ local în perioada octombrie 1944 – aprilie 1948. Tot acest demers l-am încadrat în spațiul transilvan în scopul identificării impactului pe care orașul Cluj l-a avut în acest mediu geografic.

[4] Lăsând la o parte activitatea primarilor și a ajutorilor de primar, pe care o vom expune pe larg în cuprinsul lucrării, redăm câteva mostre din activitatea unora dintre cei enumerați mai sus: poziția viceprefectului dr. Ludovic Csőgör, care dorea să se intervină la guvern în favoarea numirii în funcțiile administrative a unor oameni „cinstiți" („democrați"), chiar dacă nu aveau calificarea necesară pentru această funcție. „*Este o alianță criminală formată din popă, notarul, învățătorul și funcționarii de la sate,* opina acesta. *Dacă nu vom fi în stare să plasăm la asemenea posturi de răspundere (preturi) oameni cinstiți, aceste companii criminale își vor continua activitatea*" (ANSJC, Fond *Comitetul Regional PMR Cluj*, Inv. 1, Dos. 1/1945, f. 65); implicarea cadrelor didactice în viața politică, reliefată de prefectul Teofil Vescan imediat după eliberarea orașului Cluj: învățătorului îi revenea sarcina selectării elementelor bune de conducere, întăririi și selectării celor slabi, precum și expulzării și nimicirii elementelor rele, „*căci procedând numai așa – de la rădăcină în sus – putem avea apoi adevărați și vrednici reprezentanți ai Neamului, care vor avea chemarea sfântă în ziua când vor fi chemați să-și aleagă un guvern sănătos, capabil de muncă și activ de o viață națională productivă*" (Ordinul nr. 137/ 21 octombrie 1944) („Activitatea Prefecturii județului Cluj", în *Tribuna Ardealului*, Organ de afirmare al românilor din Ungaria, Anul V, Nr. 1154, 28 octombrie 1944, p. 2); implicarea episcopului Márton Áron în susținerea opoziției politice a maghiarilor clujeni și în organizarea alegerilor parlamentare din noiembrie 1946, când, potrivit surselor comuniste, împreună cu organele bisericești maghiare ar fi susținut crearea unui nou partid, Partidul Democrat Maghiar (în opoziție cu UPM), iar lista poate continua.

Volumul II al lucrării cuprinde Partea a III-a, reprezentată de Capitolul IV, intitulat *Justiția clujeană în perioada 1945–1950*, și își propune să completeze tabloul Clujului postbelic, aflat inițial într-un haos legislativ care acompania haosul din administrația locală și din viața publică a orașului. Începând cu perioada protectoratului sovietic (12 noiembrie 1944 – 8 martie 1945), continuând cu perioada tensionată 6 martie 1945 – 30 decembrie 1947 și finalizându-ne demersul în jurul anului 1950, am realizat, beneficiind de bogate surse inedite, un demers nou, evoluția justiției clujene postbelice, în special a corpului avocaților clujeni, a căror situație a fost una excepțională.

Lucrarea se încheie cu concluziile finale ale cercetării, unde am ținut să amintim, selectiv, rezultatele obținute în activitatea de cercetare, analiza și interpretarea lor.

Anexele și bibliografia amplă au un rol important în înțelegerea și aprofundarea problematicii abordate.

Scop și obiective

Studiul de față își propune, ca obiectiv principal, să completeze cercetările întreprinse până acum în domeniile: istorie, administrație și justiție, în special cele legate de trecutul orașului Cluj, factor decizional, după cum am amintit, la nivel județean, regional sau chiar național.

Dintre întrebările de cercetare care ne-au ghidat cercetarea în primul volum, amintim câteva:

- Care a fost activitatea autorităților locale în perioadele istorice distincte: 12 octombrie – 12 noiembrie 1944; perioada protectoratului sovietic (12 noiembrie 1944 – 8 martie 1945); 9 martie 1945 – 13 aprilie 1948, precum și evoluțiile ulterioare anului 1948?
- Care a fost soarta funcționarilor maghiari din perioada regimului horthyst, precum și a funcționarilor români refugiați și întorși în țară în dorința de a-și ocupa vechile posturi ocupate până în 1940, situație descoperită de noi în arhivele clujene, într-un dosar inedit, dosarul nr. 27/1946 al fondului *Inspectoratul General Administrativ Circ. III-a Cluj*;
- Aspectele comune sau cele inedite din evoluția administrației publice a orașului Cluj pe toată perioada primei jumătăți a secolului al XX-lea;
- Completarea listei primarilor și ajutorilor de primari din perioada studiată, listă incompletă până în acest moment inclusiv pe site-ul oficial al Primăriei Municipiului Cluj,[5] precum și apartenența politică, originea etnică și socială a acestora.
- Care au fost criteriile de selecție pentru recrutarea, încadrarea, înaintarea sau demiterea din funcții a funcționarilor administrativi ai Primăriei Municipiului Cluj?

Răspunsurile la toate aceste întrebări și la multe altele le-am expus pe larg în cuprinsul celor două volume și le-am amintit telegrafic în cuprinsul concluziilor finale.

Obstacolele întâmpinate pe parcursul realizării prezentului studiu

Dorința de a expune cât mai fidel esența faptelor și datelor prezentate, impulsionată de informațiile pline de contradicții în unele cazuri, a reclamat apelul la surse primare. Pe de altă parte, cantitatea imensă de informație aflată în posesia Arhivelor Naționale Serviciul Județean Cluj a necesitat cercetări laborioase de selecție a materialului arhivistic, cu atât mai mult cu cât în primii doi ani ai cercetării nu a fost posibilă utilizarea mijloacelor foto digitale în arhiva acestei instituții. Starea degradată a unor documente, precum și lipsa[6] altora au îngreunat procesul de culegere a datelor și a constituit o limită a prezentului studiu.

---

[5] În lista primarilor clujeni pentru perioada 1944–1952 apar doar următorii: 1944 – dr. Ioan Demeter; 1944-1945 – Tudor Bugnariu; 1946-1952 – Gheorghe Chintezanu („Galeria primarilor Clujeni din 1918 până azi”, http://www.clujnet.com/romana/001_cluj_napoca/galerie_primari/primar_galerie_12a.html#sus, http://www.docstoc.com/docs/116265448/List_of_mayors_of_Cluj-Napoca, accesat la 10.08.2012).

[6] Dând un exemplu, registrele de procese verbale ale ședințelor Consiliului și adunărilor generale anterioare anului 1940 nu s-au mai găsit după revenirea administrației românești și reînființarea Baroului românesc din 1946 (ANSJC, Fond *Colegiul de Avocați Cluj*, Dos. 35/1950, f. 21).

Numeroasele citate din presa vremii, precum și mare parte din bibliografia postcomunistă ne oferă o imagine de ansamblu anticomunistă, însă această lucrare nu se dorește a fi decât radiografierea obiectivă a perioadei supusă studiului, cu aspectele pozitive și negative, fără a idealiza regimurile anterioare, care, la rândul lor, au fost perfectibile. În mijlocul evenimentelor postbelice, după traversarea regimurilor totalitate anterioare, perioada interbelică părea pentru unii întoarcerea la perioada cea mai luminoasă, însă și aceasta avea neajunsurile ei, pe care le vom aminti, telegrafic, în prezenta lucrare.

PARTEA I

CAPITOLUL I.
Context istoric

I.1. Viața politică din România postbelică (23 august 1944–13 aprilie 1948)

I.1.1. Perioada 23 august 1944–6 martie 1945

23 August 1944. Operă a partidelor „istorice”, a Blocului Național Democrat, a Regelui, a comuniștilor sau a Moscovei?

Înainte de a intra în subiectul propriu-zis, sunt binevenite câteva precizări de natură istorică.

La originea comunismului îi găsim pe Karl Marx și Friedrich Engels, care au scris și au publicat, în 1848, Manifestul Partidului Comunist. În lucrarea lor susțin că „istoria tuturor societăților cunoscute este istoria luptei de clasă”, preluând un concept mai vechi folosit pentru a explica evoluția istorică a omenirii. Marx a argumentat că sistemul capitalist, asemeni sistemelor socio-economice precedente, produce tensiuni interne care îl conduc la distrugere. Capitalismul urma să fie înlocuit de comunism, în același mod în care capitalismul a înlocuit feudalismul. Va urma o perioadă de tranziție în care statul va fi un instrument al dictaturii proletariatului, iar la final se va ajunge la o societate fără clase. Pe de altă parte, Marx a argumentat că schimbările socio-economice se produc prin intermediul activității revoluționare organizate. În acest model, capitalismul va lua sfârșit prin activitatea organizată a clasei muncitoare internaționale. Aceste idei au început să exercite o influență majoră asupra mișcării muncitorești, cu ecou internațional.

În perioada interbelică, România a cunoscut un peisaj socio-politic și economic complex, având o economie mixtă. A fost perioada în care țara s-a confruntat cu instabilitate politică, cu schimbări frecvente în guvern și coaliții politice. Au fost prezente diverse partide reprezentând ideologii diferite, contribuind la un peisaj politic dinamic. Corupția și clientelismul au fost provocări în această perioadă, afectând guvernanța și echitatea economică. Unele segmente ale societății, în special elita, aveau influență și acces disproporționat la resurse, iar între elita bogată și majoritatea populației, în special în zonele rurale, exista un decalaj considerabil. A fost contextul perfect pentru mișcările muncitorești, iar clasa muncitoare a început să se organizeze și să ceară un tratament echitabil, pledând pentru drepturile muncitorilor și condiții mai bune.

„*Când Marx își scria Manifestul,* opinează istoricul Thierry Wolton*, capitalismul era oribil, era un tip de exploatare. Acest context al capitalismului exploatator explică în parte, de asemenea, dimensiunea atractivă a comunismului*”, criticile capitalismului fiind susținute și de crizele economice specifice.

„*A fost o oportunitate extraordinară pentru comuniști catastrofa economică* (din anii ’30) – *în raport cu ea, ei aveau să arate mizeria capitalistă, să construiască paradisul muncitorilor”.*

Potrivit lui Wolton, în SUA erau oameni care au vândut tot ca să vină în paradisul comunist din Europa. *„A fost o greșeală teribilă a acestor oameni, pentru că primul lucru care li s-a întâmplat a fost confiscarea pașaportului…*”[7]

Partidul Comunist Român dorea, așadar, să se plieze pe proiectul comunist al lui Karl Marx, care prevedea ca în toate țările aflate sub umbrela sovietică proletarii exploatați de capitaliști/imperialiști/

[7] Iulia Marin, „Când Marx își scria Manifestul, capitalismul era oribil”, 2017, https://pressone.ro/comunismul-a-fost-orgasmul-intelectualilor/, accesat la 18.08.2023.

burghezi – reprezentați de toți cei care se opuneau regimului – să instaureze o dictatură a proletariatului de care să beneficieze toți. Dar pentru că proletarii nu au vrut sau nu au reușit să impună o revoluție, au decis să înființeze un partid al „revoluționarilor de profesie" pentru ca partidul să instaureze dictatura proletariatului în locul proletariatului. După aceea, nu s-a mai vorbit despre dictatura proletariatului, ci despre dictatura asupra proletariatului.[8] Rețeta a fost aplicată păstrând același tipar, însă cu unele particularități, în funcție de țară și regiune. Societatea românească era în continuare caracterizată prin predominarea ruralului, prezentând un nivel ridicat de sărăcie mai ales în această zonă.

În Bulgaria, de exemplu, imediat după ce la 8 septembrie 1944 trupele sovietice au intrat în țară, comuniștii din Frontul Patriei au declanșat o insurecție generală, iar în noaptea următoare au preluat puterea. La Sofia a fost format un guvern de Uniune Patriotică, care a semnat armistițiul cu comandantul trupelor sovietice și s-a hotărât participarea armatei bulgare la operațiunile militare îndreptate împotriva Germaniei. Noul guvern a procedat imediat la o epurare radicală. Au fost arestați membrii familiei regale și ai guvernelor care au condus țara după 1941, membrii partidelor care nu au acceptat colaborarea cu comuniștii, precum și înalți funcționari. Oficial ar fi vorba, în intervalul decembrie 1944 – aprilie 1945, de 11.122 persoane, din care 2.138 au fost executate, între care și cei trei regenți.[9]

Alegerile din 18 noiembrie 1945 au însemnat un succes pentru Frontul Patriei, care a obținut 88% din voturi. Opoziția, convinsă de fraudele electorale ale comuniștilor a contestat în zadar rezultatele alegerilor. În urma acestui succes, guvernul a început reforma instituțiilor. A urmat referendumul din 8 septembrie 1946, în care 92,7% dintre bulgari s-au pronunțat pentru Republică, monarhia a fost abolită (15 septembrie 1946), comunistul Vasile Kolarov devenind primul președinte al Republicii Bulgaria, iar Constituția din 4 decembrie 1947, a făcut și de jure din Bulgaria o democrație populară.[10]

Actul de la 23 august 1944

Cazul României debutează cu Actul de la 23 august 1944, care constituie un subiect controversat, părerile istoricilor fiind foarte împărțite chiar și în prezent.

„Democratizarea" României conform dioptriilor comuniste a fost posibilă într-un context intern ce era nefavorabil dezvoltării unui regim comunist. Însă în drumul spre putere, firavul Partid Comunist Român, avea să fie susținut în plan extern de Moscova, în timp ce pe plan intern se afla într-un efort constant de legitimare istorică, fiind oricând pregătit să rescrie istoria, prin asumarea de evenimente marcante sau chiar prin redefinirea unor termeni consacrați. În acest tipar se încadrează evenimentul de la 23 august 1944, asumat de comuniști, asupra căruia vom insista puțin, dat fiind faptul că a fost folosit cu insistență de Partidul Comunist în scopul legitimării sale pe scena românească.

În primăvara anului 1944, potrivit lui Keith Hitchins, grupările politice care se opuneau războiului și dictaturii lui Antonescu au devenit tot mai îndrăznețe. Afectate de dictatura lui Carol al II-lea, de regimul fascist al legionarilor, apoi de autoritarismul generalului Ion Antonescu, Partidele Național Țărănesc, Național Liberal, Social Democrat și Comunist, în nevoia de coordonare, au creat, la începutul lunii iunie, *Blocul Național Democrat* (BND), având drept obiective încheierea Armistițiului cu Aliații, retragerea din Axă și sprijinirea efortului de război aliat, răsturnarea dictaturii antonesciene și înlocuirea acesteia cu un regim democratic.[11] Succesiunea rapidă a evenimentelor a luat însă prin surprindere opoziția democratică. Deși în cadrul BND se purtaseră discuții cu privire la forma și componența noului guvern și la aspectele militare ale loviturii de stat plănuite, abia în 20 august s-a stabilit ziua răsturnării lui Antonescu. Maniu și Brătianu, colaborând cu regele Mihai, principalii organizatori ai loviturii de stat, au stabilit data de 26 august,

[8] *Ibidem, loc. cit.*

[9] Gheorghe Bichicean, „The Postwar Europe. The formation of «popular democracies» in Eastern Europe", https://www.armyacademy.ro/buletin/2_2001/art10.html, accesat la 27.09.2023; Ivaylo Znepolski et al., Bulgaria under Communism, Routledge, New York, 2019.

[10] Bichicean, *op. cit., loc. cit.*

[11] Mihai Bărbulescu, Dennis Deletant, Keith Hitchins, Șerban Papacostea, Pompiliu Teodor, *Istoria României*, Ediție revăzută și adăugită, Ed. Corint, București, 2007, p. 390.

dar aflând că mareșalul urma să plece pe front în data de 24 august, au optat pentru ziua de 23. Primul pas a fost făcut de regele Mihai, care l-a chemat pe Antonescu la Palat. Refuzând încheierea imediată a Armistițiului, regele a ordonat arestarea mareșalului, aceeași soartă împărtășind-o și ceilalți colaboratori ai săi.[12]

După aproape 70 de ani de la înfăptuirea acestui act, regele Mihai a descris firul evenimentelor în câteva interviuri. Pregătirile pentru 23 august începuseră deja de la sfârșitul lui 1942. În pofida dictaturii lui Antonescu, partidele politice tradiționale din România, PNȚ și PNL (fiind cunoscute în această perioadă sub numele de partide „istorice"), fuseseră lăsate în pace, fără a fi desființate. Atât regele, cât și partidele au trimis emisari la discuțiile cu aliații de la Ankara și Cairo. Cu cât trecea vremea, cu atât discuțiile deveneau mai acute, pentru că pe front situația începea să scape de sub control. Mesajul era mereu același: „avem nevoie de ajutor, vrem să ieșim din asta (alianța cu Hitler), dar nu o putem face singuri". Apelurile de ajutor trimise americanilor și englezilor erau transmise mai departe rușilor, fapt aflat mai târziu. Așa s-a ajuns ca în anul 1944 lucrurile să se agraveze, situația scăpând complet de sub control – după Stalingrad – , iar rușii erau din nou foarte aproape de Basarabia. Regele a discutat situația cu partidele politice. Pentru că anglo-americanii insistaseră să fie cooptați și comuniștii, s-a acceptat acest lucru. Apoi, printr-o întâmplare, regele a aflat că Mareșalul avea să părăsească țara înainte de 26 august, data stabilită pentru acțiune, motiv pentru care s-a ales, cum am amintit, ziua de 23. Înțelegerea cu cele patru partide a fost că, dacă Mareșalul refuză încheierea armistițiului, regele să-l aresteze. În momentul arestării, Regele era împreună cu generalul Sănătescu.[13]

Dat fiind faptul că Lucrețiu Pătrășcanu a fost primul reprezentant de partid care a ajuns la Palat după arestarea mareșalului, iar cei arestați au fost păziți de Gărzile Patriotice, miliția comuniștilor organizați de Emil Bodnăraș[14] în condițiile în care reprezentanții partidelor tradiționale, Iuliu Maniu, C.I.C. Brătianu și Titel Petrescu nu au fost de găsit, acest eveniment a fost folosit de comuniști în sprijinul pretenției lor exagerate de a fi avut rolul de frunte în lovitura de stat.[15]

Întrebat ce motiv a invocat Antonescu pentru continuarea războiului de partea Germaniei, regele Mihai a afirmat: „*Îl știe toată lumea, dar foarte puțini îl înțeleg. Că el și-a dat cuvântul de onoare de ofițer în fața lui Hitler ca să meargă cu el până la capăt și că fără aprobarea lui Hitler el nu retrage trupele de pe front*".[16]

Așadar, unii îl privesc drept un „act de salvare națională", în timp ce pentru alții această lovitură de stat a însemnat un „act de înaltă trădare", cei din urmă considerând că Antonescu trebuia să fie lăsat să încheie el însuși armistițiul.[17] Dacă unii văd în această acțiune o decizie personală a regelui Mihai, alții sunt de părere că rolul comuniștilor în luarea hotărârii a fost mult mai important decât pare la prima vedere, întregul scenariu fiind scris la Moscova. Comuniștii înșiși au încercat să nege meritele regelui și ale principalelor partide „istorice" în lovitura de stat, asumându-și-le în exclusivitate, revendicând prin aceasta legitimitatea regimului lor.[18] Mai mult, după preluarea întregii puteri de către comuniști, pe lângă faptul că actul de la 23 August a fost înfățișat ca fiind în exclusivitate opera Partidului Comunist, „conducătorul

[12] *Ibidem*, pp. 391–392.

[13] Laurențiu Ciocăzanu, Ovidiu Nahoi, *„Interviu cu Regele"*, http://www.princeradu.ro/news/1117/18/Interviu-cu-Regele-Evenimentul-Zilei/, accesat la 22.01.2019; Nicolae Jurcă, *Istoria social-democrației din România*, Ed. Științifică, București, 1994; Aurică Simion, *Preliminarii politico-diplomatice ale insurecției române din August 1944*, Ed. Dacia, Cluj- Napoca, 1979. Vezi și Teodor Wexler, „Martor la evenimentele din august '44", în *Lumea*, Nr. 8, 2001.

[14] Emil Bodnăraș (1904–1976) a fost unul dintre cei mai influenți lideri comuniști, fiu al unui ofițer ucrainean și al unei etnice germane. A fost înrolat în Armata Română, însă din cauza unui incident a fost transferat într-o cazarmă din Basarabia, unde a fost contactat de comuniști și a devenit agent al Cominternului. În 1931 a fugit în URSS și a efectuat diverse misiuni ca spion sovietic în România. Fiind arestat, în închisoare l-a întâlnit pe Gheorghe Gheorghiu Dej. După 1944, a fost preluat sarcini legate de serviciile de informații, raportând Moscovei evenimentele din țară.

[15] Dennis Deletant, *România sub regimul comunist* (ed. a treia), București: Editura Fundației Academia Civică, 2010, p. 50.

[16] Ciocăzanu, Nahoi, *op. cit.*; Gheorghe Buzatu, Dana Beldiman (eds.), *23 August 1939–1944. România și proba bumerangului*, Editura Mica Valahie, București, 2011, pp. 155–167.

[17] Baciu, *op. cit.*, pp. 93–99.

[18] Dennis Deletant, *România sub regimul comunist*, Fundația Academia Civică, București, 1997, p. 37; I. Gheorghiu, A. Roman, „Unele aspecte ale luptei PCR pentru victoria insurecției armate și pentru instaurarea regimului democrat-popular (23 August 1944–6 martie 1945)", în *Analele Institutului de Istorie a Partidului...*, Anul II, Nr. 4, iulie–august 1956, pp. 20–21.

maselor populare", regele ar fi fost obligat să semneze insurecția „sub presiunea luptei revoluționare a maselor". „Studiile" și „documentele" care aveau această idee la bază vor abunda după decembrie 1947.[19]

În aceeași ordine de idei, 23 August 1944 a constituit, în viziunea lui Gheorghiu-Dej, expresia hotărârii neclintite a poporului de a lua în propriile mâini soarta și viitorul patriei.[20]

„Lupta pentru rezolvarea problemei puterii în favoarea maselor populare, pentru instaurarea unui guvern democratic, reprezintă conținutul principal al perioadei 23 August 1944 – 6 Martie 1945, în care forțele democratice, sub conducerea PCR, au obținut primele succese în zdrobirea vechii mașini de stat burghezo-moșierești și în crearea unui nou aparat, democrat-popular. Pentru atingerea acestui obiectiv, Partidul Comunist din România a chemat masele populare să contribuie, peste capul guvernelor cu majoritate reacționară, la izgonirea elementelor fasciste din aparatul de stat și la înlocuirea lor cu oameni ieșiți din rândurile poporului."[21]

În 1956, într-un articol semnat de I. Gheorghiu și A. Roman citim următoarele: *„În condițiile înaintării fulgerătoare a armatelor sovietice, a fost declanșată la 23 August 1944 insurecția armată, pregătită cu mult înainte și în mod minuțios de către Partidul Comunist din România. Obiectivul insurecției era: răsturnarea dictaturii militare fasciste, instaurarea unui regim democratic, ieșirea din războiul de jaf împotriva URSS și alăturarea la coaliția antihitleristă în frunte cu Uniunea Sovietică. Îndeplinirea acestui obiectiv era o necesitate vitală pentru întregul popor, dornic de a pune capăt odiosului regim fascist și de a păși pe calea făuririi unui regim democratic în țara noastră. Organizatorul insurecției armate de la 23 August 1944 a fost Partidul Comunist din România."*[22]

În consecință, participarea armatei române la insurecția armată se datorează în primul rând *„influenței Partidului Comunist în armată. Datorită luptei duse împotriva războiului antisovietic și a dictaturii antonesciene, cuvântul partidului a pătruns și în rândurile armatei, încă de la începutul războiului. La aceasta se adaugă ura ce clocotea în rândurile armatei române împotriva trupelor hitleriste, care tratau pe ostașii români ca pe niște slugi, având față de ei o atitudine de aroganță și brutalitate."*[23] Din aceste texte nu vor lipsi nici învinuirile aduse regelui și partidelor așa-zis „reacționare" – termen la modă în perioada postbelică –, PNȚ și PNL: *„Trecerea celei mai mari părți a armatei de partea forțelor antifasciste a întărit lupta forțelor populare patriotice și a zădărnicit planurile reacțiunii, care voia să folosească trupele pentru a înăbuși în sânge lupta poporului muncitor. La 23 August 1944, datorită avântului luptei de eliberare a maselor populare, regele a fost obligat să semneze decretul de înlăturare a guvernului antonescian și alăturarea țării noastre la războiul antihitlerist; contrar proclamației date, el a declarat unui trimis german invitat la palat că «în calitate de Hohenzollern regretă dezvoltarea evenimentelor*»".[24]

Publicațiile timpului, inclusiv Biroul executiv al Sindicatelor Presei Române din Ardeal și Banat, ofereau elogii pentru acest act în primul rând regelui Mihai, apoi lui Iuliu Maniu, Constantin Brătianu, Titel Petrescu și abia apoi lui Lucrețiu Pătrășcanu.[25] La rândul lui, Iuliu Maniu îi atribuia regelui hotărârea de la 23 august,[26] în timp ce presa țărănistă conferea săvârșirea acestui act poporului român, prin Regele său, fără nici un ajutor străin. Începută de români, acțiunea a fost desăvârșită de Armata Roșie.[27]

---

[19] Vezi R. Florian, „Insurecția armată de la 23 August 1944 – începutul revoluției populare în țara noastră"; F. Pârcălab, Gh. Timofi, „Din lupta muncitorilor din Cluj și împrejurimi, sub conducerea comuniștilor, pentru apărarea de distrugere și evacuare de către fasciști a întreprinderilor și instituțiilor în perioada 23 August-12 octombrie 1944"; Gheorghe Moț, V. Ștefănescu, „Din contribuția tineretului din țara noastră, în frunte cu uteciștii, la lupta PCR pentru victoria insurecției armate de la 23 August 1944"; „Documente privind pregătirea și înfăptuirea, sub conducerea PCR, a insurecției armate de la 23 August", în *Analele Institutului de Istorie a Partidului*…, Anul V, Nr. 4, 1959, pp. 21–51, 92–139.

[20] Gheorghe Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvântări*, E.S.P.L.P., 1955, ediția a IV-a, p. 833.

[21] Florian, „Insurecția armată…", pp. 21–22.

[22] Gheorghiu, Roman, *op. cit.*, pp. 13–14.

[23] *Ibidem*, p. 14.

[24] Gheorghiu, Roman, *apud* Andreas Hillgruber, *Hitler, Kőnig Karl und Marschal Antonescu. Die Deutsche Rumänischen Beziehungen 1938–1944*, DFR, 1955, p. 229.

[25] „Adunarea generală a Sindicatului Presei Române din Ardeal și Banat", în *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1155, 31 octombrie 1944, p. 4; *Buletinul oficial al Municipiului Cluj*, Anul XXII, Nr. 11, 1 noiembrie 1947, p. 7.

[26] „Marea adunare național-țărănistă de la București", în *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1158, 3 noiembrie 1944, p. 1.

[27] „Actul dela 23 August 1944", în *Patria*, Organul PNȚ, regiunea Cluj, Anul XXVII, Nr. 26, 20 martie 1946, p. 1.

Un document publicat de Cristian Popişteanu, vine să completeze tabloul evenimentelor legate de acest subiect. Este vorba despre o împuternicire, datată în 17 august 1944, pe care liderii PNȚ, PNL, PSD, PCR, coalizați în BND, au semnat-o pentru generalul Aurel Aldea, în vederea trecerii frontului în Rusia, în scopul încheierii armistițiului cu puterile aliate din coaliția Națiunilor Unite. Documentul atestă preocuparea opoziției antiantonesciene de a scoate țara din războiul antihitlerist și totodată existența unei colaborări politice reale între cele patru partide.[28]

În favoarea acestei idei se situează și Lavinia Betea, care afirmă că sunt argumente serioase care pledează pentru varianta că evenimentele din 23 august nu au fost dirijate de Moscova, ci s-au făcut fără știrea ei, din inițiativa unor forțe naționale, avându-l pe rege în frunte.[29] Acesta, în proclamația către țară din 13 august, difuzată la radio, îi asigura pe români că *„dictatura a luat sfârșit și cu ea încetează toate asupririle. Noul guvern înseamnă începutul unei ere noi în care drepturile și libertățile tuturor cetățenilor țării sunt garantate și vor fi respectate [...] Cu deplină încredere în viitorul neamului nostru românesc, să pășim hotărâți pe drumul înfăptuirii României de mâine, a unei Românii libere, puternice și fericite.”*[30] Deplin încrezător în cuvintele regelui, plin de speranțe, întregul popor român a așteptat instaurarea unei noi ere, în care drepturile și libertățile urmau să fie în sfârșit garantate. Sprijinind această promisiune, Regele Mihai a decretat, la 31 august 1944, fixarea drepturilor românilor în cadrele Constituției din 1866, cu modificările Constituției din 29 martie 1923.[31] Această Constituție reprezenta perioada interbelică din România, când țara avea o economie mixtă, cu elemente de capitalism și intervenție a statului. Deși a permis proprietatea privată și antreprenoriatul, statul a jucat un rol de reglementare în sectoarele-cheie. Aceasta a fost o perioadă marcată de instabilitate politică și inegalități sociale, care au reprezentat provocări frecvente. Sistemul avea elemente de echitate, fiind în perioada următoare idealizat, dar era afectat de corupție și disparități sociale.

Cert este faptul că ziua de 23 August 1944 va deveni cea mai mare sărbătoare a țării pentru următoarele patru decenii. În același timp, 23 August 1944 a însemnat și „începutul revoluției populare în țara noastră.”[32] Evenimentul a avut consecințe politice și militare profunde pe întreaga aripă sud-estică a Frontului răsăritean.[33] Totodată, s-a evitat transformarea teritoriului țării în câmp de război, chiar dacă nu a putut feri România de inevitabila ocupație militară sovietică. Începând cu această zi, a început drama comunizării României.

Ascensiunea comuniștilor la putere, după 23 august 1944, bazându-se pe sprijinul URSS, a fost cu certitudine o surpriză chiar și pentru comuniști. Această mâna de oameni nu erau pregătiți sa preia în mâinile lor mecanismele statului. Constatând că lipsa lor de personal calificat este în măsura să le blocheze accesul spre pozițiile-cheie ale conducerii țării, au acceptat în rândurile lor „tovarășii de drum”, oportuniști „burghezi” gata să devină executanții ordinelor Moscovei în schimbul unor iluzorii privilegii. De ce iluzorii? Pentru

[28] Cristian Popișteanu, „23 August 1944. Un document neașteptat”, în *Magazin Istoric*, Revistă de cultură istorică, Anul XXVI, Nr. 8 (305)/ august 1992, p. 3.

[29] Foriș a declarat că în luna mai 1941 a „căzut canalul”, el și CC al PCR rămânând fără posibilitatea comunicării cu Internaționala Comunistă. Nu au mai putut afla care sunt ordinele acesteia pentru a le îndeplini, afirmație întărită de conduita Anei Pauker și a lui Vasile Luca, după revenirea lor de la Moscova, în septembrie 1944, nemulțumiți că se întâmplaseră evenimentele din 23 august, care complicau lucrurile prin colaborarea cu regele și cu burghezia, când lucrurile puteau fi așa de simple odată ce „veneau armatele sovietice și salvau țara” (Lavinia Betea, *Alexandru Bârlădeanu despre Dej, Ceaușescu și Iliescu,* Ed. Evenimentul Românesc, București, 1997, pp. 53–54).

[30] „România liberă” din 24 august 1944, în *Lovitura de stat de la 30 decembrie 1947. Preliminarii militare, consecințe politice*, documente adunate și adnotate de Mircea Chirițoiu, Fundația Academia Civică, București, 1997, pp. 45–46.

[31] *Lovitura de stat de la 30 decembrie 1947…*, pp. 13–14.

[32] Gheorghiu, Roman, *op. cit.*, p. 18.

[33] Importanța strategică cu totul deosebită pentru ansamblul războiului mondial al loviturii de stat de la 23 august face ca aserțiunea conform căreia războiul a fost scurtat cu 200 de zile, datorită întoarcerii armelor de către armata romană și, implicit, a deschiderii frontului pentru Armata Roșie, emisă mai întâi de memorialiști militari germani și preluată la mijlocul anilor ‘80 de istoriografia românească a timpului, nu constituie deloc o exagerare. Cu alte cuvinte, dacă privim lucrurile din punct de vedere al ansamblului desfășurării celui de al doilea război mondial, actul de la 23 august a fost un moment de importanță excepțională (Stănescu, *op. cit.,* l.cit.).

că majoritatea tovarășilor de drum și-au găsit sfârșitul în temnițele comuniste după ce comuniștii s-au putut dispensa de serviciile lor.[34]

La 23 august 1944, România redevine de drept un stat constituțional, căruia îi lipseau însă parlamentul și consiliile comunale pentru o viață constituțională integrală.[35] Partidele politice care fuseseră dizolvate la 30 martie 1938, iar după 6 septembrie 1940 și-au restrâns activitatea, se reorganizează. De asemenea, la 23 august 1944, ținând cont de faptul că era încă implicată în război, România era un stat bine organizat, cu o administrație intactă, cu o economie sănătoasă, cu o armată puternică, fiind a patra putere militară a Europei, după Germania, Anglia și Uniunea Sovietică. Beneficiind de aceste avantaje, avea toate șansele să renască. Nimic nu-i lipsea pentru a deveni un stat cu adevărat democratic, dacă n-ar fi fost comunismul. Presiunea sovietică și cea comunistă au început să se exercite din primul moment, treptat, dar tenace, în sensul nesocotirii Constituției, pretinzându-se continuu derogări și „modificări" ale acesteia, pretextându-se, în lipsa altor argumente, rațiuni de război. A fost nevoie de două etape ca democrația să fie distrusă: 1. înlăturarea opoziției reprezentate de partidele istorice și anihilarea armatei, în scopul izolării regelui; 2. răsturnarea monarhiei și alungarea regelui.[36]

PCR, principalul instrument politic folosit în spațiul românesc de către URSS pentru a-și întări influența în România, a fost înființat la 8 mai 1921.[37] Încă de la început s-a aflat pe poziții subversive, antistatale, antinaționale și antiromânești, datorită programului, tezelor sale și componenței etnice. Prin cele două linii politice ale Kominternului – cererea de retrocedare a Basarabiei către URSS și dreptul minorităților de a se despărți de România Mare – PCdR a fost socotit servil intereselor sovietice și lăsat la periferia vieții politice românești. În schimb, s-a realizat atragerea în rândul comuniștilor a factorilor ostili Unirii de la 1918. În aceste condiții, guvernul liberal, condus de Ionel Brătianu, a decis interzicerea activității PCdR în 1924. Partidul și-a continuat însă activitatea în ilegalitate sau în exil la Moscova, iar în intervalul 1924–1944 secretarii generali au fost alogeni, ceea ce a întărit în mentalul românului asocierea partidului cu puterile și interesele străine.[38] Singurul român a fost Gheorghe Cristescu, eliminat în 1924 sub acuzația de naționalism.

În ciuda interzicerii, în perioada interbelică, comuniștii au încercat și alte variante de organizații-paravan, precum „Blocul Muncitoresc-Țărănesc" (înființat în 1925) sau „Liga Muncii". BMȚ a avut un succes peste așteptări la alegerile din 1931, reușind să adune peste 2,5% din voturi și să trimită cinci deputați în parlament, printre care și pe Lucrețiu Pătrășcanu. Totuși, s-au invocat vicii de procedură pentru a-i invalida în bloc pe toți cei cinci deputați comuniști și, după grevele de la Grivița din februarie 1933, BMȚ a fost interzis, moment în care rolul său a fost preluat de „Liga Muncii", interzisă și aceasta după un an de funcționare. Comuniștilor le-a rămas să activeze în cadrul unor organizații non-profit.[39] Scoaterea în afara legii a PC a oferit autorităților cadrul legal pentru luarea de măsuri împotriva acestui partid. Activând în ilegalitate, mulți comuniști au fost întemnițați până la finalul războiului, printre aceștia numărându-se și viitorul lider, Gheorghe Gheorghiu Dej. Numărul mic de membri de partid era, prin urmare, și o consecință a scoaterii partidului în ilegalitate.

---

34 „«Cabinetul Negru» de la Externe, ultimul bastion al «imperialismului»", http://www.repereromanesti.ro/nr20050329/istorie_i.htm, accesat la 08.06.2019.

35 În Europa, la acea dată erau numai patru state constituționale: Elveția, Suedia, Anglia și România.

36 Vezi Eleodor Focșeneanu, *Istoria constituțională a României (1859–2003)*, Ediția a III-a, revizuită și adusă la zi, București, 2008, pp. 138, 173–182.

37 Partidul a luat ființă în urma scindării Partidului Social-Democrat în februarie 1921. Primul punct al Statutului PCdR, din octombrie 1922, prevedea că: „*Partidul Comunist din România este o secțiune a Internaționalei Comuniste. El nu are alte scopuri decât acelea ale Internaționalei căreia îi aparține". La punctul al doilea se arăta că: „Tezele și hotărârile de orice fel ale Internaționalei a III-a Comuniste sunt obligatorii pentru toți membrii și toate comitetele, comisiunile, grupele etc. ale partidului comunist*" (Eugen Denize, „Comunismul românesc de la începuturi până la moartea lui Gh. Gheorghiu-Dej", în *Revista Memoria gândirii arestate*, http://revista.memoria.ro/?locationîview_article&idî386, accesat la 14.10.2019; Marian Ștefan, „Ce înțeleg rușii prin guvern prosovietic", în *Magazin Istoric*, Anul XXVII, Nr. 4 (313), aprilie 1993, p. 3.

38 Jonathan Eyal, „Romania: a hermit under pressure", în *World Today*, 1989, 45, p. 85.

39 Octavian Silivestru, „Gheorghe Apostol: «Am evadat din lagărul de la Cărbunești»", 2017, https://www.rador.ro/2017/09/15/gheorghe-apostol-am-evadat-din-lagarul-de-la-carbunesti/, accesat la 26.09.2023.

Trecerea în ilegalitate a PCdR a făcut ca activitatea sa să se desfăşoare mai mult în exteriorul decât în interiorul ţării. Următoarele sale congrese s-au desfăşurat în străinătate, la Viena (1924), Harkov (1928) şi Moscova (1931), şi au dus la eliminarea tuturor celor care mai îndrăzneau să se opună indicațiilor Cominternului, Rusia sovietică formându-şi astfel o agentură fidelă în România.[40]

În urma multiplelor arestări operate în rândul comuniştilor, temnița a constituit o experiență comună a activiştilor de partid în perioada interbelică.[41] Componența numerică a rămas redusă. Mai mult, pierderile teritoriale suferite de România în vara anului 1940 au condus aproape la lichidarea partidului, cedarea Basarabiei şi a nordului Transilvaniei însemnând dispariția acelor zone unde, datorită minorităților, loialitatea față de PC era cea mai puternică. Însă problemele partidului nu veneau doar din exterior, ci şi din interiorul lui, elita comunistă fiind puternic divizată.

Din vremea apariției sale pe scena politică a României postbelice, la conducerea PC existau, potrivit mai multor autori,[42] trei grupuri care se luptau pentru putere. Primul grup, numit și *„grupul din țară"*, era reprezentat de cei rămaşi în țară în timpul ilegalității, adică din cei din închisori sau cei care activaseră în ilegalitate (Gheorghe Gheorghiu-Dej,[43] Gheorghe Apostol, Nicolae Ceauşescu, Teohari Georgescu ş.a.). Al doilea grup era format din cei care se refugiaseră în Moscova, numiți și *„Biroul de la Moscova"* sau *„grupul extern"*. Acesta din urmă era condus de Ana Pauker, Vasile Luca și Leonte Răutu. Cel de-al treilea grup era cel al *comuniştilor veterani,* care au rămas în țară şi au acționat în ilegalitate. Din această grupare făceau parte Ştefan Foriş, Lucrețiu Pătrăşcanu şi Iosif Rangheț. Ierarhia va începe să se stabilească din octombrie 1945, cu ocazia Conferinței Naționale.

Primii paşi înspre putere fuseseră însă deja făcuți încă înainte de august 1944, în contextul înfrângerilor suferite de Axă şi în condițiile apropierii Armatei Roşii, când s-a luat în calcul colaborarea cu Partidul Comunist, nu datorită influenței acestuia, ci pentru a îndulci pretențiile Uniunii Sovietice în stabilirea condițiilor armistițiului. Mai mult, Aliații condiționaseră orice tratative cu opoziția şi regele Mihai de includerea comuniştilor şi socialiştilor în sistemul de alianțe care pregătea scoaterea țării din războiul hitlerist. Următorul pas, lovitura de stat, a transformat statutul PCdR,[44] acesta devenind un factor influent pe scena politică românească, fiind propulsat în prim-planul evenimentelor de către puterea sovietică de ocupație, datorită înaintării Armatei Roşii în teritoriul românesc şi rolului de frunte deținut de URSS în determinarea condițiilor armistițiului ce urma să fie semnat. Rivalitățile sale fracționiste au trebuit să fie estompate, comuniştii unindu-şi forțele în scopul fortificării partidului pentru îndeplinirea rolului ce-i fusese

[40] Partidul Comunist Român a purtat de-a lungul timpului diverse denumiri. Astfel, succesiv, s-a intitulat PSC, PCdR, PCR, PMR şi, din nou, PCR, după cum urmează: Partidul Socialist-Comunist – PSC (1921–1922); Partidul Comunist din România – PCdR (1922–1945); Partidul Comunist Român – PCR (1945–1948); Partidul Muncitoresc Român – PMR (1948–1965), Partidul Comunist Român – PCR (1965–1989).

În funcția de Secretar General al Partidului au fost aleşi, în ordine cronologică: 1921–1924 – Gheorghe Cristescu (român, plăpumar), 1924–1927 – Elek Köblős (muncitor maghiar din Transilvania), 1928–1931 – Vitali Holostenko (ucrainian, membru al Partidului Comunist Ucrainean), 1931–1934 – Alexander Danieluk Ştefanski (polonez), 1934–1935 – Eugen Iacobovici (nume real Seno Iakobovits, evreu, cumnatul Anei Pauker), 1935–1939 – Boris Ştefanov Mateiev (bulgar), 1939–1940 – Bela Brainer (maghiar), 1940–1944 – Ştefan Foriş (István Fóris, evreu maghiar), 1945–1954 – Gheorghe Gheorghiu-Dej, 1954–1955 – Gheorghe Apostol, 1955–1965 – Gheorghe Gheorghiu-Dej, 1965–1989 – Nicolae Ceauşescu.

Conform datelor statistice din 1933, PCR dispunea de 1.665 de membri, dintre care 440 maghiari, 375 români, 300 evrei, 140 bulgari, 100 ruşi, 70 ucrainieni, 70 moldoveni (basarabeni), 170 diverse naționalități. Românii, care reprezentau 72% din populația țării, aveau o pondere de doar 26% în structura națională a partidului.

După crearea Partidului Muncitoresc Român (PMR), în urma Congresului de unificare (21–23 februarie 1948) a PCR cu PSD, numărul membrilor de partid creste progresiv:în 1950, 720.000; în 1965, 1.450.000; în 1974, 2.480.000, ajungând, în 1988, la 3.700.000 („Istoricul Partidului Comunist Român", https://amintiridincomunism.wordpress.com/2015/08/06/cum-s-a-nascut-partidul-comunist-roman/#, accesat la 06.10.2023).

[41] Deletant, *op. cit.*, p. 9.

[42] Teoria celor trei grupuri este supusă unei critici de către autorul Emanuel Copilaş, în volumul *Istorie și politică, istoria ca politică. Ipostaze ale național-comunismului românesc*, Tritonic Publishing House, Bucureşti, 2018.

[43] În închisoare – mai întâi la Doftana, apoi la Caransebeş şi, în sfârşit, în lagărul pentru deținuți politici de la Târgu-Jiu –, Gheorghiu-Dej şi-a câştigat autoritatea de şef al grupării care a preluat controlul în PCdR după august 1944. Dej se bucura de o autoritate absolută în rândurile grupului din închisoare. A evadat în 12 august 1944, fiind adăpostit în primele zile de membri ai PNȚ (Silivestru*, op. cit.*).

[44] Această denumire se va menține până în octombrie 1945, când se va numi Partidul Comunist Român.

dat de Stalin în viitorul României. Mai târziu *„dănțuind după muzica lui Stalin”,* Gheorghe Gheorghiu-Dej își va consolida controlul grupului său asupra partidului, înlăturând de la conducerea PC pe principalii membri ai „Biroului de la Moscova”, Ana Pauker și Vasile Luca.[45]

Convenția de Armistițiu. Începutul sfârșitului speranței de adevărată democrație

Încă din primele zile de după 23 august 1944, problemele românești erau, de fapt, cele ale Uniunii Sovietice. Situația internațională a României după această dată a depins decisiv de acordurile secrete încheiate între marii parteneri ai Națiunilor Unite. În august 1944 țările din sud-estul Europei fuseseră deja împărțite în sfere de interese, prin acorduri interaliate cu caracter temporar, reînnoite în octombrie 1944 la Moscova și menținute după terminarea conflictului general. Numeroase documente provenind din arhivele române și străine evidențiază deteriorarea continuă a statutului internațional al României imediat după 23 august 1944.

Înlăturarea dictaturii antonesciene a coincis, automat, cu încetarea stării de beligeranță a României de partea Axei fasciste, fapt făcut cunoscut imediat prin Proclamația regală, iar din cursul nopții de 23/24 august 1944 cu înrolarea *de facto* a țării noastre în tabăra Națiunilor Unite, situație consacrată și *de jure* la 24 august 1944, prin declarația oficială de război a guvernului Constantin Sănătescu difuzată de posturile de radio. Totodată, România s-a angajat să semneze imediat armistițiul cu puterile Națiunilor Unite (URSS, SUA. și Marea Britanie), prin care se consfințea oficial sfârșitul ostilităților cu acestea**.** Convenția de Armistițiu s-a semnat în noaptea de 12/13 septembrie 1944 la Moscova, marcând intrarea României, cu începere în zorii zilei de 24 august 1944, în războiul contra Germaniei naziste. Acesta nu a acordat însă României, după cum nu o va face nici Conferința de pace din 1946, regimul la care spera, calitatea de cobeligerant al Națiunilor Unite, deși, citându-l pe gen. Gheorghe Mihail, șeful Marelui Stat Major, *„efortul militar adus de România cauzei aliate depășește cu mult pe cel al celor aflați în situații similare nouă și chiar pe cel al aliaților mai însemnați din tabăra Națiunilor Unite”*.[46]

După arestarea mareșalului Antonescu, regele l-a numit pe generalul Constantin Sănătescu în funcția de prim-ministru, acesta instituind, la rândul său, membrii guvernului. Guvernul era compus în principal din militari, cu adaosul relativ ornamental al liderilor celor patru partide politice: PNȚ (Iuliu Maniu), PNL (Constantin I.C. Brătianu),[47] PSD (Constantin Titel Petrescu) și PCdR (Lucrețiu Pătrășcanu), cu rolul de a îndruma noul guvern din partea Blocului Național Democrat.[48] Lucrețiu Pătrășcanu a fost singurul civil căruia i s-a acordat un portofoliu, cel al Justiției.

Problema principală a guvernului, după eliberarea Bucureștiului de trupele germane, a fost aceea a semnării cât mai repede posibil a armistițiului cu Națiunile Unite, „*pentru a conferi legalitate statutului internațional al țării, de participare la luptă împotriva Germaniei hitleriste*”.[49] Tergiversarea de către URSS a încheierii armistițiului a avut consecințe negative pentru țara noastră, permițând Uniunii Sovietice să se plaseze pe o poziție de învingător și să dicteze condițiile armistițiului.[50] Pentru această tergiversare vor fi învinovățiți Maniu și Brătianu, care, potrivit scrierilor comuniste, au sprijinit guvernul fascist antonescian care a respins în mai multe rânduri „generoasele” propuneri de armistițiu făcute de guvernul sovietic.[51] (Anexa 1)

---

[45] Deletant, *op. cit.*, pp. 96–100.

[46] „12 octombrie 1944. București. Raport al șefului M.St.M. adresat Regelui referitor la activitatea în perioada 23 august-12 octombrie 1944, precum și cererea sa de demisie,” în *Lovitura de stat de la 30 decembrie 1947…*, p. 51. Pentru detalii referitoare la importanța vitală a României în înfrângerea Germaniei, vezi Stănescu, *op. cit., loc. cit.*

[47] Constantin I. C. (Dinu) Brătianu (1866-1950) a fost unul dintre fiii lui Ion Brătianu, fondatorul regatului României. Dinu a fost președinte al Partidului Național Liberal în intervalul 1933–1947. Inginer, om politic liberal, deputat, ministru român, în intervalul 1910–1938 a fost în mod permanent deputat în Parlament din partea Partidului Liberal, iar în 1933 a funcționat ca Ministru de Finanțe.

[48] Bărbulescu et al., *op.cit*, pp. 391–392.

[49] Antonio Faur, *Documente. Măsuri legislative și economico-administrative de aplicare a Convenției de armistițiu (septembrie 1944–mai 1945)*, Fundația Culturală „Cele Trei Crișuri”, Oradea, 1995, p. VII.

[50] Baciu, *op. cit.*, p. 93.

[51] Gheorghiu, Roman, *op. cit.*, p. 12.

Cele 20 de articole şi 6 anexe ale Convenţiei de Armistiţiu ne edifică asupra caracterului supradimensionat în raport cu nota obişnuită a unui armistiţiu, de act premergător unui tratat ce punea capăt unui război. Articolele stabileau obligaţiile ţării noastre în raport cu Aliaţii (URSS). Totodată, acestea ofereau ruşilor posibilitatea de a interveni în domeniul politic, economic şi administrativ al ţării, lucru dovedit de situaţia prin care trece Transilvania de Nord în perioada noiembrie 1944 – martie 1945.

Până la dezvoltarea cadrului legal necesar, Convenţia va sta, totodată, la baza epurării întregii societăţi de elementele „fasciste" şi „hitleriste".

În ce priveşte mărimea efortului financiar făcut de statul român pentru aplicarea Convenţiei de Armistiţiu, s-a apreciat că în intervalul 1 septembrie 1944 – 31 martie 1947 cheltuielile pentru Armistiţiu au reprezentat 50% din cheltuielile totale ale statului. Cifra provizorie comunicată de Ministerul Finanţelor referitoare la suma totală reprezentând efortul românesc de achitare a obligaţiilor decurgând din Armistiţiu a fost de peste 1 miliard şi jumătate dolari, în condiţiile în care pretenţiile sovietice cuprinse în textul Convenţiei erau de numai 300.000.000 dolari SUA.[52] Cu toate acestea, comuniştii lăsau să pară că aceste condiţii au fost „foarte uşoare" în raport cu ce am fi meritat: „*După 23 august fiecare cetăţean din ţară s-a aşteptat la condiţii foarte grele de armistiţiu. Fiecare cetăţean dându-şi seama de stricăciunile şi de jafurile ce le-am făcut noi, românii, pe teritoriile Uniunii Sovietice, ştia şi primea condiţii cât de grele. Totuşi, condiţiile de armistiţiu au fost foarte uşoare. Şi aci tocmai Uniunea Sovietică ţinând seama de condiţia ţării noastre, dând ajutor poporului român, Uniunea Sovietică, care a primit loviturile cele mai grele din partea armatei române, cu toate acestea, Uniunea Sovietică a cunoscut care este situaţia internă,* se repeta Vaida Vasile la Conferinţa Regionalei Cluj din mai 1945*, că poporul român nu este acelaşi cu conducătorii fascişti, că poporul român trebuie ajutat şi repede îşi va da seama de ceea ce a făcut, şi astfel am primit condiţii de armistiţiu foarte uşoare, foarte generoase [...] Este nespus de generos că trebuie să plătim numai exact cheltuielile de refacere ale oraşului Rostov, ale unui singur oraş*".[53] Această „generozitate" a fost evaluată, în 1948, la 80% din venitul naţional al ţării.[54]

În intervalul 2 septembrie 1944 – 30 octombrie 1947, au fost elaborate peste 60 de acte legislative, care prin transpunerea lor în practică au fixat cadru legal pentru efortul general de execuţie a prevederilor Convenţiei de Armistiţiu atât la nivel naţional cât şi local. Pentru o perioadă de timp, această Convenţie a fost actul fundamental pe care s-au bazat raporturile dintre România şi URSS, iar problema Transilvaniei de Nord a reprezentat una din reperele politicii externe a ţării noastre. Deşi eliberat, teritoriul Transilvaniei de Nord a avut timp de câteva luni un statut de cvasi autonomie garantată de conducerea militară sovietică şi gestionată prin intermediul administraţiilor locale ale FND (organism format la 2 octombrie 1944 prin fuziunea PCR cu PSD), alcătuite preponderent din maghiari (unii din fosta administraţie horthystă) şi un număr de evrei maghiarizaţi. O atare situaţie contravenea flagrant dispoziţiilor autorităţilor de la Bucureşti, care constituiseră încă din 10 octombrie 1944 un Comisariat pentru administrarea teritoriilor Transilvaniei eliberate, organism menit să procedeze la reinstalarea administraţiei româneşti „pe măsura înaintării frontului". Contrar aşteptărilor, sovieticii şi-au instituit aici, la 24 octombrie 1944, propria administraţie militară, iar la 27 octombrie 1944, cu ocazia ofensivei pe teritoriul Ungariei, au emis dispoziţia nr. 6803 a Consiliului de Stat al Apărării, care enunţa obiectivele Comandamentului Militar Sovietic pe teritoriul ungar eliberat, aplicate şi în Ardealul de Nord, cu toate că, în subsidiar, documentul preciza că „sub raportul intereselor

[52] „CONVENŢIE DE ARMISTIŢIU din 12 septembrie 1944 între guvernul român, pe de o parte, şi guvernele Uniunii Sovietice, Regatul Unit şi Statele Unite ale Americii, pe de altă parte", https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/31, accesat la 20.09.2022, Loredana Popescu-Tanasie „Decrete-lege privind îndeplinirea dispoziţiilor din conveţia de armistiţiu în judeţul Timiş Torontal", în *MEMORIAL 1989. Buletin ştiinţific şi de informare*, Nr. 1 (10)/2012, p. 115.

[53] Greutatea condiţiilor a fost dată de dezorganizarea cu care au fost puse în practică. Aşa s-a ajuns, de exemplu, ca din cele 165.000 de vite cornute, Ardealul de Nord (care a contribuit cel mai mult la predarea tuturor cotelor fixate de Armistiţiu) să dea 80.000 de vite, aproape 50%, în condiţiile în care trebuiau predate doar 11%, ceea ce a însemnat autodistrugere. Şi aceste procente exagerate au fost aplicate în toate domeniile („Proces-verbal din 3–4 mai 1945, cu ocazia conferinţei Regionale din Cluj a PCdR", în Arhivele Naţionale Serviciul Judeţean Cluj (ANSJC), Fond *Comitetul Regional PMR Cluj*, Inv. 1, Dos. 1/1945, f. 79, 80).

[54] Gheorghe Ciobanu*, Relaţiile internaţionale ale României între anii 1948 şi 1964,* Iaşi, Editura Junimea, 2006, p. 45.

politicii noastre externe, Transilvania de Nord nu poate fi considerată drept teritoriu unguresc". Cu toate acestea, teritoriul Ardealului de Nord a fost supus unui regim militar identic cu cel aplicat Ungariei ocupate, în ciuda faptului că alcătuiseră două entități politice diferite.[55]

Pentru punerea în aplicare a Convenției, guvernul României și-a constituit, pe baze legale, instituțiile și organismele necesare, înființând și o comisie proprie, numită *Comisia Română pentru Aplicarea Armistițiului (CRPAA)*, care, în intervalul septembrie 1944 – octombrie 1947 va suferi modificări de titulatură, păstrându-și în esență atribuțiile inițiale. Exista deja *Comisia Aliată de Control (CAC)*[56] atotputernică și reprezentată de sovietici, care, în conformitate cu anexa la art. 18 al Convenției, putea să aibă organe sau secțiuni speciale precum și funcționari în diferite părți ale țării noastre. Această Comisie era un organism cu depline puteri, care va exercita un control sever asupra statului român. Rolul ei ar fi trebuit să fie de „control imparțial al aplicării armistițiului", însă ea a fost, de fapt, „o pârghie a începutului comunizării României".[57] Regele Mihai, împreună cu partidele politice tradiționale, au încercat să amâne acest lucru, sperând că atât Anglia, cât și Statele Unite vor interveni în favoarea României, lucru care nu avea însă să se întâmple.

Nașterea Frontului Național Democrat, sucombarea Blocului Național Democrat

Comuniștii s-au străduit din răsputeri să convingă țara că refacerea ei depinde în totalitate de relația strânsă cu Uniunea Sovietică, că *„șira spinării a legăturii dintre noi și URSS o formează aplicarea loială a Convenției de armistițiu."*[58] Dar, pentru ca acest lucru să se îndeplinească, era nevoie de un guvern agreat de Uniunea Sovietică. Guvernul Sănătescu și autoritățile sovietice de ocupație s-au aflat într-un conflict permanent, în ciuda colaborării de pe front, în special datorită faptului că cei care hotărau direcția dezvoltării politice a României erau consilierii sovietici, atât cei civili, cât și cei militari. Principala dovadă era lipsa de autoritate a Comisiei Aliate de Control, dominată de sovietici. Înaltul Comandament Sovietic emitea instrucțiuni către guvernul român în numele acestuia, în timp ce puterile occidentale împărtășeau răspunderea pentru consecințele acestor acte, fără a avea vreun rol în formularea acestora.[59]

Conținutul principal al luptei dintre forțele autointitulate „democratice" comuniste susținute de sovietici și forțele așa-zis „reacționare", istorice (PNȚ, PNL), încrezătoare în sprijinul anglo-american, l-a constituit problema puterii politice. Toamna anului 1944 a fost o perioadă de mobilizare pentru toate aceste partide politice. Suferind în urma întreruperii activității lor normale din timpul dictaturilor lui Carol și Antonescu, ele și-au concentrat acum toată energia pentru reînființarea organizațiilor naționale și locale și pentru creșterea numărului de membri. Acest efort a avut drept consecință dezmembrarea coaliției Blocului Național Democrat, sub presiunea unor ambiții politice contradictorii. La doar o săptămână după răsturnarea regimului antonescian, Comitetul Central al Partidului Comunist din România și-a declarat intenția de a transforma BND într-o organizație de masă, chemând muncitorii să-și organizeze propriile lor comitete politice, sub egida Blocului. [60]

PNȚ și PNL acționau și ele intens pentru revitalizarea organizațiilor din capitală și din provincie. Tot acum, PSD și PCdR puneau bazele altei alianțe politice, numite *Frontul Național Democrat*, acuzând partidele istorice de susținerea guvernului de generali și tehnicieni prezidat de Sănătescu, de menținerea și

[55] Nicolae Mihu, *De la profesioniști la oamenii Partidului Comunist: tranziția în administrația și structurile militare din nord-vestul României (jud. Bihor, Sălaj, Satu Mare și Maramureș), 1944–1955*, Oradea, Ed. Primus, 2008.

[56] Condusă de mareșalul Rodion I. Malinovski și având ca locțiitori pe generalul-locotenent V.P. Vinogradov și pe generalul-colonel Ivan Z. Susaikov, Comisia a devenit organul de conducere sovietică în România, veritabila deținătoare a puterii în țară. Din punct de vedere militar, poziția acesteia s-a consolidat odată cu reducerea forțelor poliției și armatei române din interior, precum și a efectivelor de grăniceri și jandarmi, paralel cu creșterea numărul trupelor sovietice staționate în România. Vinogradov va ocupa funcția de președinte al Comisiei în locul generalului Malinovski la 28 decembrie 1944 (Denize, *op. cit.*; *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1195, 28 decembrie 1944, p. 4).

[57] Faur, *Documente...*, p. XI.

[58] *Ibidem*, p. XXII.

[59] Giurescu, *op.cit*, p. 392.

[60] *Ibidem*, pp. 392–393.

întărirea aparatul de stat rămas din timpul dictaturii fasciste. Menținerea guvernului Sănătescu, strigau comuniștii, „periclita grav dezvoltarea democratică a țării".[61]

Această nouă coaliție politică promovată de PC, Frontul Național Democrat (FND), a fost înființată oficial la 12 octombrie. În aceeași zi a invitat partidele istorice să li se alăture, primind însă răspuns negativ. La 14 octombrie, Lucrețiu Pătrășcanu și Titel Petrescu au anunțat încetarea colaborării cu foștii parteneri din Blocul Național Democrat, ceea ce a pus capăt coaliției care răsturnase dictatura antonesciană.[62] BND, considerau comuniștii, constituia o piedică în calea concentrării într-un singur front a tuturor forțelor „democratice". Pe lângă comuniști și socialiști, în coaliție intră Frontul Plugarilor, o organizație a țăranilor săraci înființată de Petru Groza în 1933, în Transilvania.

FND a demarat în forță. Prin presă, manifeste, în cadrul a numeroase întâlniri organizate la orașe și sate, comuniștii au intensificat munca de „demascare" a guvernului și partidelor burgheze, de lămurire a maselor asupra „*pericolului grav pe care îl reprezentau rămășițele fasciste pentru soarta democrației în țara noastră*". Va începe un adevărat asalt asupra societății românești. „*Urmând chemarea partidului comunist, muncitorii din numeroase întreprinderi au alungat elementele fasciste, la sate țăranii au trecut la cucerirea unor primării în care au instalat autorități democratice, alese din mijlocul lor*".[63] Următorul pas, retragerea reprezentanților PCR și PSD din guvern, la 18 octombrie 1944, „*a înlesnit maselor să vadă caracterul antipopular al guvernului și a contribuit la intensificarea luptei pentru doborârea lui*".[64] Așadar, „meritul" răsturnării primului guvern Sănătescu, conform scrierilor din anii '60, revine maselor populare conduse de comuniști. Sub masca „maselor populare", PC a încercat să-și ascundă propriile ambiții.

La 4 noiembrie 1944 s-a format din reprezentanții partidelor politice un nou guvern, al cărui președinte a rămas în continuare generalul Sănătescu. În noul guvern, FND deținea vicepreședinția Consiliului de Miniștri, 6 posturi de miniștri secretari de stat (la ministerele: Comunicațiilor, Educației Naționale, Justiției, Muncii, Asigurărilor Sociale, Minorităților) și 3 subsecretariate de stat.[65]

Guvernele generalului Sănătescu s-au remarcat, pe plan extern, prin susținerea eforturilor țării noastre angrenate în războiul alături de Națiunile Unite, în timp ce în interior măsurile luate au vizat, în principal, revenirea la regimul democratic antebelic. În multe cazuri însă efectele acestor măsuri au dus la abuzuri. Amintim amnistia generală politică și militară (Decretul nr. 1624/1944 privind amnistia generală politică, militară și agrară, din 24 august 1944, publicat în Mof I nr. 197/1944); desființarea lagărelor de muncă (24 august 1944); rezolvarea problemelor acțiunii de „românizare" a întreprinderilor desfășurată de regimul Antonescu; problemele minoritare și de migrațiune (septembrie 1944); purificarea administrațiilor publice (Legea 486/20 octombrie 1944), precum și adoptarea primelor măsuri privative de libertate împotriva celor considerați vinovați de dezastrul țării (Legea 488 din 11 octombrie 1944).[66]

Din cea de-a doua guvernare amintim măsurile legislative privind restituirea „bunurilor luate de pe teritoriul URSS" și cele referitoare la întărirea eforturilor pentru începerea operei de refacere a țării, alături de achitarea constantă a datoriilor impuse prin Convenția de Armistițiu.

Al doilea guvern Sănătescu nu a avut reușite remarcabile în planul democrației interne. La scurt timp după formarea acestui guvern, în vreme ce reprezentantul Moscovei, al doilea comisar pentru Afaceri Externe, Andrei I. Vîșinski, se afla în prima sa vizită în România, Moscova a ordonat expulzarea administrației române din Ardealul de Nord eliberat (25 octombrie 1944). Declanșarea crizei în cadrul acestui

[61] Al. Gh. Savu, „Lupta maselor populare conduse de PCR pentru instaurarea guvernului democrat", în *Analele Institutului de Istorie a Partidului de pe lîngă CC al PMR*, Ed. Scînteia, 1961, p. 70.
[62] Bărbulescu et al., *op.cit*, pp. 393–394.
[63] Savu, *op. cit.*, p. 71.
[64] *Ibidem*, *loc. cit.*
[65] „S-a constituit noul guvern de colaborare democratică", în *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1162, 7 noiembrie 1944, p. 1.
[66] Decretul nr. 1624/1944 privind amnistia generală politică, militară și agrară, 24.08.1944, publicat în Mof I nr. 197/1944; Legea 486/20 octombrie 1944 privind „purificarea administrațiilor publice prin care, s-a dispus licențierea din serviciu, fără nici o indemnitate a funcționarilor care s-au pus în slujba unor interese străine sau au militat sub orice formă în vreo organizație politică sau paramilitară legionară, fascistă sau hitleristă sau a servit prin orice mijloace scopurile unor organizații dictatoriale.

guvern a fost grăbită de formarea FND, guvernul fiind considerat de comuniști drept instrument al partidelor istorice și al regelui. Guvernul Sănătescu era acuzat de sovietici că ar fi tergiversat îndeplinirea obligațiilor de armistițiu ale României. Simțindu-se tot mai frustrat din cauza incapacității de a guverna țara în condițiile obstrucțiilor comuniste și ale amestecului sovietic și izolat de proprii săi susținători (Maniu imputându-i lipsa de fermitate în raportul cu comuniștii), la 2 decembrie Sănătescu va demisiona.[67]

Tot acum țărăniștii pierdeau Ministerul de Interne prin înlăturarea ministrului de interne Nicolae Penescu (4 noiembrie și 5 decembrie 1944), cel care se opusese cu toate puterile instalării prin forță în administrația publică a reprezentanților comuniști. La mijlocul lunii octombrie 1944, acesta dăduse un Comunicat ce făcea referiri la informațiile publicate în presă, potrivit cărora s-au făcut încercări de a se instala la primăriile comunelor rurale oameni care, constituind o minoritate infimă, s-au dat drept exponenții obștilor. Cum aceste procedee sfidau legile existente, tinzând spre o încercare de a se micșora autoritatea Statului, s-au dat ordine categorice armatei, organelor polițienești și jandarmeriei ca să reprime asemenea acte cu cea mai mare severitate. „*Tulburătorii liniștei și impostorii vor fi arestați și trimiși în instanța Curților Marțiale. Nu vor fi recunoscuți ca primari și membri ai sfaturilor comunale, decât persoanele învestite de autoritățile administrative legale*”.[68] Aceștia au rămas însă în funcțiile preluate prin forță, în timp ce ministrul a fost înlăturat.

Obiectivele generale ale Uniunii Sovietice cu privire la România. Guvernarea generalului Nicolae Rădescu

În luna decembrie 1944 destinul României era trasat în cele mai mici detalii. Dovadă stă un document expediat de ministrul Elveției la București, René de Weck, la 21 decembrie 1944, consilierului federal M. Pilet-Golaz, șeful Departamentului politic federal, document intitulat „Observațiile unui comunist român (evreu) asupra intențiilor URSS față de România”. În rândurile acestui document, un fruntaș anonim comunist zugrăvea obiectivele generale ale Uniunii Sovietice cu privire la România, obiective care, datorită acurateței cu care vor fi puse în aplicare în perioada următoare, par a fi scrise mult mai târziu decât sunt datate: „*URSS dorește să transforme România în așa fel încât, din punct de vedere politic, economic și moral, acesta să nu se mai poată opune Rusiei și nici să devină instrumentul unei terțe puteri împotriva sa*”.[69] Datorită dușmanilor din străinătate, URSS dorește să prevină orice agresiune și să-și creeze puncte de sprijin exterioare. Mijloacele de realizare a acestor obiective, conform sursei citate, sunt acestea: trecerea puterii de stat în România în mâinile Partidului Comunist, indiferent de numărul aderenților acestuia, chiar și împotriva voinței majorității burgheze din țară. Aceasta o vor face „*prin amenințări (denunțarea Convenției de armistițiu etc.), prin teroare (manifestații de stradă), prin acuzarea întregului popor și a conducătorilor săi și crearea în acest fel la conducători a unui sentiment de culpabilitate, prin viclenie, prin convingere, prin epurare – care trebuie pur și simplu să realizeze adagio-ul «dă-te tu la o parte, să trec eu în locul tău» – și chiar prin forță. La nevoie rușii nu vor șovăi să folosească oricare din aceste mijloace*”. Personajul citat aprecia, în numele comuniștilor români, că nu se va recurge la forță, dat fiind faptul că burghezia română este vlăguită, speriată, animată de un sentiment profund de culpabilitate și lipsită de personalități puternice. „*Până acum burghezii, politicienii, industriașii și comercianții au cedat în fața revendicărilor partidelor de stânga și ale muncitorilor. Mâine vor face la fel proprietarii din orașe și sate. Guvernul nu se amestecă.*”[70] Evoluțiile ulterioare vor demonta doar această ultimă afirmație.

Potrivit aceluiași fruntaș comunist, instrumentul cu ajutorul căruia rușii își propun să treacă puterea publică a burghezilor în mâinile comuniștilor este Convenția de armistițiu. Ea a fost redactată la Moscova de la bun început în așa fel încât odată acceptată de români pentru clemența sa aparentă, să permită ca

[67] Bărbulescu et al., *op.cit*, p. 394.
[68] „O provocare”, în *Scânteia,* Organ al Comitetului Central al PCR, Anul I, Nr. 22, 13 octombrie 1944, p. 1.
[69] Andrei Șiperco, „Rușii forțează nota... Doresc o evoluție foarte rapidă”, în *Magazin Istoric*, Anul XXVII, Nr. 4 (313), aprilie 1993, p. 4.
[70] *Ibidem*, p. 5.

românilor să li se pretindă sarcini practic nelimitate. Această Convenție a fost impusă românilor, deși rușii prezintă adoptarea ei ca fiind rezultatul unor tratative îndelungate. Cerând românilor contribuții practic nerealizabile, rușii aveau posibilitatea de a le reproșa că nu aplică scrupulos Convenția și astfel să-și aroge dreptul de a interveni în treburile țării, urmărind prin aceasta următorul scop dublu: „*a. Să ceară un guvern tot mai de stânga; b. Să intervină în administrarea marilor uzine și întreprinderi private, întâi pentru a le controla și apoi pentru a le naționaliza*." Dreptul de control asupra întreprinderilor românești era de altfel prevăzut chiar în Convenție. După naționalizarea întreprinderilor urma colectivizarea industrială, același model urmând să fie aplicat apoi agriculturii. „*Mai întâi țăranii vor primi pământ, apoi, din considerente de randament, proprietățile vor fi reunite în colhozuri*". Neavând mult timp la dispoziție, în ideea că după război își vor retrage trupele, rușii doresc o evoluție rapidă, la nevoie chiar prin recurgerea la forță. Își propun să câștige sufletul românesc abia mai târziu, deci utilizarea forței nu era o problemă.

România poate rămâne formal independentă, însă total dependentă de URSS din toate punctele de vedere, enormele contribuții românești legând economic România de URSS pentru mai mulți ani. Totodată exportul în alte țări va fi aproape imposibil.

Referindu-se la posibila intervenție anglo-saxonă în favoarea României, fruntașul comunist era de părere că aceștia nu vor dori să se pună rău cu Rusia pentru România, căreia îi reproșează că se lasă prea ușor dominată, este slabă și nu le urmează sfaturile.[71]

Pentru punerea în aplicare a acestor obiective s-a căutat persoana potrivită, care, datorită contextului politic, trebuia să fie agreată de toate partidele care-și împărțeau puterea. Noul guvern, avându-l în frunte pe generalul Nicolae Rădescu,[72] agreat de Maniu pentru angajamentul său de a continua politica lui Sănătescu, și de comuniști, care-l cunoșteau din lagărul de la Târgu Jiu, a fost instalat la 6 decembrie, însă nu diferea prea mult de cel precedent. Rădescu a păstrat același guvern, luând și interimatul internelor. Se spera însă că va fi pe placul Moscovei, cunoscută fiind atitudinea sa antigermană.

Imediat după instalare, Rădescu s-a opus haosului instaurat în țară sub presiunea PC În numeroase rânduri a făcut apel la muncitori să nu-și irosească timpul cu manifestări (lovind astfel implicit în PC care folosea muncitorimea ca masă de manevră), să nu înlăture din proprie inițiativă conducerea locală prin acte violente, promițând că guvernul va soluționa pe cale legală cererile și va înlătura el singur autoritățile vinovate. Rădescu, asemeni lui Penescu, nu admitea instalarea prefecților și a primarilor „*prin intervenția acelora care se consideră că au dreptul să se substituie autorității legale, înlocuind pe reprezentanții acesteia cu oameni aleși de ei*".[73]

Partidul Comunist a fost acuzat acum că este un partid anarhic, care nu respectă legile, ci schimbă primarii și arestează prefecții fără legi, fără guvern. Scuza: „guvernul aflat în frunte nu era al poporului",[74] prin urmare orice acțiune îndreptată împotriva acestuia era legitimă. Așa s-a ajuns ca în județele în care în fruntea prefecturilor au fost alese conduceri comuniste să se desfășoare, în mare măsură, o activitate locală independentă de directivele guvernului „reacționar". Un însemnat număr de noi prefecți comuniști funcționau chiar fără a fi confirmați de guvern. „*Succesele obținute de masele conduse de PCR în cucerirea prefecturilor au constituit un pas însemnat în zdrobirea forțelor reacționare din aparatul de stat, în crearea de organe care să slujească intereselor poporului*."[75]

[71] *Ibidem*, pp. 5–6.

[72] A fost numit șeful Marelui Stat Major la 15 octombrie 1944, funcție în decursul căreia s-a confruntat cu abuzurile săvârșite de Comisia Aliată de Control (sovietică). A fost prim-ministru al României între 6 decembrie 1944 și 28 februarie 1945. În 1945 a părăsit România. A murit la 16 mai 1953.

[73] *Scânteia*, Anul I, Nr. 79, 9 decembrie 1944, p. 1; „Declarațiile dlui. General Nicolae Rădescu", în *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1183, 10 decembrie 1944, p. 1.

[74] „Proces-verbal din 3–4 mai 1945, cu ocazia conferinței Regionale din Cluj a PCdR", în *Comitetul Regional PMR Cluj*, Inv. 1, Dos. 1/1945, f. 19.

[75] T. Caraciuc, „Unele aspecte ale luptei PCR pentru făurirea unui nou aparat de stat în țara noastră (23 August 1944–30 decembrie 1947)", în *Analele Institutului de Istorie a Partidului Lovitura de stat* Editura de Stat pentru Literatură Politică, Anul III, Nr. 6, noiembrie-decembrie 1957, p. 59.

Acțiunile guvernului Rădescu vor suscita reacțiile acerbe ale presei comuniste. Potrivit discursului comunist, experiența dobândită în cele câteva luni care trecuseră de la 23 August arătase tot mai clar maselor că *„politica guvernelor cu majoritate reacționară care sabotau intens sprijinirea de către forțele patriotice a frontului antihitlerist și împiedicau democratizarea țării este potrivnică intereselor fundamentale ale poporului.*”[76] Drept urmare, la începutul anului 1945 crește considerabil „avântul revoluționar” al maselor populare conduse de PCR, împotriva *„dușmanilor democratizării țării, în frunte cu partidele național-țărănist și național-liberal, care se opuneau cu înverșunare și prin toate mijloacele aplicării reformei FND”.* Ura „maselor populare”, în speță a Partidului Comunist, se îndrepta în primul rând împotriva acelor elemente din aparatul de stat care se opuneau *„zdrobirii definitive a fascismului și făuririi reformei agrare”.* Acțiunile de *„democratizare de jos în sus a aparatului de stat”* se intensifică și se extind. *„Masele populare, în frunte cu comuniștii, continuă să înlăture conducerile reacționare ale plășilor și județelor, care, pe baza directivelor miniștrilor reacționari, se străduiau să împiedice activitatea organelor alese de popor și înfăptuirea de jos a reformei agrare.*” [77]

Cucerirea de către „forțele populare, conduse de PCdR”, a numeroase organe locale de stat, primării, preturi, prefecturi, instaurarea în fruntea acestora a unor reprezentanți „aleși de popor” (lunile februarie–martie), precum și activitatea „democratică” a acestor organe, au constituit, conform aceleiași frazeologii uzitate, un factor important în desfășurarea revoluției. Prin aceasta, „puterea elementelor reacționare din aparatul central a fost serios limitată.”[78]

În aceeași lună februarie, presa comunistă îl acuza pe Rădescu pentru faptul că s-a declarat deschis împotriva reformei agrare, poziție susținută și de partidele „istorice”. În privința situației marii proprietăți agricole, Rădescu telegrafia prefecților: „*Nici o organizație politică sau administrativă să nu se amestece în administrarea și exploatarea proprietății agricole. Acestea depind de Ministerul Agriculturii, care singur dispune*”.[79] Se situa astfel, din toate punctele de vedere, pe poziții total diferite de cele ale PC.

Necesitatea reformei agrare era recunoscută de către toate partidele politice, în special de către PNȚ, care a adoptat în acest sens un proiect de lege. Toate partidele istorice, în afară de cele procomuniste, doreau ca reforma să fie aplicată la sfârșitul războiului, după întoarcerea de pe front a soldaților, care erau primii vizați la împroprietărire. Frontul Național Democrat a politizat însă punerea în aplicare a acestei reforme și, după venirea lor la putere, au trecut la adoptarea reformei, deși soldații erau încă pe front.

Acuzația principală adusă lui Rădescu se datora însă împotrivirii în fața instalării de către mase a primarilor și prefecților „democrați” în administrația locală, dând dispoziții ultimative, conform surselor comuniste, pentru înlăturarea primarilor și prefecților „aleși de popor”, cerând armatei să instaleze cu forța vechii primari și prefecți „reacționari”. Mai mult, la finele lunii februarie 1945, Rădescu intră în conflict personal cu Teohari Georgescu. Desființează prin lege subsecretariatul deținut de acesta, susținând că demnitarul îl sabotează. Teohari Georgescu, reprezentantul comuniștilor în Ministerul de Interne, refuză să plece din minister, iar directorii de frică, continuă să lucreze cu el, deși nu mai avea nicio calitate. S-a încercat o mediere pe lângă Rădescu, prin intermediul lui Bebe Brătianu, dar Rădescu nu a acceptat-o. Au urmat manifestările de stradă organizate de comuniști, care au dus la căderea guvernului.[80]

Principalele măsuri ale guvernului Rădescu s-au referit la: abrogarea legislației antievreiești,[81] urmărirea și pedepsirea criminalilor și profitorilor de război, organizarea sindicatelor profesionale, adoptarea

[76] „Victoria insurecției populare de la 23 August 1944, organizată și condusă de PCR, în condițiile înaintării armatei sovietice eliberatoare pe teritoriul României. Lupta maselor populare conduse de PCR pentru instaurarea regimului democrat-popular – 6 Martie 1945”, *Analele Institutului de Istorie a Partidului...,* Anul II, Nr. 5, septembrie–octombrie 1956, E.S.P.L.P., p. 83.

[77] *Ibidem*, *loc. cit.*

[78] *Ibidem*, pp. 86–87.

[79] Gheorghiu, Roman, *op. cit.*, p. 31.

[80] „19 noiembrie 1946 – legitimarea prin fraudă”, http://www.romanialibera.ro/opinii/aldine/19-noiembrie-1946-legitimarea-prin-frauda-24214.html, accesat la 22.08.2016.

[81] Înlăturarea guvernului Antonescu a dus la încetarea tuturor măsurilor antievreiești din România. Primele legi de abrogare a legislației antievreiești, adoptate în perioada 31 august – 19 decembrie 1944, au pus capăt unei epoci de experiență istorică

Legii 86 pentru Statutul Naționalităților Minoritare,[82]precum și adoptarea Legii pentru epurarea presei și a Legii pentru disponibilizările în armată.[83]

În timpul guvernelor celor doi generali, la nivelul administrației centrale FND a fost reprezentat de juristul Petre Groza[84] (vicepremier), Teohari Georgescu (subsecretar de stat la Ministerul de Interne), Gheorghe Gheorghiu-Dej (subsecretar de stat la Ministerul Comunicațiilor), Lucrețiu Pătrășcanu (subsecretar de stat la Ministerul Justiției) și Ștefan Voitec (subsecretar de stat la Ministerul Educației Naționale). Totodată, la nivelul administrațiilor locale, în cele mai multe orașe sau comune, atât prefecturile, cât și primăriile au fost ocupate prin forță, instalându-se în diverse funcții de conducere noi reprezentanți, în special din cadrul FND.[85] Orice era cu putință pentru neînsemnatul PC atâta timp cât în spatele lui stătea amenințător Goliatul sovietic.

Recapitulând, intervalul 23 august 1944 – 6 martie 1945 cuprinde trei guvernări. Primele două ale generalului Constantin Sănătescu (23 august – 4 noiembrie 1944 și 4 noiembrie – 6 decembrie 1944) și cea a generalului Nicolae Rădescu (6 decembrie 1944 – 28 februarie 1945), au fost marcate de eforturi considerabile ale forțelor democratice, reprezentate de partidele istorice, de a instaura și păstra regimul democratic, în fața ofensivei accelerate a comuniștilor, la adăpostul numeroaselor trupe sovietice prezente în țară, pentru acapararea principalelor pârghii ale puterii. Aportul Armatei Roșii la instalarea comunismului în țara noastră și la înlăturarea opoziției, în perioada staționării pe teritoriul României, a fost un fapt recunoscut de conducerea PC „*Prezența Armatelor Sovietice pe teritoriul țării noastre, fără să se amestece în treburile noastre interne (s.n.), a paralizat acțiunile forțelor reacționare.*”[86]

În urma unei vizite la Moscova, Gheorghe Gheorghiu-Dej și Ana Pauker au primit ordine să ceară accesul la putere. Prin urmare, următorul pas a fost demiterea forțată a lui Rădescu, prezentat ca fiind fascist și filogerman, demitere precedată de o virulentă campanie de discreditare a guvernului acestuia, acuzat de „*eșec lamentabil în îndeplinirea obligațiilor impuse de armistițiu*”.[87] Reticent la acțiunile Partidului Comunist, a fost acuzat că ar fi tras în popor, acuzație forte care a dus la demiterea sa. O altă acuzație se referea la hotărârea de a dezlănțui un război civil,[88] cu ocazia cuvântării din 12 februarie 1945, în sala „Aro” din București.[89]

---

tragică pentru comunitatea evreiască din România. Legea Nr. 442 din 1 septembrie desființa toate lagărele de internare. Toți internații urmau a fi puși în libertate imediat, suspendându-se și toate dispozițiunile administrative privitoare la fixarea obligativității domiciliului. Toate măsurile de siguranță ce îngrădeau libertățile individuale erau desființate. Din punct de vedere instituțional, tot la 1 septembrie 1944 este *desființat Subsecretariatul de stat al Românizării, Colonizării și inventarului*, iar *Centrala Evreilor* – creată ca organism de reprimare a acestora – se autodizolvă. Vezi Legea Nr. 1811 din 7 octombrie 1944 prin care a abrogat discriminările rasiale introduse în legea asigurărilor sociale sub dictatură; Legea Nr. 314 pentru abrogarea măsurilor legislative antievreiești, din 21 aprilie 1945; Legea Nr. 641 pentru abrogarea măsurilor legislative antievreiești, din 19 decembrie 1944; Legea Nr. 1 pentru lichidarea Direcțiunii Generale a lichidării Centrului Național de Românizare, din 29 decemvrie 1944; Legea Nr. 58 pentru repunerea farmaciștilor evrei în drepturi și plasarea farmaciștilor refugiați, din 24 ianuarie 1945. În ciuda legislației favorabile, să nu uităm că a rămas un mic număr de evrei în Ardealul de Nord, care să beneficieze de această legislație.

[82] Presa ardeleană publica Statutul Naționalităților la începutul lunii decembrie 1944 („Statutul Naționalităților”, în *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1181, 8 decembrie 1944, p. 2).

[83] „România în anii tranziției…”, *op. cit.*, *loc. cit.*

[84] De profesie avocat, Petru Groza (1884–1958) a fost ales de șase ori deputat în parlamentul României interbelice (1919–1927) și a deținut funcția de ministru în guvernele conduse de mareșalul Alexandru Averescu în 1920–1921 și 1926–1927. În anul 1933 a înființat Frontul Plugarilor, o organizație țărănească radicală. În 1935, FP a încheiat o înțelegere de acțiune comună cu PCR. Drept urmare, va ocupa o serie de funcții importante: vicepreședinte al Consiliului de Miniștri, noiembrie 1944-februarie 1945; prim-ministru, 1945–1952; președinte al Prezidiului Marii Adunări Naționale, 1952–1958. A considerat retrocedarea Ardealului de Nord la 13 martie 1945 drept cea mai importantă sarcină și realizare a guvernului său. După ce a fost cel mai important tovarăș de drum al comuniștilor, Groza va fi izolat și marginalizat politic după 1948. Singurul său rol a fost acela de a da legitimitate pretențiilor de reprezentare la nivel național ale regimului și de a sublinia legătura dintre etapa inițială de preluare a puterii și leninismul radical post-1948 (Raportul Tismăneanu, Comisia prezidențială pentru analiza dictaturii comuniste din România, *Raport Final*, 2006).

[85] Petre Popa, *Istoria administrației în România*, Pitești, Ed. Universității din Pitești, 2000, p. 146.

[86] Gheorghiu, Roman, *op. cit.*, p. 23.

[87] Joseph Rothschild*, Întoarcerea la diversitate. Istoria politică a Europei Centrale și de Est după al doilea război mondial,* Editura Antet, Oradea, 1997, pp. 158–160.

[88] Gheorghiu, Roman, *op. cit.*, p. 35.

[89] „Victoria insurecției...”, p. 87.

Nimeni nu s-a putut opune demiterii guvernului Rădescu, mai ales că, potrivit atotputernicului Vâșinski, guvernul său nu mai avea „sprijin popular”, iar regele trebuia să asculte „vocea poporului”[90] și să-l demită. Pentru a se putea folosi de acest pretext, PC a organizat în luna februarie multiple proteste și demonstrații, finalizate mai totdeauna cu violențe sângeroase. PC îmboldea masele împotriva guvernului Rădescu, în scopul impunerii unui guvern fenedist. Punctul culminant a fost atins în ziua de 24 februarie, când comuniștii au organizat un nou incident sângeros între adepții guvernului și cei ai PC. Nu a trecut mult, și la 27 februarie, sosit în București, Andrei Ianuarievici Vâșinski,[91] locțiitorul Comisarului Poporului pentru afaceri externe, îi imputa regelui că aceste tulburări periclitează siguranța și alimentarea Armatei Roșii, cerând demisia generalului Rădescu și numirea lui Petru Groza. În caz contrar, era în pericol nu doar pierderea Transilvaniei de Nord, ci și independența României.

Vâșinski declarase încă din decembrie 1944 că *„întrucât [...] în trecut România a fost ostilă și a constituit o amenințare pentru Uniunea Sovietică, Rusia va insista pentru o schimbare în clasele conducătoare, în așa măsură încât să ofere garanția că România a devenit un vecin cu adevărat prieten.”*[92] Campania sovieticilor includea, așadar, lichidarea liderilor naționali ai României, menținerea haosului în economie și instaurarea unui regim comunist. Și acest lucru nu era prea greu de îndeplinit din moment ce în perioada 1944–1946 puterea reală în țară era deținută de autoritățile de ocupație sovietice.

În anii următori, demiterea lui Rădescu va fi prezentată ca fiind determinată de „voința maselor populare”.[93]

I.1.2. Perioada 6 martie 1945 – 13 aprilie 1948

Primul guvern pro-comunist: „Guvernul democrației populare”

În contextul patrulelor sovietice, după încercări fără succes de a forma un nou guvern și sub amenințarea cu abdicarea, la 6 martie 1945 regele Mihai a aprobat noul guvern al lui Petru Groza[94] – integral al FND – în ciuda protestelor reprezentanților opoziției, Iuliu Maniu și Constantin I.C. Brătianu. Astfel, după trei guverne de tranziție, este numit, în premieră în istoria politică românească, un guvern pro-comunist. Ilegal până la 23 august 1944, iată că în scurt timp discursul politic comunist primește un bonus substanțial în legitimarea capitalului său politic, ce avea să devină, în scurt timp, unicul discurs disponibil.[95] Trebuie însă menționat faptul că, în țările vecine României sau apropiate, situația era asemănătoare. Bulgaria era

[90] Ascensiunea PC pe scena politică românească a introdus un nou discurs politic, cu valențe sociale. Pentru prima dată, oamenilor obișnuiți li se spunea că vor fi conducătorii reali ai țării, scăpând de „exploatarea burgheză”. Nu doar în Europa ocupată de trupele sovietice se întâmplă acest fenomen. Popularitatea partidelor comuniste a „explodat” și în țările occidentale, unde Armata Roșie nu intrase, determinând „partidele tradiționale” să-și „socializeze” discursul (Ilarion Țiu, „Strategii electorale ale PNȚ după 1944”, http://www.jurnalul.ro/articol_67237/strategii_electorale_ale_pnt_dupa_1944.html, accesat la 11.03.2019).

[91] Sosirea emisarului lui Stalin la București era dovada cea mai elocventă a slăbiciunii comuniștilor, incapabili să ia puterea fără ajutorul lui „Big Brother” (Florin Constantiniu, *„O istorie sinceră a poporului român”,* Ed. Univers Enciclopedic, București, 1999, p. 423).

[92] Dinu C. Giurescu*, Guvernarea Nicolae Rădescu*, Ed. ALL, București, 1996, p. 45.

[93] *„Rădescu a dat ordin prefecților și organelor și organelor conducătoare reacționare din armată și jandarmerie să folosească toate mijloacele, la nevoie chiar armele, pentru a reprima fără cruțare lupta revoluționară a maselor. Politica antipopulară și odioasă a guvernului cu majoritate reacționară a lui Rădescu nu a înfrânt însă, ci a sporit și mai mult hotărârea maselor de a lupta până la capăt pentru instaurarea unui guvern cu adevărat democratic*” („Victoria insurecției...”, p. 83).

[94] La două zile după instalarea guvernului Petru Groza, Churchill s-a adresat președintelui american Roosevelt, printr-o telegramă „personală și strict secretă”, în care își manifestă îngrijorarea față de instalarea, prin forță, a unui guvern comunist și prevedea „epurarea fără discriminare a românilor anticomuniști”. Drept răspuns, președintele american, recunoscând amestecul conducerii de la Kremlin în numirea unui guvern comunist, a menționat: „Eu cred că România nu este un loc bun pentru a ne măsura cu rușii (Christian Levant, „Ziua femeii socialiste”, http://www.adevarul.ro/actualitate/Ziua-femeii-socialiste_0_32998036.html, accesat la 12.06.2023).

[95] Alexandru Ștefan, „Politici culturale în câmpul literar românesc între 1944–1948”, în *Sfera Politicii*, Revistă lunară de științe politice editată de Institutul de Cercetări Politice și Economice și Fundația „Societatea Civilă”, Anul IX, Nr. 89/2001, p. 48.

condusă din septembrie 1944 de Frontul Patriei (în frunte cu Partidul Comunist Bulgar). În Iugoslavia comuniștii conduceau deja din noiembrie 1943, la fel și în Polonia, Cehoslovacia și Ungaria. Spre deosebire însă de acestea, PCR era doar reprezentantul formal, în guvern comuniștii având doar 5 din cele 18 portofolii ministeriale, din care însă două erau decisive: Ministerul de Interne, în frunte cu Teohari Georgescu, și Ministerul Justiției, în frunte cu Lucrețiu Pătrășcanu.

Încă din primele zile, noul guvern a încercat să-și consolideze poziția canalizându-și eforturile spre îndeplinirea a câtorva obiective: reinstalarea administrației românești în Transilvania de Nord,[96] instalarea unui aparat de stat „democrat-popular" și reforma agrară. Legiferarea reformei agrare se impunea, acesta fiind unul din capetele de acuzare aduse de comuniști guvernului Rădescu, dar și datorită faptului că FND ceruse, încă din 10 februarie 1945, împărțirea marilor proprietăți, ceea ce a dus la ocuparea și împărțirea unor proprietăți de către activiștii Frontului Plugarilor, acțiune ce va lua amploare după 6 martie.

Concesia de la 6 martie nu a fost lipsită de o răsplată, concretizată în 9 martie 1945 prin revenirea administrației române în Transilvania de Nord. Această acțiune a reprezentat o mare reclamă pentru guvernul Frontul Național Democrat. Oficiosul „Pravda" lăuda și cu această ocazie Armata Roșie eliberatoare care i-a izgonit pe cotropitorii germani de pe pământul românesc. Curățată de hitleriști, România și-a câștigat astfel posibilitatea unei libere dezvoltări a Statului. *„Armata Roșie a izgonit de asemenea trupele germano-maghiare și din Transilvania, pe al cărei teritoriu a început să funcționeze administrația românească."*[97] Presa comunistă din țară îi ținea isonul, evitând însă să publice adevăratul rol al prezenței Armatei Roșii[98] pe teritoriul României, așa cum însuși Stalin afirma într-o întâlnire cu o delegație iugoslavă, cel *„de a asigura instalarea regimului comunist în teritoriile ocupate*."[99]

Anul I. Nr. 14 | 2 pagini 3 Lei | Lugoj, Joi 14 Septembrie 1944

Director proprietar: Prof. Eugeniu Dublea
Redacția și Administrația: Lugoj, Str. Bisericii 41
Inscris la Tribunalul Lugoj, sub Nr. 1508/1941
Redactor responsabil: Traian Rebreanu

Gazeta POPORULUI

ORGAN NAȚIONAL-DEMOCRAT

LIBERTATEA și independența balcanilor

Istoria permanent agitată a ultimului veac a numit Sud-estul Europei drept butoiul cu pulbere al continentului.

Conflictele turco-bulgare, turco-grecești, bulgaro-sârbești au fost tot la ordinea zilei. In acest colț

Armata Roșie ne vine ca prietenă și aliată

— Declarațiile unui Locotenent Colonel Sovietic —

Lugoj, 13. Lucrurile au stat așa: întâiu ne-a fost frică de Ruși, că fac așa și așa, apoi, că vin Nemții. Si

de inteligență, modest și natural cu toate decorațiile pe cari le are, ai

și mai bun prieten, ferm și oțelit în războaie... Si cum se prezintă

„Armata Roșie ne vine ca prietenă și aliată", în *Gazeta Poporului*, Organ Național-Democrat, Anul I, Nr. 14, 14 septembrie 1944, p. 1

Guvernul Groza era constituit în majoritate din membri ai PCR și PSD, la care s-au adăugat câteva funcții ocupate de dizidenții PNL – Gheorghe Tătărescu[100] (ministrul de externe) și ai PNȚ – Anton Alexandrescu (ministrul cooperației). Este cunoscut sub genericul „Guvernul democrației populare".[101]

---

96 În cadrul ședinței Consiliului FND din 24 ianuarie 1945, Gheorghe Gheorghiu-Dej a susținut că are promisiuni ferme privitoare la Transilvania de Nord din partea lui Stalin.

97 „Ziarul sovietic «Pravda» despre instaurarea administrației în Transilvania", în *Scânteia Ardealului*, Organul Comitetului Regional pentru Nordul Ardealului, Anul I, Nr. 21, 8 martie 1945, p. 5.

98 Dominația militară sovietică asupra României s-a realizat atât prin prezența Armatei Roșii pe teritoriul României (până în anul 1958), cât și prin transformarea sistemului militar și de securitate românesc după modelul sovietic. Menținerea trupelor sovietice pe teritoriul statelor de democrație populară a urmărit asigurarea controlului asupra acestora, folosirea lor pentru reprimarea oricăror încercări de disidență în cadrul sistemului, ca și pentru asigurarea forței necesare blocului comunist de „a se apăra împotriva agresiunii imperialiste din Europa" (Moraru, op.cit, *apud* Gheorghe Gheorghiu-Dej, *O politică românească de realizări democratice*, București, Editura PCR, 1946, p. 17).

99 Silviu Brucan, *Generația irosită. Memorii,* București, 1993, pp. 58–59.

100 Înființat oficial la 1 iulie 1945.

101 Petre Popa, *op. cit.*, p. 146.

Luna martie va fi plină de evenimente importante. A doua zi după ce a fost anunțată revenirea administrației românești în Transilvania eliberată, la 10 martie, la București a fost inaugurată Universitatea Muncitorească a PCR, pornită din inițiativa CC al PCR și după îndrumările tovarășei Ana Pauker. Aceasta nu dorea să devină un corp cărturăresc izolat, „rupt de marea bătălie ce se dă în jurul nostru", ci își propunea împlinirea și a creșterea „posturilor de comandă ale batalioanelor proletare" cu acele elemente care, înainte de a se fi avântat pe tărâmul scrisului și al vorbirii militante, își vor dovedi pe „teatrul bătăliilor sociale" însușirile de curaj, de pricepere și de hotărâre neapărat trebuitoare unor comandanți. Cei înscriși la această Universitate trebuiau să fie echipați „cu acea teorie și tactică de neînfrânt care este doctrina marxist-leninistă". În fruntea celor care predau la Universitatea Muncitorească figurau „cei mai mari dascăli ai omenirii": Marx, Engels, Lenin, Stalin. Noutatea „primei școli teoretice pentru muncitori", consta în conținutul ei: „filosofia clasei muncitoare" și „materialismul dialectic".[102]

Tot în această zi au început epurările din administrația publică locală, de care au fost atinși prefecții, primarii, ajutorii de primari, pretorii, notarii, alături de ceilalți funcționari puși în funcții de guvernele anterioare.

A urmat, la 13 martie, la Cluj, ședința solemnă a guvernului României cu prilejul instituirii administrației românești asupra întregii Transilvanii, legiferarea reformei agrare (23 martie), decretul-lege pentru purificarea administrației publice (29 martie), promulgarea Legii nr. 271 pentru purificarea administrației publice, învățământului, presei, instituțiilor de presă (30 martie), folosită pentru a elimina din viața publică numeroși intelectuali de valoare.

O altă măsură a guvernului Groza, imediat după instalare, a fost acțiunea îndreptată împotriva lui Iuliu Maniu, pus sub urmărire polițienească, locuința sa fiind percheziționată de trei ori.[103] S-a încercat chiar un atentat împotriva sa, dar fără sorți de izbândă. Presa FND-istă a pornit o campanie de denigrare a președintelui țărănist nemaiîntâlnită până atunci în presa românească.

Acest guvern, vor scrie publicațiile comuniste 10 ani mai târziu, se deosebea radical de toate guvernele care s-au perindat la conducere înainte de 6 martie 1945. „*În timp ce desele schimbări de guvern care au avut loc în România burghezo-moșierească n-au constituit decât înlocuirea la conducere a unui grup de reprezentanți ai claselor exploatatoare printr-altul, instalarea guvernului democratic care se baza pe alianța de clasă a muncitorilor și țăranilor, sub conducerea clasei muncitoare, a marcat trecerea pozițiilor politice hotărâtoare din mâinile minoritarilor exploatatori în mâinile majorității covârșitoare a poporului*." A fost astfel instaurată „*puterea populară, capabilă să asigure o reală și largă democrație pentru oamenii muncii, să apere și să dezvolte cuceririle poporului muncitor*".[104] Despre aceeași „alianță", inexistentă în realitate, în mai 1945, la doar două luni de la instalarea guvernului Groza, Pavel Bojan, membru al Frontului Plugarilor Regionala Cluj, opina: „*plugarii nu văd în muncitori decât bolșevici, care îi persecută*".[105]

I.1.2.1. Spre un nou aparat de stat „democrat-popular"

După instalarea guvernului Groza, procesul „zdrobirii treptate a vechii mașini de stat" și al creării unui aparat de stat „democrat-popular" intră într-o nouă fază. Dacă până în acest moment procesul epurării aparatului de stat s-a desfășurat împotriva voinței guvernului, după 6 martie 1945, noul guvernul „democrat" s-a ocupat direct de această problemă. În primul rând au fost confirmați funcționarii din aparatul de stat instalați în perioada guvernelor anterioare, numite „prin voința maselor". De asemenea, s-a trecut la măsuri

[102] Paula Mihailov Chiciuc, „Universitatea PCR", http://www.jurnalul.ro/sc-nteia/jurnalul-national/universitatea-PCR-12994.html, accesat la 22.09.2023.

[103] „6 martie 1945 – 6 martie 1946. Un an de guvernare și o comemorare inutilă", în *Patria*, Anul XXVII, Nr. 17, 9 martie 1946, p. 1.

[104] „Zece ani de la instaurarea Republicii Populare Romîne – stat al dictaturii proletariatului (1947–1957)", în *Analele…,* Anul III, Nr. 6, noiembrie-decembrie 1957, p. 5.

[105] „Proces-verbal din 3–4 mai 1945...", f. 65.

pentru continuarea înlocuirii „reacționarilor” din aparatul de stat central și local. Noul guvern avea o sarcină importantă: revizuirea întregului aparat de stat în vederea eliminării tuturor elementelor „necorespunzătoare” și introducerea de elemente „cinstite și bune”.[106]

Schimbările din administrația locală vor fi realizate de Ministerul de Interne, în mai 1945. În toate județele au fost numiți prefecți comuniști și au fost create consilii cu puteri largi, dominate de PC. Aceste consilii erau formate din câte un membru al partidelor reprezentate în guvern, PNȚ și PNL fiind în felul acesta excluse. Absența partidelor istorice, care în mod tradițional exercitaseră o influență crucială asupra afacerilor locale, a facilitat activitatea noilor consilii, care și-au putut îndeplini nestingherite rolul de a pune în practică politica guvernului central, fiind împuternicite, totodată, cu rezolvarea problemelor importante ale zilei: reconstrucția economică, reforma sistemului administrativ, ordinea publică și „democratizarea aparatului de stat”. Organisme similare au fost instituite atât la orașe, cât și la sate. Același guvern a creat, totodată, „comitetele vigilente” locale, care au preluat atribuțiile poliției și ale jandarmeriei în multe locuri și, asemeni consiliilor politice, au fost folosite ca unelte ale politicii PC. La sate, guvernul a încurajat comitetele țărănești[107] nou formate să exproprieze și să împartă marile moșii, în timp ce în centrele urbane a instigat comitetele muncitorești să asalteze fabricile și întreprinderile, deposedându-i pe proprietari, fără ca aceste organizații să aibă autoritate juridică la baza acțiunilor. Toate organismele administrative și comitetele *ad-hoc* aveau ca scop final netezirea căii spre instaurarea noii ordini, prin subminarea structurilor politice și economice existente.[108]

Un eveniment important în consolidarea noului regim l-a constituit Conferința Națională a PC din 16 – 21 octombrie 1945, prima conferință de partid ținută pe plan național în condiții legale, după 20 de ani de ilegalitate. Cu această ocazie a fost ales un comitet central și un birou politic, compus din Gheorghe Gheorghiu-Dej – secretar general, alături de Ana Pauker și ministrul de Interne, Teohari Georgescu, ultimii doi ocupând funcții de secretari. Cei trei, la care se vor adăuga alți câțiva colegi, aveau să conducă România până în 1952.

Tot în cadrul acestei conferințe au fost trasate principalele sarcini ale partidului: continuarea operei de curățire a aparatului de stat, prin izgonirea elementelor fasciste și profasciste, democratizarea legislației prin lichidarea legiuirilor fasciste, judecarea și condamnarea criminalilor de război, asigurarea egalității în drepturi a minorităților naționale,[109] ridicarea nivelului de pregătire a cadrelor, întărirea sindicatelor, a Frontului Plugarilor și a UTC-ului, organizarea femeilor, precum și dezvoltarea mișcării cooperatiste.[110]

Noul guvern, lipsit per ansamblu de sprijin intern, a luat o serie de măsuri menite să-i consolideze poziția, în paralel cu doborârea opoziției. Între măsurile semnificative ale guvernului Groza, reținem:

– legiferarea la 23 martie 1945 a reformei agrare;
– o nouă lege pentru purificarea administrației publice;
– o lege pentru urmărirea și sancționarea celor vinovați de dezastrul țării sau crime de război (aprilie 1945);
– crearea unor situații privilegiate minorităților naționale odată cu aplicarea statutului acestora în februarie 1945, promovându-se discriminare între cetățenii României.

Însă cele mai importante rămân schimbările de amploare din administrația locală.

---

[106] Caraciuc, *op. cit.* , p. 65.
[107] Constituite la sfârșitul anului 1944 – începutul anului 1945, sarcinile acestor comitete țărănești (sătești) erau variate: apărarea intereselor țărănimii muncitoare, sprijinirea războiului antifascist, lupta împotriva „reacțiunii”, conducerea treburilor obștești etc. În ele trebuiau să intre „cei mai cinstiți și mai hotărâți țărani, indiferent dacă fac sau nu parte dintr-un partid sau organizație”, pentru că vor avea o „contribuție serioasă la zdrobirea vechiului aparat de stat local”. Comitetele vor forma „gărzi patriotice sau cetățenești”, cu sarcina „de a apăra cetățenii de actele de banditism ale legionarilor și fasciștilor” (*Ibidem*, pp. 55–56).
[108] Bărbulescu et al., *op.cit*, pp. 395–396.
[109] *Zece ani de la Conferința națională a PCR,* Editura de stat pentru literatură politică (E.S.P.L.P.), 1946, p. 261.
[110] PCR – Conducătorul luptei maselor populare pentru consolidarea și dezvoltarea regimului democrat-popular (6 Martie 1945 – 30 decembrie 1947), în *Analele…,* Anul III, Nr. 1, ianuarie–februarie 1957, p. 98.

În privința reformei agrare, guvernul Groza a întâmpinat numeroase probleme. După conferința PC Regionala Cluj din 3–4 mai 1945, Nicolae Goldberger spunea: *„A fost foarte just și a fost un succes din partea Partidului nostru că s-a început realizarea reformei agrare fără legea reformei agrare, împotriva tuturor reacționarilor. Acest lucru a fost un succes. Nu putem însă spune că acest lucru a fost just și după venirea guvernului Groza, după ce am avut legea reformei agrare. La început a fost greu să-i convingi pe țărani să-și ia pământul fără lege. Țăranii au început totuși împărțirea pământului și au continuat și după 6 martie să treacă peste aceste legi. Au expropriat țărani cu 20 hectare*."[111] Vinovați, potrivit lui Goldberger, au fost tătărescienii, pentru că guvernul nu a putut aduce legea reformei agrare imediat după instalare, până a convins gruparea lui Tătărescu de necesitatea reformei.

Îngrijorat de direcția în care se îndrepta țara sub conducerea PC, la scurt timp după conferința de la Postdam (iulie–august 1945), Iuliu Maniu a solicitat sprijin Occidentului în vederea organizării în România de alegeri libere și pentru constituirea unui guvern reprezentativ. Drept răspuns, reprezentantul SUA în România adresa la 18 august 1945 o notă verbală Ministerului de Externe român, în care sublinia necesitatea constituirii în țară a unui „regim reprezentativ din toate grupările democratice ale țării", pentru a putea încheia tratatul de pace. Nota a fost respinsă de Ministerul de Externe român. În aceste condiții, americanii au recomandat regelui să ceară demisia lui Groza, fapt produs la 20 august 1945. Operând sub umbrela Moscovei, care se opunea categoric demiterii guvernului, Petru Groza a refuzat să dea curs cererii regelui. În fața acestui eșec, regele Mihai a refuzat să mai sancționeze orice hotărâre emisă de puterea comunistă, intrând în „greva regală", care a durat din 21 august 1945 până în ianuarie 1946, fără a-și atinge principalele obiective. Soluțiile însă nu vor întârzia să apară. Folosind jurnale ale Consiliului de Miniștri care nu aveau nevoie de semnătura regelui, Groza a desfășurat o activitate legislativă consistentă.

Amintim faptul că, potrivit principiilor stabilite în cadrul Conferinței de la Yalta și, ulterior, a celei de la Potsdam, în cadrul cărora Marile Puteri hotărâseră că tratatele de pace vor fi încheiate cu guverne democratice recunoscute de cei trei, România trebuia să asigure formarea unui guvern care să reprezinte voința întregului popor pentru a putea fi recunoscută pe plan internațional. Criza politică românească și-a găsit soluția în cadrul întâlnirii celor trei miniștri de externe ale Puterilor Învingătoare, la 25 decembrie 1945, la Moscova, unde s-a stabilit includerea în guvern a doi reprezentanți ai partidelor de opoziție, iar România trebuia să-și ia angajamentul privind respectarea libertăților cetățenești, libertatea presei etc. Acest Acord a stabilit practic relațiile dintre guvernul român și guvernul britanic în anul 1946. Imediat după terminarea întâlnirii de la Moscova, Andrei Vîșinski, Averell Harriman[112] și Archibald Clark Kerr, au mers la București pentru a pune în aplicare Acordul de la Moscova, respectarea acestuia fiind condiție esențială pentru recunoașterea guvernului român de către Marea Britanie și SUA.[113]

La 8 ianuarie 1946, după includerea ca membri ai guvernului a miniștrilor fără portofoliu, Emil Hațieganu (PNȚ)[114] și Mihai Romniceanu (PNL), s-a realizat formal „reprezentativitatea democrată", iar în februarie 1946 guvernul român a fost recunoscut de SUA și Marea Britanie.

Revenind la finalul anului 1945, în timpul grevei regale opoziția a luptat alături de rege pentru înlăturarea guvernului, manifestându-și ostilitatea față de acesta în ziua de 8 noiembrie 1945, printr-o mare adunare în piața Palatului Regal. A fost considerată cea mai amplă demonstrație împotriva regimului impus de sovietici în centrul și sud-estul Europei, soldată cu 11 morți și zeci de răniți și arestați. În replică, s-au

[111] „Proces-verbal din 3–4 mai 1945…", f. 20.

[112] În primii ani ai celui de-al Doilea Război Mondial, Harriman a ajutat la coordonarea ajutorului de împrumut pentru Marea Britanie și Uniunea Sovietică. Din 1943 până în 1946, Harriman a fost ambasador în Uniunea Sovietică și a devenit un susținător timpuriu al unei politici ferme față de Moscova. Pentru o scurtă perioadă, Harriman a fost ambasador în Marea Britanie în 1946, dar apoi s-a mutat în cabinetul lui Truman ca secretar de comerț. „

[113] Pentru detalii, vezi Mihaela Diaconu, „Activitatea Legației române la Londra (1946–1948)", în *Romanian Journal of History and International Studies*, Vol. I, No. 2/December 2014, Editura Semne, 2014, pp. 196–197.

[114] După câteva luni, la 22 aprilie 1946, ministrul Emil Hațieganu a fost agresat de o bandă. Deși a depus plângere Parchetului Militar al Curții Marțiale Cluj (funcția de procuror fiind ocupată de Maior Magistrat Gheorghe Sendrea), bătăușii au fost eliberați în urma unui ordin „de mai sus" (ANSJC, Fond *Parchetul General al Curții de Apel Cluj*, Dos. 7/1946, f. 74).

desfăşurat „adunări populare”, organizate de guvern, care au solicitat dizolvarea PNŢ şi PNL şi arestarea liderilor. Guvernul Groza a întărit cenzura, interzicând apariția ziarelor partidelor istorice. Peste ani, acest eveniment va fi descris astfel: cercurile „reacționare” din România, dându-şi seama că doar acțiunea regelui nu este suficientă pentru a determina căderea unui guvern care se baza pe o „largă aderență populară”, au încercat din nou să provoace o intervenție a marilor puteri. În acest scop, la 8 noiembrie 1945, „*folosind îndeosebi pe legionari și alte elemente declasate, PNȚ și PNL au organizat în București și în alte centre din țară acțiuni provocatoare cu caracter terorist, soldate cu morți și răniți*”.[115]

În cursul atacurilor, „*masele populare, clasa muncitoare, țărănimea muncitoare, intelectualitatea etc. au rămas ferme alături de guvern, manifestându-și în acea zi și în următoarele atașamentul pentru regimul democratic, hotărârea de a pune capăt provocărilor reacțiunii: 750.000 de demonstranți la București, 50.000 la Ploiești, câte 40.000 la Cluj și Brașov, câte 30.000 la Brăila și Galați, 20.000 la Iași, 15.000 la Arad, câte 10.000 la Craiova, Oradea, Sibiu etc., sunt doar câteva cifre care reflectă uriașa ridicare populară din noiembrie 1945. Manevrele și acțiunile contrarevoluționare ale reacțiunii de a răsturna guvernul au eșuat. Regimul democratic și-a consolidat pozițiile cu sprijinul maselor largi populare.*”[116]

În luna decembrie s-au făcut schimbări masive de primari şi ajutori de primari în toată ţara. Din raportul Consiliului Politic al judeţului Bihor, trimis Inspectoratului General Administrativ Circ. III Cluj, aflăm că în această lună s-au făcut numiri şi schimbări de primari şi ajutori de primari în 10 comune rurale, în conformitate cu ordinul MAI Direcțiunea Administrației de Stat Nr. 29375 din 14 septembrie 1945, „*cu consimțământul și asentimentul reprezentanților grupărilor politice locale*”.[117] Consiliul Politic Judeţean a avizat numirea celor 10 primari şi 9 ajutori de primari, care au avut şi „*asentimentul populației din comunele respective*”. „*În cazurile unde nu s-a putut ajunge la o unitate de vedere asupra persoanei desemnată de obște, neavând la bază asentimentul grupărilor politice din acea localitate, Consiliul Politic Județean a făcut propuneri pentru ca persoana primarului și a ajutorului de primar să fie desemnată de organizațiile politice locale*”,[118] ignorându-se astfel persoana desemnată de obşte.

În procesul aşa-zisei „lupte pentru epurarea vechiului aparat de stat”, cu toate că aceasta a avut, în general, principii de bază comune, formele şi metodele au variat de la regiune la regiune, de la judeţ la judeţ. În Transilvania de Nord, problema aparatului de stat a fost legată, la nivel propagandistic, de lupta pentru eliberarea de sub jugul fascist. Eliberarea Transilvaniei de Nord de către armatele sovietice şi române a lichidat, declarau comuniştii, aparatul de stat de tip horthyst-fascist, astfel că în cele mai multe judeţe, inclusiv în regiunea Cluj, „în ciuda uneltirilor elementelor reacţionare”, aparatul de stat creat era, în general, „democratic”.[119]

Participarea aparatului de stat la pregătirea alegerilor parlamentare

La începutul anului 1946, împotriva burgheziei, moşierimii şi a întregii opoziţii, se ridicau toate forţele care constituiau elementele noii puteri democrat-populare: FND, gărzile patriotice înarmate, comitetele sindicale din întreprinderi, masele muncitoreşti „stăpâne pe stradă”, în uzine şi fabrici, precum şi comitetele ţărăneşti, care izgoneau pe moşieri şi înfăptuiau reforma agrară. Lupta trebuia dusă pe toate planurile şi cu toate forţele, întrucât examenul alegerilor parlamentare ce se preconizau trebuia trecut cu orice preţ.

În şedinţa plenarei CC al PCR din 30 ianuarie, s-a discutat problema participării aparatului de stat la pregătirea alegerilor. Nemulţumit de faptul că partidul nu mai munceşte cu acelaşi elan după 6 martie 1945, Teohari Georgescu critică organizaţiile de partid pentru că au alocat prea mult timp problemelor legate de poliţie, justiţie şi administraţie, conduse deja de comunişti, în detrimentul departamentelor social-democrate sau liberale. Tovarăşii „*acolo nu se apropiau, nu scoteau pe nimeni de acolo, nu dădeau voturi*

[115] *Istoria Clujului*, Ştefan Pascu (red.), Consiliul Popular al Municipiului Cluj, 1974, p. 485.
[116] *Ibidem*, p. 485.
[117] ANSJC, Fond *Inspectoratul General Administrativ Circ. III-a Cluj*, Inv. 32, Dos. 6/1946, f. 2.
[118] *Ibidem*, f. 3.
[119] Caraciuc, *op. cit.*, p. 63.

de blam, nu veneau să răstoarne hotărârile date de acel departament […] ne-am lăsat îmbătați de acel simțământ al forței, că nu ne mai pasă, că putem scoate oricând revolverul și să terorizăm pe oricine sunt altfel decât noi (sic!). *[…] Am judecat în felul acesta: avem prefectul, atunci noi suntem stăpâni în județ. Aparatul o fi el cum o fi, dar avem prefectul. Așa s-a întâmplat în multe părți: am avut prefectul, am avut primarul și nu am căutat să adunăm în jurul lor tot ce este mai bun. […] după 6 martie ne-am considerat la guvern și nu mai aveam teamă de nimic, nici de reacțiune, nici de partidele istorice, pentru că am avut și avem o bună parte din aparatul de stat*". [120] Cifra înaintată de Teohari Georgescu era 6.500 de primari în țară ai Frontului Plugarilor și ai PC, și 40 de prefecți comuniști dintr-un total de 58 de județe, majoritatea acestora fiind instalați prin forță. Și același lucru era valabil cu poliția, cu pretorii, cu notarii. „*Păi dacă ai prefectul, primarul, notarul, poliția, cum e posibil să spunem: crește totuși reacțiunea?* întreba retoric Teohari Georgescu. *Din cauză că ne-am mulțumit să spunem: avem un prefect, un primar, un polițist, important este că e membru de partid. Dar ce face el acolo, dacă îl ajută, îl împinge organizația de partid, aceasta nu mai interesează*." Pornind de la această plenară, situația trebuia să se remedieze. Partidul se angaja în bătălia cea mare a alegerilor și trebuiau date la o parte iluziile, sentimentul de siguranță dat de faptul că sunt în fruntea ministerelor și a poliției, că totul merge liniștit. Urma ascuțirea luptei politice. Reacțiunea va face apel la toate „*elementele disperate, la toți cei epurați, deși epurația în țara noastră nu a fost așa cum trebuia, dar putem spune că sunt 50–60–70.000 de elemente epurate […] care vor fi înarmate, vor forma bande pentru a ataca activiștii noștri*". „*Să nu mai fie de mâine înainte posibil ca reacționarii, fasciștii, să-și manifeste liber ura lor contra democrației, cum au arătat tovarășii că merg prin trenuri etc. și fac propaganda lor. Trebuie ca tovarășii din București, din orașe, de peste tot, să nu permită reacționarilor în tramvaie, în piețe etc. ca domnii fasciști să se manifeste în orice moment […] Trebuie numai câteva atitudini mai hotărâte, o aruncare din tramvai și nu vor mai îndrăzni în viitor să mai latre la fiecare colț de stradă*." [121]

Cu toate acestea, după doar câteva secunde, Teohari Georgescu continuă: „*nu ne este permis un singur moment să spunem: vom avea 70–80% (din voturi). Da, tovarăși, vom avea și mai mult de 80%, dar cu o condiție, nu sprijinindu-ne pe poliție, să ne iasă din cap acest lucru… Numai forța, munca noastră politică ne vor putea da victoria în alegerile care vor veni*". [122] Această frază conține toate ingredientele necesare care vor duce la câștigarea alegerilor: 70–80% din voturi, poliție, forță, victorie.

Un an de guvernare FND-istă

După un an de guvernare Groza, guvernul și-a expus gălăgios o sumedenie de realizări, în presă, radio și în serbări aniversare organizate în toată țara. Cu această ocazie, oficiosul țărănist clujean „Patria" s-a grăbit să aducă acestuia o „comemorare inutilă". Cum odată cu instalarea guvernului FND toate libertățile cetățenești au fost suprimate, inclusiv libertatea presei, opinia publică n-a avut prilejul să ia cunoștință despre împrejurările care au impus această guvernare. Un an mai târziu, în martie 1946, când sub forța hotărârilor Marilor Puteri de la Moscova guvernul a fost obligat să respecte, măcar parțial, libertatea scrisului, „Patria" era dispusă să facă câteva relatări utile referitoare la condițiile instalării amintitului guvern, format din tot soiul de disidenți, un amalgam în care „*singurele elemente serioase erau comuniștii, dar, firește, și aceștia trebuiau să participe în proporția forței lor politice pe care o reprezintă, și nu într-un număr exagerat*".[123]

În decursul primului an de guvernare FND-istă, comuniștii nu numai că n-au desființat lagărele, ci au înființat altele noi pe lângă cele existente. 1.600 de fruntași țărăniști, conform estimărilor PNȚ, au fost întemnițați, fără nicio vină legală, numai în virtutea faptului că erau membri ai acestui partid. Tot în decursul acestui an, scria „Patria", întreaga presă național-țărănistă și liberală a fost suprimată. În plus, ziarul „România

[120] *Strategii și politici electorale în alegerile parlamentare din 19 noiembrie 1946*, Selecția documentelor, studiu introductiv, argument și note de Virgiliu Țârău și Ioan-Marius Bucur, Centrul de Studii Transilvane, Fundația Culturală Română, Cluj-Napoca, 1998, p. 79.
[121] *Ibidem*, *loc. cit.*
[122] *Ibidem*, *loc. cit.*
[123] „6 martie 1945 – 6 martie 1946...", p. 1.

Nouă" de la Sibiu și „Avântul" de la Brașov au fost asaltate de cete de bătăuși, au fost devastate, iar redactorii maltratați. Peste 44 de publicații din capitală și provincie și-au încetat până în martie 1946 activitatea.[124]

„*Guvernul nu rezolvă nici o problemă importantă*", continua amintita „comemorare". E prea ocupat cu născocirea invectivelor la adresa lui Maniu spre a-și face timp pentru rezolvarea unor probleme precum lipsa alimentelor („sub raportul alimentării suntem într-o situație mult mai grea decât eram în plin război"), aprovizionarea populației cu articole industriale, unde s-a ajuns „de mult sub zero", problema comunicațiilor („circulă mai puține trenuri și în condiții mult mai inferioare ca în plin război"), devalorizarea leului („funcționarii, din leafa lor, pot cumpăra două mere și un ou pe zi, iar pensionarii trei scobitoare zilnic"). „*Oratorii festivi de alaltăieri, în loc să vorbească de aceste mizerii și să promită măcar o îmbunătățire pentru viitor, au înjurat pe dd. Brătianu și Maniu și pe cei de la «Dreptatea» și «Patria»*",[125] de parcă aceștia ar fi la putere și FND-ul în opoziție.

În asemenea condiții sinistre nu era locul să se țină nici un fel de serbări de aniversare. „*Se serbează doar de obicei realizările și progresul, nu dezastrul.*" Totuși, guvernul a ținut să producă în străinătate impresia că poporul român înoată în fericire. Cu zile întregi înainte s-au făcut pregătiri „tehnice" intense: pereții tuturor caselor din Cluj au fost murdărite cu inscripții calomnioase la adresa lui Maniu, numit, printre altele, „călăul de la Grivița", cu toate că Maniu n-a fost la guvernare în 1933, n-a fost nici măcar în țară, demisionând chiar și din fruntea partidului. Dacă tot se dorea găsirea unui vinovat, „Patria" îl sugera pe ministrul Nicolau din guvernul Groza, care în timpul Griviței a ocupat funcția de secretar general la Comunicații.[126]

Tot cu ocazia pregătirilor aniversare, grupuri înarmate au pătruns în plină zi în redacția ziarului „Patria", încercând să intimideze și amenințând redactorii. Este uimitor cum acest ziar a continuat să publice critici atât de aspre la adresa guvernului, într-un context în care cuvintele rostite, ce să mai spunem de cele scrise, te costau viața. FND-ul, „*cu echipele înarmate până în dinți, teroriste, având la îndemână întreg aparatul de stat, armata, poliția, Siguranța, Jandarmeria, Sindicatele, parale, mașini, uzine, se plânge că îl terorizează cei patru redactori, care n-au nici arme, nici hârtie, nici bani, și, în plus, sunt supuși cenzurii lor comuniste*", cenzură care i-a împiedicat să atace prefectul, primarul Clujului, chestorul, adică autoritățile locale, deși redacția primea zilnic plângeri întemeiate. „*N-am scris împotriva maghiarilor sau a evreilor, dimpotrivă, am avut numai cuvinte de pace și mângâiere față de ei.*"[127]

Conducerea PNȚ Cluj a dat ordine severe ca niciun membru al partidului să nu participe la manifestație, pentru a se evita eventuale provocări. Cu toate acestea, au apărut proteste „din partea unor trecători", care imediat au fost bruscați, loviți în cap și arestați. Același tratament l-au avut, conform sursei citate, vreo 20 de studenți și alte persoane găsite accidental pe stradă după încheierea festivităților.

Autorul articolului, semnat „P...a", din motive lesne de înțeles, se întreba, în loc de concluzie: „*cetățenii României nu au dreptul nici măcar să trăiască în liniște în Capitala provinciei, pe care guvernul Groza pretinde că ar fi eliberat-o? Pe cine a eliberat d. Groza? Se vede că numai pe cei câțiva bătăuși înarmați până în dinți, cari sunt lăsați să-și facă de cap când vor și cum vor*".[128] Aceste bande nu făceau altceva decât să pună în practică și în Cluj cuvintele lui Teohari Georgescu, expuse cu o lună în urmă, în plenara de la 30 ianuarie, cuvinte care însă nu ajunseseră la urechile „Patriei".

În ciuda realității, regele Mihai l-a decorat pe Petru Groza cu Ordinul „Serviciul Credincios", în gradul de Colan, în urma aprecierii „realizărilor" guvernului prezidat de acesta.[129] Implicarea regelui în această decorare va avea efecte negative asupra sa, prestigiul său având de suferit. Dacă până în acest moment una dintre lozincile îndrăgite de români era „Regele-Armata!", după această dată, cel puțin clujenii, au renunțat la această combinație, fiindcă regele l-a decorat pe Groza „recunoscând munca guvernului" cu care ei nu puteau fi de acord.[130]

---

[124] *Ibidem*, *loc. cit.*
[125] *Ibidem*, *loc. cit.*
[126] *Ibidem*, pp. 1, 2.
[127] *Ibidem*, p. 1.
[128] *Ibidem*, p. 2.
[129] „M.S. Regele Mihai I a decorat pe d. Dr. Petru Groza", în *Scânteia*, Anul XVI, Nr. 535, 29 mai 1946, p. 1.
[130] *Comitetul Regional PCR Cluj*, Inv. 2, Dos. 16/1946, f. 7.

I.1.2.2. Alegerile parlamentare din 19 noiembrie 1946

„Nici un vot reacțiunii, toate voturile Soarelui!”
Lozinca BPD

Chestiunea fixării datei alegerilor a provocat dispute aprinse între comuniști și partidele „istorice”. În timp ce primii tergiversau momentul, preocupați fiind de chestiunea instalării monopolului în administrație și nu de alegeri, în vara anului 1945 Iuliu Maniu și Dinu Brătianu au făcut numeroase proteste către anglo-americanii din Comisia Aliată de Control cerând urgentarea alegerilor, fără a obține însă promisiuni clare. De îndată ce guvernul și-a manifestat intenția de a organiza alegeri, partidele „istorice” opinau că acestea trebuiau ținute imediat, pentru a nu permite comuniștilor să mai câștige noi poziții în administrație. Însă guvernul a aplicat tactica folosită de PNL și PNȚ în perioada interbelică, organizând alegerile toamna, după recoltă. Se presupunea că atunci țăranii vor fi într-o mai bună stare de spirit din punct de vedere economic, votând guvernul. Însă de data aceasta strategia s-a dovedit ineficientă, seceta cumplită care bântuise țara aducând sărăcie și foamete, mai ales în estul ei. [131]

Privite ca modalitate de legitimare, dar și ca și condiție cerută de Aliați încă din 1945, alegerile din 1946 au fost tratate cu prioritate de către guvernul Petru Groza. Aceeași importanță o vor acorda și partidele din opoziție, toate începând din ianuarie 1946 să-și cristalizeze tacticile și obiectivele în campania electorală. Divergențe vor apărea curând în tabăra comunistă. Partidul Comunist dorea prezentarea unită în alegerile parlamentare a tuturor forțelor democratice componente ale guvernului instaurat la 6 martie 1945, în timp ce liderul PSD, Constantin Titel Petrescu, milita pentru o prezență separată pe listele electorale. Soluția va veni odată cu Congresul PSD, în urma căruia partidul se scindează, C. Titel Petrescu și adepții luptei electorale separate constituindu-și propria grupare politică, Partidul Social Democrat Independent (PSDI), care va fi percepută de Partidul Comunist ca reprezentant al opoziției.

PC va folosi din plin tehnica slăbirii partidelor de opoziție prin încurajarea de tensiuni și dizidențe, la îndemnul sovietic. Astfel, Vâșinski i-a cerut în ianuarie 1945 lui Groza să-l sprijine pe Daniel Danielopol și Mihail Romniceanu din PNL împotriva lui Bebe și Dinu Brătianu, iar în PNȚ pe Alexandru Văcărescu și Emil Hațieganu împotriva lui Maniu.[132] În consecință, în ianuarie 1946, PNȚ va suferi o nouă sciziune, prin plecarea grupării dr. Nicolae Lupu, care a constituit, la 18 ianuarie, Partidul Țărănesc-Democrat.[133]

Presa țărănistă a condamnat acțiunile „trădătoare” ale celor trei: Tătărescu, Alexandrescu și Lupu, numindu-i „eroi de circumstanță”, nemulțumiți de ritmul prea puțin accelerat al ascensiunii pe scara politică, gata să sară pe trambulina pentru lansarea nulităților sau „reabilitarea” altor compromiși, pentru reafirmarea pe bolta „întinată și fără scrupule a politicei românești contimporane”. Politica FND-ului, născută peste noapte, a fost pusă în situația de a accepta, din lipsă de ceva mai bun, reunirea tuturor elementelor disidente, care, de asemenea, așteptau această ocazie ca pe unica lor ocazie de a-și regenera viața eclipsată.[134]

„*Sunt tot atât de disprețuit,* scria „Patria”, *și disidenții și cei care le primesc colaborarea. Primii ca eroi ai trădării și minciunii, iar ultimii ca speculanți cu premeditare ai unor oameni cari din cauza pământului slab de sub picioare, sunt obligați să se preteze la orice*”.[135] Excepție de la regulă face Titel Petrescu, președintele PSDI. Dacă în mod obișnuit partea minoritară devine disidentă, lăsând partidul și

[131] Ilarion Țiu, „La alegerile din 1946 se introduce vot universal”, http://istoriacomunismului.blogspot.com/2006/06/la-alegerile-din-1946-se-introduce-vot.html, accesat la 16.01.2019.
[132] Constantiniu, *op. cit.*, p. 436.
[133] PC va manipula data publicării dizidentelor lui Nicolae Lupu (18 ianuarie 1946) și I. Vasilescu Nottara (22 noiembrie 1945). Sciziunea provocată de Nicolae Lupu a fost organizată de PCR cu câteva luni înainte de acest eveniment. Similar, plecarea lui Notara din PNȚ fusese hotărâtă cu mult timp înainte, acesta dându-și chiar adeziunea la PCR, fiind așteptată doar venirea în țară a ziaristului Mark Ethridge, directorul ziarului *Louisville Courier-Journal* (venit pentru a observa situația politică), pentru ca despărțirea să devină publică. Comuniștii urmăreau astfel să-i demonstreze acestuia faptul că partidele de opoziție ar fi în pragul destrămării, astfel încât singura forță politică aptă să guverneze ar fi FND (Vezi Liviu Marius Pleșa „Aspecte ale politicii PCR privind crearea de sciziuni în interiorul PNȚ”, în *Arhivele Securității*, vol. I, Editura Nemira, București, 2004, pp. 442–454). Ziarul oficial al acestui partid a fost „Aurora”.
[134] Ion Silvan, „Guvernarea disidenților”, în *Patria*, Anul XXVII, Nr. 28, 22 martie 1946, p. 3.
[135] *Ibidem*, *loc. cit.*

președintele pe vechile temelii, în cazul PSD-ului majoritatea membrilor partidului, precum și președintele, au fost declarați disidenți de către minoritatea Lothar Rădăceanu (Wurzel), Voitec etc., acesta fiind un prim fapt care deosebește vechiul procedeu al disidenței de acesta nou. Totuși, privind just lucrurile, nu PSDI apare ca disident, ci PSD – gruparea lui Lothar Rădăceanu, Voitec etc. Acesta a fost motivul pentru care „Patria" cataloga guvernarea Groza drept „guvernarea disidenților", cu tot ce aduc aceștia ca „garanție morală și consecvență". „*Guvernarea disidenților e guvernarea celor fără simțul răspunderii, pe care când poate ai putea și ai vrea să-i cauți și să le ceri socoteală, mai găsești doar un imens vid*."[136]

Revenind la problema alegerilor parlamentare, anul 1946 a fost unul crucial pentru țara noastră, de rezultatul lor depinzând viitorul țării pentru câteva decenii. De acest lucru era conștient și Iuliu Maniu, dar și comuniștii, fiecare urmărind câștigarea lor cu orice preț. Pentru PC, obstacolul numărul unu era Iuliu Maniu, simbolul rezistenței anticomuniste. Astfel, la Plenara Comitetului Central al PCR din 28 ianuarie 1946, când s-a discutat despre strategia pe care comuniști trebuiau s-o adopte în campania electorală, Gheorghe Gheorghiu-Dej sublinia următoarele: „*În cadrul acestei campanii de alegeri, noi avem îndreptat focul principal împotriva lui Maniu și a clicii sale, pentru izolarea politică a reacțiunii. Maniu reprezintă steagul de mobilizare a tuturor forțelor reacționare din țara noastră. Deci, împotriva lui* (trebuie) *îndreptat focul central*".[137] Tot cu această ocazie, Miron Constantinescu, referindu-se la Maniu, spunea: „*Iată deci că din primul moment acest vătaf al reacțiunii din România* (Iuliu Maniu – n.n.) *a arătat care este perspectiva și care sunt sarcinile forțelor reacționare. Acelea de a se pregăti pentru o luptă de mare însemnătate, care va decide pentru zeci de ani cursul vieții politice în țara noastră*".[138]

Comuniștii clujeni se țineau și ei bine de linia trasată la centru. În ședința celulei comuniste a Prefecturii Județului Cluj, ținută în ziua de 18 august 1945 (la reședința Circumscripției I din Cluj), tovarășul Vass roagă membrii celulei ca oriunde au posibilitatea să răspândească însemnătatea zilei de 23 august, „*acordând rolul important care l-a avut PC în legătură cu armistițiul încheiat cu Puterile Aliate*", să aducă la cunoștința publicului pe orice cale că cel mai mare dușman al Convenției de Armistițiu era Iuliu Maniu. „*Această datorință de a răspândi aceste lucruri între populație este obligația fiecărui comunist conștient […] La fel sunt obligați comuniștii ca la locurile lor de muncă, în fabrici sau birouri publice, să controleze dacă careva dintre funcționari nu merg înainte pe cale cinstită sau democrată*".[139]

Pentru doborârea lui Iuliu Maniu s-a pus în funcțiune un adevărat aparat de fabricat „dovezi" incriminatorii ale unor fapte calomnioase. Șirul stereotipelor injurii și înscenări, aruncate fără niciun control în cârca partidelor istorice, a continuat mai ales în perioada premergătoare campaniei electorale, sub privirile „înțelegătoare" ale opoziției, care recunoștea nevoia de propagandă a actualului guvern de formație recentă. „*Recunoaștem*, scria caustic ziarul țărănist „Patria" în martie 1946, *că opinia publică (inertă cum e după părerea FND-ului) îi este ostilă din motive «inexplicabile». Și mai recunoaștem în consecință, că îngrijorat de soarta sa efemeră, guvernul încurajează propaganda prin orice mijloc, mai ales atunci când ea e îndreptată împotriva partidelor istorice.*"[140] Autorul articolului se întreba însă retoric dacă acesta era scopul adevăratei propagande: „*Trebuie ea să fie formată exclusiv din injurii și afirmații necontrolate, iar scopul ei un exclusiv atac laș și mișelesc la adresa care susțin un alt punct de vedere? Insulte, batjocuri la adresa personalităților celor mai oneste ale politicii românești, fără ca să se insiste și pe partea creatoare a unei astfel de campanii (În cazul FND-ului partea creatoare nici nu există).*" O propagandă și o campanie atât de susținută trebuia probabil să doboare neapărat ceva, pentru a ridica altceva. În cazul politicii românești, trebuia dărâmat *„edificiul aproape secular al PNȚ și cel tot atât de temeinic al PNL, pentru ca în locul lui să se ridice măreț și luminos recentul, eterogenul și incoerentul FND*"[141]

[136] *Ibidem*, *loc. cit.*
[137] „Aspecte privind viața politică din plasa Cehu în perioada 1918–1948", http://www.caietesilvane.ro/indexcs.php?cmd=articol&idart=483, accesat la 21.02.2019.
[138] *Ibidem*, *loc. cit.*
[139] *Comitetul Regional PCR Cluj*, Inv. 2, Dos. 44/1945, f. 2.
[140] Ion Silvan, „Desgustul opiniei publice", în *Patria*, Anul XXVII, Nr. 26, 20 martie 1946, p. 3.
[141] *Ibidem*, *loc. cit.*

Manevrele diversioniste aveau acest scop precis și pentru realizarea lui au ales calea atacului asupra membrilor marcanți ai partidelor din opoziție, prin insulte și inadvertențe, pe care opinia publică românească le-a putut demasca cu cea mai mare ușurință. Când PNȚ a avut nevoie de propagandă, a venit în fața opiniei publice și, „cu mâna pe inimă”, a arătat cine este și ce vrea. N-a înjurat pe nimeni, n-a imaginat „scrisori”,[142] n-a făcut scenete cu aluzii grosolane la Radio și nici n-a plătit o clasă socială ca să-i facă jocul. Vrea FND-ul propagandă? „Patria” avea soluția: *„Să lase injuriile, să lase atacul la adresa oamenilor și a personalităților pe care istoria le-a consacrat și să dea lupta loial. Să vină în fața opiniei publice și să-și arate ideologia de care face atâta caz încât e inutil să o prezinte, să vină și să o confrunte cu realitățile românești și să aștepte confirmarea sau infirmarea (cred că pentru confirmare e mult de așteptat). Ce peisaj splendid s-ar oferi opiniei publice, când în locul trivialităților și a înscenărilor grosolane, a injuriilor și a insinuărilor, opinia publică ar putea urmări confruntarea serioasă a ideologiilor, le-ar înțelege rostul și-ar da adeziunea, de-o parte sau de alta... E sigur însă că șansele FND-ului și astfel ar fi fost tot așa de minime.*”[143]

Bătălia pe tărâmul publicistic a continuat. La 20 mai 1946 *Scânteia* publica Platforma-Program propusă de PC în vederea alegerilor. Multe din promisiunile făcute de comuniști ascund adevărate capcane. „Întărirea aparatului de stat” va sta la baza epurărilor, iar „reforma jandarmeriei și poliției” va duce la demiterea tuturor ofițerilor educați în perioada interbelică și socotiți nesiguri de către noul regim politic de la București. În plus, prin reducerea efectivelor jandarmeriei și modificarea componenței acesteia, se contura o pârghie importantă pentru asigurarea victoriei în alegeri.[144] (Anexa 2)

După câteva zile de la publicarea Platformei – program, pe baza adeziunii la aceasta, se va constitui **Blocul Partidelor Democrate,** lărgindu-se astfel vechiul FND BPD era compus din: Partidul Comunist Român, Partidul Național Liberal – Gheorghe Tătărescu, Partidul Frontul Plugarilor, Partidul Social Democrat (T. Iordăchescu), Partidul Național Popular și Partidul Național Țărănesc – Anton Alexandrescu. Cele 6 formațiuni politice își păstrau ideologia și programul propriu, iar reprezentarea se făcea în condiții de „egală îndreptățire” a primelor patru partide mai sus enumerate.

SERIA III—ANUL XVI—Nr. 529 ★ Miercuri 22 Mai 1946 4 PAG. 200 LEI

PROLETARI DIN TOATE ȚARILE, UNIȚI-VĂ!

PCR

Scânteia

ORGAN CENTRAL AL PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN

Director: MIRON CONSTANTINESCU

TELEFOANE

Centrala

Tipografia

ABONAMENTE

Pe lună Lei 3.600

Pe 3 luni Lei 10.000

PENTRU MUNCITORI, ȚARANI ȘI STUDENȚI

Pe lună Lei 3.000

Pe 3 luni Lei 9.000

Redacția și administrația Strada Belvedere Nr. 6

Cont la Cec No. 1.381

Partidul Comunist Român

CERCUL DE STUDII ȘI DOCUMENTARE DIN SECȚIUNEA CENTRALĂ DE EDUCAȚIE POLITICĂ organizează MARȚI, 21 MAI 1946 (Sf-ții Constantin și Elena) orele 5 d. a. (17) foarte precis A 12-A CONFERINȚĂ IN SALA

ATENEULUI ROMAN

subiectul: LEGISLAȚIA MUNCITOREASCĂ IN ROMÂNIA, ERI ȘI AZI

conferențiar: Gheorghe Apostol

Președintele Confederației Generale a Muncii

PROGRAMUL ARTISTIC: Jenny Comissiona Soprană

Vasile Alexiu Bariton

I. Rosenstock Pian

Nicolae Făgădaru Dela Teatrul Național

Corul C. F. R.

Biletele la „Libräria Noastră”, Calea Victoriei Nr. 45, iar în ziua conferinței la casa Ateneului Român

Partidele care au semnat Platforma-Program au hotărât

CONSTITUIREA BLOCULUI PARTIDELOR DEMOCRATCE

Un comandament unic și o Comisie Centrală Electorală vor centraliza și ... activitatea Blocului în campania electorală

„Partidele care au semnat Platforma-Program au hotărât constituirea Blocului Partidelor Democratice”,
în *Scânteia*, Seria III, Anul XVI, Nr. 529, 22 mai 1946, p. 1

[142] Autorul face trimitere la o scrisoare falsificată, citită de Tudor Ionescu, membru activ în guvernul Groza, la congresul PSD, prin care s-a încercat compromiterea lui Titel Petrescu și discreditarea PNȚ și PNL, înfățișate ca fiind ostile Aliaților. FND-ul din județul Cluj, referindu-se la aceeași scrisoare, cu toate că veridicitatea acesteia a fost contestată, a tipărit și a afișat un manifest de mari dimensiuni, „direct proporțional cu îndrăzneala domnilor și naivitatea cititorilor”, prin care denunța lumii „Demascarea unei manevre istorice” (Dr. Gh. O., „Sancțiuni”, în *Patria*, Anul XXVII, Nr. 24, 17 martie 1946, p. 1; „Falsificatorul Tudor Ionescu la Parchet”, în *Patria*, Anul XXVII, Nr. 22, 15 martie 1946, p. 3).

[143] Silvan, *op. cit.*, p. 3.

[144] „Platforma-Program a blocului partidelor democrate”, în *Scânteia*, Seria III, Anul XVI, Nr. 528, 20 mai 1946, pp. 2, 5; „Instaurarea regimului comunist”, http://www.comunismulinromania.ro/Articole/Instaurarea-regimului-comunist-1944-%E2%80%93-1947.html?print=1&tmpl=component, accesat la 23.09.2018.

Toate instituțiile statului au fost angrenate în mecanismul electoral pus în mișcare de comuniști. În primul rând s-a acordat o atenție deosebită recrutării magistraților (judecători și procurori) și funcționarilor ce urmau a fi numiți în fruntea secțiilor de votare. În același timp, un rol important s-a acordat armatei[145] și forțelor din Ministerul de Interne. Potrivit pozițiilor fruntașilor armatei, exprimate prin intermediul presei, armata era în întregime subordonată BPD în pragul alegerilor, iar Jandarmeria și a Poliția au urmat aceeași linie ca și Armata. Activitatea informativă a acestora a suferit în această perioadă schimbări, rapoartele fiind direcționate într-o măsură mai mare asupra problemelor politice. Prin ordinul IGJ nr. 37.026 din 14 august 1946, activitatea jandarmeriei devenea subordonată intereselor electorale ale BPD. O nouă atribuție ce-i revenea, începând cu luna septembrie, era cea a întocmirii unor rapoarte estimative cu privire la posibilele rezultate în alegeri, rezultatele fiind remise Inspectoratului General. Scopul acestora consta în identificarea nucleelor de opoziție, în radiografierea societății românești în scopul cunoașterii situației reale din punct de vedere al opțiunilor politice, atât prin intermediul jandarmeriei,[146] cât și al secțiilor organizatorice ale județenelor de partid.[147]

Direcția Generală a Poliției elabora sinteze cu privire la activitatea partidelor politice, la modul lor de organizare și de propagandă în campania electorală. În acest scop a fost format un birou special pentru centralizarea tuturor informațiilor legate de campania electorală. A urmat elaborarea unor planuri de urmărire polițienească și politică în orașe, puse în practică în decursul lunilor septembrie-noiembrie. Mai mult, în ultimele două luni, au fost organizate „sondaje de opinie” pe localități, în baza cărora s-au putut identifica structurile sociale sau chiar persoanele asupra cărora trebuia să se acționeze pentru împiedicarea accesului acestora la vot și pentru eliminarea lor după alegeri.[148]

O altă măsură a fost arestarea diferitelor persoane, membre ale partidelor „istorice”, fără să aibă vreo vină, doar pentru a le compromite, chiar dacă urmau mai apoi să fie eliberate: *„se urmărește arestarea conducătorilor – fiind obligatorie – pentru a-i compromite, chit că după aceea vor trebui să fie eliberați și achitați*”.[149]

S-a trecut la comprimarea aparatului administrativ prin reducerea cadrului de personal al MAI și instituțiilor de sub autoritatea, controlul și tutela acestui departament, conform legii din 1 iunie 1946. Aceasta urmărea, în scopul pretins al realizării „economiei bugetare”, să pună capăt „umflării excesive a aparatului de stat și birocratismului greoi, inutil și parazitar” din perioada regimului antonescian. Ministrul de Interne, Teohari Georgescu, învinovățea totodată regimurile brătieniste, a căror caracteristică a fost „plasarea clientelei politice în funcțiile publice”, în scopul acaparării posturilor de comandă din administrația țării, acțiune continuată de țărăniști, prin rotativa guvernamentală. Neoficial, aceste elemente urmau să dispară prin aplicarea prezentei legi. Oficial, decretul-lege prevedea ca personalul administrativ cuprins în prevederile lui să fie redus la limita schemelor de organizare prevăzute de legile organice respective. Funcționarii rămași în afara schemelor de organizare puteau fi licențiați din serviciu în termen de 45 de ore de la publicarea legii.[150] În urma protestelor, Ministerul a declarat că scopul urmărit nu constă în scoaterea din activitate a unui număr de funcționari, ci o mai bună organizare a muncii în aparatul de stat. Numărul funcționarilor nu se reduce, pentru că cei licențiați urmau să fie utilizați la alte servicii.[151] Transpunerea în practică a decretului-lege va contrazice aceste asigurări, măsura fiind folosită pentru înlăturarea, în vederea alegerilor ce se preconizau, a funcționarilor simpatizanți sau membri ai partidelor istorice.

Pentru realizarea „comandamentului unic” pe perioada alegerilor s-a constituit un Comitet Central Electoral, ce avea atribuții largi, cu scopul centralizării și coordonării activității BPD în campania electorală. Comitetul era compus din reprezentanții celor 6 partide care alcătuiau BPD (PNL, FP, PSD, PCR, PNP,

[145] Un rol important a revenit E.C.P.-ului, aparatul politic al armatei.
[146] Prin buletinele informative ale stării de spirit a populației.
[147] Țârău, Bucur, *op. cit.*, pp. XXVI-XXVII.
[148] *Ibidem*, p. XXVIII.
[149] *Comitetul Regional PMR Cluj*, Inv. 1, Dos. 9/1946, f. 30.
[150] „Comprimarea aparatului administrativ”, în *Scânteia*, Seria III, Anul XVI, Nr. 538, 2 iunie 1946, p. 3.
[151] „Nu se reduce numărul funcționarilor publici”, în *Scânteia*, Seria III, Anul XVI, Nr. 550, 17 iunie 1946, p. 2.

PNȚ), la care se adăugau câte un reprezentant al Confederației Generale a Muncii și o reprezentantă a Federației Democrate a Femeilor din România. La nivel teritorial, pe aceleași principii au fost create comisii electorale județene, subordonate comisiei centrale. Desemnarea candidaților s-a făcut doar cu acordul comisiei centrale.

Comitetul cuprindea șase secțiuni: electorală, propagandă, administrativă, economică, financiară și transporturi, fiecare fiind compusă după modelul componenței comisiei. Secțiunea electorală avea următoarele atribuții:

– discutarea proiectului legii electorale;
– verificarea candidaturilor la nivelul întregii țări;
– elaborarea instrucțiunilor privitoare la procedura electorală în cadrul BPD;
– centralizarea informațiilor necesare.

Secțiunea propagandă și presă avea în atribuții:

– organizarea propagandei pe baza platformei-program a BPD;
– combaterea propagandei adversarilor;
– organizarea întrunirilor;
– difuzarea poziției BPD prin toate mijloacele de propagandă: manifeste, broșuri, afișaj, placarde, radio, cinematograf.

Pe lângă Comitetul Central Electoral era constituit un secretariat general, care conducea Biroul de Presă (format din reprezentanții ziarelor partidelor din BPD), aflat în permanent contact cu întreaga presă.

Măsurile propuse de Comitetul Central Electoral și acceptate de Consiliul Politic al BPD erau sprijinite în mod obligatoriu de toate partidele din BPD, pentru „a se asigura succesul în alegeri”.[152]

Dincolo de promisiunile din programul BPD, este de remarcat unitatea de acțiune neîntâlnită în cazul principalelor partide de opoziție, care nu au ajuns la un acord în vederea depunerii unor liste unice.

Publicarea Platformei – Program și constituirea BPD marchează debutul oficial al campaniei electorale printr-o serie de mitinguri, în timp ce legea electorală nu fusese încă promulgată, constituționalitatea anteproiectului legii electorale fiind contestată de reprezentanții celor două partide istorice din guvern, reprezentate de Emil Hațieganu și Mihail Romniceanu. O problemă evidențiată de opoziție se referea la faptul că primarul, prefectul și, în general, oamenii cu funcții implicați în organizarea alegerilor au fost numiți de guvern și nu aleși, fapt ce putea duce la lipsa de imparțialitate a acestora, ceea ce s-a și întâmplat, iar modul concret de votare era prea liber, încurajând frauda electorală. Atât opoziția, cât și PC erau conștienți de principiul lui Stalin: „Nu contează cine și cum votează, ci cine numără voturile”. În baza acestuia, Stalin a putut spune că grație unor „tehnici speciale” pot fi obținute 90% din voturi.[153]

Comuniștii au folosit un întreg arsenal de obstacole de natură să împiedice susținătorii partidelor istorice să-și exprime liber opțiunile politice în cadrul campaniei electorale. Persoanele care au rupt afișele BPD sau asupra cărora s-au găsit manifeste și afișe maniste au fost arestate, indiferent de vârstă, printre acestea numărându-se chiar și elevi. Pentru a scăpa de pedeapsă, majoritatea s-au eschivat în explicații. Starea de ebrietate a fost principala scuză, fondul Inspectoratul de Poliție Cluj abundând în astfel de declarații.[154] Dacă ar fi să le dăm crezare, românii în procentaj mare au trecut prin campania electorală în stare de ebrietate. Ar fi două posibile explicații: folosirea acestei scuze drept pretext pentru a se sustrage de la pedeapsă sau starea de ebrietate era singura stare în care românii aveau curajul să-și exprime opțiunile politice, date fiind circumstanțele. Alții însă se vor desolidariza complet de țărăniști, în dorința de a se salva, sub alte pretexte: manifestele au fost primite de la „un băiat”, „niște fete”, „un elev” etc. Cea mai hilară scuză va fi adusă de Rus Toader, lăcătuș mecanic, care, recunoscând că a dat manifeste maniste unui cetățean, a declarat că a făcut aceasta din dorința de a-l încerca, însă țăranul l-a dat pe mâna poliției.[155]

[152] „Regulamentul de funcționare al Comitetului Central Electoral al Blocului Partidelor Democrate”, în *Scânteia*, Seria III, Anul XVI, Nr. 545, 10 iunie 1946, p. 3.
[153] Constantiniu, *op. cit.*, p. 436.
[154] A.N.D.J.C., Fond *Inspectoratul de Poliție Cluj*, Inv. 399, Dos. 646/1946, f. 3, 6, 7, 12, 14, 22, 28.
[155] *Ibidem*, f. 12.

Pentru a împiedica electoratul fidel al partidelor tradiționale să voteze, comuniștii au găsit numeroase subterfugii: netipărirea cărților de alegător pentru cei despre care știau sigur că nu-i vor vota,[156] netrecerea pe listele de votanți a simpatizanților opoziției, împiedicarea accesului țăranilor la vot prin constituirea de centre de votare la distanțe mari de localitățile rurale.[157] În plus, campania electorală a partidelor istorice a fost boicotată, numeroși lideri locali fiind bătuți[158] sau arestați sub pretexte diverse: posesie de armament, distribuire de manifeste subversive etc.[159]

La 31 octombrie, Inspectoratul General Administrativ Circ. III Cluj primea de la Ministerul de Interne reclamația lui Titel Petrescu, președintele PSDI, prin care acesta aducea la cunoștința Comisiei Centrale Electorale a Ministerului Justiției următoarele neregularități și abuzuri: „*Din diversele județe ni se comunică că Primăriile locale refuză să elibereze propunătorile de liste – în majoritate țărani, muncitori și mici profesioniști – dovezile că figurează în listele electorale. În conformitate cu legea electorală, președintele comisiei locale județene e obligat să verifice în registrele de alegători, dacă proprietarii figurează în liste – atunci când Primăriile refuză certificatele de alegători. În consecință, asemenea liste de candidați sunt valide și urmează a fi confirmate de Comisia Centrală Electorală, chiar dacă biroul electoral județean le-a refuzat pe motiv că nu s-au prezentat certificatele de alegători ale propunătorilor*."[160]

Președintele PNL Mureș, Emil Dandea, a înaintat și el o plângere către MAI prin care declara că agenți de poliție, abia vorbind limba oficială, refuzând să se legitimeze, sub amenințarea cu arma l-au percheziționat la plecarea din Târgu Mureș, interzicând ducerea manifestelor liberale aprobate de cenzură. A fost apoi arestat de alți polițiști. Pretutindeni mii de alegători au fost escortați fără citații sau citați cu pretexte la poliții și jandarmerii, fiind terorizați și amenințați pentru a trece la Bloc sau a se refugia. Formal, MAI a solicitat Inspectoratului General clujean cercetarea celor semnalate și stabilirea vinovaților de nerespectarea dispozițiilor ordinului Nr. 38247 din 13 noiembrie 1946, prin care s-a dispus libertatea propagandei partidelor politice în cadrul legilor.[161]

Alte plângeri au fost înaintate de dr. Mărgineanu, candidatul PNL Someș, și de Emil Hațieganu. În incinta Tribunalului Someș, reclama primul, au fost înjunghiați de agenții BPD prezentatorii listei liberale de sub conducerea lui Brătianu. Lista a fost răpită și distrusă, fiind astfel confiscate libertățile cetățenești. Conform reclamantului, moartea pândea în întreg județul. Bineînțeles, conform „cercetărilor" a reieșit că sus-numitul a depus lista fără nici un incident.[162]

Ministrul Emil Hațieganu reclama faptul că în unele județe din Transilvania s-au cerut sume peste măsură de mari Partidului Național Țărănesc la prezentarea listelor sale de candidați pentru alegerile parlamentare, contrar comunicărilor ce li s-au făcut și disproporțional de mari comparativ cu sumele cerute în alte județe. Conform cercetărilor, a reieșit faptul că ministrul a fost „greșit informat".[163]

La rândul lor, partidele de opoziție au folosit un întreg arsenal de practici pentru contrabalansarea obstacolelor comuniste, în special colportajul, metoda cea mai accesibilă, în jurul a trei teme principale: colhozuri, unguri, biserica.

---

[156] Pentru rezolvarea problemelor legate de cărțile de alegători, partidele istorice au cutreierat satele și orașele cu scopul întocmirii unor tablouri cu locuitorii care, din diferite motive, nu au fost înscriși în registrele electorale. S-au luat însă cele mai energice măsuri pentru stoparea acestor „agenți provocatori", pe motiv că Legea Electorală prevede procedura de urmat în cazul când un alegător a fost „omis" din registrul electoral sau, din diferite motive, nu a putut primi certificatul de alegător. Așadar, comunica ministrul de Interne, Teohari Georgescu, „*rezultă evident că acțiunea partidelor reacționare nu are alt scop decât acela de a agita în mod inutil populația satelor și orașelor sub pretextul lipsit de orice temei că nereușita lor în alegeri s-ar datora abuzurilor săvârșite de organele administrative la înscrierea în registrul electoral și la distribuirea cărților de alegător*" (*Inspectoratul General Administrativ*…, Dos. 7/1946, f. 55).

[157] Ultima tactică nu va avea succes, țăranii deplasându-se în masă la vot.

[158] Ghiță Pop a reclamat faptul că Beldeanu și Ionescu, depunând lista candidaților PNȚ la Tribunalul din Dej, au fost atacați și maltratați de șeful Poliției chiar în camera și în fața președintelui comisiei electorale. Însuși președintele comisiei a fost bruscat și înjurat. Beldeanu, grav rănit, a fost oprit de poliție de a fi transportat de la spitalul Dej la Clinica din Cluj (*Inspectoratul General Administrativ*…, Dos. 7/1946, f. 49).

[159] „Instaurarea regimului comunist", *loc. cit.*

[160] *Inspectoratul General Administrativ*…, Dos. 7/1946, f. 70–71.

[161] *Ibidem*, f. 72–73.

[162] *Ibidem*, f. 76.

[163] *Ibidem*, f. 77–79.

Comuniștii au dus o puternică campanie pentru câștigarea votului țărănimii țărăniste, fiind fideli conceptelor leniniste conform cărora singura garanție a victoriei depline a revoluției o constituie smulgerea țărănimii de sub influența burgheziei și a partidelor ei și atragerea sa în alianța cu proletariatul.[164] În martie 1946 presa țărănistă își exprima convingerea că *„țara, și prin ea înțelegem țăranii fierbinți, înțelepți și răbdători, este cu noi. [...] Comuniștii*, scria „Patria”, *sunt încrezători nu în aderența maselor, care îi huiduiesc ori de câte ori ies la țară, ci în forța lor dictatorială. Căci deși cutreieră țara în lung și-n lat, nimeni nu-i mai crede, nimeni nu le mai acordă niciun credit[...]. Poporul așteaptă cu încredere libertatea și dreptul să se pronunțe*”.[165]

Valul de simpatie față de PNȚ era recunoscut neoficial și de FND, deși în cadrul discursului oficial PC se lăuda că beneficiază de sprijinul deplin al țărănimii, datorită „solidarității muncitorilor cu țărănimea”, prin „ajutorul mare” pe care l-a dat clasa muncitoare luptei pentru pământ a țăranilor, dovedind astfel că *„numai clasa muncitoare luptă consecvent pentru înlăturarea exploatării maselor țărănești de către moșieri și capitaliști, pentru viitorul și libertatea întregului popor muncitor [...]. Masele țărănești eliberate de exploatarea moșierească își dau seama că fără sprijinul clasei muncitoare ar fi rămas în robie veșnică*.”[166]

Evident, minciuna plana deasupra uneia dintre cele două variante, după cum scria profesorul Valeriu Moldovanu în aceeași lună martie a anului 1946, minciuna politică la români având deja la acea oră un trecut respectabil. În politica românească a zice una și a face alta e ceva foarte obișnuit. Camuflajul e, de asemenea, un auxiliar de seamă în luptele politice. Te împopoțezi cu ideile pe care însuți le detești mai mult, iar adversarului îi pui în cârcă tocmai defectele de care însuți suferi.[167]

În acest context agitat, pe fundalul campaniei electorale, s-a desfășurat între 6–15 mai procesul lui Ion Antonescu și al colaboratorilor săi, numit *procesul marii trădări naționale*, soldat cu condamnarea la moarte și executarea lui Ion Antonescu și a altor trei colaboratori în ziua de 1 iunie 1946, proces asupra căruia vom insista într-un subcapitol următor.

O nouă lege electorală

La 15 iulie 1946, după desființarea Senatului în aceeași lună, Parlamentul – devenit în premieră unicameral – a promovat noua lege electorală (Decretul-lege Nr. 560), în scopul „lărgirii posibilităților de participare a maselor la viața politică a țării”. Legea stabilea pentru prima dată participarea la vot a „maselor largi de oameni ai muncii”, a femeilor[168] și militarilor activi, un pas înainte față de legile electorale anterioare, stabilind, conform surselor comuniste, „în mod real votul universal”.

În perioada interbelică femeile și militarii fuseseră „feriți” de „patime politice”, evitându-se implicarea lor în politică. Dobândirea, cu această ocazie, a dreptului electoral al femeilor se înscria în contextul internațional al Europei de după război.

Se desființa vechea lege electorală, considerată drept „sistem de furt legalizat care falsifica voința alegătorilor”.[169] Era abolită „prima electorală” (care după 1926 permitea partidului care câștiga 40% să dețină majoritatea în Parlament), iar locurile în Adunarea deputaților urmau să fie distribuite proporțional cu numărul de voturi. Însă nu acestea erau inovațiile „strategice” ale noului sistem de vot, ci faptul că PC și-a asigurat controlul urnelor prin limitarea atribuțiilor magistraților privind procesul electoral. Competențele acestora au fost transmise factorilor politici și administrativi locali. În acești doi ani ulteriori „loviturii de

164 V.I. Lenin, *Opere*, Vol. 25, Editura pentru literatură politică, 1954, p. 358.

165 „Manifestații național-țărăniste în județul Cluj”, în *Patria*, Anul XXVI, Nr. 16, 8 martie 1946, p. 3.

166 M. Lungeanu, S. Cutișteanu, „Unele aspecte ale PCR pentru izolarea partidelor reacționare de masele largi ale țărănimii în procesul ocupării pământurilor moșierești (23 August 1944–6 Martie 1946)”, în *Analele Institutului de Istorie a Partidului de pe lângă CC al PMR*, Anul II, Nr. 3, mai-iunie 1956, Ed. de Stat pentru Literatură Politică, p. 60.

167 Valeriu Moldovanu, „Minciuni convenționale în politica românească”, în *Patria*, Anul XXVII, Nr. 24, 17 martie 1946, p. 1.

168 Aceasta prevedere a provocat vii dispute între liderii comuniști și național-țărăniști.

169 Gheorghe Țuțui, „Partidul Comunist Român – conducătorul forțelor democrate în alegerile parlamentare din noiembrie 1946”, în *Analele Institutului de Istorie a Partidului de pe lângă CC al PMR*, Anul II, Nr. 5, septembrie–octombrie 1956, E.S.P.L.P., p. 15.

Palat” de la 23 august 1944, comuniștii au avut grijă să-și plaseze oameni proprii în posturi de vârf ale administrației locale, atu bine exploatat.[170]

Amintita lege prevedea că toți cetățenii români având vârsta de cel puțin 21 de ani împliniți au dreptul de a alege și toți cetățenii români[171] cu domiciliul în România și având cel puțin 25 de ani împliniți au dreptul de a fi aleși deputați. Funcționarii publici puteau și ei să fie aleși în Adunarea deputaților. A fost cazul „funcționarului deputat” dr. Ioan Stoica, deputatul Clujului, cu origine sănătoasă (fiu de țărani), absolvent și doctor al Facultății de Drept din Cluj, președinte al notarilor din Ardeal, „aprig luptător al democrației”. După 23 august 1944, a ocupat funcții de conducere în cadrul organizației Frontul Plugarilor și al Blocului Partidelor Democratice din județul Cluj și a fost secretarul general al Primăriei Municipiului Cluj. Deși a suferit „persecuția conducătorilor de ieri ai țării, care adesea l-au dat pe mâna consiliilor de disciplină”, în pragul alegerilor se bucura de „considerația, stima, dragostea și simpatia tuturor funcționarilor, intelectualilor și plugarilor din județul Cluj”.[172]

Legea amintită interzicea drepturile electorale pentru mai multe categorii de cetățeni care au contribuit direct la „susținerea dictaturii fasciste și a războiului criminal antisovietic”, considerați criminali de război, hitleriști, fasciști, vinovați de dezastrul țării, epurați, nedemni etc., cei care au ocupat funcții politice în intervalul 6 septembrie 1940 – 23 august 1945. Nedemnitatea electorală a fost extinsă și la primarii antonescieni, „vânzătorii Ardealului de Nord și fruntașii organizațiilor fasciste”.[173]

Un tabel al persoanelor interzise a fost publicat la 16 septembrie 1946 de către Ministerul de Justiție. Pe listă figurează vicepreședintele PNȚ, Ion Mihalache, personaj central al numeroaselor campanii de discreditare în presa comunistă, încă din 1945,[174] cel care, scria „Patria”, lupta pentru „o țară independentă în afară și liberă înăuntru”.[175]

O pledoarie pro-antonesciană
a d-lui Mihalache
El arată că insuși Hitler sugerase intrarea sa in guvernul de trădare națională

După mâna intinsă lui Antonescu de către d. Maniu, iată că el d. Ion Mihalache adresează in „Dreptatea” de eri (sub forma unei declarații depuse la Tribunalul Poporului) o imbrățișare frățească quislingilor români.

Sfidarea pe care o aruncă opiniei publice românești și internaționale in ziua când acuzații își primeau dreapta sancțiune populară consti-

Hitler”. Ne-o spune singur cu cea mai mare candoare.

„Cu câteva zile inainte de declararea războiului

Iată un act de complicitate nemărturisită, de o gravitate deosebită, pe care il scoate la iveală „senzaționala declarație depusă de d. Mihalache la Tribunalul Poporului”.

Și parcă pentru a nu-și desminți aplicațiunile „diplomatice” desfășurate in cursul faimosului voiaj la Geneva, d. Mihalache arată că n'a fost

„O pledoarie pro-antonesciană a d-lui Mihalache”,
în *Scânteia*, Seria III, Anul XVI, Nr. 527, 19 mai 1946, p. 3

Totodată, erau nedemni de a fi alegători cei condamnați pentru crime sau pentru vreuna dintre următoarele infracțiuni prevăzute de codul penal: delapidare și nedrepte luări, profanarea mormintelor sau a cadavrelor, incendiu, fals în acte, infracțiuni contra pudoarei, atentat la pudoare prin abuz de putere, incest, răpire, avort,[176] sclavie, amenințare, șantaj, violarea de domiciliu, furt, tâlhărie, piraterie, gestiune frauduloasă, înșelăciune. Nedemnitatea înceta după 10 ani de la executarea pedepsei.[177]

[170] Vezi Țiu, „La alegerile din 1946…”, *loc. cit.*

[171] Nu au drept de vot cetățenii care au dobândit cetățenia română prin naturalizare, timp de 6 ani de la naturalizare. Sunt incapabili de a fi alegători cei puși sub interdicție sau consiliu judiciar, cei puși sub curatelă potrivit legii XX din 1877, precum și cei declarați în stare de faliment și nereabilitați (*Inspectoratul General Administrativ*…, Dos. 7/1946, f. 115).

[172] „Funcționarul deputat: Dr. Ioan Stoica”, în *Buletinul Oficial al Municipiului Cluj,* noiembrie 1946, pp. 9–10.

[173] „Extinderea nedemnităților electorale la primarii antonescieni”, în *Scânteia*, Seria III, Anul XVI, Nr. 552, 20 iunie 1946, p. 3.

[174] „Ion Mihalache nedemn”, în *Ardealul Nou*, Anul I, Nr. 32, 8 octombrie 1946, p. 4.

[175] *Patria*, Anul XXVII, Nr. 2, 19 februarie 1946, p. 1.

[176] În Ungaria a fost decretat avortul gratuit imediat după intrarea acesteia în sfera sovietică, sub pretextul că femeile, în urma condițiilor din timpul războiului, sunt prea slăbite pentru a naște în siguranță. În realitate însă, legalizarea avortului a

În preajma alegerilor, presa comunistă declara moartea partidelor istorice. „Ardealul nou”, făcând o paralelă cu viața unui om, atribuia partidelor istorice o viață temporară, moartea acestora survenind în momentul în care pierd legătura cu poporul, când în loc să reprezinte interesele celor mulți, oglindesc interese străine interesului obștesc. E un adevăr incontestabil că izvorul din care un partid politic își trage seva nutritoare nu poate fi decât însuși poporul. Ca urmare logică a acestui fapt, supraviețuiesc întotdeauna numai partidele cu rădăcinile adânc înfipte în popor, *„căci orice grupare politică, fie ea oricât de veche și de bogată în tradiții, din moment ce nu ține pas cu istoria, din organism viu se transformă într-un cadavru.*[178] Este tocmai cazul celor două partide prezidate de Maniu și Brătianu, scria autorul articolului, V. Dima. „*Rupte de realitățile românești, izolate de mase și reprezentând alte interese decât ale poporului, cele două partide istorice au încetat de multă vreme să aibă vreun rol pozitiv în viața politică a țării.*” Cramponați de „principii condamnate la dispariției”, șefii lor se iau la bătaie cu forțele naturii, cu „legile de fier ale istoriei”. „*Politicește, partidele istorice au murit pentru întâia oară în clipa când s-au așezat de-a curmezișul istoriei și au încercat absurdul: să oprească în loc dezvoltarea firească a poporului*.” Că ele continuă totuși să se manifeste, are și asta o explicație: *„după cum mortului îi mai crește un timp părul și unghiile, tot așa partidele istorice mai dau semne de existență*.” Concluzionând, această „pseudo-existență” e limitată în timp, iar ziua sfârșitului ei a sosit: 19 noiembrie 1946, data alegerilor parlamentare. „*Victoria răsunătoare a BPD în alegeri va însemna cea de a doua moarte a partidelor istorice. Eliminarea lor din viața politică va încheia procesul de destrămare organizatorică și va duce inevitabil la completa lor dispariție. Poimâine, în ziua alegerilor, votând cu toții lista BPD, vom face ca urnele să se transforme într-un sicriu pentru cele două hoituri istorice care azi mai împuțesc aerul din țara românească*”.[179]

Denigrarea prin intermediul presei comuniste a diferitelor personalități ne duce cu gândul la un alt articol, de data aceasta scris de Lenin, intitulat „*Cum să organizăm întrecerea”* (7 și 10 ianuarie 1918), în care acesta propune câteva metode de curățare a „insectelor”: *„aici să fie băgat la închisoare, acolo să fie puși să curețe latrinele [...] în altă parte să fie împușcat parazitul”*.[180] Aceste idei au reprezentat un model util pentru comuniștii din România care l-au urmat cu devotament, ba de multe ori făcând exces de zel în numele unor astfel de idei devoratoare. Prin aceste campanii de presă menite să discrediteze anumite persoane, se încerca sugerarea „morții” lor din punct de vedere moral, astfel ei putând fi uciși fizic, fără ca nimeni să se simtă vinovat pentru aceasta,[181] dezumanizarea fiind o etapă esențială în procesul de lichidare a elitei. Realitatea a făcut ca elementul esențial care a deosebit alegerile din 1946 de cele din perioada interbelică să fie acela privind concepția de care erau animați guvernanții. Dacă în perioada interbelică obiectivul urmărit era înfrângerea opoziției, în 1946 s-a urmărit lichidarea fizică a acesteia.

„Primele alegeri libere”, după cum au fost prezentate de PC după aproape 10 ani de la ultimele alegeri din România, s-au desfășurat în ziua de 19 noiembrie 1946, înregistrându-se o masivă prezență la vot, nemaiîntâlnită în istoria României, de 88,99%, conform surselor comuniste.[182] Rezultatul oficial a dat câștig de cauză Blocului Partidelor Democrate care a întrunit 79,86% din voturi.[183] Acest rezultat a fost o

avut la bază numărul mare de violuri săvârșite de soldații Armatei Roșii. În Germania, aproximativ 2 milioane de femei au trecut prin această experiență (Michael Burleigh, *Sacred Causes: The Clash of Religion and Politics, from the Great War to the War on Terror*, Harper Collins, 2007, p. 321).

177 Ordinul circular MAI Nr. 31752 din 24 iulie 1946 (*Inspectoratul General Administrativ*…, Dos. 7/1946, 121).

178 V. Dima, „Partidele istorice în fața morții”, în *Ardealul Nou*, Anul I, Nr. 48, 19 noiembrie 1946, p. 1.

179 *Ibidem*, *loc. cit.*

180 Alexandr Soljeniț, *Arhipelagul Gulag,* vol. I, Ed. Univers, București, 2008, p. 31.

181 Ruxandra Cesereanu, *Imaginarul violent al românilor,* Ed. Humanitas, București, 2003, p. 76.

182 „Poporul român și-a dat încrederea deplină Blocului Partidelor Democrate”, în *Ardealul Nou*, Anul I., Nr. 50, 23 noiembrie 1946, p. 1.

183 Potrivit istoricului Dinu Giurescu, după numărarea voturilor guvernul a realizat că toate metodele lui de falsificare dăduseră greș, pierzându-se alegerile. Ca urmare, acesta a falsificat cifrele oficiale, prezentând o înfrângere zdrobitoare drept o victorie copleșitoare. Blocul guveramental și-a atribuit 71,80% din voturile exprimate, ceea ce înseamnă 338 de mandate din cele 414 ale forului legislativ. Însă liderii comuniști au fost informați că PNȚ a obținut sigur cca 60% din totalul voturilor (Dinu Giurescu, „Alegeri după model sovietic”, în *Magazin Istoric*, nr. II, 1995, p. 17).

surpriză doar pentru opoziție. Procentele, susțin unele surse, fuseseră pregătite încă din timpul călătoriei Comisiei Tripartite în România, pentru fiecare partid.

Liderii opoziției au contestat rezultatul, considerând că alegerile au fost fraudate. Prin memorii și petiții către diplomații anglo-americani de la București,[184] Iuliu Maniu spera că scrutinul se va repeta pentru a se repara falsul făcut de comuniști. Fraudarea alegerilor din România nu a fost însă un caz singular. În timpul referendumului polonez din iunie 1946, nenumărați oameni decedați au apărut pe listele electorale, în timp ce orașul Slupck a înregistrat cu 5.000 mai multe voturi pentru comuniști decât numărul locuitorilor. Dintre cei 5.000 de activiști ai Partidului Țărănesc Polonez, alocați pentru a monitoriza cabinele de votare, doar 600 au apărut, restul fiind arestați.[185]

La 10 decembrie 1946, Iuliu Maniu și apropiații săi au convocat o conferință de presă la București, în care au venit cu dovezi de falsificare a alegerilor. Însă diplomații americani din România, scrie istoricul Ilarion Țiu, în conformitate cu dispozițiile primite de la „centrală", n-au reacționat. Fraudarea a fost greu de probat, buletinele de vot fiind arse după comunicarea rezultatelor de către prefecții Comisiei Centrale Electorale.[186] Mai mulți istorici estimează că PNȚ ar fi câștigat în mod real suficiente voturi ca să formeze singur guvernul sau, în cel mai rău caz, în alianță cu alte partide anticomuniste. S-a mai amintit și faptul că atât țărăniștii, cât și liberalii nu au obținut în alegeri nici măcar numărul membrilor cotizanți, fapt care ridică suspiciuni suplimentare.

PC a întâmpinat cele mai mari greutăți cu intelectualii și femeile, ultimele votând în masă cu Maniu. Majoritatea notarilor a fost neutră, uneori părtinind „reacțiunea", însă nu în mod deschis. Preoții au fost majoritatea „reacționari" și foarte activi, în timp ce majoritatea învățătorilor a fost neutră.[187] Oficial însă partidul „reușește să ducă o muncă susținută de antrenare a maselor la viața politică a țării". Ca rezultat al acestei munci politice desfășurate de forțele democratice, conduse de partid, în cadrul campaniei electorale, *„mase largi de oameni ai muncii din cele mai diferite categorii adoptau o atitudine hotărâtă de combatere energică a acțiunilor întreprinse de reacțiune [...]. Victoria în alegeri a forțelor democrate a confirmat că poporul român în majoritatea sa covârșitoare susține puterea populară, fiind hotărât să împiedice prin toate mijloacele revenirea la putere a regimului burghezo-moșieresc".* [188]

„În timpul campaniei electorale, membrii de rând ai partidelor reacționare, dându-și seama că au fost înșelați, au părăsit partidul național-țărănesc sau partidul național-liberal și s-au încadrat în partidele din BPD. Astfel, în județele Baia, Botoșani, Brăila, Cluj etc., membrii PNȚ și PNL părăsesc aceste partide reacționare."[189]

PC se lăuda că numărul membrilor de Partid a crescut în județul Cluj în timpul campaniei electorale cu 22.431, adică 74,18%. Creșterea s-a realizat mai ales în cursul lunilor octombrie și noiembrie.[190] Bună parte din convertiții peste noapte vor fi măturați din partid în anii următori, odată cu curățenia ce va cuprinde, pe lângă „reacționari", și o parte din „tovarășii de drum" ai PC.

Aceeași sursă comunistă declara însă că „istoricii" au dat următoarele instrucțiuni țăranilor: aplaudați-i pe BPD-iști, primiți-i frumos, strigați că votați cu „Soarele", dar în ziua alegerilor prezentați-vă cu toții la urnă și votați „Ochiul" (semnul electoral al PNȚ).[191]

Lipsit de sprijin, după alegeri Iuliu Maniu se retrage într-un sanatoriu din Sibiu, la sfârșitul anului 1946.

---

[184] „Concluziile practice care trebuie trase de către Anglia și Statele Unite nu pot fi altele decât ordonarea unor noi alegeri și răsturnarea guvernului actual" (*Dreptatea*, Nr. 254, 14 decembrie 1946, p. 1).
[185] Burleigh, *op. cit.*, p. 325.
[186] Ilarion Țin, „Procesul Maniu", https://jurnalul.ro/scinteia/istoria-comunismului/pagini-de-istorie-procesul-maniu-6957.html, accesat la 14.02.2023.
[187] Țârău, Bucur, *op. cit.*, p. 319.
[188] Țuțui, „Partidul Comunist Român…", pp. 20, 22.
[189] *Ibidem*, p. 20.
[190] Țârău, Bucur, *op. cit.*, p. 314.
[191] *Ibidem*, p. 318.

Ediție specială

Anul I. Nr. 50. 2 pagini Lei 300 Sâmbătă 23 Noembrie 1946.

Taxa poștală plătită în numerar conform aprobării Dir. Gen. PTT Nr. 179.868/946.

ardealul nou

ziar democratic

ARDEALUL NOU
ZIAR DEMOCRATIC
apare zilnic
Redacția și Administrația
Tg.-Mureș str. Gh. Enescu No. 2.
Abonamente: 3 luni lei 700, Instituții, Fabrici și Autorități 3 luni lei 20.000
Publicitate: după tarif.

Poporul român și-a dat încrederea deplină Blocului Partidelor Democrate

Din cele 414 locuri în Parlament B. P. D. a primit 348 mandate

Tabloul repartizării mandatelor

Nr.	Județul	B.P.D.	U. P. M	PNT Maniu	Dr. Lupu	PNL Brătianu
1	București	28	—	2	1	—
2	Alba	8	—	—	—	—
3	Arad	9	1	2	—	—
4	Argeș	7	—	—	—	—
5	Bacău	8	—	—	—	—
6	Baia	4	—	1	—	—
7	Bihor	8	5	1	—	—
8	Botoșani	3	—	2	—	1
9	Brașov	3	1	1	—	—
10	Brăila	6	—	1	—	—
11	Buzău	8	—	1	—	—
12	Caraș	4	—	1	—	—
13	Câmpulung Bucovina	3	—	—	—	—
14	Ciuc	—	4	—	—	—
15	Cluj	6	2	—	—	—
16	Constanța	8	—	—	—	—
17	Covurlui	5	—	—	—	1

O afluență la vot nemaipomenită în istoria României! Din 7.856.212 înscriși au votat 6.934.583 participarea fiind de 88 990 %

Blocul Partidelor Democrate a primit 71 80 % din mandate

In județul Mureș, B. P. D. are 4 deputați iar U. P. M. 3.

Reacțiunea a suferit o înfrângere decisivă

Insăși dd. Brătianu și Titel Petrescu n'au intrat în Parlament

ȚARA LA VOT!

„Poporul român și-a dat încrederea deplină Blocului Partidelor Democrate”,
în *Ardealul Nou*, Anul I, Nr. 50, 23 noiembrie 1946, p. 1

Potrivit istoricului Florin Constantiniu, victoria – în fapt a PNȚ – a produs derută în rândurile comuniștilor și nemulțumire la Moscova. Aceasta din urmă, nesigură pe capacitatea PCR de a îndeplini obiectivele comunizării României și atentă la evoluția raporturilor cu Occidentul, a luat în considerare o operație de cosmetică politică: i-a propus lui Constantin Argetoianu să revină în țară și să reintre în viața politică. Mai mult decât Groza, acesta putea oferi apusenilor imaginea unui om de stat al vechiului *establishment*. Setea de putere l-a adus pe Argetoianu în țară, însă avea să plătească scump această alegere, găsindu-și sfârșitul la Sighet. Mai mult, această cosmetică a fost un nonsens, atât SUA, cât și Marea Britanie neavând intenția să reacționeze mai mult decât prin simple note de protest, fără vreo eficiență. În acest climat, la 1 decembrie 1946 regele Mihai, în lipsa unei alternative,[192] a validat, în ciuda protestelor PNȚ și PNL, rezultatul alegerilor, declarându-se „fericit” că se găsea în mijlocul reprezentanților țării. Se încheia astfel o nouă etapă în drumul spre consolidarea regimului comunist.

În urma alegerilor a fost format un Parlament unicameral, „primul Parlament democrat din istoria țării noastre”, cum le plăcea comuniștilor să-l numească, devenit apoi Marea Adunare Națională (MAN), în care BPD a avut 348 de mandate dintr-un total de 414.[193]

Parlamentul a jucat un rol deosebit de important pentru regimul comunist. A dezbătut și promulgat o serie de legi menite să contribuie la consolidarea regimului „democrat-popular”, la „îngrădirea elementelor capitaliste”: etatizarea Băncii Naționale a României, „împiedicarea acaparării pământurilor țăranilor împroprietăriți de către elementele exploatatoare”, reforma monetară, „zdrobirea activității sabotoare și complotiste desfășurate de elementele reacționare din PNȚ și din gruparea liberală” etc., grăbind astfel „procesul revoluționar”.[194]

Controlul asupra parlamentului de după 1946 i-a permis Partidului Comunist să grăbească procesul de comunizare a țării. Pătrășcanu însuși organizase epurări în sistemul judiciar și ceruse pedepsirea tuturor celor care *colaboraseră* cu regimul Antonescu, termen suficient de cuprinzător pentru a le permite comuniștilor să-și desemneze toți inamicii, inclusiv partidele „istorice”, drept colaboratori. Împotriva viziunii

192 Deși liderii țărăniști l-au avertizat pe rege că acest parlament pe care urmează să-l deschidă va vota republica, regele, trecut prin experiența „grevei regale” cu ocazia căreia n-a primit vreun sprijin din partea puterilor occidentale, a ales să nu repete o acțiune ce ar fi adus doar tensiuni și noi umilințe (Constantiniu, *op. cit.*, p. 438).
193 „Poporul român...”, p. 1.
194 Țuțui, „Partidul Comunist…”, p. 24.

„burgheze” a monarhiei constituționale, comuniștii au promovat idealul „democrației populare”. Regele era susținut numai de formă, iar lucrurile evoluau rapid către sfârșitul pluralismului din România.[195]

Ultimul act important înregistrat în 1946, la 20 decembrie, a fost etatizarea Băncii Naționale a României, care până atunci era un fief incontestabil al PNL Etatizarea a fost solicitată de Partidul Comunist și în rândurile Platformei-program, care cerea trecerea băncii din „mâinile cămătarilor și a speculanților brătieniști, în acelea ale statului democrat”.[196] Toți guvernatorii băncii din intervalul 1944–1947 vor avea de suferit măsuri represive din partea regimului.[197]

Tot în anii 1945–1946 s-au pus bazele societăților mixte româno-sovietice (în număr de 26) cunoscute sub numele de sovromuri, adevărate instrumente de exploatare și control asupra resurselor naturale ale țării, societăți de aprovizionare din România a pieții sovietice, care vor fi desființate abia în intervalul 1954–1956.[198]

I.1.2.3. Suprimarea vieții constituționale din România

Anul 1947 a adus schimbări profunde pe toate planurile, însemnând sfârșitul vechii Românii. Pe plan extern, problema esențială era semnarea tratatului de pace cu Națiunile Unite. Conferința de la Paris a recunoscut însă cobeligeranța României și a hotărât anexarea de către URSS a Basarabiei și nordului Bucovinei. Totuși, Tratatul din februarie 1947 a consacrat frontierele României așa cum erau ele la 1 ianuarie 1941, acceptând însă anularea dictatului de la Viena din 30 august 1940, frontiera cu Ungaria redevenind cea de la 1 ianuarie 1938. De asemenea, tratatul menținea obligația ca România să plătească despăgubiri de război și consfințea menținerea trupelor sovietice în România care, în mod normal, ar fi trebuit să se retragă la 90 de zile de la intrarea în vigoare a tratatului. URSS își va păstra însă în România forțe armate până în vara anului 1958. Deși teoretic era stat independent, în realitate România era țară ocupată.

Plenara Comitetului Central al PCR din 8–9 ianuarie 1947 a aprobat un set de măsuri pentru „întărirea legăturilor cu masele”. În realitate, partidul lua măsuri în vederea întăririi controlului asupra societății. În martie 1947, după un experiment de scurtă durată numit Tineretul Progresist, a fost re-înființată Uniunea Tineretului Comunist. În mai, a fost înființată la Cluj Uniunea Națională a Studenților din România. Aceasta era controlată de reprezentanți ai comuniștilor, printre care se numărau Corneliu Bogdan, Gheorghe Brătescu – ginerele Anei Pauker – și social-democratul de stânga Alexandru Glanstein-Mușat. Partidele tradiționale reprezentau în continuare principala țintă a comuniștilor.[199]

După 10 februarie 1947, data semnării Tratatului de Pace de la Paris, liderii comuniști au devenit și mai combativi la adresa fruntașilor „istorici”. În februarie, presa de partid a opoziției este suspendată,

---

[195] Comisia prezidențială pentru analiza dictaturii comuniste din România, *Raport final*, București, 2006, p. 38.

[196] „De ce trebuie etatizată Banca Națională”, în *Scânteia*, Seria III, Anul XVI, Nr. 532, 25 mai 1946, p. 1.

[197] Ion Lapedatu este primul ardelean care a ajuns guvernator al B.N.R., în perioada 30 septembrie 1944–14 martie 1945. A încercat să facă unificarea monetară, prin retragerea din circulație a banilor de război emiși de armata sovietică. A trebuit să facă față procesului de devalorizare a leului. A intrat sub toate persecuțiile regimului comunist. În 1948 i-a fost retrasă și calitatea de membru de onoare al Academiei, fiind reabilitat de Academia Română abia în 1990. A murit în 24 martie 1951, după ce și-a pierdut fratele, Alexandru Lapedatu, la Sighet (decedat în 1950).

Costel Tătăranu, următorul guvernator al B.N.R., în perioada 14 martie 1945 – 21 mai 1946, a intrat în partidul disident al lui Tătărescu. Va reveni la vechiul PNL atunci când șeful lor a decis ca partidul să meargă în alegerile din 1946 pe liste comune cu comuniștii. A fost arestat în 1948 și a murit la Sighet, în 1953.

Tiberiu Moșoiu, doctor în Drept la Bruxelles, profesor universitar, liberal, a făcut parte din gruparea disidentă liberală Tătărescu. A condus B.N.R. între 21 mai 1946 – -8 noiembrie 1947. În vremea lui, la 20 decembrie 1946, s-a etatizat B.N.R. și la 15 august 1947 s-a făcut reforma monetară. La sfârșitul anului 1947, după ce a fost destituit, i s-a impus domiciliu forțat (Mugur Isărescu, „Tradiția de aur a Băncii Naționale”, în *Bucureștiul Cultural*, Anul VI, Nr. 93, 8 iunie 2010).

[198] Componenta economică a dominației sovietice asupra României se manifestă cu precădere după încheierea Convenției de Armistițiu, când URSS a exploatat sistematic întreaga economie românească. Reparațiile plătite de România au fost evaluate, în 1948, la 80% din venitul național al țării (Gheorghe Ciobanu, *op. cit.*, p. 45).

[199] Comisia prezidențială pentru analiza dictaturii comuniste din România, *Raport final*, București, 2006, pp. 38–39.

sub pretextul unor afirmații răuvoitoare asupra Tratatului de Pace. Disperat, în primăvara lui 1947 Iuliu Maniu face ultimele apeluri către diplomații anglo-americani, însă după conferința de la Moscova (aprilie), care consacra căderea unei „Cortine de fier” între Est și Vest, speranțele sale se ruinează. Urmările au fost previzibile.

„Realizarea” internă cea mai însemnată pentru PC, sprijinit și dirijat de Moscova prin numeroșii consilieri sovietici plasați în toate sectoarele cheie ale țării, a fost scoaterea în afara scenei politice a partidelor „istorice” prin intermediul unui simulacru de proces intentat conducerii PNȚ, acțiune denumită în epocă „fuga de la Tămădău”. Teroarea declanșată împotriva opoziției a atins punctul culminant în preajma semnării tratatului de pace, când la nivelul întregii țări au avut loc arestări, percheziții, confiscări de documente, campanie ce a produs o mare panică în rândul membrilor partidelor istorice, mulți fiind determinați să-și părăsească domiciliul.

Alte acțiuni întreprinse de PC în anul 1947 s-au referit la consolidarea administrației regimului comunist: instalarea la conducerea județelor, orașelor și comunelor a reprezentanților BPD, continuarea procesului de epurare a aparatului de stat și a deblocărilor militare, promovarea funcționarilor superiori din rândurile muncitorilor, promovarea unor legi ce favorizau categoriile sociale nevoiașe, lovind totodată în burghezia rurală și urbană română,[200] formarea sfaturilor populare în locul consiliilor tradiționale, după modelul sovietic, la care se adaugă reforma monetară și ridicarea imunității parlamentare a deputaților PNȚ și PNL.

În plan social, cei trei ani de secetă în agricultură și-au pus amprenta asupra nivelului de trai general. Inflația a făcut ca nivelul prețurilor cu amănuntul să explodeze.

Evoluția prețurilor medii la bunuri de consum, în București, 1938–1947[201]

Produsul	Unitatea de măsură	1935	1938	1940[2]	1944	1947 iulie
1. Pâine	1kg	6,25	7,30	11	46	20 mii lei
2. Carne de vită	1kg	18,67	21,90	26,00	187	140 mii lei
3. Carne de porc	1kg	31,92	34,23	46,00	255	180 mii lei
4. Brânză de oi	1kg	30,92	47,35	65,00	507	460 mii lei
5. Ulei de floarea-soarelui	1l	30,20	34,40	59	558	170 mii lei
6. Zahăr	1kg	28,33	31,75	32,3	440	165 mii lei
7. Orez	1kg	24,75	31,15	62	350	200 mii lei
8. Petrol lampant	1l	4,17	3,10	3,20	16	68 mii lei
9. Lemne de foc	100kg	73,70	102,0	152	529	158 mii lei

De menționat, apreciază Victor Axenciuc, că în timpul războiului s-au impus restricții severe, statul maximizând prețurile la produsele de strictă necesitate, verificând calculul prețurilor, aprobând fiecare preț în parte și permițând numai un profit între 5 și 10%. Pentru anumite produse, unele prețuri erau fixate chiar sub cel de cost, cum erau petrolul lampant, chibriturile, sarea – lăsând întreprinzătorilor o marjă de profit mai mare la alte produse care nu erau de strictă necesitate.

Tabelul întocmit de Victor Axenciuc confirmă o creștere mai lentă a prețurilor până în anul 1938, după care urcarea lor devine mai mare, dublându-se și triplându-se până în 1941, anul intrării României în

[200] Legea pentru reglementarea circulației și stabilirea regimului juridic al imobilelor agricole introducea dreptul de preempțiune al statului în vânzări și stabilea că un proprietar nu poate poseda prin cumpărare mai mult de 15 ha cultivabili (iunie 1947); Legea prin care lucrările pentru reforma agrară erau declarate de guvernare și nu puteau fi atacate în justiție; Legea pentru organizarea Ministerului Industriei și pentru crearea oficiilor industriale, prin care se puneau bazele politicii dirijiste a PCR în domeniul economiei naționale. Reacția opoziției politice a fost timidă, partidele istorice apreciind că statul nu are competența de a conduce întreprinderile private. Împotriva imixtiunii statului în economie a protestat până și gruparea liberală a lui Gheorghe Tătărescu. În replică, la 14 iulie 1947 PCR a prezentat guvernului programul său privind politica de industrializare și de creștere a intervenționismului de stat în economie („Guvernarea dr. Petru Groza...”, *loc. cit.*).

[201] Victor Axenciuc, „Inflația în România în secolul XX”, în Mircea Ciumara, Constantin Ciutacu (coord.), *Inflația în România. Modelarea fenomenului inflationist*, Ed. Expert, București, 2004, pp. 71–72.

război. În comparaţie cu anul 1940, în 1944 preţurile sporiseră de 3 până la 10 ori; cel mai puţin s-a mărit preţul pâinii, cărnii, petrolului lampant, lemnelor, produse aflate sub controlul strict al guvernului; cel mai mult s-a amplificat preţul liber al zahărului (cel maximizat era de 255 lei kg în 1944), al orezului, pentru că provenea din import, al uleiului etc. Explozia necontrolată a preţurilor s-a produs însă după 23 august 1944, când, după înlăturarea dictaturii antonesciene, au fost eliminate o serie dintre măsurile restrictive şi pedepsele contra speculei; la această explozie a inflaţiei a contribuit emisiunea masivă de hârtie monedă pentru nevoile statului, seceta consecutivă din anii 1945 şi 1946, care a produs o gravă criză de produse alimentare, plata obligaţiilor de armistiţiu, cheltuielile pentru războiul din vest etc.

Indicele general al preţurilor de detaliu şi al costului vieţii, 1933–1947[202]

Indicatori	1933	1938	1941	1944	1945	1947 iulie
Indicele preţurilor	100	127,7	354	1206	82,9 ori	10895 ori
		100	271	934	64,9 ori	8532 ori
			100	345	23,9 ori	3148 ori
				100	69,3	912 ori
Indicele costului vieţii	100	126,6	258,8	774	45,9 ori	6550 ori
		100	207	622	36,8 ori	5257 ori
				100	592	845 ori

Indicele preţurilor arată o creştere moderată a acestora până în anul 1939. Din 1940 până la sfârşitul lui 1944, mărirea este de cca. şase ori, iar de aici şi până în iulie 1947, preţurile fac un salt de aproape o mie de ori. Coroborând indicii furnizaţi, în diferite perioade, de publicaţia *Comunicări statistice* şi stabilind seria întreagă 1938–1947, reiese că preţurile de detaliu au sporit de peste 8.500 de ori, ilustrând, continuă Axenciuc, „*cea mai spectaculoasă depreciere a monedei naţionale din existenţa sa până acum*". De de notat că, faţă de indicele general, cu amplificarea de 8.532 de ori, indicele produselor alimentare din componenţa celui general a crescut de 9.573 de ori, al produselor de îmbrăcăminte şi încălţăminte de 7.413 ori, al produselor diverse – medicamente, săpun, sodă, pastă de dinţi etc. – a sporit cel mai mult, de 11.551 de ori. O consecinţă majoră a inflaţiei, în condiţiile menţinerii veniturilor la o cotă scăzută, s-a manifestat în diminuarea severă a capacităţii de cumpărare a acestora. Informaţiile perioadei arată că, mai ales în Moldova, în condiţiile secetei grave din anii 1945 şi 1946, au murit de foame şi mizerie zeci de mii de oameni.[203]

În aceste condiţii, economia românească nu putea demara cu reuşită procesul de refacere postbelică. În consecinţă, stabilizarea monetară discutată mult timp se efectuează prin Legea nr. 287/16 august 1947 privind reforma monetară, după ce se dovedise că în agricultură se obţinuse prima recoltă mai bună în anii postbelici. Stabilizarea a constat în preschimbarea, la sume limitate, a vechilor semne monetare cu bani noi. Schimbul sumelor admise s-a făcut la raportul de 20.000 lei vechi pentru 1 leu nou. Limitarea la schimb a sumelor de bani vechi a condus la anularea a peste 99% din masa de bani în circulaţie, ceea ce a afectat capitalul speculativ, dar şi capitalul productiv, de rulment, reducându-le substanţial. A suferit, de asemenea, pierderi însemnate o mare parte a populaţiei care tezauriza economiile sau le avea depuse la bănci sau la CEC. Sumele nepreschimbate a trebuit să fie depuse în cont blocat la bănci, unde ulterior au fost anulate.[204]

Prin urmare, reforma monetară a pus capăt inflaţiei, însă, inevitabil, a dus la o sărăcire rapidă a cetăţenilor care avuseseră sume importante, prin limitarea sumei ce se putea preschimba în noul „leu stabilizat". Reforma monetară a fost, totodată, un mare pas spre etatizarea întreprinderilor private de către noul regim comunist instalat la Bucureşti.[205]

---

202 *Ibidem,* p. 72.
203 *Ibidem,* pp. 72–75.
204 *Ibidem,* pp. 72–76.
205 De exemplu, potrivit legii salariaţii şi pensionarii, publici sau particulari, vor avea dreptul a preschimba o sumă de cel mult 3.000.000 lei vechi; agricultorii, capi de familie, vor avea dreptul la preschimbat pentru ei şi familiile lor, o suma

Toate neajunsurile populației erau puse pe seama fostei guvernări, PC exploatând la maxim nemulțumirile populației. De asemenea, în anii 1945–1947 au apărut și primele forme de rezistență anticomunistă, grupări armate în dife rite zone ale țării, mai cunoscute fiind *MNR, HAI, Sumanele Negre* și *Graiul Sângelui*.[206]

La 30 decembrie 1947, Gheorghe Gheorghiu-Dej și Petru Groza îl silesc pe regele Mihai să abdice. Burton Y. Berry, reprezentantul politic al Statelor Unite la București, raporta la finalul anului 1945: „*La 23 august, Regele avea armata alături de el și națiunea în jurul său. Astăzi, cu armata demobilizată și cu majoritatea comandanților ei arestați sau trecuți în rezervă, cu națiunea ținută în ignoranță prin controlul sovietic strict al comunicațiilor, radioului și presei, și cu slaba perspectivă de ajutor din afară, Regele se află aproape singur*”.[207] Doi ani mai târziu, la sfârșitul lui decembrie 1947, comunizarea României s-a accelerat, găsindu-l pe rege singur, silit nu doar să abdice, dar și să părăsească țara. A fost astfel doborât, scria Gheorghe Țuțui în 1956, și „ultimul stâlp din țară al reacțiunii interne și internaționale”.[208]

Abdicarea marchează suprimarea totală a vieții constituționale în România, după o perioadă de dictaturi succesive. După ce și-a început drumul contorsionat al unui regim democratic, democrația de trei ani se dovedește a fi doar „gazda” istorică a *revoluției simbolice,* fundamentată pe *ruptura cu trecutul*, a cărei paternitate o deține discursul comunist, instaurat totalitar după această dată.[209] În acest sens, Adunarea Deputaților, în cadrul unei ședințe extraordinare, fără să aibă cvorumul necesar, adoptă *Legea nr. 363 pentru constituirea Statului Român în Republică Populară Română*,[210] prin care România este proclamată republică populară, și abrogă prin art. 2 Constituția din 1866, cu modificările ei din 29 martie 1923, 1 septembrie 1944 și următoarele. Conform art. 8, în termen de trei zile de la apariția prezentei legi funcționarii aveau obligația depunerii jurământului de credință.

În aceeași zi, prin Legea Nr. 364 este ales un Prezidiu (cu rol prezidențial) în componența căruia intrau Constantin I. Parhon (șeful Asociației Române pentru Strângerea Legăturilor cu URSS-ARLUS), Mihail Sadoveanu (președintele Adunării Deputaților), Ștefan Voitec (ministrul Educației Naționale), Gheorghe Stere (președintele Curții de Apel București) și Ion Niculi (vicepreședintele Adunării Deputaților).[211]

Vorbind despre perspectivele viitorului, de Anul nou 1948 „Scânteia” scria: „*La începutul anului 1948, clasa muncitoare și poporul român privesc cu încredere înainte; socialismul nu mai este la noi în țară un ideal îndepărtat, ceva învăluit în nori, la care visează «idealiștii», ci este ceva ce începe a se întrevedea, ceva ce putem realiza într-un viitor apropiat*”.[212]

După aproximativ o lună, la 23 februarie 1948, PCR își schimbă numele în Partidul Muncitoresc Român, după unificarea cu PSD În aceeași lună, la 23 februarie 1948 se alegea *Comitetul Central al Partidului Muncitoresc Român.*[213]

---

de cel mult 5.000.000 lei vechi. („LEGE Nr. 287* din 16 august 1947 pentru reforma monetară”, http://www.legex.ro/Legea-287-1947-104.aspx, accesat la 10.10.2023; „Guvernarea dr. Petru Groza...”, *loc. cit.*).

[206] „Guvernarea dr. Petru Groza...”, *loc. cit.*

[207] Solomovici, Teșu. „«Tribunalul Poporului» și Procesul ziariștilor «naționaliști»”, http://www.ziua.net/display.php?id=223148&data=2007-06-30, accesat la 13.12.2016.

[208] Țuțui, *op. cit.*, p. 25.

[209] Ștefan, *op. cit.*, p. 47.

[210] *Colecțiune…,* Tomul XXV, pp. 1489–1490.

[211] *Legea Nr. 364 pentru numirea membrilor Prezidiului Republicei Populare Române* din 30 decembrie 1947, în *Colecțiune…,* Tomul XXV, p. 1490.

[212] „Presa, armă politică a partidului în lupta pentru eliberarea națională și socială a poporului nostru, pentru construirea socialismului și apărarea păcii”, în *Analele Institutului de Istorie a Partidului de pe lângă CC al PMR*, Ed. Scînteia, 1961, p. 20.

[213] Format din: Apostol Gheorghe, Alexa Augustin, Bodnăraș Emil, Borilă Petre, Chivu Stoica, Chișinevschi Iosif, Constantinescu Miron, Crăciun Constanța, Coliu Dumitru, Chișinevschi Liuba, Dalea Mihai, Drăghici Alexandru, Florescu Gheorghe, Gheorghe Gheorghiu-Dej, Georgescu Teohari, Iordăchescu Theodor, Luca Vasile, Levin Mișa, Maurer I. Gheorghe, Moghioroș Alexandru, Moraru Mihai, Mateescu Constantin, Niculi Ion, Pauker Ana, Pas Ion, Pârvulescu Constantin, Popa Emil, Rădăceanu Lothar, Rangheț Iosif, Răutu Leonte, Rădăceanu Eugenia, Radovanovici Nicolae, Suder Wiliam, Sălăjan Leontin, Solomon Barbu, Șerban Avram, Tănase Zaharia, Țenescu Olimpia, Voitec Ștefan, Vasilichi Gheorghe, Vaida Vasile. Membrii supleanți: Bughici Simion, Bunaciu Avram, Bontea Ștefan, Braeșter A.,

În ziua următoare, în ședința Plenară a CC al PMR, a fost ales Biroul Politic al Comitetului Central alcătuit din: Gheorghe Apostol, Emil Bodnăraș, Iosif Chișinevschi, Vasile Luca, Alexandru Moghioroș, Ana Pauker, Gheorghe Vasilichi, Ștefan Voitec. Ca membrii supleanți ai Biroului Politic: Chivu Stoica, Mihai Moraru, Iosif Rangheț, Zaharia Tănase, Vasile Vaida. În aceeași zi, ședința Biroului Politic al PMR alege Secretariatul Comitetului Central al PMR alcătuit din: Gheorghe Gheorghiu-Dej – secretar general, Ana Pauker, Teohari Georgescu și Lothar Rădăceanu – secretari.[214]

Organul superior al partidului, *Congresul*, trebuia convocat cel puțin o dată la 4 ani pentru determinarea liniei generale a partidului, pentru revizuirea statutelor, controlarea activității din trecut a Comitetului Central și procedarea la alegerea noilor organe de conducere. Comitetul Central, care între Congrese constituia organismul superior al partidului, avea mai mult aparența decât realitatea puterii. El număra în rândurile sale pe toți marii demnitari ai regimului, însă alcătuirea sa nu era rezultatul unei autentice alegeri democratice, ci mai curând a unor manevre de culise. Realitatea puterii nu se afla în organele de stat, ci în organele de partid. Biroul Politic își asuma funcția de executiv, adică lua inițiative și hotărâri plecând de la informațiile date de diferitele secții subordonate Comitetului Central.[215]

Anul 1948 este anul în care regimul stalinist se instaurează în toate componentele sale, în toate statele aflate sub dominația Kremlinului, inclusiv România. Pentru realizarea acestui obiectiv se impunea organizarea de noi alegeri.

I.1.2.4. Alegerile parlamentare și Constituția din 1948

Alegerile parlamentare din România anului 1948, au fost fixate pentru 28 martie, în prima zi de Paște din acel an. Au fost primele alegeri de după proclamarea republicii. În paralel cu organizarea alegerilor, s-a constituit Partidul Muncitoresc Român, urmat, a doua zi, de dizolvarea Adunării Deputaților. Scopul acestor alegeri a fost acela de a institui Marea Adunare Națională (MAN), cu rolul de a elabora o nouă lege fundamentală.

La 27 februarie 1948, s-a constituit Frontul Democrației Populare, menit să asigure unitatea de acțiune a „forțelor democrației populare” din România. Acesta era condus de un Consiliu Național, compus din următorii delegați:

- Vasile Luca, Lothar Rădăceanu, Iosif Chișinevschi – Partidul Muncitoresc Român;
- dr. Petru Groza, Anton Alexandrescu, Ion Ontaru – Frontul Plugarilor;
- P. Constantinescu-Iași, Mihail Dragomirescu, Alexandru Steflea – Partidul Național-Popular;
- Kurko Alexandru, Ludovic Takacs, Cziko Ferdinand – Uniunea Populară Maghiară.

Președintele Consiliului Național al Frontului Democrației Populare a fost ales dr. Petru Groza; secretar general – Vasile Luca, iar secretar adjunct – Iosif Chișinevschi.

Alegerile pentru MAN, primele de tip sovietic, s-au făcut după normele prevăzute de Legea nr. 560/1946, cu modificările ulterioare, pe baza sistemului proporționalității și scrutinului de listă. Legea electorală a suferit modificări printr-o lege votată de Parlament în ședința din 22 ianuarie 1948: vârsta alegătorului scade la 20 de ani, iar a celor care pot fi aleși la 23 de ani. Primesc drepturi politice funcționarii și militarii. Se mențin însă măsurile discriminatorii din legea electorală din 1946: nu pot alege și nu pot fi aleși cei epurați în temeiul legilor de purificare, cei vinovați de atitudine sau activitate colaboraționistă, practică prin care sunt eliminate de la vot o serie de categorii sociale.

Au participat la așa-zisele „alegeri” Frontul Democrației Populare (PMR, FP, PNP, UPM), PNL – Bejan și PȚD – dr. Lupu.

Ceaușescu Nicolae, Doncea Constantin, Drăgoescu Petre, Ionescu Vasile, Manea Anton, Manole Ofelia, Mujic Mihai, Petrescu Dumitru, Roșianu Mihail, Stoica Gheorghe, Vass Ghizela, Vințe Ion (Camelia Moraru, *Sovietizarea României: 1948–1953*, Universitatea București. Facultatea de Istorie, București, 2007, pp. 13–15).

[214] *Ibidem*, p. 16.

[215] Vezi Evan Mawdley, Stephen White, *The Soviet Elite from Lenin to Gorbachev. The Central Committee and its members, 1917–1991*, Oxford Unversity Press, 2000.

Alegerile s-au încheiat cu victoria FDP, care a obținut 93,2% din voturi și 405 mandate. Acestea au fost ultimele alegeri din anii socialismului în care au mai existat și alte liste, alături de cea guvernamentală. Partidul Național-Liberal (Petru Bejan) a obținut 7 mandate, iar Partidul Țărănesc-Democrat (dr. Nicolae Gh. Lupu) – 2 mandate. Obiectivul fundamental al Marii Adunări Naționale, adoptarea unei noi Constituții, putea fi acum pus în practică.[216]

O nouă Constituție

România avea nevoie de o lege fundamentală care să determine clar toate coordonatele statului nou creat și pârghiile necesare pentru funcționarea regimului comunist. După mai mult de trei luni de vid constituțional (30 decembrie – 13 aprilie 1948), țara urma să primească o nouă Constituție, ce avea să intensifice procesul restrângerii și lichidării treptate a regimului parlamentar constituțional în România, început prin desființarea partidelor istorice, abolirea monarhiei și proclamarea republicii populare.

Constituția din 13 aprilie 1948 (Legea nr. 114),[217] bazată pe Constituția sovietică din 1936, reprezintă produsul tipic al aplicării în viața politică românească a doctrinei și ideologiei comuniste, după etalonul sovietic. Pentru prima dată în istoria vieții politice și parlamentare din România, prin actul constituțional, din 1948 este înlăturat principiul separației puterilor în stat și înlocuit cu cel al „unității depline a puterii de stat", organul suprem al puterii de stat devenind Marea Adunare Națională, față de care erau răspunzătoare toate celelalte organe ale statului. În realitate, rolul MAN era formal, majoritatea actelor legislative și administrative fiind elaborate și aplicate de către Guvern, care, în calitate de organ suprem executiv și administrativ planifica economia națională, realiza bugetul statului, asigura ordinea publică și securitatea statului, conducea politica externă. Acesta fiind situația, în evoluția vieții politico-administrative, puterea executivă a devenit treptat singura putere reală, dobândind supremația față de cea legislativă și judecătorească, în special în urma dublării funcțiilor de stat cu cele de partid.

Structurată pe 10 titluri principale și cuprinzând 105 articole, Constituția de la 1948 introducea, pentru prima dată în evoluția vieții noastre constituționale, o serie de principii considerate de către elaboratorii ei „revoluționare", care întrerupeau, în mod subit și total, tradițiile constituționale românești. Constituția a consacrat principiul revoluționar potrivit căruia *întreaga putere emană de la popor și aparține poporului*, care o exercită prin organe reprezentative alese prin vot universal, egal, direct și secret.

Importante dispoziții se refereau la dreptul statului în îndrumarea și planificarea economiei naționale, la existența micii proprietăți și a proprietății particulare, la revizuirea tuturor codurilor și legilor existente pentru a fi puse de acord cu prevederile Constituției. Pe această bază a fost creat noul sistem socialist al organelor statului, iar înlocuirea aparatului de stat existent cu unul nou s-a realizat prin modificările aduse legilor de organizare judecătorească și de organizare și funcționare a Parchetului.

Constituția prevedea drepturile și îndatoririle fundamentale ale cetățenilor, axate pe coordonata majoră a egalității tuturor cetățenilor, fără deosebire de sex, naționalitate, rasă, religie sau grad de cultură, în toate domeniile vieții economice, politice și culturale. În acest sens, într-un articol scris cu ocazia împlinirii a doi ani de la votarea Constituției din 1948 se afirma că menirea acesteia era de a „*consfinți cuceririle revoluționare ale poporului*", urmând pilda „marii Constituții Staliniste", fiind o „*lege vie, care conține premizele dezvoltării cuceririlor noastre*". Nu e rând al Constituției „*care să nu fi fost obținut prin ani grei de lupte aprige, prin jertfe de sânge". „Spre deosebire de cele mai «democratice» constituții burgheze care se mărginesc cu proclamarea fățarnică a unor drepturi și libertăți inexistente, pentru a*

[216] „România sub ocupația sovietică (1948–1958)", http://www.scritube.com/istorie/ROMANIA-SUB-OCUPATIA-SOVIETICA53677.php, accesat la 12.07.2018.

[217] Constituția a fost promulgată prin Decretul nr. 729 din 13 aprilie 1948 al Prezidiumului Provizoriu al Republicii Populare Române, semnat de Președintele Prezidiumului Provizoriu, C.I. Parhon, și de Secretarul Prezidiumului Provizoriu, G.C. Stere, contrasemnat de Președintele Consiliului de Miniștri, dr. Petru Groza, și de ministrul justiției, Avram Bunaciu. Ea a fost publicată în *Monitorul Oficial*, partea I, Nr. 87 bis din 13 aprilie 1948 și a intrat în vigoare la aceeași dată. Vezi Angela Banciu, *Istoria constituțională a României, deziderate naționale și realități sociale*, Ed. Lumina Lex, București, 2001, p. 201.

marca de fapt dictatura de clasă a burgheziei, scria același autor, *Constituția RPR consfințește transformările revoluționare ce au avut loc în țara noastră, drepturile cucerite de popor sub conducerea clasei muncitoare în frunte cu Partidul ei și stabilește condițiile materiale ale garantării acestora*".[218] Exercitând puterea de Stat a dictaturii proletariatului, zecile de mii de muncitori și țărani muncitori, membri ai Comitetelor provizorii, „*dovedesc prin activitatea lor de zi cu zi superioritatea regimului de democrație populară față de parlamentarismul burghez*". Rupând „pentru totdeauna" cu trecutul care făcuse din țara noastră o „semicolonie" a puterilor imperialiste, Constituția proclama independența și suveranitatea RPR. Tot ea chema „spre noi lupte" pentru ducerea mai departe a succeselor dobândite, pentru dezvoltarea economiei socialiste și ridicarea nivelului de trai a celor ce muncesc, pentru „*zdrobirea rezistenței tot mai înverșunate a dușmanului de clasă și consolidarea puterii de Stat a dictaturii proletariatului, pentru înflorirea Patriei noastre, pentru socialism*".[219]

Conform art. 31, libertatea presei, a cuvântului, a întrunirilor, meetingurilor, cortegiilor și manifestațiilor era „garantată". Exercitarea acestor drepturi „este asigurată prin faptul că mijloacele de tipărire, hârtia și locurile de întrunire sunt puse la dispoziția celor ce muncesc."

Art. 32 stipula că cetățenii „au dreptul de a se asocia și organiza, dacă scopul urmărit nu este îndreptat în contra ordinei democratice stabilită prin Constituție. Orice asociație cu caracter fascist sau antidemocratic este interzisă și pedepsită de lege". Este vorba de un simulacru de libertăți civile, din moment ce „ordinea democratică" era definită de Partidul Comunist și consolidată de Securitate.

Conform noii Constituții, nu există funcția de președinte al României, atribuțiile aferente acestei funcții fiind îndeplinite de Prezidiul Marii Adunări Naționale (MAN) al RPR Articolele 40 și 41 ale Constituției din 1948 stipulau că prezidiul MAN se alegea cu o jumătate plus unul din numărul total al deputaților și era format dintr-un președinte, trei vicepreședinți, un secretar și 14 membri aleși direct de MAN a RPR. Aceasta putea revoca oricând Prezidiul, cu majoritatea absolută a deputaților, Prezidiul fiind responsabil de întreaga sa activitate față de MAN.[220]

Funcția de președinte al Prezidiului a fost deținută de dr. C.I. Parhon în întreg intervalul decembrie 1947 – iunie 1952. Odată cu alegerea acestuia s-a format un nou guvern, avându-l ca prim-ministru pe Petru Groza, iar ca prim vicepreședinte pe Gh. Gheorghiu-Dej.[221]

Constituția din 1948 a marcat trecerea spre un regim guvernamental întemeiat pe monopartidism și autoritarism statal, dar și spre o economie centralizată și dirijată politic, având ca finalitate practică, prin întreprinderea unor reforme cu caracter „revoluționar", limitarea și eliminarea formelor capitaliste din economie. A reprezentat principalul instrument juridic de realizare a ordinii politice și constituționale socialiste și de trecere abuzivă a economiei sub controlul statului. Majoritatea prevederilor sale vor constitui

---

[218] „Doi ani dela votarea Constituției RPR", în *Justiția Nouă*, Organ al Societății de Științe Juridice „Justiția Nouă", Anul VI, 1950, Nr. 3, p. 325.

[219] *Ibidem*, p. 327.

[220] Principalele atribuții ale Prezidiului MAN erau: convocarea MAN; emiterea de decrete; interpretarea legilor emise de MAN; exercitarea dreptului de grațiere și comutare a pedepselor; conferirea de decorații și medalii; reprezentarea RPR în relațiile internaționale; stabilirea gradelor militare, a rangurilor diplomatice și a titlurilor onorifice, la propunerea guvernului; declararea stării de război și mobilizarea parțială sau generală, în intervalul dintre sesiunile MAN, la propunerea guvernului, în caz de agresiune împotriva RPR; ratificarea sau denunțarea tratatelor internaționale, la propunerea guvernului („Constituția Republicii Populare Române din 1948", în *Monitorul Oficial*, Nr. 87 bis/13 aprilie 1948). Atribuțiile Prezidiului MAN vor fi lărgite prin Constituția din 1952, considerată a fi „*Constituția totalei aserviri a Republicii Populare Române față de Uniunea Sovietică*": decide asupra consultării poporului (referendum); îl numește și revocă pe comandantul suprem al forțelor armate ale RPR; promulgă legi (Eleodor Focșeneanu, *Istoria constituțională a României. 1859–1991,* București, Editura Humanitas, 1992, p. 113).

[221] Celelalte funcții au fost ocupate de: Traian Săvulescu și Ștefan Voitec – vicepreședinți; miniștri: Ana Pauker (Afaceri Străine), Vasile Luca (Finanțe), Teohari Georgescu (Interne), Emil Bodnăraș (Apărare Națională), Avram Bunaciu (Justiție), Gh. Vasilichi (Învățământ Public), ing. N. Porfiri (Comunicații), Th. Iordănescu (Lucrări Publice), dr. Florica Bagdasar (Sănătate), Lothar Rădăceanu (Muncă și Prevederi Sociale), Stanciu Stoian (Culte), Octav Livezeanu (Arte și Informații), Vaida Vasile (Agricultură), Ion Vințe (Silvicultură), Miron Constantinescu (Mine și Petrol), Chivu Stoica (Industrie), Bucur Șchiopu (Comerț) (Vezi Ioan Lăcustă, *1948–1952. Republica Populară și România*, Curtea Veche Publishing, București, 2005, pp. 18–19).

temeiul juridic al legilor de naționalizare adoptate ulterior și, în primul rând, al legii naționalizării principalelor întreprinderi (industriale, bancare, miniere, de transport și asigurări din 11 iunie 1948) care a condus la crearea sectorului de stat în economia națională și a proprietății de stat, ce se vor bucura de un regim juridic privilegiat în comparație cu sectorul individual și cu proprietatea individuală. Ele vor fi urmate de acte normative prin care vor fi trecute în proprietatea statului întreprinderile de cale ferată particulare, cinematografele, farmaciile și laboratoarele chimico-farmaceutice, instituțiile sanitare particulare, precum și imobilele de locuit aparținând persoanelor particulare (perioada 1949–1950).[222] Prin naționalizările realizate în 1948 s-a dat o grea lovitură proprietății private și economiei de piață concurențiale.

Abandonarea pluralismului politic, vizibilă încă din anii 1946–1947, devine regulă constituțională prin această nouă lege fundamentală. Crearea Partidului Unic Muncitoresc dă naștere instrumentului pe care următoarea constituție din 1952 îl va învesti cu statut privilegiat. Constituția din 1952 va recunoaște și va ocroti acest monopol: oficializarea legală a unei realități politice ce permite incriminarea penală a oricărei forme de conturare a unei alternative la regimul de dictatură.[223]

Modificarea Constituției va fi urmată, așadar, de un nou val de modificări[224] în legislația țării. Asupra câtorva vom insista în capitolele următoare.[225]

I.1.2.5. O nouă istorie

„Escamotarea istoriei naționale în varianta comunistă a determinat una dintre cele mai abominabile crime împotriva unui întreg neam: domnia minciunii”.[226]

Rodica Popescu

Versiunea comunistă a istoriei contemporane a început să fie scrisă chiar din toamna anului 1944. Politizarea istoriei a existat din cele mai vechi timpuri, dar consacrarea ei definitivă a avut loc în condițiile istoriei marxiste, comuniste. Scrisul istoric nu făcea altceva decât să argumenteze în permanență că PC trebuie să dețină puterea în stat, întrucât întreaga evoluție istorică și lupta de clasă derulate de-a lungul istoriei au avut drept finalitate instaurarea comunismului la conducerea statului. În primele decenii ale istoriografiei comuniste din România s-a supralicitat factorul sau elementul social, punându-se în evidență cu predilecție crizele sociale în cadrul mișcărilor muncitorești și socialiste.[227] Istoricii „democratici” spuneau că până la venirea acestui regim, toți cei care s-au ocupat de istoria națională n-au avut în privire decât biografia domnilor, neamintind poporul, „izvorul tuturor mișcărilor și ispravelor, fără de care stăpânitorii n-ar fi nimic.” Pentru ca să fie o istorie a României trebuia introdus un factor, până atunci aproape în întregime neglijat, factorul popor. Altfel nu se putea afirma că România avea o istorie a românilor.[228] Alături de evidențierea factorului popor, s-a diminuat dimensiunea națională a istoriei, în favoarea sublinierii caracterului internaționalist al istoriei românești, accentuându-se pe raporturile istoriei românești cu istoria sovietică, tradițiile multiseculare româno – ruse sau colaborarea dintre armata română și cea sovietică în timpul războiului de independență din 1877. Culmea acestui proces de internaționalizare a istoriei românești în raporturile ei cu lumea sovietică l-a reprezentat perioada de început a comunismului

[222] Vlad Georgescu, *Istoria Românilor*, ediția a III-a, Ed. Humanitas, București, 1952, p. 255; Vezi Focșeneanu, *op. cit.*
[223] *Raport Final...*, p. 401.
[224] Legea privind naționalizarea principalelor mijloace de producție (11 iunie 1948), prin care au fost trecute în proprietatea statului 8.894 întreprinderi industriale (Constituția a constituit temeiul juridic al legilor de naționalizare adoptate ulterior); înființarea Direcției Generale a Securității Poporului (30 august 1948); înființarea coloniilor de muncă (1950) ș.a. (Vezi Stelian Saon, *Economia și administrația din România până la jumătatea secolului al XX-lea*, Ed. Romprint, Brașov, 2002, pp. 202–203).
[225] Pentru mai multe informații referitoare la Constituțiile comuniste și caracteristicile generale ale legislației comuniste, vezi Cap. III din *Raport Final...*, pp. 397–406.
[226] Rodica Popescu, *Miracol? Revoluție? Lovitură de stat?*, Ed. Pantera, București, 1996, p. 7.
[227] Doru Radosav, *Teoria istoriei și curente istoriografice contemporane*, Facultatea de Istorie și Filosofie, Cluj-Napoca, 2002, p. 53.
[228] Mihail Roller, „Principii actuale în istoria României”, în *Contemporanul,* Săptămânal politic, social și cultural, Anul XXI, Nr. 1, 20 septembrie 1946, p. 6.

român, când evoluția istorică românească a fost strâns legată de fraternitatea cu Uniunea Sovietică, fixată chiar în imnul de stat al Republicii Populare Române.[229] În 1948–1949, Mihail Roller, acum șef adjunct al Secției de Propagandă și Agitație, a publicat o istorie a Republicii Populare Române care glorifica „legăturile tradiționale frățești" dintre România și Rusia.[230]

Mihai Roller a avut misiunea de a adapta faptele de istorie românească la cadrul ideologic marxist-leninist, dar mai ales la comandamentele puterii sovietice. A adus cu sine – din Moscova, unde a fost în perioada războiului – tezele esențiale destinate să așeze pe baze noi înțelesul istoriei românești. Aceste teze aveau menirea de a inocula în conștiința colectivă, prin intermediul manualelor de liceu și, mai târziu, al cursurilor universitare, câteva idei-forță: aportul masiv al slavilor la formarea poporului român; sprijinul permanent acordat de poporul rus poporului român; rolul negativ, nefast, al influențelor occidentale de-a lungul secolelor; caracterul reacționar și trădător al boierimii și al burghezo-moșierimii; rolul de avangardă al partidului comunist; eliberarea țării de către Armata Roșie, precum și rolul salvator și ocrotitor al „genialului părinte al popoarelor", generalissimul Iosif Vissarionovici Stalin. *„Secondat de un grup de istorici improvizați, importați din URSS sau de proveniență locală, Mihai Roller s-a identificat cu misiunea de a duce la împlinire acest vast transplant de conștiință istorică,* cum îl numește Șerban Papacostea*, în conformitate cu imperativele totalitarismului stalinist, auxiliar ideologic al represiunii de masă și al terorii care s-au abătut asupra întregii națiuni române. Încarcerarea minților încă mai mult decât a trupurilor, a fost una dintre preocupările prioritare ale puterii instaurate la conducerea țării de ocupația sovietică.*"[231] Reinterpretarea istoriei românești în funcție de acest comandament al puterii ocupante a fost o componentă esențială a regimului totalitar comunist din România în perioada în care regimul a fost direct controlat de Moscova.

Abordând diferite probleme ale istoriei României și mișcării muncitorești, în ton cu Roller, istoricii marxist-leniniști s-au călăuzit de toate caracterizările și referirile existente în operele lui Lenin cu privire la România. Interpretând istoria în lumina învățăturii marxist-leniniste, ei au obținut, se lăudau comuniștii, succese însemnate în „cercetarea și scrierea luptei de veacuri a poporului nostru pentru libertate și o viață mai bună". Referirile lui Vladimir Ilici Lenin la o serie de momente importante ale istoriei țării noastre a constituit „*un ajutor de neprețuit pentru istoricii noștri marxist-leniniști în zdrobirea falsificărilor făcute de istoricii burghezi diferitelor evenimente și în abordarea științifică a istoriei patriei și a partidului nostru*".[232]

Reacția opoziției în fața rescrierii istoriei de către istoricii partidului a fost vehementă până în anul 1947. PNȚ a protestat în numeroase rânduri împotriva acțiunilor PC, care, prin intermediul ziarelor FND-iste, a crainicilor de la radio sau a oratorilor din guvernul „de largă concentrare democratică", a încercat să schimbe și adevărurile istorice (pe cele democratice schimbându-le într-o perioadă anterioară), clasând marile personalități naționale ori în stânga (Horea), ori făcându-i reacționari și fasciști (Mihai Viteazul), iar adevărurile istorice schimbându-le după necesitatea propagandei lor.[233] „Patria" îi îndemna pe amintiții „istorici" să pună mâna pe carte să citească istoria țării, în loc să caute schimbarea adevărului istoric pentru propaganda FND-istă. „*Nici Mihai Viteazul și nici Horea sau Avram Iancu nu au fost comuniști și nici reacționari, ci au fost români, și încă români adevărați.*"[234]

În anii următori însă PC a încercat să falsifice absolut totul. După cum nota Vaclav Havel în „The Power of the Powerless", publicată 1978: a falsificat trecutul, a falsificat prezentul și falsifică viitorul.

[229] Radosav, *op. cit.*, pp. 46–53.

[230] Despre influența lui Roller asupra istoriografiei românești în anii 1950, vezi Pavel Țugui, *Istoria și limba română în vremea lui Gheorghiu-Dej*, Ed. I. Cristoiu, București, 1999.

[231] Șerban Papacostea, „Totalitarism și istoriografie", în *Revista 22*, Anul XV, Nr. 892, 13 aprilie-19 aprilie 2007.

[232] V. Cherestesiu, „Învățătura leninistă despre partinitate – călăuză în activitatea istoricilor din patria noastră", în *Analele...*, 1960, pp. 49–50.

[233] La știrile Radio București din 1946 s-a spus că revoluția lui Horea a fost făcută de români și unguri împotriva tiraniei nobililor. Un orator din FND spunea într-un discurs că Mihai Viteazul a luptat alături de nobilime împotriva poporului etc.

[234] „Nu schimbați istoria", în *Patria*, Anul XXVII, Nr. 28., 22 martie 1946, p. 3.

Falsifică statistici. Se prezintă ca respectând drepturile omului, așa încât degradarea completă a individului e prezentată ca fiind eliberarea sa finală; faptul că poporul e lipsit de informare e numit acces la informație; abuzul arbitrar de putere este numit respectarea codului juridic; alegerile farsă devin cea mai mare formă a democrației; interzicerea gândurilor independente devine „opiniile cele mai științifice ale lumii".[235]

Astfel, în 1960, în Analele Institutului de Istorie a Partidului de pe lângă CC al PMR se aprecia că în cele aproape două decenii de activitate ilegală, Partidul Comunist din România a „*demascat pe istoricii reacționari care prin scrierile lor falsificau adevărul istoric, propagau naționalismul și șovinismul*". PMR consideră știința istorică drept un sector important al muncii ideologice, al luptei partidului pentru construirea socialismului. Conform acestei înalte prețuiri, partidul „*stimulează activitatea istoricilor și dă indicații pentru orientarea ideologică și politică a celor ce lucrează pe tărâmul istoriei*". În acest sens, Congresul al II-lea al PMR a trasat istoricilor din țară „*o sarcină de mare răspundere – aceea de a elabora, cu forțele unui larg colectiv de cercetători științifici, o istorie a României care să sintetizeze, de pe pozițiile învățăturii marxist-leniniste, tot ce s-a realizat la noi pe tărâmul științei istorice și să însemne un pas înainte în dezvoltarea acestei științe, îndeosebi în soluționarea unor probleme de bază ale istoriei noastre*".[236]

Această nouă „istorie", scrisă „cu mare răspundere" de către „cercetătorii științifici", în scopul propagării „adevărului istoric", va fi propovăduită, cu unele „îmbunătățiri" – fiind în continuă rescriere –, pe tot parcursul regimului comunist, în paralel cu cenzurarea scrierilor istorice din perioada anterioară.

I.2. Fascism, hitlerism, șovinism și democrație

I.2.1. Fascismul, hitlerismul și șovinismul autentic

> *„Trăsătura particulară a nazismului, ca idee și ca regim, este de a fi încercat să transforme ura față de evrei, pasiune politică răspândită în întreaga Europă a acelei epoci, în masacrul general al evreilor, lichidare fizică a unui popor considerat ca neaparținând speciei umane".*[237]

Diametral opuse, atât fascismul italian și hitlerismul (nazismul) german, cât și comunismul sovietic, s-au născut ca și consecințe ale primului război mondial. Esența ideii naziste consta în promovarea idelor superiorității rasei germane, a xenofobismului și antisemitismului, în scopul exterminării tuturor evreilor din Europa, a unei politici agresive de expansiune la nivel mondial, culminând prin dominarea lumii. Adevăratele cruzimi ale acestor regimuri au avut loc în timpul celui de-al doilea război mondial, când s-a desfășurat fenomenul numit Holocaust (nimicirea evreilor).

Teza evreului trădător, spion, agent sabotor și dușman al poporului român a fost folosită la maximum și de propaganda oficială română începând cu vara anului 1940. Organismele de informații ale statului au contribuit și ele la instaurarea și menținerea atmosferei antisemite prin rapoartele lor. Faptul că retragerea armatei și administrației române din Basarabia și din Nordul Bucovinei a suscitat „gălăgioase izbucniri de entuziasm printre câțiva ucraineni și printre evrei"[238] deși nu toți au fost satisfăcuți de această schimbare de regim – a fost un motiv pentru ca, odată cu retragerea trupelor române din aceste teritorii, să înceapă seria masacrelor în rândul populației evreiești. Totuși, faptul că anumiți evrei, alăturându-se ucrainenilor, rușilor și altora – primii salutând plecarea exponenților unui regim tot mai antisemit, iar ceilalți sfârșitul dominației române – au întâmpinat armatele sovietice ca pe niște forțe eliberatoare, nu îndreptățea

[235] Corina Mărculescu, „Captive Romania: Police Terror and Ideological Masquerade under Communist Rule", în *East European Quarterly*, XLI, No. 4/January 2008, p. 385.
[236] Cheresteșiu, *op. cit.*, pp. 49–50.
[237] Francois Furet, Ernst Nolte, *Fascism și comunism*, Ed. Univers, București, 2000, p. 80.
[238] Aceste „izbucniri de entuziasm" sunt „traduse" de versiunea românească, în rapoartele armatei sau în declarațiile supraviețuitorilor, drept insulte, dezonorări, otrăviri de fântâni, împușcări din ascunzișuri (vezi Ioan Roșca, „Alibiul pedepsirii antisemitismului în sovietizarea României", http://www.piatauniversitatii.com/ico/p2000-2003/docs/09.asp.htm, accesat la 10.01.2023).

prezentarea întregii populații evreiești ca vrăjmași ai statului român sau ca adunătură de trădători, spioni și agenți comuniști.[239]

Primele mari masacre au avut loc în orașele Galați și Dorohoi, urmate de crimele împotriva evreilor în cursul rebeliunii legionare.[240] La începutul războiului a avut loc pogromul[241] de la Iași, cu cele două trenuri ale morții, doar în primul murind peste 1.500 de evrei. Alte pogromuri au izbucnit în capitala Bucovinei, Cernăuți – unde în mai puțin de 24 de ore au fost uciși mai mult de 2.000 de evrei –, în Hotin, Soroca, Orhei sau în Chilia, unde și-au găsit moartea alți 500 evrei alături de circa 250 suspecți politici.[242]

Începând cu august 1941, va debuta deportarea masivă a evreilor din Bucovina în Transnistria, urmată de deportarea celor din Basarabia. Mai târziu, aceeași măsură s-a extins și la evreii din Ardeal și Banat, însă într-o proporție mult mai mică. Cu excepția unui număr de 12–16.000 de evrei din Cernăuți, întreaga populație evreiască din Basarabia și Bucovina a fost deportată în Transnistria, Ion Antonescu evaluând, în cursul procesului său, că numărul maximal de evrei deportați a fost de 150–170.000 de persoane. Deși camerele de gazare au lipsit din Transnistria, toate celelalte orori au existat. Nu a fost scutită nicio comunitate. Două sute cincizeci de mii de evrei au pierit în mii de feluri. Au existat teroarea, amenințările, marșurile nocturne către moarte, trenurile sigilate, foametea, persecuțiile, umilirea, execuțiile publice, incendierile. Potrivit evaluărilor lui Raul Hilberg, doar în iulie și august 1941 au murit peste 27.000 dintre evreii din Basarabia și Bucovina.[243] Într-un interval mic de timp, Transnistria se transformase în ceea ce Alexander Dallin a numit o „groapă etnică" a României. Și în acest teritoriu au fost uciși – în orașul Odessa și în județul Golta – aproximativ 150.000 de evrei localnici, ceea ce l-a determinat pe Raul Hilberg să afirme că nicio țară, cu excepția Germaniei, n-a participat într-un mod atât de masiv la masacrarea evreilor.[244] Deportarea haotică a populației evreiești a continuat în mod sporadic chiar și după 1 ianuarie 1944, Transnistria încetându-și existența la 20 martie 1944, când Armata Roșie a ajuns la Nistru.

Întoarcerea din Transnistria a evreilor a început practic la sfârșitul anului 1943. Au fost repatriați în mod oficial și deținând aprobări valabile un procent de 20% dintre evreii români supraviețuitori. În haosul provocat de retragerea germano-română și de recuperarea Transnistriei de trupele sovietice, unii deportați au reușit să ajungă în România.[245]

Totuși, chiar și în urma pogromului din Iași, a deportărilor din Basarabia și Bucovina, a masacrelor din aceste provincii și a dezastrului din Transnistria, o mare parte a populației evreiești din România era, în cursul anului 1942, încă în viață. Este cazul populației din Moldova, Muntenia și Transilvania (partea neocupată de Ungaria), care, cu excepția pogromului de la Iași sau a deportărilor din Dorohoi – acțiuni în urma cărora au avut de suferit aproximativ 25.000 de persoane, nu a fost supusă unui proces masiv de exterminare sau deportare. Deși la 10 octombrie 1942 fusese dat ordinul de deportare a tuturor evreilor din Banat și Transilvania,[246] a doua zi acest ordin a fost anulat de Ion Antonescu.[247] Acceptarea stopării

[239] Radu Ioanid, *Evreii sub regimul Antonescu,* Ed. Hasefer, București, 1997, pp. 53–54.
[240] În luna ianuarie 1941 în București au fost uciși 123 de evrei și, cu excepția a trei legionari, executați în același an pentru asasinarea unui evreu, nu s-au pronunțat în timpul regimului Antonescu condamnări explicite pentru crime comise contra populației evreiești în timpul rebeliunii.
[241] Cuvântul „pogrom" vine din limba rusă și își are originea în cuvintele *po* – asemănător și *grom* – tunet. Termenul descria metaforic efectul loviturii aplicate de autoritățile țariste unor comunități evreiești (Alex Mihai Stoenescu, *Armata, mareșalul și evreii*, RAO International Publishing Company, 1998, p. 131).
[242] Cei arestați din motive politice erau lichidați în același mod ca și evreii, de cele mai multe ori pe drumurile dintre două sate, preferându-se marginea unui șanț dinainte pregătit (Ioanid, *Evreii...*, p. 146).
[243] *Ibidem*, pp. 157–187.
[244] „The Massacres in Transnistria", http://www.romanianjewish.org/en/cap5.html, accesat la 25.09.2018.
[245] Ioanid, *Evreii...*, p. 351.
[246] Comparând gândirea politică română și maghiară, în pofida diferențelor, vom vedea că Budapesta și Bucureștiul s-au confruntat cu percepții ireale asupra identității evreilor din Banat și Transilvania. Reacția lor a fost, după cum cerceta Victor Neumann, cu totul nejustificată: într-un caz, pentru că evreii nu se mai declaraseră maghiari așa cum se întâmplase până la 1918; în celălalt, pentru că vorbeau maghiara, distincția lor fiind conferită doar de cultul religios. Asemenea atitudini reflectă o anume superficialitate în cunoașterea istorică și culturală a minorităților (Victor Neumann, „Evreii din Banat și Transilvania de Sud în anii celui de-al doilea război mondial", http://adatbank.transindex.ro/inchtm.php?kod=229, accesat la 23.10.2019).

planului are loc pe fondul în care războiul evolua nefavorabil pentru Germania nazistă. De aici trebuie să înțelegem, opinează Victor Neumann, că evreii din regiunile amintite au fost priviți ca o posibilă monedă de schimb pentru liderul fascist.[248] Așa cum Horthy a căutat să-i protejeze pe „evreii buni” ai Budapestei, tot așa, în timpul lui Antonescu, evreii din Vechiul Regat și din Transilvania de Sud au fost într-o oarecare măsură protejați.

Pentru că venise momentul să fie curățat terenul de tot ce este „dăunător statului român”, nu au putut fi trecute cu vederea nici celelalte minorități etnice (în special țiganii) sau religioase, supuse aceluiași tratament. Tot ce era străin – fie ucrainean, grec etc. – trebuia pus în lagăr și de acolo expediat mai departe.

Se pot trage astfel două concluzii: a) *regimul Antonescu a desfășurat o politică de purificare etnică care a lovit în special populația evreiască din Basarabia și Bucovina, ceea ce a însemnat o a doua discriminare – pe criterii geografice –, numărul victimelor situându-se între 200.000 și 300.000 de persoane;*[249] b) *în spațiul controlat de Germania, comunitatea evreiască din România a avut, proporțional, cel mai mare număr de supraviețuitori* – 375.000 din cei aproape 800.000 câți erau înainte de război. Această ultimă constatare nu poate însă constitui o scuză pentru măsurile antievreiești ale regimului. Declarația lui Ion Antonescu din timpul procesului său, prin care declara că evreii din România trăiesc datorită lui, cuprinde doar un adevăr parțial. Este adevărat că supraviețuirea evreilor din Muntenia, Moldova și din Transilvania de Sud se datorează deciziei lui Antonescu de a amâna deportarea lor în Polonia, ceea ce ar fi însemnat trimiterea lor la moarte, dar la fel de adevărat este faptul că tot el este responsabil pentru moartea evreilor din Basarabia, Bucovina și Transnistria. Evreii din România îi datorează mareșalului atât viața, cât și moartea.[250]

Procesele criminalilor de război români au început în 1945 și s-au încheiat în 1951–1952. Patru acuzați au fost executați în România: Ion Antonescu, Mihai Antonescu, C.Z. Vasiliu și Gheorghe Alexianu.

Luni începe la Tribunalul Poporului, procesul trădării naționale

Călăul Antonescu și banda sa în fața judecății poporului

— La 23 August 1944, guvernul Antonescu hotăra la Snagov rezistența cu orice preț. — Bucureștii urmau să aibă soarta Budapestei

Cum se va desfășura procesul

Poporul român se află în preajma unui eveniment deosebit. Luni se deschid desbaterile procesului marilor criminali de răsboiu și marilor vinovați de dezastrul Ro-

mândriei naționale sub greutatea cismei prusace.

NUMAI FINANȚAREA AȘA ZISEI MISIUNI GERMANE A COSTAT ȚARA 67 BILIARDE LEI. DATORIA FLOTANTA A GERMANIEI FATA DE RO-

prea în Munții Apuseni, pentru a continua o rezistență ce însemna moarte sigură pentru încă multe zeci de mii de ostași ro-

„Călăul Antonescu și banda sa în fața judecății poporului”,
în *Scânteia*, Seria III, Anul XVI, Nr. 515, 4 mai 1946, p. 1

---

247 După opinia unora, anularea ordinului se datora unui referat al generalului Picky Vasiliu, care ceruse amânarea din cauza timpului ploios și a iernii ce se apropia. Acest referat ar fi fost elaborat în urma insistențelor lui Wilhelm Filderman. Conform afirmațiilor rabinului Alexandru Șafran, cauza decisivă a anulării deportării ar fi fost intervenția Nunțiului Apostolic Andrea Casullo, precum și a Mitropolitului Transilvaniei, Bălan (Ioanid, Evreii..., pp. 325–335). Leon Poliakov, considera că ceea ce i-a salvat pe evreii din România de la o „soluție finală” de tip hitlerist a fost orgoliul propriei „tradiții” antisemite a naționaliștilor români, ce i-a împiedicat să accepte cu prea mult servilism punctul de vedere al Germaniei naziste.
O altă importantă intervenție în scopul salvării evreilor a fost făcută de Iuliu Maniu. Liderul țărănist avusese la rândul său o întrevedere cu mareșalul, aflând și el de existența planului deportării evreilor în lagărele naziste. Maniu invocase un argument forte spre a determina schimbarea deciziei lui Antonescu, adresându-i acestuia următoarea interogație: în caz că germanii vor pierde războiul și se va ajunge ca problema Transilvaniei să fie hotărâtă cu ocazia tratativelor de pace, atunci cum se va justifica România deîndată ce ea și-a eliminat populația evreiască, iar Ungaria nu? Era perioada în care în Ungaria nu se pusese încă problema deportării. Se pare că ambele demersuri – al mitropolitului Bălan și al lui Maniu – au fost decisive în salvarea evreilor (Neumann, *op. cit.*).

248 *Ibidem*, *loc. cit.*

249 Ca și în Ungaria în 1941 sau în Bulgaria în anul următor, și în România discriminarea etnică antievreiască a fost dublată de o discriminare de ordin geografic: au fost deportați și uciși în special evreii din teritoriile contestate de către vecini sau contestate vecinilor – Basarabia și Bucovina. În Ungaria au fost omorâți evreii considerați nemaghiari, iar în Bulgaria au fost deportați evreii din Tracia și Macedonia (Ioanid, *Evreii...*, p. 399).

250 Radu Ioanid, „The Holocaust in Romania”, http://www.romanianjewish.org/ro/cap8.html, accesat la 15.10.2019.

În zeci de cazuri ale funcționarilor și ofițerilor superiori, pedeapsa capitală a fost comutată, la cererea ministrului comunist al justiției, Lucrețiu Pătrășcanu. Alte sute de ofițeri, subofițeri de jandarmi, polițiști și funcționari au fost condamnați pe viață sau pedepsiți cu ani grei de închisoare, însă toți condamnații din aceste procese care n-au murit în închisoare au fost eliberați între anii 1958–1962.

I.2.1.1. Transilvania de Nord în intervalul 30 august 1940 – 12 octombrie 1944

Românii din Transilvania de Nord sub regimul horthyst

După ce a pierdut Basarabia, Nordul Bucovinei și ținutul Herța în favoarea URSS și Cadrilaterul în favoarea Bulgariei, la 30 august 1940, în urma Dictatului de la Viena,[251] o parte însemnată a Transilvaniei[252] a fost cedată Ungariei sub presiunea și amenințările Puterilor Axei. S-au desprins astfel din trupul Transilvaniei 42.243 km^2, cu o populație românească de 1.304.898 suflete (50,1% din total), față de numai 480.000 maghiari și tot atâția secui (total 968.371). Conform statisticilor maghiare din toamna anului 1940, românii reprezentau 48,7% din numărul total al locuitorilor Transilvaniei cedate.[253] Administrația ungară a refăcut comitatele în limitele lor de dinainte de 1918 (limite care erau în anumite zone diferite de împărțirea teritorială română interbelică). Două comitate au fost refăcute doar parțial: Bihar (Bihor), din care o mare parte a rămas dincolo de noua frontieră formând noul județ românesc cu capitala la Beiuș, și Kolozs (Cojocna), din care de asemenea a rămas o mică parte dincolo de frontieră (parte care s-a unit cu județul interbelic Turda, formând noul județ Cluj-Turda).[254]

Sentința din 30 august 1940 de la Viena a fost primită de opinia publică românească cu indignare și tristețe, rezultând numeroase manifestații de protest, de condamnare a Dictatului și de exprimare a revoltei pentru nedreptatea acceptată. În legătură cu aceasta, importante știri ale momentului au fost interzise de cenzură să apară în principalele cotidiene bucureștene. De exemplu, din „Curentul" sunt suprimate informații provenind din Cluj, una referindu-se la plecarea lui Iuliu Maniu din acest oraș și intenția sa de a se stabili la București, iar alta relatând informații despre ședința Colegiului universitar din Cluj, în cadrul căreia s-a protestat energic contra cedării Ardealului. Profesorii au hotărât să fie prezenți la predare pentru a se evita orice echivoc sau suspiciune (că ar lipsi ceva din material, că laboratoarele n-ar fi în bună stare). Din aceeași știre au fost suprimate și referirile la formarea gărzilor naționale române care să păstreze liniștea și să predea orașul.[255]

În zonele vestice ale teritoriului, autoritățile române au avut doar câteva zile pentru a se retrage (între 1–4 septembrie 1940),[256] la 12 septembrie 1940 instalându-se administrația militară maghiară, care a adus cu sine justiția statarială, organele de siguranță, aparatul polițienesc și alte organe de represiune, organizații naționaliste, șovine, paramilitare, care au săvârșit crime, devastări, maltratări și expulzări ale românilor cu scopul de a „distruge cât mai mulți români și a teroriza pe cei rămași, spre a-i determina să plece în România".[257]

„Imediat după Dictatul de la Viena, autoritatea de Stat Ungară Horthystă, după desăvârșirea ocupării Ardealului de Nord, a introdus în acest teritoriu administrația militară, cu scopul premeditat că prin măsuri violente și rasiale să «remaghiarizeze» teritoriul ocupat, prin expulzarea maselor de români,

---

251 Dictatul de la Viena despărțea prin Dealul Feleacului Clujul și nordul țării de România.

252 Regiunea actualelor județe Satu Mare, Maramureș, Sălaj, Bistrita-Năsăud, Mureș, Covasna, Harghita, precum și părți din Bihor și Cluj.

253 Milton G. Lehrer, *Ardealul pământ românesc. Problema Ardealului văzută de un american*, Editura Vatra Românească, Cluj-Napoca, 1991, p. 464.

254 Dan Grecu, „Ardealul de nord în timpul administrației ungare (sept. 1940-oct. 1944)", http://membres.lycos.fr/dgrecu/AdN_istoric.htm#BM_3, accesat la 20.10.2019.

255 Ioan Lăcustă, „Dictatul de la Viena. Cenzura și 3 septembrie 1940", http://www.itcnet.ro/history/archive/mi1998/current9/mi16.htm, accesat la 12.07.2019.

256 Alte surse consideră instalarea administrației militare în Ardealul de Nord ziua de 7 septembrie 1940, momentul intrării trupelor (ANSJC, Fond *Tribunalul Poporului*, Dos. 22/1946, f. 58).

257 Pascu, *op. cit.*, p. 432.

ridicarea brevetelor de la comercianții români și evrei, dărâmări de biserici românești etc.”[258] Astfel a fost descris debutul administrației militare maghiare în Ardealul de Nord. Comandantul suprem al tuturor formațiunilor militare de ocupație din Transilvania cedată a fost gen. Novakovits Béla, șeful suprem al „grupului de administrație militară” și al ordinii publice, cu sediul în Cluj, având și funcția de guvernator. Acesta a dat subalternilor săi instrucțiuni cum ar trebui să procedeze pentru maghiarizarea fiecărei regiuni, permițând toate mijloacele violente de maghiarizare.[259] Militarii erau sprijiniți în munca lor de consilieri administrativi,[260] membrii marcanți ai Partidului Maghiar. Președintele Partidului Maghiar din Ardeal era contele Bethlen György**,** partidul activând în România și înainte de Dictat. Amintitul partid era singurul care putea să elibereze „certificatele de loialitate”,[261] prin care se dovedea dacă respectivul solicitant român în timpul „ocupației române” a avut sau nu o atitudine „loială din punct de vedere maghiar”, necesare oricărui român care dorea să obțină o funcție publică, un brevet sau exercitarea oricărei alte funcții.[262] Fiecare unitate administrativ-teritorială avea în frunte un ofițer, în calitate de comandant militar. Peste județe și municipii era pus câte un ofițer cu grad de general, iar peste plase și orășele erau ofițeri cu gradele de colonel, maior și căpitan. La Cluj, funcția de comandant militar era ocupată de colonelul Beck Albert.[263] Toți cei care au ocupat aceste funcții au fost acuzați pentru crime de război de Tribunalul Poporului din Cluj, în anul 1946.

Averea celei mai importante instituții române din Ardealul cedat, a Universității din Cluj, a fost evacuată în perioada 3–8 septembrie 1940 la Turda, Aiud, Alba-Iulia și Sibiu, în diferite localuri de școală. Din lipsa mijloacelor de transport, nu s-a putut evacua toată averea românească a Universității. Corpul profesoral al acestei instituții, format din personalități de elită precum Sextil Pușcariu, Ioan Lupaș, Iuliu Hațieganu, Constantin Daicoviciu, Florian Ștefănescu-Goangă, Aurelian Ionașcu, Eugeniu Speranția, Victor Papilian, Silviu Dragomir, Coriolan Tătaru, Onisifor Ghibu, Sabin Opreanu, Emil Racoviță și numeroși alții, a reușit să depășească șocul actului criminal de la Viena și să redea, temporar în alt colț de țară, strălucirea Universității românești clujene, la Sibiu și Timișoara.[264]

Administrația militară ungară a luat sfârșit la 26 noiembrie 1940, când s-a întors administrația civilă, cu bagajul ei de noi suferințe și privațiuni pentru toți cei de altă etnie decât cea ungară. În fruntea județelor, municipiilor, orașelor și comunelor s-a reinstalat administrația civilă, fiind aduși mulți funcționari din Ungaria.

Uneltele de represiune au fost aceleași ca și în timpul administrației militare. În numeroase cazuri, Tribunalul maghiar din Cluj a dat sentințe nedrepte în detrimentul românilor, pentru simplul fapt că erau români. Demn de amintit este serviciul de contraspionaj și spionaj ungar (Kémelhárító) cu sediul central în Cluj, care, ajutat de poliție și jandarmerie, avea drept scop eliminarea din cadrul statului maghiar, prin orice mijloace, a elementelor străine de rasa maghiară, periculoase pentru existența statului fascist.[265] Printre aceste elemente străine erau, pe lângă oamenii politici ai partidelor care înainte de Dictat își

[258] *Tribunalul Poporului*, Dos. 22/1946, f. 58.

[259] *Ibidem*, f. 59.

[260] Din cuprinsul actului de numire al consilierilor administrativi aflăm că intrau în atribuțiile acestora atât pregătirea ordinelor comandamentului militar, cât și executarea, ca specialiști, a atribuțiilor de ordin administrativ aparținând cercului de competență a comandamentului militar. Acești consilieri îndeplineau o dublă cerință: „*erau persoane locale, deci cunoscătoare perfecte a împrejurimilor locale și în special a persoanelor din localitate, și, în al doilea rând, erau membrii marcanți ai Partidului Maghiar, al acelui partid care timp de 22 de ani a ținut o strânsă legătură cu elita revizionistă horthystă din Ungaria trianonică, trădând interesele Statului Român în care au avut libertate deplină economică și politică”* (*Ibidem,* f. 60). Din ordinul Nr. 1153 din 8 octombrie 1940, împreună cu ordinul telegrafic Nr. 1783 din 4 octombrie 1940 al Marelui Stat Major adresat comandamentului militar al orașului Cluj, rezultă că în toate cazurile de cercetări politice „*este a se utiliza ca specialist, delegatul partidului maghiar din localitate*” (*Ibidem*, f. 61).

[261] Chiar și medicii și farmaciștii aveau nevoie de astfel de certificate. Greutatea procurării acestor certificate, expulzările, presiunile politice și economice, la care s-au adăugat și apatrierile voite, au avut drept consecință o scădere remarcabilă a medicilor români din Transilvania de Nord.

[262] *Tribunalul Poporului*, Dos. 22/1946, f. 62; *Istoria României. Transilvania,* Vol. II (1687–1947), Ed. „George Barițiu”, Cluj-Napoca, 1999, p. 1485.

[263] Va lua cu el mare parte din actele emise pe perioada administrației militare maghiare, cele rămase la Primărie fiind în majoritate inutile, fără importanță (*80 de ani de la instaurarea administrației românești la Cluj-Napoca, Vol. II*, Dan Brudașcu (coord.), Cluj-Napoca, 1999, p. 23).

[264] *Istoria României. Transilvania*, p. 1473.

[265] *Ibidem*, p. 1474.

desfăşurau activitatea în legalitate, şi comuniştii. Special pentru aceştia a fost instituit serviciul „Csendör Nyomozó Különitmény”, subordonat direct Ministerului de Interne. Sediul acestuia era în Someşeni, jud. Cluj. A operat sute de arestări, uneori doar pentru motivul că persoanele respective erau bănuite că simpatizau cu ideile partidelor de stânga.

În administrația locală din Transilvania de Nord românii au figurat în număr foarte mic în timpul ocupației ungare, ocupând funcții neimportante.

Pentru istoria națiunii române, această perioadă a ocupației ungare în Nordul Ardealului a reprezentat una dintre cele mai mari tragedii. Regimul horthyst a creat în Transilvania de Nord o situație gravă din punct de vedere național, populația românească majoritară fiind supusă unei oprimări sistematice și deliberate, atât pe plan economic,[266] cât și social, cultural, confesional și politic. Acest fapt este demonstrat și de numărul mare de refugiați români sau evrei din Transilvania de Nord. În urma cercetărilor, Comisia Însărcinaților Speciali a ajuns la concluzia că aproape 200 de mii de români (dintr-un grup etnic de 1 milion 315 mii în toamna anului 1939) au părăsit Transilvania de Nord după Dictatul de la Viena. La aceștia se adaugă alți aproximativ 150 de mii, numărul românilor care au emigrat, fără a putea fi numiți refugiați în sensul deplin al cuvântului. O estimare neoficială a românilor refugiați și expulzați din Ardealul ocupat este de peste 500.000 de persoane, ajunse pe teritoriul Transilvaniei de Sud, în România. După unele surse, numai din orașul și județul Cluj (aflat doar parțial sub ocupația horthystă) între 5 septembrie 1940 și 31 decembrie 1942 s-au refugiat în România 49.946 de persoane. La această cifră mai trebuie adăugat numărul celor care nu au trecut pe la controlul și fișierul central al refugiaților.[267]

S-au comis astfel asupra românilor de aici, începând cu instalarea administrației militare ungare și până la eliberarea teritoriului de către ocupant, atrocități, crime, expulzări în condiții de exterminare, torturi fizice și morale la scară de masă, arestări, bestialități asupra copiilor, femeilor și a altor semeni fără apărare, internări în lagăre de muncă, rechiziții de alimente, purificare etnică, deznaționalizare, privare de credință, școală și instrucție, interzicerea aproape în totalitate a presei, alături de alte cruzimi de genul acesta. Scopul final urmărit de autoritățile ungare de ocupație era acela de a-și crea o majoritate, cel puțin în această parte a Ardealului cedat, alături de privarea populațiilor nemaghiare de intelectuali pentru a nu avea îndrumători și astfel populația de jos să poată fi exploatată mai bine și eficient.[268] În același timp, au fost și maghiari care deși făceau parte din categoria dominantă, au empatizat cu românii.

Teritoriul Ardealului de Nord a fost eliberat treptat, în intervalul 5 septembrie – 25 octombrie 1944, de către armatele sovietice și române.

Evreii din Transilvania de Nord în anii Dictatului de la Viena

Din punct de vedere numeric, evreii constituiau a treia minoritate etnică a Transilvaniei, în urma recensământului general al populației de aici din 1930. Un procent de 3,2% din populație era reprezentată de evrei, alături de 57,9% români, 24,4% maghiari și 9,8% germani. Evreii reprezentau totodată 10,4% din întreaga populație urbană a Transilvaniei. Astfel, unul din fenomenele demografice specifice provinciilor unite cu România, în special în Transilvania, a fost caracterul minoritar covârșitor al orașelor, în timp ce

[266] Pe plan economic, regimul horthyst a promovat o politică de exploatare colonială, jefuind bogățiile acestui teritoriu: cereale, alimente, produse animaliere, sare, lemn, minereuri neferoase etc. A fost introdus sistemul rechiziționării produselor cerealiere și a animalelor, al cartelelor, ceea ce a dus la înrăutățirea aprovizionării populației cu alimente, îmbrăcăminte, încălțăminte, la inflație, speculă, la scumpirea vieții. Întreprinderile au fost militarizate, iar muncitorii au fost terorizați și intimidați prin diferite metode. Una dintre măsurile economice și sociale care a lovit grav populația românească a Clujului a fost concedierea muncitorilor români. Până în 1944, în Cluj nu a mai rămas întreprindere în care să se găsească mai mult de 1–2% muncitori de origine română. La 30 august 1940, se găseau la Atelierele CFR Cluj 1680 de muncitori români. Peste exact un an au mai rămas doar 100. La fabrica de piele „Dermata” din 700 de muncitori români au rămas 72. La Manufactura de tutun din 500 de muncitori români au rămas doar 25 etc. (Arhiva MAE, Fond *Conferința de pace de la Paris*, 1946, vol. 108, *apud Istoria Clujului*, *op. cit*., p. 432).

[267] *Istoria Clujului*, *op. cit*., p. 432.

[268] *Istoria României. Transilvania,* pp. 1395–1491.

populația rurală era majoritar românească.[269] În urma deciziei de la Viena, aproximativ 160.000 de evrei au devenit cetățeni maghiari, iar circa 40.000 au rămas în sudul Transilvaniei, ca cetățeni români.

Imediat după Dictatul de la Viena toate legile antievreiești din Ungaria au fost introduse de către Miklós Horthy și pe teritoriul Transilvaniei de Nord.[270] Deja în primele zile după intrarea trupelor ungare s-a și manifestat comportamentul lor față de minorități. La Cluj au fost spânzurați, în public, doi bărbați, un român și un evreu, acuzați că ar fi făcut spionaj în favoarea României. Viața evreilor a fost schimbată, întreaga infrastructură a vieții evreiești de aici prăbușindu-se.

În perioada Dictatului au fost lansate cca. 100 de legi, decrete și ordonanțe guvernamentale antievreiești, iar în intervalul 27 martie – 28 august 1944, cu efecte directe în Transilvania de Nord, au fost emise nu mai puțin de 73 acte normative menite să pună în practică planul de extirpare a evreilor de pe teritoriul Regatului Ungar.[271] Întreprinderile industriale, fabricile și uzinele ce aparțineau evreilor au fost expropriate sau naționalizate, organizațiile sioniste au fost obligate să-și oprească activitățile lor legale, toți funcționarii publici evrei au fost concediați și zeci de mii de evrei au fost mobilizați în detașamente de muncă forțată. Mii de elevi și studenți au fost excluși din sistemul educațional datorită legii privitoare la numerus clausus, iar la 4 aprilie 1944, pentru *„ocrotirea vieții spirituale ungare de operele literare ale autorilor evrei”*, s-a interzis multiplicarea, publicarea ori punerea în circulație a operelor acestora. După introducerea legislației antievreiești, 61,3% dintre evrei erau șomeri.[272]

Antisemitismul a atins punctul culminant în două mari masacre comise sub guvernul Bárdossy. În primul dintre acestea, aproximativ 18–20.000 de evrei, mai ales din teritoriile realipite (Transilvania de Nord-Vest, Carpato-Rutenia), au fost deportați la Kamenets-Podolsk (Galiția) unde au fost masacrați.[273] Al doilea masacru a avut loc la Novi-Sad între 21–23 ianuarie 1942, când unități ale armatei ungare au ucis 3.300 de evrei și sârbi nevinovați.

După 30 august 1940, întregul aparat de represiune horthyst (armata, jandarmeria, „garda zdrențăroșilor”, bandele de levente – organizație fascistă maghiară etc.) a început terorizarea sistematică a populației românești, precum și a evreilor din Transilvania de Nord. Inaugurarea acestui regim de teroare fără precedent în istoria Transilvaniei a început imediat după 1 septembrie 1940, prin masacrele de la Trăznea și Ip, urmate de crimele oribile de la Mureșenii de Câmpie, Cerisa, Cozniciul de Sus, Nușfalău ș.a. Ura față de evrei a fost manifestată, după cum am amintit, în special în teritoriile nou anexate, unde poliția era condusă de ofițeri din Ungaria – majoritatea de origine germană, deși cetățeni maghiari – adepți ai ideologiilor de extremă dreaptă.[274]

[269] *Ibidem*, pp. 877–879.

[270] Între anii 1936–1944 politica internă și externă a Ungariei a fost elaborată de cinci premieri sub controlul regentului Miklós Horthy (1920–1944). Situația evreilor, atât cea juridică cât și cea economică, s-a înrăutățit din ce în ce mai mult în perioada acestor premieri. Kálmán Darányi (1936–1938) considera influența evreilor și participarea lor la viața economică a Ungariei inacceptabilă. El a fost inițiatorul primei legi antievreiești (XV/1938), lege implementată sub urmașul său, Béla Imrédy (mai 1938-februarie 1939). Acesta din urmă a introdus a doua lege antievreiască (IV/1939), care urmărea reducerea puterii sociale și economice a evreilor. Acțiunile sale au intensificat antisemitismul în Ungaria. Contele Béla Teleki (februarie 1939-aprilie 1941) a urmat politica lui Imrédy. A treia lege antievreiască (XV/1941) a fost emisă în timpul guvernării lui László Bárdossy (Moshe Carmilly-Weinberger, *Drumul vieții. Operațiunea de salvare a evreilor refugiați pe granița ungaro-română în Transilvania 1936–1944*, Cluj-Napoca, Centrul de Studii Transilvane, Fundația Culturală Română, 1996, pp. 44–45).

[271] „Vremuri cumplite în Ardeal”, http://www.geocities.com/rsorban/vremuri_cumplite_in_ardeal.htm, accesat la 2.02.2008. Vezi Lya Benjamin, Sergiu Stanciu (eds.), *Izvoare și mărturii referitoare la evreii din România – Evreii din România între anii 1940–1944*, Vol. I: Legislația antievreiască, București, 1993.

[272] Carmilly-Weinberger, *op. cit.*, pp. 57–60.

[273] Dr. Oliver Lustig, cetățean român de naționalitate evreu, a fost martor și personaj în coșmarul prin care a trecut Transilvania de Nord în timpul ocupației horthyste. Acesta a declarat că pentru cumplitul masacru din 1941 de la Kamenec-Podolsk, din cele peste 20.000 de victime, cca. 16.000 au fost furnizate de autoritățile horthyste din rândurile evreilor din nordul Transilvaniei și Ucraina Subcarpatică (Oliver Lustig, „Denaturări și falsificări care jignesc și profanează memoria victimelor terorii horthyste”, www.miscarea.com/transylvania, accesat la 23.08.2018).

[274] Ambasadorul german în Ungaria, Edmund Veesenmayer, descria rapiditatea cu care guvernul ungar a tratat problema evreiască, aplicând măsurile antievreiești, unele dintre aceste măsuri mergând chiar mai departe decât cele introduse de

Miklós Kállay, următorul premier, s-a alăturat politicii horthyste,[275] introducând și legea exproprierii, care confisca proprietățile agricole și silvice ale evreilor. Cu toate acestea, a reușit să amâne repetatele cereri ale Germaniei de introducere a „stelei galbene" și a deportării. Acest lucru nu a putut fi însă evitat la nesfârșit.

În anul 1941, Clujul avea o populație de 16.763 locuitori evrei. În 1944, aceștia, împreună cu alții din celelalte orașe ale Transilvaniei de Nord, au fost duși în mai multe ghetouri (inclusiv în Ghetoul Iris din Cluj)[276] unde au stat în condiții inumane, lipsiți de orice facilități. Lichidarea ghetoului a fost efectuată prin 6 deportări la Auschwitz în perioada mai–iunie 1944. În mai puțin de două luni, au fost deportați peste 130.000 de evrei. De la Cluj au fost îmbarcate spre Birkenau-Auschwitz 16.148 de suflete. Din cei 166.601 evrei care trăiau Transilvania de Nord la începutul lunii mai 1944, un număr de 151.180 au fost deportați la Birkenau-Auschwitz, iar 14.881 au fost concentrați în detașamentele de muncă forțată. Au supraviețuit 15,5 % adică circa 20–25.000 oameni. Situația a fost agravată de excesul de zel dovedit de guvernanții maghiari.[277] Totuși, în ciuda sancțiunilor dure instituite de administrația Horthy, unii evrei au reușit să scape, trecând granița spre România cu ajutorul țăranilor din satele învecinate.[278] De aici au reușit să părăsească Europa prin portul Constanța. Alți evrei originari din țări europene au fost ajutați să se salveze și să părăsească Europa de către un grup antinazist româno-evreiesc,[279] sprijinit de politicieni din Cluj și București.

Crearea în noiembrie 1944 a unui *Front Național de Independență*, precum și instaurarea unui guvern provizoriu prezidat de generalul Dálnoki – ce-i reunea pe comuniști, social-democrați, micii proprietari, național-țărăniști și democrați-liberali –, marca ruptura cu vechiul regim. A urmat semnarea armistițiului cu Aliații, guvernul luându-și angajamentul să urmărească elementele fasciste și criminalii de război ce se făceau vinovați de cei 63.000 de evrei dispăruți în urma „muncii forțate" și de asasinarea altor aproximativ 450.000 (uciși de către membrii „Crucilor cu săgeți" sau în lagărele de exterminare).[280]

Statisticile n-au reușit să stabilească numărul exact al victimelor. Institutul pentru Studiul Holocaustului din Ierusalim dădea în 1980 următoarele informații pentru Nordul Transilvaniei: înainte de deportare (mai-iunie 1944): 166.061 persoane; deportați (mai–iunie 1944): 151.180; decedați în urma muncii forțate (1942–1944): 14.881; supraviețuitori care s-au întors în Transilvania (septembrie 1945): 15.769 (9,4%) și alții care au plecat în diferite locuri din lume: 10.000 (6,1%); masacrați: 130.000 de persoane.[281]

Ion Coja, autorul cărții *Transilvania Invincibile Argumentum*, făcând o paralelă între situația evreilor din partea de nord a Transilvaniei și cea de sud, arată următoarele: *„în sudul Transilvaniei, sub regimul lui Antonescu, viața nici unui evreu n-a fost periclitată. În timp ce evreii din Cluj și Dej, din Oradea și Satu-Mare, din toate orașele și satele Transilvaniei de nord au fost strânși și, toți, până la ultimul bătrân, până la ultimul sugar, au fost mânați, sub amenințarea baionetelor horthyste, spre crematoriile și camerele de gazare din Birkenau-Auschwitz, evreii din Turda și Alba-Iulia, din Arad și Timișoara n-au purtat nici măcar steaua galbenă. Mai mult, aceste orașe, ca de altfel orașele din întreaga Românie, au oferit adăpost sigur tuturor evreilor din nordul Transilvaniei – și chiar și din orașele Ungariei – care au*

Hitler în Germania. Poliția și jandarmeria ungară a deportat evrei, cetățeni maghiari, în lagărele de exterminare de la Auschwitz-Birkenau chiar atunci când războiul se apropia de sfârșit (Carmilly-Weinberger, *op. cit.*, p. 55).

275 În discursul său inaugural din Parlament, la 19 martie 1942, el declara: *„Evreii trebuie eliminați din pozițiile importante; soluția finală la chestiunea evreiască va fi dată după război prin expulzarea a 800.000 de evrei"*. În urma recensământului efectuat în anul 1941, evreii erau în număr de 825.000, dintr-un total de peste 13.600.000 locuitori (*Ibidem*, p. 45).

276 La 3 mai 1944 autoritățile maghiare au înființat ghetoul din Cluj, adunând în fabrica de cărămizi de aici 17.000 de evrei, pe care apoi i-a deportat în lagărele din Polonia și Germania (*Inspectoratul General Administrativ…*, *loc. cit.*, Dos. 2/1947, f. 202).

277 *Istoria României. Transilvania*, Cap. VII, p. 1418.

278 Raoul Șorban, *Invazie de stafii. Însemnări și mărturisiri despre o altă parte a vieții*, Editura Meridiane, București, 2003.

279 Liderul acestei rețele a fost în perioada 1943–1944, scriitorul Raoul Șorban, căruia i s-a decernat ulterior titlul „Drept între popoare" pentru eforturile sale.

280 *Minorități etnoculturale. Mărturii documentare. Evreii din România (1945–1965)*, volum editat de Andreea Andreescu, Lucian Nastasă, Andrea Varga, Centrul de Resurse pentru Diversitate Etnoculturală, Cluj, 2003, p. 18.

281 Mircea Moldovan, *The Attitude of the Greek-Catholic Church to the Jews in North-Transylvania in the Time of the Holocaust*, în *Studia Judaica IV*, editor Ladislau Gyémánt, Cluj-Napoca, Ed. Sincron, 1995, p. 111.

reușit să evadeze din ghetouri și să fugă în România".[282] *„Este o ironie că România, care a refuzat să-și emancipeze cetățenii evrei înainte de primul război mondial,* declara Ezra Mendelsohn, *a urmat o politică antisemită între cele două războaie mondiale și a fost martoră la dezvoltarea celei mai puternice mișcări fasciste native din întreaga Europă de Est, s-a dovedit a fi un loc mai sigur pentru evrei decât Ungaria, Polonia, Cehoslovacia și Statele Baltice."*[283]

Deși aceste evenimente au avut loc, a recunoaște antisemitismul ca politică a statului nu presupune în nici un chip că aserțiunea este extensibilă asupra populației, a tuturor oamenilor. În acele vremuri grele, doi episcopi din Transilvania, Iuliu Hossu și Márton Áron, primul greco-catolic, al doilea romano-catolic, au oferit un exemplu al umanitarismului lor. Episcopul Iuliu Hossu și-a concentrat generozitatea într-o Chemare adresată românilor din Ungaria pentru ajutorarea evreilor. Emil Hațieganu, conducător al românilor din Transilvania de Nord, a contribuit la salvarea unor evrei. Un alt exemplu elocvent este Iuliu Maniu, care, în urma unei intervenții a sionistului Avram Leiba Zissu, a oferit 1200 de vize de intrare în țară pentru evreii refugiați din Cluj, care încercau să tranziteze România.[284] Acestea sunt doar câteva dintre exemplele celor ce au înțeles să se alăture cauzei populației evreiești.[285] Aceste fapte nu-i vor imuniza însă de acuzațiile ulterioare. Partidul Comunist a „reușit" după 23 august 1944 să-l prezinte pe Iuliu Maniu ca fiind colaborator al lui Antonescu, „reacționar, șovin și antisovietic", motiv pentru care va fi întemnițat în 1947. În aceeași manieră, Emil Hațieganu va fi întemnițat pentru „sabotaj", iar A.L. Zissu[286] va fi arestat, alături de aproximativ 150 de sioniști, pentru activitate sionistă „fascistă". Înlăturarea șef-rabinului Alexandru Șafran și a liderului evreu Wilhelm Filderman va oglindi, de asemenea, pervertirea operei de pedepsire a adevăraților vinovați.

După aceste evenimente, mulți evrei vor intra în rândurile Partidului Comunist, noul tip de totalitarism instaurat în România prezentându-se ca fiind opusul celui prăbușit în august 1944. Astfel, după revenirea refugiaților în Transilvania de Nord, Partidul Comunist a lăsat impresia unei atitudini foarte binevoitoare față de aceștia, după cum reiese și din Ordinul circular Nr. 21911 A. al MAI, Direcțiunea Generală a Administrației, din 25 aprilie 1946, în care Teohari Georgescu scria: „*Din URSS și din celelalte țări limitrofe se reîntorc victimele prigoanei fascisto-hitleriste. Deportați de regimul antonescian asasin, măcelăriți cu sutele de mii, se reîntorc frânți, în țare liberă, democratică. O grijă și atenție deosebită pentru ei! Repatriații sunt cetățeni români. Reîntorși în țară, ei trebuie să se bucure de toată solicitudinea regimului democratic instaurat la 6 Martie 1945; să fie ajutați pentru a-și putea relua viața normală întreruptă în mod tâlhăresc de către regimul dictatorial, doborât la 23 August 1944. Prefecturile de județ și toate autoritățile locale vor acorda întreaga solicitudine repatriaților, luând măsurile necesare pentru cazare la reîntoarcerea în patrie și încadrarea lor în producție. Aceste victime ale fostului regim dictatorial din România trebuie să se bucure de o caldă primire din partea autorităților actualului regim democratic, care se străduiește neîncetat pentru o mai bună așezare socială, și repararea nedreptăților unui trecut de tristă amintire*."[287] Aceste cuvinte calde erau însă urmate de o obligație: „*Desigur că, la rândul lor, repatriații sunt obligați să respecte în totul legile țării și dispozițiunile date de autorități, făcând astfel dovada că sunt cetățeni loiali și merită sprijinul Statului și solicitudinea ce li s-a acordat*."[288]

---

[282] Ion Coja, *Transilvania Invincibile Argument*, București, Ed. Athenaeum, 1990, p. 195.

[283] Ezra Mendelsohn, *The Jews of East Central Europe between the World Wars*, Bloomington, Indiana University Press, 1987, p. 211.

[284] Iulia Deleanu, *Carte de neuitare*, București, Ed. Kriterion, 2000, pp. 35, 256.

[285] Dana Deac amintește aportul unor români la salvarea evreilor din Transilvania de Nord și nu numai, într-un interviu acordat revistei *„Bună dimineața, Ardeal!"*- Autoarea declara că există dovezi prin care foști comandanți naziști spun clar că Hitler era iritat de acest ajutor pe care România îl acorda evreilor și numeroase mărturii ale evreilor înșiși spun același lucru (Dana Deac, „Turda, poarta de salvare de lagărele naziste*"*, http://isro-press.net/Portal/index.php?option=com_content&view=article&id=491:bd-392&catid=113:bd-2006-2007&Itemid=59, accesat la 18.08.2019).

[286] Sionist convins, născut la Piatra Neamț (1888), a fost proprietar și editor al ziarului „Mântuirea", președinte al Partidului Evreiesc (începând cu 1931) și al Oficiului de Emigrări (Florin Mihai, „Sioniștii, slugile imperialiștilor", http://istoriacomunismului.blogspot.com/2008/03/sionitii-slugile-imperialitilor.html, accesat la 10.09.2012).

[287] *Inspectoratul General Administrativ…*, Dos. 2 I/1946, f. 256.

[288] *Ibidem*, *loc. cit.*

I.2.1.2. Legalizarea stârpirii fascismului și hitlerismului

Legislația „purificatoare", calea spre doborârea „omului vechi" și înălțarea „omului nou"

„Forțele revoluționare nu aveau drept izvor al puterii legea în prealabil discutată și votată de parlament, ci inițiativa directă a maselor populare de jos și peste tot locul, directa «înstăpânire».”[289]

Conducerea României s-a realizat, în etapa următoare actului de la 23 august 1944, prin reactivarea Constituției din 1923. Viața administrativă s-a reluat în baza Legii din 14 august 1938 reactualizată. Toate organele teritoriale și departamentele administrative depindeau în continuare, conform Legii din 1938, de Ministerul de Interne. Capacitatea gestionării treburilor publice a fost însă diminuată de o serie de acțiuni întreprinse de guvern. Una dintre acestea a fost epurarea aparatului de stat. Drept pretext, PC invoca scoaterea masivă din diferite funcții a celor ce serviseră sistemele fascist și antonescian, dar și guvernele din etapa 23 august 1944 – 6 martie 1946, în special membrii partidelor PNȚ și PNL.

Deși la început Partidul Comunist n-a fost stingherit în opera sa de lipsa unui cadru legal care să legitimeze epurația, după doar câteva luni și-a asigurat un astfel de cadru. Articolele *Convenției de Armistițiu* au fost primele care făceau referire la epurație. Articolul 14 stabilea obligația guvernului Înaltului Comandament Român de a colabora cu Comisia Aliată (Sovietică) la arestarea și judecarea persoanelor acuzate de crime de război. URSS va supraveghea îndeplinirea clauzelor Convenției, primind această libertate în urma victoriei obținută în război. Cele patru puteri învingătoare și-au împărțit, în vara anului 1945, atribuțiile în cercetarea și judecarea cazurilor: SUA – războiul de agresiune al Reichului, Marea Britanie – crimele pe fronturile maritime și violările tratatelor, URSS – crimele comise de autoritățile naziste în Răsăritul Europei, Franța – pe cele din Vestul continentului.[290]

Sursa de drept de unde proveneau obligațiile și drepturile populației din Transilvania de Nord și care a reprezentat statutul constituțional al acestui teritoriu a fost, de asemenea, Convenția de Armistițiu.

Înainte de definitivarea legii criminalilor de război, guvernul luase o hotărâre de arestare a tuturor demnitarilor, membri ai guvernelor între decembrie 1937 și 23 august 1944. Din perspectiva guvernanților, echipa de guvernare din România anilor 1940–1944 era trasă la răspundere nu numai pentru crimele de război definite ca atare potrivit dreptului internațional, ci și pentru războiul purtat împotriva URSS. Condițiile în care vor putea fi urmăriți și sancționați toți acei care, în orice calitate și sub orice formă, au contribuit la lupta împotriva URSS și la dezastrul României, vor fi prevăzute de legi speciale, care vor putea prevedea și măsuri pentru urmărirea averilor lor. S-a dispus arestarea atât a autorilor, cât și a „complicilor morali și materiali" ai dezastrului țării. Pentru profitorii de război, criteriile de încadrare erau aproximative și puteau fi extinse după voința, interesele sau conjunctura politică. Epurările și judecarea criminalilor de război vor fi modalitățile cele mai directe și eficiente pentru PC de a elimina pe toți oponenții și nu doar de a pedepsi pe cei cu adevărat vinovați.[291]

Articolele Convenției au stat la baza epurării întregii societăți de elementele „hitleriste" și „fasciste". Articolul 15 obliga guvernul român să dizolve imediat toate organizațiile prohitleriste de tip fascist aflate pe teritoriul român, atât cele politice, militare sau paramilitare, cât și orice alte organizații care duceau propagandă ostilă Națiunilor Unite, în special Uniunii Sovietice. Nici pe viitor nu mai era permisă existența unor astfel de organizații.[292] Următorul articol stabilea cenzura sovietică asupra tipăriturii, importului și răspândirii în România a publicaților periodice și neperiodice,[293] prezentării de spectacole de teatru[294] și

[289] Gheorghiu, Roman, *op. cit.*, p. 23.
[290] Giurescu, *op. cit.*, pp. 82–83.
[291] *Ibidem,* p. 89.
[292] „Condițiile armistițiului de la Moscova", în *Gazeta Poporului*, Anul I, Nr. 15, 15 septembrie 1944, p. 2.
[293] Prima listă a autorilor și scrierilor „indezirabili/le" a fost alcătuită încă din 1945, în 1948 lista cuprinzând deja peste 8.000 de titluri (volumul *Publicații interzise*, de 522 de pagini). Librăriile și bibliotecile au trebuit să fie și ele purificate de microbul vechiului regim. Din primele zile, după 23 august, s-a pornit o campanie pentru epurarea cărților, precum

film, funcționării stațiilor de telegrafie fără fir, telegrafului, poștei și telefonului. Astfel, beneficiind și de sprijinul sovietic, comuniștii s-au putut infiltra în toate ramurile societății. Mai mult, toate legile, decretele și dispozițiile „reacționare" și „antipopulare", precum și toate măsurile excepționale ale guvernelor dictatoriale, trebuiau anulate**.** Intervalul supus studiului a fost deosebit de prolific în privința legislației „purificatoare". Putem vorbi chiar despre o „furtună purificatoare".

- *Legea Nr. 461 privitoare la purificarea administrațiilor publice*[295]

Primul *Decret-lege privind epurația administrației publice* de elementele fasciste a fost propus de PNȚ și aprobat la 18 septembrie 1944. După doar câteva zile, la 7 octombrie 1944 (*Legea Nr. 486*), la insistențele PCdR, această lege este modificată, în sensul aplicării ei mai largi. La aceasta se adaugă un nou articol, la 11 octombrie, care dădea Consiliului de Miniștri dreptul de a lua măsuri pentru pedepsirea celor vinovați de instaurarea dictaturii și participarea României la războiul hitlerist. Stabilind că legi speciale vor prevedea condițiile în care vor putea fi urmăriți și sancționați toți acei care, în orice calitate și sub orice formă, au contribuit la dezastrul țării, inclusiv prin urmărirea averilor lor, decretul anula, de fapt, articolele 15 și 101 al Constituției din 1923, care interziceau înființarea pedepsei confiscării averilor și crearea de tribunale speciale. Pentru categoria criminalilor de război se rețineau opt cazuri. Șase dintre acestea erau vag formulate, în sensul unei acțiuni juridice autentice. Două definiții îngăduiau o interpretare largă, așa încât să cuprindă cât mai multe persoane.[296] Dar să le trecem în revistă, alături de câteva dintre legile reprezentative în acest sens.

- *Legea Nr. 486 pentru purificarea administrațiilor publice* din 7 octombrie 1944

Presat de comuniști și de sovietici, Sănătescu a elaborat decretul-lege din 7 octombrie 1944 pentru „purificarea administrațiilor publice", sancționat de rege și publicat la 8 octombrie 1944. Acest decret declara revizuibile toate înaintările și încadrările făcute după 20 februarie 1938 pentru funcționarii statului, județelor, comunelor, regiilor publice, administrațiilor comerciale, direcțiunilor speciale, institutelor științifice sau de cercetări, Camerelor profesionale, serviciilor Adunărilor Legiuitoare și, în general, ai oricărui serviciu public sau ai instituțiilor al căror buget era supus aprobării autorităților de stat, numiți, încadrați sau angajați sub orice formă după 20 februarie 1938 și până la 23 august 1944, puteau fi licențiați din serviciu (art. I) în cazul în care au avut o atitudine abuzivă ori o ținută nedemnă (art. II, lit. a.), s-au pus sub orice formă în slujba unor interese străine (art. II, lit. b.) și au militat în vreo organizație politică sau paramilitară, legionară, fascistă sau hitleristă, sau au servit scopurile unor organizații dictatoriale (art. II, lit. c.). Exceptați de la această ultimă prevedere erau funcționarii care aveau dovada părăsirii organizațiilor politice sus indicate și încadrarea în lupta pentru cucerirea libertăților democratice și pentru înlăturarea fascismului din România încă dinainte de 23 August 1944.

Conform art. III, toate înaintările sau încadrările făcute după data de 20 februarie 1938 erau revizuibile. Funcționarii care au făcut obiectul unor asemenea înaintări sau încadrări ilegale, nejustificate sau abuzive, vor fi reîncadrați, fără însă a se putea acorda celor ce se găseau în serviciu la data de 20 februarie

și expoziții de cărți „democratice." S-a deschis chiar și o librărie și o fundație denumită „Cartea Rusă", urmărindu-se cunoașterea și răspândirea cât mai intensă a cărților și scriitorilor sovietici („Deschiderea librăriei Cartea Rusă", în *Tribuna Ardealului*, Nr. 1205, 12 ianuarie 1945, p. 1). Totodată, Comisia pentru aplicarea armistițiului (ulterior Ministerul Propagandei) a publicat periodic lungi liste de cărți și reviste ce urmau a fi retrase din circulație din cauza cuprinsului dăunător bunelor raporturi dintre România și Națiunile Unite. Sub această formă s-a promovat de fapt, pe scară de masă, un atentat criminal la valorile culturii românești (Marin Nedelea, *Istoria României în date, 1940–1995,* Ed. Niculescu SRL, București, 1997, p. 56).

În județul Cluj, prima listă a publicațiilor interzise (până în luna septembrie 1945) ce circulau pe teritoriul orașului Cluj, scrise majoritatea în limba română, cuprindea 616 publicații. Publicațiile maghiare nu au fost triate până la această dată, dar la 26 septembrie 1945 a fost instituită o comisie de selectare a acestora, formată din dr. Ioan Stoica (secretar general), prof. dr. Teofil Vescan, prof. dr. Elemér Jancsó și Alexandru Wolff. Termenul finalizării lucrărilor era 10 octombrie 1945, listele urmând să fie înaintate Primăriei Cluj (*Inspectoratul General Administrativ*..., Dos. 14/1945, f. 25–30).

[294] Vezi Liviu Malița (ed.), *Cenzura în teatru. Documente. 1948–1989*, Ed. EFES, Cluj, 2006.

[295] Vezi „Legea Nr. 461 privitoare la purificarea administrațiilor publice", din 19 septembrie 1944, în *1944. Legi*, pp. 24–25.

[296] Giurescu*, Guvernarea...*, p. 83.

1938 un grad inferior celui ce-l dețineau la acea dată. De asemenea, potrivit acelorași norme, puteau fi reîncadrați și funcționarii numiți direct în grade superioare, „în virtutea unor legi de excepțiune”.

Fiecare minister/departament avea obligația de a institui comisii speciale însărcinate cu cercetarea, prin toate mijloacele posibile, a celor căzuți sub incidența legii. Concluziile acesteia, aprobate de ministrul sau șeful instituției, **nu puteau fi atacate sau contestate pe nicio cale** (s.n.).[297]

După preluarea portofoliului Justiției de către Lucrețiu Pătrășcanu, această lege va suferi modificări, ministrul constatând „*dificultăți de aplicare de natură a o face, într-o măsură apreciabilă, ineficace*”.[298] Reprezentanții PC urmăreau redactarea legilor în așa măsură, încât, folosindu-se de termenii cei mai generali să poată incrimina pe orice oponent s-ar ivi, lăsând drum deschis celor mai flexibile interpretări, fie incluzând pe cât mai mulți, fie exceptându-i pe cei pregătiți pentru colaborare.

- *Legea Nr. 488 pentru măsurile privative de libertate împotriva celor vinovați de dezastrul țării și la măsuri asigurătorii asupra bunurilor acestor persoane*, din 11 octombrie 1944

Potrivit acestei legi, Consiliul de Miniștri putea dispune luarea oricăror măsuri privative de libertate în vederea stabilirii responsabilității politice și penale, împotriva autorilor și complicilor morali și materiali ai dezastrului țării, în special în legătură cu războiul purtat alături de Germania hitleristă împotriva Națiunilor Unite. Se puteau lua, pe aceeași cale, orice măsuri asiguratoare asupra bunurilor acestor persoane.[299]

Tot la 11 octombrie *Scânteia* publica un articol prin care învinovățea partidele „istorice” din guvern de sabotarea procesului de epurare, de nesocotirea, bagatelizarea și torpilarea în practică a Blocului Partidelor Democratice, prin faptul că numirile de înalți funcționari, măsurile administrative și intervenția în funcționarea aparatului de stat s-a făcut de către acestea fără consultarea prealabilă a comuniștilor.[300]

- *Legea 594 pentru modificarea legii Nr. 486/1944, privitoare la purificarea administrațiilor publice,* din 23 noiembrie 1944

Legea modifica dispozițiile art. II, IV și VII din legea Nr. 486. Cele trei alineate ale articolului erau menținute, dar conținutul lor a fost schimbat, lărgind considerabil sfera procesului de epurare. Punând noile prevederi în paralel cu cele vechi, observăm cu ușurință modificările intervenite:

- legea 486 art. II, lit. a) În executarea serviciului au avut o atitudine abuzivă ori o ținută nedemnă;
- legea 594 art. II, lit. c) Au militat propagând idei contra principiilor democratice, ori, influențați de asemenea concepții în exercițiul funcțiunii lor, au săvârșit presiuni, acte de teroare, schingiuiri sau omoruri.
- legea 486 art. II, lit. b) S-au pus, sub orice formă, în slujba unor interese străine de acele ale națiunii române;
- legea 594 art. II, lit. a) S-au pus prin acțiuni proprii, sub orice formă, în slujba hitlerismului și a fascismului, slujind astfel interese străine de cele ale națiunii române.
- legea 486 art. II, lit. c) Au militat, sub orice formă, în vreo organizație politică sau paramilitară: legionară, fascistă sau hitleristă, sau au servit scopurile unor organizații dictatoriale.
- legea 594 art. II, lit. b) Au militat, sub orice formă, în vreo organizație politică sau paramilitară: legionară, fascistă sau hitleristă, sau au pregătit calea instalării dictaturilor de tip fascist din România.

După cum se observă, Legea 594 aduce modificări importante, înlocuind prevederile ambigue din legea precedentă cu altele mai cuprinzătoare, lăsând loc abuzurilor inerente. În plus, spre deosebire de legea anterioară, conform acestei legi dispozițiile sus menționate urmau a se aplica și în viitor faptelor comise.

---

[297] Dispozițiunile art. II lit. c, urmau a fi aplicabile pe perioadă nedeterminată (C*olecțiune*..., Tomul XII, 1–31 octombrie 1944, pp. 14–16).

[298] Ion Zainea, Mihai Drecin, Corneliu Crăciun, Antonio Faur, Gabriel Moisa, Augustin Țârău, Nicolae Mihu, *Democrație occidentală și democrație populară: evoluția spectrului politic în nord-vestul României: (1944–1950)*, Ed. Universității din Oradea, 2004, p. 314.

[299] *Colecțiune*..., Tomul XII, 1–31 octombrie 1944, p. 18.

[300] „Epurația este sabotată”, în *Scânteia*, Anul I, Nr. 20, 11 octombrie 1944, p. 6.

Prin prevederile art. IV era instituită o Comisie ce urma să fie compusă din trei membri funcționari superiori, doi din departamentul respectiv, în timp ce al treilea putea să fie desemnat și de la alte departamente. Ministrul instituia câte o comisie pentru fiecare instituție publică sau grupa mai multe instituții publice la o singură comisie, el fiind și titularul departamentului de care depinde sau care controlează instituția respectivă. Comisiile se puteau informa pe orice cale și nu erau obligate să arate mijloacele prin care au ajuns la constatările lor. Ele încunoștințau pe cel cercetat, care se putea apăra prin toate mijloacele, personal sau prin memoriu.

Directorii și șefii personalului din minister, instituții publice și administrații locale aveau datoria să semnaleze în scris comisiei toate cazurile care intrau sub prevederile prezentei legi, sub sancțiunea disciplinară în caz de omisiune. Toate dispozițiile art. II al legii primeau o aplicabilitate permanentă.[301]

- *Legea Nr. 18* din 10 ianuarie 1945 – instituia pe lângă Prefectura Poliției Municipiului București, Chesturile de Poliție și Polițiile din orașele de reședință comisii pentru punerea provizorie sub pază și trierea membrilor și simpatizanților fostei mișcări legionare. O Comisie Supremă Specială definitiva operațiunile hotărâte de comisiile de triere.[302]
- *Legea Sindicatelor profesionale*, promulgată la 20 ianuarie 1945 – interzicea sindicatele de tendință fascistă sau profascistă.
- *Legea Nr. 50 pentru urmărirea și pedepsirea criminalilor și profitorilor de război,* din 20 ianuarie 1945, a fost pregătită de Lucrețiu Pătrășcanu, ministrul Justiției.

Cele opt categorii de criminali de război erau reprezentate de cei care, în orice calitate: a. Au supus la un tratament inuman, contrar dreptului internațional, pe prizonierii de război; b. Au ordonat sau săvârșit acte de cruzime asupra populației din teritoriile în care s-a purtat războiul; c. Au ordonat sau inițiat înființări de ghetouri, lagăre de internare, deportări, din motive de adversitate politică sau rasială; d. Au ordonat sau executat represiuni colective sau individuale, au ordonat deplasări și transporturi de persoane, în scopul vădit al exterminării celor transportați sau au ordonat sau organizat munci excesive cu scop vădit de exterminare; e. În calitate de comandanți, directori, supraveghetori, paznici de închisori, lagăre de prizonieri sau de internați politici, de deportați sau de deținuți politici, de lagăre sau de detașamente de muncă obligatorie, însoțitori de transporturi de deportați, au supus cu cruzime sau continuu la tratamente neomenoase pe cei aflați în puterea lor; f. În calitate de ofițeri de poliție judiciară sau anchetatori, cu orice titlu și în sprijinirea politicii de război au prigonit și supus la cazne unele persoane pentru faptul că acestea erau adversari ai războiului sau ai regimului de dictatură, precum și cei care, în calitate de procurori sau judecători civili sau militari, prin acte săvârșite în îndeplinirea atribuțiilor lor au întreținut teroarea sau violența; g. Părăsind teritoriul național s-au pus în slujba Germaniei hitleriste și au atacat țara prin scris, prin grai sau prin orice mod; h. Cei care, în orice alt mod, au călcat regulile dreptului internațional cu privire la conducerea războiului.[303]

Pentru faptele prevăzute mai sus, pedepsele erau cuprinse între pedeapsa cu moartea și închisoarea corecțională de la 5–10 ani.

Articolul 2 definea categoria „profitorilor de război”:

a) Cei care, participând la conducerea războiului, au realizat averi ilicite;
b) Cei care, profitând prin abuz sau prin violență de legiuirile sau măsurile cu caracter hitlerist, legionar sau rasist, au realizat averi ilicite.

Pentru faptele prevăzute mai sus, pedepsele erau cuprinse între muncă silnică pe timp limitat de la 5–20 de ani și închisoare corecțională de la 5 la 10 ani.

---

301 *Colecțiune...,* Tomul XII, 1–30 noembrie 1944, pp. 56–57. Legea Nr. 62 pentru prelungirea termenului prevăzut de art. VII din legea privitoare la purificarea administrațiilor publice prevedea prelungirea termenului până la 1 februarie 1945 (*Ibidem*, Tomul XXIII, 1–28 februarie 1945, p. 147).

302 *Ibidem*, Tomul XXIII, 1–31 ianuarie 1945, pp. 36–37.

303 *Ibidem*, 1–31 ianuarie 1945, p. 89.

La acestea se adăugau, drept despăgubiri în favoarea Statului, și confiscarea totală sau parțială a averii acestora, împreună cu degradarea civică. Prin trimiterea în judecată toate bunurile individului, ale soției și descendenților acestuia erau lovite de indisponibilitate. Judecata în vederea confiscării averii avea loc chiar și în cazul decesului persoanei învinuite.

Prin art. 4 se instituiau un număr de acuzatori publici dintre magistrați, juriști, membri ai corpurilor constituite sau membri ai organizațiilor profesionale.

Mandatele de arestare erau emise de Consiliul de Miniștri, care putea ordona, printr-un jurnal al Consiliului, eliberarea celor arestați. Arestările ordonate nu erau supuse confirmării și nici vreunei căi de atac ordinară sau extraordinară (art. 7).

Cei incriminați urmau să fie judecați de o instanță specială, **Curtea specială pentru criminalii de război**,[304] compusă din judecători desemnați de Ministerul de Justiție, prin tragere la sorți dintre magistrații Curții de Apel din București și din judecători aleși dintre cetățenii români majori de ambele sexe, membrii grupărilor politice PNL, PNȚ, FND (art. 12). În vederea formării fiecărui complet de judecată, pentru listele de judecători, PNL și PNȚ aveau dreptul să desemneze fiecare câte 10 membri, în timp ce FND desemna 20. În cazul în care o grupare nu își desemna membrii săi, listele erau formate numai cu persoanele indicate de celelalte grupări. Ministerul de Justiție putea constitui mai multe complete de judecată la Curtea specială pentru criminalii de război, cu sediul în București. Completul de judecată cuprindea 7 membri, din care 3 judecători desemnați de Ministerul de Justiție (aceștia erau trași la sorți din lista de judecători ai fiecărei grupări în parte, cel mai mare în grad dintre aceștia fiind președintele completului de judecată) și 4 dintre judecătorii desemnați de grupările politice, și anume: unul desemnat de PNL, unul desemnat de PNȚ și doi desemnați de FND. În cazul în care una dintre grupări nu își desemna lista membrilor săi în termen de 15 zile de la publicarea în M.O. a deciziei de înființare a Curții speciale, Ministerului de Justiție îi revenea sarcina formării completului de judecată prin tragerea la sorți a judecătorului respectiv, dintr-un număr de 10 persoane aparținând celorlalte două grupări rămase.[305] Completele de judecată funcționau la București.

Coautorii, complicii, instigatorii, favorizatorii și tăinuitorii erau judecați de instanța competentă să judece autorul principal.[306]

Împotriva hotărârii Curții speciale pentru criminalii de război se putea declara recurs la Înalta Curte de Casație și Justiție.[307]

- *Legea Nr. 51 pentru urmărirea și sancționarea celor vinovați de dezastrul țării* din 20 ianuarie 1945[308]

Vinovați de dezastrul țării erau cei care au instaurat regimul de dictatură și au pus în primejdie securitatea statului – prin încheierea de tratate de alianță cu Germania hitleristă, permițând intrarea armatelor germane pe teritoriul țării și pornind războiul împotriva URSS și a Națiunilor Unite –, cei care au consimțit la cedarea Transilvaniei de Nord, cei care au urmărit să impună țării o orientare politică alături de Germania, precum și cei care interesat s-au pus în slujba organelor de propagandă germană, activând în scopul de a alătura și aservi România Germaniei hitleriste.[309] Cei ce cădeau sub incidența acestei legi puteau fi condamnați la pedepse mergând de la 5 la 10 ani închisoare corecțională, până la muncă silnică pe viață.

Cercetarea și instruirea vinovaților prevăzuți de prezenta lege urma a se face de către acuzatorii publici. Cei incriminați urmau să fie judecați, și de această dată, de o instanță specială, **Tribunalul special pentru cei vinovați de dezastrul țării,** compus din judecători trași la sorți de Ministerul de Justiție dintre membrii Curții de Casație și din judecători dintre cetățenii români majori de ambe sexe, membrii grupărilor politice PNL, PNȚ, FND (art. 5), după modelul Curții speciale pentru criminalii de război.

304 Pentru detalii vezi capitolul IV.

305 Dacă două din grupări nu își desemnau listele membrilor lor, judecătorii aleși urmau să fie trași la sorți din lista celei de a treia grupări („Legea Nr. 50 pentru urmărirea și pedepsirea criminalilor și profitorilor de război", din 21 ianuarie 1945, *Ibidem*, Tomul XXIII, 1945, pp. 92–93).

306 Articolul 19 stipula că acei care vor ascunde sau vor da ajutor să fugă celor prevăzuți în prezenta lege, vor fi pedepsiți de aceeași instanță cu închisoare corecțională de la 3 la 5 ani.

307 *Ibidem*, Tomul XXIII, 1–31 ianuarie 1945, p. 95.

308 *Ibidem*, pp. 95–98.

309 *Ibidem*, p. 67.

Hotărârea este susceptibilă de recurs la Înalta Curte de Casație și Justiție în cazurile și cu procedura din art. 17 al legii pentru urmărirea și pedepsirea criminalilor de război.

Potrivit legii, orice acte juridice de orice natură relative la bunurile celor condamnați pe baza prezentei legi, intervenite după 23 august 1944, sunt nule de drept, iar bunurile ieșite din patrimoniul celui condamnat sunt considerate ca făcând parte din patrimoniul acestuia și vor fi supuse confiscării pronunțate de instanță. Bunurile sau drepturile aparținând soției și descendenților condamnatului, dobândite după 1 ianuarie 1938, sunt supuse aceleiași dispoziții, excepție făcând bunurile dobândite prin succesiune (art. 10).[310]

- Legea Nr. 102 pentru epurarea presei a fost promulgată la 9 februarie 1945.[311] Asupra acesteia vom reveni la subcapitolul destinat presei.
- *Legea Nr. 128 pentru crearea cadrului disponibil al armatei*[312] din 28 februarie 1945 – a legalizat epurarea armatei.

Aceste legi au fost date de guvernele Sănătescu și Rădescu. Imediat după 6 martie a început seria proceselor prin care va fi decapitată elita politică, militară și socio-culturală a țării. Guvernul Petru Groza a făcut posibil ca administrația centrală și teritorială, poliția, jandarmeria, armata, informațiile și comunicațiile să fie controlate de PCR. Sarcina trasată de Stalin stipula clar: trei ani pentru comunizarea României și nimicirea definitivă a „dușmanilor poporului". Teohari Georgescu, omul comuniștilor de la Ministerul de Interne, putea acum să pună în aplicare planurile Moscovei, mai ales că până la 6 martie fusese doar subsecretar de Stat, ministru plin fiind generalul „reacționar" Nicolae Rădescu. Cu puteri depline acum, Teohari Georgescu alege 200 de noi agenți, numește noi prefecți și magistrați, organizează „gărzi cetățenești" formate din „tovarăși de încredere", pregătește noua lege care trebuia să pedepsească „criminalii de război și vinovații de dezastrul țării".[313]

Stăpâni pe putere, comuniștii au pornit cu un nou avânt în opera de purificare a societății. La doar câteva zile, în cadrul ședinței festive de la Cluj a Consiliului de Miniștri (13 martie 1945), întrunit cu ocazia celebrării revenirii Transilvaniei de Nord sub administrația guvernului român, Petru Groza, adresându-se deopotrivă românilor și maghiarilor, declara: „*Tot ce este antidemocratic se va elimina de la sine[...]. Să curățăm fiecare casă a noastră proprie în ce mai este rămășiță de mentalitate veche, șovină și să eliminăm elementele care persistă pe această linie, să le dăm afară din viața publică. Să dăm afară pe oricine în inima căruia descoperim un sentiment de nazism, șovinism sau alte lucruri de acestea. Să măturăm fiecare în fața casei proprii*".[314] Invitând prefecții din Ardealul de Nord la București pentru a pune la punct problemele reintegrării, le-a cerut să vină cu liste nominale, cuprinzând „elementele dezirabile și indezirabile" din Justiție, Poliție, Siguranță și Jandarmerie, sectoare care interesau în cel mai înalt grad pe noii guvernanți.[315] În efortul său de purificare a tuturor administrațiilor publice, guvernul Groza a lărgit programul de epurare și a reînnoit cadrul legislativ.

- *Legea nr. 186 pentru trecerea în rezervă a personalului activ al armatei, care prisosește peste nevoile de încadrare*[316]din 19 martie 1945.

Nesigur pe loialitatea politică a corpului ofițeresc și armatei în general, guvernul a emis prezenta lege, prin intermediul căreia s-au operat, în continuare, epurările în rândul armatei, legea Nr. 128/1945 fiind abrogată. Un mare număr de ofițeri și subofițeri au fost trecuți în rezervă sau demiși, fiind înlocuiți cu elemente obediente, provenite în special din divizia „Tudor Vladimirescu", acțiune care s-a făcut în paralel cu cea de introducere a unor *unitătii speciale* în armată, *a* căror sarcină era „reeducarea" deopotrivă a ofițerilor și soldaților.[317]

---

[310] *Ibidem*, p. 98.
[311] *Ibidem*, Tomul XXIII, 1–28 februarie 1945, pp. 220–222.
[312] *Ibidem*, pp. 244–246.
[313] Solomovici, „Tribunalul Poporului" și Procesul", *loc. cit.*
[314] *România – Viața politică în documente. 1945*, p. 207.
[315] Zainea et al., *Democrație*…, p. 315.
[316] *Colecțiune*..., Tomul XIII, 1–31 martie 1945, pp. 355–356.
[317] Zainea et al., *op. cit.*, p. 316.

Inlăturând concepții vechi și nedrepte

Ministerul de Războı a făcut o largă mișcare în cadrele active și de rezervă ale Armatei

Câți ofițeri au fost avansați

Legea specială Nr. 297-945 privitoare la reducerea la jumătate a vechimei în grad în oștire a dat posibilitate Ministerului de Războiu să facă o largă mișcare în cadrele active și de rezervă ale Armatei înlăturând astfel concepțiile vechi și ne-

Totodată, au fost trecuți în rezervă toți acea care prisoseau peste nevoile de încadrare, eliminându-se unii din cei care constituiau o povară, fiind elemente parazitare și ostile reformelor temeinice.

„Ministerul de Război a făcut o largă mișcare în cadrele active și de rezervă ale Armatei”,
în *Scânteia*, Seria III, Anul XVI, Nr. 525, 17 mai 1946, p. 3

- *Decretul-lege pentru înfăptuirea reformei agrare*

Semnat de rege și promulgat la 22 martie 1945, acest decret a reprezentat o acțiune administrativă complexă, ce prevedea, printre altele, trecerea asupra statului – pentru a fi împărțite celor îndreptățiți – a bunurilor criminalilor de război și ale celor vinovați de dezastrul țării, pământurile celor ce s-au refugiat în țările cu care România era în stare de război ori au fugit în străinătate după lovitura de stat, precum și bunurile cetățenilor români care au luptat împotriva Națiunilor Unite. Exproprierea se făcea fără nicio despăgubire.[318]

După decizia ministerială pentru aplicarea „Regulamentului de epurare a mișcării sportive”,[319] la 30 martie a apărut un nou Decret pentru purificarea administrațiilor publice, învățământului, presei, instituțiilor culturale etc., vechea lege fiind considerate nesatisfăcătoare”.

- *Legea Nr. 217 pentru purificarea administrațiilor publice* din 30 martie 1945

Noua lege făcea o încadrare a celor ce intrau în obiectivul puterii, anume: „funcționarii și toți cei care primesc sub orice formă o remunerație de la stat, județ, comună, regie publică, administrație comercială de orice fel, direcțiune specifică, institute științifice sau de cercetare, camere profesionale, corpuri constituite, serviciile Adunărilor Legiuitoare și, în general, de la orice servicii publice sau instituții al căror buget este supus aprobării autorităților de stat” (art. 1).[320]

Articolul 2 definea categoriile de funcționari și salariați ce puteau fi îndepărtați din serviciu fără plata vreunei indemnizații:

a) Au colaborat sub orice formă pentru realizarea intereselor și scopurilor hitleriste sau fasciste în România, precum și cei care din proprie inițiativă au participat la manifestații de orice fel pentru determinarea unei opinii publice favorabile scopurilor fasciste sau hitleriste;
b) Au activat, sub orice formă, în scopul instaurării sau menținerii regimurilor dictatoriale în România;
c) Au activat în mișcarea legionară sau în alte mișcări cu caracter fascist, hitlerist sau rasial, precum și cei care au făcut parte din organizații politice sau paramilitare, hitleriste sau fasciste, sau au urmărit asemenea scopuri;
d) Prin modul în care și-au îndeplinit funcția sau prin orice mijloc de publicitate sau propagandă, au luat atitudine antidemocratică;
e) Au comis crime, delicte, acte de teroare sau alte acte de violență fizică sau morală, fie din proprie inițiativă, fie pentru executarea misiunilor încredințate.

Conform art. 3, puteau fi înlăturați din serviciu funcționarii și salariații care după 23 august 1944 au întreprins sau vor întreprinde în viitor vreo acțiune sau vreun fapt din cele arătate la art. 2, precum și

[318] „Decret-Lege pentru înfăptuirea reformei agrare”, în *Adevărul Ardealului,* Organul Comitetului Regional pentru Nordul Ardealului al PCdR, Nr. 4, 1 aprilie 1945, p. 1.
[319] *Inspectoratul General Administrativ*..., Dos. 2 vol. II/1946.
[320] *Colecțiune*..., Tomul XXIII, 1–31 martie 1945, pp. 414–417.

cei care prin acțiunile lor politice, împiedică în orice mod buna funcționare a serviciului public sau tulbură relațiile dintre România și aliații săi.

Articolele menționate conturau atât sfera largă de aplicabilitate a legii, noțiunea de .administrații publice" incluzând practic toate sectoarele de activitate, cât și pe cea de „opozanți ai regimului", la fel de largă și direcționată cu precădere spre sectorul politic.[321] Pentru circumstanțe atenuante în favoarea celui culpabil de vreun fapt enumerat mai sus, îndepărtarea din serviciu se putea face pe perioadă determinată de la o lună la 5 ani.

Potrivit art. 5, puteau fi îndepărtați din serviciu și funcționarii sau salariații numiți sau angajați în intervalul 6 septembrie 1940 – 23 august 1944.[322]

Înaintările și încadrările acestui segment de funcționari puteau fi revizuite dacă au fost făcute într-un mod ilegal sau abuziv, la fel și numirile în funcții sau grade superioare. Acești funcționari puteau fi reîncadrați, ținându-se cont de situația ce o aveau la 6 septembrie 1940 și de situația actuală.[323]

Pentru culegerea informațiilor, ministrul urma a institui una sau mai multe comisii sau putea da delegație specială unor funcționari din departament. Aceste comisii și delegați speciali aveau libertatea de a culege informații pe orice cale, „chiar fără ascultarea funcționarului cercetat", ministrul putând dispune sau nu încunoștiințarea acestuia, pentru a se putea apăra prin memorii.

Directorii și șefii de personal din ministere și din instituțiile, administrațiile și corpurile prevăzute de art. 1. aveau obligația să semnaleze în scris ministerului cazurile care intrau în prevederile acestei legi. În caz contrar, riscau închisoarea corecțională până la un an.

Cei îndepărtați din serviciu în baza acestei legi urmau să fie întrebuințați la muncă obligatorie în folosul Statului, în lagăre speciale, cu excepția celor vinovați de schingiuiri, maltratări și arestări ilegale, care trebuiau deferiți instanțelor de judecată (art. 10).[324] Fiecare departament trebuia să întocmească un tablou cu toți funcționarii din Administrația centrală și exterioară, care intrau în prevederile acestui articol, tablou care ajungea, după aprobarea ministrului respectiv, la MAI.

Prevederile legii 217 aveau ca termen de valabilitate 1 iunie 1945, dată până la care erau suspendate dispozițiile legale privind inamovibilitatea și stabilitatea funcționarilor publici. Legea abroga legea 486 cu modificările ulterioare, și dizolva comisiile instituite pe baza ei, dar declara valabile hotărârile acestora.[325]

- *Legea Nr. 418 pentru prelungirea termenului prevăzut de art. 11 din legea Nr. 217 din 30 Martie 1945, pentru purificarea administrațiilor publice*[326] din 31 mai 1945

Aceasta a prelungit termenul până la data de 15 iulie 1945. Acest termen va fi din nou prelungit prin Legea Nr. 584[327] din 24 iulie până la data de 1 septembrie 1945. Următoarea majorare a termenului va desemna data de 1 Martie 1946, Lucrețiu Pătrășcanu declarând că această prelungire nu va afecta inamovibilitatea magistraților, redată prin legea de organizare judecătorească din 22 iunie 1945.[328] Cu toate acestea, pentru epurarea magistraților se vor găsi alte căi, asupra cărora vom insista în capitolul IV.

Datorită presiunii reprezentanților sovietici din Comisia Aliată de Control, legea, extinsă asupra unor categorii largi de cetățeni, după cum vom vedea în continuare, a fost folosită ca un mijloc de ostracizare a numeroși intelectuali de valoare, de culpabilizare și distrugere a culturii naționale românești.

---

[321] Zainea et al., *op. cit.*, p. 317.

[322] Spre deosebire de cei din categoria anterioară, aceștia aveau dreptul la o sumă reprezentând salariul cu alocațiile și indemnizațiile prevăzute de codul funcționarilor publici sau de contractul de muncă, precum și sporul de scumpete, în următoarele condiții: pe o lună, dacă au vechimea în serviciu de cel puțin 1 an; pe două luni, dacă au vechimea în serviciu de cel puțin 2 ani; pe trei luni, dacă au vechimea în serviciu de cel puțin 3 ani.

[323] În cazul în care funcționarul/angajatul ocupa mai multe servicii, îndepărtarea definitivă de la un serviciu atrăgea îndepărtarea și din celelalte servici, chiar dacă fusese dispusă absolvirea la o dată anterioară.

[324] *Colecțiune*..., Tomul XXIII, 1–31 martie 1945, p. 416.

[325] În ce privește corpul judecătoresc, în locul dispozițiilor art. 5 și 6 se aplicau dispozițiile art. 6 din legea Nr. 640 din 19 decembrie 1944 (*Colecțiune*..., Tomul XXIII, 1–31 martie 1945, p. 417).

[326] *Ibidem*, 1–31 mai 1945, p. 992.

[327] „Legea Nr. 584 pentru prelungirea termenului prevăzut de art. 11 din legea Nr. 217 din 30 Martie 1945, pentru purificarea administrațiilor publice", din 24 iulie 1945, în *Colecțiune*..., 1–31 iulie 1945, p. 1395.

[328] „Epurația la Ministerul Justiției. Suspecta intensificare a operațiunilor", în *Dreptatea*, Nr. 13, 19 februarie 1946, p. 1.

- *Legea nr. 260 din 4 aprilie 1945*

A extins legislația României și pe teritoriul Ardealului de Nord eliberat, anulându-se astfel legislația ungară. Ca urmare, legislația de purificare a administrațiilor publice, cu prelungirile ei, și-a extins aria de competență în noul teritoriu.

Lunile aprilie–iunie 1945 pot fi socotite ca o perioadă de tranziție de la administrația FND locală spre administrația română centrală a Bucureștiului.

- *Legea Nr. 312 pentru urmărirea și sancționarea celor vinovați de dezastrul țării sau de crime de război* din 21 aprilie 1945[329]

A introdus practicile sovietice în sistemul judiciar român, deschizând calea abuzurilor și ilegalităților.

Conform art. 1, *vinovați de dezastrul țării* erau cei care:

a) Militând pentru hitlerism sau fascism și având răspunderea politică efectivă au permis intrarea armatelor germane pe teritoriul țării;
b) După 6 septembrie 1940, au militat pentru pregătirea sau desăvârșirea faptelor de mai sus, verbal, prin scris sau prin orice alte mijloace.

Cei *vinovați de dezastrul țării prin săvârșirea de crime de război* erau, de această dată, încadrați în 11 categorii:

a) Au hotărât declararea sau continuarea războiului contra U.R.S.S și Națiunilor Unite;
b) N-au respectat regulile internaționale cu privire la conducerea războiului;
c) Au supus la un tratament inuman pe prizonierii sau ostaticii de război;
d) Au ordonat sau săvârșit acte de teroare, cruzime sau de suprimare asupra populației din teritoriile în care s-a purtat războiul;
e) Au ordonat sau săvârșit presiuni colective sau individuale în scop de persecuție politică sau din motive rasiale asupra populației civile;
f) Au ordonat sau organizat munci excesive sau deplasări și transporturi de persoane în scopul exterminării acestora;
g) Comandanții, directorii, supraveghetorii și paznicii de închisori, lagăre de prizonieri sau de internați politici, de deportați sau de deținuți politici, de lagăre sau detașamente de muncă obligatorie, care au supus la tratamente neomenoase pe cei aflați sub puterea lor;
h) Ofițerii de poliție judiciară sau anchetatorii cu orice titlu în chestiuni cu caracter politic sau rasial care au comis acte de violență, torturi sau alte mijloace ilegale de constrângere;
i) Procurorii sau judecătorii civili sau militari care au ajutat sau săvârșit – cu intenție – acte de teroare sau violență;
j) Au părăsit teritoriul național pentru a se pune în slujba hitlerismului sau fascismului și au atacat țara prin scris, verbal sau în orice alt mod;
k) Și-au însușit ilicit sau abuziv bunuri private sau politice din teritoriile în care s-a purtat războiul;
l) Au realizat averi în mod ilicit, cu ocazia participării la conducerea războiului, în orice calitate, ori profitând de legătura lor cu asemenea persoane sau de legiuirile și măsurile de fapt cu caracter hitlerist, legionar sau rasial;
m) Au ordonat sau inițiat înființări de ghetouri, lagăre de internare ori deportări din motive de persecuție politică sau rasială;
n) Au ordonat editarea de legi sau măsuri nedrepte, de concepție hitleristă sau rasială, ori au practicat, intenționat, o execuție excesivă a legilor derivate din starea de război sau a dispozițiilor cu caracter politic sau rasial;
o) S-au pus în slujba hitlerismului sau fascismului și au contribuit prin fapte proprii la realizarea scopurilor lor politice sau la aservirea vieții economice a țării în detrimentul intereselor poporului român (Art. 2).[330]

[329] *Colecțiune...*, Tomul XXIII, 1–13 aprilie 1945, pp. 715–721.

În baza art. 3, instigatorii și coautorii celor vinovați de crime de război și de dezastrul țării urmau să fie pedepsiți cu aceleași pedepse ca și autorii faptelor, în timp ce complicii, favorizatorii și tăinuitorii primeau o pedeapsă mai ușoară cu un grad decât cea prevăzută pentru autorii principali. Pe lângă aceste pedepse, se adăuga degradația civică și confiscarea averii în folosul Statului, cu titlu de despăgubire. [331] Cei care ascundeau în orice mod sau ajutau la fuga sau ascunderea averilor celor prevăzuți mai sus, urmau să primească pedeapsa cu închisoarea corecțională de la 3 la 5 ani (art. 17).

Legea înființa, contrar prevederilor constituționale, instituția **Tribunalului Poporului**, introducea instituția **acuzatorilor publici,** eliminând practic controlul judiciar și încălcând grav prerogativele acestei puteri a statului. Legea abroga Legile nr. 50 și nr. 51/1945.

Programul de epurare a fost extins asupra unor noi sectoare ale vieții publice și segmente ale populației. Astfel:

- La 2 mai 1945, guvernul a emis *Decretul-lege Nr. 364 pentru retragerea unor anumite publicațiuni periodice și neperiodice, reproduceri grafice și plastice, filme, discuri, medalii și insigne metalice*;
- La 30 mai, *Decretul-Lege Nr. 419 extindea prevederile legii 217 asupra salariaților Societății Române de Radiodifuziune*, instituție de interes public aflată sub autoritatea Ministerului Propagandei, din care puterea intenționa să facă „un organism de propagandă cu adevărat democratică”.
- Învățământul superior a fost reorganizat prin *Decretul-lege* din 7 iulie, numeroase cadre fiind destituite și de aici, sub același pretext al epurației de elementele dăunătoare.
- *Legea Nr. 579 din 23 iulie 1945* a extins aplicarea Legii Nr. 217 asupra salariaților Societății Autonome Române de Telefoane. La fel ca și în cazul celorlalți funcționari, Ministerul Comunicațiilor și Lucrărilor Publice urma a constitui o comisie pentru informarea sa. În vederea aplicării prezentei legi, termenul prevăzut de art. 11 din Legea Nr. 217 s-a prelungit până la 1 octombrie 1945.[332]
- *Legea Nr. 580 pentru extinderea prevederilor legii Nr. 217 din 30 Martie 1945, privitoare la purificarea administrațiilor publice și asupra Societății Liniile Aeriene Române Exploatate de Stat (L.A.R.E.S.),*[333] din 23 iulie 1945. Situația era identică cu cea din legea anterioară.
- *Legea Nr. 627 pentru purificarea cadrelor Colegiului arhitecților din România* din 31 iulie 1945. Arhitecții, membri ai Colegiului, puteau fi îndepărtați din Corp în baza acelorași criterii amintite în legile anterioare. Colegiul arhitecților din România avea sarcina de a alege din cadrul său o comisie de purificare, care va cerceta, judeca și sancționa toate cazurile de nedemnitate și incompatibilitate morală prevăzute de această lege.[334]
- *Legea Nr. 630 privind stabilirea și sancționarea unor infracțiuni la legea pentru Statutul Naționalităților Minoritare*[335] din 6 august 1945, a fost promulgată de comuniști în dorința lor de atragere a etnicilor maghiari și de eliminare a opoziției, precum și datorită faptului că reprezentanții vechiului guvern erau acuzați de rasism și instigare la ură. Erau incriminate și pedepsite rasismul, abuzurile contra libertății și egalității în drepturi, manifestarea exclusivismului naționalist, a urii și disprețului de rasă, religie sau naționalitate.
- *Legea Nr. 647 privitor la administrarea și lichidarea bunurilor confiscate în temeiul legii Nr. 312 din 24 Aprilie 1945, pentru urmărirea și sancționarea celor vinovați de dezastrul țării sau de crime de război*, din 14 august 1945.

[330] Cei prevăzuți la art. 1 și 2, alin *m-o*, primeau pedepse variind de la detenție grea pe viață până la detenție riguroasă pe o perioadă de 3 ani. Cei prevăzuți la art. 2, alin. *a-j*, erau pedepsiți cu moartea sau muncă silnică pe viață. Cei prevăzuți la art. 2, alin. *k-l*, primeau pedepse variind de la muncă silnică pe viață până la temniță grea pe o perioadă de 3 ani.

[331] *Colecțiune*..., Tomul XIII, 1–13 aprilie 1945, p. 717.

[332] *Ibidem*, 1–31 iulie 1945, pp. 1385–1386.

[333] *Ibidem,* pp. 1386–1387.

[334] Deciziile comisiei erau executorii. Cu toate acestea, împotriva acestor decizii se putea face recurs la Consiliul Colegiului, care delega 5 membri din cadrul ei, alcătuind astfel „Comisiunea superioară de recurs a Colegiului arhitecților” (*Ibidem*, 1 august–31 decembrie 1945, pp. 1506–1507).

[335] *Ibidem*, pp. 1512–1514.

Potrivit art. 3, Parchetul Tribunalului Ilfov era însărcinat cu identificarea și inventarierea bunurilor confiscate în temeiul Legii 312/1945. Pentru bunurile aflate în circumscripția altui tribunal, Parchetul Tribunalului Ilfov putea face cercetări direct sau prin intermediul parchetului respectiv. Ministerul Justiției avea libertatea de a reține în folosința sa bunurile „ce va socoti de cuviință”, cu obligația de a comunica Președinției Consiliului de Miniștri inventarul celorlalte bunuri care urmau să fie atribuite în folosință sau lichidate conform normelor de drept comun.[336]

Dispozițiile prezentei legi s-au aplicat *cu efect retroactiv* de la publicarea Legii Nr. 312 din 24 aprilie 1945 (art. 15).[337]

- La 13 august 1945 a fost promulgată *Legea Nr. 659 pentru punerea în retragere a personalului artistic (cântăreți, soliști) de la Opera Română din București*.
- *Anexa Nr. 416 – Aplicarea dispozițiunilor legii Nr. 217 din 1945 pentru purificarea administrațiilor publice ale întreprinderilor cinematografice,*[338] din 23 noiembrie 1945.[339]

Articolul 1 aplica dispozițiile Legii Nr. 217/1945 și asupra întreprinderilor de cinematografe, fie săli de spectacole cinematografice, fie case de locație pentru filme. Ministerul Propagandei putea retrage autorizațiile de funcționare tuturor celor găsiți culpabili de vreuna dintre faptele enumerate la alineatele a-e,[340] art. 2, din Legea Nr. 217, comise fie înainte, fie după data de 25 august 1944. Totodată, autorizațiile de funcționare acordate după data de 6 septembrie 1940 puteau fi revizuite, retragerea acestora urmând a se face prin decizie ministerială.

Întrucât termenul de aplicabilitate al legii epurației se dovedea prea scurt pentru ceea ce intenționa să se facă, guvernul a emis noi legi pentru prelungirea acestuia. Expirarea noilor termene n-a însemnat sfârșitul procesului de epurare. Cum menționa ministrul Justiției, Lucrețiu Pătrășcanu, *„în elementul ei politic, legea epurației nu cunoaște termen”.*[341]

În 1946 era „în studiu” o altă lege, privind epurarea funcționarilor particulari. Această lege *„își va găsi, desigur, o aplicare pentru elementele ce s-ar manifesta în viitor ca reacționari. Elementele fasciste din trecut au fost fie înlăturate, fie au evoluat, adaptându-se vremurilor noi*”.[342] Va fi finalizată abia în 1947. Până atunci însă au apărut altele:

- *Legea Nr. 388 pentru purificarea cadrelor Colegiului Inginerilor* din 24 mai 1946

Inginerii, membri ai Colegiului puteau fi sancționați dacă se făceau vinovați de prevederile art. 1, lit. *a-e*, din Legea Nr. 217. La aceste prevederi se mai adăugau literele *f-j*: f) Au abuzat de dispozițiuni cu caracter legionar sau rasial cu scopul de a trage foloase pentru ei sau pentru alții; g) Au introdus, inspirat, susținut sau propagat în Colegiul Inginerilor sau în alte asociații profesionale spiritul hitlerist, fascist sau legionar; h) Din motive de ordin politic sau rasial au hotărât excluderi ilegale din Colegiul Inginerilor și Asociațiunilor profesionale; i) Au fost înlăturați din vreun alt corp profesional sau vreo funcție publică pe

336 Sumele nete rezultate din administrarea sau exploatarea bunurilor, după deducerea cheltuielilor curente de regie și administrație, urmau a fi vărsate la Administrația financiară pentru a fi făcute venit la Stat, exceptând sumele reținute de Ministerul Justiției. Pământurile și proprietățile agricole rămâneau supuse dispozițiilor art. 3, litera *b*, din Legea Nr. 187 din 23 martie 1945 pentru înfăptuirea reformei agrare (art. 8).

337 *Ibidem*, pp. 1561–1565.

338 „Jurnalul Consiliului de Miniștri Nr. 1427 din 17 noiembrie 1945”, *Monitorul Oficial*, Nr. 269 din 23 noiembrie 1945.

339 *Colecțiune...,* 1 august-31 decembrie 1945, pp. 1082–1083.

340 a) Au colaborat sub orice formă pentru realizarea intereselor și scopurilor hitleriste sau fasciste îm România, precum și cei care din proprie inițiativă au participat la manifestații de orice fel pentru determinarea unei opinii publice favorabile scopurilor fasciste sau hitleriste; b) Au activat, sub orice formă, în scopul instaurării sau menținerii regimurilor dictatoriale în România; c) Au activat în mișcarea legionară sau în alte mișcări cu caracter fascist, hitlerist sau rasial, precum și cei care au făcut parte din organizații politice sau paramilitare, hitleriste sau fasciste, sau au urmărit asemenea scopuri; d) Prin modul în care și-au îndeplinit funcția sau prin orice mijloc de publicitate sau propagandă, au luat atitudine antidemocratică; e) Au comis crime, delicte, acte de teroare sau alte acte de violență fizică sau morală, fie din proprie inițiativă, fie pentru executarea misiunilor încredințate.

341 Ion Zainea, *Politică și administrație în România (6 martie 1945 – 1 martie 1946): Epurarea*, Ed. Universității din Oradea, 2004, pp. 25–30; Zainea et al., *op. cit.*, pp. 318–319.

342 „Un cod al muncii”, în *Almanahul Finanțe și industrie, ziarul vieții economice românești*, 1946, p. 223.

baza legilor de epurație; j) Au întreprins după data de 23 august 1944 sau vor întreprinde în viitor vreo acțiune sau vreun fapt din cele arătate în alineatele precedente, precum și cei care prin acțiunile lor politice împiedică, în orice mod, buna funcționare sau tulbură relațiile dintre România și aliații săi.

Pedepsele aplicate celor găsiți vinovați erau admonestarea, suspendarea din exercitarea profesiei pe o perioadă cuprinsă între 1 lună și 5 ani sau înlăturarea definitivă din Colegiu și interzicerea practicii profesionale.

Adunarea generală a Colegiului Inginerilor avea sarcina de a desemna o Comisie de purificare ce urma să cerceteze, să judece și să sancționeze toate cazurile de nedemnitate și incompatibilitate morală prevăzută de prezenta lege. Așa cum ne-am obișnuit deja, culegerea informațiilor se putea face pe orice cale, chiar fără audierea inginerului cercetat, iar apărarea prin memoriu sau prin „viu grai". Deciziile Comisiei de purificare erau executorii. Recursul putea fi înaintat Consiliului Colegiului, care urma să se constituie cu această ocazie în „Comisiune superioară de recurs a Colegiului Inginerilor".

Potrivit art. 10, cercetările și judecata pornită în baza prezentei legi nu vor fi suspendate din cauza acțiunii penale ce s-ar deschide pentru aceleași fapte înaintea altor instanțe de instrucție sau judecată. [343]

- *Legea Nr. 433 pentru crearea cadrului disponibil al armatei*[344] din 19 iunie 1946[345] –a trecut în rezervă alți 7.600 de ofițeri.[346]
- *Legea electorală din 13 iulie 1946*

Ultima lege din acest an care s-a referit la epurarea opoziției a fost noua lege electorală, semnată de Rege la 13 iulie 1946. Articolul 7 al acestei legi conținea o listă lungă a categoriilor de persoane declarate nedemne de a fi alegători sau aleși, între care erau incluși și cei care au participat ca voluntari pe frontul din Răsărit. În baza acestei acuzații, Ion Mihalache, vicepreședinte al PNȚ, a fost declarat nedemn de a fi înscris pe listele electorale.

Potrivit Decretului-Lege Nr. 560, privitor la alegerile pentru adunarea deputaților, au fost întocmite registrele electorale. Cetățenii români, în vârstă de cel puțin 21 ani (bărbați și femei), urmau să completeze o declarație ce le era distribuită la domiciliu de către organele oficiale. Erau nedemni de a fi alegători sau aleși, printre alții, cei care în intervalul 6 septembrie 1940 – 23 august 1944 au îndeplinit funcția de ministru, subsecretar de stat, secretar-general de minister, prefect de județ, prefect de poliție, primari de municipii sau comune urbane, reședințe de județ, cu excepția secretarilor generali, prefecților și primarilor care la data intrării în aceste funcții aveau calitatea de funcționar public de stat, județ sau comună. Aceste dispoziții erau aplicate și celor care au îndeplinit funcțiile acestea în timpul ocupației maghiare din Transilvania de Nord. Totodată, erau nedemni toți cei epurați în baza legilor anterioare.[347]

Acest set de decrete-legi a avut un evident caracter coercitiv, fiind urmărită pedepsirea „criminalilor și profitorilor de război, a persoanelor vinovate de dezastrul țării", ca și a tuturor acelora care au „sabotat" aplicarea clauzelor Convenției de Armistițiu. În această operă, comuniștii români au fost ajutați atât de autoritățile sovietice, cât și de Armata Roșie. Ziarul sovietic „Pravda" scria că *„opinia publică sovietică nu poate privi impasibilă la această luptă internă între elementele democratice și cele fasciste din România. Aceasta nu este numai o chestiune internă a României."*[348] Opinia publică românească, în special cea urbană, a constatat că Armata Roșie era aliata PCR în lupta pentru acapararea puterii centrale și locale, fapt ce a dăunat popularității și așa șubrede a comuniștilor.

Anul 1947 va aduce schimbări profunde pe toate planurile, cu efecte adânci în legislația țării.

---

[343] *Colecțiune*..., Tomul XXIV 1946, 1–31 mai 1946, pp. 1200–1202.
[344] Prin ordinul circular nr. 25617 din 3 mai 1946 personalul armatei a fost asimilat funcționarilor publici (*Inspectoratul General Administrativ*..., Dos. 2/II 1946, f. 107).
[345] *Colecțiune*..., Tomul XXIV, 1–30 iunie 1946, pp. 1333–1335.
[346] Nedelea, *op. cit.*, p. 63.
[347] *Buletinul Oficial al Municipiului Cluj*, Anul XXI, Nr. 7, iulie 1946, pp. 10–11.
[348] Giurescu, *op. cit.*, p. 215.

- *Legea Nr. 291 pentru urmărirea și sancționarea celor vinovați de crime de război sau împotriva păcii ori umanității*,[349] din 18 august 1947[350]

  Vinovați de săvârșirea *crimelor de război* erau cei care:

  a) nu au respectat regulile internaționale cu privire la conducerea războiului sau cu privire la tratamentul prizonierilor de război;
  b) și-au însușit ilicit proprietatea de Stat sau socială sau bunuri private din teritoriul în care s-a purtat războiul, sau au realizat averi în mod ilicit, profitând de situația lor oficială sau de legăturile lor cu asemenea persoane, precum și cei care au profitat de legiuirile și măsurile cu caracter hitlerist, legionar sau rasial;
  c) au comis, în virtutea netoleranței politice sau rasiale, exterminări de populație civilă, au aprobat sau săvârșit tratamente neomenoase contra populației, precum și cei care, în virtutea poziției lor oficiale, au permis celor aflați în subordine să comită crimele prevăzute de prezenta lege (art. 1).

Vinovați de a fi săvârșit, ordonat sau participat la săvârșirea *crimelor contra păcii sau umanității* erau cei care:

1. militând pentru hitlerism sau fascism și având, după 6 septembrie 1940, răspunderea politică, au permis intrarea armatei germane pe teritoriul țării și au contribuit la aceasta verbal, prin scris sau prin alte mijloace;
2. având răspunderea politică efectivă au hotărât declararea sau continuarea războiului împotriva URSS și Națiunilor Unite;
3. au părăsit teritoriul național pentru a se pune în slujba hitlerismului sau fascismului și au atacat Țara în scris, verbal sau în alt mod, precum și cei care s-au pus în slujba hitleriștilor înăuntrul Țării, intrând în S.S., S.A., Gestapo și alte organizații hitleriste;
4. au ordonat sau săvârșit represiuni colective sau individuale, din motive politice sau rasiale, asupra populației civile, ori au ordonat sau organizat trimiterea oamenilor la munci forțate, deportări sau transporturi de persoane în scopul exterminării acestora sau au aprobat și practicat metode neomenoase împotriva populației;
5. îndeplinind funcția de procurori sau judecători civili sau militari, ofițeri de poliție judiciară, de jandarmerie sau anchetatori cu orice titlu sau funcție, care, din motive politice sau rasiale, sau din îndemnuri de altă natură, au săvârșit acte de teroare sau violență, torturi, batjocuri și alte mijloace ilegale de constrângere;
6. Fiind comandanți, directori, supraveghetori, paznici de închisori sau de internați politici, de lagăre sau de detașamente de muncă obligatorie, din direcția penitenciarelor sau fiind persoane oficiale de orice fel, au aprobat sau supus la tratamente neomenoase pe cei aflați în puterea lor;
7. au ordonat sau inițiat înființări de ghetouri, lagăre de internare ori deportări din motive de persecuție politică sau rasială;
8. au practicat, cu intenție, o execuție excesivă a legilor derivate din starea de război sau a dispozițiilor cu caracter politic sau rasial, sau au dat dispoziții în acest sens (art. 2).

Cei încadrați în art. 1 și 2 erau pedepsiți cu muncă silnică pe viață, iar în prezența unor circumstanțe atenuante cu muncă silnică pe timp limitat, între 15–25 de ani. Instigatorii acestora primeau aceeași pedeapsă. Pe lângă aceste pedepse, se pronunța și degradarea civică pe timp de 10 ani, precum și amendă de la 10 milioane lei până la 200 miliarde lei, care se executa asupra bunurilor. Bunurile sau drepturile ce aparțineau soției sau moștenitorilor celui condamnat, dobândite după 6 septembrie 1940, erau considerate ca aparținând condamnatului.

Judecarea faptelor prevăzute de prezenta lege s-a făcut de secțiunile cu competență criminală ale Curții de Apel București sau ale Curții de Apel Cluj, pentru cei care aveau domiciliul în județele prevăzute

[349] *Colecțiune...*, Tomul XXV, 1 august – 30 septembrie 1947, pp. 1056–1059.

[350] Va suferi modificări prin Decretul Nr. 207 din 20 august 1948, publicat în *Monitorul Oficial,* Nr. 192 din 20 august 1948.

de legea nr. 526 din 11 iulie 1945.[351] Infractorii care au săvârşit fapta în afara graniţelor ţării erau judecaţi de secţiunile de competenţă criminală ale Curţilor de Apel Bucureşti.[352] Instigatorii, complicii, favorizatorii şi tăinuitorii erau judecaţi de aceeaşi instanţă.

Conform art. 9, cercetările în cauzele clasate în baza Legii Nr. 312 se puteau redeschide pentru infracţiunile prevăzute de prezenta lege, chiar şi numai pe baza probelor de la dosar. Cauzele în curs de judecată în baza amintitei legi au continuat să fie judecate şi pedepsite conform prevederilor prezentei legi. Pedepsele pronunţate pentru infracţiunile prevăzute de legea Nr. 312 urmau a fi executate, chiar dacă acele infracţiuni nu erau pedepsite de prezenta lege (art. 11).[353]

- *Legea Nr. 293* din 1947 a determinat a treia epurare în armată, cu această ocazie fiind trecuţi în rezervă aproape 150 de generali.[354]
- *Legea Nr. 363 pentru constituirea Statului Român în Republică Populară Română*.[355]

La sfârşitul lui decembrie 1947, comunizarea României s-a accelerat, culminând cu abdicarea forţată a regelui Mihai şi instalarea Republicii, prin adoptarea prezentei legi.

Anul 1948 va aduce o nouă *Constituţie*, bazată pe Constituţia sovietică din 1936, odată cu votarea acesteia (13 aprilie) fiind făcut un alt pas în impunerea în România a modelului totalitarist sovietic.

Alte legi privind condamnările cu caracter politic au fost următoarele:

– *Decretul din 1 iulie 1948 pentru stabilirea şi reprimarea unor noi crime de sabotaj*, prin care regimul represiv comunist îşi extindea aria de aplicare;
– *Decretul Nr. 212/1948 pentru completarea pedepselor privind unele infracţiuni ce interesează siguranţa interioară şi exterioară a Republicii Populare Române*, publicat în Monitorul Oficial nr. 196 din 25 august 1948;
– *Legea Nr. 16/1949 pentru sancţionarea unor crime care primejduiesc securitatea Statului şi propăşirea economiei naţionale*, publicată în Monitorul Oficial nr. 12 din 15 ianuarie 1949;[356]
– *Decretul nr. 199/1950 pentru modificarea Legii nr. 16/1949 pentru sancţionarea unor crime care primejduiesc securitatea Statului şi propăşirea economiei naţionale*, publicat în Buletinul Oficial nr. 68 din 12 august 1950.
– *Decretul privind naţionalizarea unor imobile, fără plata vreunei despăgubiri*, din 20 aprilie 1950, „pentru întărirea şi dezvoltarea sectorului socialist în economia RPR, pentru asigurarea unei bune gospodăriri a fondului de locuinţe supuse degradării din cauza sabotajului marii burghezii şi a exploatatorilor care deţin un mare număr de imobile”. Intrau sub incidenţa acestui decret imobilele foştilor industriaşi, bancheri, moşieri, mari comercianţi.[357]

Caracterele generale ale legislaţiei comuniste

Legislaţia comunistă a adus în lumea juridică românească un set de caracteristici care lipsesc, în mod normal, unui sistem legislativ. Aceste caracteristici sunt relativ numeroase, însă unele dintre ele sunt reprezentative pentru a justifica lipsa de legitimitate, juridic vorbind, a regimului comunist şi a consecinţelor produse de acesta. Argumentate pe larg în *Raportul final al Comisiei prezidenţiale pentru analiza dictaturii*

---

[351] Prin Legea nr. 526 s-a înfiinţat un complet de judecată al Tribunalului Poporului cu sediul la Cluj.
[352] Cercetarea infracţiunilor urma a se face de Parchetul Curţii de Apel numai în cazurile deferite de Consiliul de Miniştri.
[353] Pedepsirea şi judecarea în baza legii Nr. 291 se putea face până la 31 decembrie 1948 (*Colecţiune…,* Tomul XXV, 1 august – 30 septembrie 1947, p. 1059).
[354] Nedelea, *op. cit.*, p. 76.
[355] *Colecţiune…,* Tomul XXV, pp. 1489–1490.
[356] Această lege prevedea pedeapsa cu moartea pentru următoarele „crime”: trădarea de patrie, sabotarea propăşirii economice a ţării, neîndeplinirea cu ştiinţă sau îndeplinirea voit neglijentă a îndatoririlor de serviciu, actele de teroare săvârşite individual sau în grup, constituirea în bande în scop terorist sau de sabotaj ş.a. Legea reprezintă punctul culminant al măsurilor represive.
[357] Vezi Cristina Roman, „Bazele legislative ale represiunii comuniste în România”, în Anuarul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România, Vol. I, *De ce trebuie condamnat comunismul*, Polirom, 2006, pp. 65–82.

comuniste din România, le vom aminti aici doar în trecere. Astfel, putem vorbi despre caracterul **de clasă** al legislației emise în perioada comunistă, întreaga legislație represivă a primilor ani de comunism fiind construită pe ideea de luptă de clasă, în condițiile în care mare parte din normele juridice aplicabile erau îndreptate, făţiş sau nu, contra unor întregi grupuri sociale (chiaburii, foştii proprietari de întreprinderi etc.).[358]

Caracterul **ideologic** al legislației este evident în cazul Constituției din 1948, care a fost utilizată, la fel cum vor fi și următoarele două constituții comuniste, nu atât pentru a regla raporturile dintre instituțiile statului și a stabili drepturile fundamentale, ci pentru a afirma principii de natură politică. Această trăsătură conduce la faptul că regăsim în aceste constituții formulări care, juridic vorbind, nu pot fi socotite norme juridice, ci cel mult declarații politice, al căror loc nu este într-un text de lege. Exemple în acest sens sunt art. 7 din Constituția din 1948 – „*Bunurile comune ale poporului constituie temelia materială a propășirii economice și a independentei naționale a Republicii Populare Române*"; art. 12– „*Munca este factorul de bază al vieții economice a Statului. Ea este o datorie a fiecărui cetățean. Statul acordă sprijin tuturor celor ce muncesc, pentru a-i apăra împotriva exploatării și a ridica nivelul lor de trai*"; art. 23 – „*Statul încurajează și sprijină dezvoltarea științei și a artei și organizează institute de cercetări, biblioteci, edituri, teatre, muzee, conservatoare*".

În deceniile următoare se va dezvolta un alt caracter al legislației represive, cel **secret,** în special în primii ani ai deceniului al VI-lea. Caracterul public al oricărei legi, tradus în noțiunea de accesibilitate a normei juridice, este unul dintre elementele esențiale ale acesteia. În lipsa posibilității de a cunoaște legislația represivă, persoanele au fost condamnate ori sancționate cu măsuri privative de libertate, fiind astfel deschisă calea abuzurilor, cu atât mai mult cu cât multe din aceste măsuri au fost aplicate de către organe ale puterii administrative – de regulă cele de miliție și de securitate.[359]

Primul deceniu postbelic a fost deceniul abuzurilor, al furturilor și al jafurilor oficial promovate, iar legislația la care s-a făcut trimitere a constituit un sistem destinat să justifice hoția, jaful, discriminarea, crima.

I.2.1.3. Procesele celor vinovați de dezastrul țării sau de crime de război contra românilor și evreilor pe perioada administrației horthyste

După evenimentele tragice din timpul războiului, o triere (epurare, „purificare", „democratizare" în terminologia epocii) era inevitabilă. Asistăm, așadar, la două faze ale procesului de epurare. În prima fază, perioada septembrie 1944 – martie 1945, epurarea i-a vizat în special pe fasciștii și hitleriștii din regimul precedent. În faza următoare, după instalarea regimului Groza, dar mai ales după scoaterea partidelor de opoziție în ilegalitate, asistăm la o pervertire totală a acestei opere de purificare a adevăraților fasciști și hitleriști. Epurarea a vizat de această dată aproape exclusiv persoanele refractare noului regim instaurat, supuse însă unei palete de acuzații mai cuprinzătoare. Pe lângă acuzațiile de „fascism", „şovinism", „hitlerism" și „atitudine antidemocrată", vor apărea altele precum „uneltire contra ordinii sociale", „element chiaburesc", origine „nesănătoasă", „incompatibilitate și nedemnitate" etc. Epurarea avea menirea de a deschide drumul spre crearea „omului nou", constructor al societății viitorului.

Legea Nr. 312 din 21 aprilie 1945[360] legifera o invenție comunistă considerată de unii autori „satanică": „Tribunalul Poporului", „*prima instanță românească în care setea aprigă de dreptate a poporului se îmbină cu cele mai înalte principii de justiție umană*",[361] o instanță specială de judecată, neexistentă până atunci, care va deveni, pe lângă arma de pedepsire a unor adevărați vinovați de masacrele din perioada

---

358 *Raport final,* pp. 396–399.
359 *Ibidem*, *loc. cit.*
360 Legea Nr. 312 pentru urmărirea și sancționarea celor vinovați de dezastrul țării sau de crime de război, din 21 aprilie 1945, în *Colecțiune de legi și regulamente,* Tomul XIII, 1–13 aprilie 1945, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, Imprimeria Centrală, București, 1946, pp. 715–721.
361 „Începe judecata", în *Adevărul Ardealului*, Anul I, Nr. 11, 17 mai 1945, p. 3.

regimului horthyst și antonescian și principala armă de exterminare a elitelor burgheze refractare comunismului.[362] (Anexa 3)

Prin înființarea Tribunalului Poporului,[363] conform cu art. 14 din Convenția de Armistițiu, guvernul Petru Groza a luat măsuri analoage cu celelalte țări, care în urma trădărilor fasciste au fost târâte în „războiul de jaf și cotropire contra URSS-ului*”*. Problema defascizării era „*problema comună tuturor popoarelor iubitoare de pace. Ea este în mod egal valabilă în urma hotărârilor de la Teheran și Yalta, pentru toate țările eliberate [...] Istoria,* constata acuzatorul public clujean Alexandru Bohățel,[364] *nu cunoaște instituții analoage în trecut. Dar ea n-a cunoscut niciodată asemenea bestialități ca acelea comise de hoardele fasciste”*.[365]

Au existat două asemenea tribunale: unul în București și celălalt în Cluj. O comisie formată din acuzatori publici a examinat 2.700 de cazuri ale unor persoane suspectate de crime de război, fără a găsi dovezi suficiente pentru intentarea proceselor decât pentru aproximativ jumătate dintre cazurile cercetate și doar 668 dintre aceste persoane au fost condamnate, multe dintre ele *in absentia*.[366] Tribunalul din București a condamnat doar 187 de persoane. Restul au fost condamnate de către Tribunalul din Cluj. Pentru această diferență a existat un motiv obiectiv: Tribunalul din Cluj judeca mai mult crimele comise de ocupantul maghiar și de colaboratorii acestuia din Nordul Transilvaniei decât atrocitățile comise de români sub conducerea mareșalului Antonescu. Dintre cele 481 de cazuri judecate de Tribunalul Poporului din Cluj și de succesorii acestuia după desființare, 100 de persoane au primit sentința capitală, iar 163 au fost întemnițate pe viață. Dintre cei condamnați, 370 erau maghiari, 83 germani, 26 români și 2 evrei.[367] Tribunalul Poporului din Cluj a condamnat la moarte 30 de persoane și 52 la muncă grea pe viață în două procese în masă, într-unul dintre acestea fiind implicate 63 de persoane, iar în celălalt 185. Perioada de întemnițare prevăzută în sentințele acestui tribunal însumează 1.204 ani. Oricum, trebuie reținut că multe sentințe au avut, în cel mai bun caz, o valoare simbolică, pentru că procentul celor absenți a fost mare, mai ales printre cei condamnați la moarte sau la închisoare pe viață.[368]

Fondul *Tribunalului Poporului*, aflat în posesia Arhivelor Naționale Serviciul Județean Cluj, cuprinde 28 de dosare referitoare la procesele celor vinovați de dezastrul țării sau de crime de război contra românilor și evreilor din perioada administrației horthyste (sentințele 1–9),[369] asupra cărora vom zăbovi puțin.

Ședința publică (sentința) nr. 1 din 13 martie 1946 a adus în fața Tribunalului procesul celor responsabili de masacrele din luna septembrie 1940 în comuna Nușfalău (jud. Sălaj), orașul Zalău, Muntele Meseș, comuna Treznea (jud. Sălaj), orașul Huedin (jud. Cluj), comuna Ip. A început în 13 martie 1946, sub președinția dr. Nicolae Matei, președinte de Tribunal. În acest caz au fost puse sub acuzare 63 de persoane. 7 dintre acuzați au fost achitați, printre care și fostul primar al comunei Mureșenii de Câmpie (jud. Cluj), Körösi Iosif.[370]

Ședința publică nr. 2 din 27 martie 1946 a adus în fața Tribunalului o serie de fapte odioase întâmplate la detașamentele de muncă obligatorie înființate pe teritoriul Ardealului de Nord și o parte din cele deplasate pe frontul antisovietic, formate exclusiv din cetățeni de etnie evreiască sau română, cu scopul exterminării acestora. Din cei 20 de acuzați, toți maghiari, doar 13 s-au aflat în arest. Au fost patru pedepse capitale, doi dintre acuzați având însă domiciliul necunoscut, în timp ce 10 acuzați au fost achitați. Celelalte

362 Solomovici, „«Tribunalul Poporului» și Procesul...”, *loc. cit.*
363 A fost înființat de către guvernul României împreună cu Comisia Forțelor Aliate în scopul anchetării persoanelor suspectate ca fiind criminali de război.
364 Procuror la Tribunalul Cluj.
365 Mihail Voicu, „Tribunalul Poporului. Acuzatorii publici în activitate”, în *Adevărul Ardealului*, Anul I, Nr. 18, 5–11 iulie 1945, p. 5.
366 Cristina Păușan, „Justiția populară și criminalii de război”, în *Arhivele totalitarismului*, Vol. 7, 1–2/1999, pp. 150–165.
367 „Procesul criminalilor de război”, www1.yadvashem.org/about_yad/what_new/data_whats_new/pdf/Romanian/Postwar_Trials.pdf, accesat la 20.11.2018.
368 *Istoria României. Transilvania,* pp. 1557–1567.
369 13 martie – 28 iunie 1946.
370 *Tribunalul Poporului*, Dos. 22/1946, f. 1–33.

pedepse au fluctuat de la detenție grea pe viață la 5 ani muncă silnică, la care s-a adăugat, în unele cazuri, degradarea civică pe perioadă determinată. În același timp, în baza art. 3 alin. ultim din Legea Nr. 312/1945, s-a dispus confiscarea întregii averi a tuturor condamnaților în folosul Statului român, cu titlu de despăgubiri.

În cadrul acestui proces, apărătorii acuzaților au ridicat incidentul de incompetență bazat pe art. 13 alin. 3 din Legea Nr. 312/945,[371] precum și incidentul de rea compunere a instanței pe motiv că Tribunalul Poporului nu cuprinde membri din toate grupările politice. Iată replica: *„în ceea ce privește rea compunerea instanței, Tribunalul Poporului examinând membrii complectului, a găsit că toate grupările politice, care făceau parte din guvern la data de 24 Aprilie 1945, sunt reprezentate în acest complect de judecată, cu excepția Partidului Național Țărănesc aderat la FND, care însă nu a înaintat în termen de 15 zile de la apariția legii lista membrilor, astfel că procedându-se la tragerea la sorți conform art. 11 alin. 5 a ieșit încă un membru al Grupării Frontului Plugarilor*."[372]

A treia ședință publică, din 6 aprilie,[373] a adus în fața Instanței acuzații care în timpul administrației militare maghiare din Ardealul de Nord au îndeplinit funcțiile de comandanți militari, aghiotanți ai comandanților, însărcinați cu punerea în aplicare a Dictatului de la Viena, și consilierii administrativi. *„Toți acești acuzați au fost călăuziți în acțiunile lor de ideologia fascistă și șovinistă, iar faptele lor au fost distrugerea și exterminarea*".[374]

Ședința publică nr. 4 din 12 aprilie 1946[375]

Din cei 57 de acuzați, români și maghiari, doar 6 s-au aflat în arest, dintre care unul va fi grațiat pe motive medicale. 46 dintre ei au fost condamnați la muncă silnică pe viață, unul a fost achitat, iar ceilalți au primit între 20 muncă silnică și 5 ani temniță grea. La aceasta s-a adăugat confiscarea întregii averi în fondul Statului Român și, în unele cazuri, degradarea civică pe o perioadă determinată.[376] Nici în cazul acestui proces justiția nu și-a putut îndeplini misiunea din cauza numărului mare de acuzați judecați în lipsă.

În cadrul aceluiași proces au fost judecați responsabilii cu prigoana împotriva comuniștilor din Ardealul de Nord.[377]

---

[371] *„Hotărârea va fi motivată și va putea fi atacată cu recurs la Înalta Curte de Casație și Justiție numai pentru rea compunere a instanței sau greșită aplicare a pedepsei*" (Legea Nr. 312 din 24 aprilie 1945 pentru urmărirea și sancționarea celor vinovați de dezastrul țării sau de crime de război).

[372] *Tribunalul Poporului*, Dos. 22/1946, f. 36.

[373] *Ibidem*, Dos. 22/1946, f. 47–115.

[374] *Tribunalul Poporului*, Dos. 22/1946, f. 58.

[375] Președinte: dr. Matei Nicolae; asesor: Nerva Hărăguș; judecători ai Poporului: Albu Vasile (PNL), Szatmári Alexandru (PSD), Meseșan Augustin (PFP), Bojan Pavel (PFP), Micu Ioan (PNP), Bolovay Stefan (PC), Dan Gheorghe (Confederația Generală a Muncii); grefier: Stanca Gavril.

[376] Din lotul celor condamnați făceau parte: Loc.col. *Fejér Aurel*, cetățean maghiar, fost comandant al Serviciului de spionaj și contraspionaj din Cluj; Col. *Péterffi Paul*, cetățean maghiar, fost comandant al Serviciului de spionaj și contraspionaj din Cluj, din vara anului 1943 până în toamna anului 1944; Loc.col. *Simion Eugen*, cetățean maghiar, fostul șef al secției de contraspionaj din Cluj între anii 1941–1944; *Hegedüs Ștefan*, cetățean maghiar, fostul șef al biroului de urmăriri și cercetări de la secția de contraspionaj maghiar din Cluj; *Balás Béla*, cetățean maghiar, agent la biroul de cercetări al secției de contraspionaj maghiar din Cluj; Dr. *Zalan Endre*, cetățean maghiar, fost președinte al completului politic de cinci membri în Ardealul de Nord; Dr. *Piacsek Ștefan*, cetățean maghiar, fost procuror politic în procesul antifasciștilor din Ardealul de Nord. Toți aceștia au fost judecați în contumacie (*Tribunalul Poporului*, Dos. 22/1946, f. 116–140).
„În 12 aprilie, scriu documentele din arhivele ungare, *s-a dat verdictul în cazul agenților de poliție și de contraspionaj din Transilvania de Nord și Sud. În lipsa lor, 43 de inculpați au fost condamnați la muncă silnică pe viață (38 unguri și 5 români), 1 la 20 ani muncă silnică (român), 2 la 15 ani muncă silnică (un maghiar, un român), 3 la 8 ani temniță grea (români), 3 la 5 ani temniță grea (români). Dintre cei prezenți, 3 au fost condamnați la muncă silnică pe viață (români), 1 la 8 ani temniță grea (român), 1 la 5 ani temniță grea (român) și unul a fost achitat (român)*" (*Magyar Országos Levéltár, KÜM* [Arh.St.Budapesta, Ministerul de Externe], XIX-J-1-a-Rom-IV- 136-1593-1946, f. 41–57, *apud Minorități etnoculturale. Mărturii documentare. Maghiarii din România (1945–1955),* volum editat de Andreea Andreescu, Lucian Nastasă, Andrea Varga, Centrul de Resurse pentru Diversitate Etnoculturală, Cluj, 2002, p. 315).

[377] În scopul descoperirii elementelor „democratice" (comuniste) din Ardealul de Nord, Ministerul de Interne de la Budapesta a instituit serviciul „Csendör Nyomozó Különitmény". Această echipă volatilă era compusă din oameni aparținând cadrelor jandarmeriei, puși sub comanda directă a căpitanului de jandarmi Fekete Paul, din Regimentul 9 Jandarmi, unul dintre agenții secreți ai Siguranței horthyste, și „*unul din cei mai solizi stâlpi ai regimului*". Sediul acestei echipe de cercetări era comuna Someșeni din jud. Cluj, în lagărele aviației aeriene din Someșeni. *„Au fost arestate sute de persoane, uneori numai pentru simplul motiv că erau bănuite ca simpatizanți ai ideilor de stânga. Metodele*

Ședința Publică nr. 5 din 15 aprilie 1946 i-a adus în prim plan pe ziariștii vinovați de dezastrul țării și de crime de război. Actul de acuzare al acestui lot face distincție între ziariștii acuzați: de o parte ziariștii germani, exponenți direcți ai imperialismului hitlerist, pe de altă parte ziariștii maghiari și români, care slujeau unele dintre agenturile hitleriste, și anume agentura horthystă-szallasistă sau cea legionaro-antonesciană.[378] Asupra acestei sentințe vom reveni.

Ședința publică nr. 6 din 20 Mai 1946

Din cei 24 de acuzați de crime împotriva românilor și evreilor ardeleni, foști parlamentari, s-au prezentat 7. În acest lot a fost judecat, în contumacie, contele Teleky Béla, fostul președinte al partidului ardelean.[379]

Ședința publică nr. 7 din 27 mai 1946

Din cei 23 de acuzați, foste cadre militare acuzate pentru tratamentul la care au supus evreii din detașamentele de muncă forțată, doar 8 s-au aflat în stare de arest.[380]

Ședința publică nr. 8 din 31 mai 1946

Procesul „Ghetoului" a judecat deportarea populației evreiești din nord-vestul Transilvaniei la Auschwitz. Cei 185 de învinuiți au fost totodată acuzați și de degradarea civică și persecuția evreilor. În total, au fost pronunțate 30 de sentințe capitale, 52 de muncă silnică pe viață și alte câteva zeci de pedepse mai mici. Însă cei mai mulți dintre condamnați au fost judecați în lipsă, în special cei pedepsiți cu moartea. Din 185 de învinuiți, doar 51 se aflau în sala Tribunalului. Sentința capitală nu s-a aplicat pentru nimeni, pedeapsa fiind comutată la muncă silnică pe viață. În acest lot au fost încadrați, printre alții: Varga Ludovic – fostul prefect al municipiului Cluj, dr. Szasz Francisc – fostul subprefect al județului Cluj, dr. Vásárhelyi Ladislau[381] – fostul primar al Clujului, care a jucat un rol esențial în ghetoizarea evreilor clujeni, Urban Ladislau Francisc – fost ofițer de poliție la poliția de stat maghiară din Cluj, vitez Paksi Kiss Tiberiu – comandantul suprem al forțelor jandarmeriei din întregul Ardeal, care operau în ghetourile din acest teritoriu, Csádár Samoilă – fostul subadministrator financiar al administrației financiare Cluj, Horkai Zoltán – fost ofițer quard financiar la administrația financiară a județului Cluj, toți în contumacie.[382]

Fostul primar al Clujului, dr. Vásárhelyi Ladislau, va fi condamnat în contumacie la detenție grea pe viață, fiind găsit vinovat de dezastrul țării săvârșit prin crimele de război.[383]

Ședința publică nr. 9 din 28 iunie 1946

De această dată au fost judecați conducătorii comunităților germane din Ardealul de Nord și de Sud, conducătorii organizațiilor politice extremiste de dreapta (Partidele „Renașterea Națională Maghiară" al lui Imrédi Béla și „Crucilor cu săgeți" al lui Szállasi Ferencz), conducătorii muncitorimii maghiare (Centrul Național de Muncă), membrii asociației de tir, vinovații de masacrele armatei maghiare începute în 9 septembrie 1940 și continuate până în septembrie 1944 (Sărmaș și județul Bihor), vinovații de tratamentele neomenești din lagărele de prizonieri ruși și din diferite detașamente de muncă, precum și o serie de alți criminali de război. Doi dintre acuzați, dr. Bereczki Ernest – fost secretar general al Camerei de Comerț Cluj, și Lehocz Iosif – fost președinte al asociației fasciste Baross din Cluj, au fost acuzați că au desfășurat în orașul Cluj o activitate de exterminare economică a elementelor nemaghiare.[384]

întrebuințate pentru a-i determina pe cei arestați să recunoască uneori învinuiri imaginare, ce li se aduceau, sunt adevărate torturi neînchipuit de crude" (*Tribunalul Poporului*, Dos. 22/1946, f. 129–130). Din rândul celor arestați a făcut parte Vasile Pogăceanu, devenit prefect de Cluj de la finele anului 1944 până în primăvara lui 1945.

Arsenalul torturilor va fi folosit, la rândul lor, de către comuniști. Victimele de altădată se vor transforma în călăi.

378 Vezi *Tribunalul Poporului*, Dos. 14/1946 și Dos. 22/1946, f. 166.

379 *Ibidem,* Dos. 22/1946, f. 166–189.

380 *Ibidem,* f. 190–216.

381 Dr. Vásàrhelyi László a fost primar în perioada ocupației maghiare din data de 26 noiembrie 1940, fiind reprezentantul administrației civile ungare în perioada de ocupație.

382 *Tribunalul Poporului*, Dos. 22/1946, Hotărârea nr. 8, f. 217–328.

383 *Comitetul Regional PCR Cluj*, Inv. 1, Dos. 9/1946, f. 24.

384 *Ibidem*, f. 329–379.

Componența Tribunalului Poporului din Cluj

Tribunalul Poporului din Cluj a funcționat în clădirea Curții de Apel Cluj, în sala 123 a fostei Curți cu Juri. Potrivit articolului 11 din Legea 312/1945, în componența Tribunalului Poporului intrau:

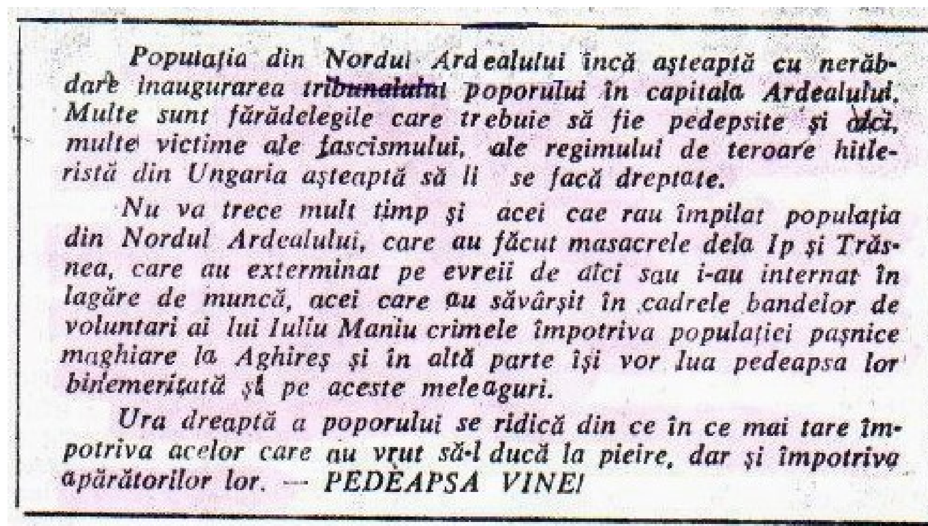
- Judecători numiți de ministrul justiției dintre magistrați;
- Judecători ai poporului, cetățeni români, majori, bărbați sau femei, aleși dintre membrii celor șapte grupări politice din componența așa-numitului „guvern de concentrare democratică", la fel ca și în cazul instituției similare din București.

Fiecare dintre aceste grupări urmau a-și desemna cinci membri care să figureze pe listele judecătorilor poporului. „*Dacă o grupare nu-și va desemna membrii săi în termen de 15 zile de la publicarea prezentei legi,* continua art. 11*, listele se vor forma numai din persoanele indicate de celelalte grupări. Se vor forma liste de judecători ai poporului în fiecare din orașele de reședință ale Curților de Apel.*"[385]

Conform art. 12, sarcina alcătuirii completelor de judecată ale Tribunalului Poporului îi revenea Ministrului Justiției. Aceste complete de judecată urmau să fie formate din 9 membri, dintre care doi erau magistrați numiți, la care se adăugau șapte dintre judecătorii poporului. „*Judecătorii poporului din completul de judecată vor fi trași la sorți de ministrul justiției, câte unul din lista de cinci judecători propuși de fiecare grupare în parte. Dacă vreuna dintre grupări nu și-a desemnat membrii, tragerea la sorți a judecătorului respectiv se va face dintre membrii desemnați de celelalte grupări.*"[386]

Completele de judecată urmau să funcționeze doar în București, cu mențiunea că ministrul justiției va putea crea complete de judecată și în orașele de reședințe ale celorlalte Curți de Apel. În acest caz, aceste complete aveau competența de a judeca infractorii, instigatorii, coautorii, complicii, favorizatorii și tăinuitorii care au săvârșit faptele în cuprinsul circumscripției Curții de Apel respective (Art. 13).

În așteptarea înființării filialei din Cluj, presa comunistă a făcut o asiduă campanie de reclamă acestui Tribunal, care era, în viziunea comunistă, instrumentul de luptă împotriva șovinismului și fascismului.

Populația din Nordul Ardealului încă așteaptă cu nerăbdare inaugurarea tribunalului poporului în capitala Ardealului. Multe sunt fărădelegile care trebuie să fie pedepsite și aici, multe victime ale fascismului, ale regimului de teroare hitleristă din Ungaria așteaptă să li se facă dreptate.

Nu va trece mult timp și acei cae rau împilat populația din Nordul Ardealului, care au făcut masacrele dela Ip și Trăsnea, care au exterminat pe evreii de aici sau i-au internat în lagăre de muncă, acei care au săvârșit în cadrele bandelor de voluntari ai lui Iuliu Maniu crimele împotriva populației pașnice maghiare la Aghireș și în altă parte își vor lua pedeapsa lor binemeritată și pe aceste meleaguri.

Ura dreaptă a poporului se ridică din ce în ce mai tare împotriva acelor care au vrut să-l ducă la pieire, dar și împotriva apărătorilor lor. — PEDEAPSA VINE!

Adevărul Ardealului, Anul I, Nr. 13, 3 iunie 1945, p. 1

După judecarea primelor loturi de „criminali de război", în 11 iulie 1945, prin Legea nr. 526, s-a înființat un complet de judecată al Tribunalului Poporului cu sediul la Cluj. Acest complet de judecată era competent a judeca pe infractorii cu domiciliul în cuprinsul circumscripțiilor Curților de Apel: Cluj, Oradea, Târgu-Mureș, Brașov, Sibiu și Timișoara, indiferent de locul comiterii infracțiunilor. Pentru formarea acestui complet, cele șapte grupări politice care intrau în compoziția „guvernului de concentrare democratică"

---

[385] „Legea Nr. 312 pentru urmărirea și sancționarea celor vinovați de dezastrul țării sau crime de război", în *Colecțiune…*, Tomul XIII, 1945, 1–30 aprilie, p. 719.

[386] *Ibidem*, *loc. cit.*

urmau să depună, la Ministerul Justiției, câte o singură listă de judecători ai poporului, dintre cetățenii cu domiciliul în cuprinsul circumscripțiilor Curților de Apel din orașele amintite.[387]

La 22 iunie 1945, la cererea lui Miklós Goldberger și în prezenta lui Bunaciu Avram, Tribunalul Poporului din Cluj și-a deschis „porțile", după modelul instituției similare din București. Procesele nu au apărut imediat după crearea Tribunalului, așa cum se întâmplase la București. Pentru „crimele de război" ce urmau a fi judecate aici era nevoie de o documentație mai minuțioasă. A întocmit primele rechizitorii abia în primăvara anului 1946.

Din Completul de judecată al Tribunalului Poporului din Cluj[388] au făcut parte:

- Președinte: dr. Nicolae Matei – Președinte de Tribunal, delegat la Tribunalul Poporului prin decizia nr. 21.788/1946 a Ministerului Justiției;
- Asesor: dr. Nerva A. Hărăguș, judecător clujean la Judecătoria de muncă;
- Judecători ai Poporului:
  - Bojan Pavel de la Partidul Frontului Plugarilor;
  - Belovay Ștefan din partea Partidului Comunist;
  - Szatmári Alexandru[389] de la Partidul Social Democrat;
  - Dan Gheorghe de la Confederația Generală a Muncii;
  - Albu Vasile[390] de la Partidul Național Liberal Tătărescu;
  - Meseșan Augustin[391] de la Partidul Frontul Plugarilor;
  - Vașiu Nivelead de la Partidul Național Popular,[392]

  trași la sorți conform deciziei nr. 21789 și nr. 28296 a Ministerului Justiției.
- Acuzatori Publici:
  - Grozdea Petre,[393]
  - Râpeanu Grigore (procuror general)
  - Morariu Ghiran[394]
- Grefier: Stanca Gavril. [395]

Alți acuzatori publici care i-au succedat pe aceștia au fost: Pop Simion, Manu Eugen, Bányai Ladislau,[396] Andrei Paul.[397] Ziarul „Tribuna Nouă" din Cluj își informa cititorii în 26 februarie 1944 că prin înalt decret regal a fost numit acuzator public la cabinetul II de pe lângă Tribunalul Poporului din Cluj, Eugen Man din Reghin, instanța completându-se „cu un om de valoare".[398]

---

[387] „Legea Nr. 526 pentru înființarea unui complet de judecată a Tribunalului Poporului din Cluj", în *Colecțiune....*, Tomul XXIII, 1945, 1–31 iulie, pp. 1309–1310.

[388] Conform unui document maghiar, în numărul din 29 aprilie, „România liberă" anunță noua structură a Tribunalul Poporului Cluj. Acestea diferă puțin de sursa citată anterior. Președinte: Matei Nicolai, președintele Tribunalului Cluj; Vicepreședinte: Nerva Hărăguș, judecător clujean; Judecători ai poporului: Pavel Boian și Augustin Messan, aleși din partea FP; Ștefan Belovai, din partea PC; Alexandru Gligorin, din partea PSD; Victor Taflan, din partea P.L.; Dan Gheorghe și Nicu Ion din partea Asociației Generale a Muncitorilor (*Magyar...*, f. 41–57).

[389] *Tribunalul Poporului*, Dos. 22/1946, f. 166.

[390] Din luna mai va fi urmat de Taflan Victor (*Ibidem,* f. 217).

[391] Succedat de Covacs Mihai (*Ibidem*, f. 166).

[392] A fost succedat de Micu Ioan.

[393] Acuzator public la Tribunalul Poporului București, delegat la Tribunalul Poporului Cluj, prin decizia nr. 23668/1946 (*Ibidem*, Dos. 22/1946, f. 1).

[394] Într-una dintre pledoariile sale, spunea: *„dacă nu vom pedepsi pe cei care au înfăptuit aceasta* (crimele de război) *și dacă nu vom distruge și ultimele rămășițe ale fascismului, noi vom răspunde în fața istoriei. Noi nu condamnăm pe oameni, ci fascismul și minciuna"* („Tribunalul Poporului din Cluj. Nu se judecă niște criminali de rând, ci o întreagă mentalitate bolnavă și uneltele sale", în *Adevărul Ardealului*, Anul II, Nr. 1, 7 aprilie 1946, p. 6). În locul acestuia va fi numit Lepădătescu Mircea (*Tribunalul Poporului Cluj*, Dos. 22/1946, f. 116).

[395] Un alt grefier va fi Făgărășanu Emanoil (*Ibidem*, f. 1, 34).

[396] Vezi f. 141.

[397] Vezi f. 166.

[398] *Istoria României. Transilvania*, Vol. II, p. 1556.

Istoricul Dinu C. Giurescu subliniază caracterul politic preponderent al instanței, dat de cei 7 „judecători ai poporului", persoane civile, unele cu puțină carte, dar cu origine muncitorească sănătoasă, propuși de formațiunile politice din coaliția guvernului Petru Groza. De obicei, trimiterea în judecată în procesele celor vinovați de crime de război și de dezastrul țării se făcea de către Consiliul de Miniștri care, subliniază Giurescu, „*pe plan juridic, într-un regim normal, nu avea nici o autoritate; Guvernul era însă și la acest capitol executantul docil al dispozițiilor venite de la Moscova*".[399]

Acuzatorii publici

Legea nr. 50 din 20 ianuarie 1945, pentru urmărirea și pedepsirea criminalilor și profitorilor de război, instituia un număr de acuzatori publici (art. 4), desemnați de ministrul justiției dintre magistrați, juriști, membri ai corpurilor constituite sau membri ai organizațiilor profesionale. Unul dintre acuzatorii publici, desemnat de Consiliul de Miniștri la propunerea ministrului de justiție, ocupa funcția de șef al acuzatorilor publici.

Misiunea acuzatorilor publici era de a cerceta și instrui criminalii și profitorii de război, precum și pe complicii, instigatorii, favorizatorii și tăinuitorii acestora. Ministrul de justiție, continua art. 4, dacă va găsi necesar, va putea institui acuzatori publici și în orașele de reședință ale Curților de Apel.[400]

Potrivit *Legii Nr. 51 pentru urmărirea și sancționarea celor vinovați de dezastrul țării*, din aceeași zi,[401] cercetarea și instruirea acestor vinovați urma a se face tot de către acuzatorii publici.

Informații suplimentare cu privire la acuzatorii publici a adus Legea nr. 312/1945, care cuprindea 4 articole referitoare la acuzatorii publici:

- Art. 5 – Acuzatorii publici vor cerceta toate cazurile deferite de Consiliul de Miniștri. Ei se vor putea sesiza și din oficiu sau după trimiterea făcută de Președinția Consiliului de miniștri pentru cercetări. Ei vor putea lua orice măsuri asiguratoare asupra bunurilor bănuitului și ale altor persoane fizice sau juridice, măsuri care vor rămâne în ființă până la judecare. Acuzatorii publici vor putea ridica, în totul sau în parte, măsurile de asigurare.
- Art. 6 prevedea dreptul acuzatorilor publici de a face orice investigații și de a culege orice probe, uzând și de toate drepturile și puterile acordate de codul de procedură penală Ministerului public și judecătorului de instrucție. Ei vor putea fi ajutați de magistrați, grefieri sau juriști, precum și de specialiști în domeniul financiar, de experți și funcționari care vor fi numiți sau delegați de ministrul justiției.[402]
- Art. 7 cuprindea specificația conform căreia mandatele de arestare urmau a fi emise de Consiliul de Miniștri sau de acuzatorii publici, cu încuviințarea acuzatorului șef. Arestările ordonate nu erau supuse confirmării.[403]
- Art. 8 – în urma cercetărilor întreprinse, acuzatorul public întocmea actul de acuzare care urma a fi supus Consiliului de Miniștri pentru aprobare, actele acuzatorului public și ale Consiliului de Miniștri neputând fi atacate pe nicio cale.

---

399 Solomovici, „«Tribunalul Poporului» și Procesul...", *loc. cit.*

400 „Legea Nr. 50/1945…", p. 90.

401 *Colecțiune*..., Tomul XXIII, 1–31 ianuarie 1945, pp. 95–98.

402 Acuzatorii publici aveau dreptul de a cere ca dispozițiunile lor să fie executate atât de organele puterii judecătorești, cât și de cele ale puterii executive de orice categorie. Ei puteau cere să fie asistați în orice împrejurare de organele forței publice. De asemenea puteau face orice descinderi, percheziții, aveau libertatea de a ridica orice corpuri delicte, orice acte de la particulari sau de la orice autoritate civilă sau militară, chiar și acte cu caracter secret.
Toate autoritățile publice erau datoare să dea concursul acuzatorilor publici sub sancțiunea dispozițiilor art. 243 din codul penal pentru funcționarii publici care ar nesocoti această îndatorire.
Parchetele militare și comandamentele garnizoanelor erau obligate să pună la dispoziția acuzatorilor publici militarii din cadrele active ale armatei. Pentru ofițerii superiori gradului de căpitan era nevoie, în acest scop, de autorizația prealabilă a ministrului de război.

403 Acuzatorii publici puteau ordona eliberarea celor arestați de ei numai cu încuviințarea acuzatorului șef. Consiliul de Miniștri putea ordona, în toate cazurile, eliberarea celor arestați (art. 8 din „Legea Nr. 312/1945...", *loc. cit.*).

Judecarea faptelor prevăzute de această lege urma a se face de Tribunalul Poporului.[404]

Acuzatorii publici au fost numiți de ministrul de Justiție comunist Lucrețiu Pătrășcanu și mulți dintre ei, dacă nu toți, erau membri de partid. În lista acestora figurează avocații Avram Bunaciu (care în 1948 va primi postul lui Pătrășcanu),[405] Raiciu Ion, Stoican Vasile, Mayo M., Vicol Constantin, Botez Stroe, Ioan Ion I., Grozdea Petre, Popilian Mihail, Mocanu Constantin și Leibovici H.; magistrații Pora Ion și Ralescu Ștefan; funcționarul civil Surdu Camil și muncitorii Drăghici Alexandru (care va deveni ministru de Interne în 1952) și Săracu Dumitru (fost ospătar).[406]

Presa comunistă se întrecea în elogierea acuzatorilor publici, a acestor „martiri ai libertății", care altădată erau ei condamnați de dictatura fascistă. Până și cabinetele acestora „emanau dreptatea poporului".[407]

Tribunalele Poporului au funcționat doar o scurtă perioadă, fiind desființate la 28 iunie 1946, deși ulterior au mai fost pronunțate sentințe în procese aflate pe rol. Cele mai importante dintre persoanele condamnate de instanța clujeană au părăsit Ardealul de Nord împreună cu autoritățile maghiare.

Comuniștii au intervenit pentru eliberarea unora dintre tovarășii aflați în arest la Curtea Marțială sau la Tribunalul Poporului Cluj, pentru că în urma cercetărilor întreprinse de ei au constatat că „nu corespund acuzațiile aduse împotriva lor". Problema însă era una de imagine. „*Vă rugăm să aveți în vedere căci pentru Organizația noastră*, se scria într-un astfel de document, *este cam compromițător [...] Avem mare nevoie acuma în cadrul campaniei electorale fiindcă* (Óvari Andrei, unul dintre cei aflați în această situație) *este responsabilul educației politice din celulă [...] Vă rugăm ca să dați îndrumare în caz de nevoie unde să mergem pentru a ușura situația celor arestați*".[408]

Neașteptând justiția care întârzia să facă dreptate sau nemulțumiți de sentințele acordate, românii au produs după 23 august 1944 atrocități asupra populației maghiare din Transilvania de Nord, ca răzbunare pentru masacrele din perioada 1940–1944. Cifrele diferă,[409] ambele surse, atât cele românești, cât și cele maghiare, fiind încorsetate în subiectivism. Cert este faptul că diferendele dintre maghiari, evrei și români au fost folosite de către comuniști, imediat după 23 august 1944, pentru a-și atinge propriile scopuri. Aceste atrocități vor servi Partidului Comunist drept pretexte pentru epurarea întregii societății românești refractare noului regim ce dorea să se impună.

Curtea de Apel Cluj

După desființarea Tribunalului Poporului din Cluj, actul de justiție privind pedepsirea criminalilor de război a fost preluat de Curtea de Apel Cluj, în intervalul 1946–1952. Înalta Curte de Casație și Justiție din București a casat unele hotărâri ale Tribunalului Poporului din Cluj, astfel că unii criminali de război au fost rejudecați de Curtea de Apel din Cluj și au reușit să obțină pedepse mai ușoare. Câțiva au fost chiar achitați. Totuși, multora Curtea de Apel Cluj le-a respins cererea de revizuire a sentinței date. În câteva

[404] Art. 10 din „Legea Nr. 312/1945...", p. 718.

[405] Miniștrii Justiției în primul deceniu postbelic au fost următorii: Lucrețiu Pătrășcanu (ad-int., 23 aug. 1944 – 8 sept. 1944); Aureliu Căpățână (8 sept. 1944 – 4 oct. 1944); Dimitrie D. Negel (ad-int., 4 oct. 1944 – 4 nov. 1944); Lucrețiu Pătrășcanu (4 nov. 1944 – 23 feb. 1948); Avram Bunaciu (25 feb.-13 apr. 1948).

[406] „Procesul criminalilor de război", în *FINAL REPORT of the International Commission on the Holocaust in Romania*, http://www.ushmm.org/research/center/presentations/features/details/2005-03-10/pdf/romanian/chapter_12.pdf, p. 396, accesat la 13.05.2018.

[407] Voicu, *op. cit.*, p. 5.

[408] Este și cazul comuniștilor Óvari Andrei, Mocșoi Carol, Ulocni Ghiorghi, Molnași Albert din comuna Teaca (*Comitetul Regional PCR Cluj*, Inv. 1, Dos. 9/1946, f. 15).

[409] Potrivit surselor maghiare, pe baza proceselor verbale înregistrate după expulzarea administrației române, la centrul UPM din Cluj figurau peste șaizeci de crime. Populația maghiară a Clujului a cunoscut apoi *deportările*, deoarece în cursul zilelor de 13–15 octombrie au fost ridicați de către soldații sovietici aproximativ 3.000–5.000 de maghiari, iar cea mai mare parte a lor au murit pe drum ori ca prizonieri sovietici. Potrivit aceleiași surse, printre aceștia s-au numărat și comuniști sau social-democrați. Au fost deportați inclusiv trei dintre conducătorii Consiliului Maghiarilor Ardeleni: Béla Teleki, Sándor Vita și Béla Demeter (*Autonomiști și centraliști. Enigmele unor decizii istorice. Transilvania de Nord din septembrie 1944 până în martie 1945*, Mihály Zoltán Nagy, Gábor Vincze (editori), Cluj-Napoca, Fundația CRDE, 2008, pp. 40, 54–56).

cazuri, Curtea de Apel Cluj și-a declinat competența judecării unor criminali care au comis crime în afara teritoriului românesc și a trimis procesele Curții de Apel București. Cu toate acestea, Curtea de Apel Cluj a avut puțin mai mult succes, mulți criminali de război fiind judecați, în perioada 1946–1952, sub stare de arest, cu toate că marii vinovați au fost judecați și de data aceasta în contumacie, în speță cei condamnați la muncă silnică pe viață. Sentințele acestei instituții au fost cuprinse între „muncă silnică pe viață, muncă silnică pe viață plus 15 ani temniță grea" și 3 luni închisoare corecțională.

Un număr relativ mare de înalți oficiali guvernamentali și militari maghiari, responsabili de plănuirea și implementarea Soluției Finale au fost judecați la Budapesta, fiind acuzați, printre altele, și de crimele comise în Transilvania de Nord.[410] Arestarea și punerea sub acuzare a indivizilor suspectați de crime de război în Transilvania de Nord – și în alte teritorii ale României postbelice – s-au făcut în termenii Convenției de Armistițiu, sub supravegherea Comisiei Aliate de Control, aflată sub Înaltul Comandament Aliat (sovietic).

„Procesul Ghetoului" este ilustrativ pentru măsura în care justiția și-a îndeplinit menirea prin Tribunalul Poporului din Cluj. În fond, niciunul dintre cei condamnați nu și-a ispășit sentința. În România, ca pretutindeni în Europa Centrală și de Est, în perioada stalinistă regimul a găsit necesar să adopte o nouă politică socială care viza, printre altele, consolidarea partidului comunist. Potrivit unui decret adoptat la începutul anului 1950, cei condamnați pentru crime de război *„care au dat dovadă de bună purtare, îndeplinindu-și conștiincios sarcinile și au dovedit în timpul detenției lor că au devenit apți de coabitare socială"* au fost selectați pentru o eliberare imediată, fără a se ține cont de severitatea sentinței inițiale. Mânați de oportunitatea politică, comuniștii au transformat justiția criminală într-o parodie.[411] Mulți dintre cei eliberați se vor alătura Partidului Comunist. Alții vor avea de așteptat amnistiile acordate între 1962 și 1964, când au fost introduse metodele regimului național-comunist, iar Partidul avea nevoie de înclinațiile naționaliste ale prizonierilor politici și în special ale intelectualilor aflați printre aceștia.

Parțial, calvarul datorat ocupației ungare avea să se termine după eliberarea Nordului Ardealului și reintroducerea administrației românești, chiar dacă vinovații de atrocitățile și masacrele în masă instituite împotriva populației pașnice românești și evreiești – în special cele de la Ip, Treznea,[412] Huedin, Mureșenii de Câmpie, Zalău – au fost doar în parte judecați. Deși opinia publică românească și-a pus mari speranțe în Tribunalul Poporului, acesta nu a putut aduce în fața instanței pe numeroși criminali de război, judecându-i astfel în contumacie, dovadă că justiția română din acei ani nu și-a putut îndeplini cu adevărat menirea. Deși s-a constituit o convenție între România și Ungaria pentru extrădarea criminalilor de război, Ungaria nu și-a onorat obligația. Nici măcar Horthy sau Wert Henrik, ultimul șef de stat major al armatei ungare, nu au fost extrădați României pentru judecare. Unul dintre puținii extrădați a fost generalul Rajnay Károly, fostul comandant militar al Oradei și prefect al acestui oraș, care a fost judecat și condamnat la 20 de ani temniță grea pentru complicitate și autorat la crimă.[413] Pentru cea mai mare parte a românilor transilvăneni însă, teroarea avea să continue și după eliberare, dar sub o altă formă: aceea a epurației comuniste, a purificării administrației publice de elementele „nefolositoare" sau dăunătoare comunismului, pentru că, dacă ar fi să cităm un pasaj dintr-un articol apărut în „Adevărul Ardealului", *„războiul nu s-a terminat la 23 august, deci această dată nu poate fi luată drept bază pentru stabilirea culpabilității unuia sau altuia dintre vinovați"*.[414]

---

[410] O partea a oficialilor militari și civili maghiari și germani implicați în Soluția Finală din Ungaria, inclusiv din Transilvania de Nord, au fost judecați după război în diferite părți ale lumii. Cei mai mulți dintre ei au reușit să scape cu trupele naziste în retragere și au evitat punerea sub acuzare, ascunzându-și identitatea după capturarea lor de către Aliați. Alții au reușit să se stabilească în Occident, afirmându-se ca unelte utile în lupta împotriva comunismului și Uniunii Sovietice, în timpul Războiului Rece (*Final Report…*, pp. 335–336).

[411] *Ibidem*, p. 336.

[412] Conform unor surse, masacrele din Ip și Trăznea au avut la bază hărțuirea armatei ungare asupra căreia s-a tras din pândă, iar soldații și-au luat revanșa, după date românești, cu 157 de morți (Mihai Fătu, Mircea Mușat (coord.), *Teroarea horthysto-fascistă în nord-vestul României (septembrie 1940–octombrie 1944)*, Ed. Politică, București, 1985, p. 74).

[413] *Istoria României. Transilvania*, p. 1578.

[414] „Tribunalul Poporului – o unealtă a dreptății", în *Adevărul Ardealului*, Anul I, Nr. 19, 11–18 iulie 1945, p. 1.

I.2.2. Pervertirea operei de pedepsire a adevăraților vinovați

Fascismul, hitlerismul, șovinismul și democrația de fațadă în presa comunistă

În concepția românului de rând, termenii „fascist" sau „hitlerist" însemnau același lucru. Legislația „purificatoare" elaborată de Partidul Comunist imediat după 23 august 1944 amintea deopotrivă ambii termeni, incriminându-i în aceeași măsură. Cu toate acestea, presa comunistă din perioada 23 august 1944 – 30 decembrie 1947 preferă folosirea termenului „fascism". Nazismul a fost și atunci, la fel cum este și acum, deseori confundat cu fascismul, asta și datorită faptului că nazismul preia unele elemente din fascism: dictatura, iredentismul teritorial și bazele teoriei economice. La fel, fascismul importă antisemitismul nazist. Mussolini nu era antisemit până să intre în alianță cu Hitler. Putem astfel afirma că hitlerismul poate fi considerat o subdiviziune a fascismului, fiind o doctrină politică a acestuia. Comuniștii însă nu s-au străduit să explice în ce constă diferența. Pentru ei, ca și în cazul dictatorului spaniol Francisco Franco, cuvântul „fascist" îi desemna pe cei refractari regimului comunist. Privind întemnițările sub acuzația de „fascism", ele nu au constituit o practică specific antiromânească. În această perioadă acuzația respectivă s-a practicat ca formă obișnuită al răfuielii cu persoanele anticomuniste prin toată zona ocupată a Europei Centrale și Răsăritene.

Doctrinele mișcărilor fasciste și hitleriste se opuneau ferm celor comuniste, precum și celor democratice. Nu este de mirare deci că toate acțiunile de epurare întreprinse de Partidul Comunist Român au avut ca scop, de cele mai multe ori doar la nivel teoretic, lichidarea fascismului, hitlerismului și șovinismului, în scopul instaurării „democrației" de tip comunist. Privind acest proces prin prisma presei, putem spune că în perioada 23 august 1944 – 30 decembrie 1947 aproape că n-a existat număr din presa comunistă care să nu facă referire la acești termeni. Au fost date o serie de definiții, care mai de care mai elaborate, dezvoltând, dincolo de orice limită, definiția dată acelorași termeni de către dicționarele contemporane. Astfel, definind fascismul și șovinismul,[415] comunistul bulgar Gheorghe Dimitrov[416] spunea: *„Fascismul este organizația represiunii teroriste împotriva clasei muncitoare și împotriva părții revoluționare a țărănimii și intelectualității. În politica externă, este șovinismul în forma cea mai brutală. Masca de demagogie a fascismului i-a dat putința de a atrage după sine, în multe țări, masele micii burghezii și unele pături înapoiate ale proletariatului, care nu și-au dat seama de caracterul de clasă al fascismului. Fascismul este ofensiva cea mai furioasă a reacțiunii împotriva poporului muncitor. Este șovinism fără frâu și război de cucerire".*[417]

Maxim Gorki definea fascismul și teoria rasială ca fiind „apologia nudă și cinică a jafului înarmat".[418]

În vocabularul comunist din epocă termenul de „șovin" sau „reacționar", folosit în legătură cu românii, se identifica cu atitudinea ostilă față de minorități și viza în mod expres partidele „istorice", împreună cu toți simpatizanții acestora. Generalizând însă în discursul comunist fasciștii nu erau nici români, nici maghiari și nici de altă naționalitate, ci „partea putredă" a acestor naționalități, menirea guvernului fiind aceea de a curăța țara de aceste „lipitori și gunoaie", abia apoi putând începe „reconstrucția a ceea ce reacțiunea a distrus și mai distruge". Comuniștii îndemnau poporul să demascheze pe toți fasciștii, vinovați de păgubirea neamului, „paraziții, călăii și temnicerii Europei", cei care îndemnau la ură, rasism și dușmănie între neamuri, cei care „puneau barieră între intelectuali și popor și care au ținut plugărimea în mizerie veacuri de-a rândul". „Mucegaiul și latura neagră a popoarelor",[419] erau considerați răspunzători și pentru toate neajunsurile și situația gravă din țară, iar eliminarea lor urma a fi făcută „prin forța maselor", prin îndeplinirea îndemnurilor URSS: *„Șovinismul, de oriunde s-ar manifesta, atât cel unguresc, cât și cel românesc, trebuie ars cu*

[415] Șovinism = atitudine politică constând în afirmarea superiorității unei națiuni asupra altora, în manifestarea exclusivismului și intoleranței naționale (*DEX online – Dicționar explicativ al limbii române*, http://dexonline.ro/definitie/șovinism, accesat la 10 ianuarie 2021).

[416] Gheorghi Mihailov Dimitrov (1882–1949) a fost lider al partidului comunist bulgar și unul dintre principalii activiști ai Cominternului. A fost primul ministru al Bulgariei între anii 1945–1949.

[417] Gheorghe Dimitrof, în *Adevărul Ardealului,* Anul I, Nr. 15, 17 iunie 1945, p. 1.

[418] „Maxim Gorki contra fascismului", în *Adevărul Ardealului*, Anul I, Nr. 16, 24 iunie 1945, p. 2.

[419] „Democrați de ultimă oră…", în *Plugarii*, Gazeta Frontului Plugarilor din România, regiunea Cluj, Anul II, Nr. 31, 11–18 aprilie 1945, p. 1.

fierul roșu, căci e un teren prielnic pentru încolțirea din nou a mișcării fasciste, pentru derutarea poporului, prădare, subjugare și întărirea lui în noi aventuri imperialiste".[420]

Această activitate trebuia dusă în special în Nordul Transilvaniei, unde șovinismul era mult mai puternic decât în restul țării. În capitala provinciei, în piața centrală a orașului Cluj, Piața Libertății, pe fațada sediului PCR era un panou uriaș cu portretul „tătucului" Stalin, întregul oraș fiind împânzit de lozinci cu îndemnuri la lupta împotriva șovinismului, burgheziei, moșierilor, chiaburilor, capitalismului, partidelor istorice, considerați în bloc drept „dușmani ai poporului". PC a subliniat în nenumărate rânduri faptul că răspunderea pentru ororile săvârșite în Nord-Vestul României în perioada 1940–1944 nu trebuie aruncată asupra poporului ungar, cei care au comis aceste acte neavând nimic comun cu poporul ungar, care a trăit, a muncit și luptat de-a lungul secolelor pentru un trai mai bun, alături de români și în raporturi bune cu aceștia. Au fost și cazuri în care maghiari localnici au fost maltratați, alături de români și evrei. Deși este adevărat că mulți maghiari de rând au făcut cauză comună cu românii oprimați de regimul horthyst, o parte importantă a burgheziei și intelectualității maghiare din Ardeal a colaborat cu Marele Stat Major al armatei maghiare. Stârpirea acestora trebuia să fie sarcina de căpetenie a administrației locale.[421]

Dacă originea etnică nu reprezenta pentru comuniști, teoretic, vreo importanță în catalogarea fasciștilor din interiorul granițelor țării, culoarea politică, de asemenea doar la nivel teoretic, nu reprezenta nici ea vreo importanță. Fascistul era așezat pe același taler cu oricare alt reacționar, de orice orientare politică. Fasciștii puteau să fie legionari, liberali, țărăniști sau doar simpli simpatizanți ai acestora. Oricum, toți trebuiau eliminați pentru că prin acțiunile lor conspirau împotriva „democrației" și a statului. Totodată, pentru deplina nimicire a acestora, pentru pedepsirea tuturor „trădătorilor și vinovaților de războiul dus împotriva URSS, Angliei și Americii", lupta trebuia să fie dusă cot la cot cu Armata Roșie. Doar alături de URSS România își putea asigura libertatea și independența, singurul mijloc de a cuceri încrederea *„popoarelor iubitoare de libertate"*[422] și de a se face admisă în rândurile lor.

Antiteza dintre fascism și „patriotism sovietic" a fost subliniată de comuniști în numeroase cazuri. Ambele sunt ilustrate ca fiind două feluri de patriotisme, unul bun și altul rău, unul adevărat și altul fals. *„Falsul patriot de ieri, fascistul, legionarul, ațâța contra neamurilor conlocuitoare sau învecinate. El subestimează virtuțile, limba și valorile culturale ale celorlalte neamuri și desconsideră rasele din jur."*[423] Presa, școala și literatura așa-zișilor falși patrioți *„instigau poporul împotriva națiunilor vecine"*, iată de ce acestea trebuiau epurate cât mai repede posibil. În schimb, patriotismul „adevărat", adică cel sovietic, „nu ura popoarele" și își îndrepta poporul spre o soartă mai bună. El își lega strâns toate națiunile și popoarele într-o familie unică. Drept urmare, ceea ce românul trebuia să facă, conform viziunii comuniste, era să aleagă între vechiul patriotism, care ducea la bombe, omoruri sau mizerie, și patriotismul proletariatului, susținătorul înfrățirii popoarelor, garantul păcii și prosperității lumii. Mentalitatea fascistă, care susținea că numai prin desconsiderarea, robirea sau nimicirea altor popoare se poate ajunge la fericirea propriului popor, trebuia să dispară, neavând nimic în comun cu „democrația", „lipsa de șovinism" și „egalitatea perfectă între popoare".[424]

Deși publicațiile vremii au folosit preferențial termenul de „fascism", și despre cuvântul „hitlerism" se publicau texte similare. În „Adevărul Ardealului" citim că stârpirea hitlerismului era marea problemă de care depindea însuși viitorul țării. Hitlerismul trebuia să fie „scos din toate ascunzișurile", să-i fie „rupte de pe față toate măștile". Trebuia să-i fie smulse și ultimele „rădăcini blestemate", rădăcini reprezentate și

---

[420] D. Volturin, „Șovinismul trebuie ars cu fierul roșu" (articol extras din ziarul armatei sovietice), în *Adevărul Ardealului*, Anul I, Nr. 11, 17 mai 1945, p. 1.
[421] „Să vedem realitățile. Discursul tovarășului ministru Pătrășcanu", în *Adevărul Ardealului*, Anul I, Nr. 16, 24 iunie 1945, p. 8.
[422] „Calea spre comunitatea popoarelor libere", în *Scânteia Ardealului,* Organul Comitetului Regional pentru Nordul Ardealului al PCdR, Anul I, Nr. 2, 18 martie 1945, p. 5.
[423] „Două feluri de patriotisme", în *Plugarii*, Anul II, Nr. 11, 21 ianuarie 1945, p. 1.
[424] *Ibidem*, *loc. cit.*; Victor Pocol," Mentalitatea care trebuie să dispară", în *Plugarii,* Anul II, Nr. 9, 17 ianuarie 1945, p. 3.

de dușmanii „istorici” ai democrației: Iuliu Maniu și Dinu Brătianu, cunoscută fiind conlucrarea dintre liberali, țărăniști și legionari împotriva comuniștilor.[425]

Pentru incriminarea partidelor de opoziție, PC s-a folosit din plin de pretextul legăturii dintre partidele de opoziție și fasciști, hitleriști sau șoviniști. Nu este de mirare faptul că este prezent și în *Programul de guvernare* al FND: *„Datorită politicei rasiale-șovine și acțiunilor criminale ale gărzilor fasciste trimise în Ardealul de Nord [...], Ardealul de Nord este și astăzi despărțit de restul țării*.”[426]

Pentru rezolvarea problemelor vitale ale țării, FND înfățișa națiunii, prin amintitul *Program de guvernare,* câteva „soluții imediate”, majoritatea făcând referire la termenii avuți în vedere:

1. participarea cu maximum de efort la război alături de Națiunile Unite, pentru distrugerea cât mai grabnică a hitlerismului și pentru eliberarea popoarelor;
2. înfăptuirea unei politici democrate și de înfrățire între națiunile (naționalitățile) conlocuitoare ale țării, politică ce va asigura încadrarea Transilvaniei de Nord, despărțită de restul țării din pricina politicii șovine și reacționare a elementelor fasciste din guvernele care s-au succedat de la 23 august 1944;
3. înlăturarea elementelor fasciste, antonesciene și sabotoare din fruntea întreprinderilor publice și particulare;
4. reorganizarea armatei în spirit democrat, eliminând elementele reacționare și fasciste și înrolând o ierarhie militară întemeiată pe principiul autorității morale și al pregătirii profesionale a comandanților;
5. arestarea și judecarea criminalilor de război;
6. lichidarea completă a legionarismului, precum și a tuturor rămășițelor hitleristo-fasciste;
7. curățirea aparatului de Stat de toate elementele fasciste și profasciste.

Pentru rezolvarea acestor probleme, FND „cheamă toți patrioții, toți democrații sinceri, toate grupările politice și profesionale să adere la programul său de guvernare și să intre în rândurile sale”, cu toate că abia cu câteva rânduri mai sus PNȚ și PNL erau acuzate că ar fi dus o politică „antipopulară” și duplicitară, de împiedicare a „democratizării”.[427] Era de așteptat ca aceste două partide să respingă invitația, după cum s-a și întâmplat.

I.2.2.1. Epurarea guvernelor anterioare datei de 6 martie 1945

Imediat după lovitura de stat s-a pus problema formării unui guvern cu adevărat reprezentativ, dar și binevoitor față de Uniunea Sovietică. În realitate, ținând cont de resentimentele românilor față de sovietici, acest guvern era o contradicție politică, cele două cerințe fiind incompatibile. Alegerea au făcut-o comuniștii, sprijinindu-se pe ajutorul URSS: guvernul trebuia mai bine să fie după placul sovieticilor decât după cel al românilor, chiar dacă oficial PC nu a recunoscut niciodată acest lucru. Așadar, președintele primelor două guverne care au urmat actului de la 23 august, generalul Sănătescu, lipsit de sprijinul Moscovei, a fost acuzat, împreună cu o parte a miniștrilor cabinetului său, că s-a opus atunci când a fost vorba să ia măsuri energice împotriva celor ce au dus țara în situația dezastruoasă în care era și au împiedicat aplicarea cât mai hotărâtă a Convenției de Armistițiu. Era așadar nevoie de o remaniere a guvernului. Soarta lui Sănătescu a fost împărtășită și de ministrul de interne, Nicolae Penescu, înlăturat în urma acuzației că ar fi încercat să ascundă de epurare pe toți fasciștii, care pentru faptele lor trebuiau să fie arestați și pedepsiți.[428] A urmat guvernul generalului Nicolae Rădescu, care, deși în timpul regimului Antonescu a fost internat în lagăr și a păstrat o poziție antihitleristă, a fost acuzat acum că ar fi tras în popor, fiind astfel demis. Motivul real

[425] „Șovinismul, orice ură dintre naționalități trebuie să fie ștearsă”, în *Adevărul Ardealului,* Anul I, Nr. 12, 24 martie 1945, p. 5.
[426] „Programul de guvernare al Frontului Național Democrat”, în *Plugarii*, Anul II, Nr. 19, 11 februarie 1945, p. 3.
[427] *Ibidem*, *loc. cit.*
[428] „Remanierea guvernului român”, în *Plugarii*, Anul I, Nr. 5, 25 decembrie 1944, p. 1.

era legat de repetatele împotriviri ale generalului la acțiunile PC. S-a ajuns astfel la formarea unui guvern care doar se proclama reprezentativ, dar care încerca din răsputeri să câștige bunăvoința Moscovei. Au fost acceptați chiar și membri de cetățenie sovietică, această situație scandalizându-i pe unii români. Onisifor Ghibu îl condamna pe Petru Groza că a consimțit să prezideze un guvern în compoziția căruia au intrat, la cele mai importante departamente – externe, armată și finanțe –, miniștri care nu erau nici cetățeni români, nici români de sânge sau de suflet, ci evrei ca Ana Pauker, ruteanul Emil Bodnăraș și ungurul Vasile Luca, toți trei cetățeni sovietici, o anomalie nemaiîntâlnită probabil nicăieri în întreaga lume.[429] Acest guvern, împreună cu cele trei anterioare lui, au început opera de purificare a guvernului de elementele „fasciste și hitleriste".

Înainte de definitivarea legii criminalilor de război, guvernul a luat o primă hotărâre pentru arestarea tuturor demnitarilor membri ai guvernelor între decembrie 1937 – 23 august 1944. Cei vizați erau împărțiți în două categorii. Din prima făceau parte persoanele răspunzătoare de pregătirea României pentru războiul de partea Germaniei: 32 de foști miniștri și 28 de subsecretari de stat. A doua categorie îi cuprindea pe cei de la guvernul prezidat de Ion Gigurtu și până la 23 august 1944, adică 41 de foști miniștri și 25 de subsecretari de stat. La aceștia s-au mai adăugat 5 foști consilieri regali, care participaseră fără portofolii în cabinetul Miron Cristea, constituit la 10 februarie 1938. Se prevedeau, în total, 131 de arestări, între care se numărau și cele ale lui Gheorghe Tătărescu și Mihail Ralea. Dorința lui Iuliu Maniu era să-i aducă în fața instanței și pe colaboratorii regimului lui Carol al II-lea. Totuși, Gheorghe Tătărescu – pentru că se arătase favorabil FND-ului – și Mihail Ralea, președintele Partidului Socialist Țărănesc – pentru că fuzionase cu Frontul Plugarilor al lui Petru Groza –, au scăpat de epurație.[430] Oportunismul lui Gheorghe Tătărescu i-a fost de folos foarte puțin timp, pentru că în noiembrie 1947 avea să fie *„debarcat de comuniști și apoi zvârlit într-o închisoare pentru mulți ani. O lecție pe care, s-ar părea, oportuniștii n-au fost capabili s-o învețe: orice alianță cu comuniștii sfârșește prin sacrificarea aliaților necomuniști."*[431]

La 28 decembrie 1944, a început epurarea la Ministerul de Interne, locul unde în timpul regimului antonescian s-au petrecut cele mai multe fărădelegi. Erau vizate elementele care nu mai aveau ce căuta în corpul funcționarilor publici. La Ministerul de Interne, care include pe lângă serviciul administrativ[432] și Siguranța și Prefectura Poliției Capitalei, scria „Scânteia", epurația ar fi trebuit să fie fapt împlinit a doua zi după actul istoric de la 23 august. În schimb, listele elementelor ce urmau să apară în fața comisiei de epurare erau foarte scurte în raport cu numărul celor care „necinstesc cu prezența lor serviciile ministerului, de unde continuă să dirijeze treburile publice".[433]

După ce la 20 ianuarie 1945 a fost promulgată *Legea pentru urmărirea și pedepsirea criminalilor și profitorilor de război*, la 29 ianuarie 1945 Consiliul de Miniștri a ordonat arestarea unui număr de 89 de persoane bănuite de a fi comis crime de război. Printre acestea se numărau și mareșalul Ion Antonescu, Mihai Antonescu, Nicolae Mareș – fost ministru al Agriculturii –, Eugen Cristescu,[434] Horia Sima, Radu Leca și alții. Tot acum s-a stabilit și arestarea unui număr de 65 de persoane bănuite de a fi responsabile de dezastrul țării. Pe lista acestora figurau, pe lângă Ion și Mihai Antonescu, Mihail Manoilescu, Ion Gigurtu, Valer Pop (avocat clujean), Nichifor Crainic, Pamfil Șeicaru, Ion Alexandru Brătescu-Voinești. Alte persoane erau urmărite pentru funcțiile deținute în timpul administrației românești în Transnistria. Lista începea cu profesorul Gheorghe Alexianu, fost guvernator al provinciei, urmând comisarii de poliție, comandanții de legiuni și posturi de jandarmi, prefecți de județe din Transnistria și alții.

---

[429] Onisifor Ghibu, „Memorii către Groza, martie 1946", în *Chemare la judecata istoriei*, Vol. I, Ed. Albatros, București, 1992, p. 91.

[430] Giurescu, *op. cit.*, p. 90.

[431] Gheorghe Boldur-Lățescu, *Genocidul comunist în România*, Vol. 1, Ed. Albatros, București, 1992, p. 22.

[432] Pe lista celor propuși pentru epurarea de la Administrație figurau Glod Gheorghe, Popescu Cornel, Stoenescu Dumitru, Tănăsescu Constantin, Ștefănescu Mihail, Craiu Dumitru, toți foști inspectori generali administrativi („Epurația la Ministerul de Interne. Primele liste ale persoanelor epurabile", în *Scânteia*, Nr. 96, 28 decembrie 1944, p. 3).

[433] *Ibidem*, *loc. cit.*

[434] Director al Serviciului Secret de Informații în perioada 12 noiembrie 1940 – 23 august 1944.

În perioada 7–20 mai 1946 s-a desfăşurat la Bucureşti aşa-numitul „proces al marii trădări naţionale”, în cadrul căruia au fost condamnaţi la moarte mareşalul Ion Antonescu, Mihai Antonescu şi alţi fruntaşi ai fostului regim. Cererile de graţiere ale mareşalului Antonescu, ale lui Mihai Antonescu – fost ministru al Propagandei, ale lui Constantin Vasiliu, fost subsecretar de stat al Ministerului Afacerilor Interne şi Gheorghe Alexianu au fost respinse de către regele Mihai, acesta comutând însă în muncă silnică pedeapsa cu moartea aplicată condamnaţilor Constantin Pantazi, fost ministru al Apărării Naţionale, Radu Leca, fost comisar al guvernului pentru chestiunile evreieşti şi Eugen Cristescu, fost director general al Serviciului antonescian de Poliţie Secretă.[435] (Anexa 4)

După procesul primului lot de „criminali de război”, din mai 1945, se vor pronunţa şi sentinţele în procesul „ziariştilor”,[436] unii dintre condamnaţi contribuind la susţinerea şi răspândirea antisemitismului în perioada anterioară. În luna iunie a aceluiaşi an, în cadrul celui de-al treilea lot de „criminali de război”, au fost judecaţi cei care au participat la diverse masacre sau au condus lagăre de muncă. În februarie 1946, „unealta dreptăţii” **– Tribunalul Poporului** – va pronunţa sentinţa în procesul „Centralei Evreilor”,[437] va avea loc procesul unor membri ai guvernului Horia Sima, al celor ce au făcut propagandă fascistă, precum şi al fostului guvernator al Basarabiei, generalul C. Voiculescu. Vor fi judecaţi şi condamnaţi şi cei responsabili de crime în spaţiul sovietic, responsabilii masacrelor de la Odessa, ajungându-se ca, după multe amânări, să se finalizeze şi procesul celor implicaţi în masacrul de la Iaşi din 1941. Prin aceste procese, noul guvern înţelegea să repare ororile trecutului. Cu toate acestea, comuniştii nu au fost dispuşi să *„facă aceste reparaţii în toată măsura ce le stătea la dispoziţie, ducând o politică de tergiversare, de promisiuni făcute atât evreilor, dar şi ne-evreilor, căutând astfel să capete adeziunea unei mase cât mai numeroase, inclusiv a antisemiţilor, a căror atitudine răbufnea din când în când”.*[438]

PC a supraestimat efectul proceselor. Populaţia nu s-a arătat prea mulţumită de aceste procese şi a sperat că regele va comuta pedepsele tuturor celor acuzaţi. Presa comunistă însă lăsa să se creadă că întreg poporul cere pedepsirea „criminalilor de război”.

POPORUL INTREG CERE PEDEAPSA CAPITALA PENTRU CRIMINALII DE RAZBOI

In întreaga ţară au continuat eri să se ţină mari meetinguri, în cari zeci de mii de cetăţeni au cerut prin moţiunile votate, condamnarea la moarte a criminalilor de război de către Tribunalul Poporului.

Muncitori, funcţionari, intelectuali, militari, invalizi, văduve şi orfani de război, au manifestat cerând să se aplice aspra pedepsire acelora ce au adus ţara la dezastru, prin aservirea ei nemţilor, pedeapsa capitală pentru nelegiuita bandă a antonescienilor, vinovată de sutele de mii de ostaşi români căzuţi într'un război criminal împotriva popoarelor paşnice din Uniunea So-

„Poporul întreg cere pedeapsa capitală pentru criminalii de război”,
în *Scânteia*, Seria III, Anul XVI, Nr. 526, 18 mai 1946, p. 1

Nemulţumirea populaţiei i-a determinat pe comunişti să-şi schimbe tactica: „pedeapsa cea mare” era rezervată vârfurilor antonesciene, direct răspunzătoare de odioasele crime, în timp ce celorlalţi condamnaţi li se putea comuta pedeapsa în muncă silnică pe viaţă. Actul acesta avea o adâncă semnificaţie, se lăuda PCR, comutarea pedepsei fiind „dovada evidentă a cât de puternică era democraţia în România”, era dovada „încrederii” pe care guvernul Groza o deţinea din partea poporului, dovada „victoriei democraţiei care a

[435] Nedelea, *op. cit.,* p. 62.

[436] O atenţie specială a fost acordată *„otrăvitorilor poporului, ziariştilor fascişti, români şi maghiari, care prin propaganda lor au făcut jocul Germaniei, învrăjbind popoarele conlocuitoare. Dosarele curgeau din întregul Ardeal, 50–100 pentru fiecare judeţ.”* („Tribunalul Poporului – o unealtă a dreptăţii”, în *Adevărul Ardealului,* Anul I, Nr. 19, 11–18 iulie 1945, p. 1).

[437] Acuzaţii au fost condamnaţi după cum urmează: Vasile Isăceanu la muncă silnică pe viaţă; Nandor Gingold la temniţă grea pe viaţă; Matias Grunberg, A. Grossman-Grozea şi Jack Leon între 12–20 ani temniţă grea (*Minorităţi etnoculturale... Evreii...,*p. 21).

[438] *Ibidem*, *loc. cit.*

pus reacțiunea cu botul pe labe”.[439] Și această acțiune, la fel ca toate celelalte, a fost folosită de PCR pentru a-și face publicitate. Dacă regele ar fi comutat și sentințele celor patru, ar fi dat în mâinile comuniștilor o puternică armă împotriva propriei persoane, care ar fi putut fi folosită oricând. Execuția acestora a avut loc la 1 iunie 1946, în penitenciarul Jilava. Antonescu a fost acuzat de instaurarea celui mai crud regim de dictatură cunoscut în istoria țării noastre, de fascism și hitlerism, de a fi invitat armatele hitleriste să intre pe teritoriul României, de a fi aderat la Pactul Tripartit din 23 noiembrie 1940, de intrarea în război de partea Germaniei și împotriva URSS Interpretul lui Hitler, dr. Paul Schmidt afirmase că Antonescu era *„antibolșevic și antislav până în măduva oaselor*.[440] Totodată îi erau imputate măsurile luate împotriva muncitorilor și țăranilor. Alte acuzații priveau starea de dependență față de germani a politicii externe, a guvernului lui, faptul că Germania a pus stăpânire pe întreaga noastră industrie petrolieră, supunerea la un tratament inuman a prizonierilor de război, precum și a celor internați pe motive politice, internarea în lagăre a luptătorilor antifasciști din țară, deportarea populației evreiești din Bucovina și Basarabia în Transnistria, unde, în cea mai mare parte a fost exterminată – în masacrele de la Iași, Odessa, Pescioara, Râbnița etc. – înființarea de ghetouri și lagăre de internare pentru deportații din motive politice.[441] Istoricul Dinu Giurescu aprecia că din toate capetele de acuzare care i-au fost aduse mareșalului, unul singur era întemeiat: răspunderea pe care o avea în moartea evreilor bucovineni, basarabeni și a celor din Transnistria. Dar primul cap de acuzare a fost acela că a declarat război Uniunii Sovietice.[442] Se adaugă răspunderea pe care mareșalul o poartă pentru deportarea și uciderea și a celorlalte minorități etnice și religioase.[443]

„SCANTEIA" 3

Desbaterile procesului Antonescu

Ședința de Luni 6 Mai d.

INTEROGATORIUL LUI ION ANTONESCU

(după note stenografice)

Aservirea țării intereselor Germaniei hitleriste. — Rolul „istoricilor" în guvernarea antonesciană. — Pregătirea războiului antisovietic. Când apare Killinger. „Actele pentru după război" ale istoricilor Maniu, Brătianu și rebeliunea

PRESEDINTELE: In ce împrejurări ați ajuns la formarea guvernului cu Horia Sima la 6 Septembrie 1940? Dați-ne pe scurt împrejurările.

ACUZ. ION ANTONESCU: Am ajuns la formarea guvernului cu Horia Sima, pentrucă Horia Sima prezenta baza politică în acel moment.

La însărcinarea mea cu formarea guvernului am vrut să fac un guvern național.

M'am adresat la toți șefii de partide cari erau cunoscuți și se manifestau; toți au cerut în primul rând abdicarea Regelui. După ce a abdicat Regele Carol, m'am adresat din nou și mi s'a pus la dispoziție personagii din grupurile respective.

PRESEDINTELE: In Guvernul de la 6 Septembrie 1940, ce personagii vi s'au dat de alte grupări?

...rice, de a nu merge alături de Germania?

ACUZATUL ION ANTONESCU: Nici o dată.

ACUZATOR PUBLIC SARACU: A declarat acuzatul că la începutul guvernării a fost ajutat, sprijinit de oamenii politici din cele două partide? Nominal cine au fost acești domni?

ACUZATUL ION ANTONESCU: Pentru Finanțe d. Crețeanu, pentru Banca Națională d. Ottulescu, pentru Economia Națională d-nul Leon; d. Cancicov nu a...

„Dezbaterile procesului Antonescu”, în *Scânteia*, Seria III, Anul XVI, Nr. 519, 9 mai 1946, p. 3

---

439 „Comutare de pedeapsă”, în *Adevărul Ardealului*, Anul I, Nr. 14, 10 iunie 1945, p. 2.

440 Baciu, *op. cit.*, p. 22.

441 *România – Viața politică în documente,1946,* pp. 186–195.

442 Cristina Vohn, „Interviu cu istoricul Dinu Giurescu”, https://jurnalul.ro/scinteia/istoria-comunismului/comunism-interviu-cu-istoricul-dinu-giurescu-22368.html, accesat la 06.09.2023.

443 În 1941 Ion Antonescu a hotărât ca toți membrii sectelor religioase neautorizate de Ministerul Cultelor și Artelor să fie trimiși imediat în organizațiile de muncă de pe Bug. Cei care nu se supuneau acestei măsuri urmau să fie trimiși în Transnistria. Pentru aceasta, MAI a dispus în 1942 să se întocmească o situație numerică a caselor de rugăciuni aparținând sectelor religioase autorizate prin amintita decizie, precum și o situație a numărului membrilor sectelor religioase de pe teritoriul urban, cu cea mai mare exactitate, pe secte. Sectele autorizate erau: Asociația religioasă Baptistă, Asociația religioasă Adventistă de ziua a 7-a, Asociația religioasă a Creștinilor după Evanghelie. Sectele interzise: Asociația Milenistă, în care intrau Studenții în Biblie și Martorii lui Iehova, Penticostaliștii, Tremurătorii, Biserica lui Dumnezeu Apostolică, Pocăiții, Nazarinenii, Adventiștii, Reformiștii, Secerătorii, Hristii, Inochențitii, Stiliștii, Tudoriștii, Foteiștii, Aconfesionalii, Trudo Baptiștii, Berbovriții, Lipovenii, Răscolicii, Copeții. Toate asociațiile religioase și sectele din România au fost desființate în decembrie 1942. Retragerea autorizării nu trebuia motivată, aceasta considerându-se act de guvernământ. Bunurile, fondurile și arhiva lor a trecut în Patrimoniul Statului, difuzarea broșurilor a fost interzisă, iar colportorii urmau a fi deferiți Parchetelor Militare. „Sectanții” au fost informați că acei care fac parte din cadrele de rezervă ale armatei vor fi concentrați și trimiși pe front, iar cei bătrâni, neapți pentru front, vor fi internați în lagăre de concentrare. A urmat arestarea, torturarea și deportarea. La finalul anului 1942, aproximativ 50 de martori ai lui Iehova au fost duși în lagărul nazist din Bor (Serbia). Pe atunci, în lagărul de la Bor erau 6.000 de evrei, 14 adventiști și 152 de martori ai lui Iehova. Alți aproximativ 40 de martori ai lui Iehova din Basarabia, Moldova și Transilvania au fost trimiși în lagărul de concentrare de la Șibot (Transilvania) în perioada 1941–1945. Antonescu a făcut și un plan de deportare a penticostalilor în Transnistria. Au scăpat de acest destin, dar n-au scăpat de închisorile din țară, care au fost aglomerate cu neoprotestanți (ANSJC, Fond *Inspectoratul de Poliție Cluj: Poliția Abrud*, Inv. 399, Dos. 109/1942, f. 2, 7; *Inspectoratul de Poliție Cluj*, Inv. 399, Dos. 674/1937, f. 27).

I.2.2.2. Democrația de extremă stângă vs. democrația burgheză

„Democrația dictaturii camuflate”. Democrația – o definiție manipulată

Definiția consacrată a democrației,[444] modalitatea de participare a membrilor unei comunități statale la exercitarea puterii, având ca esență instituirea unor raporturi de egalitate politică între membrii comunității respective, a fost interpretată de Partidul Comunist după o rețetă proprie. În timpul regimului comunist manipularea a cuprins nu doar fapte și evenimente, ci inclusiv termeni consacrați, precum „democrația”. Astfel, evenimentele de la 6 martie 1945 au însemnat intrarea țării într-o „nouă epocă a istoriei”, a încadrării pe drumul cel „bun” al „democratizării”. „Democratic” sau „democrație adevărată/reală” însemna orice persoană sau faptă/eveniment care ajuta la uzurparea puterii de către Partidul Comunist. Persoanele cu un trecut compromițător erau binevenite, cu condiția să fie gata să lucreze necondiționat pentru PC, urmând aceeași logică potrivit căreia „fascist” putea fi considerat oricine se opunea comuniștilor, indiferent de acțiunea sa împotriva Reich-ului nazist. Astfel, criteriul principal de apreciere devenea dorința de a se supune și acționa potrivit ordinelor și directivelor noului regim. Cum încrederea se putea dovedi și era verificată doar prin calitatea de membru al uneia din formațiunile politice „democratice”, au putut accede în posturi importante toți cei care aveau, după cum va scrie Ion Zainea, o conștiință de vândut, de spălat sau de transformat. Ceilalți, cei care și-au păstrat verticalitatea, au fost majoritatea îndepărtați din servicii și funcții.[445]

În drumul spre instaurarea „democrației” de tip comunist, PC a combătut existența unei democrații burgheze, occidentale, identificată cu democrația partidelor „istorice”, datorită opoziției dintre clasele exploatatoare dominante, care dețineau puterea politică și clasele dominate, asuprite politic și exploatate economic. Această opoziție era motivată de deosebirile dintre acestea în domeniul proprietății de tip privat și asupra mijloacelor de producție. PC își exprima convingerea că egalitatea politică între grupurile sociale a rămas un deziderat și niciodată nu a putut fi o realitate înainte de instaurarea regimului comunist. Prin natura sa, puterea politică specifică societăților bazate pe exploatare împiedică instituirea unor raporturi autentic democratice în viața socială în general, nu doar în viața politică, aceste societăți nefiind compatibile cu o realitate democratică. Cu toate acestea, comunismul a ajuns să accepte existența unor anumite libertăți democratice înainte de venirea lor la putere, dar a rămas la ideea că drepturile democratice fundamentale – ce privesc libertățile de opțiune politică sau participarea reală la decizie în sistemul administrației de stat – au fost anulate de sistemul relațiilor sociale. De exemplu, continuă aceștia, *„accesul oamenilor muncii la decizia macrosocială a fost împiedicat”*,[446] anumite categorii de oameni ai muncii fiind excluși de la vot sau în cazul în care s-a admis formal participarea la viața politică a unor partide revoluționare ale oamenilor muncii în diferitele țări, participarea lor la exercitarea puterii le-a fost practic exclusă, aceste partide neajungând să participe la guvernare. Statul burghez a fost cel care a renunțat la democrația limitată și a optat pentru dictatura de tip fascist atunci când s-a simțit *„amenințat de oamenii muncii, datorită cuceririi poziției majoritare în parlament de către aceștia”*.[447]

Deși la acțiunile întreprinse pentru înlăturarea regimurilor dictatoriale au participat alături de oamenii muncii și unele pături ale burgheziei, reinstaurarea structurilor organizaționale cu caracter „democratic” nu a putut însă să elimine „limitele democrației burgheze”, caracterul ei restrictiv și formal. Ieșirea din democrația burgheză presupunea, susțineau în continuare comuniștii, revoluționarea relațiilor sociale, în primul rând înlăturarea deosebirilor esențiale dintre cetățeni din punctul de vedere al poziției lor față de mijloacele de producție – desființarea proprietății private, care, pe lângă inegalitatea economică, determina inegalitatea politică și socială, cât și cea economică și culturală.[448]

---

[444] Cuvântul „democrație” a fost pentru prima dată folosit în urmă cu aproximativ 2.500 ani și provine din limba greacă în care „demos” înseamnă popor, iar „kratos” înseamnă putere. Prin democrație se înțelege puterea poporului, conducerea poporului de către popor.

[445] Giurescu, *op. cit.*, pp. 156–157; Zainea et al., *op. cit.*, p. 319.

[446] *Democrația socialistă. Realități și perspective*, Editura Politică, București, 1983, pp. 11–15.

[447] *Ibidem*, *loc. cit.*

[448] *Ibidem*, *loc. cit.*

Alături de amintitele „beneficii" ale democrației comuniste, spre deosebire de fascism, noua „democrație" era „legată în mod organic" de știință și de cultură. Dacă fascismul a pus o barieră între intelectuali și masa poporului muncitor, dacă cultura a fost decretată apanajul și opera exclusivă a unei elite ruptă de popor, „democrația" comunistă a fost cea care „a apropiat masele de cultură și cultura de mase",[449] îngăduind accesul acestora la viața publică.[450]

Nemulțumirea majoră consta în faptul că „reacționarii" din trecut și prezent, catalogați de „Scânteia" drept „farisei ai democrației",[451] în persoana liderilor opoziției, erau refractari „democratizării" și implicit acțiunilor FND: „*Datorită politicei antipopulare dusă atât în guvern cât și în afară de guvern de elementele reacționare din cercurile conducătoare ale partidelor național-țărănesc și național-liberal, prin împiedicarea reformelor economico-sociale neapărat necesare – țara noastră se găsește și astăzi într-o situație gravă și este amenințată cu prăbușirea economică și națională. […] Experiența făcută de la 23 August 1944 și până astăzi demonstrează clar că țara și poporul român au nevoie de un guvern adevărat democrat, ieșit din concentrarea într-un singur front – FND – a tuturor forțelor democrate*".[452] Comuniștii se declarau convinși că dețin exclusivitate în rezolvarea tuturor problemelor cu care se confrunta țara: „*Numai un guvern al FND va fi în stare să spulbere neîncrederea din partea Uniunii Sovietice și a aliaților ei. Numai un guvern FND va fi în stare să puie capăt speculei, scumpetei, haosului economic și să înlăture cu un ceas mai devreme suferințele maselor populare: muncitori, plugari, funcționari și intelectuali. Numai un guvern FND poate aduce siguranța unei activități normale pentru toți factorii economiei naționale dornici de a colabora la refacerea economică și financiară a țării noastre: industriași, comercianți, meseriași etc. […] Guvernul FND […] va putea dobândi ca România să devină din țară învinsă, un membru egal în marea familie a țărilor democrate, asigurând astfel independența, suveranitatea, securitatea și propășirea economică a Statului Român.*"[453]

Obiectivele democrației de tip comunist au fost expuse, în plină campanie electorală, de Vasile Dima, ziarist la „Ardealul nou": consolidarea succesului obținut la Paris (retrocedarea teritoriilor din nord-vestul Transilvaniei la România), prin acțiuni hotărâte împotriva șovinismului, lupta pentru pace, combaterea efectelor secetei printr-o vastă campanie de ajutorare și „susținerea viguroasă a Blocului Partidelor Democrate în alegeri împotriva reacțiunii manisto-brătieniste".[454]

La polul opus, „reacționarii" din partidele istorice, susținătorii democrației de tip occidental, stigmatizau așa-zisa democrație a PCR, considerând folosirea acestui cuvânt drept pretext pentru acțiunile antidemocrate ale comuniștilor. În numele așa-zisei democrații, PC a întreprins o serie de acțiuni contrare acestui termen. Referindu-se la aceasta, profesorul universitar transilvănean Onisifor Ghibu îi imputa lui Petru Groza că a pornit la drum înșelând poporul cu formula „democrației", a domniei poporului, pentru ca în realitate să introducă cea mai blestemată dictatură, nu numai politică, dar și economică și culturală. În locul libertății, continua profesorul, comunismul a introdus robia și teroarea, sub toate aspectele cele mai crunte ale lor, făcând din România o uriașă temniță pentru majoritatea absolută a cetățenilor ei. Regimul comunist a transformat țara în cel mai sadic exploatator al propriilor săi fii, și-a bătut joc de țară cum nu și-au îngăduit să facă nici fanarioții odioși de odinioară, nici stăpânirile străine sub care țara a fost sortită să geamă veacuri de-a rândul.[455]

Aceeași părere o împărtășea ziaristul țărănist, Nicolae Carandino, care scria într-unul dintre articolele sale din „Dreptatea": „*Cel mai însemnat și cel mai periculos efect al guvernării FND va rămâne, la facerea tuturor bilanțurilor, compromiterea ideii democratice în mase*", pentru că va rămâne în amintiri, legată de

---

[449] „Problemele intelectualității românești", în *Contemporanul,* Anul XXI, Nr. 10, 22 noiembrie 1946, p. 1.

[450] Totalitarismul este prin însăși esența și finalitatea sa fundamental opus culturii, în oricare dintre manifestările ei. Regimurile totalitare au încercat prin toate mijloacele să reducă cultura la propagandă, să o convertească din instrument al libertății în mijloc de represiune, de executant necondiționat al puterii totalitare.

[451] „Fariseii democrației", în *Scânteia*, Seria III, Anul XVI, Nr. 531, 24 mai 1946, p. 1.

[452] *Programul de guvernare...*, p. 3.

[453] *Ibidem*, *loc. cit.*

[454] Vasile Dima, „Obiectivele democrației române", în *Ardealul Nou,* Anul I, Nr. 29, 28 septembrie 1946, p. 1.

[455] Ghibu, *op. cit.*, p. 113.

acest regim, o noțiune peiorativă a democrației. „*Dacă pentru unii doctrinari există două feluri de democrații, cea politică și cea socială, pentru omul din mulțime s-a născut – fruct al experienței – un al treilea fel, și anume al dictaturii camuflate*”.[456] Din punctul de vedere al opoziției, libertățile publice au rămas valori de manual, teroarea se face simțită în cercuri foarte largi și supravegherea tuturor de către toți a făcut progrese importante. Ori, în aceste condiții nu se poate vorbi de democrație.[457]

După câteva zile, ziarul „Patria”, prin cuvintele lui Gheorghe Ohăbeanu, critica din nou așa-numita democrație comunistă: „*Democrația însemnează etimologic: domnia poporului. Dar poporul nu poate domni în colectivitatea lui și în permanență, ci își va alege reprezentanții. Reprezentanții poporului sunt cei cari au întrunit majoritatea voturilor. În ultimă analiza deci, democrația nu este altceva decât validitatea sistemului reprezentativ majoritar [...] ne întrebăm, oare se poate vorbi azi în România de un regim democratic? FND-ul numai de alegeri și de popor să nu audă*”.[458] Toți acești „reacționari” vor fi pedepsiți pentru curajul de a se pune împotriva curentului.

PCR s-a ocupat temeinic de pedepsirea fasciștilor, naziștilor și șoviniștilor, pe care însă a compromis-o grav (cel puțin în ochii românilor) folosind-o, după cum spunea Ioan Roșca, ca alibi pentru declanșarea distrugerii României.[459] Toate protestele „babelor istorice”, cum le plăcea comuniștilor să numească partidele de opoziție, vor fi repede înăbușite pentru următoarele decenii. Prin eliminarea acestor oameni nevinovați, a căror „culpă” era doar poziția lor refractară noului regim, Partidul Comunist a pervertit opera de pedepsire a adevăraților fasciști, hitleriști sau șoviniști, a căror activitate distructivă nu trebuie minimalizată. Nu trebuie uitat calvarul prin care au trecut românii și evreii din Ardealul de Nord în perioada regimului horthyst și mai ales faptul că majoritatea celor vinovați au scăpat nepedepsiți. Însă pedeapsa acestora nu s-a evaporat ci a căzut, în numeroase cazuri, în spinarea acelorași victime. Aceiași oameni care au suferit de pe urma epurării etnice întreprinse de regimul lui Horthy au avut de trecut printr-o a doua epurare, de data aceasta pe criterii politice, și nu pentru o perioadă de 4 ani, ci pentru mai bine de 4 decenii.

Dar am fi părtinitori dacă nu am arunca o privire critică asupra perioadei precedente, în care, în numele aceleiași democrații sau în numele binelui comun, s-au întreprins unele dintre cele mai nedemocratice acțiuni. În scurta existență a României și până în perioada studiată, găsim elemente de similitudine între propaganda fascistă și cea comunistă și există, de asemenea, similitudini între modul în care „partidele istorice” și regimul carlist au folosit comunismul și fascismul în propria propagandă pentru a câștiga suportul maselor.

La o privire mai atentă, atât propaganda fascistă, cât și cea comunistă – în special în anii următori –, pe plan intern sau extern, au etalat un puternic sentiment de naționalism și patriotism. Atât comunismul, cât și fascismul și-au portretizat ideologiile respective ca adevărata reprezentare a intereselor națiunii și și-au glorificat liderii ca salvatori ai țării. Ambele regimuri au dezvoltat mecanisme de propagandă pentru a-și răspândi ideologiile și au folosit mass-media controlată de stat, cenzura, îndoctrinarea și evenimentele culturale pentru a-și disemina propaganda și a controla opinia publică. Ambele narațiuni de propagandă au descris dușmani sau amenințări percepute la adresa regimului într-o manieră demonizată. Fie că a fost vorba de oponenți politici, grupuri minoritare sau influențe occidentale, aceștia au fost prezentați ca adversari care caută să submineze bunăstarea națiunii. Ambele propagande promiteau un viitor utopic sub ideologiile lor. Au pictat o imagine a unei societăți libere de lupta de clasă (în comunism) sau a unei națiuni pure și puternice din punct de vedere rasial (în fascism) odată ce ideologiile lor au fost pe deplin îmbrățișate.

„Partidele istorice” au folosit, de asemenea, comunismul și fascismul pentru a manipula percepțiile publice. Au descris aceste ideologii ca amenințări la adresa ordinii sociale existente, îndemnând oamenii să sprijine „partidele istorice” ca protectori ai valorilor tradiționale. Prin evidențierea pericolelor ideologiilor extreme precum comunismul și fascismul, „partidele istorice” s-au poziționat ca alegerea moderată și responsabilă. Au susținut că sprijinirea partidelor tradiționale a fost crucială pentru menținerea stabilității și

[456] „Democrația”, în *Dreptatea,* Organ al Partidului Național Țărănesc, seria a II-a, Anul XXI, Nr. 21, 28 februarie 1946, pp. 1–2.
[457] *Ibidem*, *loc. cit.*
[458] Gheorghe Ohăbeanu, „Despre democrație” în *Patria*, Anul XXVII, Nr. 13, 5 martie 1946, p. 1.
[459] Roșca, op. cit., loc. cit.

evitarea haosului asociat cu aceste ideologii radicale. „Partidele istorice" s-au angajat uneori în negocieri politice cu facțiuni extremiste, folosind spectrul comunismului sau fascismului pentru a obține concesii sau a forma alianțe. În centrul doctrinei național-țărăniste stătea ideea protejării categoriilor mai puțin favorizate din societatea românească, ideea compensării nedreptăților de care a suferit majoritatea poporului român și care, fiind frustrată vreme de secole de drepturile elementare, trebuia să fie repusă pe linia de plutire printr-o protecție special acordată până la nivelarea decalajului dintre țărănimea română și celelalte categorii sociale. Liberalii reprezentau burghezia orașelor și oamenii de la țară mai înstăriți, în timp ce țărănimea, opina Corneliu Coposu, nu era o clasă socială, ci o categorie compusă din infinite clase sociale.[460] Însă PC s-a folosit de propagandă în scopul extermnării fizice a întregii opoziții, nu doar a celei politice. Această realitate nu miniminează, însă, greșelile făcute de „partidele istorice" din perioada interbelică, doar le depășește.

1.2.2.3. Realizarea monolitismului politic prin epurarea partidelor politice aflate în opoziție și autodizolvarea organizațiilor procomuniste

Relația dintre PC și celelalte partide politice nu a fost niciodată prea bună, în special cu PNȚ, PNL și Garda de Fier. Liberalii le-au interzis activitatea politică, iar propaganda Gărzii de Fier, de când a început să se afirme, a ținut să demonstreze lupta legionarilor contra comuniștilor. Partidul nu avea priză la populația română și datorită faptului că România era o țară preponderent agrară, neavând industria dezvoltată și nicio clasă muncitoare autohtonă puternică, care să poată constitui baza acestui partid. Toată recunoștința comuniștilor se îndrepta spre URSS și spre Armata Roșie, fără ajutorul cărora PC nu ar fi ieșit niciodată la suprafața vieții politice românești, în timp ce toate resentimentele adunate timp de douăzeci de ani au fost îndreptate spre partidele istorice PNȚ și PNL și spre legionari. Furia adunată în acești ani s-a putut dezlănțui după august 1944, când PCdR a revenit la viață după drumul greu parcurs până la putere. Răzbunarea și reconstrucția țării după dioptriile comuniste dictate de Moscova puteau începe. Sosise timpul epurației, când întreaga opoziție, împreună cu susținătorii și potențialii aliați ai acesteia, trebuiau nimiciți.

Campania de înlăturare a opoziției politice

Un episod important care exemplifică suficient de convingător mecanismul de dezagregare al unui popor este *procesul elitelor politice.* Comuniștii nu s-au putut mulțumi cu eliminarea elitelor din vechile guverne. Principalii adversari care le periclitau poziția trebuiau dați la o parte. Primele victime au fost partidele cele mai puternice, Național Țărănesc și Național Liberal, cu liderii lor, Iuliu Maniu, Dinu Brătianu, împreună cu cei mai importanți susținători ai acestora, printre care Alexandru Vaida-Voevod, Ilie Lazăr, Ion Mihalache, Dinu Angelescu. Au urmat legionarii și mai târziu PSDI-iștii.

În toamna anului 1947 are loc cel mai mare proces al opoziției din România. Intervievat în acest sens, istoricul Claudiu Secașiu vorbește despre un document emis de NKVD în 1947 care conține obiective de bază pentru țările aflate în orbita URSS, unde se prevedeau următoarele**:** *„reprezentanții opoziției să fie închiși, se va încerca prin orice mijloace racolarea acelor opozanți care se bucură de sprijinul populației băștinașe. Dacă nu cedează, trebuie compromiși prin campanii de denigrare înainte ca ei să se întipărească în conștiința maselor, trebuie lichidați prin așa-numitele întâmplări neprevăzute sau închiși sub acuzație de crimă de drept comun; numai în cazuri cu totul speciale se admit procese politice care vor fi ținute sub acuzația de înaltă trădare".*[461] Epurația din România, similar celorlalte țări satelite URSS, nu s-a îndreptat doar împotriva autorilor, ci și împotriva coautorilor, complicilor, instigatorilor și tăinuitorilor. În timpul acestui regim intenția era pedepsită cu aceeași asprime ca și fapta îndeplinită. Persoanelor cărora nu li s-a putut înscena un proces politic, după modelul expus, au fost inculpate pentru delicte de drept comun.

C.V.R. Schuyler, reprezentantul SUA în Comisia Aliată de Control, scria în jurnalul său că scopul proceselor antoneștilor și ale miniștrilor fostului Cabinet era de a implica liderii PNȚ și PNL pentru complicitate

---

[460] Corneliu Coposu, *Confesiuni: dialoguri cu Doina Alexandru*, Ed. Anastasia, 1996, p. 31.
[461] Lucia Hossu Longin, *Memorialul durerii,* Ed. Humanitas, București, 2007, p. 119.

în acțiunea de angajare a României contra URSS În opinia lui, din mărturia lui Mihai Antonescu a reieșit foarte clar faptul că a fost instruit în prealabil și că știa că principala sa datorie la proces era să depună mărturie astfel încât să implice cât mai mult pe Maniu și Brătianu, pretinzând că a avut sprijinul lor complet în încercările sale de a atrage România în război. Ambii au depus mărturie și se părea că ei erau acuzații, mărturia împotriva lui Antonescu fiind doar o chestiune secundară. De fapt, toate procesele demnitarilor din vechiul regim au avut drept scop dezvăluirea împletirii actelor regimului fascist român cu cele ale forțelor politice reacționare.[462] În sprijinul acestei idei se încadrează și mărturia lui Eugen Cristescu din timpul procesului. Acesta a fost, probabil, captat de comuniști cu promisiuni ca să încerce să angajeze în răspunderile guvernării lui Antonescu și partidele țărănesc și liberal, deoarece câțiva oameni din aceste partide au fost miniștri și au lucrat cu Ion Antonescu. Maniu a lămurit că ei nu au fost dați ca reprezentanți ai partidului la guvernare, ci ca „tehnicieni".[463]

Această tehnică a fost folosită și în celelalte țări intrate sub orbita Uniunii Sovietice. Bulgaria, de exemplu, niciodată nu a trimis trupe pentru a lupta în Rusia, și și-a salvat de naziști pe majoritatea evreilor săi. Cu toate acestea, cincizeci de mii de bulgari au fost acuzați ca fiind „criminali de război".[464]

SERIA III—ANUL XVI—Nr. 522 ★ Luni 13 Mai 1946 4 PAG. 200 LEI

PROLETARI DIN TOATE ȚARILE, UNIȚI-VĂ!

Scânteia

PCR

ORGAN CENTRAL AL PARTIDULUI COMUNIST ROMAN

Director: MIRON CONSTANTINESCU

TELEFOANE: Centrala 3.26.26, Tipografia 4.34.48

ABONAMENTE: Pe lună Lei 3.600; Pe 3 luni Lei 10.000

PENTRU MUNCITORI, ȚARANI ȘI STUDENȚI: Pe lună Lei 3.000; Pe 3 luni Lei 9.000

Redacția și administrația Strada Belvedere Nr. 6

Cont la Cec No. 1.381

Intr'o depoziție de 6 ore

Maniu încearcă să-i salveze pe criminalii de război

In fața Tribunalului Poporului, șeful P.N.Ț. a declarat că:

- a susținut dela început regimul criminal al lui Antonescu
- a scos din ilegalitate pe legionari
- a fost tot timpul împotriva întoarcerii armelor românești contra cotropitorilor naziști

„Maniu încearcă să-i salveze pe criminalii de război",
în *Scânteia*, Seria III, Anul XVI, Nr. 522, 13 mai 1946, p. 1.

Referindu-se la membrii PNȚ și PNL, *Scânteia* căuta întotdeauna motive pentru a-i incrimina, scriind în numeroase rânduri că acei care au utilizat dictatura legală, Garda de Fier, hitlerismul antonescian, pentru a exploata, jefui și împinge poporul român într-un război criminal, acei care au înăbușit orice protest, orice suspin, care au „interzis până și lacrimile", acei care au întemnițat, torturat și ucis pe luptătorii pentru libertățile democratice – adică liberalii și țărăniștii – s-au transformat subit în campioni ai acestor libertăți.[465] Comuniștii nu s-au mulțumit cu eliminarea celor din vechile guverne. Țelul lor era de a compromite și epura întreaga opoziție existentă.

Conform discursului comunist, elementele fasciste continuau să predomine după 23 August atât în organele și instituțiile centrale ale statului, cât și în cele locale, dar în condițiile existente în perioada următoare insurecției, când „masele își manifestau tot mai puternic hotărârea de a lichida rămășițele fasciste", iar în țară se aflau trupele sovietice eliberatoare, aceste elemente au fost puse în imposibilitatea de a mai continua ca până atunci folosirea metodelor fasciste de guvernare și de reprimare a luptelor maselor. Pretutindeni se simțea o accentuată criză de autoritate a organelor statului burghezo-moșieresc, „puternic compromise și urâte de mase".[466]

462 C.V.R. Schuyler, *Misiune dificilă: jurnal (28 ianuarie 1945 – 20 septembrie 1946)*, Editura Enciclopedică, București, 1997, pp. 325–326.
463 Grebenea, *op. cit.*, p. 169.
464 Burleigh, *op. cit.*, pp. 324–325.
465 „Noi apărători ai libertății", în *Scânteia,* Anul II, Nr. 108, 15 ianuarie 1945, p. 1.
466 Savu, *op. cit.*, p. 65.

„În noua etapă istorică, PC a stabilit ca direcție a atacului principal demascarea partidelor burghezo-moșierești, în special a partidului național-țărănesc, precum și a social-democraților de dreapta, ca trădători ai intereselor naționale și sociale ale poporului, și izolarea lor de masele largi ale țărănimii și ale micii burghezii, pentru a atrage aceste mase, în alianță și sub conducerea proletariatului, la lupta pentru desăvârșirea revoluției burghezo-democratice.

După 23 August, partidul a mobilizat masele largi în lupta împotriva reacțiunii. Oamenii muncii își manifestau în uriașe mitinguri și demonstrații voința de a instaura puterea democrat-populară.[467]

Împotriva adversarilor politici, PCR a folosit întregul arsenal al posibilităților ce le aveau la îndemână. Prin presă, prin afișe și întruniri, opozanții politici au fost denunțați ca dușmani ai poporului,[468] li s-au atribuit acte pe care nu le-au făcut, li s-a imputat că aveau responsabilitatea lipsurilor și dificultăților actuale. Erau acuzați că sabotau acțiunea guvernului, că luptau pentru înfometarea poporului și că doreau instaurarea fascismului. Astfel, Brătianu și Maniu, cei care au contribuit la dezvoltarea democrației în România și s-au opus dictaturilor pronaziste, au fost acuzați continuu că sunt dușmani ai poporului. Prin toate mijloacele se cerea arestarea lor și sub diferite pretexte li s-au făcut percheziții domiciliare, casele lor fiind înconjurate permanent de agenți ce le controlau toate mișcările. Majoritatea sediilor PNL și PNȚ din provincie au fost rechiziționate. O susținută acțiune de teroare se ducea și împotriva cetățenilor bănuiți că ar simpatiza cu aceste partide, fie ei muncitori, plugari, țărani, funcționari sau proprietari.[469]

Iuliu Maniu – de la monument, la temniță grea pe viață

La finalul lunii octombrie 1944, în cadrul sărbătoririi lui Iuliu Maniu cu ocazia zilei onomastice, Ilie Lazăr a propus ca pentru cinstirea activității pe care a desfășurat-o Maniu timp de 44 de ani în serviciul cauzei și dreptății românești, ardelenii să ia inițiativa ridicării unui monument la Cluj. În acest scop s-a deschis imediat o listă de subscripții.[470] Părea că anii următori vor fi culminanți în viața bătrânului politician. Evenimentele ulterioare îi vor aduce însă cei mai negri ani din viață.

În paralel cu campania de susținere a politicianului, comuniștii au început activitatea de compromitere a acestuia prin intermediul presei imediat după 23 august 1944, campania de denigrare acutizându-se după 6 martie 1945. Pentru opinia publică și oficialități, el devenise reprezentantul politicienilor necomuniști din România postbelică, obținând și suportul liberalilor lui Dinu Brătianu și social-democraților independenți ai lui Constantin Titel Petrescu. Prezentat de presa comunistă ca „port-drapelul reacțiunii românești", un fascist care și-a început activitatea politică ca deputat al Transilvaniei în Parlamentul ungar, devenit președinte al partidului transilvănean după Pacea de la Trianon, el și-ar fi închinat activitatea sa intereselor bursei negre a maghiarilor ardeleni. Ajuns la putere, și-a arătat „adevărata față", fiind „vinovat" de împușcarea muncitorilor în 1929 și 1933. Mai târziu, tot el ar fi creat, împreună cu Vaida-Voevod, Garda de Fier, agentura hitleristă din România. Roadele politicii sale s-au văzut, continua denigrarea la adresa lui, în momentul când România s-a transformat într-un satelit al Germaniei. Mai mult, atunci când Hitler, Mussolini și Antonescu au dat Ardealul Ungariei, Maniu a cerut poporului român să-și urmeze conducătorul statului și să nu tulbure liniștea țării. A continuat rapoartele personale cu Antonescu, iar după 23 august, împreună cu Brătianu, a reușit să

[467] *Ibidem*, p. 68.

[468] N.S. Hrusciov, la cel de-al XX-lea Congres al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, dădea următoarea explicație sintagmei dușman al poporului: *„Stalin a fost la originea conceptului de dușman al poporului. Acest termen a făcut automat inutilă stabilirea dovezii erorilor ideologice ale persoanei sau persoanelor angajate într-o controversă; termenul a făcut posibilă practicarea celei mai sălbatice represiuni, ce viola toate normele legalității revoluționare împotriva oricărei persoane ce nu era în vreun fel sau altul de acord cu el; împotriva celor care aveau o proastă reputație. Acest concept de dușman al poporului elimina de fapt posibilitatea oricărei lupte ideologice, posibilitatea de a-ți exprima punctul de vedere asupra unei probleme sau a alteia, chiar asupra celei care avea un caracter practic. În general și, de fapt, singura dovadă de vinovăție la care se făcea apel, împotriva tuturor normelor științei juridice actuale, era mărturisirea acuzatului însuși; și, așa cum au dovedit-o anchetele făcute ulterior, mărturisirile erau obținute pe calea unor constrângeri fizice asupra acuzatului"* (Cristian Troncota, „Dușman al poporului", http://www.itcnet.ro/history/archive/mi1998/current10/mi24.htm, accesat la 5.09.2019).

[469] *România – Viața politică în documente 1945*, pp. 425–426.

[470] „Un monument al d-lui Iuliu Maniu la Cluj", în *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1155, 31 octombrie 1944, p. 3.

aducă la putere trei guverne „reacționare”, care sabotau condițiile armistițiului și împiedicau instaurarea „democrației”. La apelul său, legionarii ar fi intrat în PNȚ și împreună au dus lupta împotriva democrației românești. Dar intențiile alianței Maniu-Brătianu-Rădescu au eșuat, continuau comuniștii, odată cu instalarea guvernului Groza.[471]

Un alt articol, după o „declarație” făcută de Maniu, afirma că acesta a scris într-o broșură că Ardealul a fost întotdeauna mai dezvoltat decât Principatele, mai bine zis decât Regatul, așa că ardelenii nu aveau ce căuta în Regat: *„Noi niciodată nu ne-am identificat nici cu interesele, nici cu tendințele celor din Regat […] și n-am făcut nici o încercare să ne apropiem de români și am refuzat orice încercare a României de a ne câștiga de partea ei”.*[472] Aceste citate trebuiau să convingă poporul că politica dusă de Maniu și „clica lui” a fost o politică de dușmănie față de frații din Regat.

Potrivit discursului comunist, Maniu era și cel care a „sabotat” formarea frontului antifascist, nedorind să adere la Frontul Patrioților și prin șovăirea și pasivitatea sa n-a făcut decât să sprijine tot timpul pe Hitler și pe Antonescu în opera lor de distrugere a țării. El nu a fost un prieten al URSS și n-a crezut într-un acord sincer între Anglia, Rusia și SUA, ci a dorit ruperea coaliției, iar *„atitudinea lui și greșelile sale nu-l privesc numai pe domnia-sa sau partidul domniei-sale, ci se răsfrâng asupra țării”.* Comuniștii nu uitau să îl descrie ca fiind „conducătorul spiritual” al legionarilor, cel care purta de grijă securității acestora. Era amintit acordul încheiat între el și legionari în alegerile din 1937,[473] declarația favorabilă în procesul lui Codreanu și continuarea tratativelor cu Horia Sima după moartea lui Codreanu. Maniu a fost alături de legionari și antonescieni[474] până la „prăbușirea lor pe câmpul de luptă” și, continuau comuniștii, nu se putea dezvinovăți, pentru că „documentele” îl demascau. [475]

Versiunea țărăniștilor, a apărării, diferea mult de cea a acuzării. Aceleași documente, privite din perspectiva presei țărăniste, înfățișează o cu totul altă realitate. Maniu a fost ținut, timp de 25 de ani, aproape în permanență în opoziție, neavând posibilitatea să exercite o influență determinantă asupra politicii externe a României. Totuși, după intrarea țării în războiul hitlerist, prin memorii adresate mareșalului, Maniu a susținut următoarele: România nu poate merge alături de Axă; trupele germane n-au ce căuta în România; România nu poate deveni dușmana Aliaților; atrocitățile săvârșite sau care erau pe cale a se săvârși împotriva populației evreiești constituie o crimă și o rușine pentru reputația țării; războiul ofensiv împotriva Rusiei Sovietice este un act de demență, cu urmări incalculabile. Mai mult, deși ar fi avut ocazia să părăsească țara pentru a forma un guvern la Londra, a refuzat oferta pentru a rămâne în țară în scopul pregătirii actului de la 23 august 1944. [476]

Atacuri la adresa reprezentanților partidelor istorice au fost aduse inclusiv în prezența membrilor Uniunii Democrate Române, reprezentanta celor două partide „istorice”. În ședința din 11 martie 1945, prefectul clujean Vasile Pogăceanu spunea reprezentanților UDR-ului că țara se află azi în două tabere diametral opuse. „*Pe de o parte se află toți cei care doresc o democrație avansată așa cum ne-am obligat prin actul de la 23 August, pe de altă parte se află vârfurile reacționare ale partidelor național țărănist și național liberal în frunte cu d. Iuliu Maniu și Dinu Brătianu. Tabăra din urmă n-a învățat nimica din evoluția evenimentelor. D. Iuliu Maniu, care în 1938 și-a exprimat admirația față de bărbații de stat fasciști cum e[rau] Hitler și Mussolini, nu și-a schimbat deloc atitudinea ocrotind pe foștii fruntași legionari și fasciști*

471 „Adevărata față a trădătorului Iuliu Maniu”, în *Adevărul Ardealului,* Nr. 12, 3 ianuarie 1945, p. 7.

472 „Iuliu Maniu împotriva României”, în *Adevărul Ardealului,* Nr. 14, 10 iunie 1945, p. 7.

473 Pentru a bara drumul spre guvernarea autocrată a lui Carol al II-lea, Iuliu Maniu, aflat în opoziție, a coalizat în anul 1937 cu majoritatea forțelor opoziției, inclusiv cu Garda de Fier, o alianță surprinzătoare între cel mai intransigent apărător al regimului constituțional și inamicii declarați ai democrației, mișcarea legionară. Alianța a fost însă numai cu un caracter electoral, încetând în mod automat o dată cu publicarea rezultatului alegerilor (Eleodor Focșeneanu, *Istoria constituțională a României (1859–1991)*, ediția a II-a revăzută, Ed. Humanitas, București, 1998, p. 73). Maniu a fost singurul fost prim-ministru care a refuzat să facă parte din grupul de miniștri de stat incluși de rege în guvern la 10 februarie 1938.

474 Declararea Statului Național Legionar, la 14 septembrie 1940, i-a determinat pe Maniu și pe C.I.C Brătianu să refuze participarea la un guvern dominat de legionari, dar au permis unor membri ai partidelor lor, specialiști, să sprijine pe general, ocupând posturi tehnice-cheie.

475„Cum a sabotat Iuliu Maniu formarea frontului antifascist”, în *Scânteia,* Seria III, Nr. 15, 17 iunie 1945, p. 7.

476 Gheorghe Ohăbeanu, „Contribuția României la victoria Aliaților”, în *Patria*, Anul XXVII, Nr. 26, 20 martie 1946, p. 1.

care împreună cu alte elemente reacționare au provocat evenimentele sângeroase din București și alte orașe.”[477]

Fiind liderul celui mai mare partid din țară, Maniu a deținut un loc de frunte în presa comunistă postbelică, având în fiecare număr un loc special, dedicat în exclusivitate lui. Era un subiect inepuizabil și o persoană care încurca planurile comuniste. Campania de denigrare a acestuia a continuat până în 1947, când a fost arestat. Comuniștii au încercat cu toate forțele să determine imposibilul, adică legionarismul și antonescianismul lui Maniu, Brătianu, Mihalache și a celorlalți membri marcanți ai opoziției. PNȚ va fi acuzat că și-a întărit rândurile cu „*toate lepădăturile fasciste, legionare, criminali de război, afaceriști, speculanți și sabotori*”.[478]

La asasinul manist de'a Constanța s'a găsit un bogat material legionar

CONSTANȚA, 4. — In legătură cu arestarea criminolului manist GHEORGHE IORDACHESCU, autorul crimei săvârșite asupra meseriașului GHEORGHE DIMA, membru al P. C. R. aflăm că el a fost un legionar activ și a continuant a activa în cadrul partidului manist, ovând cartea de membru în P. N. Ț. organizația Constanța Nr. 642.

La [illegible] lui Iordăchescu s'a găsit o c[illegible] mare de material propagan[illegible]

Organele anchetatoore au arestat și pe comerciantul DUMITRU RIZESCU, în casa căruia s'au ținut adunări legionare și s'au pus la cale devastări și atentate.

In ce privește asasinatul de la VULTURUL, unde președintele orgonizației maniste Cazan și membrii familiei sale au ucis mișelește pe plugarul STAMATE MUNTEANU, membru al P. S. D., criminalii au fost aduși la [illegible]

Pe tot parcursul, ucigașii maniștii au fost huiduiți de țărani.

„La asasinul manist de la Constanța s-a găsit un bogat material legionar”,
în *Scânteia*, Seria III, Anul XVI, Nr. 517, 6 mai 1946, p. 3

Epurarea opoziției din viața politică s-a făcut treptat. În aprilie 1945 a fost arestat fostul prim-ministru, Alexandru Vaida-Voevod, sub acuzația că a fost inițiatorul și susținătorul Gărzii de Fier și asasinul luptătorilor ceferiști de la Grivița din 1933.[479] Toate bunurile i-au fost confiscate. Încă din septembrie 1945, într-un dialog cu Schuyler, Maniu se plângea că mulți dintre cei mai eficienți lideri ai opoziției au fost deja arestați și că știe sigur că mai mult de 1600 de membri ai partidului său erau atunci închiși în lagărul de concentrare de la Caracal, majoritatea neavând vreo vină.[480]

În octombrie 1946, Judecătoria din Topoloveni l-a declarat pe Ion Mihalache, vicepreședintele PNȚ (președinte al organizațiilor național-țărăniste din Vechiul Regat), nedemn de a fi înscris pe listele electorale, pe motiv că a luptat ca voluntar pe frontul de Est.

Opoziția politică, în frunte cu Iuliu Maniu, a continuat să spere în ajutorul SUA și al Marii Britanii. Activitatea acesteia era însă supravegheată îndeaproape de Serviciul Secret de Informații. Maniu și Brătianu nu știau că, în vara anului 1947, Z.R.S.S. hotărâse lichidarea forțelor de opoziție din statele incluse în sfera de influență sovietică. Tot acum, Maniu a solicitat misiunilor americană și engleză să înlesnească plecarea din țară a unor fruntași ai PNȚ, pentru a intensifica în exterior lupta contra regimului comunist,

---

[477] Virgiliu Țârău, „Un oraș în tranziție. Negocierile dintre Frontul Național Democrat și Uniunea Democrată Română din Cluj (noiembrie 1944 – martie 1945)”, în *Anuarul Institutului de Istorie «George Barițiu» din Cluj-Napoca*, Tom. XLV, 2006, p. 257.

[478] Gheorghiu, Roman, *op. cit.*, p. 21.

[479] Într-un articol publicat în ziarul „Plugarii” găsim și acuzațiile aduse acestuia: „*La 13 ani după măcelul de la Grivița, și Valea Jiului, autorul moral (Alexandru Vaida-Voievod), protejatorul legionarilor, a fost calificat de către consătenii lui, care cunoșteau cel mai bine activitatea lui mârșavă, drept unul dintre vinovații dezastrului țării. În amintirea cetățenilor din jud. Someș trăiește încă viu răspunsul de pomină al lui Vaida-Voevod din anul 1932 în Parlament, când în calitate de ministru de interne, răspunzând unei interpelații a declarat în legătură cu activitatea Gărzii de fier: Lăsați, copii(i) să se joace. Și copii(i) au fost lăsați liberi făcându-și jocul lor criminal, jocul lui Hitler, Vaida și Mussolini. Acest joc a dus țara în dezastru, pregătind dictatul de la Viena, dictatura lui Antonescu și războiul de jaf contra URSS*” („Cum se face reforma agrară în Someș”, în *Plugarii*, Anul II, Nr. 27, 8 martie 1945, p. 1).

[480] Schuyler, *op. cit.*, p. 205.

considerând că în România nu mai există libertate pentru opoziție. Această cerere i-a fost însă refuzată. Așa s-a ajuns că, în aceeași perioadă, la 14 iulie 1947, Maniu a autorizat fuga din țară a unui grup în frunte cu vicepreședintele PNȚ Ion Mihalache. Tentativa a eșuat, iar grupul a fost arestat pe aeroportul Tămădău, sub acuzația de „tentativă de fugă într-o țară străină". De fapt, unul dintre piloți era informator al poliției secrete și a împiedicat această încercare a opoziției de a crea un guvern alternativ în străinătate.[481] Toți liderii PNȚ, inclusiv Iuliu Maniu, au fost arestați, iar episodul Tămădău, plănuit de Emil Bodnăraș și Teohari Georgescu, ajutați de agenții sovietici, le-a oferit comuniștilor pretextul ideal pentru a se debarasa de PNȚ Grupul era format din 10 țărăniști, în rândul cărora se aflau și secretarul general Nicolae Penescu[482] și Nicolae Carandino, directorul ziarului „Dreptatea". După doar trei zile, acuzați de „implicarea într-o acțiune de răsturnare a regimului existent în România", Parlamentul a hotărât ridicarea imunității parlamentare și arestarea unui numărde cinci deputați ai PNȚ: Iuliu Maniu, Emil Ghilezan, Aurel Leucuția, Vasile Serdici și Ilie Lazăr.[483] În acest context, conducerea PNL a hotărât ca activitatea partidului să înceteze temporar.[484]

La 29 iulie, prin adoptarea Jurnalului Consiliului de Miniștri, s-a decretat dizolvarea PNȚ, în baza pretextului înscenării de la Tămădău. De aceeași măsură au fost lovite organizațiile militare, de tineret, feministe și orice alte organizații sau asociații conduse de acest partid. Jurnalul mai prevedea închiderea sediilor partidului, confiscarea arhivelor și corespondenței, lichidarea patrimoniului său. În aceeași zi, Adunarea Deputaților a adoptat o moțiune de sprijinire a măsurii guvernului.[485]

Conform informațiilor din arhivele PCR Cluj – cuprinse în raportul de activitate pe luna august 1947–, dizolvarea PNȚ și arestarea fruntașilor a fost primită de țărani *„în mod tacit la adunările populare, [aceștia] nemanifestând nici pro, nici contra, decât în mod izolat. Deci reiese că unii preoți și învățători și notari mai duc o luptă de otrăvire a maselor țărănești. Pentru înlăturarea acestor stări de fapt,* continuă documentul, *noi* [comuniștii] *am intervenit la autoritățile competente insistând la înlăturarea acestor coade de topor"*.[486] Raportul din luna următoare nota: *„o rezervă [...] se observă în ce privește luarea de atitudine în cauza condamnării lui Maniu și a celorlalți fruntași ai PNȚ-ului. Țărănimea pare a condamna politica de trădare a maniștilor, dar șovăie să ia o astfel de atitudine"*.[487] Din moment ce nici măcar sursele comuniste nu îndrăzneau să declare adeziunea țărănimii la dizolvarea PNȚ, ne putem face o imagine asupra stării de fapt a acesteia. Atitudinea țărănimii era împărtășită și de celelalte categorii sociale: *„majoritatea populației [...] țărani săraci și chiar mijlocași, au primit cu anemică bucurie aceste schimbări* (condamnarea lui Maniu, demiterea lui Tătărescu și schimbările din guvern)".[488]

Astfel își înceta activitatea cel mai important partid politic de opoziție din România.

---

[481] Pentru mai multe detalii, vezi Ilarion Țiu, „Procesul Maniu", http://www.jurnalul.ro/articol_67293/pagini_de_istorie_procesul_maniu_.html, accesat la 23.05.2019.

[482] A fost numit în funcția de secretar general al PNȚ la începutul lunii ianuarie 1945, în locul lui Gheorghe Pop, care și-a dat demisia datorită calității sale de ministru al Cultelor.

[483] Ilie Lazăr (1895–1976) – Doctor în Drept al Universității din Cluj, la sfârșitul războiului organizează gărzile naționale și instalează administrația românească în comitatul Maramureș. Reprezintă Maramureșul la Marea Adunare de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918, apoi însoțește delegația ardelenilor la predarea Actului Unirii la București. După 1918, a fost deputat, membru în delegația permanentă a PNȚ, organizator al gărzilor țărănești „Iuliu Maniu", șef al organizațiilor muncitorești centrale. În timpul dictaturii lui Carol al II-lea a fost internat în lagărul de la Turnu (Vâlcea), iar în timpul dictaturii lui Antonescu, la Târgu Jiu. Arestat de comuniști prima oară la 27 mai 1946, a fost condamnat la 7 luni închisoare corecțională, pentru „omisiunea denunțării complotului", în procesul „Mișcării Naționale de Rezistență", fiind eliberat condiționat la 8 decembrie 1946. Este arestat a doua oară, la 14 iulie 1947, și condamnat la 12 ani temniță grea. Încarcerat în diferite penitenciare, a fost eliberat abia la 9 mai 1964. După eliberare a trăit la Cluj până în 1976 (Romulus Rusan, „Elitele Unirii exterminate în închisori", http://www.revista22.ro/elitele-unirii-exterminate-in-inchisori-5086.html, accesat la 16.06.2023).

[484] „S-a ridicat imunitatea parlamentară a lui Iuliu Maniu și a altor fruntași național-țărăniști", în *Ardealul Nou*, Ziar democratic, Director Zeno Vancea, Anul II, Nr. 83, 27 iulie 1947, p. 4.

[485] Nedelea, *op. cit.*, p. 75.

[486] *Comitetul Regional PCR Cluj*, Dos. 9/1947, f. 22.

[487] *Ibidem*, f. 9.

[488] *Ibidem*, f. 35.

Partidul Național Țărănesc-Maniu a fost dizolvat

Textul jurnalului Consiliului de Miniștri. — Parlamentul și-a dat adeziunea cu 294 voturi contra 1

Consiliul de Miniștri s'a întrunit marți 29 Iulie sub președinția d-lui Dr. Petre Groza, președintele consiliului.

După ce d. Teohari Georgescu, ministrul afacerilor interne, a făcut o expunere asupra complotului național țărănesc descoperit la 14 Iulie, când fruntașii acestui partid: Ion Mihalache, Nicolae Penescu, Ilie Lazăr și alții, au fost arestați în

tivității anti naționale și anti-constituționale a Partidului Național Țărănesc dela 23 August 1944 încoace organizarea bandelor de jaf Iuliu Maniu, sabotarea îndeplinirii armistițiului, organizarea de grupuri subversive teroriste, acțiunea pentru îngreunarea clauzelor tratatului de pace, intervențiile pentru împiedecarea obținerii de cereale, memoriile și declarațiile prin care se cerea

„Partidul Național Țărănesc – Maniu a fost dizolvat”,
în *Ardealul nou*, Anul II, Nr. 86, 3 august 1947, p. 1

În august 1947 a venit rândul **liberalilor**. În baza regulamentului de ordine interioară al Adunării Deputaților, cei trei deputați ai PNL, Mihail Romniceanu, Ion Pleșia și Constantin Pilat, au fost declarați decăzuți din această calitate, din cauza neprezentării la lucrările Parlamentului. A urmat excluderea din sindicatul ziariștilor profesioniști din București a ziariștilor de la „Dreptatea”, organul de presă al PNȚ, și „Libertatea”, organul PNL – Brătianu. În august 1947,[489] C-tin I.C. Brătianu a suspendat activitatea PNL, trimițând o notă circulară către toate organizațiile județene prin care anunța încetarea activității partidului.

Organele represive ale regimului comunist au declanșat împotriva familiei Brătianu un șir de măsuri abuzive și arbitrare, aceștia fiind considerați „dușmani ai poporului”.

Constantin I.C. (Dinu) Brătianu (1866–1950), a fost al doilea fiu al lui Ion Brătianu, fondatorul regatului României. Inginer, om politic liberal, deputat, ministru român, Dinu a fost președinte al Partidului Național Liberal în intervalul 1933-1947. Între 1910 și 1938 a fost în mod permanent deputat în Parlament din partea Partidului Liberal, iar în 1933 a funcționat ca Ministru de Finanțe.

După lovitura de stat de la 23 august 1944, Dinu Brătianu a fost reprezentant în guvern din partea Partidului Național Liberal (PNL) ca ministru de stat, ca și Iuliu Maniu din partea Partidului Național Țărănesc. După instaurarea dictaturii comuniste, a avut domiciliu forțat, pentru ca în 1950 – la vârsta de 84 de ani – să fie arestat și deținut fără nici un fel de judecată într-un loc necunoscut. A murit în anul 1950, probabil în închisoarea de la Sighet.

Gheorghe Brătianu (1898–1953), nepotul lui Dinu Brătianu, istoric, om politic, profesor universitar, membru titular al Academiei Române, va avea, începând din 1947, domiciliu obligatoriu pe strada Biserica Popa Chițu, în București, interzicându-i-se contactele cu lumea din afara țării. Totodată, a fost suspendat și din postul de la Universitate și de la Institutul de Istorie Universală „N. Iorga”, iar la 9 iunie 1948, prin Decretul Prezidiului Marii Adunări Naționale, i-a fost retrasă calitatea de membru al Academiei Române, alături de alte 97 personalități științifice și culturale românești.

Deși a fost sfătuit încă din 1947 de către prieteni să se refugieze în afara țării, a refuzat și a continuat activitatea sa științifică pe durata anilor de domiciliu forțat (1947-1950). În noaptea de 7/8 mai 1950 a fost arestat și întemnițat la Penitenciarul pentru deținuți politici de la Sighetu Marmației, unde, fără a fi fost vreodată judecat și condamnat, a fost murit în noaptea de 23/24 aprilie 1953.[490]

Între 29 octombrie-12 noiembrie 1947[491] are loc procesul înscenat conducătorilor PNȚ, denumit „procesul trădării naționale”. Avocații propuși de Maniu au fost refuzați, fiind numit din oficiu Constantin Paraschivescu-Bălăceanu, apărătorul mareșalului Antonescu, și care va apărea ca avocat al apărării și în procesul lui Pătrășcanu. Procesul a avut un ecou internațional puternic, făcându-se remarcată mai ales campania de presă în scopul instigării populației împotriva acuzaților, dar și nerespectarea drepturilor celor

[489] Noiembrie, conform altor surse.
[490] „Georghe I. Brătianu”, http://enciclopediaromaniei.ro//Gheorghe_I._Br%C4%83tianu, accesat la 05.10.2010.
[491] Între timp, în septembrie se constituie, în urma reuniunii de la Szklarska Poreba (Polonia), Biroul Informativ al Partidelor Comuniste și Muncitorești (Cominform), ocazie cu care URSS solicită accelerarea procesului de trecere spre socialism, eliminarea burgheziei, crearea partidelor unice și instaurarea dictaturii proletare în statele membre ale Biroului Informativ („Guvernarea dr. Petru Groza...”, *loc. cit.*).

judecați prin impunerea avocaților din oficiu, restricțiile apărătorilor și nu în ultimul rând faptul că nu s-a putut demonstra acuzația de trădare.[492]

Spre deosebire de majoritatea proceselor judecate în fața Tribunalului Poporului, scria „Ardealul nou", în care acuzații repetau ca papagalii argumentul șubred că n-au fost decât simplii executanți ai ordinelor primite de sus, *„de data asta vor apărea în fața Justiției însăși «eminențele cenușii» ale României dintre cele două războaie și politicienii care, împreună cu camarazii lor din partidul liberal, au fost stăpânii neîncoronați ai Țării Românești de la sfârșitul primului război mondial până la 23 August 1944 și 5 Martie 1945 […] Ar fi putut ajunge vreodată aventurierul Ion Antonescu să fie stăpân pe viață și pe moarte în Țara Românească și să ne târască în războiul criminal antisovietic dacă așa-zisele «partide istorice» n-ar fi pregătit drumul fascismului în România și nu i-ar fi acordat în timpul dictaturii cel mai larg sprijin politic și economic?*[493] Procesul conducătorilor PNȚ, continua amintitul ziar, pe lângă că va dezvălui „*trecutul întunecat și plin de păcate*" al unui mecanism politic care de la înființare și până în ziua dizolvării a stat în slujba unor interese *„străine intereselor maselor populare românești",* va prilejui opiniei publice să cunoască în amănunt *„complotul monstruos pus la cale împotriva regimului democratic și care avea drept scop împiedicarea stabilizării și refacerii economice a țării, provocarea intervenției străine în afacerile interne ale României, minarea independenței și suveranității naționale și transformarea țării într-un focar de agresiune și război […], într-o colonie a imperialiștilor din Occident*".[494] Acest „complot", organizat sub directa conducere a lui Maniu și „descoperit" odată cu arestarea fugarilor de la Tămădău, „*întrece în amploare și importanță toate conjurațiile politice descoperite în ultimii doi ani. Se poate afirma deci fără exagerare, că procesul lui Iuliu Maniu și a complicilor săi va fi cel mai mare proces din istoria României, procesul celei mai mârșave și nerușinate trădări cunoscută vreodată în țara noastră.*"[495]

În actul de acuzare a conducerii PNȚ se specifica că acest partid poartă răspunderea directă pentru instaurarea dictaturii fasciste a lui Antonescu și pentru intrarea în războiul hitlerist, care a provocat cel mai mare dezastru național din istoria neamului românesc. Maniu și partidul său, stând în fruntea reacțiunii române, au fost și au rămas până la urmă slugi devotate ale capitalului străin, agenți ai imperialismului, care au trădat suveranitatea, libertatea și independența națională a Statului Român.[496] Conducerea era acuzată de „complot contra statului" și „spionaj" pentru cercurile imperialiste ale unor State străine, cu ajutorul cărora pregătea răsturnarea prin forță a regimului „democrat" din România.

Maniu era judecat și pentru activitatea depusă înainte de primul război mondial în Parlamentul Austro-Ungariei,[497] prin care a contribuit la „politica de oprimare a poporului român". Împiedicase – s-a spus – înfăptuirea unirii prin activitatea sa în Consiliul Dirigent din Transilvania (1919–1920). Acuzat și de „fascism", acuzație la modă în perioada aceasta, prin sprijinul dat regimului Antonescu și prin primirea legionarilor în rândul partidului după 1945, Maniu a ripostat: „*Nu am promovat nici un legionar în conducerea partidului, asemenea elemente se găsesc în Partidul Comunist*".[498]

---

492 „Instaurarea regimului comunist…", *loc. cit.*

493 „Iuliu Maniu trebuie să răspundă", în *Ardealul Nou*, Anul II, Nr. 91, 21 septembrie 1947, p. 1.

494 *Ibidem*, *loc. cit.*

495 *Ibidem*, p. 4; „Procesul trădării naționale", în *Ardealul Nou*, Anul II, 9 noiembrie, p. 6.

496 Ilarion Țiu, „Fruntașii țărăniști – «dușmani ai poporului»", disponibil online la https://www.corneliu-coposu.eu/articol/index.php/594-fruntasii-taranisti-dusmani-ai-poporului/, accesat la 12.02.2023.

497 Iuliu Maniu s-a născut în jud. Sălaj. A făcut studii de Drept la Cluj, Budapesta și Viena, obținând titlul de doctor. Își începe activitatea politică după ce se stabilește la Blaj (1896), unde se apropie de Partidul Național din Transilvania. La doar 24 de ani este cooptat în Comitetul de conducere al acestuia. Se implică activ în viața politică a românilor din Imperiul Austro-Ungar, iar în 1906 este ales deputat de Vinț în Parlamentul de la Budapesta. Alături de fruntașii Partidului Național din Transilvania, solicită drepturi naționale pentru români, intrând în conflict cu autoritățile maghiare, motiv pentru care este trimis pe frontul din Italia, fără a se ține cont că depășise vârstă de 40 de ani. În toamna anului 1918, profitând de prăbușirea Imperiului Austro-Ungar, militează pentru independența românilor și pentru unire, fiind unul dintre „părinții" actului de la 1 decembrie 1918. După Unire, Iuliu Maniu devine un politician controversat, deoarece cere drepturi autonome pentru Transilvania (Ilarion Țiu, „Dispariția elitei «de tip vechi»", http://www.jurnalul.ro/articol_67234/comunism___disparitia_elitei__de_tip_vechi_.html, accesat la 15.04.2019).

498 Țiu, „Fruntașii țărăniști…", p. 228.

După aceste grave acuzații, liderii țărăniști au primit pedeapsa „binemeritată”. Tribunalul Militar a pronunțat sentințele de exterminare fizică: Iuliu Maniu și Ion Mihalache[499] – temniță grea pe viață, V. Rădulescu Pogoneanu – 25 de ani de temniță grea, N. Carandino – 6 ani temniță grea, Grigore Niculescu Buzești, Gafencu, Cretzeanu și Vișoianu – judecați în contumacie, au fost condamnați la pedepse între muncă silnică pe viață și 15 ani muncă silnică. Ceilalți au primit condamnări între 15 ani temniță grea și un an detenție simplă. La pedepsele privative de libertate se adăuga, pentru cei mai mulți dintre ei, confiscarea averii, interzisă expres de Constituția din 1923. Se pare că regele nu a întreprins nimic pentru a diminua pedeapsa fruntașilor național-țărăniști. La vârsta de 74 de ani, Maniu ajunge la închisoarea din Galați, iar din august 1951 la Sighet, unde se va stinge din viață la 5 februarie 1953, cadavrul său fiind aruncat într-o groapă din Cimitirul Săracilor, de la marginea orașului Sighet. Va rămâne în istorie ca fiind cea mai însemnată voce a opoziției, partidul său fiind câștigătorul real al alegerilor din noiembrie 1946. În timpul interogatoriilor Iuliu Maniu a avut o atitudine demnă, pe care nu o vom întâlni la mulți dintre ceilalți acuzați, care au încercat să se disculpe prin aruncarea de acuzații pe seama bătrânului președinte.[500]

Sentința în procesul conducătorilor fostului p. n. ț.

Iuliu Maniu, Ion Mihalache, Gr. Niculescu-Buzești și Alex. Crețeanu condamnați la muncă silnică pe viață

Ceilalți inculpați au fost osândiți la 140 de ani închisoare și temniță grea

Marți 11 Noembrie, ora 18. Completul de Judecată al Tribunalului Regiunei a 2-a Militară București, Secția 1-a, prezidat de d. colonel-magistrat Petrescu Alexandru, a pronunțat sentința în procesul lui Iuliu Maniu, Ion Mihalache și ceilalți fruntași ai fostului partid național-țărănesc, acuzați de înaltă trădare, spionaj, complotire împotriva independenței și suverenității Statului și instigare la revoltă militară.

Toți cei 19 inculpați au fost găsiți vinovați și condamnați în raport cu gradul de vinovăție stabilit.

VERDICTUL:

Iuliu Maniu: muncă silnică pe viață conmutată în în-

Alexandru Cretzeanu: muncă silnică pe viață, degra-

verii și 50.000 lei cheltueli de judecată.

Sentința în procesul p. n. ț.

(Urmare din pag. 1-a.)

fiscarea averii și 50.000 cheltueli de judecată.

Colonel Stoica Stefan: 8 ani temniță grea, degradare civilă și militară și 50.000 lei cheltueli de judecată.

Nicolae Carandino: 6 ani temniță grea, degradare civilă, degradare civilă și militară, confiscarea averii și 1000 lei chel-

militară, confiscarea averii și 10.000 de lei cheltueli de judecată.

Emil Oprișan: 3 ani temniță grea, degradare civilă și militară și 500 lei cheltueli de judecată.

Ioan de Mocsonyi-Styrcea: 2 ani închisoare, degradare civilă și militară și 50 lei cheltueli de judecătă

„Sentința în procesul conducătorilor fostului PNȚ”, în *Ardealul nou*, An II, Nr. 99, 18 noiembrie 1947, pp. 1, 6

Istoricul britanic Dennis Deletant, care a studiat regimul comunist din România, consideră procesul grupului Maniu-Mihalache drept cea mai mare înscenare juridică din România postbelică, procesul reprezentând o încălcare deosebit de gravă a drepturilor omului.[501]

Alți țărăniști vor fi arestați ceva mai târziu. Este cazul lui Emil Hațieganu, care va fi arestat la 6 noiembrie 1948 pentru „activitate PNȚ”. După o condamnare la 3 ani închisoare pentru „sabotaj” (la Sighet), va primi o majorare de pedeapsă, cu 60 de luni, în 1953. Va fi însă eliberat la 15 iunie 1955.[502]

Imediat după arestarea liderilor, sunt făcute arestări masive în rândul elitei locale.

Mulți dintre liderii opoziției politice din această perioadă au intrat în automatismul nostru cotidian ca nume de străzi, instituții sau de monumente. Ironic este faptul că cei mai mulți dintre aceștia au decedat în închisori fără a li se cunoaște măcar mormântul.

---

[499] Ion Mihalache (1882–1963) – Combatant în primul război mondial (decorat cu Ordinul „Mihai Viteazul”), este cel ce a creat Partidul Țărănesc, care prin fuziunea cu Partidul Național din Transilvania a format Partidul Național Țărănesc (1926). Mihalache a participat în guvernele din anii 1928–1933 ca ministru al Agriculturii și ministru de Interne. Împreună cu Iuliu Maniu s-a opus dictaturii regale și Frontului Renașterii Naționale, motiv pentru care PNȚ este dizolvat. După război, Mihalache s-a opus sovietizării țării, motiv pentru care, după arestarea sa în iulie 1947 este condamnat în noiembrie la muncă silnică pe viață. A trecut prin penitenciarele Galați și Sighet, după care, în 1955, este transferat în arestul Ministerului de Interne, unde refuză orice fel de tranzacție cu anchetatorii. Transferat în închisoarea de la Râmnicu Sărat, moare, la 5 martie 1963, după 16 ani de detenție, la vârsta de 81 de ani (Rusan, *op. cit., loc. cit.).*

[500] În special Nicolae Penescu și Vasile Serdici au căutat să se disculpe și să acuze pe Iuliu Maniu, făcând declarații sugerate de completul de judecată. În zadar însă. S-au „trezit” prea târziu, tocmai de pe banca acuzării. Primul va primi 5 ani temniță grea, iar al doilea 10 ani temniță grea („Procesul trădării naționale”, în *Ardealul Nou*, Anul II, 9 noiembrie, p. 6; Țiu, „Fruntașii țărăniști…”, *loc. cit.*).

[501] Longin, *op.cit.*, p.124.

[502] Emil Hațieganu (1878–1959) a fost membru al Consiliului Dirigent al Transilvaniei, fruntaș al Partidului Național Român și apoi al PNȚ, ministru al Muncii, Sănătății și Ocrotirilor Sociale, apoi ministru de stat, reprezentând Transilvania, în guverne național-țărăniste. În guvernul Groza a funcționat ca ministru fără portofoliu, reprezentând PNȚ (1946).

Soarta liberalilor și a țărăniștilor au împărtășit-o și titeliștii. Din martie 1946, PSD se divide, Constantin Titel Petrescu împreună cu Adrian Dumitriu și Iosif Jumanca constituind Partidul Social Democrat Independent, partid care se va alătura opoziției. Prin urmare, atacurile îndreptate înspre opoziție au inclus noi candidați.

PSD, fracțiunea colaboraționistă, a fost înghițită de PCR în două etape, în toamna anului 1947, când s-a decis unificarea cu PCR, și în 21–23 februarie 1948, când cele două partide au fuzionat, formând Partidul Muncitoresc Român. PSDI a supraviețuit cu ceva mai mult, până în anii 1948–1949, când liderii săi au fost arestați. Baza „legală" a acțiunii împotriva PSDI a constituit-o rezultatul anchetei Siguranței la sediul central al partidului. A fost instrumentat un dosar de acuzare, iar procesul a început în octombrie 1947. În mai 1948, Titel Petrescu a fost arestat, urmat apoi de întregul Comitet Executiv, în lunile următoare. Titel Petrescu a fost eliberat abia în 1955, cu ocazia „dezghețului" inițiat de Hrușciov. Soarta acestuia nu va fi însă împărtășită de Ioan Flueraș[503] și Iosif Jumanca,[504] aceștia fiind exterminați în gulagul comunist.[505]

Un loc aparte l-au ocupat **legionarii.** În timp ce o parte a acestora s-au alipit de comuniști, o alta a luptat cu îndârjire împotriva lor. Numeroase centre de rezistență legionare au fost zdrobite de PCR, dar legionarii nu au renunțat și au continuat organizarea lor. Încă din martie 1945, forțele Siguranței au distrus un centru puternic de rezistență format din grupurile conduse de Lungu Dumitru, Teofănescu Constantin și prințul Nicki Sturdza, fiind arestate peste 100 de persoane. Legionarii erau de regulă studenți, însă printre ei se mai aflau și ofițeri din armata română, militari, ziariști sau elevi. Alte organizații de rezistență au fost arestate în lunile aprilie, mai, iunie, iulie și octombrie. Numai în anul 1945 au fost descoperite 34 de astfel de organizații formate din legionari și militari germani ascunși în țară, în special în munți.[506] Membrii guvernului Horia Sima au fost condamnați de Tribunalul Poporului în februarie 1946. Sentința a fost dată în cadrul celui de-al doilea lot de criminali de război, compus din membrii așa-numitului guvern fantomă și „Donau". Profesorul Gheorghe Cuza a fost condamnat la 20 de ani închisoare grea; Nicolae Gușă a primit 4 ani temniță grea, în timp ce ceilalți, printre care și Ghirnoagă și mitropolitul Visarion, au fost condamnați în contumacie la moarte, respectiv recluziune pe viață.[507]

Gruparea liberală condusă de Gheorghe Tătărăscu, care colaborase cu forțele din guvern atâta timp cât acesta nu atinsese direct interesele burgheziei, a început să se opună schimbărilor inițiate de PCR, transformându-se într-un centru de raliere a grupărilor burgheze ostile noului regim și acționând în direcția întoarcerii României la democrația interbelică. La 6 noiembrie 1947, PCR a renunțat la **gruparea Tătărescu**, acesta făcând imprudența de a adăuga la criticile anterioare un memoriu, confidențial, depus la Curtea regală, despre care însă se va auzi și la Radio-Berna. Memoriul a fost „în contrazicere cu tot regimul și guvernul democratic". Înlăturarea acestei grupări era pe agenda PC de ceva timp, fiind doar o chestiune de timp, după cum reiese și din declarația lui Mogyorosi: „*În momentul când a venit cu noi în Bloc partidul lui Tătărescu să colaboreze cu partidul nostru, pentru noi a fost clar că această colaborare este condiționată de noi. Noi am știut că partidul lui Tătărescu reprezintă capitaliștii, că are legături cu cercurile capitaliste străine, dar că interesele lui momentane l-au îndemnat la o colaborare cu noi*". „*Momentan mai are el forțe în țară, este de netăgăduit, încurajat mult de străinătate. Dar trebuie și vom lichida pe el repede. Nu vom permite ca forțele străine să se amestece în țara noastră... Memoriul l-a trădat pe el*". [508]

---

[503] Ioan Flueraș – lider al PSD din Transilvania, membru al Consiliului Dirigent al Transilvaniei (1918–1920), președinte al Confederației Generale a Muncii (1926–1938). Pentru că a refuzat în 1920 să adere la Internaționala a III-a, a fost exclus de bolșevici din „mișcarea muncitorească" și pus pe lista neagră a acesteia. În 1945 a fost reținut timp de 3 luni de către autoritățile comuniste pe motiv că a răspândit „manifeste interzise". A fost rearestat în iunie 1948 și condamnat la 15 ani temniță grea pentru „crimă de înaltă trădare". A fost ucis de „reeducații" din închisoarea Gherla la 26 iunie 1953 (Rusan, *op. cit., loc. cit.*).

[504] Iosif Jumanca (1893–1949) – ziarist, fruntaș al PSD din Transilvania, membru al Consiliului Național Român Central (1918) și al Consiliului Dirigent al Transilvaniei (1918–1920), deputat în Parlamentul României. În 1921 s-a pronuntat împotriva aderării Partidului Socialist Român la Internaționala a III-a. Arestat de autoritățile comuniste, a murit la Jilava în 1949 (*Ibidem*, *loc. cit.*).

[505] Gheorghe Onișoru*, Alianțe și confruntări între partidele politice din România (1944–1947),* Fundația Academia Civică, București, 1996, p. 267.

[506] Nedelea, *op. cit.*, pp. 42–57.

[507] „Membrii guvernului Horia Sima au fost condamnați", în *Patria*, Nr. 5, 23 februarie 1946, p. 1.

[508] „Memoriul lui Tătărescu expus de tov. Mogyorosi", în *Comitetul Regional PCR Cluj*, Inv. 2, Dos. 1/1947, f. 202, 142.

Acuzat de poziție pro-occidentală, legături cu conducerea PNȚ și protejarea unor cadre din minister contra epurării, Tătărescu a primit un vot de neîncredere în urma căruia miniștrii grupării sale au fost siliți să-și prezinte demisiile[509] pentru a face loc unor comuniști recunoscuți pentru fidelitatea lor față de Moscova: Ana Pauker (la Ministerul de Externe), Teodor Iordănescu și Vasile Luca (la Ministerul de Finanțe).[510] Odată cu instalarea în funcția de ministru a lui Vasile Luca, „*departamentul finanțelor noastre publice*, spunea Groza, *începe o nouă epocă de activitate cu totul nouă, într-un spirit de muncă în folosul poporului muncitor, cum până în prezent nu l-a putut cunoaște*." Cu această ocazie, Vasile Luca se declara pentru „*o concepție nouă asupra repartizării contribuției cetățenilor în acoperirea necesităților financiare ale țării*".[511]

Prin îndepărtarea lui Gheorghe Tătărescu, Partidul Comunist Român cucerea și ultima „redută" din guvernul Groza. Ultimii diplomați de carieră care nu făcuseră încă „trecerea" la comuniști erau acum îndepărtați. În departamentele ministerului, ambasade și legații, și-au găsit locul reprezentanții „clasei muncitoare".[512]

După instalarea Anei Pauker la conducerea Ministerului de Externe au fost epurați din minister și din diplomație 12 miniștri plenipotențiari, 10 consilieri de legație, 36 consultanți și 107 funcționari.[513] În această manieră, Ana Pauker a adus în cadrul ministerului „*spiritul nou democratic, înlocuind putregaiul și corupția ce se încuibase acolo*". [514] Noul guvern reprezenta „forțele creatoare din această țară".

PNL va supraviețui după înlăturarea lui Tătărescu până la începutul anilor '50, avându-l ca lider pe Petre Bejan, care a avut grijă să se desolidarizeze în timp util de acțiunile lui Tătărescu. Îi va împărtăși însă soarta ceva mai târziu.[515]

La sfârșitul anului 1947, comuniștii reușiseră să se debaraseze de principalele partide politice ale țării. Mai rămânea un singur obstacol semnificativ: **regele Mihai.** Spre deosebire de campaniile virulente împotriva liderilor „istorici", regele se bucura în 1947 de omagierea presei comuniste. La 24 august, ziarul „democratic" *Adevărul nou*, care alocase în rândurile sale spațiu larg campaniei de denigrare a opoziției, îi atribuia regelui rolul de frunte în pregătirea și înfăptuirea actului de la 23 august 1944, scriind despre acesta că „*va intra în istorie ca un minunat exemplu de curaj, vitejie, înțelepciune și iubire de neam și țară. Astăzi*, continua articolul, *la trei ani după ziua în care țara noastră a pășit pe drumul democrației, urăm Majestății Sale Regelui viață și domnie lungă, spre binele și fericirea României și a poporului român*".[516]

Omagiu M. S. Regelui

Cu ocazia celei de a treia aniversări a actului istoric dela 23 August 1944, poporul român își îndreaptă gândul plin de recunoștință către Majestatea Sa Regele Mihai I, a cărui acțiune hotărîtă și curajoasă de acum trei ani a stârnit respectul și admirația tuturor popoarelor iubitoare de pace și libertate.

Rolul de frunte avut de M. S. Regele în pregătirea și înfăptuirea actului dela 23 August 1944 va intra în istorie ca un minunat exemplu de curaj, vitejie, înțelepciune și iubire de neam și țară.

Astăzi, la trei ani după ziua în care țara noastră a pășit pe drumul democrației, urăm Majestății Sale Regelui viață și domnie lungă, spre binele și fericirea României și a poporului român.

„Omagiul M.S. Regelui", în *Adevărul nou*, Anul II, Nr. 89, 24 august 1947, p. 1

---

[509] Vor fi și membri ai partidului care vor intra în PMR după aceste evenimente (este cazul funcționarului clujean Petruca Ioan) (*Parchetul General al Curții de Apel Cluj*, Dos. 8/1949, f. 10).

[510] „Excluderea tătărescienilor din Guvern", în *Ardealul Nou*, Anul II, Nr. 99, 18 noiembrie 1947, p. 1.

[511] În funcția de guvernator al B.N.R. a fost numit Aurel Vijoli (Petru Groza, „Astăzi avem un guvern care reprezintă forțele creatoare din această țară", în *Ardealul Nou*, An II, Nr. 99, 18 noiembrie 1947, pp. 1, 6).

[512] Ilarion Țiu, „Comuniștii preiau frâiele diplomației românești", http://www.jurnalul.ro/articol_61653/istorie comunistii_preiau_fraiele_diplomatiei_romanesti.html, accesat la 21.04.2019.

[513] Nedelea, *op. cit.*, p. 78.

[514] Groza, „Astăzi avem un guvern...", p. 6.

[515] Istoria proceselor politice împotriva opoziției democrate și a epurărilor de partid va fi obiectul a numeroase studii de caz, colecții de documente și lucrări memorialistice, cu referire în special la acțiunile împotriva lui Iuliu Maniu, Ana Pauker, Teohari Georgescu, Vasile Luca sau Lucrețiu Pătrășcanu, precum și a „lotului Noica–Pillat" de la sfârșitul anilor '50 (Vezi Stephane Courtois (ed.), *DU PASSÉ FAISONS TABLE RASE,* Éd. Robert Laffont, 2002).

[516] „Omagiul M.S. Regelui", în *Adevărul nou*, Ziar democratic, avându-l ca director pe prof. Zeno Vancea, Anul II, Nr. 89, 24 august 1947, p. 1.

Un alt elogiu îi va fi adus în numărul din luna noiembrie 1947 al *Buletinului Oficial al Municipiului Cluj*, la împlinirea vârstei de 26 de ani. Și cu această ocazie i se va conferi meritul înfăptuirii actului de la 23 August: „*Clujul, reîntors la Patria Mamă datorită jertfelor ostașilor Regelui Mihai I, și ale glorioasei Armate Roșii, urează Aceluia, Care într-o zi însorită de August 1944 a schimbat cursul istoriei, ani mulți și glorioși!*”[517]

Motivul pentru care presa comunistă continua să-l elogieze, în ciuda planurilor de viitor, a fost expus de tovarășul Popescu de la celula Inspectoratului Regional de Poliție Cluj, încă din 1945, în urma evenimentelor din 8 noiembrie: „*s-a pus problema că comuniștii sunt dușmanii Regelui și, într-adevăr, într-o țară comunistă nu există regi și suverani, iar noi nu suntem încă bine organizați pentru a ne dispensa de acest fel de conducere. […] trebuie să mergem la țară spre a scoate din cap ideile băgate țăranilor de Maniu și Brătianu și alții ca atare*”.[518] În momentul în care PC s-a simțit pregătit să se dispenseze de rege, n-a ezitat s-o facă. Nu vor trece nici două luni de la amintitele elogii și soarta acestuia va lua o întorsătură radicală, însă nu imprevizibilă, încă din 1946 regele fiind avertizat de Maniu că România va deveni republică.

Deși era conștient de situația dificilă din țară, poate tocmai din acest motiv, Regele Mihai a dat curs invitației de a participa la căsătoria principesei Elisabeta, autorizând guvernul cu dreptul de a numi și revoca funcționarii în lipsa sa. Această decizie a fost un adevărat „cec în alb” dat guvernului, regele renunțând practic la una din prerogativele sale esențiale. La Londra, regele Mihai a avut întâlniri și discuții cu numeroase personalități, cărora le-a solicitat sprijinul în fața ofensivei comuniste, însă nu a primit niciun fel de asigurări.

În ciuda speranțelor liderilor comuniști care erau aproape convinși de faptul că regele va rămâne în străinătate, acesta s-a întors în țară la 21 decembrie. În urma unei discuții cu Petru Groza, acesta din urmă i-a spus că monarhia este o instituție trecătoare. Pe 24 decembrie, regele Mihai a acceptat schimbarea titularului de la MApN, generalul Lascăr, cu Emil Bodnăraș, agent cunoscut al NKVD (KGB).[519]

A urmat, la 29 decembrie, elaborarea planului de măsuri organizatorice în baza căruia în ziua de 30 decembrie 1947 s-a produs abdicarea forțată a regelui. La 31 decembrie, Regele Mihai a plecat la Sinaia, de unde, la 4 ianuarie, a părăsit țara, începând o lungă perioadă de exil. Regele Mihai a fost ultimul „cap încoronat” din Europa de Est, monarhia fiind o anomalie într-o țară comunistă.

Anul 1947 poate fi considerat începutul sfârșitului pentru democrația românească, atât prin desființarea partidelor politice, cât și prin abdicarea Regelui Mihai. S-a ajuns astfel la un regim dominat de comuniști, a cărui esență ținea de perfecțiunea propagandei și de eficiența legislației și a organelor represive.

În 1957, la 10 ani de la abolirea monarhiei, „meritul” înlăturării regelui și instaurarea Republicii era înfățișat ca fiind „măreața victorie a maselor populare din țara noastră, deschizând larg calea luptei pentru consolidarea socialismului”.[520]

Poziția Partidului Național Popular în actuala situație politică

Partidele din sfera de influență a PCR vor avea și ele parte de aceeași curățenie. În 1946, scopul declarat al Partidului era scoaterea țărănimii de sub influența „reacțiunii” prin alianța acesteia cu muncitorimea. Pentru netezirea acestui drum, s-a trecut la „curățirea” Frontului Plugarilor de elementele chiabure și reacționare care au pătruns în fruntea satelor ca primari, din aceste posturi ducând o politică de sabotare a măsurilor guvernului.[521] PSD, la rândul lui, prin vocea socialistului T. Dimoftache, se declara pentru „pedepsirea celor 3 categorii de mari vinovați: criminalii de război, criminalii față de democrație și criminalii față de

[517] *Buletinul oficial al Municipiului Cluj*, Anul XXII, Nr. 11, 1 noiembrie 1947, p. 7.
[518] „Proces-verbal despre ședința celulei Inspectoratului Regional de Poliție, ținută în ziua de 9 noiembrie 1945”, în *Comitetul Regional PCR Cluj*, Inv. 2, Dos. 46/1945.
[519] „Guvernarea dr. Petru Groza...”, *loc. cit.*
[520] „Zece ani de la instaurarea Republicii Populare Romîne – stat al dictaturii proletariatului (1947–1957)”, în *Analele…,* Anul III, Nr. 6, noiembrie–decembrie 1957, p. 5.
[521] *Comitetul Regional PMR. Cluj*, Inv. 2, Dos. 5/1946, f. 5.

națiunea română din Ardealul eliberat și față de cetățenii evrei”,[522] partidul luptând și pentru curățirea propriilor rânduri. În acest context, pentru a se pune la adăpost de eventualele amenințări, conducerea Partidului Național Popular[523] și-a declarat, încă o dată, atașamentul față de linia oficială, prin vocea secretarului general al partidului, Constantin Dimitriu: „*PNP, care este o organizație progresistă de tip nou, care nu urmărește avantaje sau privilegii pentru categoriile sociale, ci numai ridicarea acestor categorii prin ridicarea nivelului de viață a întregului popor [...] avem garanția că nu vom face greșeli politice, că nu vom îndruma masele partidului nostru pe un drum periculos pentru ele și pentru țară, în sfârșit, că vom da o contribuție pozitivă la consolidarea păcii, la apărarea independenței naționale și la dezvoltarea statului nostru către forme superioare de organizare economică, politică și socială*.”[524]

Totodată, conducerea era pregătită să-și facă ordine în propria curte, evitând, pe cât posibil, inspecția comunistă. Pentru a fi în ton cu momentul actual politic, referindu-se la slăbiciunile constatate în partid, Dimitriu a constatat lipsa unei pregătiri ideologice serioase și a semnalat strecurarea în rândurile partidului a unor elemente compromise și ostile regimului, elemente care s-au căutau un adăpost politic de unde să poată milita în interesul claselor exploatatoare, în interesul elementelor care sunt din ce în ce mai încercuite și mai lovite de către forțele avansate ale democrației populare. „*Trebuie să facem organizarea sistematică și permanentă a verificării membrilor PNP, atât în ceea ce privește trecutul lor politic, dar mai ales în ceea ce privește acțiunea politică pe care o duc ei. De asemenea, trebuie întărită vigilența și acceptarea noilor adeziuni în partid*.”

Referindu-se la poziția partidului față de biserică, intelectuali, tehnicieni, funcționari publici, meseriași, mici întreprinzători, categoriile cele mai refractare regimului în contextul naționalizării, Dimitriu îi îndemna să înțeleagă „just” sensul etapei politice prezente și să caute să fie elemente ajutătoare ale regimului. Membrilor evrei din partid le amintea faptul că este periculos să trezească sentimente naționaliste și să se lase angrenați în mișcarea sionistă. Rezolvarea problemelor lor esențiale stătea în „*colaborarea cu întregul nostru popor muncitor, și nu se găsește decât în aplicarea justă a problemelor economice și politice, nu se găsește decât în orânduirea superioară a societății ale cărei baze s-au pus. Cu cât ne vom depărta de rămășițele burgheze, situația populației evreiești se va îmbunătăți. Cu atât mai bună va fi în momentul când se vor dezvolta temeliile societății socialiste*”.[525] Nimic mai fals. Situația minorității evreiești se va agrava în anii următori.

„Curățenie” în rândul Partidului Comunist

În etapa de construcție a aparatului de partid, concomitentă preluării puterii, liderii comuniști români au adoptat o strategie de deschidere quasi-generală a rândurilor acestuia, strategie întâlnită, în formulă analogă, în Polonia și Ungaria, țări ale căror regimuri comuniste se confruntau cu aceeași lipsă de popularitate, dar și în Cehoslovacia, deși aici regimul comunist era mult mai popular. Originalitatea cazului românesc intervine însă în faza de consolidare a regimului, când, spre deosebire de partidele comuniste maghiar și polonez – care, asemenea celui român, activau în societăți preponderent agrare, tradiționaliste și ostile atât URSS, cât și comunismului propagate de aceasta –, PMR optează pentru modelul rigid al unui aparat de partid alcătuit din membri recrutați după o grilă ale cărei valori esențiale sunt originea „sănătoasă”, muncitorească și fidelitatea ideologică. Această grilă este, de altfel, reprodusă aproape simetric în descrierea tipului ideal de membru al partidului.[526]

---

522 I. Pintea, „Partidul Social-Democrat din Cluj și-a inaugurat Duminică sediul”, în *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1170, 23 noiembrie 1944, p. 3.

523 Biroul executiv al partidului era format din: prof. Petre Constantinescu-Iași (președintele partidului și prim vice-președinte al Prezidiului MAN), Florica Bagdasar, A. Oțetea, C. Dimitriu (secretar general), av. I. Oancea, av. Al. Șteflea, prof. C. Balmuș, dr. Alexandru Radu, prof. Eugen Neculce, av. C. Paraschivescu-Bălăceanu, dr. Al. Tocilescu, ing. Răsvan Penescu, Barbu Rădulescu, prof. V.V. Protopopescu, ing. Gh. Belu („Poziția Partidului Național Popular în actuala situație politică. Verificarea cadrelor și vigilență la noile înscrieri”, în *Adevĕrul*, Anul 62, Nr. 17.200, 3 iulie 1948, p. 4).

524 *Ibidem*, *loc. cit.*

525 *Ibidem*, *loc. cit.*

526 *Politica de cadre a PMR 1948–1952*, București, Arhivele Naționale ale României, 2007, Studiu introductiv.

În etapa de consolidare a partidului, regimul sovietic s-a implicat direct în acțiunea de verificare a membrilor de rând[527] și a conducerii PMR, în aplicarea modelului sovietic asupra formelor de organizare și a mecanismelor de recrutare a noilor membri în Partidul Muncitoresc Român. Dată fiind importanța pe care regimul sovietic i-o acorda României în ansamblul concepției sale de securitate – fapt confirmat de acordul de procentaj încheiat între Churchill și Stalin – comuniștii români au beneficiat nu doar de sprijinul și consilierea Moscovei, ci și de atenta monitorizare de către aceasta a procesului de instituționalizare a puterii comuniste la București. [528]

Groaza autopurificării forțate le era cunoscută tovarășilor încă din perioada premergătoare războiului. Pentru PCR, evenimentul cel mai catastrofal din anii ce au precedat al II-lea război mondial a fost exterminarea vechii gărzi staliniste în timpul Marii Epurări, având ca rezultat eliminarea oricărei surse potențiale de gândire sau acțiune autonomă în interiorul partidului. După cum scria Vladimir Tismăneanu, comunismul a urmărit distrugerea personalității umane, suprimarea autonomiei mentale. Libertatea de gândire a fost principala țintă a regimului, fiecare individ emancipat contribuind la vulnerabilitatea sistemului, pentru că tocmai la nivel intelectual, adică psiho-mental și emoțional, este posibilă ruptura cu sistemul.[529] Deși PCR nu a fost dizolvat, nici un alt partid european nu a trecut printr-o epurare de proporțiile celei la care a fost supusă elita PCR (cu excepția celui polonez).[530] Problemele strategice ale PCR, similare cu cele ale celorlalte partide comuniste din Europa Centrală și de Est, au fost rezolvate într-un cadru determinat de dogma stalinistă: deviația însemna trădare, indiferent dacă era „obiectivă" sau „subiectivă". Dușmanii se aflau pretutindeni, iar datoria de căpătâi a unui militant stalinist era să urmărească și să descopere „vermina" infiltrată în partid. Conform mentalității staliniste, descoperirea dușmanilor „din rândurile noastre" era o sarcină chiar mai importantă decât descoperirea dușmanilor de clasă definiți cu claritate, deoarece primii erau mult mai dificil de demascat. Era ușor, spunea Gheorghiu-Dej, să identifici și să expui adversitatea unui Iuliu Maniu. Însă cei cu adevărat staliniști se distingeau prin faptul că recunoșteau și trădătorul invizibil, care pretindea că este „unul dintre ai noștri", dar în realitate submina partidul. Această logică a stat la baza luptei pentru putere din interiorul partidelor leniniste din Europa Centrală și de Est de-a lungul întregii perioade cominformiste (1947–1953).

Din raportul politic al Comitetului Județean Cluj de pe luna iunie 1948 aflăm că doar în această lună au fost excluși din partid 27 de persoane pentru cauze de furt, „abateri de la morala de partid și elemente dușmănoase fasciste strecurate în partid", precum și 35 de sancționări pentru abateri de la disciplina de partid.[531] Aceste excluderi au devenit în 1948 la ordinea zilei și nu doar printre membrii de rând ai partidului, ci și printre liderii acestuia.

Gheorghiu-Dej a fost ultimul supraviețuitor, singurul lider cominformist est-european care a rezistat tuturor epurărilor și frământărilor, atât sub Stalin, cât și după, fără a-și piardă poziția,[532] fiind martorul eliminării tuturor rivalilor: 1944–1948 – Ștefan Foriș[533] și Lucrețiu Pătrășcanu;[534] 1952 – Ana Pauker,[535] Vasile Luca și Teohari Georgescu; 1957 – Miron Constantinescu și Iosif Chișinevschi.

[527] O verificare sumară a fost întreprinsă și în perioada de început a regimului. Un caz de „strecurare" în rândul partidului datorat lipsei de control a fost evidențiat în mai 1945 de Nicolae Goldberger, care a adus exemplul unui medic „care a fiert săpun din copii și evrei bătrâni" („Proces-verbal din 3–4 mai 1945…", Inv. 1., Dos. 1/1945, f. 24).

[528] *Politica de cadre...*, *loc. cit.*

[529] Dan Petrescu, Liviu Cangiopol, *Ce-ar mai fi de spus. Convorbiri libere într-o țară ocupată*, Ed. Minerva, București, 1990, pp. VI-VII.

[530] Comisia prezidențială pentru analiza dictaturii comuniste din România, *Raport final,* București, 2006, p. 41.

[531] *Comitetul Regional PCR Cluj*, Inv. 2, Dos. 2/1948, f. 19, 26.

[532] *Ibidem,* pp. 40–43. Vezi Stelian Tănase*, Elite și societate. Guvernarea Gheorghiu-Dej. 1948–1965*, București, Ed. Humanitas, 1998.

[533] În septembrie 1946, fostul secretar al PCR, Ștefan Foriș, a fost acuzat mai întâi că ar fi acționat împotriva mișcării revoluționare și a fost înlăturat de la conducerea partidului. După august 1944, nucleul din închisori al lui Gheorghiu-Dej, împreună cu comuniștii români care se întorseseră de la Moscova cu Armata Roșie, s-au înțeles să-l elimine. La începutul lui ianuarie 1945, Foriș a fost eliberat, capturat din nou 9 iunie 1945 de către o bandă condusă de Gheorghe Pintilie și ucis în bătaie în vara lui 1946, din ordinul noii conduceri a partidului: Ana Pauker, Vasile Luca, Gheorghiu-Dej și Teohari Georgescu. Moartea lui Foriș continuă să fie misterioasă (Betea, *op. cit.,* pp. 47–53). Pentru mai multe

In editura
Partidului Muncitoresc Român
A APĂRUT:
GH. GHEORGHIU-DEJ
„PENTRU PURITATEA
RÂNDURILOR PARTIDULUI"

„Pentru puritatea rândurilor Partidului”,
în Scânteia, seria III, Anul XIX, Nr. 1777, 6 iulie 1950, p. 1.

Rivalitatea dintre Dej și Ana Pauker a reprezentat rivalitatea dintre două grupuri pentru a obține favoarea lui Stalin. Victoria lui Dej, în 1952, nu ar fi fost posibilă fără acordul lui Stalin,[536] care l-a preferat, potrivit lui Sorin Alexandrescu, pe motiv că „e român”.[537]

În timpul regimului mulți alți membri comuniști aveau să plătească prețul suprem pentru a fi participat la viața politică. [538] Conform obiceiurilor vremii, încetățenite de sovietici, despre membrii C.C. se puteau cunoaște anumite date personale doar atunci când urmau să fie epurați.[539]

În 1952 s-a pornit un nou val de represiune, cu ocazia căruia au fost adunați toți care mai erau în viață după 1 Decembrie 1918 și care ocupaseră funcții de prefecți, primari, notari, administratori financiari, pretori, perceptori sau orice funcție administrativă. Au fost duși în lagărele de exterminare ale Canalului, chiar dacă unii aveau vârsta de 90 ani. Tot acum au fost arestați sute de preoți, învățători și țărani înstăriți, învinuiți cu toții că sunt „instigatori” împotriva colectivizării.[540]

detalii privind cazul Foriș, vezi Dan Cătănuș, Ioan Chiper (eds.), *Cazul Ștefan Foriș. Lupta pentru putere în PCR de la Gheorghiu-Dej la Ceaușescu*, București, Editura Vremea, 1999.

534 În 1948 a fost demis într-un mod abuziv din funcția de ministru al justiției Lucrețiu Pătrășcanu, care a fost arestat, judecat și, sub învinuiri fanteziste, executat în 1954.

535 Solomovici relatează următoarele: *„Niciunul din personajele principale ale epocii comuniste n-au avut soarta paradoxală a Anei Pauker, de a fi hulită, în egală măsură, atât de coreligionarii ei – evreii, cât și de români. Precum nu există în galeria marilor „eroi” ai luptei comuniste nici o figură de dimensiunea internațională a Anei Pauker, care să se fi bucurat, în viață fiind, de un respect atât de uriaș, și totuși să sfârșească într-un anonimat atât de derizoriu.”* (Teșu Solomovici, *România Judaica. O istorie neconvențională a evreilor din România. 2000 de ani de existență continuă*, Vol. II, Ed. Teșu, București, 2001, p. 64).
În februarie 1953, Ana a fost anchetată de o comisie de partid și acuzată de sionism, legături cu Serviciile de spionaj străine, promovarea elementelor legionare în partid, întârzierea colectivizării agriculturii, opunere față de înfăptuirea loviturii de stat de la 23 august 1944 etc. (Vezi Robert Levy, „The «Right Deviation» of Ana Pauker”, în *Communist and Post-Communist Studies*, Vol. 28, No. 2, 1995, pp. 239–254; Constantiniu, *O istorie a românilor*, pp. 321–322, 450).

536 Stalin sprijinise inițial crearea statului Israel (1947–1948) și promovarea de evrei în funcții de conducere în țările satelit, însă și-a modificat fundamental politica din 1950, când s-a decis să câștige sprijinul lumii arabe împotriva SUA, în contextul Războiului Rece. Semnalul l-a constituit arestarea secretarului general al PC Cehoslovac, Rudolf Slansky, evreu, precum și a altor demnitari evrei. A urmat, la sfârșitul anului 1952, „afacerea medicilor asasini” din URSS, majoritatea fiind evrei, acuzați că ar fi asasinat sau plănuit asasinarea unor lideri sovietici. Acesta a fost și contextul în care a căzut Ana Pauker de la putere. După moartea Stalin, Dej a fost determinat s-o elibereze pe Ana, din moment ce aceasta nu mai reprezenta un pericol pentru poziția sa de lider. („Stalinista Ana Pauker, eliminată în mod stalinist”, www.jurnalul.ro/ modules, accesat la 22.04.2005).

537 Sorin Alexandrescu, „Dictatura la Români”, în *Magazin Istoric*, 2003, Nr. 10, București, p. 32.

538 Nedelea, *op. cit.*, pp. 80–82.

539 Una dintre măsurile cerute de Lenin, pusă în practică de Stalin și preluată de PCR, a fost veșnicul control al Partidului și comitetului, pentru ca în sânul lor să nu se înfiltreze elemente corupte ale burgheziei. În acest scop se impunea periodica lor epurare. Consecința: de la cel mai de sus, până la cel mai de jos comunist, era suspendată deasupra capului frica epurării. Un ministru atotputernic astăzi putea fi aruncat la închisoare mâine, indiferent de serviciile aduse de el partidului. Frica pe de-o parte, speranța de înălțare în grad, pe de alta, erau cele două arme care mențineau disciplina propagandei comunismului (C. Rădulescu – Motru, „Memorii din 1949”, selecții de Gabriela Dumitrescu, http://www. itcnet.ro/history/archive/mi2000/current12/mi19.htm” șl „top”, accesat la 25.05.2019).

540 Colectivizarea agriculturii începe la debutul anilor ´50, printr-o campanie febrilă împotriva chiaburilor. În principiu, a fost considerat chiabur cel care a avut mai mult de 25 de hectare și își lucra pământul cu zilieri sau alți lucrători

Celelalte organizații cu un caracter politic și obștesc, create sau îngăduite de PCR, au dispărut treptat din viața publică. Mai întâi, în 1949 a fost hotărâtă dizolvarea Partidului Radical Țărănesc. PNP a fost „autodizolvat", în realitate dizolvat în martie 1949, urmat de Uniunea Populară Maghiară și Frontul Plugarilor, dizolvate în 1953. Cadrele, arhivele și tot ceea ce le aparținea au trecut la PMR Tot atunci și-au încetat activitatea comitetele minorităților etnice: Comitetul Antifascist German, Comitetul Democrat Evreiesc, Comitetul Popular al populației Ruse și Ucrainene, ș.a., consfințindu-se astfel monolitismul politic în România.[541]

În intervalul 1946–1964, elita politică a fost în cvasitotalitatea ei neutralizată, fie prin distrugerea ei, fie prin aducerea sub un control strict, făcând loc noilor elite. Se estimează că aproximativ 1,5 milioane de cetățeni considerați dușmani ai comunismului au fost întemnițați, sute de mii pierzându-și viața în închisori sau din cauza detenției.[542] În perioada de vârf a terorii politice, s-a desfășurat experimentul „reeducării" prin tortură permanentă. În perioada următoare, metodele de reprimare vor fi șlefuite în continuare, regimul lui Nicolae Ceaușescu camuflând deținuții reținuți pentru motive politice în infractori de drept comun sau internându-i în spitale psihiatrice, unde li se administrau narcotice și șocuri electrice. Cu toate acestea, așa cum sublinia și istoricul Daniel Chirot,[543] regimul comunist nu a putut anihila în totalitate intelectualitatea românească. După represiunea severă din primul deceniu postbelic, supraviețuitorii terorii au început, la sfârșitul anilor '50, să revină în pozițiile birocratice și profesionale, ajungând ca în anii '60 să formeze un strat distinct de intelectuali veritabili. Intelectualii din domeniile tehnice, inginerii, cadrele medicale, agronomii, oamenii de știință, au avut mai puțin de suferit, fiind necesari în efortul de industrializare și modernizare. Dintre profesorii care și-au continuat cariera în timpul regimului comunist, bucurându-se de mari succese pe plan profesional, s-au numărat matematicienii clujeni Tiberiu Popoviciu, Dumitru Ionescu, Gheorghe Călugăreanu.[544]

Alte surse de opoziție în fața regimului comunist au fost reprezentate, pe lângă opoziția politică, în principal de armată, administrație, biserică, mass-media, pe care le vom prezenta succint în prezenta lucrare.

agricoli, în schimbul unei plăți. În realitate însă, calitatea de chiabur a fost hotărâtă în mod arbitrar de activiști locali. „Au fost gospodari buni, aceasta a fost singura lor vină", declară un contemporan al evenimentelor. În schimb, „Oameni cărora nu le plăcea să lucreze, umblau prin sate, ei au fost cadrele de conducere de tip nou" [*Kuláksors* (Soartă de chiabur), Editura Status, Miercurea Ciuc, 1999, pp. 117–118]. Acest tip de oameni, în calitate de „activiști", au pus mâna pe conducerea satelor. Cei pe care ei i-au consemnat pe listele de chiaburi au fost anunțați că sunt în afara legii. Pentru persecutarea și intimidarea lor au fost folosite diferite metode. Potrivit lui Octavian Cristescu, în prima etapă a colectivizării au fost închiși 80.000 de țărani. Familiile „chiaburilor" au fost de multe ori scoase din locuința lor. Prin aceste metode au vrut să realizeze colectivizarea, împotriva căreia protesta majoritatea țăranilor, nu doar „chiaburii" (Octavian Cristescu, *Istoria Românilor. Epoca modernă și contemporană (manual pentru clasa a VIII-a*). Editura Didactică și Pedagogică, București, 1997, p. 201).

541 *Raport Final...*, p. 135.

542 Unele surse extind cifra la 2 milioane, în timp ce altele se rezumă la ceva peste 1 milion (Ruxandra Cesereanu, „Romanian Mythopolitics in the 20th Century", în *Transylvanian Review*, Vol XVII, Nr. 2/Summer 2008, p. 5).

543 Daniel Chirot, „Social Change in Communist Romania", *Social Forces*, 57:2 (1978:Dec.), p. 462.

544 Vezi „Matematicieni români din prima jumătate a secolului al XX-lea", http://www.matematica/Matematicieni-Romani-din-prima-jumatate-a-secolului-al-XX-lea-Constantin-Popovici--Theodor-Angheluta.php, accesat la 15.05.2019. Toți profesorii care și-au continuat activitatea didactică în perioada postbelică au avut nevoie de un certificat prin care să se certifice că nu au fost condamnați pentru crime de război și nu au avut activitate „antidemocratică" (*Parchetul...,* Dos. 20/1949).

CAPITOLUL II.
Istoria orașului Cluj în perioada postbelică

Locuit neîntrerupt din vremuri străvechi, Napoca veche, denumită mai târziu Clus (Cluj),[545] a fost înălțat la rangul de municipiu roman cu aproape 1900 de ani în urmă (124 D. Hr.). Din antichitate și până în mileniul al III-lea, daci, daco-romani, români, maghiari, evrei, germani, alături de oameni de toate etniile, care au pășit pe acest tărâm, au pus umărul la propășirea orașului. Municipiu și colonie în vechime, oraș liber în Evul Mediu, centru umanist și renascentist, centru cultural și politic în Evul Mediu târziu și în epoca modernă, apoi centru industrial și muncitoresc, într-o unitate armonioasă cu cultura, arta și știința, împânzit de instituții politice, administrative, de învățământ și de știință, instituții de creație și de spectacole, instituții sociale și sanitare, cu fabrici, uzine, străzi și bulevarde, parcuri și grădini, așa putem descrie inima Transilvaniei la mijlocul secolului al XX-lea.[546] Dezvoltarea a fost favorizată și de poziția sa, orașul fiind situat la încrucișarea celor mai importante căi de comunicație din Transilvania, în timp ce aspectul urbanistic și demografic a fost determinat de dezvoltarea sa economică, politică și culturală.

Fiecare perioadă din istoria acestui oraș a avut greutățile ei, suferințele ei, biruințele ei, și oameni de valoare care au împodobit istoria orașului.

II.1. Orașul Cluj sub stăpânirea românească (1919–1940)

Administrația Județului Cluj și a Municipiului Cluj. Preluarea Prefecturii și Primăriei clujene

Unirea Transilvaniei cu România de la 1 decembrie 1918 reprezintă evenimentul principal al istoriei României și totodată realizarea unui deziderat al locuitorilor granițelor vechii Dacii. La câteva zile de la acest eveniment, la 24 decembrie 1918, armata română a intrat în orașul Cluj, cel mai important oraș al Transilvaniei. În câteva zile a ocupat întreg teritoriul orașului și județului Cluj, impunându-se imediat nevoia numirii șefului administrației județene și reorganizării serviciilor administrative, pentru a se introduce în județul și orașul Cluj administrația românească „*visată de o mie de ani de întreg neamul românesc*".[547]

Consiliul Dirigent, care va conduce destinele Ardealului și Banatului pe durata celor 496 de zile de funcționare, era Guvernul provizoriu al Transilvaniei, ales a doua zi după adunarea de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918, președinte fiind Iuliu Maniu. În aceeași zi a fost stabilită și componența Marelui Sfat Național, care reprezenta legislativul, sub conducerea lui Gheorghe Pop de Băsești. Potrivit istoricului Marin Pop, Consiliul Dirigent, care avea în componență 16 ministere, și s-a remarcat print-o activitate deosebită, „contribuind în mod decisiv la integrarea organică a Transilvaniei în cadrul României Mari". Iuliu Maniu era cel care stabilea răspunderea politică, morală, juridică și materială a membrilor Consiliului Dirigent, rugându-i „*să se abțină de la orice amestec în resorturile celorlalți colegi. Își susține, însă, dreptul de a fi informat și consultat în toate problemele importante „atât principiale cât și personale ale singuraticelor resorturi*".[548]

[545] Denumire dată de oamenii locului, în limba latină medievală, după particularitățile fizico-geografice, fiind un loc închis, *clusum*, înconjurat de dealuri.

[546] Pe 16 decembrie 1974, cu ocazia aniversării a 1850 ani de la prima atestare documentară a municipiului, orașul a primit numele Cluj-Napoca (Pascu, *op. cit.*, p. 5).

[547] Atanasie Motogna, *Administrația românească în județul Cluj*, Cluj, Tipografia „Cartea Românească", 1937, p. 32.

[548] Potrivit Decretului-lege 1476 din 2 aprilie 1920, emis de guvernul Averescu, Consiliul Dirigent a fost desființat. „Guvernul a ordonat ca puterile date de către Marele Sfat Național al Transilvaniei Consiliului Dirigent să treacă asupra

Începând cu data de 9 decembrie 1918, Consiliul Dirigent își stabilește sediul la Sibiu, dar primele măsuri le ia încă în Alba Iulia, în zilele de 2, 3 și 4 decembrie. La conducerea județului este numit dr. Simion Tămaș, iar pentru conducerea municipiului este numit dr. Valentin Poruțiu, ambii depunând jurământul în ziua de 17 ianuarie 1919. Instalarea administrației românești în județul și municipiul Cluj a avut loc în ziua de 18 ianuarie 1919. Preluarea s-a început deodată la ambele instituții, Dr. Valentin Poruțiu cerând funcționarilor aflați în serviciu să depună jurământ de fidelitate Regelui Ferdinand I și Consiliului Dirigent. Primarul dr. Gustav Haller a declarat atunci că, în baza tratatului de armistițiu, puterea a rămas în mâinile guvernului maghiar, căruia îi rămâne credincios și nu recunoaște autoritatea Consiliului Dirigent de la Sibiu. În aceste condiții, a doua zi primarul dr. Gustav Haller și toți cei 138 de funcționari ai primăriei au fost considerați demiși din funcție, ca urmare a refuzului repetat de a depune jurământ de credință regelui României și Consiliului Dirigent de la Sibiu.[549] Drept urmare, la 25 februarie 1919 Consiliul Dirigent îl numește pe Iulian Pop în funcția de primar al Clujului.

Situația Prefecturii a fost însă diferită. Numărul intelectualilor români, în acea perioadă, era suficient doar pentru conducerea municipiului Cluj. În această situație, din lipsa elementelor românești necesare înlocuirii funcționarilor vechi, în cazul în care aceștia ar fi părăsit serviciile, autoritățile românești au invitat funcționarii maghiari aflați în serviciul județului să dea o declarație în scris prin care să recunoască Consiliul Dirigent și să-și ia angajamentul că se vor supune ordinelor administrației românești, ceea ce au și făcut, fiind astfel menținuți în funcții fără depunerea jurământului. Această situație s-a menținut până la 18 februarie 1919, când s-a introdus limba română ca limbă oficială, dată la care Consiliul Dirigent a declarat mobilizarea în Ardeal. În această nouă conjunctură, funcționarii maghiari au părăsit toate serviciile, rămânând în conducerea Administrației județului doar funcționarii români dr. Octavian Utalea (subprefect), Nicolae Marcu (prim-notar județean), Gheorghe Anton (notar județean) și Vasile Bota (registrator). Cu toate greutățile întâmpinate, Atanasie Motogna notează că „*administrația românească și-a făcut pe deplin datoria și față de toți cetățenii țării fără deosebire de naționalitate și confesiune, întronând ordinea și legalitatea în toate acțiunile ei, fiind permanent călăuzită numai și numai de interesul general, binele obștesc*”.[550]

Organele de conducere ale județului Cluj în perioada 1919–1937

La 22 iunie 1919, printr-un Decret-Lege, structura Ministerului de Interne s-a extins la nivelul României Mari. Astfel, până în 1926, județele din Ardeal erau conduse direct de Ministerul de Interne[551]

puterilor prevăzute în Constituție, iar cele ale resorturilor Consiliului Dirigent asupra departamentelor guvernului regal din București” (Andreea Vilcovschi, „Cum a fost desființat Consiliul Dirigent, forul care a condus Transilvania după Marea Unire. Poziția lui Iuliu Maniu”, 2022, https://adevarul.ro/stiri-locale/zalau/cum-a-fost-desfiintat-consiliul-dirigent-forul-2002543.html, accesat la 01.10.2023).

[549] Urmând exemplul primarului maghiar, funcționarii Primăriei au refuzat categoric depunerea jurământului, au predat oficiile și au părăsit în corpore posturile, crezând că în acest fel conducătorii administrației românești, datorită lipsei elementelor românești, vor ajunge în situația de a recurge din nou, chiar fără pretinderea depunerii jurământului, la serviciile lor. Intelectualitatea românească s-a mobilizat însă, a organizat administrația în așa măsură încât aceasta a fost condusă din primele zile exclusiv de către funcționarii români „*care au alergat din toate unghiurile țării pentru a se pune cu un ceas mai devreme în serviciul patriei române întregite*” (*Ibidem*, pp. 34–35).

[550] *Ibidem,* pp. 36, 39.

[551] Odată cu intrarea în vigoare a Regulamentului Organic (1 iulie 1831 în Țara Românească și 1 ianuarie 1832 în Moldova), apare pentru prima dată denumirea Ministerul Treburilor din Lăuntru, Ministerul de Interne de mai târziu, care era însărcinat cu conducerea administrației generale a țării, realizarea ordinii interne și siguranței statului, precum și coordonarea unor importante sectoare de activitate socială și economică. În 1862 se desființează Directoratul Ministerului de Interne (Iași) și se unifică administrativ structurile departamentale din Țara Românească și Moldova. Din acest moment există un singur Minister de Interne, cu sediul în București. Doi ani mai târziu, prin Legea Nr. 160, Ministerul de Interne s-a unit cu Ministerul Lucrărilor Publice și a luat titulatura de Ministerul de Interne, Agriculturii și Lucrărilor Publice, act necesar pentru impulsionarea lucrărilor publice cu ajutorul administrației generale. În 1868 Ministerul Agriculturii, Comerțului și Lucrărilor Publice s-a desprins din Ministerul de Interne.

La 1 noiembrie 1892, odată cu aprobarea „Legii pentru organizarea autorităților administrative exterioare, dependente de Ministerul Internelor și fixarea circumscripțiilor administrative”, a fost făcută o organizare teritorială a Ministerului de Interne, în compunerea căruia intrau: inspectorate generale administrative; prefecturi de județe, subprefecturi de județe și plăși; primării de comune urbane și rurale. La 20 iunie 1913 a fost adoptată o nouă lege pentru organizarea

prin reprezentantul său, prefectul, învestit cu o mare parte a drepturilor și atribuțiilor corpului reprezentativ al autonomiei județene. Executarea hotărârilor organelor județene revenea subprefectului județului, conform legii administrative maghiare, cu ajutorul corpului funcționăresc intern și extern al județului. Până în 1926 județele și comunele aveau o administrație centralistă, care se executa mai mult prin organele statului. Singurul factor de control obligatoriu și pur administrativ era Comitetul administrativ, ca organ de consultare al prefectului. Mai târziu a fost înlocuit cu Consiliul de Prefectură. Existența acestor comitete a luat sfârșit la 1 octombrie 1925. Prefectul, până la instituirea delegației permanente județene, a primit atribuțiile Delegațiunii permanente.

Legile administrative au putut fi unificate abia în anul 1926. Până în acest moment, Serviciul de Contencios al județului Cluj avea în atribuția sa concilierea prevederilor legislației maghiare cu „simțul de dreptate românesc". A fost o perioadă de „nebulozitate în legiuiri", deoarece sporadicele legi speciale de unificare au reglementat numai în parte structurile administrative existente. În plus, trebuiau luate în considerare multe dispoziții din legislația ungurească încă neînlocuită.[552]

La 11 iunie 1926 au avut loc primele alegeri pentru Consiliul județean. Au fost declarați în funcția de consilieri județeni, printre alții: dr. Simion Tămaș, dr. Simion Nemeș, dr. Pompeiu Fărcaș, dr. Ioan Handrea, dr. Flaviu Laurențiu, dr. Victor Ciurdariu, dr. Adrian Iacob, Leontin Pușcariu.[553] Președintele Consiliului județean a fost ales la 4 noiembrie 1926, în persoana lui Simion Nemeș.[554]

La 21 iulie 1929 a fost adoptată de Adunarea Deputaților, iar de Senat la 25 iulie, „Legea administrativă". Prefectul, ca șef al administrației județene, era reprezentantul guvernului în județ și era numit prin Decret-Regal. Puțin mai târziu, la 2 august 1929, a fost aprobată „Legea ministerelor", care a făcut referiri și la Ministerul de Interne. Dintre atribuțiile sale amintim: conducerea administrației generale a țării, ordinea și siguranța statului, controlul administrațiilor locale.

Printr-un înalt decret regal (28 august 1929), Consiliul județean clujean a fost dizolvat, în locul său fiind numită o comisiune interimară, cu dr. Pompeiu Fărcașiu în funcția de președinte. Această Comisie interimară a funcționat până la 19 februarie 1930, dată la care a fost instalat un nou Consiliu județean, numit la 5 februarie, având-l pe dr. Emil Hațieganu ca președinte și pe dr. Simion Nemeș și dr. Nicolae Vasiu ca vicepreședinți.[555] Acest Consiliu județean va fi dizolvat la 12 decembrie 1933, numindu-se o nouă Comisie interimară, compusă din: dr. Pavel Roșca, ing. Alexandru Ghițu, dr. Ioan Mărginean, dr. Ioan Muică, Gheorghe Suciu, Titu Moga, Mihail Șomlea (inspector general farmaceutic), dr. Emil Fedorca, dr. Francisc Szász, care va funcționa până la 11 iulie 1934, când a fost constituit un nou Consiliu județean. Noul președinte era dr. Ștefan Fabius, iar funcția de vicepreședinți era ocupată de dr. Teodor Giurgiu și dr. Simion Nemeș.[556]

După doi ani, în conformitate cu noua Lege administrativă din 1936, a fost constituit un nou Consiliu județean: președinte – dr. Pavel Roșca; vicepreședinți – dr. Simion Nemeș și dr. Septimiu Rusu; secretari – Titu Moga și Aurel Tămaș; chestori – Nicolae Vovea și dr. Victor Petean.[557]

Ministerului de Interne, în compunerea căruia intrau servicii centrale și servicii speciale (Direcțiunea Generală a Serviciului Sanitar, Direcțiunea Generală a Telegrafelor, Poștelor și Telefoanelor, Direcțiunea Generală a Închisorilor, Monitorul Oficial și Imprimeria Statului). La 4 ianuarie 1936, „Legea de organizare a Ministerului Internelor" prevedea că instituția, ca factor politic răspunzător de ordinea internă a statului, avea dublă misiune: administrarea generală a țării și apărarea ordinii publice și siguranței statului (http://www.mai.gov.ro/index01_1.htm, accesat la 19.06.2018).

552 Motogna, *op. cit.*, p. 72.

553 O parte dintre aceștia vor face parte din grupul fruntașilor ardeleni (Episcopul greco-catolic Iuliu Hossu, Episcopul ortodox Nicolae Colan, prof. dr. Emil Hațieganu, dr. Simion Tămaș, dr. Simion Nemeș, dr. Vasile Hossu, dr. Iosif Blaga și dr. Eugen Dunca) care, la 16 septembrie 1940, s-au întâlnit cu primul ministru al Ungariei, Teleki Pál, pentru a-l înștiința despre crimele și masacrele în masă comise de către unguri în teritoriile cedate (Grigore Sătmărean, Iuda utca II, http://www.crisana.ro/stiri/controverse-23/iuda-utca-ii-44710.html, accesat la 03.11.2018).

554 Motogna, *op. cit.*, p. 40.

555 Secretari: dr. Virgil A. Pop, dr. Sigmond Acațiu; chestori: Colceriu Alexa, Hanko Veres Carol. Delegația Consiliului județean: dr. J. Gherman (președinte); membri: dr. Sabin Mureșan, dr. Ioan Handrea, dr. Cornel Anca, dr. Szász Francisc, Patriciu Curea, dr. Adrian Iacob, dr. Béla Bibó. Membri în Comisia de verificare: dr. Simion Tămaș, Virgil A. Pop, Gavril Hitea, Szentiványi Iosif, dr. Valentin Poruțiu.

556 Secretari: Titu Moga, dr. Aurel Tămaș; chestori: Nicolae Vovea, dr. Victor Petean.

557 Motogna, *op. cit.*, pp. 43–44.

La 2 martie 1937, conform dispozițiilor art. 59 din legea administrativă, a avut loc reînnoirea Consiliului prin tragere la sorți. Noii membri au fost: Nicolae Petru, Titu Moga, Mihail Șomlea, dr. Victor Peteanu, dr. Aurel Socol, Petre Bucoveanu, dr. Teodor Giurgiu, Virgil Pop, Bokor Martin, Vovea Nicolae, dr. Pavel Roșca, Gheorghe Suciu, Hanko Vereș Carol, dr. Simion Nemeș și dr. Emil Hațieganu. Câteva luni mai târziu (8 august 1937), în locul acestor consilieri trași la sorți au fost aleși alți consilieri.[558] Biroul consiliului a fost compus din dr. Ștefan Fabius (președinte), dr. Septimiu Rusu și dr. Simion Nemeș (vicepreședinți), Onosi Alexandru și dr. Victor Petean.[559]

Schema de organizare a serviciilor și birourilor Prefecturii județului Cluj din anul 1936 cuprinde funcționari care, în ciuda schimbării regimului, vor deține funcții publice și în deceniile următoare, în paralel cu funcționari care vor fi înlăturați definitiv din administrația publică locală. Îi amintim pe prefectul dr. Eugen Dunca, subprefectul dr. Ioan Ciuca, dr. Ioan Brate (jurisconsult), dr. Emil Căpitan, Alexandru Hoțiu, dr. Ioan Stoica (secretar general), Avisalon Cordoșiu (șeful Serviciului financiar), Francisc Kereches (șeful Serviciului economic), Septimiu Hodornău (șeful Serviciului administrativ), Dumitru Moțiu ș.a. De remarcat că în perioada interbelică au fost încurajate elementele române, atât în administrația județeană, cât și în cea comunală.[560] Regimul comunist își va face un scop din distrugerea parțială a acestei elite clujene. Dintre cei enumerați îi amintim pe dr. Valentin Poruțiu, dr. Emil Hațieganu, dr. Simion Nemeș,[561] Dunca Eugen,[562] dr. Victor Petean, dr. Aurel Socol.

La 20 august 1940, Dictatul de la Viena aduce orașul Cluj din nou sub autoritatea ungară. Administrația acestuia va avea o traiectorie diferită de cea a României.

Administrația

Județul Cluj a fost unitatea administrativă succesoare a comitatului Cluj. Până în anul 1925 a purtat denumirea „județul Cojocna". Conducerea județului Cojocna se afla în municipiul Cluj, care însă se bucura de statutul de oraș liber. În anul 1925 statutul autonom al municipiului Cluj a fost desființat, iar orașul liber a fost comasat cu județul Cojocna, care a primit denumirea „județul Cluj".

Ca urmare a organizării din 1925, județul Cluj avea o suprafață de 5.079 km^2 și o populație de 352.029 locuitori. Era compus din 226 comune rurale (echivalente actualelor sate) și o comună urbană (orașul Cluj, capitala județului), dispuse în 12 plase.[563]

În 1929 are loc o altă reformă administrativ-teritorială, ocazie cu care cele 12 plase anterioare sunt redimensionate într-un mod mai funcțional și o concepție diferită. Județul se va compune de acum din municipii, orașe, plase, comune și sate. Reședința de județ rămâne la Cluj. Județul avea un municipiu Cluj, un oraș Huedin și 232 sate, împărțite în șapte plase.[564] Ulterior au fost înființate încă două plase: plasa Aghireșu (28 de sate) și plasa Călata (25 de sate).

Prin cedarea Ardealului de Nord în septembrie 1940 cea mai mare parte a județului Cluj a ajuns sub administrația Regatului Ungariei. Părțile rămase sub administrație română (sudul județului, inclusiv comuna Feleac) au fost unite cu județul Turda și au format împreună, până în 1946, județul Cluj-Turda.

Organizarea din 1929 a rămas valabilă până în 1950, cu excepția perioadei 1938–1940 (ținuturile).

558 Dr. Pavel Roșca, Titu Moga, Florian Leontin, Alexandru Onosi, Ștefan Răcășan, Pop Petru, Ioan Radu, Roșca Ioan, dr. Octavian Prie, dr. Simion Nemeș, dr. Victor Petean, Tămășan Virgil, Hintea Gavrilă, Vele Gheorghe și Virgil Pop.

559 *Ibidem*, p. 46.

560 Vezi schema de organizare a serviciilor și birourilor Prefecturii județului Cluj, precum și Prefecții județului Cluj în intervalul 1919–1937, în Motogna, *op. cit.*, pp. 39, 58–61.

561 Avocat înscris în Barou în perioada interbelică, va figura pe lista persoanelor reacționare în iulie 1947, nemaiavând dreptul să profeseze (ANSJC, Fond *Colegiul de Avocați Cluj*, Dos. 16/1946–1959, f. 284).

562 ANSJC, Fond *Comitetul Regional PCR Cluj*, Arhiva de Partid, Dos. 4/1947, f. 7.

563 Nădășel (cu centrul în Baciu), Someș (centrul la Răscruci), Mociu (Centru în Mociu), Câmpia (centru în Sărmașu), Vlaha (centru în Vlaha), Moților (centru la Gilău), Călata (centru în Călata), Crișului (centru în Ciucea), Huedin (centru în Huedin), Aghireșu (centru în Aghireșu), Almașului (centru în Hida), Borșa (centru în Borșa) (*Minerva Enciclopedie Română*, Editura Comitetului de redacție al Enciclopediei Române Minerva, Cluj, 1930, p. 316).

564 Plasa Borșa, cu 20 de sate; Plasa Cluj, cu 46 de sate; Plasa Gilău, 24 de sate; Plasa Hida, 37 de sate; Plasa Huedin, 57 de sate; Plasa Mociu, 28 de sate; Plasa Sărmașu, cu 20 de sate (Grigor P. Pop și colectivul (2007), *Județul Cluj. Județele României*, Editura Academiei Române, București, p. 16).

Populația

Dezvoltarea economică și culturală a orașului în perioada interbelică a determinat o evoluție numerică ascendentă. Populația a crescut în special datorită imigrărilor din comunele învecinate. Astfel, în 1920 numărul populației, potrivit istoricului Ștefan Pașcu, era de aproximativ 83.000 locuitori.[565] În perioada interbelică, majoritatea populației urbane din Transilvania era alcătuită din etnici maghiari. Una dintre tezele favorite ale istoriografiei maghiare, constată autorii volumului *Istoria României. Transilvania*, este aceea că, după 1918 autoritățile române ar fi procedat la o modificare brutală a distribuției etnice din zona urbană, în special în marile orașe ale Transilvaniei. Datele publicate ale recensământului din 1930 indică, mai ales în zona anexată de Ungaria din Transilvania între 1940–1944, păstrarea unei majorități relative sau absolute a etnicilor vorbitori de limbă maghiară în Cluj, Oradea, Baia Mare etc. În plus, între 1940–1944, datorită retragerii autorităților și aparatului administrativ românesc, precum și expulzărilor, acest decalaj a crescut. Unul din fenomenele demografice specifice provinciilor unite cu România, în special în Transilvania, a fost caracterul minoritar covârșitor al orașelor, în timp ce populația rurală era majoritar românească.[566]

La nivelul județului, 60,9% erau români, 30,1% maghiari, 5,1% evrei, 2,3% țigani, 0,8% germani ș.a. Din punct de vedere confesional a fost înregistrată următoarea alcătuire: 42,7% greco-catolici, 21,7% reformați, 19,3% ortodocși, 8,6% romano-catolici, 5,3% mozaici, 0,8% lutherani ș.a. 15,2% din populația județului se afla în orașul Cluj, 14,2% în Huedin, 8,8% în plasa Hida, 8,2% la Mociu, 8,1% în Gilău, 7,1% în Sărmășel, 6,2% în Borșa etc. Populația urbană era de 106.245 locuitori,[567] dintre care 47,6% maghiari, 33,9% români, 13,3% evrei,[568] 2,4% germani ș.a. Ca limbă maternă, în mediul urban predomina limba maghiară (54,6%), urmată de limba română (33,8%), idiș (7,1%), germană (2,6%) ș.a. Sub aspect confesional orășenimea era formată din 27,8% reformați, 22,2% greco-catolici, 19,5% romano-catolici, 13,7% mozaici, 11,7% ortodocși, 2,3% lutherani, 2,0% unitarieni ș.a.[569]

Potrivit altor surse,[570] în 1930 populația județului Cluj este repartizată astfel:

a) Mediul urban, mediul rural, după sex:

Unități administrative	Locuitori		
	Bărbați	Femei	Total
Municipiul Cluj	48.718	49.851	98.569
Orașul Huedin	2.679	2.771	5.450
Total urban	51.397	52.622	104.019
Total rural	114.918	114.608	229.526
Total județ	166.315	167.230	333.545

b) Pe grupe de vârstă:

Grupe de vârstă	Locuitori	Grupe de vârstă	Locuitori
Toate vârstele	333,5 mii	30–49 de ani	78,58 mii
0–9 ani	79,35 mii	50–69 de ani	38,24 mii
10–29 ani	127 mii	70 de ani și peste	8,95 mii
		Vârstă nedeclarată	1,45 mii

565 Pascu, *op. cit.*, p. 384.
566 *Istoria României. Transilvania,* pp. 1395–1642.
567 *Recensământul general al populației României din 29 decembrie 1930*, Vol. II, publicat de dr. Sabin Manuilă, București, Institutul Central de Statistică, 1938, p. 134.
568 Potrivit recensământul din 1910, la Cluj erau 7.046 de persoane de religie israelită, în 1930 erau 13.504, iar în anul 1941 numărul lor era de 16.763 (Attila Gidó, „Viața comunității evreiești din Cluj-Napoca", missingsince1944.ro/data/ro_GIDO.pdf, accesat la 21.06.2016).
569 *Recensământul general al populației...,* p. 588.
570 „Județul Cluj", http://romaniainterbelica.memoria.ro/judete/cluj/index.html, accesat la 24.04.2020.

Clujul era un oraș cu o populație mixtă, în care maghiarii reprezentau majoritatea în intervalul 1944–1946. Potrivit lui Varga E. Árpád, dintr-un total de 103.840 clujeni, 35,7% erau români, iar 46,5% erau maghiari.[571] Cifra aferentă numărului locuitorilor orașului Cluj diferă, după cum am văzut, în funcție de autor, de la 103.840 la 104.019 și 106.245 locuitori. La fel structura etnică. Potrivit surselor primare românești, recensământul din 1930, cel mai metodic efectuat până la acea dată, înregistra următoarea structură etnică, diferită de cea a lui Varga (care acordă aproape opt puncte procentuale în plus în favoarea maghiarilor): 34,5% români, 54,3% maghiari, 6,6% israeliți și 2,7% germani.[572]

În perioada următoare, sporul populației a fost relativ redus, datorită efectelor crizei economice din anii 1929–1933, care s-au făcut puternic simțite în Cluj. La data de 1 iulie 1937 cifra probabilă a populației județului Cluj a fost de 353.945 locuitori. Față de populația numărată la recensământul din 1930 cifra aflată la 1 iulie 1937 și anume 333.545 reprezintă un spor natural de 20.400 locuitori în timp de 6 ani și jumătate, ceea ce corespunde unei creșteri medii de 6,1 %.[573] La sfârșitul anului 1938, municipiul Cluj avea aproximativ 115.000 de locuitori.[574]

În urma Dictatului de la Viena, la 1 ianuarie 1941 situația se prezenta astfel:

Populația Transilvaniei la 1 Ianuarie 1940

	Suprafața km p.	Totalul populației	Români	Unguri	Germani	Evrei	Alții
Populația totală . .	102.282	5.913.423	3.449.675	1.430.793	560.787	187.797	284.371
%		100	58,3	24,2	9,5	3,2	4,8
Populația cedată .	42.243	2.603.589	1.304.898	968.371	72.108	148.620	109.592
%		100	50,1	37,2	2,8	5,7	4,2
Populația rămasă .	60.039	3.309,834	2.144.777	462.422	488.679	39,177	174.779
%		100	64,8	14.—	14,7	1,2	5,3

Populația Transilvaniei la 1 ianuarie 1940.[575]

Autorii volumului *Autonomiști și centraliști*, care se bazează pe sursele maghiare primare (statistici, arhive, mărturii orale și presă, cu numeroase referiri la ziarul „Világosság", organul UPM din Cluj) spun că la nivelul județului Cluj, potrivit recensământului din 1941, majoritatea populației (55%) era de naționalitate maghiară.[576]

După eliberarea Clujului, în cadrul ședinței Consiliului de Miniștri din 26 septembrie 1944, Iuliu Maniu, ministru de stat la acea vreme, declara: „*Clujul, în timpul administrației românești, avea 40.000 români, iar astăzi sunt numai 5.000 români, restul până la 100.000 sunt unguri, dușmani ai neamului românesc*."[577] Două luni mai târziu, spre finalul lunii noiembrie 1944, prefectul Teofil Vescan a organizat un nou recensământ al locuitorilor orașului Cluj. Conform acestuia, populația totală a Clujului era de 73.000 de locuitori, dintre care un procent de 83,5% (61.000) era de naționalitate maghiară, 11% română, iar 900 de locuitori s-au declarat evrei. Dacă ne gândim că în 1941 populația orașului era de aproape 111.000 (dintre care 98.000 erau maghiari, iar 10.000 români), diferența este foarte mare. Acest regres s-a

---

571 Varga E. Árpád, „Erdély etnikai és felekezeti statisztikája (1850–1992)", http://www./title/Cluj-Napoca#History. Varga E., Árpád (összeállította) (redactată de): Erdély etnikai és felekezeti statisztikája (Népszámlálási adatok 1850 és 1992 között) I. kötet: Kovászna, Hargita és Maros megye. (Statistica etnică și confesională a Transilvaniei. Datele recensămintelor între 1850 și 1992) Teleki László Alapítvány – Pro-Print Könyvkiadó, Budapest – Csíkszereda, 1998.

572 Cf. *Recensământul general al populației...,* p. LXXXI.

573 „Județul Cluj", *loc. cit.*

574 Pascu, *op. cit.*, p. 385.

575 Victor Jinga, *Problemele fundamentale ale Transilvaniei*, Vol. II, 1945, Astra, Brașov, p. 491.

576 *Autonomiști...,* p. 50.

577 „Dezbaterea referitoare la reorganizarea administrației române din Transilvania de Nord la ședința Consiliului de Miniștri", București, 26 septembrie 1944, în *Autonomiști...*, p. 111.

datorat faptului că dintre cei 17.000 de evrei duși în taberele de muncă sau de concentrare s-au întors foarte puțini, iar dintre românii refugiați doar o parte s-au întors până la această dată. Totodată, în intervalul septembrie–octombrie mii de oameni s-au refugiat și cea mai mare parte a celor mobilizați pe front luptau încă, la aceștia adăugându-se miile de oameni deportați în zilele de după 11 octombrie.[578]

Potrivit informațiilor furnizate de Inspectoratul General Administrativ Circ. III Cluj, la 3 septembrie 1946 municipiul Cluj avea aproximativ 135.000 locuitori.[579] Totuși, recensământul din 1948 evaluează populația orașului la 121.753 locuitori (58.605 bărbați, 63.148 femei).[580] Începând cu această dată se constată o permanentă creștere demografică, bazată nu atât pe sporul natural, cât pe imigrări, odată cu declanșarea așa-numitei politici de industrializare, când orașul s-a extins semnificativ ca suprafață, atrăgând forță de muncă pentru noile obiective economice și înghițind o serie de localități rurale preponderent românești. Această politică a contribuit la sensibila schimbare a compoziției socio-profesionale și etnice a locuitorilor, populația românească devenind în scurt timp majoritară.

Pentru anul 1949 prezentăm o mostră a evoluției demografice, lunile aprilie–septembrie, informații oferite de Oficiul Stării Civile al Serviciului Secretariat[581] al Comitetului Provizoriu al comunei urbane Cluj:

Luna	Nașteri	Decese	Căsătorii	Divorțuri
aprilie	172	182	163	21
mai	196	179	103	12
iunie	185	179	121	18
iulie	206	174	178	25
august	217	178	131	14
septembrie	175	185	185	23
Total	1.151	1.077	881	113

Recensământul din 21 februarie 1956 va înregistra la nivelul orașului Cluj doar 25.774 de maghiari, ceea ce reprezenta aproape 26% din totalul populației.[582] Alte surse înaintează însă alte cifre. Potrivit lui Stefano Bottoni, în 1956, din numărul de 154.723 de locuitori ai Clujului, 77.839 (50,3%) se declarau de limbă maternă maghiară și 74.623 (48,2%) de limbă maternă română. Față de recensământul din 1948, procentul românilor crescuse cu 18 %, iar în anul următor Direcția Centrală de Statistică i-a comunicat lui Gheorghiu-Dej că s-a reușit atingerea majorității etnice române.[583]

Datele expuse de Varga E. Árpád, pentru aceeași ani, sunt acestea:

- 1941: 114.984 (Români: 9.8%, Unguri 85.7%) (În 1941, Cluj avea 16.763 evrei).
- 1948: 117.915 (Români: 40%, Unguri: 57%)
- 1956: 154.723 (Români: 47,8%, Unguri: 47,9%).[584]

Dezvoltarea economică și urbanistică

După Unirea Transilvaniei cu România, Clujul a înregistrat o continuă dezvoltare în privința suprafeței intravilane, care după primul război mondial va înregistra o creștere cu aproape 80%, impunându-se amenajarea unor noi cartiere. S-a folosit în acest scop versantul sudic al dealului Feleac. După primul război mondial, orașul a devenit unul dintre centrele cele mai importante din țară, înregistrând o continuă modernizare, sub toate aspectele: străzile au fost pavate, lărgite și asfaltate; podurile vechi s-au modernizat;

---

578 *Autonomiști…*, pp. 75–76; *Világosság*, 10 decembrie 1944.
579 *Inspectoratul General Administrativ...*, Dos. 62/1946, f. 38.
580 Ștefan Pascu, Iosif Pataki, Vasile Popa, *Clujul* (ghid istoric), Cluj, 1957, p. 149.
581 *Sfatul popular al orașului Cluj*, Dos. 1/1949, f. 17, 18, 257.
582 *Arh.St.București, CC al PCR Cancelarie,* Dos. 77/1959, f. 1–25, *apud Minorități... Maghiarii... (1956–1968),* p. 45.
583 Stefano Bottoni, *Transilvania roșie. Comunismul român și problema națională 1944–1965*, Editura Institutului Pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale, Kriterion, Cluj-Napoca, 2010, p. 215.
584 Varga, *op. cit.*, http://varga.adatbank.transindex.ro/?pg=3&action=etnik&id=5290, accesat la 18.10.2019.

s-a demarat procesul aprovizionării locuitorilor cu apă potabilă și industrială, lucrându-se totodată la canalizarea orașului, problema nefiind însă rezolvată decât după eliberarea orașului din 1944.

În domeniul sanitar, administrația românească din perioada interbelică, pe lângă clinicile universitare (Clinica chirurgicală, Clinica dermatologică, Clinica de pediatrie, Clinica neurologică, Clinica de Psihiatrie, Clinica medicală, Clinica oftalmologică, Clinica stomatologică și Clinica de obstetrică și ginecologie) și Spitalul militar preluate de la vechiul regim, a deschis un spital pentru invalizi (viitorul Spital ortopedic), Spitalul pentru femei, Ambulatorul policlinic, Spitalul epidemic, Laboratorul de igienă, Sanatoriul de tuberculoză și Institutul pentru profilaxia cancerului (din 1929).[585]

II.2. Orașul Cluj în timpul Dictatului de la Viena (30 august 1940 – 12 octombrie 1944)

Evoluția firească a vieții orașului Cluj este întreruptă la 30 august 1940, când situația ia o nouă întorsătură datorită Dictatului de la Viena (cunoscut și ca Al doilea arbitraj de la Viena), prin care România a fost silită să cedeze aproape jumătate din teritoriul Transilvaniei în favoarea Ungariei horthyste. Acest act a fost impus de Germania nazistă și Italia fascistă în timpul celui de-al Doilea Război Mondial sub titlul de „arbitraj”. Nu vom intra însă din nou în amănunte, subiectul fiind tratat în linii generale în subcapitolul anterior și în cele care urmează.

II.3. Orașul Cluj în intervalul 12 octombrie 1944 – 13 aprilie 1948

Efectele imediate ale Convenției de Armistițiu asupra județului Cluj

Convenția de Armistițiu, semnată cu o lună înainte ca orașul Cluj să fie eliberat de armatele româno-sovietice, are două articole de interes pentru tema noastră. Conform articolului 19,[586] în ceea ce privește statutul Transilvaniei de Nord, acest teritoriu revenea României. Prin art. 17, *„Administrația civilă românească este restabilită pe întreg teritoriu al României, până la o distanță de linia frontului de minimum 50–100 km (depinzând de condițiile terenului)”*.[587] Așadar, autoritățile de la București au încercat să ia măsuri pentru reinstalarea administrației românești în zonă. În acest sens, în județul Cluj a fost înființată o Comisie care trebuia să urmărească aplicarea deciziilor luate de Comisia Aliată de Control. Președintele acestei Comisii era prefectul județului, iar ca membri figurau comandantul garnizoanei, șeful Serviciului economic județean, administratorul financiar, comandantul Centrului de exploatare județean, comandantul Circumscripției teritoriale, delegatul Camerei de comerț și industrie, delegatul Camerei agricole, delegatul Camerei de Muncă.[588] De asemenea, în județul Cluj s-a înființat postul de secretar general, ocupat de Vasile Pogăceanu.

II.3.1. Clujul în intervalul 12 octombrie 1944 – 12 noiembrie 1944

Cu ocazia luptelor înverșunate din zona care înconjura Clujul, generalul Lajos Veres, comandantul Armatei a 2-a ungare, a fost persuadat să evite distrugerea celei mai mari urbe transilvane, arătându-se și

[585] Pascu, *op. cit.*, pp. 384, 422.
[586] *„Guvernele aliate socotesc hotărârea Arbitrajului de la Viena, cu privire la Transilvania, ca nulă și neavenită și sunt de acord ca Transilvania (sau cea mai mare parte a ei) să fie restituită României, sub condiția confirmării prin Tratatul de Pace.”*
[587] Arhivele Statului din România, *România, marele sacrificat al celui de-al doilea război mondial*, București, 1994, pp. 310–324.
[588] Sălăgean, *op. cit.*, p. 82.

prin aceasta importanța care i s-a acordat orașului Cluj. Apreciind însemnătatea strategică a orașului, fostul premier maghiar, generalul Géza Lakatos, a spus în ultimul său discurs: „*Clujul constituie inima Transilvaniei și când această inimă va fi străpunsă, întreaga provincie este pierdută*”.[589] La fel de important va fi și după eliberarea sa, Clujul păstrându-și primul loc în interesul tuturor forțelor politice, militare și a grupurilor etnice românești și maghiare din Transilvania postbelică.

Pe măsura înaintării lor în Transilvania, trupele sovietice au fost întâmpinate cu simpatie din partea locuitorilor maghiari. După cum au subliniat numeroși autori, simpatia fățișă arătată de maghiarii transilvăneni „eliberatorilor” sovietici își poate găsi explicația în două surse: a) populația maghiară din Transilvania vedea în prezența sovieticilor răul cel mai mic și totodată o pavăză împotriva autorităților române, din partea cărora se aștepta la o revanșă pentru tratamentul acordat românilor între 1940–1944; b) este posibil ca printre maghiarii transilvăneni să se fi răspândit ideea, ca urmare a unor zvonuri lansate din mai multe direcții, că arătându-se primitori și chiar bucuroși de prezența Armatei Roșii, ar putea obține o „bonificație” din partea Moscovei, în decizia finală a acesteia privitoare la Transilvania.[590] Ținând cont de aceasta, din rațiuni de ordin militar și politic, în așezările urbane din Transilvania de Nord au fost instalate numai garnizoane sovietice, diferendul româno-maghiar fiind folosit la maximum de sovietici în scopul impunerii comunismului în România. Interesul manifestat atât de guvernul român, cât și de cel maghiar[591] față de problema apartenenței Transilvaniei a oferit sovieticilor câmp larg de acțiune.

După eliberarea Clujului, principalele personalități ale vieții politice (Iuliu Maniu, Lucrețiu Pătrășcanu, Constantin I.C. Brătianu, Titel Petrescu, înaltul comisar dr. Ionel Pop)[592] s-au întrecut în declarații elogioase la adresa armatelor eliberatoare. De departe cel mai violent discurs a fost cel al ministrului de Stat, Lucrețiu Pătrășcanu. Fiecare rând al declarației sale lasă să se întrevadă o frântură din viitorul Ardealului de Nord. Salutând debutul colaborării cu Uniunea Sovietică prin eliberarea Clujului, reprezentantul Partidului Comunist face apel la ura poporului pentru „înfrângerea hitlerismului în propria lui țară”, înfrângerea totală a dușmanului hitlerist fiind „condiția existenței noastre ca popor liber”. Pentru victorie nu trebuie precupețită nicio sforțare, niciun sacrificiu, întreg poporul trebuie să participe la lupta pentru izbânda finală. „*Numai o bandă de trădători nemernici, legionari și vânduți nemților, încearcă să împiedice războiul Ardealului [...] Fiți necruțători! Scoateți-i oriunde se ascund, în palate sau hrube. Sunt dușmanii neamului românesc!*”, indiferent de etnie: germani, maghiari, dar și români.[593] Răul, legat indisolubil de regimul anterior, de hitlerism și fascism, este manipulat și dirijat de ministrul Justiției cu fiecare ocazie. Societatea românească abia eliberată de sub tiranie e învrăjbită cu deliberare sub o cauză aparent nobilă. După cum scria Peter Holquist,[594] în societățile comuniste violența nu a fost un produs secundar al unei societăți deficiente, ci o caracteristică structurală a acestora. Similar celorlalte state comuniste, pentru democrația populară românească lupta împotriva vechilor clase sociale, precum burghezia și moșierimea, se plasa printre primele obiective după preluarea totală a puterii. Era necesară însă și

---

[589] „Eliberarea Clujului”, în *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1147, 21 octombrie 1944, p. 2.

[590] *Istoria României. Transilvania*, p. 1591.

[591] La negocierea tratatului de pace cu România, partea ungară a insistat în încercarea de modificare a vechii frontiere a Trianonului. În memorandumul înaintat Conferinței de pace, din 11 iunie 1946, partea ungară a cerut alipirea la Ungaria a unui teritoriu de 22.000 kmp. din Transilvania și autonomia locală pentru minoritatea maghiară ce va fi rămas în restul Transilvaniei (Viorica Moisuc, „Un teritoriu care se cheamă Transilvania”, http://www.raremaps.com/maps/big, accesat la 25.10.2018).

[592] „Șefii partidelor național-liberal și social-democrat despre eliberarea Clujului”, în *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1145, 19 octombrie 1944, pp. 1, 7; „Declarațiile Înaltului Comisar Dr. Ionel Pop cu ocazia eliberării Clujului”, în *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1145, 20 octombrie 1944, p. 2.

[593] „Colaborarea cu Uniunea Sovietică începe prin eliberarea Clujului”, în *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1144, 18 octombrie 1944, p. 1.

[594] Peter Holquist, „State violence as technique. The logic of violence in Soviet totalitarism”, în Amir Weiner (ed.), *Landscaping the human garden. Twenty-century population managing in a comparative perspective*, Stranford, Stranford University Press, 2003, p. 20, *apud* Călin Morar-Vulcu, „Reprezentarea acțiunii violente în discursul oficial din România în perioada comunistă”, în *Studia Universitatis „Babeș-Bolyai” Historia*, Vol. 55, Nr. 1–2, iunie–decembrie 2010, pp. 79–80.

justificarea acestei lupte. Practica violenței nu era unilaterală: conținea acte de violență fizică, dar avea și o importantă componentă discursivă. În acest proces de lichidare a „vechii lumi”, discursul oficial nu se limita la a fi doar „simple vorbe” despre violență, ci era o parte a practicii.[595]

La 20 octombrie 1944 erau convocați toți reprezentanții partidelor politice democratice și simpatizanții acestora în sala mare a Primăriei orașului Cluj pentru formarea unui Comitet național democrat din Ardealul de Nord. În ziua următoare, „Tribuna Ardealului” a primit spre publicare comunicatul Partidului Comunist din Ardealul de Nord, care anunța restabilirea legăturii întrerupte în 1940 cu Comitetul Central al Partidului Comunist din România în componența căruia intra începând cu această dată. Noua denumire adoptată a fost **Partidul Comunist din România Regiunea Cluj**.[596]

În regiunea Cluj, forțele „democratice”, conduse de organizațiile PCR, au reușit, imediat după eliberarea de sub „jugul fascist”, să ocupe mai toate pozițiile cheie în aparatul de stat și să creeze organe locale de conducere. Prefecturile județelor Cluj, Someș, Năsăud, primăria orașului Cluj și alte centre au fost conduse de reprezentanți ai forțelor „democratice”. Tot acum s-au creat gărzi muncitorești pe lângă întreprinderi.

După eliberare, starea județului Cluj, expusă în câteva cuvinte de ziarul *Tribuna Ardealului* din 19 octombrie, era deplorabilă: „*În ajunul prăbușirii rezistenței germano – maghiare din regiunea capitalei Ardealului de Nord, funcționarii superiori care au descălecat aici în toamna de tristă amintire din 1940, și-au adunat în grabă catrafusele și au fugit într-o panică nemaipomenită spre Szombathely, Șopron și alte localități situate în apropierea graniței austriece, lăsând administrația publică în plata Domnului. Cum din nefericire aprovizionarea populației cu alimente și articole de primă necesitate erau încredințate acestor venetici, orașul a fost lipsit de cele necesare [...] trupele germane și sateliții lor au provocat locuitorilor cele mai mari neajunsuri, aruncând în aer uzinele de apă și de electrică, podurile care trec peste Someș și diferite clădiri.*”[597] Astfel, Fabrica de oțel, Turnătoria de fier, Fabrica de mașini, Fabrica de placaje și articole de sport „Erba”, centrala termică a Uzinelor electrice, Uzinele „Dermata” (încălțăminte) au fost distruse total sau parțial de trupele germano-maghiare în retragere. Cele mai grave avarii le-au suferit Atelierele C.F.R.

Pentru remedierea situației, până la instalarea propriu-zisă a administrației românești în județ, generalul comandant al trupelor sovietice, în urma dialogului cu sindicatele și diferitele personalități ale orașului, a investit în funcții, la 13 octombrie, pe Tudor Bugnariu (37 de ani, filosof, ziarist, comunist din ilegalitate, unul dintre puținii universitari din România interbelică intrați în Partidul Comunist ilegal, membru al PNP) ca primar al Clujului, pe Ioan Demeter (Membru marcant în UPM și PCR) ca viceprimar (ajutor de primar), pe Teofil Vescan senior ca prefect al județului și pe Ludovic Csőgör în funcția de subprefect, în scopul organizării administrației din județ. Tot acum, pentru menținerea ordinii publice și pentru a compensa lipsa Poliției și a Jandarmeriei, au fost înființate așa-numitele poliții și jandarmerii ale poporului, precum și poliția orășenească. Acestea au fost formate în special din muncitori ai organizațiilor de partid (comunist sau social-democrat), elemente de încredere din punct de vedere politic.

A doua soție a primarului Tudor Bugnariu, într-un interviu acordat în 2010, declara motivul pentru care soțul ei a fost ales primar: „*Imediat după 23 august 1944, maghiarii și nemții au năvălit peste Feleac, în sudul Ardealului. Ajunseseră până la Aiud. A urmat o contraofensivă românească și sovietică, a fost o luptă la Feleac, dar atât românii, cât și ungurii din oraș au reușit să evite ciocniri urbane. Soțul meu a fost implicat într-o mișcare menită să evite jefuirea orașului de trupele în retragere. A fost preferat să fie primar într-o perioadă tulbure, când nu se știa clar cui va reveni orașul, între octombrie 1944 și iunie 1945. Chiar mulți dintre maghiarii de stânga sperau ca Ardealul de Nord să rămână Ungariei după înfrângerea*

[595] *Ibidem*, *loc. cit.*

[596] „Anunț”, în *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1145, 20 octombrie 1944, p. 2; „Comunicat”, în *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1147, 21 octombrie 1944, p. 2.

[597] „Restabilirea administrației publice a reînceput”, în *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1145, 19 octombrie 1944, p. 2.

lui Hitler, erau tensiuni interetnice în oraș”.[598] Născut la Budapesta, unde și-a petrecut primul deceniu din viață, venit apoi la Cluj, ilegalist, era primarul acceptabil pentru toată lumea.

Autorii volumului *Autonomiști și centraliști* oferă detalii suplimentare. Problema numirii conducerii administrative n-a fost deloc simplă. În data de 12 octombrie, József Nemes, unul dintre secretarii Partidului Comunist din Transilvania de Nord, i-a comunicat lui János Demeter că el va fi primarul, iar ca locțiitor îl va avea pe Tudor Bugnariu. În aceeași zi însă ambii au fost chemați în fața comandantului orășenesc, care a acceptat obiecția unuia dintre reprezentanții prezenți ai armatei române, conform căreia, citându-l pe Demeter, „*un primar maghiar în fruntea Clujului eliberat, într-un moment când armata română luptă alături de armata sovietică, în schimb armata maghiară se opune, fiind de partea germanilor, ar putea ridica probleme politice atât pe front, cât și în spatele acestuia*”.[599] Așa s-a ajuns, dacă ar fi să-i dăm crezare lui Demeter, la inversarea rolurilor.

Evident, numirile se făceau doar pe criterii politice, competența fiind o problemă de ultimă importanță. Nici Bugnariu (profesor universitar comunist), nici János Demeter (membru fondator al MADOSZ, ziarist cu studii juridice), nici Teofil Vescan senior (funcționar la o bancă), sau viceprefectul dr. Lajos Csőgör (de asemenea membru MADOSZ, asistent universitar la secția de stomatologie a Universității „Ferenc József” – pe numele nou Universitatea Maghiară din Cluj –, iar din 1945 rector al Universității „Bolyai”), nu aveau cunoștințe de administrație. Toți, în afară de Vescan senior, erau mai degrabă politicieni, problemele concrete legate de administrație fiind lăsate pe seama celor care se pricepeau la acestea. Situația se va menține și în perioada următoare la toate nivelele administrative. Numirea conducătorilor din administrație s-a făcut, în primul rând, conform unor criterii politice, ceea ce defavoriza o competentă reorganizare a administrației. De multe ori cauza situațiilor generale alarmante din comunitate avea la bază nepriceperea. Efectele au fost subliniate în februarie 1945, de un intelectual român „manist” clujean, care a informat Bucureștiul, afirmând că „*în Transilvania de Nord, în fond, nu există o administrație adevărată. Există autorități locale, constituite din indivizi aleși la întâmplare și de cele mai multe ori fără pregătire teoretică sau practică. Județele izolate nu comunică între ele și nu au nici viață comună. Nu există o autoritate superioară care să coordoneze administrația județelor. Fiecare dintre acestea se administrează în mod cvasi autonom, conform propriilor norme și cu un buget propriu, după imaginația fantezistă a celor care au rămas la conducere întâmplător și provizoriu. Peste tot domnește un haos administrativ și financiar deplin*”.[600]

După aceleași criterii au fost aleși și membrii **Comisiei Interimare** a județului Cluj, în luna noiembrie 1944, asupra căreia vom reveni în capitolul următor.

Comisariatul pentru administrarea regiunilor eliberate ale Transilvaniei

Pentru remedierea situației din Transilvania de Nord, ministrul de stat Iuliu Maniu a înaintat în cadrul ședinței Consiliului de Miniștri din 17 septembrie 1944 ideea înființării de către guvern a unui *Comisariat al Transilvaniei de Nord* pentru administrarea acestei provincii, sub autoritatea și îndrumarea guvernului, cu un anumit personal pe care să îl numească guvernul, personal ce urma să fie sub controlul partidelor din care este constituit guvernul, fiind astfel exclusă orice posibilitate de abuz. Se dorea investirea Comisariatului cu o largă competență și *putere decizională proprie*. Fiind autorizat de către ministrul de externe[601] să desemneze membrii Comisariatului, la ședința din 22 septembrie a Consiliului

---

[598] Toma Roman jr., „Lucian Blaga era să fie arestat în 1959”, http://www.jurnalul.ro/special/special/lucian-blaga-era-sa-fie-arestat-in-1959-534477.html, accesat la 28.10.2016.

[599] Afirmațiile lui Demeter sunt combătute de Pál Veress, Edgár Balogh și István Lakatos, potrivit cărora sovieticii l-au numit din capul locului pe Bugnariu în funcția de primar (*Autonomiști...,* p. 50).

[600] *Ibidem,* p. 51; Ioan Lăcustă: „«Viața românească s-a refugiat la sate». Transilvania de Nord 12 februarie 1945”, în *Magazin Istoric*, 1995, Nr. 2, p. 25.

[601] Ministerul de Externe a fost, pentru scurt timp, ferit de valul de „democratizare”, după cum se observă și din creditul acordat lui Maniu în această chestiune. Titularii acestui portofoliu proveneau din lumea veche. Însă pe măsură ce situația postbelică a României se normaliza, în măsura în care ocupația sovietică poate fi considerată „normală”, liderii

de Miniștri Maniu a înaintat proiectul de lege referitor la „înființarea Comisariatului pentru Administrarea Regiunilor Eliberate din Transilvania”. Lucrețiu Pătrășcanu, ministrul justiției, a prezentat o propunere de modificare a proiectului de lege, cerând investirea comisariatului doar cu o *competență consultativă provizorie*, pe motiv că proiectul de normă juridică „intensifică tendințele regionale”. În cadrul ședinței Consiliului de Miniștri din 26 septembrie 1944, Iuliu Maniu a demolat acuzațiile conform cărora s-ar urmări autonomia, germenii unei acțiuni de separatism, prin constituirea unui guvern unilateral: *„Am propus acest Comisariat pentru ca să nu ne surprindă intrarea în Cluj nepregătiți, căci acolo sunt 100.000 unguri, cu atâtea instituții, cu multe ramificații ale vieții de stat, cu o complicată structură socială [...] am cerut să se înființeze acest Înalt Comisar, care trebuie să ia măsuri la fața locului, care trebuie să vadă care este situația acolo, căci numai din apropiere poți să cunoști situația reală și să iei măsurile dictate de împrejurări [...] Vreți ca din București să aranjați toate chestiunile administrative,* continua Iuliu Maniu în cadrul amintitei ședințe*, când nu aveți telegraf, când nu aveți telefon, când nu aveți posibilitate să mergeți pe drum nici măcar cu automobilul? Acest lucru este absolut neserios... Credeți că din București puteți să puneți oameni pentru organismul de stat al acestei provincii? [...] Se va produce, cum s-a produs în județele Trei Scaune și Ciuc, același lucru, unde trei zile n-au fost jandarmi, nici prefecți, nici primari, și când a venit Comandamentul Sovietic a pus prefect și primar pe niște maghiari, care și-au pus o bandă roșie la mână și s-au declarat comuniști. Așa s-a întâmplat la Covasna, administrația au luat-o comuniștii unguri, s-au pus în fruntea comunei și au dezarmat pe toți românii și au lăsat înarmați pe toți ungurii. Lucrul acesta nu este permis.*” Proiectul nu avea intenția vreunui regionalism, însă *„nu se mai poate lucra pe centralism în această organizare de stat democratică și prevăzătoare, ci pe baza intereselor îndreptățite locale ale celor care se găsesc în diferite părți ale țării [...] Este adevărat că noi am susținut interesele provinciale, care sunt acelea ca poporul să fie administrat de oamenii săi și ca să fie interesele lor îngrijite, pentru că aceasta este datoria unei guvernări*”.[602] Împotriva înființării Comisariatului s-a ridicat generalul Aldea, ministrul Afacerilor Interne, declarându-se pentru diminuarea atribuțiilor Comisariatului, pentru reducerea acestora doar la instalarea administrației: a prefectului, primarului, funcționarilor mari și mici, și a funcționarilor care n-au niciun fel de influență politică.[603]

În urma negocierilor a fost constituit la București, prin Legea Nr. 487 promulgată la 10 octombrie 1944, ***Comisariatul pentru administrarea regiunilor eliberate ale Transilvaniei***, cu o zi înainte de intrarea trupelor române în orașul Cluj. Legea desemna Clujul ca reședință a Comisariatului,[604] având atribuțiile unui guvern teritorial. Din cauza interdicției comandantului militar sovietic reședința a fost desemnată provizoriu la București.

Comisariatul avea datoria să reprezinte autoritatea guvernului român și să apere interesele populației din regiune (art. 1)**,**[605] fiind înființat în scopul asigurării funcționării mai eficiente a administrației românești. Potrivit legii amintite, Comisariatul era condus de un înalt comisar, delegat al guvernului, investit cu rangul și responsabilitățile unui ministru, ajutat de un secretar general cu o cancelarie provizorie (art. 2).

Principala sarcină era aceea de instalare a autorităților civile române (numite de guvern) în cele 11 județe nord-transilvane.

Înalt comisar a fost numit avocatul Ionel Pop,[606] iar funcția de secretar general a fost ocupată de Vasile Barbu.

Atribuțiile înaltului comisar erau stabilite prin articolele V-VII:

comuniști au sesizat că, în ciuda ocupației, a controlului polițienesc asupra țării, afacerile externe – o oglindă a țării și pârghie importantă a mecanismului guvernării – le scăpau de sub control. Venea conferința păcii, diplomații urmau să joace un rol foarte important. Orice încercare de opoziție trebuia eliminată („Cabinetul Negru”, *loc. cit.*).

[602] „Dezbaterea referitoare la reorganizarea administrației române din Transilvania de Nord la ședința Consiliului de Miniștri”, București, 26 septembrie 1944, în *Autonomiști...*, pp. 111–114.

[603] *Ibidem.,* p. 116.

[604] Vezi Ioan Silviu Nistor, „Constituirea și activitatea Comisariatului pentru administrarea Transilvaniei eliberate (octombrie 1944-martie 1945)”, în *Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie*, Cluj-Napoca, XXVI, 1983–1984, pp. 491–498.

[605] *Inspectoratul de Poliție Cluj*, Inv. 399, Dos. 609/1944, f. 3.

[606] Fost secretar al Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918, membru PNȚ, văr cu Iuliu Maniu.

- Art. V. *„Înaltul comisar va putea lua, în numele guvernului român, orice măsură în cadrele legii țării, în vederea instalării administrației române în teritoriile eliberate [...] Toate măsurile luate de înaltul comisar în baza acestui articol se vor face sub rezerva ratificării guvernului.*
- Art. VI. *Orice instrucțiune, organizațiune cu personalitate juridică sau întreprindere particulară de orice fel, va putea funcționa numai pe baza unei autorizațiuni date de înaltul comisar.*
- Art. VII. *Toate numirile, înaintările și detașările de personal de toate gradele și în toate funcțiile publice, precum și aplicarea sancțiunilor disciplinare, se vor face de către Comisariat. El va putea da deciziuni pentru reintegrarea în funcțiuni a tuturor funcționarilor care aveau drepturi legale la data de 30 august 1940, pe teritoriile eliberate. Aprecierea oportunității reintegrării oricărui funcționar este un atribut al Comisariatului. Toate numirile noi făcute de înaltul comisar se consideră provizorii, urmând ca definitivarea să se facă după normele prevăzute în legile organice și în cadrul funcționarilor publici".*[607]

În Transilvania eliberată se introduce administrația militară română

Imediat după eliberarea Clujului, Ionel Pop, comisarul Transilvaniei de Nord, a dat dispoziție unor oficialități românești, ale căror cadre organizatorice și personale au fost dinainte stabilite de el, să plece și să se instaleze la Cluj. Totodată, l-a rugat pe dr. Iuliu Hațieganu, rectorul Universității „Regele Ferdinand", plecat de la Cluj la Sibiu (după 30 august 1940), ca împreună cu o comisie de experți să revină în orașul de pe Someș.

La 13 octombrie 1944 au intrat în oraș prefectura, împreună cu administrația sa, comandamentul garnizoanei, procuratura, unele unități mai mici ale armatei, precum și legiunea de jandarmi. În aceeași zi sau cel târziu în data de 14 a sosit la Cluj și comisia universitară română. Cu toate că despre activitatea de câteva zile a administrației române revenite se știu foarte puține lucruri deocamdată, unele surse vorbesc despre atitudini verbale violente la adresa maghiarilor și despre ruperea inscripțiilor maghiare la clădirea centrală a Universității. Când șeful Comandamentului orășenesc sovietic a fost înștiințat de cele întâmplate, referindu-se la ordinul mareșalului Malinovschi și la articolul 17 din Convenția de Armistițiu, acesta a dispus ultimativ ca jandarmeria, oamenii administrației civile și personalul universitar român să părăsească localitatea în trei ore, punând în vedere că toți cei care se vor mai găsi în garnizoană după orele 14 vor fi dezarmați. Potrivit raportului Legiunii de jandarmi din 21 octombrie, o parte a oficialităților s-a retras pe Feleac, o altă parte la Someșeni, lângă Cluj. Astfel, ordinea în județ a fost asigurată, la fel ca înainte de 13 octombrie 1944, de gărzile înființate de armata sovietică, compuse din elemente maghiare.[608]

A urmat decretul regal publicat în Monitorul Oficial Nr. 247 din 25 octombrie 1944, potrivit căruia teritoriul „Transilvaniei eliberate", constituind regiunea armatelor de operațiuni,[609] intra, în măsura recuceririi, sub autoritatea *Comandamentului General al Etapelor*, care lua în subordine, pe lângă autoritățile militare, și stabilimentele întreprinderilor militare sau militarizate aflate pe acest teritoriu. Până la instalarea autorităților administrative românești de către înaltul Comisar pentru administrarea regiunilor eliberate ale Transilvaniei, Comandamentul General al Etapelor avea misiunea de a exercita administrația asupra teritoriilor redobândite (art. 1).[610]

Instituirea administrației militare provizorii, prin amintitul decret, a însemnat suspendarea provizorie a puterii și competențelor pe care le avea Comisariatul din Transilvania de Nord. După această dată, comandanții militari sovietici locali au împiedicat funcționarea jandarmeriei și a administrației revenite, când transpunând numirile acestora în sfera propriilor competențe (prin faptul că își alegeau singuri personalul din aparatul administrativ), când emițând aprobări persoanelor alese *ad-hoc*, la inițiativă locală.

607 *Inspectoratul de Poliție Cluj*, Inv. 399, Dos. 609/1944, f. 3; („Legea Nr. 487 de organizarea Comisariatului pentru administrarea regiunilor eliberate ale Transilvaniei", în *Colecțiune...*, Tomul XII, 1–31 octombrie 1944, p. 17.
608 Vezi *Autonomiști...*, pp. 51–53.
609 În regiunea armatelor de operațiuni, determinarea zonei operațiunilor se va face prin instrucțiuni și ordine speciale (art. 2).
610 „În Transilvania eliberată se introduce Administrația militară română", în *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1155, 30 octombrie 1944, p. 1.

Deși la Dej și-a ocupat postul prefectul numit de comisar, acest lucru nu s-a întâmplat la Cluj. Datorită situației de fapt, Comisariatul nu și-a îndeplinit în final atribuțiile pentru care a fost creat.

Sub președinția Comisarului general guvernamental s-a înființat, ulterior datei de 25 octombrie, **Comitetul pentru administrarea Ardealului de Nord,** care dezbătea toate problemele din sfera de competență a Comisariatului. Membrii acestui for consultativ al problemelor ardelenești au fost numiți de guvern: dr. Emil Hațieganu (fost membru de onoare al Academiei Romane), Petru Groza (conducătorul Frontului Plugarilor), Sabin Manailă (statistician), dr. Teodor Roxin (scriitor), Iosif Jumanca (politician social-democrat din Ardeal), dr. Liviu Pop, Valer Ghircoiașiu și dr. Simion Nemeș (fost senator Cluj, avocat țărănist).[611]

Activitatea Comisariatului

Cabinetul de la București al Comisariatului pentru administrarea regiunilor eliberate ale Transilvaniei a încercat integrarea cât mai rapidă a Transilvaniei de Nord din punct de vedere administrativ și economic în statul unitar român, beneficiind de sprijinul Guvernului de la București, care a dat o serie de decrete – legi în acest scop. Astfel, pentru obținerea unificării legislative a fost extinsă valabilitatea legilor românești. Prin decretul-lege nr. 503 din 12 octombrie a fost reglementat sistemul de impozitare (cu scopul de a introduce treptat sistemul și normele financiare românești, datoriile fiscale provenite din impozitele directe, indirecte, taxe și amenzi stabilite până la data de 12 septembrie 1944 locuitorilor din județ fiind anulate), iar *Decretul Nr. 1.918* din 13 octombrie 1944 – emis de către Ministerul de Justiție și intrat în vigoare cu aprobarea regelui – prevedea extinderea decretelor regale Nr. 1.624 din 24 august 1944, Nr. 1.629 din 2 septembrie 1944 și Nr. 1.864 din 12 octombrie 1944 asupra teritoriului Transilvaniei. Potrivit acestora, toate infracțiunile, de orice natură, comise împotriva Statului, autorităților și instituțiilor publice ungare erau amnistiate; toate infracțiunile la legile și dispozițiile Statului ungar referitoare la organizarea economiei de război, la obligațiile militare, la măsurile de siguranță și la obligațiile de orice natură față de Statul ungar erau amnistiate; orice persoană acuzată în ultimii patru ani de o infracțiune cu caracter politic împotriva statului maghiar beneficia de amnistie.[612]

Prefecți pentru aceste județe sunt numiți de București la 25 septembrie și 17 octombrie, dar administrația condusă de aceștia va fi instalată numai în câteva județe, funcționând doar puțin peste o lună (de la sfârșitul lunii octombrie până la 13–14 noiembrie 1944) în județele Ciuc, Mureș, Odorhei și Trei Scaune, respectiv câteva zile în județele Sălaj și Someș. În restul județelor, autoritățile centrale românești nu au funcționat nicio zi. Este vorba de Bihor, Maramureș, Năsăud, Satu Mare și Cluj (prefectul și administrația nu au fost instalate nici aici, cu excepția PTT.[613] și CFR Oficiul PTT Cluj a rămas în subordinea Bucureștiului până spre începutul lunii ianuarie 1945). Numeroși funcționari care au ocupat posturi în administrație până la 30 august 1940, când s-au refugiat, s-au reîntors așadar în luna septembrie 1944, ca apoi să se refugieze din nou în luna noiembrie 1944. Și, în fine, au fost încadrați în grupuri mai mici sau mai mari în luna martie 1945, cu ocazia instalării administrației românești în Ardealul de Nord.[614]

Prefecții numiți de Comisariatul pentru administrarea regiunilor eliberate ale Transilvaniei au fost fără putere executivă, având mai mult un rol social. Datorită acestei situații, Comisariatul nu și-a îndeplinit, în final, atribuțiile pentru care a fost creat, figurând doar pe hârtie. În realitate, acesta a funcționat tot timpul la București, până în martie 1945, când a fost desființat, odată cu demisia lui Ionel Pop.[615]

Poziția înaltului comisar în privința minorităților etnice

Crearea Comisariatului nu era agreată de liderii maghiari de aici, întrucât cel investit cu funcția de înalt comisar, Ionel Pop, era o figură marcantă a Partidului Național Țărănesc, partid în umbra căruia, susținea

[611] „Comitetul pentru administrarea Ardealului de Nord”, în *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1155, 31 octombrie 1944, p. 1.
[612] „Decretul Nr. 1.918 din 13 octomvrie 1944”, în *Colecțiune*..., pp. 60–61.
[613] *Comitetul Regional PMR Cluj*, Inv. 1, Dos. 9/1946, f. 9.
[614] *Inspectoratul General Administrativ*..., Dos. 26/1947, f. 453.
[615] Ioan Silviu Nistor, *Românii în al doilea război mondial*, Ed. Mesagerul, Cluj, 1996, pp. 136–140; Idem, „Constituirea și activitatea Comisariatului...”, pp. 491–498.

PC, acționau „Gărzile Iuliu Maniu".[616] Cum organismul nou înființat era creația unui guvern „reacționar" neagreat de sovietici, era firesc ca nici forțele de stânga din Ardealul de Nord (reprezentate de români sau maghiari) să nu adere la o atare formă de administrare, impunându-se ca soluție de moment protectoratul sovietic, sub oblăduirea căruia să se instaureze și să se consolideze atitudini pro-comuniste.[617]

Referindu-se la problema conflictelor româno-maghiare, Ionel Pop declara la scurt timp după eliberarea Clujului: „*Cred că ungurii din Ardeal, dacă vor avea cuminţenia și tăria sufletească să cunoască realitatea – Ardealul aparține pe veci României – și vor renunța definitiv la tendințele și himerele iredentiste, vor putea să se încadreze desăvârșit în comunitatea mare de destin a României. În această condiție, ei își vor putea asigura o viață din toate punctele de vedere mai bună aici decât consângenii lor din Ungaria, și vor fi cetățeni utili ai României. Sper că așa se va întâmpla. Fără a avea această nădejde, ar trebui să ne gândim la soluția extremă a repatrierii lor*".[618]

Referitor la sașii și șvabii transilvăneni, înaltul comisar aprecia că anii din urmă au dovedit că aceștia sunt cu desăvârșire detașați de comunitatea de stat română, se consideră înglobați în interesele și viitorul Germaniei, coloniști în țară străină lor. „*Nu cred să se poată schimba această așezare sufletească*, continua Ionel Pop. *Soluția ne-o indică, poate, faptul că pe unde au trecut, în luptele recente din Ardeal, armatele dușmane germane și maghiare, nu au mai rămas germani – sași și șvabi –, ei plecând în masă spre patria lor de origine*". Cu toate acestea, înaltul comisar se declara convins că „*neamul meu își poate ajunge nobilele lui ținte, fără să fie nevoit să facă nici cea mai mică nedreptate sau act de persecuție*" asupra germanilor sau maghiarilor.

Ionel Pop își punea speranța că în mare parte aceste probleme vor fi rezolvate de conferința păcii și, indiferent de soluțiile oferite de aceasta, datoria statului român și a românilor este ca transformările să fie făcute în „*spirit de omenie, blând, cu cruțarea oricărei suferințe omenești care poate fi evitată*".

Averile evreiești din Ardealul de Nord – după informațiile avute în momentul declarației în această zonă fiind doar vreo 2.000 de evrei, ceilalți fiind deportați sau uciși – urmau a fi administrate de un serviciu special instituit pentru problemele evreiești din Ardealul de Nord, condus de un fruntaș evreu. Bunurile urmau să intre în posesia proprietarilor, a succesorilor acestora sau, în lipsa acestora, în posesia statului.[619]

Departamentul Jandarmeriei. Crearea organelor polițienești

De eficiența organelor de represiune atârna însăși existența comunismului în România, epurarea **Poliției**[620] și **Jandarmeriei** fiind vitală. Pentru aceasta, s-au folosit aceleași pretexte: alături de armata română, „*bandele antonesciene din Jandarmerie și Siguranță au jefuit și ucis cetățeni sovietici*", acești fasciști trebuind să fie eliminați. Democrația trebuia să-și facă loc și în cadrul acestora. Înainte chiar de a se începe epurările, imediat după 23 august, armata sovietică a dezarmat cu forța un important număr de jandarmi. Până la sfârșitul lunii noiembrie 1944, autoritățile sovietice au notificat guvernului român reducerea poliției din Capitală la 700 de oameni și a jandarmeriei întregului teritoriu la 14.000 de persoane. În aceste condiții, guvernul de la București nu ar fi putut menține ordinea în cazul unor tulburări bine organizate.[621]

Datorită numărului redus de cadre, dar mai ales din cauza importanței rolului lor, PCR a luat o serie de măsuri pentru a-și subordona și aceste segmente. În primul rând, ele trebuiau „curățate" de vechile conduceri și apoi reorganizate, avându-se în vedere ca doar elementele „cinstite" să fie înglobate, fasciștii și șoviniștii

[616] „*În spatele frontului sovietic din Transilvania, sub pretextul ajutorării administrației și a trupelor, PNȚ organizează gărzile criminale ale lui Maniu, conduse de Gavrilă Olteanu, legionar notoriu, mai apoi comandamentul Haiducii. Gărzile maniste, recrutate din legionari, criminali de drept comun, au jefuit și au comis crime în rândul populației secuiești din Nordul Transilvaniei... Bandele maniste au fost oficial sprijinite de autoritățile reacționare*" (Gheorghiu, Roman, *op. cit.*, p. 21).

[617] *Minorități... Maghiarii... (1945–1955),* disponibil online la http://www.edrc.ro/docs/docs/maghiarii/d001-024.pdf, p. 14, accesat la 29.08.2016.

[618] „Transformările din Ardeal se vor face în spirit de omenie", în *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1154, 28 octombrie 1944, p. 2.

[619] *Ibidem,* pp. 2, 3.

[620] Forțele poliției române au fost reduse, la 2 octombrie 1944, de la 18.000 la 12.000 de oameni.

[621] Giurescu, *op. cit.* , p. 43.

neavând ce căuta în rândurile lor. Rolul organelor polițienești și jandarmerești – declarat oficial – era de a aresta pe toți criminalii de război și pe legionarii aflați încă în libertate. Pe lângă aceasta, un alt scop, neoficial, a fost folosirea resurselor acestor instituții pentru nimicirea opoziției. Era nevoie deci de încadrarea unor membri fideli comuniștilor, chiar înainte de a-și impune controlul asupra administrației publice.

Dacă în prima fază autoritatea sovietică a reușit să împiedice reinstalarea administrației românești în județul Cluj, începând cu jandarmeria județului (potrivit ordinului Comandamentului militar sovietic din Cluj, din 16 octombrie 1944, jandarmeria clujeană trebuia să părăsească orașul în termen de trei ore, astfel că o parte s-a retras în comuna Feleac, iar alta în comuna Someșeni), în a doua fază, la 11 noiembrie, Comandamentul Militar sovietic din București a cerut ministerului afacerilor interne să evacueze toate legiunile din județele Transilvaniei de Nord, inclusiv cele din județul Cluj. În aceste condiții, Legiunea de Jandarmi Cluj a primit ordinul de evacuare la 11 noiembrie 1944, având la dispoziție o zi pentru a efectua ordinul (pe data de 12 noiembrie 1944 ora 11°°). Legiunea a fost evacuată în județul Turda**.**

Acțiunile „Gărzilor lui Maniu" vor fi folosite nu doar pentru incriminarea partidelor istorice „reacționare",[622] ci și pentru incriminarea jandarmeriei. „*Actele teroriste ale bandelor lui Maniu erau sprijinite și încurajate de jandarmerie, care a primit ordin de la guvernanții reacționari să ia măsurile cele mai sălbatice împotriva populației maghiare din Transilvania de Nord. Aceste bande au comis pe teritoriul regiunii Cluj crime și jafuri tot atât de bestiale ca cele comise de fasciștii lui Horthy la Ip, Treznea etc*."[623]

La 1 decembrie 1944 o parte din formațiunile de jandarmi sunt desființate, Inspectoratul de Jandarmi Cluj primind în subordine Legiunea de Jandarmi Mureș și cea din Târnava Mică. S-au luat apoi măsuri pentru reorganizarea jandarmeriei, în scopul subordonării acesteia intereselor sovietice. Printr-o ordonanță a Prefecturii județului Cluj este înființată Jandarmeria Județeană,[624] de recrutarea personalului trebuind să se ocupe Comandamentul jandarmeriei care avea sediul în Palatul Prefecturii. Condițiile de recrutare: vârsta între 25–40 de ani, neimplicarea în vreo organizație politică, cunoașterea limbilor română și maghiară.

În octombrie 1944 s-au pus bazele **poliției populare** a orașului Cluj, în scopul asigurării libertăților democratice, a siguranței vieții, bunurilor publice și particulare. Poliția a făcut apel către cetățeni, indiferent de etnie, să se prezinte în localul central al poliției din Calea Victoriei pentru a se înrola în serviciul ei, principala condiție fiind satisfacerea serviciului militar.[625] Poliția orășenească era condusă de Virgil Salvan (șeful Serviciului polițienesc al orașului, fost arhitect șef al orașului), Géza Pásztai (șeful Biroului Judiciar) și prof. Nicolae Pojghi (subșeful poliției, la conducerea Secției Politice).[626]

La 16 octombrie erau deja primiți în serviciu 611 polițiști. După organizarea serviciului, s-a format comisia de purificare a polițiștilor, compusă din un subșef, secretarul și șeful personalului poliției, doi delegați ai secției politice a poliției și câte 4 membri de încredere, aleși de către personalul fiecărui serviciu și

[622] „*Reacțiunea nu s-a limitat numai la manevre, argumente și teorii, ci s-a ridicat și fățiș împotriva maselor muncitoare. În orașele și satele din Ardeal, bandele «Iuliu Maniu» căutau să ațâțe pe țăranii români împotriva populației maghiare. Compuse din elemente fasciste-antonesciene, gărzile «Iuliu Maniu» constituiau expresia urii înverșunate a partidelor reacționare, care se străduiau prin acțiuni bestiale să împiedice valul crescând al luptelor maselor de oameni ai muncii ce smulgeau moșierilor pământul și-l treceau în proprietatea țărănimii muncitoare*." (M. Lungeanu, S. Cutișteanu, „Unele aspecte ale PCR pentru izolarea partidelor reacționare de masele largi ale țărănimii în procesul ocupării pământurilor moșierești (23 August 1944 – 6 Martie 1946)", în *Analele Institutului de Istorie a Partidului de pe lângă CC al PMR*, Anul II, Nr. 3, mai-iunie 1956, Ed. de Stat pentru Literatură Politică, pp. 53–54).

[623] *Ibidem*, *loc. cit.*

[624] Pe lângă înființarea jandarmeriei județene, guvernul Groza a „simplificat organul polițienesc", dând sarcina pazei publice „în mâna cetățenilor", prin comitetele cetățenești, educându-i deci pentru o „viață nouă, unde nu Poliția și Siguranța în primul rând, ci înșiși cetățenii" trebuiau să verifice viața publică (Teofil Vescan, „Țara pe făgașul democrației", în *Adevărul Ardealului*, Nr. 4, 1 aprilie 1945, p. 1).

[625] „Poliția orașului", în *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1145, 20 octombrie 1944, p. 2.

[626] „Restabilirea administrației...", p. 2. Inspectoratul de Poliție Cluj avea următoarea componență la 1 noiembrie 1944: Gavrilă Păușan (inspector de Poliție); Nicolae Pop Baldi (subinspector de Poliție); Cornel Brădeanu (subinspector de Poliție); Nicolae Moldovan (șef de Poliție); Ioan Stănilă (șef de Poliție); Dumitru Smâdu (comisar șef); Virgil Cioflec (comisar); Dumitru Jovrea (comisar); Simion Hațiegan (comisar ajutor); Ioan Popescu (ajutor comisar); Alexandru Tătaru (comisar ajutor); Emilian Blebea, Lazăr Maier, Gheorghe Mureșan, Vența Goța (agenți de Poliție) ș.a. (ANSJC, Fond *Inspectoratul de Poliție Cluj*, Inv. 399, Dos. 609/1944, f. 2).

circumscripții. Comisia a lucrat pe baza principiilor „democratice", ținând seama de următoarele: 1. să nu fie pătat din punct de vedere politic; 2. cunoașterea limbilor română și maghiară; 3. viață particulară nepătată; 4. etatea până la 45 de ani; 5. să fi fost soldat.[627]

La 16 noiembrie Comisia și-a terminat lucrările de epurare și a început să dea publicității numele personalului aflat în serviciul poliției, dând astfel ocazia publicului să se exprime cu privire la cei trecuți prin filtrul epurării, majoritatea membrii ai FND,[628] și asta pentru că Frontul Plugarilor din Cluj a dus o înverşunată campanie de mobilizare a elementelor „democratice" şi de primire a acestora în Poliție, luându-şi totodată angajamentul organizării jandarmeriei județului din cele mai potrivite elemente pentru acest scop. Atunci când a fost acuzat că a cerut Prefecturii județului Cluj să fie primiți în Jandarmerie doar membrii organizației FND, conducerea Frontului Plugarilor s-a motivat astfel: în aceste posturi importante, persoanele care urmau să fie angajate trebuiau verificate, căutându-se numai persoane care se dovedeau a fi democratice. Dacă nu s-ar proceda astfel, s-ar putea strecura uşor elemente fasciste în anumite posturi de răspundere. Toți cei care făceau parte din Frontul Plugarilor, primiseră câte o legitimație că aparțin acestei organizații, făcând prin aceasta tot posibilul ca acești oameni să fie primiți în orice serviciu unde se elibera vreun post.[629]

Prin intermediul Jandarmeriei și al Poliției, sovieticii puteau să exercite acum un control asupra populației. A urmat apoi înființarea, în luna ianuarie 1945, a secției politice a Poliției Cluj, instrument de epurare a celor care nu împărtășeau doctrina comunistă, încredințată cu urmărirea și cercetarea delictelor și contravențiilor de natură politică. Conducătorii secției făceau apel la populație să denunțe în scris sau verbal pe toți acei care în ultimii patru ani sau chiar după eliberarea orașului Cluj, au manifestat o „*atitudine antisocială, fascisto-șovinistă sau care au căutat să conturbe relațiile de bună conviețuire între popoarele conlocuitoare*".[630]

Măsurile autorităților locale clujene în intervalul 12 octombrie 1944 – 12 noiembrie 1944

În această perioadă, Prefectura clujeană s-a bucurat de o autoritate și autonomie tot mai largă. Toate activitățile publice, sociale, administrative, economice, financiare, sanitare și edilitare aveau la bază ordonanțele emise de prefect. Numirea salariaților publici a devenit una dintre atribuțiile exclusiv ale prefectului, care avea libertatea să epureze din administrație, după bunul plac, toți funcționarii pe care îi considera „elemente reacționare".[631] Dar pentru început, s-a urmărit atragerea lor la ideile comuniste, pe toate căile posibile.

Din cauza unui sistem păcătos de care a suferit „decenii întregi poporul german, apoi mai bine de trei decenii poporul maghiar și aproape 10 ani poporul român", opina Teofil Vescan, majoritatea românilor din Ardealul de Nord au fost siliți să treacă peste frontieră, iar după eliberare nu mai erau elemente românești de muncă productivă. Prin intermediul presei, Prefectura a făcut numeroase apeluri pentru reîncadrarea românilor în funcțiile deținute înaintea Dictatului: „*Ne ținem deci datoria sfântă ca să facem apel din nou către toate elementele refugiate și care așteaptă și doresc să continue munca în Ardealul de Nord*, declara prefectul în data de 25 octombrie, *ca imediat și în timpul cel mai scurt să se prezinte fiecare la postul lui de serviciu. Agricultorul să-și lucreze pământul, meseriașul să-și conducă atelierul și comerciantul să se îngrijească de necesitățile populației, iar intelectualii de conducerea unei administrații sănătoase și armonioase și, în fine, artiștii și scriitorii noștri de nutrirea sufletească a populației și, în primul rând, a scumpei noastre Armate.*"[632]

---

[627] „Cetățenii Clujului sunt invitați să-și facă observațiile în legătură cu personalul poliției", în *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1184, 12 decembrie 1944, p. 3.

[628] Prima listă îi cuprindea pe ing. Salvan Virgil, șeful poliției; Pásztai Géza, subșeful poliției; prof. Pojghi Nicolae, subșeful poliției; căpt. Cherestеș Aurel, secretar, Almașan Fabian, secretar-ajutor; Jordáki Adalbert, șeful personalului; Chifor Ioan, șef de serviciu ș.a. (*Ibidem*, *loc. cit.*).

[629] Pavel Bojan, „Frontul Plugarilor și jandarmeria județului", în *Plugarii,* Anul II, Nr. 16, 4 februarie 1945, p. 1.

[630] „Reorganizarea poliției populare", în *Tribuna Ardealului,* Anul VI, Nr. 1200, 5 ianuarie 1945, p. 4.

[631] Marcela Vultur-Sălăgean, „Le statut juridique, administratif et politique de la Transylvanie septentrionale, novembre 1944-mars 1945 (II)", în *Transylvanian Review*, Vol. X, No. 1, Spring, 2001, pp. 104–105.

[632] „Apel la datorie sfântă și slujbă rodnică", în *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1154, 29 octombrie 1944, p. 2.

Prefectul asigura cetățenii că șefii și comandanții armatelor aliate nu intervin în viața noastră administrativă și politică, „*numai într-atât întrucât ținuta noastră față de scumpii noștri aliați, care au adus atâtea jertfe cu noi împreună, să fie sinceră, demnă și democrată. Datorința noastră este ca să împiedicăm orice anarhie și să facem sforțări cât mai mari pentru instaurarea unei vieți sănătoase și productive*". Suferințele din perioada anterioară trebuiau șterse din memorie, pentru că „n-*avem drept să ne gândim nici un moment să ne facem singuri judecată, căci suntem datori să mulțumim Atotputernicului dacă suferim pentru greșelile noastre și păcatele noastre, și să fim fericiți dacă suferim nevinovați*." Iată datoria „sfântă" de care prefectul se achita cu această ocazie: „*să vă spunem vouă, fraților de dincolo și fraților de dincoace: interesul personal s-a îngropat, orice politică se pune la o parte, căci azi avem lipsă de muncă și de luptă. [...] Nu vom tolera ca să creăm martiri zadarnici și să periclităm jertfele aduse de martirii noștri naționali, de soldații noștri victorioși și de Armatele noastre victorioase*".[633]

Câteva zile mai târziu, referindu-se la situația grea din administrație, primarul Tudor Bugnariu[634] arunca vina asupra românilor: „*elementele românești fiind eliminate cu forța de vechea stăpânire, până acum nu am putut corecta această lacună. Și asta nu din vina noastră, ci a românilor care au ezitat să-și dea concursul. De aceea fac apel, în numele conducerii municipiului, tuturor românilor* ***democrați*** *care posedă cunoștințele necesare să se prezinte neîntârziat la primărie, oferindu-ne concursul lor. După cum noi nu am precupețit nimic pentru a duce mai departe sarcina luată pe umerii noștri, tot așa așteptăm și din partea celorlalți cetățeni să se încadreze fără întârziere în serviciul orașului nostru."*[635] Problema nu era că românii nu și-ar fi dat concursul, ci faptul că prea puțini români erau „democrați" la acea oră, ori, în aceste condiții, la conducerea municipiului au rămas maghiarii, care s-au „democratizat" mult mai repede. Mai mult, politica autorităților a fost oscilantă în privința funcționarilor din vechiul regim, pornind de la demiterea acestora și până la menținerea lor în funcțiile avute în timpul regimului horthyst. Comisiile au avut în vedere trei criterii: cetățenia, orientarea politică și abia apoi competența.

Pentru verificarea și încadrarea funcționarilor județului a fost creată o comisie, **Comisiunea mixtă FND de încadrare a funcționarilor publici**, prezidată de Traian Migia inspectorul general administrativ al Circ. III. Cluj. Deciziile acestei Comisii erau trimise MAI pentru aprobare. Toate operațiunile de verificare și numire a funcționarilor, raporta Traian Migia Ministerului de Interne, s-au desfășurat „*în deplină armonie și cu toată bunăvoința, pentru încadrarea funcționarilor existenți, dând preferință celor cu acte de numire dinainte de 11 octombrie 1944 (s.n.), data eliberării Clujului, și menținând pe cei angajați după această dată în limita absolută a necesității, a pregătirii și priceperii*".[636] S-a avut în vedere, totodată, posibilitatea absorbției unui număr cât mai mare de refugiați.

În munca de încadrare a funcționarilor Primăriei Municipiului Cluj, Traian Migia a avut concursul prefectului Vasile Pogăceanu, în comun acord cu primarul Tudor Bugnariu și cu membrii Comisiei pentru încadrarea funcționarilor Municipiului Cluj, Comisie instituită de primar și compusă din:

- Dr. Demeter Ioan, ajutor de primar;
- Hărăclean Pavel, șeful Serviciului Administrativ.

Din partea sindicatului salariatului comunali:

- Iuliu Szabó și Bossanyi Adalbert din partea sindicatelor,
- Dan Ștefan, consilier municipal, șeful autorității industriale de primă instanță și Lengyel Samuil, ca reprezentanți ai consiliului Sindicatelor.[637]

---

[633] *Ibidem,* p. 2.

[634] În urma măsurilor luate în funcția de primar, Ionuț Țene îi reproșează lui Tudor Bugnariu acțiuni prosovietice și filomaghiare prin faptul că s-a implicat activ în sovietizarea instituțiilor locale și în menținerea monedei maghiare pengő, care a fost singura pe piață în perioada „protectoratului" sovietic (lichidarea circulației bancnotelor străine s-a făcut în perioada 29 aprilie-14 mai 1945, când 1 pengö a fost evaluat la 27 lei, iar 1 rublă la 36,10 lei). Mai mult, la 19 februarie 1945 a propus ridicarea Monumentului Ostașului Sovietic din fața Teatrului Național din Piața Avram Iancu, care a străjuit locația până la sfârșitul erei comuniste (Țene, „Și primul primar comunist…", *loc. cit.*).

[635] I.P., „Actuala conducere a municipiului Cluj dirijează cu pricepere reîntoarcerea orașului la o viață normală", în *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1154, 29 octombrie 1944, p. 4.

[636] *Inspectoratul General Administrativ…,* Dos. 27/1945, f. 192, 195, 244.

[637] *Ibidem,* Dos. 27/1945, f. 252–254.

Până la reîntoarcerea maghiarilor, dată fiind situația incertă care-i ținea pe unii încă departe de Transilvania, sau a românilor, presa a continuat apelurile numeroase pentru reprimirea funcționarilor refugiați. De exemplu, Direcțiunea uzinelor de gaz a municipiului Cluj invita pe toți funcționarii și muncitorii români care au fost angajați la uzina de gaz până în 1940 sau mai târziu și au fost dați afară din cauza naționalității lor sau din alte motive să se prezinte imediat la direcțiunea uzinei pentru a fi reprimiți în serviciu și în drepturile lor. Direcțiunea Uzinelor Electrice înainta și ea același apel.[638] Aceste apeluri vor continua și în perioada protectoratului sovietic. Condițiile armistițiului încheiat, punerea sub comandament sovietic a Ardealului de Nord, precum și aplicarea principiilor democratice, scria prefectul la 20 noiembrie, nu împiedică pe nimeni să se reîntoarcă acasă, ci, din contră, este datoria fiecăruia să se pună în „slujba sfântă" a patriei sale. „*Invităm deci, de la agricultor, până la cel mai înalt funcționar, pe toată lumea, să vină acasă, dacă e ardelean, fără deosebire de nați(e), religie, și unde se află în prezent*." Singura condiție este „*să aibă un trecut nepătat, să respecte democrația, să-i placă munca și să știe că interesele personale s-au îngropat pentru totdeauna. Orice om cinstit e binevenit, ba chiar tare așteptat, și cine nu satisface aceasta, păcătuiește*".[639]

Cu toate că, teoretic, se dorea reprimirea în funcții a funcționarilor refugiați, sunt numeroase documentele care atestă faptul că aceştia nu s-au bucurat de o situație prea bună după reîntoarcerea lor în Transilvania, găsindu-se chiar printre comuniști voci care să protesteze pentru faptul că, în locul reprimirii acestora în funcțiile deținute înainte de Dictat, au fost preferați funcționarii maghiari din regimul horthyst, selecția fiind făcută, după criterii politice, de către comisii dominate de comuniști.[640]

Un asemenea protest a fost făcut în cadrul unei ședințe a Consiliului Politic al jud. Maramureş, după citirea telegramelor Nr. 45.932/1945 și 46.239 din 11 decembrie 1945, prin care se cerea îndepărtarea elementelor reacționare și antidemocratice din aparatul de Stat. Reprezentantul PCR, Stern Adalbert, își exprima nemulțumirea pentru faptul că se pun piedici la reîntoarcerea funcționarilor refugiați sau expulzați de regimul fascist maghiar, răpindu-se astfel dreptul de reîntoarcere în patrie a unor funcționari. Răspunsul primit? „*Consiliul, în principiu, nu este în contra reîntoarcerii funcționarilor acasă, dar dacă nu se vor purta bine (moral și democratic) atunci urmează să fie epurați.*"[641] Proteste similare întâlnim în administrație, justiție, învățământ, poliție etc.[642]

În mai 1945 era deja stabilit principiul potrivit căruia fiecare funcționar reîntors care dorea să-și ocupe serviciul trebuia să aibă asupra sa dovada de purificare din partea FND-ului.[643]

O altă măsură importantă a autorităților locale clujene s-a referit la numirea primarilor orașelor și satelor din județ, care trebuiau să fie numiți pe „criteriul popularității", în realitate pe placul comuniștilor, precum și a noilor consilii comunale. Doar cei „doriți de majoritatea populației" puteau ocupa aceste funcții. Prefectura județului Cluj ordona la 18 octombrie 1944: „*În conformitate cu condițiile Armistițiului, să se instaureze un regim adevărat democratic, încetând toate vrăjmășiile între naționalități, rasă și confesiune*".[644] Același ordin stabilea că toate comunele sunt invitate să-și delege un primar și un consiliu comunal din elementele care până acum au lucrat în interesul populației muncitoare. În realitate însă, criteriul principal era din nou cel politic, toate numirile trebuind să aibă acordul formațiunilor politice „democrate" locale.

---

638 „Apel", în *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1189, 17 decembrie 1944, p. 4; „În atenția funcționarilor și muncitorilor români care au fost angajați la uzina de gaz", în *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1155, 31 octombrie 1944, p. 2.

639 Teofil Vescan, „Publicare", în *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1170, 23 noiembrie 1944, p. 3.

640 Exemplificăm prin câteva cazuri: Kiss Maria a fost numită în funcția de dactilografă la Serviciul Financiar, Biroul Angajări, la data de 1 ianuarie 1946, după ce a ocupat funcții în serviciul primăriei Cluj începând din 12 aprilie 1941 și până la 31 martie 1945, când a fost menținută ca diurnistă. După aproape 3 luni, se va reveni însă asupra deciziei, „datorită vârstei", depășind cei 30 de ani, conform art. 168 lit. A din CFP (*Inspectoratul General Administrativ*..., Dos. 27-1946, f. 463).

641 *Inspectoratul General Administrativ*..., Dos. 6/1946, f. 87.

642 Iacob Tis, „Epurația", *loc. cit.*; Daniel Gh. Talamba, „Minoritățile naționale și administrația locală. Maghiarii din România", http://www.e-transilvania.ro/perioada_contemporana_1.htm, accesat la 23.06.2016; *Colegiul de Avocați Cluj*, Dos. 26/1948, f. 206.

643 „Proces-verbal din 3–4 mai...", Inv. 1, Dos. 1/1945, f. 26.

644 Ordinul nr. 4 al Prefecturii județului Cluj („Activitatea Prefecturii județului Cluj", în *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1154, 28 octombrie 1944, p. 2).

Unii primari și prefecți erau atât de „populari”, scria „Patria”, încât comunele le-au cerut în repetate rânduri înlocuirea.[645]

Pe lângă organizarea administrației rurale, amintitul ordin se ocupa de asigurarea ordinii în satele județului prin instituirea gărzilor comunale.

Ordinul Prefecturii nr. 136 din 20 octombrie 1944 înființa în fiecare comună o comisie economică pentru evaluarea situației economice, condusă de preotul localității respective.

Un alt ordin, nr. 137 din 21 octombrie 1944, stabilea instaurarea *„peste tot a unui regim adevărat democratic. În baza acestei condiții, fiecare cetățean are libertatea să se încadreze într-un partid politic acceptat de guvern și recunoscut ca atare – deci nimeni nu poate fi împiedicat în exprimarea și manifestarea politică, ci, din contră, datoria organelor executive este ca să asigure această libertate de vot.”* În baza acestuia, prefectul ordona ca în fiecare comună dascălul comunei să se ocupe de această problemă, să primească declarațiile și să formeze un comitet din partidul politic respectiv, format din trei membri, dintre care unul să fie șeful comitetului. Primarul comunei avea apoi obligația de a aduce la cunoștința Prefecturii componența fiecărei comisii.[646] Aceste măsuri veneau în contextul în care, tot la 21 octombrie 1944, la Cluj, reprezentanții organizației regionale PCR și cei ai PSD au elaborat o platformă comună de acțiune a FND, al cărui organ de conducere regional se intitula „Comitetul Democrat din Ardealul de Nord”.

Învățătorul avea datoria „sfântă” de a crește și educa o generație nouă, de a alege elemente bune de conducere și de a le expulza și nimici pe cele rele, *„căci procedând numai așa – de la rădăcină în sus –, putem avea apoi în frunte adevărați și vrednici reprezentanți ai neamului, care vor avea chemarea sfântă în ziua când vor fi chemați să-și aleagă un guvern sănătos*”. [647] Atribuțiile învățătorilor erau, așadar, deosebit de importante pentru viitorul țării. Cine erau însă acești învățători? După cum vom vedea la secțiunea destinată învățământului, în rândurile învățătorilor din mediul rural au intrat majoritatea învățătorilor epurați de *Comisia de purificare a corpului didactic secundar și primar din Cluj*, înlăturați din învățământul urban pentru atitudine antidemocratică în regimul horthyst.[648] Așadar, erau învățători sau profesori care au profesat în Cluj în perioada Dictatului. În locul respingerii definitive din sindicat, aceștia au fost admiși de către Comisia dominată de comuniști, cu restricția de a profesa doar în mediul rural. S-a creat astfel o obligație morală a învățătorilor epurați față de cei care le-au redat posibilitatea de a-și câștiga pâinea, în condițiile în care ar fi putut rămâne definitiv fără slujbe. Aceștia erau oameni care urmau să „lumineze” calea maselor în alegerile viitoare. Atitudinea procomunistă a lor va fi însă puternic contrabalansată de cea anticomunistă a majorității învățătorilor români.

La 24 octombrie 1944, Comitetul Democrat din Ardealul de Nord anunța organizarea în Piața Unirii a unei manifestații pentru sărbătorirea eliberării orașului Cluj pentru data de 29 octombrie, la care erau chemați să participe „frații români, maghiari și evrei”.[649] Adunarea nu va avea loc totuși în Piața Unirii datorită unei „provocări fasciste”.[650]

În ziua manifestației, „Tribuna Ardealului” publica declarațiile primarului clujean Tudor Bugnariu în legătură cu soluționarea problemelor administrative ale orașului, sub titlul „Actuala conducere a municipiului Cluj dirijează cu pricepere reîntoarcerea orașului la o viață normală”.

Conducerea actuală a Primăriei a preluat serviciul având la dispoziție posibilități extrem de reduse, întrucât guvernul maghiar a lăsat orașul fără bani și alimente, greutăți la care s-au adăugat problemele apărute în urma evacuării și a luptelor din preajma orașului. Pentru toate aceste neajunsuri conducerea actuală făcea răspunzător guvernul maghiar și exponenții lui de aici, „pe care îi vom căuta în toate părțile

[645] „Agresiuni fenediste”, în *Patria*, Anul XXVII, Nr. 21, 14 martie 1946, p. 3.
[646] Ordinul nr. 4…, p. 2.
[647] *Ibidem*, *loc. cit.*
[648] „Hotărârile definitive ale Comisiei de purificare a profesorilor și învățătorilor din Ardealul de Nord”, în *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1186, 14 decembrie 1944, p. 2.
[649] „Comunicat”, în *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1149, 24 octombrie 1944, p. 2; „Apel”, în *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1152, 27 octombrie 1944, p. 2.
[650] „Anunț”, în *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1154, 29 octombrie 1944, p. 4.

și îi vom sili să fie judecați în fața unui tribunal popular".[651] După cum am văzut, acest lucru a fost realizat doar într-o mică măsură.

Sarcinile actualei conduceri s-au referit la:

– satisfacerea condițiilor Armistițiului (ajutorarea armatei sovietice pentru continuarea războiului);
– aprovizionarea populației cu alimente, lemne etc.;
– îndreptarea pagubelor provocate de stăpânirea maghiară;
– dirijarea reîntoarcerii la o viață normală.

Dintre realizările până la această dată, primarul se lăuda cu repunerea în funcțiune a rețelei de conducte a orașului (aproape în totalitate), astfel încât aprovizionarea cu apă funcționa în condiții satisfăcătoare și iluminarea unei părți importante a orașului.

În privința aprovizionării cu alimente, s-a rezolvat satisfăcător aprovizionarea cu carne, cu ajutorul măcelarilor veniți de peste Feleac. Problema gravă era aprovizionarea cu pâine, pentru o repartiție judicioasă a stocului de făină fiind necesară introducerea cartelelor. Și mai gravă era problema aprovizionării populației cu lemne și asta nu din cauza lipsei lemnelor, ci a mijloacelor de transport. Pentru rezolvarea acestei probleme primarul făcea apel la orașele din Ardealul de Sud pentru împrumutarea camioanelor disponibile.[652]

Alte măsuri ale autorităților locale s-au referit la:

– modificarea legii de organizare judecătorească, fiind înființate noi instanțe de judecată.
– aprovizionarea orașului, repararea conductelor de apă și a rețelei electrice publice distruse de armatele germano-maghiare în retragere;
– constituirea gărzilor cetățenești care asigurau ordinea publică;
– protecția populației civile (înființarea de cantine pentru copii sub 14 ani, pentru cei cu vârsta peste 55 de ani și pentru femeile însărcinate);
– redenumirea unor piețe și străzi, renunțându-se la denumirile date de autoritățile maghiare:
  1. Piața Mátyás Kiraly – Piața Libertății – Szabadság-tér;
  2. Piața Hitler – Piața Malinovski;
  3. Calea Mussolini – Calea Moților;
  4. Str. Gömbös Gyula – Str. Rákosi Mátyás;
  5. Calea Szeptember 11 – Calea Tudor Vladimirescu;
  6. Str. Wesselényi Miklós – Str. Dózsa György;
  7. Str. Vasvári Pál – Str. Józsa Béla;
  8. Str. Csáky István – Str. Móricz Zsigmond;
  9. Calea Horthy Miklós – Calea Horea;
  10. Str. Tisza István – Str. Crișan;
  11. Str. Bánffy – Str. Cloșca;
  12. Str. Honvéd – Str. Budai Nagy Antal;
  13. Str. Apponyi – Str. Táncsics Mihály;[653]
– îndepărtarea semnelor, inscripțiilor și insignelor fasciste.

Ordonanța Prefecturii Nr. 416 din 27 octombrie 1944 stabilea că, în virtutea principiilor democratice fixate prin Constituția din 1923, toate inscripțiile și ordinele publice urmau a fi exprimate și redactate în limbile română și maghiară pe tot teritoriul Județului și Municipiului Cluj. De asemenea, vor fi îndepărtate toate semnele și insignele care sunt contrate principiilor dictate de Convenția de Armistițiu, înlocuindu-se prin semne și insigne românești, exprimând în mod clar suveranitatea asupra acestui teritoriu.[654] Ordonanța va fi însă ignorată. La 17 noiembrie 1944, o nouă ordonanță a Prefecturii soma populația județului și

[651] Tudor Bugnariu era personal interesat de prinderea horthyștilor. Prima sa soție, evreica Kato Balazs, a fost salvată de la deportarea la Auschwitz, fiind căsătorită cu un creștin. Familia ei însă va fi deportată, motiv pentru care aceasta s-a sinucis (Roman jr., *op. cit., loc. cit.*)

[652] I.P., *op. cit.*, 29 octombrie 1944, p. 4.

[653] „Ordinul nr. 1 al Primăriei Municipiului Cluj", în *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1162, 8 noiembrie 1944, p. 3.

[654] „Ordonanță", în *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1154, 29 octombrie 1944, p. 4.

municipiului Cluj ca, în termen de 2 zile, să fie îndepărtate de pe pereții clădirilor toate insignele fasciste, amenzile în caz de neconformare ridicându-se de la 100 la 2000 Pg., în funcție de situația materială a proprietarului.[655]

O altă măsură luată a fost noua împărțire administrativă a județului, astfel că în fiecare circumscripție a municipiului s-a înființat câte un sector administrativ cu următoarele sedii:

- Circumscripția I: Piața Unirii nr. 2,
- Circumscripția II: strada Oșanu nr. 29,
- Circumscripția III: strada Calea Victoriei nr.12,
- Circumscripția IV: strada Calea regele Ferdinand nr. 42,
- Circumscripția V: strada Fântânele nr. 37,
- Circumscripția VI: în Mănăștur, cu sediul provizoriu în Circ. I, Piața Unirii nr. 2.

Atribuțiile acestor sectoare erau: eliberarea certificatelor comunale și a certificatelor de pauperitate; refacerea inventarelor de moștenire; menținerea curățeniei publice; acordarea de locuințe cetățenilor; formarea sfatului circumscripției, alcătuit din reprezentanții străzilor.[656]

Pentru publicarea tuturor dispozițiilor cu caracter de lege emise de Prefectura județului Cluj sau de la orice altă autoritate din județ (Comandamentul Militar Sovietic, Prefectura Județului Cluj, Primăria Municipiului Cluj), s-a început redactarea „Buletinului Oficial", începând cu luna decembrie 1944. Ordonanțele urmau a fi publicate în extras și în câte un cotidian român și unul maghiar din Cluj.[657]

Toate măsurile pe care autoritățile locale, pe baza dispozițiilor date de guvernul de la București, au încercat să le aplice în cadrul județului Cluj s-au lovit de rezistența sovieticilor – prin prezența Armatei Roșii – și a populației maghiare, funcționarii maghiari refuzând să se supună noilor ordine și să utilizeze limba română în administrație.

II.3.2. Autonomie guvernamentală sub protectorat sovietic (12 noiembrie 1944–8 martie 1945)

Expulzarea autorităților din nord-vestul Transilvaniei

Dan-Simion Grecu sistematizează actorii vieții politice și sociale din această perioadă:

- *sovieticii,* care urmăreau exportul de comunism în regiune. Guvernul „burghez" de la București, mai ales cel al generalului Rădescu, nu putea fi în nici un caz partener pentru acest proiect, deși, oficial, era aliat. De aceea își căutau susținători în rândul foștilor inamici, acum aderenți ai credinței comuniste. Practic, prezența în Transilvania a sovieticilor se limita la comandamentele militare din principalele localități și din gări.
- *administrația locală FND-istă*, maghiară în fapt, parțial rămasă din regimul horthyst, parțial sosită cu scop precis din Ungaria. Ei exercitau practic puterea administrativă, sub îndrumare și control sovietic în cvasi totalitatea regiunii Transilvaniei de Nord.
- *românii*, repliați în rezistență națională în fața unei ciudate alianțe între comuniștii ruși și foștii horthyști „convertiți sub flamurile FND-ului".[658]

Aceasta fiind situația, era de așteptat ca demersurile întreprinse de Comisariat în scopul reintegrării administrative a județului Cluj în cadrul statului român să fie împiedicate de reprezentanții armatei sovietice,

[655] „Ordonanța nr. 1156-1944", în *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1168, 19 noiembrie 1944, p. 4. Vestimentația nu s-a bucurat de atenția autorităților în aceeași măsură. Demn de remarcat este faptul că inclusiv în anul 1947 erau pompieri care îmbrăcau uniformele maghiare, motiv pentru care Prefectura clujeană raporta Inspectoratului General Administrativ Circ. III Cluj, că a dat dispoziții organelor administrative și organelor jandarmeriei din județ pentru interzicerea acestor uniforme (*Inspectoratul General Administrativ…,* Dos. 1/1947, f. 366).
[656] „Reorganizarea sectoarelor administrative", în *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1162, 8 noiembrie 1944, p. 3.
[657] Responsabil cu redactarea și administrarea „Buletinului Oficial" a fost delegat dr. Julian Ghitta (FP) („Ordonanța Nr. 2459-1044", în *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1189, 17 decembrie 1944, p. 4).
[658] Grecu, *op. cit., loc. cit.*

de funcționarii maghiari care refuzau să recunoască noua administrație și de comuniștii locali. Comuniștii s-au folosit de faptul că numele lui Maniu a fost pătat din cauza crimelor „Gărzii lui Maniu”[659] (cu toate că el a afirmat că nu și-a dat consimțământul pentru ca acel batalion să-i poarte numele, iar vestea crimelor ajungea la el doar ulterior acestor acțiuni).[660] Partidul Comunist a reușit să exploateze atitudinea lui Maniu și să-l prezinte ca reacționar, șovin și antisovietic. Această părere și-a însușit-o atât presa, cât și radioul român și sovietic. Crimele voluntarilor erau folosite, așadar, atât de comuniști, cât și de Uniunea Sovietică conform propriilor interese, pentru denigrarea partidului PNȚ, în scopul consolidării PC.

Sovieticii au interzis la scurt timp instalarea autorităților române în acest teritoriu din „rațiuni de securitate” și datorită incidentelor dintre români și maghiari, pretextul evacuării administrației române din cele 6 județe[661] unde reușise să se instaleze constând, în principal, în așa-numita *incapacitate a românilor de a stăpâni situația interetnică*. În acest sens, prin Raportul Comitetului Regional Cluj al PCR către Comitetul Central, cu privire la situația din Transilvania de Nord și raporturile cu comandamentul sovietic, semnat în decembrie 1944, Nicolae Goldberger[662] aprecia: „*Administrația trimisă de guvernul de la București, în loc să fie cu adevărat democratică și să respecte drepturile egale ale tuturor naționalităților care trăiesc în Transilvania de Nord, a fost, așa cum se cunoaște prin acțiunile sale, o administrație colonizatoare, reacționară, fascistă, ceea ce armata sovietică eliberatoare nu putea să admită.”*[663]

Atrocitățile comise de membri jandarmeriei și ale diferitelor formațiuni voluntare paramilitare, crimele comise de garda condusă de Gavril Olteanu[664] asupra populației maghiare, ca răspuns la atrocitățile

---

[659] Unul dintre conducătorii Gărzilor Maniu a fost Bochiș Leo, fost coleg de facultate și prieten cu prefectul Vasile Pogăceanu. Întâlnindu-se în București cu prefectul și cu dr. Stoica, se scrie într-o notă informativă din noiembrie 1945, i-a spus acestuia că deși a avut sub comanda sa 9.500 de voluntari care au comis și furturi, jafuri și crime, el n-a ordonat așa ceva, în timpul comiterii celor 13 crime de la Aghireș fiind la un tratament medical. A refuzat însă să divulge numele celui care a ordonat crimele. Deși dr. Stoica a dorit să-l denunțe la poliție pe Bochiș, potrivit sursei citate, Pogăceanu a refuzat, spunând că poliția trebuie să-și facă datoria. Și el a fost în ilegalitate și prietenii lui nu l-au denunțat (*Comitetul Regional PCR Cluj*, Inv. 1, Dos. 9/1946, f. 1, 28).

[660] *Autonomiști…*, p. 41. Într-un articol publicat în ziarul „Plugarii”, la 11 noiembrie 1944, citim următoarele: „*Bandele legionare și reacționare vor să gonească toată populația maghiară din Cluj... Aceste hoarde legionare reacționare ațâță populația românească din orașe și sate la pogrom. La sate săvârșesc tâlhării și crime ca-n codru. Țărănimea maghiară e jefuită de tot ce are și aruncată afară din sate. Fascizarea Transilvaniei de Nord, subminarea ei, împiedicarea producției, a restabilirii ordinei, a înfrățirii popoarelor din aceste regiuni, crimele nenumărate și zilnice, ca și jafurile și pogromurile, sunt noile isprăvi bestiale ale voluntarilor legionari ai lui Antonescu, încadrați în gărzile voluntare ale lui Maniu. Arestarea acestor criminali fasciști, stârpirea lor fără milă, este una dintre sarcinile cele mai urgente ale democrației române*.” („Confratele «Drum nou» din Brașov se pronunță împotriva fasciștilor români”, în *Plugarii*, Gazeta Frontului Plugarilor din România, regiunea Cluj, Anul I, Nr. 2, 11 noiembrie 1944, p. 1). Ideea implicării lui Maniu în acțiunile Gărzilor era împărtășită de toate cercurile comuniste din județ („Proces Verbal”, Huedin, 21 ianuarie 1945, în *Comitetul Județean PCR Cluj*, Dos. 2/1945, f. 45).

[661] Județele Ciuc, Mureș, Odorhei,Trei Scaune, Sălaj și Someș.

[662] Nicolae (Miklós) Goldberger (1904-1970), politician comunist român, evreu de naționalitate, a fost un timp funcționar al Internaționalei Comuniste. A fost membru al PC din ilegalitate, fiind membru al Biroului Politic în anii '30. La Congresul al V-lea al PCR din 3–24.12.1931, ținut în URSS, a formulat teza conform căreia România era un stat imperialist care asuprea naționalitățile conlocuitoare. Ulterior a fost membru în conducerea CDE Instructor CC al PCdR pentru Ardealul de Nord în timpul războiului, și a revenit în România cu armata sovietică. După război a fost acuzator al administrației românești reinstaurate în Ardealul de Nord și adept al unui stat transilvănean independent (Goldberger, care răspundea de MADOSZ, a cerut, înainte de 6 martie 1945, ca nord-vestul Ardealului să fie dat Ucrainei).
După 1944 deține funcții importante: membru în conducerea CDE șef-adjunct de secție și responsabil al Comisiei Propagandă din secția Direcția Propagandă și Agitație a CC al PMR (1948–1952); șeful Direcției Politice a Armatei (1948–1950); rector al Institutului de Științe Sociale de pe lângă CC al PMR (din 1956); director adjunct al Institutului de Studii Istorice și Social-Politice (pe lângă CC al PCR), deputat MAN; multiplu decorat de autoritățile comuniste, iar pentru scurtă vreme director la întreprinderea „Herbák” din Cluj („NOTE de la Ședința Biroului Politic al CC al PMR din 20 aprilie 1959”, p. 482, http://www.edrc.ro/docs/docs/maghiarii2/d443-562.pdf, accesat la 28.09.2023; Dumitru Coliu, „Stenograma ședinței Biroului Politic al CC al PMR din 17 noiembrie 1961”, 17 noiembrie 2017, *apud* DIRECȚIA TREBURILOR CC al PMRANIC, Fond CC al PCR – Cancelarie, dosar nr. 30/1963, f. 92.

[663] Vasile Șandru, „Conexiunea moscovită a problemei transilvane”, http://www.itcnet.ro/history/archive/mi2000/current10/mi41.htm, accesat la 22.05.2019.

[664] În septembrie 1944 s-a constituit în București un Comitet Național cu misiunea de înrolare și organizare a voluntarilor pentru Ardeal într-o legiune (ulterior Regiment) purtând numele „Iuliu Maniu” (Comitetul era o inițiativă PNȚ). Legiunea urma să asigure spatele frontului (dar voluntari au fost încadrați și în unități operative pe front) și să sprijine reinstalarea

comise în perioada regimului horthyst, au asigurat astfel conducerii sovietice motivul necesar emiterii ordonanței de expulzare a administrației românești din Ardealul de Nord.

Vinovat de tergiversarea retrocedării teritoriului transilvănean, declara Gheorghiu-Dej, era Iuliu Maniu, datorită atitudinii sale politice: *„Că Ardealul de Nord este al României, nici nu poate fi pus în discuție. Atunci deși este eliberat, de ce până azi nu este legat de România, de ce nu sunt autorități și bani românești, de ce nu se permite nici azi intrarea autorităților românești? Tocmai datorită acestei neîncrederi. Dacă această neîncredere ar fi înlăturată și am arăta hotărârea noastră de a merge pe linia democratizării țării și am avea încrederea celorlalte naționalități, care se îngrozesc numai la auzul că ar putea veni autorități românești, cu care au avut ocazia să facă cunoștință când au fost trimise de Iuliu Maniu acolo, Transilvania ar reveni României [...] Imediat după constituirea unui guvern de Front Național Democrat, Ardealul de Nord va reveni la corpul național, va intra practic administrația românească.”*[665] Ardealul de Nord era astfel obiectul unui șantaj politic.

Alți țapi ispășitori pentru situația din Ardealul de Nord erau legionarii. Iată ce publica ziarul *Plugarii* la 5 noiembrie 1944: „*cei care caută să împiedice această reintegrare... trebuie să fie căutați printre acei legionari, urmași ai gărzilor de fier, care sabotează o serbare de eliberare a Clujului, sunt aceia care nu purifică aparatul de stat de elementele fasciste, care lasă peste tot să mișune elementele vechiului regim și care seamănă ura între naționalități*”.[666]

Expulzarea autorităților din nord-vestul Transilvaniei avea un dublu scop: să șantajeze România (eliberarea acestei părți a Transilvaniei doar în momentul în care la București va fi un guvern FND) și să dea speranță guvernului ungar, instalat în teritoriul „eliberat” de ruși, că mai poate obține ceva din teritoriul Transilvaniei de Nord (în acest scop, Convenția de Armistițiu preciza că Transilvania „*sau cea mai mare parte a ei*” va reveni României). Intențiile liderilor de la Kremlin de a decurge la această stratagemă au fost confirmate atât de sursele documentare, cât și de decurgerea factologică a evenimentelor.[667]

Referindu-se la posibilele soluții găsite de Moscova (în cadrul Comisiei Litvinov, iunie 1944) la problema Transilvaniei de Nord, Tatiana Pokivailova evidențiază cele patru variante: 1. păstrarea *status-quo*-ului, prin recunoașterea Dictatului de la Viena; 2. remiterea întregii provincii României; 3. constituirea Transilvaniei într-un stat independent; 4. formarea unei federații, compusă din România, Transilvania și Ungaria, pusă sub protectoratul Uniunii Sovietice.[668] Soluția adoptată a fost una tranzitorie: Transilvania de Nord urma să fie ocupată provizoriu de Armata Roșie, decizia finală urmând a fi luată după clarificarea relațiilor dintre Uniunea Sovietică și cele două state implicate. Proiectul unui Ardeal independent a fost scos de pe ordinea de zi abia după 6 martie 1945.

Administrația din Transilvania de Nord, începând cu 24 octombrie 1944, a fost controlată de Înaltul Comandament Aliat, în fapt de către Armata Sovietică. Aceasta controla regiunea prin Comitetul Executiv

---

autorităților române în Ardealul de Nord, pe măsura avansului trupelor române și ruse. Conform ziarului „Ardealul”, oficiosul PNȚ, un total de 5.400 voluntari ar fi plecat pe această filieră. Dintre aceștia, 600 constituiau cea mai activă unitate paramilitară a Legiunii, anume Batalionul de voluntari Brașov, care a desfășurat activități în spatele frontului, în județele Trei Scaune, Ciuc, Odorhei și Mureș. Comandant era căpitan (r) Gavrilă Olteanu, din Târgu Mureș, refugiat între 1940–1944 la Brașov, autointitulat „colonel”. Deși în privința susținerii reinstalării autorităților românești în zona secuimii batalionul și-a îndeplinit misiunea, arogarea cu de la sine putere a acțiunilor discreționare ale unei justiții militare în scopul stârpirii „partizanilor rămași răzleți în acea regiune”, a dus la tragicul episod de la Aita Seacă din 26 septembrie 1944, când 11 maghiari au fost executați după o judecată sumară, sub acuzația (reală de altfel) de a fi participat la asasinarea a 20 ostași români în 4 septembrie. La 12 noiembrie, Vâșinski va cere lui Sănătescu desființarea acestui „detașament înarmat care comite acte arbitrare criminale” și trimiterea în judecată a comandantului Olteanu. „Batalionul de voluntari” va fi dizolvat la Aiud de către Corpul de Munte, iar Gavrilă Olteanu arestat și asasinat în închisoare în august 1946 (Grecu, *op. cit.*, *loc. cit.*).

665 Ionuț Țene, „Transilvania de Nord între eliberarea de sub horthyiști și ocupația sovietică (septembrie 1944 – martie 1945)”, http://www.napocanews.ro/2009/12/transilvania-de-nord-intre-eliberarea-de-sub-horthyisti-si-ocupatia-sovietica-septembrie-1944-martie-1945.html, accesat la 25.08.2019; Cristina Vohn, „PCdR și Transilvania – Tactica de cucerire a puterii”, http://istoriacomunismului.blogspot.com/2006/02/pcdr-si-transilvania-tactica-de.html, accesat la 18.09.2019.

666 „Vrem eliberarea totală a Ardealului”, în *Plugarii*, Anul I, Nr. 1, 5 noiembrie 1944, p. 1.

667 Vezi Florin Constantiniu, *PCR, Pătrășcanu și Transilvania,* București, Ed. Enciclopedică, 2001, p. 70.

668 Tatiana Pokivailova, „1944. Transilvania pe masa Comisiei Litvinov”, în *Magazin istoric*, Anul XXXII, 1998, Nr. 1, pp. 59–60.

pentru Nordul Ardealului al FND în vederea comunizării, condus de Teofil T. Vescan, ca președinte, Jordáky Lajos, copreședinte, Tudor Bugnariu, Bruder Francisc, Demeter János, Nicolae Goldberger, membri, ca și comitetele județene ale FND, până la data de 13 martie 1945.[669]

La 25 octombrie, când unitățile române și-au încheiat misiunea, devenise clar faptul că Transilvania va fi predată României numai în condițiile instaurării unei „democrații adevărate", deși eliberarea acestui teritoriu s-a realizat în mare parte prin forțele proprii. Până atunci, la ordinul sovietic, foștii funcționari ai regimului maghiar trebuiau să-și reia funcțiile reocupate între timp de români. Izgonirea jandarmilor, a poliției și a funcționarilor români de pe teritoriul eliberat erau făcute cu scopul de a forța mâna României pentru a accepta un guvern de stânga.

Pe fundalul acestor evenimente, la 4 noiembrie s-a format, din reprezentanții partidelor politice, un nou guvern, al cărui președinte a rămas în continuare generalul Sănătescu. La scurt timp, în ziua de 7 noiembrie, Teofil Vescan senior,[670] prefectul de Cluj numit cu acordul sovieticilor, a dat de știre populației prin afișe că partea eliberată a Transilvaniei de Nord, precum și orașul cu întregul județ Cluj, va intra sub administrația militară[671] a Armatei Sovietice de ocupație. „*Toate legile și ordonanțele nedemocratice,* scria prefectul în afișul respectiv (ordonanța Prefecturii nr. 796 din 7 noiembrie 1944),[672] *cu data de azi, se abrogă, rămânând în vigoare dispozițiunile date și indicate de către autoritățile numite de administrația militară. În baza celor de mai sus toate autoritățile civile, instituții publice etc., de pe întreg teritoriul județului și municipiului Cluj, îmi sunt subordonate mie, iar eu răspund față de Comandamentul Sovietic*."[673]

Este format un nou ***Consiliu Municipal Provizoriu*** care trebuia să se ocupe cu restabilirea ordinii publice în județ. Din noul Consiliu făceau parte, la 10 noiembrie 1944, Laurențiu Curea, Virgil Băliban, Ioan Costea, Francisc Deac, dr. Adalbert Baráth, Ștefan Dan, Iosif Belovay, Sabin Solomon, Francisc Bruder, Romulus Hatos, Gheorghe Russu, Hedviga Medrea, Francisc Tárkányi, Pavel Bodea, Ștefan Zágoni-Szabò, Oliviu Mureșan, Dezideriu Salak, Gheorghe Bortnic, Virgil Scridon, Nicolae Pojghi, Aurel Coza, acest organism fiind condus de consilierul eparhial Laurențiu Curea, în lipsa primarului Tudor Bugnariu.[674]

---

669 Ionuț Țene, „Întoarcerea administrației românești la Cluj. Semnele comunizării (1944–1945)", http://www.napocanews.ro/2009/11/intoarcerea-administratiei-romanesti-la-cluj-semnele-comunizarii-1944-1945.html, accesat la 10.05.2019.

670 Teofil Vescan (1913–1963), absolvent al Facultății de științe din Cluj (1935), a fost numit preparator la catedra de fizică teoretică și aplicată. Cunoscut pentru calitatea de membru al Partidului Comunist, în 1941–1942 este internat în lagărul de muncă de la Brețcu, reușind să fugă în Vechiul Regat (1943). După 23 august se reîntoarce la Cluj, unde devine foarte activ în câmpul politic. Este numit profesor la Universitatea „Bolyai", de unde se mută la Universitatea „Victor Babeș" (1948), pentru ca finalmente să se transfere la Universitatea din Iași (1950). Datorită unor „erori" pe linie de partid, este sancționat și scos definitiv din „munca politică" în 1954 (*Minorități… Maghiarii... (1945–1955)*, pp. 55–56). A ocupat funcția de prefect de Cluj până la începutul lunii decembrie 1944.

În martie 1946 a ținut să precizeze prin intermediul presei țărăniste că nu este comunist („Tot cheile băncii Albina", în *Patria*, Anul XXVII, Nr. 21, 14 martie 1946, p. 4).

671 Înainte de a-și impune controlul asupra administrației publice, obiectivul urmărit de Uniunea Sovietică a fost asigurarea ordinii publice prin crearea organelor politice subordonate intereselor sovietice. În haosul administrativ, Uniunea Sovietică a acceptat să fie pus în practică ordinul MAI din 3 noiembrie 1944 referitor la crearea consiliului de colaborare și a consiliilor comunale (Vultur-Sălăgean, *op. cit.*, p. 103).

672 Acest ordin va suferi modificări la 11 noiembrie, prin ordonanța Prefecturii nr. 796 din 7 noiembrie 1944, în sensul lărgirii ei: „Toate legile și ordonanțele nedemocratice, precum și toate legile discriminatorii și îngrădirile care decurg din ele, se consideră abrogate, începând din 12 octombrie 1944", nu din 7 noiembrie cum stipula ordonanța inițial („Modificare la ordonanța Nr. 796...", p. 4).

673 Primarii municipiului Cluj și orașului Huedin, precum și toate primăriile comunale de pe teritoriul Județului Cluj aveau obligația, conform aceluiași ordin, să facă recensământul populației, iar rezultatul acestuia să-l înainteze Prefecturii Cluj până la 12 noiembrie 1944. Recensământul cuprindea următoarele date: comuna, circumscripția, strada, nr. casei, numele și prenumele, genul, vârsta, religia, profesiunea, starea civilă, naționalitatea, unde face serviciu, pregătirea școlară, gradul în armată. Primarii orașelor și autoritățile comunale aveau și obligația de a conscrie toate animalele (pe categorii, specii și gen), vehiculele, cerealele și furajele existente aflate pe teritoriul de sub autoritatea lor (Ordinul nr. 796/1944, emis de Teofil Vescan senior, prefectul de Cluj, despre introducerea administrației militare sovietice Cluj, 7 noiembrie 1944, Ordonanța Nr. 796/944, în *Autonomiști...*, pp. 123–124; „Modificare la ordonanța Nr. 796-1944", în *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1176, 30 noiembrie 1944, p. 4.).

674 „Constituirea unui consiliu municipal provizoriu", în *Tribuna Ardealului,* Anul V, Nr. 1163, 10 noiembrie 1944, p. 3. Potrivit altor surse, Consiliului orășenesc provizoriu din Cluj era format din 29 persoane, dintre care 17 români, 11 maghiari și un evreu (*Világosság*, Nr. 9/1944).

După ce la 21 octombrie 1944 comuniștii clujeni, în frunte cu Goldberger și Vescan jr., au anunțat unirea organelor PC din Transilvania cu PCR din România, la 11 noiembrie s-a înființat la Cluj organizația regională a Frontului Plugarilor, având în frunte pe Pavel Bojan, Iosif Bălaj, Romulus Hatos ș.a. După această dată, situația în județul Cluj se complică, autoritatea sovietică exercitându-și puterea prin reprezentanții Partidului Comunist din România și al aliaților săi grupați în Frontul Național Democrat cu sediul la Cluj.

Comuniștii, influențând și celelalte organizații satelit, au militat în vederea organizării autodeterminării (a existat la un moment dat chiar și intenția emiterii unei monede proprii)[675] și a stabilirii relațiilor de reciprocitate. Era clar că existau divergențe între comuniștii maghiari (care sperau că Transilvania de Nord fie va rămâne în cadrul Ungariei, fie va deveni autonomă) și cei români privind statutul, încă incert, al Transilvaniei de Nord, dar acestea trebuiau depășite.

Tot la 11 noiembrie, Teofil Vescan emite o ordonanță prin care cere armatei sovietice să preia administrația în județ, sub același pretext: nevoia de securitate a frontului și de stabilitate în zonă datorită deselor conflicte interetnice, în așa-numita „incapacitate a românilor de a stăpâni situația interetnică". Imediat după ordonanța prefectului, printr-o notă din 12 noiembrie 1944,[676] generalul V.P. Vinogradov, vicepreședintele Comisiei Aliate de Control,[677] cerea guvernului român interzicerea instalării oficialităților administrative românești din regiune, izolarea regimentului de jandarmi și aducerea în fața Curții Marțiale a comandantului acestuia pentru „instigare" împotriva Armatei Roșii.[678] Guvernul român s-a supus imediat, trimițând însă Comisiei Aliate de Control, prin nota din 19 noiembrie 1944 a Președintelui Consiliului de Miniștri, temeiurile juridice pentru care această cerere i se părea neîndreptățită. Răspunsul sovietic din 28 noiembrie se va menține într-un ton echivoc, arătând că rezolvarea problemei Transilvaniei de Nord rămâne cea prevăzută la art. 19 al Convenției, dar *„timpul și modul instalării administrației românești"* trebuie să fie rezolvate *„prin tratări între Guvernele URSS și al României"*.[679] La cererea română de a se permite restabilirea autorităților românești militare măcar în orașele Cluj și Oradea, gen. Malinovski a trimis răspunsul din 20 noiembrie 1944, precizând că până la semnarea Tratatului de Pace nu este posibil a se reînființa în Transilvania administrația românească. Drept urmare, în luna noiembrie toate organismele românești din județ își încetează activitatea.

Potrivit lui Nicolae Mihu, la sfârșitul lunii noiembrie 1944, Centrul Zonal de Informații de la Sibiu anunța despre iminența punerii în discuție a unui scenariu lansat de către intelectualitatea maghiară din Cluj, conform căruia întreaga Transilvanie urma să fie încorporată Uniunii Sovietice, ca urmare a declanșării unei crize guvernamentale, pe fondul nemulțumirilor populației. În condițiile imposibilității reinstaurării supremației Ungariei pe teritoriul ardelean, liderii maghiari se mulțumeau și cu ideea creării unui modul teritorial supus protectoratului sovietic. Era una dintre variantele minimale ale pretențiilor maghiare. Administrarea majorității județelor ardelene fusese deja acaparată de maghiari, care constataseră că „se poate trăi" și cu rușii.[680]

[675] Ședința plenară a comitetului central consultativ al Frontului Național Democrat în colaborare cu U.D.R. organizația Cluj", în *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1183, 10 decembrie 1944, p. 3.

[676] Ordinul din 12 noiembrie a fost perceput drept o profundă nedreptate de către românii din Transilvania de Nord. Noua administrație în curs de instalare după expulzarea administrației române era calificată drept o continuare a stăpânirii ungurești. Potrivit unui raport din 1 martie 1945 „ungurii iredentiști" (a se înțelege: cei care au simpatizat cu comandamentul militar sovietic) ar fi interzis purtarea simbolică a tricolorului românesc (i-au închis pe cei care aveau cocardă națională la butonieră), au interzis toate manifestările naționale (românești), ba chiar i-au obligat pe români să-și întocmească rapoartele oficiale numai în ungurește, iar românii, cu deosebire intelectualii, sub acuzația de fasciști au suferit arestări ilegale. Felul în care se apreciază evenimentele nu este în funcție doar de apartenența națională, ci și în funcție de atașamentul față de vreun partid politic. Comuniștii, indiferent de etnie, condamnau acțiunile jandarmeriei „reacționare", salutând, în schimb, instaurarea administrației militare sovietice, în speranța obținerii sprijinului sovietic (*Autonomiști*…, pp. 386–387).

[677] Reprezentantul local al C.A.C. era maiorul Zincik, succedat de colonelul Macedon, comandantul militar al orașului Cluj.

[678] *Documente franceze despre Transilvania,* selecții și studiu introductiv de Valeriu Florin Dobrinescu, Ion Pătroiu, Ed. Vremea, București, 2001, p. 12.

[679] Ioan Silviu Nistor, „Perioada administrației militare sovietice", http://www.primariaclujnapoca.ro/istoric6.htm, accesat la 11.11.2019.

[680] Mihu, *De la profesioniști…*, p. 8.

Ordinul din 12 noiembrie a fost perceput drept o profundă nedreptate de către românii din Transilvania de Nord. Noua administrație în curs de instalare după expulzarea administrației române era calificată drept o continuare a stăpânirii ungurești. O dovadă în plus a fost faptul că, concomitent cu anunțul privind instalarea administrației militare, la Cluj s-a desfășurat-o adunare populară care a reunit circa 15.000 de persoane, în majoritate muncitori din fabricile orașului, dar și intelectuali și reprezentanți ai administrației, organizată de MADOSZ. La respectiva adunare s-a anunțat intenția unei reconstrucții democratice a vieții din Transilvania și identificarea și separarea elementelor fasciste. Manifestația a mai avut scopul de a găsi un sprijin popular pentru noul organism de conducere „al popoarelor din Transilvania", ***Comitetul Național Democratic din Ardealul de Nord***, organul de conducere regional al FND, înființat la 21 octombrie 1944.[681]

Reprezentanții organizației regionale PCR (Pál Veress, Lajos Jordáky, Alexandru Jakab) și cei ai PSD (Victor Pocol, Al. Wolff, Francisc Bruder și Sabin Solomon) au elaborat cu această ocazie o platformă comună de acțiune a Frontului Național Democrat. După doar o lună, la 27 noiembrie, Comitetul Democrat din Ardealul de Nord se transformă în **Consiliul Frontului Național Democrat.**

Hotărârea luată de consfătuirea membrilor Comitetului Juridic clujean, delegat de către partidele și organizațiile FND cu referire la problemele actuale, din 28 decembrie 1944, stabilea că sursa de drept de unde provin obligațiile și drepturile populației din Transilvania de Nord și care reprezintă statutul constituțional al acestui teritoriu este Convenția de Armistițiu.[682] Drept urmare, Comisia Juridică menționează că suveranitatea statului maghiar asupra acestui teritoriu și asupra populației Transilvaniei de Nord a încetat. În numele semnatarilor Convenției de Armistițiu și pe baza încredințării Comisiei Interaliate de Control, suveranitatea urma să fie exercitată de Comandamentul sovietic al armatei, cu susținerea mandatarilor săi.[683]

Tot acum se hotăra că în acest teritoriu urmau să se aplice legile democratice ale Ungariei, pe baza continuității juridice și conform dispozițiilor precise ale Comandamentului armatei. În baza unei împuterniciri, autoritățile juridice, orășenești și județene, aveau sarcina corelării legilor și dispozițiilor existente cu principiile democratice și antifasciste, precum și cu textul și spiritul Convenției de Armistițiu.[684]

II.3.3. Organizații politice locale

Clujul a jucat un rol deosebit de important în cele câteva luni de administrație militară sovietică, fiind locul unde s-a încercat stabilirea unor direcții care să marcheze destinul întregii regiuni. Autorii volumului *Autonomiști și centraliști* identifică pentru toamna anului 1944 în principal patru grupări ale „frontului popular" care au influențat evenimentele: mai întâi Consiliul Național Maghiar din Transilvania, apoi, după 11 octombrie, Consiliul Sindicatelor, Uniunea Oamenilor Muncii Maghiari din România/Uniunea Populară Maghiară și Consiliul Central Consultativ al Frontului Național Democrat din Transilvania de Nord.[685] Lista poate continua cu PNȚ, PNL, PCdR și PSD.

După eliberarea orașului Cluj, organizațiile politice ale Partidului Național Liberal și ale Partidului Național Țărănesc și-au reluat activitatea. Locurile de întâlnire al acestora au fost Teologia Româno-Ortodoxă, școala normală din strada Romei și birourile avocaților Justițian Blaga și Aurel Stănescu. Printre conducătorii

[681] Ziarul „Plugarii", reprezentând partidul condus de Petru Groza, constituit cu scopul de a contracara „Tribuna Ardealului" (cotidian înființat în 1940, susținător deschis al PNȚ), saluta în numărul său din 5 noiembrie, constituirea respectivului *Comitet* la 21 octombrie. Obiectivele pentru care acest organism milita, precum și componența lui etnică și politică sunt chestiuni mult mai importante decât data constituirii acestuia (*Istoria României. Transilvania*, p. 1592). Potrivit istoricului Dániel Csatári, acesta a luat ființă la 28 octombrie 1944. Cert este faptul că la 24 octombrie ziarul „Tribuna Ardealului" publica comunicatul Comitetului.

[682] În aceeași lună, în cadrul ședinței plenare a Comitetului Central Consultativ al FND în colaborare cu UDR organizația Cluj, Géza Pásztai (șeful Biroului Judiciar) a subliniat faptul că pentru Ardealul de Nord Convenția de armistițiu reprezintă o adevărată constituție, iar suveranitatea o reprezintă mareșalul Malinovsky, în baza delegației primite din partea puterilor aliate („Ședința plenară a comitetului central consultativ al Frontului Național Democrat în colaborare cu UDR organizația Cluj", în *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1183, 10 decembrie 1944, p. 3).

[683] *Autonomiști...,* p. 140.

[684] *Ibidem,* p. 141.

[685] Vezi *Autonomiști*…, p. 45.

grupului se numărau: Emil Hațieganu, președintele organizației PNȚ Cluj, Aurel Sănătescu și Aurel Socol,[686] Eugen Olteanu, Emil Blaga, Miron Pop, Nicolae Colban, Aurel Coza.[687]

La partidele amintite s-a adăugat acțiunea independentă a altora, care au creat în nordul Transilvaniei unele structuri guvernamentale în paralel cu cele ale statului român, în perioada noiembrie 1944 – martie 1945, una dintre acestea fiind Uniunea Democrată Română, reprezentanta celor două partide „istorice". Vom face o scurtă trecere în revistă a următoarelor organizații politice locale:

- Partidul Comunist din România, regionala Cluj;
- Partidul Social-Democrat, regionala Cluj;
- Uniunea Democrată Română;
- Apărarea Patriotică;
- Sindicatele Unite;[688]
- Uniunea Patrioților;
- Frontul Plugarilor din România, filiala Cluj;
- MADOSZ;
- Uniunea Populară Maghiară;
- Alianța Populară Democrată Evreiască.

Partidul Comunist din România, regionala Cluj

Grupul comuniștilor maghiari condus de Gyula Simó – văzând că Partidul Păcii de la Budapesta (succesorul Partidului Comunist Muncitoresc din Ungaria, redenumit în 1943) nu se interesează de ei, iar comuniștii români așteaptă acordul Bucureștiului – au proclamat la 24 septembrie 1944 înființarea Partidului Comuniștilor din Transilvania de Nord, condus de un secretariat format din patru membri: Pál (Paul) Veress, Gyula Simó, József Nemes și Sándor Jakab. Deși nu va funcționa mult timp, în perioada următoare eliberării Clujului s-a dovedit a fi un partener acceptabil pentru sovietici. Independența sa a încetat odată cu sosirea, în jurul datei de 20 octombrie, a doi delegați ai PCR din București, Teofil Vescan jr. și Nicolae Goldberger (primul a primit postul de prim-secretar), aceștia convingându-i pe clujeni să ia legătura cu centrul partidului din București. Au dat publicității acest lucru în presa locală care anunța restabilirea legăturii întrerupte în 1940 cu Comitetul Central al Partidului Comunist din România în componența căruia intra începând cu această dată. Noua denumire adoptată a fost **Partidul Comunist din România Regiunea Cluj**.[689] Cu toate că Simó Gyula și tovarășii săi au aderat la centrala partidului din București, i-au dat de înțeles însă lui Goldberger și celorlalți că nici nu poate fi vorba despre o reîntoarcere la situația de dinainte de 30 august 1940. După aderarea comuniștilor clujeni la centrala de partid din capitală, József Nemes și Pál Veress au părăsit secretariatul regional din Cluj.[690]

---

[686] Aurel Socol a participat activ la viața culturală și politică a românilor din Ardeal, prin publicarea de articole în ziarul „Tribuna Ardealului", fiind unul dintre intelectualii clujeni ce s-au implicat în apărarea națiunii lor în perioada 1940–1944. Din acest motiv, în aprilie 1942 a primit ordin din partea autorităților maghiare de prezentare la regiment. O dată intrat pe poarta regimentului, a fost arestat, împreună cu alți intelectuali români și evrei. Au trebuit să depună jurământ militar față de Ungaria, după care li s-a spus că, în urma jurământului depus, pot fi împușcați dacă încearcă să dezerteze. Toți au fost escortați pe jos prin Cluj, spre gară, și îmbarcați. A reușit să trimită un mesaj lui Emil Hațeganu, reprezentantul românimii ardelene de sub ocupație. Va fi ținut într-o închisoarea militară la Miskolc. A fost eliberat drept urmare a măsurilor de retorsiune. Guvernul Antonescu, fiind încunoștiințat de arestarea intelectualilor ardeleni români, a arestat imediat pe secretarul general al comunității ungurești din România, apoi eliberările s-au negociat diplomatic (Corneliu Florea, „Ardealul în mărturiile lui Aurel Socol", http://www.punctecardinale.ro/apr_2009/apr_14_2009.html, accesat la 14.08.2018).

[687] Vultur-Sălăgean, *op. cit.*, p. 138.

[688] Sindicatele din Cluj au un efectiv de cadre extrem de ridicat, peste 15.000 de membri, printre ei și funcționari remunerați. De pildă, „Dermata" avea 3000 de muncitori („Raportul delegatului...", p. 152).

[689] „Comunicat", în *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1147, 21 octombrie 1944, p. 2.

[690] Gyula Simó a rămas, dar la București era apreciat ca fiind un transilvanist suspect, chiar un „naționalist maghiar". În 1947, conștient de situația sa intolerabilă în interiorul partidului, s-a stabilit în Ungaria (*Autonomiști*…, p. 57).

În luna octombrie 1944, conform datelor oferite de Nicolae Goldberger, în Cluj au fost doar 4 membri de Partid, referindu-se credem, la cei enumerați mai sus. În luna ianuarie 1945, erau deja 300, iar la sfârșitul lunii martie 1460, mulți dintre ei fiind maghiari, la care se adăugau câțiva români și evrei. La 1 mai numărul a crescut la 2.400 membri de Partid.[691]

REGIONAL Cluj

MEMBRII P.C.R. 1945 LUNA Martie

Judeţul	Categoria socială: Muncitor	Taran	Int. Funct.	Militar	Sex: Barbati	Femei	Roman	Maghiar	Evrei	Total general	Observaţiuni
Cojocna	1270	41	149	–	1332	128	84	1·303	neamţ 3 70	1·460	
Someş	134	73	31	–	226	12	106	armean 1 109	22	238	
Turda	331	347	42	–	704	16	413	282	25	720	
Bistriţa-Năsăud	63	19	10	–	88	4	51	22	19	92	
Sălaj	62	30	16.	–	95.	13	30	59	19	108.	

A.N.D.J.C., Fond *Comitetul Regional PMR Cluj*, Dos. 1/1945, f. 1

MEMBRII P.C.R. şi din Org. de masă 1945 Situaţia pe luna martie

Judeţul	P.C.R.	U.T.C.	SIND.	A.P.	U.P.	Fr. Pl.	M.T.P.R.	Pioneri	ARLUS	MADOSZ	Femeid	Coop.	Poliţia rurala	Total	
Cojocna	1·460	578	22·142	3·852	402	10·807	în formare	23	65	14·887	–	10437	rur. 188 urb. 105	64·946	
Someş	238	180	3·900	560	–	17 800	în formare	–	100	6·000	–	–		28·778	Pionerii şi Pol. Rur. în formare [illegible]
Turda	720	342	5·702	597	51	28645	33	–	325	14·955	–	–	86	51·456	Până la 1945 III 17.
Bistriţa-Năsăud	92	150	3·047	200	–	13·284	–	–	–	1806	10	2·000	–	20·989	
Sălaj	108	94	3253	158.	–	17·167	–	–	–	14297	73.	479.	385	36·014	

A.N.D.J.C., Fond *Comitetul Regional PMR Cluj*, Inv. 1, Dos. 1/1945, f. 2

Membrii PCdR Regiunea Cluj (județele Cluj, Someș, Turda, Bistrița, Sălaj) erau repartizați pe celule de orașe, întreprindere și cartiere, precum și celule de sate. Aceste celule de partid (comuniste), înființate după venirea armatei sovietice în județul Cluj, erau prezente în toate organele locale ale puterii, iar cei care refuzau să adere au fost treptat îndepărtați. Rețeaua comunistă, în continuă extindere, cuprindea în 1945 celulele de partid din fabricile orașului, învățământ, spitale, Poșta și CFR Pe lângă acestea, un rol important l-au avut comitetele de stradă, care trebuiau să acționeze în cazul conflictelor stradale, a „propagandei șoptite", urmau să organizeze acțiuni de propagandă comunistă și să identifice adversarii politici din fiecare cartier și casă, neutralizând manifestațiile publice ostile PC.[692]

După aproape o lună de la instaurarea regimului Groza, la 31 martie 1945[693] situația numerică se prezenta astfel:

[691] „Proces-verbal din 3–4 mai...", Inv. 1, Dos. 1/1945, f. 24.
[692] *Anuarul Institutului de Istorie Cluj,* p. 287.
[693] *Comitetul Regional PMR Cluj*, Inv. 1, Dos. 1/1945, f. 4–6.

Orașul Cluj						
Celula		**Nr. mbi.**	**Nr. total**	**Celula**		**Nr. mbi.**
	Circ. I	124			Schull	14
	Cooperativa Croitorilor	20			Uzina de Apă	52
	Cooperativa Pantofarilor	18			CFR Cluj	720 (30 români)
	Uzinele Electrice	53			Dermata	452
	Teatrul Național	9			Secției X	5
	Poștei	83			Secției XI	11
	Circ. II	87			Secției XII	12
	Fadelast	3			Secției XIII	29
	Fabrica de tutun	37			Secției XIV	7
	Circ. III	70			Secției XV	27
	Fabrica de Oțel	72			Secției XVI	5
	Iris	33			Secției XVII	4
	Rendor	13			Secției XVIII	5
	Szabó&Reiner	4			Secției XIX	22
	Fabrica de Gaz	6			Frontul Plugarilor	13
	Ady	2			Prefectura	29
	Belga Română	5			Primăria	27
	Erba	57			Învățământul	30
	Abatorul și Fabrica de Carne	16			Consiliul Sindical	6
	S.A. Industria de Fier	9			Poliția	33
	Circ. IV	114			Ath. N. Bălcescu, Ath. Józsa B., A.R.L.U.S.	12
	Ravag	14			A.P.	10
	Celula Fermeta	15			UTC	26
	Napochimia	10			UP	9
	Fabrica de Hârtie	26			Jandarmeria	13
	Circ. V	129			UPM	27
	Ursus	29			Justiția	9
	Baia Orașului	18				
			2.558			

Nr. membrilor de Partid din Organizațiile de masă	
Sindicate	2.379
UPM	234
Frontul Plugarilor	37
A.P.	52
UP	6
UTC	19
Ath. Józsa B.	15
A.R.L.U.S.	3
Org. Tin. Progr.	2
Ath. N. Bălcescu	1

Creșterea numerică a Partidului, față de luna februarie 1945,[694] defalcată pe categorii sociale, sex și etnie, se prezintă astfel:

Creșterea organizatorică a partidului		
Creșterea numerică	**totală**	**procentuală**
	1.521	104%
Muncitori	1.233	97%
Țărani	68	163%
Intelectuali, funcționari	220	148%

Liderul comunist Simó Gyula se declara în mai 1945 pentru menținerea compoziției majoritar muncitorești a Partidului, care era „destul de frumoasă”. Dacă s-ar mări procentajul românesc, opina acesta, ar scădea procentajul muncitoresc, motiv pentru care „*în organizația de Partid trebuie să menținem acest procentaj, chiar dacă populația țării este în majoritate țărănimea. În Partid muncitorimea are preponderență*”.[695] Implicit, urmărea menținerea situației etnice, majoritar maghiară, muncitorii fiind în majoritate maghiari (1187 muncitori maghiari; 46 muncitori români).

Creșterea numerică[696]	**totală**	**procentuală**
Români	204	243%
Unguri	1.187	91%
Evrei	125	178%

Creșterea numerică	**totală**	**procentuală**
Bărbați	1.296	97%
Femei	225	175%

Așadar, numărul membrilor maghiari nou înscriși era de aproape 6 ori mai mare decât cel al românilor, în timp ce numărul evreilor era relativ mic, deși creșterea numerică din luna supusă studiului era ridicată.

Instructorii trimiși de C.C. la munca de Partid[697] au fost următorii:

Nume, prenume	**Locație**
Goldberger Nicolae	Ardealul de Nord
Vaida Vasile (secretarul politic al Comitetului Regional Cluj)	Regionala Cluj
Teodoruț Victor	″
Radu Joachim	″
Gluvacov Ioan	Județul Bistrița
Gluvacov Ana	″
Coza Dănilă	Județul Sălaj
Huluba Emil	″

Instructorii trimiși de Comitetul Regional Cluj la munca de Partid au fost următorii:

Cioclu Ioan[698]	Județul Bistrița
Lungu Dumitru	″

[694] *Comitetul Regional PMR Cluj*, Inv. 1, Dos. 1/1945, f. 7–8.
[695] „Proces-verbal din 3–4 mai…”, f. 49–50.
[696] *Comitetul Regional PMR Cluj*, Inv. 1, Dos. 1/1945, f. 7–8.
[697] *Ibidem,* Inv. 1, Dos. 1/1945, f. 8.
[698] Primul chestor al Poliției clujene după eliberarea orașului.

În cursul acestei luni s-au format comitete în cele 5 circumscripții ale orașului Cluj, avându-i ca secretari pe: Circ. I – Ioan Vass, mecanic (CFR); Circ. II – Mihail Gomboş, croitor (UTC); Circ. III – Gavril Klein, tâmplar (Fab. de Oțel); Circ. IV – Iuliu Cosma, tinichigiu (CFR); Circ. V – Gheorghe Mărginean, electrician (Uzinele Electrice).

În martie, după instalarea guvernului Groza, numărul membrilor de partid s-a majorat cu aproximativ 1000 de persoane. Astfel, numărul total al membrilor de Partid în *Regionala Cluj*, la 31 martie 1945,[699] era 2.618, dintre care:

Categorii sociale	Sex	Etnie	Județ
1.860 (72%) muncitori 510 (19%) țărani 248 (9%) intelectuali, funcționari	2.445 (94%) bărbați 173 (6%) femei	684 (27%) români 1.776 (67%) unguri 158 (6%) evrei	1.460 – Cluj (2400) 238 – Someș (840) 720 – Turda (920) 92 – Bistrița (200) 108 – Sălaj (500)

Membrii PCR din județul Cluj în aprilie 1945[700]

Plășile urbane și rurale	Categoria socială			Sex		Naționalitate				Total
	Munc.	Intelect. Funcț.	Țărani	Bărb.	Fem.	Rom.	Magh.	Evrei	Germ.	
Cluj (urban)	2.413	362	21	2.444	352	262	2.337	189	8	2.796
Provincie (rural)	90	7	88	184	1	26	153	6	-	185
Jud. Cluj	2.503	369	109	2.628	353	288	2.490	195	8	2.981
Procentual	84%	12%	4%	88%	12%	10%	84%	6%		

Referindu-se la diferența procentuală foarte mare între comuniștii români și cei maghiari (67% / 27%), dr. Teofil Vescan propunea la 4 mai 1945 adoptarea liniei trasată de CC, care avea grijă de „susceptibilitățile burgheze liberale", prin colaborarea cu PNL Tătărescu. La Cluj, se manifestă o neîncredere față de elementele românești burgheze ca și cum ar fi toți niște bandiți. „*Să se caute legătura cu ei, contactul trebuie căutat*, opina acesta. *Noi vorbim de largă concentrare democratică fenedistă. Dacă nu fac parte în ei români localnici, cum aplicăm noi linia dată de Comitetul Central? Dacă ne uităm la compoziția membrilor de partid, vedem că această compoziție nu este justă. Dar când avem această fază de tranziție, trebuie să mărim numărul elementului românesc, chiar dacă ei provin din elemente țărănești. Ori cu un Partid care are 67% elemente maghiare nu se poate rezolva această problemă. În această regională trebuie să avem această tactică specifică să intre și foarte mulți țărani pentru a avea caracterul de a populariza FND-ul, Partidul în mijlocul populației*".[701]

Nu doar că numărul țăranilor era foarte mic, dar era și mai mic numărul țăranilor români, numărul total al acestora fiind de 84, adică numai 5% din totalul țăranilor membri de partid. Alte județe, în dorința de a-și spori numărul membrilor, au primit în Partid și copii de 15–17 ani, care nu putea fi încadrați în Partid, decât în UTC (Turda).[702]

Statistic, în luna aprilie situația se prezenta astfel: 84% muncitori, 12% intelectuali și funcționari, 4% țărani; 88% bărbați, 12% femei; 84% unguri, 10% români, 6% evrei. Numărul țăranilor și al românilor s-a menținut în continuare mic.[703]

---

699 La rubrica destinată județelor, numerele din paranteze au fost adăugate ulterior redactării documentului și reprezintă creșterea numerică pe luna aprilie 1945, totalizând un număr de 4.860 membri (*Comitetul Regional PMR Cluj*, Inv. 1, Dos. 1/1945, f. 11, 12, 51).

700 *Ibidem*, Inv. 1, Dos. 1/1945, f. 13.

701 „Proces-verbal din 3–4 mai...", Inv. 1, Dos. 1/1945, f. 58.

702 *Comitetul Regional PMR Cluj*, Inv. 1, Dos. 1/1945, f. 11.

703 *Ibidem*, f. 16.

Dezvoltarea numerică a PCR în intervalul martie-iulie 1945[704]

Județ	Martie	Aprilie	Mai	Iunie	Iulie
Cluj	1.460	2.981	4.200	5.247	5.583
Someș	238	-	1.680	1.983	2.207
Turda	720	920	1.738	1.948	1.695
Năsăud	92	200	288	450	643
Sălaj	108	-	1.015	1.948	2.421
Mureș	-	-	-	684	849
Total	2.618		8.921	12.260	13.398

„Greșeala" a fost identificată în 1946: „am făcut în mai multe locuri greșeala de a ne îndrepta spre așa-zisele elemente cu influență în sate, care în majoritate sunt chiaburi reacționari". Pentru corectarea acesteia, membrii de partid de la sate trebuiau pe viitor să fie recrutați dintre țăranii săraci „ale căror interese sunt strâns legate de ale muncitorilor de la orașe, asigurând astfel o bază sănătoasă organizațiilor de partid de la sate", în paralel cu grija de a nu se strecura în partid țărani chiaburi sau agenți ai reacțiunii.[705] Această politică va avea însă roadele ei. Dat fiind faptul că au fost atrași de multe ori țăranii codași, doar ca să calce la număr, aceştia vor fi la fel de ineficienți și pentru comuniști. O altă soluție se referea la intensificarea activității politice la oraș, de unde plecau spre sate toate instrucțiunile „reacționare".

În aprilie 1946, în orașul Cluj PC avea 6 sedii de partid, pe străzile: Zola nr. 1; Vasile Goldiș nr. 38; Maiorescu nr. 9; Horea nr. 108, Moților nr. 19, Gelu nr. 32.[706]

La sfârșitul anilor 1945–1946 (se va scrie în 1947) Județeana PCR nu dispunea de o verificare amănunțită a membrilor, pentru a avea o evidență clară. Totuși, documentele acelor ani ne dau cifrele menționate.

Deși numărul membrilor PCR a crescut, ajungându-se la 10.000 la începutul anului 1946, liderii lor au continuat să locuiască în aceeași clădire, de unde conduceau viața politică a Clujului. În mai 1946, o parte a acestor lideri au fost chemați la București, soarta lor fiind diferită. Unii și-au găsit loc în Securitate sau Parlament, în Cluj sau București, în timp ce alții au ieșit din partid. Această ramură a comuniștilor clujeni a fost în perioada 1944–1947 centrul mișcării comuniste din Transilvania.[707]

Partidul Social-Democrat

Conducerea din Cluj a Partidului Social-Democrat, 90% din social-democrații din oraș fiind maghiari, s-a adunat în ziua următoare intrării sovieticilor și a înființat organizația „Partidului Social-Democrat din Cluj și din regiune". Abia și-a inaugurat sediul în noiembrie 1944 și PSD Cluj se gândea la desființarea partidelor burgheze prin câștigarea maselor de partea Partidului Socialist.[708] Va lua legătura cu centrul din București al Partidului Social-Democrat din România doar peste câteva săptămâni, motiv pentru care din titulatura partidului a lipsit o vreme sintagma „din România". După ce s-a încadrat în organizația națională, a fost constituită Comisia Maghiară a PSDR, care a fost practic secția maghiară a partidului. Acest cadru organizatoric au avut mai târziu avantajul că membrii maghiari au beneficiat de o mai mare posibilitate de mișcare și își puteau exprima mai bine interesele lor minoritare specifice. Printre conducătorii Comisiei Maghiare se aflau autonomiști dedicați, precum István Lakatos, Géza Pásztai, Ferenc Bruder.[709]

[704] *Comitetul Regional PMR Cluj*, Inv. 1, Dos. 1/1945, f. 107.
[705] *Comitetul Regional PCR Cluj*, Inv. 2, Dos. 5/1946, f. 6–7; Dos. 46/1945.
[706] *Ibidem*, Inv. 2, Dos. 19/1946, f. 1.
[707] Tamás Lönhárt, Virgiliu Țârău, „Minorities and Communism în Transylvania (1944–1947) Tolerance and Intolerance în Romania and Hungary", http://www.stm.unipi.it/Clioh/tabs/libri/9/03-Lonhart_25-44.pdf, accesat la 18.08.2016.
[708] I. Pintea, „Partidul Social-Democrat din Cluj și-a inaugurat duminică sediul", în *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1170, 23 noiembrie 1944, p. 3.
[709] *Autonomiști…*, p. 57.

Susținând că în Transilvania de Nord adevărata egalitate în drepturi din punct de vedere etnic se bazează pe principiul subsidiarității şi al proporționalității, social-democrații s-au plasat în opoziție cu comuniștii, care respingeau ambele principii. Cu toate acestea, și-au susținut principiile până la capăt.

Pentru rezolvarea celei mai stringente probleme, cea națională, Simó Gyula se pronunța pentru educarea cadrelor pe baza unor broșuri precum „Marxismul și chestiunea națională", „Lenin despre chestiuni naționale", care trebuiau să inunde organizațiile de partid. Se impunea o atare rezolvare, partidul asigurând, înainte de 6 martie, masele că „nu va fi încă o dată România dinainte de 1940 și nici Ungaria cum a fost în anii 1940–1944". [710]

PSD, deși era teoretic aliat cu UPM, era mai degrabă concurent al acesteia, subminând în cartierele clujene munca Uniunii și folosindu-se de spiritul maselor ungurești pentru a le atrage de partea sa, în detrimentul UPM-ului.[711] Partidul va cunoaște și multiple conflicte interne, între aripa dreaptă, catalogată de comuniști ca fiind exponenta „reacțiunii maghiare", aflată sub influența lui István Lakatos, și aripa stângă, sprijinită de PC Prima va în final anihilată, iar a doua înghițită de PC prin „unificare" (21–23 februarie 1948).

Uniunea Democrată Română din Ardealul eliberat

Uniunea Democrată Română din Ardealul eliberat (în continuare UDR), organizație a românilor din Cluj, a fost înființată la 17 noiembrie 1944, în cadrul Marii consfătuiri a românilor democrați, în localul Băncii „Albina" din Cluj, la scurt timp după instaurarea administrației sovietice aici,[712] formată din românii care proveneau din categorii profesionale diferite, reprezentanții celor două religii tradiționale românești

Cu ocazia primei consfătuiri, președinția adunării a fost preluată de părintele consilier Vasile Sava.

Scopul întrunirii a fost transpunerea în realitate a cerinței de a da românilor din Ardealul eliberat – al căror număr era covârșitor pe aceste meleaguri față de celelalte naționalități conlocuitoare – un organism politic corespunzător numărului pe care îl reprezintă și rolului care li se cuvine în administrarea acestei provincii.

La propunerea părintelui consilier Laurențiu Curea, întrunirea a ales ca președinți de onoare ai Uniunii pe prof. Emil Hațieganu și pe cei doi arhierei români, Iuliu Hossu și pe Nicolae Colan. A fost ales apoi Comitetul de Conducere, reprezentând toate instituțiile românești și toate clasele sociale și muncitoare, după cum urmează:

- Biserica Ortodoxă Română – părintele consilier Vasile Sava;
- Biserica Română Unită – rev. canonic Grigore Strâmbu;
- Bănci și cooperație – Valer Ghircoiașu, Ioan Buzea, Emil Birtolanu, Gheorghe Ropan;
- Meseriași și industriași – Romul Blaga, Gheorghe Corondan, Vasile Ghirișan, Romul Borgovan;
- Comercianți – Florian Hagea, Iacob Albu;
- Țărani agricultori – Vasile Pop (Borhanci), Ioan Mureșan- Bigu (Mănăștur), un loc rezervat;
- Muncitori – Vasile Stan, Ioan Pop, Mihai Darida;
- Medici – dr. Liviu Pop;
- Avocați – Petre Rebreanu, dr. Aurel Hetco, dr. Ioan Pop, dr. Vasile Hossu;
- Profesori – Aurel Coza, Valer Vlad;
- Învățători – Timotei Vâlcu, Eugen Simonca;
- Ziariști și publiciști – Gheorghe V. Giurgiu, dr. Aurel Socol;
- Ingineri – Nèstor Meteș, Teodor Burzo;
- Funcționari – Paul Anca, Virgil Scridon, Vasile Erdeli;
- Tineret – Ioan Giurgea, Mihai I. Pop, dr. Tiberiu Bucșa;
- Pensionari – Gheorghe Pop, Victor Bolchiș, Vasile Mariș.

---

[710] „Proces-verbal din 3–4 mai...", f. 49, 51.
[711] *Comitetul Regional PCR Cluj*, Inv. 1, Dos. 1/1945, f. 37.
[712] „Constituirea Uniunii Democrate Române din Ardealul eliberat", în *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1168, 19 noiembrie 1944, p. 1.

Comitetul executiv al Uniunii a fost format din:

- Preşedinte: prof. Aurel Coza
- Vicepreşedinţi: părintele consilier Vasile Sava; Rev. canonic Grigore Strâmbu
- Secretar general: Gheorghe V. Giurgiu, redactor la „Tribuna Ardealului"
- Secretari: dr. Gheorghe Ropan, Vasile Erdeli
- Casier: Paul Anca; Controlor: Gheorghe Pop
- Membri în Comitet: Ioan Buzea, dr. Vasile Hossu, dr. Aurel Hetco, Valer Ghircoiaş, Vasile Stan, Romul Blaga, Ioan Mureşan, Ioan Giurgea, Liviu Pop, Victor Bolchiş, Alexandru Lucian și Timoftei Vâlcu, pentru a ține legătura cu autoritățile rusești.[713]

Profesorul Aurel Coza era conștient că deși evenimentele după 11 octombrie aduceau o lume nouă, direcția acesteia urma a fi coordonată de alte forțe decât cele naționale: *„Noi, românii din Ardealul eliberat, privim evenimentele în lumina realităților. De aceea nici nu încercăm o prematură turnare a acțiunii publice în tiparele obișnuințelor, ca și cum doar ne-am putea închipui – într-o grandomanie bolnavă – că ne vom putea croi singuri și liberi rosturile de mâine. Specificul nostru, interesele și realitățile noastre se vor încadra în noua ordine mondială, care va trebui să ia ființă.*"[714] În aceste condiții, nu s-a urmărit implicarea în viața politică.

În cadrul ședinței din 19 noiembrie 1944 s-a stabilit tactica pe care o va adopta Uniunea, conducerea acestui organism hotărând ca membrii lui să nu se implice politic, ci doar în problemele administrative și de refacere din punct de vedere social și economic al județului (Anexa 5). Deși Partidul Comunist Român din Cluj era conștient de dorința de neimplicare în viața politică, va face presiuni asupra Uniunii pentru a intra în organizația politică FND-istă. Locul unde urma să se desfășoare această acțiune era în sala mare a Primăriei Cluj. La întrunire au participat: PSD. din România, regionala Cluj; Sindicatele Unite din România, regionala Cluj; UDR, MADOSZ, Gruparea evreiască antifascistă Cluj și Frontul Plugarilor din România, filiala Cluj, comuniștii propunându-le acestor organizații formarea unui Comitet Democrat.

În ședința din 28 noiembrie, UDR analizează această propunere, dar refuză să adere la platforma FND, motivând că organizația Uniunii este una provizorie și filiala din Cluj nu poate hotărî în numele întregului Ardeal de Nord. În aceste condiții i se propune o colaborare practică în problemele economice, administrative și sociale ale județului, astfel că Uniunea participă la ședința Frontului Național Democrat din 29 noiembrie 1944, unde se hotărăște formarea Comitetului Central Consultativ. În acest comitet intrau reprezentanți din toate ramurile care țin de politica și organizarea locală a județului. [715]

După cum stau mărturie documente publicate de istoricul Virgiliu Țârău, reprezentanții români ai acestei organizații au evitat pe toată perioada funcționării lor să participe la activitatea vreunui for de reprezentare politică alături de FND. Toate propunerile comuniștilor, potrivit cărora colaborarea în plan administrativ – la care UDR acceptase să participe la nivelul orașului Cluj – să devină una politică în cadrul unui Consiliu Dirigent sau Comitet Executiv, au fost respinse public de către purtătorii de cuvânt ai românilor din această regiune.[716]

Colaborarea administrativă între FND și UDR

În ședința din 29 noiembrie a FND și UDR s-a făcut împărțirea în comisii, pe resorturi. Această împărțire a fost inițiativa PC, comisiile urmând a avea atribuții numai consultative și doar pentru orașul Cluj.

Comisiile erau acestea:

I. Președinția
II. Administrația, sănătatea și asistența socială.

[713] „Adunarea de constituire a Uniunii Democratice Române din Ardealul eliberat", în *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1169, 21 noiembrie 1944, p. 3; Țârău, „Un oraș…", p. 233.

[714] „Ce este Uniunea Democrată Română? De vorbă cu d. Inspector Aurel Coza, președintele noii organizații politice a Românilor din Ardeaul de Nord", în *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1171, 24 noiembrie 1944, p. 1.

[715] *Tribuna*, 21 noiembrie 1944, p. 3.

[716] Țârău, „Un oraș...", p. 227.

III. Justiția și Siguranța.
IV. Cultură, învățământ și arte.
V. Financiară
VI. Economie
VII. Muncă și transport.

PC cerea UDR-ului să dea dovadă de colaborare și înțelegere, din moment ce „forța numerică nu are importanță, fiind rolul comisiilor numai consultativ".

S-au ales delegațiile:

I. Președinția: dr. Vasile Hossu și Iacob Tis (PNP, redactor la „Tribuna Ardealului")
II. Administrație și Sănătate: dr. Liviu Pop și dr. Gheorghe Ropan
III. Justiție și Siguranță: dr. Liviu Lazăr și dr. Alexandru Lucian
IV. Culturală: prof. Aurel Coza
V. Financiară: Ghircoiaș Valer
VI. Economie: Ion Buzea și dr. Petre Rebreanu
VII. Muncă și Transp.: Ing. Teodor Burzo și Virgil Bălosu.[717]

La 27 noiembrie, la inițiativa comuniștilor, s-au întrunit în sala mare a Primăriei clujene organizațiile și partidele politice „democratice": PSD, Regiunea Cluj (Fr. Schneg – președinte secția maghiară; Victor Pocol – președinte secția română); Sindicatele Unite din România, Regiunea Cluj; MADOSZ, Gruparea evreiască antifascistă, Cluj, Frontul Plugarilor din România, Regiunea Cluj; Uniunea Patrioților, Regiunea Cluj; Apărarea Patriotică, Regiunea Cluj. La consfătuire a fost chemată și Uniunea Democrată Română din Ardealul eliberat, în scopul „unei colaborări sincere și democratice" pentru rezolvarea problemelor Ardealului eliberat.[718] La această consfătuire, delegații PCdR au propus ca toate organizațiile prezente să adere la Platforma FND și să facă parte din Front, pentru a putea colabora la rezolvarea problemelor sociale din Ardealul de Nord. S-a prevăzut totodată, formarea unui comitet democrat format din reprezentanții tuturor organizațiilor și partidelor politice, numit Comitet Central Consultativ al FND din Cluj, în colaborare cu UDR din Ardealul eliberat pentru Nordul Ardealului, organizația Cluj,[719] care urma să aibă menirea de a deveni un for consultativ pe lângă autoritățile administrative și instituțiile publice și să promoveze curățirea Ardealului de Nord de rămășițele fasciste de orice fel, horthyste sau legionare, contribuind la purificarea administrației publice și particulare, a vieții publice, atât pe teren economic, cât și pe cel social sau politic. Delegații UDR au primit un termen pentru a se pronunța asupra propunerii de colaborare.

La 28 noiembrie, în urma discuțiilor din cadrul UDR, s-a precizat punctul de vedere al Uniunii, care a fost comunicat Partidului Comunist și FND-ului printr-o scrisoare în care se scria că CC al UDR nu poate adera la Platformă pentru următoarele motive: UDR este o organizație provizorie și limitată în timp, până la organizarea definitivă a partidelor politice democratice din țară, și nu poate lua o atitudine politică cu caracter definitiv care ar putea să angajeze pe viitor orientarea și libertatea de acțiune a membrilor săi; o asemenea hotărâre cu caracter politic nu o poate lua singură secția din Cluj a UDR în numele întregii populații din Ardealul de Nord, inclusiv în numele refugiaților, expulzaților sau a soldaților care încă nu s-au întors acasă. Uniunea este însă gata să colaboreze cu toate grupările politice democratice la orice acțiune care ar tinde la soluționarea problemelor de ordin practic ale acestui teritoriu și este gata să aducă orice sacrificii pentru integrarea cât mai urgentă a Ardealului de Nord în viața politică și economică a României.

Drept răspuns, Teofil Vescan, în numele PCdR și FND, a invitat comitetul Uniunii să colaboreze cu FND din Cluj la elucidarea problemelor practice, chiar și fără aderarea la Platformă. În baza acestei invitații, reprezentanții Uniunii au participat la ședința Frontului din 29 noiembrie, cu ocazia căreia s-a

---

[717] *Ibidem*, pp. 236–237.
[718] „Apelul Partidului Comunist din România, Regiunea Cluj pentru colaborare", în *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1171, 24 noiembrie 1944, p. 3.
[719] „Actul de constituire al FND din Cluj", în *Plugarii*, Anul I, Nr. 5, 25 decembrie 1944, p. 3.

constituit un comitet consultativ alcătuit din membrii tuturor organizațiilor și partidelor politice participante la prima consfătuire.[720]

La 6 decembrie 1944, UDR și-a modificat denumirea în *Uniunea Democrată Română din Teritoriile eliberate*, pentru orașul Cluj adăugându-se „Organizația Cluj".[721]

În prima ședință a Comisiilor Consultative din 1 decembrie 1944, Gheorghe Ropan, reprezentantul Comisiei Administrative, a prezentat referatul problemelor dezbătute în cadrul acestei comisii: epurarea aparatului administrativ, organizarea administrației Primăriei, salubritate, asistență socială.[722] A fost singura Comisie care a atins problema epurării.

În ședința Comitetului Executiv al Uniunii Democrate Române, ținută în ziua de 18 ianuarie 1945, problema epurației revine în discuție. Avocatul Petre Rebreanu a cerut să se facă un regulament al epurației, pentru a se avea la îndemână normele de epurație. S-a hotărât ca Secțiunea juridică a Cercului de studii să elaboreze normele de epurație sub forma unui regulament. Dr. Petre Meteș, fost prefect al județului Cluj, a cerut cu această ocazie să se ia atitudine mai ales împotriva elementelor reacționare care nu vor astăzi să democratizeze viața în Cluj.[723]

O altă problemă adusă în discuție în cadrul ședințelor plenare ale Comitetului Central Consultativ al FND, în colaborare cu UDR organizația Cluj, a fost emiterea unei monede proprii. Ideea a fost adusă în discuție la începutul lunii decembrie, de către Ștefan Dan (István Dán), care s-a declarat pentru emiterea unei bancnote proprii pentru județul și municipiul Cluj, pentru a avea la dispoziție numerarul necesar. Ideea a fost combătută de prefectul Teofil Vescan, care a catalogat inițiativa drept separatistă și cu mari neajunsuri. În plus, Ardealul de Nord urma să primească ajutoare importante în urma acțiunilor de ajutorare.[724]

Neînțelegerile dintre Uniune și Front au debutat în ședința plenară a Comisiilor de specialitate din 15 decembrie, când câțiva delegați ai PSD și ai UPM au adus în discuție valabilitatea tratatului de pace de la Trianon, susținând că în 1919 suveranitatea maghiară asupra Ardealului întreg a fost numai suspendată de fapt, contestând astfel dreptul de stăpânire al României asupra acestor teritorii. În această ședință, reprezentanții PC și ai Sindicatelor muncitorești au încercat să rectifice o atare diversiune, totuși, fiindcă declarațiile lor nu au angajat toate grupările din FND, UDR a întrerupt discuțiile. Înainte de a părăsi ședința, reprezentanții UDR au declarat că Uniunea nu poate colabora cu astfel de grupări politice care contestă suveranitatea României asupra Ardealului, subliniind însă că UDR stă la dispoziția tuturor autorităților locale pentru a ușura cu toate puterile ei sarcinile acestora. FND nu a dorit ca întreruperea colaborării sale cu Uniunea să poată fi interpretată de opinia publică drept refuz de recunoaștere a suveranității României asupra Ardealului și, după câteva schimburi de adrese, a căzut de acord cu Uniunea să delege o comisie restrânsă pentru elaborarea unei platforme minimale de colaborare între cele două grupări. Înainte de a discuta modalitățile de colaborare, reprezentanții UDR au cerut ca fiecare grupare care face parte din FND să recunoască suveranitatea de drept a României asupra Ardealului. Delegații Frontului au cerut ca lucrările Comisiei să fie suspendate până când Comitetul de direcție al FND va discuta problema pusă de Uniune cu Francisc Bruder, unul din delegații FND, exprimându-și rezerva că UPM va putea să consimtă să dea declarația cerută de Uniune.[725]

Deși delegații FND au promis că vor veni cu răspunsul în ședința din 30 decembrie 1944, acest răspuns a venit abia la 23 ianuarie 1945. Cotidianul maghiar a dat publicității la 25 ianuarie declarația Consiliului Central Consultativ al FND din Cluj privitor la recunoașterea suveranității române asupra Ardealului eliberat. Imediat, Uniunea s-a declarat deschisă pentru a începe convorbirile asupra platformei

[720] „Uniunea Democratică Română colaborează cu Frontul Național Democrat", în *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1179, 5 decembrie 1944, p. 3.
[721] Țârău, „Un oraș...", p. 238.
[722] *Ibidem*, p. 237.
[723] *Ibidem*, p. 252.
[724] „Ședința plenară a comitetului central consultativ al Frontului Național Democrat în colaborare cu U.D.R. organizația Cluj", în *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1183, 10 decembrie 1944, p. 3.
[725] „De ce nu s-a putut realiza colaborarea dintre Uniunea Democrată Română și Frontul Național Democratic din Cluj", în *Tribuna Ardealului*, Anul VI, Nr. 1216, 26 ianuarie 1945, p. 3.

minimale de colaborare, nu înainte însă de a declara că ea consideră utilă și necesară colaborarea sinceră dintre poporul român și gruparea etnică maghiară din România. Regretă însă că printre exponenții politici maghiari se află încă elemente care nu se pot debarasa de povara ideologiei politice a „sfintei coroane maghiare”, îngreunând astfel înțelegerea reciprocă atât de necesară dintre români și maghiari. „*UDR caută să netezească sincer calea acestei colaborări leale, nesocotind dificultățile și obstacolele ridicate de unele persoane neînțelegătoare*”.[726]

La mijlocul lunii decembrie, imediat după apariția neînțelegerilor dintre Uniune și Front, la inițiativa prefectului Teofil Vescan s-au întrunit la Prefectura județului reprezentanții tuturor comunelor, preoții, învățătorii, primarii, notarii, consilierii și țăranii fruntași, pentru a discuta problemele care reclamau o soluționare urgentă (în special reconcilierea plugarilor români și maghiari). La întrunire a participat și primarul Tudor Bugnariu, I. Bădaș (reprezentantul FP), Nagy István (reprezentantul UPM din Ardeal), Jordáky Lajos (delegatul Sindicatelor Muncitorești), Vasile Pogăceanu și protopopul dr. Virgil Bălibanu. Reprezentanții UDR n-au fost invitați să participe la întrunire, iar cei care totuşi au participat n-au fost lăsați să vorbească. „Tribuna Ardealului” accentua cu acest prilej că majoritatea covârșitoare a fruntașilor și țăranilor care au participat aparținea, din punct de vedere ideologic, partidelor democrate reprezentate de Uniune (PNȚ, PNL), astfel că ar fi fost firesc ca reprezentanții acestei organizații să-și spună cuvântul „*cel puțin cu atâta competință cât s-a atribuit delegaților Uniunii Populare Maghiare, Consiliului Sindicatelor Muncitorești și reprezentantului «Jandarmeriei Populare», căci orice s-ar zice, în problemele rurale primul cuvânt trebuie să-l aibă acei care au rămas în contact permanent cu țărănimea.*”[727] Trebuie să se știe, continua articolul, că UDR colaborează cu partidele și organizațiile înglobate în FND, care, cel puțin în momentul de față, reprezintă în județ numai o minoritate infimă a populației. Așa fiind, este nedrept ca la manifestațiile cvasi oficiale să vorbească numai oratorii grupărilor care fac parte din Front, fără a se da ocazia delegaților Uniunii, cu care colaborează în cadrul Comitetului Central Consultativ.[728]

Conflictul se acutizează în perioada următoare. Primarul Tudor Bugnariu, în ședința plenară a Comisiilor de specialitate din 22 decembrie (publicată ca dare de seamă în ziarul „Világosság”,[729] oficiosul UPM, din 24 decembrie 1944), a declarat: „*UDR continuă politica de amânare și antidemocratică*” Declarațiile nu vor fi rectificate, în ciuda protestelor Uniunii.[730] Din contră, atacurile vor lua amploare.

În replică, UDR-ul a publicat la 26 ianuarie un *Comunicat* în ziarul „Tribuna Ardealului”, care a dus la suprimarea ziarului și la închiderea tipografiei. Gazeta a fost singurul ziar românesc aprobat de regimul horthyst în timpul Dictatului.

Uniunea Democrată Română

COMUNICAT

Uniunea Democrată Română din teritoriile eliberate. organizația Cluj, văzând atacurile repetate și neîntemeiate, cari i se adresează de un timp încoace de către partidele și grupările politice făcând parte din Frontul Național Democratic. Comitetul din Cluj, atacuri, cari de o parte țintesc zădărnicirea colaborării a Uniunii Democrate Române, — exponenta elementului covârșitor românesc, băștinas din aceste teritorii, — cu celelalte partide

„Comunicat”, în *Tribuna Ardealului*, Anul VI, Nr. 1216, 26 ianuarie 1945, p. 4

UDR, ca și reprezentantă a celor două partide „istorice”, a respins platforma FND în principal datorită faptului că PNȚ și PNL aveau programe care difereau de platformă., iar UDR nu putea accepta o

[726] *Ibidem*, *loc. cit.*
[727] „Adunarea de la Prefectura județului”, în *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1189, 17 decembrie 1944, p. 3.
[728] *Ibidem*, *loc. cit.*
[729] *Világosság*, Anul I, Nr. 56, 24 decembrie 1944.
[730] „O nedumerire”, în *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1199, 4 ianuarie 1945, p. 4.

platformă respinsă de cele două partide. Un motiv în plus, platforma era un program de guvernare a țării, în toate compartimentele vieții de stat, în timp ce UDR-ul avea o singură misiune: administrarea, respectiv colaborarea cu administrarea temporară a Clujului.[731] Însă motivul principal pentru care nu s-a putut realiza colaborarea este expus de Ion Buzea: „*FND-ul, menajând gruparea MADOSZ în orice ocazii, este foarte natural că în felul acesta nu se poate realiza o sinceră colaborare*".[732]

Negocierile au fost reluate, însă fără a se ajunge la un numitor comun. Condițiile colaborării, cerute de data aceasta de FND, au fost următoarele:

– acceptarea programului FND;
– desolidarizarea cu vârfurile „reacționare" din partidele istorice și darea unei declarații de „veștejire a acestora";
– intrarea necondiționată în FND

Aceasta fiind situația, după 6 martie 1945, președintele UDR-ului, Aurel Coza, a fost de părere că menirea Uniunii s-a terminat conform actului de constituire, deoarece în urma evenimentelor petrecute, administrația românească este introdusă, exprimându-se pentru autodizolvarea Uniunii. Majoritatea membrilor s-au alăturat acestei teze „*deoarece în urma terorii ce s-a introdus ar fi imposibil a activa mai departe fără a ne expune la internarea tuturor celor care ar mai face parte din această organizație. Informațiile ce le deține, precum și faptul că președintele și unii dintre membrii noștri au fost arestați fără nici o justificare este cea mai bună dovadă că nu putem activa, cu atât mai vârtos că am avut o poziție fermă față de toate tentativele de a ne încadra în FND".*[733] În urma votului, la 15 martie 1945, Uniunea Democrată Română a fost declarată dizolvată.

„Frontul Național Democrat din România" organizația regională Cluj

Creat la 12 octombrie 1944, Frontul Național-Democrat (FND) a fost compus din Partidul Comunist din România, Partidul Social-Democrat, Sindicatele Unite, Frontul Plugarilor, Uniunea Patrioților, Uniunea Populară Maghiară, Partidul Național-Țărănesc de sub conducerea lui Anton Alexandrescu (care a aderat în februarie 1945 la FND), organizații și grupări politice. În județul Cluj acest organism era condus de Teofil Vescan.

FND milita pentru: continuarea războiului de partea Uniunii Sovietice și pentru realizarea unei politici de strânsă prietenie cu aceasta; nimicirea fascismului și hitlerismului; pedepsirea trădătorilor și vinovaților de război, precum și confiscarea averii acestora; stabilirea în țară a unui regim de reală democrație parlamentară; refacerea economiei naționale; anularea decretelor și dispozițiilor reacționare și antipopulare; epurarea armatei și a întregului aparat administrativ al municipiilor și comunelor de elementele fasciste și democratizarea acestora; egalitatea cetățenilor țării, fără deosebire de naționalitate, religie, sex; asigurarea exercițiului liber al cuvântului, presei, întrunirilor și dreptului de organizare („libertățile democratice însă nu trebuie să servească dușmanilor democrației"); lichidarea organizațiilor fasciste și profasciste; reforma agrară; ocrotirea muncii femeilor și a tineretului; măsuri energice împotriva speculei și scumpetei; reorganizarea și simplificarea aparatului fiscal; reforma învățământului; naționalizarea băncilor și a întreprinderilor; elaborarea unei noi Constituții; un guvern democratic care să reprezinte toate forțele naționale și democratice ș.a.[734] (Anexa 6)

Consiliul Central Consultativ al Frontului Național Democratic

Istoriografia maghiară apărută în ultimii ani a acreditat ideea potrivit căreia a funcționat la Cluj un „guvern provizoriu de coaliție", denumit Comitetul Central Consultativ pentru Nordul Ardealului, înființat

[731] Țârău, „Un oraș...", p. 245.
[732] *Ibidem*, p. 252.
[733] *Ibidem*, pp. 256–259.
[734] „Actul de constituire al FND din Cluj", în *Plugarii*, Gazeta Frontului Plugarilor din România, regiunea Cluj, Anul I, Nr. 5, 25 decembrie 1944, p. 3.

la 1 decembrie 1944. Potrivit acestor surse, **Consiliul Central Consultativ al Frontului Național Democratic** (CCCFND) avea menirea de a pune bazele autoguvernării în regiune (cu reprezentanți din Uniunea Democratică a Românilor Transilvăneni, Partidul Comunist Român, Partidul Social-Democrat, Uniunea Populară Maghiară, Frontul Plugarilor, Uniunea Patrioților, Alianța Populară Democrată Evreiască, Apărarea Patriotică și Sindicatele), cu sarcina rezolvării imediate a diverselor probleme din zonă. Deși a fost creat cu menirea de a-și extinde influența asupra întregului Ardeal de Nord, în realitate aceasta s-a exercitat doar asupra Clujului și județului Cluj.[735]

Adepții autonomiei sperau ca CCCFND să devină diriguitorul unei structuri administrative regionale, considerând introducerea administrației militare sovietice ca un prilej favorabil creării unui cadru regional administrativ și politic autonom. Maghiarii și stânga românească (comuniștii și social-democrații) vedeau în autonomie garanția realizării egalității în drepturi a maghiarilor și românilor ardeleni (emiterea la Cluj și la Târgu–Mureș, la începutul anului 1945, a ordonanțelor privind folosirea limbii, acordându-se drepturi egale limbii române și maghiare, a simbolizat această tendință de autonomizare). Strădaniile pentru realizarea autonomiei nu au fost sprijinite, după cum am văzut, de Uniunea Democratică Română. Declarația Comitetului Executiv al UDR din 15 decembrie 1944 cuprindea următoarele: „*Uniunea Democrată Română din Teritoriile eliberate, Organizația locală Cluj, declară categoric refuzul său de a face parte dintr-un Comitet Central Consultativ sau orice altă formațiune similară instituită cu de la sine putere, care fie fățiș sau în mod deghizat urmărește instituirea unei autonomii regionale în teritoriile eliberate*."[736]

Acest organism a fost o simplă redenumire a Comitetului Democrat din Ardealul de Nord. Vor urma o serie de noi denumiri[737] ale aceluiași organism: Consiliul Frontului Național Democrat (27 noiembrie); Consiliul Central Consultativ al Frontului Național Democratic (1 decembrie 1944); Consiliul FND pentru partea de nord a Transilvaniei (28 decembrie 1944), Comitetul Central Consultativ din Cluj al FND (24 ianuarie 1945); Comitetul Executiv al Consiliului FND pentru Ardealul de Nord (12 februarie, în cadrul „Conferinței politice pentru Nordul Ardealului a Frontului Național Democratic din România").[738]

Comitetul Executiv din Ardealul de Nord al FND

Între 12–14 februarie 1945,[739] aproape simultan cu conferința celor trei mari puteri la Yalta (4–11 februarie 1945),[740] s-a ținut la Cluj, în sala de ședințe a Prefecturii, *Conferința Consiliilor FND din județele părții de nord a Transilvaniei (*„Conferința politică pentru Nordul Ardealului a Frontului Național Democratic din România"*)*, la care au participat consiliile FND, prefecții a 9 județe care s-au prezentat, din cele invitate,[741] împreună cu delegații județelor, apoi primarii și delegații orașelor, comunelor urbane. A fost o adevărată constituantă.[742]

---

[735] Ioan Lăcustă, Cluj, „Noiembrie 1944 – martie 1945, Uniunea Democrată Română face opoziție comuniștilor", în *Magazin istoric*, Anul XXIX, 1995, Nr. 12, pp. 13–17; Țârău, „Un oraș…", pp. 256–259. Vezi publicațiile maghiare Lipcsey Ildikó, *Észak-Erdély szovjet katonai közigazgatás alatt. 1944, November 15 – 1945, Mácius 13*, în „História", Nr. 4–5, 1989; Nagy Zoltán Mihály, *Kolozsvár az észak-erdélyi szovjet katonai közigazgatás idoszakában. Kolozsvár 1000 éve*, Cluj Napoca, 2001, p. 314.

[736] Țârău, „Un oraș...", p. 241.

[737] Dansul denumirilor va crea confuzie diverșilor autori în interpretarea evenimentelor, fiind confundate în special Comitetul Central Consultativ și Comitetul Executiv din Ardealul de Nord al FND

[738] *Istoria României. Transilvania*, p. 1513.

[739] Cu puțin timp înainte, la începutul lunii februarie 1945, contele István Bethlen, transilvănean de origine, a căzut prizonier în mâinile sovieticilor. Mutat la Kecskemet acestuia i s-a făcut propunerea de a deveni guvernatorul Transilvaniei independente. Potrivit lui Richard Burks, Bethlen a refuzat propunerea, fapt care i-a atras deportarea în Uniunea Sovietică. Așadar, chiar și după ce liderii sovietici au dat liderilor comuniști din România asigurări privitoare la reîncadrarea administrativă a Transilvaniei de nord, aceștia au continuat să trateze aceeași problemă cu maghiarii, fiind vorba nu de comuniștii maghiari, ci de un reprezentant al vechilor guvernanți din Ungaria interbelică (*Istoria României. Transilvania*, p. 1620).

[740] În cadrul acestei conferințe s-a discutat, printre altele, și statutul politic al diverselor țări după încheierea războiului.

[741] Au fost invitați reprezentanții a 11 județe: Trei Scaune, Odorhei, Ciuc, Mureș-Turda, Bistrița-Năsăud, Solnoc-Dăbâca, Maramureș, Sălaj, Satu Mare, Bihor și Cluj. Cei din Sălaj și Maramureș au lipsit.

[742] *Minorități… Maghiarii... (1945–1955)*, pp. 51–53.

Sesiunea din Cluj „a parlamentului Ardealului de Nord”, cum a fost numit de unii autori, a instituit **Comitetul Executiv din Ardealul de Nord al FND** (după alți autori Comitetul Executiv al Consiliului FND pentru Nordul Ardealului), prin care s-a creat germenul unui „guvern” regional. În fruntea „guvernului” se aflau Teofil Vescan junior (președinte)[743] și Jordáky Lajos (vicepreședinte), având ca membri pe Tudor Bugnariu, Francisc Bruder, János Demeter și Nicolae Goldberger (secretar), iar „ministerelor” le-au corespuns unsprezece resorturi de specialitate. Prin intermediul acestui Comitet de factură comunistă, dominat de foști horthyști și constituit din reprezentanții FND ai celor 11 județe ale regiunii, Comandamentul militar sovietic și-a exercitat administrația militară.[744]

Cu această ocazie s-au dezbătut, în limbile română și maghiară, toate problemele administrative și politice ale zonei. În programul „guvernului” – program sugerat, după unele surse, de la Budapesta – a figurat „statornicirea bunelor relații de vecinătate cu România și Ungaria”; „controlul frontierelor”; „organizarea teritoriului pe baza autonomiilor comunale, orășenești și județene”; „respectarea severă a proporționalității” (între români și maghiari) în administrație, la Căile Ferate, Poștă etc.; „recunoașterea limbii maghiare ca limbă de stat”; „învățământ de toate gradele în limba maghiară” (Universitate maghiară la Cluj);[745] „înființarea unui Consiliu Cultural Maghiar” etc., precum și extinderea autonomiei statale pe întreg teritoriul Transilvaniei.[746]

Deși Comitetul Executiv al Frontului Național Democrat pentru Transilvania de Nord s-a transformat în 15 februarie, potrivit unor autori, într-o „Constituantă” ce a ales un guvern eminamente de stânga, proclamându-se astfel – dacă interpretăm acțiunea cu rigoare – dacă nu independența, cel puțin o mai mare autonomie a regiunii, deciziile luate la Yalta au impus anularea oricărui demers de această natură. Autoritățile militare sovietice au confiscat întregul tiraj al ziarului „Világosság” [Lumină] din 17 februarie, și asta din cauza listei publicate aici a „Guvernului Transilvaniei de Nord”:

Észak-Erdély Kormányzatának összetétele (Compunerea guvernului Transilvaniei de Nord):

- *Miniszteri Tanácselnök* (președintele consiliului): prof. dr. Vescan Teofil;
- *Ügyosztályok felosztása* (repartiția portofoliilor):
  1. *Igazságügy:* Neumann Jenõ dr. (Justiție).
  2. *Közigazgatásügy* (Administrație publică): Pogăceanu Vasile (PCR).
  3. *Közjólét-egészségügy* (Ocrotiri sociale și sănătate): Medrea Hedviga (germancă, A.P.).
  4. *Munkaügy* (Lucrări publice): Bruder Ferencz (PSDR).
  5. *Közlekedésügy* (Comunicații): Timofi Gheorghe (PCR).
  6. *Postaügy* (Poște): dr. Pocol Victor
  7. *Közoktatásügy* (Instrucția publică): Bugnariu Tudor (român, PCR).
  8. *Ipar, kereskedelem, szövetkezet* (Comerț, industrie, cooperație): Lakatos István (PSDR).
  9. *Mezõgazdaság* (Economie rurală-Agricultură): Bojan Pavel (român, teoretic membru al FP, practic făcea parte din PCR).
  10. *Sajtó, propaganda* (Presă, propagandă): Balogh Edgár (UPM).
  11. *Pénzügy* (Finanțe): Demeter János dr. (UPM)[747]

---

[743] Teofil Vescan jr. era implicat și responsabil pentru organizarea politică a acestei regiuni în raport de planurile și proiectele autorităților comuniste de la București și Moscova.

[744] Bihor, Ciuc, Cluj, Maramureș, Mureș, Năsăud, Odorhei, Satu Mare, Sălaj, Someș și Trei Scaune. Acest regim a rămas în vigoare până la 13 martie 1945.

O serie de hoteluri au fost puse la dispoziția Comandamentul militar sovietic în intervalul 8 martie -1 septembrie 1945. Amintim Hotelul „New-Jork” din Cluj, str. Iorga nr. 1 sau Hotelul Central din Cluj, str. Libertății nr. 29, proprietate a Consiliului Diecezan Romano-Catolic din Cluj (*Inspectoratul General Administrativ*…, Dos. 14/1945, f. 32–33).

[745] În urmă cu două luni, în ședința Comitetului Executiv al U.D.R. din 6 decembrie 1944, dr. Liviu Pop face cunoscut că, în urma informației lui Pogăceanu, deține știrea că Rectorul Universității, dr. Miskolczy, a luat jurământul de la funcționari pe numele Regentului Horthy. După ce se arată o adâncă revoltă din partea tuturor membrilor din Comitet față de acest caz de șovinism, se hotărăște să se redacteze o scrisoare de sesizare a Comisiei Prezidențiale, pentru a aviza asupra acestui caz, cu atât mai vârtos cu cât sus-numitul domn a scris un articol în ziarul „Világosság”, cu tendințe reacționare, despre „Universitatea maghiară” din Cluj (Țârău, „Un oraș...”, p. 239).

[746] „Metamorfoze, teze și cifre”, http://www.geocities.com/rsorban/Metamorfoze.htm, accesat la 28.01.2012.

[747] *Minorități… Maghiarii... (1945–1955)*, p. 55.

În Comisia Executivă a Frontului Democrat al Transilvaniei de Nord au fost afiliate următoarele partide politice: Frontul Lucrătorilor (compus din Partidul Comunist și Partidul Social- Democrat), Sindicatele Unite, Frontul Plugarilor, Uniunea Poporului Maghiar; Uniunea Patrioților, Uniunea Apărării Poporului (Apărarea Patriotică) și Comunitatea Democrată Evreiască.[748]

În principiu, destinul acestei regiuni fusese hotărât de cele trei mari puteri, iar ceea ce se pregătise ca variantă, crearea unui „Consiliu Dirigent" (și mai puțin a unui „guvern", termenul de „guvern" („kormány") apărând doar în unicul document existent în periodicul „Világosság", de limbă maghiară, care să acționeze după modelul celui care a proclamat „unirea" din 1918, devenise caducă.[749]

Într-un articol apărut în revista *Utunk* în toamna anului 1992, Edgár Balogh, unul dintre liderii comuniști maghiari din Transilvania și director în epocă, al amintitului cotidian comunist „Világosság", susținea ideea că inițial, prin constituirea acelui organism de conducere din Transilvania de Nord, s-a dorit crearea condițiilor de conviețuire armonioasă între comunitățile naționale istorice din Transilvania. În timp de câteva luni, autoritățile sovietice ar fi conlucrat eficient cu respectivul *Comitet*, neîmpotrivindu-se ideii de autonomie a Transilvaniei de Nord. Pe de altă parte, într-o declarație făcută de primarul Tudor Bugnariu,[750] în fața comitetului regional al Partidului Comunist, acesta a relatat discuția avută la 3 noiembrie 1944 cu maiorul Makedon, comandantul militar al orașului, reprezentând autoritățile sovietice. Ofițerul sovietic i-a cerut date privind situația Clujului și modul în care era administrat, cerându-i în final ca totul să rămână ca înainte, funcționari, primar și limba administrației, adică maghiară. Aceste mărturii, reliefate de autorii volumului *Istoria României. Transilvania*, vin să argumenteze existența strategiei ambivalente a sovieticilor. De altfel, într-un memorandum pregătit să fie prezentat la Conferința de Pace de la Paris de către contele Géza Teleki, fost ministru al educației înainte de 1945, fiul premierului care s-a sinucis în aprilie 1941, se recunoaște că în timpul „recuceririi" Transilvaniei de către trupele sovietice și române, liderii de la Moscova au pregătit formarea la Cluj a unui guvern pro-comunist, ce ar fi urmat să administreze independent nu doar partea de nord a provinciei, ci chiar și zona ei sudică, care rămăsese României după arbitrajul de la Viena. Însă mijloacele și diversiunea tactică folosite de sovietici nu s-au oprit doar la instrumentalizarea dezvoltării unor structuri comuniste în Transilvania, țelurile lor fiind mai ample.[751]

Tot în cadrul conferinței amintite a fost adoptat *Programul de guvernare al FND*,[752] având ca principale obiective: colaborarea democratică pentru refacerea regiunii, îndeplinirea condițiilor armistițiului, pedepsirea criminalilor de război, denigrarea partidelor istorice (Anexa 7).

Delegația executivă a Frontului era formată din:

- Președinți: Dr. Teofil Bugnariu (jumătate maghiar)[753], Lajos Jordáky – Cluj (maghiar),
- Vicepreședinți: István (Ștefan) Lakatos– Cluj (maghiar),[754] și dr. Vasile Moldovan – Someș (român).
- Secretar general: Miklós Goldberger, Cluj (evreu).

[748] *Ibidem*, *apud* ANSJC, Serviciul Secret de Informații Cluj-Turda. Biroul de Cenzură, Dos. 9/1944–1947, f. 89; Marcel Știrban (coord.), *Istoria contemporană a României*, Editura Accent, Cluj-Napoca, 2001, p. 287.

[749] După constituirea „Consiliului Dirigent", Teofil Vescan trebuia să meargă la București pentru „consultări", urmând ca la momentul oportun să procedeze la proclamarea unirii Transilvaniei de Nord cu România (*Minorități... Maghiarii... 1956–1968*, p. 15).

[750] Care a ocupat timp de circa doi ani, începând cu octombrie 1944, funcția de primar al Clujului.

[751] *Ibidem,* p. 198.

[752] Gh. Zaharia, L. Vajda, *Rezistența antifascistă în partea de nord a Transilvaniei*, Ed. Dacia, Cluj, 1974, pp. 233–234.

[753] Teofil Bugnariu (1905–1992), frate cu Tudor Bugnariu, absolvent al Facultății de litere din Cluj în perioada interbelică, redactor la „Patria", „Societatea de Mâine" și „Tribuna", șef de serviciu la Președinția Consiliului de Miniștri (1940–1947), iar după război bibliograf și șef de serviciu la Biblioteca Universitară din Cluj. În afară de contribuțiile sale bibliografice (îndeosebi în etnografie), a publicat versuri, studii de istorie literară și traduceri din autori maghiari (*Minorități… Maghiarii... 1945–1955*, p. 54).

[754] István Lakatos, tipograf din Cluj, membru al Comitetului Maghiar din PSD, adept al autonomiei Transilvaniei. Va fi acuzat că și-a bătut joc de toate acțiunile guvernului, a făcut agitație șovină, a învinovățit guvernul de toate greutățile economice, a încercat dezorganizarea PC prin racolarea masivă a membrilor comuniști (*Comitetul Regional PCR Cluj,* Inv. 2 Dos. 1/1947 pp. 3–4; *Comitetul Regional PMR. Cluj*, Inv. 2, Dos. 5/1947, f. 94). La începutul anilor '50 a fost condamnat, alături de Gyárfás Kurkó, la 25 de ani muncă silnică.

- Membri:
  - Maghiari: Edgár Balogh – Cluj;[755] Lajos Bíró – Ciuc; András Csillag – Bihor; János Demeter – Cluj; András Demeter – Trei Scaune; József Soós – Mureș; Ignác Szilágyi – Odorhei.
  - Evrei: Ferenc Bruder – Cluj;[756] Jenõ Neumann – Cluj.
  - Germani: Hedviga Medrea,
  - Români: Pavel Bojan – Cluj; Tudor Bugnariu – Cluj; Octavian Budișan – Năsăud; Niculae Drentea – Satu Mare; Victor Pocol – Cluj; Vasile Pogăceanu, prefectul județului Cluj, și Gheorghe Timofi – Cluj (chestorul Clujului). [757]

După formarea „guvernului” Transilvaniei de Nord și a Frontului FND (O.D.A.) al partidelor, cu includerea în mod obligatoriu a Sindicatelor Unite, în cercurile ungurești din Cluj se vorbea tot mai insistent de deschiderea unui Parlament al Transilvaniei de Nord Libere și Independente, care ar fi emanația unor alegeri libere. În București vestea constituirii „guvernului” (care în realitate nu a funcționat) a provocat serioase îngrijorări pentru pierderea definitivă a Ardealului de Nord.[758] Prețul de răscumpărare al Ardealului de Nord trebuia plătit.

După formarea guvernului Dr. Petru Groza (6 martie), statutul autonom al Transilvaniei de Nord a încetat să existe la 13 martie 1945. Organizația simbolică a autonomiștilor Comitetul Executiv (Central) pentru Ardealul de Nord al FND, a fost desființat de Vasile Luca, secretarul general al FND din București, la 15 iunie, odată cu restaurarea administrației românești în regiune, chipurile „autodizolvându-se”. Așadar, după ce la București a fost constituit guvernul FND, nu mai era nici o nevoie de un comitet ce simboliza autonomia Transilvaniei de Nord.[759]

Deși reprezentanții locali ai FND și-au asumat un cadru autonomist în planificarea politică, dependența lor față de București, concedată de Moscova, a condus la treptata dizolvare a competențelor lor politice odată cu integrarea Transilvaniei în România. Au dispărut atunci nu doar proiectele autonomiste, ci și puterea simbolică primită de unii dintre liderii percepuți de la București ca fiind autonomiști. După martie 1945, spiritul autonomiei a continuat să existe doar în cercul social-democraților maghiari clujeni, care, în contradicție cu Partidul Comunist, nici după 6 martie n-au renunțat la lupta împotriva centralizării din București. În vara anului 1945, din partea maghiarilor a scăzut considerabil *încrederea* acordată guvernului Groza, care le-a năruit aceste speranțe.[760]

Apărarea Patriotică (în versiunea maghiară **Uniunea Apărării Poporului**)

Eliberarea Clujului a pus capăt sciziunii dintre Transilvania de Nord și România, determinând formarea asociațiilor care își aveau centrala în România. Așa s-a constituit, la 23 octombrie 1944, organizația paramilitară comunistă „Apărarea Patriotică”[761] Regiunea Cluj, sub conducerea lui Liviu Mureșan. Sediul se găsea în Piața Unirii, Nr. 10, et. I. Apărarea Patriotică, „crucea roșie a luptătorilor

---

[755] Edgár Balogh (1906–1996) a fost absolvent al Facultății de litere din Praga (1928), de unde se reîntoarce în România în 1935. Se afirmă ca istoric și critic literar, fiind redactor la „Brassói Lapok” (1937–1940) și „Világosság” (1944–1948). A fost profesor la Facultatea de Filologie a Universității „Bolyai” din Cluj între 1948–1968 (catedra de literatură maghiară) și redactor șef adjunct la „Korunk” (1957–1970). A fost unul din conducătorii UPM (vicepreședinte între 1945–1949) (*Minorități… Maghiarii... 1945–1955*, p. 54).

[756] Ferenc Bruder (1895–1965) a emigrat în România după Revoluția din Ungaria (1919). Era membru al Comitetului Maghiar al PSD Va fi exclus din PCR în 1949 pentru deviere de la linia partidului (*Ibidem*, *loc. cit.*).

[757] ANSJC, Serviciul Secret de Informații Cluj-Turda. Biroul de Cenzură, Dos. 9/1944–1947, f. 89, *apud Minorități… Maghiarii... (1945–1955)*, p. 53.

[758] *Autonomiști…*, p. 385.

[759] Grupul autonomist reprezenta, de fapt, față de București, principiul *autonomiei politice și al descentralizării administrative*. Comitetul Executiv al FND susținea același deziderat (deși mersul evenimentelor nu a făcut posibilă activitatea lui pe întregul teritoriu al Ardealului de Nord), nu e de mirare, deci, că în urma accederii la putere a coaliției de stânga s-a operat la desființarea acestuia (*Ibidem,* pp. 90, 98).

[760] *Ibidem,* p. 90.

[761] Conducerea de la București îi cuprindea pe avocatul Bunaciu, Andrei Neagu, Vasile Vaida, Constantin Crăciun, Angheliu Dumitriu, prof.dr. Bagdasar etc.

antifasciști", menită să contrabalanseze activitatea Crucii Roșii considerată „reacționară", făcea apel, la scurt timp după înființare, la sprijinul populației clujene, concretizat prin înscrierea în organizație, ajutorarea victimelor războiului, a familiilor celor aflați pe front și a sinistraților, cu bani, alimente, haine, medicamente, țigări, reviste sau prin înrolarea ca medici, sanitari și surori de caritate ale Apărării Patriotice.[762] Organizația a fost beneficiara unor importante sume de bani provenite din amenzile aplicate persoanelor purificate,[763] care reveneau exclusiv acesteia, în detrimentul Crucii Roșii.

Pe lângă faptul că se declara părtașă, alături de celelalte „forțe democratice", la înfăptuirea actului de la 23 august 1944, organizația se considera superioară Crucii Roșii pentru că propunea apărarea tuturor adevăraților patrioți și a familiilor lor, care au suferit din cauza atitudinii democratice (de stânga) și încearcă să ajutoreze populația lipsită de mijloace, în timp ce Crucea Roșie se îndeletnicea cu ajutorarea „reacționarilor". A.P. avea deja, la finalul lunii octombrie 1944, o ambulanță gratuită și o cantină pentru populația nevoiașă.[764]

Gruparea Ardelenilor din Uniunea Patrioților, Regiunea Cluj (Uniunea Patrioților)

Uniunea Patrioților, înființată clandestin în 1941 cu scopul de a lupta împotriva „dușmanului dinăuntru al poporului", a avut prima ședință la 20 octombrie 1944, în sala de ședințe a Primăriei. Unindu-și forțele cu celelalte organizații și partide politice din sfera comunistă, activa în scopul curățirii, fără cruțare, a aparatului de stat și a vieții publice și economice de elementele fasciste și reacționare, în scopul „democratizării" țării.[765] Comitetul executiv, format la 26 octombrie 1944, era compus din următorii: prof. Tudor Bugnariu (secretar); Gheorghe Russu (tipograf), Emil Balint (profesor), Ioan Pop (agricultor), Gheorghe Turbuțiu (croitor), Hedwiga Medrea și Vasile Moldoveanu (student).[766]

Încă din a doua ședință, comitetul a hotărât aderarea UP la Blocul Național Democrat, adoptând Rezoluția din 21 octombrie a acestui bloc. Dezideratele UP erau:

1. Sprijinirea forțelor de eliberare sovietice și române;
2. Curățirea Ardealului de elementele horthyste și hitleriste;
3. Democratizarea țării;
4. Epurația aparatului de stat de elementele fasciste;
5. Realizarea unui front național-democrat din care să facă parte forțele cu adevărat democratice ale țării și din care să facă parte guvernul țării.[767]

Într-unul dintre numerele ziarului „Plugarii", din ianuarie 1945, citim următoarele: „*La realizarea salvatorului act de la 23 August, a avut o însemnată parte de contribuție activitatea dusă ani de zile a membrilor Uniunii Patrioților*".[768] Drept dovadă că are în sânul ei elemente care îi garantează „năzuințele curate și drepte, care mobilizează în jurul lor mase puternice", etala nume precum prof. Stoilov – rectorul Universității din București, prof. Vlădescu Răcoasa, P. Constantinescu-Iași, M. Enăchescu, M. Beniuc, M. Magheru, Sașa Sidorovici ș.a. *„Este o organizație fără caracter politic (s.n.) care se adresează tuturor românilor, năzuindu-se să-i călăuzească pe cale cinstită, dreaptă și democratică*". A aderat la Platforma Frontului Național Democratic, convinsă fiind că numai prin realizarea punctelor din platformă se va putea dobândi „*refacerea economică a țării, încrederea Aliaților și vom putea ajuta Armatele eliberatoare.*"[769]

[762] „Apelul organizației «Apărarea Patriotică» din Cluj", în *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1156, 1 noiembrie 1944, p. 3; *Plugarii*, Anul I, Nr. 1, 5 noiembrie 1944, p. 6.
[763] „Comunicatul Comisiei Superioare de Purificare" din 18 ianuarie, în *Tribuna Ardealului*, Anul VI, Nr. 1213, 21 ianuarie 1945, p. 2.
[764] „S-a constituit asociația Apărarea Patriotică Regiunea Cluj", în *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1155, 31 octombrie 1944, p. 2.
[765] „Chemarea Grupării Ardelenilor din «Uniunea Patrioților» Regiunea Cluj", în *Plugarii*, Anul I, Nr. 1, 5 noiembrie 1944, p. 6; *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1155, 31 octombrie 1944, p. 2.
[766] „S-a constituit comitetul executiv al Uniunii Patrioților", în *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1154, 29 octombrie 1944, p. 2.
[767] „S-a constituit comitetul de inițiativă al Uniunii Patrioților", în *Plugarii*, Anul I, Nr. 2, 11 noiemvrie 1944, p. 6.
[768] „Uniunea Patriotică la Cluj își continuă lupta cu puteri noui", în *Plugarii*, Anul II, Nr. 11, 21 ianuarie 1945, p. 1.
[769] *Ibidem*, *loc. cit.*

Trei zile mai târziu, va apărea o rectificare: UP „are caracter politic, nefiind însă partid, ci numai organizație politică". Eroarea din numărul anterior s-a strecurat „din motive tehnice". [770]

La 21 ianuarie 1945 a fost format un comitet de inițiativă compus din inginerii Felecan (președintele comitetului local al UP), Albu, Crișan, Cioara. La 28 ianuarie 1945, UP a convocat o adunare publică cu locuitorii români din Mănăștur, la care au participat și ceilalți membrii, printre care: Ioan Gârdan, dna. Bălașiu, Tiberiu Rebreanu, Călugăru.[771] Cu această ocazie a fost făcută publică moțiunea UP, care la punctul 1 scria: *„Scoaterea din funcțiuni și instalații de orice fel, a tuturor celor vinovați de a fi fost uneltele fascismului maghiar și care stau încă în calea înțelegerii situației românilor de aici, adică îndepărtarea tuturor celor decorați cu „Nemzet Védelem", a celor care au fost partizani, membri la „Uniunea pușcașilor", partidului imredist, szalașist, în „Baross", în „kémelhárító", „tzideșii", a tuturor celor ce au profitat pe urmele românilor expulzați sau refugiați și a evreilor internați, eliminarea tuturor celor ce s-au făcut vinovați de excese șoviniste și înlocuirea lor imediată cu democrați români*".[772]

Frontul Plugarilor Regionala Cluj

Organizația regională Cluj a FP s-a înființat la 11 noiembrie 1944, fiind condusă de Pavel Bojan, Iosif Bălaj, Romulus Hatos ș.a. și își avea sediul central în oraș, pe strada Mareșal Foch (Kossuth), No. 33. Deși la nivel propagandistic PC se lăuda cu realizările acestuia, în realitate în toate ședințele PC critica lipsa de activitate și ineficiența FP Chiar și în 1947 organizația continua să meargă „destul de prost". Organizațiile existente în județ nu erau consolidate organizatoric, motiv pentru care au pătruns în Front elemente „reacționare". Intervenind, P.C a reorganizat conducerea județeană, aducând un preot „democrat", cu influență în județ. Mai mult, s-a început munca de curățire a Frontului de „elementele dușmănoase".[773] Un alt minus era faptul că Frontul Plugarilor avea prea puțini membri intelectuali: „ori din slăbiciunea noastră, ori dintr-alt punct de vedere nu se apropie de noi intelectualii", spunea în mai 1945 Pavel Bojan. Răspunsul și l-a dat tot el: „au încercat să vină intelectuali din oraș. Au venit și ne-au spus că noi nu apărăm interesul românilor așa cum apără Uniunea Populară Maghiară interesul ungurilor".[774]

Organizații politice minoritare

Alături de aceste organizații politice, în județul Cluj s-au înființat și filiale ale organizațiilor politice ale minorităților maghiară și evreiască.

Prima manifestare a maghiarilor din România pe scena vieții politice românești de după actul de la 23 august 1944 a fost legată de aderarea MADOSZ la Proiectul de Platformă al Frontului Național Democrat din România, eveniment petrecut la data de 8 octombrie 1944. Uniunea Oamenilor Muncii Maghiari din România (MADOSZ), organul de camuflare al PCR între 1934–1938, a fost înființată la Cluj pe data de 22 octombrie 1944. Din conducerea ei făceau parte: Kós Károly, Szabédi László, Jancsó Elemér, Kőmüves Nagy Lajos.[775] Această organizație susținea autonomia Transilvaniei, dar sub regim comunist, deoarece reprezentanții maghiari care aderau la ea erau adepți ai ideologiei comuniste a PC din Ungaria și totodată colaboratori cu cei ai PCR filiala Cluj.

În cadrul conferinței MADOSZ de la Brașov, din 16 octombrie 1944, s-a desfășurat o importantă reuniune a liderilor politici maghiari din România, cu această ocazie fiind hotărâtă schimbarea denumirii în Uniunea Populară Maghiară din România, sub conducerea președintelui interimar Kurkó Gyárfás. Regionala Cluj a UPM și-a înființat organizația locală la 23 noiembrie 1944 și a fost condusă de Bánffy

[770] „Rectificare", în *Plugarii*, Anul II, Nr. 12, 24 ianuarie 1945, p. 2.
[771] „Mișcătoarea manifestație din Mănăștur", în *Plugarii*, Anul II, Nr. 15, 31 ianuarie 1945, p. 2.
[772] „Românimea din Cluj se înfrățește în «Uniunea Patrioților»", în *Plugarii*, Anul II, Nr. 15, 31 ianuarie 1945, p. 1.
[773] *Comitetul Regional PCR Cluj*, Inv. 2, Dos. 1/1947, f. 4.
[774] „Proces-verbal din 3–4 mai...", Inv. 1, Dos. 1/1945, f. 29.
[775] Tamás Lönhárt, *Uniunea Populară Maghiară în perioada instaurării regimului comunist în România*, Teză de doctorat, Cluj – Napoca, 2005, p. 195.

Miklós, Mikó Imre și Szasz Pál, fiind considerat de români un partid șovin și revizionist, care a dat pe „nyilasi" și celelalte organizații unguręști de dreapta și care după eliberarea Clujului a îmbrăcat „masca democrației".[776] „Masca" era vizibilă și pentru comuniști, care, în mai 1945, considerau acest partid ca fiind plin de maghiari reacționari, asupra cărora PC nu avea autoritate.[777] La nivel oficial, situația era prezentată pe dos. Astfel, cu ocazia congresului pe țară al UPM din România, s-a ținut la 13 mai 1945 o adunare populară pe arena sportivă din localitate, la care au participat, potrivit estimărilor „Adevărului Ardealului", 20.000 de muncitori, plugari și intelectuali maghiari. Oratorul principal al adunării a fost Petru Groza, care într-o maghiară ireproșabilă a declarat, în numele guvernului român, finalul epocii de învrăjbire dintre români și maghiari. Acest congres, concluziona Pavel Dan, autorul articolului, *„arată clar că Uniunea Populară Maghiară, și prin ea marea masă a ungurilor democrați din țara noastră, vor să ajute cu toată puterea lor guvernul democrat român, care îi asigură drepturi de cetățeni egali, desființând noțiunea de «minoritar». Manoperele sinistre ale reacționarilor de sub acele părți, de genul lui Maniu și Rădescu, n-au mai prins. Populația maghiară a arătat deci, că tocmai datorită încrederii în spiritul democratic al guvernului Groza, această populație vrea să trăiască împreună cu noi, românii, în cadrele statului român".*[778] „Încrederea în spiritul democratic al guvernului" era însă inexistentă și la finalul anului, când, în cadrul conferinței Regionalei PCR Cluj, Sándor (Alexandru) Jakab, secretarul Comitetului Regional Cluj al PCR, a recunoscut faptul că PC a scăpat din mână Uniunea din cauza „lipsei de organizare". UPM-ul reprimea în comune foști preoți și învățători reacționari și nu lupta împotriva reacțiunii maghiare. *„A pierdut linia originală, au ieșit la politica de intervenție, nu înțeleg modul sprijinirii guvernului [...] Chiar și membrii de partid sunt în greșeală, că dau crez și dreptate reacțiunii*".[779]

În cazul județului Cluj, o altă minoritate care și-a format o organizații politice imediat după eliberare a fost cea evreiască, prin Uniunea Evreilor Democrați, care își propunea să îi câștige pe evrei pentru a-i asimila pe evreii maghiari la maghiari și pe evreii români la români, în paralel cu „demascarea" celor care refuzau asimilarea. „*Trebuie să sprijinim pe cei deportați material și moral, dar cei vinovați, netrebnici, trebuie să fie demascați*", opina Jakab.[780] Asupra partidelor și organizațiilor politice evreiești vom insista într-un alt subcapitol.

Așadar, în județul Cluj au acționat, în timpul administrației sovietice, o serie de organizații politice care pe de o parte încercau să apere interesele românilor, iar pe de altă parte interesele minorităților. Un rol important l-a avut Partidul Comunist din România, organizația regională, care o dată cu instaurarea administrației sovietice în județ a încercat să atragă aceste formațiuni politice la ideologia sa și a avut succes în special cu maghiarii și evreii. Nu trebuie însă omisă acțiunea, mai mult secretă, a partidelor istorice, însă situația lor în județ s-a complicat și a fost limitată mai ales după ce armata sovietică a preluat controlul, iar comuniștii au reușit să ocupe principalele funcții locale de conducere.[781]

Epurarea după criterii sovietice. Perioada noiembrie 1944 – 9 martie 1945

După 23 august 1944, vocabularul românului de rând s-a îmbogățit cu o mulțime de cuvinte, cunoscute până atunci numai de specialiști. La scurt timp de la amintitul act, aceste cuvinte au fost cunoscute „de la Vlădică până la opincă". Cuvântul cel mai des întrebuințat în aceste zile grele și zbuciumate, pline cu promisiuni de zile mai bune, este „epurația". Cerințele vremurilor postbelice reclamau în mod imperios ca întregul aparat de stat să fie epurat, curățat de elementele fasciste și incorecte, indiferent de actualul lor crez politic.

[776] A.N.D.J.C., Serviciul Secret de Informații Cluj-Turda. Biroul de Cenzură, Dos. 9/1944–1947, f. 89, *apud Minorități... Maghiarii... (1945–1955)*.
[777] „Proces-verbal din 3–4 mai...", Inv. 1, Dos. 1/1945, f. 34;
[778] Dan Pavel, „Uniunea Populară Maghiară s-a pronunțat pentru guvernul român democrat", în *Adevărul Ardealului*, Anul I, Nr. 11, 17 mai 1945, p. 3.
[779] *Comitetul Regional PMR Cluj*, Inv. 1, Dos. 1/1945, f. 148.
[780] *Ibidem*, f. 148.
[781] Vezi Marcela Sălăgean, *Administrația sovietică în Nordul Transilvaniei (noiembrie 1944 – martie 1945)*, Cluj-Napoca, Centrul de Studii Transilvane/Fundația Culturală Română, 2002.

În Transilvania de Nord, procesul de purificare a început într-o măsură mai timidă, dar cu multe promisiuni. În diferite sindicate muncitorești au fost eliminate unele elemente care în regimul horthyst au fost propagatorii și promotorii principiilor bazate pe ura de rasă, pe dezbinarea sau subjugarea claselor sociale producătoare. Nu s-a făcut însă tot ce trebuie făcut în această privință, declara Iacob Tis în decembrie 1944, „*deoarece mulți dintre aceia care au luat parte activă la prigonirea, izgonirea și diminuarea tovarășilor lor de lucru dintr-o pornire rasială, au crezut că este suficient să-și înfingă azi pe piept semnul secerei și ciocanului, ca să continue sub lozincile noi revoluționare, dominarea ortacilor lor de altă naționalitate. Cunoscând principiile de care au fost călăuzite și în trecut partidele și organizațiile de stânga, suntem convinși că mașinațiunile acelora care au trecut printr-o metamorfoză rapidă și suspectă de la extrema dreaptă la cea stângă nu vor reuși, căci epurația și purificarea cadrelor va porni cu mai multă vigilență, chiar în sânul organizațiilor muncitorești*.”[782] A fost o cruntă iluzie a redactorului „Tribunei Ardealului”, care va fi el însuși victima epurării, în timp ce subiecții săi, unii cercetați pentru crime de război, vor scăpa de crunta epurare tocmai datorită purgatoriului comunist.

Procesul de epurare a fost început de autoritățile sovietice imediat după preluarea sub administrație a acestui teritoriu. Schimbările survenite la nivel local au constat în faptul că în toate domeniile vieții publice și la nivelul instituțiilor locale autoritățile sovietice au intervenit în întregul sistem de organizare al județului, pe care l-au restructurat pentru a servi intereselor proprii. Acest obiectiv a fost realizat cu ajutorul constituirii comisiilor de epurare, care aveau menirea de a-i exclude pe toți cei suspectați de colaborare cu hitleriștii sau fasciștii regimului anterior. Fiecare a avut propria comisie de epurare: Comisia de purificare a Primăriei și a funcționarilor publici, Comisia de Purificare a Sindicatului Ziariștilor, Comisia de Purificare a Baroului Avocaților din Cluj, Comisia de Purificare a Uzinelor Electrice Cluj, Comisia de Purificare de la Universitate, Comisia de Epurație instituită de Marele Stat Major, comisia de epurație a artiștilor[783] ș.a. Deasupra tuturor era *Comisia Superioară de Purificare*. Prin urmare, epurările din Cluj au fost făcute de către comisii înființate de organele administrative și de către cele întemeiate în cadrul sindicatelor, iar nu de către organele judiciare.

La început, comisiile au activat în baza legii nr. *461 privitoare la purificarea administrațiilor publice*, din 18 septembrie 1944, emisă de Consiliul de Miniștri român. Funcționarii care arătau „o atitudine potrivnică principiilor democratice”, conform legii epurărilor, urmau să fie suspendați. Comisiile aveau dreptul la excluderea celor acuzați din sindicate, dar pentru concedieri și internări nu puteau face decât propuneri. Internările intrau în atribuțiile prefecților, iar executarea în sarcina organelor polițienești. Lagărul de concentrare era constituit în incinta orașului.[784]

Opera de „purificare" inițiată de sovietici viza exclusiv componenta politică, fiind eliminate persoanele cărora le lipsea „trecutul democratic curat”, adică adeziunea la comunism. Autoritățile de ocupație au început să pretindă de la o serie de instituții publice tabele cu toți funcționarii și opțiunea politică a acestora. Au făcut presiuni pentru a li se pune la dispoziție întregul material informativ referitor la funcționarii din primării, preturi, posturi de jandarmi, poliție, justiție și școli.[785] În paralel, în perioada noiembrie 1944–martie 1945, se intensifică acțiunea maghiarilor în județ, funcționarii români fiind înlocuiți cu cei maghiari, care, profitând de încetinirea procesului de revenire a refugiaților români în Ardealul de Nord și de aparatul purificator pus în funcțiune de sovietici, au preluat controlul asupra administrației, poliției, justiției, economiei și partidelor politice de stânga. Toată această situație a determinat instaurarea unei stări de instabilitate generală.

782 „Epurația”, în *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1178, 3 decembrie 1944, p. 3.

783 Mascarada epurărilor în rândul artiștilor constituie un capitol important al cărții Deceniul prăbușirilor (1940 – 1950). Viețile pictorilor, sculptorilor și arhitecților români între legionari și staliniști, (Editura Compania, Colecția Clarobscur, București), scrisă de Mihai Pelin. Sunt „demascați”, între alții, Oscar Han, Dan Ialomițeanu, Valentin Hoeflich, Lucia Dem. Bălăcescu, Milița Petrașcu, Petre Grant, ș.a. (Nicolae Coande, *Cuvântul libertății*, Craiova, 7–8 mai 2005, p. 4).

784 *Autonomiști*…, p. 73.

785 Antonio Faur, *Comportamentul militarilor sovietici în județele din vestul României (1944–1945),* Vol. I, Editura Universității din Oradea, Oradea, 2000, p. 77.

Așadar, în bune legături cu comandamentele sovietice, autoritățile administrative au început procesul de epurare. La începutul lunii noiembrie 1944,[786] la Primăria municipiului s-a constituit **Comisia de purificare a Primăriei clujene** (Comisia de Epurare Orășenească) pentru controlul activității funcționarilor municipiului de la Dictatul de la Viena până la această dată.[787] Tot acum, s-a format o **Comisie de Purificare la Prefectura județului Cluj**, sub conducerea prefectului. Comisia anunța suspendarea în mod provizoriu a tuturor funcționarilor care s-au dovedit a fi contrari principiilor democratice, în baza Legii de Purificare.[788] **Comisia de purificare a județului Cluj** a apelat la delatori din rândul populației, stabilind că toate datele privitoare la trecutul funcționarilor Prefecturii trebuiau trimise în scris, cu semnătură, directorului cancelariei, Bernáth.[789]

În Cluj, epurarea a debutat în rândul cadrelor corpului didactic, prin formarea **Comisiei de purificare a Corpului didactic secundar și primar** din regiunea Transilvaniei de Nord, care și-a început activitatea la 22 noiembrie 1944. Au urmat o serie de alte comisii care și-au început activitatea în perioada decembrie 1944–ianuarie 1945:

- **Comisia de epurație a Colegiului Medical din Cluj**[790] – toți medicii aveau obligația să completeze până la data de 9 decembrie o fișă interogativă, în caz contrar urmând a-și pierde serviciul.[791]
- **Comisia de purificare a Sindicatului Angajaților Publici**, în comitetul căreia urmau să intre câte un reprezentant al PC, PSD, Consiliul Sindicatelor, Frontul Plugarilor, Uniunea Democratică Română din Ardeal, Uniunea Populară Maghiară și Consiliul Evreiesc.[792]
- **Comisia pentru epurarea magistraților din Cluj și județul Cluj**. Comisia invita pe toți cei care posedau date referitoare la magistrații clujeni să le comunice Comisiei până în data de 5 ianuarie.[793] Au urmat noi numiri la magistratura Cluj.[794]
- **Comisia de epurație a Colegiului Farmaciștilor din Cluj**, interesată de „trecutul politic al farmaciștilor și orice alte date referitoare la această chestiune".[795]

PNȚ și PNL și-au exprimat speranța că epurarea se va extinde și asupra celorlalte categorii de slujbași și funcționari, atât în serviciul statului, cât și al întreprinderilor particulare. Aceasta cu atât mai mult, cu cât se primeau zilnic semnale că în administrația publică, posturi importante și de răspundere sunt deținute încă, la finalul lunii noiembrie 1944, de elemente care în trecut au fost uneltele cele mai devotate ale reacționarismului. Caracterul de provizorat al administrației care s-a înjghebat în pripă în orașele și satele Ardealului de Nord, scria „Tribuna Ardealului", nu poate fi motiv și, mai ales, nu poate constitui o piedică a epurării cadrelor. Se cerea imperativ ca epurarea să fie extinsă într-un timp cât mai scurt, în primul rând asupra funcționarilor păstrați în serviciu. „*Suntem convinși că numai stările excepțional de*

[786] În ziua înființării CCCFND, comisia FND din Cluj, potrivit altor autori (*Világosság*, 1 decembrie 1944, *apud Autonomiști*…, *op. cit.*).

[787] „Începerea procesului de purificare la Primăria Municipiului Cluj", în *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1159, 4 noiembrie 1944, p. 3; *Világosság*, 13 decembrie 1944.

[788] „Publicare", în *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1159, 4 noiembrie 1944, p. 3.

[789] „Comisia de purificare de pe lângă Prefectură și-a început activitatea", în *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1179, 5 decembrie 1944, p. 4.

[790] Colegiul Medical din Cluj a fost înființat la 6 noiembrie 1944, aflat sub conducerea provizorie a dr. Elisabeta Constantinescu-Neuman, dr. Ludovic Csőgör și dr. Liviu Telia. Colegiul va funcționa până la sfârșitul lunii ianuarie 1946 (*Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1165, 12 noiembrie, p. 2).

[791] „Comisia de epurație a Colegiului Medical din Cluj", în *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1179, 5 decembrie 1944, p. 4; *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1181, 8 decembrie 1944, p. 4. Vor fi sancționați o serie de medici, printre care: Árpád Balló, Ludovic Jeney, Ladislau Kelemen, Mihail Csutak, Mihail Gündisch. Sancțiunea se va rezuma la profesare în mediul rural, exercitarea profesiei fără remunerație pe o perioadă determinată sau plata unei sume lunare în contul Apărării Patriotice. Tuturor li s-a acordat dreptul de a oferi consultații private („Comunicatul Comisiei Superioare de Purificare" din 18 ianuarie, în *Tribuna Ardealului*, Anul VI, Nr. 1213, 21 ianuarie 1945, p. 2).

[792] „Aviz", în *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1189, 17 decembrie 1944, p. 4.

[793] Comunicările, semnate și urmate de specificarea adresei comunicatorului, trebuiau predate la Camera 6 a Curții de Apel, sediul Comisiei („Aviz", în *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1197, 31 decembrie 1944, p. 4).

[794] Acum este numit dr. Alexandru Bohățiel în funcția de procuror la Parchetul Tribunalului Cluj („Noi numiri în magistratura jud. Cluj", în *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1197, 31 decembrie 1944, p. 4).

[795] „Comisia de epurație a Colegiului Farmaciștilor din Cluj", în *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1195, 28 decembrie 1944, p. 3.

grele care până acum le-au răpit tot timpul liber, au împiedicat ca epurarea atât de necesară să nu devină o realitate”, [796] acuza subtil autorul articolului conducerea FND-istă din fruntea Ardealului de Nord.

Ce se întâmpla în țară era valabil și pentru provincie, care se afla încă în situația specială de a nu-și avea administrația de stat românească. Mai mult, pentru cei din Ardealul de Nord, chemați în mod temporar să își administreze singuri rosturile, criteriile purificării cadrelor se impuneau cu insistență și cu o severitate mai accentuată, „*tocmai de pe urma împrejurării că în spatele nostru nu se află încă autoritatea de stat, și prin urmare suntem solidari răspunzători de toate faptele și actele noastre.*”[797]

La 7 decembrie 1944, Teofil Vescan dă instrucțiuni referitoare la ordinul de epurație. Cu privire la modul de aplicare a Ordinului bazat pe măsura legală, scria prefectul, din lipsă de personal, timp și material, pe această cale aducem la cunoștința autorităților subordonate și a publicului, că acest ordin a fost dat „*în mod exclusiv pentru interesul general și nu pentru a porni o adevărată cascadă a denunțurilor, a insinuărilor și a procedeelor lipsite de caracter, comune vechilor sisteme păcătoase, căci scopul urmărit este obținerea unui rezultat care să ducă la o procedură creatoare de armonie și muncă constructivă, cu excluderea elementelor reacționare. Vinovatul să aibă curajul răspunderii față de trecutul său, iar acuzatorul să dovedească vinovăția pe față, eliminând orice nuanță personală și să aibă o atitudine binevoitoare și nu una care să se bazeze în mod laș pe anonimat*”. Comisia era chemată să procedeze conștiincios, astfel ca hotărârea luată să fie constructivă și nu penală. În caz contrar, „*asigurăm pe toți aceia – chiar și ziarele – care de dragul reclamei, de multe ori fără autorizație și fără dovezi obiective, au obiceiul de a calomnia, că vom proceda cu cea mai mare strictețe trăgând la răspundere, atât pe acuzat și acuzator, cât și pe aceia care ar provoca ațâțare din aceasta, întrucât nu vom putea tolera procedeul care asigură lauri ieftini, nici din interese personale sau interese de partid aparente, până când trebuie să domine în folosul obștesc un interes politic mai cinstit și mai drept. Așadar, procedura nu trebuie să aibă un caracter nimicitor, ci de curățire*.[798]

Prefectura județului Cluj ordona tuturor instituțiilor să-și termine lucrările de epurație până la data de 23 decembrie, în caz contrar urmând a li se suspenda activitatea.[799]

La 12 decembrie, Consiliul Central Consultativ a înființat o comisie formată din cinci membri, care coordona și revizuia activitatea diferitelor comisii de epurare, având titulatura de Comisia de Apel pentru Epurări, avându-i ca membrii pe Jenő Neumann, István Sáry (UPM), Gheorghe Rusu (PNP), tânărul Teofil Vescan (comunist) și Sándor Wolf (socialist). Apoi, în propunerea de la 8 ianuarie 1945, această Comisie a enumerat organizațiile și partidele politice „fasciste, profasciste sau antidemocratice”, ale căror membri trebuiau automat supuși unor proceduri de epurare: Partidul Crucilor cu Săgeți, Partidul lui Imrédy, Garda de Fier, Partidul Ardelean și Organizația de Zece.[800]

Comisia de epurație a Municipiului Cluj, numită de conducerea municipiului, a fost instituită în scopul curățirii serviciilor publice și a întreprinderilor orașului de persoanele necorespunzătoare. Comisia era formată din cinci persoane: Gheorghe Chiciudean, Ștefan (István) Lakatoș, Alexandru (Sándor) Neumann, Virgil Salvan și Alexandru Sepesi (Sándor Szepesy), sub președinția inginerului Virgil Salvan, șeful Poliției.[801]

În prima ședință a Comisiei de epurație a Municipiului Cluj s-au stabilit categoriile persoanelor „necorespunzătoare”:

1. „Vinovat de război este acela care a fost membru în parlamentele, guvernele, care au provocat război, sau au fost exponenții lor, sau acei care în spiritul lor au dat ordonanțe și ordine neomenești, care au ordonat executarea lor;

[796] „Purificare”, în *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1171, 24 noiembrie 1944, p. 1.
[797] *Ibidem, loc. cit.*
[798] Teofil Vescan, „Intrucțiuni referitoare la ordinul de epurație”, în *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1183, 10 decembrie 1944, p. 4.
[799] „Prefectura județului Cluj”, în *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1191, 21 decembrie 1944, p. 2.
[800] *Autonomiști…*, p. 73.
[801] V. Salvan, „Comunicatul Comisiunei de epurație a Municipiului Cluj”, în *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1184, 12 decembrie 1944, p. 3.

2. Sunt pasibili de fapte politice supuse pedepselor, aceia care au fost membrii partidelor care au dat sau au asigurat guvernele amintite la punctul 1; sau au avut purtare nepotrivită principiilor omenești și democratice față de naționalități, popoare sau organizațiile de stânga;
3. Sunt pasibili de fapte politice supuse pedepselor aceia care deși nu aparțin vinovaților de la punctele anterioare, dar au dat ordinul de executare a ordonanțelor nelegale și neomenești; sau față de cei amintiți la punctul 2 au ajuns în detrimentul acelora, la favoruri;
4. Sunt pasibili de fapte politice supuse pedepselor acele persoane din serviciile publice care prin aceia le-au comis ca îndrumările, ordinele primite peste îndatorirea de a îndeplini le-a executat, din inițiativă proprie, cu suprazel;
5. În servicii publice nu pot fi primiți și nu pot fi tolerați aceia care sunt vinovați că ar fi comis una din faptele înșirate mai sus.

Comisia de cinci nu poate să cunoască faptele și purtarea tuturor angajaților orașului, din acest motiv, sunt rugați toți cetățenii într-adevăr cu gândire democratică să ne steie în ajutor, pentru că datoria comună a fieștecăruia este ca lucrările publice să fie conduse de un corp funcționăresc cu trecut curat și ireproșabil din punct de vedere democratic. Dacă oricine știe date concrete, să le aducă la cunoștința unuia din membrii comisiei, sau la Primărie, în camera Nr. 27, în scris semnat și indicând și adresa, pentru ca în caz de nevoie să putem controla veracitatea; anunțarea va fi pusă în plic, deoarece nu se poate hotărî asupra soartei oamenilor pe date necontrolabile.

Aceia care vor neglija și această ocaziune nu se pot numi democrați adevărați și pe viitor nu vor avea dreptul să critice."[802]

În acest context, după un mandat de două luni și jumătate, la finalul lunii decembrie primul prefect al județului, Teofil Vescan, președintele FND din Transilvania de Nord, „a demisionat" din cauză de „boală contractată pe front". Următorul prefect numit de Comandamentul Sovietic a fost secretarul regional al PCdR, Vasile Pogăceanu.

La scurt timp după numirea noului prefect, Nicolae Goldberger, într-un raport din 30 decembrie 1944 înaintat Comitetului Central al PCR,[803] opina că în cea mai mare măsură s-a reușit curățirea aparatului administrativ din Cluj, comparativ cu alte județe unde acest lucru s-a întâmplat într-o proporție mai mică. În majoritatea cazurilor, schimbările au fost desfășurate cu acordul forțelor democratice.[804] Încă o mulțime de schimbări urmau să aibă loc în județele Sălaj, Satu Mare și Maramureș. În celelalte județe, prefecții erau deja toți „democrați". Mai multe probleme întâmpina numirea secretarilor de primărie, care dețineau o poziție-cheie în ceea ce privește conducerea comunelor și menținerea relațiilor. Au existat mai multe cazuri când, deși organizațiile „democratice", ori FND-ul, au reușit să-l schimbe pe fostul conducător local, secretarul „reacționar" a pus un nou demnitar „reacționar" în locul unuia „democratic". Pornind de la principiul că secretarii primăriilor pot fi și alte persoane decât cele cu pregătire specială și juriștii, au fost aleși în aceste posturi și muncitori cu orientări „democratice", despre care a existat convingerea că sunt în stare să îndeplinească aceste datorii.[805]

Aceleași probleme au fost întâmpinate de comuniști la numirea secretarilor comunali, datorită lipsei cadrelor corespunzător pregătite pentru această muncă. După ce în mai multe județe au fost numiți în funcție învățători cu patru clase de gimnaziu sau și mai puțin (în județele Bihor, Mureș, Turda, Someș), chestiunea a rămas până la finalul anului 1944 nerezolvată. În mai multe locuri, preciza Goldberger, se prezintă ca o necesitate schimbarea primarului și aproape în toate județele este în curs înlocuirea personalului. În unele părți au fost încheiate alegerile, precum în județele Satu Mare, Mureș, Bihor și în cea mai mare

802 *Ibidem*, *loc. cit.*
803 „Raportul delegatului...", p. 149.
804 Este adus exemplul demiterii prefectului din județul Someș (Solnoc-Dăbâca), unde în locul lui dr. Miksa (?), reacționar și simpatizant cu fasciștii, a fost numit președintele FND, dr. R. Moldovan. În același fel, a reușit comitetul FND să-l schimbe pe prefectul din Bistrița, care sabota activitatea județului și împiedica arestarea fasciștilor, iar în locul acestuia a fost pus președintele FND din Bistrița, democratul dr. Ștefan I. Pop.
805 „Raportul delegatului...", p. 149.

parte a județului Cluj. Lipseau însă mult cadrele de încredere, cu orientări „democratice", care să ocupe poziții de răspundere nu doar la prefecturile comunale, ci și la cele orășenești sau la primării, la secțiile financiare și în alte locuri.[806]

Pentru soluționarea acestor neajunsuri, Goldberger se declara pentru realizarea unei conferințe a FND la Cluj, concomitent cu consfătuirea prefecților care aparțin platformei FND, la care să fie luate decizii în legătură cu indicarea unor directive și o poziție unitară în ce privea problemele administrative și juridice. Organizațiile de partid trebuiau să fie puternice și capabile să conducă toată viața politică, economică și administrativă a Transilvaniei de Nord, domeniu care până la acea oră era problematic. Situația cea mai bună, din perspectiva raportorului, era la Cluj, unde, „*la scurt timp după sosirea noastră să ne reorganizăm, în locul celor câțiva membri de partid găsiți acolo, astăzi există deja o sută de membri cu bune perspective, iar în curând vor fi trei sute*." În alte județe și orașe situația nu era la fel de bună, principalul motiv fiind reprezentat de „*punctul de vedere de principiu, conform căruia cei care au fost arestați între 1941–43 sau cei care au avut convingeri de provocator ori au făcut mărturisiri Siguranței nu pot intra nici astăzi în rândul membrilor de partid*."[807] Reformulând, dacă cei arestați în perioada amintită (adică fasciștii, hitleriștii și șoviniștii în care Partidul Comunist arunca, la nivelul discursului politic, cu tot ce avea la îndemână) ar fi putut intra în rândul membrilor de partid, situația Partidului ar fi fost rezolvată.

Și parțial s-a rezolvat. În Oradea de exemplu, o notă informativă din februarie 1945, menționa că au început să lucreze comisii de epurare care vizează pe toți intelectualii, în special pe profesorii de liceu, care toți se văd forțați să treacă la FND. O serie de fruntași PNȚ locali au fost arestați la îndemnul maghiarilor, cu asistența poliției locale, compusă din elemente din vechea Ungarie. Cum aflăm din alte surse, personalul administrativ al poliției orădene era alcătuit exclusiv din maghiari, iar gardienii, „*oameni fără căpătâi în cea mai mare parte, foști hoți sau vagabonzi, cărora nu le-a plăcut niciodată să muncească*"**.**[808]

La 17 ianuarie 1945, **Comisia Superioară de Epurație**, cu sediul în palatul Băncii Naționale Cluj, invita (sub semnăturile ref. Traian Sabău și prefectului Vasile Pogăceanu) toate Comisiile de Epurație să-și depună necondiționat, până la 27 ianuarie, rapoartele lor pentru verificare.[809] Rezultatele verificării s-au văzut în reacția pe care a lăsat-o în urmă. Activitatea comisiilor a fost criticată de toată suflarea clujeană. Românii se considerau victimele directe ale maghiarilor, comisiile de epurare fiind dominate de comuniști și de maghiari, care urmăreau eliminarea românilor care, majoritatea, nu simpatizau cu partidele de stânga. Maghiarii considerau că epurările se practică în cadrul tuturor organelor administrative, dar nu întocmai în numele dreptății, pentru că din comisiile de epurare nu fac parte decât unul sau doi delegați maghiari, iar purificările se fac mai ales de evrei și români, iar din partea acestora pot fi așteptate cele mai mari pericole în ceea ce îi privește pe maghiari, „*deoarece Uniunea Populară nu trimite în comisiile de epurare oameni înverșunați ci, de regulă, persoane care nu înțeleg clar situația și care nu pot acționa împotriva acestor uneltiri ale românilor pentru a apăra acuzații*".[810] La rândul său, socialistul István Lakatos, într-un editorial („Să purificăm aspru, dar corect!") a criticat Comisia Superioară de Epurare, care cerea internarea tuturor funcționarilor clujeni care au avut cea mai mică tangență cu deportările sau care au fost sancționați chiar și în cea mai mică măsură de către comisiile de epurare inferioare. „*În acest caz, toți funcționarii maghiari din oraș pot fi închiși, deoarece aceștia, ca persoane mobilizate pe loc, au trebuit să ia parte în mod obligatoriu la strângerea evreilor din zonă*."[811] Țărăniștii și liberalii se considerau victime pentru că făceau opoziție politică comuniștilor, iar comuniștii erau nemulțumiți de faptul că toți încercau să le saboteze, prin diferite metode, planul de purificare a societății de tot ce constituia o potențială piedică

[806] *Ibidem*, *loc. cit.*
[807] *Ibidem*, *loc. cit.*
[808] Zainea et al., *op. cit.*, p. 321.
[809] „Anunț către toate Comisiile de Purificare", în *Plugarii*, Anul II, Nr. 9, 17 ianuarie 1945, p. 4.
[810] *Autonomiști*…, pp. 73–74.
[811] Lakatos István, *A Romániai Szociáldemokrata Párt rövid története* (Scurtă istorie a Partidului Social Democrat din România. Manuscris) H. é. n. Kolozsvár, 1982, Kézirat, p. 1022, *apud Autonomiști*…, p. 75.

spre accesul la putere. Prin urmare, toată lumea critica pe toată lumea, în timp ce toți erau, în același timp, victime într-o realitate în care factorul decisiv era peste granițe.

Consecințele instalării administrației militare sovietice

Asupra județului Cluj și-a pus amprenta această nouă administrație, care s-a implicat în toate domeniile administrației locale: politic, social, administrativ, economic, juridic, educațional, sanitar. În toate aceste domenii, pe parcursul perioadei noiembrie 1944 – martie 1945, armata sovietică a propulsat membrii PC în principalele funcții locale de conducere a județului Cluj, începând cu prefectul până la primari, funcționari, avocați, medici, profesori etc., așadar încă din noiembrie 1944 județul Cluj intră într-un proces de stalinizare.

Calvarul datorat ocupației ungare nu avea, așadar, să se termine după eliberarea Nordului Ardealului. Administrația militară sovietică care a urmat a reprezentat, în bună parte, reintroducerea puterii fasciștilor maghiari încadrați din nou în organele administrative, mulți rămași de la fosta administrație, membri ai „gărzilor patriotice". Practic conducerea Transilvaniei de Nord a trecut în mâinile maghiarilor comunizați. Potrivit multor istorici, prezențe administrative românești (ale celei centrale neevacuate sau locale) trebuie înțelese doar ca și excepții temporare. Referindu-se la această situație, Ioan Silviu Nistor opina: *„spiritul dominator și discriminator unguresc a devenit din nou stăpân în Transilvania de Nord, în condiții apropiate de cele din timpul Dictatului de la Viena, iar românii au devenit din nou străini în propria lor țară."*[812] Limba maghiară a redevenit oficială, alături însă de cea română. Toate indicatoarele de localități erau scrise în limba maghiară și română, întreaga administrație fiind înfăptuită în expresie bilingvă.[813] Școlile au fost organizate pe principiul etnic, coordonarea și controlul învățământului realizându-se prin inspectorate școlare paralele. În organele administrative au fost numite, de către comandamentele militare sovietice, elemente oportuniste, fără a se ține seama că în trecut au făcut parte din organizații maghiare fasciste. Au reînceput persecuțiile împotriva românilor.

Privind aceeași situație expusă de maghiari de data aceasta, evenimentele primesc sensuri diferite. Potrivit acestora, apariția trupelor sovietice și române a fost percepută de maghiarii transilvăneni ca (o nouă) ocupație și nu ca eliberare. Iar în ceea ce privește evenimentele de după trecerea frontului, administrația numită de la București nu a adus ordinea, securitatea publică și cea a bunurilor, ci opusul lor. Jandarmeria revenită fie a participat la abuzurile antimaghiare, fie le-a trecut cu vederea, deși avea posibilitatea de a le împiedica. Mergând mai departe, încercarea de autonomizare din noiembrie-martie a avut ca scop *făurirea unui Ardeal comun al celor două popoare, în condiții de egalitate*, în consecință, după cum a formulat ideea scriitorul Loránd Daday, realizarea „*unei republici comune și libere a popoarelor ardelene care are un scop propriu și autonom*". A fost „*cea mai idealistă cale [...] de rezolvare a problemei româno-maghiare*", după cum va scrie scriitorul clujean László Szenczei.[814]

Revenind la sursele românești, consecințele instalării administrației militare sovietice sunt înfățișate în *Raportul trimis de către Marele Stat Major Român* la 1 martie 1945 (Nr. 590.201) Consiliului de Miniștri, prin care se specifica situația din această zonă: sub masca comunismului, activitatea iredentistă maghiară se manifestă din plin, căutând să sfideze și să umilească tot ce era românesc. Zilnic se semnalau numeroase cazuri în care românii, în special intelectualii, erau umiliți, arestați în mod abuziv și maltratați, insinuându-se că ar fi fasciști. Ofițeri, subofițeri și soldați ai Armatei Române, veniți pentru a-și vedea familiile în Ardealul de Nord, sunt arestați, escortați de organe civile ale poliției populare maghiare,[815] și puși în mod

[812] Nistor, „Perioada administrației...", *loc. cit.*

[813] Ziarul „Tribuna Ardealului" a făcut numeroase apeluri pentru înlocuirea însemnelor regimului horthyst din Transilvania eliberată și pentru folosirea limbii românești în administrație. La începutul lunii noiembrie 1945 se amintea de sfidarea serviciilor și instituțiilor publice care încă utilizau sigiliul regatului maghiar, făcând corespondență cu bisericile românești în limba maghiară („Când vom avea inscripții românești în Ardealul eliberat?", în *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1160, 5 noiembrie 1944, p. 3).

[814] *Autonomiști*…, p. 92.

[815] Este înființată în toate localitățile *Poliția populară maghiară*. După 13 noiembrie 1944 (și până în vara 1945) nu mai există nicio autoritate (jandarmerie, poliție, armată) românească (Grecu, *op. cit.*, sursa electronică).

umilitor la corvezi în văzul populației și al comandamentelor militare sovietice. Aceste persecuții urmăreau atât atingerea libertăților individuale, cât și discreditarea elementului românesc față de Aliați. Același Raport făcea referire și la manifestările maghiarilor de o lingușitoare simpatie față de Comandamentul sovietic, căutând pe orice cale să-l convingă pe acesta de sentimentele lor comuniste, în scopul obținerii de avantaje și pentru atingerea scopurilor iredentiste. Mai mult, Poliția populară maghiară încearca prin tot felul de atrocități și amenințări să determine populația românească să părăsească Ardealul de Nord.[816] Nici unitățile și ostașii Armatei Române nu puteau fi încartiruiți în Cluj. Nici o trupă românească nu avea voie să pătrundă în oraș. Jurnalul de operații al Corpului 1 Aerian Român cuprindea informația potrivit căreia, în octombrie 1944, Dealul Feleacului era *„înțesat de autorități românești care așteaptă ziua când li se va permite să-și ia posturile în primire*". Însă nici după o lună problema nu era rezolvată. *„Rușii nici până acum nu ne-au dat aprobarea de a locui în oraș. Din contră, primim ordinul să părăsim Clujul. Nici o autoritate românească nu are voie să se instaleze aici"*.[817]

Raportorii probau situația gravă și prin interzicerea tricolorului, arestarea liceenilor care purtau cocarda națională la butonieră, și oprirea tuturor manifestațiilor naționale.[818]

Aceste acțiuni au suscitat sentimentele anticomuniste ale românilor, care, în marea lor majoritate, au respins comunismul considerând bolșevismul drept purtător al expansionismului rusesc. Mai mult, faptul că maghiarii din Transilvania au aderat la comunism, cu toate că și în Ungaria numărul comuniștilor era redus, aproximativ 2.000,[819] le-a întărit această convingere.

Transilvania de Nord, care a suportat timp de patru ani regimul oprimator și discriminator ungaro-horthyst, a avut neșansa să fie teritoriul din țară care a avut de suportat regimul comunist cu șase luni mai devreme decât restul țării**.**[820] În timp ce în România erau la putere partidele politice istorice (Partidul Național Liberal și Partidul Național Țărănesc), iar coaliția condusă de comuniști (FND) forma opoziția, situația în Ardealul de Nord era exact inversă. După 12 noiembrie peste tot (cu excepția județelor Sălaj și Maramureș) conducerea administrației a fost preluată de Frontul Național Democratic, cu sprijinul sovieticilor. (În orașele, județele cu majoritate ungurească în fruntea administrației locale erau puși în general maghiari). Din nefericire, în aceste locuri coaliția de stânga ajunsese în posesia puterii, coaliție care la București avea să aștepte până pe 6 martie 1945 ca să ajungă la guvernare.[821]

II.3.4. Orașul Cluj după instalarea guvernului Petru Groza (9 martie 1945 – 13 aprilie 1948)

Luna februarie 1945 a fost marcată de multiple proteste și demonstrații, finalizate mai totdeauna cu violențe sângeroase, în spatele acestora stând PC. Nu a trecut mult, și la 27 februarie Vâșinski, folosindu-se de pretextul agitațiilor puse la cale de PC, a cerut demisia generalului Rădescu și numirea lui Petru Groza. În acest context, la 28 februarie, în clădirea Băncii Naționale din Cluj are loc ședința Comitetului executiv al FND pentru Transilvania de Nord, la care participă reprezentanții PCR, PSD, Frontul Plugarilor, Uniunea Populară Maghiară, Sindicatele Unite ș.a., cerându-se imediata alcătuire a unui guvern FND.

Schimbarea guvernului Rădescu la 6 martie 1945 și instalarea guvernului condus de Petru Groza au determinat o schimbare radicală, în timp record, a poziției guvernului sovietic, care și-a dat acordul pentru instalarea administrației românești în Transilvania de Nord.[822] În urma scrisorii din 8 martie a

[816] Raportul este semnat de către șeful Marelui Stat Major, generalul C. Eftimescu și de șeful Secției a II-a, colonelul A. Runceanu (Nistor, „Perioada administrației...", *loc. cit.*).
[817] *Ibidem*, *loc. cit.*
[818] *Documente franceze ...,* p. 14
[819] Burleigh, *op. cit.*, p. 319.
[820] Nistor, „Perioada administrației...", *loc. cit.*
[821] *Minorități… Maghiarii… (1945–1955),* pp. 51–53.
[822] Rectificări ale graniței dintre România și Ungaria erau posibile, după cum rezultă din ședința Comisiei aliate de Contol din 18 martie 1945, în care generalul Susaikov (vicepreședintele Comisiei și înlocuitor delegat al lui Malinovski), le

primului ministru, I.V. Stalin comunică a doua zi consimțământul puterii sovietice pentru instalarea administrației civile românești în Ardealul de Nord în condițiile în care *„noul guvern român [...] își asumă răspunderea pentru cuvenita ordine și liniște pe teritoriul Transilvaniei și asigurarea drepturilor naționalităților, precum și a condițiunilor pentru funcționarea regulată a tuturor instituțiilor locale ce deservesc nevoile frontului”.*[823] Administrația Transilvaniei a fost într-adevăr redată românilor, dar întreaga politică a guvernului Groza s-a îndreptat spre comunizarea țării.

13 martie 1945 – regele Mihai, primul ministru Petru Groza, Vâșinschi, în tribuna oficială din piața centrală a orașului Cluj [824]

Câteva zile mai târziu, la 13 martie, au avut loc la Cluj, în tribuna oficială din piața centrală a orașului, festivitățile oficiale destinate retrocedării Transilvaniei de Nord către guvernul român. La eveniment au participat regele Mihai și primul ministru Groza, alături de Vâșinschi. „*Orașul era curat, producția industrială se desfășura normal, popoarele conlocuitoare trăiau în pace, administrația locală era pe poziții – iată cum aștepta Clujul dispozițiile referitoare la destinul Transilvaniei de Nord ale guvernului FND instalat la București. […] Era o victorie a acelui Realpolitik, a luptei duse de noi pentru supraviețuire și pentru conviețuire cu poporul român întru egalitate în drepturi, făurind prin forțe proprii o administrație publică democrată*”.[825] Plin de optimism, acest instantaneu al momentului festiv din ziua de 13 martie 1945 poartă semnătura lui Edgár Balogh. Dincolo de fapte, rândurile citate sunt sugestive pentru atmosfera de

spunea reprezentaților american și britanic, Courtland Schnyler și Donald Stevenson: „*Transilvania nu a fost redată României, tot ce s-a întâmplat este faptul că administrației românești i s-a permis să se instaleze în nordul Transilvaniei, pentru a o administra […] problema aliniamentului frontierei de nord va reveni conferinței de pace*” (*Istoria României. Transilvania*, p. 1593).

823 *Arhivele Statului din România – România și Armistițiul cu Națiunile Unite. Documente*. Vol. II, București, 1995, pp. 197–198.

824 Imagine preluată de pe site-ul http://www.comunismulinromania.ro.

825 Balogh Edgár, *Férfimunka. Emlékirat 1945–1955,* Budapest, Magvetö kiadó, 1986, pp. 59–61, *apud* „*Minorități… Maghiarii… (1945–1955)*, p. 856.

optimism a unor lideri maghiari din Transilvania, care au acceptat colaborarea cu comuniștii români ca singura alternativă viabilă de normalizare a situației minorității maghiare din România.[826] John Le Rougetel transmitea la Foreign Office că atmosfera era plină de răceală, 80% dintre asistenți fiind maghiari, ca și majoritatea steagurilor.[827]

În aceeași zi are loc ședința Consiliului de Miniștri. La ședință participă, alături de membrii guvernului și reprezentanții FND (Teofil Vescan, președintele FND din Transilvania de Nord), și reprezentanții confesiunilor religioase din nordul Transilvaniei: I.P.S.S. Iuliu Hossu, mitropolitul greco-catolic al Ardealului, P.S. Vásárhelyi János, episcopul reformat al Clujului, I.P.S.S. Nicolae Colan, episcopul Oradei Mari. Problemele dezbătute se refereau la tensiunile interetnice, problema Universității clujene, echilibrul decalajului etnic din administrație. În acest sens, autoritățile locale, prin vocea lui Teofil Vescan jr., au întocmit un memoriu adresat Cabinetului, cuprinzând cereri de natură administrativă, culturală și economică, toate având însă o evidentă conotație politică. Astfel, el solicita „confirmarea individuală a reprezentanților FND din administrație, care au dovedit capacitatea lor de muncă și au dat dovadă de atitudine democratică". Mai mult, Vescan cerea recunoașterea „polițiilor populare formate (din membri sau indivizi sub influența PCR), îmbrăcarea lor în uniformă, precum și recunoașterea jandarmeriilor locale, care să fie încadrate în jandarmeria statului".[828] În privința administrației, memoriul cere „completarea acestei administrații cu elemente democratice (medici, învățători, profesori, muncitori de specialitate etc.), verificate de o comisie de epurare din localitatea de unde vin, fie de comisia de epurare locală, în așa fel însă ca orice numire importantă să se facă numai cu avizul FND-ului din nordul Ardealului", noile cadre urmând a fi verificate de comisii de epurare, fie în localitățile de unde provin, fie în cele unde vor funcționa. Aceste cerințe, notează Cristina Vohn, reprezintă prologul preluării puterii locale de către Partidul Comunist Român. Fenomenul va fi extins cu rapiditate la nivelul întregii țări.[829]

Doleanțele lui Vescan vor fi soluționate în privința prezenței maghiarilor din administrația horthystă. Situația a rămas neschimbată și după revenirea Ardealului de Nord în granițele României, vechile autorități bucurându-se de protecția sovieticilor, datorită recunoașterii și confirmării administrațiilor locale „democratice" instituite deja, precum și a măsurilor, la fel de „democratice", luate de acestea.

Tot la această dată, János Demeter, în numele Biroului Executiv al UPM din Transilvania de Nord, a înmânat și el lui Petru Groza un Memorandum ce cuprindea, printre altele, următoarele revendicări: „*În ceea ce privește integrarea administrativă a Transilvaniei de Nord, să se înființeze un serviciu public pentru efectuarea sarcinilor de stat și administrative cu sediul la Cluj, în cadrul căruia maghiarii din Transilvania de Nord să aibă o reprezentanță corespunzătoare proporției lor numerice*", sugerând acordarea acestui rol exclusiv Comitetului Executiv al FND din Transilvania de Nord; „autonomia democratică a guvernărilor comunale, orășenești, precum și a celor regionale și județene din Transilvania de Nord să se păstreze în totalitate", urmărind prin aceasta păstrarea autoguvernărilor organizate prin propriile forțe (în cele mai multe locuri având majoritate de stânga); pe tot teritoriul Transilvaniei (căile ferate, poșta, precum și în armată) și limba maghiară să fie considerată limbă oficială; în comunele și orașele unde mai mult de jumătate a populației era de etnie maghiară, să fie numiți maghiari în fruntea administrației; folosirea nestingherită a imnului și a culorilor naționale; în cadrul trupelor române care luptă de partea Armatei Roșii să se constituie unități în care limba utilizată la instrucții să fie cea maghiară.[830]

Nici PSD nu se va lăsa mai prejos. Un grup al social-democraților clujeni (Sándor Wolf, Gheorghe Urzică, Solomon Sabin, Géza Pásztai, Ferenc Bruder) i-au înmânat un text lui Gheorghe Vlădescu-Răcoasa, secretarul de stat al naționalităților minoritare, prin care cereau, printre altele, ca în „subministerul"

[826] *Ibidem, loc. cit.*
[827] Și în luna agugust situația era la fel. Continua să predomine afișarea, în număr egal, a steagurilor maghiare cu cele roșii, reprezentând Partidul Comunist (Vezi *Istoria României. Transilvania*, p. 1626).
[828] Vezi și *Arhivele Statului din România – România...*, p. 209.
[829] Cristina Vohn, „Problema Transilvaniei", http://istoriacomunismului.blogspot.com/2006/03/problema-transilvaniei.html, accesat la 20.06.2018.
[830] *Autonomiști...*, p. 85.

naționalităților să fie cooptați și maghiari, să se elaboreze cât mai degrabă dispozițiile referitoare la punerea în practică a Statutului Minorităților, iar în instituțiile publice să se asigure în mod strict proporționalitatea.[831]

În tabăra opusă, exprimând punctul de vedere al populației românești, Episcopul Iuliu Hossu atenționa autoritățile să nu pornească procesul reîncadrării administrației Transilvaniei de Nord de la „pozițiile deja cucerite" sub vechea stăpânire. Administrația județelor din nord-vestul României încăpuse pe mâna unor etnici maghiari, numiți sau confirmați de către sovietici, iar un însemnat număr de funcționari din vechea administrație horthystă rămăseseră pe loc, cu misiuni speciale din partea guvernului maghiar în propaganda pentru autonomia acestei regiuni, făcând tot ceea ce le stătea în putință pentru a atrage bunăvoința și încrederea Moscovei. La sate fuseseră instalați primari ad-hoc, iar pentru asigurarea ordinii acționau în orașe și sate gărzi civile, sub conducerea primarilor. Mai mult, legile și ordonanțele în baza cărora funcționaseră vechile autorități și instituții publice au rămas, de asemenea, în vigoare.[832]

Tot la 13 martie, la fel cum va manipula data publicării disidențelor lui Vasile Lupu și I. Vasilescu Notara, PC a hotărât publicarea, taman în ziua festivităților, a unui manifest al lui Adonis Popov, șeful organizației din Ardeal a disidenței țărăniste a grupului Notara. În numele și conform delegaților PNȚ, Adonis Popov, locțiitor de președinte al organizației județene PNȚ, fost deputat de Cluj, hotăra:

1. *Toată plugărimea din Județul Cluj, care făcea parte din PNȚ, trece la Frontul Plugarilor.*
2. *Cunoaștem și primim ca ale noastre programul FND, pentru care vom lupta de azi înainte.*
3. *Fiecare comună se va organiza din nou, după orânduielile FP*, înlăturând din mijlocul ei pe acei care s-au arătat nedemni, pe acei care au lucrat ca hitleriști și fasciști, pe acei care se dovedesc și azi streini de interesele plugărimii și ale țării, reacționarii, care sabotează și împiedică eliberarea poporului de jugul politicienilor, aducători de nefericiri.
4. *De astăzi înainte toate legăturile se țin numai cu Frontul Plugarilor de la Cluj*, Strada Mareșal Foch (Kossuth), No. 33. Acolo se trimit rapoartele și listele de organizare (informare) și de acolo se primesc ordinele și îndrumările de viitor – fără a se mai ține seamă de niciun ordin sau chemare venite din partea oricărui conducător național-țărănist.
5. Întrucât comunele nu ar alege ca conducători ai lor *pe cărturarii de pe sate*, aceștia vor fi *simplii membri* în noile organizații comunale.
6. Nu ne privește ce fac cărturarii dela oraș: cei care urmează pilda noastră, sunt poftiți să se adreseze la *Uniunea Patrioților*, care îi vor primi ori nu. *Orice zi de întârziere este în paguba țării, a neamului, a plugărimii. Orice piedică din calea drumului pe care l-am apucat, va fi înlăturată fără cruțare.*
7. *De astăzi înainte nu luptăm pentru cutare sau cutare domn, politician, ci luptăm pentru noi, pentru FP din toată România.*

   De astăzi înainte luptăm pentru ca în România puterea politică să fie a noastră și a muncitorilor cu sprijinul cărturarilor ce au fost și sunt credincioși numai nouă.

Trăiască Frontul Plugarilor!
Recunoștință muncitorimii!
Trăiască Uniunea plugarilor cu muncitorii!
Trăiască Frontul Național Democratic!
Jos reacționarii!
Jos dușmanii poporului!
Jos speculatorii plugărimii!
Totul pentru Frontul Plugarilor![833]

Declarațiile se doreau a fi o lovitură în capitalul de imagine al țărăniștilor, în paralel cu consolidarea Partidului Comunist, care, pe lângă faptul că ocupa locul de erou al neamului în urma revenirii Transilvaniei

[831] *Ibidem,* p. 86.
[832] Zainea et al., *op. cit.*, p. 321. Teza misiunilor speciale primite din partea Budapestei este combătută de autorii volumului *Autonomiști…*
[833] *Plugarii*, Anul II, Nr. 28, p. 2.

de Nord în granițele țării, era, potrivit discursului comunist, și singura opțiune serioasă, PNȚ-ul aflându-se în „destrămare”.

Revenirea administrației românești

Deși Edgár Balogh a zugrăvit un Cluj curat, liniștit și plin de pace, la începutul anului 1945 situația Clujului era deplorabilă. Vinovați de aceasta, susțineau comuniștii, era nu doar regimul lui Horthy, ci mai ales „gărzile ucigașe ale lui Iuliu Maniu”, care au provocat populația maghiară. Cercurile conducătoare ale PNȚ și PNL erau „răspunzătoare” și pentru faptul că Nordul Transilvaniei a intrat în posesia României doar în martie 1945, și asta datorită politicilor „antipopulare”, de împiedicare a „democratizării”, precum și datorită „duplicității” lor față de URSS prin tergiversarea și sabotarea îndeplinirii condițiilor de armistițiu. Toate acestea au provocat neîncrederea crescândă din partea URSS față de guvernele române, în care au dominat – până la 6 martie 1945 – elementele „reacționare”.[834] În realitate, așa cum am mai amintit, Stalin dorea să dispună de un mijloc de presiune asupra guvernului român, restaurarea autorităților române în acest teritoriu devenind o miză în lupta pentru putere a PCdR. Până și Foreign-Office-ul din Londra opina că incertitudinea în privința apartenenței Transilvaniei de Nord era „un bun mijloc de a ține în rând atât Ungaria, cât și România”. Mark Percival, istoric britanic, constata că *„în toamna anului 1944, în ciuda faptului că România lupta de partea Aliaților, în timp ce Ungaria era încă un inamic, Ministerul de Externe britanic avea o poziție echivocă în problema dacă trebuie sau nu anulat arbitrajul impus de Axă în 1940”.* [835]

Ziarul *Scânteia* a avut grijă ca pe aceeași pagină pe care era anunțată recunoașterea dreptului românilor asupra Transilvaniei de Nord ca merit al Partidului Comunist, să afișeze și „colaborarea” dintre Antonescu și liderii PNȚ, PNL[836] Și nu doar „Scânteia”, ci întreaga presă comunistă a pus umărul la denigrarea opoziției. Astfel, la 18 martie 1945, „*Scânteia Ardealului*” publica un articol intitulat „Ziarul *Pravda* despre instaurarea administrației românești în Transilvania”, prin care erau, încă o dată, învinovățiți Maniu și guvernul Rădescu pentru protejarea „unităților de voluntari” („gărzile lui Maniu”), dar și pentru că, după eliberarea Transilvaniei de Nord de către trupele sovietice,[837] administrația românească revenită aici a permis agenturii germane secrete să comită acte de sabotaj și diversiune îndreptate împotriva trupelor sovietice. În paralel, era elogiat Partidul Comunist, prin noul guvern Groza care promitea *„să se îngrijească de menținerea unei ordini depline, pentru ca nimic să nu împiedice funcționarea regulată a tuturor întreprinderilor ce servesc frontul de luptă*.”[838] Guvernul român se obliga ca noua administrație să apere drepturile naționalităților conlocuitoare și să se călăuzească în acțiunile sale de principii de egalitate, democrație și de dreptate față de întreaga populație.[839]

---

[834] „Programul de guvernare al FND”, în *Adevărul Ardealului*, Nr. 19, 11 februarie 1945, p. 3.
[835] Constantiniu, *O istorie sinceră...*, p. 418.
[836] „Ardealul rămâne românesc!”; „Ce a dezvăluit interogatoriul lui Mihai Antonescu. Acuzatul demască pe foștii săi colaboratori. Contact permanent cu Maniu și Brătianu”, în *Scânteia*, Seria III, Anul XVI, Nr. 519, 9 mai 1946, p. 1.
[837] Aportul „oamenilor muncii” în eliberarea orașului va fi exaltat în anii următori. „*În regiunea Cluj, oamenii muncii au împiedicat armata fascistă în retragere să arunce în aer uzinele și întreprinderile, să demonteze și să evacueze utilaje, să transporte forțat în Germania muncitori și populație civilă [...] muncitorimea din regiunea Cluj a dat ajutor prețios operațiilor militare ale Armatei Sovietice eliberatoare* (Gheorghiu, Roman, *op. cit.*, p. 18.) „Eliberarea de sub ocupația horthysto-fascistă a Clujului, la 11 octombrie 1944, a fost primită cu entuziasm de întreaga populație a țării (aici fiind inclusă și minoritatea maghiară) [...] Varietatea și multitudinea acțiunilor întreprinse de masele populare din Cluj și împrejurimi pentru eliberarea întregului teritoriu al patriei fac parte din eroica luptă antifascistă a poporului român dusă sub conducerea Partidului Comunist Român.”(Pascu, *op. cit.*, p. 446.) Ștefan Pascu a atribuit îndeplinirea acestui act în primul rând „maselor populare din țara noastră, operă a tuturor forțelor revoluționare patriotice și democratice, organizate și conduse de PCR” Acest eveniment a marcat „încununarea luptei duse de-a lungul veacurilor împotriva exploatării și asupririi, pentru libertate și independență națională, pentru progres social și propășirea țării”.(*Ibidem*, pp. 442–443.)
[838] „Ziarul *Pravda* despre instaurarea administrației românești în Transilvania”, în *Scânteia Ardealului*, Anul I, Nr. 2, 18 martie 1945, p. 5.
[839] *Ibidem*, *loc. cit.*

Reîntoarcerea refugiaților români a fost împiedicată chiar și după data de 9 martie 1945. În Bihor și Satu Mare, de exemplu, polițiile populare maghiare au blocat trenurile cu care reveneau țăranii români din exilul de patru ani. Dintr-o telegramă adresată de subprefectul Bihorului, Csillag Andras, aflăm că între români și structurile militarizate unguréști s-au iscat incidente sângeroase, pe fondul refuzului maghiarilor de a-i lăsa pe refugiați să-și ocupe fostele gospodării.[840]

Noile organe administrative românești nu au fost instalate imediat, ci a fost un proces care a durat mai multe luni, datorită opoziției manifestate de structurile administrative maghiare provizorii care ocupaseră vidul de putere creat odată cu retragerea administrației și armatei ungare. Doar la 4 aprilie, Legea nr. 260 extinde legislația română pe teritoriul Transilvaniei de Nord, anulând acțiunea legislației ungare. Actele săvârșite și drepturile dobândite în Transilvania de Nord în intervalul 30 august – 25 octombrie 1944, în conformitate cu legile puse în vigoare de puterea ocupantă, urmau a fi respectate, dacă nu erau contrare ordinei publice române.[841]

Reintroducerea legislației românești în Ardealul de Nord

Incadrarea Ardealului de Nord în România în afara faptului că e un act politic el mai este și un act național. Tocmai pentru aceasta vechile legiuiri create de nobilimea maghiară trebuiau să dispară. In acest scop d. ministru Pătrășcanu a format două Decrete-Legi pentru Ardealul de Nord.

Primul prevede extinderea legislației române pe plaiurile ardelene, fiindcă supraviețuirea oricărei alte legislații decât cea românească pe teritoriul Transilvaniei nu-și are rost, odată ce acest ținut a revenit României.

Odată ce se introduce legislația română, toate ordonanțele maghiare având caracter de favorizare a clasei sau rasei, dispare. La fel se anulează toate condamnările pentru fapte care nu constitue infracțiuni după legile române.

Al doilea Decret-Lege conține reglementarea cetățeniei locuitorilor din Ardeal. Iată textul acestei legi:

ART. 1. — Sunt și rămân cetățeni români:

a) locuitorii din Ardealul de Nord, cari potrivit legilor în vigoare la 30 August 1940, se bucurau de cetățenia română;

b) copii născuți la 30 August 1940 sau după această dată pe teritoriul Ardealului de Nord, dacă tatăl, sau, în cazul copilului nelegitim, mama, au rămas cetățeni români potrivit dispozițiunilor dela litera a;

c) Copiii născuți la 30 August 1940 sau după această dată pe teritoriul Ardealului de Nord, din tată și mamă necunoscuți. Copii găsiți pe teritoriul Ardealului de Nord, se consideră născuți pe acel teritoriu.

ART. II. Nu beneficiază de cetățenia romana:

a) Locuitorii din Ardealul de Nord, cari dela 30 August 1940 și până la data prezentei legi au optat pentru o cetățenie străină;

b) locuitorii din Ardealul de Nord cari au intrat voluntari în serviciul militar al unui stat aliat cu care România se găsește în stare de războiu, cari s'au alăturat unei corporațiuni militare sau paramilitare straine.

ART. III. Redobândirea și pierderea cetățeniei române a locuitorilor, intrânr în prevederile acestei legi, se constată din oficiu de autoritățile administrative cari sunt obligate a întocmi, pe comune, liste de acești cetățeni.

Listele se afișează la localul primăriei respective, timp de 10 zile libere. Un exemplar al listelor se va trimite judecătoriei de pace respective, împreună cu procesul verbal de afișare.

Impotriva hotărîrii judecătorești se poate face recurs în termen de 10 zile libere dela pronunțare.

Intreaga procedură prevăzută de această lege se urmează din oficiu.

Cererile și orice acte procedurale sunt scutite de timbru și orice taxe.

ART. IV. — Dispozițiunile contrarii din legi și regulamente se abrogă.

„Reintroducerea legislației românești în Ardealul de Nord”,
în *Plugarii*, Anul II, Nr. 31, 11–18 Aprilie 1945

Tot acum este reglementată cetățenia locuitorilor din Transilvania de Nord prin Legea Nr. 261 din 4 aprilie. Nu beneficiau de cetățenia română locuitorii care de la data de 30 august 1940 și până la data prezentei legi au optat pentru cetățenie străină sau cei care au intrat voluntar în serviciul militar al unui stat cu care România se găsea la data respectivă în stare de război, ori s-au alăturat unei corporații militare sau paramilitare străine.[842]

Documentele menționează existența forțelor de ordine locale (maghiare), până cel puțin spre sfârșitul lunii iunie 1945. Lunile aprilie–iunie 1945 (poate chiar iulie sau mai târziu în anumite aspecte și regiuni) pot fi socotite ca o perioadă de tranziție de la administrația FND locală spre administrația română centrală (a Bucureștiului).[843]

840 Mihu, *De la profesioniști...*, p. 8.

841 „Legea Nr. 260 pentru legislația aplicabilă în Transilvania de Nord, precum și la drepturile dobândite în acest teritoriu, în timpul ocupației ungare”, din 1 aprilie 1945, în *Colecțiune...,* Tomul XIII, 1–13 aprilie 1945, pp. 582–591.

842 *Colecțiune...,* Tomul XIII, 1–13 aprilie 1945, pp. 592–593. Vezi și „Regulamentul Nr. 12 pentru reglementarea cetățeniei locuitorilor din Ardealul de Nord”, din 13 august 1945 (*Ibidem*, 1 august – 31 decemvrie 1945, pp. 57–60). Potrivit unor autori maghiari, această lege nu a recunoscut, printre altele, cetățenia română a celor cel puțin 100.000 de maghiari ardeleni, care nici înainte de 1940 nu-și putuseră obține cetățenia, dar nici a celor câtiva zeci de mii de maghiari originari din Transilvania de Sud, care între 1940 și 1944 s-au refugiat și au optat pentru cetățenia maghiară [Nagy Lajos, *A kisebbségek alkotmányjogi helyzete Nagyromániában* (Situația constituțională a minorităților din România Mare), Erdélyi Tudományos Intézet, Kolozsvár, 1944, pp. 81–82, *apud Autonomiști*...].

843 Grecu, *op. cit.*, *loc. cit.*

Consiliul Politic Județean Cluj

La 25 mai 1945 a fost instituit *Consiliul Politic Județean Cluj*, având următoarea componență: Prefectul județului, ca președinte;[844] câte un reprezentant al partidelor: PNL Gheorghe Tătărescu, PCR, PSD, Uniunea Patrioților, Frontul Plugarilor, Uniunea Populară Maghiară, Sindicatele Unite Muncitorești, Gruparea Democratică Evreiască, primită mai târziu, din 1946.[845] PNȚ Anton Alexandrescu nu a fost reprezentat în Consiliu, deoarece acest partid nu avea la acea oră organizație formată în județ.[846]

În 1946, pe lângă reprezentanții acestor partide, vor intra în componența Consiliului Politic Județean și câte un reprezentant al Uniunea Democratice Ucrainene (doar în unele județe) și al Grupării Democratice Evreiești.[847]

Rolul Consiliului Politic Județean era de a asigura aplicarea politicii guvernului prin colaborarea continuă cu prefectul a reprezentanților partidelor politice care compun guvernul.[848] „Sudura" realizată în sânul guvernului de „largă concentrare democratică" trebuia să fie consolidată și în exterior, pe toată scara ierarhiei administrative, „*până la ultima celulă a administrației locale, pentru a se asigura astfel omogenizarea necesară unei acțiuni politice și constructive unitare în cadrul programului actualului Guvern*."[849] În acest sens, prefectul, în calitatea sa de reprezentant al autorității centrale, trebuia să fie „*expresiunea Guvernului în totalitatea lui, și să aplice politica Guvernului pe teren, indiferent de partidul căruia aparține*".[850]

Consiliului Politic Județean îi revenea și desemnarea primarilor, dintre „*elementele democratice cele mai merituoase, care s-au încadrat în concepția politică a Guvernului*".

Începând din septembrie 1945, data primirii documentului ce conține aceste informații, nicio înlocuire de primari nu se mai putea face decât cu consensul prealabil al Consiliului politic județean, iar în cazul în care nu se cădea de comun acord, urma să se consulte obștea.[851] În practică însă, după cum vom vedea, hotărârile Consiliului erau definitive, fără a se ține cont de voința obștii.

În baza indicațiilor Consiliului Politic, prefectul județului numea și înlocuia primarii comunelor rurale, conform art. 10 alin. a din legea administrativă, dar asupra acestor probleme vom reveni în capitolul III al prezentei lucrări.

Epurarea după criterii „autohtone". Perioada 13 martie 1945 – 13 aprilie 1948

În Transilvania de Nord, acțiunea de epurare s-a desfășurat în cadrul a ceea ce s-a numit „procesul de reîncadrare administrativă a Ardealului de Nord". În viziunea autorităților române, acest proces trebuia să însemne, și în bună parte a însemnat, pe de o parte epurarea funcționarilor păstrați din vechea administrație horthystă, în locul acestora urmărindu-se încadrarea foștilor funcționari români îndepărtați din funcții, expulzați sau refugiați, iar pe de altă parte, încadrările urmau să fie făcute numai cu elemente verificate politic, deci cu condiția apartenenței la una din formațiunile politice „democratice" grupate în FND În practică însă, planul guvernului de la București n-a putut fi realizat de vechile autorități, cel puțin până la încheierea Conferinței de Pace din 10 februarie 1947. Protejate de sovietici, întrucât, citându-l pe rectorul Petrovici, „ungurii au devenit democrați peste noapte și au monopolizat Partidul",[852] pe de o parte unii au refuzat să plece, sperând că Transilvania de Nord fie va rămâne în cadrul Ungariei, fie va deveni autonomă, iar pe de altă parte alții au procedat la un schimb de ștafetă, la un transfer de autoritate, în sensul că au

[844] Aceasta era componența tuturor Consiliilor politice județene, membrii având obligația să se prezinte săptămânal la întrunirea Consiliului. În lipsa prefectului, Consiliul era prezidat de cel mai în vârstă dintre membrii Consiliului (*Inspectoratul General Administrativ...,* Dos. 27/1947, f. 307).
[845] *Ibidem*, Dos. 6/1946, f. 78, 112.
[846] *Ibidem*, Dos. 9/1947, f. 332.
[847] *Ibidem*, Dos. 6/1946, f. 78.
[848] *Ibidem*, Dos. 9/1947, f. 251.
[849] *Ibidem*, f. 250.
[850] *Ibidem*, l.cit.
[851] *Ibidem*, l.cit.
[852] *Comitetul Regional PMR Cluj*, Inv. 1, Dos. 1/1945, f. 185.

predat toate funcțiile unor etnici maghiari de cetățenie română, deghizați și ei în partidele-satelit ale PCR. Recunoașterea acestora de către guvernul Petru Groza a sporit nemulțumirea românilor. Mai mult, cu ocazia conferinței prefecților din cele 11 județe din 29 martie, la care a participat întregul guvern, Petru Groza a cerut să fie eliberați toți maghiarii din închisori și lagăre – este vorba de cei care au comis agresiuni și infracțiuni împotriva românilor –, primul ministru apreciind că aceasta ar fi binevenită, creând condițiile unei atmosfere de împăciuire, cu ocazia Paștelui catolic.[853]

Această cerință se încadra în peisajul zugrăvit de Moscova. Conform postului de radio Moscova, citat de ziarul „Adevărul Ardealului" la 5 aprilie, administrația românească din Ardealul de Nord era în totalitate „democratică", situație favorabilă minorității maghiare. „*Acest fapt nicidecum nu stinghereşte interesele minorității maghiare care nu mai are de ce să se teamă de administrația românească, deoarece această administrație este pur democratică.*

La serbările ce au avut loc la Cluj, spune mai departe ziarul, steagurile ungare au fluturat alături de cele românești. Președintele Consiliului de Miniștri, d. Petre Groza, a rostit salutul său în limbile română și maghiară. D. Andrei Vâșinski a adresat cuvântarea sa deopotrivă românilor și ungurilor. România vrea să devină o mamă bună pentru toate naționalitățile care locuiesc acolo, și să unească pe unguri și români sub o singură idee democratică."[854]

În noul regim, românii se vedeau conduși de foștii lor călăi, motiv pentru care și-au căutat adăpost în partidele ce întruchipau vechiul regim, PNȚ și PNL, plasându-se în opoziție cu puterea. Chiar și cei care s-au înscris în PC manifestau un dezinteres total față de acesta. La una dintre ședințele ținute cu membrii de partid români au fost prezenți aproximativ 80 din cei 3–400 membri români de partid. Răspunzând la întrebarea „de ce sunt în organizația de la Cluj atât de puțini români?", rectorul Petrovici, considerat a fi un bun activist, a răspuns: „*dacă românul reîntors face ceva, imediat e «reacționar». De ce nu se decongestionează Clujul? Deoarece ei, conducătorii comuniști ai Universității nu sunt ajutați deloc de autorități. Și-au pierdut prestigiul și se spune că sunt vânduți ungurilor și comuniștilor. Se spune că PCR e vândut ungurilor. La Dermata ar fi spirit antiromânesc. Armata Roșie să se poarte mai cumsecade, iar Autoritățile Sovietice să nu se amestece în treburile interne*."[855] Inclusiv comuniștii români considerau că organizația de la Cluj e pur ungurească, motiv pentru care în cadrul ședinței cu membrii de partid români s-a hotărât: fiecare membru să-și ia angajamentul ca în termen de două săptămâni fiecare să aducă un nou membru de Partid român; crearea școlilor de cadre românești; în comunele românești să meargă muncitori și intelectuali români.[856] În aceste condiții, „spiritul nou" se înfiripa greu la Cluj.

Comuniștii au admis că Transilvania de Nord le era reticentă, declarând, în numeroase rânduri, că *„acțiunea provocatoare a reacțiunii din Ardeal, ascunsă în dosul lozincilor maniste, s-a concentrat la Cluj*",[857] că aici s-a înțeles mai puțin decât în altă parte *„spiritul nou"* care trebuia să se întroneze în întreaga țară, în scopul creării unei Românii *„democratice, libere și independente"*.[858] În special județul Cluj a devenit, imediat după eliberare, scena unor puternice lupte politice, acestea dublând confruntările de natură etnică și problemele social economice. După modelul aplicat în restul țării, și în aici s-au luat măsuri, după 6 martie 1945, pentru aducerea sub controlul comuniștilor a întregii administrații locale.

Revenind la problematica epurării, cursul firesc al evenimentelor ar fi trebuit să includă, înainte de toate, epurarea elementelor horthyste deghizate în diferitele partide zis democrate, care continuau să conducă viața politică și economică a județelor transilvane. Epurarea acestora ar fi trebuit să fie făcută prin intermediul Tribunalului Poporului din Cluj. Următorul pas firesc ar fi fost reîncadrarea administrativă a

---

853 În încheiere, premierul român a rostit o cuvântare în limba maghiară, deși se afla la București, în capitala României, în ședinta Guvernului român. *„Era o mostră clară a compromisului extrem și periculos la care s-a pretat Groza, contribuind odată în plus la umilirea sentimentului național românesc"* (Nistor, „Constituirea...", pp. 491–498).

854 „Administrația românească din Ardealul de Nord este pur democratică", în *Adevărul Ardealului*, Anul I, Nr. 5, 5 aprilie 1945, p. 7.

855 *Comitetul Regional PMR Cluj*, Inv. 1, Dos. 1/1945, f. 185.

856 *Ibidem*, f. 185.

857 „Noi provocări huliganice la Cluj", în *Adevărul Ardealului,* Nr. 9, 3 iunie 1946, p. 5.

858 „Uniunea Patriotică la Cluj, își continuă lupta cu puteri noi", în *Plugarii*, Anul II, Nr. 11, 21 ianuarie 1945, p. 1.

Transilvaniei de Nord. Cel puțin la nivel declarativ, intențiile au fost prezente. La finalul lunii martie, aflat la Oradea, Vasile Luca a făcut următoarea declarație: „*Prima fază a luptei (de reîncadrare – n.n.) este epurarea. Asigur pe fiecare funcționar democrat că va rămâne pe loc. Dar aceasta nu înseamnă că funcționarii numiți de regimul lui Horthy sunt cu toții democrați, căci acest regim n-a fost mulțumit cu funcționarii găsiți; el a adus funcționari din Ungaria, care au fost fasciști și șoviniști*”.[859] A ținut însă să-i liniștească pe cei vizați, asigurându-i pe funcționarii maghiari care vor deveni de prisos în administrația Transilvaniei de Nord că vor găsi posturi în sudul Transilvaniei, în acele părți „unde fascismul român nu a luat în considerare drepturile populației maghiare". Așadar, devenind „democrați", vor scăpa de epurare, urmând a fi cel mult dislocați din apropierea graniței cu Ungaria.[860]

După câteva zile, cu ocazia conferinței Regionalei PCR Cluj, Vasile Pogăceanu a protestat în fața acestei situații: „*Chiar de când se reîntorc fasciștii fugiți cu nemții, acuma nu mai sunt fasciști. Chiar tovarășii noștri au arătat să facem așa, să arestăm unu și unu. Dacă arestăm un ungur, să arestăm și un român. Așa unde am ajunge*?"[861] În practică însă, nu au fost arestați unul și unul, ci numărul românilor a fost net superior, ei devenind, peste noapte, fasciști. Pentru că adevărații vinovați au devenit susținătorii politicii PC, cea mai nimerită țintă s-a dovedit a fi opoziția, guvernele anterioare datei de 6 martie și toți susținătorii partidelor „istorice". Chiar dacă prestigiul PNL era în scădere, afectat fiind de compromiterea politică a grupării lui Gheorghe Tătărescu, datorită ostilității fățișe a lui Maniu față de Uniunea Sovietică popularitatea PNȚ creștea continuu, acest partid reprezentând, până la interzicerea sa, principalul element al opoziției democrate din țară. Țăranii, funcționarii, notarii, aproape toți preoții, învățătorii și perceptorii români erau membri ori simpatizanți ai PNȚ. Această situație a făcut ca procesul de epurare din Transilvania de Nord să lovească, în primul rând, în „maniștii reacționari", așa încât, pentru românii din Transilvania de Nord a fost mai mult decât o epurare, a fost un adevărat genocid. În același timp însă, simțindu-și puterea amenințată și subminată de noile autorități de etnie maghiară din Ardealul de Nord, guvernul a procedat, treptat, la înlocuirea acestora cu elemente de încredere, indiferent de etnie.[862]

Concurența cu PCdR a fost de la început agresivă, rețelele comuniste extinzându-se în întregul județ, cu scopul de a controla întreaga viață publică.[863] Astfel, între primele măsuri luate de Groza după retragerea administrației militare sovietice se număra destituirea celor 10 prefecți, 9 primari și un viceprimar, numiți de primul guvern Sănătescu (care de fapt nici nu au funcționat), numind noi oameni din cadrul FND La 10 martie, chiar înainte de organizarea festivităților pentru sărbătorirea retrocedării Transilvaniei de Nord, au fost îndepărtați din funcții primarii și ajutorii de primari din orașele de reședință și municipiile județelor Bihor, Maramureș, Satu Mare și Sălaj.

La 30 martie 1945 este redactat Comunicatul Comisiei Superioare de Purificare, pe care ziarul „Plugarii" îl publică la 11 aprilie 1945:

- 1. Comisia Superioară de Purificare 1. Pe baza principiilor generale și a regulamentului de funcționare, pe teritoriul județului și municipiului Cluj pot să funcționeze numai următoarele comisiuni de purificare:
  I. <u>Pentru membrii sindicatelor unite:</u>
    1. Comisia de purificare de gradul I. în cadrul sindicatului, numită de către conducerea sindicatului.
    2. Comisia de purificare de gradul II. pe lângă consiliul sindicatelor (ca for de apel), numită de către consiliul sindicatelor.
    3. Comisia de purificare de gradul III. Comisia Superioară de Purificare.
  II. <u>Pentru persoanele care nu fac parte din sindicate:</u>
    1. Comisia de purificare de gradul I. și anume: în fiecare circumscripție câte o comisie numită de Primărie, pe baza avizului Consiliului municipal.

859 *Viață Nouă*, 1945, Nr. 59, p. 3, *apud* Zainea et al., *op. cit.*, pp. 316–320.
860 *Ibidem,* p. 322.
861 „Proces-verbal din 3–4 mai 1945...", f. 71.
862 Zainea et al., *op. cit.*, p. 319.
863 Sălăgean, *op. cit.*, p. 64.

2. Comisia de purificare de gradul II: Comisia Superioară de Purificare. Nu intră în această categorie persoanele pentru care s-au format deja comisii de epurație și care fac parte dintr-o categorie profesională, de ex. comercianții, meseriașii etc. În cazul celor din urmă, comisia lor de purificare se consideră de gradul I, iar Comisia Superioară de Purificare de gradul II.

   Nici o persoană nu poate apela la o comisie de gradul I dacă a fost deja supusă cercetării unei comisii de gradul I. Nesocotirea acestei dispoziții se pedepsește cu internarea.

- 2. Pe baza acestor dispoziții și pe baza drepturilor acordate Comisiei Superioare de Purificare, se hotărăște:
  1. Se dizolvă toate comisiile de purificare de gradul I.
  2. În termen de 3 zile, toată arhiva și activitatea comisiilor de purificare de grad I. va fi pusă la dispoziția Comisiei Superioare de Purificare.
  3. La Instituții publice sau particulare pot să funcționeze comisii de purificare numai în cazul când membrii instituției nu fac parte din niciun sindicat.
  4. Comisiile de purificare de gradul I. trebuie să fie formate în termen de 8 zile de la data publicării acestei hotărâri (19 aprilie 1945).
  5. Toți cei care au fost condamnați de către comisiile de purificare de gradul I, dacă această condamnare (ca amendă, retragerea unor drepturi cu termen limitat etc.) depășește intervalul de 6 luni, vor fi internați în lagărul de concentrare al chesturii poliției Cluj, în termen de 5 zile de la data publicării prezentei hotărâri, precum și toți cei care au primit alte condamnări de orice gen.
  6. Chestura poliției va stabili lista celor de la punctul 5 și pe baza comunicatelor din ziare și ale listelor ce vor fi prezentate de comisiile de purificare de gradul I. Comisiile de purificare de gradul I sunt obligate să depună aceste liste la chestura poliției în termen de 3 zile de la data publicării prezentei hotărâri.
- 3. Pentru distrugerea spiritului reacționar și profascist care începe să-și ridice capul din nou și, deci, pentru satisfacerea opiniei publice, se internează în lagăr, în termen de 48 ore de la data publicării prezentei ordonanțe, următorii:
  1. Coza Aurel, inspector general (președintele Uniunii Democrate Române);[864]
  2. Martonyi János, fost procuror general;
  3. dr. Hetco Aurel, fost procuror general;
  4. dr. Gyarmathy Béla, fost procuror;
  5. Hantos Gyula, fost profesor universitar;
  6. dr. Jeszenszky, fost judecător de poliție;
  7. Petruca Gheorghe, director de liceu;
  8. dr. Schuller József, fost judecător de poliție;
  9. Funcționarii care au luat parte la deportarea evreilor în ghetto (potrivit lui István Lakatos toți funcționarii din oraș din perioada horthystă se pot încadra aici). Poliția va stabili lista lor pe baza datelor de la Comisia de purificare a Primăriei și funcționarilor publici, cuprinse în dosarul prezentat de Comisia Superioară de Purificare și ale datelor pe care poliția le va găsi, independent de eventualele hotărâri de achitare ale comisiilor inferioare.
  10. dr. Rebreanu Petre, avocat;
  11. Puskás Lajos, profesor.
- 4. Toți sabotorii acestor dispoziții vor trebui să fie internați în aceleași condiții cu cei internați.[865]

---

[864] La finalul lunii octombrie 1944, la propunerea Înaltului Comisariat al Ardealului, Ministerul Culturii Naționale l-a numit pe inspectorul Aurel Coza în funcția de inspector general al Școlilor din Ardealul eliberat, având sarcina de a reorganiza școala românească în noile teritorii eliberate. Numirea a fost primită de întreaga populație românească din Ardealul de Nord „*cu mare bucurie, priceperea lui și onestitatea lui desăvârșită fiind garanții sigure că în cel mai scurt timp în școlile noastre din care patru ani de zile a fost alungat graiul nostru strămoșesc, va răsuna din nou dulcea limbă românească*” („Noul inspector general al școlilor din Ardealul eliberat”, în *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1155, 31 octombrie 1944, p. 3). În decembrie 1944 va ocupa și funcția de președinte al comitetului Astrei. După doar câteva luni a fost epurat.

Aceasta este prima fază a procesului de epurare a societății românești, debutul unei opere ce avea să se întindă pe parcursul câtorva decenii.

Concomitent cu publicarea acestui comunicat, la nivelul județului Ministerul de Interne a numit și în celelalte județe din nord-vestul țării prefecți fideli regimului. O comisie de epurare instituită în fiecare județ, alcătuită din reprezentanți ai partidelor și organizațiilor din FND, avea menirea să delibereze și să decidă, împreună cu prefectul, asupra încadrărilor personalului administrativ. În unele județe, prefecții au fost numiți după criteriul relațiilor. Este cazul prefectului județului Mureș, dr. Mera Anton, avocat din Reghin, membru conducător în organizația Frontul Plugarilor. În timpul celor 5 luni de interimat din Ardealul de Nord, lunile noiembrie 1944 – martie 1945, acesta a fost arestat timp de 2 luni de garda populară de atunci, fiind învinuit că la diferite adunări populare s-a manifestat împotriva maghiarilor și, în calitate de primar al orașului Reghin, funcție pe care a ocupat-o până în momentul arestării, ar fi comis unele abuzuri în jurul averilor absenteiștilor.

După încadrarea Poliției române de Stat, verificându-se situația lui (abuzurile cu care era învinuit nefiind dovedite, iar manifestările contra maghiarilor nefiind considerate de o gravitate care să atragă sancțiuni), a fost pus în libertate, începând imediat o largă activitate de propagandă în regiunile românești din județul Mureș pe linia Frontului Plugarilor, fără a arăta sentimente de răzbunare sau a pretinde daune pentru faptul că a fost închis. În urma acestei situații, a fost numit prefect, la propunerea antecesorului său în acest post, dr. Victor Groza, fratele primului ministru.[866]

La 7 iunie 1945, Iuliu Maniu declara că are informații privind trimiterea unor prefecți numiți de Budapesta și că armata ungară continuă să fie prezentă în această regiune, ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Puțin mai târziu, la conferința din 13 iunie, ținută la Cluj, după un turneu în Ardealul de Nord, Lucrețiu Pătrășcanu confirma că pe străzile Clujului și ale Oradei se plimbă nestingherite „*acele elemente care – instrumente ale regimului fascist maghiar – au pe conștiință crime și fărădelegi*”; tricolorul românesc era ignorat de populația maghiară, care dovedea în schimb „o expresie minunată” față de steagul roșu sovietic, arborat alături de cel maghiar, iar limba română e necunoscută și neutilizată în aparatul administrativ.[867] Sunt nenumărate documentele, chiar și cele din arhiva PCR, care fac referiri la maghiarii reveniți de la Budapesta după instaurarea guvernului Groza, care, folosind cuvintele unui comunist maghiar, „*infectate de șovinism și de fascism folosesc orice moment pentru a tulbura sufletele*”. Unii dintre aceștia și-au lăsat mesagerii în Cluj. Îl amintim pe Simó Gyula, conducătorul secției de presă și propagandă a regionalei PCR Cluj (fiul lui Simo Géza din Târgu Mureș care din cauza pozițiilor sale promaghiare a trebuit să părăsească România), care în mai 1945 a pus în discuție problema inscripțiilor românești și maghiare, care, dacă ar fi bilingve la toate autoritățile (Prefectură, Primărie), având inclusiv ștampile bilingve, s-ar reduce agitația șovină la 50%. La acea dată acestea erau doar în limba română, formularele oficiale doar în limba română fiind „injuste”. În plus, din presa comunistă din Transilvania de Nord trebuiau să dispară expresii precum „Patria mumă”, „Ardealul românesc”, „Clujul românesc”, care ridicau valuri de șovinism și „agitații subversive”. Totuși, opina cu aceeași ocazie dr. Teofil Vescan, „*când vorbești cu un român neconvins, încă (să) spui Ardealul românesc. Când vorbești cu un ungur, desigur vorbești altfel, cu scopul de a aduce oameni lângă noi, lângă mișcare. N-am fi comuniști dacă n-am pune așa problema.*”[868]

Poziția autorităților centrale față de funcționarii din vechea administrație

Prevăzători din fire, maghiarii clujeni au încercat să se pună la adăpost de eventualele neplăceri pe care viitorul le-ar fi pus în față. Astfel, din relatările lui Balogh Edgár aflăm că în luna mai 1945 era pusă în discuție intervenția Partidului pentru acei care se reîntorceau din Ungaria (fugiți cu armatele germano-maghiare), urmărindu-se purificarea lor acolo, fiind exclusă astfel purificarea acestora de către comisiile

[865] „Comunicatul Comisiei Superioare de Purificare”, în *Plugarii*, Anul II, Nr. 30, 4–11 aprilie 1945, p. 4.
[866] *Inspectoratul General Administrativ*..., Dos. 26/1947, f. 450.
[867] Lucrețiu Pătrășcanu, *Scrieri, articole, cuvântări, 1944–1947*, Ed. Politică, 1983, București, pp. 131–149.
[868] „Proces-verbal din 3–4 mai...”, Inv. 1, Dos. 1/1945, f. 49–50, 57.

românești.[869] Tot acum, o altă intervenție a venit din partea lui Ludovic Csőgör, care dorea să se intervină la guvern în favoarea numirii în funcțiile de primpretori a unor oameni „cinstiți" („democrați"), chiar dacă n-au calificarea necesară pentru această funcție. „*Este o alianță criminală formată din popă, notarul, învățătorul și funcționarii de la sate. Dacă nu vom fi în stare să plasăm la asemenea posturi de răspundere oameni cinstiți, aceste companii criminale își vor continua activitatea*",[870] opina acesta. Vom vedea pe larg, în capitolul III, care a fost politica autorităților centrale și locale adoptată în această chestiune, în ce măsură aceste intervenții și-au atins sau nu scopul. Până atunci însă, amintim două dintre telegramele referitoare la situația funcționarilor din Ardealul de Nord trimise de ministrul Teohari Georgescu prefecturilor și primarilor de aici, telegrame reprezentative pentru starea de haos care domnea în această perioadă în administrație. Este vorba de telegrama fulger cu nr. 13.702 din 2 iulie 1945, din care citim: „*Funcționarii administrațiilor de stat și locali din Nordul Ardealului refugiați cu armatele germane și maghiare nu vor fi primiți în serviciu*",[871] urmată de telegrama din 14 iulie, prin care prefecții și primarii erau înștiințați că funcționarii administrativi care s-au retras odată cu armatele germane sau maghiare și s-au întors mai târziu până la data primirii ordinului anterior (13.702) și care „*dau dovada că retragerea au făcut-o în executarea unui ordin superior și nu din motivul că erau animați de sentimente antidemocratice, pot fi reținuți și încadrați în funcții după o prealabilă și serioasă verificare din partea prefectului pentru prefectură, comune rurale și urbane nereședință și a primarului pentru municipii și orașe reședință. Domnii prefecți și primari de municipii și orașe reședință rămân personal responsabili de acești funcționari, și în cazul că se va constata că au propus pentru reținere elemente hitleriste, fasciste, legionare sau hortiste, vor atrage consecințe*".[872]

Între cele două telegrame a mai survenit o modificare. Primarul Tudor Bugnariu a fost schimbat de regele Mihai (prin Înalt Decret Regal, nr. 1811/ 7 iulie 1945) „pentru a româniza primăria orașului", opinează Ionuț Țene, cu social-democratul Gheorghe Chiciudean[873] (6 clase primare, tipograf-linotipist, 50 ani). Tot la 7 iulie 1945, pentru orașul Cluj sunt numiți doi ajutori de primar: Ștefan Dan (6 clase primare, 53 ani, muncitor tâmplar, care va deține această funcție până la 25 august 1947); dr. Ioan (János) Demeter, membru UPM, licențiat în drept, doctor în științe politico-economice, comunist, avocat, ziarist și profesor universitar la Universitatea „Bolyai". Va deține funcția doar cu puțin peste un an, până la 10 august 1946, când va fi înlocuit cu dr. Horia Titus Anca (membru PNL – Tătărescu). Imediat vor apărea primele critici la adresa administrației anterioare.

Ca urmare a politicii guvernului de la București, care s-a declarat pentru menținerea unor foști funcționari din perioada Dictatului, s-a creat în acest teritoriu o situație excepțională, care a generat probleme majore administrațiilor locale din Transilvania de Nord, asupra cărora vom insista în capitolul următor. În baza amintitului ordin, spre exemplificare, Municipiul Oradea avea funcționari de toate culorile: funcționari români, funcționari maghiari retrași odată cu armatele germano-maghiare, neprimiți în serviciu, dar și funcționari plecați cu armatele amintite, întorși și menținuți în serviciu, „*făcând dovada că retragerea n-au făcut-o fiind animați de sentimente antidemocratice, ci forțați fiind de împrejurări*."[874] Cu toate acestea, așa cum vom vedea în cuprinsul lucrării, au fost menținuți în funcții o serie de funcționari care vor fi găsiți vinovați de fascism, hitlerism sau șovinism abia după 1947 sau chiar după 1950. Aducem în acest sens exemplul Preturii Mureșului de sus, unde primpretorul dr. Rozsnyai Gheorghe, „*reacționar și șovinist maghiar, dușman înfocat al regimului, din motivul că și el este proprietar expropriat*", a ocupat acest post și înainte de 30 august 1940, și a fost menținut și de către regimul horthyst pe toată perioada celor 4 ani. După 1944, va păstra pe mai departe aceeași funcție, inclusiv în anul 1947. Între timp, va ocupa și funcția de președinte al Comisiei de plasă pentru reforma agrară, profitând de ocazie

[869] *Ibidem*, f. 26.
[870] *Ibidem*, f. 65.
[871] *Inspectoratul General Administrativ…,* Dos. 27/1945, f. 205.
[872] *Ibidem*, f. 202.
[873] Țene, „Și primul primar comunist…", *loc. cit.*
[874] Oradea, 14 august 1945, *Inspectoratul General Administrativ…,* Dos. 27/1945, f. 216.

pentru a comite o serie de ilegalităţi în favoarea prietenilor săi moşieri din plasă, stârnind nemulţumirea ţăranilor.[875]

În şedinţa Consiliului Politic al Judeţului Cluj din 10 decembrie 1945, prefectul Vasile Pogăceanu a înştiinţat Consiliul de ordinul telegrafic al MAI, nr. 45.932 din aceeaşi zi, potrivit căruia trebuie aplicată Legea de purificare a aparatului administrativ „*cu hotărâre riguroasă și continuitate până la complecta înlăturare a tuturor elementelor reacționare și anti-democratice, acesta ca unul din deziderat ele categorice exprimate de masele populare la 6 Martie 1945, operațiunea constituind una din piesele de bază ale actualului Guvern de largă concentrare democratică*”. Până aici suna bine pentru românii nedreptăţiţi. Prefectul însă a continuat, declarând că în judeţul Cluj nu sunt probleme, deoarece epuraţia aparatului administrativ a fost făcută în timp util şi anume: pentru funcţionarii proveniţi de la fostul Stat Maghiar sau din cadrul administraţiei autonome a judeţului, epuraţia a fost făcută în sensul că „*nimeni nu a fost primit ca funcționar în administrația județeană până nu a trecut prin Comisiunea de Epurare* ***constituită în acel timp*** *(s.n.)*”, formată, după cum ne amintim, în timpul administraţiei sovietice. În ce priveşte funcţionarii refugiaţi şi reîntorşi în Ardealul de Nord, aceştia toţi au fost supuşi epurării, „*în administrațiile unde au funcționat în timpul refugiului*”. Ca şi o dovadă a celor afirmate, prefectul a arătat că, în general, funcţionarii administraţiei judeţene „*au în prezent o atitudine democratică și pe zi ce trece se încadrează tot mai mult în vederile democratice, făcându-se în acest sens un simțitor progres. În fond nu sunt elemente rele, dar au nevoie de o educație, pentru a rupe cu felul lor de a fi din trecut*”. În speranţa că măsurile luate pentru „lămurirea” lor vor da roadele cuvenite, şi încă în scurt timp, propune luarea de măsuri doar pentru doi funcţionari: Botezan Ioan, fost impiegat la Prefectura Mociu, „*element cu convingeri reacționare, convingeri pe care de altfel caută să le propage ori de câte ori i se dă ocaziunea și menține o permanentă legătură cu cercurile reacționare*”, motiv pentru care prefectul propune epurarea lui, şi Murani Bela Victor, notar din Hida. Ultimul era învinuit că pe timpul cât a fost notar în timpul ocupaţiei maghiare s-a adresat femeilor care i-au solicitat ajutorul de concentrare cu expresia „*Treceți Feleacul la frați, că aceia au mai mulți bani*”. Iar când femeile primeau ajutorul de concentrare, se adresa cu expresia „*Pune laba*”, iar locuitorilor le tot repeta „*Măi bolșevicule, am să te trec Feleacul la frații tăi*”. În calitate de comandant al echipei de pompieri, se adresa românilor cu expresii de genul: „*Dacă nu executați treceți Predealul, bolșevici ce sunteți, că ați merita să vă împușcăm pe toți! Ce credeți, că va mai fi România Mare vreodată*?” şi lista poate continua. În cazul acestora, Consiliul Politic Judeţean a fost de acord, în unanimitate, ca „reacţionarul” Botezan Ioan să fie propus Ministerului Afacerilor Interne pentru a fi epurat din cadrul administraţiei, iar în privinţa notarului maghiar s-a hotărât să fie mutat disciplinar şi ţinut sub observaţie, ţinându-se cont şi de „circumstanţele atenuante”, care însă n-au fost expuse.[876] Aşadar, din nou simpatia unui român faţă de partidele din opoziţie a fost pedepsită mai drastic decât acţiunile antidemocratice din perioada Dictatului ale horthyştilor maghiari. Situaţia era similară şi în celelalte judeţe transilvănene. Epurarea care ar fi trebuit să-i aibă în vizor pe adevăraţii vinovaţi din perioada anterioară şi-a schimbat aproape total ţinta, lovind selectiv în oponenţii politici.

A doua zi, la 11 decembrie 1945, în cadrul şedinţei Consiliului Politic al jud. Maramureş, Ananie Vasile, reprezentantul PSD, a obiectat membrilor Consiliului că Legea de Epurare se aplică numai elementului românesc. Replica a venit din partea lui Coloman Kahan, reprezentantul Grupării Democratice Evreieşti, susţinut şi de alţii, motivând că nu se face deosebire de naţionalitate, reacţionarii şi fasciştii trebuind epuraţi indiferent dacă sunt români, maghiari, evrei sau ucraineni.[877]

Această situaţie se va menţine şi după un an de la instalarea guvernului Groza. Exemplificăm prin cazul funcţionarilor români clujeni PTT. Atât aceştia, cât şi opinia publică românească din Cluj şi-au exprimat indignarea şi consternarea pentru tratamentul la care au fost supuşi de către autorităţi. După ce au fost ameninţaţi, jigniţi şi dominaţi de horthyştii maghiari, au suportat refugiul timp de patru ani, noul

---

[875] *Ibidem*, Dos. 26/1947, f. 453.
[876] *Ibidem*, Dos. 6/1946, f. 110–111.
[877] *Ibidem*, f. 87.

regim i-a „epurat” fără a avea ceva compromițător în trecutul sau prezentul lor, lăsându-i din nou pe drum, deși mulți dintre ei au servit instituția 15–20 de ani, pentru simplul motiv că „sunt români și bănuiți că nutresc sentimente național-țărăniste”. Elementele cele mai destoinice au fost îndepărtate din Poștă la propunerea vechilor horthyști și fasciști cu activitate în vechile organizații dictatoriale. Funcționarii PTT din Cluj au fost propuși pentru epurare de horthyștii Szabó, Rostaș și cunoscutul legionar Dumitru Bitang.[878] Inclusiv inspectorul general PTT, Dumitru Oniță, care a fost trimis în septembrie 1944 în Transilvania pentru organizarea Poștei, a fost cercetat în septembrie 1946, la cererea lui Serghei Niconov (șeful spionajului român), pentru întreținerea de legături cu maniștii din localitate și pentru tatonarea creării unui Inspectorat General de Control PTT al Transilvaniei pe baze regionaliste, deși acesta declara că a colaborat în special cu FND și Sindicate, prin inspectorul PTT Nicolae David, membru de partid. Din cercetări a reieșit faptul că a avut o activitate „distructivă” în perioada 1944–1945, nu a avut relații cu FND sau cu Sindicatele, dimpotrivă, a împiedicat activitatea acestora.[879]

Raportul Comitetului Județean Bihor al FP pe luna ianuarie 1946 menționa faptul că organizația PSD de aici are „cadre formate în special din foști horthyști maghiari, șoviniști notorii”, iar liderii săi nu erau cetățeni români și susțineau în ședințe autonomia Ardealului. De origine maghiară erau și șeful Inspectoratului de Poliție și al Siguranței locale. În plus, se menționa, „avem foarte multe ziare și reviste maghiare de tot felul, aduse de la Budapesta”. Potrivit lui Ion Zainea, situația era similară și în județele Maramureș, Satu-Mare și Sălaj.[880] În luna martie 1946, în comuna Baia-Sprie românii erau torturați, iar la instituțiile de aici se vorbea numai limba maghiară.[881]

În luna ianuarie 1946, Prefectul clujean a venit cu alte două propuneri de epurare a doi români: Bujor Vodă, pretorul plășii Călata, și Meseșan Vasile, secretarul comunei Petrindul Mare. Pentru primul, președintele PNL – Tătărescu, dr. Eugen Dunca, s-a declarat pentru o anchetă în prealabil, prin care să fie aduse la dosarul acuzatului probe serioase, scrise. Prefectul însă a considerat această anchetă inutilă, din moment ce epurarea i-a fost solicitată de către Frontul Plugarilor, pe motiv că numitul are o atitudine „reacționară” la serviciu și nu înțelege să-și schimbe atitudinea, deși a fost admonestat. Hotărârea Consiliului, în unanimitate de voturi, s-a pronunțat pentru epurarea ambilor funcționari (acuzațiile aduse secretarului nu sunt notate în procesul verbal al ședinței), opinie separată făcând doar Eugen Dunca, acesta opunându-se epurării celor doi, pe motivul inexistenței dovezilor scrise și a lipsei anchetelor prealabile. Aceeași poziție hotărâtă de protest în fața epurării fără dovezi incriminatorii a altor funcționari o va adopta și în ședințele următoare, găsind un aliat în persoana lui Iosif Tis, reprezentantul PNP[882] Îndrăzneala de a avea opinie separată, când spiritul de turmă era în toi, îl va costa mai târziu.

Deși prefecții numiți în anul 1945 erau considerați democrați, la finalul anului raportul politic al Regionalei Cluj trădează o mare neliniște. Cu ocazia conferinței de la Interne, ținută cu prefecții și delegații politici, s-a anunțat că vor fi schimbați prefecții și după împărțirea care s-a făcut în Regionala Cluj nu rămâne niciun prefect comunist. Din trei pe care îi avea, toți au fost propuși pentru schimbare, în locul cărora urmau să intre țărăniști sau social-democrați. „*Cu aceste schimbări vom avea unele greutăți mari unde va trebui să ducem o muncă de explicații*”.[883] În acest context, în ianuarie 1946 prefectul Pogăceanu, care a făcut parte din conducerea tineretului comunist român din Transilvania în decursul ocupației lui Horthy, a primit vot de blam pentru „muncă superficială și lipsă de combativitate” la Prefectură.[884] Va fi însă menținut în funcție.

---

878 M.B. Moldoveanu, „Prigoana împotriva funcționarilor români PTT”, în *Patria*, Anul XXVII, Nr. 39, 4 aprilie 1946, p. 4.

879 *Comitetul Regional PCR Cluj*, Inv. 1, Dos. 9/1946, f. 9, 10.

880 A.N.D.J.BH., Fond *Comitetul Județean Bihor al Frontului Plugarilor*, Dos. 7/1946, f. 76–77, *apud* Zainea et al., *op. cit.*

881 *Inspectoratul General Administrativ*…, Dos. 6/1946, f. 198.

882 Cei prezenți la această ședință din data de 18 ianuarie au fost: Vasile Pogăceanu (prefect), dr. Eugen Dunca (PNL), Radu (PC), Lengel Samuilă (PSD), Pitea Pompei (PNP), Hollandus Samuilă (UPM) (*Ibidem,* f. 117–118, 259).

883 *Comitetul Regional PMR Cluj*, Inv. 1, Dos. 1/1945, f. 177.

884 *Comitetul Regional PCR Cluj*, Inv. 2, Dos. 6/1946, f. 1.

Reforma agrară pe raza județului Cluj

În paralel cu opera de „purificare” a societății, PC a dus o muncă la fel de grea pentru realizarea reformei agrare. Sub îndrumarea comuniștilor, încă de la finalul anului 1944 în mediul rural au început să se creeze „organele proprii de luptă” pentru înfăptuirea reformei agrare, „comitetele țărănești”, sindicatele de muncitori agricoli. Sub conducerea partidului, comitetele țărănești/sătești, au mobilizat o parte a țărănimii împotriva moșierimii și a „fasciștilor” din aparatul de stat. Din rândurile lor s-au recrutat organele de conducere ale comunelor, care au înlocuit, adesea prin luptă, vechile organe administrative de la sate, situație pe care o regăsim în numeroase comune clujene.

Călăuzindu-se după indicația leninistă *„dacă veți aștepta până se va scrie legea, iar voi singuri nu veți dezvolta energia revoluționară, nu veți avea nici lege, nici pământ*”,[885] PCdR a îndemnat țărănimea să ia cu de la sine putere pământurile din mâinile moșierilor. În octombrie 1944, Prefectura „democrată” a județului Cluj a acordat țăranilor, potrivit ziarului „Plugarii”, dreptul de a lua în folosință 14.000 iugăre de pământ părăsite de moșierii fugiți cu armatele hitleriste.[886] Așadar, așa cum va recunoaște Primăria Municipiului Cluj (printr-o adresă datată la 20 iulie 1946 și trimisă Comisiei de îndrumare a aplicării reformei agrare a județului Cluj), lucrările de reformă agrară de pe teritoriul municipiului s-au început cu mult înainte de apariția și aplicarea *Decretului-lege pentru înfăptuirea reformei agrare* Nr. 187 din 23 martie 1945.[887] La ordinul prefectului județului și al FND, lucrările au fost făcute fără respectarea formelor, samavolnic, fără dosare de acte.

Decretul – lege Nr. 187 – semnat de rege și promulgat la 22 martie 1945 – prevedea, printre altele, trecerea asupra statului, pentru a fi împărțite celor îndreptățiți, a bunurilor criminalilor de război și ale celor vinovați de dezastrul țării, pământurile celor ce s-au refugiat în țările cu care România era în stare de război ori în străinătate după lovitura de stat și bunurile cetățenilor români care au luptat împotriva Națiunilor Unite. Exproprierea se făcea fără nici o despăgubire.[888] Dezordinea în acte a fost similară și acum, după formarea Comitetelor locale de împroprietărire conform legii. Acestea nu au întocmit procese-verbale sau decizii, pe motiv că erau compuse din îndreptățiți, oameni simpli, fără experiență administrativă, iar Primăria nu a dispus de personalul necesar ca să delege câte un secretar la fiecare dintre cele opt comitete locale de pe raza municipiului.[889] Inevitabil, nemulțumirile erau în toi.

La scurt timp după legiferarea reformei agrare, la începutul lunii mai 1945, subprefectul dr. Lajos (Ludovic) Csőgör opina că această reformă nu a fost rezolvată în practică în spirit democratic, ci în paguba populației maghiare, în unele locuri dorindu-se exproprierea unor moșii de 8–14 iugăre (ex: Suceag) pe motiv că proprietarii sunt fasciști, că au fugit cu trupele germano-maghiare. Această problemă a devenit astfel „cuibul, izvorul șovinismului maghiar”. Pentru remedierea acestei probleme, viceprefectul se declara pentru formarea unor comisii formate din PC, PSD, FP și UPM, astfel încât problema reformei să nu mai fie încredințată exclusiv sătenilor. Nicolae Goldberger, în schimb, era împotriva acestui punct de vedere. Conștient că nu este atâta pământ cât să ajungă fiecărui țăran îndreptățit la împroprietărire, acesta a optat pentru o tactică mai subtilă. Dacă această problemă ar fi revenit unor asemenea comisii, toate nemulțumirile țăranilor s-ar fi îndreptat împotriva acestor partide sau organizații politice. Lăsând problema în mâinile sătenilor, se puneau la adăpost de aceste nemulțumiri.[890]

Dacă maghiarii erau nemulțumiți de împărțirea pământului, plugarii români, pe lângă această nemulțumire, mai aveau una, ridicată de Pavel Bojan: E.M.G.E. – asociația agricultorilor maghiari, care ar fi trebuit să fie desființată și reorganizată în E.G.E., ca organizație economică a tuturor plugarilor fără deosebire de naționalitate –, a dat pluguri unui număr mai mare de maghiari, în detrimentul plugarilor

885 Gheorghiu, Roman, *op. cit.*, p. 29.
886 *Plugarii*, Anul I, Nr. 1, 5 noiembrie 1944, p. 1.
887 Vezi Legea Nr. 187 din 23 martie 1945, în *Colecțiune*..., Tomul XIII, 1–31 martie 1945, pp. 356–361 și Regulamentul Nr. 4 al legii pentru înfăptuirea reformei agrare Nr. 187 din 1945, *Ibidem*, Tomul XIII, 1–13 aprilie 1945, pp. 17–23.
888 „Decret – lege pentru înfăptuirea reformei agrare”, în *Adevărul Ardealului*, Nr. 4, 1 aprilie 1945, p. 1.
889 *80 de ani*…, p. 25.
890 „Proces-verbal din 3–4 mai 1945...”, Dos. 1/1945, f. 67, 78.

români.[891] Trecând peste noianul de nemulțumiri, parțial amintite în prima parte a acestui capitol, amintim câțiva dintre moșierii expropriați în județul Cluj după data de 26 februarie 1945, când a început exproprierea pământurilor marilor proprietari și a acelora care au fugit „la inamic”:

- Com. Larga – Gall Elemér, fost prefect sub regimul horthyst, fugit cu fasciștii.
- Com. Suciag – Dr. Eugen Dunca, președintele PNL – Tătărescu. Moșia acestuia, totalizând 240 jug., i-a fost expropriată în luna martie 1945.
- Com. Jucul de Jos – Contele Teleki. Moșia acestuia, de 164 jug., a fost împărțită la 69 de familii.
- Com. Cordoș – Alexandru Vaida-Voievod, politician PNȚ, fost ministru de interne. Expropriat în același timp cu profesorul Gyergyay, „vinovați de război”, moșiile acestora fiind împărțite între „104 familii nevoiașe, români, unguri și hoștezeni din Dâmbul Rotund”.[892]
- Com. Bonțida – Grof Banfi (Bánffy) Miklos, conducătorul regionalei Cluj a UPM – 700 jug. teren arabil.
- Vajda-Cămăraș – Contele Bethlen István, prefect al Clujului în perioada septembrie 1940 – octombrie 1944. Moșia sa de 300 jug. a fost împărțită la câteva sute de familii. [893]

În fruntea consiliului județean se aflau dr. Valentin Bude, Alexandru Coroiu, Aurel Duma, dr. Ștefan Homorodeanu și dr. Iuliu Micșa, cunoscut fruntaș național-țărănist, care, *„deși n-a renunțat la partidul N.Ț., a intrat totuși în consiliul FND-ului, desolidarizându-se însă de reacționarii din partidul său. De altfel aproape toți din cei citați mai sus deși în trecut sau chiar azi fac pate din grupările partidelor istorice, sunt democrați sinceri și-și dau laolaltă contribuția în opera pe care a început-o FND*”[894]

Lista celor expropriați poate continua cu dr. Miclosi, Salamon Béla, Victor Ilieș, Gróf Teleky Ella, Varga Andraș, dr. Jelen Gyula, Baron Horváth Kálmán, moșierul Eugen Bruner, Zsigmond Ákos (fugit cu fasciștii, dar reîntors în martie 1945), Valentin Kis, Alex Lazar, Gróf Bethlen István, Francisc Lékai, Gróf Barcsai, Gróf Victor Galos (fugit cu fasciștii), Gidofalvi István (fugit cu nemții) ș.a.[895]

Reforma agrară era înfățișată ca fiind al treilea mare succes al „poporului”, după venirea guvernului „de concentrare democratică” și reintegrarea Nordului Ardealului în România.

Orașul Cluj, centrul activităților propagandiste

După instalarea guvernului Groza, forțele „democratice” au trecut la acțiuni politice și administrative mai hotărâte, atacând frontal problemele majore ale „reconstrucției țării și dezvoltării ei multilaterale”. Acestui obiectiv i-au fost consacrate congresele, conferințele și adunările generale ale organizațiilor „democratice” și asociațiilor profesionale, desfășurate în cursul lunilor mai și iunie 1945. La Cluj, asemenea acțiuni au avut loc în cadrul unor organizații ca Frontul Plugarilor (care își avea aici centrul regional pentru întreg nordul Transilvaniei), apoi Apărarea Patriotică, Uniunea Patrioților, Uniunea Femeilor Antifasciste, Uniunea Tineretului Progresist.

În lunile martie și aprilie, CC al PCR a organizat numeroase conferințe și consfătuiri, la care au participat conducători de partid, instructori centrali, secretari regionali și alte cadre de răspundere din aparatul de partid și din conducerea organizațiilor de masă. S-au analizat cu această ocazie diferite aspecte ale activității partidului în noile condiții interne: politica de alianțe, relațiile dintre PCR și PSD, Frontul Plugarilor, MADOSZ-ul, mișcarea sindicală etc.

Printre consfătuirile de acest gen se înscrie și cea a prefecților din nordul Transilvaniei, ținută la Cluj la 5 aprilie 1945, care a reprezentat un „triumf al cauzei democratice și a înțelegerii depline a popoarelor

[891] *Ibidem*, f. 67.
[892] Moșie de 80 jug. arabil, și 50 jug. grădină cu pomi („Țăranii și-au luat pământul dela moșieri în jud. Cluj”, în *Plugarii,* Anul II, Nr. 29, 28 martie 1945, p. 2).
[893] *Ibidem*, *loc. cit.*
[894] „În județul Someș s-au expropriat două mari moșii a lui Alex Vaida-Voevod și Fehérvári”, în *Plugarii*, Anul II, Nr. 26, 4 martie 1945, p. 3.
[895] „Țăranii și-au luat pământul…”, p. 2.

conlocuitoare".[896] Acest „triumf" era de o falsitate izbitoare. În realitate, conflictele interetnice se acutizau în această perioadă. Potrivit lui Goldberger, imediat după instalarea noului guvern, au început să vină înapoi fasciștii, cu scopul de a-și ocupa vechile poziții, lucru posibil datorită poziției binevoitoare a regimului, dar și datorită faptului că se guverna pe baza legislației fasciste anterioare. Șovinismul a crescut după 6 martie, presa comunistă axându-se după această dată pe campanii împotriva opoziției politice, lăsând la o parte lupta împotriva șovinismului.[897]

Sărbătorirea zilei de 1 Mai a adus nemulțumiri în rândurile tuturor locuitorilor orașului, prin faptul că s-a organizat „1 Mai roșu": au fost interzise atât steagurile românești, cât și cele unguresți, în favoarea steagului roșu, reprezentând Uniunea Sovietică. Decizia a aparținut Biroului Regional, iar acesta a luat hotărârea având în vedere următorul considerent: „*în loc să* (decât să) *vedem steag românesc, mai bine renunțăm și la steagul unguresc*".[898] Așadar, nu dragostea față de Uniunea Sovietică a determinat alegerea acestui steag, ci ura față de populația românească. Manifestația a fost foarte disciplinată, „*toată lumea a venit foarte frumos, însă fără suflet*", folosind expresia lui Goldberger. Până și preoților li s-a pretins să vină cu steaguri roșii, acompaniați de țărăncile gătite cu basmale roșii. „*Am avut impresia că la Cluj*, continua acesta*, parcă de silă au mers oamenii la demonstrație*".[899] A mai apărut câte un steag românesc sau unguresc, care au făcut vâlvă, însă tov. Lajcsák Iuliu își exprima siguranța că în următorul an nu vor mai fi probleme, fiindcă „totul va fi numai roșu până atunci".[900] Prefectul Vasile Pogăceanu a arborat la Prefectură atât steagul roșu, cât și tricolorul românesc, ceea ce l-a determinat pe Paul (Pál) Veress să strige pe stradă după prefect să pună și steagul maghiar, pentru a nu fi „nici un bai". Tot acesta din urmă s-a declarat pentru menținerea emblemelor din timpul regimului horthyst, dând exemplul Uniunii Sovietice: „*dacă pe clădirea Kremlinului poate să rămână vulturul cu două capete* (stema Imperiului Rus)*, atunci noi trebuie să educăm oamenii să poată suferi pe un monument istoric embleme istorice, cum este coroana de pe statuia lui Mátyás Király*".[901] (Urmărind puțin traiectoria carierei comunistului Paul Veress, fost mecanic, aflăm că la 25 august 1947 a fost numit ajutor de primar la Primăria Cluj, după care, la 27 octombrie 1951, este ales președinte al Comitetului executiv al Sfatului popular al orașului de subordonare republicană Cluj, în locul ceferistului Vasile Deac, care este numit președinte al Comitetului executiv al Sfatului Popular al regiunii Cluj).[902]

În perioada următoare Clujul va găzdui o serie de întruniri ale tuturor forțelor politice.

În zilele de 3–4 mai a avut loc la Cluj consfătuirea Regionalei Cluj a Partidului Comunist Român, în care, pe baza îndrumărilor CC al PCR, au fost luate o serie de măsuri pentru munca politică, organizatorică și reconstrucția economică din această parte a țării. În noile condiții, centrul de greutate al luptei de clasă s-a strămutat, treptat, în domeniul economic. Problemele economice erau puse pe seama „reacționarilor" care „sabotau" economia țării. De la polul opus, partidele istorice aruncau întreaga vină în cârca Partidului Comunist.[903]

Cu ocazia acestei conferințe, Nicolae Goldberger a adus în discuție problema șovinismului: „*Știm bine că masele maghiare au suferit timp de 20 de ani, iar masele românești în acești din urmă patru ani. Aceste suferințe, desigur, au produs în aceste mase de diferite naționalități nu numai dezvoltarea simțului*

[896] *Făclia* (Cluj), 5 aprilie 1945, *apud* Pascu, *op. cit.*, p. 482.
[897] „Proces-verbal din 3–4 mai...", Inv. 1, Dos. 1/1945, f. 34, 47.
[898] *Ibidem*, f. 22.
[899] *Ibidem*, *loc. cit.*
[900] *Ibidem*, f. 31.
[901] *Ibidem*, f. 71–72.
[902] *80 de ani...*, pp. 29, 44.
[903] La conferință au participat: Nicolae Goldberger, Vasile Vaida (secretarul politic al Comitetului Regonal Cluj), Teofil Vescan, Alexandru Jakab, Jordáky Ludovic, Victor Teodoru, Vasile Pogăceanu, Mihai Pop, Pavel Bojan, Iuliu Lajcsák, Ludovic Hencz, Vasile Sfârlea, Susana Mráz, Iosif Papp, alături de comuniști din Turda, Bistrița, Zalău, Dej, precum și Ioan Cioclu, Ioan Vass, Gabor Klein, Gh. Mărgineanu, Mihai Gomboș, Iuliu Cosma, Simó Gyula, Nagy István, dr. Josepovits Regina, Ioan Várady, Veress Pál, Tudor Bugnariu, Ioan Demeter, Ludovic Csögör, Balogh Edgár, L. Albert, Romulus Hatos, Ady László, Fanny Leibovici și Agneta Bojan (secretar de ședință) („Proces-verbal din 3–4 mai...", Inv. 1, Dos. 1/1945, f. 17–19).

național al fiecăruia, ci și un șovinism accentuat. Această atmosferă are reprezentanții săi și în Partidul nostru, până și în Comitetul nostru Regional. Aceasta și din partea ungurească și din partea românească. Un comunist, în Partidul Comunist, nu poate deveni nici reprezentantul ungurilor, nici reprezentantul românilor. Unitatea Partidului nostru este puterea noastră, este forța noastră. În momentul când șovinismul intră în Partid, își ridică capul o dezbinare și spargerea unității Partidului este iminentă. Masele vor vedea în conducători la unii că țin cu ungurii, iar la alții că țin cu românii […] Trebuie să constatăm cu regret, continua Goldberger, *că în loc ca de la data de 6 Martie încoace să scadă numărul acestor manifestări șovine, merge în creștere. De aceea noi trebuie să punem aici un punct, să facem o cotitură în munca noastră [...]*”.[904]

Un alt subiect adus în discuție în cadrul conferinței a fost problema indisciplinei, care trebuia rezolvată potrivit sintagmei „crede și nu cerceta”: „*tovarășii noștri vorbesc în public, critică faptele guvernului. Vorbesc în fața membrilor noi cu o ușurință criminală. Tovarășii noștri vorbesc și de Partidul nostru într-un fel ce nu este admisibil […] Dacă s-a luat o hotărâre, această hotărâre trebuie să fie primită ca o măsură justă*”.[905]

La scurt timp, între 6–12 mai 1945, s-au desfășurat la Cluj lucrările primului congres al Uniunii Populare Maghiare, la care a participat și primul ministru Petru Groza. Congresul a hotărât ca UPM, alături de ceilalți oameni ai muncii, să își „*intensifice efortul în acțiunea de refacere și democratizare a României*”.[906] După Congres, la 13 mai, a avut loc o mare adunare populară la care au participat, conform presei comuniste, peste 20.000 de muncitori, plugari și intelectuali maghiari, pe arena sportivă din localitate. Oratorul principal, Petru Groza, a ținut un discurs într-o limbă maghiară „ireproșabilă”, terminându-și discursul strigând: „*Trăiască prietenia romano-maghiară! Acesta îmi este crezul!*”. Presa comunistă a atribuit acestui congres o însemnătate imensă. *„Felul cum a decurs, hotărârile care au fost luate,* scria „Adevărul Ardealului”, *arată clar că UPM și, prin ea, marea masă a ungurilor democrați din țara noastră, vor să ajute cu toată puterea lor guvernul democrat român, care îi asigură drepturi de cetățeni egali, desființând noțiunea de «minoritar». Manoperele sinistre ale reacționarilor de sub acele părți, de genul Maniu și Rădescu, n-au prins.[…] Frontul unic al democrației române și maghiare, formează un zid de nepătruns pe care se vor sfărâma intrigile acelora care mai vor și astăzi să împiedice înfrățirea acestor două popoare, care în trecut au suferit atât de mult.*”[907] După cum nota Alain Du Nay, UPM, cu cei 400.000 de membri ai săi, a fost reazemul principal al guvernului lui Groza. Cel puțin în prima perioadă probabil au fost mulți cei care credeau cu adevărat că socialismul va rezolva antagonismele seculare româno-maghiare.[908]

În cursul zilei de 5 august 1945, un grup de civili înarmați a făcut plimbări demonstrative în camioane prin centrul orașului Cluj, unde publicul românesc aștepta intrarea trupelor române. Preotul Nicolae Oprea din Bonțida (Cluj) a declarat că a văzut lângă catedrala ortodoxă puști mitraliere și mitraliere camuflate în tufișuri de către poliția civilă maghiară. În seara aceleiași zile, a fost primită în oraș Divizia a 8-a Cavalerie, înapoiată de pe front. Au luat parte mai multe mii de oameni, în marea majoritate români, iar primirea a fost făcută în cadrul unei impresionante manifestări naționale. În momentul în care ultimele coloane militare se îndreptau spre ieșirea orașului, gărzile civile înarmate ale fabricii „Dermata” și municipiului Cluj au deschis foc cu puști, pistoale și arme automate asupra publicului românesc de pe stradă și asupra ostașilor ce făceau poliția coloanelor. S-a strigat de grupele de civili maghiari: „Jos Regele!” și „Jos armata capitaliștilor care nu e democrată, ci fascistă!”. Violențele s-au soldat cu morți și răniți. O comisie de anchetă a început instrumentarea cauzei, care a durat câteva zile, iar rezultatele au fost strict secrete și comunicate direct ministerelor de resort. Comisia de anchetă a fost condusă de ministrul de interne Teohari Georgescu și ministrul de război C. Vasiliu-Rășcanu, care au aruncat vina evenimentelor, cum era de așteptat, pe seama provocărilor membrilor Partidului Național Țărănesc, deși din depozițiile diferiților martori oculari a reieșit

[904] *Ibidem*, f. 21, 22.
[905] *Ibidem*, f. 36.
[906] Pascu, *op. cit.*, p. 484.
[907] „Uniunea Populară Maghiară s-a pronunțat pentru guvernul român democrat”, în *Adevărul Ardealului*, Anul I, Nr. 11, 17 mai 1945, p. 3.
[908] Vezi Alain Du Nay, *Români și maghiari în vârtejul istoriei*, Editura Matthias Corvinus, Buffalo ─ Toronto, 2001, p. 86.

limpede că cele întâmplate au fost dinainte pregătite în cele mai mici amănunte de maghiarii din PC și Uniunea Populară Maghiară, în înțelegere cu Timofi, chestorul poliției Cluj. Prin aceste evenimente s-a urmărit justificarea menținerii Clujului și a Transilvaniei de Nord sub ocupație rusească.[909]

După câteva zile de la incidente, în condițiile în care PC făcea eforturi mari pentru întărirea regimului comunist, s-au desfășurat în toată țara lucrările conferințelor regionale ale PCR, care au organizat activitatea organizațiilor partidului din fiecare regiune, stabilind sarcinile de viitor. Comitetul regional Cluj al PCR (care conform surselor din 1974 număra peste 10.000 de membri de partid, din care 3000 numai în orașul Cluj) și-a ținut conferința în zilele de 14–15 august 1945.[910]

Simultan cu această conferință, la 14 august s-a decretat anularea unor acte de dispozițiune încheiate în timpul ocupațiunii ungare, prin Legea Nr. 645.[911]

Conferințele regionale au avut scopul de a pregăti Conferința Națională a PCR, care a avut loc la București între 16 și 21 octombrie 1945. Aceasta va fi urmată de o nouă conferință a Regionalei Cluj, la 15 decembrie, care, printre altele, propunea: o nouă campanie pentru lămurirea maselor românești și unguresti că „soarta ne leagă împreună și nu este altă dezlegare decât înfrățirea adevărată”; ținerea „cu mână de fier” a administrației; crearea unui sprijin moral și material în sânul maselor; demascarea elementelor sabotoare, „fie și regele”; epurarea radicală a conducerii comunelor.[912]

Societatea de Prietenie Româno-Americană

La finalul anului 1945, țărăniștii clujeni aveau mari speranțe că vor câștiga alegerile ce se preconizau în viitorul nu prea îndepărtat. La sediul PNȚ-ului din strada Regina Maria, aproape zilnic erau ținute consfătuiri confidențiale, între orele 4–7 seara. De obicei, la aceste consfătuiri erau prezenți președintele Asociației de Prietenie Româno-Americană, profesorul Alexandru Borza (întemeietorul Grădinii Botanice din Cluj-Napoca), dr. Aurel Socol (avocat, ziarist), dr. Titus Crișan (asistent la Facultatea de Drept din Cluj), dr. Jeleriu, dr. Simion Nemeș (avocat), dr. Ion Hitea, dr. Aurel Stănescu, dr. Romulus Boilă (decedat la scurt timp), pr. Miron, pr. Vidican, pr. Teodor Ciceu, dr. Titus Anca, dr. Popovici, dr. Virgil Bârzău, Ion Albu, Ghica Buna, st. Nicu Bușnior, st. Cascu, I. Ciungeanu (textilist), Emil Marinca, pr. Dumitru Dan, pr. Dumitru Manu ș.a. Printre aceștia, se afla și un informator comunist, care ținea Poliția la curent cu tot ce se întâmpla în timpul întrunirilor. Într-o astfel de ședință s-a hotărât să se facă propagandă cât mai largă Societății Româno-Americane, în special în rândurile tineretului, inclusiv în școli. În învățământul superior această activitate era deja pusă în practică. În scopul amplificării propagandei anticomuniste, Societatea dorea înființarea unei școli de agitatori pentru studențime, și în special pentru cercurile muncitorești (hotărârea definitivă aparținea lui Emil Hațieganu).

Potrivit informatorului, în posesia lui Aurel Stănescu se afla o listă cu elementele comuniste periculoase. În cazul în care PNȚ-ul ar fi câștigat alegerile, iar Stănescu ar fi fost numit chestor, aceste elemente urmau să fie arestate sau sancționate. Pe listă figurau: dr. Teofil Vescan, dr. Constantin Daicoviciu, dr. Teodor Bugnariu (conducătorul PNP), Augustin Alexa (președintele Consiliului Sindical), Ghira Morariu, dr. Teodor Pascu, Vasile Vaida (secretarul Regionalei PCR Cluj), Alexandru Boșca, Vasile Pogăceanu (prefect), Gheorghe Timofi (fostul chestor al Clujului), Emil Petrovici (redactorul ziarului „Tribuna Nouă”), N. Haralambie (maior din „Tudor Vladimirescu”), dr. Mihail Kernbach, prof. Ivășcanu Moldovan. Avocatul Stănescu, conform aceluiași informator, a întocmit o listă separată cu comuniștii maghiari, dar fiind foarte lungă informatorul n-a putut-o copia, iar caietul care cuprindea lista era nedezlipit de avocat.[913]

Societatea organiza baluri și seri dansante, unde se asculta muzică jazz, considerată o formă de protest, de „dizidență”, în acea perioadă. La aceste întruniri „nu lipseau niciunul dintre reacționarii români”,

[909] „Nota informativă a Inspectoratului General al Jandarmeriei, Inspectoratul de Jandarmi Cluj, Nr. 908 din 6 august 1945”, în *Minorități... Maghiarii… (1945–1955),* pp. 155–156, 165, 182–184.
[910] Pascu, *op. cit.*, p. 484; *Comitetul Regional PMR Cluj*, Inv. 1, Dos. 1/1945, f. 96–115.
[911] *Colecțiune*..., 1 august-31 decembrie 1945, pp. 1551–1556.
[912] *Comitetul Regional PMR Cluj*, Inv. 1, Dos. 1/1945, f. 149–153, 170.
[913] *Inspectoratul de Poliție Cluj*, Inv. 399, Dos. 637/1946, f. 3–4.

motiv pentru care s-a aflat sub lupa comuniștilor și în anii următori. În 1947 Asociația era bănuită că ar fi pus în circulație, la Cluj, o serie de scrieri cu caracter anticomunist, rezumate ale diferitelor cărți și articole scrise în America sau în țările occidentale. Lucrările (printre acestea și un discurs al ziaristului Pamfil Șeicaru la Radio Lisabona) și-au găsit adepți în special printre intelectuali și studenți.[914]

Anul electoral 1946

La 4 martie 1946 a avut loc în Mănăștur-Cluj o mare întrunire a organizației locale național-țărăniste. Întrunirea, menită să aducă un omagiu „credinței neclintite" în steagul partidului național-țărănesc și curajul desăvârșit de care au dat dovadă mănăștUrenii în cele mai grele vremuri și în special în cei patru ani de oprimare horthystă, s-a bucurat de prezența unui impunător număr de participanți veniți din toate colțurile Clujului. [915]

La întrunire au participat prof. dr. Gheorghe Popoviciu (președintele interimar al Organizației locale a PNȚ), prof. Giurgiu, dr. Aurel Socol (președintele sectorului), P. Macavei (directorul școlii primare), Iuliu Boilă, Mircea Pălăgieșu, conf. Victor Iancu. De asemenea, a fost reprezentată și secția feminină a partidului, prin secretara generală a secției din țară, Mihăilescu și Victoria Liteanu,[916] președinta organizației feminine din Cluj ș.a.[917]

Un subiect asupra căruia s-a insistat a fost activitatea FND de ponegrire a tot ce înseamnă opoziție. În prima fază a delirantei avalanșe FND-iste, începută odată cu instaurarea regimului Groza și până la cruciala conferință de la Moscova, „*nu s-a cunoscut măsură și condescendență în niciun domeniu. Libertinajul celor mai bizare afirmații, a celor mai fanteziste injurii a caracterizat faza convulsivă și cu spume a protagoniștilor «noii lumi»*".[918] Figura politică cea mai morală, „*exemplul de consecvență cea mai susținută întru cele ale democrației celei adevărate, părintele patriei și figura cea mai populară a românismului de pretutindeni, d. Iuliu Maniu*", a fost implicat în cele mai ilariante construcții ale unei fantezii ce depășește orice imaginație. „*Fascist, trădător de neam, dușman al clasei muncitorești, vârf al reacțiunii, și șeful sabotajului ce face atâtea dificultăți actualului regim, d. Iuliu Maniu și partidul național-țărănesc au cunoscut toată gama furiei dezlănțuită fără control*". Această „campanie sterilă" a avut drept rezultat amplificarea gloriei lui Maniu, „*care se bucură azi de adeziunea și sprijinul întregii opinii românești*". Demn de reținut, spuneau ironic țărăniștii, este faptul că „*nicicând n-a trecut în toată această fază de luptă și defăimări sterile, prin capul vreunui FND-ist ideea că-n definitiv tot ceea ce face PNȚ nu este decât așa de cunoscuta uzanță într-un regim democratic, adică opoziție*". Și oricum a fost intitulată lupta țărănistă, numai „opoziție" nu i s-a spus, fiindcă regimul „*de dreptate socială și de democrație «sui generis» al FND-ului n-are nevoie de așa ceva, dat(ă) fiind infailibilitatea ideologiei și a apucăturilor pentru susținerea ei*".

Apoi, deși conferința de la Moscova, juriul celor trei mari puteri, a dat câștig de cauză partidelor istorice, nu s-a schimbat cu nimic mentalitatea FND-istă. „*Nu suntem nici azi măcar, socotiți și numiți opoziție, așa cum toată lupta apreciată de cele 3 mari puteri ne-ar da dreptul să fim numiți*", cu toate că partidele istorice aveau reprezentanți în guvern. Concluzia unui astfel de comportament nu poate fi decât

---

914 *Comitetul Regional PMR Cluj*, Inv. 1, Dos. 10/1946, f. 48.

915 „Mănășturul credincios steagului Partidului Național-Țărănesc", în *Patria*, Anul XXVII, Nr. 13, 5 martie 1946, p. 3.

916 În cadrul adunării, s-a arătat mănășturencelor că PNȚ a preconizat pentru prima dată în România acordarea de drepturi femeilor. Există totuși documente care susțin că participarea la vot a femeilor a fost privită cu diferite grade de ostilitate de membrii partidelor istorice, în special de PNȚ, iar ziarul „Dreptatea" a ridiculizat de mai multe ori vizitele Anei Pauker făcute femeilor de la sate (Ilarion Țiu, „Comunism – La alegerile din 1946 se introduce vot universal", în *Jurnalul Național,* 13 iunie, 2006). Pe de altă parte, comuniștii au răspândit tot felul de zvonuri cu scopul obținerii voturilor electoratului feminin. Este cunoscut incidentul petrecut în timpul alegerilor din Cluj, unde „*a apărut o neașteptată influențare a unguroaicelor. Femei bătrâne de 70–80 de ani, cu scăunașe aduse de acasă, se așezaseră la rând pe vreme ploioasă, așteptându-și rândul la vot. Li se spusese că persoana care nu votează cu Uniunea Populară Maghiară nu va mai primi rația de zahăr*" (Cristian Troncotă, „Armata democratizată votează", în *Magazin istoric*, noiembrie 1995, p. 19).

917 „Mănășturul…", p. 3.

918 Ion Silvan, „Opoziția național-țărănistă", în *Patria*, Anul XXVII, Nr. 13, 5 martie 1946, p. 3.

aceasta, scria ziaristul Ion Silvan: FND-ul, precum și ideologia profesată, nu pot duce lupta pe față, în respectul argumentelor și al convingerilor. Începând cu mistificări, regizând acte care nicicând n-au fost expresia spontanului și mai puțin a maselor populare, se văd obligați ca în principal să înăbușe orice opoziție, fiindcă de confruntări nu poate fi vorba acolo unde n-a existat decât premeditare și mistificare. „*Peisagiul politic actual nu poate suporta opoziție sub nici o formă și pentru aceasta se pretează la orice manevră. Opoziția național-țărănistă, ca atare, e un impresionent act democratic [...] Mai devreme desigur, decât mai târziu,* opina Ion Silvan*, se vor schimba și la noi lucrurile*".[919]

Data conferinței PNȚ n-a fost aleasă la întâmplare. După doar două zile urma aniversarea unui an de guvernare fenedistă. În pragul acestei sărbători, la 5 martie, prefectul clujean caracteriza situația politică din județ drept fiind șubredă. „*Lumea are în suflet sentimentul urei de rasă și, în general, sentimente șovine. Este de dorit,* continua acesta, *ca fiecare Partid al Frontului Național Democratic să iasă pe teren, pentru a arăta situația adevărată politică, economică etc., poporului, care nu este lămurit*".[920] Imediat reprezentanții fenedeului au luat atitudine și au trecut la „lămurirea" poporului. L-au ascultat pe prefect. Cu ocazia pregătirilor pentru aniversare, au ieșit pe străzi și au mâzgălit pereții caselor din Cluj cu inscripții calomnioase la adresa partidelor de opoziție, trecând apoi la terorizarea ziariștilor presei de opoziție.[921]

A doua zi fiind 6 martie, Regionala Partidului Comunist din Cluj a organizat un miting pentru comemorarea unui an de la venirea la putere a guvernului Groza. A însemnat totodată o nouă ocazie de revoltă studențească, studenții neratând demonstrațiile dedicate sărbătorilor comuniste pentru a-și face cunoscute simpatiile politice. Revoltați de discursul lui Vaida, secretarul Regionalei, au început să strige lozinci precum „Jos Groza!", „Trăiască Maniu!", „Trăiască Brătianu!", iar de aici s-a ajuns la incidente grave între studenți și muncitori, soldate cu victime și arestări în rândul studenților.[922]

Protestele studenților vor atinge apogeul în luna mai 1946, dar asupra acestui subiect vom reveni.

După ce s-au liniștit puțin apele, Comitetul județean PCR Cluj a trimis în lunile iunie și iulie 1946 echipe de îndrumători în 99 de comune din județ (conform surselor comuniste), care au discutat în adunările țăranilor problemele fundamentale cuprinse în Platforma-program a BPD Partidul Comunist va recunoaște însă că munca depusă de acești îndrumători nu a avut efectul scontat.

Campania electorală din 1946

Oficial, campania electorală a fost deschisă în ziua de 2 iulie, în cadrul unui miting organizat de BPD la Iași, unde a luat cuvântul Petru Groza.

Campania electorală din 1946[923]

[919] *Ibidem*, *loc. cit.*
[920] *Inspectoratul General Administrativ*…, Dos. 6/1946, f. 127.
[921] „6 martie 1945 – 6 martie 1946...", p. 1.
[922] Vezi Ionuț Țene, „6 martie 1946: Studenții clujeni au spus Nu guvernului dr. Petru Groza", http://www.napocanews.ro/2009/03/6-martie-1946-studentii-clujeni-au-spus-nu-guvernului-dr-petru-groza.html, accesat la 21.07.2019.
[923] Imagine preluată de pe site-ul http://www.comunismulinromania.ro.

Pe toată durata campaniei electorale, subsecția Intendenței a avut grijă ca toate cinematografele din orașul Cluj, precum și cele din celelalte orașe, să fie la dispoziția comuniștilor.[924] La 4 iulie 1946, în sala cinematografului „Transilvania" din Târgu-Mureș, Vasile Luca a ținut o conferință în limba maghiară, relatând pe larg problema Transilvaniei și analizând importanța anulării Dictatului de la Viena. După ce a trecut în revistă evenimentele din 1940, Vasile Luca a ținut să accentueze în special rolul nefast al Germaniei, secondată atât de România, cât și de Ungaria, exploatate ambele de către „falșii naționaliști". Singura soluție pentru rezolvarea tuturor problemelor în legătură cu Ardealul, declara acesta, este ca atât adepții formulei schimbului de populație, concordată cu ciuntirea Ardealului, cât și revizioniștii, să-și dea seama că o realizare a planurilor lor ar aduce un nou dezastru pentru ambele popoare. Hotărârea de la Paris rămânând definitivă, prin justețea cu care a fost aplicată, urmează deci ca maghiarii din Transilvania să conlucreze la reclădirea țării, asigurându-li-se drepturi egale cu românii. „Orice act de șovinism este dăunător intereselor superioare ale neamului",[925] a declarat Vasile Luca la finalul conferinței.

Maghiarii din Cluj conlucrau deja de ceva vreme la „reclădirea țării". În luna ianuarie 1946, lista cu cei propuși pentru completarea Comitetului județean Cluj[926] nu cuprinde niciun român:

Nume	Profesie	Naționalitate	Data intrării în Partid	Origine socială
Veress Paul (Pál)	Lăcătuș	Maghiar	1939	Muncitor
Vass Ioan	Lăcătuș	Maghiar	XI.1944	Muncitor
Hida Tiberiu	Electrician	Evreu	1942	Mic burghez
Patriciu Mihai	Fierar	Maghiar	X.1945	Muncitor
Rațiu Ludovic	Medic	Evreu	1944	Mic burghez
Ábrahám Olga	Îngrijit. de copii	Maghiar	II.1945	Mic burghez

În aprilie 1946, în județul Cluj au fost organizate conferințele PNȚ Înainte însă ca acestea să aibă loc, îngrijorarea guvernului a început să se manifeste prin reprezentanții săi locali. Mașinile în slujba partidelor din FND au cutreierat județul pentru a verifica starea de spirit a populației, încercând să abată interesul românilor de la aceste manifestări. Consecvenți cu toate actele regizate cu ipocrizia lor nedesmințită de nici un gest, reprezentanții grupărilor fenediste au pășit și în propagandă cu metode „sui generis". Astfel, pe lângă mașini cu megafoane, echipe cu preocupări culturale sau material de propagandă, FND a apelat la meseriași pentru cârpire și reparații. În timpul adunărilor organizate de țărăniști din aprilie, „Dermata" s-a apucat să repare cizme, iar alți profesioniști reparau pluguri, pentru a atrage atenția țăranilor de la întrunirile PNȚ Țăranii au înțeles „simbolica" preocupare, unii au dus chiar cizme, dar au refuzat să se înscrie pe listele „numai de orientare" ale acestor emisari ideologici. Pe lângă echipele formate pentru repararea uneltelor agricole sau cele de cinematograf gratuit, au fost organizate echipe de informații, supraveghere și provocare de tulburări și dezordine. S-a ajuns ca, „întâmplător", sălile rezervate, prin aprobarea unor prefecți, național-țărăniștilor, să fie ocupate de fenediști (Gilău). Toate sălile în care se puteau ține adunări au fost ocupate de dimineața, pentru a împiedica întrunirile partidelor de opoziție.[927]

În orașul Cluj, la ora fixată pentru întrunirea țărăniștilor a fost organizată o reprezentație de cinematograf „absolut gratuită". Cu toate acestea, clujenii au participat în număr mare la adunarea organizată de PNȚ în sala Casei Culturale din Cluj. La scurt timp după deschiderea ședinței de către profesorul Traian Marcu, au pătruns în sală și reprezentanții autorizați ai tuturor grupărilor din FND, care, prin studentul Bojan, și-au exprimat dorința să ia cuvântul. În expunerea sa, studentul a învinovățit liderii țărăniști, care

[924] A fost organizat și un dispensar pentru a servi „victimelor teroarei reacționare din alegeri, precum și activiștilor bolnavi din tot județul" (*Comitetul Regional PCR Cluj*, Inv. 2, Dos. 19/1946, f. 2).
[925] Pavel Dan, „Anularea Dictatului de la Viena. Problema Transilvaniei", în *Ardealul Nou*, Anul I, Nr. 6, 8 iulie 1946, p. 1.
[926] *Comitetul Regional PCR Cluj*, Inv. 2, Dos. 6/1946, f. 4.
[927] Ion Silvan, „Coincidențe", în *Patria*, Anul XXVII, Nr. 39, 4 aprilie 1946, p. 3.

se făceau „responsabili" de toate relele din țară, elogiind, în același timp, „democrația poporului" și guvernul Groza. În semn de protest, o parte a adunării a părăsit sala, revenind la finalul discursului.[928]

Primul miting electoral organizat de PC în orașul Cluj a avut loc la 7 iulie 1946.

La 27 iulie a avut loc, la MAI, conferința prefecților din toată țara, prezidată de ministrul Teohari Georgescu, la care a luat parte, alături de prefectul clujean, și Traian Migia (inspectorul general administrativ al Circ. III Cluj). Cu această ocazie, ministrul a ținut să definească rolul aparatului administrativ în regimul democratic.[929]

La 30 iulie a avut loc pe stadionul PTT un mare miting organizat de PC, la care au participat „peste 100.000" cetățeni, veniți să-i asculte pe profesorul Cristescu, Andrei Neagu și Ana Pauker. După ce s-a dezbătut problema înfrățirii intelectualilor cu celelalte categorii sociale, neuitând să fie amintite beneficiile aduse de regim pe tărâmul egalității dintre bărbați și femei, Ana Pauker a ținut să sublinieze acțiunile „distructive" ale partidelor din opoziție, care au urmărit dezlănțuirea unui război civil, în binecunoscutu-i stil excentric și colorat: „*Conducătorii clicilor istorice care au pescuit mari averi în apa tulburată de sângele curs în războiul antonescian, încearcă acum să-și salveze averile jefuite, în apa pe care vor s-o tulbure cu sângele vărsat în războiul civil. Căci răzdefinire plănuiseră ei să deslănțuie prin bandele lor teroriste*."[930]

Un alt mare miting electoral a fost organizat la Cluj în data de 27 octombrie. Au participat, conform surselor comuniste care nu se zgârceau la cifre când era vorba de propriii manifestanți, zeci de mii de „oameni ai muncii", români și maghiari. Mitingul a prilejuit „calde manifestări de simpatie față de guvernul prezidat de dr. Petru Groza". Candidat al Clujului, Groza a subliniat că guvernul român „*a venit în Ardealul de Nord pe drumul dragostei și al înfrățirii între populația conlocuitoare*". Referindu-se la politica guvernului, primul ministru a arătat că „*democrația română a biruit și a înfăptuit ceea ce dorim cu toții: să ne găsim într-o Românie unde fiecare cetățean este egal îndreptățit, fără deosebire de naționalitate și religie*". [931]

Guvernul Groza își aroga meritul de a fi „rezolvat" problema naționalităților, alături de altele, precum reforma agrară, reconstrucția țării,[932] epurarea în mare parte a aparatului de stat și câștigarea prieteniei Uniunii Sovietice.*"Recunoașterea drepturilor noastre asupra Ardealului înseamnă triumful democrației noastre, a democrației într-adevăr populare asupra reacțiunii, asupra rămășițelor fasciste... De aceea poporul știe ce trebuie să facă, știe cui poate mulțumi pentru pierderea Ardealului. Și știe că numai democratizarea țării ne-a redat Ardealul.*"[933] În realitate însă, la finalul anului 1946 situația Clujului era din toate punctele de vedere cu totul alta.

Opoziția politică maghiară în pragul alegerilor. Frontul Popular Democrat Maghiar

Un număr important de documente ilustrează cristalizarea unei opoziții anticomuniste în sânul comunității maghiare (în special în zone din Secuime), opoziție grupată în jurul episcopului Márton Áron, titularul diecezei romano-catolice de Alba-Iulia, care se bucura de susținere din partea zonei rurale, catolice. Maghiarii, la fel ca și românii, aveau de îndurat același regim totalitar, iar dimensiunea sa ateistă a făcut ca unii dintre reprezentanții lor, asemeni românilor, să caute punți de colaborare sau măcar stabilirea unui „pact de neagresiune". Se pare că și fostul episcop ortodox al Armatei, Partenie Ciopron, încercase o apropiere de catolici împotriva „comuniștilor fără Dumnezeu". La sfârșitul anului 1948, Securitatea semnala că Partenie Ciopron și prelatul catolic Márton Áron s-au înțeles „să nu se atace unii pe alții, pentru a nu face plăcere «păgânilor»".[934]

[928] „Activitatea Partidului Național-Țărănesc în județul Cluj", în *Patria*, Anul XXVII, Nr. 38, 3 aprilie 1946, p. 2.
[929] „Conferința prefecților din toată țara", în *Scânteia*, Seria III, Anul XVI, Nr. 585, p. 3.
[930] „O mare întrunire a Partidului Comunist Român", în *Adevărul Ardealului*, Anul I, Nr. 18, 5 august 1945, p. 1.
[931] Pascu, *op. cit.*, p. 484.
[932] Primăria clujeană a înființat în acest scop Secția de Reconstrucție.
[933] „Conferința de la Paris a recunoscut dreptul poporului român asupra Ardealului", în *Adevărul Ardealului*, Anul II, Nr. 8, 27 mai 1946, p. 2.
[934] A.N.I.C., Fond *Direcția Generală a Poliției*, Dos. 75/1946, f. 447, *apud* Cristian Vasile, „Combaterea «iredentismului» maghiar pe tărâm confesional în România comunistă, 1968–1989", *loc. cit.*

Episcopul Márton Áron se va implica și în susținerea opoziției politice a maghiarilor. Potrivit unor surse de „absolută încredere”, care erau în „relațiuni intime cu politicienii reacționari”, comuniștii clujeni au fost informați la 8 august 1946 că este în plin proces de formare o mișcare serioasă de politică maghiară opoziționistă. În acest sens, la domiciliul lui dr. Lajos Boga și al lui dr. Pásztai Ghéza aveau loc întâlniri confidențiale de natură politică, la care participau Ștefan Lakatos, dr. Pásztai Ghéza, dr. Nagy Ghéza, dr. Boga Alajos, Francisc Bruder, dr. Desideriu László, dr. Ladislau Csifó Nagy, dr. Ștefan Decsy, dr. Ștefan Szász și alții. La aceștia urmau să fie încadrați și dr. Paul Szász, Márton Áron și dr. Korparich Ede. Până la această dată conveniseră ca înainte de alegeri să fie înființat Partidul Democrat Maghiar (în opoziție cu UPM), dar înființarea acestuia trebuia să fie o surpriză atât pentru PC, cât și pentru fruntașii UPM Până atunci, pe căi confidențiale, prin cooperative, EMGE și organele bisericești, trebuia pusă la punct organizarea și propaganda.[935]

Pentru înființarea acestui partid, potrivit aceleiași surse, dr. Paul Szász, dr. Korparich Ede și Márton Áron au avut convorbiri cu persoanele însărcinate din partea misiunii engleze, și anume cu căpitanul Key și cu scriitorul Mathewse Keneth, care i-au asigurat „moralicește” că în cazul în care guvernul vrea să împiedice formarea noului partid, va avea loc o intervenție energică la guvernul român pentru lezarea libertății politice.[936]

La 10 august, situația era deja alarmantă, dat fiind faptul că inaugurarea era plănuită în zilele următoare. Se știa că acest nou partid beneficiază de sprijinul cercurilor social-democrate, dar mai primea și sprijin material din partea aripii drepte a Partidului Micilor Agrarieni din Ungaria, precum și din partea cercurilor engleze. Mai mult, se urmărea câștigarea unei atitudini binevoitoare și din partea americanilor și a presei din străinătate, care urma să se ocupe de acest nou eveniment politic din România.

„*După planurile făcute până în prezent,* scria sursa comunistă*, Partidul Democrat Maghiar ar avea menirea să îndeplinească același rol pe care îl are UPM-ul pe lângă Partidul Comunist, dar ar îndeplini complect rolul unui partid politic independent maghiar – acesta cel puțin în aparență. S-a dovedit tot mai mult că Comitetul Maghiar pe Țară, care s-a înființat în sânul partidului social democrat, nu-și ajunge scopul pentru care s-a format și nu este capabil să conlucreze serios cu UPM-ul. S-a putut observa deja din primul moment că în Comitetul Maghiar pe Țară social democrat, elementele reacționare maghiare au luat în mână inițiativa, care au ținut numai provizorie această rezolvare și au reușit să ducă la bun sfârșit ideea lor, ca la alegeri, formând un partid opus UPM-ului care este alături de Partidul Comunist, să strice unitatea maghiară*”.[937] Și ca și cum situația nu ar fi fost destul de gravă, „extraordinar de multe semne” denotă, deși comuniștii nu aveau dovezi asigurătoare, că acest partid a fost pregătit „cu știrea și cu sprijinul partidelor istorice românești (Maniu)”, care i-au asigurat pe inițiatori de sprijinul lor secret, dat fiind faptul că și PNȚ-ul avea întâlniri confidențiale și legături cu aceleași persoane engleze. Autorul raportului (cu nr. 364/K) se declara pentru împiedicarea necondiționată a înființării acestui partid, procedându-se astfel:
„*Ar fi necesar să se ia măsuri imediate, ca încă înainte de a fi publicată înființarea partidului fruntașii să fie arestați și astfel ar deveni imposibilă înființarea partidului. După publicarea formării partidului, aceasta (arestarea) devine imposibilă, cel puțin nu fără a aduce în legătură această acțiune cu înființarea partidului.*
În caz dacă am avea în această chestiune mână liberă din partea autorităților superioare, noi am executa următoarele dispozițiuni:

a. Prin agenții noștri secreți am plasa la locuința persoanelor de conducere, cari sunt indispensabili pentru ca partidul să ia ființă, niște scripte atât de compromițătoare, că acestea la o percheziție viitoare ar servi drept bază pentru a-i pune în arest preventiv.
b. Pe acest motiv, acești fruntași ai lor ar putea să fie în arest preventiv până la alegeri și astfel ar fi împiedicată înființarea partidului.

Natural, în starea noastră de subordonare din prezent, nu avem posibilitatea pentru așa ceva”.[938]

[935] *Comitetul Regional PMR Cluj*, Inv. 1, Dos. 10/1946, f. 47.
[936] *Ibidem*, *loc. cit.*
[937] *Ibidem*, f. 49.
[938] *Ibidem*, f. 49, 54.

În ziua următoare raportului, Ștefan Lakatos și primarul Chiciudean au plecat la București, deoarece Comisia Locală a intentat o acțiune disciplinară împotriva lor, pe motiv că au ridicat salariile fără asentimentul Comisiei.[939]

La 12 august era emis un nou raport (366/K) ce conținea ultimele noutăți. Partidul burghez maghiar amintit primise denumirea de „Frontul Popular Democrat Maghiar", avându-i ca lideri pe Ștefan Lakatos, dr. Nagy Ghéza, dr. Pásztai Ghéza și Francisc Bruder. Partidul primea sprijinul de presă prin organele social-democraților „Erdély" și „Népakarat" din Oradea. Ziarul „Erdély" urma să se ocupe de prezentarea publică a partidului, la 14 august, printr-un articol intitulat „Cine sunt acei cari strică unitatea?", prin care se urmărea atacarea conducătorilor UPM-ului, ce trebuia să fie urmată de alte atacuri de presă în rândurile celor două publicații.[940]

Comitetul Central Executiv pe Țară al PSD își dăduse deja avizul și autorizația scrisă pentru înființarea acestui nou partid, care-i avea drept conducători spirituali pe dr. Nagy Ghéza și dr. Dionisie Horváth, care conduceau chestiunile de presă și propagandă fără a avea vreun rol public.

Pentru a se pune în gardă de atacurile presei comuniste și ale celei de sub influența UPM-ului, conducătorii partidului s-au pregătit de ofensivă, procurând date importante compromițătoare și dovezi contra conducătorilor UPM-ului și Partidului Comunist, ce urmau să fie publicate în serie. Dintre acestea, erau amintite: propunerea lui Kurkó Gyárfás pe lista lui Maniu, propunerea lui Ladislau Bányai pe lista cuzistă și legăturile lui cu Siguranța, activitatea lui Balogh Edgár în funcția de comandant la levente, atitudinea și gradele de ofițeri obținute de Gaál Gábor și Szentimrei Jenö în Armata Maghiară, refugierea lor spre apus cu armatele fasciste, rolul lui Antal Dániel în Senat sub guvernul lui Sztójai și rangul său obținut în organizația baronului Atzél, rolul de conducere al lui dr. Csákány Béla în organizația Tineretului național-socialist, la care se adaugă un număr mare de sentințe judecătorești care dovedeau condamnarea persoanelor aflate la conducerea UPM-ului pentru delicte săvârșite contra averii.[941]

Deși ziarele „Világosság", „Igazság" și „Tribuna Nouă" au vrut să publice atacuri la adresa lui Ștefan Lakatos, dr. Nagy Ghéza și dr. Pásztai Ghéza, datorită influenței de care aceștia se bucurau, aceste articole n-au mai fost tipărite de tipografi. Sursa citată îi atribuia lui Lakatos puterea de a opri de la publicare orice fel de articol, ba chiar provocarea, în caz de necesitate, a unor greve ale tipografilor celor trei periodice.[942]

Localul folosit pentru discutarea chestiunilor de partid era biroul Comitetului Maghiar pe Țară, la PSD.

Frontul Popular Democrat Maghiar a activat mai intens în campania electorală din 1946. La 3 septembrie 1946, în cadrul întrunirii săptămânale a PSD, Ștefan Lakatos a ținut un discurs de aproape două ore, în care a criticat politica Uniunii Sovietice, a Partidului Comunist și a UPM-ului, fiind, totodată, un discurs de propagandă anglofilă. Lakatos a declarat că țările care au ajuns sub influența sovietică, precum România, au fost puse de către URSS în slujba țelurilor sale, făcând referiri la producția industrială și sursele de materii prime acaparate de Uniunea Sovietică. Așa s-au format Sovromlemn, Sovrompetrol, Sovromtransport etc., cu ajutorul cărora Sovietele își asigurau exploatarea pădurilor, petrolului, cărbunilor, precum și navigația pe Dunăre, închizând drumul și posibilitățile anglo-americanilor. Temerar din fire, a adus exemplul Franței, unde PSD a votat împotriva conducerii sale proprii, fiind exemplul socialismului adevărat, de adevărată libertate. La noi, „*simpla încercare a lui Iakab Sándor de a vota împotriva lui Luka László sau împotriva Anei Pauker ar însemna zburarea lui din PC că nici nu ar știi unde să se oprească*".[943]

În privința politicii interne, Lakatos a accentuat că lupta împotriva UPM-ului trebuie dusă până la capăt, fiind în interesul vital al PSD-ului. A amintit și faptul că cenzura a oprit publicarea corespondenței ce a avut-o cu conducerea UPM-ului, iar PC nu poate să poruncească PSD-ului, care nu va accepta să ocupe doar locul unui figurant. A observat și faptul că PC vrea să-l schimbe pe primarul Chiciudean și vrea

[939] *Ibidem*, f. 53.
[940] *Ibidem*, *loc. cit.*
[941] *Ibidem*, *loc. cit.*
[942] *Ibidem*, *loc. cit.*
[943] *Ibidem*, f. 58.

să-i „lucreze" pe Bruder și Lakatos. Încet au dispărut deja din viața politică vechi luptători democrați, precum Nagy Sándor, Jordáky Lajos, Vescan, dr. Demeter János, în locul cărora au venit oameni precum dr. Titus Anca, dr. Stoica sau chestorul Crăciun, care în trecut a fost legionar cu svastică. [944]

Frontul Popular Democrat Maghiar din România (FPDM) a fost, în cele din urmă, înființat în august 1946, la Cluj, cu aprobarea Comitetului Central al Partidului Social-Democrat. La înființare, inițiatorii au invocat justificarea că prin crearea acestui Front se dă posibilitate de încadrare într-o organizație democratică maghiarilor neînscriși în UPM și că astfel această fracțiune din masa maghiară nu riscă să fie atrasă de organizațiile antidemocratice. În realitate însă, se scria într-un raport din 1947 al Direcției Generale a Poliției, această organizație s-a înființat cu scopul de a sparge unitatea poporului maghiar din România și pentru acest motiv UPM s-a opus la înființarea ei. În conducerea Frontului se găseseau, potrivit comuniștilor, elemente antidemocrate care se sprijină pe concursul clericilor antidemocrați și pe legăturile cu partidele românești antidemocrate. Unul dintre conducătorii centrali ai acestui Front era subvenționat de străinătate. Mai mult, legăturile Frontului Popular Democratic Maghiar cu străinătatea erau confirmate, amintea raportul, și de instrucțiunile primite de către Misiunea Politică a Ungariei la București, din partea Președinției Consiliului de Miniștri (Direcția Afacerilor Transilvane) din Budapesta, instrucțiuni prin care se recomanda Misiunii Politice a Ungariei din București un contact cât mai strâns cu Frontul Popular Democrat Maghiar. În concluzie, FPDM era considerat o organizație care, sub masca democrației, caută să activeze pe linie antidemocratică, având legături cu mișcări de rezistență din țară și cu reprezentanții unor state care în politica internațională sunt plasate pe linia de rezistență împotriva democrației. Deși după alegeri activitatea sa a stagnat, Poliția de siguranță păstra în 1947 în cadrul obiectivelor sale această organizație și supravegherea activitatea membrilor săi, în special a conducătorilor, pentru a nu se produce din partea lor surprize în momentele politice importante.[945]

Lakatos își va continua atacurile și după alegeri, criticând în fața muncitorilor clujeni politica economică a guvernului și îndemnându-i la greve. Toate acestea până la un punct.

Clujul în preajma alegerilor parlamentare din 1946. Progres în murdărie

„*Orașul era curat, producția industrială se desfășura normal, popoarele conlocuitoare trăiau în pace, administrația locală era pe poziții [...]*"[946] Așa își începea Balogh Edgár, redactorul ziarului maghiar „Világosság", descrierea Clujului la 13 martie 1945, ziua deschiderii festivității oficiale destinate retrocedării Transilvaniei de Nord. Un an mai târziu însă, această „realitate" era de mult apusă. „*Libertatea absolută nu poate coexista cu egalitatea absolută,* scria de această dată ziarul „Patria". *Optând pentru egalitate, fără să vrei, riști să nu mai găsești niciun om dispus să mături străzile sau să curețe gunoiul*".[947] În 1946 se părea că Primăria clujeană a întâmpinat această problemă. Clujul, odinioară un exemplu de salubritate urbană, a ajuns la începutul anului să fie „*silit să suporte cantități atât de mari de murdărie, încât în curând câteva străzi vor trebui complet scoase din circulație din cauza grămezilor de gunoi acumulate la colțuri [...] cetățenii au ajuns deja să acorde mirosului specific al cartierului, o culoare locală: «să știi dragă, Clujul începe să aibă o atmosferă specială»*". Autorul articolului întreba ironic: „*dorește oare onorata Primărie să-și asigure în istoria acestui municipiu, exclusivitatea sa la un miros specific și la o anumită indispoziție estetică?[...] Pe când, oare, o zi a curățeniei urbane? [...] Plătește bietul cetățean pentru apă, pentru salubritate, pentru aer, pentru vânt, pentru tot.*[948] *În loc să-și vadă cartierul îngrijit, trebuie să-și schimbe ruta spre oraș deoarece ieșirea din strada sa e blocată de un munte aromat de*

---

944 *Ibidem*, *loc. cit.* Demeter și Jordáky, considerați „extrem de periculoși", erau în vizorul comuniștilor încă din 1945, când primul, deși membru al Comitetului Executiv al UPM-ului, se declara pentru înființarea unui partid maghiar, iar Jordáky se lăsa înconjurat de reacționari maghiari. Cu ocazia vizitei unui ziarist englez, acesta a declarat că problema Ardealului poate fi soluționată doar dacă va fi autonom (*Ibidem*, Dos. 1/1945, f. 177).

945 Arh.St.București, Direcția *Generală a Poliției*, Dos. 92/1947, f. 101–122, *apud Minorități... Maghiarii... (1945–1955)*, pp. 545–546.

946 *Ibidem*, p. 856.

947 „Clujul, oraș înecat în murdărie", în *Patria*, Anul XXVII, Nr. 26, 20 martie 1946, p. 4.

948 Se plătea inclusiv impozit pentru câini (*Inspectoratul General Administrativ*…, Dos. 15/1946, f. 44).

resturi murdare. Zidurile în loc să se spoiască, primesc afișe noi, caricaturi noi, devize noi. Orașul va fi în curând atât de tatuat, încât nici o expoziție de civilizație africană nu-l va întrece."[949]

Toate zidurile mari și scumpe, se scria într-un alt articol al timpului, sunt mâzgălite cu fel de fel de scrisori *„mari cât roțile de car, și peste tot vezi numai: «Jos Maniu, ucigașul, trădătorul poporului român, vânzătorul Ardealului, cel care a tras în muncitorii români» și alte baliverne de acestea... Și ce credeți voi, cine fac(e) toate mâzgălelile acestea*?"[950] Răspunsul vine tot de la „Patria", într-un alt număr: *„Ori, poate impozitele destinate salubrității rătăcesc spre scopuri tocmai contrare? Nu cumva cei care sunt plătiți să muncească noaptea cu bidineaua sunt aceiași angajați ai Primăriei care odinioară murdăreau străzile?... Rugăm totuși onorabila Primărie să încerce a face un efort în a debloca unele străzi de murdăria care le inundă. Dacă nu pentru altceva, cel puțin pentru ca bieții cetățeni să poată veni comod în centru pentru a citi afișele cu realizările actualului regim de largă (și să zicem igienică) concentrare democratică."*[951]

Șeful salubrității a pus vina situației existente pe lipsa mijloacelor de transport și lipsa personalului. Lipsa mijloacelor de transport nu putea fi însă o scuză. După doar câteva minute, șeful salubrității a promis bucuros autocamioanele salubrității șefului secției Economice pentru transporturi repetate de lemne în fiecare după-masă. Într-adevăr, în Clujul „egalitarist" nu se mai găseau oameni dispuși să facă curățenie.[952]

Clujul primilor ani postbelici a fost un oraș al bolilor. Tifosul exantematic, febra tifoidă, scarlatina, disenteria, difteria, antraxul, paralizia infantilă paratifoidă, erau doar câteva dintre bolile care afectau clujenii.[953] Mortalitatea infantilă, care în urmă cu câțiva ani era foarte scăzută în orașul Cluj, în 1946 a atins cote mari. Cauza a fost lipsa dispensarelor, în special în Mănăștur, unde clădirea care fusese destinată dispensarului de acolo, a fost ocupată de un subcomisar de poliție.[954]

Pe lângă mizeria de pretutindeni, lipsurile de tot felul afectau grav populația Clujului. Lipseau alimentele, lemnele, aprovizionarea clujenilor cu articole industriale, la care se adăugau problemele legate de devalorizarea leului sau problema comunicațiilor. Dificultățile erau chiar mai grave decât în timpul războiului. Și cerșetoria era în floare.

Pentru refacerea orașului, Primăria a decis în luna august 1946 introducerea unor impozite suplimentare (2% asupra venitului). După ce s-a trecut deja la încasarea acestora, în aprilie 1947 Ministerul Finanțelor, în baza art. 17 din legea nr. 71/1946 pentru unele măsuri financiare și administrative excepționale, nu a avizat favorabil înființarea taxelor și impozitelor propuse de Primăria clujeană, în baza câtorva considerații:

- aceste taxe și impozite se suprapuneau peste impozitul Statului, conducând la sporirea exagerată de fiscalitate. Dacă o astfel de majorare ar putea fi suportată de masa contributivă, Ministerul de Finanțe ar spori impozitele cuvenite Statului, pentru a putea acoperi obligațiile impuse în noua situație;
- crearea unor astfel de taxe și impozite în favoarea Municipiului Cluj ar constitui un precedent ce va fi invocat și de alte municipii și orașe distruse în urma războiului, provocându-se astfel diferențieri în sistemul fiscal și dificultăți în viața economică.[955]

Primăria trebuia să conteze pe aceleași venituri. Trecuse perioada de tranziție, când fiecare Primărie se descurca cum putea.

Penuria alimentară și starea de spirit a populației

Pe fondul foametei din 1945–1947, liderii PCR descriau în discursul lor o țară plină de bogății neprețuite, distruse sau furate de fosta clasă exploatatoare a moșierilor și capitaliștilor. Sub conducerea

---

949 „Clujul, oraș…", p. 4.
950 „Scrisoare de la Cluj", în *Patria*, Anul XXVII, Nr. 31, 26 martie 1946, p. 3.
951 „Clujul, oraș…", p. 4.
952 *Inspectoratul General Administrativ*…, Dos. 9/1947, f. 261–262. Situația a fost chiar mai critică până la începutul anului 1946, când Primăria Cluj, care în perioada premergătoare Dictatului avea 18 autocamioane, nu mai avea niciun autocamion. Autoritățile maghiare în momentul retragerii au jefuit Primăria clujeană de tot ce era mai valoros. Toate transporturile se făceau acum cu căruțe cu cai primite de la armată.
953 *Buletinul Oficial al Municipiului Cluj*, Anul XXII, 1 august 1947, p. 8.
954 *Inspectoratul General Administrativ*…, Dos. 9/1947, f. 260.
955 *Ibidem*, Dos. 62/1947, f. 5, 6, 9.

comuniştilor, aceste bogății, promiteau ei, vor ajunge „în mâinile poporului muncitor și harnic". Ascultat de o populație înfometată, sărăcită, necultivată, discursul comuniștilor era unul dătător de speranță. Recitit însă, din el reiese o demagogică pledoarie pentru bunăstarea care-i va cuprinde pe toți atunci când vor fi conduși de Partidul Comunist Român. În afara promisiunilor însă, cuvintele de ordine care au însoțit traiul românilor în anii postbelici au fost, după cum scria Paula Mihailov, raționalizare, rechiziționare, cartele, ziua de distribuție sau de consum, porție, grame, speculanți. Pâinea, carnea, făina, orezul, uleiul, zahărul[956] sunt doar câteva dintre alimentele de bază pe care oamenii le primeau pe cartelă, doar în anumite zile ale săptămânii. Dacă în 1945 rația de pâine integrală pentru locuitorii orașelor era de 300 grame/zi/persoană, ea va scădea la 200 și apoi 100 de grame în următorii doi ani, în timp ce prețul creștea invers proporțional. În zilele de luni și joi, când erau strict interzise producerea și comercializarea pâinii, restaurantele serveau mămăligă. O altă măsură luată în perioada de raționalizare pentru restaurante era restrângerea meniurilor la maximum patru feluri de mâncare.[957] Aceste noi raționalizări veneau să întregească suferințele din perioada precedentă. Atât regimul horthyst, cât și cel antonescian au introdus raționalizarea consumului de alimente pe bază de cartele. În România, rația zilnică de pâine era de 250 gr, iar cea de zahăr varia între 100–600 de grame, în funcție de sectoarele de activitate ale celor angajați.[958]

Inclusiv în 1948, eliberarea cartelelor cu puncte prevedea, ca și în anii anteriori, 4 categorii: muncă excepțională, muncă grea, muncitori și funcționari, membri de familie. Spre deosebire însă de trecut, cartelele noi fixau și limita cumpărăturilor la țesăturile de bumbac.[959]

Pe lângă restaurante, o lovitură de moarte au primit cofetăriile, patiseriile sau plăcintăriile. Datorită lipsei făinii, o ordonanță a Primăriei clujene stipula interzicerea cu desăvârșire a folosirii făinii de grâu, secară, orz și orzoaică pentru fabricarea în scop de revânzare de chifle, cornuri, covrigi, produse de cofetărie, patiserie, plăcintărie, simigerie sau alte produse similare. Comercializarea acestora era, de asemenea, strict interzisă. [960]

La toate nenorocirile s-a adăugat și indiferența autorităților în problema cerealelor colectate, care au fost, de multe ori, depozitate în condiții care nu asigurau o bună conservare, întreaga cantitate fiind lăsată să se strice.

În aceste condiții, protestele n-au întârziat să apară. Un asemenea protest a avut loc la 4 martie 1946, sub deviza „Vrem pâine!", când membrii corpului didactic din Cluj au ținut o mare adunare de protest la Prefectură, unde, prin glasul profesorilor Ion Modrigan și Timotei Vâlcu (inspector regional), au cerut autorităților curmarea urgentă a acestui calvar. Moțiunea votată la sfârșitul adunării este mărturia grăitoare a decadenței materiale și sociale în care au fost împinși „cei mai fierbinți slujbași ai țării", care au ajuns să protesteze pentru pâine și îmbrăcăminte.[961]

O altă problemă nerezolvată, care îi ținea pe clujenii reveniți în oraș într-o stare mizeră, s-a referit la anularea contractelor de vânzare silită încheiate în Transilvania de Nord sub stăpânirea maghiară. Deși termenul legal pentru intentarea proceselor – în baza Decretului-lege pentru anularea acestor contracte – a expirat la 1 februarie 1946, mulți refugiați, expulzați sau deposedați prin măsuri teroriste de bunurile lor, n-au intentat proces de anulare a contractelor de vânzare-cumpărare. Unii n-au avut mijloace materiale pentru plata avocaților, în timp ce alții n-au avut încredere că acest Decret-lege va fi aplicat așa cum s-a scris în expunerea de motive și în raportul făcut Regelui de către Ministrul Justiției. Îngrijorarea celor din urmă pare a fi justificată, deoarece instanțele judecătorești din Cluj n-au rezolvat până la sfârșitul lunii

---

[956] În septembrie 1946 rația de zahăr era de 250 gr. de persoană/lună.

[957] Paula Mihailov, „Reformismul demagogic", http://istoriacomunismului.com/2006/01/reformismul-demagogic.html, accesat la 09.08.2016; *Inspectoratul General Administrativ*…, Dos. 9/1947, f. 261.

[958] Saon, *op. cit.*, pp. 193–195.

[959] „Categoriile și condițiile de folosire ale cartelelor cu puncte", în *Lupta Ardealului*, Organ pentru Ardeal al Partidului Muncitoresc Român, Anul IV, Nr. 488, 2 aprilie 1948, p. 1.

[960] „Ordonanța Nr. 64 din 16 octombrie 1946", în *Buletinul Oficial al Municipiului Cluj*, Anul XXI, Nr. 7, septembrie-octombrie 1946, p. 3.

[961] „Vrem pâine! Strigătul tragic al corpului didactic din Cluj", în *Patria*, Anul XXVII, Nr. 13, 5 martie 1946; *Comitetul Regional PMR Cluj*, Inv. 1, Dos. 10/1946, f. 48.

februarie 1946 decât acele procese care puteau fi respinse. Nici un singur proces care putea fi admis, întrunind toate condițiile prevăzute de lege, n-a ajuns în stadiul de a se pronunța o sentință, măcar în prima instanță. Magistrații încredințați cu judecarea proceselor de anulare a actelor de dispoziții admiteau toate pretextele procedurale pentru tergiversarea la nesfârşit a acestor cauze. S-a susținut de către unii că magistrații au primit ordine confidențiale în acest sens. Ziarele guvernamentale, care reproduceau şi comentau pe larg cele mai neînsemnate decrete sau ordine ministeriale, au „uitat”, cel puțin în edițiile de provincie, să publice acest Decret-lege de o importanță vitală pentru majoritatea românească din Transilvania de Nord, crunt lovită de beneficiarii Dictatului.[962] Mai mult, la Târgu-Mureş, secretarul general al FND a declarat membrilor UPM că guvernul va modifica acest Decret-lege în favoarea maghiarilor.

Date fiind împrejurările, scria „Patria”, pentru „prestigiul Justiției” se impune o lămurire categorică. Dictatul de la Viena a fost anulat, motiv pentru care Justiția era chemată să anuleze în mod drept și echitabil măcar o parte din consecințele sale.[963] Justiția clujeană avea însă alte priorități, nefiind ocupată pe moment decât cu problema imaginii.

Alegerile din 19 noiembrie 1946 în județul Cluj

În conformitate cu Decretul-lege Nr. 560, privitor la alegerile pentru adunarea deputaților, cetățenii români, domiciliați în Cluj, în vârstă de cel puțin 21 ani împliniți la 15 septembrie 1946 (bărbați şi femei), vor completa câte o declarație ce va fi distribuită la domiciliu de către organele oficiale. Fiecare cetățean, cu drept de vot, va preda aceloraşi organe, a doua zi după distribuire, declarația completată. Cei nedemni sau incapabili în sensul legii nu vor completa declarațiile.[964] Conform ordinului telegrafic MAI Nr. 36010 din 7 septembrie 1946, listele electorale trebuiau încheiate până la 16 septembrie, după care urma afişarea lor.[965] La 16 septembrie Inspectoratul General Administrativ Circ. III Cluj, prin Adresa Nr. 6661, trimitea Ministerului de Interne situația listelor electorale aparţinând acestei circumscripții: Cluj, Mureș, Năsăud, Someș și Turda.[966] Numărul alegătorilor înscriși pe județe era următorul:

Județ/ Oraș reședință	Nr. alegători	Procentajul celor înscriși față de cei îndreptățiți	Bărbați	Femei	Nr. total județ, municipiu
Cluj[967]	127.795[968] 63.191	99% 95,67%	29.375 (47%)	33.816 (53%)	
Mureș Târgu Mureș	141.111 30.698	100%	63.528 14.812	77.583 15.886	171.809
Năsăud	62.831 5.739	97%	30.691 2.799	32.691 2.940	
Someș Dej	108.522 7.200	97%	45.702 2.935	62.820 4.265	115.722
Turda	88.607 10.941	99%	42.663 5.107	45.938 5.834	

La 9 septembrie, conform rapoartelor înaintate de Prefectură,[969] raportul de forțe arăta astfel:

962 „Ordinele confidențiale sunt oare mai puternice decât legea?”, în *Patria*, Anul XXVII, Nr. 2, 19 februarie 1946, p. 2.
963 *Ibidem*, *loc. cit.*
964 *Buletinul Oficial al Municipiului Cluj*, Anul XXI, Nr. 7, iulie 1946, pp. 10–11.
965 *Inspectoratul General Administrativ*…, Dos. 7/1946, f. 5.
966 *Ibidem*, f. 8–16, 32.
967 Pentru municipiul Cluj datele poartă semnătura primarului Gheorghe Chiciudean și a șefului serviciului, Kovacs, precum și a secretarului general, Ioan Stoica (*Ibidem*, f. 10, 32).
968 Dintr-un număr total de 128.926 (*Ibidem*, f. 14).
969 *Ibidem*, f. 22–23, 218.

Județ	Procentaj	
	BPD	Opoziție
Năsăud-Bistrița	35%	65%
Mureș	40% 30% UPM	25% PNȚ 5% PNL
Cluj Municipiul Cluj	50% 75%	50% 25%
Turda[970]	40% BPD 20% UPM	40%
Someș	60%	30% PNȚ 10% PNL

Potrivit aprecierilor, județul cel mai problematic era Năsăud, unde în majoritatea plășilor opoziția deținea peste 65% din alegători.[971]

Aprecierea prefectului (10 septembrie) în privința forțelor politice din județul și municipiul Cluj în procente (s-a atras atenția că datele vor fi supuse verificării) era următoarea:

Județul Cluj						
Nr.crt.	Plasa	BPD	PNȚ	PNL	UPM	Alte partide
1	Cluj	55%	30%	5%	10%	
2	Aghireș	60%	25%	5%	10%	
3	Gilău	42%	40%	10%	8%	
4	Borșa	50%	35%	13%	2%	
5	Hida	60%	35%	4%	1%	
6	Huedin	40%	40%	5%	15%	
7	Călata	50%	35%	15%		
8	Mociu	55%	35%	2%	8%	
9	Sărmaș	50%	35%	10%	5%	
10	Mun. Cluj	45%	10%	5%	40%	
	Situația pe județ	50%	31%	9%	10%	

Inspectoratul General Administrativ al Circ. III Cluj, Dos. 7/1946, f. 124, 126, 212.

Pentru reușita în alegeri, în luna februarie au fost schimbați o serie de primari la nivelul întregii țări. Județul Cluj cuprindea, în februarie 1946, 230 de comune rurale și o comună urbană nereședință. Primarii, 231 la număr, erau împărțiți pe partide sau organizații politice, după cum urmează:

– Comuna urbană nereședință (Huedin): 1. Social-democrat
– Comune rurale: 193. Frontul Plugarilor
20. Uniunea Populară Maghiară
3. PNL – Tătărescu
2. PNȚ – Alexandrescu
1. Comunist
11. În afară de partide[972]

[970] Estimarea, întocmită la 29 august 1946, este valabilă atât pentru oraș, cât și pentru județul Turda (*Ibidem*, f. 200).
[971] În plasa Bârgău procentajul ajungea până la 75% (*Ibidem*, f. 216).
[972] Nota informativă a Prefecturii Județului Cluj (Serviciul Administrativ), Nr. 1917 din 4 februarie 1946 (*Inspectoratul General Administrativ*…, Dos. 7/1946, f. 171).

Primarii au fost numiți după ce s-a luat avizul, respectiv propunerea formațiunilor politice (care colaborau cu guvernul) din comună, conform Ordinului MAI Nr. 608 din 10 aprilie 1945, care solicita schimbarea actualilor primari cu „oameni reprezentativi și buni gospodari”. Deci, nu s-au făcut consultări de obști pentru alegerile de primari, cu voturi pe partide.[973] În unele județe, *„nu s-au făcut voturi, ci* (primarii au fost aleși) *prin aclamație și nu după partide, ci după persoană”*.[974] În altele s-a votat oral sau în secret, însă s-a stabilit că pe viitor aceste consultări sunt interzise.[975]

Pe raza Circumscripției III Cluj, se mai găseau în funcție doar 9 primari PNȚ în județul Mureș și 3 în județul Turda, dar este foarte posibil ca aceștia să fi fost din PNȚ – Alexandrescu.[976]

În intervalul 15 iulie-septembrie 1946,[977] numărul primarilor și ajutorilor de primari schimbați, luând în calcul doar județele de pe raza Circumscripției III Cluj, se prezintă astfel:

Județ	**Nr. primari oraș reședință**	**Nr. primari rurali**	**Nr. ajutori de primari**
Mureș	-	25	-
Năsăud	-	37	37
Someș	1	25	-
Turda	-	10	-
Cluj	-	28	17

În luna august numărul primarilor „buni” și „de schimbat”[978] se prezenta astfel:

SITUAȚIE cuprinzând rezultatul numeric al verificării primarilor rurali și ai orașelor nereședință din județele Circ. III Cluj[979]					
Județ	**Nr. total al primarilor din județ**	**Nr. primarilor buni**	**Nr. primarilor de schimbat[980]**	**Nr. primarilor de verificat**	**Obs.**
Cluj	230	154	27	49	Se va schimba și aj. de primar al orașului nereș. Huedin
Mureș	243	201	27	15	
Năsăud	109	73	30	6	Este de verificat și aj. de primar al orașului nereș. Năsăud
Someș	77	50	23	4	
Turda	102	65	24	13	
Total	761	543	131+1 aj. de primar	87+1 aj. de primar	

La 10 august 1946, ajutorul de primar al orașului Cluj, dr. Ioan Demeter, este înlocuit cu liberalul Horia Titus Anca (membru PNL-Tătărescu, subdirector la Serviciul Asistenței Primăriei Cluj, doctor în drept, 51 ani). A urmat, la 3 octombrie, schimbarea primarului clujean, social-democratul Gheorghe Chiciudean, înlocuit cu social-democratul Constantin Lazăr (absolvent al Școlii Comerciale Superioare, 34 ani).[981]

---

973 *Ibidem*, *loc. cit.*
974 Este cazul județului Mureș (*Ibidem*, f. 189).
975 În județul Turda s-a votat oral în 92 de comune și secret în 4 comune (*Ibidem*, f. 186)
976 *Ibidem*, f. 187, 189.
977 *Ibidem*, f. 128.
978 Verificarea s-a făcut de către prefecți și pretori, iar în unele cazuri s-au folosit și informațiile provenite de la Comitetul Electoral județean sau de la alte organe locale.
979 *Inspectoratul General Administrativ...,* Dos. 27/1946, f. 490.
980 „Vicioși, neagreați și dubioși”.
981 *80 de ani*…, pp. 21, 25, 29.

Listele cu candidaturile rămase definitive la 29 octombrie 1946[982] au fost următoarele:

Nr. lista	Partid	Semn electoral	Nume, prenume candidat
1.	**Blocul Partidelor Democratice**	„Soarele”	1. Dr. Petru Groza 2. Vasile Luca 3. Lakatos Ștefan (Istvan) 4. Dr. Stoica Ioan 5. Dr. Dunca Eugen 6. Dr. Daicoviciu Constantin 7. Negreanu Samoilă 8. Vasiu Nicolae
2.	**Uniunea Populară Maghiară**	două linii paralele	1. Kós Carol 2. Dr. Nagy Tiberiu 3. Lukács Mihail 4. Văd. Kerner Ludovic n. Somkereki Ileana 5. Gál Coloman 6. Miszti Andrei 7. Csákányovszky Carol 8. Benedek Ioan
3.	**Partidul Țărănesc Democrat – dr. Lupu**	două circumferințe concentrice	1. Adonis Popov 2. Preot Traian Budelecan 3. Ioan Druhora 4. Alexandru Maer 5. Ilie V. Hodrea 6. Vălean Simion 7. Chichișan Macavei 8. Moldovan Ioan
4.	**„Liga cetățenească”**	Fără semn electoral	1. Sfârceag Petre 2. Bain Adalbert 3. David Iuliu 4. Ioó Petru 5. Corobean Ștefan 6. Erdöközi Kis Ana 7. Bercovici Nicolae 8. Salamon Ileana
5.	**Partidul Național Țărănesc – Maniu**	„Ochiul”	1. Dr. Hațieganu Emil 2. Lapedatu Alexandru 3. Dr. Capotă Iosif 4. Dr. Mascasiu Ioan 5. Liteanu Victoria 6. Oros Gheorghe 7. Fodorean C. Andrei 8. Ing. Naum Neagoe
6.	**Mișcarea Națională Țărănistă**	Fără semn electoral	1. Ionescu Ștefan 2. Nicolescu Paul 3. Forica Ioan 4. Blând Ioan 5. Ignat Pavel 6. Marta Partenie 7. Moldovan Ioan 8. Sovrea Zoltan

[982] *Inspectoratul General Administrativ…*, Dos. 7/1946, f. 134–135; *Világosság*, Anul III, Nr. 276, 19 noiembrie, p. 2.

Tabloul însemnelor electorale fixate de Comisia Centrală electorată:

Județul Cluj a fost împărțit în 93 de secții de votare pentru comunele rurale și orașul nereședință Huedin, precum și 34 secții de votare pentru municipiul Cluj. Repartizarea s-a făcut de comun acord cu BPD, ținându-se seama, în primul rând, de situația politică locală.[983] În acest fel, comuniștii au putut pune secțiile de votare la distanțe mari de comunele unde partidele din opoziție aveau numărul cel mai mare de alegători.

Comitetul electoral Județean BPD a propus ca responsabili de secții de votare un număr de 124 de persoane, printre care îi găsim pe profesorii universitari dr. Emil Petrovici (rectorul Universității Cluj, redactorul ziarului „Tribuna Nouă"), dr. Mihail Kernbach (decan al Universității Cluj), profesorii dr. Jancsó Elemer și Gáll Gábor de la Universitatea maghiară, alături de Victor Cheresteșiu, directorul Bibliotecii Universitare, și de alți funcționari ai Prefecturii, învățători, directori de penitenciar, funcționari PTT, Primărie, C.F.R.[984] (Anexa 8)

În ziua precedentă alegerilor, cabinetul primarului a trimis o adresă confidențială Biroului Electoral al Prefecturii județului, prin care aducea la cunoștința acestuia un comunicat publicat în ziarul maghiar „Világosság" cu câteva zile înainte, prin care populația era anunțată că toți acei care nu-și vor scoate cărțile de alegători și nu vor vota nu vor primi cartela sau nici un fel de alimente pe cartelă, fără ca Primăria să fi dat o dispoziție oficială în acest sens. Acest comunicat a înfierbântat spiritele clujenilor, care au venit în ultimele clipe să se înscrie cu toții. Atmosfera produsă de acest comunicat lasă să se înțeleagă că autoritățile au făcut presiuni asupra populației pentru prezentarea la vot.[985] În acest context putem încadra masiva participare a clujenilor la vot.

După cum am văzut în subcapitolul anterior, la nivel oficial alegerile fraudate au dat câștig de cauză BPD-ului. După falsificarea rezultatelor la nivelul secțiilor de votare, a urmat ajustarea datelor la nivelul comisiei județene, datele oficiale pentru județul Cluj urmând a fi următoarele: BPD = 59%, UPM = 22,3%, PNȚ (Maniu) = 10%.[986] Sursele comuniste au declarat că în circumscripția electorală Cluj, din 203.486 înscriși au votat 193.440, din care 119.503 și-au dat votul pentru BPD, iar 42.989 UPM-ului. Forțele „democratice" au însumat astfel 162.492 voturi.[987] În acest fel a avut loc marea „victorie" electorală a „democrației" asupra „forțelor reacționare", cu alte cuvinte marea fraudă electorală și morală.

Pentru județele Cluj, Someș și Turda, istoricul Virgiliu Țârău[988] a descoperit însă rezultatele reale. Astfel, județul Cluj are următorul rezultat:

Partide	**BPD**	**UPM**	**PNȚ – Maniu**	**Altele**
Județ	23%	33%	42%	2%
Oraș	27%	52%	18%	3%

Numărul mare de voturi acordate UPM trebuie înțeles în contextul faptului că, la acea dată, Clujul avea încă o populație majoritar maghiară.

983 *Inspectoratul General Administrativ*…, Dos. 7/1946, f. 213.
984 *Ibidem*, f. 230–236.
985 *80 de ani…,* p. 27.
986 Nistor, „Constituirea...", pp. 491–498.
987 Pascu, *op. cit.*, p. 487.
988 Vezi Țârău, Bucur, *op. cit.*, p. 316; Virgiliu Țârău, *Alegeri fără opțiune. Primele alegeri parlamentare din centrul și estul Europei după încheierea celui de-al doilea război mondial*, Cluj, Eikon, 2005; Virgiliu Țârău, „Campania electorală și rezultatul real al alegerilor din 19 noiembrie 1946, în județele Cluj, Someș și Turda", în Sorin Mitu, Florin Gogâltan (coordonatori), *Studii de istorie a Transilvaniei*, Cluj, 1994.

Clujul anului 1947

„Urmând o politică inspirată din cele mai înalte principii democratice, acordând drepturi egale popoarelor conlocuitoare și desființând orice discriminare rasială, națională și religioasă, guvernul dr. Petru Groza s-a arătat demn de încrederea Uniunii Sovietice și a obținut din partea Marilor Aliați recunoașterea integrității Ardealului, consfințit prin tratatul de pace înăuntrul granițelor Statului Român democrat. Această politică înțeleaptă a guvernului român a făcut ca atât planurile criminale ale reacțiunii manisto-brătieniste […], cât și uneltirile revizioniștilor maghiari și a(le) cercurilor imperialiste din străinătate […] să sufere cel mai categoric eșec".

„Scânteia" [989]

Starea de spirit a clujenilor, monitorizată de Comandamentul Legiunii de Jandarmi Cluj, era în pragul disperării la începutul anului 1947. În zonele rurale ale județului Cluj țăranii erau nemulțumiți din cauza ridicării cerealelor de către echipele de colectare. Locuitorii multor comune erau atât de săraci, încât nu mai aveau cu ce să-și hrănească copiii. Mai mult, inflația galopantă le năruia și ultima speranță într-un viitor mai luminos. Atât țăranii, cât și muncitorii și funcționarii erau puși în imposibilitatea de a face față scumpirilor. Familiile funcționarilor, aflate în mizerie din cauza lipsurilor de tot felul, demoralizate, începeau să ia în calcul părăsirea serviciului, întrucât salariile erau prea mici pentru a se putea întreține.[990]

În aceste condiții, prioritățile organizației județene a PCR Cluj în anul 1947, păstrând ordinea expunerii, erau acestea: învingerea greutăților economice, consolidarea pozițiilor politice ale Partidului (în întreprinderi, dar mai ales printre intelectuali[991] și sectorul țărănesc), și întărirea organizației de partid prin intensificarea muncii de organizare și ridicare a cadrelor, atât în organizația de Partid, cât și în sindicate, organizațiile de femei și de tineret, Frontul Plugarilor și UPM [992]

În luna martie, odată cu sărbătorirea a doi ani de la revenirea Transilvaniei de Nord în granițele României, în plină campanie de sovietizare a României, Consiliul Politic al Primăriei Cluj, constituit la scurt timp după alegerile electorale (13 decembrie 1946) a decis, la inițiativa guvernului, conferirea titlului de „cetățean de onoare" al municipiului ministrului sovietic de Externe, Viaceslav Molotov, pentru meritele sale în lupta pentru pacea și libertatea popoarelor și pentru „serviciile speciale" făcute României și îndeosebi Ardealului prin cunoscuta declarație de la 3 aprilie 1944, care a contribuit la pregătirea evenimentelor de la 23 August, precum și pentru faptul că la conferințele internaționale și la conferința de pace a susținut interesele politice și teritoriale ale României. La ceremonie au participat, alături de primarul Clujului, mitropolitul Nicolae Colan – din partea Bisericii Ortodoxe, general Victor Precup, Emil Petrovici – rectorul Universității „Ferdinand", Vasile Pogăceanu – prefectul județului și dr. Alexe Kiss Csobor – rectorul Universității „Bolyai".[993]

Cu această ocazie, ministrul Teohari Georgescu a observat o serie de nereguli în orașul Cluj: problema redenumirii străzilor nu era încă rezolvată. Lipseau inclusiv denumirile după conducătorii Uniunii Sovietice, lucru care, de exemplu, nu se întâmpla în Cehoslovacia, unde în primele zile după eliberare străzile au primit o serie de astfel de denumiri. Aceste măsuri se impuneau mai ales acum când Molotov fusese ales cetățean de onoare. Ministrul a mai evidențiat o problemă referitoare la amplasarea monumentelor sovietice în locurile care se știa că sunt destinate pentru statuia lui Avram Iancu.[994]

---

[989] „Doi ani de la încadrarea Ardealului", în *Scânteia*, Anul II, Nr. 67, 16 martie 1947, p. 1.

[990] *Parchetul General...*, Dos. 6/1947, f. 12.

[991] Prezența intelectualității în rândurile PMR a fost puțin semnificativă în anii '50. Chiar și aceia dintre intelectuali care profitaseră de deschiderea largă a porților partidului după 23 august 1944 și se înscriseseră în PCR au fost majoritatea epurați după verificările din anii 1948–1950, având probleme de dosar (origine burgheză sau mic-burgheză, formație culturală occidentală etc.) și afectând compoziția de clasă a partidului. Deși nu se manifestaseră contra partidului, dimpotrivă, totuși datorită conjuncturii politico-ideologice, la sfârșitul anilor '50 s-a renunțat la o parte dintre aceștia pe motivul „impurității ideologice". Excluderea din partid nu a atras după sine alte consecințe, ei continuând să-și desfășoare activitatea creatoare, chiar dacă nu în partid, ci alături de acesta („Intelectuali români în arhivele comunismului", pp. 175–176).

[992] PCR, Comitetul Județean Cluj, „Raport de încheiere a anului 1947", în *Comitetul Regional PCR Cluj*, Inv. 2, Dos. 1/1947, f. 75.

[993] *Inspectoratul General Administrativ...*, Dos. 9/1947, f. 199–200.

[994] *Ibidem*, f. 205–206.

Problema străzilor clujene a mai fost ridicată și de PNL-Tătărescu, prin delegatul dr. Bruda, care a întocmit și un memoriu referitor la nomenclatura haotică a acestora. Prin decizia Primăriei Nr. 364/15.01.1946, străzile Municipiului au primit o nouă nomenclatură, în baza ordinului MAI din 1945, care prevedea schimbarea numai a acelor denumiri de străzi care prezentau „un trecut de teroare, șovinism și reacționarism." Cu toate acestea, conducerea Municipiului de atunci, prin abuz și rea intenție, neconformându-se recomandărilor precise ale MAI, a comis greșeli în mod intenționat, diminuând prestigiul unui stat suveran, liber și democrat. Astfel, s-a căutat ca originea latină a neamului român să fie ascunsă, suprimându-se complet denumirile străzilor Lupoaica, Romulus Remus, Romei; au fost înlocuite complet denumirile de domnitori de seamă ai țării, precum Negru Vodă, Vlad Țepeș, Mircea, Matei Basarab, dându-se în schimb nume de regi ai Ungariei; au fost înlocuite numiri de străzi care reaminteau de fapte glorioase din istoria neamului, ca Hadovei, Rovine, Calafat, Movilei sau evocau numiri care dovedeau că Ardealul, după 1918, a aparținut României: Dorobanților, Victoriei, Grigorescu, Reg. 83 Inf. și Legiunea Ardeleană; nume de cărturari, precum Nicolae Iorga, Văcărescu, Toma Ionescu etc.[995] Problema urma să fie remediată de o Comisie instituită în acest sens.

Cele mai însemnate succese din acest an pentru PC vor fi pe plan politic, în urma strădaniilor Partidului pentru consolidarea administrației regimului. În continuare au fost instalați la conducerea județelor, orașelor și comunelor reprezentanții BPD și s-a continuat opera de purificare a aparatului de stat, deblocările militare, precum și promovarea funcționarilor superiori din rândurile muncitorilor, operații începute în perioada anterioară. Au fost supuse unor noi verificări inclusiv persoanele puse în funcții de comuniști în anii precedenți. Verificările nu au avut însă rezultatul dorit. Chiar și în 1947 funcționarii unor prefecturi sau primării se dovedeau a fi refractari noului regim. În luna februarie au fost schimbați 7 primari, iar în luna iunie 12, doar în județul Cluj.[996]

Activitatea personalului cu sediul în afara orașelor, adică a pretorilor și a notarilor din unele județe, nu era nici ea mai bună decât cea din orașe, din punctul de vedere al guvernanților. Persoanele „conștient democrate" afirmau că această situație ar fi unul din principalele motive pentru care guvernul pierde din zi în zi popularitatea în mediul rural, susținând că aceste persoane, făcând abuzuri în calitatea lor oficială, compromit guvernul și folosindu-se de relațiile permanente pe care le au cu țăranii, fac propagandă contrară guvernului.[997]

Cazul Prefecturii județului Mureș merită amintit. Printre funcționarii considerați reacționari în urma verificărilor trimise Inspectoratului General Administrativ Circ. III Cluj în luna februarie 1947 au fost „descoperiți":

- Ioan Bozedeanu, secretarul prefecturii județului Mureș, casierul Frontului Plugarilor. Despre acesta se raporta că este"*cunoscut ca o persoană cu un caracter maleabil, care încearcă să o ducă bine cu toată lumea; se afirmă însă că în fond simpatizează cu reacțiunea și îi plac afacerile*".[998]
- Teodor Boroș, șeful Serviciului administrativ – „*Funcționar vechi, protecționist, din anturajul cel mai apropiat al președintelui actual al PNȚ, Ion Bozdoc, din luna octombrie 1944, când acesta era prefectul județului. În calitatea sa, a făcut să se întârzie încadrările pretorilor și notarilor din județ, reținând locurile vacante prietenilor săi maniști, care dețineau acele locuri în 1944. Se afirmă că este unul dintre cei mai reacționari și antidemocratici funcționari ai județului. Tot în calitatea sa de șeful serviciului administrativ, care se suprapune Serviciului personalului, l-a însărcinat pe funcționarul arhivar Tănasi Gheorghe* (pensionat forțat tot în anul 1947), *să se înscrie în PC și să semnaleze tot ce se află și se discută în celula Prefecturii. În baza celor semnalate de acest funcționar, numitul, prin rapoarte probabil false, a reușit să exopereze de la Minister, tranfserarea a 7 funcționari, cei mai buni activiști în Partidul Comunist. Partidul Comunist fiind sesizat de această manoperă, a intervenit la București, unde s-a revenit asupra mutării celor*

[995] *Ibidem*, *loc. cit.*
[996] *Ibidem*, f. 132, 271.
[997] *Ibidem*, Dos. 26/1947, f. 454.
[998] *Ibidem*, f. 450.

7 funcționari transferați, și tot atunci s-a promis transferarea sa de la Prefectură. Aceasta din urmă nu s-a executat la intervenția prefectului (Anton Mera), care, ca să-l salveze, după cum a declarat el însuși, l-a mutat de la serviciul administrativ, la serviciul financiar însă, după scurt timp, s-a revenit, și numitul a ocupat iar postul de șef al Serviciului Administrativ, unde lucrează și în prezent.”[999] Va fi pensionat în același an.

- Ion Petreanu, de la Serviciul personalului – „*fost legionar, care din aceste considerente, în toamna anului 1945 a fost epurat. Ajungându-i-se la cunoștință că a fost scos din serviciu, și-a cerut imediat un concediu medical de 2 luni, în care timp a reușit să-și aranjeze situația la București, reușind să se reîntoarcă din concediu cu decizia de reprimire în serviciu. În luna februarie (1947), dat fiind că și-a continuat activitatea sa legionară, s-a pus din partea Partidului Comunist din nou problema lui la București, deodată cu cea a lui Boroș. Dl. Director general Tănăsescu a promis transferarea lui. Aflând acest lucru, imediat după sosirea delegaților PC, a plecat la București, reușind să aranjeze cu totul să rămână mai departe cum a fost. Se pare că are o mare trecere la București, că funcționarii reacționari se adresează lui ori de câte ori sunt amenințați de epurare sau transferare, și el mai întotdeauna reușește să le aranjeze situația*”.[1000]

O altă caracterizare, făcută în urma cercetărilor asupra inspectorului general administrativ, Traian Migia, îl înfățișează drept membru al PSD, apreciat de celula PC din Prefectură, ca rezultat al atitudinii sale. Sub raport profesional este funcționar capabil și, deci, se impune în toate împrejurările și satisface orice încredințări.[1001]

- Ioan Friciu, șef de birou la Serviciul personalului – „*fost legionar, epurat din acest motiv deodată cu Petreanu, dar care nu a încetat să-și exercite funcția nici un moment, cu toate că nu se știe încă dacă are sau nu decizie de reprimire*”. În noiembrie 1947, Traian Migia scria despre acesta că este membru al PSD, fără vreo activitate suspectă.[1002]
- Victor Tătaru, șef de secție la Serviciul financiar – fost secretar al prefectului manist Gheorghe Bozdoc. În lunile septembrie și octombrie 1944 a declarat că, în termen de o lună, nu vrea să mai vadă niciun „comunist puturos” în oraș. În ultimul timp însă, „nu se mai manifestă dușmănos contra regimului”.[1003] În luna noiembrie 1947 era deja pensionat.

Și lista acestora poate continua.

„*Persoanele semnalate ca reacționari,* concluziona autorul raportului*, formează o clică aparte în Prefectură, incontestabil cu idei politice pe linia partidelor istorice, deși fățiș nu sunt înscriși până în prezent în aceste partide. Sunt cititori devotați ai ziarului «Dreptatea» și se manifestă totdeauna contra mișcării sindicale. Organizându-se sindicatele funcționarilor de la Prefectură, dintr-o atitudine vădit dușmănoasă acestor sindicate, s-au prezentat totdeauna la ședințe, provocând discuții inutile și ne la locul lor, făcând astfel imposibilă activitatea sindicatelor. Toți aceștia au ocupat postul în cadrul Prefecturei până la 30 august 1940, când s-au refugiat, reîntorcându-se în luna septembrie 1944, ca apoi să se refugieze din nou în luna noiembrie 1944. Iar, în fine, au fost încadrați în grupuri mai mici sau mai mari în luna martie 1945, cu ocazia încadrării administrației românești în Ardealul de Nord*.”[1004]

Conform sursei citate, Prefectura, împreună cu Serviciul Sanitar și Veterinar, are cca. 150 de funcționari, dintre care cca. 58 maghiari. Maghiari în posturi de conducere nu sunt, cu excepția subprefectului, la care se adaugă 34 de funcționari mici și 20 oameni de serviciu. În PC sunt încadrați 36 de membri, dintre care doar 2 români.[1005] Sursa „omite” însă să amintească că mare parte dintre funcționari erau membri ai Partidului Socialist-Democrat sau ai Frontului Plugarilor.

---

999 *Ibidem*, f. 450–451.
1000 *Ibidem*, f. 451.
1001 *Ibidem*, f. 443.
1002 *Ibidem*, f. 443, 451.
1003 *Ibidem*, *loc. cit.*
1004 *Ibidem*, f. 453.
1005 *Ibidem*, *loc. cit.*

Acest raport a fost urmat de un altul, „verificarea verificării”, înaintat de Traian Migia, inspectorul general administrativ, Ministerului de Interne, la 5 noiembrie 1947, prin care se descria o situaţie total diferită. În perioada februarie-noiembrie Prefectura a fost descotorosită de o parte a „reacționarilor”, care au fost pensionați (Teodor Boroș, Gheorghe Tănasi ș.a.), în timp ce alții au fost menținuți (Ion Petreanu, Ioan Friciu) sau repartizați la alte servicii (Ioan Bozedeanu), acuzațiile aduse de primul raport nefiind verosimile în cazul celor menținuți. *„Situația în județ nu este așa, s-a schimbat situația foarte mult,* scria inspectorul, *dovadă că în alegeri aparatul activ a lucrat în așa fel, încât a reușit Guvernul, și nu a câștigat reacțiunea nici un mandat.*”[1006]Aceste cuvinte demonstreză, încă o dată, aportul decisiv al funcționarilor în câștigarea alegerilor de către BPD, votul electoratului neavând vreo importanță. Ținem să amintim faptul că la 9 septembrie 1946, conform datelor înaintate de prefectul județului Mureș, raportul de forțe preconizat acorda 30% din voturi opoziției.[1007] Și este foarte posibil ca cifrele să fie diferite, dacă am folosi ca și sursă calculele partidelor din opoziție. Cu toate acestea, opoziția nu a câștigat niciun mandat, mulțumită „aparatului activ” care a lucrat „în așa fel”. *„În cursul timpului,* concluziona inspectorul, *s-a făcut în continuu curățirea acestui aparat, prin aplicarea dispozițiunilor J.C.M. Nr. 548/1947 și ale deciziunii Nr. 48/1947 a Comisiunei pentru Redresarea Economică și Stabilitatea Monetară*”.[1008]

Referitor la numărul funcționarilor români și maghiari, Traian Migia ține să amintească că, în momentul revenirii administrației românești la această Prefectură, s-au atribuit funcționarilor maghiari, prin excepție, unele favoruri.[1009] Nemulțumirile românilor pentru tratamentul diferențiat la care au fost supuși și în anul 1947 au fost subliniate în numeroase note informative. În cazul județului Năsăud, se specifica faptul că toate întreprinderile, morile și casele absenteiste din județ erau închiriate, aproape exclusiv, minorităților etnice, în defavoarea românilor.[1010]

Revenind la Cluj, după înlăturarea partidelor „istorice”, lupta pentru „purificarea” Clujului de orice rămășiță „istorică” a luat un nou avânt. În anul 1947 sunt înlăturați și o serie întreagă de pretori și notari, prin pensionare, conform dispozițiilor articolului 132 din Statutului Fucționarilor Publici. Pentru județul Cluj, listele celor care urmau să fie puși în retragere pentru limită de vârstă (57 ani pentru bărbați, 52 ani pentru femei) sau pentru vechime în serviciu mai mare de 20 ani au fost întocmite imediat după alegeri, la 29 noiembrie 1946. Din prima categorie au făcut parte 3 notari, în timp ce pentru vechime în serviciu au fost înlăturați alți 19 notari, pretori sau primpretori.[1011] Că această limită de vârstă sau vechime a fost doar un pretext pentru înlăturarea funcționarilor refractari regimului, ne stau dovadă cazurile mai „speciale”, în favoarea cărora s-a intervenit la Minister pentru aprobarea prelungirii limitei de vârstă.[1012] Inclusiv Traian Migia, a cărui semnătură apare pe toate aceste documente, avea în 1947 o vechime mai mare de 20 de ani, ocupând în anul 1912 funcția de practicant de notar (primăria comunei Câmpia Turzii), iar în 1919 funcția de primpretor la plasa Vințul de sus (jud. Turda). Din 1919 și până în 1947 a ocupat continuu funcții publice bugetare. Funcția de inspector general o deținea din 7 noiembrie 1939, fără întrerupere. Avea, conform propriei declarații, 29 ani și 6 luni vechime, în data de 1 octombrie 1946.[1013]Așadar, în februarie 1948, deși depășise 30 de ani vechime (septembrie 1947), încă ocupa funcția de inspector general administrativ, iar în 1950 pe cea de șef al Serviciului Industriei și Gospodăriei Locale al Prefecturii clujene (așadar 33 de ani vechime), cu toate că în conformitate cu Statutul Funcționarilor Publici, pensionarea din oficiu se făcea la împlinirea a 30 de ani de serviciu.[1014] Alți inspectori administrativi de la Circumscripția III. Cluj

---

[1006] *Ibidem*, f. 448.
[1007] *Inspectoratul General Administrativ…*, Dos. 7/1946, f. 22–23.
[1008] *Ibidem*, Dos. 26/1947, f. 444.
[1009] De exemplu, s-a atribuit gradului de subdirector și funcționarilor maghiari cu vechime corespunzătoare, dar fără studii.
[1010] *Parchetul General...*, Dos. 6/1947, f. 32.
[1011] Este și cazul primpretorilor dr. Ioan Suceava, dr. Victor Fetche și dr. Iuliu Todutiu, de la Prefectura județului Cluj (*Inspectoratul General Administrativ...*, Dos. 26/1947, f. 516–518, 526, 539).
[1012] S-a solicitat menținerea subprefecților Florian Mangu (Someș), Iuliu Popa și Iuliu Drăghiciu (Turda) (*Ibidem*, f. 537).
[1013] *Ibidem*, f. 247–248.
[1014] *Inspectoratul General Administrativ...*, Dos. 6/1948, f. 64; *Buletinul Oficial al Comitetului Provizoriu Județean Cluj*, Anul I, Nr. 1, Cluj, 25 iulie 1950, p. 7; „Nu se reduce numărul funcționarilor publici”, în *Scânteia*, Seria III, Anul XVI, Nr. 550, 17 iunie 1946, p. 2.

„speciali" au fost Dr. Octavian Simu[1015] (vechime de peste 27 ani) și dr. Iosif Pop (vechime de peste 26 ani).[1016]

Tot acum, avocații și judecătorii clujeni, alături de personalul administrativ din justiție sau de studenții Facultății de Drept din Cluj, care au fost vreodată membri sau simpli simpatizanți ai PNȚ sau PNL, au fost înlăturați din Barou sau din funcțiile deținute până la acea oră, locurile acestora fiind ocupate de fidelii regimului, oameni cu „origine sănătoasă", cu un temperament submisiv sau cameleonic.

Situația economică

Problemele economice, potrivit Raportului organizației județene a PCR, au fost rezolvate în a doua jumătate a anului, deci după scoaterea în ilegalitate a partidelor de opoziție. Dacă până atunci Partidul nu cunoștea decât în mod superficial problemele organizării producției industriale și agricole, după alegerile sindicale (care au avut ca rezultat organizarea comisiilor de producție din întreprinderi și sindicate, conduse de comuniști) au fost ridicați la conducere „cei mai buni muncitori de specialitate", care au colaborat strâns cu tehnicienii, inginerii, subinginerii și maiștrii atrași în aceste comisii, cu alte cuvinte, comunizați.[1017]

Tot în a doua jumătate a anului, personalul Oficiului Județean de Control Economic a fost înlocuit aproape în totalitate, începând cu controlorii și terminând cu inspectorul conducător județean, care a dat dovadă de „superficialitate" la alegerea și verificarea elementelor care trebuiau să intre în corpul și la conducerea Oficiului. În locul acestora au fost trimise cadre „pregătite". Drept urmare, a scăzut numărul infractorilor și a crescut asprimea sentințelor.[1018]

Situația sanitară

Situația sanitară la nivelul județului era gravă. La o populație rurală de peste 230.000 de oameni, funcționau 31 de circumscripții medicale, din care majoritatea erau slab organizate și lipsite de dotările necesare.

La Cluj s-a înființat în acest an un dispensar de puericultură și o maternitate, în cartierul Mănăștur.

În anul 1947, clujenii erau afectați în special de bolile de piele (scabia), datorate lipsei sodei caustice din care se fabrica săpunul. La acestea s-au adăugat sifilisul și TBC-ul, fiind tratate, doar în acest an, circa 850 cazuri de sifilis și 350 de TBC. În prima parte a anului s-a remarcat o creștere uriașă a numărului bolnavilor, datorită situației economice precare, precum și datorită unui număr mare de muncitori care au părăsit lucrul „hoinărind pe la țară pentru a-și procura alimente".

În august, datorită condițiilor de igienă și a lipsei de educație în acest sens, precum și a neglijenței autorităților, a izbucnit o puternică epidemie de tifos exantematic, care a afectat orașul Cluj și o serie de localități din vecinătate. Județeana PCR era nemulțumită pentru faptul că datorită acestei epidemii, munca politică, culturală și economică din Cluj a avut de suferit. S-au identificat în orașul Cluj 395 de cazuri constatate, 338 de cazuri vindecate și 49 de cazuri mortale, în timp ce pe județ cifrele erau următoarele: 99 comune contaminate, 652 cazuri constatate, 587 cazuri vindecate și 39 cazuri mortale.[1019]

Tifosul exantematic s-a dovedit a fi până la urmă, nota Raportul Organizației Județene a PCR Cluj, un aliat pentru îmbunătățirea imaginii Partidului. În aceste acțiuni de combatere a bolii, un rol important a revenit organizațiilor de partid prin activitatea îndrumătorilor. Atenția deosebită pe care a acordat-o Județeana în lupta de apărare a sănătății maselor de la orașe și sate „a ridicat în mod deosebit prestigiul și influența comuniștilor asupra acestor mase".[1020]

[1015] Zoltán Györke, „PREFECȚII CLUJULUI: ANALIZĂ PROSOPOGRAFICĂ", preluat de le Internet, http://www.historica-cluj.ro/anuare/AnuarHistorica2012/18.pdf, p. 310, accesat la 12.11.2017.
[1016] *Inspectoratul General Administrativ*..., Dos. 26/1947, f. 252–253.
[1017] *Comitetul Regional PCR Cluj,* Inv. 2, Dos. 1/1947, f. 77.
[1018] *Ibidem*, f. 83.
[1019] *Ibidem*, f. 85–86.
[1020] *Ibidem*, *loc. cit.*

Asistența socială

Activitatea de asistență socială s-a aflat în prima parte a anului sub influența conducerii „reacționare”, în jurul căreia s-au concentrat organizațiile de femei cu caracter religios și biserica pe linie românească. În a doua parte a anului, în munca privind femeile s-a dezvoltat UFAR-ul, devenind cea mai puternică organizație de femei din localitate, aducând un sprijin important Partidului Comunist printr-o participare activă, tot mai numeroasă a femeilor în toate acțiunile Partidului, a Sindicatelor și organizațiilor cu caracter de asistență socială și ajutor sau prin acțiunile întreprinse pe plan economic (stabilizarea prețurilor prin controlul respectării acestora).[1021]

În privința reacțiunii maghiare, continua Raportul, aceasta s-a folosit de biserica romano-catolică, concentrând în jurul ei diferite organizații de femei religioase, în scopul de a-și menține influența, prin această activitate, asupra păturilor sărace, asupra școlii și pentru ajutorarea elementelor fasciste din închisori. Împotriva acestei situații, s-a ridicat Apărarea Patriotică, sprijinită de UFAR, Sindicate și PC Situația se va remedia, din punctul de vedere al autorităților comuniste, din toamna anului.

A.P. a înființat în oraș, încă din 1945, cămine pentru copii și s-a ocupat de sprijinirea invalizilor, văduvelor de război și a orfanilor.

Cât despre Clinicile celor două Universități (maghiară și română) din Cluj, având un buget extrem de redus, au beneficiat de ajutor financiar de la Prefectură pentru îmbunătățirea condițiilor alimentare și de tratament ale celor internați aici.[1022]

Mișcarea culturală

Mișcarea culturală a fost și ea folosită pentru sprijinirea activității politice a guvernului. La Cluj s-a creat un teatru popular, cu două secții (română și maghiară), care și-a început activitatea, nu întâmplător, la 6 martie 1947. Toate piesele jucate la Cluj și în județele vecine au fost „noi, progresiste, din literatura cea mai nouă, sau traduceri din literatura sovietică”.

În sindicate organizarea mișcării culturale a luat avânt, ajungându-se la un număr de 31 de echipe teatrale, la care s-au adăugat fanfarele și echipele de dans. Aceste echipe culturale au dat zeci de reprezentații cu conținut artistic și muzical, făcând ieșiri la sate, dând astfel „un sprijin prețios activității politice și organizatorice între țărani”. La acestea se adăugau echipele culturale de la sate (102).

Instituțiile clujene de specialitate în domeniul muzicii, teatrului și operei erau Teatrul Național Român, Teatrul Maghiar de Stat, Opera de Stat și Filarmonica de Stat „Ardealul”. Numărul spectacolelor și pieselor jucate de aceste instituții, precum și al spectatorilor, erau cu mult sub numărul celor ale echipelor culturale muncitorești.

Pentru dezvoltarea activității artistice și culturale în domeniul muzicii și artei teatrale muncitorești, s-a creat un conservator popular de muzică și artă dramatică, în care erau înscriși deja 212 elevi cu „origine sănătoasă”: muncitori, copii de muncitori și de țărani, precum și sindicaliști din diferite branșe, în timp ce Conservatorul de Stat român avea înscriși 310 elevi, iar cel maghiar 180.

La sfârșitul anului 1947, a mai luat ființă, în cadrul Universității „Bolyai”, o societate muzicală „progresistă”, denumită „Collegium Musicum”.[1023]

În privința cinematografiei, la nivelul filmelor jucate la Cluj,[1024] situația se prezenta astfel:

Filme	Număr	Nr. spectatori
Sovietice	28	1.238
Franceze	39	1.000
Maghiare	29	1.000

[1021] *Ibidem*, f. 94–95.
[1022] *Ibidem*, f. 87.
[1023] *Ibidem*, *loc. cit.*
[1024] *Ibidem*, f. 88.

Filme	Număr	Nr. spectatori
Englezești	27	1.100
Americane	41	1.980
Românești	3	640
Diverse	16	600

Deși tabelul original înfățișează filmele sovietice în prima coloană, preferințele erau îndreptate spre filmele americane, urmate de cele franceze.

O activitate „deosebit de prețioasă" a desfășurat-o caravana cinematografică a PCR la sate.

De asemenea, la nivel județean au fost organizate câteva mii de conferințe cu caracter politic, social, cultural, medical etc., „care au dus o contribuție serioasă în străduința organizației de partid de a ridica nivelul politic și cultural al celor ce muncesc".[1025]

În ciuda eforturilor, în activitatea teatrală (atât în limba maghiară, cât și în cea română), lipsea materialul literar cu caracter „progresist, corespunzător nevoilor actuale". Atât în sindicate, cât și în mediul rural se folosea un material vechi, în cele mai bune cazuri de ideologie burghezo-democratică, și chiar material „antidemocratic, acolo unde elementele reacționare reușesc să înfrângă vigilența organizațiilor noastre". În plus, nu s-a reușit dezvoltarea „setei de cultură, a simțului desfătării prin muzică și artă" a maselor muncitorești, nu s-a reușit „deschiderea sufletului maselor pe calea culturii", să se descătușeze din „muțenia și încruntarea în care au fost aruncate de vechile regimuri de asuprire".[1026]

La teatrele și Opera de Stat din Cluj, pe lângă problema reprezentațiilor muzicale, marea parte a spectatorilor era compusă din intelectualitatea română și maghiară, mica burghezie etc., numărul muncitorilor fiind foarte redus.[1027]

Viața de partid. Verificările din anul 1947

La sfârșitul anilor 1945–1946, se scria în 1947, Județeana PCR nu dispunea de o verificare amănunțită a membrilor, pentru a avea o evidență clară. În anul 1947, în urma unor serioase verificări a secției organizatorice a PCR, au fost șterși din evidență un număr de 6.484 membri din oraș, evidențele anilor precedenți nefiind concludente. Astfel, după verificare, orașul Cluj avea un număr 15.674 comuniști cu acte în regulă.[1028] În mod consecvent, s-a dus o muncă asiduă pentru schimbarea și îmbunătățirea compoziției naționale, reușindu-se următoarele performanțe, raportate la anul anterior:

Anul	Români	Maghiari	Evrei	Alți	Total
Decembrie 1946	40,5%	54,5%	4,6%	0,4%	100%
Decembrie 1947	57,3%	37,9%	4,4%	0,4%	100%

În compoziția socială s-au introdus următoarele schimbări:

Anul	Muncitori	Țărani	Mici meseriași și comercianți	Intelectuali	Funcționari	Total
Decembrie 1946	55,3%	25,8%	5,5%	3,2%	10,2%	100%
Decembrie 1947	35,8%	33,2%	7,4%	8,3%	15,3%	100%

În luna martie 1947, după reorganizarea Județenei și desființarea Regionalei de către comisia C.C.-ului condusă de Miron Constantinescu, Județeana a devenit mai independentă, primind și un nou

[1025] *Ibidem*, f. 87.
[1026] *Ibidem*, f. 89.
[1027] *Ibidem*, *loc. cit.*
[1028] *Comitetul Regional PMR. Cluj*, Inv. 2, Dos. 5/1947, f. 94–95, Inv. 1, Dos. 1/1947, f. 90–91.

elan de muncă. S-au reorganizat sectoarele astfel: Sectorul de Instituții, C.A.M., Universitatea Ferdinand și Universitatea Bolyai. Orașul Cluj avea 304 celule de partid. Numărul membrilor de partid[1029] era repartizat după cum urmează:

Anul	În oraș	La plăși	Total pe județ
Decembrie 1946	12.390	7.620	20.010
Decembrie 1947	15.674	15.537	31.211

Opoziția politică

În pragul dizolvării PNȚ, partidele prezente în județul Cluj erau PCR, PSD, FP, și UPM, puțini „tătărescieni" și PNP.[1030] O mare parte dintre intelectuali, se lamentau comuniștii clujeni, s-au încadrat în aceste ultime partide pentru „a-și masca adevărata lor atitudine politică". PNL – nu ducea nicio activitate în județ în anul 1947, în timp ce PNȚ – Alexandrescu era inexistent în județ.[1031] Se impunea identificarea acestora, în paralel cu doborârea partidelor istorice.

PSD – aripa dreaptă

În luna martie s-a început munca de izolare pe plan politic a elementelor de dreapta din PSD, concomitent cu campania de prietenie față de aripa stângă a partidului.[1032] Partidele S.D. erau considerate armele cele mai importante ale reacțiunii în toate statele satelite ale Uniunii Sovietice. Aripa dreaptă a socialiștilor români era acuzată de „subminarea unității Frontului Unic Muncitoresc", care ar fi culminat cu Conferința Regională a organizației PSD din Ardeal, ținută la Cluj la începutul lunii iulie. Potrivit comuniștilor, la organizarea și conducerea lucrărilor acestei conferințe inițiativa a fost complet în mâinile elementelor de dreapta, în frunte cu Lakatos. Elementele de stânga, legate de masele social-democrate din întreprinderi, n-au fost invitate la conferință. Pe de altă parte, din cauza „lipsei de vigilență a organizației comuniste județene, dușmanii unității clasei muncitoare, veniți din diferite județe ale Ardealului, au găsit aici la Cluj un mediu pregătit în care și-au putut manifesta nestingheriți ura lor nesăbuită contra PCR și a FUM".[1033] Acțiunea pornită de PC împotriva dreptei social democratice a culminat în conferința județeană a PSD din august 1947, când, sub presiunea stângii care beneficia de sprijinul PC, Lakatos a fost scos din sala conferinței.[1034] Social-democrații de stânga de la Dermata, vor scrie comuniștii, au convocat o adunare pe întreprindere și au luat atitudine, printr-un memoriu semnat de 300 de muncitori social-democrați, cerând înlăturarea de la conducerea organizației Cluj a PSD a conducătorilor aripii drepte: Ștefan Lakatos,[1035] dr. Nagy Ghéza și dr. Pásztai Ghéza. La această acțiune, în decurs de câteva zile s-au solidarizat muncitorii social-democrați de la CAM, Uzinele de Apă, PTT și CFR Cluj. În același timp, au afirmat hotărârea de a munci și sprijini (prin colaborare strânsă de FUM cu comuniștii) legile economice și propunerile PCR pentru refacerea economică și stabilizarea monetară, demascând atitudinea și manifestările reacționare din

[1029] În octombrie 1947 organizațiile de Partid ale Județenei Cluj erau împărțite în 10 sectoare: sectoarele I-VI, CFR, Dermata, Ferdinand, Bolyai (*Comitetul Regional PMR. Cluj*, Inv. 2, Dos. 5/1947, f. 96, 123). Vezi și Virgil Țârău, „Considérations sur l-evolution numérique des membres du Parti Communiste Roumain entre 1944–1946. Etude de cas sur la ville de Cluj", în *Transylvanian Review*, Vol. IV, Winter, 1995, pp. 93–115.

[1030] Finalul anului 1946 a găsit PNP-ul din Cluj în mijlocul unor conflicte. Președintele județean al partidului, Vasiu, „element capabil și de suprafață, dar ambițios, orgolios, nestatornic și cu apucături dictatoriale", a intrat în conflict cu o parte a membrilor PC, dând dovadă de șovinism, „exaltând în mod nesănătos și exagerat" naționalismul printr-o afirmație rostită într-una dintre ședințele Biroului Județean: PNP-ul este „singurul partid care luptă pentru românizare" (*Comitetul Regional PMR. Cluj*, Inv. 1, Dos. 9/1946, f. 88). Alți membri ai partidului au fost: Dumitrescu, Gheorghe Russu, dr. Porumb, Pitea Pompei, dr. Teodor Bugnariu, Iosif (Iacob) Tis.

[1031] *Comitetul Regional PCR Cluj*, Inv. 2, Dos. 1/1947, f. 4.

[1032] *Ibidem*, Inv. 2, Dos. 5/1947, f. 96.

[1033] Frontului Unic Muncitoresc (FUM), s-a constituit în aprilie 1944, între PCdR și PSD

[1034] „Raport de încheiere a anului 1947", în *Comitetul Regional PCR Cluj*, Inv. 2, Dos. 1/1947, f. 93.

[1035] Venind ca deputat de pe băncile Parlamentului, a atacat în fața muncitorilor din întreprinderile clujene politica economică a guvernului, îndemnându-i pe muncitori la greve.

aripa dreapta a PSD.[1036] La CFR muncitorii s-au ridicat și împotriva lui Francisc Bruder (deputat), „pe baza păcatelor din trecut”, și împotriva inspectorului Bălaș (de la Inspectoratul Școlar Cluj), cunoscut element reacționar.[1037] În realitate, PC a urmărit dezbinarea PSD și izolarea aripii drepte în așa măsură, încât să se rupă singură din Partidul Unic Muncitoresc, a cărui înființare se preconiza într-un timp relativ scurt. [1038]

Alegerile sindicale au fost organizate și conduse în întregime de organizația Județeană a PCR, izolând orice acțiune a opoziției române sau maghiare. Organizarea comisiilor interimare comunale la sate, formate din elemente sărace din PCR, FP și UPM, a însemnat o întărire a organizațiilor de partid comuniste în mediul rural, în paralel cu slăbirea „reacțiunii” clujene, atât cea română (prin înlăturarea lui Maniu), cât și cea maghiară (prin izolarea aripii drepte a PSD și curățirea UPM-ului) În urma acestor împrejurări, potrivit rapoartelor PC, opoziția s-a concentrat cu putere în jurul bisericii române și maghiare, precum și a diferitelor organizații și secte religioase: „*Cea mai caldă primire a găsit reacțiunea la biserica romano-catolică,*[1039] *în frunte cu episcopul Márton Áron. Iar reacțiunea română, după înlăturarea elementelor reacționare din fruntea Crucii Roșii, a găsit o primire numai puțin fericită la «Martorii lui Jehova», puternic sprijiniți și subvenționați cu dolari și material de propagandă din America.*

Reacțiunea maghiară, se scria în ianuarie 1948*, a agitat cu multă stăruință pe chestia prizonierilor căzuți din armata maghiară pe frontul contra sovietelor, iar «Martorii lui Jehova» au răspândit cu putere misticismul și «pericolul celor fără Dunmezeu», spunând că «se apropie sfârșitul lumii» și speriind lumea cu războiul anglo-american contra Rusiei*”.[1040] Vom vedea într-un subcapitol viitor modalitățile prin care PC va elimina și opoziția reală sau fictivă din cadrul bisericilor și sectelor religioase.

În nenumărate rânduri s-a subliniat faptul că nu doar autoritățile locale, dar nici cele școlare și fiscale nu erau în contact permanent cu autoritățile administrative.[1041]

Epurarea UPM-ului

Printr-un document redactat la 26 iulie 1947, Gabriel Rihard, consul al Franței la Cluj, îl anunța pe Georges Bidault, ministrul afacerilor străine la Paris, că UPM accentuează tot mai mult orientarea sa spre extrema stângă. Sub influența elementelor care au reușit să se infiltreze în aproape toate posturile de conducere, UPM a trecut la executarea consemnelor generale date de Uniunea Sovietică tuturor partidelor din Blocul guvernamental și a procedat la excluderea tuturor persoanelor suspecte de lipsă de entuziasm sau de oportunism nu doar din partid, ci și din instituțiile ce depind de acesta. Pe măsură ce se accentuează apropierea dintre Uniune și PC, organul oficial al partidului maghiar, ziarul „Világosság”, ia o atitudine tot mai categorică: cere epurarea radicală a tuturor instituțiilor maghiare, proclamă necesitatea unei strânse colaborări cu PC și joacă rolul de interpret entuziast al sentimentelor indestructibile de recunoștință ale maghiarilor din România față de Rusia eliberatoare, deși conducătorii Uniunii reprezentau doar o minoritate foarte activă.[1042]

Manifestul CC al UPM din 6 iunie 1947 a insistat, pentru prima dată, asupra necesității de a fi abandonată politica urmată din 1945, care păstra o nuanță naționalistă prea marcantă, preconizând o orientare mai hotărâtă spre stânga. În acest sens s-a încadrat și discursul vicepreședintelui Kacsó Sándor, din 17 iulie 1947 de la Cluj, când a declarat, în cadrul conferinței secretarilor de județe ai UPM, că la înființarea partidului s-au alăturat adevăraților democrați și niște „tovarăși de drum” care, obosiți acum de drumul parcurs și fiindu-le teamă să se atingă de drepturile marilor capitaliști, vor să se opună și chiar să se întoarcă în sens contrar direcției partidului, atacând Partidul Comunist și cerând noi alegeri. Poziția

[1036] Această acțiune i-a scos din amorțeală pe socialiștii de la PTT și de la Uzinele de apă, care, de mai multe luni n-au reușit să facă nicio adunare, deoarece membrii nu se prezentau la convocare (*Comitetul Regional PCR Cluj*, Inv. 2, Dos. 1/1947, f. 39, 40, 93).

[1037] *Ibidem*, p. 40.

[1038] *Ibidem*, f. 173.

[1039] „Reacțiunea” maghiară, cu sprijinul bisericii romano-catolice, era puternică la sate, în unele locuri eliminând, cu ajutorul populației maghiare, UPM-ul.

[1040] *Comitetul Regional PCR Cluj*, Inv. 2, Dos. 1/1947, f. 94.

[1041] *Ibidem*, Inv. 2, Dos. 4/1947, f. 1.

[1042] *Documente franceze...*, p. 323.

vicepreședintelui a fost hotărâtă: „*În lupta împotriva reacțiunii, UPM nu poate să șovăie […] Locul ungurilor din România este alături de partidele de stânga românești, a căror înfrângere ar putea duce la pierderea existenței noastre naționale*”. [1043]

În același timp cu apropierea de stânga, continua în raportul său Gabriel Rihard, se execută programul de epurări ordonat de Moscova. Organizațiile din provincie ale partidului au fost primele lovite. Comitetul Executiv al UPM a prescris comitetelor locale să procedeze la excluderea tuturor membrilor bănuiți de „sentimente ostile democrației și Uniunii Populare Maghiare”. Au fost astfel excluși un număr de secretari ai organizațiilor județene, alături de persoane aparținătoare tuturor claselor sociale: profesori universitari și de liceu, clerici, avocați, meșteșugari, elemente care preferau apropierea de statele occidentale.

În aceeași manieră în care presa comunistă ataca personalitățile partidelor de opoziție, ziarul „Világosság” ataca personalitățile maghiare unanim cunoscute și respectate, creând spaimă în rândul maghiarilor, care, în număr tot mai mare, se detașau de UPM, fără a putea însă constitui în împrejurările create o nouă grupare politică. Nemulțumirea era maximă în mediile catolice, unde influența clerului era încă foarte puternică. În acest context a izbucnit conflictul dintre UPM și conducătorul spiritual al maghiarilor, episcopul Márton Áron.[1044]

În urma purificărilor, comuniștii s-au declarat în 1947 nemulțumiți de activitatea slabă a UPM-ului pe teren, fiind simțită lipsa cadrelor.[1045]

PNȚ

Organizațiile maniste și, într-o măsură mai mică, cele brătieniste din Cluj lucrau „*mai mult din umbră, influența lor asupra maselor*, după cum recunoștea însuși PC, *fiind destul de mare. Vedem acest lucru dintr-o pasivitate pe care poporul și-o manifestă față de guvern. Dacă am socoti raportul de forță dintre guvern și reacțiune,* continuă un raport al Frontului Plugarilor – Cluj din aprilie 1947*, putem spune că influența reacțiunii depășește cu mult pe cea a guvernului”*.[1046] Această situație se datora, se scuzau comuniștii clujeni, lipsei de „adevărată educație politică” a poporului, lipsei cadrelor îndeajuns pregătite, greutăților economice provocate de război, slabei colaborări dintre partidele BPD-ului, dar și luptei sistematice pe care reacțiunea o ducea prin lansarea a tot felul de zvonuri cu scopul de a provoca dezorientare în rândurile maselor.[1047]

În luna mai 1947 s-au făcut ridicări masive în rândul maniștilor care se ocupau cu lansarea zvonurilor alarmiste, observându-se apoi o mare panică în rândurile tuturor maniștilor din oraș, care nu mai aveau curajul să se întâlnească la sediul partidului din strada Regina Maria. Cu toate acestea, folosindu-se de studenții maniști, au dus propagandă de la om la om, îndemnându-i pe români să aibă răbdare, că în curând se va schimba situația politică. Dintre acești studenți, în cursul lunii mai au fost prinși: Adrian Mitranescu de la Facultatea de Drept și Alexandru Olaru de la Facultatea de Medicină, ambii din Comitetul de conducere al Tineretului NȚ – Maniu. În luna următoare au fost arestați alți studenții din anul I de la Facultatea de Agronomie din Cluj, precum și ofițeri din CD: Ștefan Micu și Milu Oslobeanu. Toți au fost înaintați Penitenciarului Miercurea Ciuc.[1048]

Tot în luna iunie s-a aflat că profesorii universitari Mărgineanu și Coriolan Tătaru (întemeietorul școlii românești de dermatologie și venerologie din Transilvania),[1049] precum și Alexandru Borza, fruntaș

[1043] *Ibidem*, p. 324.
[1044] *Ibidem*, pp. 325–326.
[1045] *Comitetul Regional PCR Cluj*, Inv. 2, Dos. 1/1947, f. 4.
[1046] *Ibidem*, Inv. 2, Dos. 9/1947, f. 7.
[1047] Lista zvonurilor cuprindea: completa incapabilitate de conducere a elementelor din guvern; războiul inerent care, spera opoziția, se apropia cu pași foarte repezi; căderea guvernului; conducerea țării exclusiv de către evrei și maghiari. Dintre zvonurile recente amintim: *„din tot ceea ce dispune țara se trimite în Rusia nicidecum că am primi de acolo, că America ne-ar trimite alimentele necesare, dar nu ne lasă Rusia”* (*Ibidem*, Inv. 2, Dos. 9/1947, f. 7).
[1048] *Ibidem*, Inv. 2, Dos. 4/1947, f. 3.
[1049] Coriolan Tătaru (1889–1957), membru al Partidului National Agrar, a ocupat în intervalul 1921–1957 funcția de șef al catedrei de dermatologie și venerologie la Facultatea românească de medicină din Cluj. Între anii 1931–1932 a fost ales decan al acestei Facultăți. În anul 1931 deține funcția de Președinte al Comisiei interimare din orașul Cluj, iar în

manist și membru în Comitetul de conducere a Societății Româno-Americane din localitate, aveau legături cu consulatele britanic, elvețian și francez.

Potrivit aceleiași surse, Crucea Roșie lucrează cu prof. univ. dr. Coriolan Tătaru, iar toți ofițerii americani sau englezi care vin în localitate o vizitează pe președinta Regionalei Crucii Roșii din Transilvania, dna. Seulescu, „reacționară”, și pe prof. Tătaru. Concluzionând, sursa comunistă reia de trei ori același lucru, ca dovadă a gravității acestei legături: „*Crucea Roșie lucrează cu consulatele* (francez, englez, elvețian) *prin PNȚ Maniu, în mod special prin prof. univ. Borza Alexandru și Emil Hațieganu, precum și prin profesorii universitari „reacționari” Tătaru, Mărgineanu, Ionașcu și alții urmăriți de noi*”.[1050]

Luna iulie va aduce o serie de alte arestări operate în rândul țărăniștilor clujeni. Îi amintim pe studenții de la Medicină, Ioan Tufan și Ionel Tripsa, trimiși în lagărul Gherla pentru lansare de zvonuri alarmiste contra Guvernului și regimului „democrat”.

Bineînțeles, fruntașii țărăniști din localitate, de exemplu Aurel Socol și Gheorghe Jeleriu, erau și ei în vizorul Securității. După detenția din timpul regimului horthyst, Aurel Socol va fi mai târziu anchetat de NKVD, Siguranță și Securitate, fiind condamnat la 15 ani de detenție, la Canal, având apoi domiciliu forțat în Bărăgan. Va fi eliberat abia în 1964.[1051]

Emil Hațieganu era foarte atent monitorizat după 14 iulie, data înscenării de la Tămădău, așa încât știm că ținea legătura cu ziaristul Iacob Tis, cu dirijorul de la Opera Română din Cluj, Mircea Popa, și cu maiorul american Gheorghe Sigheris. Hațieganu a plecat la București imediat după arestarea țărăniștilor, iar în contextul panicii de care erau cuprinși țărăniștii clujeni, se spera că salvarea va veni de la el, prin colaborarea sa cu guvernul, nemaiputând fi stânjenit în acțiunile sale de Maniu, Mihalache și Penescu, care s-au opus colaborării. Ceea ce a putut însă să realizeze a fost ajutorarea, prin intermediul Crucii Roșii (care a ajutat cu pachete din America inclusiv pe unii „criminali de război”) a deținuților politici din lagărele de la Gherla și Miercurea Ciuc.[1052]

Situația politică a orașului Cluj la 22 iulie 1947 potrivit arhivei PCR

I. Partidele din BPD

1. *PCR* (21–22.000 membri)

Secretar: Augustin Alexe, muncitor C.F.R.

2. *PSD* (8–10.000 membri)

Secretar: Iuliu Suciu, funcționar la Casa Asig. Soc., caracterizat de informator drept „*om șovăitor, greoi. Oscilează între dreapta și stânga PSD, are atitudine pentru colaborare în FUM, dar ezită să ia atitudine contra elementelor de dreapta din PSD în frunte cu Lakatos Ștefan (la unguri) și profesor Moga (la români)*”.

PSD avea două secții, română și maghiară, deși formal, partidul nu recunoștea acest fapt.

În cursul anului 1947, elementele de stânga au fost scoase din conducerea județeană a PSD Au rămas elementele de centru, mai numeroase decât cele de dreapta, dar care erau sub influența dreptei, mai active

12 ianuarie 1932 este numit subsecretar de Stat al Ardealului, pe lângă președinția Consiliului de Miniștri, funcție cunoscută ca Ministru al Ardealului. Tot în 1931 este ales deputat, iar în perioada 1938–1940 deține funcția de rezident regal al Ținutului Someș. În cursul celor peste 30 de ani de activitate, a ridicat clinica de dermato-venerologie din Cluj la nivelul unei școli cu o reputație consacrată atât în țară, cât și peste hotare. Totodată, Coriolan a înființat și condus revista Clujul medical (1928–1940). Din 1956 a fost membru în colegiul de redacție și colaborator al revistei Dermato-Venerologia. A pus bazele primului dispensar antivenerian din România, la Cluj și a organizat serviciile de dermatologie județene din Transilvania. A înființat primul muzeu de mulaje și fotografii dermatologice din lume.
A încetat din viață în ziua de 22 ianuarie 1957 la Cluj, fiind înmormântat la biserica din Mănăștur („Clinica dermato-venerologică a Facultății de Medicină din Cluj”, http://www.scritube.com/medicina/CLINICA-DERMATOVENEROLOGICA-A-12585.php, accesat la 16.06.2012, „Un mare clujean de care nu știe nimeni. A preconizat tratarea sifilisului. Fondatorul școlii de dermatologie. Primar al Clujului”, https://cluj24.ro/un-mare-clujean-de-care-nu-stie-nimeni-a-preconizat-tratarea-sifilisului-fondatorul-scolii-de-dermatologie-primar-al-clujului-43386.html, aacesat la 10.06.2023).

[1050] *Comitetul Regional PCR Cluj*, Inv. 2, Dos. 4/1947, f. 4.

[1051] Vezi Cap. IV.

[1052] *Comitetul Regional PCR Cluj*, Inv. 2, Dos. 4/1947, f. 4, 5.

și combative, acuzându-le pe cele de centru că sunt „comunizate”. Încercând să combată acuzațiile, elementele de centru acționau în dauna colaborării cu PC, lucru care n-a rămas netaxat.

Stânga socialistă se manifesta împotriva dreptei, în special în cadrul muncitorimii. [1053]

3. *Frontul Plugarilor* (28–30.000 membri)

Președinte: dr. Ioan Stoica (deputat), apropiat PCR.

Secretar: ing. agr. Seliceanu, apropiat PCR.

Organizația are o slabă activitate, cadrele ei fiind recrutate dintre plugari, care erau preocupați puțin de activitatea partidului, ocupându-se în schimb de muncile agricole.[1054]

4. *UPM* (26–60.000 membri)

Președinte: dr. Nagy Miklós, „democrat”, fără o atitudine bine lămurită, nefiind în strânsă legătură cu PCR.

Secretar: Székely János, apropiat PCR.

Organizația are o activitate ceva mai vie decât FP, are cadre mai numeroase și cu un nivel politic mai ridicat.[1055]

5. *PNL – Tătărescu* (800–1.000 membri)

Președinte: dr. Eugen Dunca (deputat), „dușman camuflat al democrației”.

Fost prefect al județului Cluj în periada interbelică, apreciat de contemporani pentru că a reușit să întroneze în întreaga administrație încredere, disciplină, autoritate și să stabilească ordinea în administrațiile comunale găsite într-o mare dezorganizare,[1056] a fost expulzat de maghiari în 1940. După eliberarea Clujului a ocupat funcția de prodecan al Consiliului Baroului în 1946,[1057] dar va fi eliminat din Barou în anul 1947. Și-a depus cerere și în 1948, a fost acceptat, dar fișa acestuia apare la secțiunea celor respinse. În documentele din anii următori figurează ca fiind respins în 1948. În anul 1955, cererea de reînscriere îi va fi respinsă pentru „vârstă înaintată”. [1058] Adevăratul motiv al epurării îl găsim în descrierea făcută acestuia în iulie 1947: „*Om rafinat [...] cu bogată experiență politică burgheză, afacerist, demagog și dușman camuflat al democrației. Are influență mai mult personală în unele plase din județ*”.[1059] Moșia acestuia din comuna Suciag, jud. Cluj, i-a fost expropriată în luna martie 1945.[1060]

Organizația clujeană a PNL Tătărescu era apreciată de comuniști, la finalul lunii iulie, ca fiind lipsită de o influență serioasă în rândul maselor, deși în cadrul ei activau mulți „reacționari” care s-au refugiat în partid folosindu-l ca mască. [1061]

6. *PNP* (6–800 membri)

Președinte: prof. Vasiu, intelectual, inteligent, cu oarecare influență în cercurile intelectuale din oraș. Colaborează slab cu PCR, are înclinații de șovinism contra populației maghiare.

Secretar: dr. Porumb; colaborează strâns cu PCR.

Activitatea organizației se desfășoară mai mult printre intelectualii din oraș și mica burghezie, dar influența partidului este slabă. Cu excepția festivalului cultural organizat cu ocazia zilei de 24 ianuarie, nu a avut nicio activitate, nu au primit nicio instrucțiune de la Comitetul lor Central și „stau absolut în pasivitate”.[1062]

7. *PNȚ – Anton Alexandrescu* (nu are decât un grup mic de aderenți în capitala județului.[1063])

[1053] *Ibidem*, f. 6.
[1054] *Ibidem*, *loc. cit.*
[1055] *Ibidem*, f. 6.
[1056] Motogna, *op. cit.*, p. 61.
[1057] *Comitetul Regional PCR Cluj*, Dos. 14/1946, f. 1.
[1058] *Colegiul de Avocați al Regiunii Cluj*, Dos. 26/1948, f. 225; *Ibidem*, Dos. 50/1952–1948, f. 12.
[1059] *Comitetul Regional PCR Cluj*, Inv. 2, Dos. 4/1947, f. 6.
[1060] Moșie de 130 jug. arabil, 10 jug. fânaț, 80 jug. pădure, 20 jug. grădină. Total 240 jug. în curs de împărțire la data publicării articolului („Țaranii și-au luat pământul dela moșieri în jud. Cluj”, în *Plugarii,* Anul II, Nr. 29, 28 martie 1945, p. 2).
[1061] *Comitetul Regional PCR Cluj*, Inv. 2, Dos. 4/1947, f. 6.
[1062] *Idem*, Inv. 2, Dos. 1/1947, f. 4, 6.
[1063] *Ibidem*, Dos. 4/1947, f. 7.

II. Partidele din opoziție

1. *PNȚ Maniu* (nu se cunoștea numărul membrilor, dar se estima un număr de 10–15.000 în județ)

Lucrează mai mult conspirativ. Are un comitet județean de 29 membri, dintre care: 3 profesori, 6 avocați, un funcționar, un ziarist, un medic, un mecanic CFR, 2 preoți, un învățător, un student, 12 țărani.

Preşedinte: prof.univ. Emil Hațieganu (deputat)

Vicepreşedinte: av. Gheorghe Jeleriu

Secretar-general: av. Aurel Socol

În oraș partidul avea organizații de sector conduse de următorii: Sect. I – av. Simion Nemeș; Sect. II – Simion Oros, funcț. part.; Sect. III – av. Mircea Pălăgieșu; Sect. IV – av. Gheorghe Jeleriu; Sect. V – av. Aurel Socol.

În plăși au comitete, însă nu activează pe față, compuse din 15–20 de membri.[1064]

2. *PNL Brătianu* (nu are organizație; aderenții lui activează camuflați în PNL al lui Tătărescu).

Organizația de bază a reacțiunii în județ era, așadar, PNȚ Maniu. Aderenții activi își desfășurau activitatea fie pe față, acolo unde erau „mai la adăpost de vigilența organizațiilor democratice și organele Statului" (cum era cazul regiunii muntoase din plasa Huedin, unde era centrul de greutate), fie camuflați în partidele din BPD: FP, PNL Tătărescu, PNP și, în ultima vreme, în special în PSD, fortificând aripa dreaptă a acestuia împotriva PC Astfel, punându-se problema formării comisiilor interimare în comunele din județ, maniștii, ca să poată intra în acestea, au organizat în grabă PSD într-o mulțime de sate, din chiaburi și „reacționari", în locuri în care PSD nu avusese niciodată organizație până la acea dată.[1065]

Organizații legale de care se folosește de preferință „reacțiunea" manistă

1. *Crucea Roșie* (nu se cunoaște numărul de membri)

La Cluj are un comitet regional, cuprinzând întregul Ardeal. Președinta acestui comitet este Mariella Osvado Săulescu, element reacționar activ, rudă cu familia Brătianu și Costinescu. În legături strânse cu Boilă, care este rudă apropiată cu Maniu. A fost expropriată de două moșii (una în jud. Cluj, alta în Moldova). A condus personal centrala a doua a Crucii Roșii în campania de război a lui Antonescu contra URSS, având sediul la Odessa. A scris cartea „Cu Crucea Roșie pe zona de operațiuni" în care își manifestă ura nestăpânită față de URSS și ridică în slavă războiul hitlerist contra Uniunii Sovietice.[1066] Conspirativ, ține legătura cu criminala de război Veturia Goga, soția lui Octavian Goga și prietenă bună cu Maria Antonescu, soția mareșalului, cele două formând un cuplu feminin care au influențat decisiv comportamentul mareșalului.[1067] Majoritatea activității președintei se desfășoară în Filiala Cluj a Crucii Roșii, în fruntea căreia este președintele Col. Medic. Michita.

În județ, Crucea Roșie are organizații în toate plășile și într-o bună parte din comune. Activitatea ei este susținută de membrii activi ai PNȚ Maniu, și caută să-și mențină influența, împărțind daruri populației sărace, în alimente, îmbrăcăminte, cantine etc. din ajutorul material pe care-l primesc de la Crucea Roșie americană.

O altă figură conducătoare din Crucea Roșie, scria amintita sursă, este Mia Râpeanu, directoare a Regionalei Cluj, „element reacționar, manist, activ, face propagandă fățișă contra regimului și contra URSS". Cadrele active ale acestei organizații sunt recrutate dintre soțiile intelectualilor reacționari, profesori universitari, preoți, conducători ai bisericii greco-catolice și ortodoxe, ofițeri reacționari, deblocați sau din cadrele active ale Armatei. [1068]

[1064] *Ibidem*, f. 8.
[1065] *Ibidem*, *loc. cit.*
[1066] *Ibidem, loc. cit.*
[1067] Fostă cântăreață de operă, cu mare succes în Transilvania, Veturia Mureșan se căsătorise mai întâi cu un preot, Triteanu, și făcuse o nobilă figură în timpul primului război mondial, la Crucea Roșie. Recăsătorită cu marele poet ardelean, Veturia Goga a intrat în 1936 în combinația progermană a soțului ei. Se va implica în următorii ani în activități de agentură, dublând, până la moartea lui Octavian Goga, activitatea acestuia de agent de influență german, apoi continuând-o de una singură (Alex Mihai Stoenescu, *Istoria loviturilor de stat în România 1821–1999*, Vol. 3, Cele trei dictaturi, RAO International Publishing Company, București, 2002, pp. 103–104).
[1068] *Comitetul Regional PCR Cluj*, Inv. 2, Dos. 4/1947, f. 9.

2. *Societatea Ortodoxă a Femeilor Române – Filiala Cluj* (numărul membrelor nu se cunoaşte; se presupune că au 2–300 membre)

Preşedintă: Sofia Meteș, „element șovin, contra populației maghiare, colaborează strâns cu Crucea Roșie".

3. *Societatea Sfânta Maria a Femeilor Greco-Catolice* (nu se cunoaște numărul membrelor)

Preşedintă: dna. Romulus Boilă, soțul ei fiind fost ministru și rudă apropiată cu Maniu. „Element șovin, reacționar, foarte activă".

4. *Societatea Româno-Americană*

Unul dintre conducătorii activi ai acestei asociații este prof. univ. Borza, „reacționar, manist, activ". Activează în strânsă legătură cu cercurile conducătoare ale PNȚ Maniu și ale Crucii Roșii și are legături strânse cu Emil Hațieganu, precum și cu Consulatele francez, englez, elvețian.[1069]

5. *Biserica*

Cu deosebire cea greco-catolică, scria raportul, este folosită cu preferință de PNȚ Maniu pentru a transmite propaganda sa reacționară până jos, în rândul maselor.[1070] La sate, reacțiunea, cu sprijinul chiaburimii reacționare, în special a popilor maniști, se străduiește din răsputeri să saboteze colectările de cereale, căutând să apară în poziția de apărători ai țărănimii sărace. Un exemplu e preotul Virgil Horga din comuna Nădășel, care a spus: „*Până ce nu va fi asigurată hrana populației sărace, nu voiu a lăsa să iasă nici un bob de grâu din comună!*"[1071]

III. Reacțiunea maghiară și organizațiile în care lucrează camuflat [1072]

1. UPM

Până în luna iulie 1947, reacțiunea maghiară a activat destul de intens în cadrul acestui partid. De când a început munca de reorganizare a UPM-ului, conducătorii Bisericii Romano-Catolice (episcopul Márton și alții) fiind înfrânați în activitatea lor șovină și reacționară, au început să ia atitudine fățișă contra UPM.

2. *Erdélyi Magyar Gazdasági Egyesület* (EMGE – asociație cu caracter economic a maghiarilor din Ardeal; 75.000 membri)

În ultimul timp, conducerea reacționară a fost înlocuită cu o comisie interimară compusă din 5 membri, președintele acesteia fiind Antal István (PCR, deputat al UPM). În această organizație reacțiunea se manifestă prin intermediul preoților romano-catolici, care au influență asupra populației de la sate, unde sunt majoritatea membrilor acestei organizații. Însă influența reacțiunii romano-catolice este, în ultima vreme, mai slabă decât influența UPM-ului.

3. *Erdélyi Magyar Közmüvelödési Egyesület* (150–200 membri)

Membrii sunt din rândul intelectualilor și sunt conduși de președintele Balogh Edgár (PCR), aflat sub influența hotărâtă a UPM

4. *Erdélyi Muzeum Egyesület* (30–50 membri)

Președinte: prof.univ. Ștefan Kelemen, element democrat, colaborează cu UPM [1073]

5. *Társadalom* (6–800 membri)

Este un fel de „cuib" al micii burghezimi maghiare din Cluj, unde reacțiunea maghiară camuflată în aripa dreaptă a PSD sau în alte organizații, predomină prin influența sa. Motivul existenței acestui cuib nu este lămurit. De fapt, este un loc de întâlnire camuflat al reacțiunii maghiare.

6. *Maria Valeria* (Asociație Feminină cu caracter religios, romano-catolic, de asistență socială; 3–400 membre)

Președintă: soția baronului Adalbert Nagy, „șovină, reacționară, activă". În jurul ei se concentrează femeile intelectualilor reacționari maghiari din Cluj.

[1069] *Ibidem, loc. cit.*
[1070] *Ibidem*, *loc. cit.*
[1071] *Ibidem*, Dos. 1/1947, f. 39.
[1072] *Ibidem,* Inv. 2, Dos. 4/1947, f. 9–10; Dos. 1/1947, f. 38.
[1073] *Idem,* Inv. 2, Dos. 4/1947, f. 9.

7. *Kisiparosok Temetkezési Egyesülete* (Asociație de ajutor reciproc pentru înmormântări a micilor meseriași)

Președinte: Székely György, element „reacționar, szalașist, activ". *Fost fugit cu trupele nemțești și reîntors după eliberare*. Șovin și antisemit.

Vicepreședinte: Szabó Pál (PSD) „reacționar activ, șovin și antisemit".

Asociația are un restaurant pe care-l folosește pentru întâlnire și propagandă reacționară.

8. *Școlile confesionale ale Bisericii Romano-Catolice*, prin care reacțiunea maghiară duce o intensă propagandă. [1074]

9. O altă formă de activitate a reacțiunii este tendința de a-și crea organizații noi, cu caracter legal.

Astfel, datorită lipsei de vigilență, a luat ființă *Asociația „Prietenii Liceului Regina Maria",* căreia i s-a acordat personalitate juridică prin sentința 281/22 iulie 1947, asociație cu numele prescurtat P.L.R.M. și supranumită „Prosperitas".[1075]

IV. Reacțiunea în sânul populației evreiești

Se manifestă prin sabotarea muncii CDE a cărui conducere este sub influența PCR.

1. *Organizația Sionistă* – în special aripa dreaptă, care duce propagandă contra regimului democratic și contra URSS, susținând cercurile reacționare anglo-americane.

Agită ura împotriva populației maghiare conlocuitoare, sprijinind reacțiunea română locală direct și colaborând camuflat cu reacțiunea maghiară.

2. *Hashemer Hatcair* (Hashomer Hatzair) – organizație reacționară a tineretului evreiesc, sub influența sioniștilor. [1076] (60 membri).

V. Reacțiunea în Armată

PNȚ Maniu susține prin elemente deblocate legături cu elemente rămase în cadrul armatei, în special cu ofițeri superiori (general Andronescu, col. Olteanu, lt.col. Ionescu etc.). Acțiunea acestor elemente se manifestă sub diferite forme:

a. O accentuată activitate religioasă, slujbe, reparații și reconstrucții de capele, cruci și troițe etc.
b. Conferințe cu caracter reacționar, imperialist despre bomba atomică și tendințe de a compromite aparatul de educație al Armatei.
c. Sabotarea ordinelor și dispozițiilor care nu convin reacțiunii (cazul maiorului Vișoiu, care a refuzat să ardă cărțile cu caracter fascist, a „uitat" să transmită la Cercurile Teritoriale ordinul Marelui Stat Major pentru interzicerea interogării prizonierilor întorși din URSS). Țărănistul Ionel Pop a transmis legăturilor PNȚ Maniu (din armată) instrucțiuni în legătură cu neparticiparea României la planul Marshall, „*în sensul de a arăta prin activitate de la om la om că deși suferim de lipsuri și foamete, guvernul român, devenit satelit al URSS, refuză ajutorul american și silește pe țărani să predea cotele de cereale*." Instrucțiunea arată că acest fapt va înrăutăți și mai mult neînțelegerea dintre anglo-americani și Uniunea Sovietică, ducând la un război care va trebui să izbucnească cel mai târziu până la primăvara anului 1948. Țărăniștii îndeamnă românii să boicoteze măsurile guvernului Groza, iar când va sosi momentul potrivit, să treacă în tabăra anglo-americană.
d. Reacțiunea manistă în armată susține agitația șovină împotriva ostașilor de naționalitate maghiară, prin amenințări, înjurături și acte de teroare. [1077]

Dizolvarea PNȚ Maniu și arestarea fruntașilor partidului a fost primită de țărani cu o rezervă, de altfel bănuită, „*în mod tacit la adunările populare, nemanifestând nici pro, nici contra, decât în mod izolat"*.

[1074] *Ibidem*, f. 10.
[1075] *Ibidem*, Dos. 1/1947, f. 39.
[1076] *Ibidem,* Inv. 2, Dos. 4/1947, f. 10.
[1077] *Ibidem*, f. 10–11.

Cu toată antrenarea PC în jurul procesului lui Maniu, atât în oraș,[1078] cât și la țară, „*n-am putut sparge pasivitatea, chiar și mila maselor*”, raportau comuniștii clujeni. Conștienți de faptul că dacă atitudinea acestora ar fi fost pro, nu ar fi avut motive să nu o spună în gura mare, raportorul concluziona în raportul de activitate pe luna august 1947 al Resortului țărănesc al PCR Cluj: *„Deci, reiese că unii preoți și învățători și notari mai duc o luptă de otrăvire a maselor țărănești. Pentru înlăturarea acestor stări de fapt, noi am intervenit la autoritățile competente insistând la înlăturarea acestor coade de topor*”.[1079]

Pe de altă parte, potrivit acelorași surse, dizolvarea PNȚ și arestarea fruntașilor au fost primite „cu satisfacție de masele celor ce muncesc de la orașe și sate”. Dar, în fapt, comuniștii observau că nu s-a petrecut nimic deosebit cu ocazia dizolvării acestui partid, întrucât organizația județeană a acestuia era de mai mult timp dezorganizată. Majoritatea membrilor conducerii executive a județenei lui Maniu erau de mai mult timp arestați sau dispăruți. Numai trei dintre membrii biroului județean au fost arestați cu această ocazie. S-au făcut o serie de percheziții în localitate și în județ la țărăniștii din organizație, însă fără niciun rezultat pozitiv pentru comuniști. Aceasta nu a însemnat însă că „reacțiunea și-a slăbit activitatea sa distructivă”. Cu mai multe luni în urmă, organizațiile maniste au încetat activitatea pe față, lucrând mai mult conspirativ sau și-au desfășurat activitatea camuflat în alte organizații legale, politice sau de altă natură (aripa dreaptă a PSD, Crucea Roșie, Societatea Ortodoxă a Femeilor Române Filiala Cluj, Societatea Română-Americană etc.).[1080]

Balázs Egon, viitoare victimă a epurărilor din perioada post-stalinistă, a pus lipsa de entuziasm a clujenilor pe seama superficialității cu care Partidul a „prelucrat” problema dizolvării. Județeana Cluj[1081] a avut o misiune vitală în „această acțiune de dreptate”, Clujul adăpostind „focarele reacțiunii maniste”. Problema manistă trebuia să fie relaționată cu problemele locale.[1082] A fost însă o doar o scuză pentru a justifica adevărul. Campania de discreditare a maniștilor a fost făcută pe toate canalele de difuzare, timp de aproape trei ani, după cum am văzut.

Pe cât era de pornit împotriva românilor „reacționari”, pe atât era de îngăduitor cu reacționarii maghiari din UPM Referindu-se la aceasta, același raport din august 1947 scria: „*Slăbiciunea este că nu iau măsuri mai energice pentru a elimina din organizație elementele reacționare și chiaburii, lăsând ca reacțiunea maghiară să lucreze*.”[1083] Cât despre chiaburii români, numai în luna august PC a avut de „prelucrat” eliminarea chiaburilor de la conducerea a 78 de cooperative[1084] din județul Cluj, eliminare „prelucrată prin ședințele de comitete”.[1085] Numărul total al cooperativelor din județul Cluj era de 140 în anul 1947, dintre care, în luna martie doar 20 se aflau sub influența Frontului Plugarilor, cele mai multe fiind conduse de vechile elemente „reacționare”.[1086]

Referitor la reforma agrară, la nivelul județului Cluj aceasta era terminată, „doar cu unele greșeli provenite din cauza unor comitete de reformă necinstite”. Pe raza orașului Cluj, mai erau încă unele cazuri de expropriere în curs. Suprafața expropriată definitiv și atribuită „îndreptățiților” pe județ era de 13.297 jug., 1575 st.. Numărul împroprietățiților și titularilor pe județ era de 9.919 titluri, iar în municipiu de 90 titluri. Doar în luna august 1947[1087] au fost expropriați în orașul Cluj alți 7 proprietari, cu un total de 180 jug. În

---

[1078] La 25 august 1947, ajutorul de primar al orașului Cluj, Ștefan Dan a fost înlocuit de Paul (Pál) Veress, 4 clase de liceu, 41 ani, fost mecanic, secretar regional Confederația Generală a Muncii, membru PCR (*80 de ani...,* p. 29).

[1079] *Comitetul Regional PCR Cluj*, Inv. 2, Dos. 9/1947, f. 9, 22; *Ibidem,* Inv. 2, Dos. 1/1947, f. 177.

[1080] *Ibidem*, Inv. 2, Dos. 1/1947, f. 37–38.

[1081] În 1947 funcția de secretar județean o deținea Ioan Olteanu, încă de la finele anului 1945.

[1082] *Comitetul Regional PCR Cluj*, Inv. 2, Dos. 1/1947, f. 173.

[1083] *Ibidem*, Dos. 9/1947, f. 22.

[1084] În anul 1948, orașul și județul Cluj avea 260 de cooperative („Bilanțul celor 260 cooperative din jud. Cluj”, în *Lupta Ardealului*, Anul IV, Nr. 497, 9 aprilie 1948, p. 3).

[1085] *Comitetul Regional PCR Cluj*, Inv. 2, Dos. 9/1947, f. 22.

[1086] *Ibidem*, f. 4.

[1087] În anii următori exproprierile vor continua. Astfel, prin Decretul Nr. 39 din 7 februarie 1949, s-a declarat utilitate publică și s-a expropriat în favoarea Statului, Hotelul „Park”, împreună cu întreg inventarul, situat în Cluj, str. Maloasa nr. 19, proprietatea soților Ioan Ciociu. Hotelul expropriat împreună cu întregul inventar, a trecut în folosința Ministerului Învățământului Public, pentru satisfacerea nevoilor de asistență studențească din orașul Cluj („Decret nr. 39 din 7 februarie

septembrie 1947 reforma era aproape terminată, fiind expropriate, de la început până în această lună, 189 moșii, 12.905 țărani beneficiind de împroprietărire.[1088] Vor fi însă numeroase cazuri de țărani împroprietăriți cărora li s-a luat mai apoi pământul, pe motiv că „satul n-are pământ de împărțit", „în rezerva de stat, în urma împărțirilor, n-a rămas pământ necesar" etc.[1089]

Deși se vede că activitatea comuniștilor clujeni a fost însemnată, resortul avea încă numeroase slăbiciuni: nu s-a reușit a se face „*concret demascarea reacțiunii de la sate și orașe. Reacțiunea maghiară a început să lucreze fiindcă noi n-am știut să analizăm și să tragem concluziile în mod practic. Noi observăm slăbiciunile, dar greu găsim metoda de a le înlătura. N-am fost destul de vigilenți pentru a lua date concrete acolo unde s-au ivit cazuri de șovinism și manifestări ostile regimului. N-am reușit a da concursul UPM-ului pentru a descoperi care sunt reacționarii din rândurile populației maghiare, [...] n-am reușit a schimba consiliile de la toate cooperativele*".[1090]

Același Resort țărănesc al PCR Cluj se lovea în luna octombrie de alte probleme: „svonul și îndemnul ascuns" al reacțiunii, care a încercat să saboteze însămânțările și a creat în rândul plugarilor o atmosferă de neîncredere și nemulțumire față de regim. Unele unelte ale ei, primari, notari, agenți agricoli și magazioneri, n-au ridicat sămânța la timp. Uzufructuarii pământurilor ecleziastice „se urnesc foarte greu la însămânțări și în unele locuri n-au făcut nimic". Distribuirea grâului, dar mai ales sancțiunile, au dezamăgit pe acești „*dușmani ai poporului, care, dibaci, văzând că aici nu mai prind uneltirile lor, pe cale biblică și-au schimbat metoda frofețând* (profețind) *sfârșitul și, deci, zădărnicia de a mai munci (Juc, Căpuș etc)*". [1091]

În timp ce unii preoți „frofețeau" sfârșitul lumii, alții, recunoscuți în trecut ca fiind susținători ai lui Maniu, au fost folosiți la „demascarea" acestuia. PC va admite însă că această metodă n-a dat roade, preoții „zicând ca PC, dar făcând ca reacțiunea". [1092]

Din noiembrie 1947 s-a observat o serioasă întărire a muncii de „îndrumare" și difuzare a presei la sate. PC avea acum aproape în toate satele județului Cluj îndrumători din rândul celor mai activi membri ai partidului. Aceștia au câștigat, în multe părți, o autoritate mai mare decât a secretarilor de celulă, pentru că, umblând din casă în casă, au devenit cunoscuți sub numele de „oamenii Partidului Comunist". Intrând în discuții cu țăranii, îndrumătorii au învățat să convingă lumea de „adevărul" lor, reușind să atragă peste 1000 de țărani din județ să se aboneze la ziare. În peste 100 de sate, la finalul anului 1947, cititul colectiv al ziarului a început să prindă rădăcini.[1093] Motivul real pentru care presa comunistă a început să fie citită la sate a fost legat de suprimarea întregii prese de opoziție. Nemaiavând altă opțiune, țăranii au fost nevoiți să citească singura presă disponibilă, cea comunistă.

La finalul anului 1947, PC a beneficiat de „condițiuni avantajoase": reforma justiției, comprimările și decongestionările (care i-au vizat doar pe cei refractari regimului),[1094] arestarea fruntașilor maniști, dezorientarea și descompunerea partidelor lor, stabilizarea monetară, influența și raportul de forță al PC față de PSD, învrăjbirea aripii stângi a socialiștilor împotriva aripii drepte din conducerea partidului, introducerea autonomiei sindicale „pe baza democrației". Potrivit lui Ferenc Butyka,[1095] la alegerea membrilor conducerii,

1949", http://lex.webis.ro/Decret_41_1949_Ministerul_Comunicatiilor_Si_Tehnologiei_Informatiei_Navigatie_a8557c2cb5725fafc24c3a209fbdc143_3_1_1_100.html, accesat la 10.06.2016). Tot acum, prin Decretul Nr. 43 din aceeași zi, a fost desființată, pe data de 1 ianuarie 1949, Filarmonica de Stat „Ardealul„ din Cluj. Bunurile acesteia au trecut în patrimoniul Operei Române de Stat din Cluj („Decret nr. 43 din 1949 pentru desființarea Filarmonicii de Stat „Ardealul" din Cluj", http://lex.webis.ro/Decret_45_1949_Ministerul_Invatamantului_Ministere_cfb2aa0323ecb84880aa6d2d2ce77461_3_1_1_100.html, accesat la 08.06.2016).

1088 *Comitetul Regional PCR Cluj*, Inv. 2, Dos. 9/1947, f. 22, 10.
1089 *Ibidem,* Inv. 1308, Fond 26, Dos. 5/1947, f. 113, 118.
1090 *Comitetul Regional PCR Cluj*, Inv. 2, Dos. 9/1947, f. 22.
1091 *Ibidem*, f. 26.
1092 *Ibidem*, *loc. cit.*
1093 *Ibidem*, f. 29.
1094 *Ibidem*, Inv. 2, Dos. 1/1947, f. 144.
1095 Originar din Cluj, de profesie lăcătuș, a ajuns până în funcția de șef al Direcției de anchete penale din Securitate.

97% dintre aceștia au fost comuniști sau social-democrați de stânga, bine verificați și aflați sub influența PC.[1096] Toate acestea au deschis poarta larg spre instaurarea Republicii Populare Române.

Clujul în noul context al Republicii Populare Române

Alegerile parlamentare din 1948

După evenimentele de la finalul anului 1947, orașul Cluj, la fel ca țara întreagă, a fost cuprins de febra unor noi alegeri. Spre deosebire de alegerile din 1946, PC avea acum toate pârghiile puterii. S-a trecut, prin urmare, mult mai ușor la organizarea alegerilor parlamentare.

Legea electorală din 1946 a suferit modificări în noul context. Dispozițiile articolului 1 din legea electorală Nr. 560/iulie 1947[1097] au fost modificate, vârsta alegătorilor fiind coborâtă la 20 de ani împliniți. De asemenea, art. 7 din legea amintită a fost completat în sensul că sunt considerați nedemni de a fi alegători cei epurați în temeiul legilor de purificare, indiferent de dată, precum și cei vinovați de atitudini antidemocratice sau acțiuni colaboraționiste constatate de hotărâri judecătorești, decizii administrative sau în orice alt mod.[1098]

O altă modificare a avut loc ca urmare a ordinului telegrafic nr. 1558 A din 23 ianuarie 1948, art. 12 alin. 4 din Legea Nr. 560/1946, privitoare la alegerile pentru adunarea deputaților, în sensul că întocmirea și revizuirea registrelor electorale urmau să fie făcute de către primăriile comunale, nu de magistrații judecătoriilor așa cum prevedea vechiul text.[1099]

Pentru buna desfășurare a alegerilor s-au distribuit cărți de alegător pentru cei 8.416.061 cetățeni cu drept de vot, înscriși în listele electorale. Numărul alegătorilor definitivi înscriși în județul Cluj a fost de 215.428, dintre care 77.349 în orașul Cluj, la un număr de 79, respectiv 33 de secții de votare.[1100]

La cabinetele prefectului Petre Bianu, succesorul lui Vasile Pogăceanu, și primarului trebuiau să facă serviciu permanent (cu sarcina de a completa, printre altele, certificatele de alegător și de a revizui registrele electorale) funcționari de încredere. Astfel, la Prefectură au funcționat Teodor Bere, Ioan Florea, Nicolae Berghianu și Ionel Moraru.[1101] La Primărie au funcționat, printre alții: Daniil (Dănil) Bonca (director), Nicolae Pop (șef secț.), Eugen Fejér, dr. Alexandru Gherman (subdirector), Nicolae Pop (șef secț.) Orbán Ida (subșef birou), Elisabeta Solymosi (subșef birou), Gheorghe Nagy (șef birou); Ștefan Mureșan (șef secț.), Carol Kovács (șef birou), Gabriela Barner (subșef), Ana Berkesi (subșefă).[1102] Majoritatea funcționarilor erau maghiari și social-democrați, ceea ce-i nemulțumea pe comuniști, care ar fi dorit să dețină un număr mai mare. În cadrul ședinței Comitetului Județean Cluj al PCR din data de 30 septembrie 1947, tovarășul Serghie constată că la Primăria orașului esența politică era deținută de social-democrați, care erau în număr de 500 dintr-un total de 700 funcționari, doar 80 fiind membri ai PCR „*Tovii noștri sunt opriți în funcțiune și n-au putere de muncă*”, concluziona Serghie.[1103]

Persoanele propuse de prefect ca președinți și asesori la birourile electorale județene, dintre elementele „cele mai corespunzătoare”, au fost: Vasile Vlasu, judecător la Tribunalul Cluj (președinte) și Nerva Hărăguș, judecător la Judecătoria de Muncă Cluj.[1104]

Ca și în alegerile anterioare (1946), guvernul și-a rezervat prima listă, cea de-a doua fiind atribuită „opoziției”, reprezentată de PNL (Petre Bejan) și PNȚ (dr. Nicolae Lupu). În județul Cluj, în afară de lista depusă de Frontul Democrației Populare (semn electoral „Soarele”), a mai fost o altă listă depusă de o

---

[1096] *Comitetul Regional PCR Cluj*, Inv. 2, Dos. 1/1947, f. 173.

[1097] Legea electorală Nr. 560/1947 va fi completată de legea modificatoare publicată în Monitorul Oficial Nr. 19 din 23 ianuarie 1948.

[1098] *Inspectoratul General Administrativ*…, Dos. 64/1948, f. 20.

[1099] *Ibidem*, f. 22.

[1100] *Ibidem*, f. 85.

[1101] *Ibidem*, f. 24, 26, 31.

[1102] *Ibidem*, f. 27, 30, 33.

[1103] „Note din materialul ședinței Com. Județene Cluj PCR, la data de 30 septembrie 1947”, în *Comitetul Regional PCR Cluj*, Inv. 2, Dos. 1/1947, f. 164.

[1104] *Inspectoratul General Administrativ*…, Dos. 64/1948, f. 15, 23.

Grupare Independentă, fără semn electoral, cu următorii candidați: Mihai Colocovnicov, Balla Zoltán, Nicolae Nedea, Adalbert Enghi, Carol Huszar, Francisc Gruber, Ioan Hurmuzean și Alexandru Parhonyi (la 9 martie). Câteva zile mai târziu, inspectorul general administrativ, Traian Migia, anunța o altă componență a acestei grupări: Francisc Krupa, Partenie Tudoran, Constantin Isac, Ioan Lucaci, Aurel Bujor (13 martie).[1105]

Comitetul Județean al Frontului Democrației Populare a fost constituit la 28 februarie, iar organele de plasă și comune la 29 februarie 1948. Activitatea propagandistică a început în toate comunele prin organele locale.

La 6 martie 1948, primarul clujean, social-democratul Constantin Lazăr, este înlocuit cu comunistul General – Col. Victor Precup, care va deține această funcție până la 2 iulie (când va fi înlocuit de ceferistul Vasile Deac). A doua zi, la 7 martie 1948, delegația guvernamentală, asistând la inaugurarea lucrării de introducere a gazului metan în Cluj, prin cuvântarea lui Petru Groza și a ministrului finanțelor, Vasile Luca, candidați pe lista F.D.P. Cluj, au deschis campania electorală în prezența a 90.000 de alegători (folosind cifra înaintată de prefectul Petre Bianu). Autoritățile au știut, încă o dată, să-și aleagă momentul prielnic pentru culegerea laurilor.

Deputații de pe lista clujeană aleși în Marea Adunare Națională au fost: dr. Petru Groza, Vasile Luca, Augustin Alexa, Ludovic Takacs, Nagy István, dr. Ion Stoica, Elena Nyilas, Nicolae Vasiu.[1106] Prezența lui Petru Groza în fruntea listei, precum și a lui Vasile Luca, au favorizat și ușurat activitatea comuniștilor clujeni în campania electorală. Materialul electoral a fost răspândit pe toate căile: prin intermediul organizațiilor de partid, prin presă, broșuri, afișe. O realizare în acest sens, cu rol deosebit în mobilizarea maselor, „în a le face să aibă o atitudine de veselie și de elan în muncă", a fost organizarea și lansarea coordonată pe teren a tuturor forțelor culturale de care dispuneau partidele și organizațiile încadrate în F.D.P., atât în oraș, cât și în județ. Această acțiune a avut influență în special în mediul rural. În plus, au fost trimiși mii de îndrumători[1107] în scopul mobilizării și lămuririi sătenilor. În oraș s-au evidențiat Circ. III, IV, V, Organizația C.A.M. și Organizația Studențească, studenții comuniști depunând eforturi mari în mobilizarea și agitarea studențimii clujene. În acest context, prefectul descria situația politică drept fiind bună, iar moralul alegătorilor ridicat. Mai mult, opoziția nu activa, iar propagandă pentru abstinența la vot nu se făcea. Așadar, la 8 martie starea de spirit era descrisă ca fiind foarte bună, nefiind întâmpinate dificultăți de niciun fel. [1108]

În ziua alegerilor, clujenii „și-au deschis sufletul cum niciodată nu s-a mai întâmplat pe aceste plaiuri", întrecând „toate așteptările de bine" ale comuniștilor. Totuși, muncitorimea a fost mai tăcută și cu mai puțin elan în manifestare decât țărănimea.[1109]

„*Victoria în alegeri,* scria „Lupta Ardealului", *a dovedit că poporul nostru vrea să trăiască liber [...] (poporul) și-a ales singur soarta și de acum înainte nu se va mai lăsa călcat în picioare [...] Votând cu Soarele, am votat cu viitorul nostru.*"[1110]

A urmat sărbătorirea zilei de 1 Mai, la care au participat muncitorii și masele largi cetățenești ale orașului, în număr de 60.000 „în realitate", cu panouri care reprezentau rezultatele obținute în cinstea acestei zile, grafice, lozinci, portrete, drapele. A fost organizat un festival de operă dat de artiștii Operei Române „în onoarea celor ce s-au evidențiat" în muncă, s-au făcut premieri. [1111]

[1105] *Ibidem*, f. 86–89.

[1106] „Deputații aleși în Marea Adunare Națională", în *Lupta Ardealului*, Organ pentru Ardeal al Partidului Muncitoresc Român, Anul IV, Nr. 488, 2 aprilie 1948, p. 3.

[1107] În luna august 1948 Regionala Cluj se lăuda cu un număr de 8.012 îndrumători, verificați pe criterii de clasă (*Comitetul Județean PMR Cluj*, Dos. 2/1948, f. 39).

[1108] *Inspectoratul General Administrativ…*, Dos. 64/1948, f. 98; *Comitetul Județean PMR Cluj*, Dos. 2/1948, f. 2.

[1109] *Ibidem*, f. 3.

[1110] Virgil Pop, „După victoria în alegeri a FND, muncitorimea clujeană continuă lupta pentru ridicarea producției și întărirea regimului nostru democratic", în *Lupta Ardealului*, Anul IV, Nr. 488, 2 aprilie 1948, p. 5.

[1111] *Comitetul Județean PMR Cluj*, Inv. 2, Dos. 2/1948, f. 11–13.

Viața politică

După votarea noii Constituții, la 22 aprilie 1948 s-a instalat în funcție Ioan Șoltuțiu,[1112] noul secretar al Comitetului Județean Cluj al PMR, fost deputat și membru al biroului fostei Regionale Cluj a PCR Deputat în Marea Adunare Națională, acesta va fi de acum înainte *„organizatorul și conducătorul luptei muncitorimii, țărănimii și intelectualității clujene pentru o viață mai bună și fericită"*.[1113] Sándor (Alexandru) Jakab, fostul secretar al Comitetului Regional Cluj al PCR, a fost numit în 1948 adjunct al ministrului de finanțe, iar cu ocazia procesului intentat lui V. Luca a fost condamnat la 20 ani de muncă silnică.

Cât despre UPM, în iunie 1948 munca acestuia era „sub orice critică". S-au luat măsuri și la CC al UPM și, după multă insistență, au acceptat schimbarea acestei situații prin acceptarea a 5 activiști de partid. *„Se știe că UPM-ul și-a făcut popularitate în trecut printr-o politică șovină. Această politică nu a fost încă complect lichidată. Însă în urma conferinței din București, s-a pornit la reorganizarea și curățirea organizațiilor.*"[1114]

De „curățire" n-a scăpat nici PMR-ul. În fiecare lună a anului 1948 au fost excluși din partid zeci de membri. Doar în luna noiembrie au fost 16 excluderi, dintre care 1 pentru furt, iar ceilalți descoperiți ca dușmani intrați în partid. Alți 55 au fost sancționați.[1115]

Punctele slabe au rămas pe mai departe satele și munca la C.F.R.[1116]

Opoziția s-a manifestat prin: zvonuri de tot felul (salarii duble la muncitori cu ocazia zilei de 7 noiembrie, colectări de porci de la sate), intimidări ale membrilor de partid, afișări de tablouri cu regele Mihai și papa însoțite de lozinci religioase, inscripții fasciste la C.F.R. Mai mult, în plasa Sărmaș „reacțiunea" a reușit să îi determine pe cetățenii trecuți la ortodoxie să se înscrie pe un tablou și să ceară revenirea la catolicism, din pricina faptului că în această plasă lipseau 8 preoți, care n-au trecut la ortodoxism și au dispărut. Cetățenii cereau preoți, pentru că nu aveau cine să facă slujbele la biserică, cine să-i înmormânteze, să-i cunune, să-i boteze etc. În comuna Fântânița, din cauza lipsei de colaborare cu Securitatea, aceasta s-a dus să-l aresteze pe preot, „fără să fi fost pregătită politicește situația", în timp ce era la o înmormântare, iar cetățenii au pus pe fugă organele securității. Pe lângă lipsa preoților, lipseau învățătorii.[1117]

1112 Ioan Șoltuțiu (n. 1918) – ceferist, membru al PC încă din 1937, originar din județul Cluj. În 1945 a ocupat funcția de secretar al Comitetului județean Cluj, condus în acea perioadă de Kohn Hillel (sionist din Transilvania, devenit apoi membru al Partidului Comunist în ilegalitate). În 1945 a condus Comitetul Județean Cluj din cadrul Partidului Comunist din România. În 1949 a lucrat în București în cadrul S.S.I. (Contrainformații). A fost principalul anchetator al lui Lucrețiu Pătrășcanu și al altor inculpați din acea înscenare judiciară. A lucrat direct cu consilierii sovietici și a participat în toamna anului 1952, împreună cu Rona Gheorghiu, generalul Mazuru și procurorul Grigore Râpeanu, la procesul Slansky, pentru a se inspira în vederea unui proces similar la București a lotului Pătrășcanu. La anchetele din 1967–1968 a refuzat să-și asume responsabilitatea pentru crimele comise, afirmând că nu a fost decât un simplu executant al ordinelor. După procesul Pătrășcanu a revenit la Cluj, iar în 1966 a fost trecut în rezervă cu gradul de colonel. În anii '60 a ocupat funcțiile de director adjunct al Bibliotecii Centrale Universitare și secretar de partid al Centrului Universitar Cluj (Raportul Tismăneanu, *loc. cit.*).

1113 „Instalarea Tov. Ioan Șoltuțiu", în *Lupta Ardealului*, Anul IV, Nr. 511, 23 aprilie 1948, p. 1.

1114 *Comitetul Județean PMR Cluj*, Inv. 2, Dos. 2/1948, f. 18, 41.

1115 *Ibidem*, f. 73.

1116 *Ibidem*, f. 33. Regionala CFR Cluj îi cerea, la 28 august 1946, lui Serghie Niconov acordarea de ajutor delegatului Sindicatului CFR din Cluj, tov. Ioan Gâju, membru de Partid, secretarul Sindicatului CFR Cluj, pentru ca să ducă la bun sfârșit acțiunea în vederea schimbării șefului de serviciu de la Asistența CFR Cluj, scoaterea dr. Lazăr și înlocuirea lui cu tov. Mihail Conischi. *„Această schimbare este imperios necesară, deoarece d. dr. Lazăr duce o muncă de subminare a mișcării noastre și lucrează contra intereselor muncitorești, mână în mână cu maniștii. D. dr. Lazăr a adunat în jurul lui numai medici maniști și pe medicii democrați i-a îndepărtat sistematic dela Policlinica CFR*" (*Comitetul Regional PCR Cluj*, Inv. 1, Dos. 9/1946, f. 23). Până în 1947, situația comuniștilor nu era prea bună la CFR Cluj. La finalul anului însă vor fi majoritari și aici. Dintre ceferiștii clujeni s-a remarcat Alexa Augustin (n. 1911). Ilegalist, muncitor CFR la Cluj, va deveni ministru al Transporturilor (1951–1953), membru al CC al PMR/PCR (1948–1974), procuror general al RPR/RSR (1953–1973). În 1953 primește gradul de prim consilier juridic de stat, asimilat cu gradul de general-locotenent, direct implicat în toate marile anchete și procese ale perioadei. A fost numit, prin poziția pe care a deținut-o, un Vîșinski al României (*Raport final*, p. 646; *Comitetul Regional PCR Cluj*, Inv. 2, Dos. 1/1947, f. 174).

1117 *Ibidem*, Dos. 2/1948, f. 69–72.

Starea de spirit a populației

Starea de spirit a clujenilor nu era tocmai bună nici în anul 1948. Evenimentele politice, alegerile parlamentare, noua Constituție, care au pecetluit noua realitate, precum și lipsurile de tot felul, desfiinţarea Bisericii greco-catolice, reforma învăţământului, naţionalizările şi cenzura omniprezentă și omnipotentă, au determinat frământări profunde la toate nivelele societății.

În judeţul Cluj au fost naţionalizate 48 de întreprinderi aparținând Ministerului Industriei, Minelor și Petrolului și 25 de mori și prese de ulei aparținând Ministerului de Interne. Au fost naționalizate 6 întreprinderi metalurgice, 3 electrotehnice, 2 mine, 1 petrol (Distribuția), 7 construcții, 5 cherestea, 2 arte frafige (grafice), 6 textile, 2 piele, 6 industrie chimică, 6 alimentare, 1 asigurări. În fruntea acestor întreprinderi au fost puşi 44 muncitori și 4 funcționari sau tehnicieni (ultimii au fost foarte rezervați și „dezorientați"). Pe lângă noii directori au fost trimiși 15–20 dintre cei mai buni activiști în scopul îndrumării acestora.[1118] Luarea morilor și a preselor de ulei și darea lor în folosul satului a mărit prestigiul Partidului la sate, „fără însă a câștiga totala încredere a lor". Motivul: *„încă în multe organizații conducerea este în mâna notarului sau a primarului, pretorului, învățătorului sau a altor elemente țărănești care conduc în vechiul stil. Dacă în fruntea organizațiilor este un intelectual al satului, fie cât de bine intenționat acel secretar de celulă, că țăranii din celula sa nu îndrăznesc a-l critica, fie din motivul că îi e rușine, fie de frică"*.[1119] Totuși, nu „vechiul stil" de conducere era problema, ci noul stil, după cum se nota și în Raportul politic al Comitetului Județean Cluj al PMR din luna noiembrie 1948, când regimul, având acum situația politică sub control, a început asaltul asupra țărănimii, față de care se purtase în perioada anterioară cu mare grijă: *„Niciodată frământările din sânul țărănimii nu au fost așa de pronunțate ca acuma: colectările, însămânțările, impozitul, problema conducerii satelor și toate măsurile luate și aplicate just la sate, face ca prăpastia între ei să se adâncească și mai mult și dușmănia dintre ei și mai pronunțată"*.[1120]

În orașul Cluj situația a fost oarecum diferită față de alte orașe, deoarece majoritatea întreprinderilor au fost ale „fasciștilor unguri, nemți sau români" care au fugit cu armatele fasciste, iar întreprinderile au trecut până în 1948 la CASBI. Ca și conducători la aceste întreprinderi au fost diferiți mici burghezi, membri de partid, dar care au fost înlăturați după 1948. S-a recunoscut că „acest mare act (naționalizarea) față de cum am citit noi în ziare, nu a fost o demonstrație a bucuriei extraordinare […] nu a fost pătruns destul de adânc actul revoluționar în sine".[1121] Au fost întreprinderi în care s-au manifestat chiar împotriviri (fabrica de cărămidă).

Concluzionând, în perioada studiată, Clujul, asemeni celorlalte orașe românești, a experimentat sovietizarea și comunizarea, prin anihilarea oricărei forme de opoziție, neutralizarea instituțiilor sale de prestigiu (şcoală, biserică), prin debutul procesului de transformare a clujeanului într-un „om nou", modelat prin toate mijloacele disponibile, dar în special prin forță, cu ajutorul instituțiilor represive, a cenzurii, pauperizării.

II.3.5. Poziția PC față de situația principalelor grupări etnice din orașul Cluj

O problemă de primă importanță pentru orașul Cluj, care se impunea a fi rezolvată era problema minorităților etnice. Problema națională și minoritățile naționale au fost fructificate de partidul comunist în avantajul său. Proiectul pentru platforma politică a FND, din septembrie 1944, declara egalitatea tuturor cetățenilor, indiferent de naționalitate, religie sau sex, crearea unui regim de prietenie între toate naționalitățile. Conflictele politice și sociale din Transilvania au fost folosite de PC nu doar pentru câștigarea puterii politice și administrative, ci și pentru integrarea, în realitate dizolvarea problemei naționale în paradigma comunistă.

[1118] *Ibidem*, f. 22–24.
[1119] *Ibidem*, f. 19–20.
[1120] *Ibidem*, f. 62.
[1121] *Ibidem*, f. 23.

Între anii 1946–1958, comuniștii au urmărit atragerea minoritarilor de partea regimului prin specularea unor grave lovituri, vexațiuni, ori frustrări colective mai vechi sau mai recente, precum și printr-o promovare socială preferențială. Rostul acelei politici a fost să contrabalanseze o rezervă a majorității față de „prefacerile revoluționare", să prevină și să contracareze orice eventuală rezistență. De-a lungul acestei perioade, în special în primii ani, calitatea de minoritar a constituit un avantaj, un posibil criteriu de eligibilitate în posturi importante din Partid, Securitate sau administrație.[1122]

Maghiarii

Comuniștii au desfășurat o campanie extinsă în rândurile minorității maghiare, în scopul de a-i demonstra necesitatea alăturării ei de partea comuniștilor, pentru menținerea guvernului Groza, neuitând să-i amintească că, în caz contrar, va suferi represiuni din partea oricărui regim ce va urma. Eforturile nu au rămas nerăsplătite.

Încă din perioada interbelică, prezența maghiarilor în PCR a fost semnificativă, procentajul acestora ajungând în 1933 la aproximativ 25%.[1123] Totuși, orientarea comunității maghiare spre comunism se produce la sfârșitul anului 1944. Comuniștii din România au primit din partea Moscovei misiunea de a reprezenta cu succes cea mai sensibilă componentă a interesului național de la aceea vreme, revenirea sub administrație română a Transilvaniei de Nord. Scopul era creșterea popularității partidului nu numai printre români, dar și în rândurile populației maghiare din Transilvania. Un alt lucru care a atras etnicii maghiari a fost abilitatea cu care PCR a pus în mișcare, în contextul incertitudinii privind problema Transilvaniei de Nord, o serie de strategii care au urmărit marginalizarea tendințelor naționaliste românești și discreditarea partidelor istorice. Prin aceste manevre, PCR a reușit să obțină adeziunea liderilor maghiari de stânga și aducerea sub controlul PCR a Uniunii Populare Maghiare. Unii lideri maghiari din Transilvania au acceptat colaborarea cu comuniștii români ca singura alternativă de normalizare a situației minorității maghiare, din moment ce intra în sfera de interes a Uniunii Sovietice. Adăugând izolarea personalităților compromise politic sau care doreau să imprime organizației un alt curs, s-a reușit deplasarea spre stânga a marii majorități a populației maghiare din Transilvania.[1124]

După 6 martie 1945, integrarea politică a maghiarilor în structura statului român s-a realizat prin o serie de instituții și organizații. În perioada 1945–1948, acest rol a fost asumat de UPM, care avea două obiective majore: integrarea comunității maghiare și reprezentarea intereselor specifice ale acestei etnii pe scena politică din România. Maghiarii au sperat că prin UPM comunitatea maghiară va reuși să-și continue tradițiile de autodeterminare internă. Asumarea explicită a acestui obiectiv a constituit principala forță de atracție a UPM, care, în scurt timp, a devenit organizația cu cea mai mare bază de masă, în mai 1945 numărând

---

[1122] În primul deceniu postbelic, regimul minorităților din România a fost unul favorizant (în scopuri de tactică politică), principalii beneficiari fiind (alături de evrei) maghiarii. După aceea însă, situația s-a schimbat treptat în defavoarea lor. Suspiciunea regimului față de maghiari s-a instalat imediat după Revoluția din 1956 (numită oficial „contrarevoluție"), când riscul contagiunii a fost puternic resimțit în regiunile vestice din România și chiar la București. Semnalul schimbării în politica față de maghiari a fost dat de unificarea (1958) a celor două universități clujene „Babeș" și „Bolyai" în Universitatea „Babeș-Bolyai". A urmat apoi (1961) desființarea Institutului de Medicină și Farmacie din Cluj ce avea predarea exclusiv în limba maghiară. Liniile maghiare de la Institutul Politehnic și de la Institutul Agronomic dispăruseră mai înainte. Maghiarii beneficiaseră în anii '50 de condiții privilegiate cel puțin în privința învățământului superior. Tot în anii '50 a existat în Transilvania o regiune administrativă specială, constituită pe criterii etnice – Regiunea Autonomă Maghiară. Deși marea majoritate a maghiarilor nu a făcut parte din această regiune, aceștia au sperat ca într-o bună zi să fie incluse în aceasta și celelalte teritorii din Transilvania. E posibil ca Uniunea Sovietică să fi folosit această speranță sau teama românilor că într-o bună zi controlul acestei Regiuni va fi transferat Budapestei, în scopul obținerii unui comportament obedient din partea ambelor state, România și Ungaria, satelite URSS (J. F. Brown, „The age-old question of Transylvania", în *World Today*, [n.s.]:19:11 (1963: Nov.) p. 501; Mircea Martin, „Cultura română între comunism și naționalism (V)", http://www.revista22.ro/html/index.php?artî360&nrî2003-02-17, accesat la 29.08.2019).

[1123] Mioara Anton, „1948–1950. Anatomia puterii. Fideli și indezirabili în PMR", în *Studii și Materiale de Istorie Contemporană*, Vol. I, 2002, p. 151.

[1124] *Minorități… Maghiarii… (1945–1955)*, pp. 730–736.

deja 387753 membri. Totuși, până la urmă, UPM nu și-a îndeplinit cu succes misiunea, fiindu-i permis să promoveze doar acele interese maghiare care erau în concordanță cu politica PCR.[1125]

Potrivit Mioarei Anton, în vara anului 1945, din totalul membrilor de partid, 19,2% erau maghiari. Deși pe parcursul perioadei 1946–1947 acest procentaj a scăzut la 14–15%, comunitatea maghiară a rămas suprareprezentată atât în privința numărului total al membrilor de partid, cât și în nomenclatura regională și municipală din centrele ardelene cu o populație maghiară ridicată. O primă reechilibrare s-a produs în urma epurărilor din perioada 1948–1952, schimbările cele mai profunde urmând să aibă loc în anii 1957–1958.[1126]

Cauzele prezenței maghiarilor într-un procentaj atât de ridicat în structurile PCR, conform unor surse promaghiare, sunt multiple. Pot fi amintite în acest sens abuzurile administrației române din toamna anului 1944 în Transilvania de Nord; acțiunile gărzilor maniste; promisiunile doctrinei marxist-leniniste în chestiunea națională; procentajul ridicat al maghiarilor în rândul populației urbane și muncitorești.

O altă explicație privește problema dintr-o altă prismă. Actul de la 23 august 1944 a neliniștit guvernul Ungariei și l-a determinat pe Miklós Horthy, regentul Ungariei, să-și alcătuiască o strategie în cazul în care Transilvania de Nord ar fi cucerită de trupele româno-sovietice. Dacă această posibilitate s-ar fi adeverit, întreaga minoritate maghiară (civilii) din Transilvania urma să se constituie într-un partid comunist, care trebuia să colaboreze intens cu autoritățile sovietice de ocupație, în speranța că, în urma meritelor, guvernarea Transilvaniei va fi încredințată etniei maghiare.[1127] Prin urmare, simpatiile pro-comuniste ale maghiarilor transilvăneni nu puteau decât să îmbunătățească atitudinea Uniunii Sovietice față de Ungaria. În fine, această deschidere față de sovietici mai poate avea încă o explicație: maghiarii transilvăneni vedeau în prezența sovieticilor „răul cel mai mic" sau chiar un scut împotriva autorităților române, din partea cărora se așteptau la o revanșă pentru tratamentul dur aplicat românilor în perioada ocupației maghiare. În cadrul conferinței Regionalei PCR Cluj din 3–4 mai 1945, Victor Teodoru (membru al Frontului Plugarilor) făcea următoarea remarcă referitor la apropierea populației maghiare de la sate de Partidul Comunist: „*Populația maghiară se teme să nu ajungă pe mâna reacțiunii românești. De aici provine dorința populației maghiare ca România să pășească cât mai repede pe calea democratizării*".[1128]

Unii istorici contemporani, exponenții variantei maghiare a evenimentelor, opinează că în apropierea maghiarilor de PC nu s-au ascuns factori ideologici, iar guvernul de la Budapesta n-a fost implicat în această poveste. Atrocitățile săvârșite după revenirea administrației române, impunerea lui „restitutio in integrum" excludea în mod aprioric ca populația maghiară să primească această nouă „schimbare a imperiilor cu o tăcută resemnare". Datorită politicii minoritare a partidelor istorice românești din perioada interbelică, urmate de declarațiile de presă „însetate de răzbunare" din toamna anului 1944, precum și din cauza conduitei autorităților din administrație, o parte a maghiarimii (în primul rând orășenii) – pe de o parte, pentru deziluziile cauzate de sistemul parlamentar interbelic naționalist și potrivnic minorităților, pe de altă parte datorită presei de stânga, aflată într-o poziție privilegiată – a crezut cu adevărat în propaganda comunistă ce propovăduia egalitatea în drepturi între națiuni și remedierea plângerilor.[1129] Cert este însă faptul că, în special în perioada octombrie 1944–1945, maghiarii au căutat să demonstreze sovieticilor că sunt comuniști mai buni decât românii și dacă maghiarii din Ungaria erau potrivnici comunismului, maghiarii din Transilvania au fost susținătorii lui, încă de la eliberarea ultimei localități din Transilvania de Nord de către trupele române, când brusc maghiarii au devenit toți comuniști și s-au organizat în asociația numită MADOSZ, metamorfoză inedită care, potrivit unor autori, a avut și o motivație pragmatică: decât pe banca acuzării pentru crimele comise în calitate de horthyști împotriva românilor, mai bine pe postul de

[1125] *Ibidem*, *loc. cit.*
[1126] Anton, *op. cit.*, p. 151.
[1127] Liviu Țârău, „Dezvoltarea structurilor de putere ale PCR în județul Cluj 1945–1946", în *Anuarul Institutului de Istorie Cluj,* Ed. Academiei Române, Tomul XXXII, 1993, p. 278. Instrucțiunile în cauză, după cum relatează Ioan Silviu Nistor, au fost interceptate de către Legația româna de la Helsinki la 26 august 1944. Vezi și Florin Constantin, *De la războiul fierbinte la războiul rece*, Editura Corint, București, 1998, p. 56.
[1128] „Proces-verbal din 3–4 mai 1945...", f. 69.
[1129] *Autonomiști*…, p. 96.

acuzatori și procurori comuniști ai românilor „reacționari”. Astfel, din octombrie 1944 începe bolșevizarea Transilvaniei la care au pus umărul și o parte a foștilor horthyști.

Suprareprezentarea minorității maghiare în structurile de partid, alături de cea evreiască, a dus la afirmația că aceștia au adus comunismul în România. În opinia lui Lucian Nastasă, maghiarii nu pot fi considerați elementele principale ale instaurării comunismului cel puțin din două motive: nu au deținut efectiv vreo pârghie de putere în partidul comunist și au fost priviți tot timpul cu suspiciune de liderii de partid români.[1130]

Evreii din Transilvania de Nord în perioada 12 octombrie 1944 – 13 aprilie 1948

Evreii care au supraviețuit holocaustului au avut parte de un tratament dur din partea populației majoritare a țărilor în care s-au întors. De exemplu, în Polonia, în primii trei ani de după război au avut loc pogromuri la scară largă. În Slovacia, în perioada 1945–1948, s-au înregistrat serioase tulburări antievreiești. În Ungaria au fost omorâți trei evrei la Kundamaras, în 1946, iar în Cehoslovacia supraviețuitorii evrei au fost tratați la fel de aspru ca hitleriștii cotropitori. [1131] La rândul lor, evreii din Transilvania au fost victimele mediului istoric în care au trăit. Românii i-au respins datorită afinității lor cu cultura maghiară și, implicit, cu revizionismul și iredentismul maghiar. Maghiarii, în special dreapta radicală, i-au acuzat că sunt „renegați” în serviciul stângii. Prinși între ciocan și nicovală, au fost prada ideală pentru PC

După cum am văzut, PC a încercat să ademenească diverse straturi ale populației, oferindu-le într-un fel sau altul protecție sau avantaje. Adresându-se evreilor, le promitea garantarea imposibilității repetării ororilor din perioada anterioară. Prin promisiuni egalitariste, oglindite în legislația reparatorie[1132] menită să creeze cadrul juridic în acest sens prin abrogarea legislației rasiale (retrocedarea bunurilor imobiliare expropriate, restituirea sumelor de bani și a altor obiecte confiscate de regimul anterior, reintegrarea în funcțiile deținute anterior Dictatului, anularea restricțiilor privitoare la accesul la profesiunile liberale etc.).[1133] PC a racolat după evenimentele grave din anii războiului și din rândul evreilor un număr semnificativ de aderenți.

În urma acestor promisiuni, de la noile autorități evreii așteptau îndreptarea abuzurilor și deposedărilor din anii regimului anterior, numai că acest lucru s-a făcut greu și incomplet, din cauza intereselor care trebuiau menajate. În Cluj, de exemplu, Nicolae Goldberger declara la 4 mai 1945: „*Câteodată este o situație unde nu poți face complectă dreptate. După ce au fost legi fasciste împotriva evreilor, ar fi trebuit să vină un decret că toți evreii reintră în averile lor, în posturile lor. Noi, comuniștii, am fi făcut-o, dacă s-ar fi putut. Însă aceasta are alte laturi. Nu suntem în această situație. Trebuie să venim și în fața evreilor și să spunem că noi nu putem veni cu aceleași măsuri cum au venit fasciștii. Să se mai dea timp, să se mai dea răgaz pentru colaborarea democratică cu o serie de oameni care sunt legați de această problemă, dacă nu vrem să rămânem singuri*”.[1134] Așadar, motivul pentru care proprietățile evreilor n-au fost retrocedate aveau la bază nevoia comuniștilor de a-i proteja pe comuniștii maghiari, beneficiarii bunurilor evreiești din perioada Dictatului, în scopul consolidării Partidului Comunist și a partidelor procomuniste.

[1130] Lucian Nastasă, *Studiu introductiv,* în *Minorități ... Maghiarii… (1945–1955),* pp. 18–22.

[1131] „Au adus evreii comunismul în Romania?”, http://www.jen.ro/istorie_files_12.html, accesat la 13.01.2011.

[1132] Vezi Legea Nr. 607 pentru anularea și revocarea unor acte de dispoziție încheiate în împrejurări excepționale, din 1 august 1945; Legea Nr. 266 pentru atribuirea de concesii de farmacii farmaciștilor deposedați în mod ilegal, celor care erau în curs de termen de deschidere la 1943, cum și farmaciștilor din Ardealului de Nord, din 4 aprilie 1946; Legea Nr. 292 pentru reprimirea în serviciu a salariaților evrei, din 16 aprilie 1946; Legea Nr. 294 pentru reintegrarea chiriașilor evrei în locuințele din care au fost evacuați sub imperiul violenței, din 16 aprilie 1946; Decretul Nr. 113 din 29 iunie 1948 cu privire la bunurile rămase de pe urma evreilor, victime ale unor măsuri de persecuție, decedați fără moștenitori, din 30 iunie 1948.

[1133] Începând din toamna anului 1944 au fost reactivate vechile organisme de ajutor social pentru evreii săraci, luând ființă „cantine populare”, „centre de lapte”, orfelinate, spitale etc. Au început să se redeschidă *sinagogile*, au reapărut *Ateneele populare*, ajungându-se la refacerea tuturor acelor structuri instituționale care au menținut de-a lungul timpului coeziunea comunității.

[1134] „Proces-verbal din 3–4 mai...”, Inv. 1, Dos. 1/1945, f. 76–77.

Totuși, mulți evrei au reușit să se relanseze în *afaceri*, în special în comerț, profitând de lipsa de produse. Acest fapt a generat imaginea că evreii sunt principalii „speculanți" ai acestei perioade, iar cei acuzați de speculă erau „demascați" și supuși oprobriului public, iar apoi judecați în cadrul Tribunalelor speciale și condamnați la închisoare. Multe rapoarte ale poliției și jandarmeriei scoteau în evidență „venalitatea" evreilor în stocarea și comercializarea produselor de bază. Alți evrei au reușit să ia în custodie o serie de întreprinderi, fapt ce a contribuit și el la nemulțumirea românilor.[1135]

Manifestări antisemite ce au urmat au împins pe mulți evrei în brațele ideologiei comuniste încă din perioada interbelică. Apoi, din primul moment al ocupării țării de către armata sovietică, colectivitatea evreiască din România a fost divizată. O parte s-a arătat dispusă să colaboreze la construirea socialismului, ocupând funcții importante în ierarhia comunistă. O altă parte s-a angajat pe calea sionismului sau a necolaborării cu noul regim, încercând să ajungă în Israel sau în Occident.

Evreii comuniști făceau parte, datorită pericolului la care fuseseră expuși în timpul ocupației hitleriste, în majoritate din categoria comuniștilor „externi". Și pentru că cei din exil beneficiaseră de o instruire ideologică intensivă în Uniunea Sovietică, având contacte în cadrul ierarhiei sovietice, Moscova avea mai mare încredere în ei, motiv pentru care, în faza inițială a regimului comunist, li s-au oferit posturi importante în cadrul noilor guverne. În opinia Uniunii Sovietice, conducerea regimului din țările satelite nu trebuia să cadă în mâna naționaliștilor, motiv pentru care scopul urmărit inițial a fost punerea în funcții înalte a minoritarilor, care nu s-ar fi îndepărtat de linia impusă de Moscova. Cu toate acestea, Uniunea Sovietică a avut o politică ambiguă față de această etnie. Dacă pentru prima dată în România constituția la asigura evreilor egalitate deplină în fața legilor, este la fel de real și faptul că orice manifestări de atașament față de cultura, tradiția sau religia evreiască erau considerate manifestări periculoase de naționalism burghez reacționar. URSS a ajuns să ocupe estul Europei fără o ideologie univocă față de evrei.

Dacă viața evreilor din Europa de Est a fost influențată, în prima perioadă de după război, de doi factori politici (ocupația sovietică și ostilitatea populației locale față ei, sentiment ce își datora existența perioadei anterioare), după 1945 a mai apărut un alt factor care să contribuie la revigorarea sentimentelor antisemite: această relație privilegiată dintre evrei și comuniști, evreii salutându-i pe ruși ca eliberatori și salvatori, conștienți fiind de faptul că dacă Armata Roșie n-ar fi alungat trupele hitleriste din țările est-europene, evreii care încă mai trăiau în aceste țări ar fi ajuns cu toții la Auschwitz. Astfel, imediat după război, în conștiința populațiilor majoritare, cuvintele evreu și comunist au devenit sinonime.[1136] S-a ajuns astfel la acuzația că „evreii sunt cu toții comuniști". *„Este, desigur, un adevăr,* spunea Hary Kuller, *că în mișcarea comunistă din România, în starea ei de ilegalitate, au activat nu puțini evrei, de ordinul câtorva sute în 1930, de pildă, la un procent al românilor, de 71,9%, cel al evreilor era 22,65%, iar la 23 august 1944, din cei circa 1000 de membri de partid, evrei erau circa 300 (mulți ca cifră absolută, dar cât de infimă în raport cu populația de câteva sute de mii de evrei din țară [...] Așadar: „mulți" comuniști erau, în ilegalitate, evrei, dar nu mulți evrei erau comuniști, chiar și atunci)."*[1137] Această constatare era valabilă și pentru anii '44–'50, când ponderea comuniștilor evrei era – raportată la întreaga etnie – în creștere (circa 1.000 până la finele anului '44, circa 5.000, în anii '45–'46 și până la 10.000 de membri de partid, simpatizanți și funcționari în aparat la data verificărilor din '49, când partidul număra circa 1 milion de membri). *„În anii '44-'50*, continuă Harry Kuller, *în vârful ierarhiei de partid și în Consiliul de Miniștri se aflau însă, doar câteva persoane de origine evreiască; în eșantionul doi câteva zeci; în aparatul de propagandă câteva sute; iar în aparatul economic și administrativ, pe funcții nu întotdeauna de prim plan, câteva mii [...] De altfel chiar scrierile consacrate combaterii sloganului că „evreii au adus comunismul în țară" sau au avut „un rol major în comunizarea țării" aduc suficiente mărturii despre importanța relativ redusă (cu unele excepții) a evreilor în conducerea partidului, în Consiliul de Miniștri (analiza stenogramelor pe anii '44–'45 și '45–'58 relevă irefutabil acest fapt), în guvern și administrația locală*

[1135] *Minorități... Maghiarii... (1945–1955),* p. 20.
[1136] „Au adus...", *loc. cit.*
[1137] Solomovici, *România Judaica...*, pp. 11–13.

de stat (cu excepția unor localități din nordul Moldovei, ocupate de sovietici înainte de 23 august) etc.” Este adevărat însă că mulți evrei au avut, totuși, acces în noile condiții la un anumit rol decizional care *„era bătător la ochi pentru cei obișnuiți cu ei doar în poziția de ostracizați și oameni lipsiți de orice drepturi civico-politice în regimul totalitar antonescian anterior.Ecoul de mentalitate era astfel dirijat de cei interesați, încât dacă un evreu ajungea, să zicem, viceprimar sau subprefect, se pretindea că întreaga această etnie conduce respectiva localitate sau județ etc. și ca atare era răspunzătoare de toate necazurile abătute asupra lor.”*[1138]

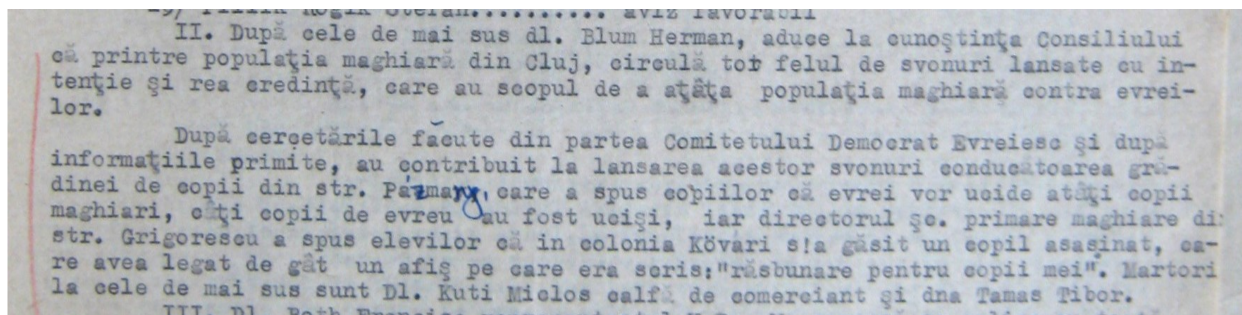
În legătură cu suprareprezentarea minorității evreiești în PC, s-a răspândit afirmația, încă din timpul lui Stalin, că cei care au adus comunismul în România au fost în principal evreii și maghiarii. Membri ai comunității evreiești și maghiare au fost, într-adevăr, aliați importanți ai comuniștilor români. Ei nu pot fi considerați însă elementele principale ale instaurării comunismului din mai multe motive. Cu toate că existau evrei în câteva posturi cheie ale noilor guverne comuniste, marea majoritate a evreilor nu erau comuniști, simpatiile lor politice îndreptându-se spre partidele social-democrate, liberale sau sioniste. Evreii au fost numeroși în rangurile comuniste, dar se regăsesc și în primele rânduri ale anticomunismului. Acest regim politic, împreună cu liderii evrei comuniști, nu au servit interesele populației evreiești. Unii evrei s-au orientat spre stânga pentru că acolo au fost acceptați și pentru că aveau experiența dreptei radicale, dar în general evreii s-au orientat diferit, în funcție de interese, ca și oricare alt popor. Comunismul nu a avut nevoie de evrei pentru a se instala nicăieri și nu evreii au fost cei care au adus în România regimul comunist, pentru că nu au avut nici cum, nici de ce.[1139]

O altă dovadă o reprezintă faptul că conflictul dintre conducerea comunităților evreiești din România și Partidul Comunist a izbucnit rapid, încă din 1944. Izbucniri de antisemitism aveau loc până și în ședințele ținute cu ușile închise, la cele mai înalte nivele ale puterii comuniste. Din umbra lozincilor și egalității de fațadă între „naționalitățile conlocuitoare”, documentele ne înfățișează o imagine total diferită.[1140]

În mai 1945 comuniștii clujeni recunoșteau faptul că influența Partidului asupra evreilor era zero, la fel cum era și interesul Partidului față de aceștia: „*Ar trebui să vorbim și despre evrei*, opina Ludovic Jordáky, *unde n-avem nici o influență. Nu se vede influența noastră*”.[1141] Nepăsarea față de evrei se va schimba însă în anul următor, când, cu scopul de a întreține curentul antisemit, maghiarii vor reînvia în Cluj[1142] o veche acuzație: omorul ritual. De data aceasta însă, această acuzație va fi extinsă și asupra românilor și trupelor sovietice: „*Reacțiunea maghiară a lansat zvonul copiilor răpiți de evrei. A fost un zvon sistematic răspândit, care a luat proporții așa de mari, încât poliția, siguranța, au intervenit cu toată energia, și presa trebuie să se ocupe zile întregi și chiar în articole de fond cu acest nou sistem al reacțiunii de a propaga panica, nesiguranța. Zvonul în legătură cu copii(i) s-a răspândit, spunând că nu numai evreii, ci și românii, ba chiar trupele sovietice au luat copii*”.[1143]

Dată fiind atmosfera antisemită prezentă încă la toate nivelele, în special în zonele unde comuniștii aveau cele mai slabe poziții, au fost schimbați o serie de funcționari, pe criterii etnice, PC dorind prin aceasta câștigarea adeziunii românilor. În plasa Rodna din jud. Năsăud, de exemplu, unde activau Sumanele Negre, iar PC era slab, în plină campanie electorală (septembrie 1946), funcția de secretar de plasă era deținută de un medic evreu (Vianu). Comuniștii de acolo au fost mustrați pentru aceasta și îndemnați să-l înlocuiască cu un muncitor, intelectual sau plugar român. Imediat problema s-a remediat. Evreul a fost schimbat.[1144]

[1138] *Ibidem*, *loc. cit.*
[1139] „Au adus...”, *loc. cit.*
[1140] La 14 iulie 1946, jandarmii și poliția din Iași deschid foc asupra unei manifestații a populației evreiești din Iași pentru libera emigrare. Sediile a 14 organizații evreiești sunt comasate în patru clădiri pentru ca activitatea acestora să fie mai ușor controlată. La 11 septembrie 1946 au loc ciocniri violente între populația evreiască din Mihăileni și poliție, ca urmare a încercării de a impune la Comunitatea Evreiască din Mihăileni o conducere comunistă (Wexler, *op. cit.*, *loc. cit.*).
[1141] „Proces-verbal din 3–4 mai...”, f. 32.
[1142] În orașul Cluj, antisemitismul era în floare la CFR și în fabricile cu număr mare de muncitori maghiari (*Comitetul Regional PMR Cluj*, Inv. 1, Dos. 9/1946, f. 19).
[1143] *Comitetul Regional PMR Cluj*, Inv. 1, Dos. 10/1946, f. 17; *Comitetul Regional PCR Cluj*, Inv. 2, Dos. 1/1947, f. 177.
[1144] *Comitetul Regional PMR Cluj*, Inv. 1, Dos. 9/1946, f. 17.

II. După cele de mai sus dl. Blum Herman, aduce la cunoştinţa Consiliului că printre populaţia maghiară din Cluj, circulă tot felul de svonuri lansate cu intenţie şi rea credinţă, care au scopul de a aţâţa populaţia maghiară contra evreilor.

După cercetările facute din partea Comitetului Democrat Evreiesc şi după informaţiile primite, au contribuit la lansarea acestor svonuri conducătoarea grădinei de copii din str. Pázmány, care a spus copiilor că evrei vor ucide atâţi copii maghiari, câţi copii de evreu au fost ucişi, iar directorul şc. primare maghiare din str. Grigorescu a spus elevilor că in colonia Kövari s'a găsit un copil asasinat, care avea legat de gât un afiş pe care era scris: "răsbunare pentru copii mei". Martori la cele de mai sus sunt Dl. Kuti Miclos calfă de comerciant şi dna Tamas Tibor.

Inspectoratul General..., Dos. 6/1946, f. 341

În uzinele clujene antisemitismul era în toi și în 1947. Dumitru Dejeu de la Comisia Locală menționează că în rapoartele sectoarelor cei responsabili nu s-au ocupat de problema bunei conviețuiri între popoarele conlocuitoare, deși în majoritatea uzinelor este o problemă importantă: „există o atmosferă de antisemitism și tovii noștri nu iau o poziție destul de hotărâtă în privința aceasta”.[1145]

Dar răbufnirile antievreiești nu s-au rezumat doar la nivel verbal sau local. Pentru că, la fel ca și în alte țări, o mare parte a evreilor români au ales soluția emigrării în Palestina, în 1949 mişcarea comunistă din România a declanșat o acțiune brutală împotriva sioniștilor. Propaganda împotriva sioniștilor s-a dovedit însă ineficientă. La Cluj, de exemplu, în intervalul 1 decembrie 1949–31 mai 1950, din cele 1966 de persoane care au ridicat formularul de emigrare au renunțat doar 92. Situația avea să se schimbe radical după 1952, când aprobările de emigrare se vor reduce, ajungând aproape simbolice.[1146] Până în 1959 au fost arestați, anchetați și judecați sau pedepsiți administrativ aproximativ 250 de oameni, conducători și activiști de rând.

Un motiv în plus pentru respingerea comunismului a fost faptul că acest regim politic, împreună cu liderii evrei comuniști, nu au servit interesele populației evreiești. Problema restituirii proprietăților evreiești nu a fost soluționată. Politica economică a comuniștilor i-a afectat pe evrei mai direct decât pe oricare alt grup etnic, aceștia ocupându-se în principal de meserii liberale, fiind doctori, avocați sau mici meseriași, negustori, bancheri și industriași. Activitatea acestora a fost îngreunată de comuniști, în special datorită faptului că între 1945–1950, în țările satelit ale URSS, s-au naționalizat treptat toate întreprinderile, firmele, bunurile imobiliare, evreilor fiindu-le tot mai greu să-și câștige existența. Mulți evrei „capitaliști” au fost goniți din casele lor, bancheri și industriași au fost arestați, mulți avocați au fost dați afară din barou, accesul tinerilor la admiterea în facultăți era din nou restricționat (de data aceasta datorită originii sociale), iar meseriile practicate de majoritatea populației evreiești le confereau aproape tuturor „o origine nesănătoasă”. Mai mult, instituțiile comunității lor au fost inițial infiltrate, iar apoi preluate de simpatizanți comuniști. În decurs de cinci ani, nu doar instituțiile reprezentative, dar și cele auxiliare – ziarele, sinagogile, școlile, teatrele – au fost obligate să se supună directivelor partidului sau au fost închise. De exemplu, în România au fost naționalizate, doar în anul 1948, 122 de școli și biblioteci evreiești. Sioniștii au fost arestați și torturați ca să-și recunoască participarea la „comploturi împotriva statului”. Toate acestea au avut loc în contextul înrăutățirii situației evreilor în Uniunea Sovietică. Cu toate că URSS a ajutat la înființarea Statului Israel, sprijinul față de sionism[1147] nu însemna libertate pentru activitatea sionistă din țară. Pe urmă URSS și-a schimbat atitudinea față de Israel, considerând că deportații evrei trebuiau să se întoarcă în țările lor

[1145] *Comitetul Regional PCR Cluj*, Inv. 2, Dos. 1/1947, f. 118.

[1146] Ladislau Gyémánt, *Evreii din Transilvania*, Institutul Cultural Român, Cluj-Napoca, 2004, p. 135, 140. Dacă împărțim intervalul 1948–1994 pe perioade, numărul evreilor ce au emigrat este acesta: 1948–1951 – 117.950; 1952–1966 – 108.478; 1967–1979 – 28.586; 1980–1989 – 14.607; 1990–1994 – 3.904. În total, 273.525 de persoane (Bernard Wasserstein, *Vanishing Diaspora, The Jews in Europe since 1945*, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, 1996).

[1147] „Sionismul” era un nume nou pentru o ideologie veche, însemnând „reîntoarcerea la Sion”, adică o întoarcere la Ierusalim. Încă din primele zile ale Diasporei, evreii au fost însuflețiți de această idee și deși și-au pierdut fizic țara, nu au pierdut nădejdea că va veni ziua când vor putea din nou să-și stabilească propria capitală în Sion (Max I. Dimont, *Evreii, Dumnezeu și istoria*, Ed. Hasefer, București, 1997, traducere de Irina Horea, p. 409).

de origine şi să construiască acolo socialismul, nu să emigreze în Israel. Din acest moment, antisionism şi antisemitism au ajuns să însemne acelaşi lucru. Evreii sunt eliminaţi treptat din posturile de conducere, organizaţiei umanitare JOINT i se interzice activitatea în ţările socialiste, evreii aflându-se la bunul plac al sovieticilor, ca şi restul populaţiilor din sfera lor de influenţă.

Se mai poate adăuga, în cazul evreilor religioşi şi impunerea ateismului de stat. Regimul comunist, în toate ţările, a limitat practicarea religiei, negându-l pe Dumnezeul în care credeau evreii. Se înţelege de la sine că adevăraţii evrei nu puteau aduce regimul comunist, duşmanul numărul unu al religiei. Şi totuşi, să presupunem că evreii ar fi dorit să impună comunismul în România: erau aproximativ 400.000 de evrei, în componenţa unui popor de vreo 20 milioane de neevrei. Cum ar fi fost posibil ca evreii să se dovedească mai puternici? Iar dacă au fost mai puternici, cum de s-au lăsat omorâţi în timpul războiului fără a încerca să se apere? Dar chiar dacă toţi membrii partidului comunist ar fi fost evrei (până la 23 august 1944 PC numărând 1.000 de membri), ce sentimente puteau avea pentru comunism ceilalţi 400.000 de evrei români în anul 1944?[1148]

Dacă evreii au adus comunismul, de ce au emigrat în Israel? În România interbelică, evreii erau împărţiţi în două grupuri mari: asimilaţionişti şi sionişti. Se poate spune că asimilaţioniştii erau în special cei din Vechiul Regat, mai bine integraţi, în timp ce sioniştii erau cei din provinciile unite după 1918. Primii erau legaţi mai ales de PNL (un exemplu fiind W. Filderman), ceilalţi, mai cu seamă de Partidul Evreiesc şi, uneori, de stânga PNŢ şi PSD. Sporirea antisemitismului, după anul 1930, a făcut ca tendinţa sionistă să crească. Dacă ne gândim la cei peste 700.000 de evrei, comuniştii reprezentau o infimă minoritate, această proporţie neînsemnată menţinându-se şi în 1945.[1149] Şi nici nu putea fi altfel, datorită faptului că, prin însăşi structura lor socială, evreii, în ciuda tradiţiilor lor egalitare şi în pofida condiţiei de victime ale regimului fascist, erau funciar incompatibili cu comunismul. Încă în anul 1936 liderul populaţiei evreieşti, W. Filderman, afirma lipsa de concordanţă dintre a fi evreu şi a simpatiza cu ideile social-comuniste. Astfel se explică motivul pentru care marea majoritate a evreimii române, atât burghezo-asimilaţii, cât şi sioniştii, cu excepţia – iniţial – a unui nucleu de comunişti, departe de a pactiza cu regimul, a optat, din convingere sau din cauza confiscărilor (pierzându-şi avutul a doua oară în ciţiva ani), să ia calea emigrării spre Israel, cu toate că în primii ani aceasta nu era o alegere uşoară.

Acestea sunt doar câteva dintre argumentele susţinute de diferiţi autori evrei care combat ideea responsabilităţii evreilor în instaurarea comunismului în România. Comunismul nu a avut nevoie de evrei sau de maghiari pentru a se instala nicăieri. *„Regimul comunist a venit în România călare pe victorioasele tancuri sovietice şi şi-a ţinut cizma pe capetele şi sufletele noastre atâta timp cât a vrut el, adică până când marea noastră vecină de la răsărit a renunţat la dictatura proletariatului, ceea ce a permis ţărilor din jur să facă la fel. Soarta României a fost hotărâtă la Ialta, nu de către evrei, ci de către conducătorii de atunci ai omenirii: Churchill, Roosevelt, Stalin",[1150] cu referire* la „acordul procentajelor", încheiat la 9 octombrie 1944, între Churchill şi Stalin.

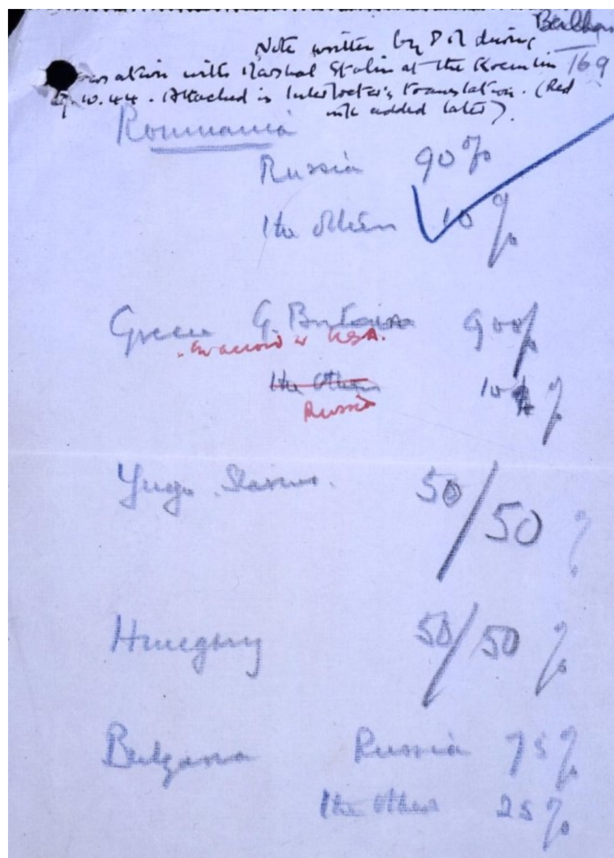
Totuşi, până la descifrarea esenţei noului regim, scrie Liviu Rotman, mulţi dintre evrei s-au lăsat înşelaţi de „cântecul de sirenă" al acestuia, cu atât mai mult cu cât se prezenta ca expresie a unei ideologii internaţionaliste, opusă exceselor naţionaliste ce aduseseră atâta suferinţă poporului evreu.[1151]

[1148] „Au adus…", *loc. cit.*

[1149] La 31 ianuarie 1944, ambasadorul Franţei la Bucureşti, Pierre Charpantier, îi scria ministrului de Externe Robert Schuman: „Este un fapt notoriu că majoritatea populaţiei evreieşti din România, evaluata la 360.000 de persoane, este de tendinţă naţional-sionistă" (Teodor Wexler, „De ce am colaborat la redactarea volumelor Anchete şi procese uitate", www.observatorcultural.ro/arhivaarticol, accesat la 15.11.2016).

[1150] „Au adus...", *loc. cit.*

[1151] *Minorităţi etnoculturale… Evreii…*, pp. 8–9; Pe lângă acest motiv, structura populaţiei evreieşti (majoritatea aveau o calificare superioară sau medie) favoriza şi ea poziţia preponderentă a minorităţii evreieşti faţă de masele româneşti, la care proporţia celor necalificaţi era covârşitoare (Oprea, *op. cit.*, *loc. cit.*).

Faimosul „acord al procentajelor”, semnat la 9 octombrie 1944 [1152]

Organizațiile politice evreiești din orașul Cluj

După preluarea administrației județene de către sovietici, evreii se organizează în comunități locale și regionale. Refacerea organizațiilor evreiești a fost rapidă, încă de la finele anului 1944. Toate partidele și organizațiile politice au ținut, imediat după reînființarea lor, conferințe, congrese, au organizat manifestări publice, colocvii, simpozioane, au elaborat programe, moțiuni etc, acestea fiind consemnate în presa evreiască de limbă română, reapărută între timp. Astfel, la 21 octombrie 1944 s-au pus bazele Comunității naționale a evreilor, care își propunea o bună colaborare cu armata sovietică, cu comunitățile de maghiari și români, în scopul reclădirii Ardealului de Nord, urmată de Curatoriul General Evreiesc, înființat de Comisariatul sovietic din județ, având ca sarcini rezolvarea problemei averilor confiscate de regimul horthyst de la evrei, acordarea unor servicii de asistență socială evreilor săraci, propunerea legii pentru remedirea efectelor legilor antisemite date în timpul ocupației horthyste, readucerea evreilor deportați. Această organizare era condusă de dr. Ernest Marton.[1153] La nivel central, Comunitatea națională a evreilor a făcut demersuri pentru eliberarea din lagăre a evreilor care au locuit în județul Cluj și în întreaga Transilvanie de Nord.

În capitală, în decembrie 1944 s-a constituit Consiliul General Evreiesc, ce îi reunea, alături de dr. W. Filderman – președintele Uniunii Evreilor din România – și pe reprezentanții evrei ai partidelor ce alcătuiau Blocul Național Democrat (PNȚ, PNL, PSD și PCR), unul dintre scopurile acestui organism fiind redobândirea drepturilor și a bunurilor de care fusese deposedată populația evreiască în timpul

[1152] Hârtia privind împărțirea sferelor de influență scrisă de Churchill la Ialta și aprobată de Stalin, descoperită într-o bibliotecă din Germania în anii 1990. România: Rusia – 90%, ceilalți – 10%; Grecia: Marea Britanie (de acord cu SUA) – 90%, Rusia – 10%; Iugoslavia – 50-50%; Ungaria – 50-50%; Bulgaria: Rusia – 75%, ceilalți – 25%. (Vezi Albert Resis, „The Churchill-Stalin Secret „Percentages” Agreement on the Balkans, Moscow, October 1944”, în *The American Historical Review*, Vol. 83, Nr. 2 (Apr., 1978), Oxford University Press, p. 368.

[1153] *Tribuna Ardealului*, 21 octombrie 1944, p. 1.

regimului Antonescu. Pe parcursul celui de al doilea război mondial a dispărut cel puțin o treime din populația evreiască,[1154] iar cei rămași în viață au cunoscut un puternic proces de pauperizare datorat deposedărilor pe baza legislației rasiale sau a pierderilor inerente războiului. Mai mult, foarte mulți dintre ei erau bolnavi și cu familiile împuținate. Totuși, viața comunității evreiești revine treptat la normalitate: vechile organisme comunitare independente își reiau activitatea, dar se caută și crearea altor structuri reprezentative, cum este cazul Uniunii Comunităților Evreiești. Partidul Evreiesc își reia activitatea la 18 septembrie 1944, dar într-un cadru politic diferit de cel antebelic, iar o lună mai târziu se reînființează secția română a Congresului Mondial Evreiesc. Vechile organizații sioniste puteau acum să activeze pe față.

Comitetul Democrat Evreiesc (format din Comitetul Evreiesc Antifascist, o marionetă comunistă), se va constitui ceva mai târziu, în anul 1945, fiind un organism ce sprijinea activitatea guvernului Groza și acționa pentru integrarea populației evreiești în viața țării și repunerea acesteia în drepturile ei.[1155] În decembrie 1945 s-a constituit Comitetul democratic evreiesc de la Cluj, declarându-și drept obiectiv principal *„sprijinirea cu toate forțele sale a guvernului de largă concentrare democratică a dr. Petru Groza, luptând astfel în contra rămășițelor fasciste”*. [1156]A fost folosit totodată și pentru a izola masele largi de „reacțiunea evreiască”. Comitetul Democrat Evreiesc, organizația de masă „pentru unitatea evreilor” și combaterea sionismului, a fost instrumentul principal al guvernului comunist în mijlocul evreilor, împreună cu ziarul său antisionist „Unirea”. Scopul principal al acestuia era izolarea și lichidarea Partidului Evreiesc al lui Zissu, a Uniunii Evreilor Români a lui Filderman și înlăturarea șef-rabinului Alexandru Șafran.

CDE s-a plasat de la început pe poziții antisioniste și a folosit toate metodele, inclusiv șiretlicurile, pentru a sabota mișcarea sionistă.*”Ca să-și mascheze intențiile adevărate,* notează Solomovici, *CDE a anunțat înscrieri pentru emigrarea în Israel. Cei înscriși erau obligați să urmeze „cursuri speciale” de pregătire, de fapt un program de îndoctrinare marxist-leninistă.[1157] Absolvenții cursurilor, odată ajunși în Israel, trebuiau să devină membri în „Maki”- Partidul Comunist Israelian. În ultima noapte a lui noiembrie 1948, cursanții au fost trimiși să atace sediile sioniste și să le transforme în sedii CDE.”*[1158] Eforturile nu vor fi însă răsplătite pe măsură, pentru că la sosirea în Israel aproape nimeni nu adera la Partidul Comunist Israelian.

În 1948, CDE-ul a început să facă o intensă propagandă pentru unificarea în cadrul propriu a tuturor organizațiilor profesionale, sioniste, studențești, culturale etc., cu o platformă comună. Bucurându-se de sprijin oficial, acest comitet a înghițit treptat toate organizațiile și, când misiunea sa a fost îndeplinită, s-a autodizolvat. Evreii au fost din ce în ce mai puțin organizați, așa încât în 1953 nu mai existau decât comunitățile locale, ce aveau prerogative foarte limitate, precum și o federație a acestor comunități, cu sediul în Capitală.

Conflictele dintre populația evreiască și Partidul Comunist Român

Conflictul dintre conducerea comunităților evreiești din România și partidul comunist se manifestă încă în timpul regimului antonescian, la 14 iunie 1944, în cursul audienței pe care Wilhelm Filderman o are la Regele Mihai I la Palatul Peleș, când liderul evreu îi cere Regelui să respingă planul propus de Pătrășcanu și Bodnăraș cu o zi înainte, la consfătuirea liderilor politici și militari, prin care regimul Antonescu

[1154] Dacă îi luăm în considerare doar pe cei deportați din Transilvania de Nord, dintr-un număr de 137.486 evrei, la sfârșitul războiului au revenit în țară 15769. Dintre evreii transilvăneni deportați, cei mai mulți au fost exterminați la Auschwitz, Buchenvald sau Dachau (Marius Mircu, *Ce s-a întâmplat cu evreii în și din România*, Vol. II, „Prigoana cea mare”, Ed. Glob-Bat Yam, Ed. Papyrus-Holon, 1996, p. 364).

[1155] Nedelea, *op. cit.*, p. 56.

[1156] „Constituirea unui Comitet Democratic Evreiesc la Cluj”, în *Unirea*, Săptămânal democratic evreiesc de luptă și cultură, Anul I, Nr. 7, 14–15 decembrie 1945, p. 3.

[1157] Iată mărturia, relatată de Groza, a unui evreu ce absolvise aceste cursuri: *„D-le Groza, ce nu faci pentru un pașaport? Vreau să plec în Palestina, nu mai pot trăi aici, pentru că nu mai pot face afaceri. Învăț marxismul, dar o să aibă grijă marea să mă scape de el. Când mă va prinde răul de mare, am să vărs, odată cu ce am mâncat, și ce am învățat”* (Solomovici, *România Judaica...*, pp. 77, 87).

[1158] *Ibidem*, pp. 39–40.

urma să fie răsturnat prin înarmarea evreilor din lagăre. Filderman spune Regelui că evreii nu refuză participarea la o astfel de răscoală, dar numai proporțional cu populația românească care se va implica în astfel de evenimente.[1159] Apoi, după 23 august 1944, apar conflicte între ministrul Justiției, Lucrețiu Pătrășcanu, și liderul evreu Wilhelm Filderman, pe tema abolirii legilor rasiale și a restituirii proprietăților. Pătrășcanu se opunea restituirii, având în vedere naționalizarea generală care va urma.

Stenograma ședinței conducerii comuniste din 5 octombrie 1945, constituie un adevărat manifest antievreiesc al PCR. Comitetul Central al PCR ataca violent pe evreii din România, reluând sloganurile naziste și legionare. Ceea ce șochează în timpul discuției este mentalitatea cu care se discuta, la un asemenea nivel al conducerii PCR, despre „problema națională", cum era privită marea masă a populației evreiești care nu se înregimentase în partidul comunist și cum erau tratați reprezentanții grupului care milita pentru crearea unui stat al poporului evreu. [1160]

Pentru reprezentanții partidului comunist, două erau provocările venite din partea populației evreiești. Iată cum le sintetiza comunistul evreu Chiriță: *„în viața evreiască există două curente foarte periculoase: al lui Filderman, care toți știm care este politica lui; al doilea, al sioniștilor de dreapta cu Zissu [...] Ei nu se satură să ponegrească democrația din țara românească, ca să arate că este un fel de dictatură fascistă [...] că evreii din țara românească trăiesc o viață de teroare și că trebuie să se concentreze într-un gheto evreiesc; și că nici o soluție nu rezistă, decât emigrarea. Iată care este poziția reacțiunii evreiești din țară"*.[1161] Cu toate acestea, Chiriță era de părere că majoritatea evreilor nu s-au lăsat atrași de opoziție. Exceptându-l pe acesta, ceilalți participanți la discuție erau convinși de faptul că, în majoritatea regiunilor, tocmai organizațiile evreiești le făceau probleme și aveau o atitudine reacționară, Comitetul Evreiesc nereușind să mobilizeze masele. Enervat, în cadrul aceleiași discuții, Vasile Luca s-a lansat într-un atac virulent, practic la adresa întregii comunități evreiești. Referindu-se la o afirmație a lui Chiriță, care susținea că și sioniștii trebuiau să fie atrași în cadrul Comitetului Național Evreiesc, Luca îi reproșează: *„facem un partid nou evreiesc, facem un gheto nou evreiesc. Asta vreți voi? [...] Trebuie o luptă serioasă împotriva elementelor fasciste evreiești, în primul rând [...] Nu vedeți fasciștii din sânul vostru. Când Luca spune: jos speculanții, o să se spună că este un antisemit. Dar dacă Chiriță o să spună asta, nu o să se mai spună că este antisemit. Pentru că Chiriță este evreu"*. Continuând ideea, Ion Vințe era de părere că organizațiile sioniste de tineret sunt *„mai periculoase, mai dăunătoare democrației decât de multe ori elementele sub influența lui Maniu"*. Și, completa Macovei, *„nenorocirea este că mai ales tineretul este atras în organizațiile acestea sioniste, care sunt extrem de numeroase [...] Cei mai mulți utециști evrei s-au încadrat în organizațiile de tineret sionist [...] Aceasta este situația pe care am văzut-o în aproape toată Moldova și Bucovina."* Vasile Luca era supărat și pentru faptul că, deși C.N.E. a fost creat tocmai pentru lupta împotriva reacțiunii evreiești și focul principal trebuia îndreptat împotriva organizațiilor sioniste, (*„în lupta pentru încadrarea în viața economică, politică și socială a poporului român"*), acesta nu și-a făcut datoria de a izola elementele „reacționare" de marea masă a populației evreiești.[1162]

La fel de dure sunt și aprecierile lui Vasile Luca despre politica de cadre a partidului comunist: *„Nu trebuie să ne plângem că, în actuala situație, cu moștenirea aceasta antisemită grozavă, am avut puțin o linie politică de a nu ridica elemente evreiești în conducerea organizațiilor. Și aceasta trebuie să înțeleagă orice evreu comunist [...] Adâncește antisemitismul și este împotriva democrației și împotriva guvernului. Și reacțiunea folosește aceasta [...] Țapi ispășitori sunt evreii de veacuri și noi, deodată, după*

[1159] „Clipe de sclavie, clipe de măreție. Procesele sioniștilor", www.lumeam.ro/nr4_2001/dosar, accesat la 14.04.2012.

[1160] Este vorba despre ședința cu responsabilii organizațiilor de masă (Apărarea Patriotică, Uniunea Patrioților, Comitetul Național Evreiesc (C.N.E., precursorul Comitetului Democrat Evreiesc), ținută la CC al PCR, în ziua de 5 octombrie 1945. Un capitol aparte l-a constituit analiza contradicțiilor ivite între populația evreiască și activiștii de partid, inclusiv cei de origine evreiască (Theodor Wexler, Mihaela Popov, „Viitorul poporului evreu. Varianta comunistă", www.itcnet.ro/history/archive, accesat la 10.09.2019).

[1161] *Minorități etnoculturale... Evreii...*, p. 152.

[1162] *Ibidem*, pp. 156–161.

ce antisemitismul a ajuns la culme, prin fascism, apărem și punem toate organele de conducere și în fruntea administrației elemente evreiești".[1163]

Referitor la problema evreilor ardeleni, Vasile Luca manifesta aceleași sentimente: *„Nu prea sunt deportați în Ardeal care au rămas în mizerie. Au devenit arhimilionari"*, deși Chiriță îi aduce la cunoștință faptul că sunt rapoarte despre evrei care trăiesc în barăci. Mai mult, problema evreiască nu trebuia pusă ca unitară: *„Unde este unitatea evreiască? Vrei să scoți poporul evreu din nou? Vrei să-l izolezi din nou? Însăși acest fapt, de încadrare în viața economică, politică, socială a poporului român cere nu unirea, ci fărâmițarea evreimii. Asta este dialectic. Unești ca să fărâmițezi pe urmă și mai mult, să dispară ca popor, să se contopească cu poporul român."*[1164]

La începutul anului 1948 s-a trecut de la vorbe la fapte. La Tribunalul Militar București are loc primul proces politic împotriva unor intelectuali evrei care au fost socotiți drept complotiști anticomuniști. Tot atunci, Gheorghiu-Dej a cerut crearea unor lagăre de concentrare în Dobrogea de nord pentru populația evreiască care cerea emigrarea. În același an, începe și o campanie furibundă în presă împotriva evreilor, sionismului, organizațiilor tradiționale evreiești și Statului Israel. „Scânteia", „Contemporanul" sau „Unirea" se întreceau în calomnii**.** Tot în 1948, în luna iunie, Teohari Georgescu și Marin Jianu i-au convocat pe liderii organizațiilor evreiești din România, cerându-le autodizolvarea. Dar pentru că organizațiile evreiești nu s-au supus, în decembrie 1948 partidul comunist a dispus interzicerea acestor organizații. În anul următor, prin Decizia de guvern nr. 197, au fost interzise organizațiile evreiești sportive, umanitare, de calificare profesională, de ajutor reciproc, de sănătate. Securitatea intră de acum în sediile evreiești din toată țara, jefuind bunurile materiale. Această hotărâre de guvern de interzicere a organizațiilor evreiești a fost semnată de către toți membrii guvernului Groza, fie din grupul Gheorghiu-Dej, fie din grupul Anei Pauker, ambele grupuri fiind profund antievreiești.[1165]

După proclamarea statului Israel, autoritățile sovietice au organizat allia, dorindu-se prin aceasta „exportul de revoluție".[1166] Din 1949 însă, această situație s-a schimbat, comuniștii declarând deschis război mișcării sioniste. Potrivit comuniștilor, mișcarea sionistă intenționa să transforme masele muncitorești evreiești în „slugi credincioase ale imperialismului anglo-american". Sionismul a fost etichetat ca fiind o orientare națională reacționară, care se străduia *„să izoleze evreimea muncitoare de popoarele în mijlocul cărora trăia, și să o împiedice să lupte în rândul forțelor progresiste împotriva capitalismului și a propriei burghezii".*[1167]

La 2 martie 1949, conducerea superioară a Securității s-a întrunit pentru a decide soarta mișcării sioniste din România. Din stenograma acestei ședințe citām cuvintele ministrului Teohari Georgescu, care, printre altele, declara: *„Putem să ne dăm seama că nu există nicio deosebire între scopurile care le urmăresc organizațiile sioniste și scopurile care le urmărește orice altă organizație fascistă. Organizațiile sioniste sunt instrumente în mâna imperialiștilor, pe care ei le subvenționează și le folosesc ca instrumente de diversiune. Ca atare, în perioada de dictatură a proletariatului, nu este permis a se mai tolera existența acestor organizații și, ca urmare, vor fi luate următoarele măsuri:*

1. *Dizolvarea tuturor organizațiilor sioniste și a anexelor lor.*
2. *Urmărirea activității elementelor sioniste, care activează sub orice formă.*
3. *Pedepsirea tuturor elementelor care intră în țară cu scopul de a duce activitate sionistă (instructorii).*
4. *Se vor lua măsuri pentru dizolvarea chibuțurilor, iar tineretul să fie repartizat la muncile corespunzătoare pregătirii lui, ca toți ceilalți cetățeni ai RPR*
5. *Dizolvarea și urmărirea organizației evreilor repatriați din URSS*

1163 Wexler, Popov, *op. cit.*
1164 *Minorități etnoculturale... Evreii...*, p. 160.
1165 Wexler, Popov, *op. cit.*
1166 Conducerea comunistă de la București a uneltit chiar și împotriva ordinii sociale din Israel. În iulie 1948 s-a încercat înarmarea și îndoctrinarea unui număr de circa 5.000 de emigranți din România cu scopul de a răsturna guvernul Ben-Gurion de la Tel-Aviv. Numai avertismentele guvernului SUA că Flota a 6-a va opri exportul de revoluție i-a potolit pe inițiatorii acestui proiect: Gheorghiu-Dej, Ana Pauker și Bercu Feldman („Organizația Sionistă din România, București, 25 iulie 1945", în *Minorități etnoculturale... Evreii...*, p. 132).
1167 Tereza Moses, *Evreii din Oradea*, traducerea Liviu Borcea, Ed. Hasefer, București, 1997, p. 250.

În aplicarea acestor măsuri, se va proceda cu foarte mare atenție și tact, în așa fel ca măsurile luate să nu dea dușmanului nici un element pe care l-ar putea folosi în scopul de frânare a regimului, prezentând aceste măsuri ca măsuri antisemite. Va trebui să se aibe grijă de căminele de bătrâni și copii. Îngrijirea acestora să fie preluată de stat, iar în fruntea lor să fie puse la conducere elemente democrate, care să nu dea posibilitate propagării pe viitor a ideilor sioniste."[1168]

Eliminarea evreilor „fasciști" s-a adus în prim plan și câteva zile mai târziu, la 18 martie 1949, când s-a pus în „discuția" Secretariatului CC al PMR desființarea instituțiilor sioniste. Rămâneau de rezolvat doar unele „chestiuni de tactică". „Tovarășii" se aflau în dubiu dacă decretul de desființare să fie sau nu publicat. S-au exprimat, pe rând, Iosif Chișinevschi („să nu fie publicat, ținând seama de aspectul internațional") și Vasile Luca („la fel, dar să fie urmăriți cei care activează clandestin"). În unanimitate, acea „unanimitate" care va deveni obligatorie în timpul regimului comunist, Secretariatul a decis nepublicarea decretului. A însărcinat totodată Ministerul de Interne să interzică organizațiile sioniste, sub acuzația de activitate „fascistă". Sionismul se alătura astfel altor ideologii socotite periculoase, precum „imperialismul", „titoismul" și „fascismul". Sub acuzația generică de „sionism-fascism"[1169] au fost arestați și condamnați și evrei ostili emigrării în Palestina, ca rabinul Israel Portugal, agenții organizației Joint sau comuniștii din „lotul Pătrășcanu", Emil Calmanovici și Sandu Lieblich.[1170]

Denumirile tradiționale evreiești, religioase şi sioniste, au fost înlăturate, la fel ca și plăcile comemorative ale eroilor care s-au jertfit pentru România Mare. Încep de asemenea arestările masive în rândul activiștilor evrei și sioniști. Vânătoarea antisionistă și antievreiască ordonată de Moscova a avut la București o râvnă rar întâlnită, poate și pentru că în vârful ierarhiei conducătoare românești se aflau numeroși evrei comuniști. Și dacă primele semne ale acestei vânători au fost înregistrate în 1947–1948, în anii 1950–1953 a urmat urgia. Cele mai ample procese împotriva mișcării sioniste din România au avut loc în 1954. Numeroși evrei au fost arestați și sute de conducători sioniști au fost târâți în simulacre de procese și întemnițați. Din pricina suferințelor îndurate, mulți dintre ei au sucombat în închisoare sau la scurt timp după ce au fost eliberați.[1171]

Înlăturarea șef-rabinului Alexandru Șafran și a liderului evreu Wilhelm Filderman

Întreaga conducere a CDE-ului asculta cu sfințenie de „indicațiile de partid", motiv pentru care, în vizorul „luptei de clasă", au intrat, în primul rând, șef-rabinul Alexandru Șafran[1172] și președintele Federației

---

[1168] Vezi Teșu Solomovici, „50 de ani de la marile procese împotriva sionismului", http://www.ziua.net/display.php?id=149759&data=2004-06-12, accesat la 14.09.2012.

[1169] Așa-zișii „fasciști", „hitleriști" sau „șoviniști" puteau fi, după cum am văzut, germani, români, maghiari, evrei, țărăniști, liberali, legionari, social-democrați sau apolitici. Mai mult, rândurile acestora erau îngroșate de orice român *„care nu-și îngrijește pământul, nu-și iubește țara și lucrează pentru fasciști"* (*Adevărul Ardealului*, Anul I, Nr. 7, 13 aprilie 1945, p. 1).

[1170] Mihai, „Sioniștii…", *op. cit, loc. cit.*

[1171] La 23 noiembrie 1953, Tribunalul Militar din Timișoara i-a condamnat pe conducătorii sioniști transilvăneni. La 18 martie a început procesul conducătorilor organizației sioniste Hașomer Hațair, cu toții fiind condamnați între 3 și 8 ani de închisoare. La 28 martie 1954 a avut loc „Procesul celor 13 conducători de frunte ai mișcării sioniste din România": A.L. Zissu, Mișu Benvenisti, Jean Cohen, Carol Reiter, Zeev Beniamin, Șimon Has ș.a. Primii trei au fost condamnați la închisoare pe viață, iar ceilalți la pedepse cuprinse între 8 și 20 ani închisoare. Aceste procese au fost urmate de multe altele, însă încă din 1954 a început eliberarea sioniștilor. Inițiativa i-a aparținut lui Nahum Goldman, președintele Congresului Mondial Evreiesc, care l-a momit pe Gheorghiu-Dej, promițându-i relații economice preferențiale între lumea occidentală și România (Solomovici, *România Judaica....*, pp. 100–103; *Sioniști sub anchetă. A.L. Zissu. Declarații, confruntări, interogatorii. 10 mai 1951 – 1 martie 1952*, introducere, note și indice de nume de Mihai Pelin, București, Edart – FFP, 1993).

[1172] În 1940, Alexandru Șafran a fost ales șef-rabin în România. Într-un timp scurt, Șafran a câștigat respectul evreilor, dar și al românilor, fapt pentru care, în perioada aprilie-august 1940, a fost membru al senatului român, singura astfel de funcție deținută de un evreu după dizolvarea partidelor și organizațiilor de către Carol al II-lea. Șafran a colaborat cu Filderman în efortul de a convinge guvernul român să renunțe sau cel puțin să modereze legislația antisemită. Chiar și în timpul guvernării legionare, Șafran a rămas reprezentantul evreilor români în fața autorităților române, iar ca lider spiritual, a încercat să ridice moralul evreilor. A ajutat comunitățile evreiești să-și înființeze instituții educaționale independente atunci când elevii și studenții evrei au fost excluși din școlile publice și a încercat, împreună cu Filderman, să prevină deportările evreilor din Basarabia și Bucovina în Transnistria. După dizolvarea comunităților evreiești de către autorități, în 17 decembrie 1941, Șafran a fost unul dintre cei care au propus înființarea Consiliului

comunităților evreiești, Wilhelm Filderman. După evenimentele din perioada precedentă, s-ar fi zis că era de așteptat ca toți evreii să îmbrățișeze comunismul care, cu sprijinul Armatei Roșii, i-a scăpat de la moarte. Cu toate acestea, liderii comunității evreiești au refuzat colaborarea cu evreii comuniști ai CDE-ului. Drept urmare, în decembrie 1947, șef-rabinul Alexandru Șafran a fost destituit din funcția sa și forțat să părăsească țara. A primit rezidență în Elveția și a devenit rabin al comunității evreiești din Geneva.[1173]

Luptător neobosit și curajos împotriva discriminării antisemite încă înainte de instaurarea celui de-al III-lea Reich, Wilhelm Filderman[1174] a continuat să conducă lupta împotriva antisemitismului în timpul regimului antonescian. Cu toate acestea, la sfârșitul războiului Filderman a apărut ca martor al apărării la procesul lui Antonescu. Pentru temeritatea sa, dar mai ales pentru independența sa de neclintit în apărarea intereselor evreimii românești, comuniștii l-au vânat, arestat și expulzat din România, câștigând astfel controlul organizațiilor evreimii românești. În 1956, Filderman declara: *„Atașamentul meu pentru ideile democratice și refuzul meu de a face jocul comuniștilor a deranjat profund autoritățile de ocupație și urma să fiu asemenea altor personalități ale vieții publice românești, victima metodelor totalitare de lichidare. Am decis atunci să părăsesc clandestin țara [...] odată cu creșterea numărului atacurilor comuniștilor români împotriva liderilor «istorici» evrei. Conducătorii Federației Uniunilor Comunităților Evreiești – reprezentând organizațiile generale și sioniste evreiești și comitetele lor de conducere – au fost intimidați, terorizați, șantajați și în final înlăturați din funcțiile lor”.*[1175]

După o serie de atacuri și amenințări, Filderman și-a dat demisia din funcția de președinte al Federației Uniunilor Comunităților Evreiești.[1176] *„În același timp,* continua acesta, *compania defăimătoare împotriva mea s-a intensificat.*[1177] *Toate metodele „clasice" comuniste au fost folosite. Insultele la adresa mea au fost făcute publice și au fost fabricate tot felul de calomnii, intensificate de zvonuri. Mi-am dat seama foarte bine ce se va întâmpla după ce voi fi înlăturat din funcție”.*[1178] Nu întâmplător, primul ziar suspendat în România de către comuniști a fost „Curierul Israelit" – în februarie 1945 –, când este arestat pentru prima oară și Filderman. În anul 1948 Filderman a luat drumul exilului, fiind judecat în același an în contumacie.

Posibilitățile de identificare a masei evreiești în interiorul familiei mai mari – „clasa muncitoare"- sau mai mici – „dușmanii de clasă"- au fost diminuate, concluzionează Sabin Manuilă, de o serie de particularități ale perioadei comuniste, în urma unor transformări structurale, ca de exemplu: abolirea legislației rasiale, scăderea importanței politice a factorului religios – ce marcase istoria României în perioada anterioară – prin instaurarea ateismului oficial; asimilarea benevolă sau fortuită a evreilor, integrarea lor socială, politică și economică (cu scopul dispariției sau reducerii distanței ce-i despărțea pe evrei de neevrei). Comunismul, eliminând orice referință la diviziunile sociale secundare existente până atunci – etnicitate, religie etc., a intenționat pierderea, cel puțin documentară, a identității.[1179]

Evreiesc, o conducere clandestină condusă de Filderman și compusă din reprezentanții tuturor sectoarelor populației evreiești. Acesta urma să joace un rol în zădărnicirea deportării evreilor români în lagărele de exterminare din Polonia (Vezi Carol Iancu, *Alexandru Șafran și Șoahul neterminat în România: Culegere de documente (1940–1944)*, București, Ed. Hasefer, 2010).

1173 www.yadvashem.org.il, accesat la 14.09.2012.

1174 Dr. Wilhelm Filderman (născut în București în 1882) a făcut doctoratul la Sorbona în 1909, a fost delegat la Conferința de Pace de la Paris (1918) și deputat în parlamentul României. La 30 mai 1943 a fost deportat în Transnistria, în anul 1948 a fost exilat, iar în 1963 a decedat la Paris.

1175 Alexandru Moraru, „Pentru onoare și demnitate – aliniere la mareșal", http://eleonora-lisnic.com/2010_06_01_archive.html, accesat la 14.09.2012.

1176 Comunistul Sigismund Isac scria: *„Înlăturarea de la conducere a domnului Filderman a fost nu numai o necesitate politică, ci și una de ordin moral. După încercarea de a servi Uniunea, partidelor istorice, care poartă vina suferințelor noastre din trecut, și după atacurile repetate împotriva democratizării țării, fostul președinte al UER-ului nu mai putea rămâne în fruntea organizației noastre"* („UER-ul și doctorul Filderman", în *Unirea*, Anul I, Nr. 8, 21–22 decembrie 1945, p. 3).

1177 Filderman era înfățișat în presa evreiască comunistă ca fiind *„dușmanul intereselor populației evreiești", „cel care a aruncat la periferia arenei politice populația evreiască a țării, pentru ca astfel s-o poată manevra mai ușor în interes personal"* (P. Pisc, „Dl. Dr. Filderman față de procentul 2%", în *Unirea*, Anul I, Nr. 11, 11 ianuarie 1946, p. 1).

1178 Sabin Manuilă, Wilhelm Filderman, *Populația evreiască din România în timpul celui de-al doilea război mondial*, Fundația Culturală Română, Iași 1994, p. 7.

1179 *Ibidem*, p. 14.

Germanii

După război, rușii au culpabilizat etnia germană din întreg Ardealul pentru perioada anterioară și au deportat numeroase familii de sași și germani în Siberia, de unde mulți nu s-au mai întors,[1180] cu toate că nu toți nemții din România au fost simpatizanți ai nazismului sau membri ai Grupului etnic german. Mai mult, există documente care relevă faptul că în toate centrele săsești și șvăbești din Ardeal și Banat au fost germani care au organizat manifestatii de protest împotriva încorporării lor la Ungaria,[1181] unii din conaționalii rămași pe teritoriul României protestând împotriva trecerii fraților lor pe teritoriul cedat Ungariei.[1182] *„Se evidențiază astfel,* arată Ioan Lăcustă, *nemulțumirea populației germane din Ardeal, care nu dorea să intre sub stăpânirea ungurească, dovadă de dragoste și mulțumire pe care o arătau regimului și autorităților românești"*.[1183]

Potrivit ordinelor date de CAC, după preluarea administrației locale de către ruși, germanii din județul Cluj, cu vârste cuprinse între 17–45 de ani pentru bărbați, 18–30 de ani pentru femei, au fost mobilizați la muncă forțată. Erau scutite femeile însărcinate, cele cu copii mici și minorii care erau lăsați în grija rudelor sau a primăriilor de pe raza județului Cluj.[1184] În realitate, au fost deportați și minori, fiind folosiți la munca de refacere a infrastructurii distruse în timpul luptelor.

În ciuda protestelor autorităților românești din capitală, în frunte cu regele Mihai, deportarea populației germane din județul Cluj s-a intensificat mai ales după ianuarie 1945. Împotriva curentului, vor fi unele excepții de germani care se vor bucura de un statut privilegiat, precum germana Hedviga Medrea, care a ocupat unele funcții în cadrul delegațiilor fenediste clujene.

Potrivit Legii Nr. 485 din 7 octombrie 1944, a fost abrogată legea Nr. 830 din din 21 noiembrie 1940 pentru constituirea Grupului Etnic German din România.[1185] A urmat înființarea, la 3 ianuarie 1945 (Legea Nr. 2), Comisariatului General pentru administrarea și lichidarea bunurilor grupului etnic german,[1186] iar la 30 noiembrie 1946, în baza Legii 1022, Ministerul Agriculturii și Domeniilor a preluat patrimoniul Grupului Etnic German. Deși Prefectura județului Cluj a comunicat faptul că în perioada 21 noiembrie 1940 – 12 august 1944 Grupul Etnic German nu a achiziționat bunuri pe teritoriul județului Cluj sau pe cel al orașului Cluj,[1187] proprietățile Grupului Etnic German din Cluj au fost confiscate. Este vorba de o casă de piatră compusă din: la parter- două localuri de prăvălie, 8 camere și dependințele; la etaj – 7 camere, o bucătărie și dependințele, curte și grădină, cu suprafața de 190 st. p., în strada Calea Victoriei nr. 33, fiind evaluată la 98.000 pengö. La aceasta s-a adăugat un imobil situat pe Calea Moților nr. 18.[1188]

La fel cum în cazul evreilor maghiarii și-au continuat manifestările antisemite, în cazul germanilor și-au continuat raporturile de prietenie. Într-un raport din 1947 al Direcției Generale a Poliției se scria că maghiarii, potrivit instrucțiunilor primite de la Budapesta, au adoptat o atitudine de simpatie și ocrotire față de germani. În acest scop au luat următoarele măsuri:

[1180] În urma unui manifest scris de scriitorul sovietic Ilya Ehrenburg (1891–1967), difuzat în repetate rânduri de presa sovietică în timpul celui de-al doilea război mondial (manifest ce a întemeiat porunca uciderii), ne putem face o imagine a destinului germanilor români expulzați în URSS:*„Germanii nu sunt oameni. De acum încolo cuvântul – german – devine pentru noi cea mai rea dintre insulte. De acum încolo cuvântul – german – face să se descarce arma. Nu vom vorbi. Nu ne vom agita. Noi vom ucide. Dacă într-o zi n-ai omorât cel putin un neamț, ziua e pierdută pentru tine. Dacă-ți închipui că un vecin îl va omorî, înseamnă că nu ai înțeles primejdia. Dacă nu îl omori tu pe neamț, te va omorî el pe tine. Îi va aresta pe ai tăi și îi va tortura în Germania sa blestemată. Daca nu-l poți omorî pe neamț cu un glonte, omoară-l cu baioneta... Ucide-l pe neamț, iată ce-ți strigă pământul patriei. Nu-l lăsa să scape. Nu lovi alături. Ucide-l..."* (Teofil Botlung, „În morga unui cimitir viu", http://www.epochtimes-romania.com/articles/article_5299.html, accesat la 8.10.2018).

[1181] Ziarul „Seara" este cenzurat cu această știre referitoare la cedarea Transilvaniei de Nord, primită prin telefon la Cluj, de la Bistrița-Năsăud (Lăcustă, „Dictatul de la Viena…", *loc. cit.*).

[1182] Este cazul germanilor din Bistrița – Năsăud.

[1183] *Ibidem*, *loc. cit.*

[1184] Doru Radosav, *Donbas: o istorie deportată*, Ed. Landsmannschaft der Sathmarer Schwaben in der Bundesrepublik Deutschland, Ravensburg, 1994, p. 15.

[1185] *Colecțiune*..., Tomul XII, 1–31 octombrie 1944, pp. 13–14.

[1186] *Ibidem*, Tomul XXIII, 1–31 ianuarie 1945, pp. 7–8.

[1187] *Parchetul General*…, Dos. 3/1945, f. 89.

[1188] *Ibidem*, f. 86, 90.

– o intensă propagandă pentru atragerea în rândurile maghiare a tuturor sașilor care vor să-și schimbe naționalitatea, declarându-se maghiari.
– căsătorii mixte între germani și maghiari făcute cu intenția de a-i maghiariza.
– în recensământul populației maghiare au fost de fiecare dată încadrați și germanii și germanele căsătorite cu maghiari, precum și toți germanii de religie romano-catolică.

Adevăratul scop urmărit prin atragerea în rândurile maghiarilor a elementelor de altă origine a fost acela de a li se mări numărul, pentru a-și sprijini astfel revendicările teritoriale. [1189]

Tratamentul diferențiat acordat maghiarilor și germanilor clujeni nu i-a oprit pe comuniști să declare „regimul democratic" existent atunci în România ca fiind un regim care nu făcea deosebire de naționalitate atunci când era vorba de cei care au comis fărădelegi, cu aceeași măsură pedepsind elementele care au învrăjbit populațiile conlocuitoare din Transilvania, au ajutat hitleriștii germani și clicile fasciste reacționare, atât în România, cât și în Ungaria, dar și pe cei care au încercat să împiedice progresul democrației în aceste țări și consolidarea legăturilor de prietenie dintre România și Ungaria.[1190]

II.3.6. Presa românească în intervalul 23 August 1944 – 1950. Studiu de caz: orașul Cluj

Alături de alte surse ale educației informale, mass-media reprezintă un element extrem de important în educația societății. Propaganda, difamația și manipularea opiniei publice punctează întreaga istorie, nu numai a țării noastre, ci și a întregii omeniri. Acestea au stat la baza creării unor scenarii privind istoria României. Dar, după cum realitatea ne-a dovedit în nenumărate rânduri, nu putem acorda o încredere deplină acestor scrieri. Istoria s-a scris în diverse moduri și nu întotdeauna cum s-a desfășurat în realitate, acest demers fiind dictat, în fiecare perioadă a istoriei, de diverse interese.

Începând din 1938, când Regele Carol al II-lea a instaurat un regim personal, presa românească n-a mai avut independență editorială. Multe publicații au încurajat atunci demersurile autoritare ale regelui, „convinse" că sistemul politic tradițional falimentase. În 1939–1940, Carol al II-lea devenise „idolul" gazetarilor. După prăbușirea regimului carlist, ziariștii s-au dedicat altui „idol": Ion Antonescu. În toată această perioadă, publicațiile de stânga (în primul rând „Adevărul" și „Dimineața") au fost suspendate parțial sau total. După 23 august 1944, ziariștii comuniști au intrat zgomotos în scena publicisticii, denunțând „comportamentul slugarnic" al gazetarilor de la publicațiile de dreapta.[1191] Se năștea însă un nou „idol".

23 August 1944 – 6 Martie 1945: presa în contextul luptei Partidului Comunist pentru cucerirea puterii politice

Încă din dimineața zilei de 24 august 1944, s-a putut citi în primul număr legal al ziarului „România liberă", primul ziar comunist ieșit pe piață, declarația Comitetului Central al PCdR, prin care muncitorimea, țărănimea, intelectualitatea, întregul popor era chemat „*la luptă fără cruțare, cu toate armele, împotriva dușmanului de moarte al poporului român, pentru asigurarea viitorului său*".[1192] Dușmanii de moarte vor fi repede identificați: antonescieni, legionari, țărăniști sau liberali, vechii inamici ai comuniștilor.

Presa, „*minunată armă a partidului clasei muncitoare pentru luminarea și organizarea maselor*",[1193] a constituit o preocupare de seamă a Partidului Comunist încă de la înființarea sa, în mai 1921, având ca

[1189] Arh.St.București, Direcția *Generală a Poliției*, Dos. 92/1947, f. 101–122, *apud Minorități… Maghiarii… (1945–1955),* p. 551.
[1190] „De ce uneltește reacțiunea în Transilvania", în *Adevărul Ardealului*, Nr. 10, 10 iunie 1946, p. 1; „Educarea tinerelor generații germane din România", în *Adevĕrul*, Anul 62, Nr. 17.201, 4 iulie 1948, p. 1.
[1191] Ilarion Țiu, „«Ziariștii fasciști», în boxa acuzaților", http://www.jurnalul.ro/articol 47802/comunism ziaristii fascisti în boxa acuzatilor.html, accesat la 21.03.2018.
[1192] *România liberă*, Anul II, Nr. 11, 24 august 1944.
[1193] Recenzie V.I. Lenin, „Despre presă", în *Analele Institutului de Istorie a Partidului de pe lângă CC al PMR*, Anul VII, Nr. 4, 1961, Ed. „Scînteia", 1961, p. 125.

sursă de inspirație modelul presei „de tip nou” din Rusia. Această presă avea rolul de a răspândi învățătura marxist-leninistă în rândul maselor, în lupta pentru organizarea și mobilizarea lor în vederea răsturnării orânduirii capitaliste și pentru construirea socialismului. Presa comunistă trebuia să devină o tribună colectivă de propagandă a ideilor comuniste, un agitator colectiv, un organizator colectiv.

O serie de ziare comuniste, precum şi cele ale partidelor „istorice”, își fac apariția la scurt timp, alături de cele care și-au desfășurat activitatea clandestin până la 23 august 1944. După „România Liberă” comunistă, apare pe piață „Scânteia” (20 septembrie 1944), precedată de „Dreptatea” (24 august), organul Partidului Național Țărănesc și „Viitorul”, ziarul Partidului Național Liberal (27 august 1944). Tot în această perioadă, după abrogarea oficială a legislației rasiale, la 19 decembrie 1944, reapar și o serie de publicații periodice evreiești, cum ar fi „Curierul israelit”, „Mântuirea”, „Neamul evreiesc”, „Hanoar Haționi”, evreii având libertatea să desfășoare congrese, conferințe sau manifestări politice în cuprinsul întregii țări.

4 PAGINI 10 LEI

România Liberă

ANUL II. Marți Nr. 28
12 Septembrie 1944

VICTORIA DELA 23 AUGUST TREBUE APĂRATĂ CU ORICE PREȚ!

APARATELE DE RADIO

PENTRU STÂRPIREA HITLERISMULUI IN ȘCOLI

România liberă, Anul II, Nr. 28,
12 septembrie 1944, p. 1

PARTIDUL COMUNIST DIN ROMANIA

Scânteia

ORGAN AL COMITETULUI CENTRAL al P.C.R.

Fasciștii din presă ațâță la crime împotriva poporului maghiar

Cuvântul

Scânteia, Anul I, Nr. 22,
13 octombrie 1944, p. 1

Apariția unui mare număr de cotidiene care slujeau interesele FND, alături de șicanele permanente la gazetele partidelor din opoziție sau a celor independente, va conduce la un control cvasitotal al comuniștilor în cel mai important domeniu de informare în masă a epocii, presa.

Cadrul Legal. Presa clujeană

Pentru început, cenzura direcțională sovietică a fost folosită pentru așa-zisa „purificare” a presei, prin articolele Convenției de Armistițiu. Articolele acesteia au fost primele ce făceau referire la epurația presei, acțiune ce se încadra în contextul larg al „purificării” întregii societăți românești. Articolul 16 a stabilit cenzura sovietică asupra tipăririi, importului și răspândirii în România a publicațiilor periodice și neperiodice. Drept urmare, printr-un ordin circular, se stabileau următoarele: publicațiile periodice sau neperiodice care prin conținutul lor dăunează relațiilor cu Aliații trebuie retrase din circulație. În această categorie se încadra, în viziunea PC, presa partidelor „istorice” (PNȚ, PNL), care, „*ajutată de majoritatea reacționară din guvern* (decembrie 1944, guvernul Rădescu)*, dezlănțuie o turbată agitație naționalistă, șovinistă, îndeamnă pe moșieri să zădărnicească înfăptuirea reformei agrare, susține pe fabricanți în acțiunile lor de sabotare a producției și pregătesc bandele fasciste în acțiunea lor criminală, întreținând permanent speranțele unei intervenții armate anglo-americane*”.[1194] Libertățile democratice nu trebuiau să servească acestor „dușmani ai democrației”, materializați în toate partidele de opoziție, împreună cu organele de presă ale acestora. Cu toate acestea, FND făcea mare propagandă în jurul ideii de exercițiu liber al cuvântului, presei și întrunirilor.[1195]

Pe lângă folosirea fără scrupule a cenzurii dictate de CAC, presa comunistă a declanșat, începând cu toamna anului 1944, campanii de presă împotriva ziarelor de mare tiraj. Încă din primul număr al „Scânteii” legale, aceasta anunța că deține locul de frunte în lupta întregii prese „patriotice și democrate”,

[1194] Gheorghiu, Roman, *op. cit.*, p. 30.
[1195] „Actul de constituire al FND din Cluj”, în *Plugarii*, Gazeta Frontului Plugarilor din România, regiunea Cluj, An I, Nr. 5, 25 decembrie 1944, p. 3.

continuând tradițiile „glorioase" ale presei comuniste făurite în timpul ilegalității: *„«Scânteia» este ziarul de apărare a intereselor celor ce muncesc cu brațele și cu mintea. «Scânteia» este ziarul de luptă pentru un război hotărât contra dușmanului din afară și dinăuntru. «Scânteia» este ziarul de luptă pentru democratizarea țării".*[1196]

Uniunea Ziariștilor Profesioniști a fost o organizație profesională care a intuit repede cerințele timpului. După ce și-a ales un Comitet Director format din patru membri, reprezentanții principalelor partide politice (Nicolae Carandino – PNȚ, Mihai Fărcășanu – PNL, George Macovescu – PSD și Nicoale Deleanu – PCR), la 15 octombrie 1944 a luat ființă Sindicatul Unic al Ziariștilor. Breasla gazetarilor era prima care se sindicaliza. În conducerea sindicatului figurau N. D. Cocea, Emil Socor, Scarlat Callimachi. Aceștia vor sta și la baza constituirii unei comisii, în scopul epurării presei de „elemente fasciste", din care făceau parte: Emil Socor (președinte), Scarlat Callimachi (secretar), Ion Pas, N.D. Cocea, Em. Serghie, Nicolae Carandino, Miron Constantinescu, Cicerone Teodorescu, Nicolae Moraru. A doua zi a fost dată publicității prima listă cu ziariști cărora li se ridica dreptul de semnătură. Altele îi vor urma. UZP-ul a fost singura asociație profesională care a intentat procese membrilor excluși.[1197]

Asemeni celorlalte categorii profesionale, ziariștii care nu s-au putut conforma noii situații, au fost înlăturați și înlocuiți cu fidelii regimului. Societatea românească însă, inclusiv categoria jurnaliștilor, nu era încă pregătită pentru „democratizare", așa cum reiese și din raportul din 30 decembrie 1944, înaintat CC al PCdR, în legătură cu situația din Transilvania de Nord, în care Nicolae Goldberger scria că datorită lipsei de cadre „democratice" abia la finalul anului 1944 s-a început organizarea secției de presă și propagandă. La Cluj apărea în această perioadă „Tribuna Ardealului", săptămânalul „Erdély", săptămânalul „Plugarul", gazeta Frontului Plugarilor din România, regiunea Cluj, și cotidianul maghiar, intitulat „Világosság" (Lumină), ale cărui apariții au fost modificate așa încât să fie difuzat doar în fiecare a doua zi. Reducerea numărului de apariții a avut la bază două considerente. Pe de o parte comuniștii nu reușeau să asigure o gardă redacțională care să urmeze direcția politică indicată de ei („spiritul revoluționar îi lipsea dintotdeauna ziarului"), motiv pentru care au întreprins schimbări și în redacție, iar pe de altă parte era invocată lipsa hârtiei. Cu toate acestea, tot în acest raport se scria că se dorește transformarea gazetei „Plugarii", Gazeta Frontului Plugarilor din România, regiunea Cluj, din săptămânal în cotidian.[1198]

În luna decembrie 1944 a avut loc prima întrunire democratică a ziariștilor din Cluj, prezidată de dr. Teofil Vescan, colaborator la ziarele din capitală, care s-a pronunțat pentru apropierea dintre naționalități și prietenia cu Uniunea Sovietică. Întâlnirea a avut loc în clădirea fostei Bănci Naționale, devenită acum sediu al Comitetului Central Consultativ al FND Au fost prezenți:

– din partea comandamentului: Emil Hiuluba;
– „Tribuna Ardealului" – Ioan Pintea, Iacob Tis, Tiberiu Orosfăianu, G. Anderco;
– „Világosság" – Nagy István, László Béla, Balogh Edgár, Homonnai Hugó și Nagy Elek;
– „Plugarul" – Vasile Moldoveanu, Mihail Pop și Romulus Hatos;
– „Erdély" – Raffay István și Lakatos István.

Participanții au hotărât, printre altele, următoarele:

1. Pentru evitarea interpretărilor greșite sau șovine, fiecare ziar sau publicație va scrie în primul rând despre fasciștii din sânul poporului său.
2. Fiecare ziar sau publicație va scrie în mod sistematic articole de apropiere culturală între românii și ungurii din țară.

[1196] „Scânteia", Nr. 1, 20 septembrie 1944. „Scânteia" a fost principalul organ de presă al PCR, numit astfel după exemplul ziarului Iskra al lui Lenin. Fondată în 1931, își reia activitatea după 1944. Denumirea originală, „Scânteia", a fost schimbată în „Scînteia" (1956), ca parte a programului de „de-rusificare" (Elemér Illyés, *National minorities in Romania. Change in Transilvania*, East European Monographs, Boulder, New York, 1982, p. 277).

[1197] Deac, *op.cit*, *loc. cit.*

[1198] „Raportul delegatului din București, Nicolae Goldberger, către Comitetul Centralal Partidului Comunist Român despre situația din Transilvania de Nord", *București, 30 decembrie 1944 Strict secret!,* publicat în volumul *Autonomiști...*, pp. 153–154.

3. În fiecare săptămână, o comisie interziaristică, compusă din Nagy I., László B., Gh. V. Giurgiu, Iacob Tis, Raffay I. și Romulus Hatos va discuta problemele la ordinea zilei și atitudinea pe care trebuie să o aibă ziarele față de anumite probleme naționale momentane. Din două în două săptămâni ziariștii vor ține câte o ședință pentru discutarea problemelor ziaristice, începând cu ziua de 16 decembrie 1944, în clădirea Frontului Plugarilor din Calea Victoriei nr. 33.
4. Pentru strângerea relațiilor cu Uniunea Sovietică și aprofundarea cunoașterii acestei țări, ziarele și publicațiile din Cluj au decis să se folosească exclusiv de izvoare competente: Graiul Nou, edițiile de la Moscova ale Institutului Marx-Engels-Lenin, edițiile ESI, extrase din ziarele din capitală care aduc reproduceri sau traduceri după scrierile sovietice. Totodată, ziariștii i-au delegat pe Romulus Hatos și pe Nagy István ca să intre în legătură cu Asociația română pentru strângerea legăturilor cu URSS, în scopul stabilirii unui program de colaborare cu cercurile culturale din Uniunea Sovietică.[1199]

Urmând exemplul ziariștilor din capitală, la finele lunii ianuarie 1945 și-a început activitatea *Comisia de Purificare Sindicatul Ziariștilor Profesioniști din Cluj*. Încredințați cu „acțiunea de purificare" erau ziariștii Balogh Edgár, Ioan Pitea, Bihari Miklós, Romulus Hatos, Nagy István și Raffay István. Toate partidele din FND erau la curent cu compoziția Comisiei, neexistând obiecții.

Comisia de Purificare a purificat mai întâi membrii din conducerea Sindicatului Ziariștilor și, în primul rând, pe următorii: Marton Lili, Simó Gyula, László Béla, Iacob Tis (redactorul ziarului „Tribuna Ardealului", Organ de afirmare al românilor din Ungaria), Gheorghe Dăncuș, Aurel Grădinar, Grigore Anderco, Sztojka László, Vasile Vartolomei, Vojticzki Gyula, Vasile Moldoveanu, Mihail Pop. Comisia adresa rugămintea, prin intermediul presei, ca toți cei care dețineau date împotriva sus-numiților să le comunice în scris, sub semnătură, până la data de 18 ianuarie, la Primăria Cluj, Serviciul presei. Demn de precizat este faptul că acest apel era publicat la 17 ianuarie 1945, deci orice informație trebuia să ajungă în termen de maxim o zi.[1200]

A urmat apoi, la 28 ianuarie, un alt apel, prin care Comisia de epurație îi invita pe membrii sindicatului să depună la Serviciul de presă al Primăriei câte o declarație individuală, prin care să precizeze ce atitudini ideologice au avut față de popoarele conlocuitoare, față de URSS și față de democrație, în ultimii 8 ani.[1201]

La 9 februarie 1945 a fost promulgată *Legea Nr. 102 pentru epurarea presei*, care prevedea sancționarea cu admonestare scrisă, suspendarea activității între 6 luni și 5 ani sau interzicerea definitivă de a lucra în presă pentru acei ziariști, publiciști sau colaboratori ai presei care înainte de 23 august 1944 s-au pus în slujba hitlerismului sau a fascismului, au fost stipendiați de către puterile Axei pentru propagandă în favoarea politicii sale, au pregătit opinia publică pentru intrarea în Axă și au făcut propagandă pentru intrarea în război împotriva Națiunilor Unite, au militat pentru idei contrare principiilor democratice sau, influențați de concepții antidemocratice, au îndemnat la acte de teroare, rebeliuni, schingiuiri și omoruri sau au participat la ele (art. I, II). Suspendarea și interzicerea priveau exercițiul dreptului de a scrie în presă și de a publica orice lucrare cu caracter politic. Celor care încălcau această prevedere li se dubla perioada suspendării, în timp ce publicațiilor care publicau materialul redactat de cei suspendați sau interziși definitiv să scrie în presă li se retăgea autorizația de apariție de la 7 zile la un an. Pentru publicarea cu bună știință a lucrărilor cu caracter politic, publicate de un autor care intra în prevederile acestei legi, proprietarii acestor edituri sau imprimerii primeau pedeapsa confiscării lucrării și amendă (art. III).[1202]

O comisie de purificare, numită de Ministerul Afacerilor Străine, urma să cerceteze și să întocmească liste ale persoanelor care intrau în prevederile acestei legi. Comisia avea libertatea de a se informa pe orice cale, neavând obligația de a arăta mijloacele prin care a ajuns la constatarea sa.[1203] Această prevedere lăsa liberă calea oricărui abuz. Stabilirea sancțiunilor de către comisii ad-hoc a deschis calea arbitrariului

[1199] „Prima întrunire democratică a ziariștilor din Cluj", în *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1183, 10 decembrie 1944. p. 2.
[1200] „Anunț", în *Plugarii*, Anul II. Nr. 9, 17 ianuarie 1945, p. 4.
[1201] „În atenția ziariștilor", în *Tribuna Ardealului*, Anul VI, Nr. 1218, 28 ianuarie 1945, p. 3.
[1202] *Colecțiune de legi și regulamente*, Tomul XXIII, 1–28 februarie 1945, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, Imprimeria Centrală, București, 1946, pp. 220–222.
[1203] *Ibidem*, *loc. cit.*

împotriva unora dintre cei mai de seamă intelectuali şi ziarişti ai vremii. Apărarea se putea face, teoretic, prin toate mijloacele de probă, personal, prin mandatar sau prin memoriu. Însă datorită noilor principii diriguitoare, între care abolirea prezumției de nevinovăție, dreptul la apărare devenise o simplă formalitate, iar sentința se hotăra, de regulă, înaintea procesului, în timpul anchetei. Mulți ziarişti au fost arestați cu această ocazie. Începea sfârşitul libertății presei din România.

Legea „pentru epurarea presei", completată cu Legea 594, într-o țară precum România, care avusese parte de regimuri dictatoriale succesive şi luptase alături de Germania, viza multă lume, iar guvernul Rădescu a pus-o în aplicare cu prudență, ceea ce a displăcut comuniştilor şi sovieticilor, care o vor aplica după bunul plac după 6 martie 1945. Drumul le era deschis doar ziariştilor comunişti, care au reușit performanța, cu sprijinul sovietic, de a suprima temporar – încă din timpul guvernării lui Rădescu – presa de opoziție apărută între timp, până în 1946, când aceasta va reapare, ca urmare a presiunilor Marilor Puteri, care în martie 1946 au obligat guvernul să respecte, măcar parțial, libertatea scrisului. Demersurile au fost făcute de Romniceanu şi Hațieganu, care imediat după ce au intrat în guvern au cerut, printre altele, reapariția oficioaselor celor două partide, „Dreptatea" şi „Viitorul".

Cerem curățirea aparatului de stat de toate elementele gardiste și prohitleriste!

PURIFICAREA PRESEI

Odată cu intronarea regimuului democratic din ziua de 23 August, trebuia să vină o presă cinstită care să servească interesele poporului și să ajute la reconstrucția statului democrat. Fiindcă — o mai spunem odată — ziua de 23 August a însemnat doar o cetate cucerită în care au rămas încă foarte mulți dușmani.

Din acea zi, din primul ceas, trebuia să se purceadă la ceeace în termeni militari, se chiamă operații de curățire a terenului.

Acești adversari ai regimului lăsați ca ariergărzi, sau baricadat în posturile ce le deţineau și continuă lupta lor, săpând regimul printr'o acțiune de sabotaj în toate direcțiile.

In presă, unde mai funcționează acești dușmani ai poporului, s'a produs un dezmăț, care în loc să edifice opinia publică o derutează, cu scopul de a o abate dela drumul pe care i l-a deschis noul regim al libertății democratice. Ziariști, transformați peste noapte în apărători ai democrației, dar cu aceleași intenții de a-și continua misiunile lor hitleriste și legionare de altădată. Ziare cari apăreau sub egida legațiilor fasciste continuă cu nerușinare să apară, servind sub perfida lor înfățișare „nouă", aceleași oficine în simbria cărora se mai află. Au scos certificate cu cari să justifice „atitudinea lor democratică", cu speranța că aceste „certificate" vor ascunde pe cele reale de constantă activitate hitleristo-legionară, timp de patru ani. Să dăm și un exemplu. In „Gluma", săptămânalul de humor apărută Sâmbătă, Ion Anestin reproduce o caricatură a lui Hitler, publicată în „Cuvântul Liber" așa cum are grija chiar d-sa să arate. Nu reproduce însă și marile afișe, semnate tot de d-sa acum trei ani și lipite pe toate zidurile Capitalei cu titlul „Măcelarul din Piața Roșie". Credem că n'a uitat acest afiș fiindcă, după cum se vede are memorie, deoarece și-a adus aminte de desenul făcut lui Hitler, apărut acum opt ani.

Alt gaztar, notoriu antisemit, cuzist și reacționar, proprietar de gazete astăzi este și mai îndrăzneț. El ne dă lecții de democrație, cu acelaș patos cu care mânuia, în articolele sale de acum câțiva ani, măciuca împotriva luptătorilor pentru democrație. Alții, dați afară pe ușe; intră pe fereastră, demonstrând astfel dârzenia cu care-și apără posturile la care au fost lăsați. Ei sunt dușmanii democrației ocupând locurile foarte importante ce li le oferă presa, acest organism pentru informarea opiniei publice. I-am demascat încă din primul număr al ziarului nostru, și vom continua să-i demascăm până la completa lor dispariție din presă. Singuri nu vor pleca. Ei trebue să fie scoși de pe poziție.

Gheorghe Dinu

„Purificarea presei", în *România liberă*,
Anul II, Nr. 28, 12 septembrie 1944, p. 1

Tribunalul Poporului şi procesul ziariştilor „naționalişti"

În capitală, la sfârşitul lunii mai 1945 Tribunalul Poporului din Bucureşti a început „procesul ziariştilor vinovați de dezastrul țării", procesul aşa-zişilor „ziarişti fascişti". Modelul de proces contra „ziariştilor fascişti" nu a fost creația comuniştilor români. Condamnarea publiciştilor a fost prevăzută în cadrul proceselor „crimelor de război", gândite de Aliați încă înainte de sfârşitul conflagrației mondiale. Chiar în primul lot judecat de Tribunalul de la Nürnberg (al conducătorilor regimului nazist: noiembrie 1945-octombrie 1946) s-a aflat şi un director de ziar, Julius Streicher, condamnat la moarte de Tribunal şi executat, creând un precedent în țările învinse. Procesul „ziariştilor fascişti" din România s-a desfăşurat

înaintea celui de la Nürnberg, însă pe aceleași principii.[1204] În boxa acuzaților au ajuns, în special, gazetarii publicațiilor care susținuseră fățiș regimul Antonescu. Au fost învinuiți totodată și directorii ziarelor de mare tiraj din România interbelică. În acest proces, principala vină adusă ziariștilor judecați se referea la aservirea lor față de propaganda regimului Antonescu.

Actul de acuzare al ziariștilor „naționaliști" a fost aprobat de Consiliul de Miniștri[1205] la 17 mai 1945. Cei 14 ziariști inculpați reprezentau nume prestigioase în presa interbelică și din anii celui de-al doilea Război Mondial: Stelian Popescu (fondatorul și conducătorul ziarului „Universul"), Pamfil Șeicaru (fondatorul și conducătorul ziarului „Curentul"), Nichifor Crainic (mentorul revistei „Gândirea"), dr. Ilie Rădulescu (directorul ziarului de extremă dreaptă „Porunca Vremii") și alții.[1206] Li se imputa faptul că, *„prin articolele de ziare, broșuri sau conferințe, s-au pus în slujba propagandei fasciste sau hitleriste sau au contribuit prin acțiunea lor la susținerea unui regim odios și a unei politici externe nefaste, politică ce trebuia să aibă drept consecințe antrenarea României într-o aventură dezastruoasă și prăbușirea politică și militară a țării*".[1207]

Sunt încriminate publicațiile: „Curentul", „Cuvântul", „Universul", „Calendarul", „Capitala", „Muncitorul Român", „Țara noastră", „Frontul", „Gândirea", „Porunca vremii", „Buna vestire".

Sentința a fost dată la 2 iunie 1945. Marii acuzați ai acestui proces au fost cei judecați în lipsă: Pamfil Șeicaru și Grigore Manoilescu au primit pedeapsa cu moartea, iar Nichifor Crainic și Stelian Popescu – muncă silnică pe viață. Ceilalți a primit condamnări între 12 și 20 de ani.[1208]

Presa clujeană în perioada 6 martie 1945–1950

Până la instaurarea guvernului de la 6 martie 1945, presa comunistă a constituit *„o puternică armă de demascare a reacțiunii burghezo-moșierești, care sabota lupta forțelor patriotice și democratice, încercând să înăbușe în sânge mișcarea revoluționară din România. Ea a fost un instrument de mobilizare a maselor în lupta pentru doborârea guvernelor cu majoritate reacționară* (Rădescu, Sănătescu) *și instaurarea guvernului democratic*".[1209] Articole precum „Poporul și-a spus cuvântul: să plece guvernul", „Muncitorii nu mai pot răbda guvernul actual" sau „Capitala întreagă mobilizată la luptă pentru un guvern FND" au avut „o puternică forță mobilizatoare". Astfel, *„demascând pas cu pas manevrele reacțiunii",* presa comunistă și-a adus contribuția la succesul luptei desfășurate de PCR pentru *„izolarea partidelor burghezo-moșierești și gruparea tuturor forțelor democratice pe baza platformei elaborată de PCR.*" [1210] După ce soarta „bătăliei pentru putere" a fost hotărâtă, prin instaurarea guvernului „democrat" condus de Petru Groza, presa comunistă a continuat să lupte activ împotriva „reacțiunii", pentru „democratizarea" aparatului de stat, împotriva *„tentativelor imperialiștilor de amestec în treburile interne ale țării noastre, care țînteau la lichidarea independenței și suveranității de stat a României.*"[1211] Dar pentru asigurarea victoriei, trebuia înlăturată principala armă a partidelor „istorice", presa, în paralel cu încadrarea presei „reacționare" maghiare în tiparele comuniste.

Evoluția presei maghiare din România a cunoscut din 1945 o diversificare politică. Treptat, au fost editate ziare separate ale UPM și PCR Miklós Goldberger anunța, la ședința desfășurată la Cluj (15 martie

1204 Țiu, „Ziariștii fasciști"…, *loc. cit.*
1205 De obicei, trimiterea în judecată în procesele celor vinovați de crime de război și de dezastrul țării se făcea de către Consiliul de Miniștri care, subliniază Giurescu, *„pe plan juridic, într-un regim normal, nu avea nici o autoritate; Guvernul era însă și la acest capitol executantul docil al dispozițiilor venite de la Moscova"* (Solomovici, „«Tribunalul Poporului» și Procesul...", *loc. cit.*).
1206 Vezi Ioan Opriș, *Procesul ziariștilor „naționaliști" (22 mai-4 iunie 1945),* Ed. Albatros, București, 1999.
1207 Țiu, „Ziariștii fasciști"…, *loc. cit.*
1208 *Ibidem.*
1209 „Presa, armă puternică a partidului în lupta pentru eliberarea națională și socială a poporului nostru, pentru constituirea socialismului și apărarea păcii", în *Analele Institutului de Istorie a Partidului de pe lângă CC al PMR,* Vol. 4, Ed. „Scânteia", 1961, p. 18.
1210 *Ibidem,* pp. 18–19.
1211 *Ibidem*, p. 19.

1945) cu instructorii regionalelor PCR, înființarea la Cluj a ziarului săptămânal „Scânteia Ardealului", periodic care avea și o ediție în limba maghiară.

La începutul lunii mai 1945, comuniștii clujeni plănuiau să ia în propriile mâini răspândirea presei din întreaga Transilvanie, cu scopul de a împiedica răspândirea altei prese decât cea a FND Pentru aceasta, era nevoie de o agenție de presă, care să aibă sarcina și dreptul de a difuza știrile „ce merită și ce trebuie să fie difuzate". Acest control se impunea cu atât mai mult cu cât inclusiv presa aflată deja sub conducerea sau controlul Partidului scăpa de sub control, pornind pe poziții independente, cum era cazul ziarelor „Világosság", ziarul oficial al UPM, și „Făclia". Ziarele de partid erau șterse, neatrăgătoare, necolorate și nu corespundeau menirii și sarcinilor ce trebuiau să le aibă (cum era cazul ziarelor „Erdélyi Szikra" și „Adevărul Ardealului").[1212]

Până în anul 1948 presa în limba maghiară a avut un trend ascendent, în sensul creșterii numerice a periodicelor, dar și din punct de vedere al tirajelor. Cel mai important a rămas „Világosság", considerat de politicienii români drept „exponentul cel mai autorizat al sentimentului național maghiar". Din partea Uniunii, cu pregătirea acestui ziar era însărcinat László Bányai.[1213] În paralel cu acesta, pentru zonele rurale Uniunea a scos și ziarul „Falvak Népe" (Oamenii Satelor). PCR a editat și un ziar al partidului în limba maghiară, denumit „Igazság" (Adevărul).[1214] Problema atitudinii celor două ziare principale de limbă maghiară din România avea să fie pusă în mai multe rânduri în perioada 1945–1948. Astfel, cu ocazia desfășurării ședinței conducătorilor centrali cu Regionala PCR din Cluj (la 28 mai 1946), Gyula Simó, conducătorul secției de presă și propagandă a regionalei PCR Cluj, admite faptul că „ Világosság" a făcut unele greșeli, iar cotidianului „Igazsag" i-a luat mult timp până să se ocupe de problema națională și nu a luat măsuri împotriva manifestărilor șovine.[1215] Presa românească a fost însă repede taxată pentru „ieșirile șovine", în special cea a partidelor de opoziție.

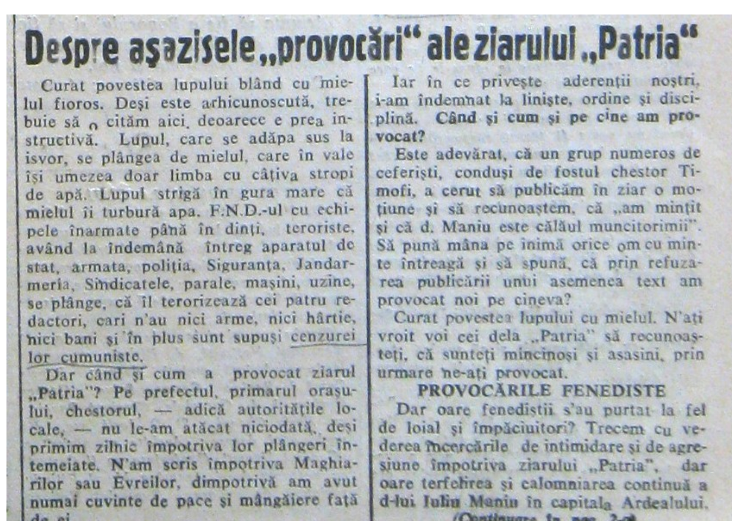
Deși guvernul comunist a dat asigurări, la 8 ianuarie 1946, că România respectă libertatea presei, în aceeași lună însă, în ședința plenarei CC al PCR din 30 ianuarie 1946, Teohari Georgescu elogia perioada anterioară, când Partidul a reușit suprimarea temporară a presei de opoziție, declarând: „*Până la 6 martie nu era poliția care să aresteze, dar era mobilizat partidul, erau mobilizate elementele hotărâte și nu a fost posibil să iasă o singură literă, în timpul lui Rădescu, a unui ziar reacționar. Și cu cât loviturile reacțiunii erau mai puternice, cu atât răspundeam mai puternic și cu atât partidul nostru se călea*."[1216] De dragul acestor vremuri, ziarele fenediste au început în februarie să ceară din nou suprimarea presei țărăniste și liberale.

Pentru puțin timp, în 1946, câteva partide politice au continuat să publice, în primul rând „Dreptatea" și „Patria" Partidului Țărănesc, respectiv „Liberalul" și „Națiunea Română", ziarele PNL Social-democraților le-au fost refuzate drepturile de publicare.[1217] Însă „Patria", organul PNȚ, regiunea Cluj, va fi la scurt timp suprimat. În legătură cu aceasta, „Adevărul Ardealului", săptămânalul Comitetului Regional din Cluj al PCR, scria că muncitorii tipografi ai „Patriei" au refuzat să mai tipărească acest ziar și și-au găsit în altă parte un rost, aducând servicii cauzei lor și nu dușmanilor.[1218] Adevăratul motiv pentru suprimarea acestui ziar a avut legătură cu atacurile acestuia la adresa FND-ului și a presei aservite acesteia, în paralel cu campania pro-Maniu. „*Cine în țara asta nu cunoaște că d. Iuliu Maniu este făuritorul principal al unirii Ardealului cu Vechiul Regat? De la copilul de 8 ani până la moșneagul de 80 de ani? Și care român n-a luat cunoștință, în cursul anilor,* scria în martie 1946 Constantin Hagea, viitor condamnat politic,[1219] *de faptul că singurul bărbat*

[1212] „Proces-verbal din 3–4 mai 1945...", f. 47.
[1213] Dintre ziarele UPM, *Világosság* de la Cluj a avut viața cea mai lungă, fiind desființat abia în aprilie 1952.
[1214] În 1945, în timp ce tirajul ziarului „Igazság" era de 38.000, cel al ziarului „Adevărul Ardealului" era de doar 7.500 („Proces-verbal din 3–4 mai 1945...", f. 86).
[1215] Daniel Gh. Talamba, „Presa maghiară din România", http://e-transilvania.ro/print.php?art=57&lang=ro, accesat la 22.02.2018.
[1216] *Strategii și politici electorale…*, p. 79.
[1217] „Romania Press…", *loc. cit.*
[1218] „Revolta nepoților", în *Adevărul Ardealului*, Anul II, Nr. 5, 6 mai 1946, p. 5.
[1219] Constantin Hagea (1905–1960) – licențiat în drept la Cluj, a devenit membru al PNȚ și jurnalist la ziarele clujene „România nouă" și „Patria", apoi la „Dreptatea" și „Ardealul" din București. A colaborat în perioada interbelică cu

politic de la noi, care propovăduia pentru democrație, atunci când dictatura ne sugruma națiunea, era tot d. Iuliu Maniu? Dar „Scânteia", „România Liberă" et Comp. se străduiesc totuși să-l arate pe d. Maniu ca dușmanul unirii de la 1 Decembrie 1918, precum și al democrației.Că singur d. Iuliu Maniu a îndrăznit să protesteze cu hotărâre împotriva dictatului de la Viena, printr-un memoriu scris, adresat celor doi dictatori, Hitler și Mussolini, aceasta se știe tot așa de bine."[1220]

Combătând acuzațiile aduse lui Maniu, ziaristul își exprima certitudinea că „*împotriva adevărului nu se poate lupta. Și dacă totuși cineva încearcă s-o facă, până la urmă va fi strivit... Dacă va lua cineva cuvântul în fața unei mulțimi și va susține că zăpada este neagră, se pot face două judecăți: fie că vorbitorul e nebun, fie că își bate joc de asistență. În ambele cazuri însă, vorba aruncată va rămâne o vorbă neghioabă. Acesta este cazul fenedeului. În presa sa, în întrunirile sale, la radio, prin afișe sau prin «literatura» sa de pe pereți, susține lucruri despre care o lume întreagă știe exact contrariul. Așa stând lucrurile, să nu se mire nimeni și mai ales fruntașii FND-iști că lumea mare românească nu le dă crezare, îi ocolește și îi urăște.*" [1221]

Despre așazisele „provocări" ale ziarului „Patria"

Curat povestea lupului blând cu mielul fioros. Deși este arhicunoscută, trebuie să o citām aici, deoarece e prea instructivă. Lupul, care se adăpa sus la isvor, se plângea de mielul, care în vale își umezea doar limba cu câțiva stropi de apă. Lupul strigă în gura mare că mielul îi turbură apa. F.N.D.-ul cu echipele înarmate până în dinți, teroriste, având la îndemână întreg aparatul de stat, armata, poliția, Siguranța, Jandarmeria, Sindicatele, parale, mașini, uzine, se plânge, că îl terorizează cei patru redactori, cari n'au nici arme, nici hârtie, nici bani și în plus sunt supuși cenzurei lor cumuniste.

Dar când și cum a provocat ziarul „Patria"? Pe prefectul, primarul orașului, chestorul, — adică autoritățile locale, — nu le-am atăcat niciodată, deși primim zilnic împotriva lor plângeri întemeiate. N'am scris împotriva Maghiarilor sau Evreilor, dimpotrivă am avut numai cuvinte de pace și mângâiere față de ei.

Iar în ce privește aderenții noștri, i-am îndemnat la liniște, ordine și disciplină. **Când și cum și pe cine am provocat?**

Este adevărat, că un grup numeros de ceferiști, conduși de fostul chestor Timofi, a cerut să publicăm în ziar o moțiune și să recunoaștem, că „am mințit și că d. Maniu este călăul muncitorimii". Să pună mâna pe inimă orice om cu minte întreagă și să spună, că prin refuzarea publicării unui asemenea text am provocat noi pe cineva?

Curat povestea lupului cu mielul. N'ați vroit voi cei dela „Patria" să recunoașteți, că sunteți mincinoși și asasini, prin urmare ne-ați provocat.

PROVOCĂRILE FENEDISTE

Dar oare fenediștii s'au purtat la fel de loial și împăciuitori? Trecem cu vederea încercările de intimidare și de agresiune împotriva ziarului „Patria", dar oare terfelirea și calomniarea continuă a d-lui Iuliu Maniu în capitala Ardealului.

(Continuare în pag. 2-a)

„Despre așa-zisele «provocări» ale ziarului «Patria»",
în *Patria*, Anul XXVII, Nr. 17, 9 martie 1946, p. 3

Director al ziarelor „Patria" și „România nouă" din Cluj, Zaharia Boilă, doctor în drept și ziarist[1222] (devenit în timp cel mai apropiat colaborator și confident al lui Iuliu Maniu, fiind totodată și nepot prin alianță al acestuia), a fost obiectul unei virulente campanii de discreditare în presa comunistă, încă din 1945. Într-un articol din „Adevărul Ardealului", citim: „*Ilustru gazetar «democratic», Zaharia Boilă, alias Ohăbeanu, deși a fost alături de fasciști, sprijinindu-i, astăzi are nerușinarea să lovească în guvernul democratic, în personalitățile vieții noastre publice și în partidele cu adevărat democratice, în numele democrației. El, care a întinat democrația, care a sprijinit pe Mussolini, scrie astăzi în Patria […] Locul Dtale nu mai este*

țărănistul Corneliu Coposu, fiind judecat alături de acesta în 1955 și condamnat la 25 de ani de muncă silnică pentru „crimă de uneltire contra ordinii sociale" și la 18 ani de detenție grea pentru „crimă de activitate intensă contra clasei muncitoare". A murit în închisoarea de la Râmnicu-Sărat (Claudiu Groza, „Diktatul și războiul, descrise de un fost deținut politic", http://www.ziuadecj.ro/cultura/diktatul-si-razboiul-descrise-de-un-fost-detinut-politic--49752.html, accesat la 13.08.2023).

[1220] Constantin Hagea, „Explicații", în *Patria*, Anul XXVII, Nr. 26, 20 martie 1946, p. 3.

[1221] *Ibidem, loc. cit.*

[1222] Zaharia Boilă este o figură ilustră a Clujului interbelic și postbelic. Secretar general al Consiliului Național Român din comitatul Târnavei Mici (1918), l-a asistat pe Ioan Erdeli, însărcinat al Consiliului Național Român pe lângă guvernul din Budapesta, când acesta a predat nota ultimativă, la 10 noiembrie 1918. În 12–15 noiembrie a participat la tratativele de la Arad. În noiembrie 1928 este numit prefect al județului Târnava Mică, iar în septembrie 1932 este ales deputat în circumscripția Hunedoara. În 1946 a candidat în fruntea listei PNȚ din județul Sălaj. A fost arestat pentru prima dată în 1942 și internat în lagărul de la Târgu Jiu (Memorii [I], în *Ziarul de Duminică,* http://www.zf.ro/ziarul-de-duminica/memorii-i-2969464/, accesat la 23.11.2012).

în presa românească, ci pe banca acuzaților. Sprijinitor al fascismului, dușman al democrației, stăruind în mijlocul adevăraților democrați, lovești în cele mai elementare noțiuni de bun simț. Masca a căzut! Ți-a apărut chipul hâd de vechi dușman al democrației și-al poporului român".[1223]

După arestarea lui Iuliu Maniu, „mentorul politicii externe maniste", cum a mai fost numit Boilă, a fost reținut și folosit ca martor al acuzării în procesul Maniu, declarând printre altele că președintele PNȚ ar fi spus: „*Eu nu am încredere în Uniunea Sovietică și dacă gândiți că partidul trebuie să urmeze calea aceasta (spre URSS), alegeți-vă atunci un altul, eu nu pot să fiu util*".[1224] „*La procesul conducerii PNȚ,* își amintește Gabriel Țepelea*, a spus, ca să-și scape pielea, că el i-a sugerat tot timpul președintelui să se alieze cu doctorul Petru Groza."*[1225] Aceste afirmații nu l-au putut adăposti de valurile de epurare, fiind arestat în trei rânduri: 1947–1948, 1950–1956, 1961–1963 și condamnat (administrativ).[1226] De menționat că în 1956 au fost arestați și cei trei copii ai săi, pentru tentativa de a expedia în Occident un memoriu referitor la încălcarea drepturilor omului în România. [1227]

Procesul ziariștilor „fasciști" din Transilvania de Nord

La un an de la procesul ziariștilor „fasciști" și la aproximativ o lună după instalarea guvernului Groza, Ședința Publică nr. 5 din 15 aprilie 1946[1228] a Tribunalului Poporului din Cluj i-a adus în prim plan pe ziariștii vinovați de dezastrul țării și de crime de război[1229] din Transilvania de Nord. Actul de acuzare al acestui lot face distincție între ziariștii acuzați: deoparte ziariștii germani, exponenți direcți ai imperialismului hitlerist, de altă parte ziariștii maghiari și români, care slujeau unele din agenturile hitleriste, și anume agentura horthystă – szallasistă sau cea legionaro-antonesciană. Germanii erau învinuiți că au susținut dictatura lui Carol al II-lea, Garda de Fier, pe Antonescu, iar după Dictatul de la Viena partidele fasciste maghiare.[1230]

Influența presei[1231] și a propagandei n-a fost deloc ignorată în sistemul organizatoric fascist, se scria în actul de acuzare. *„Hitler proclamă în «Mein Kampf» că «totul trebuie pus în slujba dominației mondiale*

[1223] „Zaharie Boilă-Ohăbeanu, împreună cu prietenii săi Vaida-Voevod, A.C. Cuza, Octavian Goga și Ștefan Stelian Popescu, alături de Mussolini", în *Adevărul Ardealului*, An II, Nr. 3, 21 aprilie 1946, p. 6.

[1224] „Procesul comunismului – Repertoriu", http://www.procesulcomunismului.com/marturii/fonduri/ioanitoiu/dictionar_ab/ab/dictionarab_18.html, accesat la 24.11.2012.

[1225] Toma Roman jr , „Amintiri despre Iuliu Maniu: «Ochii lui albaștri impuneau respect»", http://www.jurnalul.ro/articole/110535/amintiri-despre-iuliu-maniu:-%22ochii-lui-albastri-impuneau-respect%22, accesat la 21.02.2012.

[1226] „Internările administrative" erau calculate în luni, nu în ani precum sentințele propriu-zis juridice, la Tribunalele Militare.

[1227] Cei trei copii ai lui Zaharia Boilă care au trecut prin închisorile comuniste au fost: Elena (Nana), Matei și Ion. Elena a fost absolventă a Facultății de Litere din Cluj, arestată pentru semnarea unui protest împotriva desființării bisericii greco-catolice și deportată la Viișoara, în Bărăgan. În 1956 a fost arestată din nou și condamnată pentru popularizarea cărții *Apariția Maicii Domnului la Lasalette*. A desfășurat o intensă activitate spirituală în cadrul bisericii greco-catolice din clandestinitate. Matei, a fost urmărit de Securitate după arestarea lui Iuliu Maniu, și arestat în 1952. A fost condamnat (administrativ) la 10 ani de închisoare. În 1977 a fost hirotonisit în clandestinitate, ajungând după 1990 senator și vicar al Clujului. Ion, ultimul fiu, a fost arestat în 1956 în legătură cu memoriul trimis de Elena în străinătate. (http://www.procesulcomunismului.com/marturii/fonduri/ioanitoiu/dictionar_ab/ab/dictionarab_18.html, accesat la 20.02.2012).

[1228] *Tribunalul Poporului*, Dos. 14/1946 și 22/1946, f. 166.

[1229] Iată relatarea părții maghiare cu privire la acest proces, relatare care subliniază în special originea etnică a celor acuzați: „*În 15 aprilie, Tribunalul Poporului Cluj a dat sentința în procesul penal al ziariștilor fasciști unguri, români și sași. Dintre cei care nu au fost de față, 13 acuzați au fost condamnați la 20 ani închisoare (4 maghiari, 2 români, 2 sași), 4 la 15 ani închisoare (2 români, 2 sași), dintre cei prezenți, 2 au primit 10 ani închisoare (un ungur, un român), 2 au fost condamnați la 8 ani temniță grea (un ungur, un sas). Un acuzat a fost achitat (ungur). De asemenea, s-a ordonat confiscarea tuturor bunurilor acuzaților.*" (*Minorități… Maghiarii… 1945–1955*, p. 315).

[1230] *Tribunalul Poporului*, Dos. 14/1946, f. 1.

[1231] Partidul Ardelean, creat după dictatul de la Viena în Ardealul de Nord, avea aproape exclusivitate în materie de presă, era nu numai un susținător al tuturor partidelor fascizate și fasciste, inclusiv Sztójai, dar avea și o aripă în strânsă legătură cu grupările imredyste și nyilasiste. Presa horthystă a avut un caracter net antisemit, antiromânesc, antisovietic, cu privilegii speciale pentru imperialismul specific maghiar (*Ibidem*, f. 5).
„*Chiar și în primăvara anului 1944,* continuă textul, *după ocuparea Ungariei de către trupele nemțești, când s-au început grozaviile antisemite, oare nu tocmai aceste oficioase ale Partidului Ardelean publicau reportaje odioase despre ghettouri, după directivele chiar ale conducerii Partidului Ardelean, ca să contrabalanseze nemulțumirile ce s-au ivit în publicul maghiar?"* Pedeapsa trebuia să fie cu atât mai exemplară, cu cât aceștia au greșit nu numai printr-un singur fapt, printr-o singură acțiune, ci prin nenumărate fapte și acțiuni, prin toți acei care, sub influența

a rasei germane, dela abecedar, ce se învață copiilor, până la ultimul ziar, teatrul, cinema, coloane de afișe, până și la rugăciunea tânărelor generații [...] Presa fascistă a fost foarte atentă să nu lase nici-un loc gândirii libere, interpretării reale a lucrurilor. Adevărul este dușmanul cel mai crunt al fascismului, care vrea să întoarcă roata istoriei»"[1232]

Cu toate acestea, problemele presei ardelene nu au început odată cu Dictatul de la Viena, iar acuzatorii aveau un scop precis în momentul pronunțării actului de acuzație: denigrarea ziariștilor români „reacționari" din perioada interbelică. „*Nu trebuie uitat*, se accentua, *că presa maghiară din Ardealul de Nord deja în momentul dictatului de la Viena era cu totul în mâna reacționarilor prohitleriști. Încă guvernele reacționare române aveau grijă să sugrume orice tentativă de presă democratică și antifascistă maghiară cu toate că această presă însemna înfrățire cu poporul român, împotriva tendințelor imperialiste maghiare."* [1233]

Acest act de acuzare a fost doar introducerea la ce avea să urmeze în următorii ani pe tărâmul publicistic.

Suprimarea totală a presei de opoziție

Instaurarea comunismului a însemnat pentru presă acceptarea și promovarea unui tip de discurs total neadaptat societății civile și nevoilor sale de informație și de cunoaștere. Cu fiecare an, jurnaliștii s-au transformat tot mai mult în propagandiști, iar scriitura lor a fost disimulată, mobilizatoare și falsă. Mesajele mass-media au facilitat îndoctrinarea cu idei comuniste, eliminând aproape complet rolul de informare, de cunoaștere și de îndrumare a opiniei publice spre alte orizonturi în afara celui comunist. Printre caracteristicile regimului comunist asupra presei scrise, aspectul cel mai drastic îl reprezintă cenzura, fiind suprimat, chiar înainte de publicare, orice cuvânt, expresie a unei păreri, a unei idei în contradicție cu ideologia comunistă.[1234] Numai în Ardeal și Banat, guvernul Groza a suprimat 40 de gazete, între care „Gazeta Transilvaniei" în al 107-lea an de existență, după ce a înfruntat toate vitregiile stăpânirii maghiare, și „Unirea" de la Blaj, gazeta Mitropoliei Române Unite, în al 61-lea an de existență.[1235]

Alte ziare suprimate au fost „Curentul", în ianuarie 1945, oficiosul PNL, „Viitorul", în februarie 1945, desființate de către ruși pe motivul nerespectării reglementărilor cenzurii, urmate de „Tribuna Ardealului", al cărei director era dr. Emil Hațieganu.

„Tribuna Ardealului" a luat ființă în septembrie 1940[1236] pentru apărarea intereselor colective românești din Ardealul de Nord. A adoptat de la început o atitudine ostilă față de puterile care au pronunțat verdictul de la Viena și față de impilatorii de secole ai poporului român. Prin diferite șicane și amenințări ale autorităților de ocupație, s-a încercat impunerea unei noi atitudini, contrare convingerilor redacției. Drept urmare, Gheorghe V. Giurgiu, redactorul șef, s-a retras din fruntea ziarului, fiind prigonit de autorități. Va reveni la conducerea ziarului în octombrie 1944.[1237] Ziarul va avea însă o viață scurtă, fiind suprimat în februarie 1945 datorită faptului că, în ciuda repetatelor avertismente, a continuat să publice articole

propagandei, au contribuit la prelungirea suferințelor, la înmulțirea victimelor. *„Casele, uzinele, podurile distruse se refac una după alta, însă efectele distrugătoare în suflete ale propagandei fasciste, greu se repară."* Sentința trebuia să fie „*o stavilă solidă în fața tuturor încercărilor în viitor de a folosi sufletele, gândirea, în scop criminal de nimicire a popoarelor și a civilizației umane*." Totuși, pe lângă figuri sinistre, presa maghiară a avut și figuri luminoase, precum Nagy József și Kovács Katona Jenö, care, profitând de anumite posibilități, au inserat articole cu caracter antihitlerist în presa legală de atunci, plătind prețul suprem pentru aceasta. *„Amintirea acestor martiri ai presei libere ne obligă și mai mult la examinarea fără cruțare a acelora care, prin articolele lor, au făcut totul ca să stârnească entuziasm pentru ororile cele mai sângeroase ale istoriei."* (*Ibidem*, f. 6–7).

[1232] *Ibidem,* f. 1–2.

[1233] *Ibidem*, f. 5.

[1234] Aurel Sasu, „O cercetare asupra evoluției presei românești comuniste și postcomuniste. Contributia mass-mediei la orientarea opiniei publice spre noul sistem democratic", http://facultate.regielive.ro/referate/mass_media/o_cercetare_asupra_evolutiei_presei_romanesti_comuniste_si_postcomuniste_contributia_mass_mediei_la_orientarea_opiniei_publice_spre_noul_sistem_democratic-40538.html, accesat la 25.11.2012.

[1235] *România, Viața Politică în documente 1946,* Ed. Humanitas, București, 1999, p. 82; Vezi George Cipăianu, 'Une Eglise réduite au silence: les gréco-catholiques roumains et le communisme', în *Transylvanian Review,* Vol. VI, Nr. 1, Spring, 1997, pp. 71–82.

[1236] Primul număr a apărut la 15 septembrie 1940.

[1237] „Redacționale", în *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1155, 31 octombrie 1944, p. 1.

„*contrare intereselor Națiunilor Aliate, având conținut care nu corespundea spiritului democratic.*”[1238] Un astfel de articol a fost scris la 27 ianuarie 1945, sub titlul „Intoleranță... democratică?”, în care autorul scria: „*Plumânii noștri sunt setoși de aerul curat al democrației, care nu poate fi concepută fără libertatea gândirii și a scrisului. Am avut destulă parte de dictatura lui Antonescu, ca și de cea a lui Horthy-Szálassy, ca să ni se mai reediteze clișeele uzate ale regimurilor lor, și să ne mai tolereze urechile bătăi de o cizmă în pământ... Esența democrației e cârmuirea noroadelor după concepția și voința celor mulți, cărora minoritatea trebuie să li se supună. Nimic nu este mai potrivnic democrației decât de a amuți glasurile de conștiință cetățenească, prin care se manifestă voința populară. Nimic nu e mai în contrazicere cu temeliile democrației decât a opri pe cineva să ia parte, prin vot, prin argumente de convingere, la acea măsurare a forțelor politice, din care (se) naște majoritatea, în fața căreia e dator să se închine orice om în o țară democratică.*”[1239]

Democrația nu se bazează pe violență sau pe teroare, ci pe rațiune, pe corectitudine, pe libertate și pe respectarea drepturilor altora, în aceeași măsură în care îți respecți propria ta ambiție. „*Ce deosebire ar fi oare între «democratul» care își impune voința prin teroare și intoleranță, și între adeptul unui regim dictatorial, care «nu admite dreptul la discuție», ci apodictic își enunță înalta și infailibila sa părere de pe «catedră»? Eu socot că niciuna...*

Dacă voim să servim ideea democratică, suntem datori să-i acceptăm integral preceptele, chiar și în situații care ne duc la o înfrângere a convingerilor noastre. E prea ușor să fii «democrat» dacă pui de la început condiția că părerea ta trebuie să prevaleze și să fie acceptată de toată lumea, iar când din «demos» se ridică o voce potrivnică părerii tale, să ai dreptul să o oprești. Puterea convingerilor democrate trebuie să fie atât de reală, încât să-ți impună tolerarea părerilor altora și acceptarea hotărârii majorității. Altfel, democrație ta e de fațadă, neînrădăcinată în convingeri adânci.

Ca adevărați democrați, avem datoria să remarcăm erorile și uneori abuzurile care se fac în numele democrației și să ajutăm prin aceasta reala înstăpânire a realului regim democratic.”[1240]

Acesta a fost doar unul dintre articolele care au deranjat. Problema cea mai gravă, care a dus la suprimarea ziarului, a fost publicarea unui Comunicat al Uniunii Democrate Române, ca răspuns la unele acuzații aduse de către FND la adresa Uniunii.[1241] Gazeta era singurul ziar românesc care a luptat timp de 4 ani sub tirania fascistă maghiară, unicul cotidian românesc autorizat de oficialitatea horthystă, alături de săptămânalele *Viața ilustrată* (Cluj) și *Săptămâna* – hebdomanar (Bistrița).[1242]

Nichifor Crainic rezumă politica regimului comunist de exterminare a elitei publicistice românești într-o singură frază: *„Oricine a însemnat ceva în România ori a jucat vreun rol spre binele ei era înfierat la fel: criminal de război. Noile ziare aveau rubrici speciale pentru trădători: o victimă pe zi. Eram numiți vag, cât mai vag: trădători ai poporului, fără să se specifice despre care popor este vorba”.*[1243] Însă *„malaxorul justiției comuniste avea nevoie de unanimitate și glasul presei nesugrumat încă trebuia să dispară.”*[1244]

1238 „Comunicat”, în *Plugarii*, Anul II, Nr. 24, 20 februarie 1945, p. 3.

1239 „Intoleranță... democratică?”, în *Tribuna Ardealului*, Anul VI, Nr. 1217, 27 ianuarie 1945, p. 3.

1240 *Ibidem*, *loc. cit.*

1241 Gheorghe Ropan a primit informația că în urma Comunicatului, FND s-a sesizat și după dezbaterile din ședința publică în comitetul său, s-a delegat o comisie din care au făcut parte Jakab (Alexandru), Wolf, Lakatos, dr. Pocol și s-au cooptat domnii Vasile Pogăceanu și Tudor Bugnariu, prefectul și primarul, pentru a studia posibilitatea de a face demersurile pentru dizolvarea Uniunii și suprimarea ziarului românesc „Tribuna Ardealului”. Această comisie s-a întrunit și s-a prezentat în fața comandanților militari ruși unde au cerut dizolvarea Uniunii și suprimarea gazetei românești. Rezultatul a fost interzicerea ziarului la 30 ianuarie și închiderea tipografiei (Țărău, „Un oraș...”, p. 253).

1242 Funcția de secretar de redacție a fost ocupată de Raoul Șorban, prin care a fost angajat în redacție și Tudor Bugnariu, până când ziarul a fost pus sub cenzura Consulatului general al Germaniei. Ambii vor părăsi atunci redacția. Ocupanții au fost foarte drastici în ce privea presa și literatura. Românilor li s-a permis să editeze doar 5 publicații în limba română, între care revista religioasă „Viața ilustrată” – editată lunar la Cluj de către episcopul N. Colan, precum și periodicele religioase „Cuvântul Ardealului” și „Cuvântul Creștin”, toate urmărite de cenzura de război, uneori fiind suspendate (*Istoria României. Transilvania*, pp. 1511, 1627).

1243 Longin, *op. cit.*, p. 83.

1244 *Ibidem*, pp. 80–81.

În locul acestora au apărut o serie de ziare „democratice". Demn de amintit este săptămânalul Frontului Plugarilor Mureș, „Înfrățirea", apărut la 4 ianuarie 1945, care făcea propagandă pentru Frontul Plugarilor, Uniunea Patrioților, FND, pentru guvernul Groza și pentru armonia interetnică. Își va schimba numele în „*Ardealul Nou*" la 21 iunie 1946, fiind menit să facă propagandă electorală în favoarea BPD În rândurile lui va duce o luptă fățișă împotriva partidelor istorice.[1245]

Raportul întocmit pentru Foreign Office de John Bennett, atașatul de presă al Legației britanice în România, în urma turneului de informare efectuat în vara anului 1946 în Transilvania arată astfel:

Ziar	Tiraj	Obs.	Limba	
Tribuna Nouă	10.000	Independent, dar urmărind îndeaproape linia guvernamentală	română	cotidian
Lupta Ardealului	5.000	PSD Rădăceanu	română	cotidian
Igoszag	16.000	PCR	maghiară	cotidian
Erdely	8.000	PSD	maghiară	cotidian
Világosság	12.000	UPM	maghiară	hebdomadar
Falvak Népe	7.000	UPM	maghiară	hebdomadar
Utunk	5.000		maghiară	culturală bilunară

Așadar, raportul dintre tirajul presei ce apărea la Cluj în limbile română și maghiară era următorul:
- număr apariții zilnice în limba română: 15.000;
- număr apariții zilnice în limba maghiară: 24.000;
- niciun hebdomadar în limba română;
- apariții săptămânale în limba maghiară: 19.000;
- apariții bilunare maghiare: 5.000.[1246]

Unele dintre abuzurile anilor 1945–1946 au fost semnalate nu doar de cei în cauză, dar și de Ministerul Informațiilor. În 1946, printr-un ordin circular, acest Minister a făcut cunoscut faptul că unele prefecturi de județ au suspendat pe timp limitat apariția diferitelor ziare, fără avizul Direcțiunii Presei, singurul organ competent a lua asemenea măsuri. Cu această ocazie a fost interzisă aplicarea suspendării apariției ziarelor, precum și a altor sancțiuni fără avizul Direcțiunii amintite.[1247] Un exemplu în acest sens este ziarul „Dreptatea", organul de presă oficial al PNȚ Înființat în 1927 și suspendat după instaurarea dictaturii regale carliste, apariția sa a fost posibilă abia după anul 1944. La 23 august, „Dreptatea" a reapărut ca o publicație de rezistență împotriva comunismului și de apărare a ființei naționale. După câteva luni, în 1945, ziarul a fost interzis, iar sediul și tipografia au fost devastate. Abia la începutul anului 1946 ziarul a mai apărut încă un an și jumătate, intervalul 1946–1947 fiind cea mai prolifică perioadă a ziarului „Dreptatea".[1248] Într-un articol din 1946 aceasta scria că epurarea nu a lovit pe cei care fuseseră sprijinitori ai dictaturii: legionari, fasciști sau hitleriști, ci ea a lovit pe cei care nu au voit să se înscrie în FND Toți vinovații adevărați care s-au convertit la ideologia comunistă au scăpat de eliminare. Drept urmare, nu lipsită de temei era afirmația PNȚ care definea epurația ca fiind *neîncadrarea în vederile programului comunist*.[1249]

1245 Vezi articolele „Opoziția și alegerile opoziției în mișcarea subversivă" (Anul I, Nr. 13, 3 august 1946, p. 3); „Intensificarea campaniei electorale. Partidele istorice în derută" (Anul I, Nr. 32, 8 octombrie 1946, p. 3); „Ion Mihalache nedemn" (Anul I, Nr. 32, 8 octombrie 1946, p. 4), „Muncitorii au cerut pedepsirea reacționarilor trădători de țară" (Anul II, Nr. 85, 25 iulie 1947, p. 1), „Sentința în procesul conducătorilor fostului PNȚ" (Anul II, Nr. 99, 18 noiembrie 1947, p. 1).

1246 *Istoria României. Transilvania*, pp. 1626–1627.

1247 „Ordin circular Nr. 19928 A din 28 mai 1946", în *Inspectoratul General Administrativ…,* Dos. 2 II/1946, f. 146.

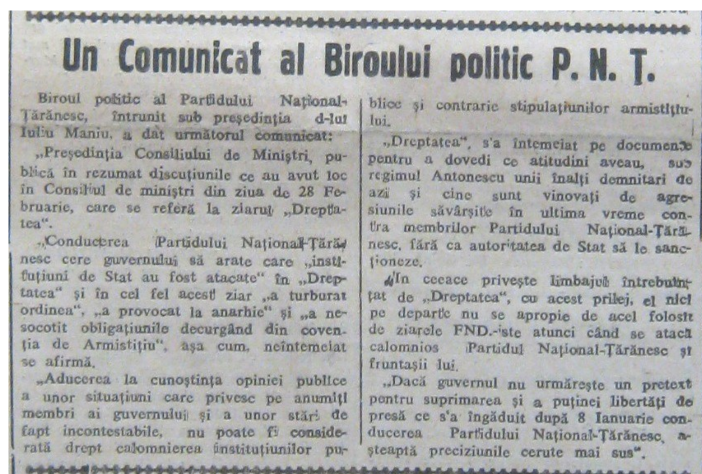
1248 „PNȚCD lansează ziarul «Dreptatea» pe piață", http://www.comunicatemedia.ro/tiparire_comunicat.php?id=11131, accesat la 20.09.2012.

1249 „Politica epurației", în *Dreptatea* , An XXI (seria a III-a), Nr. 7, 12 februarie 1946, p. 3; „În materie de epurație", în *Dreptatea* An XXI, Nr. 12, 17 februarie 1946, p. 1.

O cenzură asupra „Dreptății" o exercita, potrivit lui Nicolae Carandino, noul redactor-șef al „Scânteii", Miron Constantinescu. Acesta le spunea tipografilor ce să culeagă și ce să nu culeagă după citirea manuscriselor.[1250]

În intervalul anilor '45-'46, au existat și unele perioade de relaxare, care îi făceau pe unii să creadă că va fi reinstaurată democrația. În acest context putem privi atacurile presei de opoziție la adresa guvernului. Deși conștienți de faptul că FND urmărea suprimarea „Dreptății", ziariștii acestuia sperau încă la o presă liberă. Iată ce găsim scris în rândurile amintitului ziar în februarie 1946: *„Ziarele FND-iste au început să ceară suprimarea «Dreptății». Ele își închipuie că acordurile de la Moscova au prevăzut suprimarea libertăților publice, nu dezvoltarea lor. Presa liberă înseamnă posibilitatea de atac și de răspuns, egală pentru toată lumea. Regimul FND-ist nu se mulțumește cu superioritatea tehnică (tipografii, hârtie, localuri etc) pe care a obținut-o prin mijloace samavolnice. El cere pur și simplu suprimarea «Dreptății», fiindcă în oricât de modeste condiții ar apare acest ziar și la oricât de redus tiraj, el are marele avantaj de a rosti tare și răspicat adevărul. Și se știe de multă vreme că adevărul supără, mai ales pe cei obișnuiți, cu inimă ușoară, să-l calce.*"[1251]

Iluziile vor fi sfărâmate în același an. Doar 26 de ziare vor continua să se publice în 1946, dintre care doar 6 puteau fi descrise ca fiind independente. Atât cenzura, cât și costurile de tipărire foarte ridicate au distrus presa privată care a rezistat până în acel moment.[1252]

Un Comunicat al Biroului politic P. N. Ț.

Biroul politic al Partidului Național-Țărănesc, întrunit sub președinția d-lui Iuliu Maniu, a dat următorul comunicat:

„Președinția Consiliului de Miniștri, publică în rezumat discuțiunile ce au avut loc în Consiliul de miniștri din ziua de 28 Februarie, care se referă la ziarul „Dreptatea".

„Conducerea Partidului Național-Țărănesc cere guvernului să arate care „instituțiuni de Stat au fost atacate" în „Dreptatea" și în cel fel acest ziar „a turburat ordinea", „a provocat la anarhie" și „a nesocotit obligațiunile decurgând din coventia de Armistițiu", așa cum, neîntemeiat se afirmă.

„Aducerea la cunoștința opiniei publice a unor situațiuni care privesc pe anumiți membri ai guvernului și a unor stări de fapt incontestabile, nu poate fi considerată drept calomnierea instituțiunilor publice și contrarie stipulațiunilor armistițiului.

„Dreptatea", s'a întemeiat pe documente pentru a dovedi ce atitudini aveau, sub regimul Antonescu unii înalți demnitari de azi și cine sunt vinovați de agresiunile săvârșite în ultima vreme contra membrilor Partidului Național-Țărănesc, fără ca autoritatea de Stat să le sancționeze.

„In ceeace privește limbajul întrebuințat de „Dreptatea", cu acest prilej, el nici pe departe nu se apropie de acel folosit de ziarele FND.-iste atunci când se atacă calomnios Partidul Național-Țărănesc și fruntașii lui.

„Dacă guvernul nu urmărește un pretext pentru suprimarea și a puținei libertăți de presă ce s'a îngăduit după 8 Ianuarie conducerea Partidului Național-Țărănesc, așteaptă preciziunile cerute mai sus".

„Un comunicat al Biroului politic PNȚ",
în *Patria*, Anul XXVII, Nr. 14, 6 martie 1946, p. 1

Apelurile PNȚ-ului împotriva suprimării „Dreptății" vor fi zadarnice. Protestele au rămas fără răspunsul dorit, PCR ducând pe mai departe lupta pentru suprimarea organelor de presă care încă slujeau opoziției.[1253] Răspunsul final al comuniștilor a venit în 1947, când aceste articole au fost convertite în ani grei de închisoare pentru autorii lor. Pentru moment însă, prin Comitetele de ateliere instalate în toate tipografiile, cât și datorită lipsei de hârtie, se împiedica tipărirea oricărui răspuns al opoziției la atacurile presei comuniste. Un asemenea caz s-a petrecut la Întreprinderile Independența, proprietatea PNL, unde, sub teroarea elementelor comuniste, lucrătorii au fost obligați să refuze să lucreze pentru ziarul „Viitorul", nefiind astfel posibilă publicarea articolelor care să răspundă la acuzațiile presei de stânga.[1254] Supărați că înainte de 23 august 1944 „*Siguranța, poliția, jandarmeria, toate organele represive ale statului burghezo-moșieresc urmăreau cu turbare presa comunistă, pe redactorii, răspânditorii și cititorii ei*",[1255]

[1250] Nicolae Ciachir, *Marile puteri și România 1856 – 1947*, Editura Albatros, București, 1996, p. 265.
[1251] „Note și comentarii", în *Dreptatea*, Anul XXI (seria III-a), Nr. 13, 19 februarie 1946, p. 1.
[1252] „Romania Press…", *loc. cit.*
[1253] „Un jaf la temelie", în *Dreptatea*, Anul XXI, Nr. 7, p. 1, 12 februarie 1946.
[1254] România – Viața politică în documente 1945, p. 424.
[1255] „Presa, armă puternică…", pp. 16–17.

comuniștii au pus în practică aceleași metode, perfecționate între timp și beneficiind de ajutorul sovietic, însă de cealaltă parte a baricadei. Perfecționate pentru că, dacă ne referim la „Scânteia”, timp de 8 ani nu au fost descoperite tipografiile în care aceasta era publicată. Comuniștilor însă le-au trebuit mai puțin de 3 ani pentru a supune la tăcere întreaga presă de opoziție. Cu toate acestea, eforturile comuniste nu au fost răsplătite potrivit expectațiilor. Dacă ne referim la județul Cluj, abia la sfârșitul anului 1947 presa comunistă, conform surselor comuniste, a luat un oarecare avânt: *„Se observă [...] o serioasă întărire a muncii de îndrumare și de difuzare a presei la sate. Avem acum aproape în toate satele îndrumători, care sunt cei mai activi comuniști. Am câștigat autoritate... pentru că îndrumătorii sunt aceia care umblând, în repetate rânduri, din casă în casă, au devenit cunoscuți ca «oamenii Partidului Comunist». Intrând în discuții cu țăranii, îndrumătorii [...] au învățat să convingă lumea de adevărul nostru. Au reușit astfel să convingă peste 1000 de țărani să se aboneze la ziare. În peste 100 de sate, cetitul colectiv al ziarului începe să prindă rădăcini.”*[1256] Dacă luăm în calcul subiectivismul acestor surse, ne putem da seama că presa comunistă n-a avut impactul scontat asupra societății, cunoscută fiind ca sursă de informare fără credibilitate, contrară realității. Cu tot „avântul”, cifrele înaintate sunt mici raportate la întregul județ.

Curajul ziariștilor care au ignorat contextul istoric în favoarea adevărului istoric și a dreptății n-a rămas nepedepsit de cei care s-au simțit direct vizați. Pentru eliminarea ziariștilor „Dreptății” s-a recurs la măsuri disperate, inclusiv la răpirea tipografilor acestui ziar și ducerea lor în URSS și asta în condițiile în care „Scânteia”, Organul Comitetului Central al PCR, declara că tipografii refuzau să-l tipărească, pe motiv că deținea articole critice la adresa partidelor din FND[1257] Dintre ziariștii care au scris în rândurile acestui ziar, îi amintim pe Ilie Păunescu, Neonil, St. Carabineanu, Florang, Costea Ardeleanu, D.V. Țeni (Țoni), N. Ezechil, Florin Isar.

După suprimarea „Dreptății”, a venit rândul oficiosului PNL, „Liberalul”, în rândurile căruia era dusă cea mai înverșunată acțiune de criticare a actelor guvernamentale, în scopul atacării guvernului Groza și activității sale.[1258] Dan Amedeu Lăzărescu scria cu câteva luni înaintea alegerilor din 1946 în „Liberalul”: *„Azi libertatea – nu numai cea politică – este numai și numai pentru infimele grupări extremiste, în timp ce restul populației, alcătuind imensa majoritate a neamului românesc, e pusă în imposibilitatea de a se manifesta, stigmatizată cu totul de epitete oficiale, de la fascist la reacționar și de la bestie moșierească la huligan”.*[1259]

Tot în „Liberalul”, dar din 11 septembrie 1946, se spunea și mai clar: *„Toți cetățenii trebuie să știe că lupta se dă astăzi numai între comuniști și restul țării. Restul, tot, nu este decât fațadă și camuflaj comunist”.*[1260]

„Liberalul” va apărea până în noiembrie 1947, anul în care PNL și-a încetat existența. Sediile tuturor ziarelor suprimate vor fi rechiziționate de comuniști.[1261]

Pedepsele pentru articolele reacționare erau de domeniul fantasticului. Astfel, Eugen Ionescu, fost atașat de presă la legația României de la Vichy în perioada guvernării antonesciene, a fost condamnat de Curtea Marțială la 5 ani închisoare pentru un articol publicat în „Viața Românească”, socotit ofensator pentru armată și națiune.[1262]

Ghiță Pop (1883–1967), om politic și publicist transilvănean, fost ministru și secretar general al PNȚ, cu studii de drept la Viena și Budapesta, declara într-un discurs publicat în rândurile ziarului „Dreptatea” în luna februarie 1946 că situația din țara noastră se caracterizează prin *„domnia generală a MINCIUNII. În trecut am avut o constituție minciună și un Parlament minciună, azi avem un guvern*

1256 *Comitetul Regional PCR Cluj*, Dos. 9/1947, f. 29.
1257 Nedelea, *op. cit.*, p. 68.
1258 „Comunicat”, în *Plugarii*, Nr. 24, p. 3, 15 februarie 1945.
1259 „Listele electorale și cazul Ion Mihalache”, www.procesulcomunismului.com/marturii/fonduri/ioanitoiu/maniu2/docs/maniu2p_45.htm, accesat la 04.11.2012.
1260 *Ibidem*, *loc. cit.*
1261 Nedelea, *op. cit.*, p. 77.
1262 *Ibidem*, p. 62.

minciună. Înseși pretinsa coaliție democrată, care e la baza guvernului, e o ficțiune, căci se știe bine că diferitele partide și grupări ce o compun nu sunt decât camuflajele partidului comunist. Aceasta din urmă reprezintă o mică minoritate a țării, deși se pretinde că este expresia țării. Tot astfel se vorbește și în domeniul economic de sporirea producției, când este bine știut că ea a scăzut în mod catastrofal.

Comitetele sindicale sunt o altă minciună, impuse cu forța de teroarea guvernamentală."[1263] Discursul acestuia s-a încheiat declarând că PNȚ luptă pentru înlăturarea acestei minciuni și speră că alegerile vor întrona adevărul în viața țării prin victoria sa. A fost însă o speranță deșartă. Deși în realitate PNȚ a fost adevăratul câștigător al alegerilor, fraudarea alegerilor va da câștig de cauză comuniștilor. Ghiță Pop va fi arestat la 14 august 1947, împreună cu Anton-Ionel Mureșanu -directorul ziarului „Ardealul", și va fi condamnat, în ianuarie 1948, la 10 ani închisoare pentru „insurecție armată". După ce execută pedeapsa este internat alți 5 ani în domiciliu obligatoriu la Lătești, în Bărăgan.[1264]

Ziariștii proveniți de la „Dreptatea" și „Liberalul" vor fi excluși în 1947 din sindicatul ziariștilor profesioniști, mulți fiind arestați. Atacurile directorul ziarului PNȚ „Dreptatea", Nicolae Carandino,[1265] scriitor, filosof, director al Teatrului National din București între 1945–1947, erau prea usturătoare pentru „democrați". În februarie 1946 acesta declara că cel mai însemnat și cel mai periculos efect al guvernării FND va rămâne compromiterea ideii democratice în mase, pentru că va rămâne în amintiri, legată de acest regim, o noțiune peiorativă a democrației, care este, în realitate, o dictatură camuflată.[1266]

Directorul publicației „Azi",[1267] Zaharia Stancu, scria într-un memoriu adresat Ministerului Afacerilor Străine, Departamentul Presei și Informațiilor, la 22 decembrie 1944: „*Nicolae Carandino este unul din puținii ziariști români care a păstrat, în ciuda prefacerilor prin care a trecut țara, o semnătură nepătată. Deși ziarist profesionist și trăind exclusiv din scrisul său, el n-a scris și n-a semnat nici un singur rând care să nu exprime ferma și constanta lui convingere democrată. Nicolae Carandino militează de aproape 15 ani pentru ideile de stânga, pe plan politic, pe plan cultural general și pe plan teatral, unde a fost printre puținii cronicari de teatru care și-a spus cuvântul răspicat ori de câte ori scena a fost pusă în slujba dictaturii*." „*De la 23 August încoace,* continua Zaharia Stancu, *Carandino luptă pe o poziție personală în cadrul larg al actului restaurator de libertăți, pentru o democrație sinceră și curajoasă, pentru o apropiere de Soviete și în general de marii Aliați*." [1268]

Pentru articolele sale va fi atacat de presa comunistă[1269] și va fi arestat în luna iulie 1947, cu ocazia înscenării de la Tămădău. Va fi condamnat la 6 ani temniță grea, pentru „crimă de complot în scop de trădare", condamnare majorată cu încă trei ani, urmată de domiciliu obligatoriu în comunele Bumbăcari și Rubla din Bărăgan.[1270]

Soarta lui Nicolae Carandino o vor împărtăși inclusiv unii ziariști cu vederi de stânga, precum Teodorescu-Braniște, care edita după război un cotidian de largă audiență, „Jurnalul de dimineață", în

---

1263 „Discursul domnului Ghiță Pop", în *Dreptatea*, Anul XXI, Nr. 3, 7 februarie 1946, p. 3.

1264 Vezi „Generația Unirii exterminată în Gulag", http://www.corneliu-coposu.ro/articol/index.php/531_generatia_unirii_exterminata_in_gulag/, accesat la 22.11.2012.

1265 Într-unul dintre articolele sale declara: „*Comunismul este antidemocratic și nepotrivit structurii sociale a țărilor agrare [...] țăranul român nu vrea colhoz. El vrea să fie stăpân liber pe bucata lui de pământ și să nu fie asuprit de nici o clasă socială sau de Stat. Iată de ce țărănimea română se înșiruie hotărât în rândurile Partidului ei (Țărănist), care îi însumează aspirațiile*" (Nicolae Carandino, „Comunism și țărănism", în *Dreptatea*, Anul XXI, Nr. 3, 7 februarie 1946, p. 3). Vezi Mihaela Teodor, „Interviu despre Nicolae Carandino cu profesorul Radu Ciuceanu", în *Transilvania*, Nr. 6/2010, pp. 44–46.

1266 „*Democrația*", în *Dreptatea,* Nr. 21, 28 februarie 1946, pp. 1–2.

1267 Suprimată în septembrie 1940, cererea pentru aprobarea reapariției va fi refuzată la 19 februarie 1945, apariția acestei pubicații fiind considerată „inoportună". Problema a fost cu ziariștii care urmau să publice în rândurile publicației, printre care Nicolae Carandino (Vezi Dumitru Hîncu, „Zaharia Stancu și presa din timpul războiului", http://www.romlit.ro/zaharia_stancu_i_presa_din_timpul_razboiului, accesat la 10.09.2012).

1268 *Ibidem, loc. cit.*

1269 Ziariștii „Scânteii", în dorința de a scorni noi acuzații, conform propriilor mărturisiri, îl acuzau cu citate „din memorie, respectând doar sensul, nu și expresiile" („Dușmanii tineretului", în *Scânteia*, Seria III, Anul XVI, Nr. 546, 12 iunie 1946, p. 3).

1270 Ioana Diaconescu, „Scriitori în Arhivele CNSAS. Nicolae Carandino. Arestarea unui partid", în *România literară*, Nr. 4 /1–7 februarie 2006.

timp ce publiciştii reciclaţi ideologic intrau în graţiile noii cârmuiri.[1271] Chiar şi cei care au scăpat de temniță au avut de înfruntat o serie de neplăceri. De exemplu, directorului ziarului „Cuvântul" – Brăila, Marcel Stănescu, i s-a confiscat casa, tipografia, îmbrăcămintea, încălțămintea și toate lucrurile de gospodărie, pentru o pretinsă stipendiere a amintitului ziar în timpul regimului Antonescu.[1272]

Nu doar ziariştii au avut de suferit, ci şi colaboratorii acestora. Amintim doar cazul poetului Petre Pascu, care a plătit și el cu temnița pentru articolele publicate în rândurile ziarului „Patria".[1273] Demn de amintit este faptul că în perioada interbelică redactor al acestui ziar a fost Teofil Bugnariu, absolvent al Facultăţii de litere din Cluj şi preşedinte al FND Cluj.[1274]

În fața acestei situații, opoziția a ripostat cu toate resursele ce le avea, oricât de limitate au fost ele, numeroase articole susținând că libertatea presei nu se poate înțelege ca un privilegiu al unui regim sau al unui partid. Ea trebuia să fie un bun comun la dispoziția tuturor cetățenilor. Este uimitor cât de tăioase au fost atacurile din presa acesteia, la adresa politicii guvernului. De exemplu, „Dreptatea", până la suprimarea ei, a fost un ziar critic de la un cap la altul la adresa PCR și cu atât mai mult la adresa campaniei guvernului de epurare a administrației publice de „colaboratorii" vechiului regim.[1275]

Sucombarea libertății presei din România corespunde cu abdicarea forțată a regelui Mihai din 30 decembrie 1947, când regele este trimis în exil. La finalul anului 1947, presa de partid centrală și cea clujeană se prezenta astfel:

d.- Difuzarea presei de partid.

- Situaţia abonamentelor la presa de partid centrală şi locală la începutul şi la sfârşitul anului se prezintă în felul următor:

	Scânteia:	Igazság:	Lupta Ard.:	Contemp.:	Vestea Sat.:
Ian.-[illegible]	1701	16792	4012	240	680
Dec.	4100	19000	3000	410	1400

In afară de abonamente prin acţiuni speciale de difuzare, in ultimele patru luni ale anului s,au mai difuzat după dum urmează:

Scânteia:	Igazság:	Lupta Ard.:	Contemp.:
62.823	45.883	18.646	480

Comitetul Regional PCR Cluj, Inv. 2, Dos. 1/1947, f. 92

După 1 ianuarie 1948, o dată cu instaurarea Republicii Populare și preluarea puterii totale de către comuniști, majoritatea publicațiilor oarecum independente care rezistaseră până atunci au dispărut, fiind înlocuite cu o presă aservită puterii. În acest an au fost sistate ziarele independente „Jurnalul de Dimineață", „Momentul", „Fapta", „Finanțe și Industrie" și „Bursa".

Toate aceste îngrădiri veneau în contextul Constituției din 13 aprilie 1948 care, prin articolul 31, „garanta" libertatea presei, a cuvântului, a întrunirilor, meetingurilor, cortegiilor și manifestatiilor, cu mențiunea că „*exercitarea acestor drepturi este asigurat prin faptul că mijloacele de tipărire, hârtia și locurile de întrunire sunt puse la dispoziția celor ce muncesc*".[1276]

Conform unei statistici, în primul trimestru al lui 1948, în capitală erau înregistrate 152 publicații (26 cotidiene și 126 periodice), majoritatea (144) în limba română. În scurt timp, mare parte dintre acestea și-au încetat existența, rămânând doar presa de partid. Astfel, în 1949, în întreaga țară erau 83 ziare și 117

[1271] Ciachir, *op. cit.*, *loc. cit.*

[1272] Marcel Stănescu, „Un răspuns", în *Dreptatea*, Organ al Partidului Național Țărănesc, Anul XXI (seria a III-a), Nr. 14, 20 februarie 1946, p. 3.

[1273] „Victime – Elita intelectuală", în *Cotidianul*, Nr. 240 (4615), 10 octombrie 2006, http://www.cotidianul.ro/fileadmin/2006/octombrie/big/Victime_Elita_Intelectuala.pdf, accesat la 29.08.2016.

[1274] A.N.D.J.C., Serviciul Secret de Informații Cluj-Turda. Biroul de Cenzură, Dos. 9/1944–1947, f. 89.

[1275] Keith Hitchins, *„România, 1866–1947"*, Ed. Humanitas, București, 1996, p. 566.

[1276] Constituția Republicii Populare Române din 1948, textul actului publicat în M. Of. Nr. 87 bis/13 apr. 1948, http://www.C.D.E.p.ro/pls/legis/legis_pck.frame, accesat la 21.06.2018.

periodice, pentru ca în 1950 să rămână doar 26 cotidiene și 38 periodice. Acesta era „*drumul glorios pe care l-a străbătut presa comunistă de la primele manifeste, proclamații, broșuri și ziare comuniste ilegale, până la presa larg cuprinzătoare care apare în anii puterii populare*".[1277]

Odată cu distrugerea totală a presei de opoziție, publicațiile comuniste au proliferat. Cele mai importante ziare au fost „Scânteia", „România Liberă" și „Viața Sindicală". La acestea s-au adăugat altele, precum: „Glasul Armatei", „Contemporanul", „Scânteia Tineretului", „Romániai Magyar Szó", „Libertatea", „Gazeta Învățământului", „Urzica", „Gazeta Poporului", „Satelor" și altele.

La acțiunile de defăimare a opoziției a pus umărul și presa sovietică, care prin articolele ei afișa peste graniță o situație denaturată a realității din România. În domeniul propagandei prin intermediul presei, era nominalizată, ca având un rol tot mai important, *Agenția Sovinform*, al cărei scop era acela de a furniza publicațiilor românești articole scrise de autori sovietici despre viața din URSS și situația internațională, pentru a modela astfel, împreună cu comunicatele Agenției Tass (reprezentată printr-un corespondent), linia propagandistică oficială. Forțele sovietice de ocupație aveau propriul ziar în limba română, ziarul „Graiul Nou", care ignora și respingea tot mai mult directivele agenției oficiale românești de știri, Rador.[1278]

O altă tehnică cu rol important în acest domeniu era socotită transmiterea către redacțiile publicațiilor românești a unor materiale sovietice de propagandă prin intermediul atașatului de presă al ambasadei, Aleksandr A. Golicenkov. În raportul redactat de șeful Misiunii diplomatice americane la București, Ronald E. Schoenfeld, era consemnată împrejurarea potrivit căreia chiar și corespondenții presei străine se aflau sub influență sovietică, prin intermediul lui Nikolai K. Vnuk, corespondentul local al ziarului „Izvestia" și președinte al Asociației Presei Străine.[1279] Atacul era îndreptat împotriva presei țărilor capitaliste. În 1950 se afirma într-un articol publicat în „Justiția Nouă": „*Cât despre libertatea individuală, a presei, cuvântului și întrunirilor, dreptul de asociere și organizare, toate aceste drepturi politice pe care oamenii muncii din țara noastră le exercită pentru prima oară, ele sunt în țările capitaliste monopolul unui pumn de exploatatori.*"[1280]

Au apărut totuși câteva publicații culturale, printre care „Contemporanul", „Flacăra", „Gazeta Literară" sau „Luceafărul". „Universul", „Adevărul" și „Dimineața" vor continua să apară până în pragul anilor '50, însă erau de nerecunoscut. Rezistă până la începutul anului 1949 „Națiunea", condusă de G. Călinescu, care în ultimul număr semnează un editorial-epitaf intitulat „Ne-am făcut datoria".[1281] Vor mai exista câteva publicații de cultură care vor continua, într-un climat deloc propice, tradițiile gazetăriei democrate interbelice. Totodată, în presă, în radio și mai târziu în televiziune, vor continua să fie prezenți ziariști formați pe lângă marii gazetari din perioada interbelică. Totuși, întreaga lor activitate a fost supusă unei drastice cenzuri exercitate de forurile de partid. Acest lucru a fost posibil cu ajutorul Direcției Generale a Presei și Tipăriturilor de pe lângă Consiliul Miniștri al R. P. R., organizată prin decretul din 20 mai 1949. Sub această titulatură va funcționa, până în 1977, cenzura presei și a tipăriturilor. DGPT redacta „Buletinul Oficial", autoriza apariția oricăror tipărituri (cărți, ziare, reviste, programe, afișe etc.), redacta și difuza presei comunicatele Consiliului de Miniștri.

Presa comunistă îi va ataca mai târziu și pe membrii PCR în lupta pentru „*puritatea și unitatea rândurilor partidului, declarând și ducând un adevărat război fracționismului, oportunismului de dreapta și devierilor de «stânga», împăciuitorismului și tuturor concepțiilor străine, neproletare și purtătorilor acestora*".[1282] Partidul a controlat și îndrumat activitatea presei, analizând conținutul acesteia, îngrijindu-se de editarea și difuzarea ei. El cerea în permanență ziarelor să acorde cea mai mare atenție „purității ideologice" a materialelor publicate, să „convingă și să mobilizeze masele la luptă".[1283]

[1277] „Presa, armă puternică…", p. 9.
[1278] „Romania Press…", *loc. cit.*
[1279] Adrian Pop, „1950. Legația SUA informează: Dominația U.R.S.S asupra României nu poate fi slăbită", http://www.itcnet.ro/history/archive/mi2001/current4/mi40.htm, accesat la 25.09.2019.
[1280] „Doi ani dela votarea Constituției RPR", în *Justiția Nouă*, Anul VI, 1950, Nr. 3, p. 327.
[1281] Ciachir, *op. cit.*, *loc. cit.*
[1282] Vezi cazurile Lucrețiu Pătrășcanu, Ana Pauker ș.a. („Presa, armă puternică…", p. 12).
[1283] *Ibidem*, p. 16.

Epurările presei au continuat pe tot parcursul regimului comunist din țara noastră. În câțiva ani va deveni aproape imposibilă apariția unor ziare alternative sau de opoziție, cele câteva tentative de a publica materiale critice la adresa autorității comuniste fiind repede înăbușite. Comitetul Central și Biroul Politic al partidului controlau mass-media prin secțiunile lor de propagandă. Presa regională și locală primea instrucțiuni de la autoritățile locale comuniste. CC al Partidului Muncitoresc Român a stabilit în martie 1951 că toate materialele tipărite trebuie să fie conforme cu principiile ridicate și cu spiritul de partid. Decretele nr. 62 și 64 au creat Ministerul Artelor și al Informațiilor, căruia i s-a atribuit responsabilitatea de a monitoriza Direcția de Presă și imprimare, agențiile de știri de stat și mass-media.[1284]

Cu timpul însă oamenii au învățat să citească printre rânduri. Totuși, de teama sancțiunilor sau a represaliilor de orice natură, jurnaliștii și-au fixat interdicții dincolo de cele impuse de autorități, s-au autocenzurat, iar o astfel de autolimitare reprezenta o amenințare și mai mare pentru libertatea de exprimare și de informare. În concluzie, posibilitățile cetățenilor de a se informa corect, dintr-o sursă sau alta, erau infime, iar interdicțiile impuse pentru împiedicarea apariției publicațiilor ilegale sau clandestine erau exagerate.[1285] Un surâs amar ne încearcă atunci când citim despre presa comunistă, „instrumentul puternic în lupta pentru consolidarea socialismului în patria noastră și pentru apărarea păcii", despre „dragostea pentru adevăr" a acesteia, în „strânsă legătură cu masele", trăsături ce „caracterizează" presa comunistă, dându-i „o forță de neînvins".[1286] A rămas însă singura presă disponibilă, cu sarcini noi în etapa socialistă a revoluției populare.[1287] Nu a existat sector al activității economice, sociale, politice, culturale care să nu fi fost cuprins în sfera de preocupări a presei comuniste. Problemele din centrul activității PC vor constitui nu doar obiectivele centrale ale presei, dar și ale radiodifuziunii și televiziunii.

II.3.7. Învățământul clujean în perioada primului deceniu postbelic

Perioada 30 august 1940 – 11 octombrie 1944

Organizarea școlară a Transilvaniei din perioada 1940–1944 a fost încă un motiv de nemulțumire pentru românii transilvăneni. Ordonanța guvernului ungar din 6 noiembrie 1940 hotăra că școlile primare de stat existente în comunele exclusiv române urmau a fi schimbate în școli pentru minoritatea română. Cu toate acestea, administrația școlară ungară s-a limitat doar la înființarea unor secții românești pe lângă institutele școlare transformate în școli primare ungare de stat. S-a ajuns la situația în care deși populația română o întrecea pe cea ungară cu 200.000 de oameni, nu a posedat nici măcar jumătate din numărul de școli de care dispuneau maghiarii, multe dintre aceste școli românești având caracter specific unguresc. Din cei aproximativ 4.700 învățători de naționalitate română, care predau în Transilvania de Nord în anul 1940, un număr de aproape 3.900 au plecat doar în luna august, după intrarea trupelor ungare, în urma expulzărilor sau a persecuțiilor. Dintre cei rămași în țară, mulți au fost concediați din motive politice sau transferați în vechea Ungarie.[1288]

În anul școlar 1939/1940 au funcționat la Cluj 14 școli medii teoretice, din care 7 cu limba de predare română și 7 maghiară. După Dictatul de la Viena, autoritățile horthyste au suspendat toate cele 7 școli românești, autorizând doar o secție cu limba de predare română, pe lângă fostul liceu „Gheorghe Barițiu", dar și aceasta a fost desființată la scurt timp, așa că, din anul școlar 1941/1942, elevii români n-au mai avut posibilitatea de a frecventa cursurile învățământului mediu în limba maternă, situația menținându-se astfel până după eliberarea Transilvaniei de Nord.[1289]

[1284] „Romania Press…", *loc. cit.*

[1285] Sasu, *op. cit.*, *loc. cit.*; Sanda Cordoș, „Clandestine Reading in Communist Romania: A Few Considerations", în *Transylvanian Review*, Nr. 2/2010, pp. 65–77.

[1286] „Presa, armă puternică…", p. 9.

[1287] Va fi unealta ideală în procesul de desăvârșire a construcției socialiste a țării, contribuind, după cum se scria în elogiul adus presei comuniste, la „îmbunătățirea muncii aparatului de stat, la dezvoltarea științei, literaturii și artei, la popularizarea politicii de pace a partidului și guvernului nostru" („Presa, armă puternică…", p. 21).

[1288] *Istoria României. Transilvania*, pp. 1488–1489.

[1289] Pascu, *op. cit.*, p. 421.

Situația din învățământul secundar și profesional român era și mai rea decât cea din învățământul primar. Din 17 școli superioare existente în 1940, la care se adăugau diferite școli profesionale, guvernul maghiar a menținut o singură școală de stat pentru minoritatea română, liceul român din Năsăud. Pentru celelalte, a dat permisiunea de a se înființa secții române pe lângă câteva școli secundare, pe lângă școala normală superioară și pe lângă o școală superioară de comerț maghiară. În aceste școli și secțiuni rezervate românilor, profesorii erau aproape exclusiv maghiari.[1290]

În 1940 Universitatea „Franz Joseph" se reîntoarce din Szeged la Cluj și își reia activitatea, în timp ce universitatea românească „Regele Ferdinand I" se refugiază la Sibiu, unde își continuă activitatatea până în 1945.[1291]

În toamna anului 1944, sistemul învățământului confesional reprezenta baza educației maghiare din Transilvania. Această rețea includea 1041 de unități de învățământ ale celor patru confesiuni (catolică, reformată, unitariană și evanghelică), de la nivelul școlilor rurale până la cele gimnaziale, funcționarea acestora fiind finanțată din fonduri bisericești.[1292]

Perioada 12 octombrie 1944 – 1948

După anularea Dictatului de la Viena, învățământul, atât cel primar cât și cel secundar și universitar, trece printr-o serie de schimbări la nivelul orașului Cluj. Sistemul educațional se confruntă în special cu lipsa spațiului (multe școli fiind distruse în timpul războiului) și a personalului didactic român. În cazul județului Cluj, școala s-a deschis în decembrie 1944, elevii de etnie maghiară urmând cursurile în vechile clădiri școlare, în timp ce pentru elevii de etnie română urmau să se deschidă alte școli.

La scurt timp după eliberarea orașului Cluj, universitatea maghiară s-a mutat la Szombathely. În același timp, maghiarii rămași în Cluj duceau tratative pentru reluarea activității universității maghiare. În acest sens se încadrează articolele scrise de diferiți profesori universitari maghiari în ziarul maghiar „Világosság", în care se încerca justificarea necesității reluării învățământului în limba maghiară prin evocarea trecutului istoric al învățământului maghiar. Beneficiind de sprijinul comandamentului militar sovietic de la Cluj, demersurile nu au fost în zadar. Universitatea „Ferenc József" (pe numele nou: Universitatea Maghiară din Cluj) a putut funcționa și pe mai departe, având în vedere faptul că majoritatea conducerii acesteia a rămas pe loc. Nu va fi însă scutită de atacuri, încă din noiembrie, când naționaliștii români cu orientare de dreapta au pus în mod aprioric sub semnul întrebării dreptul la existență al universității. În această problemă aveau aceeași părere ca extrema stângă, reprezentată de Vasile Luca și Ana Pauker, care considerau suficientă înființarea unei catedre de limbă maghiară.[1293]

Pe plan local, comuniștii români și maghiari au acuzat universitatea maghiară că nu are destui profesori „cu gândire democratică" și au cerut rectoratului maghiar, printr-o adresă redactată de prefectul Vasile Pogăceanu, numirea unor profesori „sinceri și democratici" pentru diferitele facultăți. Această adresă a fost urmată de alta, în luna ianuarie 1945, prin care prefectul a solicitat demisia a 29 de profesori „cu atitudine antidemocratică, șovină și fascistă". Peste o zi, prefectul *a suspendat* autonomia universității maghiare, precum și a Școlii Superioare de Agronomie și *a dizolvat* Consiliul Universității. Dispoziția însă a rămas doar pe hârtie.[1294]

La 9 noiembrie 1944 are loc prima adunare a studenților români din Cluj în localul Colegiului Academic, cu această ocazie fiind hotărâtă colaborarea cu studenții maghiari. Studenților li s-a pus la

---

[1290] *Istoria României. Transilvania*, p. 1489.

[1291] Studențimea clujeană a avut mult de suferit și în timpul ocupației ungare. Puținii studenți de la Universitatea din Cluj erau deseori maltratați de studenții maghiari, fiind constrânși, prin injurii și acte de violență, să părăsească sălile de cursuri (*Ibidem, loc. cit.*).

[1292] Vezi E. Barabás, *A magyar iskolaügy helyzete Romániában 1918–1940* (*Situația învățământului maghiar din România*), în „Kisebbségi Körlevél", 1943, pp. 271–286; pp. 351–363.

[1293] *Autonomiști…*, p. 78.

[1294] *Ibidem*, *loc. cit.*

dispoziție o cantină, un cămin studențesc pentru băieți pe strada Avram Iancu și unul pentru fete, pe Calea Moților, s-a format conducerea căminelor în care intrau șase băieți și șase fete.[1295]

Învățământul secundar, superior și universitar s-a reorganizat după eliberarea Clujului într-un ritm mai accelerat decât învățământul primar, datorită faptului că aici au intrat, în majoritate, copiii păturilor sociale înstărite. Realizările „democratice" în acest domeniu s-au făcut pe calea încadrării vechiului corp didactic în organizațiile „democratice" și a eforturilor PC de a da „o educație politică democratică", în paralel cu înlăturarea cadrelor didactice care manifestau opoziție.[1296]

O situație aparte în cadrul învățământului universitar o reprezintă situația Facultății de Medicină din Cluj, care în vara anului 1940, după Dictatul de la Viena, și-a mutat sediul la Sibiu, unde s-au deplasat și cadrele didactice ale facultății. După eliberarea Clujului, conducerea Facultății de Medicină a dorit să revină în oraș. În acest scop, la sfârșitul lunii octombrie 1944 s-a format o delegație de medici din cadrul Facultății de Medicină, în fruntea ei fiind numit prof. dr. Iuliu Hațieganu, rectorul Universității din Cluj din perioada anterioară Dictatului. Delegația avea ca și obiectiv pregătirea terenului pentru întoarcerea studenților. Iuliu Hațieganu nu și-a putut realiza acest obiectiv deoarece în noiembrie 1944 a fost arestat. Chiar dacă a fost ulterior eliberat, Hațieganu a fost permanent supravegheat de către militari. Reintegrat din nou la catedră, va preda până în 1948, când profesorul Aurel Moga a acceptat colaborarea cu PC în scopul eliminării lui Hațieganu din învățământul superior.[1297]

Reglementarea situației Facultății de Medicină din Cluj s-a realizat abia după 6 martie 1945, când serviciul administrativ și tehnic al universității s-a reîntors în capitala Ardealului și o dată cu el și Facultatea de Medicină, împreună cu personalul didactic și studenții săi.[1298]

Situația învățământului de toate gradele în județul Cluj, în timpul administrației sovietice, a fost precară, din cauza lipsei personalului didactic și a spațiilor pentru susținerea cursurilor. Aceste greutăți au fost completate de conflictul pe criterii politice și etnice din sânul studențimii.

„Democratizarea" învățământului

Eliminarea „fascismului" din sistemul învățământului românesc a pornit sub egida noului ministru al învățământului, tovarășul Pavlov. Acesta a urmărit epurarea învățământului de toate gradele, încercând eliminarea tuturor elementelor incomode regimului, fie profesori, învățători, educatori, elevi sau studenți. Totodată, s-a trecut la eliminarea vechilor manuale, în care se găseau pasaje explicit ostile față de Rusia. Școala română a început să devină un mijloc de rusificare a românilor. *„Întreaga tradiție culturală românească, latină, europeană și creștină a fost abandonată și în locul ei s-a instalat, sub eticheta de „internaționalism", imperativul rusesc, bolșevic, panslav."*[1299] Limba rusă[1300] a fost introdusă ca materie obligatorie încă din clasa a IV-a a școlilor primare, precum și în toate celelalte școli de toate gradele și categoriile, într-un număr masiv de ore. Chiar și organul de publicitate al Ministerului Învățământului Public, „Gazeta învățământului", a devenit o gazetă pur rusească, în care doar limba mai era română.[1301] Până și festivitățile începeau nu doar cu imnul românesc, ci și cu cel sovietic.

[1295] *Tribuna,* 11 noiembrie 1944, p. 2.
[1296] *Comitetul Regional PCR Cluj*, Inv. 2, Dos. 1/1947, f. 90.
[1297] Administrația sovietică..., pp. 23–24.
[1298] *Ibidem*, *loc. cit.*
[1299] Ghibu, *op. cit.*, p. 106.
[1300] La 1 noiembrie 1944, ziarul „Tribuna Ardealului" anunța schimbările intervenite în programa analitică a învățământului secundar: în cursul inferior nu se vor mai preda limba germană și italiană. În locul lor se vor preda limba franceză și matematici; limbile germană, engleză și italiană (și rusă la Colegiul „Sf. Sava" din București) se vor preda ca materii opționale, începând din clasa a V-a; profesorii din Moldova și Bucovina de Nord, până la întoarcerea lor la catedre, vor fi întrebuințați unde este nevoie („Schimbări în programa analitică a învățământului secundar", în *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1156, 1 noiembrie 1944, p. 3).
[1301] Ghibu, *op. cit.*, p. 106.

Epurarea cadrelor didactice din timpul regimului horthyst (11 octombrie 1944 – 6 martie 1945)

După eliberare, în învățământul primar majoritatea învățătorilor care au profesat în perioada Dictatului s-au refugiat în PSD, mare parte din ei păstrând o atitudine „dușmănoasă" democrației. Cu toate acestea, pentru a fi în ton cu noul curent, s-a trecut la unele acțiuni de fațadă. Una dintre acestea a fost adunarea profesorilor și învățătorilor din Cluj, din 19 noiembrie 1944, cu ocazia căreia a fost votată o moțiune care cuprindea, printre altele, următoarele puncte:

– Adunarea profesorilor și învățătorilor din Cluj consideră ca o datorie de căpetenie a corpului didactic de toate categoriile să lupte din răsputeri pe întregul teritoriu al Ardealului de Nord contra spiritului fascist, a șovinismului și a reprezentanților lor, pentru fericirea și pacea popoarelor conviețuitoare pe acest teritoriu. Pentru aceasta, epurarea personalului didactic de toate elementele fasciste și șoviniste trebuie să se facă în modul cel mai riguros. Totodată, trebuie să luptăm pentru o sinceră democratizare a profesorilor și a învățătorilor care, devenind muncitori intelectuali conștienți, să ia parte cu arma educației în lupta dusă pentru realizarea societății democrate.
– Libertatea învățământului în limba maternă a elevilor.
– Față de învățământul pus în serviciul șovinismului și al fascismului, în mod preponderent teoretic și centralizat în orașele mari, trebuie să ne îngrijim să înființăm școli în fiecare regiune, corespunzătoare caracterului geografic, economic și social, precum și cerințelor vitale ale regiunii respective. În loc de șoviniști înrăiți, pe pământul Transilvaniei vrem popoare și mulțimi fericite, care se înțeleg, colaborează și se ajută frățește.
– Complectarea lipsei de profesori cu cei din Regatul României.
– Adunarea consideră de o importanță capitală și totodată ca un exemplu de urmat înțelegerea dintre sindicat, inspectorul regional și directorii școlilor secundare din Cluj, conform căreia în școlile secundare românești se va preda ca materie obligatorie limba și literatura maghiară, pentru încurajarea apropierii și a unității sufletești a celor două popoare conviețuitoare.[1302]

După câteva zile (la 22 noiembrie 1944) și-a început activitatea **Comisia de purificare a Corpului didactic secundar și primar din regiunea Transilvaniei de Nord** de pe lângă *Inspectoratul General Administrativ* din Cluj. Comisia lucra în colaborare cu reprezentanții organizațiilor politice, profesionale și ai autorităților. Toți profesorii și învățătorii aveau obligația completării unui chestionar legat de activitatea din timpul regimului anterior.[1303] Comisia și-a asumat sarcina de a curăța Sindicatul Profesorilor și muncitorilor de elementele fascisto-hitleriste care în trecut au propagat de la catedre principiile șoviniste.

În baza lucrărilor din primele *trei zile* ale Comisiei de purificare, aceasta a adus următoarele hotărâri:

1. A cercetat cu vigilență *tot trecutul tuturor membrilor corpului didactic*, ținând seama în special de atitudinile fasciste sau democrate ale acestui corp și aducând deciziile cu privire la atitudinea greșită și dăunătoare, trecută sau prezentă, a membrilor corpului didactic.
2. A hotărât să propună autorităților îndepărtarea din fruntea școlilor a tuturor directorilor care au servit fostul regim după data de 19–20 martie 1944, continuându-și dirijarea școlilor lor și în condițiile total antidemocratice de atunci și menținerea lor ca profesori numai în cazul când nu există obiecții speciale în privința purtării lor.
3. Prin hotărârile speciale luate de Comisie au fost îndepărtați din funcțiile de directori sau excluși din Sindicat și din corpul didactic, ca fasciști, 7 profesori.[1304]

[1302] „Profesorii și învățătorii ardeleni în slujba realizării societății democrate", în *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1174, 28 noiembrie 1944, p. 3.
[1303] „Anunțul Comisiei de purificare a profesorilor și învățătorilor", în *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1171, 24 noiembrie 1944, p. 4.
[1304] Printre aceștia s-au numărat dr. Kántor Lajos, Szopos Sándor, Szabó Dezső, Kányády Béla („Comunicatul Comisiei de purificare a Corpului didactic secundar și primar" din 26 noiembrie 1944, în *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1175, 29 noiembrie 1944, p. 4).

4. Comisia a admis 6 profesori în Sindicat și a propus eliminarea de la Inspectorat a 4 funcționare și trecerea lor ca învățătoare în corpul didactic propriu-zis.
5. Comisia a admis în Sindicat și a propus autorităților, până la 26 noiembrie, funcționarea a cca. 80 profesori și profesoare, hotărârile acesteia fiind însă provizorii, cu drept de apel.[1305]

Referindu-se la activitatea Comisiei, la scurt timp după înființarea ei, Iacob Tis scria că aceasta a hotărât, într-adevăr, excluderea din Sindicat a unui număr de profesori secundari pentru atitudinea lor fascistă și antidemocratică, admițând pe alții mai puțin vinovați să funcționeze în posturi inferioare celor deținute în perioada horthystă. Cu toate acestea, au existat oameni atât în rândurile celor care reclamau, după 11 octombrie, în numele principiilor generoase democrate, locuri de conducere în învățământul superior, cât și în alte instituții oficiale sau particulare cu caracter public, care și-au trimis familiile la Budapesta, pentru a le pune în siguranță, dar au rămas în țară declarându-se democrați ultraradicali. Referindu-se la aceștia, Iacob Tis se declara pentru purificarea lor: *„În fața cărui pericol și-au pus la adăpost familiile acești neodemocrați, care au pretenția să conducă azi Școala, Magistratura și instituțiile din Clujul eliberat? De ce și-au trimis fiii la Budapesta, Șopron, Györ și în alte centre ungurești, cu îndrumarea să lupte împotriva victorioaselor armate sovietice și române? N-au rămas cumva aici acești oameni cu anumite scopuri bine definite de oficinile reacționare din Budapesta? Să fim bine înțeleși: azi când fiii și frații noștri sângerează alături de vitejii ostași sovietici pentru zdrobirea hitlerismului și rasismului imperialist, nu trebuie să-i cruțăm pe fasciștii de acasă sub niciun pretext. Cerem excluderea din învățământ a profesorilor care, în loc de știință, au plantat în inimile elevilor sentimente fascisto-legionare, ca și a acelora care pătrunși de o idee că în numele unui vis milenar și a unei pretinse superiorități culturale, au misiunea de a domina și subjuga [...].*

Epurația și purificarea este o necesitate imperioasă mai ales aici, unde majoritatea covârșitoare a locuitorilor a fost subjugată de o stăpânire anacronică și reacționară de cea mai joasă speță."[1306]

Majoritatea profesorilor care au fost judecați de Comisia de purificare și-au putut continua activitatea pe mai departe. Spre exemplificare, din 11 cazuri judecate în prima săptămână a lunii decembrie 1944, un învățător a fost obligat să-și ceară pensionarea, un profesor a fost restricționat să predea doar în provincie, în timp ce ceilalți au primit permisiunea de a-și continua activitatea didactică ca și în perioada anterioară. Până la 5 decembrie au fost revizuiți aproximativ 500 de învățători și profesori.[1307]

La 14 decembrie 1944 au fost date publicității hotărârile definitive ale Comisiei de purificare a profesorilor și învățătorilor din Ardealul de Nord. În urma studiului „aprofundat" al cererilor de apel, Comisia a adus următoarele hotărâri definitive: admiterea unui număr de 45 de profesori și învățători, majoritatea acestora putând funcționa doar în provincie, respingerea a 5, pensionarea a 2, la care se adaugă alți 11 cu un statut încă incert.[1308]

Un an mai târziu, în cadrul adunării generale a Sindicatului profesorilor secundari din Cluj (19 decembrie 1945), profesorii prezenți au făcut o scurtă trecere în revistă a învățământului din perioada următoare eliberării orașului. Potrivit celor declarate, maghiarii s-au reorganizat în societăți democratice de factură importată de către ocupanți. S-a înființat și Sindicatul Corpului Didactic, care îngloba pe învățătorii și profesorii secundari, conducerea Sindicatului fiind în mâna maghiarilor. În Sindicat se găseau doar 3 profesori rămași în Cluj sub stăpânirea horthystă. Așadar, Sindicatul servea scopurilor exclusiv maghiare. Abia în lunile ianuarie-februarie 1945 au pătruns câțiva profesori și învățători români, reîntorși din refugiu, însă aceștia nu puteau schimba fața lucrurilor. Cu toate acestea, au determinat scindarea Sindicatului în Sindicatul Învățătorilor și Sindicatul Profesorilor Secundari. Se pretindea ca Sindicatul Profesorilor să-și schimbe Statutul conform legilor românești și să se reorganizeze. Aceasta în primăvara

[1305] *Ibidem*, *loc. cit.*

[1306] Iacob Tis, „Epurația", în *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1178, 3 decembrie 1944, p. 3.

[1307] „Noi deciziuni ale comisiei de purificare a profesorilor din Cluj", în *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1179, 5 decembrie 1944, p. 4.

[1308] „Hotărârile definitive ale Comisiei de purificare a profesorilor și învățătorilor din Ardealul de Nord", în *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1186, 14 decembrie 1944, p. 2.

anului 1945. S-a constituit un comitet ad-hoc provizoriu, care să gireze până la noile alegeri amânate pe toamnă, când școlile urmau să fie încadrate cu personal didactic nou.

Folosirea Sindicatului[1309] de către maghiari în scopuri politice, în beneficiul ocupanților și maghiarilor, și pentru acte dușmănoase statului român, precum și problema economatului (aflat sub conducerea maghiarilor și folosit în așa manieră, încât, în afară de membrii din comitet, niciun alt profesor român nu a primit ceva, deși au contribuit financiar), i-a determinat pe români să pună chestiunea net, cerând separarea românilor de maghiari. Începutul trebuia să-l facă profesorii, după care ar fi urmat învățătorii.[1310]

Împotriva scindării s-au declarat comuniștii: prof.dr. Iosif Tóth (profesor la reformați), P. Mesaroșiu (Liceul Barițiu), P. Ivășcanu (social-democrat). Pentru scindare s-au declarat țărăniștii prof. Ghergariu (Liceul Nr. 2) și prof. Bilțiu Dăncuș (Școala normală de băieți). Ședința a degenerat într-un haos total, în urma căruia Comisia de disciplină școlară a Partidului Comunist clujean a cerut Ministerului ca profesorii Mesaroșiu și Ghergariu (PNȚ) să fie scoși din învățământ, iar Dăncuș (PNȚ) din Direcția școlii normale. S-a revenit ulterior asupra cerinței referitoare de primii doi, solicitând Ministerului transferarea din Cluj a acestora.[1311]

Între 12–14 februarie 1945, cu ocazia conferinței Regionalei Cluj a PCR, s-a adus în discuție problema universității de la Cluj, tratată din două puncte de vedere. În timp ce Teofil Vescan jr. opta pentru înființarea, deocamdată, a unui nucleu universitar comun româno-maghiar, iar din acesta, mai târziu, după ce se mai consolidează, să fie separate cele două universități autonome: cea română și cea maghiară, Jordáky Lajos considera că este necesară înființarea a două universități autonome, una maghiară și una română. Nicolae Goldberger și Vescan, reprezentanții conducerii PCR din București, vor declara mai târziu că doar pentru o singură universitate clujeană comună există destui profesori cu „sentimente democratice". În cele din urmă, delegații au decis constituirea *Blocului Universitar din Cluj*, format din trei instituții autonome: universități maghiare și române separate și universitate tehnică bilingvă. Din Blocul Universitar clujean ar mai fi făcut parte o Școală Superioară de Agronomie cu limba de predare română și una cu limba de predare maghiară, precum și o Școală Superioară de Comerț, unde limba de predare ar fi fost cea română.[1312]

În consecință, la 29 mai sunt promulgate două Decrete Regale care consfințeau funcționarea a două universități distincte, una de limbă română, cealaltă de limba maghiară. Astfel, prin Legea Nr. 406 s-a decretat revenirea la locul lor a instituțiilor școlare din Ardealul de Nord. Drept urmare, Universitatea „Regele Ferdinand I", până la această dată aflată încă în Sibiu, împreună cu toate institutele anexe, toate școlile de grad primar sau secundar, cu limba de predare românească, cu sediul anterior Dictatului în Ardealul de Nord, se puteau reîntoarce, începând din 1 iunie, la locurile lor. Tot acum s-a înființat la Cluj, prin Legea nr. 407 din aceeași zi, Universitatea de Stat cu limba de predare maghiară,[1313] care avea următoarele facultăți: Litere și Filozofie, Drept și Economie Politică, Științe, Medicină umană. Sediul oferit era localul Liceului de fete „Regina Maria" din Cluj.[1314] A urmat, în iunie, aprobarea angajării a 30 de profesori de cetățenie maghiară la Universitatea maghiară din Cluj.

Dacă în prima fază a procesului de epurare au fost vizați învățătorii și profesorii care au funcționat în timpul regimului horthyst, în majoritate de etnie maghiară (deși cu ocazia conferinței Regionalei PCR din Cluj din 3–4 mai, subprefectul dr. Ludovic Csőgör a arătat că în problema universității maghiarimea nu a fost lovită așa cum vor unii să înfățișeze chestiunea, pentru că „*Toți acei care au fost aici la 16 aprilie (1945) în serviciul Universității, vor fi preluați de statul român și vor fi încadrați în serviciul lor*")[1315] a

[1309] Abia în luna iunie 1946 s-a format Uniunea Sindicatelor de Profesori Secundari și Universitari („S-a format Uniunea Sindicatelor de Profesori Secundari și Universitari", în *Scânteia*, Seria III, Anul XVI, Nr. 552, 20 iunie 1946, p. 3).
[1310] *Inspectoratul de Poliție Cluj*, Dos. 635/1946, f. 8.
[1311] *Ibidem*, f. 8.
[1312] *Autonomiști...*, p. 81.
[1313] Ulterior, aceste Universități vor deveni cunoscute sub denumirile de Universitatea „Babeș" și Universitatea „Bolyai", unificate în 1958, formând astfel Universitatea „Babeș-Bolyai".
[1314] Decretele au fost promulgate pe baza hotărârii Consiliului de Miniștri nr. 817/1945, publicate în *Monitorul Oficial*, Nr. 119 din 29 mai 1945, pp. 4423–4424 (*Colecțiune...,* mai 1945, pp. 981–982).
[1315] „Proces-verbal din 3–4 mai...", f. 65.

doua fază a aceluiași proces de „purificare” i-a cuprins pe cei refractari regimului comunist, îndeosebi pe învățătorii și profesorii români.

Învățământul clujean în intervalul 9 martie 1945–1948

PCR se declara foarte interesat de poziția tineretului și ducea o luptă acerbă pentru a-l atrage de partea lui sau pentru a-i elimina pe cei refractari. Tineretul, se spunea, este cea mai dinamică forță, dar ea a fost folosită ca masă de manevră a legionarilor și reacționarilor, luptând de partea fasciștilor împotriva Uniunii Sovietice. Pentru schimbarea acestei stări de fapt, guvernul a încercat mai multe tactici, încercând fie să-i ademenească,[1316] fie să le „deschidă ochii”,[1317] iar dacă acestea nu foloseau, recurgeau la pedepse aplicate în special celor mai gălăgioși. Asemenea acțiuni au început din școală, mediul care avea menirea de a-i modela. Și pentru ca tinerii să primească o educație „sănătoasă”, era nevoie de un mediu purificat de toate elementele „poluante”. Tineretul Progresist, o organizație comunistă, se lamenta cu fiecare ocazie că nu poate să pătrundă în școli din cauza rezistenței opuse de profesorii „reacționari”. Așa s-a trecut inițial la epurarea educatorilor, învățătorilor și profesorilor ce se opuneau „democratizării”. Asupra organizării învățământului primar s-a hotărât ca învățătorii să se întoarcă la posturi după o prealabilă triere.[1318] Educatorii erau înfățișați ca „sclavi ai programelor analitice fasciste”, denaturând sufletul tinerilor cu principii dușmănoase, propovăduind ură și minciuni. Acestea, se continua, au pătruns pe nesimțite în sângele tinerilor, mulți dintre ei acționând fără să-și dea seama că sunt „unelte oarbe și neștiutoare în serviciul cauzei fasciste.” Neliniștea comuniștilor se datora și faptului că tinerii refuzau să cerceteze „adevărul”, și persistau într-o idee greșită, iar dacă nu aveau tăria să se smulgă din aceasta, urmau să fie „cioclii convoiului de înmormântare al neamului românesc”. Presa de stânga era plină de îndemnuri de genul: *„Tineret, este ora când trebuie să te trezești și să te încadrezi în formațiunile care luptă pentru desăvârșirea adevăratei democrații*.”[1319] Eforturile PC au rămas însă aproape în totalitate inutile. Numeroasele demonstrații ale profesorilor, elevilor și studenților, care acordau sprijinul lor partidelor din opoziție și regelui, atestă acest lucru.

După 6 martie 1945, învățământul trebuia să îndeplinească o funcție de îndoctrinare, să-i pregătească pe copii și tineri după tiparele „omului nou” și să elimine spiritul critic și spontaneitatea elevilor. În paralel cu campania demagogică de lichidare a analfabetismului, se opera o sinistră discriminare pe criterii de clasă, iar cei admiși în școli erau supuși unui perfid sistem de „dresaj ideologic”. Partidul Comunist a acordat o deosebită atenție Ministerului Educației Naționale încă din toamna anului 1944, când titularul acestui departament a devenit Ștefan Voitec, lider al PSD La scurt timp, Ștefan Voitec va fi învinovățit de unii comuniști pentru spiritul „antidemocratic” pe care l-a imprimat Ministerului Educației, prin toleranța prea mare față de „reacțiunea” din sistemul de învățământ. PCR pleda pentru o grabnică epurare și „reeducare” a elevilor și a cadrelor didactice. Atitudinea radicală a PC în această privință a fost vizibilă cu ocazia manifestației din 8 noiembrie 1945, organizată în principal de tineretul național liberal și cel național țărănesc, la care a participat un mare număr de elevi și studenți.[1320] Reacția autorităților comuniste a fost una dură, soldată cu câteva zeci de arestări, mai ales din rândul tineretului. Au fost întocmite liste cu studenții participanți la manifestație, aceștia fiind urmăriți luni întregi. 557 de persoane au fost arestate, clasându-se cauza pentru 188 dintre ele.[1321]

[1316] S-au organizat întreceri „patriotice” între tineri. Cei care participau cât mai regulat la ședințe, erau cei mai activi în munca politică de „democratizare” a tineretului și combatere a reacțiunii, erau primii premiați (Vasile Gojdeu, „Tinerii în întrecere patriotică”, în *Adevărul Ardealului*, Nr. 10, 10 iunie 1946, p. 4).

[1317] Tinerii erau avertizați că în jurul lor se „țesea o plasă de paianjen fascist,veninos” și erau îndemnați să nu cadă pradă minciunilor fasciste, ca să nu fie din nou folosiți de reacționari (Romulus Hatos, „Cine derutează tineretul?”, în *Plugarii*, Nr. 15, p. 1, 31 ianuarie 1945).

[1318] „Conferința prefecților”, în *Adevărul Ardealului*, Nr. 5, 5 aprilie 1945, p. 7.

[1319] „Tineret, trezește-te”, în *Plugarii*, Nr. 8, 14 ianuarie 1945, p. 1.

[1320] Raportul Tismăneanu, Cap. III, Reforma învățământului și implicațiile sale. Educație și ideologie în România în primul deceniu comunist.

[1321] Petre Țurlea, 8 noiembrie 1945, București, INST, 2000, *apud* Raportul Tismăneanu.

Acțiuni similare au avut loc și în alte orașe ale țării. Demonstrația din 8 noiembrie 1945, cu ocazia onomasticii Regelui, a fost folosită de PC drept pretext pentru a-i scoate din învățământ pe profesorii reacționari.[1322] Elevii care au luat parte la demonstrații – de la Școala Centrală – și care în majoritate erau copii de oameni bogați, urmau să fie trimiși la școli de periferie, în locul lor fiind aduși copii de muncitori.[1323]

Profesorul Mihail Dragomirescu, pe atunci fruntaș al Uniunii Patrioților, declara în ședința din 27 noiembrie 1945: „*reacțiunea cea mai cruntă, rămășițele legionare cu legături la național-țărăniști și liberali, se concentrează în școli, prin directori, profesori și elevii mari, precum și în studențime. [...] Se pune întrebarea dacă e bine să scoatem acest tineret la demonstrația maselor populare ale FND-ului*". Răspunsul a venit din partea lui Vasile Luca: „*Dacă fac ceva, îi snopim în bătaie și își vor pierde pofta de a mai face ceva. Îi putem încadra între muncitori*".[1324] Mai târziu, violența a mers până la arestări masive din rândul studenților.

Alături de manifestațiile pentru susținerea opoziției politice, au existat și proteste împotriva politicii PC Un astfel de protest s-a înregistrat la Liceul Teoretic din Buzău, unde elevele clasei a VI-a B s-au opus așezării în sala de curs a portretului lui Stalin, care a dispărut după câteva zile. Pentru că nu s-au luat măsuri împotriva făptașilor, directoarea Florica Martinaș a fost arestată de către Siguranță, responsabilă fiind de întreaga atmosferă și activitate din școala pe care o conducea, făcându-se vinovată de încălcarea unuia dintre importantele roluri ce le avea: de a da dovada unei democrate convinse, luând măsuri pentru desăvârșirea procesului de democratizare a școlii. Nu îi era permis să tolereze astfel de acțiuni în școală.[1325]

Ajungând la concluzia că asemenea probleme nu se vor soluționa de la sine, printr-o decizie a Ministerului Educației Naționale din aprilie 1946 s-a interzis elevilor din toate școlile de stat, confesionale și particulare orice manifestare politică de partid, atât în școală, cât și în afara ei, și s-au desființat toate asociațiile și comitetele alcătuite din elevi, cu excepția comitetelor de clasă și a societăților culturale,[1326] prin care Partidul continua manipularea și folosirea elevilor în scopuri de propagandă, inclusiv în perioada vacanțelor școlare. Astfel, în mai 1945, în cadrul conferinței Regionalei PCR din Cluj, Emil Huluba s-a declarat pentru folosirea elevilor în scopuri politice în vara anului 1945: „*Sunt destui elevi. Acești elevi să formeze echipe pentru sate, cu cântece, cu dansuri maghiare și românești și cu aceste echipe să meargă și câte un conducător al Partidului. Așa am putea pătrunde mai frumos și mai adânc în sufletul satelor*".[1327]

Nemulțumirile elevilor nu se puteau compara însă cu agitațiile „reacționare" ale studenților. Un pol de rezistență împotriva regimului comunist care se instaura în România l-a constituit studențimea din toate centrele universitare. Studenții s-au organizat în grupuri anticomuniste, ne relatează Ion Gavrilă Ogoranu,[1328] acționând sub „idealul inoculat de Garda de Fier" și luptând în numele credinței, al iubirii de țară și al dreptății. Bolșevizarea țării reprezenta pentru ei cel mai mare pericol la care se expunea România din toate timpurile. Ripostele lor au atras arestările în masă, ani grei de temniță, durere, lacrimi și umilințe.

Unul dintre personajele care a dat de furcă securiștilor a fost Raul Volcinshi, de origine bucovinean, profesor universitar la Universitatea din Cluj. Profesorul Volcinschi și-a dedicat mare parte a timpului său

[1322] Profesorii trebuiau să-și ia răspunderea reeducării tineretului în spiritul „democratic", și pentru aceasta era nevoie ca ei înșiși să fie pe deplin lămuriți. Era nevoie de un control riguros asupra ideologiei și activității lor politice, astfel de abateri nefiindu-le permise (Fanu Duțulescu, „*Democratizarea școlii*", Institutul de Arte Grafice RAMURI, Craiova 1945, p. 3).

[1323] „Notă informativă privind desfășurarea manifestației organizate în Piața Palatului în cinstea regelui, cu ocazia căreia s-a tras asupra manifestanților", în *România – Viața politică în documente 1945*, p. 416.

[1324] Raportul Tismăneanu, Cap. III.

[1325] Duțulescu, *op. cit.*, p. 3; Gheorghe Onișoru, *România între anii 1944–1948, transformări economice și realități sociale*, București, Editura Fundației Academia Civică, 1998, p. 167.

[1326] „Interzicerea manifestărilor politice în școală", în *Scânteia*, Seria III, Anul XVI, Nr. 515, 4 mai 1946, p. 3.

[1327] „Proces-verbal din 3–4 mai 1945...", f. 60.

[1328] Ion Gavrilă Ogoranu a fost liderul Rezistenței Armate Anticomuniste din Munții Făgărașului între 1948–1957, iar în 1946 a luat parte la revolta studențească din căminul „Avram Iancu" din Cluj-Napoca. Autoritățile comuniste l-au condamnat în 1948 la 15 ani de închisoare, iar în 1951, la moarte. După decimarea grupului său, Ogoranu a stat ascuns timp de 21 de ani, fără să fie prins de Securitate (S. Puris, „Regimurile comuniste condamnate la Cluj", http://epochtimes-romania.com/article.php?article_idî8869, accesat la 11.11.2009).

luptei anticomuniste. Aflând de grupul de luptători din Munții Făgărașului a încercat, prin diverse mijloace, să ia legătura cu ei, pentru a-i sprijini în acțiunile lor. Așa s-a născut relația acestuia cu studenții făgărășeni de la Cluj.[1329]

Grevele studențești din 1946

Eșecul Partidului pe linia tineretului studios a fost subliniat și cu ocazia consfătuirii Regionalei Cluj a Partidului Comunist Român din mai 1945, când Ioan Várady a criticat aspru activitatea slabă a UTC-ului, care n-a reușit să ajungă o organizație largă de masă și asta datorită faptului că nu s-a ținut cont de spiritul tineretului de aici. În Cluj, majoritatea tinerilor erau studenți și elevi, nu muncitori, iar cei mai mulți tineri care au intrat în rândurile UTC-ului erau maghiari, un motiv în plus de respingere pentru tineretul român. „*Am crezut că este foarte ușor să facem din tineretul studențesc un luptător de clasă,* declara Várady. *A fost foarte greșit. Am rămas sectari. Tineretul a rămas departe de organizația noastră. Am reușit să avem influență la tineretul muncitoresc, însă la elevi și la studenți nu. Este foarte necesar să legăm acest lucru de spiritul șovin al maselor. Aici avem în marea majoritate tineret maghiar. Nu am reușit să ne apropiem de tineretul român. Organizațiile noastre au un caracter unguresc, nu așa cum ar trebui să fie o organizație comunistă. Nu am reușit să ne apropiem de tineretul românesc. Tot așa, nici de tineretul țărănesc.*”[1330]

Conflictele interetnice s-au agravat în anul 1946. În viața academică clujeană din primăvara acestui an nu comunismul era principala preocupare (încă exista speranța că puterile occidentale vor reinstaura democrația de tip clasic), ci „*problema ungurească, problemă veche și reînnoită acum, când stăpânirea maghiară fusese alungată din Nordul Ardealului. Dacă românii se întorceau acasă și trăiau din plin sentimentul biruinței,* scrie Bartolomeu Anania în memoriile sale*, ungurii nu ezitau să-și arate dușmănia față de această victorie și să popularizeze printre ai lor ideea că biruința românească e trecătoare și că Ardealul va fi redat Ungariei pe cale diplomatică. Maghiarii contau enorm pe relațiile lor cu Occidentul... refuzau să vorbească românește în localurile publice, înjurau pe limba lor și nu o dată s-au petrecut acte de provocare directă asupra studenților care purtau o panglică tricoloră*[1331] *la butonieră*”.[1332] În acest context, o problemă majoră cu care s-au confruntat autoritățile comuniste, chiar mai accentuată decât în anii anteriori, a fost conflictul dintre studenții români, adepții partidelor istorice, pe de o parte, și studenții și muncitorii maghiari, susținătorii PCR, în tabăra dușmană.

Pentru a-i înfrăți în cadrul PC-ului, comuniștii au folosit diverse metode. În ședința celulei Inspectoratului de Poliție Circ. II a Comitetului Regional PCR Cluj, din 15 februarie 1946, s-a stabilit ca fiecare membru al celulei să caute, în mod individual, să ia legătura cu cercurile studențești și intelectuale din Cluj, pentru combaterea atmosferei „reacționare” din aceste medii. Trei dintre tovarăși, au venit cu momeala: cea mai bună măsură pentru potolirea spiritelor din cercurile studențești ar fi ajutorarea lor materială și morală, studenții fiind părăsiți, fără locuință, fără hrană și fără cărți pentru studiul cursurilor, Universitatea nu e încălzită, la cursuri fiind nevoiți să stea cu paltonul. Ar fi bine, opina tov. Belindeanu, ca Dermata (fabrică clujeană de încălțăminte) să caute să procure bocanci pentru studenți, astfel să se facă apropierea dintre studențime și muncitorime și împărțirea să se facă prin Tineretul Progresist, la fel toate

[1329] Studenții care au cooperat cu profesorul Volcinschi au fost arestați în 1956 și întemnițați în diferite închisori comuniste. Procesul în care au fost judecați s-a desfășurat la Cluj în perioada 15–18 mai 1957, completul de judecată fiind de la Tribunalul Militar Regiunea a III-a Cluj. Pedepsele au fost de la 7 la 16 ani pentru studenți și 25 de ani închisoare pentru Volcinschi (Ion Gavrilă Ogoranu, Lucia Baki, *Brazii se frâng, dar nu se îndoiesc,* Vol. III, Ed. Marineasa, Timișoara, pp. 171, 174).

[1330] „Proces-verbal din 3–4 mai…”, f. 52.

[1331] Nici în luna iunie 1946 tricolorul nu era arborat la sediul PC din Cluj, în schimb drapelul maghiar flutura nestingherit (*Comitetul Regional PCR Cluj*, Inv. 2, Dos. 16/1946, f. 7).

[1332] Vezi Valeriu Anania, *Memorii*, Ed. Polirom, Iași, 2008.

înlesnirile.[1333] Pentru studenții „sincer democrați", PCR Cluj a instituit, în februarie 1946, 7 burse a câte 50.000 lei lunar.[1334]

În același scop, Teohari Georgescu a adus studenților clujeni 25 de milioane lei și un vagon de grâu. Tovarășii au stabilit ca aceste ajutoare să nu fie date doar prin intermediul organelor oficiale ale conducerii Universității, pentru că exista riscul ca mulți dintre studenți să nu fie conștienți „că democrația îi acordă înlesnirile în primul rând, nu este rezultatul numai al luptei conducerii", conducerea Universității nefiind exclusiv „democrată", ci amestecată cu mulți „reacționari".[1335]

Măsurile s-au dovedit ineficiente. Cu ocazia aniversării unui an de la instalarea guvernului Groza, Clujul a fost martorul unor confruntări stradale în special între studenții români și muncitorii maghiari. Aceste confruntări s-au soldat și de această dată cu victime. Apoi, în intervalul 7–10 mai, Clujul a fost ținut sub teroare. Studenții au strigat tot felul de lozinci, însă niciuna pentru guvern sau pentru PC Mai mult, în ziua de 10 mai, reprezentantul guvernului a fost huiduit. „*Urlau cum urlă sălbaticii, contra guvernului*", scria chestorul, continuând: „*Am constatat că acest guvern nu e popular. Bine, la 6 martie, dar acum, în 7 mai, când (pentru) revenirea Ardealului putem să mulțumim numai acestui guvern.*"[1336]

La 10 mai, cu ocazia altor manifestații, studențimea a ieșit cu portretul lui Maniu la Comisia Locală, strigând „Jos teroarea" în fața PC Apoi au manifestat în fața Prefecturii, strigând „Jos guvernul, jos prefectul!". În aceeași zi nu a fost lăsat să vorbească reprezentantul UPM Chestorul învinuia pentru această situație și reacțiunea maghiară, prin faptul că nu au fost luate și firmele maghiare, se purtau sepci Bocskay. Cei care au strigat lozinci pro-Maniu și contra guvernului au fost arestați. Potrivit chestorului, a urmat devastarea căminului, „vânătoarea după unguri" (4 muncitori bătuți, alți maghiari aruncați în lac „că erau unguri"), care s-a soldat cu un mort, și o nouă grevă, în care erau implicați și o parte dintre profesorii universitari.[1337] Chestorul, maghiar, omite însă să amintească despre suferințele prin care au trecut studenții români cu ocazia acelorași conflicte.[1338]

Presa comunistă îi făcea mereu responsabili pe țărăniști și liberali care nu lăsau studenții să învețe, și îi „*asmuțau împotriva muncitorilor și a regimului democratic*."[1339] În Universități era nevoie să pulseze un ritm nou, al „înfrățirii", iar cei care nu erau capabili să simtă acest nou puls erau obligați să părăsească căminul.[1340] Referindu-se la acest tratament, unul dintre studenții Facultății de Medicină a Universității „Regele Ferdinand" din Cluj relata următoarele:

„La Facultate, în cadrul pregătirii studențești, se foloseau diferite forme de îndoctrinare politică, impuse prin așa-zisele organizații „democratice" de tineret, ca U.N.S.R. și U.T.M. Apoi, erau diverse acțiuni de așa-zisă „muncă patriotică" (obligatorie), la care dacă nu răspundeai erai în situația de a pierde masa la cantină sau chiar locul în cămin. Aceste activități se făceau uneori în dauna pregătirii profesionale, datorită programului foarte încărcat.

În această atmosferă de consolidare a regimului comunist, au apărut în oraș cazuri de maltratări ale studenților pe străzile orașului, mai ales seara și noaptea. Aceste atacuri se făceau de către grupuri de muncitori maghiari șovini. Ca motiv, distrugerea tabloului lui Stalin din piața centrală, și astfel studenții erau declarați «contrarevoluționari» și dușmani ai poporului."[1341]

Acest conflict a culminat cu atacarea, în plină zi, a căminului „Avram Iancu" de lângă Universitate, unde erau cazați studenții mediciniști. Căminul „Avram Iancu" era de mult pe lista neagră, fiind considerat

[1333] *Comitetul Județean PCR Cluj*, Inv. 2, Dos. 16/1946, f. 1.
[1334] *Comitetul Regional PMR Cluj*, Inv. 1, Dos. 9/1946, f. 34.
[1335] *Comitetul Județean PCR Cluj*, Inv. 2, Dos. 16/1946, f. 1.
[1336] *Ibidem*, f. 7.
[1337] *Comitetul Regional PCR Cluj*, Inv. 2, Dos. 16/1946, f. 7.
[1338] *Inspectoratul General Administrativ…*, Dos. 6/1946, f. 198.
[1339] Vasile Deac, „Împotriva agitațiilor de la Universitate", în *Adevărul Ardealului*, Nr. 15, 6 mai 1946, p. 5.
[1340] Aceasta a fost situația unui număr de 30 de studenți din Căminul Academiei Comerciale, care au fost dați afară fără a li se preciza motivul („În atenția Ministerului Educației Naționale", în *Dreptatea*, Nr. 14, 20 februarie 1946, p. 3).
[1341] Gheorghe Marian, „Greva studențească de la Cluj – 1946", http://epochtimes-romania.com/articles/2007/03/article_8893.html, accesat la 23.06.2012.

un „*cuib fascist unde legionarii se reorganizează și unde trebuie să fie și depozite serioase de arme*". Tovarăşul Mihai Patriciu[1342] a cerut o listă a liderilor, pentru a întreprinde acțiuni energice împotriva acestor „şefi ai mişcării fasciste", nu doar a-i aresta și maltrata la poliție pentru că strigă pe stradă.[1343]

Atacul a fost realizat de către un grup de muncitori maghiari șovini de la fabrica János Herbák (fosta Dermata), veniți cu două camioane și înarmați cu răngi, bâte și alte obiecte contondente, inclusiv arme de foc, ca să dea o „lecție muncitorească studenților reacționari". După ce au vandalizat căminul și au atacat studenții, muncitorii, speriați de o patrulă sovietică, au dat bir cu fugiții. Studenții au intrat în grevă, cerând retragerea învinuirilor aduse studențimii, remedierea distrugerilor și pedepsirea vinovaților pentru maltratarea studenților și vandalizarea căminului. Dar autoritățile ezitau să se pronunțe asupra vinovaților agresiunii, aceștia fiind din „clasa muncitoare" de care nu se puteau atinge. Pentru aplanarea acestui conflict cu conotații politice, organele centrale de partid și guvernul Groza l-au trimis pe Lucrețiu Pătrășcanu să rezolve situația. Ministrul a încercat să lămurească studenții să renunțe la grevă și să se prezinte la examene, promițând deschiderea cantinelor și luarea de măsuri împotriva celor care au declanșat acest conflict între studenți și muncitorii comuniști. Cu această ocazie, a făcut celebra afirmație: „*În primul rând sunt român și apoi comunist*".[1344]

Potrivit memoriilor lui Bartolomeu Anania, în noaptea de 28 mai 1946 zeci de studenți maghiari au intrat în căminul „Avram Iancu", înarmați cu răngi de fier și chiar cu pistoale, și au devastat tot parterul, strigând „Vrem sânge de valah!". Studenții români au avut noroc cu patrula sovietică, care a intervenit, iar maghiarii s-au retras. Nici una dintre autoritățile orașului, toate comuniste deja, nu a intervenit, ba chiar a arestat victimele, în jur de 14 studenți români. În zilele următoare evenimentului, toată lumea aștepta începerea unei anchete pentru stabilirea adevăraților vinovați pentru evenimentele din noaptea de 28 mai. Însă nu doar că nici o anchetă nu era pe cale să înceapă, dar nici nu se voia acest lucru, autoritățile intenționând să mușamalizeze totul și să arunce vina pe studenți, „*pe acei huligani care-i provocaseră de atâtea ori pe frații și conlocuitorii noștri unguri*".[1345]

La 29 mai 1946 a fost arestat și trimis la București studentul la medicină Ciortin Horațiu, șeful tineretului PNȚ din Universitate. Conform surselor comuniste, el este cel care a condus din umbră toate acțiunile studențești. Fiind anunțat că e căutat de Poliție spre a fi arestat, studentul s-a ascuns, iar locul său a fost preluat de un alt student la medicină, Pițurcă. Toate acțiunile studenților și țăranilor din Mănăștur și Florești, scria aceeași sursă, sunt dirijate de conducerea PNȚ-ului. „*Studenții din PNȚ au instigat în așa fel pe gardienii publici ce fac paza în oraș, cât și pe ofițeri și soldați, încât orice s-ar întâmpla, aceștia vor fi de partea studențimii [...] Primarul, notarul și în general toate oficialitățile din Mănăștur sunt maniste.*"[1346]

Studenții căutau vinovații, așa că se gândeau acum la o grevă de revendicare care să determine începerea anchetei și găsirea vinovaților. În sprijinul acestei idei au venit evenimentele din 31 mai 1946, când alți șapte studenți au fost luați de pe stradă și duși la poliție, fără motiv, fiind închiși în afara orașului. Rectorul universității și decanii refuzaseră deja să îi sprijine pe studenți. Așa că, în data de 1 iunie, a fost

[1342] Mihai Patriciu (Weiss – 1909-1996) a fost un lider comunist român, fost colonel de securitate. A luptat ca voluntar în războiul civil din Spania și apoi în rezistența franceză. Devine membru al Partidului Comunist din România în 1938, iar în intervalul 1944–1948 lucrează ca inspector general la Regionala Cluj a Siguranței. În perioada următoare, 1948–1952 ocupă funcția de director al DRSP Cluj, după care este destituit în cadrul epurărilor antisemite din 1952. În 1955 este numit director al Uzinei Metalurgice Reșița, iar în mai 1961 este decorat cu medalia „A 40-a aniversare de la înființarea Partidului Comunist din România" („Mihai Patriciu", http://www.academician.ro/937511 intelectuală", în *Cotidianul*, accesat la 30.10.2016). A fost căsătorit cu Zoe Bugnariu, sora lui Tudor și Teofil Bugnariu.

[1343] *Comitetul Regional PMR Cluj*, Inv. 1, Dos. 10/1946, f. 17.

[1344] Se pare că de la acesta afirmație i s-a tras mai târziu furia partidului și acuzația de naționalism și deviere de la linia partidului, iar mai apoi arestarea și executarea în stil „tovărășesc", prin împușcare de la spate, de către un „tovarăș" de partid (Marian, *op. cit.*, *loc. cit.*).

[1345] Laura Șuteu, 1946: „«Îngerul cu barbă» Anania a condus greva studenților, provocată de violențele ungurilor", http://www.ftr.ro/1946-ingerul-cu-barba-anania-a-condus-greva-studentilor-provocata-de-violentele-ungurilor-46997.php, accesat la 12.02.2012.

[1346] *Comitetul Regional PMR Cluj*, Inv. 1, Dos. 10/1946, f. 21.

declarată greva de protest și de revendicare a studenților din Universitatea Dacia Superioară, la Cluj. Atunci, potrivit propriilor mărturii, călugărul Anania din anul doi de la Medicină a reușit să țină în frâu mii de studenți nervoși, gata să se aprindă în fiecare moment. Ca urmare, în dimineața de 4 iunie, studentul Valeriu Anania era exmatriculat, iar după el sute de alți studenți urmau să fie trecuți pe aceeași listă. S-au făcut arestări în rândul studenților categorisiți ca „instigatori". Forțați de împrejurări, mulți studenți s-au dus acasă.[1347]

În 19 iunie, după 19 zile lungi de grevă, unul dintre cei șapte studenți arestați și scoși din oraș a sunat la Cluj, anunțând că au fost eliberați. În acel moment, s-a dat un comunicat prin care se anunța ridicarea grevei. A doua zi a venit un alt comunicat care anunța autodizolvarea Centrului Sudențesc „Petru Maior". În numai câteva zile Clujul s-a umplut iarăși de tineret. S-au redeschis căminele și cantinele, căminul „Avram Iancu" a fost pus în reparație rapidă. De grevă nu mai vorbea nimeni, trecuse.[1348] S-au adeverit cuvintele chestorului poliției clujene: „*Guvernul nu a putut fi răsturnat de greva unor mucoși*".[1349]

Redăm mai jos declarația secretarului politic al Comitetului Județean Cluj referitoare la aceste evenimente.

Declarație

Subsemnatul, Olteanu Ioan, Secretarul Politic al Comitetului Județean Cluj al PCR, declar următoarele în legătură cu evenimentele petrecute în orașul nostru în ziua de 28 Mai 1946:

Studențimea care în mare parte stă sub influența reacțiunii, în ultimele 2 săptămâni premergătoare zilei de 28 Mai, a săvârșit o serie de provocări și acte huliganice la adresa democrației, a instituțiilor democratice și asupra persoanelor absolut nevinovate.

Astfel au avut loc actele provocatoare din ziua de 10 Mai, când a fost fluierat și huiduit Prefectul, Secretarul Comisiei Locale, când și-au ținut cuvântările la serbările zilei de 10 Mai. Idem delegatul UPM care a venit să aducă salutul populației maghiare, a fost huiduit și nu a fost lăsat să vorbească pe motivul că vorbește ungurește.

A urmat apoi o serie de alte provocări, ca:

Spargerea plăcii comemorative a luptătorului nostru antifascist Józsa Béla.

Soția dlui. Acuzator public Lapadatescu maltratată de un grup de huligani pe motivul că e soția unui acuzator al poporului.

Ruperea ziarului nostru „Igazság" pentru că a adus articolul cu condamnarea lui Antonescu.

Atacarea sediului Tineretului Progresist de o bandă de studenți și înjunghiați 3 tovarăși tineri și multe alte provocări zilnice, care au indignat muncitorimea din zi în zi.

Această atmosferă creată în rândurile maselor muncitoare era în ziua de 28 Mai, când s-au întâmplat următoarele:

Subsemnatul am fost în ziua de 28 Mai toată ziua la școala de îndrumători, unde am făcut deschiderea, am ținut prima lecție, iar după masă de la orele 5–7 am avut seminare.

La orele 7 ½ primesc un telefon de la tov. Balázs că se pregătește ceva și să vin imediat la Partid. Am plecat imediat și sosind în piață am văzut următoarele: în fața Comisiei Locale un grup de studenți afișase(ră) în mod provocator portretul lui Maniu și bruscau pe toți cei care intrau sau ieșeau de la Comisia Locală. Între timp sosise un grup de cca. 80 studenți manifestând cu lozinca „Haide U" prin piață, intrând pe urmă prin poarta primăriei la Universitate. După câteva minute apar din nou un grup de cca 200–250 studenți, care, oprindu-se în fața sediului partidului nostru, au început să manifesteze cu lozincile „Jos teroarea!", „Vrem libertate!", „Jos epurația!". Intervenind poliția, n-a putut să împrăștie pe acești huligani care deveniseră foarte agresivi. Atunci ei au spus că dacă pleacă poliția, pleacă și ei. Poliția, făcându-le concesiunea aceasta, a plecat, dar huliganii au continuat să rămână pe poziție, manifestând mai departe.

1347 Șuteu, *op. cit.*
1348 *Ibidem.*
1349 *Comitetul Județean PCR Cluj*, Inv. 2, Dos. 16/1946, f. 7.

Tovarășii care erau de față au hotărât să cheme muncitorimea, căci afară nu erau decât numai cadrele reacțiunii din Universitate și deci li s-ar fi putut da o lecție binemeritată. La această hotărâre eu n-am fost de față. Muncitorimea a fost chemată cu sirena care a fost trasă la C.F.R. și Dermata.

Când huliganii au auzit că va veni muncitorimea, s-au împrăștiat; atunci sosind și eu am spus că muncitorimea să fie oprită, dar pornise deja de la uzine. Sosind primele camioane cu muncitori, am văzut că au venit cu atâta ură, înarmați cu ciomege și prima vorbă a fost „unde sunt huliganii". Noi dându-ne atunci seama de furia maselor care soseau deja jos, am încercat să-i încolonăm și ordonat să facem contra manifestația. Nu am putut însă stăpâni complet această masă care după câteva minute de manifestare s-a îndreptat spre căminul Avram Iancu.

Când au sosit primii muncitori, câțiva au spart două geamuri de la subsol. Noi am intervenit cu toții și i-am dat înapoi. În acest timp, de sus din cămin a început să se arunce cu cărămizi, pahare, sticle, țigle, resturi de mobilă și apă asupra muncitorilor. Nu s-ar fi întâmplat lucruri atât de grave dacă la un moment dat nu s-ar fi tras 4 focuri de armă din cămin. Atunci masa n-a mai putut fi stăpânită, au trecut la atacarea căminului și câțiva au pătruns în subsol, devastând bucătăria, distrugând vesela și mobilierul. Toți muncitorii conștienți s-au opus celor care căutau să devasteze sau să se dea la lucruri care nu se încadrează în felul și spiritul de a manifesta al muncitorimii. Este adevărat că în rândul muncitorilor s-au infiltrat, datorită dezordinei și întunericului, elemente străine de muncitori, care s-au dedat la acte șovine și nedemne, furând sau distrugând.[1350]

După multă luptă, am reușit ca pe la orele 0,30 să-i retragem din fața căminului și să-i trimitem acasă.

Eu cred că n-a fost just să chemăm muncitorimea, fără o analiză justă a spiritului masei care era foarte revoltată de toate cele întâmplate și nici de momentul politic care după definitivarea hotarelor noastre a creat o stare de nemulțumire susținută de reacțiunea maghiară și care influențează încă o mare parte din populația maghiară.

Aceasta-mi este declarația în legătură cu incidentul din ziua de 28 Mai 1946.

Cluj, 5 iunie 1946[1351]

A urmat un asalt de îndoctrinare a studenților cu organizarea de șantiere de așa-zisă muncă voluntară.[1352]

Situația studenților va fi atent monitorizată. Presa comunistă vorbea în numele studențimii „democrate" ce „înfiera manifestațiile șoviniste ele huliganilor de la Cluj", care, prin „manevre politicianiste împing studențimea la acte huliganice", la doar două luni de când, cu ocazia încercării de a-i acapara, Frontul Democrat Universitar a primit din partea acelorași studenți angajamentul că nu vor duce niciun fel de activitate politică. „*Am arătat încă de pe atunci*, scria Frontul Democrat Universitar, *că acest pretins apolitism nu urmează decât să imobilizeze forțele democratice din Universitate și să constituie camuflajul pentru continuarea acțiunilor antinaționale și antidemocratice. Tineretul studios nu poate să nu facă politică, dar politica lui trebuie pusă în slujba poporului, trebuie dusă împreună cu poporul.*" Manifestările de la Cluj duc la „*împiedicarea normalizării vieții studențești și la subminarea marilor interese naționale românești*".

FDU a încercat imposibilul: stabilirea unei relații între nemulțumirile studențimii române și revizionismul maghiar: folosindu-se de „pretextul" lipsei libertăților democratice ale naționalităților, „*asemenea agitații servesc revizionismului maghiar, care folosește orice prilej pentru a repune în discuție chestiunea Transilvaniei*". „*Iată cum,* concluziona FDU, *reacțiunea românească [...] dă un ajutor efectiv reacțiunii maghiare*". La polul opus, FUM acționează pentru ca în întreg învățământul superior să domnească

[1350] Frontul Democratic Universitar, prin membrii Comitetului (Emil Petrovivi, I. Moga și Ștefan Pașca) își exprimau certitudinea că „*acest act de distrugere este potrivnic spiritului muncitoresc și a fost posibil numai datorită faptului că în rândurile manifestanților s-au strecurat elemente iresponsabile și de rea credință. Suntem siguri că unele antagonisme care s-au putut înregistra între masa muncitoare și studențime nu pot fi atribuite decât unor provocatori*" („Comunicatul Frontului Democratic Universitar", în *Adevărul Ardealului*, Anul II, Nr. 10, 10 iunie 1946, p. 4).

[1351] *Comitetul Regional PMR Cluj*, Inv. 1, Dos. 9/1946, f. 35–36.

[1352] „Studențimea clujeană răspunde la provocările din 6 martie 1946", în *Patria*, Anul XXVII, Nr. 17, 9 martie 1946, p. 1.

„un luminat patriotism, întemeiat pe adâncirea și respectarea realităților naționale, pe munca pentru împlinirea aspirațiilor poporului, pe înfrățirea tuturor naționalităților conlocuitoare”.[1353]

În septembrie se preconiza organizarea Ministerului tineretului studios, din care a făcut parte și tov. Constantin Negulescu (reprezentantul PC al Sectorului Universitar din Cluj), un student bucureștean care a dat un ajutor prețios pentru spargerea grevei studențești din Cluj și care va fi detașat la Cluj.[1354]

În martie 1947, după experimentul de scurtă durată numit Tineretul Progresist, a fost reînființată Uniunea Tineretului Comunist. În luna mai, a fost creatăla Cluj Uniunea Națională a Studenților din România. Aceasta era controlată de reprezentanți ai comuniștilor, printre care se numărau Corneliu Bogdan, Gheorghe Brătescu – ginerele Anei Pauker – și social-democratul de stânga Alexandru Glanstein-Mușat.[1355]

Faptul că, în urma numeroaselor epurări de cadre universitare, studenții au rămas fideli partidelor istorice demonstrează atât tăria lor, cât și convingerea că PCR e adevăratul dușman al democrației. Cu toate acestea, epurările nu s-au oprit, ci au continuat în speranța că situația se va rezolva până la urmă. Pe temeiul Legilor 486 și 594, privitoare la purificarea administrației publice, în București au fost licențiați din serviciu, încetând a mai face parte din corpul didactic universitar, o serie de profesori de la Facultatea de Drept, Facultatea de Litere și Filozofie – P.P. Panaitescu –, Facultatea de Medicină – Petre Tomescu –, Facultatea de Teologie – Nichifor Crainic.[1356] La fel și în celelalte facultăți din țară, mulți profesori universitari și „conferențiari ai dogmelor fasciste” au fost înlăturați din învățământ de către Comisiile de epurație. Ziarul *Dreptatea* a protestat împotriva acestor acțiuni, scriind că *„în cel mai înalt for de cultură, în care se aștepta ca obiectivitatea și seriozitatea să fie deasupra intereselor personale sau de categorie politică, epurarea s-a făcut în aceiași termeni ca și în celelalte instituții*.” [1357] Țărăniștii își exprimau nemulțumirea pentru faptul că pentru epurarea personalului didactic universitar din București a funcționat, imediat după 23 august 1944, o comisie compusă doar din reprezentanți ai PCR și PSD, în lucrările căreia reprezentanții PNȚ și PNL nu s-au putut amesteca. Până la 6 martie 1945, comisia a epurat din rândul profesorilor, conferențiarilor și asistenților universitari un număr de 49 din cei 1000 de membri ai corpului didactic universitar din București, printre care Mihai Antonescu, Nichifor Crainic și Gheorghe Dima, lăsând la o parte pe mulți alții care avuseseră o activitate bine marcată în timpul regimurilor dictatoriale. În plus, s-a revenit asupra unora dintre cei epurați, în special asupra acelora care, între timp *„și-au completat formularul de înscriere într-unul din partidele sau partidușele fenediste.”*[1358]

La 4 aprilie 1947, în cadrul conferinței Județenelor organizată la Cluj, Mogyorosi a anunțat tovarășii că au la dispoziție două săptămâni ca să întocmească un tabel cu corpul didactic care trebuie să fie epurat. Dosarul acestora, ce cuprindea caracterizarea lor, urma să fie întocmit pe bază de criterii politice, ca „element antidemocrat, reacționar, fost gardist, manist și pe bază de criterii profesionale, ca element incapabil.” „Corpul didactic nu este în mâna noastră”, admiteau furioși comuniștii.[1359] Nu a trecut mult și, la 27 mai 1947, conducerea tineretului național țărănesc, compusă mai ales din studenți, a fost arestată. În noiembrie 1947, 100 de membri ai Tineretului Universitar Național Țărănesc (TUNȚ) din București au fost arestați, după ce împrăștiaseră câteva sute de manifeste prin capitală.[1360]

Situația a fost similară la Cluj, unde, imediat după arestări, situația s-a schimbat în rândul studențimii clujene. Dacă înainte studenții manifestau „huliganic și reacționar”, acum atmosfera era alta. Arestările vor continua însă și în 1949 (15 august), după ce PMR se lăuda cu stabilizarea situației.

Într-o anumită măsură, scopurile comuniștilor au fost atinse în Universitate. Dacă la începutul anului 1947 erau 600 membrii de partid în Universitatea română și aproape niciunul în cea maghiară, la

[1353] „Studenții democrați înfierează manifestările șoviniste ale huliganilor de la Cluj”, în *Scânteia*, Seria III, Anul XVI, Nr. 538, 2 iunie 1946, p. 3.
[1354] *Comitetul Regional PMR Cluj*, Inv. 1, Dos. 9/1946, f. 16.
[1355] *Raport final*, pp. 39–40.
[1356] Giurescu, *op. cit.*, p. 91.
[1357] „Cum a lucrat comisia de la Universitate”, în *Dreptatea,* Nr. 12, 17 februarie 1946, p. 1.
[1358] *Ibidem*, *loc. cit.*
[1359] *Comitetul Regional PCR Cluj*, Inv. 2, Dos. 1/1947, f. 101, 127.
[1360] Vezi *Raportul Tismăneanu*, Cap. III.

finalul anului Județeana se lăuda cu existența unei singure organizații studențești de partid, care avea peste 1.400 membri în Universitatea română și peste 200 în Universitatea „Bolyai". Dacă în 1946 erau 80 de studenți membri de Partid, în februarie 1947 erau deja peste 650. Celula Universitară a ajuns organizație de Partid cu 9 celule. Această situație crea un cadru favorabil pătrunderii în învățământul secundar și profesional de toate gradele. Totuşi, creşterea influenței comuniştilor în rândul studențimii a determinat coagularea reacțiunii în rândurile profesorilor reacționari, în special la catedra de biologie a Facultății de Medicină, unde profesorul „reacționar" Anania (a nu se confunda cu studentul Anania exmatriculat în 1946) încuraja acțiunile de calomniere a profesorilor membri de Partid.[1361]

Problema studenților refractari va fi în actualitate pe tot parcursul regimului comunist și a reprezentat una dintre cele mai mari nemulțumiri ale conducerii PCR, motiv pentru care se vor lua cele mai radicale măsuri. S-a ajuns astfel la strângerea tuturor studenților întemnițați pe „insula ororii absolute", în închisoarea de la Pitești, unde, din 1949 va începe o experiență monstruoasă numită *„reeducare".* Scopul Securității *„nu era numai de a doborî forțele vii ale unei mișcări politice, ci și de a anihila metodic și fără posibilitatea de recuperare, forța de opoziție a totalității tineretului deținut.*"[1362] Cu toate acestea, „Scânteia" făcea gălăgie prin articole de genul „Studențime conștientă, nu massă de manevră!"[1363]

Reeducarea studenților la penitenciarul Pitești asupra se încadrează în proiectul amplu de creare a „omului nou". Dacă cei mai vârstnici erau irecuperabili, tineretul sau cel puțin o parte din el se considera, probabil, pasibil de reeducare. Dintr-un punct de vedere ceea ce s-a petrecut la Pitești reprezintă, așa cum a observat și Valer Simion Cosma, o mostră concentrată, dură și aparte prin intensitatea violenței de toate formele, aplicată întregului popor român – cu excepția celor care-l orchestrau și se îngrijeau de reușita lui. O reeducare s-a petrecut pe parcursul acestei perioade, iar epurarea primară, de o violență pronunțată, reprezintă etapa de început, dușul rece.[1364]

Învățământul preuniversitar în anul 1947

În anul 1947 în orașul Cluj funcționau 10 școli pentru analfabeți, frecventate de 410 persoane și conduse de învățători, în cea mai mare parte comuniști.[1365] Învățământul popular dispunea de 24 școli primare în oraș, cu 20.960 frecvenți, la care predau 552 de învățători. Situația, similar anilor anteriori, nu era mulțumitoare. Greutățile de ordin material (lipsa de material didactic, mobilier sau localuri corespunzătoare – raportat la numărul elevilor, era nevoie de încă 300 de săli de clasă la nivel județean –, manuale slab revizuite, unele chiar vechi, ce conțineau și acum lecții contrare cu „concepțiile materialismului istoric") erau dublate de „*inconvenientul* (învățământului) *de a nu fi încadrat cu elemente curat democrate sau cel puțin adoptați sincer democrației noi".*[1366] O altă nemulțumire se referea la faptul că nu s-a reușit schimbarea atitudinii țărănimii, în special a celei sărace, față de școală și învățământ.

Acestea fiind greutățile, prioritățile au vizat „democratizarea învățătorilor și înlocuirea materialului didactic bazat pe ideologia burghezo-reacționară cu material nou, necesar democratizării învățământului primar". [1367]

La finalul anului s-a început organizarea activității culturale în școlile primare și secundare.

1361 *Comitetul Regional PCR Cluj*, Inv. 2, Dos. 1/1947, f. 90, 111.

1362 Virgil Ierunca, *Fenomenul Pitești*, Ed. Humanitas, București, 1990, p. 13; Marius Stan, „Despre tragedia impunerii *omului nou*. Fenomenul Pitești", în *Anuarul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România*, Vol. I, Ed. Polirom, Iași, 2006, pp. 165–184.

1363 Paul Lupașcu, în *Scânteia*, Seria III, Anul XVI, Nr. 540, 5 iunie 1946, pp. 1, 2.

1364 Valer Simion Cosma, „De la purificarea societății la «omul nou» în comunismul românesc. Reflecții pe marginea «memorialului durerii» și «DECREȚEII»", http://cititordeproza.wordpress.com/2010/03/08/de-la-purificarea-societatii-la-"omul-nou"-in-comunismul-romanesc-reflectii-pe-marginea-"memorialului-durerii"-si-"decreteii"/, accesat la 01.09.2023; Alain Besançon, *Nenorocirea secolului. Despre comunism, nazism și unicitatea „soah"-ului*, traducere de Mona Antohi, Ed. Humanitas, București, 2007, p. 39.

1365 În județul Cluj erau 205 astfel de școli, cu 13.411 înscriși (cu vârste cuprinse între 16–40 ani). Aceste școli funcționau cu concursul UFAR.

1366 *Comitetul Regional PCR Cluj*, Dos. 9/1947, f. 39.

1367 *Ibidem*, Inv. 2, Dos. 1/1947, f. 89–90.

În domeniul învățământului public s-au obținut anumite succese, în luna noiembrie 1947 un număr de 36 profesori devenind membri de partid. Aceștia însă au fost selecționați în mod superficial, rezultatele nefiind satisfăcătoare. În anii următori, după epurările multiple din rândul cadrelor didactice, s-a ajuns ca procentajul elevilor corigenți și repetenți să fie prea mare raportat la numărul total al elevilor, fapt ce dovedea, așa cum înșiși comuniștii au constatat, „slăbiciunea" corpului didactic.[1368]

Probleme suplimentare au întâmpinat în școlile confesionale, care în învățământul secundar erau într-un număr destul de mare la Cluj, unde realizările n-au ajuns nici măcar până la nivelul celor din învățământul de stat. [1369]

O parte din aceste probleme vor fi prezente și în anii următori. Compoziția cadrelor didactice din orașul Cluj necesita „o mai mare vigilență" din partea Secțiunii de Învățământ și în anul 1951, deoarece erau încă foarte multe cadre „învechite", provenite din rândul preoților, ofițerilor, care, deși erau bine pregătite din punct de vedere profesional, erau stăpânite de spiritul burghez.[1370]

„Reforma" învățământului din anul 1948

În urma adoptării, la 3 august 1948, prin Decretul nr. 175/1948, a „Legii pentru reforma învățământului", s-a decretat formarea tinerilor în spirit comunist, controlul strict al școlilor elementare, medii și superioare (prin suprimarea autonomiei universitare), precum și asigurarea cadrelor pentru planul de industrializare prin extinderea învățământului tehnic mediu și superior. Reforma învățământului din 1948 avea drept scop politizarea integrală a învățământului și „curățarea" învățământului românesc prin introducerea discriminărilor sociale la admiterea în învățământul mediu și superior. Conducerea comunistă viza și constituirea unei pături de „cadre" care să aplice politica partidului în aparatul de stat, armată, justiție și cultură. Școala reprezenta, în viziunea liderilor de la București, prima verigă din sistemul de pregătire a cadrelor necesare construirii socialismului.[1371]

Potrivit noii legi, învățământul preșcolar era facultativ și se adresa copiilor între 3 și 7 ani, având la dispoziție cămine și grădinițe, subordonate direct Ministerului Învățământului Public. Copilul trebuia educat încă de mic în spiritul partidului. Pentru realizarea acestui obiectiv s-a înscris și recunoașterea egalității în drepturi a femeilor cu bărbații. Bucurându-se de libertatea, ba chiar de îndemnul insistent de a ocupa orice funcții, inclusiv politice, femeile au părăsit tot mai mult activitățile casnice, lăsând educația copiilor pe mâna Partidului. „*În loc să rătăcească pe maidane,* (copilului) *i se dă o educație sănătoasă*",[1372] declara ministrul Învățământului, Gheorghe Vasilichi la o consfătuire pe țară cu inspectorii școlari. A fost însă un cadou otrăvit, comunismul lovind astfel în familie. Se va ajunge mai târziu ca mama să fie obligată să își ocupe locul de muncă la doar trei luni după aducerea pe lume a copilului, așa încât copilul era modelat „sănătos" încă din fașă, de creșe, grădinițe, școli generale, licee și facultăți, minimizându-se la maximum aportul părinților la educația copiilor. Nu la întâmplare s-a urmărit continuu epurarea cadrelor didactice care nu se încadrau liniei de partid și implicarea masivă a femeilor în viața politică. În plus, femeile au ingroșat rândurile plătitorilor de impozite.

Învățământul elementar era stabilit la 7 ani, primele patru clase fiind generale și obligatorii. Învățământul mediu de 4 ani era împărțit în: licee; școli pedagogice, pentru pregătirea cadrelor didactice

---

[1368] *Ibidem*, Inv. 2, Dos. 9/1947, f. 29; ANSJC, Fond *Primăria Municipiului Cluj*, Dos. 3 – 17 XII. 1950–27 XII 1951, p. 54.

[1369] *Comitetul Regional PCR Cluj*, Inv. 2, Dos. 1/1947, f. 90.

[1370] În același an s-a făcut recensământul tuturor analfabeților, reieșind un număr de 1157. Pentru rezolvarea acestei probleme, s-a făcut un plan de muncă ce cuprindea inclusiv alfabetizarea la domiciliu („Proces-Verbal al Comitetului executiv al Sfatului Popular al orașului de subordonare republicană Cluj, Nr. 50/1951", în ANSJC, Fond *Sfatul Popular al orașului Cluj*, Dos. 3/1950-1951, f. 51).

[1371] *Raport Final,* p. 474. În viziunea comunistă, educația școlară constituia problema principală, *„făcând parte integrantă din lupta de clasă a proletariatului, K. Marx, Engels și Lenin, au arătat în scrierile lor că școala proletariatului este unicul mijloc pentru a clădi societatea socialistă, fără de clase, în drumul ei către progres și umanitate. Copiii sunt tratați ca oameni mari, conștienți de rolul lor în viața de tovărășie a statului, discutându-se cu ei toate problemele vieții, cu scopul de a li se dezvolta spiritul colectiv de muncă și datoriile demnității și răspunderii, prin ordine desăvârșită"* (Duțulescu, *op. cit.*, pp. 96–97).

[1372] *Scânteia*, 8 august 1948, p. 1, *apud Raport Final*, p. 474.

necesare în învățământul preșcolar și elementar; școlile tehnice și profesionale. Încadrarea absolvenților de liceu în corpul universitar era rezervată, cu mici excepții, studenților cu „origine sănătoasă”, foști activiști de partid (sau UTC, UASCR).

„Reforma” învățământului din anul 1948, după model sovietic, a avut consecințe grave, pe termen lung, asupra stării culturale a națiunii. Brutalizând voit programele analitice ale școlilor și facultăților, „reforma” a produs multe generații de pseudo-intelectuali „pe puncte”, care au alcătuit noua clasă conducătoare a societății în timpul regimului comunist. Sistemul de învățământ era chemat să îndeplinească o funcție de îndoctrinare, să-i pregătească pe copii și tineri după tiparele „omului nou” și să elimine spiritul critic și spontaneitatea elevilor. În paralel cu campania demagogică de lichidare a analfabetismului, se opera discriminarea pe criterii de clasă și religioase, iar cei admiși în școli erau supuși unui perfid sistem de dresaj ideologic. Așadar, anul 1948 va aduce dispariția educației neutre din punct de vedere politic și ideologic: toate instituțiile de învățământ și cultură au devenit un fel de anexe ale administrației de stat. De altfel, propaganda regimului nu se sinchisea să facă un secret din faptul că în opera de educare a maselor în spirit comunist, pe lângă munca de convingere, un important rol îl are influența exercitată de către stat.[1373]

Impactul comunismului asupra învățământului minoritar maghiar

Referindu-se la impactul pe care l-a avut comunismul asupra învățământului minoritar, G. Vincze distinge două categorii de consecințe. Se poate vorbi, pe de o parte, de măsuri ce, deși au afectat întreaga populație, aveau repercusiuni mai grave asupra minorității maghiare și au existat demersuri, pe de altă parte, care au vizat în mod direct învățământul în limba maghiară, urmărind restrângerea sau chiar lichidarea treptată a acestuia. Astfel, în timp ce măsurile reformei învățământului din 1948 au afectat toate confesiunile din România, consecințele acesteia pentru populația maghiară au însemnat desființarea unei întregi rețele educaționale bazată pe unitățile școlare confesionale: în urma aplicării reformei au fost naționalizate 468 unități școlare catolice, 531 reformate, 34 unitariene, 8 evanghelice, averile acestora fiind trecute în patrimoniul de stat.[1374] Naționalizarea școlilor confesionale (românești, maghiare, evreiești), se scria în raportul politic al Comitetului Județean PMR Cluj din luna august 1948, „*a fost primită de masele largi cu bucurie și a contribuit la ușurarea muncii noastre, dându-și seama că această măsură de mare importanță este luată în interesul marilor mase ale poporului. Atitudinea fermă și favorabilă a maselor a paralizat de la început orice încercare a clerului catolic de a întreprinde vreo acțiune de opunere. În general, acțiunea naționalizării școlilor a decurs în perfectă liniște*”.[1375]

Începând din a doua jumătate a anilor 1950, se poate vorbi de un proces sistematic de restrângere a sferei de activități a învățământului în limba maghiară.

Învățământul evreiesc din Cluj

În nordul Transilvaniei, după dictatul de la Viena, în urma intrării în vigoare a legilor antisemite ungare, proporția elevilor evrei admiși în școlile medii publice s-a redus la 3%. Șef-rabinul Moshe Carmilly-Weinberger a obținut însă aprobarea ministrului ungar al cultelor și instrucțiunii publice privind înființarea, în 1940, a unui gimnaziu evreiesc la Cluj.[1376] Pe lângă școlile medii, în perioada 1940–1944 au funcționat școli elementare evreiești și școli religioase. În mai-iunie 1944, profesorii și elevii școlilor ardelene, împreună cu populația evreiască a părților anexate Ungariei, au suferit martiriul la Auschwitz-Maidanek.

După Holocaust, revenirea puținilor supraviețuitori a pus problema reconstrucției instituționale și în domeniul învățământului evreiesc din Transilvania. După abrogarea oficială a legislației rasiale la 19

1373 Gheorghe Boldur-Lățescu, „Reeducarea în România”, http://www.romanialibera.ro/opinii/aldine/reeducarea-in-romania-147940.html, accesat la 09.06.2016; Vezi *Raport Final*, Cap. III.

1374 G. Vincze, *Illúziók és csalódások* (*Iluzii și decepții*), Miercurea-Ciuc, Ed. Status, 1999, p. 196.

1375 *Comitetul Județean PMR Cluj*, Inv. 2, Dos. 2/1948, f. 31.

1376 Moshe Carmilly Weinberger, *Istoria evreilor din Transilvania*, Ed. Enciclopedică, București, 1994, p. 95. Vezi Ladislau Gyémánt, „Jewish Education in Transilvania in the Inter-war Period”, în *Studia Judaica* XI–XII, Ed. Efes, Cluj-Napoca, 2004, pp. 66–71.

decembrie 1944, personalul didactic de origine evreiască a fost reintegrat în învățământ, în timp ce școlile ebraice și-au reînceput activitatea.

Problema învățământului a fost un subiect deseori abordat de presa comunistă evreiască după 1945, menirea acestuia fiind de a *„reeduca tineretul școlar într-un spirit just, cinstit, democratic și o pregătire intelectuală cât mai bună, pentru a putea deveni elemente utile societății”*.[1377] La Cluj, se redeschide în 1945 școala elementară cu limba de predare română, dar cu cursuri de limbă ebraică. O școală profesională de grad mediu în domeniul construcțiilor de mașini s-a inaugurat cu sprijinul material al JOINT, împreună cu o altă școală de meserii. În octombrie 1946 și-a reînceput activitatea grădinița româno-ebraică. S-a reluat totodată și învățământul religios. Toate aceste instituții școlare evreiești și-au închis însă definitiv porțile în 1948, când, în urma instaurării regimului comunist, reforma învățământului a instaurat sistemul centralizat de stat și în acest domeniu.[1378]

Epurarea profesorilor universitari

Tensiuni erau nu doar în rândul studenților, ci și în rândul profesorilor de la Universitatea clujeană. Demn de amintit este cazul lui Nicolae Mărgineanu, conferențiar la Facultatea de Filosofie și Litere a Universității din Cluj, activist de bază al lui Maniu, vicepreședinte, împreună cu diplomatul Vasile Stoica, al Asociației Româno-Americane. Legăturile sale cu Occidentul au fost exploatate de colegii de la Universitatea din Cluj, care au început să-i facă reclamații la Ministerul Educației. Compromiterea acestuia a început încă din 1945, după refuzul de a colabora cu comuniștii, când Direcția Poliției de Siguranță solicita Poliției din Cluj „relațiuni asupra antecedentelor și activității politice actuale a profesorului Mărgineanu Nicolae”.[1379]

La 25 februarie 1945, într-un *Raport privitor la insinuările și acțiunile de subminare ale organizației comuniste universitare, puse la cale de Nicolae Mărgineanu, conferențiar la Universitatea clujeană și om de încredere a grupului N.Ț. manist*, Biroul Celulei Universitare scria despre amintitul profesor că a înșelat vigilența și buna credință a primului ministru Petru Groza, prin faptul că i-a fost prezentat de Radu Stoichiță, UTC-ist, ca fiind o persoană neutră, cu toate că în 1945 profesorul a refuzat să intre în Frontul Plugarilor sau în PCR. Nicolae Mărgineanu era împotriva afilierii politice de orice fel, nu că ar fi repudiat mișcarea de stânga. Făcuse chiar parte din asociația „Amicii URSS”, pe lângă apartenența la „Amicii Americii”. Prim-ministrul a fost avertizat la timp de tovarășul Daicoviciu asupra „caracterului necinstit și dubios al lui Mărgineanu”, iar Radu Stoichiță a fost admonestat.[1380] Profesorului i se imputa faptul că a fost în audiență la Groza pentru a împiedica prelungirea dreptului de ieșire la pensie a profesorului Ștefănescu Goangă[1381] și pentru a defăima și semăna neîncredere în membrii comuniști ai corpului didactic de la

---

1377 „Unitatea în cadrul școlii evreiești”, în *Unirea*, Anul I, Nr. 8, 21–22 decembrie 1945, p. 3.

1378 Gyémánt, *op. cit.*, p. 78.

1379 Nicolae Mărgineanu (1905–1980) – după licență și doctorat în filosofie la Universitatea din Cluj, a făcut stagii de specializare post universitare la Leipzig, Berlin, Hamburg, Paris și Londra, după care s-a reîntors în țară și a predat la catedra de psihologie a Universității din Cluj (1935). A fost, de asemenea, cercetător științific și bursier al fundației Rockefeller la Universitățile Duke, Yale, Columbia și Chicago în perioada 1932–1943, iar după întoarcerea în România a fondat psihologia muncii. Este suspendat de la catedră în timpul dictaturii legionare, „pentru combaterea rasismului la curs și în scris”. Între 1926–1947 a urcat în ierarhia universitară de la preparator la conferențiar la Facultatea de Filosofie și Litere a Universității din Cluj. Mărgineanu a fost închis în anul 1948, timp de 16 ani, pentru activitatea sa în Asociația Româno-Americană (A.R.A.) (Lidia Bodea, „În țara amnezicilor, uitucul e împărat”, în *Revista 22*, Revista Grupului pentru Dialog Social, Anul XV, Nr. 914, 14 septembrie 2007).

1380 Nu va mai fi acceptat de județeana din Sibiu în partid.

1381 Florian Ștefănescu-Goangă (1881–1958), fondator al psihologiei experimentale în România, cel ce a construit la Cluj un institut, o editură, o revistă și în cele din urmă o școală. În 1938 s-a comis asupra sa un atentat pus la cale de către studenții extremiști legionari (două gloanțe i-au perforat corpul), cu urmări pentru sănătatea sa („Odiosul atentat împotriva rectorului Universității din Cluj”, în *Patria*, Anul XX, Nr. 252, 30 noiembrie 1938, pp. 1, 8). A cunoscut și el închisorile comuniste, fiind încarcerat la Sighet între 1950 și 1955. Nu numai atât, i s-a confiscat apartamentul din București, i-au fost furate și arse bunurile. Casa de la Cluj nu i-a fost restituită niciodată. Există două memorii redactate după eliberarea din închisoare, în care invocă pensia mică ce nu-i permite să facă față existenței, bolile, nevoia tratamentului medical etc. și amintește realizările sale, construcțiile sale, munca sa, inclusiv faptul că a organizat la Cluj o Universitate muncitorească. Dezvăluie tratamentul la care a fost supus: a stat în închisoare 5 ani și două luni, fără să fie anchetat, n-a fost trimis în judecată, la eliberare i s-a spus că nu are nicio vină, dar la întoarcere constată că

Universitatea din Cluj, în special: Alexandru Roșca, Mihail Kernbach, Constantin Daicoviciu și Emil Petrovici.[1382]

Conform Biroului Celulei Universitare, Mărgineanu dorea ieșirea la pensie a profesorului Ștefănescu Goangă pentru a-i ocupa el locul de la catedra de Psihologie, dar întrucât la aceasta catedră l-ar avea ca și contracandidat pe tov. Roșca, era necesară și compromiterea acestuia. În al doilea rând, ca „agent manist", Mărgineanu dorea compromiterea conducerii comuniste a Universității și semănarea discordiei între guvern și profesori, pentru ca „reacționarii" să poată lucra nestingheriți și să pună mâna pe conducerea Universității.[1383]

Rămânerea în Universitate a profesorului Ștefănescu Goangă, *peste vârsta de pensie*, a fost cerută de către *membrii comuniști din Senatul Universitar*, după ce biroul celulei a constatat că prezența sa *din punct de vedere politic* este necesară, întrucât „ne dă un sprijin din cele mai prețioase în toate chestiunile universitare și mai ales în privința noilor numiri". Conducerea partidului comunist avea așadar „datoria" de a interveni pentru: 1. demascarea agentului provocator Nicolae Mărgineanu, aflat la acea dată în judecata consiliului de disciplină al Universității pentru „calomnie și abateri grave de la etica academică și științifică"; 2. prelungirea termenului de ieșire la pensie a profesorului Ștefănescu Goangă (viitor condamnat politic); 3. publicarea imediată a decretului de numire în postul de conferențiar a tov. Alexandru Roșca; 4. modificarea legii învățământului superior, pentru a permite prevenirea atmosferei reacționare din Universitate și pensionarea din oficiu a membrilor corpului didactic trecuți de o anumită vârstă și care s-au dovedit total neproductivi din punct de vedere științific și didactic și înlocuirea lor cu elemente capabile; 5. epurarea cel puțin a încă 2–3 reacționari notorii, ceea ce ar face ca și celorlalți să le dea de gândit. În legătură cu epurarea, Biroul celulei a propus o măsură „blândă" pentru epurat, dar foarte eficace pentru anihilarea reacțiunii: privarea de la dreptul de a alege și a fi ales și a face parte din comisiile de numire în Universitate.[1384] Între semnăturile „colegilor" universitari, descifrabile sunt ale lui Constantin Daicoviciu[1385] și Alexandru Roșca.

La 27 februarie 1946, la două zile după Raportul înaintat de Biroul Celulei Universitare, regionala Cluj a PCR cere cu disperare ajutor de la Comitetul Central al PCR: „*Tovarăși! Vă rugăm să dați ajutor tovarășului profesor decan Daicoviciu Constantin, membru al comitetului regional și un activist foarte bun. La fel, tov. Rector Emil Petrovici este un bun activist, tov. prof. Roșca este responsabil la ARLUS și face o muncă importantă. Tovarășii de la universitate ne dau un mare ajutor în muncă nostră printre români și la universitate. Reacțiunea caută să-i compromită. Campania este dusă contra tovilor și contra profesorilor democrați*".[1386] Campania era condusă de Mărgineanu, care avea trecere în fața primului-ministru, profesorul reușind să câștige prietenia băiatului lui Groza, „*cu care merge destul de des pe la d. Premier Groza și-l informează greșit și pe urmă vine la Cluj și face agitație între studenți și se folosește de numele dlui prim-ministru și spune că-l are de partea sa pe dl. Prim Ministru. Acest lucru produce mari nemulțumiri în rândurile tovilor și profesorilor democrați. Vă rugăm să le dați tot ajutorul ca să se poată înlătura elementele reacționare, ca aceste elemente să nu găsească ușile deschise peste tot.*"[1387]

Treptat, Mărgineanu intră în dizgrația autorităților, iar în septembrie 1947 este „comprimat" de la Universitate, adică locul său este scos din organigrama didactică. În aprilie anul următor este arestat, fiind

familia, formată din șapte persoane, i-a fost evacuată din apartament. N-a primit niciodată răspuns (Neculau, *op. cit.*, *loc. cit.*).

1382 „Raport privitor la insinuările și acțiunile de subminare ale organizației comuniste universitare, puse la cale de Nicolae Mărgineanu, conferențiar la Universitatea clujeană și om de încredere a grupului N.Ț. manist", în *Comitetul Regional PMR Cluj*, Inv. 1, Dos. 1/1945, f. 198–199.

1383 „*Acest lucru,* scria B.C.U., *a mai fost încercat de către un alt manist, profesorul Gheorghe Popovici, față de profesorul Gheorghe Parhon, însă a fost demascat la timp, de către tov. S. Cupcea*".

1384 *Comitetul Regional PMR Cluj*, Inv. 1, Dos. 1/1945, f. 198–199.

1385 Potrivit lui Ionuț Țene, lui Constantin Daicoviciu, devenit în 1946 Ministru al Economiei, i s-a dat pe mână și așa zisa epurare a universitarilor. „El este vinovat de pensionarea lui Romulus Vuia (la 60 de ani), a lui G. Giuglea, Onisifor Ghibu, Lucian Blaga și mulți alții. Pe lângă aceste fapte nelegiuite, și-a introdus toate neamurile (directe și indirecte) în Universitate." (Ionuț Țene, „Nicolae Mărgineanu în furtuna comunistă", http://www.napocanews.ro/2009/03/nicolae-margineanu-in-furtuna-comunista.html, accesat la 10.04.2019).

1386 Bodea, *op. cit.*, *loc. cit.*

1387 *Comitetul Regional P.R.M. Cluj*, Inv. 1, Dos. 9/1946, f. 31.

implicat în procesul „Marii Finanțe" (27 octombrie-2 noiembrie 1948), în care este acuzat de spionaj în favoarea „imperialiștilor occidentali".[1388] Pentru „crimă de înaltă trădare prin necredință, crimă de organizare și participare la organizațiuni de tip fascist politice și paramilitare, crimă de răzvrătire și crimă de complot în scop de trădare, de surparea ordinii constituționale și de răzvrătire", a fost condamnat la 25 de ani de închisoare, din care a executat 16. Acuzațiile, copiate din retorica standard a proceselor și sentințelor ce caracterizează primul val de instaurare a terorii comuniste în România, după cum scrie Lidia Bodea, nu aveau nimic comun cu realitatea. [1389]

După eliberare a scris mai multe cărți despre anii petrecuți în închisoare (Malmaison, Jilava, Pitești, Aiud și Gherla), un volum autobiografic și un alt volum, *Amfiteatre și închisori*, despre profesorii universitari alungați de la catedră sau închiși de comuniști. Deși a fost încadrat documentarist la Biblioteca Filialei Academiei, apoi numit director al Institutului de Științe Pedagogice, abia în anul 1971 i s-a permis să revină la catedra de psihologie a Universității din Cluj, având posibilitatea să predea și în afară, la Köln, Bonn și Hamburg. A fost invitat al fundației Rockefeller în anii 1979–1980. Diagnosticat cu cancer, se întoarce în țară, unde moare pe 13 iunie 1980.[1390]

Epurarea cadrelor didactice va continua și în 1947, când, sub pretextul reducerii cheltuielilor bugetare, s-a anunțat desființarea a peste 200 catedre, cu pensionarea pentru limită de vârstă sau punerea în retragere din oficiu a numeroase cadre didactice. Și acestor măsuri li s-a dat un caracter politic, fiind utilizate pentru scoaterea din învățământul superior a celor neînregimentați în partidele și organizațiile de stânga.[1391] PCR a repudiat astfel o serie de personalități, unele adevărate genii, dintre care îi amintim pe profesorii universitari Petre Sergescu[1392], Constantin Marinescu,[1393] Scarlat Lambrino[1394] și Sever Pop. În Monitorul Oficial Nr. 160/1948 era publicată o „importantă decizie" a Consiliului de Miniștri, care îi pedepsea pe acești patru profesori pentru „părăsirea țării". Odată cu retragerea cetățeniei române, lor le-au fost confiscate averile.[1395] Alături de aceștia, merită menționați câțiva dintre profesorii care au predat la universitățile clujene:[1396]

Nume, prenume	Scurtă bibliografie	Sentință
Ghibu Onisifor	Secretar general al Instrucției în Consiliul Dirigent, membru corespondent al Academiei Române din 1919. În perioada 1919–1945 a fost profesor de pedagogie la Universitatea din Cluj. A fost dat afară din învățământ în 1945 pentru activitatea dusă în 1917 în favoarea unirii cu Basarabia.	Arestat în martie 1945 (detenția în lagărul Caracal), a fost eliberat, apoi rearestat și condamnat de Tribunalul Militar Sibiu la 5 ani de închisoare. A fost grațiat în ianuarie 1958. A murit în decembrie 1972.

[1388] Ilarion Țiu, „Nicolae Mărgineanu, «spion al imperialiștilor»", http://istoriacomunismului.blogspot.com/2008/01/nicolae-margineanu-spion-al.html, accesat la 04.01.2019.
[1389] Bodea, *op. cit.*, *loc. cit.*
[1390] Țiu, „Nicolae Mărgineanu…", *loc. cit*.
[1391] Nedelea, *op. cit.*, p. 80.
[1392] Matematicianul Petre Sergescu (1893–1954), personalitate intens cultivată în Europa (membru al multor societăți și congrese academice), a fost primul român care a intrat în istoria științelor prin *Istoria matematicii*. Membru corespondent al Academiei Române (1937), din 1946 se stabilește în Franța (Octav Onicescu, *Pe drumurile vieții*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1981, p. 93).
[1393] Constantin Marinescu (1891–1982) – universitar de elită în istoria universală și reprezentant al României la congrese internaționale în materie – urmașul lui Iorga la conducerea Școlii Române de la Fontenay-aux-Roses (Paris), membru corespondent al Academiei (1928), a fost suprimat o dată cu Academia (1948). Dovadă că suprimarea era premeditată este lupta „stângii" din Academie (1947) pentru a nu i se mai prelungi mandatul de director. Trimis al Academiei Române și al Regatului României să reprezinte țara în Occident, va muri departe de țară (Petru Popescu Gogan, „Memento!", http://revista.memoria.ro/?location=view_article&id=351, accesat la 23.05.2019).
[1394] Scarlat Lambrino (1891–1964) – istoric și epigrafist, cu doctorat la Sorbona (1927), după o activitate rodnică de aproape 20 de ani la Universitatea din București, e trimis să conducă „Accademia di Romania a Roma" (1941–1947). Dezavuat de autoritățile acelui timp de la București, acesta s-a stabilit la Lisabona. A fost ales membru al Academiei Pontificale Române și al Academiei de Științe din Lisabona. Ales membru corespondent al Academiei Române în 1934, va fi suprimat o dată cu aceasta (*Ibidem*, *loc. cit.*).
[1395] „Retragerea cetățeniei române și confiscarea averii unor persoane aflate în străinătate. O importantă decizie a Consiliului de Miniștri", în *Adevĕrul*, Anul 62, Nr. 17.210, 14 iulie 1948, p. 4.
[1396] *Cotidianul*, Nr. 240 (4615), 10 octombrie 2006.

Rimiroiu Gheorghe	Fondator și director al Institutului de Microbiologie și Serologie din Cluj, a fost absolvent al mai multor facultăți, inclusiv a celei de Medicină din Cluj.	Arestat în 1950 și condamnat la 5 ani de închisoare, va deceda în detenție (1954). La fel și fratele său, mort în lagăr.
Jordáky Lajos	Profesor la Universitatea Bolyai din Cluj	Arestat și judecat în 1949 pentru „cosmopolitism-naționalism burghez”.
Marinescu Constantin	Directorul Institutului de Istorie Universală din Cluj și al Școlii Române din Fontenay aux Bois (Franța), membru corespondent al Academiei Române.	A reușit să fugă din țară. Condamnat în contumacie la 15 ani de închisoare.
Pamfil Eduard	Întemeietorul școlii românești de psihiatrie, profesor de psihiatrie la Cluj.	Arestat în 1956 pentru solidarizarea cu manifestațiile studențești anticomuniste de la Timișoara, a fost anchetat 10 luni fără a se aduna vreo probă împotriva sa. A fost condamnat, în cele din umă, la 2 ani și 10 luni de închisoare. Va redeveni profesor abia în 1963, la Institutul de Medicină din Timișoara.
Papilian Victor	Somitate a medicinii românești, fiu al generalului Constantin Papilian (n. 17 iun. 1888, Galați), om de litere gândirist, profesor universitar, director al Teatrului Național din Cluj (1928) și al Operei (1934–38). Membru al Partidului Social-Democrat, fidel lui Constantin-Titel Petrescu.	Arestat la 15 august 1952, a ieșit din închisoare bolnav, în 1954. A murit la 15 august 1956, la Cluj.
Iuliu Moldovan (1882–1966) [1397]	Medic, demnitar în Consiliul Dirigent al Ardealului, membru corespondent al Academiei Române (1920), fruntaș PNȚ, fost subsecretar de stat la Ministerul Muncii, Sănătății și Ocrotirilor Sociale, director al Astrei (1932–1947), profesor universitar la Cluj, întemeietorul Școlii de Igienă și Sănătate Publică din Cluj. A scris lucrări despre sistemul sanitar românesc.	Arestat la 5/6 mai 1950, a fost internat la Sighet pe timp de 24 luni, încadrat ulterior în Decizia MAI nr. 334/1951. Pedeapsa i-a fost majorată cu 60 luni. A fost eliberat la 5 iulie 1955.

Intolerant în fața oricărei forme de diversitate, comunismul a urmărit cu orice preț omogenizarea societății, care reclama în mod „firesc” lichidarea „elitelor”, a vârfurilor societății, adică exact a acelor segmente care asigură trăinicia dezvoltării unei societăți. Atenția prioritară era acordată, de data aceasta, „clasei muncitoare”, mai ușor de manevrat, în timp ce intelectualitatea era considerată ca o pătură și privită adesea cu suspiciune și ură. Exista o teamă față de intelectuali (care i-ar fi putut demasca).[1398]

II.3.8. Orașul Cluj în centrul evoluției vieții religioase din primul deceniu postbelic

În primele decenii ale secolului al XX-lea, atât pe teritoriul Vechiului Regat, cât și pe cel al Transilvaniei, putem vorbi despre o relativă toleranță religioasă.[1399] Biserica Ortodoxă, majoritară în Vechiul Regat, era stăpână pe viața religioasă a românilor. Prin adoptarea Legii nr. 54 /1928 pentru regimul general al cultelor se garantau libertatea tuturor cultelor istorice recunoscute (ortodox, greco-catolic, romano-catolic, reformat, evanghelic-luteran, unitarian, armeano-gregorian, mozaic, mahomedan), precum și funcționarea, în limitele legii, a asociațiilor religioase, adică a tuturor cultelor neoprotestante, inclusiv a celor interzise în anii precedenți. Această libertate va dispărea însă la scurt timp.

[1397] Rusan, *op. cit., loc. cit.*
[1398] Ioan Scurtu, Gheorghe Buzatu, *Istoria românilor în secolul XX*, Ed. Paideia, București, 1999, p. 561.
[1399] Pentru o scurtă perioadă de la apariția lor pe teritoriul țării, o serie de asociații religioase, denumite în limbajul de rând „secte”, s-au bucurat de un tratament tolerant (stiliștii, tudoriștii, inochentiștii, adventiștii, baptiștii, studenții în Biblie etc.). La scurt timp însă, încep primele semne ale intoleranței: sunt interziși penticostalii (1925), studenții în Biblie (1926) ș.a.

Viața religioasă în Transilvania de Nord în timpul Dictatului de la Viena (30 august 1940 – septembrie 1944)

Transilvania a fost prima regiune din Europa unde s-a emis un decret de toleranță religioasă, Edictul de la Turda din 1568, prin care se recunoștea, pentru prima dată, dreptul ca „fiecare să-și păstreze credința”[1400] ceea ce face ca Transilvania să fie „leagănul” toleranței religioase în Europa și în lume, fiind recunoscute 4 confesiuni oficiale sau „religii recepte”: Biserica Romano Catolică, Biserica Lutherană, Biserica Reformată, Biserica Unitariană. Sute de ani mai târziu, recensământul din anul 1930 ne oferă imaginea unei societati plurireligioase. Putem vorbi chiar de o regionalizare confesională: greco-catolicii, alături de reformați, se regăseau preponderent în Transilvania, musulmanii se aflau cu precădere în Dobrogea, iar mozaicii erau situați, în majoritate în Moldova.

După cedarea Transilvaniei de Nord Ungariei horthyste, spre deosebire de întreaga ierarhie bisericească ortodoxă română din Basarabia și Bucovina de Nord care s-a refugiat în România, episcopul ortodox român de la Cluj, Nicolae Colan, alături de episcopul Bisericii Române Unite de la Cluj, Iuliu Hossu, au rămas să înfrunte prigoana ocupanților maghiari. Aceștia au fost sufletul rezistenței în fața politicii de purificare etnică din timpul administrației militare ungare din Transilvania de Nord, care s-a concretizat și prin distrugerea lăcașurilor spirituale ale românilor. Acolo unde bisericile n-au fost distruse complet, au fost întrebuințate ca depozite. Teroarea aparatului de stat și polițienesc al regentului Miklós Horthy s-a dezlănțuit cu precădere împotriva Bisericii Ortodoxe și a Bisericii Greco-Catolice, Biserica fiind o puternică forță de menținere a unității și individualității spirituale a românilor și un puternic pilon de rezistență antihorthystă. Distrugerea Bisericii Române (a ambelor confesiuni) a reprezentat unul dintre scopurile de bază ale autorităților ungare, în dorința sa de deznaționalizare și maghiarizare forțată a populației românești. În consecință, încă din primele zile ale agresiunii din Transilvania de Nord Est, s-a abătut o cumplită teroare asupra instituțiilor religioase ale românilor, asupra slujitorilor altarului, precum și asupra maselor de credincioși. Din ordinul lui Horthy, majoritatea preoților români au fost alungați în România sau au fost nevoiți să se refugieze pentru a-și salva viețile.[1401] S-a urmărit supunerea credincioșilor români ortodocși Episcopiei ortodoxe maghiare de Munkacs, în scopul impunerii limbii maghiare ca limbă de cult, grăbindu-se astfel maghiarizarea românilor și rutenilor. După același principiu, Episcopia greco-catolică maghiară de Hajdudorog a încercat să-i supună pe credincioșii români greco-catolici.[1402]

În timpul regimului horthyst, legăturile dintre Episcopul Nicolae Colan (episcop al Episcopiei Vadului, Feleacului și Clujului), Nicolae Bălan (Mitropolitul ortodox român al Ardealului) și Iuliu Hossu, (episcopul Bisericii Române Unite din Cluj) s-au cimentat. În urma retragerii autorităților românești și după expulzările efectuate de ocupanții horthyști, precum și după refugiul multor români, ortodocșii au rămas foarte slăbiți în orașe, în special cei din Cluj, unde catedrala era goală în timpul slujbelor. Numărul lor extrem de redus a atras atenția autorităților horthyste, care au pus în discuție problema catedralei ortodoxe, motivând că ar fi suficiente celelalte două-trei biserici existente în oraș pentru a satisface nevoile de cult ale credincioșilor ortodocși. Existența catedralei, ca biserică ortodoxă română, era astfel amenințată, urmând a fi pusă în slujba unei confesiuni maghiare. Sesizând această amenințare, românii greco-catolici, preponderenți, s-au solidarizat cu frații ortodocși și au folosit o strategie de derutare a autorităților. Fiind serviciul religios programat ceva mai devreme în bisericile unite, după terminarea slujbelor în bisericile lor mergeau în corpore la catedrala ortodoxă, pentru a convinge autoritățile nu numai de numărul mare al românilor rămași sub ocupație, ci și de unitatea lor, peste deosebirile confesionale. Însuși Episcopul Iuliu Hossu, la intervenția Episcopului Nicolae Colan, își îndemna credincioșii:

1400 De acest tratament liberal nu s-au bucurat sabatarienii transilvăneni, ultimii dintre aceștia trecând la iudaism în 1868 pentru a fi feriți de prigoană.

1401 Din eparhia Clujului au fost izgoniți 13 preoți.

1402 *Istoria României. Transilvania*, pp. 1508–1510; Ioan M. Bota, *Istoria Bisericii Universale și a Bisericii Românești de la origini până astăzi,* Ediția a II-a, Ed. Viața Creștină, Cluj-Napoca, 2003, p. 479.

„Mai treceți și pe dincolo, pe la ortodocși!”[1403] Același lucru l-a făcut, cu îndrumarea superiorilor bisericești uniți, și președintele Reuniunii Mariane a studenților uniți, Ștefan Pop, așa încât tineretul român unit frecventa și catedrala ortodoxă.[1404]

Episcopii români rămași în eparhiile lor au fost supuși unor vexațiuni, umiliri și restricții de tot felul, unii plătind cu viața. Tratamentul așa-ziselor confesiuni române, adică al Bisericilor greco-catolice și greco-ortodoxe, din partea autorităților ungare a fost influențat de tensiunea relațiilor dintre Ungaria și România. În urma Dictatului de la Viena, 3 episcopate greco-catolice cu 927 parohii[1405] au trecut la Ungaria. Episcopatele care au fost înființate după 1918, atât cele greco-catolice, cât și cele greco-ortodoxe nu au fost însă recunoscute oficial de către guvernul ungar,[1406] averile lor putând fi oricând confiscate. Este și cazul Episcopiei Clujului, nerecunoscută, dar tolerată. Majoritatea episcopiilor și parohiilor, recunoscute sau nu, au suportat deposedări, în special de acele terenuri care le fuseseră atribuite prin reforma agrară română. Numai în jud. Cluj, în perioada 1940–1944, au fost luate 11 case parohiale, iar în 12 comune parohiile au fost deposedate de loturile lor.[1407]

BOR a fost întâmpinată cu mare neîncredere, atât de autorități, cât și de majoritatea populației maghiare. O răbufnire a acestei atitudini a fost în octombrie 1942, când în timpul unor demonstrații anti-românești la Cluj s-au spart cu pietre geamurile edificiilor episcopiilor ortodoxe și greco-catolice din oraș. Numeroase biserici ortodoxe au fost distruse și profanate de către populația maghiară. Mai mult, în perioada dominației horthyste s-au înregistrat numeroase arestări și expulzări de preoți ortodocși, emigrări în România atât a unor preoți, cât și a credincioșilor acestora, existând și cazuri de parohii suprimate de autorități pe motiv că ar fi creații oportuniste ale guvernului român cu scopuri politice. Libertatea de conștiință a credincioșilor ortodocși a fost deseori amenințată de autoritățile maghiare, cu scopul de a-i trece la Biserica catolică sau la cea reformată. Adeseori, de schimbarea confesiunilor religioase depindea acordarea unui serviciu sau menținerea în serviciul de stat ori acordarea unei pensii, scutirea de serviciul militar etc.[1408]

De o situație cu ceva mai bună s-a bucurat Biserica greco-catolică. Acest avantaj relativ nu se referă la tratamentul preoților, care erau supuși, la fel ca și cei ortodocși, persecuțiilor politice, confiscărilor și exproprierilor de bunuri, ci la tolerarea organizațiilor bisericești.

Însă calvarul bisericilor nu s-a încheiat cum au sperat toți românii, o dată cu eliberarea Transilvaniei de Nord de sub administrația horthystă și revenirea administrației românești.

Perioada 23 august 1944 – 6 martie 1945

După înlăturarea mareșalului Ion Antonescu prin lovitura de stat de la 23 august 1944, s-a revenit la Constitutia din martie 1923, care, la articolul 22, prevedea: *„Libertatea conștiintei este absolută. Statul garantează tuturor cultelor deopotrivă libertate și protecție, întrucât exercițiul lor nu aduce atingere ordinei publice, bunelor moravuri și legilor de organizare a Statului. Biserica creștină ortodoxă, precum și cea greco-catolică sunt biserici românești. Biserica Ortodoxă Romană, fiind religia marii majorități a românilor, este biserica dominantă în statul român, iar cea greco-catolică are întâietate față de celelalte culte”*.[1409]

1403 Aceeași strategie au folosit-o ambele Biserici și cu ocazia conferințelor religioase organizate în Postul Mare, atât de ortodocși, cât și de uniți. Programate în zile diferite, atât la unele, cât și la altele participau cu toții nedespărțiți (Silvestru Augustin Prunduș, Clemente Plăianu (coord.), *Cardinalul Iuliu Hossu,* Ed. Unitas, Cluj-Napoca, 1995, pp. 166–167).

1404 Bota, *op. cit.*, p. 482.

1405 Cuprinzând un număr de 1 milion 200 de mii de credincioși.

1406 Episcopatele nerecunoscute nu beneficiau de nici un fel de subvenții regulate din partea statului, primind doar din când în când unele sume net inferioare acelor acordate Bisericilor recunoscute.

1407 S-au aplicat discriminări și în ce privea salarizarea preoților români. Episcopul Nicolae Colan a fost salarizat abia din luna august 1941, în timp ce episcopul greco-catolic Iuliu Hossu a rămas în continuare fără nici un fel de salariu (*Istoria României. Transilvania*, p. 1511).

1408 *Ibidem*, pp. 1489–1490.

1409 „Constituția României din 1923”, publicată în *Monitorul Oficial*, Nr. 282/29 martie 1923.

Celelalte culte, cu o pondere mai mică în societatea românească, aparţineau în principal minorităţilor naţionale: cultul protestant evanghelic luteran german avea o Episcopie cu sediul la Sibiu; cultul evanghelic luteran maghiar se grupa în jurul superintendentului din Cluj; cultul protestant reformat avea o Episcopie la Cluj şi o Superintendenţă la Oradea; cultul protestant unitarian avea o Episcopie la Cluj; cultul mozaic avea în frunte un şef rabin cu sediul în Bucureşti; cultul mahomedan avea în frunte pe muftiu, cu reşedinţa la Constanţa. [1410]

În faza de tranziție către un regim totalitar (1944–1948), fie că a fost vorba de Gheorghe Gheorghiu-Dej, Vasile Luca, Emil Bodnăraş, Petru Groza, Petre Constantinescu-Iaşi, cu toţii au avut un rol însemnat în numirea și ascensiunea unor responsabili cu politica religioasă, prelați, conducători de asociații preoțești și a altor elemente supuse sau percepute ca docile, în scopul subordonării Bisericii. Dar pentru ca scopul acestora să poată fi transpus în realitate, începând din martie 1945 a fost pus la punct un întreg „eșafodaj legislativ" care să servească interesele conducerii PCR în domeniul relațiilor dintre stat și culte.[1411]

După cum ne amintim, încă din toamna anului 1944, sub pretextul epurării instituţiilor de fascişti, hitlerişti şi legionari, s-a ajuns la adoptarea unor acte normative de epurare prin care se înfiinţau comisii de verificare a tuturor instituţiilor, inclusiv a celor ecleziastice (clericii diferitelor culte erau asimilaţi funcţionarilor, fiind salarizaţi de la bugetul de stat). Astfel, la 8 octombrie 1944 a intrat în vigoare Legea nr. 486 privitoare la purificarea administraţiilor publice. Situaţia multor preoţi, inclusiv ierarhi de rang înalt, era acum dificilă datorită atitudinii avute în timpul guvernării antonesciano-legionare şi apoi antonesciene, mai ales după ce Convenţia de armistiţiu prevedea pedepsirea elementelor fasciste, hitleriste, colaboraţioniste etc. Pe de altă parte, Partidul Comunist, cunoscând influenţa pe care o aveau preoţii mai ales asupra ţărănimii, a urmărit atragerea acestora prin toate mijloacele posibile, chiar dacă Partidul trebuia să se transforme într-un purgatoriu al lor. Și a reușit. Un număr însemnat de fețe bisericești au fost gata să se facă prieteni cu „diavolul roșu" ca să treacă cu bine peste puntea „purificării".

PC şi-a inaugurat politica faţă de biserică prin admiterea privilegiului de a-i fi exceptate de la exproprierea statuată prin legea de reformă agrară din 1945 pământurile avute în proprietate ori în folosinţă. Comuniştii au pretins însă compensaţii pentru favoarea făcută. Aşa s-a ajuns ca unii preoţi să folosească altarul drept tribună de răspândire a ideilor şi lozincilor comuniste.

Relațiile dintre Biserica Ortodoxă Română și puterea comunistă în perioada primului deceniu postbelic au fost analizate și prezentate atât realist și obiectiv, cât și subiectiv, în funcție de background-ul religios sau confesional al autorilor, precum și de dispoziția obiectivă sau subiectivă a acestora în interpretarea datelor istorice. S-a publicat un număr impresionant de studii, motiv pentru care nu vom insista asupra acestui subiect în cadrul prezentului demers. [1412]

Perioada 6 martie 1945 – 1948

URSS a urmărit supunerea bisericii în toate statele intrate sub sfera sa de influență. În aceste condiții, bisericile creştine au avut două alternative: fie să lupte împotriva regimului în mod deschis, fie să adopte o poziție moderată, de „coabitare" cu regimul comunist. Dat fiind raportul inegal de forțe, precum și experiența țărilor vecine, Biserica Ortodoxă Română a eliminat prima variantă. Problema esențială a devenit supravietuirea Bisericii în cadrul unui regim ateu, chiar cu prețul unor compromisuri. Biserica Ortodoxă

[1410] Scurtu, *op. cit.*, *loc. cit.*

[1411] „Dezvăluiri, dezinformări şi divagaţii. Regimul comunist şi cultele religioase" (extrase din „Raportul final al Comisiei prezidenţiale pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România", de Sorin Ilieşiu, în octombrie 2005, text actualizat în ianuarie 2006 (Supliment, „Revista 22", Nr. 188, 21 martie 2006). Textul reprezintă, în cea mai mare parte, un rezumat concis al materialului documentar elaborat vreme de peste 12 ani de către Centrul Internaţional de Studii asupra Comunismului din cadrul Fundaţiei Academia Civică/Memorialul Victimelor Comunismului şi al Rezistenţei.

[1412] Vezi Adrian Nicolae Petcu, „Bibliografia postdecembristă referitoare la Biserica Ortodoxă Română în perioada regimului comunist (1945–1989)", în *Partidul, Securitatea...*, pp. 395–427; Burleigh, *op. cit.*, p. 326; Vezi Lavinia Stan, Lucian Turcescu, „Religious education in Romania", în *Communist and Post-Communist Studies*, Nr. 38 (2005); Dudu Velicu, *Biserica ortodoxă în perioada sovietizării României. Însemnări zilnice I. 1945–1947*, Arhivele naționale ale României, București, 2004.

Română a făcut un asemenea compromis cu regimul, ceea ce i-a asigurat conviețuirea, însă după cum va scrie Dennis Deletant, în dauna autorității ei morale.[1413] Totuși, nu toate bisericile au avut posibilitatea sau dorința de a alege acest drum.

Înglobarea României în spațiul de hegemonie sovietică prin instaurarea regimului comunist a avut consecințe profunde asupra tuturor cultelor religioase, întrucât comunismul inaugura un regim ateist care reclama eradicarea religiei și distrugerea bisericilor, în ciuda faptului că poporul român era un popor profund religios. Realizarea societății comuniste nu era posibilă în condițiile existenței unei ideologii alternative celei comuniste, motiv pentru care Biserica a fost considerată un obstacol major în calea impunerii modelului sovietic.

La scurt timp după 6 martie 1945, Partidul Comunist Român a început o campanie de secularizare, încercând să transforme țara într-un stat ateu de-a lungul liniei marxist-leniniste. Educația religioasă a intrat sub controlul autorităților comuniste prin instituții bine organizate. La doar câteva zile, prin Legea nr. 188 din 24 martie 1945, se înființa Ministerul Cultelor, ca minister independent. Un departament de culte religioase exista din perioada pre-comunistă, sub denumirea Ministerul Educațiunii Naționale, Cultelor și Artelor, el continuând să existe, acum sub această nouă titulatură, fiind însă transformat într-o agenție de stat care se ocupa de un control strict asupra afacerilor religioase din țară.

La 12 mai 1945 a fost adoptată Legea nr. 384 privind organizarea și funcționarea Ministerului Cultelor, care avea ca principale atribuții supravegherea și controlul cultelor și asociațiilor religioase, organizarea, administrarea și controlul învățământului religios, conservarea și restaurarea bisericilor.

Direcția Generală a Cultelor avea în subordine două direcții, una pentru cultele ortodox și greco-catolic, alta pentru cultele romano-catolic, reformat, evanghelic-luteran, unitarian, armeano-gregorian, mozaic, mahomedan, baptist (art. 9). De asemenea, mai avea un serviciu pentru asociații religioase și un corp de inspecție și control.[1414]

În noul context istoric, preoții aveau chemarea de a călăuzi poporul, însă doar acei care au înțeles bine că *„democrația s-a instaurat pentru totdeauna în România, că singurele organizații legale erau cele din cadrul FND, care apărau democrația, toate organizațiile de dreapta fiind dizolvate pentru că politica lor n-a corespuns intereselor largi ale țării."*[1415] Preotul nu mai putea fi indiferent la politică. Țara mergea, scria presa comunistă clujeană, pe drumul „democrației", iar preoțimea trebuia să-i urmeze calea. Clerul era chemat să facă politică, însă una favorabilă poporului, slujind „democrației".[1416] Pentru rezolvarea acestor situații, biserica a solicitat sprijinul autorităților administrative. Alianța biserică-administrație publică locală a funcționat cu randament maxim, la fel ca și în deceniile anterioare. Delegatul Ministerului Cultelor, părintele Niculescu, le-a adresat prefecților un apel în care le cerea să conlucreze intens cu biserica pentru a putea înlătura „mentalitatea șovină infiltrată în preoții reacționari". Împreună cu preoții „democrați", prefecții erau chemați să imprime populației o nouă concepție „democratică".[1417]

În scopul supunerii vieții religioase, PC s-a folosit de un număr impresionant de preoți,[1418] pe care i-a folosit ca agenți de influență. Toți preoții rămași în slujbe trebuiau să fie „democrați". Între democrație și creștinism exista, potrivit discursului comunist, o înțelegere totală, creștinismul fiind de la început cea mai democratică învățătură din lume. În viziunea preotului „democrat" Grigore Colnic, *„creștinismul este profund democratic,[…] dar și democrația, care e la cârma țării, e profund creștină. De aceea clerul trebuie să susțină și s-o ajute să se întărească, din toate puterile sale. Numai prin biruința totală a unei largi democrații se poate ajunge la biruința adevăratului creștinism în viața popoarelor.*"[1419] Și dacă unii ierarhi și preoți s-au molipsit de spiritul dictaturilor, abătându-se de la adevărurile fundamentale ale

[1413] Deletant, *op. cit.*, p. 71.
[1414] „Legea nr. 384 pentru organizarea și funcționarea Ministerului Cultelor", în *Colecțiune...,* 1945, pp. 904–911.
[1415] P. Constantinescu-Iași, „Preotul român și democrația", în *Adevărul Ardealului*, Nr. 6, 12 aprilie 1945, p. 3.
[1416] Pr. Constantin Sfaicu, „Clerul trebuie să facă politică?", în *Plugarii*, Nr. 10, 19 ianuarie 1945, p. 4.
[1417] „Conferința prefecților", în *Adevărul Ardealului*, Nr. 5, 5 aprilie 1945, p. 7.
[1418] Din cei 175 de preoți ai regiunii Iași, unul singur (Ilarion Argatu) a refuzat să intre în partid. La Patriarhia Română din București activa „o foarte stalinistă și agresivă organizație de partid" (cf. Ion Zubașcu, „Sub patriarhul Justinian Marina, toți preoții regiunii Iași au fost membri PCR", în *România liberă*, Nr. 4196, 10 ianuarie 2004).
[1419] Pr. Grigore Colnic, „Creștinismul și democrația", în *Plugarii,* Anul II, Nr. 15, 31 ianuarie 1945, p. 2.

creştinismului, „democrația" comunistă întruchipa creştinismul adevărat. Drept urmare, preoții erau datori să dea un concurs nelimitat pentru lucrarea de purificare și înlăturare a „răului" din Biserică, pentru binele clerului, „pentru întărirea democrației și pentru fericirea poporului".[1420]

Prima ocazie însemnată s-a ivit cu prilejul alegerilor parlamentare din 19 noiembrie 1946. Pe fondul luptei pentru anihilarea clerului refractar, autoritățile s-au arătat incredibil de binevoitoare față de credincioșii oprimați în ultimii zeci de ani. Statul a acordat acum, temporar, dreptul de a funcționa ca asociații unui număr important de grupări religioase, care fuseseră crunt persecutate sub regimul Ion Antonescu. Tuturor li s-a cerut să-și prezinte mărturisirea de credință și să-și precizeze poziția față de stat. Dintre acestea, patru confesiuni neoprotestante au primit statutul legal de culte: Biserica Creştină Baptistă, Biserica Adventistă de Ziua a 7-a, Biserica lui Dumnezeu Apostolică-Penticostală din Bucureşti și cea din Arad, urmate de Biserica Creştină după Evanghelie – cu două ramuri. Alte grupări au fost considerate „secte" (martorii lui Iehova, nazarinenii, adeventiştii reformişti, spiriții) sau „grupări anarhice" (Oastea Domnului și stiliştii, din cadrul Bisericii Ortodoxe; betaniştii, din Biserica Reformată; penticostalii disidenți, din Biserica Penticostală; mai târziu acestora aveau să li se adauge „treziții" din Biserica Baptistă), iar activitatea lor a fost interzisă de-a lungul întregii perioade comuniste.[1421]

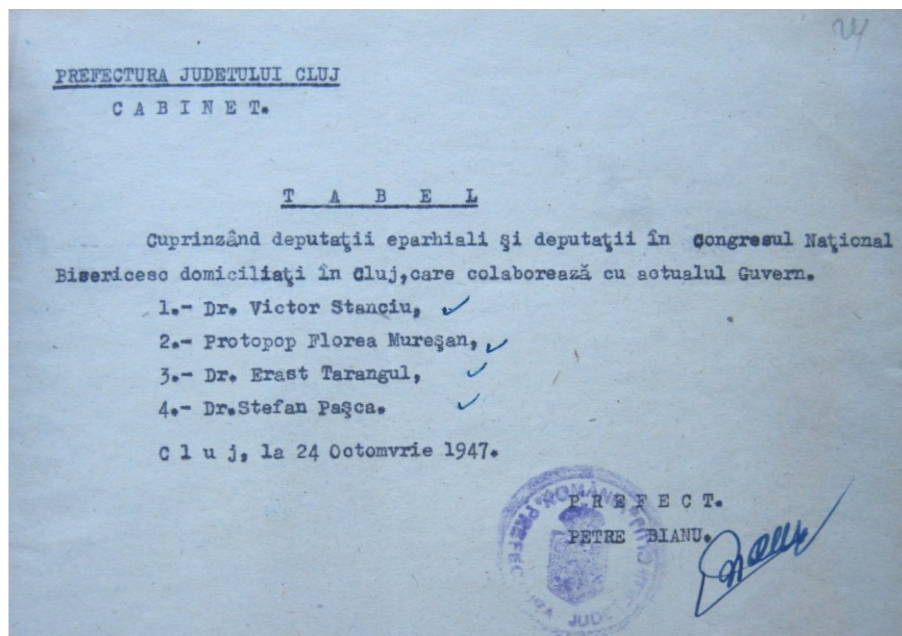
Astfel, după intrarea în legalitate a celor 4 culte neoprotestante, în zilele de 28 și 29 septembrie 1946 (în timpul Conferinței de Pace de la Paris), Martorii lui Iehova (care au primit personalitate juridică la 11 iulie 1945) au ținut primul lor congres național în România la Arenele Române din Bucureşti. Direcțiunea Căilor Ferate Române a fost de acord să pună la dispoziție un tren special pentru delegații la congres și chiar să reducă cu 50% costul biletului![1422] Însă în anul următor autoritățile erau din nou pe urma lor, fiind acuzați de „propagandă nihilistă și contra Statului", datorită declarațiilor zis – antiguvernamentale: „*guvernul nu mai este, și dacă este, atunci e numai un guvern de draci, hoți etc. Singurul guvern este al lui Iehova*".[1423] Martorii nu se poziționau împotriva guvernului țării, ci acordau prioritate unui „guvern" de o altă natură, unei autorități spirituale, lucru de neînțeles pentru comuniști.

Deși mulți preoți, foști legionari sau membri ai diverselor partide politice s-au înrolat cu abnegație în rândurile Partidului Comunist, direct sau prin intermediul diverselor organizații sindicale sau culturale, Blocul Partidelor Democrate a întâmpinat mari greutăți din partea preoților în timpul alegerilor din 19 noiembrie, majoritatea fiind „reacționari", atât cei ortodocşi, cât și cei greco-catolici.[1424] Așa s-a ajuns ca, în anul următor, clerul și ierarhii să fie divizați în grupări definite în funcție de colaborarea sau necolaborarea cu puterea politică. „*Sunt preoți care colaorează cu noi, fie de jos, fie de sus; noi avem nevoie de ei,* se spunea într-una dintre ședințele comuniștilor clujeni din 1947. *Cei reacționari trebuie demascați fără deosebire, pentru greșelile lor lumești, nu pentru că sunt preoți.*"[1425]

În 1947, Ministerul Afaceilor Interne solicita Inspectoratului General Administrativ, Circumscripția III Cluj,[1426] tabele cu deputații din Congresul Național Bisericesc și deputații eparhiali, împărțiți în trei categorii: deputații apropiați regimului, deputații neapropiați regimului, deputații fără atitudine politică.[1427] Dintre cei ostili regimului, îi amintim pe cei din județul Cluj: dr. Liviu Pop, Dr. Romul Cândea, dr. Ioan Goia, preot Ioan Baciu, dr. Vasile Sava.[1428]

Situația se va tempera puțin după dizolvarea Partidului Național Țărănesc. Unii preoți, recunoscuți în trecut ca fiind susținători ai lui Maniu, au fost folosiți la „demascarea" acestuia. PC va admite ulterior că această metodă n-a dat roade, preoții „zicând ca PC, dar făcând ca reacțiunea". [1429]

[1420] *Ibidem*, *loc. cit.*
[1421] Spânu, „Sectele...", p. 118; „Dezvăluiri...", *loc. cit.*
[1422] *Anuarul martorilor lui Iehova 2006*, Watchtower Bible and Tract Society of New York, p. 254.
[1423] *Parchetul General...*, Dos. 6/1947, f. 59.
[1424] Țărău, Bucur, *op. cit.*, p. 319.
[1425] *Comitetul Regional PCR Cluj*, Inv. 2, Dos. 1/1947, f. 144.
[1426] Circumscripția III Cluj cuprindea județele: Cluj, Mureş, Năsăud, Turda, Someş.
[1427] *Inspectoratul General Administrativ*..., Dos. 52/1947, f. 3.
[1428] *Ibidem*, f. 12–13.
[1429] *Comitetul Regional PCR Cluj*, Inv. 2, Dos. 9/1947, f. 26.

PREFECTURA JUDETULUI CLUJ
C A B I N E T.

T A B E L

Cuprinzând deputaţii eparhiali şi deputaţii în Congresul Naţional Bisericesc domiciliaţi în Cluj, care colaborează cu actualul Guvern.

1.- Dr. Victor Stanciu,
2.- Protopop Florea Mureşan,
3.- Dr. Erast Tarangul,
4.- Dr. Stefan Paşca.

C l u j, la 24 Octomvrie 1947.

P R E F E C T.
PETRE BIANU.

ANSJC, Fond *Inspectoratul General Administrativ Circ. III Cluj*, Dos. 52/1947, f. 24

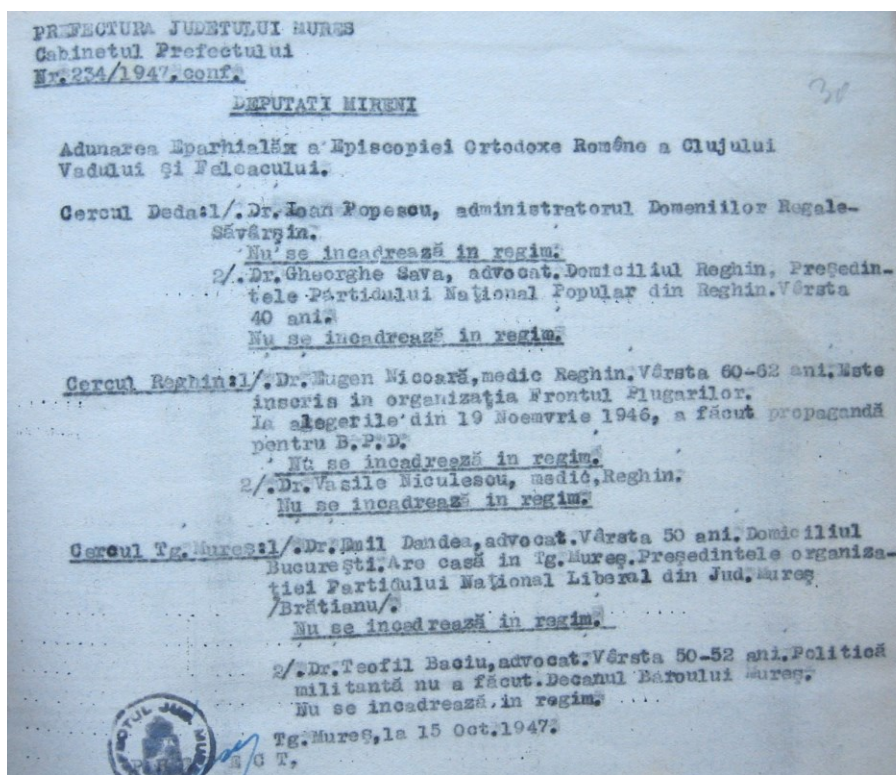
INSPECTORATUL GENERAL ADMINISTRATIV
Circumscripţia III-a Cluj

T A B E L
de deputaţii eparhiali ne apropiaţi regimului

Nr. crt.	Numele şi pronumele	Domiciliul: Comuna	Domiciliul: Judeţul	Caracterizări speciale
		JUDETUL CLUJ		
1.	Dr. Liviu Pop	Cluj	Cluj	
2.	Dr. Romul Cândea	Cluj	Cluj	
3.	Dr. Ioan Goia	Cluj	Cluj	
4.	Preot Ioan Baciu	Cluj	Cluj	
5.	Dr. Vasile Sava	Cluj	Cluj	
		JUDETUL MURES		
6.	Dr. Emil Dandea	Târgu Mureş	Mureş	Preşedintele organizaţiei partidului Naţional Lib. Brătianu din jud. Mureş
7.	Dr. Teofil Baciu	Târgu Mureş	Mureş	Politică militantă nu a făcut.
8.	Dr. Vasile Nicolescu	Reghin	Mureş	
9.	Dr. Eugen Nicoară	Reghin	Mureş	Este înscris în organizaţia Frontului Plugarilor. La alegerile din 19 Nov. a făcut propagandă pentru B.P.D.
10.	Dr. Gheorghe Savu	Reghin	Mureş	Preşedintele Partidului Naţional Popular din Reghin.
11.	Protopop Teodor Ciuruş	Târgu Mureş	Mureş	a ţinut legătură cu cercurile naţional-ţărăniste.
		JUDETUL NASAUD		
12.	Protopop Ioan Bustea	Bistriţa	Năsăud	
13.	Atanasie Bejan	Bistriţa	Năsăud	
14.	Dr. Vasile Covrig	Bistriţa	Năsăud	

./.

ANSJC, Fond *Inspectoratul General Administrativ Circ. III Cluj*, Dos. 52/1947, f. 12

PREFECTURA JUDETULUI MURES
Cabinetul Prefectului
Nr.234/1947,conf.

DEPUTATI MIRENI

Adunarea Eparhială a Episcopiei Ortodoxe Române a Clujului Vadului și Feleacului.

Cercul Deda:1/.Dr.Ioan Popescu, administratorul Domeniilor Regale-Săvârșin.
Nu se incadrează in regim.
2/.Dr.Gheorghe Sava, advocat.Domiciliul Reghin, Președintele Partidului Național Popular din Reghin.Vârsta 40 ani.
Nu se incadrează in regim.

Cercul Reghin:1/.Dr.Eugen Nicoară,medic Reghin.Vârsta 60-62 ani.Este inscris in organizația Frontul Plugarilor.
La alegerile din 19 Noemvrie 1946, a făcut propagandă pentru B.P.D.
Nu se incadrează in regim.
2/.Dr.Vasile Niculescu, medic,Reghin.
Nu se incadrează in regim.

Cercul Tg.Mureș:1/.Dr.Emil Dandea,advocat.Vârsta 50 ani.Domiciliul București.Are casă in Tg.Mureș.Președintele organizației Partidului Național Liberal din Jud.Mureș /Brătianu/.
Nu se incadrează in regim.
2/.Dr.Teofil Baciu,advocat.Vârsta 50-52 ani.Politică militantă nu a făcut.Decanul Baroului Mureș.
Nu se incadrează in regim.

Tg.Mureș,la 15 Oct.1947.
S/C T,

ANSJC, Fond *Inspectoratul General Administrativ Circ. III Cluj*, Dos. 52/1947, f. 30

Într-o notă informativă din 28 iulie 1947 se solicita supravegherea îndeaproape a tuturor preoților și ridicarea din mijlocul țărănimii a celor periculoși regimului democratic.[1430] Pentru înlăturarea acestora, Partidul Comunist a întreprins alte modificări ale legislației anterioare. Astfel a adus o nouă lege de organizare a BOR, a pregătit eliminarea clerului refractar regimului prin pensionarea acestuia în baza Decretului din 17 mai 1947 și a legalizat intervenția samavolnică împotriva ierarhiei superioare a Bisericii, prin Decretul 166/1947. Un „progres serios" de la finalul anului 1947 s-a făcut și în cunoașterea și studierea metodelor și organizațiilor „reacțiunii" prin descoperirea unei serii de „secte" religioase, a căror activitate a început să fie urmărită îndeaproape.[1431]

Înlăturarea clerului în urma refuzului de a deveni masă de manevră în mâna puterii politice nu a fost o invenție comunistă. Situația se prezenta asemănător și în timpul domnitorului Alexandru Ioan Cuza. Controlul politic al Bisericii Ortodoxe s-a dezvoltat alături de structurile instituționale ale statului român. Fiecare regim și-a impus propriii oameni în ierarhia bisericească, iar clericii care s-au opus interferenței politice în Biserică au fost concediați. Așa a fost posibil ca Biserica să ajungă să legitimeze regimurile politice, în timp ce puterea s-a folosit de religie pentru a-și atinge scopurile.[1432] Regimul comunist n-a făcut altceva decât să dezvolte modalitățile de supunere a întregii vieți religioase românești.

Viața religioasă în Republica Populară Română

Anul 1948 a marcat debutul ofensivei legislative în domeniul cultelor. Zecile de decrete adoptate în acest an reglementau nu numai principiile fundamentale ale organizării cultelor (regimul general al cultelor, organizarea Ministerului Cultelor), ci și prevederile canonice ale acestora prin intervenția în

[1430] *Comitetul Regional PMR Cluj*, Inv. 1, Dos. 10/1946, f. 43.
[1431] *Comitetul Regional PCR Cluj*, Inv. 2, Dos. 9/1947, f. 29.
[1432] Astfel, de exemplu, așa cum a subliniat Lucian Leuștean, în perioada interbelică primul Patriarh român s-a implicat activ în viața politică, ca prim-ministru a trei guverne și membru al regenței regale. Liderii politici în continuare au urmat o abordare similară față de Biserică, ținând seama de configurația religioasă a țării și influența Bisericii Ortodoxe în cadrul societății românești (Lucian N. Leuștean, „The Political Control of Orthodoxy in the Construction of the Romanian State, 1859–1918", în *European History Quarterly*, 2007, SAGE Publications, London, Vol. 37(1), pp. 61–80).

numirile şefilor cultelor (ortodox, mozaic, musulman) și ale profesorilor din institutele teologice. La 2 martie 1948, Legea Cultelor era iarăși modificată, iar noul art. 18 prevedea că „toate cultele sunt datoare a face servicii religioase atât la solemnitățile naționale prevăzute prin legi sau jurnale ale Consiliului de Miniștri, cât și la cele ocazionale, comunicate prin Ministerul Cultelor"; atât arhiereii, cât și preoții erau obligați ca, la intrarea în funcțiune, să jure „a fi credincioși poporului și de a apăra RPR împotriva dușmanilor din afară și dinăuntru".[1433]

Similar alegerilor precedente, cu ocazia alegerilor parlamentare din 28 martie 1948 s-au operat o serie de arestări în rândul persoanelor considerate ostile regimului. Alături de acuzații precum: „membru PNȚ, a dus o campanie antidemocratică", membru PNL, membru al „Frontului Plugarilor, simpatizant PNȚ Maniu", „titelist, agită spiritele contra regimului", „fost legionar", găsim, la rubrica „*apartenență politică*": „preot – lansează zvonul desființării bisericilor", „sectant Martor al lui Iehova, îndemna populația să nu voteze", „penticostalist, propagandist antidemocrat"; „sectant Martor al lui Iehova, propaga idei antidemocratice". Dintre cele 71 de persoane arestate, 36 sunt membri, simpatizanți ai PNȚ sau legionari deveniți țărăniști, 15 sunt „martori ai lui Iehova",[1434] 2 preoți și un „penticostalist".[1435] Martorii lui Iehova sau penticostalii au ajuns astfel să fie închiși alături de foștii lor persecutori, care erau arestați din cauza legăturilor cu vechiul regim.

Numărul mare de arestați din rândul martorilor lui Iehova poate fi înțeles în contextul unui nou val de represiuni pe care aceștia l-au avut de îndurat, încă din martie 1947, când MAI a trimis tuturor prefecților din Transilvania de Nord, următorul Ordin circular: „*Ministerul este informat că Asociația culturală «Martorii lui Iehova», prin manifestațiile sale, a depășit scopul pur cultural prevăzut în statute, luând caracterul unei secte religioase care desfășoară o propagandă contrară ordinei publice și siguranței Statului. Pentru aceste motive, sunt în curs de îndeplinire formele legale pentru ridicarea personalității juridice* (primită la 11 iulie 1945) *și desființarea acestei Asociații [...] Avem onoarea a vă ruga să binevoiți a lua măsuri să se interzică orice întruniri sau manifestații publice ale acestei Asociații*".[1436]

La 30 martie 1948 au fost convocați în Capitală toți înalții ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Române, în frunte cu mitropoliții Justinian Marina al Moldovei, Nicolae al Ardealului, Vasile al Banatului și Emilian al Sucevei, pentru a depune, în fața primului ministru, jurământul de credință față de Republica Populară Română. Alături de aceștia, jurământul este depus și de către Moses Rosen, șef-rabin al Cultului Mozaic, Iacob Nehmet, muftiu al musulmanilor, Vastken Balgian, arhimandrit șef al cultului armeano-gregorian, Ioan Dan, Președintele Uniunii Baptiste, Dumitru Florea, președintele Uniunii Adventiste, precum și o delegație a Uniunii Creștinilor după Evanghelie.[1437]

În ciuda tuturor îngrădirilor, noua Constituție din 13 aprilie 1948 părea a fi, la o privire sumară, colacul de salvare. Aceasta, bazată pe Constituția sovietică din 1936, a reprezentat însă produsul tipic al aplicării în viața politică românească a doctrinei și ideologiei comuniste, după etalonul sovietic. Constituția nu mai acorda un statut privilegiat Bisericii Ortodoxe Române, aceasta având un tratament egal cu celelalte biserici și culte. Deși prevedea la articolul 27 *garantarea libertății* conștiinței și a libertății religioase, prin noua legislație au fost recunoscute un număr limitat de culte.[1438]

[1433] Ministerul Cultelor și Artelor. Direcția Studii, http://www.arhivelenationale.ro/images/custom/image/serban/Culte%20final.pdf, p. 5, accesat la 14.03.2018; „Dezvăluiri...", *loc. cit.*

[1434] Iehoviștii au anunțat în 1948, într-o zi fixă, la ora 12 noaptea, sfârșitul lumii. După miezul nopții, îndrumătorii comuniști i-au „demascat" și au internat pe toți liderii iehoviști la casa de nebuni a Clinicii din Cluj (ANSJC, Fond *Comitetul Regional PMR Cluj,* Inv. 2, Dos. 2/1948, f. 17). La fel s-a întâmplat cu ortodocșii care au căzut pradă „epidemiei de minuni" cu „măgărița", „sfinții pe geamuri", „Fântânile minunate" și „convorbirile cu Maica Domnului" din vara anului 1949, care au fost considerați demenți, și, drept urmare, s-a hotărât internarea lor (Adrian Nicolae Petcu, „Securitatea și Cultele în 1949", în *Partidul, Securitatea și Cultele 1945–1989*, Ed. Nemira, București, 2005, p. 217).

[1435] „Inspectoratul general de siguranță Cluj, Tabele cu persoane arestate", în *Inspectoratul de Poliție Cluj*, Inv. 399, Dos. 660/1948, f. 3–7.

[1436] Ordinul circular Nr. 14558 A, din 31 martie 1947, în *Inspectoratul General Administrativ...*, Dos. 2/1947, f. 11.

[1437] Lăcustă, *op. cit.*, p. 18.

[1438] *Monitorul Oficial,* partea I, Nr. 87 bis din 13 aprilie 1948.

În acord cu principiile Constituției s-a adoptat Decretul Nr. 177 din 4 august 1948 pentru regimul general al cultelor religioase. În textul Decretului se evita nominalizarea cultelor recunoscute, dar se condiționa recunoașterea acestora de întocmirea și aprobarea unor noi statute de funcționare (art. 14).[1439] Decretul, care va rămâne valabil pentru următoarele decenii, garanta formal libertatea de conștiință și libertatea religioasă pe tot cuprinsul României, statul având, la nivel declarativ, alte sectoare de activitate decât imixiunea sa în forul intim al cugetării cuiva.[1440] Articolele 2–4 stipulau următoarele:

– ura confesională manifestată prin acte care stânjenesc liberul exercițiu al unui cult religios recunoscut constituie un delict ce se pedepsește conform legii;
– nimeni nu poate fi urmărit pentru credința sa religioasă sau pentru necredința sa. Credința religoasă nu poate împiedica pe nimeni de a dobândi și exercita drepturi civile și politice și nici nu poate scuti pe nimeni de la obligațiunile impuse de legi;
– nimeni nu poate fi constrâns să participe la serviciile religioase ale unui cult.[1441]

Decretul pleca de la prezumția de vinovăție a tuturor cultelor, prevăzând următoarele: oricine putea să aparțină oricărei religii sau să îmbrățișeze orice credință religioasă „dacă exercițiul ei nu contravine Constituției, securității și ordinei publice sau bunelor moravuri”. Cultele religioase sunt libere să se organizeze și pot funcționa liber, dar sub aceeași condiție: „dacă practicile și ritualul lor nu sunt contrare Constituției, securității sau ordinii publice și bunelor moravuri”. Astfel, statul prelua în întregime conducerea problemelor ecleziastice, iar Ministerul Cultelor era mai mult decât un for de supraveghere și control.

Conform art. 21, șefii cultelor, precum și mitropoliții, arhiepiscopii, episcopii, superintendenții și alții cu funcții asemănătoare, aleși sau numiți, nu puteau fi recunoscuți în funcții decât în baza aprobării Prezidului Marii Adunări Naționale, dată prin decret, la propunerea Guvernului, în urma recomandării Ministerului Cultelor. Înainte de intrarea în funcțiune, toți aceștia aveau obligația de a depune jurământul de credință în fața ministrului cultelor.[1442]

Noua lege stipula reducerea numărului cultelor recunoscute de stat de la 60, cum prevedea legea din 1928, la doar 14. Între cele nerecunoscute s-au aflat cel greco-catolic, Martorii lui Iehova, precum și unele culte neoprotestante, considerate a fi „periculoase pentru ordinea de stat”.

Conform art. 37 al prezentului decret, dacă cel puțin 10% din numărul credincioșilor comunității locale a unui cult trec la alt cult, comunitatea locală religioasă a cultului părăsit pierde de drept o parte din patrimoniul său, proporțională cu numărul credincioșilor care au părăsit-o, și această parte proporțională se strămută tot de drept în patrimoniul comunității locale a cultului adoptat de noii credincioși. Dacă cei care părăsesc comunitatea locală alcătuiesc majoritatea, biserica (locașul de închinăciune, casa de rugăciuni), precum și edificiile anexe, aparțin de drept comunității locale a cultului nou adoptat, cealaltă avere cuvenindu-se celor două comunități locale în proporția arătată la alineatul precedent. Dacă cei trecuți de la un cult la altul reprezintă cel puțin 75% din numărul credincioșilor comunității locale a cultului părăsit, întreaga avere se strămută de drept în patrimoniul comunității locale a cultului adoptat, cu drept de despăgubire pentru comunitatea locală părăsită, proporțional cu numărul celor rămăși fără a se socoti biserica (locașul de închinăciune, casa de rugăciuni) și edificiile anexe; această despăgubire va fi plătită în termen de cel mult 3 ani de la stabilirea ei. Cazurile prevăzute în acest articol urmau să fie constatate și soluționate de judecătoria populară a locului.[1443]

Potrivit unei adrese din 28 octombrie 1948 a Ministerului Cultelor către MAI, trecerea de la un cult la altul se putea face individual și în grupe (capi de familie). În cazul trecerilor greco-catolice la ortodoxism ele se fac în grup. În unele comunități locale (parohii) greco-catolice, se scria în amintita adresă, ele „ating uneori procentul de 100% și cea mai mare parte trec de 75%. Acest lucru are drept urmare desființarea

[1439] *Ibidem*, Nr. 178 din 4 august 1948.
[1440] „Libertatea credinței religioase”, în *Adevĕrul*, Anul 62, Nr. 17.217, 22 iulie 1948, p. 1.
[1441] „Regimul comunist și cultele religioase”, *loc. cit.*
[1442] *Ibidem*, *loc. cit.*
[1443] *Monitorul Oficial,* Nr. 204 din 3 septembrie 1948.

virtualmente a acestor parohii, iar averea, împreună cu biserica și edificiile înconjurătoare, urmează să revină, odată cu credincioșii, comunității locale (parohiei) ortodoxe. În consecință, trecerile în discuție fac să dispară comunitatea greco-catolică locală, chiar și dacă n-ar exista credincioși izolați".[1444] De actul unirii se făcea vinovată „mișcarea de mase", constatându-se astfel dispariția cultului greco-catolic.

Dacă facem o paralelă, în anul 1941 doar 52 de greco-catolici au trecut la ortodoxism și 14 ortodocși la catolici (11 la greco-catolici, 3 la romano-catolici), conform tabelului de mai jos. Pe locul doi al preferințelor greco-catolicilor s-a situat baptismul (13 greco-catolici și-au părăsit cultul pentru a îmbrățișa această confesiune).[1445] „Mișcările de mase" invocate în 1948, care au determinat în unele locuri un „procentaj de 100%" dintre greco-catolicii unei localități să îmbrățișeze ortodoxismul, față de câteva zeci de persoane care și-ar fi schimbat confesiunea în condiții normale, ilustrează măsurile coercitive la care au fost supuși greco-catolicii pentru a-și părăsi confesiunea.

Primăria Municipiului Cluj **15 Ianuarie 1940.**

SCHIMBĂRI DE CONFESIUNI

		La												
		ort.	gr. cat.	cat.	ref.	luth.	unit.	moz.	bapt.	adv.	creștini după evangh.	alții	fără	Total
De la	Ort.		11	3	1			2	2				1	20
	Gr. cat.	52		5	1				13	5	3			79
	Cat.	22	27		7		4	2						62
	Ref.	25	50	28		2	4		2	19	1			131
	Luth.	6	3	1										10
	Unitarieni		6	6	3									15
	Mozaic	9	8	20	10	6	4							57
	Baptist	4	1											5
	Fără		2	1		1				1				5
	Total	118	108	64	22	9	12	4	17	25	4		1	384

Buletinul Oficial al Municipiului Cluj, Anul XV, Nr. 2, 15 ianuarie 1940, p. 4

În 1948, concomitent cu adoptarea Legii cultelor, pentru a asigura o umbră de legalitate imixtiunii în viața bisericilor din România, a fost adoptat Decretul Nr. 178 din 4 august, prin care Ministerul Cultelor se reorganiza ca „serviciu public prin care Statul își exercită dreptul de supraveghere și control pentru a garanta folosința și exercițiul libertății conștiinței și libertății religioase". Art. 2 prevedea că „recunoașterea cultelor se face de către Guvern, prin Ministerul Cultelor". Art. 4 stipula posibilitatea exercitării dreptului de supraveghere și control prin „delegați speciali" pe lângă organele centrale sau pe lângă așezămintele cultelor.[1446] Funcționarii Ministerului/Departamentului Cultelor și, în special, împuterniciții, reprezentanții Departamentului în țară, au fost adversarii direcți cu care s-au confruntat deservenții de cult și credincioșii din România în perioada comunistă. Rolul lor nu era acela de a veghea la buna desfășurare a vieții religioase, cum clamau reprezentanții puterii, ci acela de a supraveghea îndeaproape activitatea cultelor și de a aplica măsurile antireligioase ale regimului, care își propusese să dea o mână de ajutor „procesului firesc" – profețit de teoreticienii marxiști – de dispariție a sentimentelor religioase și a bisericilor în noua societate comunistă.[1447]

[1444] „Copie de pe Adresa Nr. 39.766 din 28 octombrie 1948 a Ministerului Cultelor, către MAI", în *Buletinul Oficial al Județului Cluj*, Anul LXVIII, Nr. 12, 30 noiembrie 1948, p. 141.
[1445] *Buletinul Oficial al Municipiului Cluj*, Anul XV, Nr. 2, 15 ianuarie 1940, p. 4.
[1446] *Ibidem*, *loc. cit.*
[1447] Florentina Budeancă, *Cultul Baptist din Transilvania între 1948–1989 în memoria colectivă (județele Cluj, Maramureș, Bistrița-Năsăud și Sălaj)*, Rezumat teză de doctorat, Cluj-Napoca 2009, p. 7.

Decretul Nr. 358 pentru stabilirea situației de drept a fostului cult greco-catolic, din 2 decembrie 1948, prevedea, ca efect al „revenirii comunităților locale (parohii) ale cultului greco-catolic la cultul ortodox român", desființarea organizațiilor centrale și statutare ale acestui cult: Mitropolia, Episcopiile, capitlurile, ordinele, congregatiunile, protopopiatele, mănăstirile, fundațiunile, asociațiunile, precum și orice alte instituții și organizații, sub orice denumire.

Averea mobilă și imobilă aparținând organizațiilor și instituțiilor amintite, cu excepția expresă a averii fostelor parohii, revenea Statului român, care le putea lua în primire imediat. O comisie inter-departamentală urma să hotărască destinația acestor averi, putând atribui o parte din ele Bisericii Ortodoxe Române sau diferitelor ei părți componente.[1448]

După aceste evenimente, sensibil la prigoana religioasă, filosoful C. Rădulescu-Motru descria, în 1949, situația religiei la acea dată. Deși trecuseră doar patru ani de la instalarea regimului, comunismul a persecutat în mod persistent toate instituțiile religioase, fără deosebire: creștine, musulmane, mozaice etc. *„Religia, sub orice formă, a fost socotită nu numai ca inutilă, dar ca o adevărată pervertire a culturii omenești. Ea nu face decât să abată mintea poporului de la cunoașterea adevăratelor lor interese. În special credințele ei mistice în nemurirea sufletelor și viața viitoare servesc burgheziei ca un fel de narcotic pentru adormirea celor săraci și nenorociți. În consecință, bisericile creștine au fost închise, sau devastate, iar slujitorii lor batjocoriți, închiși, ori siliți prin teroare să se facă vinovați de apostazie."* [1449]

Cei care s-au pus la adăpost prin înscrierea în PC sau în partidele umbrelă ale acestuia vor fi și ei permanent supravegheați. *„În ceea ce privește popii,* opina Gheorghiu-Dej, *dacă sunt gata să lepede sutana și dacă au convingeri materialiste, putem admite să rămână în partid. Trebuie, de asemenea, să facem o excepție cu aceia pe care îi lăsăm să rămână preoți pentru nevoile luptei noastre religioase, dar ei nu trebuie să participe la ședințele organizațiilor de bază".*[1450] Cadrele care au terminat teologia erau considerate elemente periculoase și erau puse sub supraveghere, „pentru a nu devia de la linia partidului în privința educării copiilor".[1451]

Preocupați de educația tineretului, pentru a-şi uşura activitatea în viitor, în privința cultelor neoprotestante s-a încercat recrutarea elevilor de la diferitele institute de pregătire ale cultelor, pentru ca ulterior, când aceștia urmau să devină pastori și eventual să avanseze în ierarhia cultelor, să servească drept instrumente în politica de influențare a cultelor respective.[1452]

Pe toată perioada regimului comunist din România, Partidul a controlat, în ciuda complexității acestei sarcini, întreaga activitate religioasă, folosindu-se de toate pârghiile, atât prin organele de represiune, cât și prin cele administrative, reprezentate de împuterniciții cultelor sau de organele locale de partid. Totuși, din diverse motive, până în anul 1950 au fost recunoscute următoarele culte: ortodox, reformat, luteran, unitarian (sinodo-presbiterial), mozaic, armeano-gregorian, musulman, creștin de rit vechi, evanghelic (confesiune augustană), baptist, penticostal, creștin după Evanghelie, adventist de ziua a șaptea. Cultul romano-catolic, în lipsa unei recunoașteri oficiale, a fost tolerat până la sfârșitul epocii comuniste.

Libertatea religioasă a fost consfințită, la nivel teoretic, după cum ne-am obișnuit deja, și de Constituția din 1952. La prima vedere, legislația constituțională comunistă nu a ignorat protecția unor drepturi fundamentale ale persoanei, însă acest deziderat s-a realizat doar la nivel formal, printr-o simplă

[1448] *Monitorul Oficial*, Nr. 281 din 2 decembrie 1948.
[1449] Dumitrescu, *op. cit.*, *loc. cit.*
[1450] Camelia Moraru et al. (ed.), *Stenogramele ședințelor Biroului Politic și ale Secretariatului Comitetului Central al PMR, 1949*, Vol. II, Studiu introductiv Ioan Scurtu, Arhivele Naționale ale României, București, 2003, p. 263.
[1451] ANSJC, Fond 1 *Primăria Municipiului Cluj-Napoca*, Dos. 3 – 7 XII. 1950–27 XII 1951, p. 54.
[1452] Elis Neagoe-Pleşa, Liviu Pleșa, „Cultele neoprotestante din România în perioada 1975–1989", în Adrian Nicolae Petcu (coord.), *Partidul, Securitatea și Cultele, 1945–1989*, Editura Nemira, București, 2005, pp. 350–394. Încă din 1948 în planurile și programele de învățământ la diverse nivele au fost introduse ca discipline obligatorii filosofia marxistă, materialismul dialectic și istoric, istoria partidului comunist (bolșevic), ateism etc., în locul unor discipline considerate „burgheze" și „reacționare", precum istoria și filosofia religiei. Odată cu aceasta au fost excluse o serie de cadre didactice valoroase, considerate indezirabile pentru regimul comunist.

dispoziție în textul Constituției, fără a exista alte norme care să garanteze protecția reală a drepturilor consacrate. [1453]

Împotriva prozelitismului, prin prozelitism

Problema prozelitismului, cu variantele sale – misionarismul şi catehizarea, a fost în atenția regimului comunist pe toată durata celor 45 de ani. Asupra ei s-a insistat și datorită faptului că este o activitate constantă a cultelor religioase aproape imposibil de urmărit. Împuternicitul de culte avea sarcina de a diferenția un serviciu divin comun de unul care putea fi etichetat ca prozelitism. Prin interzicerea prozelitismului, se încearca nu protejarea de acțiunile prozelite ale altor culte, de „furtul de credincioşi", ci îngrădirea unei acțiuni care duce direct la mărirea numărului de credincioși. Cea mai importantă acțiune „prozelită" era însă dusă de statul comunist care dorea scoaterea cetățenilor de sub influența religiei, indiferent sub ce formă se afla aceasta. Chiar și prozelitismul care exista era în mare parte controlat și în unele cazuri chiar orchestrat de către stat.[1454]

Una din cele mai mari acțiuni prozelite a fost „revenirea" greco-catolicilor la Biserica Ortodoxă, acțiune aflată direct sub organizarea și autoritatea statului. Un alt exemplu îl reprezintă cazul neoprotestant. Recunoaşterea celor patru Biserici neoprotestante de către statul comunist poate fi încadrată în această acțiune de a controla numărul de credincioşi. Permițând cultelor neoprotestante să existe în limitele legii, statul comunist își asigura un permanent element de șantaj pentru cultele tradiționale. În fapt, aceste două acțiuni prin care statul intervine brutal în viața cultelor se soldează cu foarte multe probleme pentru administrația Ministerului Cultelor. De la sfârșitul lui 1948 se intentifică supravegherea acțiunilor încadrate sub titulatura de prozelitism. Cultele vizate sunt în special cel romano-catolic și cele neoprotestante.

Au fost identificați 6 factori mai importanți care au determinat politica religioasă comunistă:

– ponderea organizației religioase,
– dispoziția acesteia de a se subordona/conforma cerințelor autorității politice și posibilitatea de a o infiltra și controla prin intermediul poliției politice,
– problema dependenței de o autoritate străină,
– loialitatea sau lipsa de loialitate a unui cult religios în timpul celui de-al doilea război mondial,
– configurația etnică a țării,
– cultura politică dominantă.[1455]

De aici a rezultat și tratamentul diferențiat pe care regimul l-a aplicat diferitelor culte.

Desființarea Bisericii Greco-Catolice (Unite). Biserica romano-catolică. Cultele protestante și neoprotestante

1. Desființarea Bisericii Greco-Catolice (Unite)

Desființarea Bisericii Unite constituia și înaintea venirii la putere a comuniştilor un obiectiv declarat al ortodoxiei, însă BOR nu avea pârghiile necesare pentru îndeplinirea „revenirii". Ajutorul potrivit a venit din partea Partidului Comunist, care și-a declarat ca prioritate scoaterea în afara legii a catolicismului.

[1453] Poziția Uniunii Sovietice referitoare la religie, implementată implicit și în România, a rămas aceeași și după moartea lui Stalin, survenită în 1953. Potrivit hotărârilor Comitetului Central al Partidului din 10 noiembrie 1954, semnate de prim-secretarul N. Hrușciov și apărute în Pravda, „*Partidul comunist se sprijină pe singura concepție cu adevărat științifică despre lume, marxism-leninismul, iar fundamentul teoretic al acestuia, materialismul dialectic, nu poate adopta o atitudine indiferentă și neutră față de religie, aceasta din urmă fiind o ideologie totalmente străină științei*" (Jean Meyendorff, „Sfidarea statului comunist", http://www.crestinortodox.ro/editoriale/sfidarea-statului-comunist-70401.html, accesat la 14.04.2023). În aceste condiții, credincioșii și-au continuat lupta pentru supraviețuire.
În 1955, guvernul a acordat o amnistie, iar majoritatea celor închiși pe motive religioase au fost eliberați. Libertatea aceasta însă a fost de scurtă durată. Din 1957 până în 1964 prigoana a reînceput. Deși în 1964 s-a acordat o altă amnistie, libertatea a fost de scurtă durată, întrucât între anii 1968–1974 s-au făcut și mai multe arestări.

[1454] „Dezvăluiri...", *loc. cit.*

[1455] *Ibidem.*

În vederea aplicării acestui proiect, un rol însemnat a revenit înaltului cler ortodox, care *„respingea ideea competiției religioase și pleda pentru o uniformizare spirituală în sensul instaurării unei hegemonii național-confesionale*”.[1456]

Un pretext pentru o ripostă energică a comuniștilor români împotriva catolicilor a fost dat de discursul papei Pius al XII-lea de la începutul anului 1948, pe fondul alegerilor din Italia, când comuniștii italieni aveau șanse reale să ajungă la conducerea politică. Au urmat numeroase declarații publice ale liderilor de partid și de stat care prevesteau prigoana anticatolică. Astfel, în „Raportul" său din 9 aprilie 1948 asupra Proiectului de Constituție făcut în fața Marii Adunări Naționale, Gheorghe Gheorghiu-Dej lansează un atac furibund împotriva catolicismului, descriind Vaticanul ca fiind un instrument al imperialismului american: „*Papa de la Roma va găsi, fără îndoială, motive să critice Constituția noastră pentru că ea nu concordă cu tendința Vaticanului de a se amesteca în treburile interne ale diferitelor țări sub pretext de păstorire a drept-credincioșilor catolici. Masele de credincioși de orice religie din țara noastră știu că noua Constituție le acordă dreptul de exercitare nestingherită a confesiunii lor. În locul prigoanei religioase, al cărui focar este de secole Vaticanul,[1457] Constituția Republicii Populare Române proclamă libertatea religioasă. De aceea, credincioșii de orice religie privesc cu încredere regimul democratic popular și Constituția lui. Tocmai acest lucru îi supără și îi nemulțumește pe cei de la Vatican. Noi rămânem însă nepăsători față de «criticele» și supărările imperialiștilor și slugoilor lor, ale marilor capitaliști și ale Vaticanului. Ceea ce contează pentru noi este părerea poporului. Această părere, poporul și-a exprimat-o cu prilejul alegerilor pentru Marea Adunare Națională*”.[1458]

La 17 iulie 1948, România a denunțat unilateral Concordatul cu Vaticanul. În replică, în luna iulie 1949, Vaticanul i-a excomunicat pe comuniști.

În ziua de 1 octombrie 1948 a avut loc la Cluj, la Liceul „George Barițiu", un Congres al slujitorilor cultului greco-catolic, care împărtășeau ideea „reîntregirii". Congresul s-a pronunțat pentru unirea celor două Biserici românești, pentru revenirea la vechea biserică părintească, nu pentru lichidarea Bisericii Unite. Reîntregirea Bisericii Ortodoxe, prin trecerea în rândul acesteia a Bisericii Greco-Catolice, a fost oficializată în ziua de 21 octombrie 1948, data împlinirii a 250 de ani de la Unirea cu Roma (1698), sărbătorindu-se tocmai anularea acestei Uniri. În acest fel, cu ajutorul Bisericii Ortodoxe, deși ne ferim să culpabilizăm întreaga Biserică și pe toți credincioșii ortodocși, regimul a manipulat contopirea celor două Biserici, proces în care a fost folosită Securitatea pentru a smulge consimțământul clerului unit.[1459]

Protestele n-au întârziat să apară. Astfel, la 24 octombrie populația din comuna Lăpușul-Românesc și comuna Groși (jud. Someș) a manifestat în grupuri mari de mai multe sute de persoane împotriva unificării celor două biserici, luându-i la bătaie pe delegații trimiși pentru colectarea adeziunilor. În replică, au fost arestate 45 de persoane, sub conducerea colonelului de securitate Mihail Patriciu, cumnatul primului primar clujean, Tudor Bugnariu și a locot. Ioan Rusu și au fost trimiși în comune preoți și învățători „cu nivel politic ridicat, dintre cele mai bune și de încredere elemente", pentru înlocuirea celor ridicați.[1460] Toți cei care s-au declarat împotriva contopirii au fost luați în colimatorul Securității.

Pentru a descuraja acțiunile de protest din toată țara, la scurt timp după „reîntregire", în zilele de 26 și 27 octombrie 1948, au fost arestați toți cei șase Episcopi greco-catolici. Siguranța și apoi Securitatea,

---

[1456] Ostilitățile anticatolice postbelice s-au manifestat cu o virulență crescândă. Participarea ierarhilor ortodocși din Răsărit la festivitățile instalării noului Patriarh ortodox al Moscovei a declanșat, în 1945, o avalanșă de articole anticatolice, care pot fi considerate un preludiu publicistic la ceea ce se va întâmpla după transformarea României într-un stat comunist (Silvestru Augustin Prundus ș.a., *Cardinalul Iuliu Hossu*, Editura Unitas, Cluj-Napoca, 1995, p. 288).

[1457] Vaticanul a condamnat ateismul și bolșevismul, ceea ce în practica pastorală presupunea excomunicarea, aplicată în 1949 sub Papa Pius al XII-lea.

[1458] Aceleași acuzații vor aduce anchetatorii Securității înaltului cler romano-catolic („Raport asupra Proiectului de Constituție făcut în fața Marii Adunări Naționale", în *Scânteia,* Nr. 1144, 13 iunie 1948).

[1459] Încălcându-se astfel art. 38 din Decretul nr. 177/1948 pentru regimul general al cultelor religioase, „trecerile de la un cult la altul sau părăsirea unui cult, sunt libere" (*Monitorul Oficial*, Nr. 204 din 3 septembrie 1948). Vezi Anthony Rhodes, „Resistance in Rumania", în *Spectator*, 199:6755 (1957:Dec. 13) p. 827.

[1460] *Parchetul General...*, Dos. 5/1948, f. 71–72.

acuza Biserica Greco-Catolică că e una dintre „citadelele reacționarismului", care face „agitație antisovietică", îndemnându-și credincioșii „la rezistență și nesupunere" față de guvern.[1461]

Situația politică a județului Cluj era caracterizată, în raportul politic din această lună, drept „o continuă ascuțire a luptei de clasă", care s-a manifestat atât în orașul Cluj, cât mai ales la sate. „Reacțiunea" a avut o serie de manifestări deschise, legate, în primul rând, de problema unificării bisericilor și abia apoi de reforma învățământului și de campania de colectări. În oraș, unii preoți, în afară de împrăștierea zvonurilor despre lichidarea religiei, au rostit cuvântări „antidemocratice" legate de problema bisericii greco-catolice. Unii au dus o intensă activitate de agitație în biserici în legătură cu problema unificării, iar la sate chiaburimea a opus rezistență dârză. În cartierul Cetățuie a fost aruncată în aer crucea de piatră de pe deal, în timp ce în biserica Universității din Cluj, preotul Pandrea a spus că regimul va transforma în curând toate bisericile în grajduri. Atât în oraș, cât și în județ, cetățenii primeau prin poștă sau la pragul ușii scrisori prin care erau îndemnați, „sub amenințarea afuriseniei", să formeze lanțuri de 25 de oameni, înregimentându-se în organizația Sfântul Anton. În cercurile „reacționare" maghiare și evreiești erau agitații pe tema desființării orei de religie în școli, spunându-se că de aici până la desființarea religiei mai este doar un pas.[1462]

Fidelitatea uniților față de Biserica lor a avut drept consecință o brutală campanie de distrugere a acesteia. Numeroși preoți, înalți ierarhi greco-catolici, călugări și călugărițe, care s-au opus abuzurilor declanșate de cele două decrete, vor fi întemnițați, unii pierzându-și viața în închisorile comuniste. Copiii familiilor unite au fost exmatriculați din licee și universități, marginalizați, scoși din serviciu, angajați ca simplii muncitori.

Demn de amintit este cazul Cardinalului Iuliu Hossu. După ce s-a opus cu eroism la „întoarcerea" credincioșilor greco-catolici români la Biserica Ortodoxă, la 1 octombrie 1948 a dat un Decret de Excomunicare (ipso facto) a participanților la Adunarea de la Cluj a celor 37 (de fapt au semnat doar 36 dintre participanți) de preoți greco-catolici, care urmau să hotărască ruperea greco-catolicilor români de Biserica Romei. În aceeași lună a fost arestat. Atât autoritățile comuniste, cât și conducerea BOR i-au propus scaunul de mitropolit al Moldovei în schimbul renunțării la credința catolică. Refuzând trecerea la ortodoxie, Episcopului Iuliu Hossu i s-a stabilit domiciliul obligatoriu la diferite locații, iar în 1950 a ajuns la penitenciarul din Sighet. În anul 1955 a fost dus la Curtea de Argeș, iar în anul 1956 la Mănăstirea Ciorogârla, apoi la Căldărușani, unde a stat cu domiciliu obligatoriu până la sfârșitul vieții.[1463] Autoritățile comuniste i-au propus în 1969 să meargă la Roma pentru a fi investit Cardinal, dar să nu se mai întoarcă în țară. A refuzat însă oferta pentru a rămâne alături de credincioși.[1464]

Existența legală a Bisericii Unite s-a încheiat la 2 decembrie 1948, când Prezidiul Marii Adunări Naționale a adoptat Decretul nr. 358 pentru „stabilirea situației de drept a fostului cult greco-catolic". Diocezele și instituțiile sale au fost desființate, iar clădirile încredințate Bisericii Ortodoxe. Bisericile unite au fost predate Bisericii Ortodoxe, în timp ce mănăstirile au fost închise.[1465]

În anii '50, Biserica Ortodoxă Română s-a angrenat într-o amplă campanie împotriva Vaticanului, papa fiind prezentat ca un exponent al imperialismului, iar propagarea catolicismului ca o expresie a încercărilor Suveranului Pontif de a distruge credința strămoșească, ortodoxă, a românilor.[1466] La rândul

[1461] Scurtu, *op. cit.*, *loc. cit.*

[1462] *Comitetul Județean PMR Cluj*, Dos. 2/1948, f. 55.

[1463] Alexandru Mircea, Pamfil Cârnațiu, Mircea Todericiu, *Biserica Română Unită*, Madrid, 1952, p. 318.

[1464] Alexandru Pintelei, „Cardinalul Iuliu Hossu: un suflet pentru Cristos", http://www.viata-crestina.ro/index.php/2006/01/31/cardinalul-iuliu-hossu-un-suflet-pentru-cristos/, accesat la 30.08.2012.

[1465] La 1 decembrie Biserica Română Unită avea următoarea situație: cca. 2.000.000 credincioși, 1.900 parohii și cca. 1.000 filii, cu 1.900 de biserici deservite de 1835 de preoți; 9 ordine călugărești cu 28 de case, 424 călugări și călugărițe; 20 de școli liceale pentru băieți, 14 licee de fete; 4 azile și orfelinate; 6 tipografii (Bota, *op. cit.*, pp. 484–485); vezi și Ioan-Marius Bucur, Lavinia Stan, *Persecuția Bisericii Catolice din România. Documente din Arhiva Europei Libere, 1948–1960,* Editia a II-a, revăzută și adăugită, Târgu-Lăpuș, Ed. Galaxia Gutenberg, 2005.

[1466] Scurtu, *op. cit.*, *loc. cit.*

lor, oficialitățile statului român au organizat un proces împotriva „spionilor Vaticanului”, în septembrie 1951.[1467]

Prin desființarea Bisericii Unite, folosindu-se de uneltele comuniste din țară, Uniunea Sovietică a tăiat puntea de legătură între România și Occident. Cu toate acestea, Cultul greco-catolic a continuat să existe de-a lungul celor 41 de ani de interdicție, iar Papa a continuat să numească înalți ierarhi ai acestui cult. Mulți preoți oficiau slujbe în clandestinitate sau frecventau bisericile romāno-catolice (maghiare). Alții însă din oportunism, au ocupat funcții importante în cadrul Bisericii Ortodoxe. [1468]

Clerul greco-catolic a continuat să caute să obțină recunoașterea cultului de către Statul român, însă fără succes, cultul greco-catolic rămânând interzis în perioada 1948–1989.[1469]

2. Biserica romano-catolică

După interzicerea Bisericii greco-catolice, BOR a vehiculat teza necesității unificării tuturor Bisericilor creștine din România sub conducerea Patriarhului.[1470] Reținerea treptată a tuturor episcopilor uniți marca intensificarea luptei anticatolice generalizate și căutarea de modalități adecvate în vederea anihilării Bisericii romano-catolice din România. Se susținea că bisericile, în special clerul catolic, coaliza forțele reacționare contrare regimului, biserica romano-catolică susținând reacțiunea maghiară din Transilvania de Nord. Totuși, în timp ce cultul greco-catolic era prigonit, cele aparținând minorităților naționale (romano-catolic, calvin, luteran, mozaic etc.) au fost tratate cu oarecare îngăduință de statul român. Vor fi însă atent monitorizate.

Supravegherea Bisericii Romano-Catolice decurgea din acțiunea constantă a slujitorilor acestei Biserici de a integra credincioșii greco-catolici care refuzau să „revină” la Biserica Ortodoxă. Împuterniciții monitorizau constant localitățile unde exista populație care aparținuse Bisericii Greco-Catolice. Credincioșii erau urmăriți la ce biserică participă la serviciul religios, dacă au contacte cu foști preoți greco-catolici nereveniți sau cu preoți romano-catolici. Orientarea spre romano-catolicism, în loc de a se reduce, era în plină creștere.

Clerul romano-catolic a dat mult de furcă comuniștilor clujeni, fiind mai „afurisit” decât cel ortodox sau greco-catolic: „*Trebuie acordată atenție clerului, dar mai cu seamă clerului catolic, care este cel mai reacționar, în urma legăturii sale cu Vaticanul*”, se reamintea în cadrul unei ședințe din 10 iunie 1947.[1471] După doi ani era nevoie de măsuri mai drastice pentru stoparea activității acestuia. În luna ianuarie 1949, prin decizia Consiliului de Miniștri Nr. 1.770/1949, a fost desființată Asociația Femeilor Romano-Catolice „Caritas” din Cluj, care își avea sediul pe strada Kogălniceanu nr. 6. Bunurile imobiliare au fost trecute în patrimoniul statului.[1472] În același an, în cursul unei ședințe a Secretariatului CC al PMR din 16 mai, Ana Pauker se pronunța pentru ruperea relațiilor diplomatice cu Vaticanul, sugerând invocarea pretextului că unii preoți ar fi comis infracțiuni de drept comun. Propune cu această ocazie compromiterea unor

---

[1467] „Sentința în procesul grupului de spioni și trădători în slujba statelor imperialiste”, în *Scânteia*, seria III, Anul XIX, Nr. 1777, 6 iulie 1950, p. 1.

[1468] În 1956 Episcopii Iuliu Hossu, Ioan Bălan și dr. Alexandru Rusu au întocmit un memoriu pentru repunerea Bisericii Unite în drepturi. La 12 august 1956 Episcopul Alexandru Rusu a săvârșit o liturghie publică în Cluj, în Piața Universității, la care au participat peste 3000 de credincioși. Drept consecință pentru îndrăzneala de a-și fi manifestat public credința greco-catolică, alături de alți preoți și credincioși din țară, Episcopul a fost condamnat de Tribunalul Militar Cluj la 25 de ani temniță grea, executată la Gherla, unde-și va găsi sfârșitul (1963) (Bota, *op. cit.*, pp. 476, 489).

[1469] Urmările măsurilor de discriminare religioasă se resimt și în prezent. În cazul primului recensământ post-comunist din 1992, în comparație cu anul 1930, greco-catolicii aproape au dispărut (1% față de 8%). Diminuarea drastică a ponderii Bisericii Greco-Catolice a rezultat în urma scoaterii brutale în afara legii. Reacordarea statutului de confesiune recunoscută nu a însemnat și recuperarea proporției deținute în perioada interbelică. Două generații s-au scurs și memoria colectivă nu a permis acest lucru. Același fenomen de scădere accentuată îl înregistrează și credincioșii mozaici. Biserica care a avut cel mai mult de câștigat din aceste mutații structurale a fost Biserica Ortodoxă – creșterea fiind de 12 puncte procentuale („Evoluția fenomenului…”, p. 110).

[1470] *Studii Teologice*, Seria a II-a, Nr. 7–8, septembrie–octombrie 1951, p. 453, *apud* William Totok, „Episcopul, Hitler și Securitatea” (I), în *Observator cultural*, Nr. 252–253/ 21 decembrie 2004 – 3 ianuarie 2005.

[1471] *Comitetul Regional PCR Cluj*, Inv. 2, Dos. 1/1947, f. 144.

[1472] *Inspectoratul de Poliție Cluj*, Inv. 1171, Dos. 9/1949, f. 388.

preoți catolici prin înscenarea unor infracțiuni. Teohari Georgescu, în schimb, se pronunța pentru infiltrarea preoțimii cu agenți și informatori ai Securității.[1473] Gheorghiu-Dej este încântat de aceste propuneri, adăugând că aparatul de Securitate trebuie să contribuie la izolarea vârfurilor clerului de restul preoților și de enoriași. Pentru a-i da planului de compromitere o coloratură pronunțat politică, Gheorghiu-Dej mai propune găsirea unor dovezi false pentru a demonstra că liderii catolici primesc „instrucțiuni din partea unor cercuri străine dușmănoase". „*Va trebui să luăm măsuri tari și să arestăm câțiva capi, combinând aceasta cu gruparea celor care nu sunt de acord cu șefii lor*, concluzionează Gheorghiu-Dej. *Va trebui o acțiune îndrumată pe baza unui plan, în special în regiunile unde au reușit să capete mai multă influență: Bacău, Roman etc.[...] Pentru a distrage tineretul de la preocupările religioase [...], să organizăm manifestații culturale tocmai în zilele în care popii scot prapurile și organizează procesiuni*."[1474]

Câteva luni mai târziu, la ședinta secretariatului CC al PMR din 10 noiembrie 1949, Ana Pauker își exprima nemulțumirea pentru faptul că încă nu s-a găsit ceva convingător pentru a compromite Biserica, propunând implicarea unor preoți în scandaluri sexuale înscenate, în vederea găsirii unui pretext pentru ruperea relațiilor cu Vaticanul și expulzarea nunțiului papal O'Hare din România. Sarcina de a strânge acest material compromițător în vederea decapitării Bisericii romano-catolice au primit-o Vasile Luca și Teohari Georgescu.[1475] A urmat un nou val de represiune. Victimele fuseseră, toți episcopii catolici, precum și un număr mare de preoți, călugări și călugărițe.

La începutul anilor '50, rând pe rând, prelații romano-catolici – Márton Áron,[1476] Anton Durcovici, Alexandru Cisar, Hieronymus Menges, Augustin Pacha, János (Ioan) Scheffler, Iosif Schubert – au fost arestati sau li s-a stabilit domiciliu obligatoriu. După desființarea Bisericii Unite, pentru tinerii greco-catolici clandestini singura posibilitate de formare în sistemul de învățământ superior teologic era reprezentată de institutele romano-catolice. Cum singurul institut din țară aparținând ritului latin (Institutul Teologic Interdiecezan) era la Alba-Iulia, mai mulți tineri uniți s-au înscris aici, beneficiind de îngăduința episcopului Márton Áron. Totuși, încercările romano-catolice de ajutorare a uniților expuneau ambele părți, Securitatea ținând sub observație toate centrele diecezane latine. În plus, pentru a-i descuraja pe românii greco-catolici să mai frecventeze lăcașurile de cult romano-catolice din Banat și Transilvania, autoritățile au adoptat măsuri aberante: spre exemplu, în primăvara anului 1956 s-a interzis folosirea limbii române în bisericile ritului latin aparținând comunităților maghiară și germană. Absurditatea prigonirii limbii române chiar în bisericile din Ardeal avea să se perpetueze și în primul deceniu al epocii Ceaușescu, în perioada de pretinsă redescoperire a valorilor naționale.[1477]

1473 Fondul „Rețea" al Securității păstrează încă un număr de aproximativ 400.000 de dosare de informatori pentru perioada 1948–1989. Deși prezervă informațiile, arhivele nu înregistrează numărul colaboratorilor neoficiali ai Securității: persoane de sprijin, colaboratori ocazionali, secretari de partid etc. (G. Catalan, „Infiltrarea vechilor servicii secrete și epurarea vechilor angajați", extras din Gabriel Catalan, Mircea Stănescu, *Scurtă istorie a Securității*, http://www.asymetria.org/modules.php?nameîNews&fileîarticle&sidî210, accesat la 16.04.2016).

1474 Totok, *op. cit.*, *loc. cit.*

1475 Camelia Moraru et al. (ed.), *op. cit.*, p. 550.

1476 În 1948, episcopul romano-catolic Áron Márton, împreună cu alți episcopi catolici, a trimis o scrisoare guvernului României, arătând contradicțiile din Constituția RPR din anul 1948, care limitează libertatea de conștiință și religie. S-a solicitat acordarea de libertate religioasă pentru toate credințele din România, asigurând educația religioasă în școli și oficierea de servicii divine în armată, spitale, orfelinate și închisori. Apoi, împreună cu Episcopul greco-catolic Iuliu Hossu, a încercat salvarea Bisericii Catolice de persecuția declanșată de comuniști, prin prezentarea „Statutului Bisericii Catolice din România", în octombrie 1948. Drept pedeapsă, episcopul este arestat la 21 iunie 1949 în primele valuri de represiune. A fost înlocuit la conducerea Diecezei de pr. Boga Alajos, arestat la rândul lui în mai 1950 pentru că refuzase acceptarea planului guvernamental de creare a unei Biserici naționale fără legătură cu Roma. Închis la penitenciarul din Sighet, Boga a murit în detenție.
În perioada 1949–1955, episcopul Márton Áron a fost deținut în mai multe închisori. La 13 iulie 1951, a fost condamnat la închisoare pe viață, însă a fost eliberat din închisoarea Sighet în 1955 la intervenția Dr. Petru Groza. Activitatea sa va fi însă atent supravegheată, motiv pentru care în 1957 i s-a impus domiciliu obligatoriu, în sediul Palatului Episcopal, până în anul 1967. Suferind de cancer, a decedat în anul 1980 (Costel-Cristian Lazăr, „Episcopul romano-catolic Márton Áron în atenția statului român în primii ani după 1944", în *Partide politice și minorități naționale din România în secolul XX*, Vol. III; Vasile Ciobanu, Sorin Radu (coord.) Ed. Tehno Media, Sibiu, 2008, pp. 229–243).

1477 Spre finalul regimului comunist a intervenit o schimbare radicală în comparație cu politica de interzicere a limbii române din anii '50-'70. În anul 1989 s-a obținut impunerea limbii române, pe lângă cea maghiară, în bisericile catolice

Asemenea lui Iuliu Maniu sau episcopului unit Iuliu Hossu, episcopul romano-catolic Márton Áron a reprezentat un etalon pentru organele de Securitate, care au ajuns până acolo încât au elaborat o hartă confesională a României, unde figurau și atitudinile fiecărui preot romano-catolic. Clericii erau categorisiți în funcție de poziția adoptată față de episcopul de Alba-Iulia: preot agent atașat, agent cu rezerve, dușmănos – adept al episcopului Márton Áron, dușmănos fără a avea legătură cu Márton Áron, atașat regimului, oscilant-șovăielnic, naționalist – fără legătură cu Márton Áron și, în fine, preot naționalist dușmănos, adept al episcopului.[1478] Episcopul era considerat o unealtă în mâna reacțiunii maghiare de care se folosea în acțiunile îndreptate împotriva PC În acest scop, considerau comuniștii, episcopul a trimis o circulară învățătorilor și profesorilor confesionali prin care interzicea participarea acestora, precum și a elevilor, la viața și acțiunea politică. Tot în acest scop, clerul catolic a organizat o convocare a părinților, cu ocazia căreia i-a obligat pe aceștia să-și înscrie copiii numai în școlile confesionale, unde, citând sursa comunistă, „*dau creștere fasciste și cari copiii simt ură contra părinților lor că sunt comuniști* (sic!)”.[1479]

Regimul a reușit, pe diferite căi, să convingă un grup de preoți romano-catolici să se pronunțe pentru adoptarea unui nou statut al bisericii. Totodată, conducerea politică a țării a inițiat, pe data de 27 aprilie 1950, Congresul de Pace de la Târgu Mureș, la care preotul romano-catolic Andrei Agotha a acceptat să facă jocul autorităților. Au urmat alte două întruniri regizate, una la Gheorgheni și, ulterior, o adunare generală extraordinară la Cluj, dar nu s-au soldat cu mult râvnita înființare a unei biserici schismatice, susținătorii și aderenții lui Agotha fiind excomunicați.[1480] Apoi, dorind cu orice preț subminarea influenței papale, autoritățile au încercat să creeze o Biserică independentă de Vatican, urmând să-i forțeze pe toți preoții romano-catolici să adere la mișcarea „partizanilor păcii”, o organizație inițiată și ghidată de către Moscova. Aceste demersuri au eșuat. PC a continuat însă efortul început, infiltrându-și informatorii în mijlocul ierarhiei romano-catolice.

Cultul romano-catolic, în lipsa unei recunoașteri oficiale, a fost tolerat până la sfârșitul epocii comuniste.

3. Cultele protestante și neoprotestante

Cultele protestante

Până la începutul secolului XX bisericile protestante din Transilvania (Biserica Lutherană (evanghelică), Biserica Reformată (calviniștii și zwinglienii), Biserica Anglicană, Cultul Unitarian, Biserica Anabaptistă ș.a.) nu au trecut prin evenimente semnificative. Mai târziu, după unirea Transilvaniei cu România, congregațiile lutherane maghiare și slovace au format Biserica Evanghelică Sinodo-Presbiteriană, care acum poartă denumirea de Biserica Evanghelica Lutherană din România. Congregațiile lutherane săsești au format Biserica Evanghelică Lutherană de Confesiune Augustană.

În Biserica Reformată din Transilvania, compusă din etnici maghiari, a apărut la începutul secolului al XX-lea o grupare de trezire spirituală care se numea Betania, care va fi persecutată atât de bisericile ortodoxe și reformate, cât și de Partidul Comunist. Unul din cei mai de vază betaniști a fost pastorul Ferenc Visky. Acesta a fost arestat în anii ‘50 de autoritățile comuniste pentru refuzul său de a înceta activitatea sa în cadrul organizației Betania. Împreună cu el au fost arestați și alți betaniști atât pastori, cât și laici. Persecuția împotriva reformaților betaniști a devenit și mai puternică în 1956 în timpul revoluției anticomuniste din Ungaria, când betaniștii au fost acuzați de complot împotriva regimului comunist și iredentism. Acuzațiile erau însă false.[1481]

din Oradea, Cluj, Alba-Iulia, Brașov, Arad și Gheorghieni, toate frecventate și de uniții clandestini, cu scopul de a se reduce răspândirea limbii maghiare și de a învrăjbi cele două comunități din Biserica Catolică: de rit latin și bizantin (Cristian Vasile, „Combaterea «iredentismului» maghiar pe tărâm confesional în România comunistă, 1968–1989”, în *Arhivele Securității*, Editura Nemira, București, 2004, https://www.scritub.com/stiinta/stiinte-politice/Combaterea-iredentismului-magh8315874.php, accesat la 12.01.2012).

[1478] A.C.N.S.A.S., Fond documentar, Dos. 69, I.2.2.2. Vol. 3, f. 49, *apud* Vasile Ciobanu, *op. cit.*, *loc. cit.*

[1479] *Comitetul Regional PCR Cluj*, Inv. 2, Dos. 1/1947, f. 177.

[1480] Totok, *op. cit.*, *loc. cit.*

[1481] Paul Chiș, „Bisericile Protestante în spațiul românesc. Scurt istoric”, http://istorieevanghelica.ro/2009/07/03/bisericile-protestante-in-spatiul-romanesc-scurt-istoric/, accesat la 08.09.2018.

Betaniștii nu au fost persecutați doar de Securitatea comunistă, ci și de ierarhii reformați care erau colaboratori ai regimului comunist și care în anii '50 au promovat de la amvoanele bisericilor ideologia comunistă. Betaniștii s-au opus acestui lucru, iar Episcopia Reformată a desființat organizația și a concediat pastorii care făceau parte din ea.

Nici în cazul Bisericii Lutherane lucrurile nu au stat mai bine. Foarte mulți sași lutherani au fost arestați sau deportați pe motiv că în timpul celui de al doilea război mondial au colaborat cu Germania nazistă. Apoi mulți dintre ei au emigrat în Germania de Vest (R.F.G.).

Cultele neoprotestante

Un studiu aprofundat asupra neoprotestanților din perioada 1945–1989 a fost realizat de Denisa Florentina Bodeanu, în special asupra cultului baptist,[1482] de istoricii Elisabeta Neagoe-Pleșa și Liviu Pleșa, consilieri ai C.N.S.A.S., precum și de doctorul în teologie Alexa Popovici. Soarta bisericilor neoprotestante recunoscute a fost aproape identică, cu puține diferențe în cazul bisericilor adventiste, motiv pentru care, după o scurtă prezentare a fiecăreia, le vom trata împreună.

Biserica Baptistă

Prin Regulamentul sectelor religioase din august 1933 se bucurau de unele drepturi și libertăți religioase, deși cu numeroase îngrădiri, Baptiștii, Asociațiile religioase de ziua a 7-a și Creștinii după Evanghelie.[1483] Mai târziu, în 1940 a fost aprobat Statutul de organizare al cultului baptist din România. Conform documentelor Departamentului Cultelor, ca masă de credincioși cultul baptist avea în acest an un număr de 17.457 membrii botezați (așadar, doar persoanele majore, fără aderenții nebotezați).[1484] Alte surse subliniează triplarea numărului credincioșilor în intervalul 1930–1940, ajungându-se la un număr de 51.492.[1485]

După încercarea nereușită din septembrie 1940 de a-i scoate în afara legii pe neoprotestanții tolerați, ministrul Traian Brăileanu a asistat la o conferință preoțească ținută la Ploiești, în decembrie 1940, și a încuviințat întocmirea unei liste cu 102 predicatori baptiști, care urmau să fie linșați în primele luni ale anului 1941. Această listă a ajuns să fie cunoscută de Uniune, prin Marin Dumitrașcu, secretarul general al Uniunii, care a obținut o copie pentru arhiva Uniunii.[1486] Deși recunoscuți, baptiștii sufereau multe dintre șicanele făcute cultelor nerecunoscute.

După evenimentele din 23 August 1944, Cultul Crestin Baptist din România a fost recunoscut inițial prin Decretul-Lege nr. 553/1944,[1487] iar apoi a funcționat conform Decretului nr. 1203 din 14 noiembrie 1950, care punea în practică Legea cultelor din 1948. Acest cult avea numărul cel mai mare de credincioși neoprotestanți în anul 1948, aproximativ 80.000 de persoane. Indiferent sub ce formă erau prezentate aceste cifre, ca reflectând numărul total al credincioșilor și simpatizanților sau doar pe cel al membrilor botezați, documentele Departamentului Cultelor subliniază creșterea explozivă a numărului aderenților la cultul baptist, evocând întotdeauna necesitatea de a se lua măsuri tot mai ferme pentru stoparea acestui proces.[1488]

Următoarele culte neoprotestante au fost recunoscute în anul primelor alegeri parlamentare comuniste, cu scopul atragerii acestui electorat, după ce în perioada războiului credincioșii acestor culte au fost deportați sau întemnițați:[1489] Biserica Adventistă de Ziua a 7-a (Legea nr. 407 din iunie 1946), Biserica lui Dumnezeu

[1482] Vezi Denisa Florentina Bodeanu, *Neoprotestanții din Transilvania în timpul regimului comunist. Studiu de caz: baptiștii din județul Cluj – Mărturii și documente*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2007.

[1483] „Regimul sectelor", în *Unirea*, Foaie bisericească politică (gazeta Mitropoliei Române Unite), Blaj, Anul XLIII, Nr. 36, 9 septembrie 1933, f. 1.

[1484] Neagoe Pleșa, *op. cit.*, p. 5.

[1485] Numărul baptiștilor în 1930, potrivit lui Alexandru-Alin Spânu, era de 15.743 (Spânu, „Sectele religioase…, p. 39.

[1486] Popovici, *op. cit.*, *loc. cit.*

[1487] Legea Nr. 553/1944, publicată în *Monitorul Oficial*, Nr. 253/1 noiembrie 1944.

[1488] În plan extern, Uniunea era afiliată la Alianța Mondială Baptistă, organul mondial de conducere, cu sediul la Washington, și la Federația Baptistă Europeană, forul european de conducere, cu sediul la Berna (Elis Neagoe-Pleșa, Liviu Pleșa, *op. cit.*, pp. 355–356).

[1489] Ioan Mihalaș, penticostal, fost deținut politic în închisoarea Malmaison, „Anticamera Iadului", mărturisește că în timpul războiului aproximativ 1400 de neoprotestanți au fost luați din toate regimentele, printre aceștia numărându-se și el, și deportați la Borlova (Interviu cu deținutul politic Ioan Mihalaș, 9 octombrie 2011).

Apostolică-Penticostală din București (Decizia nr. 39.259 din august 1946), Biserica lui Dumnezeu Apostolică-Penticostală din Arad (Decizia nr. 64.603/1946), urmate de Biserica Creștină după Evanghelie, cu două ramuri (Legea nr. 883 din 9 noiembrie 1946).

Biserica Adventistă de Ziua a 7-a

În Transilvania, printre români, maghiari și sași, ca și în Vechiul Regat, s-a format o biserică a tuturor etniilor, adventistă, formată în special din tineri. În 1931, la peste 11.000 de adventiști erau mai mult de 10.000 de copii și tineri, în ciuda persecuției. Anii '40, îndeosebi după 1942 – anul scoaterii de sub scutul legii, au supus la grea încercare credința adventiștilor, 1944 venind ca o adevărată eliberare. După 1944, au urmat, până în 1949, câțiva ani de avânt misionar, în ciuda sărăciei și decimării populației. S-a redobândit Seminarul de la Stupini confiscat în 1942, s-au redeschis bisericile, editura și tipografia.

După recunoașterea oficială, prin decretul regal din 1946 și prin legile cultelor din 1950 și 1952, adventiștii sunt pentru prima dată în deplină legalitate juridică. Dar de jure nu a însemnat și de facto. În 1949, Seminarul este din nou confiscat, urmând ca abia în 1952 să se reînființeze, la București, în condiții improprii. [1490]

În perioada regimului comunist, biserica adventistă a crescut numeric, însă a suferit, asemenea celorlalte culte neoprotestante, din cauza lipsei de libertate și a obstrucționării legăturilor cu biserica adventistă mondială.

Biserica lui Dumnezeu Apostolică-Penticostală

În România, cultul penticostal a fost adus îndeosebi de către emigranții ardeleni întorși din SUA după primul război mondial. Prima comunitate penticostală a apărut în anul 1922 în județul Arad, iar apoi cultul s-a răspândit în Banat, Transilvania, Bucovina și în alte zone ale țării. Pentru întâia oară cultul a fost legalizat prin Decizia nr. 64.803/1946, când a fost aprobat și Statutul de organizare, act reînnoit prin Decretul nr. 1203 din 14 noiembrie 1950.

Încă de la apariția în țara noastră, comunitățile penticostale s-au dezvoltat în trei grupări, care s-au unificat în anul 1954, luând denumirea de „Cultul Penticostal-Biserica lui Dumnezeu Apostolică".[1491]

În perioada regimului comunist, în ciuda persecuțiilor de tot felul, numărul penticostalilor a crescut exponențial, creșterea fiind de departe cea mai semnificativă dintre toate cultele neoprotestante legale.

Biserica Creștină după Evanghelie

În 30 decembrie 1942, măsura prin care mareșalul Ion Antonescu desființa toate asociațiile religioase (considerate secte) i-a lovit și pe credincioșii evanghelici. Bisericile au fost închise, transformate în magazine, case sau grajduri. Orice adunare a credincioșilor evanghelici era interzisă, mulți credincioși fiind persecutați, un rol însemnat în distrugerea comunităților evanghelistice revenind preoților ortodocși, prin faptul că aplicarea acestor legi era lăsată în responsabilitatea autorităților locale. Trimiși pe frontul de luptă, încarcerați și maltratați, unii au decedat.

După căderea regimului lui Antonescu, Cultul Creștin a fost încă o dată recunoscut ca asociație religioasă, iar în 1946, revista „Calea Credinței" a devenit publicația oficială a cultului. De asemenea, în 1948 Cultul este recunoscut oficial ca denominațiune.[1492]

Cultele neoprotestante în RPR

Printre cele 14 culte recunoscute oficial de Decretul 177/1948, se aflau și aceste patru confesiuni neoprotestante: baptist, penticostal, adventist de ziua a șaptea și creștin după Evanghelie. Primirea autorizației de funcționare din partea noului regim s-a făcut în baza câtorva considerente:

1. Numărul neoprotestanților a fost nesemnificativ la sfârșitul anilor 1940, activitatea acestor culte fiind centrată pe prozelitism.

[1490] „Biserica Adventistă de Ziua a Șaptea. Istoric", http://www.adventist.ro/index/despre-noi/istoric.html, accesat la 14.04.2019.
[1491] Neagoe-Pleșa, Pleșa, *op. cit.*, p. 357.
[1492] „Istoricul Cultului Creștin după Evanghelie", http://www.bcev.ro/istoric/, accesat la 22.05.2019.

2. Prin recunoașterea acestora, comuniștii au urmărit să obțină sprijinul și fidelizarea lor față de noul regim, după cum reiese și din nota Departamentului Cultelor, nr. 452 din 20 iunie 1958, care conținea următoarea apreciere: „*Pentru prima oară li s-a oferit caracterul de cult, în cadrul statului democrat-popular, în timpul burgheziei având un regim de «asociații» (fapt care permitea un tratament restrictiv, discriminatoriu și arbitrar). Regimul care li s-a creat a fost rezultatul tratamentului egal oferit tuturor organizațiilor religioase din țara noastră; totodată s-a sperat că, ferite de discriminările la care au fost supuse în vremea burgheziei, vor fi atașate regimului și scoase de sub influența centralelor lor din apus*”.[1493]

Așteptările regimului au fost însă înșelate. Reprezentanții cultelor neoprotestante, chiar dacă au permis unele intruziuni ale statului, și-au menținut legăturile cu forurile lor conducătoare din străinătate, trezind suspiciunea că ar fi oficine de spionaj, cu toate că legăturile credincioșilor se rezumau la probleme de ordin religios.

În următorii ani, problema neoprotestantă va deveni una presantă, în special pentru împuternicitul de la nivel local. Volatilitatea neoprotestanților și lipsa unui centru – la care să se facă apel în caz de probleme și care să fie constrâns (cum erau centrele ierarhice ale celorlalte culte) sau infiltrat cu elemente fidele regimului – au transformat acțiunea de supraveghere într-o operațiune extrem de minuțioasă, dar rareori coerentă. Problema confesiunilor neoprotestante a fost prezentată ca fiind una dintre cele mai ardente, activitatea împuternicitului fiind îndreptată preponderent către aceste culte. Verificarea și supravegherea lor culte a fost facilitată de sprijinul primit de la bisericile în detrimentul cărora neoprotestanții făceau acțiunile prozelite. Copiind modelul neoprotestant, animați de dorința de a-și păstra credincioșii, în problema prozelitismulului descoperim implementarea metodelor neoprotestante de prozelitism la Biserici „tradiționale", precum cea Ortodoxă sau cele vechi protestante.[1494]

Credincioși, prozeliți și cu legături occidentale, neoprotestanții au avut parte de toată atenția autorităților, care au luat o serie de măsuri restrictive. Amintim Reglementarea serviciilor divine, prin care statul le impunea acestora să aibă slujbe religioase numai sâmbăta seara, după ora 18.00 și duminica dimineața, până la ora 14.00. O dată pe lună, joia, aveau voie să țină „Cina Domnului".[1495] Chiar și aceste ocazii limitate le-au fost sabotate prin agenți de conturbare a rugăciunilor. De exemplu, în comuna Someșeni (jud. Cluj), în timpul adunării membrilor penticostali la rugăciune, cetățeanul Ștefan Paștina obișnuia să meargă și să le oprească serviciul religios, obligându-i să asculte cititul ziarului „Scânteia". Acest fapt i-a deranjat inclusiv pe ortodocșii din comună, care se așteptau să le vină și lor rândul.[1496]

Alte piedici cu care s-au confruntat credincioșii neoprotestanți din România în perioada 1948–1989 au vizat construcția, extinderea sau repararea bisericilor, realizate, de cele mai multe ori, fără autorizație, întrucât, deși credincioșii demonstrau necesitatea stringentă a efectuării acestora, nu reușeau să-i sensibilizeze pe oficialii comuniști. Dacă se întâmpla să fie descoperiți, riscau fie să plătească amenzi importante, fie să li se dărâme ceea ce au construit.[1497] La acestea s-a adăugat mai târziu arondarea bisericilor.[1498]

Tirajul tipăriturilor se urmărea să fie cât mai redus, pentru a nu contribui la intensificarea prozelitismului, în paralel cu activitatea intensă de prevenire a introducerii ilegale a materialelor religioase în

1493 Neagoe-Pleșa, Pleșa, *op. cit.*, p. 351.
1494 „Dezvăluiri...", *loc. cit.*
1495 Trandafir Sandru, *Biserica Penticostală în istoria creștinismului*, Ed. Cultului Penticostal, București, 1992, pp. 147–148.
1496 *Inspectoratul de Poliție Cluj*, Inv. 1171, Dos. 14/1949, f. 81.
1497 Așa s-a ajuns, spre exemplu, la demolarea bisericilor din Cluj-Napoca, Dej, Bistrița și la emiterea unor decizii de demolare totală sau parțială în cazul bisericilor din Negreni și Baia Mare (*Ibidem, loc. cit.*).
1498 Arondarea bisericilor, prin care erau practic desființate filialele și bisericile apropiate (cu precădere bisericile care nu aveau în proprietate localul de închinăciune, dar și bisericile cu local propriu, dacă erau situate la 3–4 km depărtare de alte biserici baptiste) decisă la 2 noiembrie 1961, a fost o altă măsură discreționară a statului comunist. Credincioșii trebuiau acum să meargă pentru a participa la serviciul religios la biserici din alte localități, în timp ce biserica lor stătea închisă. Efectele arondării s-au ameliorat în anii '70 în contextul interesului manifestat de occidentali pentru situația cultelor din țara noastră și a interesului manifestat de statul român față de stabilirea unor bune relații cu Occidentul și cu SUA.

țară prin intermediul cetățenilor străini. Erau supravegheate locuințele și locurile de muncă ale conducătorilor cultelor, ale „persoanelor fanatice" și ale credincioșilor care au legături cu emisari străini, care „audiază și colportează știrile transmise de posturile de radio reacționare, în special «Europa Liberă», cu privire la așa-zisa lipsă de drepturi și libertăți religioase din țara noastră". Numeroși conducători ai cultelor, în urma refuzului de a colabora cu regimul, au fost puși în fața unor acțiuni de șantaj, influențare, dezinformare, descurajare și compromitere, căutându-se cu lupa „abateri de la normele de conviețuire socială, afaceri ilicite, nerespectarea dogmelor grupării religioase de care aparțin, deoarece acestea ajută la determinarea lor să colaboreze cu organele noastre".[1499] Compromiterea acestora urma să se realizeze atât în rândul masei credincioșilor, cât și a conducerii cultelor. Rețeaua informativă trebuia să fie folosită pentru a arăta că aceste persoane „nu urmăresc decât obținerea de foloase materiale la adăpostul sectei, sunt meschini, individualiști, lacomi și avari". Se dorea crearea de disensiuni între conducătorii aceluiași cult prin lansarea în rândul credincioșilor a unor versiuni compromițătoare reciproce. S-au folosit exact aceleași metode folosite și pentru eliminarea opoziției politice, prin crearea de disidențe, patern folosit în cazul tuturor categoriilor de cetățeni refractari regimului. Totodată, elementele considerate deosebit de „fanatice" și active au fost contactate periodic, în mod deschis, în scopul compromiterii acestora. În ultimă instanță, în cazul în care aceste metode nu se bucurau de succesul scontat, trebuia acționat „prin organele de miliție și cele locale ale puterii și administrației de stat, spre a-i surprinde în adunări și activități ilegale, urmând a li se aplica măsura amendării contravenționale și trimiterea în justiție pentru fapte de drept comun". Această ultimă prevedere a fost des uzitată împotriva tuturor cultelor neoprotestante.[1500]

Împotriva unora dintre neoprotestanții reticenți, Securitatea a recurs la măsuri radicale, inclusiv la asasinate, concepute în laboratoarele poliției politice și puse în aplicare de echipe operative.[1501]

După cum reiese din documentele aflate în arhiva CNSAS, în cadrul urmăririi informative a acestora, ofițerii de Securitate își propuneau următoarele: controlul și limitarea relațiilor credincioșilor cu străinii, identificarea canalelor de procurare și răspândire a literaturii religioase, izolarea și eradicarea manifestărilor de „disidență religioasă", supravegherea deserveților de cult, zădărnicirea prozelitismului religios. Referindu-se la casa de rugăciuni a predicatorului penticostal Iacob Suman (Șumandea, decedat în anul 2010) din Someșeni (jud. Cluj), șeful postului de miliție local solicita în 1949 supravegherea discretă a următoarelor aspecte: „*ce predici se țin, conținutul rugăciunilor, interpretarea pe care o fac diferitelor texte religioase, felul cum fac apropierea conținutului acestor texte de viața politică actuală din RPR, conținutul cărților pe care le difuzează pentru propagandă, dacă pe lângă cărțile cu caracter religios nu mai difuzează și cărți trimise din America pentru propaganda ostilă a regimului de democrație populară din partea bisericilor protestante.*

Cauza pentru care se înscriu în această sectă, vârsta membrilor care se înscriu, starea lor materială, apartenența politică, ocupația, cum respectă aceștia legile și dispozițiunile în vigoare, care sunt legăturile cu persoanele străine din localitate, de unde sunt aceste persoane și cine sunt ele și scopul relațiilor. Atitudinea sectanților față de persoanele de altă credință".[1502] Pentru îndeplinirea acestor obiective, Securitatea s-a folosit, printre altele, așa cum am amintit, chiar de unele persoane din cadrul cultului care, de bunăvoie sau în urma constrângerilor exercitate asupra lor, au acceptat să devină informatori.[1503]

[1499] Au fost cazuri în care delegatul Ministerului Cultelor a ales la conducerea Uniunii Baptiste persoane acceptate doar de autoritățile de stat, peste voința delegaților uniți la congres pentru vot. Conducerea astfel „aleasă" a fost bucuroasă să accepte orice dispoziții ale Departamentului Cultelor, inclusiv pe cele contrare doctrinelor și principiilor baptiste: reducerea numărului de servicii religioase, închiderea unor biserici, schimbarea unor pastori, botezarea unor noi aderenți doar cu aprobarea autorităților etc. (Neagoe-Pleșa, Pleșa, *op. cit.).*

[1500] *Ibidem, loc. cit.*

[1501] Demne de amintit sunt cazurile pastorilor baptiști Radu Cruceru și Vasile Gherman, uciși de Securitate (Carmen Chivu-Duță, *Cultele din România între prigonire și colaborare*, Editura Polirom, Iași, 2007).

[1502] *Inspectoratul de Poliție Cluj*, Inv. 1171, Dos. 14/1949, f. 81. În 1945 Șumandea Iacob cumpără o casă la numărul 41 pe strada Rodnei, unde încep serviciile religioase cu câțiva credincioși, astfel ia naștere Biserica Creștină Penticostală-Someșeni, care astăzi se numește Biserica Penticostală Nr. 4 „Vestea Bună". A decedat în 2010, în vârstă de 96 de ani.

[1503] Bodeanu, *op. cit.*, *loc. cit.*

Pentru atragerea la colaborare erau vizate persoanele care se bucurau de autoritate și influență sau aveau perspective de afirmare în interiorul cultului, dar și persoane aflate în curs de aderare la cultul respectiv, însă se evita recrutarea „elementelor fanatice, bigote ori care dețin funcții de conducere în unele secte ilegale”, pentru că, de regulă, acestea refuzau colaborarea. Totodată, s-a căutat racolarea persoanelor cu un trecut maculat, acesta putând oricând să fie folosit de putere drept stimulent pentru activitatea ce aveau să o depună. Toate acțiunile abuzive urmau să fie realizate în strânsă legătură cu persoanele camuflate sau nu ale regimului, aflate la conducerea cultelor neoprotestante, „pentru a nu duce la o reacție a credincioșilor care dezaprobau politica religioasă a regimului comunist”.[1504]

Autoritățile s-au implicat chiar în șicanarea copiiilor neoprotestanți în școli, mai ales în licee și universități, mergând chiar până la intruziunea în viața de familie. Mulți copii au fost scoși din școli, din facultăți, în timp ce părinții le-au fost dați afară din serviciu, doar pe considerente de religie. Totodată, Corpul Împuterniciților a fost legat de comitetele executive ale sfaturilor populare regionale și raionale, „cu scopul de a obișnui organele locale să fie atente la manifestările cultelor, să analizeze activitatea lor”. Se solicita acestor organe locale să folosească asociațiile sportive, căminele culturale, cinematografele și teatrele pentru „sustragerea tineretului de sub influența neoprotestanților”.[1505] În acest scop, în anii următori, încă de mici, copiii deveneau „șoimii patriei”, apoi „pionieri”, „uteciști”, participând în masă la diversele manifestări dedicate Partidului Comunist.

În aceste condiții, erau frecvente cazurile în care credincioșii trimiteau diferite memorii, apeluri sau scrisori deschise în străinătate, dorind să facă cunoscută situația lor, sperând că în urma protestelor internaționale statul român va remedia situația. Demersurile s-au bucurat de succes în multe cazuri, datorită fariseismului autorităților. Din dorința de a avea o imagine cât mai favorabilă pe plan extern, protestele internaționale duceau la rezolvarea favorabilă a unor situații.

Care a fost însă motivul pentru care tot mai mulți credincioși ai bisericilor istorice au îmbrățișat neoprotestantismul, pe toată perioada supusă studiului, în ciuda restricțiilor de tot felul, a dezavantajelor materiale (multora fiindu-le confiscate proprietățile și bunurile), a politicii de compromitere, umilire și denigrare dusă de autoritățile laice sau bisericești, în ciuda tratamentului discriminator la care au fost supuși până și copiii acestor credincioși, înfruntând deportarea, arestarea, tortura, batjocura sau chiar moartea? Un posibil răspuns ni-l dă în 1949 plutonierul de Miliție D. Sticlet, de la Inspectoratul de Poliție Cluj: „*înscrierea membrilor (trecuți nominal în Registrul postului de Miliție)* (în cadrul cultelor neoprotestante) *continuă datorită cauzei că preotul Rusu Dumitru al Parohiei Ortodoxe Române, cât și fostul paroh Cordoș de la Biserica Greco-Catolică din Someșeni, nu s-au ocupat absolut deloc de cetățenii credincioși ai comunei. Sus-numiții preoți numai de formă își făceau serviciul religios, lucru care și astăzi continuă și nu au dat exemplu de adevărat păstor al credincioșilor, ci din contră, ocupația lor se manifestă prin lăcomie de material și bogăție*.”[1506]

Problema indiferenței clerului la nevoile spirituale ale credincioșilor nu era de factură recentă, ci a fost subliniată și în anii anteriori. Scriitorul ortodox Mihail Sevastos scria în anul 1931: „*La noi n-au fost frământări creștine, poate și din pricină că religia maselor țărănești (în care se manifestă sectele) semăna prea puțin cu creștinismul. Biblia și evanghelismul nu pătrunseră în sufletul poporului, în adâncul țărănimii era fetișism, păgânism, vrăjitorie, orice, numai credință creștină nu. Chiar popa era mai puțin preot decât vraci [...] care descânta vitele. În aceste condiții se înțelege foarte ușor lipsa prigonirilor religioase din trecutul nostru. Nu era atât toleranță, cât dezinteres. Mintea țăranului s-a pus însă în mișcare. A stat încercuită milenii. Acum a scăpat la libertate și nu se oprește cu una cu două. Săteanul vrea să afle, să știe, să cunoască. Religia de la putere nu-și dă osteneala cu lămurirea credincioșilor și cu propaganda în mase. Acest lucru îl fac sectanții. Ei răspund unei necesități spirituale a maselor. Conduc mințile și sufletele*

[1504] Neagoe-Pleșa, Pleșa, *op. cit.*; Vezi Vasilică Croitor, *Răscumpărarea memoriei – Cultul Penticostal în perioada comunistă*, Colecția „Mărturii”, Ed. Succeed Publishing, Medgidia, 2010.
[1505] A.C.N.S.A.S., Fond Documentar, Dos. 146, vol. 2, f. 21, *apud* Neagoe Pleșa, *op. cit.*
[1506] *Inspectoratul de Poliție Cluj*, Inv. 1171, Dos. 14/1949, f. 64.

care trăiesc în neliniște. Le dau lămuriri, le arată căi noi – la capătul cărora poate-i mântuirea negăsită până acum. Abia astăzi se formează în adâncul poporului nostru adevărații creștini”.[1507]

Politica de denigrare și compromitere a neoprotestanților. Promovarea miturilor, stereotipurilor și a prejudecăților religioase

În Biroul Politic al CC al PCR din 26 Iulie 1946, Vasile Luca reamintea una din cele 10 porunci ale Moscovei din 7 Martie 1945: „*Nu trebuie uitat scopul: compromiterea și distrugerea partidelor istorice*.”[1508] Așa a început asaltul împotriva principalilor adversari politici, prin pregătirea opiniei publice, cerându-se, prin intermediul presei comuniste, moartea acestora. A urmat infiltrarea PNȚ cu agenți din afara și din interior, PC încurajând dizidențele, pe care apoi le-a manipulat după propria agendă. Printre alte acuzații, țărăniștii au fost înfățișați ca fiind „agenți ai imperialismului”. Similar, pentru discreditarea neoprotestanților autoritățile comuniste au utilizat un limbaj specific. Spre exemplu, aceștia erau etichetați drept „agenți ai imperialismului occidental”/”anglo-american”/”american”, care amintea de stigmatul public din timpul celui de-al doilea război mondial, în perioada naționalismului integral, când ei fuseseră considerați, de această dată, „străini”, „trădători”, „renegați”, „bolșevici” sau „iudeo-bolșevici”.[1509] În funcție de contextul istoric, neoprotestanții au primit acuzațiile cele mai grave la acea dată, în scopul manipulării opiniei publice împotriva acestora, metodă folosită la scară largă și pentru discreditarea adversarilor politici. Astfel, în numeroase cazuri, acțiunile neoprotestanților vor fi puse de comuniști pe același taler cu cele ale membrilor PNȚ, PNL, PSD sau legionarilor neconvertiți la doctrina comunistă.[1510]

Răsfoind presa românească a secolului XX, găsim un număr impresionant de articole, scrise în special de preoți, care aveau drept scop cultivarea stereotipurilor, a discriminărilor și a denigrării anumitor culte sau asociații religioase minoritare.

„Secte” și „grupări anarhice”

Regimul comunist se va folosi de aceleași metode și în cazul „sectelor” și a „grupărilor anarhice”, nerecunoscute oficial. După o primă perioadă de relativă destindere (1945–1948), martorii lui Iehova (considerați cei mai periculoși „sectari”) au fost din nou scoși în afara legii, fiindu-le confiscate toate bunurile și proprietățile Filialei din țară.

În urma deciziei Ministerului Justiției din 8 august 1949, biroul de filială al martorilor din București a fost închis, la fel și clădirile cu locuințe, iar toate echipamentele, inclusiv bunurile personale ale credincioșilor, au fost confiscate. Dacă sub regimul fascist, martorii lui Iehova au fost acuzați că sunt comuniști, după venirea comuniștilor la putere, aceștia au fost etichetați drept „imperialiști” și „propagandiști americani”.[1511] Acuzați de spionaj pentru Occident, cu toate că martorilor li se imputa și faptul că au ales neutralitatea politică, unii au fost trimiși în închisori, alții în lagăre de muncă. La toate acuzațiile fanteziste s-a adăugat refuzul acestora de a se prezenta la încorporare sau refuzul de a depune jurământul militar.[1512]

Cu scopul de a-i constrânge să se supună, comuniștii s-au folosit de spioni, trădători, tortură, propagandă mincinoasă și amenințarea cu moartea. Spionii și informatorii puteau fi vecini, colegi de muncă, foști martori, membri ai familiei și securiști. Aceștia din urmă au ajuns să se infiltreze în congregațiile

1507 Mihail Sevastos, în *Adevĕrul*, 21 Noiembrie 1931, p. 4.

1508 Cicerone Ionițoiu, „Rechizitoriu: Înscenări, arestările din 14/15 Mai 1948”, Cap.V, în *Procesul comunismului și tranziției Intentat celor care au complotat contra intereselor României (1917–1944), (1944–1964), (1964–1989), valorificând prada și evitând judecata (1989-astăzi)*, http://www.universulromanesc.com/ginta/showthread.php?t=957, accesat la 14.04.2012.

1509 „Regimul comunist și cultele religioase”, *loc. cit.*; *Inspectoratul de Poliție Cluj: Poliția Abrud*, Inv. 399, Dos. 109/1942, f. 21.

1510 *Inspectoratul de Poliție Cluj*, Inv. 399, Dos. 660/1948, f. 3–7.

1511 *Anuarul martorilor*..., p. 254.

1512 Sunt și cazurile plutonierilor iehoviști Ștefan Gheorghe și Ștefan Ioan, ambii din Inspectoratul pentru Educație, Cultură și Propagandă din cadrul Ministerului de Război, care la finalul anului 1947 au refuzat să depună jurământul față de RPR, sub motivul că nu le permite religia. Pentru aceasta au fost condamnați la 6 ani de închisoare (Spânu, „Sectele...”, pp. 121–122). Situația era similară, încă din timpul primului război mondial, și în alte țări, precum Italia.

organizației, dându-se drept persoane interesate de învățătura acestora și învățând termenii teocratici. Acești 'frați falși' au stat în spatele numeroaselor arestări. Abia în 1990 martorii lui Iehova au fost recunoscuți oficial.[1513]

Cea mai importantă „grupare anarhică", Oastea Domnului, a fost scoasă în afara legilor statului comunist în 1948. Membrii și mentorii spirituali au activat însă în ilegalitate, preferând să fie dați afară din servicii, aruncați în închisori sau supuși la amenzi grele. Mulți ostași au murit în închisori sau în lagăre de muncă forțată.[1514]

Arhiva Secretariatului de Stat pentru Culte deține un număr impresionant de documente care certifică controlul sever aplicat tuturor cultelor autorizate sau neautorizate, intoleranța și discriminarea pe criterii religioase din perioada studiată. Pentru regimul comunist, orice manifestație religioasă reprezenta un comportament „dușmănos" la adresa dictaturii proletare, indiferent cărei confesiuni aparținea respectiva manifestare. În perioada lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, regimul comunist a acționat cu duritate împotriva tuturor militanților religioși, în anii '40-'60 recurgându-se la arestări, încarcerări, „pedepse administrative" etc. Baza teologică a sacerdoțiului universal face deseori greu, dacă nu imposibil, de stabilit care dintre neoprotestanții ajunși în pușcărie erau clerici și care nu. În orice caz, în covârșitoare majoritate neo-protestanții aruncați în sistemul penitenciar românesc au ajuns acolo din cauza motivelor religioase.[1515]

Atât regimul antonescian, cât și cel comunist au avut propria viziune asupra tratamentului aplicabil cultelor/confesiunilor sau sectelor religioase. Antonescu nu s-a sinchisit să întrețină imaginea unei libertăți sau egalități religioase, așa cum o va face regimul comunist. I-a interzis, i-a deportat,[1516] i-a trimis în război, fără alte subtilități. Însă regimul comunist va ține la imagine. Etalând cu ipocrizie o libertate absolută, va instaura în realitate un control absolut al vieții religioase, va investi în subminarea vieții religioase, mergând până acolo încât să-și pună propriii oameni, devotați regimului, în funcțiile de conducere ale diferitelor culte și asociații religioase, după denigrarea vechilor lideri. Regimul comunist considera, potrivit modelului sovietic, că *asumarea controlului Bisericii va putea mobiliza poporul spre culmile realizărilor socialiste.* Pericolul unui astfel de control a fost prevestit de mari personalități ale Bisericii Ortodoxe Române, precum: Mitropolitul Nicolae Bălan, Teodor M. Popescu, Ioan Gh. Savin.[1517]

1513 *Anuarul martorilor*…, p. 254.
1514 „Oastea Domnului – Prezentare", http://www.oasteadomnului.ro/prezentare/#3, accesat la 12.04.2019.
1515 „Dezvăluiri...", *loc. cit.*
1516 Ioan Mihalaș, penticostal, fost deținut politic în închisoarea Malmaison, „Anticamera Iadului", mărturisește că în timpul războiului aproximativ 1.400 de neoprotestanți au fost luați din toate regimentele, printre aceștia numărându-se și el, și deportați la Borlova (Interviu cu Ioan Mihalaș, 9 octombrie 2011).
1517 Adrian Gabor, *Biserica Ortodoxă Română și regimul comunist (1945–1964). O imagine a relațiilor Stat-Biserică*, București, 2006–2007, p. 4.

PARTEA a II-a

CAPITOLUL III.

Evoluția aparatului administrației publice a orașului Cluj în perioada 1944–1950

III.1. Concepte operaționale

III.1.1. Conceptul de administrație publică centrală și locală. Noțiuni introductive

Înțelegerea noțiunii administrației publice este posibilă dacă pornim de la noțiunea generală de administrație, pentru ca în funcție de aceasta să se desemneze ceea ce este specific administrației publice. Etimologic, cuvântul *administrație* provine din latinescul „administer" și este format din prepoziția ad = la, către și minister = servitor, supus mai mic. De aici cuvântul „administer", care apare într-o semnificație directă: ajutor al cuiva, slujitor, îngrijitor, executant. Plecându-se de la sensul etimologic, cuvântul administrație a ajuns cu timpul să desemneze orice fel de activitate care este îndeplinită la ordinele cuiva.

Dicționarul limbii române reține pentru verbul „a administra" explicația: a conduce, a cârmui, a gospodări o instituție, organizație economică, un patrimoniu, iar pentru „administrație" – totalitatea autorităților administrative existente într-un stat, secție, serviciu, care se ocupă de problemele administrative ale unei instituții sau agent economic.

Administrația de stat poate fi definită ca fiind forma de activitate (executivă și de dispoziție) a statului pentru realizarea funcțiilor sale; totalitatea organelor de stat prin care se desfășoară această activitate de îndeplinire a funcțiilor statului în baza prevederilor Constituției. În același timp, administrația reprezintă ansamblul de activități care permite menținerea ordinii publice și satisfacerea unor nevoi de ordin general (servicii publice etc.).[1518] Așadar, rolul administrației publice nu este limitat la punerea în practică a deciziilor politice, ci ea trebuie antrenată în pregătirea actului de decizie politică.

Administrația publică este alcătuită dintr-un sistem de organe care au menirea de a organiza executarea legii și a executa legea, obiectul administrației publice fiind așadar reprezentat de acțiunea de organizare și executare a legii.

În plan politic, administrația publică reprezintă acțiunea de aplicare a politicii unui guvern. Ea cuprinde organismele care sunt în mod direct subordonate puterii politice și care sunt în serviciul executivului în cadrul procesului politic. Constituie aparatul de stat a cărui organizare este dependentă de regimul politic existent într-o țară, dar care în mod normal trebuie separată de politic pentru exercitarea propriilor funcții (aplicarea legilor, păstrarea ordinii publice, prestarea de servicii pentru populație, realizarea raporturilor directe ale puterii publice cu cetățenii).

Administrația publică este o categorie atât de abstractă și variată, încât a fost descrisă în termeni diferiți. Dintr-o mare varietate de definiții menționăm câteva:

- Administrația publică este „*activitatea prin care se realizează scopurile și obiectivele guvernului*" (John J. Corson și J.P. Harris);
- „*Administrația publică poate fi cel mai bine identificată cu ramura executivă a guvernării*" (James W. Davis);
- „*Procesul administrației publice constă în acțiunile de realizare a intenției sau dorinței guvernului. Este, din această cauză, activitatea activă, continuă, cea «de afaceri» a guvernului, preocupată*

[1518] Ioan Bitoleanu, Carmen Atanasiu, *Istoria administrației*, Ed. Europolis, Constanța, 2005, p. 8.

cu punerea în aplicare a legii, care este realizată de corpurile legislative (sau alte autorități) și interpretată de curțile de judecată, prin procesul de organizare și conducere" (Dwight Waldo).[1519]

Administrația publică are pentru diferiți observatori diferite sensuri, lipsind până în prezent un înțeles general, semnificativ teoretic și practic. Totuși, putem trage concluzia că administrația publică implică activitate, are contingență cu politica, tinde să fie concentrată în ramura executivă a guvernării, diferă de administrația privată și este preocupată de aplicarea legii.

Spre deosebire de administrația statului de drept, unde separarea puterilor, descentralizarea serviciilor administrative și autonomia administrativă constituie coordonatele fundamentale, administrația statului totalitar este întotdeauna la dispoziția exclusivă a puterii unice, fiind organizată centralizat și unitar la nivelul întregii colectivități naționale, constituind întotdeauna o „administrație de stat".[1520]

Administrația acționează în două planuri distincte: *administrația publică centrală* și *administrația publică locală*.[1521] Administrația publică centrală reprezintă ansamblul instituțiilor care asigură activitatea executivă a Guvernului, care, alături de rolul lor politic, exercită un rol administrativ, fiind organele de vârf ale unui stat. Administrația publică locală este administrația publică existentă la nivelul diviziunilor administrativ-teritoriale ale unui stat.

La nivelul orașului Cluj (considerat comună urbană în perioada supusă studiului), în intervalul octombrie 1944–1950, autoritățile administrației publice locale au fost: *Consiliul Municipal Provizoriu, Consiliului Politic Municipal Cluj, Comisia Interimară a județului și municipiului Cluj,* **Consiliul popular local,** *Consiliul consultativ al primarului, Sfatul popular al orașului Cluj, Comitetul Provizoriu al comunei urbane Cluj (Comitetul Provizoriu Orașului Cluj asimilat cu județul), Comitetul executiv al Sfatului Popular al orașului de subordonare republicană Cluj* ca autorități deliberative și *primarii,* ca autorități executive.

La nivelul județului, autoritatea administrației publice județene este reprezentată în perioada studiată de Consiliul Județean (suplinit de *Comisia Interimară Județeană* – formată în noiembrie 1944, *Consiliile de colaborare* și *Sfaturile comunale* (organe de coordonare a activităților administrative speciale) și organele de administrație generală (primării, preturi). La acestea trebuie adăugat *Consiliul Politic al județului Cluj*, constituit la 25 mai 1945 și autoritatea executivă, prefectul de județ.

Caracteristicile generale ale administrației, amintite succint, sunt acestea:

- administrația constituie un corp intermediar, creat în vederea acțiunii, făcută pentru a acționa;
- administrația este ierarhizată și ordonată;
- administrația este remunerată, civilă, laică, egalitară;
- administrația este permanentă;
- administrația este într-o continuă expansiune. [1522]

Funcțiile administrației publice:

- funcția principală este determinată de poziția pe care administrația o are în raport cu puterea politică și este aceea de mecanism intermediar de execuție, ce are menirea de a organiza și asigura execuția – în ultimă instanță folosind autoritatea sau constrângerea. În acest sens, administrația organizează executarea deciziilor politice (luate uneori în colaborare cu aceasta), fie prin convingere, fie prin constrângere;
- funcția de organizare și coordonare a adaptărilor ce se impun în urma transformărilor inerente în evoluția diferitelor componente ale societății, în special în structura economică a acesteia;
- funcția de conservare a valorilor materiale și spirituale ale societății.

[1519] Richard J. Stillman, J. *Public Administration: concepts and cases*, Boston, Houghlon Mifflin, 1978, *apud* Ioan Alexandru, *Administrația publică. Teorii, realități, perspective*, Lumina Lex, 1999, p. 66.
[1520] Alexandru, *Administrația publică…*, pp. 66–67.
[1521] În anumite situații se poate instala o *administrație militară* (conducere politico-administrativă exercitată de autorități militare asupra unui stat sau teritoriu ocupat) (Bitoleanu, Atanasiu, *op. cit.*, p. 9).
[1522] Vezi Henry Puget, „Les Institutions Administratives Etrangères", *Etudes Politiques Economiques et Sociales*, No. 17, Paris, Dalloz, 1969.

Problematica funcțiilor administrației publice a fost abordată din multiple puncte de vedere. Ceea ce se degajă din toate aceste analize este faptul că ea îndeplinește funcții importante cu caracter politic, legate de existența, organizarea și funcționarea statului și a colectivităților locale, fără de care nu se poate concepe o societate modernă.[1523]

III.1.2. Funcția publică și funcționarii publici. Noțiuni introductive

Definiția funcției publice

Funcția publică constituie un element esențial al activității statale și reprezintă una dintre legăturile cele mai importante între cetățean și instituțiile statului. Tradițional, expresia „funcție publică" este folosită pentru a desemna atât funcționarul public, cât și ansamblul regimurilor juridice aplicabile personalului administrației de stat. Într-o accepțiune mai restrânsă, prin funcția publică se înțelege situația juridică a unei persoane fizice investită legal cu anumite atribuții pentru realizarea competențelor (funcțiilor) unei autorități publice. Aceasta constă în „ansamblul drepturilor și obligațiilor care formează conținutul juridic complex al raporturilor dintre persoana fizică respectivă și organul care le-a investit."[1524]

Titularul unei funcții publice, poartă denumirea de funcționar public, termen provenit din limba franceză, *fonction publique*. În limba română s-au folosit expresii precum: *agent public, funcționar de stat, servitorul coroanei* ș.a. Această varietate terminologică a fost determinată de diversitatea situațiilor în care intervine o funcție publică, în general și în administrația publică, în particular.

Pornindu-se de la reglementări cuprinse în Codul Penal, în doctrina românească se definește funcția publică ca fiind aceea grupare de atribuții, puteri, competențe, stabilite conform legii, din cadrul unui serviciu public înființat în scopul satisfacerii, în mod continuu și permanent, de către funcționarii publici, *numiți sau aleși* în aceste funcții, a intereselor generale ale societății.[1525]

Clasificarea funcțiilor publice

Funcțiile publice se pot clasifica după mai multe criterii. Astfel, din punctul de vedere al importanței funcției în realizarea competențelor ce revin organelor administrației de stat deosebim două mari categorii: funcții de conducere (și decizie) și funcții de execuție.

Funcționarii de conducere sunt: conducătorii instituțiilor și întreprinderilor publice, judecătorii, procurorii, contabili-șefi și inginerii-șefi din întreprinderile de stat. Funcționarii de execuție îndeplinesc, în general, operațiuni administrative și de natură tehnică și numai în mod excepțional unele acte juridice individuale. Din această categorie fac parte: secretarii, dactilografii, registratorii, arhivarii, statisticienii, referenții, contabilii etc.

Funcționarii publici

Constantin G. Dissescu a fundamentat la sfârșitul secolului al XIX-lea mai multe sensuri ale conceptului de funcționar public:

a) în sens larg: *orice serviciu cerut de stat sau făcut statului este o funcțiune publică.* Rezultă că orice persoană care realizează o activitate prin intermediul căreia satisface o anumită nevoie socială, o trebuință, este funcționar.
b) un sens restrâns, în care se regăsesc mai multe accepțiuni:
   – o persoană investită cu o *porțiune* din suveranitate (ministrul, parlamentarul etc.);
   – persoanele care dețin o parte din suveranitate, din puterea publică, dar, în același timp, se află sub dependența directă a puterii executive. Astfel, ministrul și prefectul sunt funcționari publici

[1523] Ioan Alexandru, *op. cit.*, pp. 82–84.
[1524] Antonie Iorgovan, *Drept administrativ. Tratat elementar,* Ed. Hercules, București, 1993, p. 313.
[1525] Valentin I. Prisăcaru, *Tratat de drept administrativ român: partea generală*, Lumina Lex, 1993, pp. 140–158.

pentru că primul se află dependent de capul statului, iar cel de-al doilea de ministru, dar judecătorul nu mai este funcționar public, nefiind subordonat executivului.
– o ultimă accepțiune reiese din definiție: *funcționarul public e acela care deține sau, fără a deține o parte din suveranitate, contribuie la mersul lucrului public, fiind retribuit și prestând și jurământ.*[1526] De altfel, aceasta este accepțiunea sub care se regăsește, în limbajul curent, termenul de funcționar public.

Toți funcționarii publici sunt desemnați printr-o expresie generică, *birocrația*, determinată de faptul că activitatea lor se derulează, într-un fel sau altul, în birouri.

Clasificarea funcționarilor publici

În raport de criteriile folosite, funcționarii administrativi pot fi grupați în mai multe categorii:
a) după gradul de competență în exercitarea funcției: *funcționarii de decizie și control*, așadar funcționarii cu activități de răspundere; *funcționari auxiliari* sau *de execuție*, cei care desfășoară mai mult o activitate faptică, de pregătire a actelor decizionale sau de punere a lor în executare, activitatea lor fiind strict îndrumată.
b) după modul de investire: funcționarii *numiți* (investiți) în funcții pe o perioadă nedeterminată; funcționarii *aleși* (investiți) în funcții pe o perioadă determinată (perioada mandatului organului care i-a ales);
c) după natura funcției: *militarii*; *civilii* care, la rândul lor, pot fi împărțiți în subcategorii profesionale (judecători, profesori, medici etc.).

Accesul la aceste funcții și statutul juridic în legătură cu deținerea și exercitarea funcțiilor respective formează statutul funcționarului public, asupra căruia vom insista într-un subcapitol următor.

III.1.3. Recrutarea și încadrarea funcționarilor publici

Selecția funcționarilor publici a reprezentat dintotdeauna o preocupare de prim rang pentru puterea politică, atât pentru partidele politice aflate la guvernare, cât și pentru cele din opoziție. Din acest motiv, criteriile și metodele de selecție reflectă caracteristicile sistemului politic și administrativ al statului.

Perioada interbelică a fost marcată de o creștere treptată a interesului legiuitorului pentru reglementarea precisă atât a modului de recrutare (alegere sau numire) a organelor politice ale administrației publice locale, cât și a impunerii unor criterii stricte de selecționare a persoanelor ce candidau pentru o asemenea funcție. Se încerca evitarea numeroaselor situații din perioada antebelică, când o serie de persoane au ajuns în funcții de primar fără să știe să scrie sau să citească sau în funcția de prefect fără să aibă câteva clase absolvite.

Pentru pregătirea funcționarilor din administrația locală în perioada interbelică au funcționat școlile de notari, iar în posturile de subprefecți erau încadrați cu prioritate absolvenții facultăților de drept. Cât privește funcționarii politici din administrația centrală aceștia erau selectați, în primul rând, după criterii politice și nu profesionale.

În pragul celui de-al doilea război mondial condițiile de selectare erau tot mai numeroase și mai înăsprite.

În perioada dictaturii comuniste nu s-a respectat principiul „omul potrivit la locul potrivit". Dacă într-un regim democratic recrutarea funcționarilor are la bază două principii: egalitatea la accesul în funcția publică și concursul, „democrația populară" a deschis însă accesul la orice funcție doar celor „cu adevărat democrați", cu origine „sănătoasă", eliminând orice umbră de egalitate în procesul selectării funcționarilor (pe lângă restricțiile impuse pe cale legislativă), chiar și acolo unde la nivel teoretic concursul

[1526] Constantin G. Dissescu, *Cursul de drept public român,* București, Stabilimentul grafic I.V. Socecu, 1891, *Lecțiunea L*, p. 855, *apud* Verginia Vedinaș, *Statutul funcționarului public*, Ed. Nemira, București, 1998, pp. 16, 17.

ar fi trebuit să facă diferența. Modalitățile practice de recrutare nu au urmărit evaluarea corectă a capacităților candidaților, nici obiectivitatea și calificarea celor care au avut sarcina selecționării. La fel ca și în celelalte țări aflate sub umbrela URSS, nominalizarea pentru posturile de înalți funcționari nu s-a făcut prin concurs, ci pe criterii politice și de încredere.[1527]

III.1.4. Funcția publică și puterea politică

În toate țările operează principiul potrivit căruia funcția publică este subordonată autorității publice. În regimurile democratice, puterea de decizie politică este exercitată de reprezentanții aleși pe cale electorală, funcționarii publici, non-partizani din punct de vedere politic, trebuind să execute deciziile responsabililor politici, în conformitate cu legislația în vigoare. În cazul regimului comunist însă, funcția publică este legată de cea politică, guvernamentală, care este asumată de un partid și este subordonată acestuia. Acest sistem este sistemul *integrării între funcția publică și puterea politică*.

Neutralitatea politică, în timpul regimului comunist, n-a fost o opțiune pentru funcționarii publici. Ori erai procomunist, ori erai din oficiu contra. Cu toate acestea, zonele de gri erau foarte extinse, mulți funcționari fiind doar pe hârtie membri PC, de frica represaliilor comuniste. Acest lucru reiese cel mai bine din procesele verbale, unde un punct constant pe ordinea de zi era inactivitatea membrilor pe tărâmul politic, coroborată cu problema absenteismului la ședințe. Rebreanu Tiberiu, șef de secție la Prefectura Cluj, de exemplu, a fost exclus din celula comunistă a Prefecturii la 18 august 1945, pentru 4 absențe nemotivate la ședințele celulei. Excluderea a atras după sine „demisia" lui din funcția de la Prefectură, la 15 decembrie 1945.[1528] Această realitate era în total dezacord cu ce se propovăduia de la tribuna comunistă: „*Republica Populară Română este patria tuturor celor ce muncesc, cu brațele și cu mintea, de la orașe și sate. Fiecare funcționar se simte stăpân în casa lui, în țara lui, iar atitudinea sa față de tot ce este în jurul lui, în țara lui, este atitudinea omului liber, puternic, căci el este una cu poporul muncitor căruia îi aparține puterea în noul stat*". (Dr. Ioan I. Ciobanu)[1529]

III.2. Scurt istoric al administrației publice locale în România. Studiu de caz: orașul Cluj

III.2.1. Administrația publică locală în perioada anterioară dictaturilor

Numeroși autori au subliniat faptul că originile administrației locale se pierd undeva în istoria îndepărtată. Apariția vieții administrative locale a precedat cu mult pe aceea a celei generale pentru că, în ordinea istorică a lucrurilor, comună cu nevoile ei proprii a apărut înainte de nașterea statului.

Apariția și evoluția instituției administrației publice locale în țara noastră s-au desfășurat într-o relație directă cu complexul economic și politico-juridic al societății românești. Fiecare reformă politică a societății românești a implicat și o reformă a administrației publice, ambele în legătură cu reforma structurală a economiei.

Pornind din perioada domniei lui Alexandru Ioan Cuza, administrația locală a fost reorganizată prin Legea Comunală din 1 aprilie 1864 și Legea privind înființarea consiliilor județene din 2 aprilie 1864, care statuează, pentru prima oară în istoria Țărilor Române, **județul** și **comuna** ca persoane juridice. Următorul pas important a fost făcut prin Constituția din 1866, care stabilea prin articolul 4 că teritoriul României este împărțit în **județe**, **plăși** și **comune**, care nu pot fi modificate decât prin lege. De menționat

[1527] Vezi Ion Popescu Slăniceanu, „Pregătirea și perfecționarea profesională a funcționarilor publici", în *Revista Transilvană de Stiinte Administrative*, 1(4)/2000, p. 21.
[1528] *Inspectoratul General Administrativ…*, Dos. 27/1945–1946, f. 102, *Comitetul Regional PCR Cluj*, Inv. 2, Dos. 44/1945, f. 2.
[1529] „Rolul funcționarului în noua viață administrativă", în *Buletinul Oficial al Municipiului Cluj*, Anul XXIII, Nr. 5, 20 mai 1948, p. 7.

că atât Legea de organizare administrativă din 1864, cât și cele adoptate în 1874, 1882 și 1884 precizează că la nivel comunal funcționează consiliul comunal și primarul. Cele mai importante hotărâri ale Consiliului comunal, organul deliberativ, sunt supuse aprobării reprezentantului local al Guvernului, respectiv prefectul județului. Primarul apare cu o dublă calitate: de șef al executivului comunal și de reprezentant al administrației centrale la nivelul comunei.

Legislația administrativă a lui Cuza a constituit un mare pas înainte prin principiile de organizare a administrației locale pe care le-a inaugurat, legile având menirea să pregătească calea unei autonomii locale mai largi și să dea expresie democratică organismelor locale. Dar formule de autonomie locală găsim, așa cum am amintit, cu mult înaintea acestor vremuri.

După încheierea primului război mondial și Unirea de la 1918, obiectivele care se ridicau în fața organizării administrației publice din România au crescut în complexitate. Era necesară acum nu doar construirea unui sistem modern, bazat pe cele mai noi principii europene, ci consacrarea în fapt a caracterului de stat național unitar, prin înglobarea acestor principii într-o nouă construcție care să-i ofere administrației publice, mai ales celei locale, un caracter uniform pe întregul teritoriu românesc. Marea problemă care se ridica în acest context era aceea a modului în care urma să se producă adoptarea acestei legislații administrative unice. Problema era complexă. Din punct de vedere teoretic, existau mai multe căi pentru atingerea acestui scop: prin extinderea legislației din Vechiul Regat în noile provincii, prin adoptarea unor modele legislative externe sau prin elaborarea unei legislații noi cu caracter de sinteză, care să preia ceea ce a fost mai bun din administrația fiecărei provincii. Prima variantă, extinderea legislației, ar fi avut marele avantaj de a permite integrarea rapidă a noilor provincii în cadrul statului român. Dezavantajul era acela că sistemul administrativ din Vechiul Regat era unul centralizat, spre deosebire de sistemele unora dintre noile provincii, Transilvania și Banat, care asigurau comunităților locale o largă autonomie. În plus, legile din Vechiul Regat aveau numeroase lacune și formulări defectuoase, prin urmare ele însele trebuiau modificate și aduse în pas cu progresele realizate de știința administrativă. Conform așteptărilor, a rezultat de aici o reticență majoră a reprezentanților provinciilor respective față de legislația românească existentă, tendința generală fiind conservarea propriilor instituții și mecanisme administrative. Această reticență a putut fi sesizată, de altfel, în plan legislativ, acolo unde organele executive locale (Consiliul Dirigent din Transilvania,[1530] Sfatul Țării din Basarabia) au luat decizii de menținere în vigoare a vechilor legi, ordonanțe, regulamente și statute administrative. Convingerea celor din noile provincii că sistemul administrativ propriu este mai bun decât cel din Vechiul Regat (a se înțelege „mai descentralizator") a fost însă atât de puternică, încât a condus nu doar la eliminarea variantei de extindere a legislației Vechiului Regat, ci și la eliminarea celei de-a doua variante, aceea a preluării unui model legislativ experimentat cu succes în alte țări. Prin urmare, singura variantă acceptabilă de către politicienii din noile provincii a rămas aceea a unei sinteze legislative, variantă acceptată și de clasa politică din Vechiul Regat, care a înțeles și ea că organizarea administrativă proprie nu putea fi impusă celorlalți printr-un dictat. În consecință, toată lumea a ajuns să accepte ideea că noua structură administrativă trebuia să fie rezultatul unei colaborări și al unui compromis. Soluția avea totuși un mare dezavantaj: ea presupunea eforturi mari pentru evaluarea părților utile din sistemele administrative existente și pentru sintetizarea acestora, prin urmare necesita o perioadă lungă de timp pentru a fi pusă în aplicare.[1531]

Rezultatul colaborării a fost concretizat în Constituția din 1923, socotită a fi cea mai democratică din Europa acelor ani. Deși aceasta proclama aceleași principii pentru organizarea administrației locale ca și Constituția de la 1866, de data aceasta sunt mai clar exprimate și mai bine precizate. Noua Constituție consemnează obligativitatea ca legile aferente administrației publice locale să aibă la bază descentralizarea. Tot la nivelul administrației publice locale, a deschis, cel puțin principial, drumul mult așteptatei reforme de unificare și uniformizare administrativă.

[1530] Gheorghe Iancu, *Justiție românească în Transilvania (1919),* Cluj-Napoca, Editura Ecumenica Press, 2006.
[1531] Cristian Nicolae Apetrei, *Istoria administrației publice*, Universitatea „Dunărea de Jos", Galați, 2009, pp. 100–101.

Legea de unificare administrativă din 14 iunie 1925[1532] stabilea ca unități administrativ-teritoriale **județele** și **comunele,** unități de descentralizare administrativ-teritorială. În acest scop, ele deveneau persoane juridice politico-teritoriale conduse de organe proprii, alese. Pentru a ușura mecanismul administrativ al județelor se renunță la stipularea expresă a plasei ca unitate administrativ teritorială, practicată în 1866.[1533]

S-a păstrat și s-a extins la nivelul întregii țări distincția făcută de legile Vechiului Regat între *comunele urbane reședințe de județ* (reședințe de prefecturi în același timp) și cele *nereședințe*. Din legislația Ardealului s-a păstrat doar titulatura de *municipiu*, acordată comunelor urbane reședință care prin numărul de locuitori, importanța economică sau culturală, aveau o influență mai mare asupra dezvoltării generale a statului.

Comunele și județele aveau *Consilii* ca organe deliberative, în timp ce organele executive erau reprezentate de *primar* și o *Delegație permanentă* pentru comune și *prefect* și o *Delegație permanentă* pentru județ. Membrii Consiliilor (județene sau comunale) erau aleși în proporție de 3/5, pentru prima dată prin vot universal, egal, direct, secret și obligatoriu, prin scrutin de listă și cu reprezentarea minorității. Restul de 2/5 reprezentau consilieri de drept, cărora li se alăturau consilieri femei cooptate. Primarul era ales indirect, de către Consiliul comunal, pentru o perioadă de 8 ani, cu vot secret și cu majoritatea absolută a voturilor date. În cazul municipiilor Consiliul alegea, dintre consilierii aleși și cei de drept, doar niște candidați la funcția de Primar. Dintre primii trei Ministerul de Interne urma să confirme un primar. Era permisă în continuare cumularea funcției de Primar cu demnitatea de deputat sau senator, fiind astfel perpetuată problema dezinteresului Primarului-parlamentar pentru interesele comunității sale.

În comune, membrii Delegației permanente erau aleși, din rândul consilierilor comunali, pe termen de 4 ani, avându-l ca președinte pe primar. Delegația permanentă județeană era compusă din raportorii celor cinci comisii de specialitate ale Consiliului județean și-l aveau ca președinte pe prefect. Acesta numea, înainta, revoca și aplica pedepse disciplinare funcționarilor județului, aducându-i astfel în sfera politicii partidului de guvernământ.

Tutela administrativă[1534] era exercitată de prefect, cu avizul Delegației permanente județene pentru actele administrației comunale, cu excepția municipiilor și de Ministerul de Interne pentru județe și municipii, cu avizul *Consiliului superior administrativ.*

În ce privește dizolvarea și suspendarea Consiliilor și revocarea primarului, statul avea atribuții largi. Consiliile comunale și județene puteau fi dizolvate, printre altele, pentru „compromiterea cu rea credință a intereselor administrațiunii ce li s-a încredințat". Acest fapt, observă Manuel Guțan, a dat naștere la numeroase abuzuri din partea centrului, ajungându-se până acolo încât mai toate partidele ce ajungeau la putere dizolvau Consiliile dominate de adversari, înlocuindu-le cu Comisii interimare ce le erau devotate. Teoretic, primarul și membrii Delegației permanente puteau fi îndepărtați de către Consiliul comunal cu o majoritate de 2/3 din numărul total al consilierilor. Consiliul comunal putea vota, la solicitarea Ministerului de Interne, îndepărtarea primarului pentru „*rea administrație prin fapte de vădită nepricepere, neglijență vinovată din care a rezultat pagubă pentru comună, acte împotriva ordinii și siguranței statului*".[1535]

Legea de unificare administrativă din 1925 din timpul guvernării liberale n-a avut o viață prea lungă. Țărăniștii vor aduce noi reglementări pentru administrația publică locală, prin Legea din 3 august 1929. Această lege impunea comunei rurale o populație de minimum 10.000 de locuitori pentru a exista ca atare. Dacă un sat avea acest număr de locuitori, putea forma singur comuna. Dacă nu, împreună cu

[1532] Guvernul liberal, căruia i-a revenit sarcina unificării administrației publice locale, și-a propus realizarea descentralizării administrative prin luarea în considerare a particularităților provinciilor unite. Un al doilea obiectiv, cel al consolidării tânărului stat, aparent contradictoriu, i-a determinat pe liberali să vadă în autonomia locală dușmanul principal al unității naționale, descentralizarea administrativă fiind sacrificată, lăsată succesorilor ca un deziderat (Manuel Guțan, *Istoria administrației publice românești*, Editura Universității „Lucian Blaga" din Sibiu, 2003, p. 276).

[1533] S-a apelat la sistemul vechilor legi administrative românești de a grupa în mod artificial mai multe sate într-o singură comună pentru a face față sarcinilor impuse de lege. Nu s-a mai impus, în schimb, limite numerice la populația diverselor comune (Guțan, *op. cit.*, pp. 275–276).

[1534] Tutela administrativă este o formă de control din partea organelor centrale asupra actelor organelor locale.

[1535] Guțan, *op. cit.*, pp. 277–279.

alte sate trebuia să formeze o comună rurală. Au rezultat astfel două categorii de comune: *comune rurale formate din mai multe sate* și *comune rurale formate dintr-un singur sat*. Alături de acestea funcționau comunele urbane (urmate de cele suburbane). Cele cu până la 50.000 de locuitori se numeau *orașe*, iar cele cu peste 50.000 de locuitori ori declarate ca atare de lege în baza importanței lor economice și culturale, se numeau *municipii*. După modelul transilvănean, municipiile nu făceau parte din județ, ci constituiau o unitate administrativă egală în rang cu județul.[1536] În consecință, nici prefectul de județ și nicio altă autoritate județeană nu putea să se amestece în administrația municipală, iar autoritățile superioare ierarhice tutelare și de control ale județului erau și ale municipiului.[1537]

În ce privește comunele urbane, orașele și municipiile aveau ca organe deliberative *Consilii comunale urbane*, respectiv *Consilii municipale*, alese pe 5 ani prin vot universal, direct, obligatoriu și secret, în baza unui scrutin de listă. Ca organe executive aveau un *primar* și o *Delegație permanentă* alese de Consiliu, cărora li se adăuga un *ajutor de primar*.

O inovație a fost apariția *Prefectului administrativ* în persoana președintelui Delegației permanente. Ales de Consiliu, el era funcționar de carieră, organul executiv al Consiliului și șeful administrației județene. A fost pentru prima dată când conducerea administrației județene descentralizate era încredințată nu unui organ numit de la centru, ceea ce îi reducea drastic autonomia, ci unui organ ales la nivel local. La nivel comunal situația era însă diferită. Primarul comunei își menținea prin lege atât calitatea de cap al administrației comunale, cât și cea de reprezentant al statului în comună.[1538]

O modificare chiar mai notabilă decât apariția prefectului administrativ a intervenit în reglementarea *tutelei administrative*. Pentru prima dată, la nivel comunal, primarul și ajutorul său urmau să fie înlăturați doar prin decizia motivată a Consiliului, luată fără vreo aprobare sau sesizare prealabilă, cu votul a 2/3 din membri, în cazul în care se dovedise în sarcina lor fapte grave și dăunătoare comunei. O altă manifestare notabilă a autonomiei locale era și dreptul Consiliului comunal orășenesc de a-l îndepărta pe primar, chiar și în cazul în care acesta fusese confirmat sau numit de către Ministerul de Interne. Înainte de înlăturare în mod obligatoriu primarii erau ascultați de autoritatea competentă sau beneficiau de apărarea prin memorii.[1539]

Legea din 1929 va fi urmată de numeroase legi de completare și modificare. Amintim modificarea parțială de la 15 iulie 1931 (când este desființat prefectul administrativ a cărui atribuții trec în competența prefectului politic),[1540] urmată de cea din 18 martie 1934, după revenirea liberalilor la putere. Parlamentele acestor ani au înființat și desființat constant instituții, au dizolvat și reconstituit consilii locale, creând o mare confuzie și disfuncționalitate în administrația colectivităților locale.

[1536] Problema oportunității creării unor regiuni administrative mai mari decât județul a fost abordată punctual în perioada interbelică, în consens cu o mai largă dezbatere europeană care a avut și consecințe în unele țări, precum: Polonia, Cehoslovacia, Belgia sau Iugoslavia. Aceste țări au suferit reforme administrative prin care teritoriul lor a fost regionalizat. În România, legiuitorul din 1929 a încercat prin proiectul lui Constantin Stere înființarea unor regiuni administrative, încercare blocată de Consiliul Legislativ care a conchis neconstituționalitatea formei de organizare regională. Așa s-a ajuns la Directoratele ministeriale, de fapt 7 centre de administrație și inspecție locală la București, Cernăuți, Chișinău, Cluj, Craiova, Iași și Timișoara, prevăzute de articolul 292 al legii din 1929, devenite funcționale de la 1 ianuarie 1930 (Cătălin Turliuc, „Dezvoltarea și modernizarea inegală, trăsături constante ale Statului român", http://www.ziarullumina.ro/articole;786;1;18403;0;Dezvoltarea-si-modernizarea-inegala-trasaturi-constante-ale-Statului-roman.html#, accesat la 20.09.2019).

[1537] Guțan, *op. cit.*, p. 281.

[1538] Prin urmare, primarul era ofițer de poliție judiciară, ofițer de stare civilă, publica legile și regulamentele, lua măsurile necesare în caz de urgență, când ordinea și siguranța statului erau amenințate. Era executantul deciziilor autorităților superioare, pe care le informa cu privire la tot ce se petrecea în cuprinsul comunei. Actele sale emise în această calitate erau supuse controlului ierarhic al organelor superioare (Guțan, *op. cit.*, p. 282). Vezi Ana Elena Ranta, Alina Ioana Cherecheș, „Instituția prefectului. Unele aspecte privind necesitatea ameliorării cadrului legislativ", în *Revista Transilvană de Științe Administrative*, Nr. 13/2005, pp. 108–115.

[1539] Pentru tutela asupra actelor vezi Guțan, *op. cit.*, pp. 283–284.

[1540] Prefectul era ajutat de un funcționar administrativ cu gradul echivalent unui șef de birou principal, delegat de Minister ca director de prefectură.

O nouă lege de organizare administrativă va fi elaborată tot de liberali la 27 martie 1936. După cum subliniează autorul Manuel Guțan, legea, învățând din greșelile trecutului, deschidea o cale de mijloc. Ca principii, legiuitorul și-a impus: autonomia administrativă, înlăturarea politicianismului din administrație, impunerea unor reguli stricte de selecționare a personalului administrativ, colaborarea organelor de stat locale cu administrația locală și controlul legalității activității administrative. Toate aceste obiective diferențiază legea din 1936 de cea din 1925. Ca noutate, li se acorda și orașelor de reședință, pe lângă municipii, același regim cu județele în ceea ce privește competența și tutela administrativă. De asemenea, erau înființate **comunele stațiuni balneare sau climaterice.**

Legea crea o diferență atât între municipii și orașe (spre deosebire de legea din 1929), cât și între orașele reședințe și cele nereședințe. Reforma radicală avea însă în vedere Delegațiile permanente ale consiliilor, menținute doar în comunele urbane, municipii și județe, însă în cazul primelor se renunța la compoziția lor complexă, conținutul lor reducându-se doar la primar și ajutorii de primar. În comunele rurale, suburbane, urbane și municipii, primarii și ajutorii de primari erau aleși de consilii, din rândul membrilor aleși. Situația era însă diferită în cazul primarilor comunelor stațiuni balneare și climatice, care erau numiți de centru.

În fiecare comună urbană legea înființa un *secretar* care în municipii se numea secretar general și era gradul cel mai înalt în ierarhia funcționarilor administrației comunale. Ca și atribuții, exercita în numele primarului supravegherea tuturor serviciilor primăriei, dădea directive, coordona și armoniza activitatea serviciilor comunale, primea și repartiza serviciilor corespondența primăriei, elabora copii legalizate de pe deciziile Consiliului comunal.

La nivelul administrației județene legea revenea la prefectul cu dublă calitate, numit de Ministerul de Interne, renunțându-se la prefectul administrativ al legii din 1929. Pierdea însă calitatea de președinte al Delegației permanente județene, care urma să fie ales de membrii Delegației.[1541]

Legile din 1925, 1929 și 1936 consolidează județul ca unitate teritorială de bază a colectivităților locale, dotată cu personalitate juridică și, în același timp, ca zonă teritorială pentru serviciile descentralizate ale unor ministere. Este important de menționat că această dublă calitate a județului se regăsește instituțional și în prezent în administrația locală.

Potrivit Constituției din 1923 și Legilor din 1925, 1929 și 1936, consiliile locale județene și consiliile comunale erau alese prin vot universal. Județul avea ca organe administrative *Consiliul județean*, *Delegația consiliului județean* și *prefectul*. Consiliul județean era organul deliberativ ales, care putea fi dizolvat prin decret regal și înlocuit cu o comisie interimară. Delegația consiliului județean era alcătuită din membrii ai Consiliului județean, aleși de aceasta și era condusă de prefect, exercitându-și atribuțiile între ședințele Consiliului județean. Prefectul era reprezentantul Guvernului în județ, șeful administrației la nivelul județului și șeful serviciilor publice descentralizate (serviciile descentralizate ale județului).

III.2.2. Administrația publică locală în epoca dictaturilor de dreapta (1938–1944)

III.2.2.1. Administrația publică locală în perioada 1938–1940

Deși în perioada interbelică administrația publică locală din România a ajuns prima oară să se sincronizeze în ceea ce privește înscrierea în modernitate cu cele mai avansate state din Europa, totuși nu putem vorbi despre o reală descentralizare sau despre o discuție solidă și serioasă asupra regionalismului. De altfel, un barometru sensibil al gradului descentralizării îl poate reprezenta diminuarea constantă a tutelei administrative, așa cum se manifestă aceasta. Putem aprecia că tendința generală în România interbelică a fost una care a urmat diminuarea treptată și extrem de lentă a tutelei administrative, semn al unei încercări de descentralizare ancorată și în conjunctura epocii.[1542]

[1541] Guțan, *op. cit.*, pp. 290–293.
[1542] Turliuc, *op. cit., loc. cit.*

Regimul autoritar instaurat în România în 10–11 februarie 1938 prin proclamarea dictaturii regale și-a pus amprenta și asupra administrației locale, prin Constituția din 1938, în sensul limitării autonomiei locale.

Constituția din 1938, intrată în vigoare la 27 februarie 1938, a reprezentat un pas înapoi în ce privește viața democratică în România, întărind mecanismul centralizator al guvernării țării și limitând sever autonomia locală și regională. Noua constituție, „a salvării naționale", cuprindea în titlul IV („Despre instituțiile județene și comunale") un singur articol referitor la autonomia regională, cu următorul conținut: „Instituțiile administrative sunt statornicite prin legi".[1543] Se manifestă astfel un regres față de prevederile constituționale anterioare, instituțiile autonomiei locale pierzând fundamentul constituțional, organizarea lor fiind lăsată în seama legiuitorului ordinar.

Cu toate acestea, în aprilie 1938 încă se spera ca noua lege administrativă ce se preconiza „să reia firul de acolo unde s-a întrerupt în anul 1931, când macazul a fost întors brusc într-o direcție centralizantă prin legea administrativă din martie 1931, caracterizată prin împărțirea țării în 71 de județe mici și printr-o „centralizare feroce."[1544] Pamfil Șeicaru se exprima pentru o descentralizare administrativă de proporții, cu provincii administrative conduse de câte un guvernator, mergând până la ideea de parlamente provinciale. Ideea era susținută și de prof. Valeriu Moldovan, care mergea pe ideea împărțirii după provincii istorice, cum au fost directoratele din 1929, sau după corpuri de armată, idee propusă de Pamfil Șeicaru. Această împărțire trebuia să fie subordonată unor considerente de ordin „tehnic și gospodăresc", bazate pe o cât mai multă omogenitate și unitate culturală, socială și economică a celor cuprinse în cadrele aceleiași unități. „*Să sperăm,* declara în aprilie 1938 Valeriu Moldovan, *că cei chemați nu vor lăsa să le scape acest unic prilej de a transforma din fundament întreaga structură administrativă a României, înzestrând-o cu niște unități autonome, care să-și extragă seva de viață din spiritul de inițiativă, din destoinicia și patriotismul local – în înțelesul optim al cuvântului – al cetățenilor direct interesați.*" Descentralizarea reală, continua Valeriu Moldovan, implică auto-administrarea prin organe deliberative și executive autonome, create cu ajutorul principiului reprezentativ al unor alegeri administrative libere și al răspunderii reale și depline al tuturor organelor și agenților de administrație locală, față de comitenții lor, adică față de cetățeni.[1545]

În ziua de 8 mai 1938, Armand Călinescu, a ținut o conferință la Radio București prin care a precizat că rolul administrației municipale este: „de a pune la dispoziția locuitorilor mijloace civilizate de trai în comun". În acest scop s-a întocmit o lege care organizează pe noi baze toate întreprinderile comunale, toate serviciile municipale: apa, lumina, transportul în comun, se grupează într-o administrație separată cu buget special".[1546]

Pe baza principiilor stabilite în Constituția din 1938, la 14 august 1938 este promulgată o nouă lege administrativă. Este menționată intenția ca ea să contribuie la descentralizarea administrativă, desconcentrarea administrației și depolitizarea acesteia. Această nouă lege administrativă va juca un rol important în evenimentele de după 23 august 1944. Din acest motiv, vom insista puțin asupra perioadei interbelice.

Conform acestei legi, administrația locală se exercita prin următoarele circumscripții teritoriale:

1. **Comuna**;
2. **Plasa**;
3. **Județul**;
4. **Ținutul** – o nouă unitate administrativ-teritorială.

Au fost menținute astfel circumscripțiile existente (comuna, plasa, județul), la care s-a adăugat o nouă entitate administrativă: **ținutul**. Doar comunele și ținutul aveau personalitate juridică, județele devenind

---

1543 Decretul nr. 729 din 13 aprilie 1948 al Prezidiumului Provizoriu al Republicii Populare Române, publicat în *Monitorul Oficial*, partea I, Nr. 87 bis din 13 aprilie 1948.
1544 Valeriu Moldovan, „În jurul reformei administrative", în *Ardealul Administrativ*, Anul II, Nr. 4, aprilie 1938, p. 50.
1545 Valeriu Moldovan, *op. cit.*, p. 51.
1546 Victor Tcacenco, „Administrația publică locală din Basarabia în timpul regimului autoritar a lui Carol al II", în *AXA*, Revistă de politică, cultură și spiritualitate, http://www.ax.md/?p=269, accesat la 23.10.2018.

simple circumscripții teritorial-administrative și de control, în timp ce plășile erau subdiviziuni administrative și de control.

Comuna (titlul II, art. 3–52) urbană, rurală și stațiune balneo-climaterică, văzută ca unitate ce reprezintă „nucleul natural de societate omenească", era administrată de consiliul comunal și primar.

Consiliul comunal, compus din membri aleși și membri de drept. Numărul celor aleși era de 3 pentru comunele rurale, 5 comunele urbane nereședință, 7 comunele urbane reședință și 12 pentru municipii. Cu toate că legea a statuat, prin art. 31, că acest organ avea și drept de decizie, a fost evident caracterul minor al domeniilor în care acest organ putea decide și atribuțiile reduse, fiind în principal organ consultativ.

Primarul numit pe șase ani de prefectul județului, pentru comunele rurale și urbane nereședință, de rezidentul-regal, pentru comunele urbane reședințe de județe și prin decret-regal la propunerea Ministerului de Interne pentru stațiunile balneo-climaterice și municipii, cerându-se îndeplinirea unor condiții de studii, vârstă și atașament față de regimul dictaturii regale. Fiind președintele consiliului comunal și șef al administrației comunale, reprezenta comuna, avea inițiativa și decidea în toate chestiunile de interes local, în afară de cele pentru care legea cerea votul deliberativ al consiliului (art. 15).[1547] În noua formulă, administrația locală este condusă autoritar, conducerea efectivă aparținând rezidentului regelui și primarului. Demnitarii erau așadar numiți, fără o consultare a electoratului. Caracteristica esențială a noului regim instaurat este restrângerea drepturilor și libertăților democratice, prin renunțarea la unele principii clasice ale democrației burgheze.

Ținutul reunea maxim 10 județe și era condus de un *rezident regal*, reprezentant al guvernului în ținut și administrator al ținutului, numit prin decret regal, echivalent în funcție cu subsecretarul de stat cu misiunea, „de a face legătura între capul statului și popor". Numărul de 10 ținuturi a fost reținut, acestea fiind: Olt – cu reședința la Craiova, Bucegi – la București, Mărei – la Constanța, Dunărea de Jos – la Galați, Nistru – la Chișinău, Prut – la Iași, Suceava – la Cernăuți, Mureș – la Alba Iulia, Someș – la Cluj, Timiș – la Timișoara. Ținutul Someș cuprindea județele: Cluj, Bihor, Someș, Sălaj, Satu-Mare, Maramureș, Năsăud.[1548] Județele nu se suprapuneau așadar peste vechile regiuni sau provincii istorice. Organizarea teritoriului țării în ținuturi a avut o existență scurtă. Această formă de organizare a fost desființată prin Decretul-lege pentru desființarea rezidențelor regale și reorganizarea prefecturilor de județ din 20 septembrie 1940.

Cum județul își pierdea personalitatea juridică, prefectul devenea funcționar de carieră cu atribuții mult reduse față de perioada anterioară, el fiind mai mult un organ de îndrumare, control și supraveghere. Demnă de remarcat este încercarea de depolitizare a administrației locale prin crearea unei ierarhii formată din grade și clase de funcționari și stabilind condițiile de recrutare și promovare a acestora. Se creează acum funcția de prefect de carieră, echivalentă în grad și salariu cu funcția de director de minister.[1549]

Înlocuirea prefectului politic cu prefectul funcționar de carieră era de mult cerută în administrația românească. Pe timpul partidelor politice, prefectul politic era de fapt reprezentantul în județ al partidului politic de la Guvern și aducea cu sine în administrația județului politica de partid. Supus tuturor ingerințelor și fluctuațiilor politice, el nu putea să fie un bun administrator. Prefectul politic mai avea dezavantajul că nu cunoștea întregul mecanism administrativ și nici nu avea experiența necesară pentru a putea conduce administrația complicată a unui județ. Or, administrația modernă este și impune un anumit grad de cunoștință și experiență, pentru care este necesar un corp de funcționari bine pregătiți. Acest principiu extrem de util pentru administrația județeană, stabilit de art. 97, a fost însă suspendat de legiuitor prin art. 195 din dispozițiile tranzitorii ale legii menționate, care prevedea că „*în mod excepțional și numai la punerea în aplicare a legii de față pot fi numiți prefecți și acei care au îndeplinit sau îndeplinesc cu distincție o funcție publică, precum prefect, primar, avocat public, profesor, inginer, medic primar, funcționari superiori ai ministerului de interne. Pot fi de asemenea, numiți prefecți și ofițerii, care au gradul cel puțin*

[1547] „Decret-Lege Nr. 347. Legea administrativă", Monitorul Oficial Nr. 187 din 14 august 1938, în *Colecțiune…*, Tomul XVI, Partea I B, 1 mai – 31 august, 1938, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, Imprimeria Centrală, București, 1938, pp. 957–965.

[1548] „Legea administrativă din 1938", pp. 970–973.

[1549] Cătălin Turliuc, *op .cit., loc. cit.*

de locotenent-colonel".[1550] În baza acestor dispoziții din lege, instituția prefectului funcționar de carieră nu a fost pusă în practică.

După instaurarea dictaturii regale, Ministerul de Interne, condus de Armand Călinescu, a numit în fruntea județelor ofițeri superiori, iar ca primari la orașe au fost numiți președinții de tribunale. Aceştia trecând îndată la reorganizarea aparatului funcționăresc, excesiv de numeros, au luat măsuri severe pentru ca favoriții să plătească taxele și dările, curmând totodată „drepturile" oamenilor influenți și stabilind ordine în gestiune.

Cu toate avantajele pe care le-a avut Legea administrativă din 1938, aceasta a reprezentat un regres din unele puncte de vedere, intensificând caracterul autoritar și birocratic al administrației locale. Această organizare administrativ-teritorială s-a menținut până în anul 1940, după care s-au desființat.

III.2.2.2. Administrația publică locală în perioada 1940–1944

Prin Decretul Regal nr. 3052, din 8 septembrie 1940, a fost suspendată Constituția din 1938, Parlamentul a fost dizolvat, guvernarea țării realizându-se în absența unei constituții. La baza noului regim constituțional se găseau decretele-legi din septembrie 1940.

În intervalul 1940–1944, administrația publică din România a fost înlocuită cu o administrație tehnică, pe baza principiului comandamentului unic. Răspunderea era reglementată în scară ierarhică, în capul căreia se găsea „conducătorul unic". Legislația aflată în vigoare stabilea două unități administrative locale, **comuna** și **județul**, cu personalitate juridică, patrimoniu și buget propriu Nu s-a renunțat la centralismul birocratic și la organizarea administrației pe principii totalitare. Prefectul era numit prin decret de către Conducătorul statului, pe aceeași cale putând fi revocat și destituit. Primarul era șeful administrației comunale și președintele Consiliului comunal. Exista și un delegat sătesc care făcea legătura între sat și primar.

Consiliul comunal, compus din membri aleși și de drept, hotăra în toate chestiunile de venituri și cheltuieli ale comunei, sub conducerea unui primar. Notarul reprezenta agentul guvernului în comuna rurală, însărcinat cu aplicarea legilor și regulamentelor de administrație publică.

Plasa era o subdiviziune a județului, compusă din mai multe comune, fără a avea personalitate juridică. Era administrată de un pretor, ca reprezentant al guvernului și șef al poliției, exercitând controlul asupra organelor administrative ale comunelor.

Județul avea în frunte un prefect numit prin decret regal, reprezentând guvernul și fiind șeful tuturor funcționarilor Ministerului de Interne[1551] din județ.

La 21 septembrie 1940, în România rezidențele regale și ținuturile au fost desființate, revenindu-se la organizarea administrativ-teritorială anterioară.

Articolul 4 din *Decretul-lege din 21 septembrie 1940* revine la instituția prefectului funcționar politic stabilind principiul că prefectul poate fi numit și revocat prin decret. În perioada 1940–1944 acesta își menține rolul de control și supraveghere. Pe lângă prefect funcționa Consiliul de Prefectură format, în principal, din șefii serviciilor județene .

Problemele aparatului administrativ au fost accentuate în această perioadă și datorită Germaniei hitleriste, prin Legația de la București, care s-a amestecat în treburile interne, sugestiile, sfaturile, experții și tehnicienii germani încercând și reușind uneori să „înnoiască" aparatul administrativ, economic, de propagandă și educație după modelul celui din Reich-ul german.

III.2.2.3. Evoluția contenciosului administrativ. Curțile administrative

Contenciosul administrativ este definit ca reprezentând ansamblul normelor juridice care reglementează soluționarea litigiilor dintre particulari (persoane fizice sau juridice) pe de o parte, și autoritățile

[1550] Tcacenco, *op. cit., loc. cit.*; Ranta, Chereches, *op. cit.*, p. 111.
[1551] În anul 1941 Ministerul de Interne a luat denumirea de Ministerul Afacerilor Interne.

publice, pe de altă parte, când drepturile și interesele legitime ale particularilor sunt încălcate prin acte administrative ilegale sau prin refuzul autorității publice de a răspunde particularului în termenul prevăzut de lege. Noțiunea de *contencios administrativ (justiție administrativă)* este o noțiune tradițională a dreptului administrativ (ramură a sistemului unitar al dreptului român), fiind utilizată pentru a delimita căile de atac jurisdicționale împotriva actelor și operațiunilor administrative de recursurile administrative obișnuite. Un recurs, deci o cale de atac, dobândea caracter jurisdicțional (contencios) atunci când autoritatea care-l soluționa avea calitatea de judecător. Potrivit legii, organele de contencios administrativ erau competente să soluționeze, conflictele juridice în care cel puțin una dintre părți este un serviciu public administrativ.

Încă din secolul XIX, în paralel cu instanțele judecătorești, litigii de contencios administrativ soluționau și diferite organe ale administrației (jurisdicțiile speciale administrative), cel mai cunoscut fiind Curtea de Conturi.

Contenciosul administrativ a fost instituit pentru prima dată în România prin Legea pentru înființarea Consiliului de Stat din 11 februarie 1864. În intervalul 1864–1866 s-a adoptat și la noi sistemul francez[1552] al tribunalelor administrative prin înființarea Consiliului de Stat ca organ consultativ al guvernului, care avea alături de alte atribuții și unele de tribunal administrativ. Consiliul de Stat era o instituție intermediară între administrația consultativă și tribunalele administrative, însă fiind un organ aservit intereselor guvernamentale s-a renunțat la această formulă.

După 1866 a urmat atribuirea competențelor în contenciosul administrativ în favoarea instanțelor judecătorești ordinare. Constituția din 1866 nu cuprindea reglementări exprese despre contenciosul administrativ, dar făcea trimitere spre o viitoare lege ordinară, Legea din 12 iulie 1866, care a atribuit competența contenciosului administrativ tribunalelor de drept comun, în tendința de a nu diviza organic zona judecătorească.[1553]

Legea din 1 iulie 1905 de reorganizare a Înaltei Curți de Casațiune și Justiție a constituit un moment important în realizarea unui contencios administrativ modern pe măsura modernizării statului român și a diversificării activităților administrative. Legea înființa la nivelul Înaltei Curți de Casațiune și Justiție, ca instanță obișnuită, Secțiunea a III a – Secțiunea de Contencios administrativ, care era competentă să soluționeze recursul principal și direct formulat de către particularii interesați împotriva actelor administrative ilegale.[1554]

Prin Legea Curții de Casație și Justiție din 25 martie 1910, competențele Secțiunii de Contencios Administrativ, în materia contenciosului administrativ au fost eliminate, cauzele de aceasta natură fiind atribuite instanțelor de drept comun. Doi ani mai târziu, prin legea din 17 februarie 1912, era reintrodus contenciosul administrativ din 1905, dar cu unele modificări.[1555]

Constituția din 1923 a reglementat în art. 99 dreptul celor vătămați printr-un decret sau o dispoziție semnată sau contrasemnată de un ministru de a cere despăgubiri. Importanța contenciosului administrativ este dată de art. 107, care prevedea că nu se pot înființa autorități speciale cu atribuții de contencios administrativ. Alin. 2 al art. 107 menționa: „*Contenciosul administrativ este în căderea puterii judecătorești potrivit legii speciale*".

Pe baza Constituției a fost adoptată *Legea pentru contenciosul administrativ din decembrie 1925*, care a reprezentat cea mai importantă reformă în domeniu. Această lege a dat în competența Curților de Apel în circumscripția din care domicilia reclamantul, dreptul de a judeca cererile de contencios administrativ,

[1552] Modelul francez al unor organe speciale și specializate s-a impus ca un model mondial, cu precizarea că în unele țări, în loc de Consiliu de Stat, s-a preferat formula Curte administrativă, alături de modelul anglo-saxon, în care asemenea litigii sunt date în competența instanțelor de drept comun („Aspecte…", *loc. cit.*).

[1553] „Caracterizare generală a contenciosului administrativ. Evoluția contenciosului administrativ român și elemente de drept comparat", http://avocatconsult.net.caracterizare-generala-a-contenciosului-administrativ-evolutia-contenciosului-administrativ-roman, accesat la 24.06.2012.

[1554] „Aspecte teoretice. Contencios administrativ", http://www.e-juridic.ro/articole/aspecte-teoretice-articolul(2)-materia-contencios-administrativ-677.html, accesat la 24.06.2022.

[1555] „Aspecte…", *loc. cit.*

iar hotărârile pronunțate de acestea erau supuse recursului la fosta Curte de Casație. Activitatea a fost descentralizată până la nivelul Curților de Apel pentru a judeca litigiile referitoare la legalitatea actelor administrative și acordarea de despăgubiri.

Legea din 1925 a făcut deosebire între actele administrative de autoritate și cele de gestiune, primele putând fi atacate la Curtea de Apel ca instanță de contencios administrativ, pe când cele de gestiune au rămas în competența instanțelor de drept comun, care aplicau regulile dreptului privat.[1556]

Anul 1929 a adus o schimbare cvasi ideologică în administrația românească, prin legiferarea legii administrației locale, lege care, citându-l pe Motogna, s-a caracterizat printr-o „mai largă democratizare a cadrelor administrative, prin o mai largă descentralizare și prin instituirea justiției administrative, înființându-se comitetele de revizuire” menținute și mai târziu sub denumirea de *Curți administrative*, modificare cerută de principiile Constituției. Reprezentarea comunelor și a județului în fața Comitetelor de revizuire a însemnat dublarea reprezentării în justiție a acestora de către serviciul de contencios. Mai mult, referindu-se la căile de atac, legea administrativă admitea calea dublă de atac, atât în fața Comitetelor de revizuire, cât și în fața Curților de Apel ca instanțe de contencios administrativ. [1557]

Prin legea administrației locale din 1936 au fost înființate Curțile administrative, organizate pe două grade de jurisdicție, respectiv *curțile administrative teritoriale* și *Curtea superioară administrativă*. Acestea erau organizate ca instanțe jurisdicționale cu competență specială, care cenzurau legalitatea actelor emise numai de organele administrației locale.[1558]

În perioada postbelică, în Ardealul de Nord eliberat, dat fiind faptul că nu s-au înființat Curțile Administrative nici până în anul 1946, acțiunile întreprinse de cei care contestau îndepărtarea din funcții erau trimise M.A.I, Direcțiunea Generală a Administrației, avându-se în vedere disp. Art. 37 din Legea de Organizare a Curților Administrative.[1559]

La nivel național, odată cu instaurarea regimului comunist a fost emis Decretul nr. 128/1948 (Monitorul Oficial Nr. 156 din 9 iulie 1948) care a abrogat Legea pentru contenciosul administrativ din 23 decembrie 1925 și cea de organizare a Curților administrative din 15 martie 1939, astfel contenciosul administrativ fiind practic suprimat. Legea stabilea că instanțele de drept comun aveau dreptul să controleze legalitatea actelor administrative numai în mod excepțional, în cazul expres prevăzut de lege.

Acțiunile în contencios administrativ, în curs de judecată la data intrării în vigoare a legii s-au considerat stinse, iar hotărârile judecătorești date în această materie și neaduse la îndeplinire până la acea dată, nule. Personalul Curților administrative care avea cel puțin 20 de ani vechime a intrat în pensie, indiferent de vârstă.[1560]

III.2.2.4. Evoluția reglementării privind autonomia locală

În rândurile anterioare am făcut referire la principiul autonomiei locale și cel al descentralizării serviciilor, asupra cărora revenim cu câteva completări suplimentare.

Prin autonomie locală se înțelege dreptul și capacitatea efectivă a autorităților administrației publice locale de a soluționa și de a gestiona, în numele și în interesul colectivităților locale pe care le reprezintă, treburile publice, în condițiile legii; este forma modernă de exprimare a principiului descentralizării administrative. Acest drept se exercită de Consiliul local și primar, autorități ale administrației publice locale.

[1556] În conformitate cu art. 3 din această lege nu puteau fi atacate pe cale judecătorească: actele privitoare la tutela administrativă și exercitarea controlului ierarhic; deciziile date de Consiliile disciplinare și declarate de statutul funcționarilor publici sau alte legi; actele autorităților militare; actele administrative de autoritate și actele de gestiune ale Președintelui Senatului și ale Președintelui Adunării Deputaților („Caracterizare…”, *loc. cit.*).

[1557] Motogna, *op. cit.*, p. 74.

[1558] „Aspecte…”, *loc. cit.*, Vezi George Costi, *Contribuțiuni la reforma administrației publice*, Monitorul Oficial și Imprimăria Centrală, București, 1946, pp. 77–85.

[1559] *Inspectoratul General Administrativ*…, Dos. 27/1946, f. 96.

[1560] „Desființarea Contenciosului administrativ și a Curților administrative”, în *Adevĕrul*, Anul 62, Nr. 17.208, 10 iulie 1948, p. 4.

Autonomia locală conferă autorităților administrației publice locale dreptul ca, în limitele legii, să aibă inițiative în toate domeniile, cu excepția celor care sunt date în mod expres în competența altor autorități publice.

Pentru prima dată ideea de autonomie locală este prezentată în Regulamentele Organice,[1561] primele legi care au organizat administrativ cele două principate, dar numai pentru orașe. Dreptul de a fi aleși în sfat îl aveau cei care domiciliau în orașul respectiv și aveau proprietăți imobiliare în valoare de cel puțin 8.000 de piaștri. Aceste sfaturi aveau ca atribuții principale administrarea și gospodărirea orașului în cele mai diverse domenii și sectoare. Sfaturile respective erau tutelate și controlate în întreaga lor activitate de către Sfatul Administrativ (Guvernul).

Statul roman modern a copiat structura uniformă, centralizată a republicii franceze. Totuși structurile administrative s-au schimbat de mai multe ori. Cultura instituțională a autorităților locale și regionale a rămas aproximativ aceeași.

Tot după modelul francez a fost instituită adevărata administrație modernă pe plan local în România, prin legile lui Cuza din 1864 (ambele de influență franceză). În concepția acestor acte normative, județul și comuna erau investite cu personalitate juridică, având atribuții cu caracter patrimonial și de putere publică. Prefectul era comisar al guvernului și executor al deciziilor consiliului județean, iar primarul era executorul deciziilor consiliului comunal, ambii numiți de guvern.

Organizările administrative ulterioare, pe baza constituțiilor și a legilor ordinare, au căutat să consacre soluții cu privire la realizarea administrației de stat pe plan local oscilând între descentralizare, desconcentrare, autonomie și centralizare, fără ca să pună problema constituirii unor organe administrative de specialitate. Pentru România secolului al XIX-lea crearea națiunii și a statului român au fost considerate priorități, iar celelalte scopuri politice au fost subordonate acestora pentru a crea o birocrație funcțională modernă a națiunii. Nevoile și programele locale au fost trecute pe plan secund și acceptate doar în măsura în care nu reprezentau o amenințare pentru interesele comunității naționale.

În perioada regimului „puterii populare”, respectiv 1944–1989, putem vorbi despre pierderea de facto a autonomiei locale, după cum vom vedea în cuprinsul acestui capitol.

III.2.2.5. Administrația publică a orașului Cluj în intervalul 1 septembrie 1940–9 martie 1944

Evoluția instituțiilor administrative românești a fost întreruptă în mod brutal în perioada 1940–1944, prin ocupația maghiară a nord-vestului Transilvaniei, în urma Dictatului de la Viena. După o perioadă de tranziție de administrație militară (septembrie-noiembrie 1940), toate prefecturile județelor ocupate au fost reorganizate după prevederile legislației administrative existente în Ungaria horthystă. Ținuturile au fost desființate, iar atribuțiile județelor au fost preluate de „municipiile” fostelor comitate ungurești de dinainte de Marea Unire. Prefectul a fost înlocuit cu *comitele suprem*. Față de situația anterioară anului 1918, autonomia comitatelor a fost redusă prin transferarea sub comandamentul Ministerului de Interne Ungar a jandarmeriei, urmată de alte măsuri.

Începând cu 1 septembrie 1940 și până în 1944, pe teritoriul Transilvaniei de Nord s-au aplicat legile administrative maghiare: Legea XXII din 1886 (cu privire la comune, modificatoarea legii nr. XXX din 1886), Legea XX din 1901 (instrucțiuni generale) și Legea XXX din 1929 (reglementarea administrației, reguli de unificare), la care s-au adăugat altele, precum: legea pentru organizarea și funcționarea poliției de stat, legea pentru organizarea jandarmeriei (a existat un îndrumător – Utasitás – pentru reglementarea raporturilor dintre autoritățile civile administrative și organele jandarmerești), legea contabilității publice și comunale, legea asupra controlului conturilor administrațiilor locale, procedura referitoare la internarea,

[1561] Separarea administrației de justiție prin crearea de judecătorii și de instanțe judecătorești și interzicerea organelor administrative de a judeca, a fost concretizată în Regulamentul Organic. În cadrul organizării administrative a celor două principate a fost înființată poliția în orașe și județe.

controlul și expulzarea străinilor. Sub regimul maghiar nu a existat o lege unitară administrativă, administrația maghiară fiind călăuzită de diferite legi, regulamente, ordine și chiar cutuma locală. Totuși, la baza administrației au fost legile enumerate mai sus.[1562]

În birourile administrative din Transilvania de Nord, românii au figurat în număr foarte mic în timpul ocupației ungare, fiind concediați în masă, expulzați sau emigrați. Și cei care au rămas în administrație au îndeplinit, în această perioadă, slujbe fără importanță. În timpul administrației militare maghiare au avut loc, din exces zel, numeroase acțiuni antiromânești nedorite, uneori, susține istoriografia maghiară, chiar în contra voinței guvernului ungar. Astfel, de pildă, au fost siliți să plece intelectuali români, pe care premierul Teleki a vrut să-i cheme deputați în parlament.[1563]

După eliberarea orașului de către armatele româno-sovietice, în luna octombrie 1944 a început unificarea țării, odată cu reîmpărțirea unităților teritoriale, iar decizia din 23 octombrie a Ministerului de Interne includea în formațiunile administrative nou înființate toate județele din nordul Transilvaniei. Conform articolului 1 al Legii Nr. 552 publicată în M.O. nr. 253 din 1 noiembrie 1944, s-a dispus revenirea la împărțirea administrativă existentă înainte de 30 august 1940. Circumscripțiile teritoriale ale județelor Bihor, Ciuc, Cluj, Maramureș, Mureș, Năsăud, Odorhei, Sălaj, Satu-Mare, Someș, Târnava-Mare, Târnava-Mică și Trei-Scaune urmau să aibă aceleași capitale de județ și orașe nereședință de județ. Județul Cluj-Turda primea denumirea „Turda”, cu capitala Turda.[1564] Județul Cluj a fost, prin urmare, reîntregit cu teritoriile din sud care în intervalul 1940–1944 au fost administrate de județul Cluj-Turda. Se impunea însă o reorganizare și o regrupare a comunelor și satelor, astfel încât ele să fie administrate după aceleași norme. Reamintim faptul că în toamna anului 1944 s-a încercat reinstalarea administrației românești. Dar, așa cum am amintit în capitolul anterior, prefecții români numiți de guvernul generalului Sănătescu n-au reușit să revină în fruntea județelor eliberate, care ajung sub administrație sovietică, problemă tratată de noi în capitolul II.

III.2.2.6. Administrația publică a orașului Cluj în intervalul 9 martie 1945–1948

„Dacă se poate guverna de departe, nu se poate administra decât de aproape.”[1565]

După 23 august 1944 și până la adoptarea Constituției din 1948 s-a menținut organizarea prevăzută de Legea Administrativă din 14 august 1938. Guvernul Petru Groza a păstrat după 6 martie 1945 vechea structură organizatorică a aparatului administrativ local, a recunoscut, parțial, autoritățile ilegitime instalate în timpul administrației militare sovietice și a înlocuit, în restul țării, prefecții, primarii și pretorii cu reprezentanții noului regim „popular”. Conducerea județelor din Transilvania este însușită de comuniști și de simpatizanții acestora. La nivelul reședințelor ministeriale, județene și orășenești, noile oficialități conlucrau nemijlocit cu emisarii militari străini ce reprezentau Comisia Aliată de Control din România. Cu forțele unite, în baza Legilor nr. 486/1944 și nr. 217/1945 pentru purificarea administrației publice, au fost îndepărtate din aparatul de stat toate elementele „reacționare”.

Deciziile privitoare la administrația perioadei martie 1945–1947 s-au adoptat greoi, datorită unor factori perturbatori: discordanța punctelor de vedere ale forțelor politice interne, colaborarea infructuoasă dintre Casa regală și guvern, participarea armatei române la războiul antihitlerist, prezența trupelor sovietice și a consilierilor ruși pe teritoriul țării noastre, lipsa Parlamentului, precum și vidul activității constituțional-legislative.[1566] Cu toate acestea, readucerea Transilvaniei de Nord între granițele țării a fost un succes notabil.

La 1 iunie 1945 Prefectura a decis ca toate comunele și satele din județul Cluj care la data de 30 august 1940 erau independente, să fie declarate din nou comune independente. Comunele din județ erau

---

[1562] *Inspectoratul General Administrativ…*, Dos. 4/1946, f. 145, 146, 148, 217.

[1563] *Erdély rövid története* (Scurtă istorie a Ardealului), red. Köpeczi Béla, Akad. Kiadó, Budapest, 1989, p. 597.

[1564] „Legea Nr. 552 pentru împărțirea administrativă a unor județe din Transilvania”, în *Colecțiune…*, Tomul XII, 1–30 noiembrie 1944, p. 9.

[1565] *Inspectoratul General Administrativ…*, Dos. 6/1945, f. 159

[1566] Petre Popa, *Istoria administrației…*, p. 147.

regrupate în subdiviziuni administrative pe plăși și asociații notariale. Plășile erau: Cluj, Gilău, Aghireșu, Huedin, Hida, Călata, Borșa, Mociu, Sărmaș.[1567]

Buletinul Oficial al Județului Cluj publica la 31 octombrie 1947 noua împărțire administrativă a județului Cluj (Ordinul circular nr. 13.190/1947), în vigoare de la 1 aprilie 1945 (1 municipiu – Cluj, capitala județului; 1 oraș nereședință de județ – Huedin; 229 comune rurale compuse din 237 sate),[1568] prezentată în Anexa 9.

Inspectoratul General Administrativ

La 6 aprilie 1945, Teohari Georgescu, ministru de Interne, transmitea ordinul 330, „foarte urgent", de aplicare în practică a Legii 552 din 1 noiembrie 1944, prin care s-a dispus revenirea la împărțirea administrativă existentă înainte de 30 august 1940. Fiecare județ, plasă, comună, care au stat sub stăpânirea Ungariei, își reluau delimitarea teritorială și organizarea avută la 30 august 1940.[1569]

Readucerea Transilvaniei de Nord-Vest în cadrul statului român a impus, potrivit legii amintite, o modificare a circumscripțiilor administrative, pentru o armonizare generală. Conform noii repartizări, județele din regiunea redobândită depindeau de trei circumscripții. Cele mai multe aparțineau Clujului (Circ. III), 9 județe, 73 de plăși, 1801 comune: Cluj (231 comune), Bihor (299 comune), Sălaj (284 comune), Satu Mare (208 comune), Maramureș (59 comune), Năsăud (108 comune), Someș (269 comune), Mureș (247 comune), Turda (96 comune);[1570] în circumscripția Sibiu era și județul Odorhei, iar în circumscripția Brașov, județele Trei Scaune și Ciuc. Pentru controlul și îndrumarea administrațiilor locale, fuseseră înființate inspectorate administrative. Inspectoratului General Administrativ Circ. III Cluj va fi înființat în mai 1945.

Împărțirea României în Circumscripții administrative[1571]

[1567] *Inspectoratul General Administrativ*…, Dos. 16/1945, f. 25–32.
[1568] *Buletinul Oficial al Județului Cluj,* Anul LXVII, Nr. 17, 31 octombrie 1947, pp. 177–183.
[1569] Petre Țurlea, „Români și unguri", Editura Karta-Graphic, Ploiești, 2011, p. 284.
[1570] *Inspectoratul General Administrativ*…, Dos. 16/1945, f. 86–88.
[1571] Corneliu Rudescu, *Buletin de conjunctură administrativă*, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, Imprimeria Centrală, București, 1946, p. 40.

Inspectoratul General Administrativ primea lunar rapoartele primăriilor, cuprinzând propunerile și dificultățile întâmpinate de fiecare serviciu în parte.[1572]

Spre deosebire de Primărie, unde primarii puteau avea orice pregătire atâta timp cât opțiunile politice se îndreptau spre PC sau cel puțin se asortau cu acesta, la Inspectoratul General Administrativ clujean funcționarii superiori și-au păstrat prestanța, cel puțin la nivelul pregătirii profesionale și al experienței. Găsim oameni de carieră, cu o bogată experiență, care merită amintiți:

Dr. Traian Migia,[1573] doctor în drept și științe de stat, va ocupa funcția de inspector general administrativ Circumscripția Administrativă a III-a Cluj din data de din 7 noiembrie 1939. Fiind funcționar public bugetar pe tot intervalul 1 ianuarie 1919 și până după anul 1948, putem spune că s-a încadrat bine în toate regimurile care s-au perindat în acest interval de 3 decenii.

Dr. Pop Iosif, inspector administrativ al acestui Inspectorat din data de 15 septembrie 1946, doctor în științe politice din 1920, absolvent al Centrului de Pregătire Tehnică Profesională Administrativă (1939) cu o bogată experiență, având o vechime în serviciu de peste 26 de ani.[1574]

Dr. Octavian Simu, inspector administrativ al acestui Inspectorat din data de 15 septembrie 1946, doctor în drept și științe politice, având o vechime în serviciu de peste 27 de ani.[1575]

Munteanu Sever, pretor principal din 21 aprilie 1945, licențiat în drept, absolvent al Școlii Superioare de notari titrați, numit prima dată ca funcționar public la data de 15 septembrie 1934 (notar).[1576]

Funcționarii Inspectoratului General Administrativ Circumscripția a III-a Cluj din anul 1946 au fost:

– Dr. Traian Migia, inspector general administrativ;
– Dr. Pop Iosif, inspector administrativ;
– Dr. Simu Octavian, inspector administrativ;
– Munteanu Sever, prim-pretor, fost inspector general administrativ al Circ. A I-a Alba Iulia (1945);
– Pop. Z. Valer, prim-pretor;
– Chibulcuteanu Vasile, pretor, fost director al Oficiului Economic Județean (1945),
– Vanea Ioana, dactilografă.[1577]

Funcția de inspector administrativ a fost creată în mai 1946, prin Legea Nr. 372. Legea prevedea recrutarea acestuia prin înaintarea dintre subprefecții și prim-pretorii titrați universitari, cu o vechime de 4 ani în aceste grade, care au condus efectiv o pretură cel puțin 6 ani și s-au distins printr-o activitate excepțională.[1578] Rolul inspectorului administrativ era de a inspecta administrațiile locale, veghiind la

---

[1572] *Buletinul Oficial al Municipiului Cluj*, Anul XXI, Nr. 9–10, septembrie-octombrie 1946, p. 7.

[1573] A fost diurnist în următoarele funcții: în calitate de practicant de notar (primăria com. Câmpia Turzii, jud. Turda, 01.09.1911–31.01.1912); în calitate de scriitor – funcționar comunal (primăria com. Blaj, jud. Târnava Mică, 01,10.1915–30.06.1916). A fost numit prima dată ca funcționar public bugetar la data de 01.01.1919 ca primpretor la plasa Vințul de sus (Unirea), jud. Turda, ocupând această funcție până la data de 08.03.1928. A mai ocupat funcțiile de subprefect, director de prefectură, șef de serviciu la Prefectura Turda (08.03.1928–24.03.1936), subprefect la Prefectura Târnava Mică (până la 01.04.1939), pretor la plasa centrală Blaj, Târnava Mică (de la 01.04.1939, după desființarea funcției de subprefect prin legea administrativă din 1938), delegat prefect (13.10.1938–07.11.1939), inspector general (din data de 07.11.1939) (*Inspectoratul General Administrativ*…, Dos. 26/1947, f. 247–248).

[1574] A fost numit pentru prima dată ca funcționar public diurnist la data de 01.05.1915 la Prefectura Cluj, funcționând în această calitate până la data de 19.12.1915. A mai ocupat următoarele funcții publice: pretor (15.02.1919–01.07.1919); secretar la Prefectura Cluj (01.07.1919–01.03.1920); primnotar județean (01.03.1920–01.10.1920); primpretor (01.10.1920–31.05.1924); diurnist la MAI (09.04.1926–22.12.1926); Pretor (22.12.1926–01.01.1942); subprefect (01.01.1942–01.08.1942); prefect (01.08.1942–15.09.1946); inspector administrativ (din 15.09.1946). A cumulat astfel peste 26 ani vechime în serviciu (*Inspectoratul General Administrativ*…, Dos. 26/1947, f. 252).

[1575] *Ibidem*, f. 255.

[1576] *Ibidem*, f. 256.

[1577] *Ibidem*, Dos. 26/1947, f. 250, Dos. 1/1947, f. 109, Dos. 27/1945, f. 336.

[1578] „Legea Nr. 372 pentru crearea funcțiunii de inspector administrativ, prin completarea art. 11 din legea pentru organizarea Ministerului Afacerilor Interne din 7 Ianuarie 1936 și art. 200 din Codul Funcționarilor publici” din 20 mai 1946, în *Colecțiune*..., Tomul XXIV 1946, 1–31 mai 1946, pp. 1158–1159.

aplicarea legilor, regulamentelor și odinelor în vigoare, precum și asupra procedeelor de acțiune întrebuințate pentru a asigura bunul mers al serviciului de la unitățile administrative.[1579]

În cursul anilor 1947–1948 vor mai ocupa funcții în cadrul acestui Inspectorat Gligor Maria, Oancea Achim, Benedek Magdalena, succesorul lui Traian Migia fiind dr. Petru Bianu.[1580]

Propuneri de modificare a legii administrative din 1938 în „spirit democratic"

Printr-o telegramă a Oficiului de Documentare și Studii Administrative din cadrul MAI din 24 septembrie 1945, inspectorii generali administrativi erau chemați să facă propuneri pentru modificarea legii administrative. Aceste propuneri, care n-au întârziat să apară, trebuiau să pornească de la principiul ***„administrație de la popor și pentru popor"***.[1581]

Însă înainte ca propunerile acestora să fie solicitate, presa comunistă se declara deja pentru eliminarea centralismului din administrație: „*Una dintre primele înfăptuiri ale României Democratice trebuie să fie suprimarea centralismului acaparator […] Centralismul, produs al unei supraaglomerări economice nu poate fi menținut într-un stat democratic și el își poate număra zilele*".[1582]

Legea administrativă din 14 august 1938, creată sub influența curentelor politico-sociale venite din Italia și Germania, încă din momentul apariției, opina la 24 septembrie 1945 primarul orașului Turda, Titu L. Gomboșiu, nu a prezentat garanții de durabilitate și nici de adaptare la spiritul democratic ce „*caracterizează marile mase ale populației României*". Ea a fost creată mai mult pentru a satisface anumite necesități politice ale momentului și nicidecum a răspunde imperativelor țării și perspectivelor firești ale organizației noastre de stat. De aceea, continua primarul, însuși legiuitorul a prevăzut că după o oarecare experiență în timp și pe teren, această lege să sufere modificări importante. Prima fază de experiență a fost eșalonată pe doi ani, dar din cauza războiului nu s-a mai făcut o revizuire serioasă a experiențelor cu această lege. Situațiile excepționale în aplicarea ei, create de starea de război, au determinat nu mai puțin de 100 de modificări parțiale sau esențiale ale legii pe parcursul a 4 ani. Astfel, suferind atâtea amputări, această lege a devenit *„un ciudat mozaic de principii administrative fără omogenitate, dar mai ales fără prize firești în noile rânduieli ale Țării, rânduieli bazate pe cele mai largi principii democratice [...] În acest fel un elementar principiu democratic, acela al adaptării la adevăratele și realele nevoi administrative, reclamă modificarea ei."* Noul izvor de inspirație este reprezentat acum de „legislațiile administrative ale marilor țări democrate". Continuând, primarul Turdei se exprima pentru aplicarea, în cea mai largă măsură, a principiului descentralizării, acordându-se o cât mai deplină independență unităților administrative externe – comuna, plasa și județul –, organele centrale și de control păstrându-și rolul director de control și coordonator. „*Este unul din principiile fundamentale democratice ideea organizării de jos în sus și a coordonării de sus în jos. Șefilor unităților administrative: primar, primpretor și prefect să li se lărgească atribuțiile cât mai mult, astfel ca întreaga viață socială, economică și culturală, din sfera lor de activitate să fie sub controlul lor imediat, trebuind în schimb să răspundă de coordonarea și bunul mers al tuturor compartimente de viață din sectorul lor [...] Primarul să aibă dreptul de a aplica amenzi administrative și sancțiuni polițienești, să aibă organe proprii de poliție comunală.*"[1583]

Titu Gomboșiu mai propunea interdicția de a ocupa funcția de primar următoarelor categorii sociale: membrii clerului, speculanții, comercianții, marii industriași, deținătorii de mari capitaluri „*și în general toți aceia care au dovedit o atitudine antidemocrată sau reacționară față de noile principii sociale*".[1584]

În propunerea pentru redactarea unei noi legi administrative, prefectul jud. Bihor scria la 3 februarie 1946: *„Legea administrativă trebuie să (se) preocupe îndeosebi de apărarea drepturilor (și) libertăților*

[1579] *Inspectoratul General Administrativ…*, Dos. 1/1947, f. 117
[1580] *Ibidem*, Dos. 2/1947, f. 247.
[1581] *Ibidem*, Dos. 6/1945, f. 278.
[1582] „Meterezele centralismului", în *Adevărul Ardealului*, Anul I, Nr. 8, 26 aprilie 1945, p. 8.
[1583] *Inspectoratul General Administrativ…*, Dos. 6/1945, f. 320–321.
[1584] *Ibidem*, *loc. cit.*

individuale, interesând activitatea de slujire a poporului, a comunității, cât mai efectiv și mai intens, făcând cu dragoste cât mai mult bine întregului popor [...] Legea administrativă ar trebui organizată din punct de vedere al intereselor Statului, a întregii colectivități și a intereselor locale, a micilor colectivități [...] Necesitatea reorganizării administrative s-a simțit în toate timpurile, dar mai ales după marile prefaceri prin care trec popoarele: schimbări de regimuri politice, războaie, teritorii care au fost administrate și organizate de alte regimuri și țări etc."[1585]

Și prefectul județului Sălaj se declara nemulțumit de legea administrativă în vigoare: „*Dacă într-un regim democratic puterea emană de la popor, care se administrează prin reprezentanții săi aleși, credem de justă o radicală schimbare a actualei legi, privitor la organizarea administrativă a județului, în sensul de a i se da o cât mai largă autonomie locală.*"[1586]

Prefectul județului Turda scria în propunere că noile condiții politice și teritoriale ale statului român impun cedarea în grija administrațiilor locale a intereselor locale, dar cer, în același timp, ca și pentru chestiunile rezervate puterii centrale cetățeanul să găsească la îndemână organe autorizate care să faciliteze rezolvarea cererilor sale în mod rapid. Deși am avut legi foarte bune, continua textul, practica administrativă a fost cu totul neadaptată normelor legislative, întotdeauna menținându-se o prăpastie între normele legilor și aplicația lor. Această situație s-a datorat greșelii de a se importa legi și instituții uneori fără a se ține seama de specificul românesc pe de o parte, iar pe de altă parte fără a se avea în vedere realitatea socială românească și puterile noastre de înfăptuire administrativă. „*Boala veche a organismului administrativ,* continua prefectul Turdei, *este centralismul. De la unirea din 1859, viața noastră politică, administrativă, economică s-a concentrat în București. Lucrările de desconcentrare administrativă (proiectul legii administrative din 1912, proiectul din 1921, 1926, reforma administrativă din 1929 și Legea administrativă din 1938) au mărturisit toate nevoia de a schimba sistemul, iar Legea administrativă din 1929 și 1938 au însemnat experiențe din a căror nereușită putem trage învățăminte. Avem convingerea că în Statul Democratic al României de azi se va realiza reforma după care Țara tânjește de trei sferturi de veac. Nu poate să fie descentralizare administrativă, oricât de largă, fără să nu existe controlul, supravegherea și ceea ce se numește în limbajul nostru tutela administrativă. Utilitatea reformei administrative răsare din constatarea că desconcentrarea urmărește să apropie administrația de administrație și să descongestioneze autoritățile centrale, potrivit unui principiu din administrație care cere ca un organ să nu aibă de rezolvat mai multe chestiuni de cât poate să cunoască personal. Metoda este cea realistă. Ea pornește dela nevoie și folosește experiențele trecutului. Reformele administrative proiectate până acum porneau raționalist, dela principii, adică de la idei generale și abstracte, importate de aiurea. În lege sistemul era perfect. În practică nu funcționa pentru că întâmpina piedici de care legiuitorul nu ținea seama.*"[1587]

În acest concept asupra administrației, „*vom crea organe vii*, scria prefectul județului Someș, Ioan Foia, *pentru ridicarea administrației locale, în spiritul celei mai largi democrații și vom forma un aparat de specialitate, care să ajute la realizarea dezideratelor administrative*".[1588]

Din propunerile făcute de Traian Migia, ca reprezentant al județului Cluj, amintim:

- alegerea primarilor și a ajutorilor de primar din comunelor urbane prin vot obștesc, identic alegerii Consiliilor. Consiliile județene și comunale, alese pe o perioadă de 3 ani, să fie alese din alegătorii din județ, prin vot universal, egal, secret, obligatoriu, cu scrutin de listă, pe baza reprezentării proporționale. Sunt membri de drept reprezentanții tuturor departamentelor;
- primarii comunei urbane reședință și ai municipiilor vor beneficia de locuință, luminat și încălzire în natură sau prin indemnizații corespunzătoare;
- organizarea poliției comunale în comunele urbane, ca auxiliar al poliției de stat, plătită din bugetul propriu;

1585 *Ibidem*, f. 159.
1586 *Ibidem*, f. 206.
1587 *Ibidem*, f. 223–224.
1588 *Ibidem*, f. 219.

– notarii, ca reprezentanți ai puterii centrale și șefi ai cancelariei comunei, să fie aleși dintre absolvenții școlilor de notari, având la bază cel puțin 6 clase secundare, cu condiția să fi îndeplinit funcția de subnotar timp de minimum 1 an sau dintre licențiații în drept;
– regiunea,[1589] condusă de un director ministerial (ca reprezentant al guvernului) ajutat de un secretar general și un Consiliu regional, este circumscripția administrativă de desconcentrare a ministerelor și de coordonare, îndrumare, control și supraveghere a administrației exterioare a acestora. Serviciile regiunii sunt formate din inspectoratele regionale ale tuturor departamentelor, afară de Justiție, Armată și C.F.R.;
– justiția administrativă se exercită de către instanțe de jurisdicție administrativă (Curțile administrative);
– finanțele locale vor avea ca temelie *impozitul comunal unic* (aruncul) asupra veniturilor impozabile la fisc, fără plafon și nelimitat la categorii de cheltuieli, la care se adaugă prestația extinsă pentru toate categoriile de lucrări în interes obștesc;
– nu pot fi aleși: monahii; militarii în activitate; persoanele care au contractat orice fel de întreprindere cu administrația respectivă, fie direct, fie prin persoane interpuse; funcționarii statului, județului și debitanții de băuturi spirtoase în comunele rurale; cei condamnați penal sau care au comis alte infracțiuni contra colectivității; cei epurați fără termen pentru nedemnitate;
– nu poate fi ales primar decât un membru al comunei cu o vechime de cel puțin 5 ani și care are o activitate în domeniul economic, social și cultural în folosul colectivității. Primarul trebuie să aibă cel puțin 30 de ani;
– M.A.I poate da scutiri de studii și stagiu pentru admiterea în funcțiile și demnitățile prevăzute în legea administrativă.

Propunerile județului Cluj, scria Traian Migia, se întemeiază pe principiile democratice care au stat la baza legilor administrative de după unire, inspirate de Constituția din 1923. Principiile fundamentale are au stat la baza propunerilor sunt: descentralizarea și desconcentrarea în cea mai mare măsură posibilă. Conducerea administrației este încredințată organelor elective, populare.[1590]

Până la elaborarea noii legi ce ce se preconiza, au continuat modificările la cea existentă, prin legi precum:

- Legea Nr. 605 pentru modificarea art. 10, alin. **a** din legea administrativă din 1 august 1945, care prin art. II ratifica numirile făcute după 6 Martie 1945, fără îndeplinirea condițiunilor prevăzute de art. 10, alin. *a.* din legea administrativă („Primarul se numește dintre membrii comunei de prefectul județului pentru comunele rurale și urbane nereședințe").[1591]
- Legea Nr. 364 pentru modificarea art. 142 din legea administrativă din 14 mai 1946, care înființa pe lângă MAI (Oficiul tehnic) o *Comisie superioară a planurilor de sistematizare, înfrumusețare și dezvoltare a comunelor* (art. 142).[1592]
- Legea Nr. 338 pentru completarea art. 12 din legea administrativă din 9 mai 1946, care completa lista celor care nu puteau fi numiți primari cu acei care au ocupat funcția de primar în intervalul 6 septembrie 1940 – 23 august 1944 (art. 12, lit. e).[1593]

Un anumit recul al administrației din timpul lui Groza s-a petrecut în timpul „grevei regale", perioada 23 august 1945 – 6 ianuarie 1946, încetarea acesteia presupunând pe viitor conlucrarea dintre monarh și executiv pentru mai buna gospodărire a statului român. Însă evenimentele din anul 1946 aveau să în-

[1589] Regiunea nu a fost gândită de autor ca o inovație în totalitate, ci se întemeia pe o realitate, pe faptul că departamentele aveau pe teren inspectorate cu competență regională și cu atribuții de descentrare, îndrumare, coordonare și control. Noutatea consta doar în înmănuncherea lor sub conducerea unui organ individual, director.
[1590] *Inspectoratul General Administrativ*…, Dos. 6/1945, f. 258–267.
[1591] „Legea Nr. 605 pentru modificarea art. 10, alin. **a** din legea administrativă", Monitorul Oficial Nr. 172 din 1 august 1945, în *Colecțiune*..., 1–31 iulie 1945, p. 1460.
[1592] „Legea Nr. 364 pentru modificarea art. 142 din legea administrativă", din 14 mai 1946, în *Colecțiune*..., Tomul XXIV 1946, 1–31 mai 1946, pp. 1116–1117.
[1593] „Legea Nr. 338 pentru completarea art. 12 din legea administrativă" din 9 mai 1946, în *Colecțiune*..., Tomul XXIV 1946, 1–31 mai 1946, p. 1096.

răutățească și mai mult presupusa colaborare, așa încât în anul 1947 asistăm la consolidarea administrației regimului comunist: instalarea la conducerea tuturor județelor, orașelor și comunelor a reprezentanților BPD, continuarea epurării aparatului de stat, promovarea funcționarilor superiori din rândul muncitorilor, formarea după model sovietic a Sfaturilor Populare menite să înlocuiască consiliile tradiționale.[1594]

În septembrie 1950, după adoptarea Legii de organizare a Sfaturilor Populare (ianuarie 1949), s-a trecut la o nouă organizare administrativ-teritorială, înlocuindu-se județele, plășile, municipiile și comunele urbane și rurale prin regiuni, raioane, orașe și comune. Dispare așadar județul, forma administrativă tradițională românească.[1595] În locul celor 25 județe, 424 plăși și 6.276 de comune (rurale și urbane), prin Legea nr. 5 din 6 septembrie (așa-zisa Lege a raionării),[1596] au fost create 28 regiuni, 177 de raioane, 148 de orașe și 4.052 de comune.[1597] Ulterior, numărul regiunilor a fost redus la 16.

Regiunea, subordonată direct organelor centrale ale statului, era „unitatea administrativ-economică delimitată teritorial, pe care se sprijină direct organele centrale de Stat în înfăptuirea politicii Partidului și a Guvernului" (art. 3), fiind alcătuită din raioane și orașe de subordonare raională. Raionul, „unitate teritorială, operativă din punct de vedere economic, politic și administrativ", era subordonat direct regiunii,iar comuna, „unitate administrativă economică, delimitată teritorial, alcătuită din unul sau mai multe sate apropiate" era subordonată direct raionului.[1598]

Administrația locală a fost „epurată" prin „măsurile" adoptate în 1945, politizată, funcțiile fiind atribuite în funcție de apartenența la partidul unic. Măsurile aveau ca scop centralizarea întregii administrații din țară, prin care elita politică urmărea controlarea tuturor pârghiilor societății.

III.3. Funcționarea aparatului administrativ local în perioada 1944–1948

III.3.1. Consiliul Județean, Prefectura și Prefectul

III.3.1.1. Prefectura județului Cluj sub conducerea prefectului Teofil Vescan

Prefectura Cluj, una dintre instituțiile politico-administrative de primă importanță, a intrat în orașul Cluj, unde-și avea sediul din perioada interbelică (strada Calea Moților Nr. 3),[1599] la 13 octombrie 1944, împreună cu administrația sa, comandamentul garnizoanei, procuratura, unele unități mai mici ale armatei, precum și legiunea de jandarmi. Spre deosebire de restul țării, unde FND acționa în forță pentru preluarea prefecturilor și a primăriilor în mod abuziv, fără organizarea unor alegeri județene și comunale,

---

1594 Petre Popa, *op. cit.*, pp. 148–149.

1595 Județul ca formă locală de administrate își are originea în împărțirea medievală a Țării Românești. După constituirea României moderne denumirea a fost extinsă și asupra Moldovei (1859), apoi asupra Dobrogei (1878) și Transilvaniei (1923). Abia în timpul dictaturii Regelui Carol al II-lea județele au fost desființate, prin formarea celor 10 „ținuturi".

1596 La sfârșitul lunii iunie 1950 s-a constituit o comisie centrală de partid pentru pregătirea raionării, în care au fost incluși și consilieri sovietici, pentru o cât mai bună „sincronizare" cu modelul URSS Eforturile acestora au schimbat radical împărțirea administrativă a României.

1597 Legea a fost dată „pentru asigurarea dezvoltării industriei și agriculturii, în scopul construirii socialismului și a ridicării nivelului de trai al oamenilor muncii, pentru a înlesni cât mai mult apropierea aparatului de Stat de poporul muncitor, pentru a contribui cât mai temeinic la asigurarea rolului politic conducător al clasei muncitoare și la întărirea alianței clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare..." (art. 1).

1598 Constituția din 1923 nu permitea înființarea unor unități de descentralizare administrativ-teritorială superioare județelor.
În 1952, regiunea Cluj cuprindea două orașe de subordonare regională (Cluj și Turda) și 14 raioane: Aiud, Beclean, Bistrița, Câmpeni, Cluj – cu reședința în orașul Cluj –, Dej, Gherla, Huedin, Jibou, Luduș, Năsăud, Sărmaș, Turda, Zalău (*Împărțirea administrativ-economică a Republicii Populare Române*, Anexă la Decretul Nr. 331 din 19 septembrie 1952, Întreprinderea Poligrafică Nr. 3, 1952, p. 57).
În 1967 s-a decis o nouă organizare administrativ-teritorială care a fost pusă în practică în 1968. S-a revenit la denumirea de județe și municipii (Vezi Mihail Oprițescu, *Istoria economiei și administrației publice în România,* Ed. ASE, București, 2004, p. 190).

1599 Palatul Prefecturii județului Cluj va fi administrat de către Șeful Secției Economice, prin administratorul și intendentul palatului.

în regiunea Cluj, forțele „democratice", conduse de organizațiile PCR, au reușit, imediat după eliberarea de sub „jugul fascist", să ocupe mai toate pozițiile cheie în aparatul de stat și să creeze organe locale de conducere. În această parte a țării domnea, din acest punct de vedere, o relativă liniște. Soarta Prefecturii clujene fusese pecetluită de generalul comandant al trupelor sovietice, care i-a investit în funcții, la 13 octombrie, pe Teofil Vescan senior ca prefect al județului și pe Ludovic Csőgör în funcția de subprefect, în scopul organizării administrației din județ, până la instalarea propriu-zisă a administrației românești în județ.[1600]

Evident, numirile s-au făcut doar pe criterii politice, competența fiind o problemă de ultimă importanță. Teofil Vescan senior era funcționar la o bancă, iar subprefectul dr. Lajos Csőgör, membru MADOSZ, asistent universitar la secția de stomatologie a Universității „Ferenc József" – pe numele nou Universitatea Maghiară din Cluj (din 1945 rector al Universității „Bolyai"), nu aveau cunoștințe de administrație. La toate nivelele administrative au fost puși în funcțiile de conducere prioritar politicieni, problemele concrete legate de administrație fiind lăsate pe seama celor care se pricepeau la acestea.

Imediat după numirea în funcție, prefectul Teofil Vescan împreună cu colaboratorii săi au desfășurat o activitate energică pentru organizarea administrației județului și pentru asigurarea liniștii și ordinii. În acest sens, în intervalul 18 octombrie – 28 octombrie 1944, a dat următoarele ordine primarilor, prim-pretorilor și notarilor:

1. În conformitate cu condițiile armistițiului să se instaureze peste tot un regim adevărat democratic, încetând toate vrăjmășiile între naționalități, rasă și confesiune;
2. Toate comunele sunt invitate să-și delege un primar și un consiliu comunal din elementele care până acum au lucrat în interesul populației muncitoare;
3. Animalele și valorile mobile însușite pe nedrept să fie restituite fără întârziere;
4. Pentru paza siguranței, vieții și averii cetățenilor să se instituie gărzi comunale (Ordinul nr. 4/18 octombrie 1944);
5. Fiecare cetățean are libertatea să-și exprime părerea politică și să se încadreze într-un partid politic acceptat de guvern. Datoria organelor executive este să asigure libertatea de vot. În fiecare comună dascălul comunei trebuie să ceară declarația fiecăruia și să formeze un comitet din partidul politic respectiv, din trei membri dintre care unul este șeful comitetului. Primarul comunei este dator să comunice prefectului numele acestui șef de comitet și numele partidului politic. Învățătorului îi revenea sarcina selectării elementelor bune de conducere, întăririi și selectării celor slabi, precum și expulzării și nimicirii elementelor rele, „*căci procedând numai așa – de la rădăcină în sus – putem avea apoi adevărați și vrednici reprezentanți ai Neamului, care vor avea chemarea sfântă în ziua când vor fi chemați să-și aleagă un guvern sănătos, capabil de muncă și activ de o viață națională productivă*" (Ordinul nr. 137/21 octombrie 1944).
6. Susținerea eforturilor de război prin toate mijloacele;
7. Ordine date poliției și jandarmeriei pentru a-și face datoria, restabilind ordinea și apărarea intereselor neamului și armatei.[1601]

Toate activitățile publice, sociale, administrative, economice, financiare, sanitare și edilitare aveau la bază ordonanțele emise de prefect.

La 11 noiembrie, Teofil Vescan emite o ordonanță prin care cere armatei sovietice să preia administrația în județ, sub același pretext:

– nevoia de securitate a frontului și de stabilitate în zonă datorită deselor conflicte interetnice, în așa-numita „incapacitate a românilor de a stăpâni situația interetnică";

[1600] În perioada Dictatului de la Viena funcția de prefect a fost ocupată de dr. Edmund Incsédy-Jokman (26 noiembrie 1940-aprilie 1944) și avocatul dr. Ludovic Varga (aprilie 1944–11 octombrie 1944), refugiați după eliberare în Ungaria. Ultimul va fi condamnat de Tribunalul Poporului din Cluj, în procesul „Ghetoului" (*80 de ani*..., Vol. II, p. 17. Vezi *Tribunalul Poporului*, Dos. 22/1946, Hotărârea nr. 8, f. 217–328).

[1601] „Activitatea Prefecturii județului Cluj", în *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1154, 28 octombrie 1944, p. 2.

- reducerea „datorită tactului”, „la minimul inevitabil” a conflictelor firești dintre sătenii români despoiți de drepturile lor cele mai elementare, în cei patru ani de stăpânire horthystă, și țăranii maghiari, care reprezentau aproximativ 25% din totalul populației județului;
- reluarea activității agricole a plugarilor;
- aprovizionarea orașului;
- instaurarea cenzurii: „*Editarea, importarea și răspândirea pe teritoriul județului Cluj a literaturii periodice, spectacole teatrale*[1602] *și filme, funcționarea postului de radio, a poștei, telegrafului și telefonului se vor face conform înțelegerii Comandamentului Sovietic*” (24 noiembrie 1944);[1603]
- organizarea un nou recensământ al locuitorilor orașului Cluj (noiembrie 1944);
- constituirea Comisiei Interimare a județului Cluj.

III.3.1.2. Comisia Interimară a Județului Cluj

Până la formarea Consiliului județean, după eliberarea județului s-a pus problema formării unei Comisii interimare a județului Cluj. În acest sens, Teofil Vescan senior, alături de subprefectul dr. Lajos (Ludovic) Csőgör, au invitat „să binevoiască a se prezenta necondiționat și punctuos” la Prefectură, la 2 noiembrie 1944, următorii: Valer Ghircoiaș, Aurel Coza, Ioan Buzea, Emil Blaga, Árpád Zádor, Iuliu Simo, Timofi Solomon, Francisc Bruder, Pavel Bojan, dr. Ștefan Sáry, Ștefan Nagy, Timoteiu Vâlcu, Gavrilă Borza, Ludovic Iordachi (Jordáky) și încă un membru al sindicatului muncitoresc. În următoarea zi a fost constituită *Comisia Interimară Județeană*, alcătuită din: prefectul Teofil Vescan, subprefectul Ludovic Csőgör, dr. Ștefan Nagy, Gheorghe Gârbovan, Ștefan W., Pavel Bojan, Iosif Bălaș, dr. Ștefan Sáry, Boariu, dr. Liviu Telia, Gavrilă Borza, Vasile Cristea, Ștefan Lakatos, dr. Virgil Bălibanu, Valeri Ghircoiașu, Ioan Buzea, Emil Blaga, G. Giurgiu, Árpád Zádor, Laurențiu Curea.[1604] La fel ca și numirea prefectului, subprefectului, primarului și viceprimarului, membrii Comisiei Interimare au fost selectați pe criterii politice, ceea ce defavoriza o competentă reorganizare a administrației. Comisia interimară, cu modificările ulterioare, nu va fi înlocuită în perioada 1945–1948 de Consiliul județean preconizat.

III.3.1.3. Implicarea Prefecturii în opera de epurare a funcționarilor publici în perioada octombrie–decembrie 1944

Numirea salariaților publici a devenit una dintre atribuțiile exclusiv ale prefectului, care avea libertatea să epureze din administrație, după bunul plac, toți funcționarii pe care îi considera „elemente reacționare”. Teofil Vescan a dat la 7 decembrie 1944 instrucțiuni precise Comisiei de epurație, care era chemată să procedeze la epurarea funcționarilor „*în mod exclusiv pentru interesul general și nu pentru a porni o adevărată cascadă a denunțurilor, a insinuărilor și a procedeelor lipsite de caracter”,* scopul fiind excluderea elementelor „reacționare”. „[…] *procedura nu trebuie să aibă un caracter nimicitor, ci de curățire*.[1605] Termenul limită dat de prefect pentru epurarea tuturor instituțiilor era 23 decembrie 1944, în caz contrar urmând a li se suspenda activitatea.[1606] Termenul, potrivit lui Nicolae Goldberger, a fost respectat în linii mari. În raportul din 30 decembrie 1944 înaintat Comitetului Central al PCR,[1607] acesta opina că în cea mai mare măsură s-a reușit curățirea aparatului administrativ din Cluj, comparativ cu alte județe unde acest lucru s-a întâmplat într-o proporție mai mică.

[1602] În iulie 1945 a fost schimbată conducerea Teatrului Național, noul director fiind sub influența PC, datorită faptului că pe lângă director s-a compus un subcomitet de direcție format din trei tovarăși. Problema Teatrului era foarte importantă, atât din punct de vedere politic, cât și din punct de vedere material (*Comitetul Regional PMR Cluj*, Inv. 1, Dos. 1/1945, f. 89).

[1603] „Completare ad.ord. Nr. 796 din 7 Noiembrie 1944”, în *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1174, 28 noiembrie 1944, p. 4.

[1604] „Invitație”, în *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1157, 2 noiembrie 1944, p. 3; „Publicare”, în *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1162, 7 noiembrie 1944, p. 2.

[1605] Teofil Vescan, „Intrucțiuni referitoare la ordinul de epurație”, în *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1183, 10 decembrie 1944, p. 4.

[1606] „Prefectura județului Cluj”, în *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1191, 21 decembrie 1944, p. 2.

[1607] „Raportul delegatului...”, p. 149.

În acest context, istovit de o muncă grea și obositoare, depusă timp de două luni şi jumătate în serviciul obştei, la finalul lunii decembrie primul prefect al judeţului, Teofil Vescan, preşedintele FND din Transilvania de Nord, „a demisionat „din cauză de boală contractată pe front", având nevoie de odihnă îndelungată, la porunca medicilor. Următorul prefect numit de Comandamentul Sovietic a fost secretarul regional al PCdR, Vasile Pogăceanu.

Potrivit ideologiei politice de care a fost călăuzit, va scrie „Tribuna Ardealului", Teofil Vescan a fost un om „absolut imparțial", care n-a făcut deosebiri rasiale sau confesionale în calitate de prefect. Cu toate acestea, el a manifestat „o dragoste vădită faţă de neamul din care face parte şi faţă de biserica străbună". [1608] Totuși, Teofil Vescan Jr., fiul prefectului Teofil Vescan, a declarat la 30 decembrie 1944, că tatăl domniei sale a fost înlăturat și nu a demisionat, cum s-a prezentat în ziare, pe motivul că ar fi avut o atitudine șovinistă, aceasta fiind o acuzație nedreaptă.[1609] În realitate, la fel cum s-a întâmplat și cu prefecții județelor Năsăud (Teodor Sbărcea) și Satu-Mare, acțiunile prefectului nu s-au încadrat totdeauna în cadrul intereselor sovietice, fiind astfel obligat să demisioneze.

Numirea în funcția de prefect

Potrivit Legii nr. 537 pentru numirea provizorie în funcțiunea de prefect, pe durata stării de război (10 noiembrie 1944) puteau fi numiți cu caracter provizoriu în funcția de prefect funcționarii publici, inclusiv cei din corpurile constituite prin legi speciale, titrați universitari, având cel puțin gradul de subdirector sau un grad echivalent după salariu, precum și ofițerii activi și în rezervă, având cel puțin gradul de lt.-colonel, care au fost notați excepțional de bine. Aceste propuneri erau făcute prin decret-regal, la propunerea ministrului afacerilor interne. Prefecții numiți în condițiile prezentei legi nu erau supuși Codului funcționarilor publici.[1610]

Numirea noului prefect de Cluj, Vasile Pogăceanu, s-a făcut în baza acestei legi.

La doar câteva zile după instalarea guvernului Groza (10 martie 1945), a fost modificat art. 4 din legea pentru desființarea Rezidențelor Regale și reorganizarea prefecturilor de județ, stabilindu-se o nouă modalitate de recrutare a prefectului de județ:

a. Prin înaintare dintre subprefecții și prim-pretorii titrați universitari cu o vechime de 5 ani în acest grad și care au condus efectiv o pretură cel puțin 4 ani;
b. Prin delegație dintre funcționarii publici, inclusiv cei din corpurile constituite prin legi speciale, titrați universitari, având cel puțin gradul de subdirector sau un grad echivalent, după salariu;
c. Prin numire, dintre titrații universitari, având cel puțin vârsta de 30 de ani și care s-au distins printr-o activitate publică

MAI va putea dispensa de condiția studiilor personale arătate în alineatele *b* și *c* de mai sus, pe cei care s-au distins printr-o activitate publică remarcabilă. Aceștia erau revocabili.

Prefecții recrutați prin înaintare în baza alineatului *a* sunt funcționari de carieră, supuși dispozițiilor Codului Funcționarilor publici. Înaintarea și numirea prefecților în condițiile alineatelor *a* și *c* se făcea prin decret legal, în timp ce delegarea prefecților în condițiile alineatului *b* se făcea prin decizia MAI. [1611]

III.3.1.4. Prefectura Județului Cluj sub conducerea prefectului Vasile Pogăceanu

Succesorul lui Teofil Vescan, Vasile Pogăceanu, a militat înainte de Dictat în cadrul mișcării socialiste, fiind unul din fruntașii de stânga ai grupării tineretului socialist. După Dictat, fiind îndepărtat din postul de funcționar al Uzinelor de apă, a intrat în serviciul Centralei Cooperativelor românești „Plugarul", unde

[1608] „D. Teofil Vescan a demisionat, D. Vasile Pogăceanu a fost numit prefect", în *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1195, 28 decembrie 1944, p. 3.
[1609] Țârău, „Un oraș...", p. 243.
[1610] „Legea Nr. 573 pentru numirea provizorie în funcțiunea de prefect, pe durata stării de război" din 10 noiembrie 1944, în *Colecțiune*..., Tomul XII, 1–30 noiembrie 1944, pp. 34–35.
[1611] „Legea Nr. 169 pentru modificarea art. 4 din legea pentru desființarea Rezidențelor Regale și reorganizarea prefecturilor de județ, din 9 mai 1945", în *Colecțiune*…, Tomul XXIII, 1–31 ianuarie 1945, p. 327.

a acționat în calitate de controlor. La începutul anului 1942 a fost arestat de autoritățile regimului horthyst și maltratat într-un lagăr de internare, sub acuzația că ar fi activat în cadrul comitetului provincial al Partidului Comunist. Deși într-un târziu a fost pus în libertate din lipsă de dovezi, centrala „Plugarul" a fost obligată să-l concedieze. În preajma pronunțării sentinței, s-a refugiat în România. Reîntors după eliberarea Clujului, a funcționat în calitate de secretar general al Prefecturii județului și municipiului Cluj, până la numirea sa în funcția de prefect.[1612]

Atacurile prefectului nu se vor îndrepta împotriva funcționarilor Prefecturii, pe care îi considera din ce în ce tot mai încadrați în „vederile democratice", nefiind în fond elemente rele, ci asupra reprezentanților partidelor istorice, Iuliu Maniu și Dinu Brătianu, *„vârfurile reacționare"* ale partidelor național țărănist și național liberal.

Următorii pe listă erau „reacționarii" maghiari. Pe timpul mandatului va avea numeroase accese de naționalism, încă din prima lună (ianuarie 1945), când, motivând că universitatea maghiară că nu are destui profesori „cu gândire democratică" prefectul a solicitat demisia a 29 de profesori „cu atitudine antidemocratică, șovină și fascistă". În următoarea zi, prefectul *a suspendat* autonomia universității maghiare, precum și a Școlii Superioare de Agronomie și *a dizolvat* Consiliul Universității. Dispoziția însă a rămas doar pe hârtie.[1613] Totuşi, în aceeaşi lună prefectul a permis, printr-o ordonanță,[1614] înființarea în acest oraş a două universități (română şi maghiară).

A urmat episodul din timpul sărbătorii zilei de 1 Mai 1945, când prefectul a arborat la Prefectură atât steagul roșu, cât și tricolorul românesc, ceea ce l-a determinat pe Paul (Pál) Veress să strige pe stradă după prefect să pună și steagul maghiar.

După doar 3 zile, cu ocazia conferinței Regionalei PCR Cluj din 3–4 mai, va protesta împotriva epurării românilor doar de dragul egalizării numărului maghiarilor epurați: „*Chiar de când se reîntorc fasciștii fugiți cu nemții, acuma nu mai sunt fasciști. Chiar tovarășii noștri au arătat să facem așa, să arestăm unu și unu. Dacă arestăm un ungur, să arestăm și un român. Așa unde am ajunge*?"[1615] Și lista poate continua.

În timpul mandatului lui Vasile Pogăceanu a fost instituit Consiliul Politic Județean Cluj, 25 mai 1945, prezidat de prefect, Biroul de cenzură (al publicațiilor) pe lângă Prefectura județului Cluj și Biroul Cultural și Propagandă Rusă (28 iulie 1945), pentru garantarea strictei aplicări a dispozițiilor date de Comisia de Control, cât și pentru „ordinea publică și siguranța statului". Responsabili cu lucrările acestui ultim birou erau dr. Pitea Pompeiu, șeful Serviciului Contencios, Emil Felecan, șeful Secției Administrației Locale, Tiberiu Rebreanu, șeful Biroului Cultural, Propagandă și Presă, dr. Iuliu Tunyogi, pretor la dispoziția Prefecturii (fost pretor al plășii Sărmaș) și dr. Alexandru Steer, șeful Biroului de Studii și Documentare, Iosif Covaciu, șeful Cabinetului, Vasile Szabo, funcționar la Biroul Cultural, Propagandă și Presă.[1616]

Activitatea prefectului Vasile Pogăceanu n-a fost apreciată în mod excesiv de Minister. Cu ocazia conferinței de la Interne, ținută cu prefecții și delegații politici la finalul anului 1945, se preconiza schimbarea lui din funcția de prefect. Va scăpa însă ieftin, primind la începutul anului 1946 doar vot de blam pentru „muncă superficială și lipsă de combativitate" la Prefectură, menținându-și pe mai departe funcția.[1617]

[1612] „D. Teofil Vescan a demisionat…", p. 3. A devenit prefect de Cluj de la finele anului 1944 până în primăvara anului 1945. În ianuarie 1945, Vasile Pogăceanu, printr-o ordonanță, permitea înființarea în acest oraș a două universități (română și maghiară). Ulterior a fost ministru al Cultelor (23 iunie 1951 – 24 ianuarie 1953), în Guvernul Petru Groza, ambasador în Ungaria (1959–1960), RPD Vietnam (1961–1964), Laos (1963–1965) și Siria (1967–1973). A decedat în anul 1986.

[1613] *Ibidem*, *loc. cit.*

[1614] În legătură cu această decizie, senatul universității românești de la Sibiu a publicat o Moțiune, prin care se cerea ca universitatea maghiară să funcționeze într-o altă localitate, unde populația de această etnie este compactă. Pentru ordonanța lui Pogăceanu, vezi „Tribuna Ardealului", VI, 1945, Nr. 1214, 23 ianuarie, p. 3, *apud* Lucian Nastasă, *Intelectualii și promovarea socială (Pentru o morfologie a câmpului universitar)*, Editura Nereamia Napocae, Cluj, 2003, p. 249.

[1615] „Proces-verbal din 3–4 mai 1945...", f. 71.

[1616] *Inspectoratul General Administrativ…,* Dos. 6/1945, f. 140.

[1617] *Comitetul Regional PCR Cluj*, Inv. 2, Dos. 6/1946, f. 1.

III.3.1.5. Consiliului Politic al Județului Cluj

Alături de *Consiliile de colaborare* și *Sfaturile comunale*, organe de coordonare a activităților administrative speciale (școlare, agricole, veterinare, sanitare, tehnice etc.) și organele de administrație generală (primării, preturi, prefecturi), s-a constituit la 25 mai 1945 *Consiliul Politic al județului Cluj*, în urma îndrumărilor primite din partea MAI prin Ordinul circular nr. 111.741 din 15 iunie 1945. Înființarea Consiliului Politic a determinat modificări în modul de funcționare a Consiliilor locale de pe lângă prefecturi. Modificarea cea mai importantă a fost scoaterea din compunerea acestora a reprezentanților localnicilor, care erau acum reprezentați în consiliile politice prin delegații grupărilor politice din Guvern.[1618]

În componența Consiliului Politic județean intrau:

1. Prefectul județului, ca președinte;[1619]
2. Reprezentantul Partidului Național-Liberal Gh. Tătărescu;
3. „ „ Comunist;
4. „ „ Social-Democrat;
5. „ „ Uniunea Patrioților;
6. „ „ Frontul Plugarilor;
7. „ „ Uniunea Populară Maghiară[1620]
8. „ Sindicatelor Unite

Partidul Național Liberal Anton Alexandrescu nu a fost reprezentat în Consiliu, partidul neavând la acea dată organizație formată în județ, iar Gruparea Democratică Evreiască va fi primită abia din 1946.

Rolul Consiliului Politic județean:

- de a asigura aplicarea politicii guvernului prin colaborarea continuă cu prefectul a reprezentanților partidelor politice care compun guvernul.
- de a asigura – în cadrul județului – colaborarea elementelor democratice locale. „*Sudura realizată în sânul Guvernului de largă concentrare democratică trebuie să fie consolidată și în exterior, pe toată scara ierarhiei administrative, până la ultima celulă din administrația locală, pentru a se asigura astfel omogenizarea necesară unei acțiuni politice și constructive unitare în cadrul programului actualului Guvern*."[1621]
- de a pune la dispoziția prefectului un organ de consultare, expresie a concentrării forțelor democratice din județ;
- de a asigura prefectului o legătură cu întreaga populație a județului, organizată politic, ușurând în acest fel împlinirea operei de conducere ;
- de a desemna primarii dintre „elementele democratice cele mai merituoase, care s-au încadrat în concepția politică a Guvernului";

Față de acest organism nou, cu funcție politică de reprezentare, Consiliile de colaborare continuau să funcționeze limitate exclusiv la rol tehnic, de coordonare a acțiunii diverselor servicii administrative exterioare și locale cu sediul în capitala județului, urmând ca atare să fie convocate, reamintim, fără reprezentanții populației, ci numai cu șefii serviciilor administrative.[1622]

[1618] Rudescu, *op. cit.,* p. 6.
[1619] În lipsa prefectului, Consiliul era prezidat de cel mai în vârstă dintre membrii.
[1620] Potrivit instrucțiunilor din ordinul amintit, Teohari Georgescu a ținut să anunțe printr-un al doilea ordin circular că în regiunile cu populație maghiară la întrunirile Consiliului Politic județean trebuia convocat și un reprezentant al UPM, prefecții având interesul să asculte și sugestiile acestora în problema gospodăririi județului (Ordinul nr. 111.968 din 24 septembrie 1945). Consiliul Politic Consultativ al jud. Maramureș avea în componența lui și Uniunea Democratică Ucraineană și Gruparea Democratică Evreiască (*Inspectoratul General Administrativ*…, Dos. 9/1947, f. 252, Dos. 6/1946, f. 78, 112).
[1621] Ordinul circular nr. 29375 din 14 septembrie 1945, completare la Ordinul circular Nr. 111.741 din 15 iunie 1945 (*Inspectoratul general Administrativ*…, Dos. 9/1947, f. 250).
[1622] *Ibidem*, f. 307.

Consiliul Politic Județean Cluj avea sediul în Camera Nr. 50 a Prefecturii clujene. Convocat săptămânal, avea pe ordinea de zi problemele mai importante ale județului (înlocuirea primarilor, problema absenteiștilor, aprovizionarea cu alimente și lemne). Lunar întocmea un raport de activitate, care, împreună cu procesele verbale ale ședințelor, era trimis Inspectoratului General Administrativ Circ. III-a Cluj. Acesta din urmă raporta Ministerului de Interne despre activitatea consiliului.[1623]

Ședințele săptămânale erau ținute odată cu ședințele șefilor serviciilor județene, suprapunere care avea la bază următoarele considerente:

- funcționarii de carieră ai județului aveau astfel ocazia „să se convingă de aproape de toate acțiunile salutare ale Guvernului, eliminându-se curentele reacționare";
- reprezentanții grupărilor politice, prin informația reală primită de la funcționarii județului în privința mersului administrației, aveau ocazia să se documenteze, în lumina dispozițiilor legale;
- strângerea legăturilor dintre politic și administrație spre o „armonioasă colaborare".[1624]

Pentru aceleași motive, Consiliul Politic se întrunea și cu ocazia ședințelor Consiliului de colaborare. „Astfel fiind, atât în sânul Consiliului Politic între grupările politice, cât și în relațiunile dintre consiliu și administrație, domnește o perfectă armonie."[1625] În acest fel, nimic nu se întâmpla pe tărâmul administrativ fără știrea Consiliului Politic omniprezent, care funcționa ca un veritabil organ de cenzură.

Contactul Consiliului Politic cu masele populare era asigurat prin organizațiile locale ale FP și UPM, precum și prin ieșirile dese pe teren ale președintelui Consiliului.

Problemele la soluționarea cărora a contribuit Consiliul Politic prin „perseverenta informare și sugestiuni" în primele luni după constituire au fost:

- defascizarea (epurarea) cadrelor administrative și eliminarea semnelor fasciste din inscripții, firme, portul elevilor etc.;
- arborarea stindardului național și al națiunilor unite și amice;
- paza publică: constatarea, urmărirea și combaterea infracțiunilor în legătură cu siguranța personală și de avere;
- îmbunătățirea căilor de comunicație (reparări de poduri, podețe, șosele prin prestație publică);
- în materie de reformă agrară: clarificarea unor dispoziții mai importante din lege;
- combaterea infracțiunilor silvice și a celor privitoare la monopolul alcoolului;
- aplanarea conflictelor de ordin național dintre români și maghiari în comunele cu populație mixtă;
- aportul organizațiilor publice locale în aplicarea normelor controlului cetățenesc cu privire la sabotajul economic și specula ilicită;
- combaterea analfabetismului la țară prin înființarea de cercuri culturale, biblioteci, reprezentații etc.;
- îndrumarea țăranilor pentru a se organiza în cooperative de consum.[1626]

Rolul Consiliului Politic Județean în schimbarea primarilor

Potrivit art. 10 alin. *a* din legea administrativă,[1627] prefectul era cel care numea și înlocuia primarii comunelor rurale. Cu începere din septembrie 1945 însă, potrivit Ordinul circular nr. 29375 din 14 septembrie 1945 al MAI, nicio înlocuire de primar nu mai era posibilă decât cu consensul prealabil al Consiliului Politic județean, iar în cazul când nu se cădea de acord, urma să fie consultată obștea. În practică însă, după cum vom vedea, hotărârile Consiliului erau definitive, fără a se ține cont, nici măcar în ultimă instanță, de voința obștii.

[1623] *Inspectoratul General Administrativ…,* Dos. 1/1947, f. 15.
[1624] *Ibidem,* Dos. 9/1947, f. 332.
[1625] *Ibidem*, f. 333.
[1626] *Ibidem*, f. 333–334.
[1627] Ordinul circular nr. 29375 din 14 septembrie 1945, completare la Ordinul circular Nr. 111.741 din 15 iunie 1945 (*Inspectoratul general Administrativ*…, Dos. 9/1947, f. 250).

Motivele care justificau schimbarea unui primar erau – ca normă generală – următoarele:

1. vădită incapacitate sau lipsă de activitate;
2. incorectitudini săvârșite în administrarea patrimoniului comunei;
3. neîncadrarea în concepția politică a Guvernului de largă concentrație democratică;
4. acțiuni dăunătoare intereselor Țării;
5. activitate profascistă sau reacționară;
6. izolarea de mase.

În consecință, scria prefecților ministrul Teohari Georgescu în amintitul Ordin din 14 septembrie 1945, de acord cu Consiliul Politic județean, veți proceda la înlocuirea primarilor comunali care s-au dovedit necinstiți, incapabili, reacționari sau fără legătură cu masele populare.[1628]

Noii primari trebuiau să fie „democrați", aleși din toate grupările politice reprezentate în Guvern, pentru că „o strânsă colaborare politică în cadrul administrației locale nu se poate realiza decât prin desemnarea primarilor comunali dintre elementele democratice ale tuturor grupărilor politice care colaborează în sânul Guvernului de largă concentrație democratică". [1629]

Componența Consiliului Politic județean Cluj (1945–1947)

În componența Consiliul Politic județean au intrat „cei mai ridicați" membri ai partidelor „democratice". La ședințele Consiliului Politic al Prefecturii și a șefilor serviciilor județene au participat, în intervalul 1945–1947:

- Membrii în anul 1945 (septembrie–decembrie):
  - Vasile Pogăceanu, prefectul județului ;
  - Elemér Hollandus (UPM);
  - N. Neamțiu (FP);
  - Samoilă Hollandus și Samoilă Lengyel (PSD);
  - Radu Ioachim (PC);
  - Alexandru Neamțu și Varga (FP);
  - dr. Eugen Dunca (PNL – Tătărescu);
  - dr. Ioan Ghețea (PNȚ – Anton Alexandrescu);
  - dr. Felix Roth (delegatul Sindicatelor Unite);
  - dr. Pompeiu Pitea (UP);
  - dr. Ioan Stoica, secretar general al Primăriei și președinte al FP;
  - Vasile Chibulcuteanu, directorul Oficiului Economic Cluj.[1630]

  Dintre funcționarii prefecturii:
  - Septimiu Hodârnău, șeful administrației generale;
  - Iuliu Tunyogi, dr. Traian Sabău, șeful secției Administrației de Stat;
  - Emil Felecan, șeful secției Administrației generale;
  - Ion Florea, șeful Biroului IOVR;
  - Andrei Olariu și Ion Cassian de la Biroul Personalului;
  - Ștefan Bara, șeful Serviciului Financiar;
  - Dr. Alexandru Ster, șeful Biroului Studii și Documentare;
  - Vasile Szabó de la Biroul cultural;

  Dintre funcționarii serviciilor de specialitate:
  - Ing-șef Sava Emil Poenaru, șeful Serviciului Tehnic județean;
  - Vasile Cociardi Vasile, de la Oficiul Economic județean.[1631]

[1628] *Ibidem*, f. 251.
[1629] *Ibidem*, *loc. cit.*
[1630] *Inspectoratul General Administrativ...*, Dos. 6/1946 f. 107–110.

- Componența Consiliului Politic Județean Cluj în anul 1946:
  - Vasile Pogăceanu, prefectul județului;
  - dr. Iuliu Tunyogi, subprefectul județului ca președinte;
  - Iuliu Cosma (PCR);
  - dr. Pompei Pitea, șeful Serviciului Contencios al Prefecturii;
  - dr. I. Ghita (FP), Dr. Ioan Stoica, președintele organizației Județene a FP;
  - dr. Ioan David (PNȚ – Anton Alexandrescu);
  - dr. Ioan Ghețea (PNȚ);
  - dr. Ștefan Nemeș, Samoilă Hollandus (UPM);
  - Samoilă Lengyel, Suciu (PSD);
  - Iacob Tis (PNP);
  - dr. Eugen Dunca, Ioan Pop (PNL – Tătărescu);
  - Fodor Balázs (Sindicatele Unite).

  Asistă: Emil Einhorn, Herman Blum (CDE).

  Dintre funcționarii prefecturii:
  - Mircea Balomiri, directorul Oficiului CASBI;
  - Alexandru Mureșanu, Alexandru Steer (secretari);
  - Septimiu Hodărnău, director la Prefectură.[1632]

- Componența Consiliului Politic Județean Cluj în februarie 1947:
  - Vasile Pogăceanu, prefectul județului (președinte);
  - Iuliu Cosma (PCR);
  - dr. Pompeiu Pitea, Iacob Tis (PNP);
  - Ioan Pop (PNL – Tătărescu);
  - Francisc Both (UPM);
  - Alexandru Neuman (Uniunea Sindicatelor Unite);
  - Herman Blum (CDE);
  - Nicolae Corcea (FP);
  - Ioan David (PNȚ – Anton Alexandrescu).

  Dintre funcționarii prefecturii:
  - Dr. Augustin Ungur (secretar general al primăriei Cluj);
  - Vasile Fodor (șeful Serv. CASBI);
  - Mircea Balomiri (dir. Oficiului județean al CASBI);
  - N. Oprițescu (ref. Oficiul CASBI);
  - Amalia Drobetă (FDFR);
  - Alexandru Steer (secretar de ședință).[1633]

Secretizarea epurărilor

Ne amintim din capitolul I că legile de epurare dădeau libertatea Comisiilor de purificare să se informeze pe orice cale și nu erau obligate să arate mijloacele prin care au ajuns la constatările lor. În baza acestora, oricine putea fi epurat pe baza unor acuzații fanteziste. Consiliile Politice județene vor merge însă și mai departe.

În cadrul unei ședințe a Consiliului Politic al județului Maramureș, după citirea telegramelor Nr. 45.932/1945 și 46.239 din 11 decembrie 1945, prin care se cerea îndepărtarea elementelor reacționare și antidemocratice din aparatul de Stat, amintitul Consiliu a hotărât „ca cele discutate referitor la epurarea

[1631] *Comitetul Regional PCR Cluj*, Inv. 2, Dos. 6/1945, f. 294.
[1632] *Inspectoratul General Administrativ...*, Dos. 6/1946/2, f. 386, f. 126.
[1633] *Ibidem*, Dos. 9/1947, f. 131, 134.

funcționarilor să fie secrete". Au fost amenințați cu epurarea, cu această ocazie, notarul din Borșa, Grigore Mihalea, pe motiv că „întreține legături cu reacționarii care terorizează comuna"; notarul din Berbești, Gheorghe Mihali, care „*nu vrea să se încadreze în noul regim democratic. Pe orice cale pune bețe în roate. Reține ordinele Prefecturei, împiedică activitatea Primăriei, consiliului politic consultativ și organizațiunilor democratice... Nu dă nimic nici pe un partid*"; pretorul plășii Iza-Dragomirești, Dr. Vasile Chindriş, care îi spunea secretarului de plasă al FP, în prezența primarului: „*Ce umbli cu prostiile acestea? Toată lucrarea voastră (democratică) e un rahat. Legea agrară nu-i bună, fiind anti-constituțională, deoarece proprietarii (moșierii) nu s-au plătit. A mai spus că guvernul n-are autoritate*".[1634]

Asemenea ședințe erau la ordinea zilei, iar problema secretizării nu a fost una locală. Deciziile de epurare luate în secret erau o practică curentă și în cazul Consiliului Politic al județului Cluj, după cum reiese și din arhivele clujene, care cuprind dosare întregi cu mențiunea „strict secret" și „confidențial". Însă înlăturarea în mod secret a funcționarilor a ieșit de sub preș în unele cazuri.

Spre deosebire de epurarea discretă din județul Maramureş, vestea epurărilor din județul Someş a făcut mare vâlvă. Potrivit aceluiași ordin telegrafic Nr. 46239 din 11 decembrie 1945 al MAI referitor la epurarea aparatului administrativ de toate elementele care sabotează opera de guvernare democratică, Prefectura județului Someş a înaintat următoarea situație: la 12 noiembrie 1945 s-a instituit o Comisie de epurare, compusă din membrii FND, prezidată de subprefectul dr. Florian Mangu, care a verificat situația fiecărui funcționar administrativ de la instituțiile pendinte de MAI. Comisia și-a încheiat lucrările la data de 15 decembrie 1945. Au fost epurate 40 de persoane, dintre care: 9 funcționari din Prefectură (2 definitiv, iar alții 7 pe perioadă determinată între 1–6 luni), 3 pretori, 19 notari, 4 funcționari din Primăria Dej ș.a.[1635] Avântul purificator va fi însă temperat de noul prefect al județului, Gheorghe Neamțu, care din prima ședință la care a participat în această funcție (16 martie 1946) și la primul punct de pe ordinea de zi, s-a declarat pentru revenirea asupra epurărilor funcționarilor publici, revenire solicitată și de fostul prefect, dr. Nicolae Moldovanu, delegatul Sindicatului Unic al Salariaților Publici, care opina că niciunul dintre funcționarii îndepărtați nu au la bază învinuiri serioase, întrucât „*dacă unii nu s-au încadrat încă perfect în noul spirit al vremii, mare parte din vină o poartă și organizațiile democratice, care nu au depus nici o activitate pe linia de lămurire a corpului funcționarilor publici și apropierea lor de aceste organizațiuni*".[1636] Gheorghe Neamțu și-a exprimat dorința de a se interveni la Minister pentru revenirea asupra epurărilor efectuate până la acea dată, ținându-se, în cel mai rău caz, cont de propunerile Consiliului Politic în ceea ce privește durata epurărilor, încercând prin aceasta să-i salveze de epurarea definitivă cel puțin pe cei epurați pe perioadă determinată. Toți cei prezenți la ședință au fost de acord că Ministerul a agravat și mai tare situația celor epurați (MAI a îndepărtat definitiv din funcții funcționari care erau propuși la îndepărtări temporare de câte o lună, fiind îndepărtați fără temei legal), unii primind, chiar înainte de decizia Ministerului, sentințe prea grave. Cu toate acestea, părerile membrilor Consiliului Politic Județean au fost împărțite. Prefectul a cerut să se aibă în vedere situația fiecăruia, întrucât „nu e ușor să distrugi existența cuiva". Până la urmă, s-a decis ca fiecare membru al Consiliului să primească un tabel cu cei epurați, pentru cercetarea fiecărui caz în parte.[1637]

În următoarea ședință, din 19 martie, prefectul și-a exprimat din nou nemulțumirea pentru felul în care s-a făcut epurarea funcționarilor din județul Someş, declarând că prea des s-au întrebuințat cuvintele „reacționar" și „atitudine antidemocratică" (făcând prin aceasta trimitere la faptul că cei epurați erau, dacă nu exclusiv, cel puțin majoritar români) și a cerut ca situația fiecărui funcționar să se judece cu mare atenție, pentru a nu se comite greșeli. De aceeași părere a fost dr. Nicolae Moldovan, reprezentantul PNP, care a declarat că județul Someş a fost singurul care a făcut această „*mare greșeală, epurând un număr așa mare de funcționari, epurare ce a avut răsunet departe de granițele acestui județ, fiind astfel o armă*

[1634] *Ibidem*, Dos. 6/1946, f. 83.
[1635] *Ibidem*, f. 93–96.
[1636] *Ibidem*, f. 291.
[1637] *Ibidem*, f. 174.

în mâna reacțiunii". În județele Sălaj, Satu-Mare și Maramureș prefecții democrați au epurat doar 2–3 funcționari din întreg județul. A continuat, constatând că un singur membru din Consiliul Politic a contribuit mai mult la aceste epurări, deși cei epurați, imediat după înlăturarea regimului horthyst, au dat tot concursul pentru instaurarea administrației în județ. Subprefectul Florian Mangu, deși era președintele Comisiei de Purificare, nu a fost factorul decisiv în epurarea funcționarilor, opinând că sunt funcționari care puteau fi pedepsiți disciplinar, nefăcându-se vinovați nicidecum de motive de epurare. Părerea a fost împărtășită aproape în unanimitate.

În ședința următoare au fost cercetați 29 de funcționari, dintre care doar 4 au fost înlăturați definitiv, 3 necesitau cercetări suplimentare (dintre care 2 vor fi reprimiți ulterior), iar ceilalți 22 au fost reprimiți în funcții. Alții vor fi încadrați în vechile funcții în lunile următoare.[1638]

III.3.1.6. Celula comunistă a Prefecturii Județului Cluj

În lupta pentru consolidarea regimului comunist, alături de clasa muncitoare, țărănimea și alte categorii de oameni ai muncii, o parte a intelectualității clujene a adus o contribuție importantă. Celula comunistă a Prefecturii clujene, spre exemplu, era alcătuită în 1945 numai din intelectuali. Totuși, dependența față de directivele de la centru, fără de care nu puteau avea o atitudine „clară și categorică", pentru a nu se compromite, a fost subliniată de numeroși comuniști locali (Grațian Porumb, Iuliu Tunyogi, Carol Devay).[1639] Înscrierea acestora în partid doar din oportunism a fost oglindită în absenteismul în floare la ședințele de partid. De exemplu, în ședința din 18 august 1945 (la reședința Circumscripției I din Cluj, str. Kornis nr. 2), prezidată de secretarul politic Iosif Grünberger, au absentat motivat 10 tovarăși, în timp ce alți 14 au fost nemotivați, în contextul numărului mic de membri de partid din acea perioadă. Pentru remedierea situației s-au luat mai multe măsuri, dar fără efect. S-a ajuns la hotărârea ca toți membrii care absentau de două ori nemotivat să fie excluși.[1640] Tot acum s-a hotărât ca toți comuniștii, în mod obligatoriu, la locurile lor de muncă, în fabrici sau birouri publice să controleze dacă careva dintre funcționari „nu merg înainte pe cale cinstită și democrată."[1641]

Dintre cei excluși pentru neparticipare la ședințe, l-am amintit în cuprinsul acestui capitol pe Tiberiu Rebreanu, șef de secție la Prefectura Cluj, care a fost exclus din celula comunistă a Prefecturii pentru 4 absențe nemotivate.[1642]

Fenomenul era unul de amploare, dacă ne gândim că, tot în anul 1945, dintre cei 3–400 membri de partid români așteptați la o ședință regională au fost prezenți cca. 80 de persoane. Și problema nu avea să se rezolve nici în anii următori. Mai mult, unii dintre comuniștii clujeni participau la manifestațiile organizate de „istorici", imprudența costându-i excluderea din partid pentru activitate „reacționară" și pierderea tuturor beneficiilor statutului de „tovarăș".[1643]

III.3.1.7. O nouă Comisie Interimară județeană

O nouă schimbare a compoziției administrației locale pe criterii politice s-a făcut prin Decretul nr. 692 din 4 aprilie 1947, devenit Legea nr. 135 pentru instituirea comisiilor interimare la comune și județe, publicată în Monitorul Oficial nr. 93 din 25 aprilie 1947. Legea instituia, până la alcătuirea consiliilor comunale și județene prin reforma administrației locale, comisii interimare alcătuite din 10–15 membri, pentru comunele urbane reședință și municipii și 16–20 membri la județe. Ele puteau lucra valabil cu cel puțin jumătate din numărul membrilor componenți. Desemnarea acestora se făcea de MAI la propunerea

[1638] *Ibidem*, f. 177–179, 293.
[1639] *Comitetul Regional PCR Cluj*, Inv. 2, Dos. 44/1945, f. 3.
[1640] *Ibidem,* f. 1–4
[1641] *Ibidem,* f. 3.
[1642] *Inspectoratul General Administrativ…,* Dos. 27/1945–1946, f. 102; *Comitetul Regional PCR Cluj*, Inv. 2, Dos. 44/1945, f. 2.
[1643] *Comitetul Regional PMR Cluj*, Dos. 1/1945, f. 185; *Comitetul Județean PCR Cluj*, Inv. 2, Dos. 29/1946, f. 219.

Inspectoratului General Administrativ, „ținându-se seama de calitățile gospodărești ale persoanelor propuse”. Incapacitățile, nedemnitățile și incompatibilitățile prevăzute de Legea Nr. 560/15 iulie 1946, privitoare la alegerile pentru Adunarea Deputaților, se aplicau și membrilor comisiunilor interimare.

Comisiunile interimare județene erau prezidate de prefect sau, în lipsa acestuia, de subprefect, președintele comisiei având vot deliberativ. În caz de paritate, votul președintelui decidea.[1644]

Subprefecții din această perioadă erau toți „democrați”, situație raportată încă din 2 august 1946, când Inspectoratul General Administrativ Circ. III-a Cluj a trimis Ministerului situația în urma verificării subprefecților din județele circumscripției: toți subprefecții, titulari și delegați, erau „buni”. Tot acum, au fost verificați și pretorii, notarii (în județul Cluj dintr-un total de 87, 80 erau considerați „buni”, unul era revocat, 2 transferați, 3 anchetați și unul urma să fie verificat), comandantul Legiunii de jandarmi („bun”), chestorul de poliție („bun”), primul președinte al Tribunalului Cluj („bun”).[1645]

Tabelul prefecților și subprefecților județului Cluj în intervalul 1944–1948

Anul	Prefect	Subprefect
1944	Teofil Vescan 13 oct.–dec. 1944	Ludovic Csőgör[1646] 13 oct. 1944
1945	Vasile Pogăceanu	
1946		Dr. Tunyogi Iuliu 16 aprilie 1946–23 martie 1946)[1647] Petre Bianu Septimiu Hodârnău (23 martie 1946)[1648]
1947	Vasile Pogăceanu Petre Bianu	Petre Bianu Sever Munteanu Dumitru Moga
1948	Petre Bianu[1649]	Dumitru Moga

Prefecții, subprefecții și pretorii de circumscripție în anul 1947

În urma încadrărilor făcute în conformitate cu noul statut al funcționarilor publici, a fost întocmit un tabel cu prefecții, subprefecții și pretorii Circumscripției III Cluj, încadrați prin Decizia Min. Nr. 18.7 A din 25 ianuarie 1947 pe 1 septembrie 1946. Prezentăm în tabelul de mai jos situația județului Cluj.

Tabel nominal cuprinzând prefectul, subprefectul
și pretorii de circumscripție (Circ. III-a Cluj) 19 martie 1947[1650]

Județ	Numele și prenumele	Funcția	Vechimea în funcție
Cluj	Pogăceanu Vasile	Prefect	
	Dr. Bianu Petre	Subprefect	
	Pop Alexandru (Aghireș)	Pretor	1.IV.1945

1644 „Legea nr. 135 pentru instituirea comisiunilor interimare la comune și județe” din aprilie 1947, în *Colecțiune*…, 1947, p. 206. Vezi și „Regulamentul interior al Comisiei Interimare Județene Nr. 13.047/1947”, în *Buletinul Oficial al Județului Cluj*, Anul LXVII, Nr. 16, 30 septembrie 1947.
1645 *Inspectoratul General Administrativ…*, Dos. 27/1945, f. 483, 488, 492.
1646 Înaintea acestuia, Dr. Avram Vesa va fi subprefect al județului Cluj-Turda, în perioada în care Transilvania de Nord era sub regimul horthyst (*Ibidem,* Dos. 10/1947, f. 23).
1647 *Ibidem,* Dos. 6/1946, f. 253.
1648 Prin decizia MAI nr. 11.229 din 23 martie 1946, Septimiu Hodârnău, director la Prefectura județului, a fost delegat să îndeplinească funcția de subprefect al județului Cluj.
1649 Petre Bianu va cumula funcția de prefect cu cea de inspector administrativ.
1650 *Inspectoratul General Administrativ*…, Dos. 27/1947, f. 61, 64.

Județ	Numele și prenumele	Funcția	Vechimea în funcție
	Dr. Fetche Victor (Borșa)	Primpretor	1.IX.1946
	Fedorca Emil (Călata)	Primpretor	1.IX.1946
	Râmboiu Nicolae (Cluj)	Pretor	15.VII.1939
	Crucin Honoriu (Gilău)	Pretor	1.IV.1945
	Cristian Ștefan (Hida)	Pretor	1.X.1941
	Toduțiu Iuliu (Huedin)	Pretor	1.IV.1945
	Moldovan Emil (Mociu)	Primpretor	1.IX.1945
	Vodă Ioan (Sărmaș)	Pretor	1.X.1941
	Dr. Suceava Ioan (disp. pref.)	Primpretor	31.III.1946
	Tunyogi Iuliu (disp. pref.)	Pretor	1.IV.1945
Mureș	Mera Anton	Prefect	
Năsăud	Șirlincan Anton	Prefect	
Someș	Prof. Neamțu Gheorghe	Prefect	
Turda	Dr. Bianu Petre	Prefect delegat	

Activitatea dusă de aceștia nu s-a ridicat la nivelul așteptărilor Ministerului de Interne. În octombrie 1947, MAI constata că măsurile luate de Direcțiunea Generală a Administrației și în general măsurile luate de Guvern prin legi, regulamente, decizii, ordine etc., nu erau îndeajuns cunoscute și însușite de organele locale și nu erau împărtășite în masele populare până la cele mai îndepărtate colțuri ale țării, în condițiile în care propagarea și apărarea măsurilor legislative și administrative ale regimului „democratic" constituia una din principalele îndatoriri ale tuturor funcționarilor în general și ale funcționarilor administrativi în special. Autoritățile administrative locale erau datoare să aducă la cunoștința cetățenilor ce compun obștiile satelor, toate măsurile luate de guvern, evidențiind în același timp sensul și importanța lor. „*Nu trebuie să existe cătun sau sat și mai mult decât atât, nu trebuie să rămână cetățean care să nu fie la curent cu măsurile legislative și administrative de orice fel ale regimului democratic*, scria ministrul de Interne. *În modul acesta se cimentează și mai mult legătura dintre regimul nostru democratic și masele populare, care cunoscând conținutul exact și spiritul adevărat al măsurilor guvernamentale, vor putea combate toate uneltirile și interpretările tendențioase practicate de cercurile reacționare*." În acest scop, ministrul impunea următoarele măsuri: 1. prefecturile și preturile vor difuza tuturor comunelor ordinele primite de la centru indicând totodată legile, regulamentele și celelalte norme privind viața politică, economică, socială, culturală a poporului. 2. comisiile interimare vor prelucra în ședințe obișnuite sau speciale toate aceste măsuri legislative și administrative în prezența notarului comunei respective. La aceste ședințe pot fi chemați și reprezentanți ai partidelor politice din Bloc, precum și anumiți cetățeni cunoscuți prin capacitatea și priceperea lor de a înțelege și lămuri masele populare. 3. Fiecare membru din comisia interimară va trebui să propage în obștea satului, toate aceste măsuri legislative și administrative, primind fiecare ca sector de activitate un cătun sau uliță din raza acelei comune. Inspectorii generali administrativi, prefecții și primarii erau răspunzători de executarea acestui ordin.[1651]

III.3.1.8. Regulamentul și schema de organizare a serviciilor Prefecturii Județului Cluj

Conform Legii Nr. 301 pentru organizarea Președinției Consiliului de Miniștri, din 19 aprilie 1945, printre atribuțiile președinției Consiliului de Miniștri se număra și stabilirea, de acord cu Administrațiile respective, a măsurilor de organizare, raționalizare și normalizare a serviciilor publice. Ca și organ de

[1651] Ordinul circular MAI Nr. 29469 A din 21 octombrie 1947, în *Buletinul Oficial al Municipiului Cluj*, Anul XXII, Nr. 12, 1 decembrie 1947, f. 7, 8.

execuție, printre altele, Președinția Consiliului de Miniștri avea și *Direcțiunea Organizării Serviciilor Publice* și *Direcțiunea Administrativă.*

Direcțiunea Organizării Serviciilor Publice avea următoarele atribuții:

– ține evidența și statistica funcționarilor publici;
– aplică metode științifice la repartizarea funcționarilor și urmărește completarea pregătirii profesionale a funcționarilor publici;
– plasează în posturi vacante funcționarii din cadrul de organizare a Statului;
– studiază eficiența și tendința de evoluție a serviciilor publice;
– pregătește unificarea și raționalizarea Cadrului legal de organizare a administrației publice;
– ia măsurile de raționalizare a metodelor și tehnicilor de lucru și tipizarea și normalizarea materialelor necesare serviciilor publice;
– alcătuiește și ține la zi un fișier al legislației românești;
– verifică eficiența legilor prin observarea după metoda statistică a fenomenelor determinante din materiile legiferate.

Direcțiunea Organizării Serviciilor Publice cuprinde, conform acestei legi, următoarele servicii:

– Serviciul Funcționarilor Publici;
– Serviciul Organizării Unitare a Administrațiilor Publice;
– Serviciul Raționalizării;
– Serviciul Documentării Legislative.

Direcțiunea Administrativă avea următoarele atribuții:

– execută lucrările privitoare la recrutarea, avansarea, disciplina și mișcarea întregului personal;
– execută lucrările de mobilizare și de apărare pasivă pentru asigurarea funcționării serviciilor pe timp de război;
– execută lucrările de administrație ale Președinției Consiliului de Miniștri;
– îngrijește de asistența medicală a funcționarilor.[1652]
– Acestea erau organele centrale care dădeau tonul în provincie.

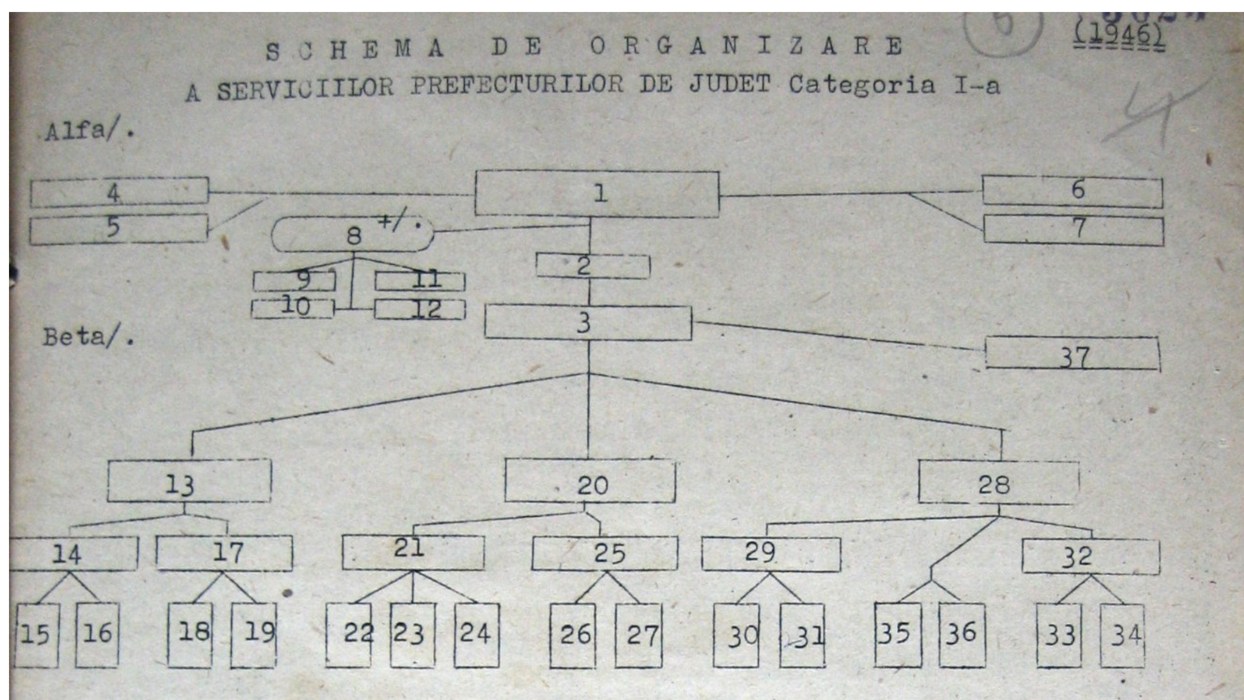
Schema de organizare a Serviciilor Prefecturilor de Județ Categoria I-a în anul 1946

După 23 august 1944 la Prefectura județului Cluj, au apărut structuri noi față de perioada precedentă, precum: „Casa de Administrare și Supraveghere a Bunurilor Inamice” (C.S.A.B.I.) și Biroul Special pentru Executarea Convenției de Armistițiu. Dar regulamentul pentru organizarea serviciilor Prefecturii a fost întocmit abia la finalul anului 1945. Acest regulament a fost predat spre aprobare și înaintare către Ministerul Afacerilor Interne, la 4 ianuarie 1946 (Anexa 10).[1653] Ceva mai târziu, ca urmare a Ordinului circular nr. 672 din 16 ianuarie, a fost întocmită o nouă schemă de organizare a serviciilor prefecturilor, comunelor urbane nereședință și comunelor rurale din cuprinsul județului. Serviciilor prefecturilor de județ categoria I-a beneficiau de un personal comprimat raportat la perioada anterioară: personalul administrativ se reducea de la 104 la 70 de funcționari, în timp ce numărul personalului de specialitate era redus de la 82 la 50 de funcționari.

În ședința din 8 martie 1946 a Consiliului Politic Județean, s-a discutat ordinul MAI Nr. 4083 din 1 martie 1946, privitor la noua schemă de organizare a serviciilor Prefecturii, întrucât Prefectura clujeană a fost încadrată în categoria a II-a. Consiliul a însărcinat Prefectura să întocmească un memoriu pe care să-l înainteze MAI, susținând trecerea în categoria I-a. Răspunsul va fi unul favorabil, Prefectura Cluj fiind încadrată în categoria I-a la 1 septembrie 1946.[1654]

[1652] Serviciile Direcțiunii Administrative erau Serviciul Personalului și Serviciul Administrației („Legea Nr. 301 pentru organizarea Președinției Consiliului de Miniștri”, în *Colecțiune*..., Tomul XIII, 1–13 aprilie 1945, pp. 689–694).
[1653] *Inspectoratul General Administrativ…,* Dos. 7 I/1945, f. 9–23.
[1654] *Ibidem,* Dos. 6/1946, f. 187–194; Dos. 7 I/1945, f. 26.

Schema de organizare a serviciilor prefecturilor de județ categoria I-a

Legendă:

1. Prefect
2. Șef de cabinet
3. Subprefect
4. Serviciul Zootehnic și Veterinar (cu medici plătiți de Stat)
5. Serviciul Sanitar Uman (cu medici plătiți de Stat) [1655]
6. Biroul MONT și IOVR
7. Biroul de Studii și Statistici
8. Servicii temporare: personal temporar sau detașat
9. Biroul Special pentru Executarea Convenției de Armistițiu
10. Oficiul Pentru Bunuri Inamice[1656] (condus de Emil Gherman până în 13 iunie 1945, când acesta va demisiona și va fi numit în locul lui Tiberiu Rebreanu, șeful Biroului de Cultură și Propagandă).[1657]
11. Oficiul Economic Județean
12. Oficiul pentru Aprovizionare al Funcționarilor
13. Serviciul Administrativ
14. Secția Administrației Generale
15. Biroul Administrației de Stat

[1655] În județul Cluj existau în anul 1946 13 dispensare cu local propriu, din care: 9 proprietatea Ministerului Sănătății; 1 proprietatea Prefecturii Județului Cluj; 2 proprietatea comunelor; 1 proprietatea Cooperativei „Alexandru Lapedatu". Dintre acestea 4 erau nefuncționale. La cestea se adăugau 2 spitale și Sanatoriul T.B.C., slab dotate. Problemele cele mai grave cu care s-a confruntat acest Serviciu au fost lipsa mijloacelor de transport pentru medicul de circumscripție și dispensarele comunale (lipsa lor sau slaba dotare). Numeroase au fost apelurile medicului șef al județului, nume de referință al medicinii românești, dr. Teodor Ilea, către Prefectura Cluj, în scopul soluționării acestor probleme. Pentru activitatea Serviciului Sanitar în perioada următoare vezi *Inspectoratul General Administrativ*..., Dos. 2 II/1946, f. 10; Dos. 2II/1946, f. 94–98; Vlad Popovici, „Serviciul sanitar al județului și regiunii Cluj în primii ani ai regimului comunist (1948–1952)", în *Revista de sociologie*, Nr. 3–4/2010, pp. 333–346.

[1656] Legea Nr. 91 publicată în M.O. Nr. 33 din 10 februarie 1945 a înființat „Casa de Administrare și Supraveghere a Bunurilor Inamice" (C.A.S.B.I.). În același an, la solicitarea Biroului județean pentru Aplicarea Convenției de Armistițiu, prin Decizia prefecturii Nr. 5966 din 2 iunie 1945, a fost înființat „Oficiul Județean pentru Bunurile Inamice" din județul și municipiul Cluj, aflat sub conducerea lui dr. Alexandru Steer, șeful Oficiului de Studii și Statistică de la Prefectura Cluj. Oficiul era compus din două servicii: *Serviciul bunurilor urbane*, care se ocupa de bunurile inamice din orașele Cluj și Huedin și *Serviciul bunurilor rurale*, pentru bunurile inamice aflate în comunele rurale (*Inspectoratul General Administrativ*..., Dos. 27/1945, f. 363). În 1945 funcția de șeful al Oficiului C.A.S.B.I. Cluj a fost deținută și de Mircea Balomiri.

[1657] *Ibidem*, f. 362.

16. Biroul Arhivei și Registraturii
17. Secția Administrației Locale (condusă de Emil Felecan)
18. Biroul Administrației Județene și Comunale
19. Biroul Personalului și al Intendenței
20. Serviciul Financiar
21. Secția Contabilității Județene
22. Biroul Contabilității Județene
23. Biroul Ordonanțării
24. Biroul Licitațiilor
25. Secția Contabilității Comunale
26. Biroul Contabilității Comunale
27. Biroul Verificării Conturilor Comunale
28. Serviciul Tehnic
29. Secția Drumuri
30. Biroul de Studii
31. Biroul Drumuri
32. Secția Construcții
33. Biroul de Studii
34. Biroul Construcții
35. Secretariatul
36. Ateliere și Garaje
37. Contencios

Beta/: Personal tehnic exterior: 3–10 subingineri, conductori sau agenți tehnici; 6–20 picheri, 1 cantonier pentru fiecare 10 kilometri de șosea, plus câte o dactilografă și un om de serviciu pentru fiecare pretură.[1658]

Prezentăm mai jos tabloul funcționarilor Prefecturii întocmit la 6 mai 1946.

TABLOU
despre încadrarea funcționarilor Prefecturii în schema de organizare[1659], 1946

Nr. crt.	Numele și prenumele funcționarului	Funcțiunea în care a fost încadrat în schema de organizare a serv.	Gradul și gradația sau cl.
Cabinet			
	Covaciu Iosif	Șef cabinet	Șef. bir. f. gr.
Secția MONT			
	Dunca Mihai	Șef de bir.	Subdir.f.gr.
	Dr. Scheiner Gheorghe	Subșef de birou	Subșef. bir.
	Ticrea Rozalia	Dactilografă	Dact. f. gr.
Contencios			
	Dr. Pitea Pompei	Jurisconsult	Av. pr. 3 gr.
	Dr. Porumb Grațian	Avocat	Șef. secț. 2 gr.
	Dr. Bors Iosif	Avocat	Șef. secț. 2 gr.
	Cionka Elisabeta	Impiegată	Imp. 2 gr.
	Gödri Ana	Dactilografă	Dact. pr. f. gr.
SERVICIUL ADMINISTRATIV			
	Hodărnău Septimiu	Șef serv.	Dir. 2 gr.
Biroul Studii și Statistică			
	Dr. Steer Alexandru	Șeful biroului	Subdir. 1 gr.
	Moțiu Dumitru	Statistician	Ref. șef 1 gr.

[1658] *Inspectoratul General Administrativ…*, Dos. 2 I/1946 f. 2–5
[1659] *Ibidem,* Dos. 8/1946, f. 251–253.

Nr. crt.	Numele și prenumele funcționarului	Funcțiunea în care a fost încadrat în schema de organizare a serv.	Gradul și gradația sau cl.
	Dr. Todutiu Iuliu	Statistician	Subdir. 1 gr.
	Dr. Berivoi Ioan	Impiegat	Subșef. bir. 2 gr.
	Bangur Ana	Dactilografă	Dact. f. gr.
Biroul Cultură și propagandă			
	Dr. Sabău Traian[1660]	Șeful biroului	Subdir. 1 gr.
	Tibre Vasile	Subșef. bir.	Șef.bir. f. gr.
	Szabo Ladislau	Impiegat	Imp. 1 gr.
Secția Administrației Generale			
	Olariu Andrei	Șeful secției	Subdir. f. gr.
Biroul Administrației de Stat			
	Dr. Mesarosiu Valeria	Subșef. bir.	Șef serv. 1 gr.
	Dr. Racovițean Virgil	Subșef. bir.	Șef secț. 2 gr.
	Radu Alexandru	Subșef. bir.	Șef serv. f. gr.
	Homm Augustin	Impiegat	Imp. 2 gr.
	Köblös Raveca	Impiegat	Imp. 1 gr.
	Caögör Ioan	Impiegat	Subșef. bir. f. gr.
	Hoțiu Alexandru	Impiegat	Șef. serv. 2 gr.
	Remisovchi Eva	Dactilografă	Dact. 1 gr.
Biroul Arhivei și Registraturei			
	Râmboiu Etelca	Arhivară	Șef bir. 3 gr.
	Buzas Francisc	Registrator	Reg. prl. f. gr.
	Miske Ludovic	Arhivar	Arh. 2 gr.
	Laszloffi Dezideriu	Arhivară	Imp. 2 gr.
	Kovacs Rozalia	Impiegat	Imp. f. gr.
	Gordo Elisabeta	Cusut dos.	Imp. f. gr.
Secția Administrației Locale			
	Felecan Emil	Șef. secție	Șef serv. 3 gr.
Biroul Administrației Jud. și Comunale			
	Dr. Bosian Vasile	Șef bir.	Subdir. f. gr.
	Luca Kovrig	Subșef bir.	Șef. secț. 2 gr.
	Olariu Elena	Dactilografă	Dact. pr. 1 gr.
Biroul Personalului și Intendenței			
	Ossian Ioan	Șef bir.	Șef. secț. 1 gr.
	Florea Ioan	Subșef bir.	Șef. bir. f. gr.
	Mureșan Alexandru	Impiegat	Subșef bir. 2 gr.
	Lăîuște Valeria	Impiegată	Imp. 1 gr.
	Pogăceanu Alexandru	Intendent	Intendent șef 2
	Helgiu Gheorghe	Intendent	Sofeur pl. III
	But Vasile	Telefonist	Tel. cl. II
SERVICIUL FINANCIAR			
	Bara Ștefan	Șef. serv.	Dir.

[1660] Fost refugiat în perioada horthystă, reîntors.

Nr. crt.	Numele și prenumele funcționarului	Funcțiunea în care a fost încadrat în schema de organizare a serv.	Gradul și gradația sau cl.
Biroul Mișcării Valorilor			
	Kerekes Francisc		Șef bir.
	Cordoșiu Avisalon	Contab. pl.	Subdir. 1 gr.
	Balomiri Mircea	Contabil	Șef. secț. 2 gr.
	Mihăilaș Maria	Ajut. contabil	Șef. bir. 3. gr.
	Kiss Matilda	Impiegată	Imp. 1 gr.
	Papp Elena	Impiegată	Imp. f. gr.
	Zubac Serafima	Impiegată	Imp. f. gr.
	Vasiliu Eugenia	Dactilografă	Dact șef 3 gr.
Biroul Ordonanțării			
	Berbath Alexandru	Șef bir.	Șef. secț. f. gr.
	Vacant	Subșef bir.	Șef. bir. 1. gr.
	Breiner Victor	Impiegat	Imp. f. gr.
	Vezseny Eva	Impiegată	Imp. f. gr.
	Pascu Ecaterina	Impiegată	Subșef. bir. 1 gr.
Secția Contabilității Comunale			
	Serbac Victor	Șef secție	Subdir. f. gr.
Biroul Contabilității Comunale			
	Fodor Vasile	Contabil	Șef serv. 1 gr.
	Berghianu Nicolae	Ajut. contabil	Șef Bir. f. gr.
	Vacant	Impiegat	Imp. f. gr.
	Gărguțiu Iulian	Impiegată	Subșef bir. f. gr.
	Szamosi Maria	Dactilografă	Dact. f. gr.
Biroul Verificării Conturilor			
	Foica Dumitru	Șef bir.	Șef secț. 2 gr.
	Sike Vasile	Verificator	Subșef b. f. gr.
	Berghianu Sarolta	Verificatoare	Subșef f. gr.
	Spierer Francisc	„	Imp. f. gr.
	Seserman Maria	Dactilografă	Dact. f. gr.
Secția Economică			
	Dr. Supuran Victor	Șef secț.	Dir. 1 gr.
Biroul Bunuri și Inventare			
	Dr. Gherman Emil	Șef bir.	Șef secț. f. gr.
	Simu Maria	Subșef bir.	Șef b. f. gr.
	Szekely Ecaterina	Impiegată	Imp. f. gr.
	Pazsitszky Ștefan	Impiegat	Imp. 2 gr.
Biroul Licitațiilor			
	Handrea Silviu	Șef bir.	Șef secț. 2 gr.
	Korobian Susana	Impiegată	Imp. f. gr.
	Vacant	Impiegată	Imp. f. gr.
	Vacant	Dactilografă	Dact. f. gr.
Ateliere și Garaje			
	Zăhan Nicolae	Sofeur	Sof. cl. I

Nr. crt.	Numele și prenumele funcționarului	Funcțiunea în care a fost încadrat în schema de organizare a serv.	Gradul și gradația sau cl.
	György Vasile	Sofeur	Sof. cl. I
	Chichișan Macavei	Meseriaș	Mes. cl. I
	Cioba Alexandru	Meseriaș	Mes. cl. II
	Berindean Mihai	Meseriaș	Mes. cl. III
	Bagameri Arpad	Meseriaș	Mes. cl. III

Dintre aceștia, din perioada interbelică îi regăsim pe: Septimiu Hodărnău, șef al Serviciului administrativ al Prefecturii județului Cluj în perioada interbelică; Francisc Kerekes, fost șef al Serviciului economic al Prefecturii județului Cluj (creat prin Legea administrativă din 1929); Avisalon Cordoșiu, fost șef al Serviciului financiar al Prefecturii jud. Cluj.[1661]

D. SEPTIMIU HODĂRNĂU
șeful seviciului-administrativ

D. FRANCISC KEREKES
șeful serviciului economic

D. AVISALON CORDOȘIU
șeful serviciului financiar

Regulamentul pentru organizarea și funcționarea serviciilor Prefecturii Județului Cluj – 31 ianuarie 1948

În conformitate cu dispozițiile Legii Nr. 228/1942 și în conformitate cu dispozițiile art. 1 din Decizia MAI nr. 17.341 publicată în Monitorul Oficial Nr. 251 din 30 octombrie 1947, județul Cluj a fost încadrat ca județ de categoria I-a. Prefectura acestui județ avea următoarele servicii:

1. Serviciul Administrativ;
2. Serviciul Financiar-Economic;
3. Serviciul Tehnic;
4. Cabinetul Medical;
5. Contenciosul Județean;
6. Biroul Dactilografelor;
7. Personalul exterior de la preturi.[1662]

Pentru organizarea acestor servicii și birouri vezi Anexa 11.

După doar doi ani, prin Legea nr. 5 pentru raionarea administrativ-economică a teritoriului Republicii Populare Române din 8 septembrie 1950 au fost desființate județele, precum și instituțiile corespunzătoare lor.

[1661] Motogna, *op. cit.*, p. 63. Fotografiile sunt preluate de la aceeași sursă.

[1662] „Regulament pentru organizarea și funcționarea serviciilor Prefecturei Județului Cluj”, în *Buletinul Oficial al Județului Cluj*, Anul LXVIII, 31 ianuarie 1948, 1947, pp. 1–11.

III.3.2. Consiliul comunal al Municipiului Cluj

Ceea ce ar fi trebuit să fie Consiliul comunal al orașului Cluj a cunoscut în intervalul octombrie 1944–1948, precum și în anii următori, o evoluție demnă de o veritabilă perioadă de tranziție. Pornind de la titulatura de *Consiliul Municipal Provizoriu* (1944), a ajuns să se numească *Comitet executiv al Sfatului Popular al orașului de subordonare republicană Cluj* (decembrie 1950). Pe parcursul acestei perioade a fost ajutat și încurcat uneori în îndeplinirea sarcinilor, de diferite organisme, precum *Consiliul Politic Municipal Cluj* (1945) sau *Consiliul Consultativ al Primarului* (1948). Le vom prezenta succint în ordinea cronologică a constituirii.

III.3.2.1. Consiliul Municipal Provizoriu

La scurt timp după eliberarea orașului Cluj, în scopul restabilirii ordinii publice în municipiu, este format un *Consiliu Municipal Provizoriu*. Din noul Consiliu făceau parte, la 10 noiembrie 1944, Laurențiu Curea, Virgil Băliban, Ioan Costea, Francisc Deac, dr. Adalbert Baráth, Ștefan Dan, Iosif Belovay, Sabin Solomon, Francisc Bruder, Romulus Hatos, Gheorghe Russu, Hedviga Medrea, Francisc Tárkányi, Pavel Bodea, Ștefan Zágoni-Szabò, Oliviu Mureșan, Dezideriu Salak, Gheorghe Bortnic, Virgil Scridon, Nicolae Pojghi, Aurel Coza, acest organism fiind condus de consilierul eparhial Laurențiu Curea, în lipsa primarului Tudor Bugnariu.[1663]

După doar două luni, printr-o ordonanță a Prefecturii din 3 ianuarie 1945, s-a ordonat ca până la efectuarea alegerilor comunale legale să fie desemnați de organizațiile locale ale partidelor „democratice" 56 de membri ai Consiliului municipal al municipiului Cluj, dintre cetățenii orașului. Erau membri de drept ai Consiliului municipal, în calitate de reprezentanți ai instituțiilor, interesaților și cultelor: șeful Poliției, delegatul Administrației financiare, rectorul Universității, șefii cultelor care au cel puțin 2.000 de credincioși, câte un delegat al sindicatelor, câte un delegat al: baroului avocaților, colegiului medical, asociației inginerilor, Camerei de Comerț și Industrie, precum și Casei Asigurărilor Sociale. Tot membri de drept erau inspectorul agricol județean, inspectorii generali școlari (români și maghiari), medicul veterinar, medicul primar al orașului și directorul direcției silvice. Consiliul avea obligația de a se întruni cel puțin o dată pe lună pentru verificarea gestiunii și a actelor administrative ale conducerii orașului, pentru votarea bugetului orașului, întocmirea regulamentelor, introducerea de noi taxe și impozite etc.[1664]

Alături de Consiliul municipal al municipiului Cluj, în anul 1945 mai funcționau *Consiliul de colaborare* al orașului Cluj și *Sfatul comunal*, ca organe de coordonare a activității autorităților administrative speciale (școlare, agricole, veterinare, sanitare, tehnice etc.), cu activitatea organelor de administrație generală (primării, preturi, prefecturi). Deși în acest an au ținut un număr redus de ședințe, reuniunea lor a fost utilă din punct de vedere tehnic administrativ. La capitolul ședințe întreaga Circumscripție Cluj (Bihor, Cluj, Mureș, Maramureș, Sălaj, Satu-Mare, Someș, Turda), cu excepția orașului Turda, se plasa pe ultimele locuri, alături de județul Suceava.[1665]

III.3.2.2. Consiliului Politic Municipal Cluj

La scurt timp după alegerile parlamentare din 1946, a avut loc ședința de constituire a *Consiliului Politic Municipal Cluj* (la 13 decembrie 1946), ca ajutor al Primăriei în rezolvarea problemelor orașului: aprovizionarea cu făină și lemne, problema locuințelor, reconstrucția orașului,[1666] reprimarea speculei etc.

[1663] „Constituirea unui consiliu municipal provizoriu", în *Tribuna Ardealului,* Anul V, Nr. 1163, 10 noiembrie 1944, p. 3. Potrivit altor surse, Consiliului orășenesc provizoriu din Cluj era format din 29 persoane, dintre care 17 români, 11 maghiari și un evreu (*Világosság*, Nr. 9/1944).

[1664] *80 de ani…*, p. 19.

[1665] Vezi Rudescu, *op. cit.,* p. 42.

[1666] Vezi Virgiliu Țârău, „Viața politică și problema locuințelor la Cluj în anii 1944–1945", în *Studii de Istoria Transilvaniei. Tinerii Istorici*, Vol. II, Oradea, 1995–1996, pp. 313–323, *Inspectoratul General Administrativ…,* Dos. 62/1947.

„*Consiliul Politic este mijlocul cel mai eficace de a realiza o sincronizare a sforțărilor și o colaborare a tuturor factorilor politici, pentru satisfacerea interesului general al populației*". Au participat: Constantin Lazăr – primarul municipiului, dr. Titus Anca – ajutor de primar, dr. Augustin Ungur – secretarul general al Primăriei, Iuliu Cosma – delegatul PCR, Alexandru Volf – delegatul PSD, Valeriu Varga – delegatul FP, Gheorghe Rusu – delegatul PNP, d-na Pârcălabu – delegata Federației Femeilor Sindicale, Iuliu Matoș – delegatul UPM, Ernest Fischer – delegatul CDE, Iosif Neuman– delegatul comisiei Locale a Sindicatelor, Ioan Mátrai – președintele Sindicatului Ziariștilor și Ioan Ciobanu – șef de cabinet.[1667]

Prin acest Consiliu Politic, organizațiile administrative au activat în strânsă colaborare cu organizațiile din BPD.

După constituirea Consiliului Politic, Consiliului de colaborare a continuat să funcționeze, însă i s-a limitat activitatea, având exclusiv un rol tehnic, de coordonare a acțiunii diverselor servicii administrative exterioare și locale cu sediul în capitala județului, urmând să fie convocat fără reprezentanții populației, ci numai cu șefii serviciilor administrative. Pentru *Consiliile de colaborare* și *Sfaturile comunale* de pe lângă primării și preturi s-au impus de asemenea o serie de măsuri de adaptare a funcționării lor la actuala situație.[1668]

Membrii Consiliului Politic al Municipiului Cluj în anul 1947 au fost: Constantin Lazăr, primar; Dan Ștefan, ajutor de primar; Titus Anca, ajutor de primar; dr. Augustin Ungur, secretar general; Iuliu Cosma (PCR); col. Emanoil Caba, dr. Bruda (PNL Tătărescu); dr. Aurel David (PNȚ – Alexandrescu); Gheorghe Rusu, Nicolae Vasiu (PNP); Letiția Pârcălabu (F.D.F.R.); Ernest Fisher (CDE); Francisc Bot, dr. Alexandru Asztalos (UPM); Gheorghe Uză, Dumitru Dejeu (CL a Sindicatelor); Isac (ziarul „Tribuna Nouă"); Nicolae Dános (ziarul „Igazság"); Nicolae Bibol (ziarul „Lupta Ardealului"); Ioan Ciobanu (șef de cabinet); Andrei Balint, Marin Nistor (PSD); Nicolae Tămaș, Gheorghe Pop (FP). Au mai participat, printre alții, Ioan Vuerici (dir. Serv. Financiar); Ioan Ciobanu (șef de cabinet, secretar de ședințe); cpt. I. Florescu (dir. Of. Aprovizionare); Ionel Fodor (șeful Serviciului Economic), Chicinaș (agronomul Primăriei); Alexandru Kis (șeful Serviciului Salubrității), ing. Meteș (dir. Uzinei Electrice); dr. Drăgoi (șeful Oficiului de locuințe).[1669]

La ședințele mai importante ale Consiliului Politic au fost invitate să asiste și alte persoane în afara reprezentanților puterii politice. Amintim, spre exemplu, ședința Consiliul Politic din 18 martie 1947, când la inițiativa guvernului au fost invitate personalitățile cele mai reprezentative din cuprinsul orașului: dr. Emil Petrovici, rectorul Universității „Regele Ferdinand I"; dr. Csögör, rectorul Universității „Bolyai"; Alois Boga, protopop romano-catolic; Nicolae Colan, episcop ortodox; Alexe Kiss, episcop unitarian; Salamon Katz, prim rabin; Simion Weinstein, secretarul comunității evreiești; șeful cultului baptist; protopopul greco-catolic; dr. Vasile Ilea (medicul șef al orașului); dr. Leon Prodan (medicul primar al orașului); Gheorghe Crăciun, prim chestorul Poliției; gen. Victor Precup, Cdt. Corp. VI Armată. Motivul întrunirii a fost sărbătorirea celei de a doua aniversări a întregirii Ardealului și conferirea, cu această ocazie, cetățeniei de onoare a Municipiului Cluj ministrului de externe sovietic, Viaceslav M. Molotov „*pentru meritele excepționale și sprijinul personal neprețuit dat în timp de război și apoi la Conferința de Pace de la Paris, unde a apărat și a făcut să triumfe în fața cercurilor politice internaționale și în fața istoriei cauza dreaptă a poporului român*".[1670]

Presa și Consiliul Politic

Ședințele Consiliului Politic au dat subiecte de discuție ziariștilor prezenți la dezbateri. Ziarul UPM-ului în special, a criticat în numeroase rânduri activitatea Consiliului Politic, a cărui reacție nu s-a lăsat mult așteptată. „*Consiliul Politic nu se poate înfățișa în fața opiniei publice într-o formă caraghioasă*

[1667] Augustin Ungur (secretarul general al Primăriei Cluj), „Constituirea Consiliului Politic Municipal", în *Buletinul Oficial al Municipiului Cluj*, Anul XXI, Nr. 12, decembrie 1946, pp. 7–8.
[1668] *Inspectoratul General Administrativ...*, Dos. 9/1947, f. 307; Rudescu, *op.cit*, p. 6.
[1669] *Inspectoratul General Administrativ...*, Dos. 9/1947, f. 79, 142, 195, 197, 201.
[1670] *Ibidem,* f. 199.

[...] Nici UPM nu poate să-și bată joc de munca Consiliului Politic, opina Gheorghe Rusu, delegatul PNP *Presa are oameni serioși care însă trebuie să fie controlați de partidele cărora aparțin.*” Cu toate acestea, „*presa este democrată și nu se poate contesta aceasta. Presa trebuie să susțină munca depusă de Consiliul Politic, muncă pe care o depune în interesul democrației*”. Totuși, reprezentantul PNP se declara pentru participarea în continuare a presei la ședințele Consiliului, cu atât mai mult cu cât ea trebuie să susțină munca acestuia. La polul opus, ajutorul de primar dr. Titus Anca era de părere că nu mai trebuie admisă prezența presei la ședințe, datorită numeroaselor comentarii tendențioase ale acesteia legate de activitatea Consiliului. Presa ar trebui doar să primească comunicate din partea Primăriei. Susținută și de primarul Constantin Lazăr, această opinie a fost pusă în practică și, începând cu luna februarie 1947, reprezentanții presei n-au mai fost primiți în ședințele Consiliului.[1671]

Dintre măsurile Consiliului Politic Municipal amintim:

- recenzarea tuturor persoanelor care nu au cetățenia română și locuiesc în Cluj, precum și a femeilor fără ocupație și cu moravuri ușoare (2 aprilie 1947);
- schimbarea nomenclaturii străzilor, una dintre acestea purtând încă numele lui Vesselenyi, care în 1847 a spus în Dieta Transilvaniei că românilor nu le aparțin nici cei 2 m.p. de pământ în care se îngroapă. Chiar și delegatul PSD, maghiarul Andrei Balint, a fost de acord cu modificarea nomenclaturii străzilor care poartă numele unor burghezi maghiari. „*Să vedem câte străzi cu nume românești sunt în orașele din Ungaria*, declara acesta. *Sunt de acord să se facă revizuirea…*”[1672]
- restrângerea profesorilor universitari care dispun de mai multe încăperi ce depășesc necesitățile lor personale și familiale, încartiruindu-se în schimb alți profesori;
- decizia ca profesorii care au fost mutați în alte orașe să nu poată avea două domicilii și, în consecință, să li se rechiziționeze locuințele din Cluj (aprilie 1947);[1673]
- revocări și numiri de primari.[1674]

III.3.2.3. Comisia Interimară a Județului și Municipiului Cluj

Schimbarea compoziției administrației locale pe criterii politice s-a făcut prin Decretul nr. 692 din 4 aprilie 1947, devenit Legea nr. 135 pentru instituirea *comisiilor interimare* la comune și județe, până la alcătuirea consiliilor comunale, publicată în Monitorul Oficial nr. 93 din 25 aprilie 1947. Prefectul era cel care desemna membrii acestor comisii „pentru comunele rurale și urbane nereședință din circumscripția județului la propunerea pretorului respectiv și de Ministerul Afacerilor Interne pentru celelalte comune și județe la propunerea Inspectoratului General Administrativ respectiv, ținându-se seama de „calitățile gospodărești a persoanelor propuse”. Comisiile interimare comunale erau conduse de primar sau înlocuitorul acestuia, iar comisiile interimare județene de către prefect sau, în lipsa acestuia, de subprefect. Președintele comisiei interimare avea vot deliberativ, iar în caz de paritate votul președintelui decidea.

Comisia Interimară a Județului Cluj a fost compusă din 16–20 de membri, în timp ce Comisia Interimară a Municipiului Cluj a fost compusă dintr-un număr de 10–15 membri. Desemnarea membrilor Comisiei interimare a municipiului s-a făcut de către MAI la propunerea inspectorului general administrativ, Traian Migia.

Funcționarii publici, cu excepția militarilor și membrilor corpului judecătoresc, puteau cumula și funcția de membru în comisiile interimare, caz în care erau puși în concediu.

Comisiile interimare se întruneau de cel puțin două ori pe lună la comune și o dată pe luna la județe, având inițiative în toate chestiunile de interes local, gospodăresc:

- măsuri privitoare la aprovizionarea populației și stoparea speculei;
- stabilirea planurilor comunale de activitate;

[1671] *Ibidem*, Dos. 9/1947, f. 84.
[1672] *Ibidem*, f. 207.
[1673] *Ibidem*, f. 203.
[1674] *Ibidem*, Dos. 9/1947.

- planurile de sistematizare;
- asociațiile de comune;
- organizarea serviciilor publice;
- crearea veniturilor de orice natură, așezarea impozitelor, taxelor și cotizațiilor;
- votarea bugetului de venituri și cheltuieli;
- împrumuturile comunale;
- măsuri privitoare la orice modificări teritoriale ale comunei;
- conferirea calității de membru de onoare al comunei etc.[1675]

Dintre problemele dezbătute de Comisia Interimară în intervalul 1947–1948 amintim:

- din programul de ocrotire și asistență socială: trierea vagabonzilor; ajutorarea, controlul și internarea în colonii de muncă a săracilor capabili de lucru; asistența mamei și copilului; combaterea mortalității infantile; asistența școlarilor prin înființări de cantine; asistența muncitorilor cu concursul sindicatelor; asistența delicvenților în colaborare cu poliția; înființarea de comitete muncitorești care sub conducerea șefilor de sectoare să răspundă de salubritatea și problemele sociale din raza cartierelor respective;
- votarea diferitelor regulamente comunale de organizare a serviciilor Municipiului;
- votarea schimbării denumirii unor străzi;
- instalarea stopurilor electrice pentru reglementarea circulației, în punctele cu circulație intensă (Hotel Astoria, Piața Mihai Viteazul, Prefectura județului etc.);
- aprobarea contractării de împrumuturi pentru realizarea programului de reconstrucție a orașului.[1676]

III.3.2.4. Consiliul consultativ al primarului

Potrivit Ordinului circular nr. 10324 din 19 septembrie 1948 al MAI și Deciziei Primarului (Vasile Deac) Nr. 24544/1948, a fost înființat în luna octombrie *Consiliul consultativ al primarului* pentru coordonarea activității întreprinderilor comunale cu aceea a administrației comunale, compus din următorii: Pavel Hărăclean, secretar general al municipiului; Ioan Vuerici, șeful direcției financiare; ing. Ștefan Lakatos, șeful direcției tehnice; Daniel Bonca, șeful direcției administrative; dr. Ioan Brate, șeful serviciului contencios; Gheorghe Ghișe, șeful serviciului economic; ing. Teodor Suceava, directorul uzinei de apă și canalizare; David Herman, administratorul brutăriilor municipale naționalizate; dr. Augustin Ungur, directorul morilor municipale naționalizate; Cornel Juorașiu, secretar al consiliului.

Consiliul consultativ avea sarcina de a da avize consultative, dispozițiile luate având caracter consultativ în probleme precum numirea sau revocarea directorului sau administratorului întreprinderilor municipale; aprobarea planului de lucru, bugetului, respectiv planului financiar al întreprinderilor; aprobarea cuantumului tarifelor și taxelor pentru prestațiile de servicii, precum și a prețurilor de vânzare a mărfurilor și produselor întreprinderilor; verificarea, judecarea și descărcarea gestiunii întreprinderilor naționalizate, în locul adunării generale ș.a.[1677]

III.3.2.5. Consiliul popular local

Constituția din 1948 a instituționalizat *Consiliile populare locale* (art. 76), organe reprezentative alese prin vot universal, direct, egal și secret, pe o perioadă de patru ani ca organe locale reprezentând statul, precum și *Comitetele executive*, ca organe „de direcție și execuție" ale consiliilor populare, foruri

[1675] „Legea nr. 135 pentru instituirea comisiunilor interimare la comune și județe", în *Colecțiune*…, Tomul XXV, aprilie 1947, pp. 206–207; „Regulamentul nr. 4 pentru aplicarea legii nr. 135 din 25 aprilie 1947", în *Colecțiune*…, Tomul XXV, 1 iunie-31 iulie 1947, pp. 13–17.

[1676] *Buletinul Oficial al Municipiului Cluj*, Anul XXII, Nr. 12, 1 decembrie 1947, p. 6 ; *Ibidem*, Anul XXIII, Nr. 9, 30 septembrie 1948, p. 4; Ibidem, Nr. 10, 30 octombrie 1948, pp. 1–2.

[1677] *Buletinul Oficial al Municipiului Cluj*, Anul XXIII, Nr. 10, 30 octombrie 1948, p. 3.

decizionale în profil teritorial, structurate pe ramuri de activitate. Această concepție s-a menținut și în Constituțiile din 1952, 1965, precum și în legile elaborate pe baza acestora. În plus, au apărut și autoritățile locale specializate.

Consiliile populare locale nou înființate se deosebeau de consiliile comunale sau de prefecturile din perioada interbelică prin faptul că: îndrumau și conduceau activitatea economică, socială, culturală, prelevau și executau planul producției de stat, bugetul stabilit prin decizia centrală (inclusiv a celui local), erau responsabile de administrarea unităților din raza lor de activitate, de păstrarea ordinii publice, de apărarea drepturilor locuitorilor, având obligația respectării legislației în vigoare (art. 78).[1678] Pentru aplicarea acestor prevederi au fost create amintitele comitete provizorii, care aveau ca principală sarcină pregătirea alegerii noilor organe. În acest scop s-au constituit comisii de verificare locale, conduse de comitetele județene ale partidului comunist, care au verificat fidelitatea prefecților, notarilor, primarilor față de noul regim. Verificarea s-a soldat cu numeroase înlocuiri din funcții. Până la constituirea consiliilor (sfaturilor) populare, în urma alegerilor din 3 decembrie 1950, organele de stat ale puterii au fost comitetele provizorii.

III.3.2.6. Evoluțiile ulterioare anului 1948: Sfatul popular al orașului Cluj/ Sfatul popular al orașului de subordonare republicană Cluj și Comitetul executiv

Legea nr. 17 din 15 ianuarie 1949 asupra consiliilor populare prevedea organizarea și funcționarea consiliilor populare în comune, plășii și județe. Prin această lege denumirea de consilii populare a fost înlocuită cu aceea de S*faturi populare*. Sfaturile populare aveau menirea de a asigura aplicarea dispozițiilor Partidului Comunist în teritoriu: realizarea în viața locală a principiilor orânduirii socialiste; executarea planului local și participarea la realizarea planului economic de Stat; popularizarea Planului economic în mase, în sensul mobilizării tuturor forțelor de muncă pentru executarea și depășirea lui; ridicarea nivelului politic al maselor populare. Sfaturile populare aveau competențe în domenii precum: gospodăria comunală, agricultură, silvicultură, comerț, industrie locală, aprovizionare, sănătate publică, învățământ, cultură etc., având atribuții de conducere, îndrumare și control a activității întreprinderilor și instituțiilor subordonate. Legea amintită prevedea și instituirea unor *comitetelor provizorii* care aveau dreptul de a exercita atribuțiile organelor locale ale comitetelor lor executive până la efectuarea primelor alegeri pentru sfaturile populare.[1679]

Sfaturile Populare nu aveau activitatea permanentă, delegând puterea Comitetelor executive care aveau sarcina de a administra comunitatea locală. Pentru a demonstra că „poporul" este cel care guvernează „noua orânduire", au fost înființate Adunări Populare care aveau dreptul să controleze Sfaturile Populare și Comitetele Executive. Teoretic, din aceste Adunări făceau parte toți locuitorii cu drept de vot ai „cătunului, satului sau ai circumscripției electorale urbane". Însă această „democrație" era de fațadă, deoarece și în administrația locală funcționa principiul „centralismului democratic".[1680]

Potrivit Legii nr. 5 din 7 septembrie 1950, în temeiul art. 38 din Constituția Republicii Populare Române, a fost adoptată legea pentru raionarea administrativ-economică a teritoriului Republicii Populare Române, care împărțea orașele în trei categorii: orașe de subordonare republicană, orașe de subordonare regională și orașe de subordonare raională. Oraș de subordonare republicană, categorie la care a fost încadrat și orașul Cluj, era considerată acea localitate, care, din punct de vedere economic și politic, prezenta o importanță deosebită pentru Republica Populară Română. Acest oraș era subordonat direct organelor centrale ale Statului și putea fi împărțit în raioane de oraș. Din acest moment, *Sfatul Popular al orașului Cluj* a primit titulatura de *Sfatul Popular al orașului de subordonare republicană Cluj*.

[1678] Petre Popa, *op. cit.*, pp. 150–151.
[1679] Loránd Czíprián-Kovács, Usolt Székely, *Istoria administrației regionale și locale în România*, Note de curs, Sfântu Gheorghe/Covasna, 2002, pp. 105–106.
[1680] Ilarion Țiu, „Administrația locală, în mâinile comuniștilor", http://www.jurnalul.ro/articol_76098/comunism_administratia_locala_in_mainile_comunistilor.html, accesat la 12.08.2019.

Comitetul Provizoriu al comunei urbane Cluj (Comitetul Provizoriu Orașului Cluj asimilat cu județul)

După înființarea sfaturilor populare și până la instalarea Comitetelor Executive ale orașelor (odată cu primele alegeri de deputați în sfaturile populare regionale, raionale, orășenești și comunale), intervalul 10 aprilie 1949 – 3 decembrie 1950, atribuțiile administrației orașului au fost exercitate de **Comitete Provizorii**.

Regulamentul pentru funcționarea **comitetelor provizorii** a fost publicat în Buletinul Oficial al RPR nr. 18 din 9 aprilie 1949, Consiliul de Miniștri aprobându-l în ședința prin Deciziunea nr. 321 din 5 aprilie. Procesul de instalare a comitetelor provizorii s-a desfășurat în perioada aprilie-iulie 1949, ele fiind numite de Consiliul de Miniștri. Vechile instituții administrative, prefecturile, preturile și primăriile au fost desființate, fiind socotite forme vechi ale claselor exploatatoare, reapariția lor producându-se după mai bine de patru decenii.

Prima grijă a Comitetului Provizoriu al comunei urbane Cluj instalat la 11 aprilie 1949, a fost preocuparea pentru găsirea cadrelor „corespunzătoare noii vieți de Stat” create prin Legea Sfaturilor Populare.

Comitetul avea 11 secțiuni[1681] care au fost încadrate – pe cât a fost posibil – cu salariații corespunzători atât profesional, cât și din punct de vedere politic. Șefii de secțiuni au fost numiți cu avizul ministerelor de resort și numai pentru șefii secțiunilor secretariat, cadre, administrativ și gospodărie și industrie locală au fost făcute noi propuneri.

În primele șase luni de activitate Comitetul a făcut nu mai puțin de 23 de adunări ținute în diferite cartiere muncitorești ale orașului, în care, pe lângă conferințele de popularizare a noilor organe locale ale puterii de stat, Sfaturile Populare, s-a expus și activitatea Comitetului Provizoriu, care a urmărit îndeplinirea unuia dintre principiile de bază ale Legii Sfaturilor Populare, „atragerea maselor largi populare și participarea lor la viața locală a puterii de Stat”.[1682]

Dintre realizările Comitetului provizoriu urban Cluj în intervalul aprilie – 30 septembrie 1949, amintim: repararea școlilor și introducerea gazului metan în 8 școli; înființarea a 13 circumscripții medicale cu 11 dispensare (scăderea mortalității infantile de la 14% la 6,5%, cel mai mic procent din țară); pavarea unor noi trotuare; finalizarea construcției unui nou pod din beton armat peste râul Someș; ridicarea în proporție de 70% a două blocuri muncitorești din cartierul Iris și începerea construirii celui de-al zecelea bloc;[1683] împietruiri de străzi; înființarea în Gospodăria Tarcea a unor crescătorii de porci, găini, vaci de rasă și de tauri, precum și o lăptărie; înființarea unei fabrici pentru prelucrarea lemnelor; s-a început construirea unui garaj pentru 72 autobuze și 49 troleibuze la doar două luni după rechiziționarea autobuzelor fostei Societăți Rapid și înființarea Întreprinderii de Transport Comunală; s-a înființat o nouă fabrică de cărămizi; au fost înființate cinci Atenee Populare, iar Operele și Teatrele au fost „sprijinite pentru o rodnică activitate și îndrumate a dezvolta noua cultură socialistă, după modelul celeia din marea noastră vecină și prietenă URSS”; s-a înființat o Bibliotecă Populară Comunală cu peste 20.000 volume și „s-au asigurat condițiunile prielnice pentru dezvoltarea gustului cititului în marile mase muncitorești”; s-a încercat rezolvarea aprovizionării populației cu alimente prin întreprinderile de stat Aprozar, Aprolacta și Comcar.[1684]

Comitetele Provizorii comunale au întocmit și listele de chiaburi (în 1949). Această activitate trebuia să fie „îndrumată” de către organizațiile locale de partid. Listele erau aprobate de Comitetele executive. În orașul Cluj, lista chiaburilor din anul 1952 cuprindea 170 de persoane.[1685]

[1681] Serviciul Agricol-Zootehnic, Serviciul Învățământ, Serviciul Sănătate, Serviciul de Muncă și Prevederi Sociale, Serviciul Gospodăriei și Industriei Locale (cu secțiile: Secția Edilitară și Urbanism, Secția Bunuri și Spațiu Locativ, Secția Întreprinderilor Economice), Serviciul Cultural, Serviciul Comercial, Serviciul Financiar, Serviciul Secretariat, Serviciul Cadre, Serviciul Administrativ.

[1682] *Sfatul popular al orașului Cluj*, Dos. 1/1949, f. 241.

[1683] La 10 iunie 1950 a fost înființată Întreprinderea de Locuințe și Localuri Cluj (I.L.L.C.) pe lângă Sfatul popular al orașului de subordonare republicană Cluj. În atribuțiile Întreprinderii intra și administrarea tuturor imobilelor naționalizate, aflate pe teritoriul orașului Cluj.

[1684] *Sfatul popular al orașului Cluj*, Dos. 1/1949, f. 241–248.

[1685] *Ibidem*, Dos. 6/1952, f. 18, *apud 80 de ani…*, p. 44.

În anul 1950, funcția de președinte al Comitetului Provizoriu al Regiunii Cluj a fost ocupată de Victor Leniș.

Comitetul executiv al Sfatului Popular al orașului de subordonare republicană Cluj

Organele locale de specialitate ale administrației de stat, sub denumirea „secțiuni de pe lângă comitetele executive ale Sfaturilor Populare", au fost create prin Decretul nr. 259/1950, emis în baza art. 85 al Constituției din 1948, problemă la care s-a referit expres și Constituția din 1952. În baza acestor reglementări, secțiile respective se subordonau orizontal față de Comitetul executiv și vertical față de secțiunea corespunzătoare de pe lângă comitetul executiv și imediat superior, până la ministerul sau organul central.

La 7 septembrie 1950 a fost adoptată Legea nr. 6 pentru alegerea deputaților în Sfaturile Populare. Potrivit articolului 5 erau considerați „nedemni a fi alegători sau aleși: a) foștii moșieri, foștii industriași, foștii bancheri, foștii mari comercianți și celelalte elemente ale marii burghezii, precum și chiaburii; b) cei condamnați la pierderea drepturilor politice, pentru crime de război sau împotriva păcii și umanității, pentru infracțiuni împotriva orânduirii de Stat a Republicii Populare Române, precum și pentru orice alte fapte penale, pe timpul prevăzut prin hotărârea judecătorească".[1686]

La 3 decembrie 1950 au avut loc primele alegeri de deputați în Sfaturile Populare regionale, raionale, orășenești și comunale. Guvernul au organizat cu mare fast aceste alegeri. Pe liste au fost incluși „oamenii muncii, țărănimea muncitoare și intelectualii progresiști", iar liderii PMR au realizat turnee electorale pentru a prezenta „binefacerile" regimului nou. Potrivit istoriografiei acestei perioade, alegerile au dat câștig de cauză Partidului Comunist, candidații acestuia, grupați în Frontul Democrației Populare, obținând 96,3% din totalul voturilor exprimate (?!).[1687]

După alegerile s-a emis Decretul nr. 260 din 11 decembrie 1950 pentru convocarea deputaților Sfaturilor Populare Regionale, Raionale, Orășenești și Comunale (publicat în Buletinul Oficial al RPR nr. 115 din 14 decembrie 1950), care consemna încetarea activității comitetelor provizorii „pe data instalării Sfaturilor Populare" (art. 2).

Ședința de constituire a *Comitetului executiv al Sfatului Popular al orașului de subordonare republicană* Cluj a avut loc la 17 decembrie, fiind ales ca președinte al Comitetului executiv deputatul Vasile Deac (ceferist, fost primar), iar ca vicepreședinte deputatul Adalbert Kalinovsky, care îndeplinea și funcția de șef al Secțiunii Gospodăriei și Industriei Locale. Funcția de secretar a fost ocupată de deputatul Gheorghe Radu. Ceilalți membri au fost: Iosif Cosma, Eugen Cristea, Mihai Kocsis, Rodica Negruțiu (Sârbu), Andrei Scrob (Schropp), Traian Todoruț, Dionisie Gombos, dr. Constantin Mărgineanu.

Un an mai târziu, funcția de președinte a fost ocupată de fostul ajutor de primar, Paul Veress.[1688]

Administrația publică locală a avut de suferit din cauza aplicării neadecvate la particularitățile teritoriale românești a sistemului administrativ sovietic. Legea amintită a fost urmată de Decretul nr. 259 din 28 decembrie 1950 privind organizarea și funcționarea Sfaturilor Populare, legea stabilind noi sarcini pentru aceste organe și anume: industrializarea și electrificarea țării, întărirea gospodăriilor agricole colective și lichidarea analfabetismului. Sfaturile Populare erau alese pe doi ani în loc de patru ani, cum prevedeau reglementările anterioare.

III.3.3. Primăria, Primarul și Ajutorul de primar

În perioada 1944–1950, instituția cea mai importantă a Municipiului Cluj și-a păstrat denumirea de Primărie, devenind apoi Sfat Popular. La conducerea ei, după cum vom vedea, au fost instalați oameni

[1686] Dănuț Pop, Călin-Cornel Pop, Cosmin-Radu Vlaicu, „Elemente istorice și legislative privind organizarea instituției administrative a prefectului în România", în *Revista Transilvană de Științe Administrative*, 1 (25)/2010, pp. 158–159.

[1687] *Scânteia* din 8 decembrie 1950, *apud* Olimpiu Matichescu, *Istoria administrației publice românești*, București, Editura ERA, 2005, p. 221.

[1688] ANSJC, Fond *Sfatul popular al orașului de subordonare republicană Cluj*. Comitetul executiv, Dos. 3/1950–1951, f. 2, 542, 534.

cu „origine sănătoasă”, majoritatea muncitori, în timp ce intelectualitatea culturală și politică a fost trecută prin „focul purificator”. Sub noua conducere, Primăria a devenit după eliberare un instrument al statului totalitarist de conducere prin dictatură și înlăturare a statului de drept. Totuși, deși a pus umărul la impunerea totalitarismului, i-a persecutat pe „chiaburii” de pe raza orașului, a lovit în inițiativele particulare și în micii întreprinzători, Primăria a rezolvat, chiar dacă uneori doar parțial, problemele grave cu care s-a confruntat orașul.

III.3.3.1. Activitatea Primăriei Municipiului Cluj în perioada 1945–1948

Principalele probleme pe care Primăria Municipiului Cluj se impunea să le soluționeze imediat după eliberare, au fost: refacerea distrugerilor pricinuite de armatele germano-maghiare în retragere, executarea convenției de armistițiu, aprovizionarea populației cu alimente și lemne, repararea condcutei de apeduct și a conductei electrice, reconstrucția orașului (refacerea drumurilor, podurilor, căilor ferate, clădirilor instituțiilor publice, precum și a celor particulare, introducerea gazului metan).

Potrivit raportului Inspectoratului General Administrativ Circ. III-a Cluj din 30 octombrie 1945, războiul a provocat avarii grave la peste 2.600 de imobile urbane din cele 15.000 clădiri ale municipiului. Cum refacerea locuințelor și a căilor de comunicații avariate nu s-au putut face de sinistrați, în luna iulie 1945 s-a pus bazele unei societăți anonime edilitare în municipiu, cu un capital de un miliard 200 milioane lei. După terminarea lucrărilor de reconstruire a imobilelor avariate această societate își propunea să continue finanțarea în direcții de modernizare: introducerea gazului metan, întreprinderi de tramvai, troleybuze, autobuze, pavaje, lucrări și construcții sanitare, culturale, sociale ș.a. ce se reclamă pentru un oraș modern.

Societatea urma să fie administrată sub directivele Ministerului de Interne, organelor municipale și ale principalelor instituții financiare ale statului, sub controlul unui Comisar Guvernal. Totuși, scria primarul Gheorghe Chiciudean, nici la finalul lunii octombrie guvernul nu aprobase statutele de constituire fără de care societatea nu și-a putut începe activitatea.[1689]

Pe lângă distrugerea imobilelor, Inspectoratul a constatat grava situație în care se aflau liniile și podurile căilor ferate, șoselele și podurile naționale și județene.

Autoritățile locale care s-au organizat în mod provizoriu după eliberarea Ardealului, beneficiind și de concursul armatei și a populației, au început o intensă activitate reconstructivă în toate domeniile vieții publice: reparații la drumurile naționale și județene; refacerea liniilor, podurilor și gărilor căilor ferate; construirea unor poduri provizorii în locul celor bombardate, asigurându-se circulația prin orașe; refacerea liniilor telefonice mai importante; punerea în funcțiune a uzinelor electrice și de apă din orașe; repararea localurilor instituțiilor publice; punerea în funcțiune a unor mori și uleinițe necesare fabricării făinii și uleiului; lucrări de refacere și punere în funcțiune a minelor aurifere, a zăcămintelor de cărbuni, precum și a unor spitale și dispensare. Aceste probleme au fost însă soluționate doar parțial.[1690]

Dintre măsurile luate de autoritățile locale clujene în intervalul 1945–1948 amintim:

- octombrie 1944 – decembrie 1945:
  - până la finalul anului 1945 au fost puse în funcțiune fabrica de zahăr, uzina electrică, fabrica de cărămidă, baia etc.[1691]
  - deși finanțele comunale treceau printr-o perioadă de criză, s-au luat măsuri pentru asistența celor lipsiți de mijloace: au funcționat cantine obștești; s-au colectat diferite sume de bani de la particulari și s-au distribuit ajutoare.
- anul 1946:
  - reconstrucția orașului, lucrări pentru introducerea gazului metan, aprovizionarea cu pâine[1692] și lemne;[1693]

[1689] *Inspectoratul General Administrativ*..., Dos. 10/1945, f. 42.
[1690] *Ibidem*, Dos. 10/1945, f. 80–81.
[1691] *Comitetul Regional PMR Cluj*, Inv. 1, Dos. 1/1945, f. 152.

– schimbarea nomenclaturii unor străzi și piețe „ce pot prezenta sub orice formă trecutul de teroare, de șovinism și reacționarism” (potrivit Ordinului MAI nr. 898/1945), unele dintre acestea menținându-și în continuare denumirea primită după 1940, după cum vedem în tabelul următor.[1694]

Art. 1. **Străzile și piețele din Municipiul Cluj vor avea următoarele denumiri:**

Denumirea		
Până la 30 August 1940	După 30 August 1940	Denumirea nou stabilită
Strada Gen. Greceanu	Strada Ady Endre	Strada Ady Endre-utca
Lutoasă	Agyagdomb	Lutoasă—Agyagdomb-utca
Salcâm	Akácfa	Salcâm—Akácfa-utca
Amurg	Alkony	Amurg—Alkony-utca
Gruia	Andrássy	Gruia-utca
Ion Vidu	Anonymus	Ion Vidu-utca
București	Apafi	Móricz Zsigmond-utca
Călugărițelor	Apáczai Cseri	Apáczai Cseri-utca
Infundată	Apáthy	Prunilor—Szilvafa-utca
Budai Deleanu	Apponyi	Budai Deleanu-utca

Buletinul Oficial al municipiului Cluj, Anul XXI, Nr. 3, februarie–martie 1946, p. 2

– implicarea Primăriei în alegerile din 19 noiembrie 1946.

- anul 1947

  Potrivit raportului Primăriei pe acest an, pentru început, prin conferințe periodice cu șefii de servicii și reprezentanții partidelor „noii democrații populare”, s-a realizat sudura necesară unei bune colaborări și conduceri, trecându-se apoi la înfăptuiri:

– s-a construit podul de lemn din str. Sunătoarei peste canalul morii;

– s-a construit un nou pod peste Nădășel din Calea deportaților;

– s-au reparat 19 poduri și podețe și s-au continuat lucrările de construire a Casei Culturale din Mănăștur;

– s-au reparat pavaje de asfalt, cuburi și bolovani pe suprafețe de câteva mii de m.p.;

– s-au reparat clădirile de la fermele Lomb și Tarcea avariate în timpul războiului;

– activități în domeniul sanitar: s-au luat măsuri pentru combaterea bolilor infecțioase (369 cazuri de tifos exantematic, 155 de febră tifoidă, 188 scarlatină, 95 febră recurentă), vaccinări pentru prevenirea diferitelor boli, deparazitări de locuințe și persoane, anchete sanitare, inspecții școlare;

– s-a pus un accent deosebit pe asistența și ocrotirea socială (s-au acordat ajutoare în natură – alimente, lemne –, ajutoare bănești, înmormântări gratuite, internări gratuite în spitale pentru săraci, bătrâni, infirmi); s-a înființat o bucătărie populară la care au luat masa gratuit 308 persoane; s-a întreținut un azil de bătrâni cu peste 100 de bătrâni, infirmi și neputincioși;

– s-au făcut eforturi pentru aprovizionarea populației în condițiile sărăciei cauzată de război și a secetei care a lovit întreaga țară: distribuirea la timp a cartelelor alimentare la un număr de 136.864 persoane (în luna decembrie) și a cartelelor de îmbrăcăminte și încălțăminte la un număr de 86.563 persoane;

– pentru promovarea și încurajarea manifestărilor cu caracter cultural s-au acordat subvenții și ajutoare însemnate Operei și Teatrului Național, Teatrului Maghiar de Stat, Teatrului Poporului, Conservatorului Popular, ARLUS-ului, Clinicilor Universitare, Sindicatului Salariaților Comunali, studenților săraci;

– au fost încurajate serbările și spectacolele cu caracter cultural, sportiv, artistic și de binefacere;

[1692] Brutăriile nu aveau voie să facă decât pâine neagră (*Inspectoratul General Administrativ…*, Dos. 2/II 1946, f. 276–277). Extracția de făină albă de către morile țărănești era strict interzisă, la fel și consumul făinii țărănești, sub orice formă și pentru orice întrebuințare („Ordonanța No. 64”, în *Buletinul Oficial al Municipiului Cluj*, Anul XXI, Nr. 9–10, septembrie-octombrie 1946, p. 2).

[1693] *Buletinul Oficial al Municipiului Cluj*, Anul XXI, Nr. 9–10, septembrie-octombrie 1946, p. 9; *Inspectoratul General Administrativ…*, Dos. 51/1946.

[1694] *Buletinul Oficial al Municipiului Cluj*, Anul XXI, Nr. 3, februarie-martie 1946, pp. 2–12.

- pentru rezolvarea problemei analfabetismului au fost înființate 3 şcoli de analfabeţi: una pentru muncitori şi membrii de familie ai acestora de la serviciul salubrităţii, alta pentru muncitorii de la serviciul cimitirelor și alta pentru cei de la serviciul hornărit.[1695]
- s-a hotărât exproprierea coloniei de țigani din centrul orașului și mutarea ei la marginea vetrei principale.[1696]

- anul 1948
  - schimbarea nomenclaturii străzilor, parcurilor etc., cu denumiri monarhice de pe raza municipiului Cluj (hotărâre luată la solicitarea Prefecturii județului Cluj, în ședința Comisiei Interimare din 7 ianuarie 1948).[1697]

Art.I.-Se schimbă denumirea următoarele străzi din cuprinsul Municipiului Cluj după cum urmează :

Actuală str.Regele Mihai I se va numi 30 Decemvrie
" " Regele Ferdinand " Moţilor
" " Regina Maria " Molotov
" " Carmen Silva " Filimon Sârbu
" " Regală " Republicei
" " Parcul Mihai I. " Parcul Universităţii
" " Bocskai " Bernat Andor
" " Izabela " Păcii
" " János Zsigmond " Bobâlnei
" " Rhédey " Antal Mark
" " Sft.Ladislau " Răsăritului /Napkelet/
" " Kemény János " Elena Pavel
" " Reményik " Cehov
" " Elisabeta " Prof.E.Racoviţă
" " Lorantffy " Szabo Arpad

  - numirea unor noi străzi și schimbarea denumirii altora (19 octombrie 1948),[1698] astfel:

Denumire veche	Denumire nouă
Pajiștei	Boczor Wolf Ferenc
Aurel Vlaicu	Stahanov
Mora Ștefan	Kovács Katona Jenö
Cărămidarilor	La Passionaria
Piața Corvin	Jdanov
Apor	Ocskai Terez
Pârâului	Sindicatelor
Căii Ferate	Enczel Mór
Csánki Dezsö	Mocsári Lajos
Băii	Pavlov

  - 24 februarie – în cadrul adunării generale a organizației PMR a funcționarilor Municipiului, adunare la care au participat și funcționarii Prefecturii și ai Administrației Financiare Cluj, s-a hotărât înființarea unei „cooperative de aprovizionare";
  - 25 februarie – Comisia Interimară hotărăște evacuarea cartierelor insalubre (Cartierul General Dragalina, str. Pietroasa, cartierul din spatele Casei Învățătorilor ș.a.);
  - 7 martie – se sărbătorește în Cluj aducerea gazului metan în oraș, instalarea conductei pe o distanță de peste 40 km;
  - funcționarii Primăriei se implică în organizarea alegerilor parlamentare din 28 martie 1948;
  - 3 iunie – se înființează Căminul pentru trierea cerșitorilor și a vagabonzilor mineri;

[1695] *80 de ani…*, pp. 34–37.
[1696] *Buletinul Oficial al Municipiului Cluj*, decembrie 1947, p. 6.
[1697] *Inspectoratul General Administrativ…*, Dos. 6/1948, f. 63–65.
[1698] *Buletinul Oficial al Municipiului Cluj*, Anul XXIII, Nr. 10, 30 octombrie 1948, pp. 2–3.

– se construiește monumentul eroilor sovietici în cimitirul eroilor sovietici din Cluj;[1699]
– inventarierea patrimoniului public aparținător Municipiului (instituirea Comisiei Locale de inventariere);
– se aprobă construcția în Colonia Romilor „Iris”; începe construcția primelor blocuri muncitorești.[1700]

Primele locuințe muncitorești

În începutul anului 1948, din inițiativa ajutorului de primar al orașului Cluj, Paul Veress, cu aportul tehnicienilor Primăriei, a fost elaborat un plan ce prevedea construirea a 9 clădiri pentru locuințe muncitorești în strada Maramureșului, având fiecare câte 8 apartamente. Lucrarea a început la 1 aprilie, și urma să fie executată de tineri voluntari din U.T.M., U.N.S.R. și sindicaliști. În aceste locuințe urmau să fie instalați muncitori de la fabricile Dermata, Iris și Atelierele C.F.R. La 1 mai 1948 a avut loc solemnitatea punerii temeliei. La 23 august 1948 au fost inaugurate în două cartiere muncitorești primele case, în bună parte construite, după cum s-a prevăzut, prin muncă voluntară. În 6 clădiri au fost încartiruite 60 de familii. Au fost instalați „numai muncitori buni în producție și cu mulți copii”.[1701]

III.3.3.2. Regulamentele de organizarea și funcționarea serviciilor Municipiului Cluj (23 septembrie 1945 – 1 ianuarie 1948)

În unele regiuni ale țării administrația a avut nevoie de un răgaz pentru a-și normaliza mersul serviciilor, grav tulburat de starea de război (Moldova, Bucovina de Sud și Nordul Ardealului) sau pentru a se adapta la normele de administrație românească (Nordul Ardealului). Aceste probleme trebuiau rezolvate în cel mai scurt timp posibil, pentru că, așa cum se sublinia directorul general al Oficiului de Documentare și Studii Administrative, Corneliu Rudescu, în 1945, „*administrația noastră are în acest moment de soluționat probleme de o importanță ne mai înregistrată până azi: executarea convenției de armistițiu, reconstrucția, aprovizionarea etc. Ea nu va putea să facă față gravelor chemări ce îi incumbă azi, decât dacă agenții administrativi de toate categoriile își unesc sforțările cât mai rațional și urmăresc rezultatele acțiunii lor cât mai atent și cu un zel continuu de întrecere*”.[1702]

Primul Regulament de organizarea și funcționarea Serviciilor Municipiului Cluj a fost întocmit de primarul Municipiului Cluj, Gheorghe Chiciudean, și a fost înaintat Ministerului Afacerilor Interne la 23 septembrie 1945. Acest Regulament a fost urmat de altul, dezbătut și aprobat în ședința Comisiei Interimare a Municipiului Cluj din 26 noiembrie 1946, purtând semnătura primarului Constantin Lazăr și a secretarului general Pavel Hărăclean. A fost aprobat de MAI Direcția Administrației și Finanțelor Locale la 9 decembrie 1947, dar va fi publicat în Buletinul Oficial al Municipiului Cluj abia la 1 ianuarie 1948. Le vom prezenta detaliat în Anexa 12 – *Regulament de organizarea și funcționarea Serviciilor Primăriei Municipiului Cluj*, unde vom prezenta și *Schema de organizare a serviciilor municipale* din anul 1946 și personalul Serviciilor Primăriei Municipiului Cluj.

III.3.3.3. Primarul, Ajutorul de primar, Secretarul general

Statutul Primarului în România. Considerații generale

În țara noastră, funcția de primar a fost reglementată pentru prima dată prin art. 83 din Legea Comunelor nr. 394/1864 potrivit căreia primarul comunei se alege de alegătorii comunei împreună cu

[1699] *Inspectoratul General Administrativ*..., Dos. 1/1948, f. 213; Dos. 6/1948, f. 431, 445, 582.
[1700] *Buletinul Oficial al Municipiului Cluj*, Anul XXIII, Nr. 12, 31 decembrie 1948, p. 2 ; *Inspectoratul general Administrativ*…, Dos. 6/1948, f. 372, 502.
[1701] G. Teodoru, „La Cluj se ridică primele locuințe muncitorești”, în *Lupta Ardealului*, Organ pentru Ardeal al Partidului Muncitoresc Român, Anul IV, Nr. 488, 2 aprilie 1948, p. 5; „La 1 Mai se pun temeliile primelor locuințe muncitorești din Cluj”, în *Lupta Ardealului*, Anul IV, Nr. 511, 23 aprilie 1948, p. 1; *Comitetul Județean PMR Cluj*, Dos. 2/1948, f. 43.
[1702] Rudescu, *op. cit.,* pp. 23–24.

membrii consiliului și se aprobă de prefect. Situația se schimbă prin legea din 1874, când primarul comunelor rurale nu mai este ales, ci numit direct de Guvern. Următoarele reglementări cu privire la funcția de primar le-au adus Legea pentru unificare administrativă din 1925, Legea pentru organizarea administrației locale din 1929, precum și articolele 10–18 din Legea administrativă din 14 august 1938. Conform ultimei legi, Primarul era președintele consiliului comunal și șef al administrației comunale, numit de prefect, de rezidentul regal sau de rege pe timp de șase ani. El reprezenta comuna, avea inițiativa și decidea în toate chestiunile de interes local, în afară de cele pentru care legea cerea votul deliberativ al consiliului.

Indiferent de modul cum este numit sau ales, primarul are pentru perioada mandatului său calitatea de funcționar public. El este autoritatea executivă a administrației publice locale și îndeplinește în același timp și rolul de reprezentant al statului în relațiile cu persoane fizice și juridice din țară și din străinătate, precum și în justiție, în unitatea administrativ teritorială în care a fost ales.

Perioada 11 octombrie 1944 – 9 martie 1945

După eliberarea orașului Cluj, pe parcursul perioadei noiembrie 1944 – martie 1945, asupra întregului județ și-a pus amprenta administrația sovietică, care s-a implicat în toate domeniile administrației locale: politic, social, economic, juridic, administrativ, educațional, sanitar. În toate aceste domenii, armata sovietică a propulsat membrii Partidului Comunist Român în principalele funcții locale de conducere a județului Cluj, începând cu prefectul până la primari, funcționari, avocați, medici, profesori etc. Așadar, încă din noiembrie 1944 județul Cluj intră într-un proces de stalinizare.

Până la instalarea propriu-zisă a administrației românești în județ, generalul comandant al trupelor sovietice a numit în funcții, la 13 octombrie 1944, pe Teodor Bugnariu, ca primar al Clujului și pe dr. Ioan Demeter ca viceprimar. Demn de amintit este faptul că la 14 octombrie autoritățile din București l-au numit pe Flavius Lucrețiu în funcția de primar al Clujului.[1703]

Primul primar „democrat" al Clujului după 23 august 1944, Tudor (Teodor) Bugnariu (1909–1988), s-a născut în Budapesta. Licențiat în filosofie și litere, a ocupat funcția de primar al Clujului la vârsta de 37 de ani. Membru al comunității orașului Cluj din 1920, a fost profesor, ziarist, funcționar particular, membru al Partidului Național Popular, comunist din ilegalitate (condamnat pentru activitate comunistă, fiind redactor al publicației „Alte zări", membru în Comitetul Antifascist al tineretului din Cluj etc.) și soldat al armatei ungare în anii Dictatului de la Viena, acolo unde ar fi trebuit să fie lichidat împreună cu cei peste 100.000 de români decedați ca soldați ai armatei ungare, mai ales ținând cont că era membru marcant al PC Instalat de armata sovietică, era totodată legat profund de vechea intelectualitate română (în perioada Dictatului a fost ajutat de Emil Hațieganu să devină redactor la „Tribuna Ardealului. Avea relații de prietenie cu țărăniștii și după venirea comuniștilor la putere, în special cu Ionel Pop și Aurel Socol).

Ca tânăr intelectual orientat spre stânga, a participat la mișcarea de rezistență antifascistă, desfășurându-și cariera universitară ca marxist, după război, la Cluj și apoi la București. În 1948 revine în învățământul universitar, la început ca asistent fără plată la catedra de sociologie, apoi ca profesor, devenind succesiv decan, prorector și adjunct al ministrului învățământului (1956). Pentru scurtă vreme, în 1948, a fost consilier cultural la Belgrad. Din 1957 trece la catedra de filosofie a Universității din București, anterior fiind ales membru corespondent al Academiei (1955). În 1957 s-a recăsătorit cu Dorli, fiica lui Lucian Blaga.

Raoul Șorban îl amintește pe primarul clujean în lista celor care au ajutat la salvarea unei părți a evreilor transilvăneni în primăvara și vara anului 1944, prin trecerea lor peste graniță, din Ungaria în România.[1704] Totuși, deși prin ajutorul acordat evreilor s-a opus politicii duse de Ungaria horthystă, Tudor Bugnariu a refuzat constant orice implicare în politica șovină anti-maghiară pe care Partidul Comunist a început să o practice de la un moment dat, datorită strânselor legături cu prietenii maghiari de stânga. Mai

[1703] *Monitorul Oficial*, Hotărârea Ministerului de Interne nr. 238, nr. 1.880 din 14 octombrie 1944, *apud Autonomiști*..., p. 30.

[1704] „Cuvântul lui Raoul Șorban la înmânarea diplomei și medaliei «Drept între popoare»", http://www.geocities.ws/rsorban/anexe.htm, accesat la 20.11.2016; Raoul Șorban, „Minciună ori trădare", http://www.geocities.ws/rsorban/minciuna_ori_tradare.htm, accesat la 26.10.2018.

mult, fiind căsătorit cu Dorli Blaga, avea și un dosar „pătat". În timp, s-a distanțat de mișcarea în care crezuse sau de aplicațiile ei practice din România,

Punctul culminant al deteriorării relațiilor sale cu comuniștii a fost anul 1965 când, în calitate de decan al Facultății de Filosofie din București, a luat apărarea unui grup de studenți anchetați și persecutați de Securitate. Pentru aceasta Bugnariu a primit vot de blam cu avertisment și a fost demis din funcția de decan. I se reproșa totodată critica cenzurii, elogierea partidelor comuniste occidentale și opoziția în fața represiunii contra studenților de la Universitatea București. Drept urmare, s-a ales cu dosar de urmărire informativă, sfârșind urmărit de Securitate și turnat de prieteni personali.[1705]

Dr. Ioan (János) Demeter s-a născut în data de 6 iulie 1908 la Chirales. Și-a făcut studiile medii la Odorheiul Secuiesc și Cluj. Licențiat în drept și doctor în științe juridice la Cluj, avocat, ziarist (unul din membrii fondatori ai revistei „Erdélyi Fiatalok" – 1930–1940) și profesor universitar la Universitatea „Bolyai", a activat în mișcarea comunistă încă din perioada interbelică (a fost și redactor al ziarului „Falvak Népe", organ al PCR în ilegalitate). După război a fost profesor universitar la Cluj și deputat în Marea Adunare Națională.

Membru marcant în UPM și PCR, a fost și unul dintre îndrumătorii spirituali al mișcării de rezistență maghiară. Aflat în strânse relații cu grupul Lajos Jordáky, Demeter este condamnat politic în 1950, dar va fi reabilitat în 1956. Între 1969–1976 a fost președintele filialei clujene a Consiliului Oamenilor Muncii de Naționalitate Maghiară.[1706]

Teodor Bugnariu
13 oct. 1944 – 7 iul. 1945

Gheorghe Chiciudean
7 iul. 1945 – 3 oct. 1946

Perioada 9 martie 1945 – 1948

După evenimentele din 6 martie 1945, „pentru a românіza primăria orașului", primarul Tudor Bugnariu a fost schimbat de regele Mihai (prin Înalt Decret Regal, nr. 1811/ 7 iunie 1945) cu social-democratul Gheorghe Chiciudean.[1707] La numirea în funcție (7 iunie 1945), conform fișei personale, Gheorghe Chiciudean avea 6 clase primare, 49 de ani și era tipograf.[1708] (Anexa 13)

[1705] *Minorități…Maghiarii… (1945–1955)*, p. 54; Ionuț Țene, „Și primul primar comunist al Clujului a dorit să-l asasineze pe Ceaușescu în 1983", http://www.napocanews.ro/2011/01/si-primul-primar-comunist-al-clujului-a-dorit-sa-l-asasineze-pe-ceausescu-in-1983.html, accesat la 28.05.2018); „Nicio faptă bună nu rămâne nepedepsită", http://www.ziua.net/display.php?data=2005-12-17&id=190495, accesat la 18.06.2018.

[1706] *Minorități… Maghiarii…(1945–1955)*, pp. 54, 423; Dragoș Petresc, „Continuity, Legitimacy and Identity: Understanding the Romanian August of 1968", în *Cuadernos de Historia Contemporánea*, 2009, Vol. 31, p. 75.

[1707] Țene, „Și primul primar comunist…", *loc. cit.*

[1708] ANSJC Fond *Inspectoratul General Administrativ Circ. III Cluj,* Dos. 26/1945, p. 154.

Tot acum, prin același Înalt Decret Regal sunt numiți în funcții ajutorii de primar dr. Ioan Demeter, în vârstă de 37 de ani și muncitorul tâmplar Dan Ștefan, consilier municipal, în vârstă de 53 de ani, ambii instalați în funcție la 12 iunie 1945. Studiile celui din urmă se rezumau la 6 clase primare, dar doctoratul colegului său ridica media studiilor funcționarilor superiori ai centrului universitar Cluj.[1709]

Tabel nominal[1710]
Întocmit conform ordinului Inspectorului Administrativ Cluj Nr. 749 din 20.XI.1945

Numele și prenumele	**Titlurile ce posedă**	**Data și numărul actului de numire**	**Data intrării în funcțiune**	**Data și nr. actului în care este cuprinsă depunerea jurământului**
Chiciudean Gheorghe	6 cl. prim. tipograf	I.D.R. 1811 din 7.V.1945	7.VI.1945	14752/7.VI.1945
Dan Ștefan aj. primar	6 cl. prim.	Idem	15.XII.1944	″
Dr. Demeter Ioan aj. primar	Lic. în drept și doctor în științe politice, avocat	Idem	6.XI.1944	″

Niciunul dintre primarii și ajutorii de primari din perioada octombrie 1944–1947 nu vor prinde rădăcini în Primăria clujeană. După cum vom vedea, vor fi schimbați sau „demisionați" după perioade scurte de timp.

Primul care și-a depus demisia a fost ajutorul de primar Dr. Demeter Ioan. Solemnitatea instalării noului ajutor de primar, dr. Horea Titus Anca (numit prin Decret Regal Nr. 2517/10 august 1946), a avut loc la 24 august 1946, în prezența ajutorului de primar Ștefan Dan. Membru PNL Tătărescu (subdirector la Serviciul Asistenței Primăriei Cluj), Horea Titus Anca era doctor în drept, funcționar de carieră, în vârstă de 51 de ani.[1711] Ce aveau în comun cei doi ajutori de primar era vârsta.

Atribuțiile ajutorului de primar erau împărțite acum între tâmplarul Dan Ștefan și doctorul în drept Horea Titus Anca.

Atribuțiile ajutorului de primar erau în anul 1946 următoarele:

- înlocuirea primarului în toate atribuțiile pe perioada absenței acestuia în caz de boală sau concediu;
- îndrumarea și rezolvarea lucrărilor de la Serviciul Administrativ și Serviciul Financiar;
- îndrumarea și supravegherea Serviciului Controlului speculei ilicite și a sabotajului;
- controlul Casieriei Centrale și Abatorului;
- aprobarea lucrărilor Serviciului Contencios;
- controlul prezenței în serviciu a funcționarilor Primăriei, precum și controlul îndeplinirii serviciului acestora;
- controlul sectoarelor administrative;
- semnarea actelor curente ale Biroului Industrial.
- Dintre acestea, atribuțiile care îi reveneau lui Dr. Horea Titus Anca erau:
- îndrumarea și rezolvarea lucrărilor de la Serviciul Administrativ și Serviciul Financiar;
- îndrumarea și supravegherea Serviciului Controlului speculei ilicite și a sabotajului;
- controlul Casieriei Centrale și a Abatorului și aprobarea lucrărilor de la Serviciul Contencios;
- controlul prezenței la serviciu a funcționarilor Primăriei și îndeplinirii serviciului de către aceștia;
- controlul sectoarelor administrative;
- semnarea actelor Biroului Industrial.

[1709] *Ibidem,* f. 154–157.
[1710] *Ibidem*, Dos. 49/1945, f. 2.
[1711] „Deciziune, No. 28936-1946", în *Buletinul Oficial al Municipiului Cluj*, Anul XXI, Nr. 8, august 1946, p. 2, „*Noul ajutor de primar al Municipiului Cluj*", *Ibidem*, pp. 4–5.

Dr. Titus Anca era înlocuit când nu era la serviciu de Ștefan Dan. În mod curent, el avea următoarele atribuții:

- îndrumarea și controlul Serviciului Technic și cel al Salubrității Publice;
- controlul și inspecția agenților și muncitorilor angajați ai Municipiului, salarizarea și listele de plată ale acestora;
- îndrumarea și controlul activității Serviciului Asistenței Sociale și a Serviciului Veterinar Zootechnic și Sanitar al Municipiului.

În caz de absență din serviciu a oricăruia dintre cei doi ajutori de primar, ajutorul de primar prezent îl înlocuia de drept pe cel absent în toate atribuțiile sale.[1712]

Cu puțin înaintea alegerilor din noiembrie 1946, în ședința din 18 iunie 1946 a Comitetului Central Electoral al BPD, s-a hotărât în unanimitate extinderea nedemnitățile electorale la următoarele categorii:

- primarii de municipii și comune urbane numiți sub regimul legionar-antonescian în intervalul 6 septembrie 1940 – 23 august 1944;
- asupra celor care au ocupat, sub regimul horthysto-szalasist din Transilvania de Nord, funcții arătate în alineatele art. 6 din anteproiectul Legii Electorale;
- guvernul care a semnat Dictatul de la Viena;
- candidații pe listele partidului „Totul pentru Țară" și Partidului Național-Creștin în alegerile din 1937;
- toți exponenții legionarismului;
- conducerea Ajutorului Legionar;
- conducătorii Centralei Evreilor.[1713]

Totodată, potrivit L.A. din 1938 nu puteau fi numiți primari: a. învățătorii, preoții și monahii diferitelor culte; b. acei care au contracte de întreprinderi, de lucrări sau furnituri cu comuna; c. debitanții de băuturi spirtoase; d. în comunele rurale, funcționarii comunei sau oricărui serviciu public.

În acest context, Primăria Clujeană trece printr-o nouă schimbare. La 3 octombrie 1946, prin Înaltul Decret Regal nr. 2950, MAI îl numește în funcția de primar al Clujului pe Constantin I. Lazăr, absolvent al Școlii Comerciale Superioare, membru PSD, în vârstă de 34 de ani, instalat în funcție la 12 octombrie, în urma demisiei primarului Gheorghe Chiciudean, social-democrat și el, nevoit să se retragă din cauză de „boală". Problemele care stăteau înaintea noului primar erau: reconstrucția orașului, gazul metan, aprovizionarea cu pâine și lemne, dar mai ales pregătirea alegerilor din luna următoare.[1714]

Și cum schimbările se țineau lanț la Primăria clujeană, la 25 august 1947, prin Înaltul Decret Regal nr. 1812 este numit în funcția de ajutor de primar al Clujului, în locul tâmplarului Dan Ștefan, mecanicul Paul Veres, absolvent a 4 clase de liceu, secretar regional al Confederației Generale a Muncii, membru PCR, în vârstă de 41 de ani. Atribuțiile sale, începând din 30 septembrie 1947, erau următoarele:

- îndrumarea și controlul Serviciului Tehnic, Sanitar, Salubrității, Abatorul, Oficiul Economic de Aprovizionare și acțiunea de reconstrucție a orașului;
- stabilirea mercurialului, controlul speculei și sabotajului economic, controlul din punct de vedere sanitar al alimentelor și băuturilor;
- îndrumarea și controlul Serviciului Administrativ în absența Primarului.
- În același timp, ajutorul de primar penelist, dr. Titus Anca, avea următoarele atribuții:
- îndrumarea și controlul Serviciului Contencios, Zootehnic Sanitar Veterinar, Asistenței Sociale, de Stare Civilă, de Hornărit, Oficiul de Rechiziții, Biroul Industrial;
- ca și Ofițer al Stării Civile, îngrijea ca actele de stare civilă să fie întocmite conform legii;

[1712] *Buletinul Oficial al Municipiului Cluj*, Anul XXI, Nr. 8, august 1946, p. 3.

[1713] „Extinderea nedemnităților electorale la primarii antonescieni, vânzătorii Ardealului de Nord și fruntașii organizațiilor fasciste", în *Scânteia*, Seria III, Anul XVI, Nr. 552, 20 iunie 1946, p. 3.

[1714] *80 de ani…*, p. 25; „Noul primar a(l) Municipiului Cluj", *Buletinul Oficial al Municipiului Cluj*, Anul XXI, septembrie–octombrie 1946, pp. 8, 9.

- supravegherea afișajului;
- „privegherea" localurilor de băuturi și consumație de orice fel;
- semnarea extraselor și certificatelor comunale;
- semnarea ordonanțelor de plată în lipsa Primarului.[1715]

La 23 februarie 1948, PCR își schimbă numele în Partidul Muncitoresc Român, după unificarea cu PSD După doar câteva zile, această schimbare va fi resimțită de Primărie prin demisia social-democratului Constantin Lazăr. La 6 martie 1948 avea deja loc solemnitatea instalării noului primar, general Corp de Armată Victor Precup.

Fost colonel Victor Precup (1889–1954) a devenit general și cetățean de onoare al Clujului sub comuniști. În 1922, avea gradul de maior și era șef al Biroului 2 informații al Comandamentului Militar al Basarabiei. În 1930, era militar cu mari ambiții personale, unul dintre susținătorii readucerii pe tron a lui Carol al II-lea. Condamnat la închisoare în urma unui complot, colonelul Victor Precup și-a executat cea mai mare parte din pedeapsă în închisoarea Doftana. Așa a ajuns să-l cunoască pe Gheorghe Gheorghiu Dej. Interesați în a penetra armata, a obține informații și a câștiga simpatizanți din rândurile ei, comuniștii l-au cultivat pe colonelul Precup, așa că fostul simpatizant regalist, devenit anti-carlist, a aderat acum la PCdR A fost caracterizat ca fiind un om inteligent, dar și un foarte mare oportunist.[1716] Va deține funcția de primar al Clujului pentru doar 4 luni, timp în care au avut loc alegerile parlamentare din 1948 (28 martie).

La 2 iulie 1948 are loc solemnitatea instalării următorului primar al Municipiului Cluj, Vasile Deac, ceferist, „vechi luptător pentru cauza clasei muncitoare". Cariera lui va avea un trend ascendent în anii următori, ajungând să ocupe, din 17 decembrie 1950, funcția de președinte al Comitetului executiv al Sfatului popular al orașului de subordonare republicană Cluj, până la 27 octombrie 1951, când va fi numit președinte al Comitetului executiv al Sfatului Popular al regiunii Cluj.[1717] Funcția de președinte a Comitetului executiv va fi deținută în continuare de Paul Veress.

Secretarul general

Legea administrativă din 27 martie 1936 înființa în fiecare comună urbană un *secretar* care în municipii se numea secretar general și era gradul cel mai înalt în ierarhia funcționarilor administrației comunale. Ca și atribuții, exercita în numele primarului supravegherea tuturor serviciilor primăriei, dădea directive, coordona și armoniza activitatea serviciilor comunale, primea și repartiza serviciilor corespondența primăriei, elabora copii legalizate de pe deciziile Consiliului comunal.

Potrivit Regulamentului de organizare și funcționare a Serviciilor Municipiului Cluj din 23 septembrie 1945, municipiul Cluj avea un secretar general, cu gradul de director și cu următoarele atribuții:

- exercită, în numele primarului, supravegherea serviciilor Primăriei;
- dă directive, coordonează și armonizează activitatea tuturor serviciilor comunale;
- primește și repartizează serviciilor corespondența Primăriei;
- contrasemnează actele primarului și corespondența Primăriei cu autoritățile și particularii (ordonanțele cu privire la chestiunile sanitare, agricole, veterinare, circulație, de lucrări publice sau alte specialități urmau a fi semnate și de șeful serviciului respectiv);
- pregătește lucrările pentru consiliu și ia parte la ședințe;
- este de drept membru în toate comisiunile instituite de Primărie, afară de cele pentru care legile și regulamentele fixează limitativ numărul și calitatea membrilor;
- dă anual note calificative personalului Primăriei și anume: prima notă pentru șefii conducători de servicii, a doua și ultima notă pentru celălalt personal;

[1715] *Buletinul Oficial al Municipiului Cluj*, Anul XXII, Nr. 10, 1 octombrie 1947, pp. 2, 3.
[1716] Nicolae Balint, „Despre ce înseamnă politica și «jocul la două capete»"; *Idem*, „«Vânătorul de spioni», anchetat la Târgu-Mureș (II)", http://www.zi-de-zi.ro/detalii-articol/browse/1/back_to/lista-politica-administrasie/article/despre-ce-inseamna-politica-si-jocul-la-doua-capete.html, accesat la 26.03.2018.
[1717] *Buletinul Oficial al Municipiului Cluj*, Anul XXIII, Nr. 7, 15 iulie 1948, p. 9; *80 de ani...,* pp. 29, 44.

– ajută primarul la întocmirea listelor electorale, păstrează registrul și corespondența confidențială;
– îndeplinește orice alte însărcinări date lui prin diferite legi și regulamente sau de primar.

Secretarul General putea fi înlocuit, în caz de concediu sau alte „împiedecări temporare”, de unul din șefii de servicii desemnat de primar.[1718]

Potrivit celui de-al doilea Regulament pentru organizarea serviciilor Primăriei Municipiului Cluj, aprobat la 13 noiembrie 1947 și publicat în Buletinul Oficial din 1 ianuarie 1948, Secretarul General avea următoarele atribuții:

– contrasemnarea actelor primarului și corespondenței Primăriei cu autoritățile sau cu particularii, precum și ordonanțele cu privire la chestiunile sanitare, agricole, veterinare, circulație, lucrări publice etc.
– pregătirea lucrărilor pentru consiliu (comisia interimară);
– ia parte la ședințe, îngrijindu-se de trimiterea la timp a convocărilor și redactarea proceselor verbale de ședințe;

Secretarul General este și de data aceasta membru de drept în toate comisiile instituite de Primărie, excepție făcând cele pentru care legile și regulamentele fixează limitativ numărul și calitatea membrilor.[1719]

În perioada 1945–1946, funcția de secretar general la Primăria clujeană a fost deținută de Dr. Ioan Stoica, înlocuit în caz de absență de la serviciu (începând din luna septembrie 1946) de subdirectorul dr. Augustin Ungur (repartizat de la Abator).[1720] Social-democrat, președinte al BPD Cluj, Dr. Ioan Stoica, a candidat pentru funcția de deputat din partea BPD Cluj, fiind ales la 19 noiembrie 1946. Fiu de țărani, este absolvent al Școlii de Notari din Cluj, al Școlii tehnice profesionale administrative din București și al Facultății de Drept din Cluj, unde și-a luat și doctoratul. A fost președinte al notarilor din Transilvania, iar din 1945 secretar general la Primăria Cluj. După 23 august a fost în fruntea organizației Frontul Plugarilor. „*Alegerea sa în primul parlament democratic al țării*, se scria în Buletinul Oficial al Municipiului, *nu este decât un act de dreptate pentru unul dintre cei mai fideli reprezentanți ai plugărimii și funcționărimii noastre […] Este pentru prima dată când un funcționar public are dreptul de a face politică și, în urma calităților sale, este ales de reprezentant al poporului*”.[1721] Dr. Ioan Stoica va fi înlocuit după alegerea sa de Augustin Ungur.[1722]

Între anii 1947–1948 funcția de secretar general va fi ocupată de Pavel Hărăclean, suplinit de Dr. Augustin Ungur și Alexandru Colțea.

Tabloul primarilor, ajutorilor de primari și a secretarilor generali în intervalul octombrie 1944 – 1948

Anul	Primar	Ajutor de primar	Secretar General	p. Secretar General
Oct. 1944 – 1945	Tudor Bugnariu (PNP) 13 oct. 1944 – 7 iul. 1945 Gheorghe Chiciudean (PSD) 7 iul. 1945 – 3 oct. 1946	Dr. Demeter Ioan (UPM, PCR) 7/12 iul. 1945 – 10/24 aug. 1946 (demisie)	Dr. Ioan Stoica	Ioan Vuerici
		Dan Ștefan (Dán István) 7/12 iul. 1945 – 25 aug. 1947		Dr. Horea Titus Anca dec. 1945 – 24 aug. 1946
				Bruder Francisc dec. 1945 –

1718 *Inspectoratul General Administrativ*…, Dos. 7 II/1945 , f. 2–5.
1719 *Buletinul Oficial al Municipiului Cluj*, Anul XXIII, Nr. 1, 1 ianuarie 1948, p. 4.
1720 „Deciziune No. 29871-1946”, în *Buletinul Oficial al Municipiului Cluj*, Anul XXI, Nr. 8, august 1946, p. 3. Contrasemnarea actelor și corespondenței putea fi delegată subdirectorilor, motiv pentru care în dreptul semnăturii secretarului general apar nume precum Ioan Vuerici, Dr. Horea Titus Anca, Bruder Francisc, Seliceanu Grigore, Ing. Emil Leheneanu.
1721 „Funcționarul deputat: Dr. Ioan Stoica”, *Buletinul Oficial al Municipiului Cluj*, Anul XXI, Nr. 11, noiembrie 1946, pp. 9–10.
1722 *Buletinul Oficial al Municipiului Cluj*, Anul XXI, Nr. 11, noiembrie 1946, p. 2.

Anul	Primar	Ajutor de primar	Secretar General	p. Secretar General
1946	Gheorghe Chiciudean (demisie)	Dan Ștefan	Dr. Ioan Stoica (– sept. 1946) dr. Augustin Ungur (sept. 1946 –)[1723]	Dr. Horea Anca Titus 24 aug. 1946 –
	Constantin Lazăr[1724] (PSD) 3 oct. 1946 – 6 mar. 1948	Dr. Demeter Ioan – 10/24 aug. 1946		Bruder Francisc
		Dr. Horea Titus Anca[1725] (PNL – Tătărescu) 24 aug. 1946 – (demisie)		Ioan Vuerici
		Dan Ștefan		Seliceanu Grigore[1726]
				Gheorghe Mureșanu 29 aug. 1946 –
				Dr. Augustin Ungur sept. 1946 –
				Ing. Emil Leheneanu
1947	Constantin Lazăr	Dr. Horea Titus Anca	Pavel Hărăclean	Dr. Augustin Ungur
		Dan Ștefan – 25 aug. 1947		
		Paul Veress (PCR)[1727] 25 aug. 1947 – 27 oct. 1951		
1948	Constantin Lazăr – 6 martie 1948 (demisie)	Paul Veres	Pavel Hărăclean	Alexandru Colțea
	Gen.-Col. Precup Victor (PCR) 6 mar. 1948 – 2 iul. 1948			
	Vasile Deac 2 iul. 1948 –			

Calificarea profesională a funcționarilor din funcțiile de conducere

Primarii Clujului interbelic dețineau, aproape toți, titlul științific de doctor. Ultima treaptă de studii îl califica pe deținătorul titlului pentru funcțiile cele mai înalte în ierarhia administrativă.

Redăm lista primarilor municipiului Cluj în perioada 1931–1938:

- Teodor Mihali (11 august 1930 – 24 iulie 1931);
- Dr. Coriolan Tătaru (24 iulie 1931 – 31 ianuarie 1932);
- Dr. Sebastian Bornemisa (1 februarie 1932 – 13 iunie 1932);
- Dr. Victor Deleu (13 iunie 1932 – 18 noiembrie 1933);
- Dr. Nicolae Drăgan (18 noiembrie 1933 – 3 ianuarie 1938);
- Dr. Laurean Gabor (3 ianuarie 1938 – 12 februarie 1938);
- Dr. Richard Filipescu (primar delegat 17 februarie 1938 – 30 septembrie 1938);
- Dr. Sebastian Bornemisa (30 septembrie 1938 – 1940).

Nici pregătirea viceprimarilor/ajutorilor de primar nu era mai prejos. În pragul Dictatului de la Viena, spre exemplu, alături de primarul dr. Sebastian Bornemisa, administrația locală era condusă de

[1723] Dr. Ioan Stoica va fi înlocuit de Augustin Ungur (*Buletinul Oficial al Municipiului Cluj*, Anul XXI, Nr. 11, noiembrie 1946, p. 2).
[1724] *Buletinul Oficial al Municipiului Cluj*, Anul XXI, Nr. 9–10, septembrie–octombrie 1946, pp. 5–6.
[1725] „Noul ajutor de primar al Municipiului Cluj”, în *Buletinul Oficial al Municipiului Cluj*, Anul XXI, Nr. 8, august 1946, pp. 4–5.
[1726] Președinte de Comitet de întreprindere.
[1727] De profesie mecanic, în octombrie 1951 va fi ales președinte al Comitetului executiv al Sfatului popular al orașului de subordonare republicană Cluj.

ajutorul de primar dr. Ionel Sava (avocat, ales pe o perioadă de 6 ani în locul decedatului gen. Aurel Păcală), dr. Adam Popa viceprimar, dr. Partenie Dan, președintele F.R.N. Municipiul Cluj și dr. Victor Pop, secretarul general al municipiului.[1728]

În perioada Dictatului de la Viena Clujul a avut doi primari maghiari: Vásàrhelyi László (26 noiembrie 1940 – 16 aprilie 1941), doctor și el și Keledy Tibor (16 aprilie 1941 – 1944). Primul a fost primar în perioada ocupației maghiare, fiind reprezentantul administrației civile ungare în perioada de ocupație.

După eliberarea Transilvaniei de Nord, studiile primarilor n-au mai reprezentat un criteriu electiv, principalul criteriu fiind apartenența politică. Pregătirea noilor primari varia de la doctor în drept (dr. Ivan Sólymos, avocat, primarul orașului de reședință Zalău, stațiune climaterică), doctor în medicină (dr. Iuliu Hodor, primarul Sighetului), licență în litere (Gheorghe Neamțiu, profesor, primarul orașului Gherla), la 4 clase primare (Carol Ványai, strungar, primarul municipiului Oradea; Grigore Magheruşan, agricultor, primar în com. Şintereag, jud. Someş – 5 decembrie 1945).[1729] La fel studiile ajutorilor de primar: de la doctor în științe politico-economice (dr. Ioan Demeter, municipiul Cluj), agricultori cu 4 clase primare (Mihai Bibegan, orașul Bistrița, jud. Năsăud; Both Augustin, ajutor de primar în com. Dolheni, jud. Someș – decembrie 1945 ș.a.),[1730] la cizmari (Ioan Porumb, orașul nereședință Huedin, jud. Cluj), muncitori (tâmplarul Dan Ștefan, ajutor de primar al municipiului Cluj), mecanici (Paul Veres, ajutor de primar al municipiului Cluj), ceferiști (ceferistului Vasile Deac, ajutor de primar al municipiului Cluj). Toate aceste numiri s-au făcut sub presiunea Comitetelor județene ale FND, iar din mai 1945 a Consiliilor Politice județene, care solicitau dispense de studii, „activitatea politică remarcabilă” compensând lipsa pregătirii școlare.

Prin propuneri stăruitoare ale FND-ului local și ale Comitetului județean al FND Bihor, spre exemplu, s-a încercat numirea în funcția de primar la comuna urbană nereședință Salonta a lui Iosif Gall, 47 ani, absolvent a 5 clase primare, iar în funcția de ajutor de primar Alexandru Balogh, 47 ani, absolvent a 6 clase primare. Deși nu au absolvit liceul sau o școală echivalentă MAI a aprobat numirea lui Alexandru Balogh, în conformitate cu dispozițiile art. Unic din Legea Nr. 21, publicată în M.O. Nr. 11 din 15 ianuarie 1945 privitoare la modificarea art. 11 și 19 din Legea Administrativă. În funcția de primar va fi numit puțin mai târziu reformatul Andrei Toth, absolvent de liceu.[1731]

Și în anul 1947 se vor aproba o serie de dispense de studii pentru primari cu 4 clase primare.[1732] În același timp, oameni de serviciu cu 5 clase primare măturau prin primării.[1733]

Numirea în funcția de primar și ajutor de primar

În 1945 numirile în funcția de primar și ajutor de primar se făceau în baza prevederilor articolului 11 din Legea Administrativă, modificat prin Legea Nr. 21, publicată în Monitorul Oficial Nr. 11 din 15 ianuarie 1945, precum și de art. 12, 19 și 20 din Legea Administrativă. Numirile trebuiau să aibă *avizul favorabil al organizațiilor politice (comuniste) din localitate*.[1734]

La 15 mai 1945, prin ordinul telegrafic al MAI nr. 2687/1945, au fost interzise numirile de primari și ajutori de primari la orașele nereședință de județ *fără aprobarea prealabilă a MAI.*[1735] Din 1 august 1945, conform Legii nr. 605 pentru modificarea art. 10, alin *a* din legea administrativă, numirile primarilor la orașele nereședință, la fel ca și în cazul comunelor rurale,[1736] urmau a fi făcute de prefectul județului.

[1728] *Buletinul Oficial al Municipiului Cluj*, Anul XV, Nr. 2, 15 ianuarie 1940, p. 4; Nr. 5, 1 martie 1940, p. 1.

[1729] Vechiul primar al com. Șintereag, Mureșan Emil, a fost revocat de prefectul Ioan Foia (*Inspectoratul General Administrativ...,* Dos. 27/1945–1946, f. 116; Dos. 26/1945, f. 111, 175, 151, 170).

[1730] *Ibidem*, Dos. 27/1945–1946, f. 117.

[1731] *Ibidem*, Dos. 27/1945, f. 381, 384, 392, 396.

[1732] *Ibidem*, Dos. 26/1945, f. 156, 116, 121. Dos. 27/1945, f. 49, 381–383, 389, 392.

[1733] *Ibidem,* Dos. 26/1947, f. 313.

[1734] *Ibidem,* Dos. 27/1945 f. 389, 394, 397, Dos. 26/1945, f. 122.

[1735] *Ibidem,* Dos. 26/1945, f. 192, Dos. 27/1947, f. 198.

[1736] Primarii și ajutorii de primari erau numiți prin decizia prefectului, înaintată Inspectoratului pentru control. Această decizie trebuia să conțină următoarele dovezi: cei numiți îndeplinesc cerințele art. 11 din Legea administrativă, modificat prin legea Nr. 21 din 15 ianuarie 1945; nu sunt incompatibili conform art. 12 din legea administrativă și nu au suferit vreo

Erau ratificate, totodată, numirile făcute după 6 martie 1945, care nu îndeplineau condițiile prevăzute de alin *a* din legea administrativă.[1737] Instalarea primarilor și ajutorilor de primari la municipii și orașe reședințe era de competența prefectului de județ, excepție făcând cazurile în care MAI dispunea altfel, delegând cu aceasta Inspectoratul General Administrativ al circumscripției respective. Urma depunerea jurământului în fața prefectului, care, în perioada 1945–1947 suna astfel:[1738] *„Jur de a fi credincios Regelui și intereselor Țării mele, de a observa în totul Constituția și legile Țării, de a executa cu onoare și conștiință funcțiunile ce-mi sunt încredințate și de a nu face nimic de natură a periclita ordinea în Stat. Așa să-mi ajute Dumnezeu!*”[1739] (Anexa 13)

La 10 aprilie 1945, după o lună de la instalarea guvernului Groza, printr-o telegramă fulger trimisă prefecților (Ordinul telegrafic nr. 608), ministrul Teohari Georgescu le făcea de cunoscut acestora că orice schimbare în funcțiile de primar sau ajutor de primar la comunele rurale, nu mai era posibilă decât în baza acordului stabilit în prealabil, pentru fiecare caz în parte, cu reprezentanții organizațiilor politice care colaborau cu actualul „Guvern de concentrare națională”. „Se va ține seama ca persoanele desemnate să fie buni gospodari și să se bucure de asentimentul majorității populației din comuna respectivă.”[1740] În cazul în care nu se ajungea la un consens, decizia aparținea ministrului. Începe o nouă avalanșă de revocări și numiri de primari, care va cuprinde nu doar anul 1945, ci și intervalul 1946–1947, avalanșă care odată pornită schimba peisajul administrativ pe zone întregi, în perioade de doar câteva zile. Aducem aici doar trei exemple, din luna februarie 1947:

- la 26 februarie 1947: Consiliul Politic din com. Mărișel (jud. Cluj) cere revocarea actualului primar, Gavrilă Tomos, pe motiv că are „o atitudine antidemocratică și nu se poate încadra în concepția actualului guvern”. Prefectul le îndeplinește dorința și în locul primarului se așează Vasile Matiș, „agreat de locuitorii comunei” și avizat de Consiliul Politic.
- la 27 februarie 1947: membrii Consiliului Politic din comuna Văleni (jud. Cluj) cer revocarea primarului Teodor Baras și a ajutorului de primar Lörincz Ștefan pentru motivul că „nu funcționează spre mulțumirea publică, dând dovadă de dezinteres față de treburile obștești” și propun în locul lor pe Ioan Fodor pentru funcția de primar și pe Gheorghe K. Vincze. Având în vedere că persoanele propuse întrunesc condițiile legale[1741] și nu intră în restricțiile Legii Nr. 338 publicată în M.O. nr. 107 din 9 mai 1946 cu privire la restricțiile numirilor de primari, precum și datorită faptului că ambii se bucură de o popularitate în comună agreați fiind și de organizațiile politice colaboratoare în actualul guvern, prefectul i-a numit pe cei doi în funcțiile solicitate de Consiliul Politic local.[1742]
- la 26 februarie 1947: membrii Consiliului Politic din comuna Căpușul Mic, jud. Cluj cer revocarea primarului Petruța Ioan „inactiv” cu Tomos Iosif, „agreat de toți locuitorii comunei, fiind și în asentimentul organizațiunilor politice din localitate”. Cererea Consiliului Politic a fost satisfăcută. Și lista poate continua.[1743] Au existat însă și cazuri izolate în care prefectul a revenit asupra deciziei de schimbare a primarului. Amintim un asemenea caz, emblematic pentru problematica revocărilor și numirilor de primari din această perioadă.

La 1 decembrie 1946, Consiliul Politic din comuna Beju județul Cluj cere înlocuirea primarul Iacob Pop pentru motivul că *„în decursul activității sale până în prezent s-a dovedit inactiv și a neglijat atât*

pedeapsă care să-i facă nedemni de a ocupa funcția de primari sau ajutor de primari. Pentru ajutorii de primari se avea în vedere art. 20 din L.A. Pe lângă aceste cerințe, mai trebuiau îndeplinite cerințele ordinelor MAI în această privință (*Ibidem*, Dos. 26/1945, f. 173, 20 iulie 1945).

[1737] *Colecțiune...*, Tomul XXIII, 1 august-31 decembrie 1944, p. 1461.

[1738] *Inspectoratul General Administrativ…*, Dos. 26/1945, f. 189, 6 iulie 1945.

[1739] *Ibidem,* Dos. 26/1945, f. 158.

[1740] Telegrama fulger nr. 608 din 10 aprilie 1945, în *Inspectoratul General Administrativ…*, Dos. 26/1945, f. 142, Dos. 27/1947, f. 198.

[1741] Art. 11 din L.A., modificat prin Legea Nr. 21 din 15 ianuarie 1945, respectiv art. 20 din L.A., nu au suferit pedepse și nu cad în cazurile de incompatibilitate prevăzute de art. 12 din L.A.

[1742] *Inspectoratul General Administrativ…*, Dos. 27/1947, f. 192.

[1743] Pentru aceleași motive au fost schimbați o serie de ajutori de primar (*Ibidem,* f. 202–207).

interesele comunale, cât și cele obștești, neputându-se încadra în concepția politică a Guvernului.” Se propune în locul lui pentru funcția de primar pe Pop Vasile, „*agreat de toți locuitorii din comună și în asentimentul grupărilor politice colaboratoare în actualul guvern de largă concentrație democratică*”, propunere acceptată de prefect. După două săptămâni însă, popularitatea primarului destituit atinge cote maxime, în urma „cercetărilor” ulterioare destituirii. Pe motiv că noul primar „nu a avut autoritatea necesară în comună pentru a face față funcției de primar”, acesta este destituit și înlocuit cu primarul anterior „inactiv” și „neglijent”. „*Interesele administrative și gospodărești, precum și cele obștești impun numirea din nou a dlui. Ioan Pop în funcția de primar […] Sus-numitul se bucură de simpatiile locuitorilor, acestea în mare parte câștigate prin menajarea populației comunei în timpul marilor lucrări de refacere a tunelelor și traseului CFR, apoi prin exploatarea abilă a problemei construcției localului de școală*”.[1744] Deci până la urmă primarul n-a fost atât de inactiv pe cât l-a expus Consiliul Politic două săptămâni mai devreme. Tindem însă să credem că decizia de revenire s-a datorat schimbării dioptriilor politice ale celui în cauză, care de data aceasta a încercat să se încadreze în concepția politică a guvernului. Fără această încadrare o asemenea schimbare de situație nu ar fi fost posibilă în pragul anului 1947.

Potrivit Ordinului Inspectoratului General Administrativ al Circ. II-a Cluj, Nr. 3806/1948 și conform art. 10 și 20 din L.A., primarul comunei rurale este numit de prefectul județului, prin decizie scrisă. Revocarea din funcție se face de autoritatea care l-a numit. Actele preparatorii pentru înlocuirea sau numirea primarilor sunt: propunerea de înlocuire a primarului întocmită de șeful ierarhic (prefect, pretor); propunerea unei alte persoane de către Consiliul Politic local consemnată într-un proces-verbal, ambele acte fiind predate Prefecturii, care în termen de 24 de ore proceda la instalarea în funcție, predarea și preluarea serviciului și patrimoniului, urmate de jurământul celui investit în funcția de primar.[1745]

Remunerarea prefecților și a primarilor

Potrivit Ordinului circular nr. 26101 din 23 aprilie 1945, indemnizația de reprezentare pe exercițiul 1945/1946 a fost stabilită de Minister după cum urmează:

– prefecții de județe cu reședință în municipii și primarii de municipii: 28.000 lei/lună;
– ajutorii de primari, 1/2 din sumele prevăzute pentru primarul respectiv.

La aceasta se adăugau o serie de indemnizații:

- Indemnizații de transport:
  – prefect – 22.000 lei /lună (660.000 pentru prefectul de județ cu peste 6 plăși în 1947);
  – subprefect – 18.000 lei/lună (450.000 în anul 1947);
- Indemnizație fixă lunară de chirie, iluminat și încălzit:
  – prefect necăsătorit: 10.000 lei/lunar;
  – prefect căsătorit: 14.000 lei/lunar;
  – prefect căsătorit și cu copii: 18.000 lei/lună;
  – subprefect necăsătorit: 9.000 lei/lună;
  – subprefect căsătorit: 10.000 lei/lună ;
  – subprefect căsătorit și cu copii: 12.000 lei/lună .

Prin bugetul orașului pe exercițiul 1946/1947 indemnizațiile de reprezentare ale primarului și ajutorului de primar au fost dublate de către MAI, iar indemnizațiile pentru iluminat și încălzit au fost stabilite la o sumă lunară egală cu 50% din indemnizațiile de chirie pentru prefecți, subprefecți și pretorii din comunele urbane și 30% pentru notarii comunelor rurale.[1746]

[1744] *Ibidem,* Dos. 25/1947, f. 78, 79.
[1745] „Ordinul Nr. 7515/1948”, în *Buletinul Oficial al Municipiului Cluj*, Anul LXVIII, Nr. 7, 30 iunie 1948, pp. 75–76.
[1746] *Inspectoratul General Administrativ*…, Dos. 1/1947, f. 156–159, 179.

III.3.3.4. Epurarea primăriilor din Județul Cluj și a Primăriei Municipiului Cluj

În paralel cu comunizarea instituțiilor centrale ale statului, guvernul Groza s-a preocupat de subordonarea politică a administrației locale, prin epurarea celor mai importante instituții publice: Prefectura și Primăria.

Organizarea executării Convenției de Armistițiu pe teren era împărțită în trei capitole mari: organele de direcție, informare și control, organele de execuție și munca politică pentru executarea Convenției. Aceste trei secțiuni se ramificau la rândul lor în birouri, oficii, comisii, comitete și delegații. Rolul principal în funcționarea acestui sistem îl deținea *prefectul*, ca reprezentant în teritoriu al primului ministru, calitate în care era desemnat ca principal organ administrativ. El conducea executarea sarcinilor repartizate județului, chiar și cele ce decurgeau din Convenție. Prefectul era deci răspunzător pentru îndeplinirea la timp a acestor sarcini.[1747] De aici se înțelege dorința comuniștilor de a demite prefecții „necorespunzători" și înlocuirea acestora cu alții care corespundeau – din punct de vedere politic – așteptărilor. Așa-zisa „voință populară" a înlocuit prin forță prefecții și primarii din aproape întreaga țară: Brăila, Constanța, Cluj, Aiud, Grivița – CFR București, Ploiești, Târgoviște etc. Înlocuirea prefectului de Galați, la 28 octombrie 1944 – de către demonstranții FND – a marcat începutul campaniei inspirate de PCdR pentru cucerirea sub presiunea străzii a întregii puteri în stat.[1748] Gen. Nicolae Rădescu a făcut publice în timpul guvernării sale aceste abuzuri – cum era și cel din Craiova, unde grupări armate comuniste au atacat puternic prefectura și au luat-o cu asalt – și a cerut încetarea acestor înlocuiri de prefecți și primari, precum și desființarea gărzilor înarmate. Însă încercarea lui Rădescu nu a avut nici un alt rezultat decât demiterea sa. Scenariul a rămas același: printr-o manifestație a membrilor FND se cerea demiterea forțată a celui vizat. La aceasta mai colabora și presa comunistă, prin campaniile de denigrare. În acest mod a fost demis și prefectul Poliției Capitalei, sub pretextul „democratizării" acestei instituții, demiterea lui fiind reclamată în mod insistent de presa comunistă.[1749]

Multe dintre acuzațiile aduse acestor demnitari erau nefondate, bazându-se pe fapte imaginare.

Aceasta era situația și în Nordul Ardealului, unde, dacă ne referim la județul Cluj, în majoritatea comunelor s-a trecut la înlocuirea vechilor primari. În unele locuri această înlocuire s-a realizat în două reprize. Comuniștii răspândeau ideea că după eliberarea Ardealului primarii de aici au fost numiți de generalii Aldea și Rădescu, și cum generalii s-au dovedit a fi reacționari, se impunea epurarea primarilor pentru a doua oară. Pentru a exemplifica, luăm comuna Borșa, unde primarul maghiar care l-a servit pe Horthy a fost schimbat de „careva unealtă a generalului Aldea, deci pentru majoritatea plugărimii din Borșa, democrația a fost o mare deziluzie". Dar situația s-a schimbat. În urma alegerilor – probabil falsificate, țăranii fiind în masă susținători ai țărăniștilor –, președintele Frontului Plugarilor, Alexandru Chiș, a „câștigat o victorie zdrobitoare" în fața vechiului primar. Astfel, „reacționarii au fost înfrânți pentru totdeauna" Aceasta trebuia să fie o învățătură pentru fiecare comună, „pentru că așa vor păți și-n alte comune reacționarii."[1750]

În județul Bihor de pildă, în comuna Botean, plasa Tileagd, au fost numiți Florian Cociș în funcția de primar și Dumitru Merge în funcția de ajutor de primar. Având în vedere rezultatul „cercetării" efectuate de pretorul plășii, s-a constatat că ambii „au săvârșit mai multe abuzuri, dând dovadă de a fi răi gospodari și, totodată, nu se bucură de asentimentul majorității populației, având o atitudine și comportament nedemnă față de locuitori." Având în vedere că în ziua de 5 decembrie 1945 obștea și organizațiile politice din comuna Botean s-au întrunit și de comun acord au desemnat pentru funcția de primar pe locuitorul Nicolae Hadade, iar pentru funcția de ajutor de primar pe locuitorul Gheorghe Erdei, ambii „gospodari harnici și cinstiți și se bucură de asentimentul majorității populației", avându-se în vedere apoi ca sus-numiții îndeplinesc condițiile prevăzute de legea admninistrativă și au și avizul favorabil al Consiliului Politic județean, dat în ședința ținută la 13 decembrie 1945, văzând și raportul din 8 decembrie 1945 al pretorului plășii Tileagd, prin care propune numirea celor desemnați de obște și de organizațiile politice locale, întrucât actualul primar

[1747] Faur, *op. cit.*, p. XIX.
[1748] Nedelea, *op. cit.*, p. 37.
[1749] Giurescu, *op. cit.*, p. 42.
[1750] „Care este realitatea în legătură cu primarul din comuna Borșa", în *Plugarii,* Anul II, Nr. 29, 28 martie 1945, p. 2.

și ajutor de primar trebuie revocat din funcțiune, „dând dovadă de rea administrare și izolare de mase”, a fost decisă, la data de 20 decembrie 1945, revocarea lui Florian Cociș din funcția de primar și revocarea lui Dumitru Merge din funcția de ajutor de primar,[1751] fiind înlocuiți de ceilalți doi.

Următoarele cazuri de excludere din acest județ, din comunele Ucuriș (15 decembrie 1945) și Mocirla (20 decembrie 1945), pe aceleași considerente – „primarul nu-și face datoria, se dezinteresează de gospodăria comunei, a comis o serie de abuzuri, nefiind agreat de populațiune, din care cauză bunul mers al serviciului suferă”[1752]–, creează un pattern în eliminarea primarilor indezirabili. Se pare că luna decembrie a fost o lună fructuoasă în eliminarea primarilor „dezinteresați” și „abuzivi”. Alți primari sau ajutori de primari „demisionează de bunăvoie”, pe motiv că „nu se înțeleg cu locuitorii și nu sunt agreați de populație”, demisii acceptate tot în luna decembrie 1945.[1753] Printre noii primari și ajutori de primari s-au numărat agricultori, muncitori, mecanici, tâmplari, ceferiști.

Numărul primarilor schimbați în intervalul 15 iulie – septembrie 1946:

- Județul Cluj: 28 primari rurali, 17 ajutori de primari rurali;
- Județul Mureș: 28 primari rurali;
- Județul Năsăud: 37 primari rurali și 37 ajutori de primari;
- Județul Someș: 25 primari rurali plus primarul orașului de reședință;
- Județul Turda: 10 primari rurali.[1754]

După episodul Tămădău din 1947 și ultimele rămășițe de primari „reacționari” au trebuit șterse. Motivele invocate pentru înlocuirea primarilor și a ajutorilor de primar din județul Cluj în acest nou context, au fost cele vechi:

- primar Lazăr Galiș, ajutor de primar Nicolae Parje, comuna Bercea – inactivi, nu se pot încadra în concepția actualului Guvern. Au fost înlocuiți cu Gheorghe Albu în funcția de primar și Gheorghe Berceanu în funcția de ajutor de primar, ambii „agreați de toți locuitorii comunei, fiind în asentimentul Grupărilor politice din actualul Guvern”.[1755] La fel de „inactivi” erau și primarii comunelor Strâmba (Vasile Șerban)[1756] și Ugruțiu (Dumitru Zaharia);[1757]
- primar Alexandru Rus, ajutor de primar Pavel Bocian, comuna Satu-Lung – „nu se pot încadra în concepția politică a Guvernului actual, având o atitudine dăunătoare intereselor Țării”. Au fost înlocuiți cu Ioan Chiorean în funcția de primar și Vasile Pop în funcția de ajutor de primar, ambii „agreați de majoritatea locuitorilor din comuna unde vor funcționa, fiind și în asentimentul organizațiunilor politice colaboratoare în actualul Guvern”.[1758]

Nu în toate cazurile s-a putut invoca „inactivitatea” sau „neagrearea” primarilor, motiv pentru care s-a găsit o altă portiță: demisia. Și cazurile de demisie indusă sunt surprinzător de numeroase, împărțite pe perioade cronologice, cea mai „productivă” perioadă fiind luna decembrie 1945, dar nu numai. Dintre primarii care se „bucurau atât de asentimentul populației, cât și de agrementul formațiunilor locale”, fiind totodată „elemente democrate” care au venit în locul celor „demisionați”, amintim câteva cazuri:

- Ioan Moldovan lui Matei – primar al comunei Băgaciu, plasa Mociu, jud. Cluj, în locul lui Gheorghe Bocica demisionat (31 decembrie 1945);[1759]
- Gheorghe Moldova, primar al comunei Sardu, plasa Aghireș, jud. Cluj, în locul lui Vasile Pop „demisionat” (13 decembrie 1945);[1760]

[1751] Decizia este semnată de prefectul jud. Bihor, dr. Virgil Ciaclan și șeful serviciului, N.G. Avram (*Inspectoratul General Administrativ...,* Dos. 27/1945–1946, f. 97).
[1752] *Ibidem*, Dos. 27/1945–1946, f. 98, 99.
[1753] Este cazul comunei Fonău, jud. Bihor (*Ibidem*, Dos. 27/1945–1946, f. 98, 101).
[1754] *Ibidem*, Dos. 7/1946, f. 128.
[1755] *Ibidem*, Dos. 27/1947, f. 235.
[1756] *Ibidem*, f. 236.
[1757] *Ibidem*, f. 241.
[1758] *Ibidem*, f. 245.
[1759] *Ibidem*, Dos. 27/1945–1946, f. 54.
[1760] *Ibidem*, f. 56.

- Vasile Bulboaca, primar al comunei Berind, plasa Aghireş, jud. Cluj, în locul lui Alexandru Lăpușan, numit primar în 14 iulie 1945 (11 decembrie 1945). [1761]
- Alexandru Roman – primar al comunei Soporul de Câmpie, jud. Cluj, în locul lui Vasile Gherman „demisionat” (12 februarie 1946).[1762]

Aceeaşi era situația și în cazul ajutorilor de primari.[1763]

La finalul anului 1946 încă domnea haosul în primăriile unor sate din județul Cluj, motiv pentru care la 24 septembrie 1946 prefectul Vasile Pogăceanu și subprefectul Petre Bianu, declarau că există informația conform căreia nu toți primarii numiți prin decizii erau instalați în funcție, în timp ce unii cetățeni exercitau funcția de primar fără calitate, nefiind numiți sau fiind revocați. Pentru intrarea în legalitate au fost date următoarele dispoziții:

- conform art. 10 și 20 L.A. (Legea Administrativă) primarul și ajutorul de primar trebuia numit de către prefectul județului prin decizie scrisă;
- instalarea lor în funcție să se facă în 24 ore de la data publicării deciziei sau comunicării actului de numire;
- în 24 ore de la instalare urma a se raporta Prefecturii, înaintând procesul de predare a serviciului și actul de depunere a jurământului.[1764]

Revenind la Primăria Municipiului Cluj, amintim cazul fostului primar al Clujului din perioada interbelică, Sebastian Bornemisa, care a decedat în închisoarea de la Sighet (1953), la care se adaugă o serie de alți primari, viceprimari, secretari sau funcționari din perioada anterioară: Laurian Gabor, Octavian Buzea, Aurel Moga ș.a. Tot în închisoarea de la Sighet a decedat Ion Rășcanu, fostul primar al Bucureștiului (1942–1944), general de Corp de Armată, atașat militar la Berlin (1907–1911), atașat pe lângă Statul Major francez (1916), comandant de brigadă în lupta de la Mărășești, deputat, senator, ministru de Război (1918–1921), ministru de stat (1927, 1931–1932)[1765]

III.3.4. Funcționarii publici

III.3.4.1. Soarta funcționarilor publici români în perioada Dictatului de la Viena

În timpul administrației civile ungare (27 noiembrie 1940 – 25 octombrie 1944) au fost aduși mulți funcționari maghiari din Ungaria, plasați în fruntea județelor, municipiilor, orașelor și comunelor, în locul românilor. Pe lângă aceștia au funcționat funcționari maghiari din perioada anterioară Dictatului, la care s-a adăugat un număr foarte mic de români, cu funcții neînsemnate, majoritatea funcționarilor români fiind concediați în masă, expulzați, mutați, pensionați[1766] sau emigrați. De exemplu, în județul Mureș-Turda, după trecerea regiunii la Ungaria, toți funcționarii de origine română, în număr de 41, au fost concediați din serviciile judiciare. În municipiul Târgu Mureș au fost dați afară toți cei 150 de funcționari români pe care îi avea.

Autoritățile ungare relevă, chiar prin date statistice că, într-un număr de localități așa-zișii judecători de ocol au fost români și că românii au făcut parte chiar și din Consiliile Județene și Comunale. În legătură

[1761] *Ibidem*, f. 58.
[1762] *Ibidem*, f. 53.
[1763] Mocan Teodor, ajutor de primar al comunei Mihăiești, plasa Aghireș, jud. Cluj (11 noiembrie 1945) (*Ibidem*, Dos. 27/1945–1946, f. 57).
[1764] *Buletinul Oficial al Județului Cluj*, Anul LXVI, Nr. 19, 1 octombrie 1946, pp. 239–240.
[1765] *80 de ani…*, Vol. II, p. 6; László Alexandru, „Sighet”, http://peromaneste.blogspot.com/2005_07_01_archive.html, accesat la 12.02.2010.
[1766] O altă nedreptate făcută funcționarilor români a fost fixarea discriminatorie a drepturilor de pensie. Acordarea pensiilor se făceau în urma avizului unor comisii speciale, care trebuiau să examineze dacă funcționarul a avut o atitudine maghiarofilă sub stăpânirea română. Dat fiind că nu e greu să se facă acuzații într-un sens sau într-altul, s-a retras sau s-a micșorat pensia la numeroși funcționari români care aveau dreptul la ea (*Istoria României. Transilvania*, Vol. II, Cap. VII, p. 1473).

cu aceasta, după cum au subliniat autorii volumului *Istoria României. Transilvania*, trebuie observat că în Transilvania de Nord, unde de fapt se găseau judecători de ocol români, puterea era exclusiv în mâinile notarului care aproape întotdeauna era ungur, în timp ce judecătorii de ocol aveau numai atribuții administrative pur executive și cu totul subalterne. În ceea ce privește reprezentarea minorității în Consiliile Județene și Comunale este vorba de organe care în Ungaria aveau numai caracter consultativ, fără putere deliberativă, cu o importanță practică foarte redusă dat fiind că ele depindeau de bunăvoința reprezentanților Guvernului.

Funcționarii maghiari (nu putem preciza dacă această culpă este extensibilă asupra tuturor funcționarilor maghiari), alături de cetățenii maghiari, au supus pe românii din toate regiunile din Transilvania de Nord, la maltratări și umiliri.[1767]

III.3.4.2. Ghetoizarea evreilor

Funcționarii administrativi maghiari au fost folosiți în anul 1944 ca și unelte de bază în strângerea evreilor în ghetourile Transilvaniei de Nord, preludiul exterminării acestora în lagărele din Germania.

Endre László, subsecretarul de stat la Ministerul de Interne ungar a ținut o conferință la Târgu Mureș, în ziua de 28 aprilie 1944, la care au participat prefecții din Ardealul de Nord, cu scopul organizării internării evreilor în ghetou până când vor fi deportați. Cei care au internat evreii de pe raza județului Cluj au fost subprefectul județului Cluj, dr. Szász Francisc (decedat la 2 iunie 1944) și primarul orașului Huedin, dr. Székely Iosif, ambii participând la conferințele pregătitoare ale lui Endre László la Satu Mare și Târgu Mureș, fiind astfel executorii fideli ai acestor dispoziții de internare a evreilor.

În municipiul Cluj, cel care „a început exercitarea instrucțiunilor lui Endre László” privind internarea evreilor a fost primarul dr. Vasarhelyi Ladislau. Aceasta a convocat o întrunire în ziua de 2 mai 1944, la care au participat 150 de funcționari ai municipiului Cluj, apoi șeful poliției, dr. Urbán Ladislau, precum și comandantul circumscripției de jandarmi, Paksi Kiss Tiberiu. Cu această ocazie, Vásárhelyi Ladislau a dat citire instrucțiunilor lui Endre László, dând și îndrumări verbale funcționarilor cum să procedeze începând cu 3 mai 1944 la strângerea evreilor în ghetou. Au fost adunați cca. 18.000 de evrei din orașul Cluj.

Responsabilitatea grozăviilor din acest ghetou îi revine, pe lângă oficialilor maghiari și lui dr. Iosif Fargács – secretarul general al județului Cluj și lui Tárr Kázmir – funcționar al Primăriei. Ei sunt autorii tuturor schingiuirilor și maltratărilor aplicate evreilor din ghetou, fie personal, fie prin agenții lor.[1768]

Referindu-ne la Oradea, în ziua de 3 mai 1944, dr. Gyapai Ladislau a convocat o consfătuire la primărie, la care au luat parte șefii serviciilor, funcționarii primăriei, precum și șeful poliției din Oradea. Cu această ocazie dr. Gyapai Ladislau a înmânat participanților instrucțiuni scrise, în conformitate cu care au fost create comisii speciale însărcinate cu strângerea locuitorilor evrei de prin locuințele lor în scopul ghetoizării. Aceste comisiuni se compuneau dintr-un organ polițienesc și unul sau doi membrii delegați de primărie. Organul polițienesc avea menirea să ridice familiile evreiești, iar delegații primăriei aveau misiunea să preia banii și valorile ce se găseau în locuință, să încuie această locuință, să o sigileze și să ia cu sine cheile locuințelor. Aceste comisii au făcut excese și mai grave, de multe ori interzicând familiilor evreiești să ia cu sine cele mai elementare lucruri sau chiar bagajul de 50 kg. admis prin instrucțiuni.[1769] Din păcate lista poate continua, aceeași soartă având-o evreii din toate județele Ardealului de Nord. Vinovați de soarta românilor și evreilor au fost, așadar și funcționarii administrativi ai primăriilor și prefecturilor. Au existat o serie de tabele cu funcționarii publici români și evrei ce urmau sa fie concediați sub dominația maghiară.[1770]

Ceea ce ne propunem în rândurile următoare este să descoperim care a fost soarta acestor funcționari, precum și a funcționarilor români refugiați și întorși în țară în dorința de a-și ocupa vechile

[1767] *Ibidem,* pp. 1483–1487.
[1768] *Istoria României. Transilvania*, Cap. VII, pp. 1538–1540.
[1769] *Ibidem*, p. 1532.
[1770] *Tribunalul Poporului*, Dos. 22/1946, f. 66.

posturi ocupate până în 1940. Situația acestora am descoperit-o în arhivele clujene într-un dosar inedit, dosarul 27/1946 al fondului Inspectoratului General Administrativ Circ. III-a Cluj.

Referitor la situația funcționarilor din vechea administrație maghiară, au fost înaintate două teze majore:

1. Acești funcționari maghiari au fost menținuți în funcție în detrimentul funcționarilor români din perioada anterioară Dictatului de la Viena;
2. Funcționarii amintiți au fugit împreună cu armatele germano-maghiare, fără a reveni pentru a-și revendica funcțiile ocupate în perioada 1940–1944.

III.3.4.3. Funcționarii publici din Municipiul Cluj în perioada 12 octombrie 1944–8 martie 1945

Comisariatul pentru Administrarea Regiunilor Eliberate ale Transilvaniei și problema funcționarilor publici

Așa cum am amintit în primul capitol, ***Comisariatul pentru administrarea regiunilor eliberate ale Transilvaniei***, constituit la București la 10 octombrie 1944, cu o zi înainte de intrarea trupelor române în orașul Cluj, a încercat integrarea cât mai rapidă a Transilvaniei de Nord din punct de vedere administrativ și economic în statul unitar român. S-a încercat supravegherea reorganizării administrației, cu scopul ca doar acei funcționari să fie reangajați pe posturi, care înainte de 30 august 1940 lucrau în Transilvania de Nord.[1771] Toate instituțiile și organizațiile considerate persoane juridice ori întreprinderile particulare funcționau numai cu aprobarea Comisarului.[1772] Dar, după cum am văzut, primarul numit în 14 octombrie de București pentru Municipiul Cluj, Flavius Lucrețiu, nu a putut fi pus în funcție, iar autoritatea sovietică a încercat prin toate mijloacele să împiedice reinstalarea administrației românești în județul Cluj, până în momentul în care sovieticii au interzis instalarea autorităților române în întreaga Transilvanie de Nord din „rațiuni de securitate" și datorită incidentelor dintre români și maghiari. Cercurile comuniste ale județului Cluj erau străbătute de ideea potrivit căreia *„administrația română nu s-a putut introduce (în Transilvania de Nord) din cauză că, la început, cei veniți din România pentru a administra și face siguranță publică au început la jaf și neregule, din care cauză au fost retrași și astfel Ardealul de Nord a rămas sub protectoratul rus"*.[1773] Dat fiind faptul că această problemă am dezbătut-o pe larg în capitolul anterior, nu vom mai insista asupra subiectului.

Funcționarii publici în timpul administrației militare provizorii

Instituirea administrației militare a însemnat *suspendarea* provizorie a puterii și competențelor pe care le avea Comisariatul din Transilvania de Nord. Începând cu 25 octombrie, comandanții militari sovietici locali au împiedicat funcționarea administrației revenite în cele 6 județe și au ales singuri personalul din aparatul administrativ.

Autoritățile instalate la Cluj cu câteva zile înainte luau deja măsuri importante la nivel administrativ. În aceeași zi de 25 octombrie 1944, se publica avizul primarului Tudor Bugnariu privitor la funcționarii Primăriei: „*Se atrage atențiunea tuturor funcționarilor și angajaților municipali, care au primit anticipativ salariu sau plată de la conducerea maghiară a Primăriei Municipiului Cluj și în urma evenimentelor recente și-au părăsit serviciul, că sunt obligați a-și relua activitatea întreruptă în serviciul*

[1771] Conform art. VII „*El (Comisariatul) va putea da deciziuni pentru reintegrarea în funcțiuni a tuturor funcționarilor care aveau drepturi legale la data de 30 August 1940 pe teritoriile eliberate. Aprecierea oportunității reintegrării oricărui funcționar este un atribuit al comisariatului. Toate numirile noi făcute de înaltul comisar se consideră provizorii, urmând ca definitivarea să se facă la data ce se va stabili de guvern, de către organele și după normele prevăzute în legile organice și în codul funcționarilor publici...*" („Legea Nr. 487...", p. 17).

[1772] *Inspectoratul de Poliție al Județului Cluj*, Inv. 399, Fond 209, Dos. 609/1944, f. 2.

[1773] „Proces Verbal", Huedin, 21 ianuarie 1945, *Comitetul Județean al PCR Cluj*, Dos. 2/1945, f. 45.

în care au fost repartizați, atât timp cât li s-a încredințat, căci în caz contrar vor fi obligați a presta muncă obștească."[1774]

Așadar, o parte a funcționarilor maghiari care au fugit din Primărie speriați de revenirea românilor erau „obligați" să-și reocupe funcțiile. La fel funcționarii celorlalte instituții publice, precum cei ai Curții de Apel Cluj, obligați și ei, printr-un aviz din 27 octombrie să se prezinte la locurile de muncă: „*Curtea de Apel Cluj invită pe magistrații și personalul instanțelor judecătorești de pe teritoriul acestei Curți că fără întârziere, dar cel mai târziu până la 31 octombrie 1944 să se prezinte la instanțele respective pentru îndeplinirea serviciului sau urmăririle legale*."[1775]

Primăria lucra însă pe două fronturi: nu doar pentru atragerea funcționarilor maghiari, ci și a celor refugiați și deportați reveniți în oraș: „*Se aduce la cunoștința refugiaților, precum și a deportaților politici reîntorși în oraș, că sunt obligați în propriul lor interes pentru aranjarea situației lor, să treacă pe la Biroul de asistență pentru refugiați și deportați politici, care funcționează pe lângă Primăria Municipiului Cluj, etaj I, camera nr. 9, unde vor primi toate lămuririle necesare*" (aviz publicat tot la 27 octombrie).[1776]

Vor fi și unele excepții, prin care se cerea în mod expres revenirea românilor la vechile posturi, nu a celor ce doresc, indiferent de naționalitate sau doar a maghiarilor din vechiul regim. „*Direcțiunea uzinelor de gaz a municipiului Cluj invită pe toți funcționarii și muncitorii* ***români*** *care au fost angajați până în 1940 sau mai târziu la uzina de gaz și au fost dați afară din cauza naționalității lor sau din alte motive, să se prezinte imediat la direcțiunea uzinei pentru a fi reprimiți în serviciu și în drepturile lor*."[1777]

Prin urmare, așa cum au subliniat și alți autori, putem spune că regimul de „autoguvernare" din timpul autonomiei guvernamentale sub protectorat sovietic a Clujului, a reprezentat fără îndoială conservarea unei preponderențe maghiare, instalată din perioada 1940–1944.

Reîncadrarea unor funcționari retrași odată cu armatele germane și maghiare. Licențierea personalului diurnist, supranumerar și a celor purificați

La câteva zile după desființarea Comisariatului și după evenimentele din 9 martie, pentru zilele de 29–30 martie 1945 MAI a convocat prefecții din Ardealul de Nord la o conferință administrativă. Cu ocazia acestei conferințe, prefecții urmau să prezinte Ministerului următoarele:

1. O situație cu veniturile și cheltuielile probabile ale județului pe exercițiul financiar 1945–1946;
2. O situație numerică a funcționarilor administrației locale și de Stat: notari, pretori, subprefecți, specificând:
   a. Numărul funcționarilor în serviciu la acea dată, dintre cei care au funcționat sub administrația română până la arbitrajul de la Viena;
   b. Numărul funcționarilor în serviciu la acea dată, care au fost angajați de fosta administrație maghiară după arbitrajul de la Viena;
   c. Numărul funcționarilor angajați de către autoritățile conducătoare pentru asigurarea funcțiunii serviciilor după retragerea autorităților maghiare;
   d. Numărul funcționarilor ce mai sunt necesari în prezent pentru încadrarea serviciilor.
3. Situația generală a județului cu toate nevoile economice de aprovizionare, sanitare, financiare, agricole etc.;
4. Tabloul acelora care urmează să fie pensionați pentru limită de vârstă sau în urma hotărârii Comisiei de purificare;

[1774] „Aviz", în *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1152, 27 octombrie 1944, p. 2. Dintre funcționarii Primăriei clujene concediați de Comisia de epurație îl amintim pe Ferenc Zsigmond, funcționar la Serviciul de Aprovizionare (Hotărârea nr. 22 din 29 decembrie 1944), declarat vinovat de exces de zel în aplicarea legilor antievreiești și condamnat la 3 ianuarie 1945 la concediere definitivă din serviciu și internare, hotărâre aprobată de prefectul județului (*Inspectoratul de Poliție Cluj*, Inv. 399, Dos. 610/1944, f. 3, 11).

[1775] „Aviz", în *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1152, 27 octombrie 1944, p. 2.

[1776] *Ibidem*, *loc. cit.*

[1777] *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1155, 31 octombrie 1944, p. 2.

5. Tabloul acelora care au fost deja pensionari;
6. Tabloul acelora care urmează să fie permutați pentru necunoașterea limbii române;
7. Tabloul acelora care nu pot fi confirmați în funcția lor;
8. Tabloul pentru organizarea Curții de Apel (Tribunalului Cluj, Judecătoriei urbane Cluj, Judecătoriei rurale Cluj, Parchetului General de pe lângă Curtea de Apel Cluj, Parchetului Tribunalului Cluj, Penitenciarului de pe lângă Parchetul Tribunalului Cluj, Judecătoriei mixte Huedin, Judecătoriei de ocol Hida);
9. Tabloul funcționarilor azi în serviciu și care au funcționat sub administrația română până la arbitrajul de la Viena;
10. Tabloul funcționarilor azi în serviciu, care au fost angajați de fosta administrație maghiară după arbitrajul de la Viena;
11. Tabloul funcționarilor angajați de către autoritățile conducătoare pentru asigurarea funcției serviciilor după retragerea autorităților maghiare.[1778]

Așadar o situație precisă a funcționarilor există. Rămâne în sarcina istoricilor, dar nu numai, să găsească sursele necesare.

Confruntând sursele arhivistice, putem spune că atitudinea guvernului față de funcționarii maghiari din vechea administrație a fost oscilantă din iarna anului 1944 și până în toamna anului 1945. Pentru verificarea și încadrarea funcționarilor a fost creată o comisie, **Comisiunea mixtă FND de încadrare a funcționarilor publici**, prezidată de Traian Migia, inspectorul general administrativ al Circ. III. Cluj. Deciziile acestei Comisii erau trimise MAI pentru aprobare. În mai multe cazuri această comisie a acordat „unele avantaje excepționale de vârstă și stagiu pentru încadrări, în scopul de a repara unele nedreptăți suferite de funcționari sub regimurile anterioare". Funcționarii care nu puteau fi menținuți și încadrați, dar pentru motive excepționale (neclarificarea cetățeniei, de exemplu) nu puteau fi lăsați fără sursă de venit, urmau a fi menținuți ca diurniști/temporari.[1779]

III.3.4.4. Funcționarii publici din Municipiul Cluj în intervalul 9 martie 1945–1948

Ordinul Nr. 868 A. din 5 aprilie 1945 – organizarea serviciilor administrațiilor locale Cluj

Ordinul Nr. 868 A. din 5 aprilie 1945 face referire la județele Bihor, Cluj și Mureș. Inspectorul general Traian Migia, potrivit hotărârilor luate în Conferința Administrativă ținută la MAI cu prefecții județelor din Nordul Ardealului, era delegat să se prezinte la reședințele acestor trei județe în scopul organizării serviciilor administrațiilor locale. Sarcinile inspectorului general se refereau la:

– Organizarea unei conferințe administrative la care să participe prefectul județului, primarii de orașe și reprezentanții FND locali;
– Organizarea serviciilor prefecturii Cluj potrivit schemei de organizare întocmită de Minister;
– Încadrarea funcționarilor în servicii. Urmau să fie menținuți în serviciu *funcționarii încadrați deja*, care îndeplineau condițiile noii legi de cetățenie și nu intrau în dispozițiile legii de epurare (publicată în M.O. din 30 martie 1945), precum și cei care prin priceperea și pregătirea lor s-au dovedit necesari instituției. Se dorea absorbția funcționarilor plecați în urma prigoanei din toamna anului 1940 și care doreau reîntoarcerea la posturile și casele lor, cu mențiunea că *vor fi primiți pe posturile vacante doar cei care nu erau „epurabili"*;
– Comunicarea locurilor vacante din administrația județului și municipiului Cluj Ministerului Afacerilor Interne, cu scopul rezervării acestora pentru plasarea funcționarilor refugiați. Prefectul și primarul aveau obligația întocmirii unor tabele cu funcționarii care au funcționat în 1940 la administrațiile respective, specificând existența vreunui temei legal care s-ar opune la reîntoarcerea lor.

[1778] Parchetul General al Curții de Apel Cluj, Dos. 2/1945, f. 38, 39.
[1779] *Inspectoratul General Administrativ...*, Dos. 27/1945, f. 172, 192–195.

- Inițierea organelor de conducere ale Prefecturii și Primăriei Cluj în legislația românească în vigoare, în special Legea Administrativă, Legea Contabilității Publice și dispozițiile Convenției de Armistițiu.;
- Luarea oricărei alte măsuri necesare în scopul unei regulate și urgente instalări a autorității românești.[1780]

În îndeplinirea acestor sarcini, Traian Migia era rugat de Teohari Georgescu să procedeze „*cu tot tactul necesar în aceste împrejurări, ținând în permanență contactul cu reprezentanții FND din localități, cu care, în deplină armonie, veți căuta să instalați o administrație democrată, constructivă și în asentimentul populației locale*".[1781]

Vor fi însă și cazuri de cetățeni maghiari epurați care vor fi menținuți pe mai departe. Cercetând situația funcționarilor, comisia din Bihor a luat hotărârea, comunicată ministrului, de a menține încă trei luni ca diurniști pe funcționarii de cetățenie maghiară care, din diverse motive, nu s-au putut reîntoarce în țara lor. Cei epurați își păstrau posturile sine die, până când comisia lua o decizie definitivă, fiind tratați ca personal peste necesar și păstrând toate drepturile bugetare. Același lucru s-a întâmplat în județul Satu Mare, unde până și cei ce se pregăteau să plece din țară erau împiedicați de primarul orașului, Matolcsi Ludovic, rămas în funcție, care îi asigura că decretul emis de guvern privitor la părăsirea țării de către cetățenii străini va fi schimbat.[1782] Cedând presiunii grupurilor maghiare ce acționau la umbra partidelor de stânga, guvernul a continuat infuzia de elemente noi, verificate politic. Scopul urmărit a fost supradimensionarea cu personal a aparatului de stat. Pasul firesc a fost înlăturarea celor supranumerari, care s-au dovedit a fi „maniștii reacționari". Un exemplu elocvent este județul Sălaj. Noul prefect, Virgil Câmpianu, imediat după instalare a dat dispoziție să fie schimbați toți notarii și pretorii români, care urmau să fie înlocuiți cu maghiari, motivând că cei destituiți nu îmbrățișează vederile politice ale guvernului de la București. Rând pe rând, cei ce gestionaseră treburile județelor începând din toamna anului 1944, au fost eliminați.[1783]

Revenind la sarcinile inspectorului dr. Traian Migia, ele au fost îndeplinite până la data de 26 aprilie.[1784] Prezentăm mai jos procesul-verbal întocmit în urma activității sale în Municipiul Cluj.

Proces-verbal[1785]

Azi, 18 aprilie 1945

Subsemnatul Dr. Traian Migia, inspectorul general administrativ al Circ. I-a Alba-Iulia (Circ. III Cluj), în conformitate cu delegațiunea dată de domnul Ministru al Afacerilor Interne cu Nr. 868 A. din 5 Aprilie 1945, am lucrat la Primăria Municipiului Cluj în zilele 21, 22, 24, 25, în vederea încadrării serviciilor acestei Primării.

Lucrările le-am executat cu concursul dlui. Prefect al județului, Vasile Pogăceanu, de comun acord cu dl. Primar al municipiului Cluj, Tudor Bugnariu și cu membrii Comisiunei pentru încadrarea funcționarilor Municipiului Cluj, instituită de dl. primar și compusă din domnii:

Dr. Demeter Ioan, ajutor de primar;

Hărăclean Pavel, șeful Serviciului Administrativ.

Din partea sindicatului salariatului comunali:

Iuliu Szabó și Bossanyi Adalbert din partea sindicatelor,

Dan Ștefan, consilier municipal, șeful autorității industriale de primă instanță și Lengyel Samuil, ca reprezentanți ai consiliului Sindicatelor.[1786]

[1780] *Ibidem,* f. 238 (1–3).
[1781] *Ibidem,* f. 236–238.
[1782] Zainea et al., *op. cit.*, pp. 323–324.
[1783] Nicolae Mihu, *Particularități ale procesului de reinstalare a administrației și structurilor militare românești în Transilvania de Nord (1944–1945)*, Ed. Universității din Oradea, 2004, p. 26.
[1784] Lucrările privitoare la Întreprinderile comunale Cluj, Oradea și Târgu Mureș au fost preluate de subdirectorul Popescu Emilian, delegatul special al Direcțiunii Generale a Exploatărilor comunale (Telegrama Nr. 1598/5 mai 1945, *Inspectoratul General Administrativ…*, Dos. 27/1945, f. 249).
[1785] *Ibidem*, Dos. 27/1945, f. 252–254.
[1786] În 1948 președinte al Comisiei de Propuneri pentru numirea, încadrarea funcționarilor județeni și de stat a fost Munteanu Sever, iar Comisia pentru licențierea din serviciu a funcționarilor judecătorești și a salariaților comunali îl avea în frunte pe șeful de serviciu, Bere Teodor, ajutat de Tibre Vasile (şef de birou) și But Vasile, delegat sindicat (*Ibidem*, Dos. 4/1948, f. 84, 144, 147).

1. Verificarea situației funcționarilor existenți

Comisiunea a procedat la verificarea situației funcționarilor actualmente în funcție la primărie și la serviciile speciale ale acesteia. Se menționează ca atare Autoritatea Industrială de primă instanță, secția orfanală (secția tutelară), Serviciul de Ocrotire, Oficiul de încartiruire, pompierii civili etc.

Am examinat situația fiecărui funcționar în baza tabelelor prezentate la comisiune și întocmite în baza fișelor personale. Răspunderea de exactitatea acestor tabele este a persoanelor care le-au întocmit.

S-a făcut constatarea funcționarilor cu drepturi câștigate și a celor provizorii. Funcționarilor menținuți li s-a făcut echivalarea claselor și gradelor de salarizare pe care le-au avut în conformitate cu normele maghiare, stabilindu-li-se gradele și gradațiile corespunzătoare din Codul Funcționarilor Publici.

La această echivalare s-au făcut excepțiuni, cu derogare de la condițiunile generale și speciale prevăzute în Codul Funcționarilor Publici, avându-se în vedere cererea Comisiunei înaintată pe faptul că persoanele propuse s-au distins printr-o activitate publică remarcabilă și că motive excepționale justifică o echitabilă încadrare făcută prin excepția respectivă.

S-au propus de comisiune **pentru încadrare (1 caz) și pentru menținere ca diurniști a unor persoane cu cetățenia dubioasă, până la clarificarea sau dobândirea cetățeniei**. Rămâne ca aceste excepțiuni să fie ratificate printr-o lege care să admită ca șefii administrațiilor locale să poată face atari numiri sau încadrări excepționale, în cazurile motivate.

S-au încadrat persoane care în cursul anilor 1940–1944 au fost pensionate forțat de administrația maghiară, urmând a se face formele de reactivare, în conformitate cu legea în vigoare și cu o lege de excepție care ar urma să se întocmească.

Persoanele care nu au putut fi încadrate pentru că nu întrunesc condițiunile legale, dar a căror activitate este necesară sau a căror situație socială nu admite lăsarea fără nici un câștig, până atunci când vor avea posibilitatea de a se plasa într-alt loc în câmpul muncii, au fost propuse pentru menținere și plată dintr-un fond global pentru plata personalului angajat temporar (diurniști).

Situația diurniștilor se va lichida în cursul exercițiului 1945/1946, eșalonat pe cele 10 luni următoare, în așa fel ca lunar cel puțin 15 persoane (acest număr este tăiat din textul original și scris lângă „un număr corespunzător de persoane") să fie licențiate.

2. S-a procedat în locul al doilea la încadrarea personalului astfel verificat și menționat în schema de organizare a serviciilor.

Având în vedere situația excepțională în care se găsesc serviciile actuale ale Primăriei, care diferă esențial ca structură, ca funcțiuni și număr de funcționari față de organizarea românească, a fost nevoie să se facă abatere de la schema de organizare dată de Ministrul Afacerilor Interne pentru categoria I-a de Municipii, în care categorie cade și Municipiul Cluj. Abaterea a fost necesară să se facă și în sensul că în unele funcțiuni din schemă au fost încadrați funcționari cu grade superioare.

3. Rezultatul acestor operațiuni este următorul:
   - Funcționari existenți conform tabelelor examinate: 630
   - Funcționari menținuți și admiși la încadrare: 283
   - Cadrul supranumerar: 128
   - Funcționari neîncadrați și menținuți ca diurniști: 169
   - Posturi vacante conform tabelului numeric anexat: 67
   - Funcționari admiși la încadrare cu excepțiile menționate la punctul 1 de mai sus:……[1787]

Propunerile comisiei

1. Elaborarea unei legi care să îndreptățească pe șefii administrațiilor locale ca sub rezerva unei ratificări a domnului Ministru, în cazuri de excepție bine motivate, să poată numi sau încadra în funcțiune cu derogare de la normele în vigoare.
2. Pentru **funcționarii existenți care nu întrunesc condițiunile legale pentru încadrare și pentru aceia care vor fi necesari din cauza situațiilor excepționale**, Ministerul să aprobe în bugetul Primăriei fondul global corespunzător pentru angajări temporare, adică pentru menținerea diurniștilor.
3. Ministerul să aprobe, în cazuri bine motivate de situația excepțională, derogarea de la schemă în ce privește numărul și gradele superioare funcțiunii (ex. șef de secție în funcție de șef de birou).
4. Să se elaboreze un decret lege pentru echivalarea tipurilor de salarizare maghiare cu cele din Codul Funcționarilor Publici.
5. Sindicatele cer legiferarea recunoașterii stagiilor din funcțiuni particulare (în context cu propunerea de la punctul 1).

[1787] Lipsește numărul, deși este mai sus specificația că astfel de cazuri există.

6. Să se soluționeze reactivarea funcționarilor pensionați forțat în Ardealul de Nord după 30 August 1940, cu compensarea prejudiciilor suferite.
7. Schema să se completeze cu Biroul Comunal al Aprovizionării, în special la Primăria Cluj, în care această problemă este permanentă, fiind deficitar.*

În afară de acestea, din partea domnilor delegați ai Consiliului Sindicatelor Locale s-a cerut să se aducă la cunoștința domnului Ministru al Afacerilor Interne următoarele observațiuni în legătură cu Legea administrativă și Codul Funcționarilor Publici în vigoare:

1. Cu derogare de la dispozițiunile legii administrative privitoare la suspendarea activității Consiliilor Comunale, să se mențină actuala organizare a consiliilor care funcționează pe lângă Municipii și orașele de reședință, aceasta până la noua lege administrativă care este în curs de elaborare. Se propune aceasta pentru motivul că membrii consiliului au avut și atribuțiuni de conducători de servicii.

Înainte de 1938–1940 situația a fost că un regim care nu poate fi numit democratic a avut consilii alese sau, în caz mai rău, consilii numite (interimare), până când regimul democratic îndeplinește administrația locală după forme create de regimul de dictatură. Această situație este îndoit de antipatică în orașele unde sistemul consiliilor comunale este și astăzi în vigoare (Transilvania de Nord). Acestea ar trebui dizolvate, ca să trecem la formele create de regimul Antonescu. În rezumat: Sistemul actual are cadre dictatoriale și antidemocratice, până când sistemul dictatorial și semidictatorial dinainte de 1938 a avut cadre administrative democratice.

2. Codul Funcționarilor Publici nu cunoaște aptitudinile ca excepție la încadrarea serviciilor publice. Legea împiedică aceasta prin limita de vârstă și fixarea condițiunilor de studii.
3. Din partea domnilor delegați ai Consiliului se menționează că ar fi foarte rațional dacă s-ar lăsa actuala formă administrativă pe teritoriul Municipiului Cluj până la elaborarea noii legi administrative, care după informațiuni nu este numai un proiect, ci este în curs de elaborare. Aceasta este rațional, pentru că trecerea la forma de organizare în vigoare azi în restul țării reclamă cheltuieli și reclamă experiențe, ceea ce mărește cheltuielile. De asemenea, dacă legea cea nouă se va întocmi și pune în vigoare vor fi necesare alte schimbări și noi cheltuieli, ceeace nu este de dorit și rațional din nicio considerațiune.

Delegații Sindicatelor roagă Ministerul să aibă în vedere cele scrise în cele 3 puncte de mai sus, iar cele din punctul 3 să le aibă în vedere la noua organizare a serviciilor și la aplicarea acestei forme.* (Textul cuprins între * este tăiat cu creionul. Nu se știe în ce măsură aceste doleanțe ale delegaților Consiliului Sindicatelor Locale au fost aduse sau nu la cunoștința Ministerului.)

Drept pentru care am încheiat prezentul proces-verbal.

INSPECTOR GENERAL ADMINISTRATIV,
Dr. Traian Migia

Prefect,
Vasile Pogăceanu

Primar,
Tudor Bugnariu

Ajutor de primar,
Dr. Demeter Ioan

Șeful serv. Admin.,
Hărăclean Pavel

Delegații Sindicatului
salariaților comunali,
Iuliu Szabó și Bossanyi Adalbert

Delegații Sindicatelor,
Dan Ștefan
Lengyel Samuil

Similar ordinului Nr. 868 A. din 5 aprilie 1945, ordinele MAI Nr. 5.468 A. din 4 mai și Nr. 7.640 din 2 iunie 1945, mențineau în serviciu funcționarii încadrați deja, și anume cei care îndeplineau condițiile noii legi de cetățenie, cei care nu intrau în dispozițiile legii de epurare, precum și cei care prin priceperea și pregătirea lor s-au dovedit necesari instituțiilor respective.[1788] Acest ordin venea în urma ședinței Biroului Politic al CC al PCR din aceeași zi, când Teohari Georgescu declara, referindu-se la politica statului în ce privește funcționarii publici, că această politică se caracteriză prin angajarea unor „elemente cinstite", dar, ținea să accentueze ministrul, **în Ardealul de Nord au fost angajați mai mulți etnici maghiari. Nici unul nu fusese scos din funcție datorita apartenenței sale etnice, micșorarea efectivelor efectuându-se proporțional pentru fiecare etnie**. Este dat exemplul polițiștilor ardeleni. Din cei 400 de polițiști ardeleni mai rămăseseră 110, din care 30 de români și 80 de maghiari. Aceste cifre, scrie Daniel Gh. Talamba, vin să reliefeze și un alt aspect, anume discriminarea pe criterii politice. În aceste condiții PCR nu a înțeles să

[1788] *Inspectoratul General Administrativ…*, Dos. 27/1945, f. 236.

privească critic situația și dădea credit solid maghiarilor care se opuneau curentului național român, acesta din urmă considerat (prin persoana lui Iuliu Maniu) principalul adversar al comuniștilor. Realitățile din teren arată că românii au fost dezavantajați la unele numiri în funcții, afilieri în sindicate și înscrieri chiar și în PCR, constatându-se o susținută campanie împotriva lor.[1789]

La 10 iunie Traian Migia raporta telefonic MAI situația din Cluj în urma vizitei sale în județ. Lucrările erau executate în prezența aproape permanentă a prefectului și a unei Comisii instituite de prefect, fiind astfel reprezentat FND, autoritatea județeană, Sindicatul Funcționarilor de Stat, inclusiv cei județeni și Consiliul Sindicatelor Unite.

Toate operațiunile, raporta Traian Migia, s-au desfășurat „în deplină armonie și cu toată bunăvoința pentru încadrarea funcționarilor existenți, **dând preferință celor cu acte de numire dinainte de 11 octombrie 1944**, data eliberării Clujului și „**menținând pe cei angajați după această dată în limita absolută a necesității, a pregătirii și priceperii**".[1790] S-a avut în vedere, totodată (deci pe plan secund), posibilitatea absorbției unui număr cât mai mare de refugiați.

Situațiile excepționale creau dificultăți. Pentru soluționarea acestora, de comun acord cu prefectul județului, Traian Migia propune:

1. Eliberarea unei legi care să îndreptățească pe șefii administrațiilor locale ca sub rezerva unei ratificări a Ministrului, în „cazuri de excepție bine motivată" să poată numi sau încadra funcționari cu derogare de la normele în vigoare;
2. Pentru funcționarii existenți, care nu întrunesc condițiile legale pentru încadrare și pentru acei care vor fi necesari din cauza situațiilor excepționale, Ministerul să aprobe în bugetul Prefecturii fondul global corespunzător pentru angajări temporare, adică pentru menținerea diurniștilor;
3. Ministerul să aprobe, în cazuri bine motivate de situația excepțională, derogarea de la schemă în ce privește numărul și gradele superioare funcției (ex. șef de secție în funcție de șef de birou);
4. Ministerul să dea imediat ordin prefecților respectivi să procedeze la reintegrarea, respectiv restituirea comunelor și plășilor corespunzătoare anului 1940 August 30, conform legii 552 din M.O. 253 de la 1 noiembrie 1944, în vederea bunei încadrări.

   Acest ordin să se execute concomitent cu operațiunile corespunzătoare ale celorlalte Departamente și să se dea cuvenitele modificări de sarcini impuse de Convenția de Armistițiu.
5. Să se elibereze un decret lege pentru echivalarea tipurilor de salarizare maghiare cu cele din CFP;
6. Sindicatele cer legiferarea recunoașterii stagiilor de funcționare particulare;
7. Să se soluționeze reactivarea funcționarilor pensionați forțat în Ardealul de Nord după 30 August 1940 cu compensarea prejudiciilor suferite;
8. Schema să se completeze cu Biroul Județean al Aprovizionării, în special la județul Cluj, în care această problemă este permanentă, fiind deficitar.[1791]

Aceste propuneri au fost făcute de prefectul județului Cluj și de Sindicatul Funcționarilor.

La 2 iulie 1945 ministrul Teohari Georgescu trimitea prefecturilor și primarilor din Ardealul de Nord telegrama fulger cu nr. 13.702, din care citim: „*Funcționarii administrațiilor de stat și locali din Nordul Ardealului refugiați cu armatele germane și maghiare <u>nu vor fi primiți în serviciu</u>. Dintre funcționarii fostului regim maghiar nu <u>vor fi preluați decât cei găsiți în funcțiune la data de 6 martie</u> (1945), când a fost instalată administrația românească și care vor fi confirmați de minister. Toți funcționarii fostului regim ce nu intră în dispozițiunile prezentului ordin vor fi licențiați din serviciu imediat. Raportați de executare.*"[1792] Data de 6 iulie va fi înlocuită cu data de 2 iulie, data emiterii ordinului.[1793]

1789 Talamba, „Minoritățile naționale...", *loc. cit.*
1790 *Inspectoratul General Administrativ…*, Dos. 27/1945, f. 244.
1791 *Ibidem*, f. 244–245.
1792 *Ibidem*, f. 205.
1793 *Ibidem*, f. 212.

Județele Năsăud, Maramureș, Turda au raportat că nu au funcționari care să intre în prevederile acestui ordin.[1794]

La 6 iulie 1945 Inspectoratul General Administrativ Circ. III Cluj anunța MAI că, în baza ordinului telegrafic Nr. 13.702/1945 și cu referire la ordinele de delegație Nr. 868 A. din 5 aprilie, 5.468 A. din 4 mai și 7.640 A. din 2 iunie 1945, a terminat lucrările de încadrare și organizare a serviciilor la prefecturile și primăriile orașelor din Circumscripția III Cluj, la data de 30 iunie 1945.[1795] „*În această situație,* scria Traian Migia, *nu mai am posibilitatea de a face eu însumi verificarea și eliminarea funcționarilor refugiați cu armatele germane și maghiare sau a celor care nu au fost în funcțiune la 6 Martie 1945. Rămâne deci ca acest ordin să fie executat de domnii prefecți și primari sau la Minister, când se prezintă lucrările întocmite de mine. În acest sens am dat ordin prefecturilor și primăriilor din Circumscripție*”.[1796]

O zi mai târziu, telegrama Nr. 1183 a MAI din 7 iulie 1945 comunica ordinul telegrafic nr. 15.577 din 5 iulie 1945 dat de ministrul Teohari Georgescu prefecților și primarilor orașelor reședință și nereședință din Ardealul de Nord: „*Din lucrările de încadrare a funcționarilor administrativi din Nordul Ardealului am constatat că la toate unitățile administrative și în special la primăriile din orașe există un număr prea mare de funcționari, cu mult peste nevoile reale ale serviciului. Într-un regim cu adevărat democratic serviciile trebuiesc organizate cu un număr cât mai redus de funcționari, pentru a evita ca populația să fie obligată a contribui la plata unor funcționari inutili serviciului. Serviciilor trebuie să li se dea o astfel de organizare interioară, încât cu un număr minim de funcționari să se obțină un randament cât mai mare. Din acest motiv și pentru a degreva statul și administrațiile locale de sarcini cărora nu le pot face față, adică prin aceasta și o ușurare pentru populația țării, veți lua măsuri ca pe ziua de 31 iulie să fie licențiat întregul personal diurnist. De asemenea* ***veți licenția, tot pe ziua de 31 iulie a.c. între (dintre) funcționarii găsiți în serviciu la data de 6 martie a.c. pe acei ce se încadrează în dispozițiunile legii pentru purificarea administrațiilor publice și pe acei ce au fost încadrați în schema de organizare și au rămas supranumerari*** *(s.n.). Domnii prefecți și primari rămân personal responsabili de executarea strictă a prezentului ordin. La data de 31 iulie veți raporta Ministerului numărul din ambele categorii licențiați din serviciu, arătând totodată dacă funcționarii rămași coincid exact cu schema de organizare.*”[1797]

ADEVERINȚĂ 769

Telegrama Nr. .... din ....
s'a primit în ziua de ...., ora ..... m. ..
Semnătura primitorului, ...

TELEGRAMĂ

Nr.

FUNCTZIONARI GASITZI IN SERVICIU LA DATA DE 6 MARTIE A C PE ACEI CE SE INCADREAZA IN DISPOZITZIUNILELEGII PENTRU PURIFICAREA ADMINISTRATZIILOR PUBLICE SI PE ACEI CE AU FOST INCADRATZI IN SCHEMA DE ORGANIZARE SI AU RAMAS SAUPRA NUMERAI STOP DOMNII PREFECTZI SI PRIMARI RAMAN PERSONAL RESPONSABILI DE EXECUTAREA STRICTA A PREZENTULUI ORDIN STOP LA DATA DE 31 IULIE A C VETZI RAPORTA MINISTERULUI NUMARUL DIN AMBELE CATEGORII LICENTZIATZI DIN SERVICIU ARATAND TOTODATA DAC A FUNCTZIONARI RAMASI COINCID EXACT CU SCHEMA DE ORGANIZARE STOP

P MINISTRUL AFACERILOR INTERNE DR V RUSSU 15577/5 7 1945 ++

p. Conformitate,

Telegrama MAI Nr. 15577/7 iulie 1945

[1794] *Ibidem*, f. 213–214,
[1795] „Telegrama Nr. 391/4 iulie 1945”, în *Inspectoratul General Administrativ…*, Dos. 27/1945, f. 250.
[1796] *Ibidem*, f. 221.
[1797] *Ibidem*, Dos. 27/1945, f.199–201.

Această telegramă a fost urmată de alta (Nr. 16.072/14.07.1945), fulger, la 14 iulie, prin care se aducea la cunoștința prefecturilor de județ și primăriilor municipiilor orașelor reședință și nereședință din Ardealul de Nord ordinul telegrafic Nr. 16.872 din aceeași zi al ministrului Teohari Georgescu. Cu această ocazie prefecții și primarii au fost înștiințați că funcționarii administrativi care s-au retras odată cu armatele germane sau maghiare și s-au întors mai târziu până la data primirii ordinului 13.702/1945 și care *„dau dovada că retragerea au făcut-o în executarea unui ordin superior și nu din motivul că erau animați de sentimente antidemocratice, pot fi reținuți și încadrați în funcții după o prealabilă și serioasă verificare din partea prefectului pentru prefectură, comune rurale și urbane nereședință și a primarului pentru municipii și orașe reședință. Domnii prefecți și primari de municipii și orașe reședință rămân personal responsabili de acești funcționari și în cazul că se va constata că au propus pentru reținere elemente hitleriste, fasciste, legionare sau horthyste, vor atrage consecințe*".[1798] *„Executarea unui ordin superior*" era un pretext suficient de bun pentru a se minimiza aportul funcționarilor administrativi la evenimentele din perioada anterioară. Era, prin urmare, binevenit exact acel gen de funcționari care au dovedit că, indiferent de circumstanțe, sunt pregătiți să execute ordinele superiorilor, indiferent de implicații. Mai mult, acești funcționari se presupunea că vor da dovadă și de un sentiment de recunoștință pentru noul regim, care i-a reprimit în vechile funcții.

Orașul Sighet, spre exemplu, dorea menținerea în funcție a doi șefi de serviciu plecați cu armatele maghiaro-germane, motiv pentru care a dus tratative cu MAI pentru menținerea acestora. Municipiul Oradea avea funcționari de toate categoriile: funcționari retrași odată cu aceste armate, neprimiți în serviciu, dar și funcționari plecați cu armatele amintite, întorși și menținuți în serviciu, *„făcând dovada că retragerea n-au făcut-o fiind animați de sentimente antidemocratice, ci forțați fiind de împrejurări.*"[1799] Încă o dată se evidențiază absența unei responsabilități individuale, care dispare în marea unei responsabilități colective, sub presiunea unor „*împrejurări*".

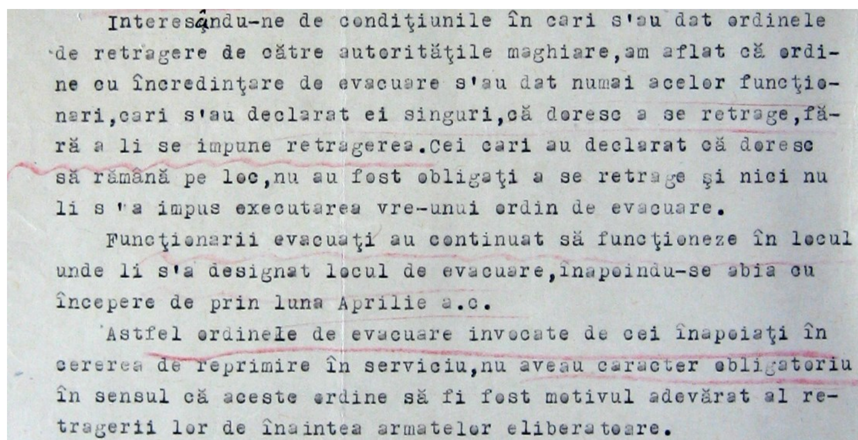
O specificație importantă referitoare la ordinul 6.072 din 14 iulie (prin care s-a dispus ca funcționarii administrativi din Nordul Ardealului, care s-au retras cu armatele germano-maghiare pot fi reprimiți dacă s-au înapoiat până cel târziu la data primirii ordinului MAI Nr. 13.703/1945 și fac dovada că retragerea au făcut-o în executarea unui ordin superior și nu animați de sentimente antidemocratice)[1800] o face prefectul județului Sălaj, dr. Virgil Câmpianu: *„Interesându-ne de condițiunile în care s-au dat ordinele de retragere de către autoritățile maghiare, am aflat că ordinele cu încredințare de evacuare s-au dat numai acelor funcționari care s-au declarat ei singuri că doresc a se retrage, fără a li se impune retragerea. Cei care au declarat că doresc să rămână pe loc nu au fost obligați a se retrage și nici nu li s-a impus executarea vreunui ordin de evacuare. Funcționarii evacuați au continuat să funcționeze în locul unde li s-a designat locul de evacuare, înapoindu-se abia cu începere de prin aprilie a.c. Astfel că ordinele de evacuare invocate de cei înapoiați în cererea de reprimire în serviciu, nu aveau caracter obligatoriu, în sensul că aceste ordine să fi fost motivul adevărat al retragerii lor de înaintea armatelor eliberatoare.*"[1801] Mai mult, în județul Sălaj evacuarea populației nu a fost executată de administrația maghiară, județul fiind eliberat cu o săptămână înaintea termenului programat pentru începerea evacuării populației, deci un motiv în plus care întărește dovada faptului că evacuarea nu a avut un caracter obligatoriu.

[1798] *Ibidem*, Dos. 27/1945, f. 202.

[1799] Oradea, 14 august 1945, *Inspectoratul General Administrativ…*, Dos. 27/1945, f. 215, 216.

[1800] La 29 martie 1945 prefectura județului Sălaj, anunțând formarea comisiei de epurare, cu misiunea de a curăța aparatul de stat, comerțul și industria de elementele a căror atitudine în trecut sau în prezent a fost antidemocratică, antisocială sau fascistă, a ținut să detalieze sensul acestor noțiuni: „sub antidemocratism se înțelege, în general, orice atitudine ori faptă îndreptată contra intereselor politice sau economice ale maselor mari muncitoare"; sub fascism sau profascism se înțelege orice atitudine sau faptă bazată pe diferențe rasiale sau religioase a cărei comitere a avut ca rezultat lezare de drepturi individuale, insultă personală etc"; purtare antisocială au avut toți acei comercianți sau industriași, care și-au însușit din materialul destinat a fi împărțit populației, îmbogățindu-se prin vinderea acestuia (*Gazeta Oficială a județului Sălaj*, 1945, Nr. 6, p. 32, *apud* Zainea et al., *op. cit.*, pp. 318–319).

[1801] *Inspectoratul General Administrativ…*, Dos. 27/1945, f. 242.

Interesându-ne de condiţiunile în cari s'au dat ordinele de retragere de către autorităţile maghiare,am aflat că ordine cu încredinţare de evacuare s'au dat numai acelor funcţionari,cari s'au declarat ei singuri,că doresc a se retrage,fără a li se impune retragerea.Cei cari au declarat că doresc să rămână pe loc,nu au fost obligaţi a se retrage şi nici nu li s'a impus executarea vre-unui ordin de evacuare.

Funcţionarii evacuaţi au continuat să funcţioneze în locul unde li s'a designat locul de evacuare,înapoindu-se abia cu începere de prin luna Aprilie a.c.

Astfel ordinele de evacuare invocate de cei înapoiaţi în cererea de reprimire în serviciu,nu aveau caracter obligatoriu în sensul că aceste ordine să fi fost motivul adevărat al retragerii lor de înaintea armatelor eliberatoare.

Inspectoratul General Administrativ…, Dos. 27/1945, f. 242

Funcționarii evacuați în condițiile arătate, după revenirea lor, la cerere, au obținut certificate cu dată recentă de la autoritățile comunale, în care se afirma că persoanele în cauză sunt cetățeni români. Activitatea acestora după retragere și până la înapoiere nu se putea cerceta. Se pune astfel problema dacă ordinele de evacuare date de autoritățile maghiare în aceste condiții trebuie considerate sau nu obligatorii pentru funcționari, precum și dacă certificatele de naționalitate obținute de cei în cauză, după înapoiere, trebuiesc sau nu considerate ca fiind valabile.[1802]

Alte surse arată o cu totul altă față a acestui prefect, filomaghiară, care, imediat după instalare ar fi dat dispoziții pentru schimbarea notarilor și pretorilor români cu alții de etnie maghiară, „*pe motiv că cei destituiți nu sunt în vederile politice ale guvernului de la București*”.[1803]

La 2 august 1945 Primăria Municipiului Cluj a raportat situația funcționarilor cerută de ordinul nr. 15.577 din 5 iulie. Redăm în rândurile următoare raportul trimis către MAI, Direcția Administrației de Stat, sub semnătura primarului Gheorghe Chiciudean și a secretarului, dr. Ioan Stoica:

„În conformitate cu ordinul Dvs. Telegrafic… avem onoarea a raporta cele ce urmează:

1. Cu deciziunea noastră Nr. 14.314/1945 s-au licențiat din serviciu pe data de 31 Iulie a.c. un număr de 187 funcționari diurniști. Dintre aceștia s-au propus la încadrare în posturi vacante în buget un număr de 38 diurniști, asupra cărora prin ordinul dvs. Nr. 18.046 A. din 24 iulie 1945 s-a dispus a se menține în situația avută anterior, până la noi dispozițiuni.
2. Cu deciziunea noastră Nr. 14.402 din 12 iulie 1945, s-au licențiat din serviciu pe data de 1 Aprilie a.c., funcționarii din cadrul supranumerar plecați cu armatele germană și maghiară, un număr de 87 persoane, dintre care 31 erau oameni de serviciu[1804] (Anexa 14). Alți 14 funcționari din cadrul supranumerar, prezenți la serviciu, au fost propuși la transferare pe loc în cadrul ordinar (posturi vacante). Asupra lor, din ordinul Dvs. Nr. 18.044 A. din 24 Iulie a.c., s-a dispus în sensul de a fi menținuți de asemenea în situația anterioară, până la noi dispozițiuni.
3. În ce privește funcționarii bugetari din cadrul ordinar și supranumerar care se încadrează în dispozițiunile legii pentru purificarea administrațiilor publice, Comisiunea de Epurație neterminându-și lucrările, nu am putut aduce până în prezent deciziunea cuvenită. Asupra acestora vom raporta de îndată ce vom avea rezultatul lucrărilor acestei Comisiuni.
4. Dintre funcționarii care sub era maghiară au fost în serviciul Primăriei Municipiului Cluj și reîntorcându-se după 6 Martie a.c. au cerut reprimirea în serviciu, s-au respins un număr de 21 foști funcționari, acceptându-se în prezent numai două cazuri (Târnăveanu Ioan și Szilagyi Dezideriu) care au fost înaintate cu raport detaliat ca să binevoiți a examina situația și a decide.

[1802] *Ibidem*, *loc. cit.*

[1803] Vezi „Trecut dubios, garanție morală zero”, http://www.partidulcivicmaghiar.com/Articol.asp?ID=206, accesat la 10.09.2016.

[1804] *Inspectoratul General Administrativ…*, Dos. 27/1946, f. 396–398.

5. Funcționarii rămași în serviciu coincid cu schema de organizare, având în prezent următoarea situație:
   a. Posturi disponibile conform schemei de organizare și conform statutului de personal anexă la buget: 434;
   b. Posturi ocupate de funcționarii prezenți inclusiv funcționarii din cadrul supranumerar și cei propuși la încadrare: 419;
   c. Posturi de specialitate vacante în buget: 15."[1805]

În ziua următoare, 3 august, prefectul județului Someș de la acea vreme, Valentin Bude, raporta Inspectoratului General că, în baza ordinului Nr. 942 din 19 iulie 1942 și Nr. 706 din 6 aprilie 1945, n-au fost reprimiți sau încadrați funcționari dintre cei refugiați cu armatele germano-maghiare sau dintre cei care la 6 martie nu se mai aflau în funcție, așa încât nu s-a pus problema ca aceștia să fie reprimiți în serviciu. Dintre cei refugiați nu s-a întors, până la acea dată, niciunul pentru a solicita reprimirea în condițiile ordinului MAI Nr. 16.872 din 14 iulie (sau Nr. 6.092 A. din 14 iulie 1945).[1806] Situația era similară în orașele Zalău, Bistrița și Turda,[1807] precum și în județul Mureș[1808] unde cei refugiați nu s-au mai întors.[1809] În orașul Dej funcționarii fostului regim maghiar aflați la data întocmirii raportului, 20 iulie, în funcție au servit la această autoritate și înainte de 6 martie 1945. Funcționarii civili care să se fi refugiat dinaintea armatelor eliberatoare nu erau în acest oraș. În schimb erau 3 funcționari care au fost concentrați în fosta armată maghiară cu mult înainte de intrarea armatei eliberatoare, aceștia neputând fi considerați refugiați odată cu armatele maghiaro-germane.[1810] O situație diferită o avea orașul Oradea, care, conform tabelului întocmit de primarul Ványai Carol, avea la 3 august 35 de funcționari refugiați cu armatele de ocupație și care nu se mai găseau în serviciu la data de 6 martie 1945, nefiind primiți în serviciu. Dintre aceștia 5 erau militari. Pe de altă parte, aceeași primărie avea 8 funcționari refugiați, care deși nu se găseau în funcție la 6 martie 1945 au fost reprimiți în funcție, dintre care 3 erau militari.[1811]

Revenind la Cluj, lista cu funcționarii publici ai Primăriei Cluj propuși de Comisia mixtă de încadrare, prezidată de Traian Migia, aprobată parțial de MAI în luna mai 1945, cuprinde funcționarii care au fost încadrați începând cu 1 aprilie, aproape toți fiind maghiari.[1812] (Anexa 15) A urmat blocarea posturilor până în octombrie 1945, după care s-a aprobat deblocarea posturilor vacante în bugetul Primăriei clujene. Cu această ocazie, Traian Migia scria în ianuarie 1946 Ministerului că prin completarea vacanțelor este cazul să se stabilească o proporție dreaptă între numărul funcționarilor români și maghiari, „ceea ce este în interesul bunului mers al administrației comunale".[1813]

Diferit de ceea ce am putut citi din documentele vremii aflate în arhivele Inspectoratului General Administrativ Circ. A III-a Cluj, documentele maghiare descriu o cu totul altă situație: „*coaliția guvernamentală de stânga ajunsă la putere la începutul lunii martie 1945 a hotărât demiterea funcționarilor publici din noua administrație constituită în noiembrie 1944. În pofida faptului că au existat multe promisiuni publice referitoare la rămânerea pe loc a personalului numit mai devreme de FND după «re-anexarea» Transilvaniei de Nord, și acest lucru a rămas doar un angajament fără conținut. Cu toate că în fruntea a trei județe din Secuime (Trei Scaune, Odorhei și Ciuc) stăteau în continuare prefecți maghiari (secui), în cazul celorlalte județe conducerea s-a schimbat treptat. În locul foștilor angajați din administrație însă*

1805 *Ibidem*, Dos. 27/1945, f. 218.
1806 *Ibidem*, f. 222.
1807 *Ibidem*, f. 223, 224, 227.
1808 *Ibidem*, f. 230.
1809 Neîntoarcerea funcționarilor maghiari la vechile posturi nu este lipsită de temei. În 1940, consilierul comandantului militar Vida Gyula, dr. István Mihály, a comunicat personal „funcționarilor români ai Primăriei ordinul generalului Vida, în sensul că nu mai au ce căuta la serviciu", spunând astfel: „De mâine înainte să nu mai văd nici un valah pe aici, din ordinul generalului Vida". Românii au fost alungați astfel din serviciu, „puși pe drumuri și forțați să-și caute o altă țară". Dr. Emil Sabău, de exemplu, deși era funcționar superior al Primăriei Târgu Mureș, a fost arestat de patru ori și apoi concediat din serviciu (*Istoria României. Transilvania*, p. 1461).
1810 *Inspectoratul General Administrativ…*, Dos. 27/1945, f. 225.
1811 *Ibidem,* Dos. 27/1945, f. 233, 234.
1812 *Ibidem,* Dos. 8/1945, f. 130–133.
1813 *Ibidem,* Dos. 27/1946, f. 246.

nu erau puși localnici, ci – la fel cum s-a întâmplat și în 1919 – au fost aduși regățeni. Așadar, colonizarea Transilvaniei a continuat și pe această cale."[1814]

Verificarea și încadrarea funcționarilor Primăriei Municipiului Cluj în intervalul octombrie–decembrie 1945

Încadrarea în Codul Funcționarilor Publici

Această operațiune, scria Traian Migia la 23 octombrie 1945, s-a impus pentru preluarea funcționarilor existenți în administrațiile locale din Ardealul de Nord, cu ocazia extinderii legislației românești. Operațiunile efectuate de Inspectoratul General Administrativ Circ. III-a Cluj în cursul lunilor aprilie–iunie 1945, conform delegației MAI, au avut ca scop:

- organizarea serviciilor administrației locale după schema tip a MAI;
- stabilirea locurilor vacante ce pot fi ocupate cu funcționari refugiați în 1940;
- propuneri pentru încadrarea funcționarilor preluați;
- în urma propunerilor făcute de Comisia mixtă de încadrare, MAI a aprobat în principiu lucrările administrației locale, indicând pentru fiecare funcționar gradul și gradația unde urmează să fie încadrat (deși la unele autorități deciziile de încadrare s-au dat în bloc).

Verificarea funcționarilor se întemeia pe referatul șefului serviciului administrativ și se făcea prin *Comisia pentru propuneri de numiri și încadrări*, organul legal pentru avizarea legalității actului de numire, încadrare, avansare etc. care urma să se dea de șeful administrației.

Nu se poate da decizie de încadrare a funcționarilor retrași odată cu armatele germane și maghiare (în spiritul Ord. telegrafic MAI Nr. 16072/1945), numai după obținerea aprobării prealabile de la MAI, în conformitate cu art. 3 din Dec. nr. 6100/1945, aceasta pentru motivul că situația acestora nu a fost verificată de Comisia Mixtă de încadrare prezidată de Traian Migia. Tot așa s-a procedat și cu cei omiși de la încadrare.

După încadrarea în una din grupurile și tipurile de salarizare prevăzute în tabelele anexate CFP și aprobarea de către MAI a regulamentului de organizare a serviciilor (schema), se va proceda la încadrarea în funcțiile din schemă. Bineînțeles, scria Traian Migia, că în aceste operațiuni se vor încadra și funcționarii refugiați și retransferați de MAI.[1815]

În ședința Consiliului Politic al Județului Cluj din 10 decembrie 1945, prefectul Vasile Pogăceanu a înștiințat Consiliul de ordinul telegrafic al MAI, nr. 45.932 din aceeași zi, potrivit căruia trebuie aplicată Legea de purificare a aparatului administrativ „*cu hotărâre riguroasă și continuitate până la complecta înlăturare a tuturor elementelor reacționare și anti-democratice, acesta ca unul din dezideratele categorice exprimate de masele populare la 6 Martie 1945, operațiunea constituind una din piesele de bază ale actualului Guvern de largă concentrare democratică*". Până aici suna bine pentru românii nedreptățiți. Prefectul însă a continuat, declarând că în județul Cluj nu sunt probleme, deoarece epurația aparatului administrativ a fost făcută în timp util, și anume: pentru funcționarii proveniți de la fostul Stat Maghiar sau din cadrul administrației autonome a județului, epurația a fost făcută în sensul că „*nimeni nu a fost primit ca funcționar în administrația județeană până nu a trecut prin Comisiunea de Epurare* ***constituită în acel timp*** *(s.n.)*", formată, după cum ne amintim, în timpul administrației sovietice. În ce privește funcționarii refugiați și reîntorși în Ardealul de Nord, aceștia toți au fost supuși epurării, „*în administrațiile unde au funcționat în timpul refugiului*".

Verificarea funcționarilor comunali

Inspectoratul General Administrativ Circ. III Cluj solicita, la 16 noiembrie 1945, revizuirea și verificarea numirilor și încadrărilor funcționarilor comunelor rurale. Ordinul a fost reînnoit la 16 februarie 1946 (ordinul Nr. 4845) Prefecturii Cluj. Funcționarii urmau să treacă prin două verificări: prima trebuia făcută de pretori, iar a doua de Comisia pentru propuneri de numiri, înaintări și transferări de pe lângă Prefectura

---

[1814] *Autonomiști…*, p. 89; vezi și *Minorități… Maghiarii…*(1945–1955), pp. 313–316.
[1815] *Inspectoratul General Administrativ…*, Dos. 27/1945, f.190–193.

județului. După această a doua verificare, actele erau restituite primăriilor și Prefecturii, cu observațiile făcute de Comisie. Primăriile luau apoi măsurile pentru încadrarea personalului, conform Codului funcționarilor publici. Prefecturile aveau obligația să predea situația Inspectoratului General Administrativ. Tot acest proces, la care se adăuga timpul necesar funcționarilor pentru procurarea actelor, necesita câteva luni. Au fost încadrați funcționari îndepărtați sau pensionați forțat de regimurile anterioare, calculându-se timpul respectiv ca stagiu pentru grade și gradații. Funcționarii care nu puteau fi menținuți și încadrați, dar pentru motive excepționale (neclarificarea cetățeniei, de exemplu) nu puteau fi lăsați fără sursă de venit, au fost menținuți ca diurniști/temporari. [1816]

Ca urmare a politicii guvernului de la București, care s-a declarat pentru menținerea unor foști funcționari din perioada Dictatului, s-a creat în acest teritoriu o situație excepțională, care a generat probleme majore nu doar în orașul Cluj, ci tuturor administrațiilor locale din Transilvania de Nord. Trecând peste conflictele etnice din cadrul administrației, funcționarii menținuți din vechea administrație maghiară nu cunoșteau limba română, legislația românească și normele după care trebuia condusă administrația locală în noul regim românesc, fiindu-le astfel imposibil să facă față solicitărilor postului, de unde a rezultat o stare de nemulțumire generală. Pentru reglementarea situației s-au organizat cursuri și conferințe, în baza art. 42 din Codul Funcționarilor Publici, care prevedea ca fiecare administrație să organizeze conferințe pentru pregătirea profesională a funcționarilor. În legătură cu această prevedere, cu ocazia încadrării funcționarilor de la Prefectura și Primăria Turda, Traian Migia a constatat, într-un raport din 9 iunie 1945, că funcționarii preluați de la fosta administrație maghiară nu cunoșteau legislația și normele după care trebuia condusă administrația locală, în noul regim românesc. În acest caz s-a impus organizarea unor conferințe săptămânale în cadrul cărora să fie aduși funcționari din județele care n-au fost sub ocupație maghiară pentru a-i iniția pe colegii lor în metoda de lucru a legiuirilor românești în vigoare.[1817] Situația era similară în tot teritoriul eliberat. Cu tot efortul, rezultatele au întârziat. Într-un raport al Inspectoratului General Administrativ Circ. III Cluj, din 27 aprilie 1946, citim: *„În vederea perfecționării în cunoștințele profesionale necesare a funcționarilor preluați de la fosta administrație maghiară, am recomandat Prefecturilor și Primăriilor din teritoriul eliberat [...], organizarea unor conferințe săptămânale de instruire [...] Funcționarii preluați de la fosta administrație maghiară au avut posibilitatea să-și însușească în cadrul acestor conferințe și limba oficială a Statului, iar unele unități au mai organizat din inițiativă proprie și unele cursuri de limba română.*"[1818] Cu toate acestea, Traian Migia îi sugera ministrului de interne în cadrul amintitului raport, să binevoiască a da acestor conferințe și cursuri, printr-un ordin circular, un caracter general și obligatoriu, dovadă că rezultatele n-au fost cele scontate.

III.3.4.5. Remunerarea funcționarilor publici

Remunerarea este una dintre principalele condiții de angajare în cadrul funcției publice. Majoritatea strategiilor de retribuire se concentrează asupra faptului că remunerarea este un factor de motivare care influențează performanțele și servește la recrutarea, menținerea în același post și motivarea personalului angajat. Totodată, remunerarea este considerată o compensație directă obținută de o persoană pentru eforturile și performanțele atinse în îndeplinirea îndatoririlor profesionale. Remunerarea este și un factor de garantare a imparțialității și neutralității funcționarilor. De asemenea, prin nivelul de remunerare ar trebui să fie asigurate condițiile materiale de viață și un trai decent. Statul trebuie să acopere în mod corect nevoile funcționarilor activi sau pensionați. Cu toate acestea, remunerarea funcționarilor publici a fost în mod constant o problemă.

În perioada interbelică retribuțiile funcționarilor publici erau inegale și insuficiente. Funcționarii Ministerelor de Justiție și Lucrări publice, spre exemplu, aveau salarii excepționale. Numărul total al tipurilor de salarizare a funcționarilor publici era de 1835, fiecare Minister, administrație sau casă autonomă având

[1816] *Ibidem*, f. 159, 172.
[1817] *Ibidem,* Dos. 2 I/1946, p. 68.
[1818] *Ibidem*, p. 66.

propriul sistem de remunerare. Drept urmare, nemulțumirea era generală în rândul funcționarilor publici, în toate congresele și adunările funcționărești fiind prezentă doleanța eternă, chestiunea salarizărilor și armonizarea salariilor.[1819]

În primele luni după lovitura de stat, situația funcționarilor a fost și mai dificilă. Citându-l pe Miron Constantinescu, funcționarii publici erau categoria socială cea mai mizerabil salarizată dintre toate. În timp ce muncitorii și funcționarii particulari, organizați în sindicate, au obținut sporuri și salarii majorate, plata dublă a orelor suplimentare, ajutoare de iarnă, ajutoare pentru copii și alte revendicări specifice, majoritatea funcționarilor publici au rămas până la finalul anului 1944 cu aceleași salarii cuprinse între 6–16.000 lei, în condițiile în care prețurile pe piața neagră au atins: 130–150 lei un ou, 3.800–4.000 lei kg. de unt. Un funcționar public căsătorit, cu unul sau doi copii, așadar o familie de patru persoane, trebuia să se întrețină cu 10–16.000 lei, în condițiile în care chiria pentru o locuință modestă costa lunar 15–20.000 lei, iar hrana minimum 30.000. La acestea se adaugă articolele de îmbrăcăminte, taxele școlare, cărțile didactice (cu prețuri ce variază între 700–1.000 lei exemplarul) ș.a.

Pentru îmbunătățirea situației, după modelul muncitorimii și a funcționarilor particulari, funcționarii publici și-au înființat un sindicat, care a obținut majorarea salariilor acestor funcționari, începând cu data de 1 decembrie 1944, astfel încât salariul de 6.000 s-a majorat la 14.200, iar cel de 16.000 la 19.550. Cu toate acestea, unii funcționari au rămas în continuare cu un „salariu de foamete", în timp ce diurniștii riscau să-și piardă locul de muncă. Soluția înaintată de Miron Constantinescu pentru rezolvarea problemelor, inclusiv pentru economia bugetară, nu era eliminarea în masă a diurniștilor – cum a urmărit fostul ministru de Interne, gen. Aurel Aldea –, ci confiscarea averii criminalilor de război și impunerea la 90% a averilor îmbogățiților de război.[1820]

Câteva luni mai târziu, la 6 martie 1945, salariile funcționarilor erau stabilite între 40–160.000 lei, în condițiile în care prețurile pieței libere erau acestea: cartofi: 120–150 lei/kg; fasole uscată: 110–100 lei/kg; mere și pere: 250–1.000 lei/kg, carne de miel: 1.650–2.200 lei/kg., carne de bovine, porcine, cal: 800–1.000 lei/kg. Articole de îmbrăcăminte: o cămașă: 10–12.000 lei; o pereche de pantofi: 25–30.000 lei.[1821]

În Transilvania de Nord, dificultățile economice au dus și la o salarizare proastă a funcționarilor publici, indiferent de apartenența etnică. Pentru perioada septembrie 1944-martie 1945, acestia nu primiseră nici 60% din retribuțiile lor, iar pensionarii nimic (cu excepția unui ajutor care nu corespundea nici măcar cu salariul pe o lună). Situația se va deteriora și mai mult în anii următori. În 1947 s-a încercat rezolvarea acestor probleme prin stabilizarea monetară, însă măsurile nu au avut efectele scontate. Documentele vin să ateste faptul ca plata funcționarilor întârzia, iar starea lor de spirit se caracteriza prin *neîncredere în măsurile economice și prin nemulțumiri față de autoritățile centrale.* Față de alte categorii sociale, funcționarii publici rămăseseră tot cu un nivel scăzut de trai, iar noile grile de salarizare făceau diferențieri între funcționarii din sectorul de stat și cel privat.[1822]

III.3.4.6. Disciplina prin purificare a funcționarilor publici și ecourile în presa vremii

„Orice s-ar întâmpla, sufletul acestei nații nu-l mai pot câștiga."
C. Arsenie

Începând cu legea pentru unificarea administrației din 1925 și apoi sub legiuirile în materie care au urmat legii amintite, aparatul de Stat de toate gradele și categoriile, dar în special aparatul administrativ, a fost mereu *purificat* sub diferite forme și pretexte, precum: încadrări, reîncadrări, economii bugetare,

[1819] Exemplificând, un începător absolvent al școlii politehnice, numit inginer stagiar la Ministerul Lucrărilor Publice, primea în 1938 un salariu lunar de 6.500 lei, iar dacă reușea să fie numit la CFR primea în schimb 13.900. În același timp erau funcționari superiori, licențiați în drept, cu o vechime de peste 20 de ani, care abia aveau un salariu de 4000 (Oniga Ștefan, „Considerațiuni generale asupra simplificării aparatului de stat", în *Ardealul Administrativ*, Anul II, Nr. 2, februarie 1938, pp. 22–23).
[1820] Miron Constantinescu, „Salariile funcționarilor publici", în *Scânteia*, Anul I, Nr. 90, 20 decembrie 1944, p. 1.
[1821] „Marea jale a economiei", în *Dreptatea*, Nr. 17, 23 februarie 1946, p. 2.
[1822] Talamba, „Minoritățile naționale...", *loc. cit.*

simplificări, cadre disponibile și auxiliare, simplificări birocratice etc. Aceste sisteme n-au urmărit în fond decât continua transformare a aparatului funcționăresc. „*Sub regimul dictaturilor din cei 5 ani din urmă*, declara în 1946 Ilie D. Sabău, subprefect la Inspectoratul General Administrativ Circumscripția IX Sibiu, *aparatul nostru de Stat, osatura serviciilor de interes obștesc, a suferit transformări mai radicale. S-au făcut multe și neiertate abuzuri în conducerea Statului nostru, contra intereselor poporului și ale funcționarilor publici...*”[1823] Codul funcționarilor publici – un fel de constituție a corpului funcționăresc – a fost călcat cu ușurință culpabilă, sfidându-se astfel și drepturile vitale ale salariaților publici consfințite în el. Au intervenit legi speciale care au nesocotit, au anulat sau au redus vechimea funcționarilor, pentru a se putea numi și avansa apoi – cu călcarea celor mai elementare simțăminte de dreptate – protejații regimului, în majoritate elemente fără pregătire profesională. După venirea comuniștilor la putere situația a fost, după cum am văzut și vom mai vedea, chiar mai gravă.

În totală disonanță cu declarațiile ministrului de interne Teohari Georgescu, potrivit cărora guvernul nu era preocupat de apartenența politică a funcționarilor,[1824] funcționarii publici au fost încadrați în partidul comunist prin presiuni și vexațiuni. Practica n-a fost o inovație în domeniu. După desființarea partidelor politice, Carol II a introdus partidul unic – la început Frontul Renașterii Naționale, apoi Partidul Națiunii –, cu înscrierea obligatorie a funcționarilor de stat. Înregimentarea tineretului și chiar a copiilor se făcuse deja înaintea instaurării noului regim prin înființarea Străjii Țării, în care toți elevii erau înscriși în mod obligatoriu.[1825]

Funcționarii au avut, probabil, cel mai dificil regim, fiind cei mai expuși inflației, scumpirilor, lipsurilor și privațiunilor. Datorită salariilor mici, funcționarii se alăturau categoriilor nemulțumite de regimul comunist. Împotriva lor s-a folosit în primul rând amenințarea cu epurarea. Prin poziția pe care unii dintre ei au avut-o ca simple piese în aparatul birocratic, puteau fi acum acuzați prin extensie și interpretarea largă a textului legislativ, că au slujit regimul de dictatură militară, consecințele fiind pe măsură. Apoi funcționarii publici aveau nevoie la angajare de un certificat de drepturi publice și politice eliberat de Primărie, iar unele primării refuzau eliberarea acestor certificate.[1826] Mai mult, unii prefecți din Ardeal terorizau funcționarii din administrația județeană, pretinzând ca să se înscrie în partidele politice care alcătuiesc FND, interzicând înscrierea lor în celelalte partide democratice.[1827]

Cei care refuzau să se încadreze în FND erau chemați la **Comisia de epurație** care le cerea dovada că nu au fost legionari. Cum singura probă luată în considerare era cazierul Siguranței, s-a ajuns la falsificarea de către comuniști a acestor caziere pentru cei refractari.[1828] Comisiile de epurare instituite pentru funcționarii publici apelau prin intermediul presei la populație, în scopul obținerii de informații care să incrimineze anumiți funcționari. O astfel de comisie a anunțat în februarie 1945 începerea purificării secției de aprovizionare cu ghete de pe lângă Primăria Cluj. Cei care aveau plângeri împotriva domnilor Mihai Rudolf, Horvath Istvan sau Szigmond Gizella, trebuiau să le comunice în scris pe adresa sediului Comisiei de purificare.[1829] Asta însemna că oricine putea aduce acuzații reale sau false la adresa celor trei, funcționarii neputându-și apăra pricina decât prin memorii. Această metodă a fost folosită pentru îndepărtarea a numeroși salariați nevinovați, ușa reglărilor de conturi fiind larg deschisă.

După instalarea guvernului Groza, *Decretul-lege pentru purificarea administrației publice* din 30 martie 1945 a dat mână liberă epurării funcționarilor publici și salariaților indezirabili. Directorii și șefii de personal din ministere sau din orice alte instituții erau obligați să semnaleze cazurile care intrau în prevederile acestei legi, în caz contrar fiind pedepsiți cu închisoare corecțională. Legea va fi completată în anii următori, așa cum am văzut în capitolul anterior, de o serie de măsuri legislative similare.

1823 Ilie D. Sabău, *Disciplina funcționarilor publici*, Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, Sibiu, 1946, pp. 159–160.
1824 Onișoru, *op. cit.*, p. 124.
1825 Focșeneanu, *op. cit.*, pp. 77–78.
1826 *Buletinul Oficial al Județului Cluj*, Anul LXVI, Nr. 20, 15 octombrie 1946, p. 262.
1827 „Interpelări”, în *Patria*, Anul XXVII, Nr. 2, 19 februarie 1946, p. 4.
1828 „Memoriu întocmit de PNȚ pentru reprezentantul SUA la București”, în *România – Viața politică în documente 1945,* p. 426.
1829 „Epurare la secția de aprovizionare cu ghete”, în *Plugarii*, Nr. 20, 15 februarie 1945, p. 4.

Pe lângă toate neajunsurile, funcționarii erau folosiți și pentru manifestațiile comuniste de susținere a guvernului, de preamărire a bunăstării și denigrare a opoziției. Cei care refuzau să asculte ordinele comitetelor de instituție de a părăsi serviciul și de a ieși în stradă cu pancarde scrise împotriva liderilor PNL și PNȚ – „Jos Maniu!", „Jos Brătianu!"– erau deposedați de atribuțiile ce le-au avut, erau omiși la avansare și puși să lucreze sub supravegherea partizanilor regimului, cu mult mai mici în grad. De fapt toate avansările s-au făcut pentru partizanii regimului, scria „Dreptatea".[1830]

În ciuda îngrădirilor de tot soiul, au fost funcționari care au persistat, rămânând pe „vechea pistă", nesocotind amenințările difuzate pe toate căile. „*Nu va putea nimeni să oprească realizarea reformelor adânci și sănătoase impuse de progresul omenirii, pentru o viață mai bună,* scria „Ardealul Nou". *Ar fi timpul să se gândească serios fiecare funcționar, să pună umărul la căruța vremii și cu un ceas mai devreme să obținem drumul spre lumină și dreptate*."[1831]

Aceeași era situația și în cazul muncitorilor din întreprinderi. În urma eșecurilor suferite de comitetele de fabrici, cu ocazia manifestației ce a avut loc în ziua de 7 februarie 1946, când muncitorii au protestat împotriva metodelor de teroare cu care au fost scoși pe stradă, în majoritatea fabricilor s-a dezlănțuit o campanie de prigoană împotriva muncitorilor refractari. Pentru a ilustra unul dintre nenumăratele cazuri, luăm exemplul fabricii „Trebitsch", unde din cei 300 de muncitori nu au ieșit la manifestația organizată de PC decât 20. A doua zi după manifestație, comitetul de fabrică condus de un fost legionar, Savu Mihai, a afișat pe pereții întreprinderii lozinca „Jos Maniu și Brătianu, călăii muncitorilor!". Funcționara Sofia Nicolau a fost exclusă din fabrică pentru că a dat jos de pe pereții întreprinderii lozinca, în timp ce maistrul Lefter Eugen a fost maltratat. Protestele muncitorilor au fost înăbușite de cei 7 membri din comitet, ajutați de poliția FND-istă formată din comisari și agenți, muncitorii fiind amenințați cu excluderea din întreprindere.[1832]

Cei epurați pe motive politice urmau să fie întrebuințați la muncă obligatorie în folosul statului, în lagăre speciale.

Ziarul Dreptatea a publicat o scrisoare edificatoare asupra felului cum au fost organizate sindicatele la instituțiile publice. Scrisoarea aparținea unui funcționar public la Casa Autonomă IOVR, Gheorghe Nițiș, care după sindicalizarea instituției (martie 1945) a ocupat postul de secretar în cadrul comitetului de conducere. În tot timpul cât a lucrat în acest comitet a constatat o serie de abuzuri nedemocratice. „*În ultimul timp,* declara acesta, *fiind tatonat zi de zi să mă înscriu în anumite partide din care făceau parte unii din membrii acestui comitet și mai în urmă chiar FORȚAT a face acest pas – am găsit cu cale după multe neînțelegeri – să-mi înaintez demisia, care, desigur, a fost aprobată pe motivul că NU PUTEAM FI UNEALTĂ DE TEROARE*". Alte nereguli care în opinia funcționarului trebuiau date publicității în mod public, erau descrise astfel: „*1. Când se aduceau anumite materiale de îmbrăcăminte sau încălțăminte prin sindicat și când funcționarii solicitau să fie trecuți pe tabelul respectiv pentru a primi și ei din aceste articole, li se înmâna câte-o adeziune ca să se înscrie în câte-o grupare politică adversară năzuințelor lor. 2. Când se fac adunări sindicale se vorbește numai și numai despre interese politice, nicidecum profesionale, așa cum scrie legea sindicală și cum ar dori ascultătorii. 3. La diferite adunări sau manifestații se dau circulări funcționarilor, în care se spune că toți sunt obligați a lua parte – OBLIGAȚI! Nu lăsați ca fiecare să se supună conștiinței lui. După aceia vin amenințările de tot felul*."

În acest caz, în nenumărate rânduri adunarea generală a cerut schimbarea comitetului. Cererile au rămas însă fără niciun rezultat. Nici alegerile sindicale care se anunțau nu înviorau atmosfera funcționarilor, pentru că „vor avea rezultatele cunoscute de mai înainte". Asemenea abuzuri se întâmplau în toate instituțiile. „*Ni s-a declarat public*, declara în continuare funcționarul amintit, *că orice membru ales în comitetul de conducere trebuie să fie și democrat. Desigur că nu trebuie să fie „fascist", dar d-nii nu admit nici pe cei cari simpatizează cu PNȚ sau PNL, pe aceștia considerându-i reacționari sau*

[1830] „Soarta funcționarilor publici", în *Dreptatea*, Nr. 14, 20 februarie 1946, p. 3.
[1831] Aurelia Pop, „Funcționarii publici nu fac politică?", în *Ardealul Nou*, Ziar democratic, Anul I, Nr. 39, 2 noiembrie 1946, p. 3.
[1832] „Teroarea dela fabrica „Trebitsch", în *Dreptatea*, Nr. 11, 16 februarie 1946, p. 2.

huligani...” Întregul personal al acestei instituții, cu excepția „democraților din conducere”, care reprezentau o minoritate, dorea ca această teroare să înceteze, și toate sindicatele muncitorești sau funcționărești să fie pur profesionale, să nu facă niciun fel de politică, „*dar d-nii continuă să facă o democrație «curată»- în înțelesul lor – atât încât adevărata democrație a rămas un cuvânt de nemaiînțeles pentru că toți zic «democrație», dar foarte puțini din ei o cunosc în adevărata lumină.*”[1833] Autorul scrisorii apela la sprijinul conducerii „Dreptății”, pentru a cere ca alegerile sindicale să fie făcute în mod cu adevărat democratic, fără amenințări. A fost doar una dintre multele voci care s-au ridicat împotriva presiunilor la care au fost supuși funcționarii publici. Însă direcția în care se îndrepta întreaga administrație nu mai putea fi oprită. Curând aceste voci aveau să înceteze.

La 6 martie 1946 ziarul „Dreptatea” a publicat un nou articol care descria situația funcționarilor, prinși între ciocan și nicovală. Neobosiți în dorința de a obține, cu orice preț, cadre noi, elementele puse în slujba partidului comunist dădeau dovadă de un spirit de inventivitate deosebit. Fiind legiferată încheierea operațiunilor de epurare în cadrele instituțiilor de stat până la data de 1 martie, în contextul în care presa Partidelor Național Țărănesc și Național Liberal au reintrat în arena politică și presa acestora a reapărut, a reapărut spectrul epurației mai amenințător decât oricând. PC s-a gândit că e bine și practic să tragă profit și din această situație. În consecință, s-a pornit o goană nebună în căutarea folosirii momentului. La unele instituții, funcționarii respectivi au fost puși în fața alternativei: ori se înscriu la comuniști, ori sunt epurați! Bineînțeles, în aceste operațiuni reprezentanții vijeliosului partid comunist au avut și sprijinul conducătorilor acelor instituții. Luați prin surprindere, slujbașii au trebuit să debursezе imediat sumele de înscriere în partidul comunist și să iscălească chitanțele ce li se puneau sub ochi. „*Ce a realizat PC prin asta? Deocamdată numai o nouă serie de noi beneficii materiale,* scria „Dreptatea”, *pentru că sufletul și atașamentul celor ce au subscris continuă să le rămână străin. Se poate întâmpla însă ca PC să pregătească, paralel cu această acțiune de acaparare de fonduri, o altă acțiune de «educare» a celor prinși cu arcanul și, desigur, o metodă nouă pentru înglobarea lor în rândurile votanților care vor participa la viitoarele alegeri. [...] Totuși, orice s-ar întâmpla, sufletul acestei nații nu-l mai pot câștiga.*”[1834]

În 1947, după reorganizarea Județenei și desființarea Regionalei Cluj de către comisia C.C.-ului condusă de Miron Constantinescu, organizațiile de Partid ale Județenei Cluj erau împărțite în 10 sectoare: sectoarele I-VI, C.F.R., Dermata, Universitatea „Ferdinand”, Universitatea „Bolyai”. Numărul funcționarilor, încă redus, era repartizat în octombrie 1947[1835] astfel:

Sector	**Funcționari**		
	de Stat	**de Comună**	**Particulari**
I	1.367	122	207
II	81	-	51
III	-	-	105
IV	-	-	90
V	92	11	62
VI	15	-	25
C.F.R.	560	-	-
Dermata	-	-	161
Ferdinand	-	-	-
Bolyai	-	-	-
Total	*2.115*	*133*	*701*
Procentaj	*71%*	*4%*	*24%*

[1833] Gheorghe I. Nițiș, „Rolul sindicatelor la instituțiile publice”, în *Dreptatea*, Nr. 7, 12 februarie 1946, p. 2.
[1834] C. Arsenie, „Febra epurației și… altceva”, în *Dreptatea*, An XXI (seria a III-a), Nr. 26, 6 martie 1946, p. 3.
[1835] *Comitetul Regional PMR Cluj*, Inv. 2, Dos. 5/1947, f. 123.

Până în ianuarie 1947, la CFR toți foștii membri de birou au fost trimiși în producție, locul acestora fiind ocupat de elemente noi, „necompromise”.[1836]

Credincioși ideii că „elementele fasciste din trecut au fost fie înlăturate, fie au evoluat, adaptându-se vremurilor noi”,[1837] PC nu a omis să treacă prin „lupa purificării” nicio instituție, chiar și după eliminarea întregii opoziții politice. „*Monitorul Oficial ne vestește aproape în fiecare zi că au fost îndepărtați din funcțiuni publice «elemente corupte și abuzive»,* scria în iulie 1948 „Adevărul”. *Din Ministerul de Finanțe, din învățământ, din corpul silvic, din poliție – nenumărați funcționari au fost demiși sau trimiși în fața justiției [...] Așadar, nu e vorba de comprimările propriu-zise ale aparatului de Stat, ci de o acțiune de purificare care atinge deopotrivă pe funcționarii vechi ca și pe cei noi. E neîndoios că această purificare va fi bine primită.*”[1838] Tot în această perioadă, Consiliul de Miniștri prin Jurnalul nr. 548 publicat în Monitorul Oficial nr. 115/23.05.1947, a hotărât reducerea cheltuielilor de personal pentru perioada 1.06.1947 – 31.03.1948 cu 30%. Ca urmare a aplicării Jurnalului în cauză, numai în perioada 30.06–26.07.1948 au fost „licențiați” aproape 32.000 de funcționari (M.O. 146 bis, 152, 158, 159, 163, 164, 168 și nr. 169), până în prezent necunoscându-se soarta acestor funcționari eliminați de la serviciile statului, precum și de unde au fost angajați următorii salariați și care a fost pregătirea lor profesională.[1839] La scară mică, locală, prezentul demers și-a propus să răspundă, cel puțin parțial, la această necunoscută.

În perioada următoare, Legea Sfaturilor Populare a creat îngrijorare printre funcționarii administrației locale, pentru că se așteptau să fie înlocuiți. Aceștia au fost puși să-și scrie autobiografii, pentru a se verifica relația lor cu „cercurile fasciste și reacționare”. În rândul funcționarilor au început „comprimări”, mulți fiind scoși din slujbe și înlocuiți cu fidelii regimului. Este perioada în care au intrat în administrația locală mulți muncitori și țărani cu educație minimală, ceea ce a creat curând probleme în funcționarea sistemului. Tocmai de aceea, Partidul a organizat școli speciale pentru instruirea funcționarilor locali. La București a fost creată o școală de cadre județene, care apoi aveau obligația să facă instructaje cu primarii și funcționarii rurali. Sub îndrumarea Ministerului de Interne au avut loc în toate județele cursuri de 12 zile în acest scop.[1840]

III.3.4.7. Evoluția statutului funcționarilor publici în perioada 1945–1950

„Un funcționar public recrutat după criterii obiective și echitabil remunerat constituie prima condiție a unui aparat de stat respectuos pentru drepturile garantate de legi particularilor și competent a soluționa problemele impuse de satisfacerea intereselor generale.”
Corneliu Rădescu[1841]

În România au fost adoptate încă din perioada interbelică statute speciale pentru funcționarii publici, care conțineau dispoziții generale și de detaliu privind angajarea, drepturile și obligațiile funcționarilor publici, condițiile de promovare și de pensionare, precum și răspunderea acestora. După Unire, adoptarea unei legislații unitare în acest domeniu s-a impus ca o necesitate, nu doar ca urmare a creșterii semnificative a numărului de funcționari publici din țară, ci mai ales pentru că experiența epocii anterioare arătase că absența unei astfel de legislații îi lăsa pe funcționari la discreția Guvernului.

Legea pentru Statutul funcționarilor publici adoptată la 19 iunie 1923,[1842] sub presiunea unor mișcări revendicative puternice din partea funcționarilor, a fost prima normă juridică din România care fixa un regim juridic unic pentru toți funcționarii publici. Legea reglementa succesiv drepturile și obligațiile

[1836] *Comitetul Regional PMR Cluj*, Inv. 2, Dos. 5/1947, f. 1.
[1837] „Un cod al muncii”, în *Almanahul Finanțe și Industrie*, 1946, p. 215.
[1838] „Purificări în administrație”, în *Adevĕrul*, Anul 62, Nr. 17223, 29 iulie 1948, p. 1.
[1839] „Comunism și postcomunism în România”, http://oameniicetatii.xhost.ro/oameniicetatii_files/obstearomana.pdf, pp. 7–8, accesat la 23.08.2012.
[1840] Țiu, „Administrația locală...”, *loc. cit.*
[1841] Corneliu Rudescu, Gheorghe Marchidan, *Statutul funcționarilor publici și statutul salariaților comunali (comentariu doctrinar și jurisprudențial)*, cu o prefață de Anibal Teodorescu, București, 1947, p. 1.
[1842] *Monitorul Oficial* Nr. 60 din 19 iunie 1923.

funcționarilor în legătură cu condițiile de recrutare, modul de avansare în funcție, stabilitatea în funcție, condițiile de salarizare, răspunderea disciplinară, precum și responsabilitățile materiale ale funcționarilor față de stat și față de particulari. Condițiile generale pe care trebuiau să le îndeplinească cei care doreau să ocupe o funcție publică erau: deținerea cetățeniei române, împlinirea vârstei majoratului (21 de ani), absența antecedentelor penale, dovada capacității psihice de a îndeplini slujba, deținerea tuturor drepturilor civile și politice prevăzute de Constituție, precum și satisfacerea stagiului militar. În consecință, dat fiind faptul că femeile nu se bucurau de drepturi politice (decât în condiții speciale) și nu cădeau sub incidența legii recrutării. Acestea erau în continuare înlăturate de la posibilitatea de a candida la funcții publice. Condițiile generale erau completate de condiții speciale legate de absolvirea studiilor universitare pentru funcțiile superioare și de absolvirea studiilor liceale pentru funcțiile inferioare. Obținerea funcției, era condiționată totodată de promovarea unui examen de capacitate desfășurat în fața unei comisii. În urma promovării examenului, candidatul urma să fie numit funcționar stagiar, iar după un an o comisie pentru propuneri, numiri și înaintări decidea dacă acesta merita să primească statutul de funcționar definitiv. Numirea se făcea apoi printr-un ordin emis de către șeful autorității statului unde a fost angajat funcționarul. Funcționarii care dețineau titlul definitiv se bucurau în baza acestui titlu de stabilitate în funcție. Excepție făceau doar funcționarii care, prin Constituție și legi speciale, erau declarați inamovibili. Deținerea stabilității în funcție însemna că funcționarul nu putea fi mutat decât în interes de serviciu bine motivat, conform unei proceduri care urmărea să evite toate abuzurile posibile; și, de asemenea, că funcționarul nu putea fi pedepsit decât cu respectarea tuturor garanțiilor de procedură disciplinară. S-au luat astfel diferite măsuri pentru ca funcționarul public să fie ferit de toate abuzurile și erorile posibile, dar mai ales de manifestările politicianismului și să i se garanteze stabilitatea.[1843]

Legea excludea de la prevederile sale: funcțiile civile și elective; mitropoliții și episcopii; funcționarii corpurilor legiuitoare; specialiștii străini, cărora li se încredințează, vremelnic sau prin contract, o funcție publică și personalul angajat pe o perioadă sau lucrare determinate. Totodată, consacra instituția contenciosului administrativ, în cadrul căreia regăsim principiul răspunderii materiale a funcționarului vinovat, alături de autoritatea administrativă, pentru pagubele suferite de cel vătămat în drepturile sale prin acte administrative ilegale. Rigoarea mergea până acolo încât stabilea și sărbătorile legale pentru serviciile publice, laice și religioase.[1844]

Deși Legea realiza o reglementare unitară în ce privea condiția juridică a funcționarilor publici, nu reușea același lucru în privința situației lor economice, lăsată la discreția bugetelor și a unor legi speciale. Chiar și unitatea situației juridice a fost la scurt timp afectată de apariția unor legi prin care au fost instituite regimuri speciale, înregistrându-se, în timp, multe reglementări, prin care s-au instituit derogări de la Statut.[1845]

Legea de unificare din 14 iunie 1925 a făcut pentru prima dată o delimitare între funcționari publici locali, comunali și județeni, stabilind existența ***funcționarilor administrativi*** (în rândul acestora intrând secretarii comunali și județeni, directorii sau șefii diferitelor servicii, șefii de birouri, impiegații și cei asimilați acestora) și a *funcționarilor de specialitate* (personalul învățământului, al contenciosului și personalul inferior sanitar, veterinar, tehnic, economic, financiar și agricol).

Legea din 1929 a menținut clasificarea acestor funcționari, dar s-a îndepărtat de statutul din 1923 în privința condițiilor de admisibilitate în funcție, compromițând sensibil principiul unei reglementări generale și unitare a funcției publice. Potrivit noii legi, secretarul comunelor urbane trebuia să posede diploma de doctor sau să fie licențiat în drept, iar casierii și contabilii diploma unei școli superioare de comerț.[1846]

Multiplele derogări de la Legea Statutului din 1923 au dus la adoptarea unui nou Cod al funcționarilor publici, adoptat la 8 iunie 1940 s-a adoptat Codul funcționarilor publici, ca o reacție la disparitățile și derogările de la statut, cu tendința de a le elimina și de a realiza o reglementare uniformă în materia

1843 Cristian Nicolae Apetrei, *op. cit.*, pp. 106–107.
1844 Art. 9 stabilea un număr de 20 de astfel de sărbători.
1845 Vedinaș, *op. cit.*, p. 12.
1846 Guțan, *op. cit.*, p. 304.

funcției publice. Acest cod a realizat un progres semnificativ însă nu complet, prin punerea în practică, vădind serioase carențe în aspecte esențiale privind situația funcționarului public. Astfel s-a dovedit că: era împotriva oricăror principii economice, deoarece ierarhiza funcțiile exclusiv după salariu; era apoi nedemocratic, deoarece erau salarii inegale pentru funcționarii recrutați în același mod, sau invers, pentru moduri inegale de recrutare, crea salarii egale. Prin urmare, s-a impus necesitatea adoptării unui nou statut, prin care să se îndrepte deficiențele legislației anterioare, atât din punct de vedere al situației economice a funcționarilor, cât și din punctul de vedere al situației lor juridice. Se aveau în vedere, cu prioritate: o salarizare echitabilă; un sistem de recrutare și promovare obiectiv; un regim de stabilitate riguros garantat, astfel încât funcțiile publice să fie ocupate de funcționari bine pregătiți profesional, care să facă față unor criterii de acces severe și unor atribuții complexe și care, în final, să fie demn și echitabil retribuiți pentru activitatea lor.[1847]

Drepturile și obligațiile funcționarilor publici în perioada septembrie 1944–septembrie 1946

Obligațiile funcționarilor publici:

- datoria de a depune jurământul, înainte de a intra în exercițiul funcțiunii. Potrivit Legii Nr. 457 din 14 septembrie 1944, jurământul funcționarilor suna astfel:

„Jur de a fi credincios Regelui și intereselor Țării mele, de a observa în totul Constituția și legile Țării, de a executa cu onoare și conștiință funcțiunile ce-mi sunt încredințate și de a nu face nimic de natură a periclita ordinea în stat. Așa să-mi ajute Dumnezeu!”[1848]

- funcționarul avea obligația să își îndeplinească misiunea cu exactitate și personal, nu prin delegație, decât în cazuri excepționale. S-a născut ideea inadmisibilității, în principiu, a cumulului, funcțiile fiind create în interes public, nu în interesul titularilor lor. Astfel, potrivit art. 89 al Statutului din 1946, funcționarii publici nu pot ocupa decât o singură funcțiune și nu pot primi decât un singur salariu.
- funcționarul datora supunere superiorilor săi și discreție în exercitarea prerogativelor sale.

Drepturile funcționarilor publici:

- dreptul de a fi salariat, deci recompensat pentru munca prestată;
- dreptul la pensie;
- potrivit Legii Nr. 568 din 16 iulie 1945, la căsătorie se acorda funcționarului o indemnizație echivalentă cu salariul brut, plus indemnizațiile de scumpete, pe două luni, fără ca suma totală să depășească 60.000 lei. Indemnizația este scutită de orice reținere pentru impozite. Dacă ambii soți erau funcționari, indemnizația de căsătorie se acorda numai unuia dintre ei (art. 39, alin. a); la nașterea unui copil se acorda o indemnizație echivalentă cu salariul brut plus indemnizațiile de scumpete, pe o lună, fără ca suma totală să depășească 40.000 lei. Indemnizația era scutită de orice reținere pentru impozite. Dacă ambii soți erau funcționari, indemnizația de naștere se acorda numai unuia dintre ei (art. 39, alin. b); familia funcționarului decedat avea dreptul la un ajutor de înmormântare, egal cu salariul brut, plus indemnizațiile de scumpete, indemnitatea de chirie și alocația de copii, pe 3 luni (art. 41, alin. 1).[1849]

Preocupările de a perfecționa regimul aplicabil funcției publice, au dus la adoptarea unui nou statut, la 22 septembrie 1946.

[1847] Vedinaș, *op. cit.*, pp. 12–13.

[1848] „Legea nr. 457 privitoare la formula jurământului depus de funcționarii publici”, în *1944. Legi*, 1–30 septembrie 1944, p. 20.

[1849] „Legea Nr. 653 pentru abrogarea art. 250 din codul penal și pentru repunerea lui în vigoare” din 15 august 1945, în *Colecțiune*..., 1 august-31 decemvrie 1945, pp. 1571–1572.

Statutul funcționarilor publici din 22 septembrie 1946

Legea nr. 746, publicată în Monitorul Oficial nr. 220 din 22 septembrie 1946, a constituit, indiscutabil, un progres față de legislația anterioară, fără a ne putea exprima în termeni absoluți cu privire la calitatea acestei reglementări. Principalul său merit este acela că *face din pregătirea și specializarea practică profesională o condiție de sine qua non pentru numire și încredințarea funcțiunilor superioare și dispune reglementarea organizării acestei pregătiri, ceea ce va mări competența și capacitatea de lucru a funcționarilor.*[1850]

În introducerea Statutului funcționarilor publici din 22 septembrie 1946 și a Regulamentului pentru aplicarea statutului din 14 decembrie 1946, Cuvânt înainte publicat în 1947, Petru Groza, președintele Consiliului de Miniștri, împreună cu Alexandru Alexandrini, ministrul finanțelor din acea vreme, expun avantajele acestui nou statut. Redăm în continuare cuvintele acestora.

Cuvinte pentru Statutul funcționarilor publici

Statutul funcționarilor publici este opera muncii în comun, pe care au depus-o: Uniunea sindicatelor salariaților publici, Confederația Generală a Muncii și Guvernul.

Acest Statut aduce un simțitor progres, față de legislațiile anterioare privitoare la funcționarii publici, realizând următoarele principale inovațiuni fericite:

1. Prevede o metodă de calculare a salariului, cu mult superioară actualului sistem de salarizare, din punct de vedere al promovării fiecărui merit dovedit de funcționar în exercițiul și folosul funcțiunii: *studii, răspundere, ierarhie, muncă tehnică, vechime în serviciu.*
   În legislația de până acum, salariul nu indica decât unul dintre aceste elemente, cel al ierarhiei, neglijând celelalte elemente de merit, pe care un funcționar trebuie să la dovedească în exercițiul funcțiunii. Deci sistemul de salarizare din trecut nu emula pe funcționari decât într-o măsură cu totul insuficientă, pe când metoda folosită de actualul Statut este meniată *a emula pe funcționar din toate punctele de vedere care interesează îndeplinirea funcțiunii publice în cele mai bune condițiuni*, dând funcționarului „după munca sa".
2. În afară de acest merit de emulație, metoda de salarizare adoptată de Statut este mult superioară trecutului sistem și din punct de vedere economico-social, deoarece permite, grație sporurilor de vechime în serviciu (clasele de salarizare), ca salariul să crească, independent de funcție, proporțional cu creșterea firească a nevoilor materiale în cursul carierei funcționarului.
   În acest mod, funcționarul are în continuu înaintea sa *un ideal de o mai bună stare materială.* Până acum, funcționarii care nu mai puteau înainta rămâneau la aceeași salarizare, tot restul carierei, cu toate că nevoile lor materiale creșteau în mod firesc în continuu.
3. Proiectul încurajează în mod deosebit *studiile*, considerând în calculul salariului anii de studii, ca ani de vechime în serviciu, în acest mod zelul funcționarului pentru studii cât mai înalte este efectiv și temeinic emulat.
4. Intrarea în funcțiuni este reglementată mult mai riguros, în vederea unei cât mai obiective competițiuni. Regula este concursul limitat la posturile vacante în momentul ținerii lui, iar probele concursului sunt reglementate cu deosebită atenție astfel că orice influență vinovată asupra rezultatului să fie zădărnicită.
5. Statutul urmărind să salarizeze pe funcționar, după meritele efective, prevede că funcționarul este salarizat după funcția efectiv împlinită, plecând de la principiul că *nu există grade, ci funcțiuni.*
6. Se dă o deosebită atenție *asigurărilor și despăgubirilor pentru accidente și boli.*
7. Se dă funcționarilor *dreptul de a ocupa funcțiuni politice și de a face parte din grupări politice* ***democratice****.*
8. Se reglementează *sindicalizarea* funcționarilor.

Acestea sunt principalele inovațiuni menite să îmbine în forma cea mai bună interesul general al funcției publice, cu interesul personal al funcționarului, astfel ca funcția publică să aibă funcționari *bine pregătiți și zeloși*, dar în același timp mulțumiți.[1851]

Dr. Petru Groza
Președintele Consiliului de Miniștri

[1850] Vedinaș, *op. cit.*, p. 14.

[1851] *Statutul funcționarilor publici din 22 septembrie 1946 și Regulamentul pentru aplicarea statutului din 14 decembrie 1946 cuprinzând șii tabelele anexe – jurnalele Consiliului de Miniștri – avizele Comisiei Centrale de încadrare – normele de calculare a noilor salarii – note și comentarii*, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, Imprimeria Centrală, București, 1947, p. 3.

Alte merite ale acestei reglementări:

- deschide căi de acces către funcțiile politice, inclusiv cele elective (art. 76: Funcționarul public poate ocupa orice funcțiune publică: ministru, subsecretar de stat, secretar general de minister, deputat, prefect, primar, membru în consilii comunale și județene);
- dezvoltă principiile sindicalismului modern, recunoscându-i atribuții în ceea ce privește cariera funcționarilor publici (art. 78–79);
- perfecționează sistemul răspunderi disciplinare a funcționarilor publici, introducând instituția reabilitării disciplinare (art. 133: Numai după 4 ani de la ieșirea din serviciu);
- aduce unele reglementări în ceea ce privește statutul personalului temporar;
- prin noul Statut se introduce o nouă metodă de calculare a salariului în sensul că se ține seama de: studii, răspundere, ierarhie, muncă și vechime;
- se dă posibilitatea de a se tinde către un ideal de mai bună stare materială prin sporurile de vechime ce se acordă. Se respectă principiul economic social;
- se încurajează studiile, în calcularea salariului incluzându-se și anii de studii;
- se definitivează ca regulă a intrării în funcțiune: concursul;
- se prevăd asigurări și despăgubiri pentru accidente și boli;
- s-au prevăzut și măsuri pentru protecția familiei funcționarului public;
- se suprimă interdicția dreptului de grevă. [1852]

Merită să fie menționate și articolele:

- Art. 27. Se stabilesc trei categorii de salarizare, după localitatea în care funcționarul își exercită funcțiunea:
  Cat. I (100%) – Arad, Bacău, Brașov, București, Câmpina, Cluj, Constanța, Craiova, Galați, Iași ș.a.
  Cat. II (90%) – Abrud, Alba-Iulia, Baia-Mare, Beclean, Bistrița, Câmpia-Turzii ș.a.
  Cat. III (80%) – celelalte localități (începând din 1 septembrie 1946).[1853]
- Art. 29. Durata normală de lucru este de maxim 42 ore/săptămână (Orarul de serviciu al Primăriei clujene: 7:30–14:30, în afara sărbătorilor legale. Programul nu era însă respectat, în chiar șefii serviciilor lipsind de la birouri, riscând să fie considerați „sabotori și reacționari”).[1854]
  Funcționarii care aveau contact cu publicul aveau obligația de a răspunde în limba care i se adresa cetățeanul.[1855]
- Art. 82: *Să nu facă parte din grupări politice și asociațiuni antidemocratice. Funcționarii publici pot face parte din grupări politice democrate.*
- Art. 121 – celor îndepărtați din serviciu din cauza atitudinii antifasciste sau pe motive rasiale, li se vor socoti vechimea pentru tot timpul de la data îndepărtării, pentru tot timpul cât au fost împiedicați să presteze serviciul. Acest personal va putea cere reprimirea în serviciu în termen de doi ani de la publicarea prezentei legi;
- Art. 122 – funcționarii îndepărtați din serviciu în 1940 de către regimul horthyst cu prilejul cedării Ardealului de Nord și reprimiți până la data apariției prezentei legi sau care vor fi reprimiți în termen de doi ani de la apariția ei, sunt considerați în continuarea de serviciu și li se va calcula ca efectiv servit timpul cât au fost împiedicați să presteze serviciul. Acest timp va fi calculat ca vechime pentru încadrare în clasa de salarizare și ca stagiu în funcția deținută în momentul înlăturării din serviciu. Menționăm că funcționarii care la data de 30 august 1940 se găseau în activitate de serviciu în Transilvania de Nord și care au rămas în continuare în serviciu și sub autoritățile maghiare,

[1852] „Noul statut al funcționarilor publici”, *Buletinul Oficial al Municipiului Cluj*, Anul XXI, Nr. 9–10, septembrie–octombrie 1946, pp. 7–8.
[1853] *Statutul funcționarilor publici din 22 septembrie 1946…*, p. 102.
[1854] „Ordin circular”, în *Buletinul Oficial al Municipiului Cluj*, Anul XXI, Nr. 11, noiembrie 1946, pp. 6–7.
[1855] „Ordinul circular al Primăriei Municipiului Cluj Nr. 32.208/1946”, în *Buletinul Oficial al Municipiului Cluj*, Anul XXI, Nr. 9–10, septembrie–octombrie 1946, p. 7.

continuând să funcționeze până la retrocedarea acestui teritoriu sau până în preajma acestei date, li se calcula ca vechime pentru încadrare și timpul servit sub administrația maghiară.
La fel intrau în calculul de vechime pentru încadrare și timpul servit sub administrația maghiară de către funcționarii care au fost numiți de autoritățile maghiare și care după retrocedarea Transilvaniei de Nord au fost numiți din nou de Statul Român, cu condiția să îndeplinească toate condițiile cerute de art. 9 din Statut.[1856]

- Art. 134. Statutul de față se aplică de la data publicării în Monitorul Oficial, drepturile de salarizare ale funcționarilor curg de la 1 septembrie 1946.
- Art. 136. Se abrogă Codul funcționarilor publici din 8 iunie 1940, cu modificările ulterioare, precum și orice dispozițiuni contrare prezentei legi.
- Printre condiționările intrării în serviciu se numărau și acestea: să nu fie căzut din drepturile civile și politice; să nu fi fost îndepărtat din vreun serviciu public ca urmare a unei măsuri disciplinare sau prin efectul *legii de epurare* pentru atitudini și fapte politice.
- Pensionarea (art. 74, 132)
  În ce privește pensionarea, s-a stabilit că pentru timpul maxim de servire, pensionarul are dreptul la o pensie egală cu salariul funcționarului în serviciu, având aceeași clasă de salarizare și exercitând funcția în momentul ieșirii sale la pensie.
  Pensionarea se făcea:
  a) obligatoriu: pentru bărbați la împlinirea vârstei de 57 de ani sau 35 ani de serviciu; pentru femei, la împlinirea vârstei de 52 ani sau 30 ani de serviciu.
  b) facultativ: pentru bărbați, oricând de la împlinirea vârstei de 53 de ani sau 30 ani de serviciu; pentru femei, oricând de la împlinirea vârstei de 48 ani sau 25 ani de serviciu.

  În 1947, potrivit Ordinul circular telegrafic al MAI Nr. 7431 din 29 aprilie 1947, pentru toate pensionările făcute de administrația locală în baza art. 132 din statutul funcționarilor publici, s-a dispus să se ceară în prealabil aprobarea Ministerului.[1857]
  Consiliul Superior Juridic al Statului, prin președintele Alex Al. Stan, în cadrul ședinței din 23 iunie 1947, declara: „Se crează, cu derogare de la legea generală a pensiilor, un regim tranzitoriu funcționarilor cu o vechime de serviciu de 20 de ani, care pot fi puși în retragere din oficiu sau la cerere, cu dreptul de a obține pensie, indiferent de vârsta lor și cu un avantaj de 5 ani, timp util ce se adaugă la timpul efectiv servit, fără însă a depăși timpul util maxim prevăzut de legea generală de pensii."[1858] Așadar, art. 132 din Statut cuprindea două derogări, referitoare la vârsta de pensionare și timpul util.

Conform acestui statut, personalul serviciilor publice a fost împărțit în două categorii: permanent și temporar. În privința câmpului de aplicare, dispozițiile statutului, cu puține excepții, nu erau aplicabile funcționarilor din corpurile speciale (dacă în legile organice respective nu erau prevăzute alte dispoziții).

Clasele de salarizare erau în funcție de studii și vechime. Din punctul de vedere al studiilor, salariații erau împărțiți în 9 clase. A fost schimbat în mod radical sistemul de salarizare anterior, prin introducerea coeficienților de studii, vechime și funcție.

Funcțiile publice erau împărțite în mai multe categorii, fiecărei categorii corespunzându-i un coeficient. La categorisirea funcțiunilor s-au avut în vedere ierarhia, responsabilitatea și condițiile de muncă.

În materie de concedii s-a avut ca și model legislația muncitorească.

Într-un capitol distinct au fost prezentate drepturile sindicatului și îndatoririle autorităților față de acest sindicat al funcționarilor.

1856 Rudescu, Marchidan, *op. cit.*, pp. 206, 374.
1857 *Inspectoratul General Administrativ*…, Dos. 2/1947, f. 128.
1858 „Copie de pe avizul Nr. 416 al Consiliului Superior Juridic al Statului, Ședința de la 23 iunie 1947", în *Inspectoratul General Administrativ*…, Dos. 2/1947, f. 171.

În partea finală s-au prevăzut o serie de dispozițiuni, cu scopul de a rezolva, „în spirit cât mai echitabil”, dificultățile rezultate din trecerea de la vechiul statut la cel de față.

Statutul a avut ca și sursă de inspirație statutele C.F.R., PTT, PCA. și C.A.M., cu scopul de a se da o reglementare cât mai unitară tuturor categoriilor de funcționari din instituțiile publice românești.

Considerată *„încă un pas mare pe drumul democratizării Țării*”,[1859] legea nu era un statut unic pentru că se mențineau încă în vigoare statutele speciale care fuseseră adoptate după instaurarea Guvernului Groza la 6 martie, care reprezintă serioase diferențe față de statutul din 1946. În acest mod, regimul juridic instituit prin Legea nr. 746 nu putea fi un regim juridic unitar aplicabil funcției publice, ceea ce ar fi impus să fie adoptate ulterior măsuri prin care să se unifice regimul juridic al funcției publice și să se desăvârșească reforma în materie. Aceste măsuri nu au mai fost însă adoptate, deoarece la sfârșitul anului 1947 s-a instaurat regimul popular sovietizat. Specific concepției juridice a acestei perioade a fost anihilarea regimului juridic special aplicabil funcției publice.[1860]

Începând cu primul Cod al muncii din 1950, practic regimul juridic al funcționarilor publici este înglobat în regimul aplicabil salariaților sau „oamenilor muncii” încadrați pe bază de contract individual de muncă.

[1859] „Noul statut al funcționarilor publici”, pp. 7–8.

[1860] Se cuvine să facem însă precizarea că nici în timpul regimului totalitar, constituantul nu a eliminat orice diferență dintre muncitori și salariați. Constituția din 1965 făcea vorbire, în mod separat, și despre muncitori și despre salariați. Regimului celor două categorii profesionale le erau recunoscute unele deosebiri (Vedinaș, *op. cit.*, pp. 14–19).

CONCLUZII

Epurând sub umbrela „democrației”

„În toate timpurile și pretutindeni, orice schimbare de regim politic a însemnat și o schimbare de oameni, pe criteriul loialității [...] Fenomenul iese din sfera normalului atunci când este aplicat unei întregi societăți, iar schimbarea se face doar pe criterii politico-ideologice, din partea unui regim ce nu se bucură de nici un fel de sprijin în societate, cum s-a întâmplat în România după 6 martie 1945.”

Ion Zainea

Epurația comunistă din România primului deceniu postbelic a fost modalitatea prin care insignifiantul PCR a pus mâna pe putere și și-a consolidat-o, folosind-o pentru a modela societatea românească potrivit idealului sovietic, prin motivare, manipulare sau mijloace represive, neuitând, totodată, să se răzbune pe partidele care l-au ținut timp de două decenii în ilegalitate. Așa-numita „democratizare” a fost un proces început imediat după 23 august 1944, pervertit de PC după instalarea guvernului Groza și desfășurat, cu mici întreruperi, până la începutul anilor ’50. În prima fază, PC s-a folosit de pretextul eliminării elementelor „fasciste” și „naziste” din viața publică, înlăturând cetățenii potrivnici noii orânduiri, fie că avuseseră funcții de conducere în vechiul regim, fie că nu dovedeau un deosebit atașament față de comunism. În faza următoare, între 1945–1948, epurația a continuat cu îndepărtarea elementelor „antidemocratice”, urmând ca la începutul anilor ’50 să fie eliminate elementele „carieriste”, „oportuniste”, „exploatatoare și dușmănoase”, ca urmare a verificărilor din cadrul partidului unic.[1861]

Noul tip de totalitarism instaurat în România se înfățișa ca fiind drept opusul regimului prăbușit în august 1944. Cu toate acestea însă, deja din septembrie 1944 comuniștii, folosind, așa cum am amintit, pretextul curățirii instituțiilor și administrației de așa–zișii „fasciști”, „hitleriști”, „șoviniști” și „legionari”, au avut ca scop principal declanșarea formală a unei crize politice, care să ducă la îndeplinirea țelului lor final**:** *monopolul puterii politice, concomitent cu înlăturarea și anihilarea oricărei opoziții.* Antonescu fusese deja arestat, unitățile militare române erau dezarmate de către sovietici și, potrivit articolului 16 din Convenția de Armistițiu, se stabilise cenzura sovietică. Astfel, beneficiind de sprijinul sovietic, comuniștii s-au putut infiltra în toate ramurile societății, urmărind în mod constant stoparea capacităților critice ale românilor, a abilităților de a gândi pentru ei înșiși, de a manifesta obiectivitate și rezistență la manipulare. stat, începându-se cu demiterea Paralel s-a început campania inspirată de PCdR pentru cucerirea sub presiunea străzii a întregii puteri în prefecților. Momentul culminant al genezei epurației comuniste l-a constituit intervalul 6 martie 1945 – 1 martie 1946.

Protestele pentru instalarea cu forța a reprezentanților Frontului Național Democrat (creat la 12 octombrie 1944 și compus din Partidul Comunist din România, Partidul Social-Democrat, Sindicatele Unite, Frontul Plugarilor, Uniunea Patrioților, Uniunea Populară Maghiară, Partidul Național-Țărănesc – Anton Alexandrescu) la conducerea unor localități și județe a dus la demiterea primelor trei guverne (două conduse de gen. Constantin Sănătescu și unul de gen. Nicolae Rădescu), epurația fiind începută, așadar, înainte de a fi legiferată. După instalarea guvernului procomunist prezidat de dr. Petru Groza, la 6 martie 1945, apare însă o nouă formă a epurației, pe baze „legale”, PNȚ și PNL nemaiavând niciun angajament în actele de guvernământ. FND exercita acum în mod exclusiv puterea executivă și, în același timp, deținea cârma puterii legislative și judecătorești, în urma epurărilor de aici. De pe acest podium a putut duce la îndeplinire opera de „purificare”, de așa-numită „desfascizare” sau „democratizare” (devenită acum sinonimul termenului

[1861] Zainea, *Politică...*, p. 9.

„epurare”) a tot ce reprezenta un potențial oponent, după cele mai exigente criterii. S-a urmărit sistematic eliminarea elementelor „criminale” din aparatul de stat, din cadrul instituțiilor publice, armatei, întregului organism politic din întreaga țară. Toate piedicile de pe acest drum trebuiau nimicite, oponenții fiind reprezentați de toate forțele reacționare din trecut, prezent și viitor. Există o mare discrepanță între scopul declarat de PC cu privire la epurație – pedepsirea adevăraților vinovați – și cel urmărit – lichidarea opoziției –, între definiția teoretică și punerea ei în practică.

Un rol important în epurare l-au avut toate formațiunile politice din cadrul FND – ului: Frontul Plugarilor, PC, PSD, SU, Adunarea Patriotică, Uniunea Patriotică, care în programul lor aveau un loc special dedicat epurației. Toate aceste instituții sau organisme politice și-au avut filiale și în Nordul Transilvaniei, care funcționau după aceleași directive primite de la centru. Pretutindeni epurația ar fi trebuit să lovească în rămășițele vechiului regim, dar peste tot ea a fost îndreptată doar asupra categoriilor de cetățeni refractari comunismului.

Instituțiile mandatate cu epurarea au fost numeroase și au primit denumiri diferite în funcție de instituțiile în cadrul cărora urmau să-și desfășoare activitatea: *Comisiile* sau *Comitetele de Purificare*, *Poliția* și *Siguranța,* împreună cu *gărzile cetățenești* și echipele sale de șoc, *Comitetele de Întreprinderi și Fabrici* – pentru ramura industrială – și *comitetele cetățenești* pentru sectorul economic, două *Comisii din cadrul USASZ* – pentru cultură –, *Tribunalul Poporului*, *acuzatorii publici* ș.a.

În Transilvania de Nord, procesul de purificare a început într-o măsură mai timidă, dar cu multe promisiuni. În diferite sindicate muncitorești au fost eliminate unele elemente care în regimul horthyst au fost propagatorii și promotorii principiilor bazate pe ura de rasă, pe dezbinarea sau subjugarea claselor sociale producătoare. Procesul de epurare a fost început de autoritățile sovietice imediat după preluarea sub administrație a acestui teritoriu. Schimbările survenite la nivel local au constat în faptul că în toate domeniile vieții publice și la nivelul instituțiilor locale autoritățile sovietice au intervenit în întregul sistem de organizare al județului, pe care l-au restructurat pentru a servi intereselor proprii. Acest obiectiv a fost realizat cu ajutorul constituirii comisiilor de epurare, care aveau menirea de a-i exclude pe toți cei suspectați de colaborare cu hitleriștii sau fasciștii regimului anterior. Fiecare a avut propria comisie de epurare: *Comisiunea mixtă FND de încadrare a funcționarilor publici din Municipiul Cluj, Comisia de purificare a corpului didactic secundar și primar din Cluj*, *Comisia de Purificare a Sindicatului Ziariștilor, Comisia de Purificare a Baroului Avocaților din Cluj, Comisia de Purificare a Uzinelor Electrice Cluj, Comisia de Purificare de la Universitate,* Comisia de Epurație *instituită de Marele Stat Major, Comisia de epurație a arti*știlor ș.a. Deasupra tuturor era *Comisia Superioară de Purificare*. Prin urmare, epurările din Cluj au fost făcute de către comisii înființate de organele administrative și de către cele întemeiate în cadrul sindicatelor, nu de către organele judiciare.

Opera de „purificare" inițiată de sovietici viza exclusiv componenta politică, fiind eliminate persoanele cărora le lipsea „trecutul democratic curat”, adică adeziunea la comunism. Autoritățile de ocupație au început să pretindă de la o serie de instituții publice tabele cu toți funcționarii și opțiunea politică a acestora. Au făcut presiuni pentru a li se pune la dispoziție întregul material informativ referitor la funcționarii din primării, preturi, posturi de jandarmi, poliție, justiție și școli. În paralel, în perioada noiembrie 1944 – martie 1945, se intensifică acțiunea maghiarilor în județ, funcționarii români fiind înlocuiți cu cei maghiari, care, profitând de încetinirea procesului de revenire a refugiaților români în Ardealul de Nord și de aparatul purificator pus în funcțiune de sovietici, au preluat controlul asupra administrației, poliției, justiției, economiei și partidelor politice de stânga. Toată această situație a determinat instaurarea unei stări de instabilitate generală.

Comisiile de purificare trebuiau să exprime avizul a patru partide politice – PNȚ, PNL, PSD și PCdR – asupra cazurilor judecate, însă au funcționat doar după directivele comuniste.

În funcție de unghiul din care este privită, de aspectele accentuate de către autorii care au studiat-o, de orientarea ideologică a acestora, epurația a primit o serie de definiții. Esența a ceea ce ar fi trebuit să însemne epurația este, probabil, cel mai bine surprinsă în definiția oferită de partidele istorice: *o soluție pentru înlăturarea din viața de stat a elementelor ce s-ar fi dovedit pătrunse de idei și sentimente dictatoriale,*

cu înclinații ideologice către național-socialism, fascism sau cu interese materiale strâns legate de cele ale Germaniei lui Hitler sau sateliților ei. În realitate însă, sub pretextul democrației s-au făcut prin aceste epurări, adevărate acte de dictatură și teroare printre funcționarii conștienți, care au refuzat învestitura comunistă.[1862] *Epurarea aparatului de stat a fost formula prin care PCdR., devenit PCR, a eliminat pe toți oponenții, indiferent de afilierea lor politică.* Potrivit discursului comunist, menținerea în posturile de conducere ale administrației, justiției, poliției sau producției a elementelor refractare „democrației" împiedicau realizarea „lumii noi", de prosperitate și fericire generală a românilor și, considerând că sfera de aplicare a epurației era prea restrânsă, comuniștii au reușit extinderea ei și la profesiunile libere, la activitatea comercială și industrială. Această „lume nouă" trebuia să cuprindă întreaga țară, inclusiv Ardealul de Nord recent eliberat.

În viziunea comunistă, pacea și, implicit, construirea noii epoci de prosperitate, nu putea fi realizată decât după ce „democrația" ar fi învins hitlerismul și adepții acestuia. Activitatea „dușmanilor", insistau aceștia, era camuflată în partidele istorice, iar guvernele ce s-au perindat la cârma țării până la 6 martie n-au exprimat interesele poporului și n-au vrut ca România să devină un stat puternic și independent. Mai mult, citând mostre din publicațiile epocii, ni se scrie că *„politica greșită, criminală a guvernelor trecute* (perioada 23 august 1944 – 6 martie 1945) *a trimis în administrația românească multe elemente fasciste din administrația trecută, a dictaturii antonesciene, care au căutat să continue și pe mai departe spiritul dictaturii."*[1863] Omiteau însă să scrie despre maghiarii fasciști din Transilvania de Nord, care au fost menținuți în funcții de comuniști și după anularea Dictatului de la Viena.

Guvernele reacționare, continua discursul comunist, nu au simțit că s-au schimbat vremurile și au continuat *„politica trădătoare a conducătorilor așa ziselor partide istorice."*[1864] Împotriva acestei stări de fapt, țara întreagă s-a ridicat *„ca un singur om"*. La apelul de nimicire a opoziției era chemat fiecare *„democrat român adevărat"*, fiecare cetățean trebuind să fie un focar al epurației.[1865] Pentru impulsionarea acestora, într-o cuvântare din 1945 Ana Pauker declara: *„Casa noastră astăzi este pe alocurea pângărită, murdărită. În casa noastră mai miroase rău a dihanie fascistă, legionară [...] Deci, o muncă de primă importanță este să ne curățim casa, să respirăm aer curat în țara noastră. Munca de epurație și de arestare a criminalilor de război și a fasciștilor este bine pornită de guvern. Ea va fi continuată și trebuie ajutată de toți democrații."*[1866] Se urmărea totodată finalizarea cât mai rapidă a acestui proces, pentru a nu fi „stânjeniți în opera de reconstrucție". Dușmanul trebuia urmărit și nimicit complet, fără nicio milă, pentru că cei care își meritau soarta nu puteau fi priviți cu înduioșare. *„Nu există compătimire*, scria „Adevărul Ardealului", *pentru fiarele cu chip de om, care au luat parte la maltratarea și deportarea evreilor*" și au lăsat țara într-o situație dezastruoasă.[1867] Mass-media controlată de comuniști repeta continuu că poporul întreg vrea epurația, țara întreagă o cere și aceasta este „dorința întregului popor". Presa comunistă susținea că toate acțiunile PC erau validate de popor, deși însuși președintele SUA, Harry Truman, aprecia că regimurile comuniste din România și Bulgaria nu asigură tuturor elementelor democratice dreptul de a-și exprima liber părerea și prin sistemul lor de guvernare nu reprezintă voința poporului.[1868] Aceste formulări folosite în presa de stânga erau menite să creeze în auditoriu o atmosferă de teroare, care venea, dacă ar fi să dăm crezare presei comuniste, din partea fasciștilor și legionarilor, a oamenilor lui Antonescu. *Scânteia* repeta până la saturație cum mulțimea scanda: „Să fie curățat aparatul de stat!" , „Afară cu legionarii!",

[1862] Vezi Ioan Filip, „Epurațiile de la Ministerul Afacerilor Interne în lumina adevărului", în *Dreptatea*, Anul XXI, Nr. 6, 10 februarie 1946, p. 3.

[1863] „Șovinismul, orice ură dintre naționalități trebuie să fie ștearsă", în *Adevărul Ardealului,* Anul I, Nr. 12, 24 martie 1945, p. 5.

[1864] *Ibidem*, *loc. cit.*

[1865] „Clasa muncitoare din România, condusă de PC, este și trebuie să fie factorul hotărâtor în lupta pentru zdrobirea reacțiunii, pentru dezvoltarea și consolidarea regimului democratic, cât și pentru însănătoșirea economică a țării", se scria în instrucțiunile pentru munca la sate primite de Comitetele județene ale PCR (*Comitetul Județean Cluj al PCR*, Dos. 6/1946, f. 6).

[1866] „Cuvântarea Anei Pauker la întrunirea de la Marna", în *Adevărul Ardealului,* Anul I, Nr. 8, 26 aprilie 1945, p. 1.

[1867] „Tainițele fascismului român", în *Adevărul Ardealului*, Anul I, Nr. 4, 1 aprilie 1945, p. 6.

[1868] Nedelea, *op. cit.*, p. 50.

„Cerem arestarea trădătorilor!” etc. Comuniștii creau o imagine în care poporul, cu excepția reacționarilor – ce reprezentau în opinia lor o minoritate –, era pornit împotriva anticomuniștilor.

Activiștii PCR, autointitulându-se „reprezentanți ai voinței populare”, au început să înlocuiască prin forță administrația locală, sub pretextul „democratizării” și epurării sistemului administrativ de „fasciști” și „hitleriști”. FND a trecut la înlăturarea tuturor elementelor de conducere, fără a fi preocupat de găsirea unei culpe fasciste în sarcina celui epurat. Au fost calificate drept fasciste și reacționare și ca atare epurate, persoane nevinovate, acuzate după motive imaginare, deși PC pretindea că toate arestările au fost făcute cu atenție și cu grijă și numai pentru motive serioase și temeinice, fără nici un fel de brutalități, schingiuiri și violențe.

Instrumentele legale pentru o epurație rapidă și eficace au fost reprezentate de numeroasele decrete – legi de epurare, care au cuprins toate domeniile: politic, administrativ, economic, social și cultural. Toate categoriile sociale au simțit din plin aplicarea epurației, începând cu foștii demnitari ai statului și sfârșind cu cele mai neînsemnate categorii sociale. La fel, epurarea a lovit în orice oponent, indiferent de naționalitate: români, maghiari, germani, evrei, dar, cel puțin în faza inițială, maghiarii s-au bucurat de o oarecare libertate datorită sprijinului acordat noului regim. Germanii în schimb, au avut cel mai mult de pătimit datorită naționalității lor, PC folosindu-i pe post de „țapi ispășitori”. Și, în fine, epurarea a lovit în orice individ refractar comunismului, indiferent de credința religioasă a acestuia: ortodox, catolic, iudaic, protestant, neoprotestant ș.a.m.d., în ultimele cazuri credința religioasă fiind pusă în dosarul acuzatului la rubrica „apartenență politică”.

Elementele care se încadrau în legile de epurare erau trecute în „tabelul de epurație” și „decorate” cu „diplome de reacționar” fascist sau legionar.[1869] Aceste elemente îndepărtate au fost înlocuite cu persoane de cele mai multe ori total nepregătite, dar care profesau credința politică a FND-ului. Dintre cei înlăturați, mulți au fost repuși în funcții în urma înscrierii într-unul dintre partidele FND-iste. Buletinul informativ privind starea de spirit a populației din 10 februarie 1946 conținea informația conform căreia în grupările politice ale FND s-au înscris mulți legionari, în scopul prealabil de a se sustrage urmăririi organelor polițienești.[1870] Protestând, presa țărănistă se declara nemulțumită că epurarea nu a lovit pe cei care fuseseră sprijinitori ai dictaturii: legionari, fasciști sau hitleriști, ci ea a lovit pe cei care nu au voit să se înscrie în FND Toți vinovații adevărați care s-au convertit la ideologia comunistă au scăpat de eliminare. Orientarea PC era ca toți senatorii și deputații care s-au perindat între anii 1918 și 1944 la conducerea țării, dacă nu s-au înscris până la finele lui noiembrie 1945 în partid, să fie arestați.

Pentru a facilita aderările la PC, dată fiind nevoia acută a comuniștilor de noi cadre, indiferent de calitatea acestora – cu toată pretinsa dorință de a feri cu toată vigilența Partidul de a nu se strecura în rândurile lui elemente legionare și alți agenți ai fascismului –, FND a imaginat o serie de „purgatorii”, cele mai însemnate fiind Apărarea Patriotică, Uniunea Patrioților sau Frontul Plugarilor. Însuși ministrul de Interne, Teohari Georgescu, recunoștea că apartenența unor persoane la mișcarea legionară în urmă cu ani de zile nu a constituit pentru Ministerul de Interne temeiul unor măsuri împotriva lor, dacă în ultimii ani și mai cu seamă după 23 august 1944, au dovedit prin faptele lor că nu mai au nimic comun cu această mișcare străină de interesele poporului nostru.[1871] Această atitudine a scandalizat partidele „istorice”, dar protestele acestora împotriva direcției în care era îndreptată epurația, lovind doar în persoanele refractare partidului comunist, nu în adevărații vinovați, au fost folosite de PC pentru a incrimina PNȚ, afișându-i pe țărăniști împotriva epurării, dorind astfel să denigreze imaginea întregii opoziții care s-ar fi opus pedepsirii criminalilor de război și a vinovaților de dezastrul țării. În realitate, pe toate căile partidele „istorice” au salutat cu bucurie acțiunile de purificare imediat după ce acestea au început. Una dintre condițiile esențiale ale așezării noii organizații de stat pe temelii democratice solide era, fără îndoială, scria presa „istoricilor”,

[1869] „Epurațiile de la Ministerul Afacerilor Interne în lumina adevărului”, în *Dreptatea*, Anul XXI, Nr. 6, 10 februarie 1946, p. 3.

[1870] *România, Viața Politică ... 1946,* p. 112.

[1871] „Politica epurației”, în *Dreptatea*, Nr. 7, 12 februarie 1946, p. 3; „Declarațiile domnului ministru Teohari Georgescu”, în *Adevărul Ardealului*, Anul I, Nr. 8, 26 aprilie 1945, p. 8.

aceea a purificării sincere și temeinice a cadrelor tuturor instituțiilor de stat și particulare. „*Cum s-ar putea concepe o colaborare sinceră și rodnică între puterile aliate – care au adus atâtea jertfe în lupta lor uriașă împotriva pericolului nazist – și o Românie a cărei destine să fie încă și azi în mâinile acelora care s-au servit până acum de aceleași elemente, care au servit cu slugărnicie toate regimurile dictatoriale care s-au perindat la conducerea țării începând din 1933 și până la 23 august 1944? Procesul de purificare ce este azi în curs în țară și avem convingerea că măsurile de epurare se aplică cu cea mai mare severitate și seriozitate, nu poate decât să ne bucure, căci prin acțiunea pornită se înlătură și ultimele elemente de neîncredere care ar fi putut la un moment dat să prejudicieze asupra sincerității raporturilor dintre noi și puterile aliate*.” [1872]

O altă dovadă a faptului că PNȚ nu a fost împotriva epurării a fost programul partidului. La 29 octombrie 1944 a fost votată de către adunarea național-țărănistă din București moțiunea PNȚ. Două dintre punctele moțiunii făceau referiri la hotărârea partidului de a pedepsi pe cei ce au ajutat la instaurarea regimului de dictatură de la 1938 până la data moțiunii, la epurarea aparatului de stat și a vieții publice de toți cei care au colaborat cu aceste regimuri.[1873] Epurația reprezenta, așadar, un punct principal în programul opoziției. Se opunea însă sistemului, a procedeului după care se făcea epurația, folosită ca mijloc de presiune politică, ca pretext pentru a recruta partizani sau ca acte de răzbunare personală[1874] a unor membri ai comisiilor de epurație. PNȚ cerea măsuri egale pentru toată lumea, severitate nu numai pentru dușmanii comuniștilor, ci și pentru cei care s-au pus sub ocrotirea FND-ului și care doreau să fugă de răspundere.[1875] Cererea nu avea însă să primească un răspuns.

Administrația publică și justiția orașului Cluj în intervalul 1944–1950

Din 1945 Clujul a fost sediul Comitetului Regional al PCR, a cărui autoritate se întindea asupra întregii Transilvanii, și structurilor subordonate lui: Consiliul Județean (Comisia Interimară Județeană) și Consiliul Municipal Cluj (Consiliul Municipal Provizoriu – 1944, Consiliului municipal al municipiului Cluj – 1945, Consiliului Politic Municipal Cluj – 1946, Comisia Interimară a Municipiului Cluj – 1947). Acesta avea rolul de a controla instituțiile și viața publică din oraș. Comitetul Județean al PCR Cluj, în nevoia lui de cadre, și-a declarat ca principală sarcină primirea cât mai multor membri. La această chemare au răspuns în special maghiarii– de unde a rezultat dorința comuniștilor de a-i proteja de epurație – dar și evreii, românii rămânând încă într-un număr foarte redus. Din această cauză, problema specifică a comuniștilor din Cluj era cea *etnică,* preocupați fiind de neînțelegerile dintre români și maghiari, în special dintre studenții români și muncitorii maghiari și de condamnarea șoviniștilor și a fasciștilor ambelor etnii.[1876]

După modelul aplicat în restul țării, instituțiile amintite au luat măsuri pentru aducerea sub controlul comuniștilor a întregii administrații locale, *„acțiunea provocatoare a reacțiunii din Ardeal, ascunsă în dosul lozincilor maniste, concentrându-se la Cluj*.”[1877] Comuniștii au recunoscut că Ardealul de Nord le era nesupus, că aici s-a înțeles mai puțin decât în altă parte *„spiritul nou”* care trebuia să se întroneze în întreaga țară, în scopul creării unei Românii *„democratice, libere și independente”*. În special județul Cluj a devenit, imediat după eliberare, scena unor puternice lupte politice, acestea dublând confruntările de natură etnică și problemele social-economice.

Deși în toamna anului 1944 în Cluj erau doar câțiva membri ai Partidului Comunist, majoritatea maghiari, numărul lor a crescut rapid, ajungându-se la 10.000 la începutul anului 1946. Numărul mic de

[1872] „Purificare”, în *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1171, 24 noiembrie 1944, p. 1.

[1873] „Moțiunea votată de marea adunare național-țărănistă de la București”, în *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1159, 4 noiembrie 1944, p. 3.

[1874] Este și cazul muncitorului Borăscu Ion, care în 1933 luase parte la luptele muncitorilor ceferiști de la Atelierele Grivița, fapt care i-a atras o gravă condamnare, în urma căreia și-a petrecut mulți ani în închisoare. Acum el era conducătorul comitetelor cetățenești care au efectuat, printre altele, și arestarea lui Vaida-Voevod („Arestarea lui Vaida-Voevod”, în *Plugarii*, Gazeta Frontului Plugarilor din România, regiunea Cluj, Anul II, Nr. 30, 4–11 aprilie 1945, p. 4).

[1875] „În materie de epurație”, în *Dreptatea,* Anul XXI, Nr. 12, 17 februarie 1946, p. 1.

[1876] *Anuarul Institutului de Istorie Cluj,* pp. 277–278.

[1877] „Noi provocări huliganice la Cluj”, în *Adevărul Ardealului,* Nr. 9, 3 iunie 1946, p. 5.

la finalul anului 1944 nu i-a împiedicat însă, la umbra sovieticilor, să pună mâna pe conducerea județului și orașului Cluj, prin impunerea propriilor oameni la Prefectură și Primărie, iar din august 1945 la conducerea Tribunalului, Poliției și a altor instituții. Au fost înființate celule de partid (comuniste) în toate organele locale ale puterii, iar cei care refuzau să adere au fost treptat îndepărtați. Rețeaua comunistă cuprindea celulele de partid din administrația publică, justiție, fabricile orașului, clinicile universitare, Poșta și CFR.

Procedura oficială de selecție a noilor funcționari din administrația publică nu doar că nu a fost bazată prioritar pe competențe, fiind dublată de mecanisme de examinare a conformismului ideologic și a loialității politice, ci a fost deseori înlocuită de aceasta. Așa a fost posibil ca în fruntea Primăriei clujene să ajungă în funcția de primar un tipograf, social-democratul Gheorghe Chiciudean, un ceferist, comunistul Vasile Deac sau fostul simpatizant al regelui Carol al II-lea, colonelul Victor Precup, la care s-au adăugat ajutorii de primar unul tâmplar, altul mecanic, Ștefan Dan (István Dán) și Paul Veress (Pál Veress).

Aceeași a fost procedura de selecție și în cazul celorlalți funcționari publici din administrația locală, *Comisiunea mixtă FND de încadrare a funcționarilor publici* având în vedere trei criterii: cetățenia, orientarea politică și abia apoi competența. Și dacă în cazul primarului s-a urmărit ca acesta să fie român, în cazul celorlalți funcționari nu s-a mai pus această condiție, ci din contră, au fost preferați funcționarii de etnie maghiară, chiar dacă au funcționat și în timpul regimului horthyst sau dacă nu aveau calificarea necesară,[1878] în special pentru faptul că maghiarii au fost, din diverse motive, principalii susținători ai regimului. Prin urmare, în condițiile în care prea puțini români erau „democrați” la acea oră, la conducerea municipiului au rămas în principal maghiarii.

Cu toate că la nivel teoretic se dorea reprimirea în funcții a funcționarilor refugiați, sunt numeroase documentele care atestă faptul că aceștia nu s-au bucurat de o situație prea bună după reîntoarcerea lor în Transilvania, găsindu-se chiar printre comuniști voci care să protesteze pentru faptul că în locul reprimirii acestora în funcțiile deținute înainte de Dictat, au fost preferați funcționarii maghiari din regimul horthyst. Românii reîntorși din refugiu, dacă doreau să aibă o șansă să ocupe un loc în administrație, trebuiau să se „democratizeze” ca să scape de epurare: „*Consiliul* (Politic), ***în principiu****, nu este în contra reîntoarcerii funcționarilor acasă, dar dacă nu se vor purta bine (moral și democratic) atunci urmează să fie epurați.*”[1879] În mai 1945 era deja stabilit principiul potrivit căruia fiecare funcționar reîntors care dorea să-și ocupe serviciul trebuia să aibă asupra sa dovada de purificare din partea FND-ului, în timp ce pentru funcționarii maghiari fugiți cu armatele germano-maghiare, care se reîntorceau din Ungaria, se dorea intervenția Partidului, urmărindu-se purificarea lor acolo, fiind exclusă astfel purificarea acestora de către comisiile românești.[1880] După cum am văzut, în urma intervențiilor, după o politică oscilantă, Ministerul de Interne a întrecut așteptările maghiarilor, care, pe lângă faptul că s-au putut întoarce în pace acasă, au avut și un regim preferențial, ministrul hotărând menținerea în funcțiile administrației prioritar a celor ce au ocupat funcțiile în perioada regimului horthyst, în detrimentul românilor refugiați sau deportați. Totuși, a fost și un număr de funcționari plecați cu armatele germană și maghiară licențiați din cadrul supranumerar (Decizia Primăriei Municipiului Cluj, Nr. 14.402 din 12 iulie 1945), 87 de persoane, dintre care 31 erau oameni de serviciu[1881] (Anexa 14).

Alte intervenții la Minister, cum este cazul celei venite din partea lui Ludovic Csőgör în mai 1945, vizau instalarea în funcțiile administrative a unor oameni „cinstiți” („democrați”), chiar dacă nu aveau calificarea necesară pentru aceste funcții. Bineînțeles că acești oameni „cinstiți” erau greu de găsit la acea dată printre români.

Atitudinea inconsecventă a autorităților în privința funcționarilor din vechiul regim (pornind de la demiterea acestora și până la menținerea lor în funcțiile avute în timpul regimului horthyst), a creat în

[1878] Subprefectul Ludovic Csőgör dorea în mai 1945 să se intervină la guvern în favoarea numirii în funcțiile de primpretori a unor oameni „cinstiți” („democrați”), chiar dacă nu aveau calificarea necesară pentru această funcție („Proces-verbal din 3–4 mai...”, Inv. 1, Dos. 1/1945, f. 65).
[1879] *Inspectoratul General Administrativ...*, Dos. 6/1946, f. 87.
[1880] „Proces-verbal din 3–4 mai...”, Inv. 1, Dos. 1/1945, f. 26.
[1881] *Inspectoratul General Administrativ…*, Dos. 27/1946, f. 396–398.

Transilvania de Nord, în special în orașul Cluj, o situație excepțională, care a generat probleme majore administrațiilor locale din această parte a țării. În unele administrații funcționau funcționari de toate culorile: funcționari români, funcționari maghiari retrași odată cu armatele germano-maghiare, neprimiți în serviciu, dar și funcționari plecați cu armatele amintite, întorși și menținuți de comuniști în serviciu, *„făcând dovada că retragerea n-au făcut-o fiind animați de sentimente antidemocratice, ci forțați fiind de împrejurări*”, deși, potrivit cercetărilor întreprinse de prefectul județului Sălaj, dr. Virgil Câmpianu, ordinele de evacuare s-au dat numai acelor funcționari care s-au declarat ei singuri că doresc a se retrage, fără a li se impune retragerea. Cei care au declarat că doresc să rămână pe loc nu au fost obligați a se retrage și nici nu li s-a impus executarea vreunui ordin de evacuare. *Funcționarii evacuați au continuat să funcționeze în locul unde li s-a designat locul de evacuare, înapoindu-se abia cu începere de prin aprilie 1945. „Astfel că ordinele de evacuare invocate de cei înapoiați în cererea de reprimire în serviciu nu aveau caracter obligatoriu, în sensul că aceste ordine să fi fost motivul adevărat al retragerii lor de înaintea armatelor eliberatoare* (s.n.).”[1882] Cu toate acestea, așa cum am văzut, au fost menținuți în funcții o serie de funcționari care vor fi găsiți vinovați de fascism, hitlerism sau șovinism abia după 1947 sau chiar după 1950.

Trecând peste conflictele etnice din cadrul administrației, funcționarii menținuți din vechea administrație maghiară nu cunoșteau limba română, legislația românească și normele după care trebuia condusă administrația locală în noul regim românesc, fiindu-le astfel imposibil să facă față solicitărilor postului, de unde a rezultat o stare de nemulțumire generală. Pentru reglementarea situației s-au organizat cursuri și conferințe săptămânale la care au fost aduși funcționari din județele care n-au fost sub ocupație maghiară, pentru a-i iniția pe colegii lor în metoda de lucru a legislației românești în vigoare. Cu tot efortul, după mai bine de un an mai era de lucru serios la acest capitol.

Spre deosebire de perioada imediat următoare Marii Uniri, când funcționarii maghiari din primăria clujeană, în frunte cu primarul dr. Gustav Haller, au refuzat categoric să depună jurământ de fidelitate Regelui Ferdinand I și Consiliului Dirigent, preferând demiterea, de data aceasta au fost, chiar dacă nu putem generaliza, mai cooperanți, și asta datorită faptului că în noile autorități, ghidate de sovietici, nu au mai văzut dușmanii absoluți din perioada anterioară, dar și pentru faptul că sperau ca această perioadă să se finalizeze prin revenirea Transilvaniei de Nord la Ungaria. Cât despre funcționarii maghiari ai Prefecturii Cluj din perioada interbelică, aceștia au refuzat să învețe limba română începând din februarie 1919, când limba a devenit oficială, părăsind serviciile. După 1945 însă, după ce au văzut că situația se agravează și Transilvania de Nord revine României, învățând din experiența anterioară, au fost mai resemnați în fața limbii române.

O altă măsură importantă a autorităților județene clujene s-a referit la numirea primarilor orașelor și satelor din județ, care trebuiau să fie numiți pe „criteriul popularității”. Doar cei „doriți de majoritatea populației” puteau ocupa aceste funcții. În realitate însă, criteriul principal de selecție era din nou cel politic, toate numirile trebuind să aibă acordul formațiunilor politice „democrate” locale, a noilor consilii politice comuniste. Unii primari și prefecți erau atât de „populari”, încât comunele au cerut în repetate rânduri înlocuirea. În toate cazurile însă, s-a ignorat persoana desemnată de obște dacă aceasta nu a beneficiat și de acordul Consiliului politic al FND-ului local. Primarii, ajutorii de primar, precum și funcționarii publici de orice rang erau înregistrați în registrele Consiliilor politice ale FND pe categorii: „buni”, „de schimbat”, „de verificat”. Luând exemplul județului Cluj, din cei 230 de primari, în luna august 1946 situația se prezenta astfel: 154 erau „buni”, 27 „de schimbat”, iar 49 urmau să treacă sub lupa comunistă. Și asta după ce în perioada anterioară, 15 iulie – septembrie 1946, în județul Cluj au fost schimbați 28 primari rurali și 17 ajutori de primari rurali.[1883] Chiar și la finalul anului 1946 domnea încă haosul în primăriile unor sate din județul Cluj, motiv pentru care la 24 septembrie 1946 prefectul Vasile Pogăceanu și subprefectul Petre Bianu, declarau că există informația conform căreia nu toți primarii numiți prin decizii erau instalați în funcție, în timp ce unii cetățeni exercitau funcția de primar fără calitate, nefiind numiți sau fiind revocați.

[1882] *Ibidem*, f. 242.
[1883] *Inspectoratul General Administrativ…*, Dos. 7/1946, f. 128.

Și situația era valabilă pentru toată țara, asemenea schimbări masive de primari și ajutori de primari având loc periodic la nivel național.

Cât despre Primăria Municipiului Cluj, aceasta a fost sistematic reînnoită. Niciun primar sau ajutor de primar n-a avut timp să prindă „rădăcini”:

- Tudor Bugnariu, membru al PNP, a fost primar aproximativ 9 luni (13 oct. 1944 – 7 iul. 1945);
- Gheorghe Chiciudean, membru al PSD, a fost primar 1 an și 3 luni (7 iul. 1945 – 3 oct. 1946);
- Constantin Lazăr, membru al PSD, a ocupat funcția de primar 1 an și 5 luni (3 oct. 1946 – 6 mar. 1948);
- Gen.-Col. Precup Victor, membru al PCR, a fost primar doar 4 luni (6 mar. 1948 – 2 iul. 1948), fiind urmat de Vasile Deac, care va deține funcția până la desființarea instituției.

Epurarea funcționarilor publici după 6 martie 1945

Începând cu legea pentru unificarea administrației din 1925 și apoi sub legiuirile în materie care au urmat legii amintite, aparatul de Stat de toate gradele și categoriile, inclusiv aparatul administrativ, a fost mereu purificat sub diferite forme și pretexte: încadrări, reîncadrări, economii bugetare, simplificări, cadre disponibile și auxiliare, simplificări birocratice etc. Aceste sisteme n-au urmărit în fond decât continua transformare a aparatului funcționăresc. Au intervenit legi speciale care au nesocotit, au anulat sau au redus vechimea funcționarilor, pentru a se putea numi și avansa apoi protejații regimului, în majoritate elemente fără pregătire profesională. După venirea comuniștilor la putere situația a fost chiar mai gravă. Afilierea politică a funcționarilor, cu tot ce presupunea aceasta, n-a mai fost o opțiune, ci o obligație. Cei care refuzau să se încadreze în FND erau chemați la *Comisia de epurație* care le cerea dovada că nu au fost legionari, dovadă greu de obținut în multe cazuri. Pe de altă parte, Comisia de epurație avea libertatea de a se informa pe orice cale, neavând obligația de a arăta mijloacele prin care a ajuns la constatarea sa. Această prevedere lăsa liberă calea oricărui abuz sau acuzație fantezistă. Apărarea se putea face, teoretic, prin toate mijloacele de probă, personal, prin mandatar sau prin memoriu. Însă datorită noilor principii diriguitoare, între care abolirea prezumției de nevinovăție, dreptul la apărare devenise o simplă formalitate, iar sentința se hotăra, de regulă, în timpul anchetei, înaintea procesului. Stabilirea sancțiunilor de către comisii ad-hoc a deschis calea arbitrariului împotriva unora dintre cei mai de seamă intelectuali sau oameni de rând.

În ciuda îngrădirilor de tot soiul, au fost funcționari care au persistat, rămânând pe „vechea pistă”, nesocotind amenințările difuzate pe toate căile. Amintim cazul funcționarilor clujeni de la CFR, unde până în ianuarie 1947 toți foștii membri de birou au fost trimiși în producție, locul acestora fiind ocupat de elemente noi, „necompromise”.[1884] Și totuși nu schimbarea în sine a funcționarilor a reprezentat ieșirea în decor a regimului, ci faptul că această schimbare s-a făcut exclusiv pe criterii politico-ideologice și a fost aplicată întregii societăți. Mai mult, regimul nu s-a mulțumit doar cu înlocuirea persoanelor fidele partidelor politice din opoziție cu noii „democrați”, ci i-a considerat pe toți cei neînregimentați politic drept oponenți. Și pentru a atinge punctul culminant, regimul nu s-a limitat la excluderea refractarilor, la înfrângerea opoziției, ci a trecut, în numeroase cazuri, la lichidarea fizică a acesteia (cazul fostului primar clujean Sebastian Bornemisa ș.a.).

Calificarea profesională a funcționarilor din funcțiile de conducere

Spre deosebire de calificarea profesională a funcționarilor superiori din perioada interbelică, pregătirea primarilor și a ajutorilor de primar din perioada supusă studiului a lăsat, în majoritatea cazurilor, de dorit. Studiile primarilor n-au mai reprezentat un criteriu electiv, principalul criteriu fiind și de data aceasta, apartenența politică. Mai mult, studiile superioare au fost considerate de regulă un impediment, intelectualii

[1884] *Comitetul Regional PMR Cluj*, Inv. 2, Dos. 5/1947, f. 1.

fiind descalificați din start și clasați la categoria celor cu „origine nesănătoasă”, potențiali adversari. Prin urmare, au fost preferate categoriile sociale obediente.

Pregătirea noilor primari varia de la doctor în drept (dr. Ivan Sólymos, avocat, primarul orașului de reședință Zalău), doctor în medicină (dr. Iuliu Hodor, primarul Sighetului), licență în litere (Gheorghe Neamțu, profesor, primarul orașului Gherla, jud. Someş), la 4 clase primare (Carol Ványai, strungar, primarul municipiului Oradea; Grigore Magheruşan, agricultor, primar în com. Șintereag, jud. Someş). La fel studiile ajutorilor de primar: de la doctor în științe politico-economice (dr. Ioan Demeter, municipiul Cluj), agricultori cu 4 clase primare (Mihai Bibegan, oraşul Bistrița, jud. Năsăud, Both Augustin, ajutor de primar în com. Dolheni, jud. Someș – decembrie 1945 ș.a.), la cizmari (Ioan Porumb, orașul nereședință Huedin, jud. Cluj), muncitori (tâmplarul Dan Ștefan, ajutor de primar al municipiului Cluj), mecanici (Paul Veress, ajutor de primar al municipiului Cluj), ceferiști (ceferistului Vasile Deac, ajutor de primar al municipiului Cluj). Toate aceste numiri s-au făcut sub presiunea Comitetelor județene ale FND, iar din mai 1945 a Consiliilor Politice județene, care solicitau Ministerului de Interne dispense de studii, „activitatea politică remarcabilă” compensând lipsa pregătirii şcolare.

Pe toată perioada supusă studiului, Ministerul de Interne, în urma intervențiilor unor prefecți sau a Comitetelor județene ale FND, iar din mai 1945 a Consiliilor Politice județene, a aprobat dispense de studii pentru primari cu 4 sau mai multe clase primare. În același timp, oameni de serviciu cu 5 clase primare, probabil mai puțin „democratizați” măturau prin primării.

Măsurile autorităților locale clujene în intervalul 12 octombrie 1944–1948

În paralel cu măsurile luate de autoritățile locale pe plan politic, acestea au avut de rezolvat o serie de probleme administrative:

- satisfacerea condițiilor Armistițiului (ajutorarea armatei sovietice pentru continuarea războiului);
- aprovizionarea populației cu alimente (prin întreprinderile de stat Aprozar, Aprolacta și Comcar), lemne etc;
- îndreptarea pagubelor provocate de stăpânirea maghiară;
- dirijarea reîntoarcerii la o viață normală;
- repararea conductelor de apă și a rețelei electrice publice distruse de armatele germano-maghiare în retragere;
- iluminarea orașului, refacerea liniilor telefonice mai importante;
- constituirea gărzilor cetățenești care asigurau ordinea publică;
- protecția populației civile (înființarea de cantine pentru copii sub 14 ani, pentru cei cu vârsta peste 55 de ani și pentru femeile însărcinate); lucrări de refacere și punere în funcțiune a unor spitale și dispensare; înființarea a numeroase circumscripții medicale cu dispensare, la care se adaugă alte activități în domeniul sanitar;
- împietruiri de străzi și pavarea unor noi trotuare;
- introducerea gazului metan;
- repararea instituțiilor publice și de învățământ, a clădirilor particulare și a rețelei de drumuri și poduri;
- lucrări de refacere și punere în funcțiune a minelor aurifere și a zăcămintelor de cărbuni;
- schimbarea nomenclaturii străzilor, parcurilor și piețelor, renunțându-se la denumirile date de autoritățile maghiare – ce prezentau „trecutul de teroare, de șovinism și reacționarism”–, iar apoi la cele cu denumiri monarhice;
- construirea primelor blocuri muncitorești;
- rezolvarea parțială a problemei analfabetismului prin înființarea școlilor de analfabeți;
- înființarea a cinci Atenee Populare și a Bibliotecii Populare Comunală;
- au fost încurajate serbările și spectacolele cu caracter cultural, sportiv, artistic și de binefacere etc.

Autoritățile locale au meritul de a fi rezolvat, chiar dacă doar parțial în multe cazuri, principalele probleme cu care s-au confruntat clujenii în această perioadă dificilă.

România, un stat „democrat” cu vecini „democrați”

Pe lângă motivele interne care au determinat epurația în societatea românească, au fost și puternice motive externe, reprezentate de presiunile Moscovei. A.I. Vâșinski, comandantul trupelor Armatei Roșii din România, a fost dispus să ofere comuniștilor tot sprijinul pentru eliminarea fasciștilor și a progermanilor și, în numeroase rânduri, s-a declarat nemulțumit de modul lent în care se realiza, „datorită sabotajului unor funcționari influenți”, impulsionându-i pe comuniști la noi asalturi asupra societății. Datorită sprijinului sovietic pe plan politic, diplomatic, dar mai ales militar, comuniștii au reușit să provoace eșecul instaurării unui regim cu adevărat democratic în România.

USSR s-a aflat, cu excepția Cehoslovaciei, în spatele stalinizării tuturor țărilor est-europene care au fost integrate pe orbita geopolitică sovietică după încheierea războiului. Nu a contat mărimea sau puterea partidelor comuniste din aceste țări, atâta timp cât beneficiau de sprijinul Moscovei. Cazul României se încadrează în contextul celorlalte state care au fost sovietizate potrivit aceluiași tipar, cu unele caracteristici locale. Transformările produse în perioada 1944–1948 în Europa de Est au condus la același rezultat: preluarea puterii de către partidele comuniste, aliate sau nu cu alte forțe politice simpatizante și stabilirea, în acest fel, a „democrației populare”.

Faptele descrise în cuprinsul volumului, cu trimiteri la documentele oficiale, la presă, diverse scrieri contemporane sau recente, evenimente descrise de martori oculari sau de diverși istorici, evidențiază uneori evenimente contradictorii, fiind scrise după dioptrii politice, etnice sau confesionale diferite, unii istorici contemporani înaintând, prin urmare, teorii divergente. Însă acest volum s-a dorit a fi o radiografiere a acestei perioade cât mai fidelă realității, motiv pentru care, pe alocuri, ne-am referit și la statele vecine, supuse acelorași presiuni internaționale.

ANEXE

ANEXA 1. Condițiile armistițiului de la Moscova

GAZETA POPORULUI

ULTIMA ORĂ

Condițiile armistițiului dela Moscova

Moscova, 14. (Serv. radio). — La Moscova s'au dat publicității condițiile armistițiului Româno-Sovietic. Iată aceste condiții:

1. Incetarea ostilităților contra armatei sovietice, ruperea relațiunilor cu Germania și Ungaria, războiu cu aceste puteri cu cel puțin 12 divizii românești.
2. Dezarmarea armatei Germane și internarea ei.
3. Punerea la dispoziție pe seama armatei sovietice a tuturor căilor de comunicație de pe teritoriul român.
4. Frontierele României rămân acelea din 28 Iunie 1940.
5. Punerea în libertate a tuturor deținuților și internaților politici.
6. Desființarea lagărelor.
7. Predarea armamentului capturat dela Germani, Sovietelor.
8. Confiscarea bunurilor cetățenilor Unguri și Germani.
9. Predarea vaselor rusești și aliate, aflate în România, aliaților.
10. Punerea la dispoziția Armatei Roșii a cantităților de combustibili necesari, cazărmi, ateliere, etc. etc.
11. Având în vedere ajutorul dat de Armata Română, daunele de răsboiu vor fi plătite în dolari sau în natură, petrol, lemn, etc. până la contravaloarea sumei de 300 milioane dolari.
12. Se vor restitui Sovietelor toate bunurile răpite din Rusia în timpul ocupațiunii germane și române.
13. Drepturi egale pentru toți cetățenii României. Asemenea se vor restitui proprietățile evreești.
14. Arestarea și internarea tuturor criminalilor de răsboiu fasciști și hitleriști.
15. Disolvarea tuturor organizațiunilor antisovietice.
16. Se va institui un control sovietic la administrația română de filme, cărți, reviste, radio, teatru, etc.
17. Administrația română începe la 150 km. în spatele frontului de operații și va fi reorganizată sub control sovietic.
18. In diferitele administrații românești se vor înființa comisiuni sovietice de control.
19. Arbitrajul dela Viena este considerat ca nul, România reprimind întregul Ardeal de Nord. Uniunea Sovietică dă tot sprijinul armatelor sale pentru lupta de eliberare.
20. O comisiune aliată va supraveghea aplicarea armistițiului.
21. Armistițiul intră în vigoare imediat.

„Condițiile armistițiului de la Moscova”, în *Gazeta Poporului*, Anul I, Nr. 15, 15 septembrie 1944, p. 2

ANEXA 2. Platforma-Program a Blocului Partidelor Democrate

„SCANTEIA" 3

Platforma-Program a blocului partidelor democrate

(Continuare din pag. 5-a)

Va fi urmărită în mod energic așezarea finanțelor noastre publice pe baze sănătoase prin:

efectuarea unei reforme temeinice a sistemului actual de impozite directe, astfel ca aceste impozite să-și capete importanța cuvenită în acoperirea nevoilor Statului și să însemne o repartizare justă a sarcinilor, după volumul și natura veniturilor realizate de fiecare contribuabil;

introducerea sistemului progresiv;

reducerea treptată a taxelor și impozitelor indirecte la mărfurile de mare consum;

combaterea evaziunii fiscale și a abuzurilor, printr'o mai bună așezare și percepere a dărilor către Stat;

raționalizarea și simplificarea serviciilor publice și desființarea celor inutile. Stârpirea corupției și birocratismului. Realizarea de economii severe ori unde prin aceasta nu va fi atins bunul mers al serviciilor publice și condițiile de muncă și viață ale slujbașilor Statului.

6. Monedă și credit

Blocul Partidelor Democrate va lua toate m... pentru întărirea monedei naționale, prin lichidarea treptată a inflației.

Pentru realizarea programului de refacere și dezvoltare a economiei naționale al Blocului Partidelor Democrate, pentru întărirea monedei, însănătoșirea finanțelor publice, reglementarea creditului și asigurarea de credite ieftine industriașilor, agricultorilor, meseriașilor, sinistraților și pentru finanțarea marilor lucrări de interes obștesc, Statul are nevoie de un puternic instrument de îndrumare a activității economice și a creditului. In acest scop Banca Națională a României, care constitue o importantă pârghie a vieții economice și financiare a țării, va fi etatizată, cu despăgubirea particularilor deținători de acțiuni și va fi organizată pentru a-și putea îndeplini marea misiune ce o va avea în consolidarea economică și financiară a țării.

BLOCUL PARTIDELOR DEMOCRATE ÎȘI PROPUNE SĂ REALIZEZE INTEGRAL PROGRAMUL PREZENTAT ȚĂRII, MOBILIZÂND TOATE FORȚELE EI ÎN ACEASTĂ MARE BATALIE DE CARE DEPINDE ÎNSUȘI VIITORUL STATULUI ȘI AL POPORULUI ROMÂN.

„Platforma-Program a Blocului Partidelor Democrate", în *Scânteia*, Seria III, Anul XVI, Nr. 528, 20 mai 1946, pp. 2, 5

ANEXA 3. Tablou cu numele, prenumele și adresele criminalilor de război judecați de Tribunalele Poporului din București și Cluj [1885]

TABLOU

de numele, pronumele şi adresele criminalilor de război judecaţi la Tribunalul Poporului din Bucureşti şi Cluj,

Nr. crt.	Numele şi Pronumele	Profesia	Vârsta ani	Domiciliul	Observ.
1	Trepăduş Grigore	învăţător	43	str. Eminescu 17 Craiova	
2	Macici Nicolae	gen. Corp. Armată în rez.	57	str. M. Vodă 55 Bucureşti	
3	Trestioreanu Constantin	gen. devizie în rez. născ. Buzău	54	str. Al. Donici 36 Bucureşti	
4	Calotescu Cornel	gen. divizie rez.	55	str. Lascăr Catargiu Nr. 13 Bucureşti	
5	Stere Marinescu	lt. col. rez.	46	Sabinelor 45 Bucureşti	
6	Zlătescu Gheorghe	col. rez.	56	comuna Pucioasa jud. Dâmboviţa	
7	Murgescu Ioan	lt. col. rez.	50	Bulev. Mărăşeşti 83 Bucureşti	
8	Finkelstein Benjamin zis Bubi	--------	47	str. Radu dela Afumaţi 61 Buc.	
9	Bur...escu Sever	pictor	49	str. Polonă 69 Bucureşti	
10	Cicchir Dumitru	funcţ. part.	47	com. Budeşti-Ilfov	
11	Isopescu Modest	colonel rez.	49	str. Epicol 9 Bucureşti	
12	Păduro Arestide	---------	37	str. Epicol 9 Buc.	
13	Mănescu Vasile	fost pretor Golta	34	în prezent arestat	
14	Avram Creştinu	---------	42	str. sf. Nicolae 4 Botoşani	
15	Ghinoraru Florin	lt. în rez.	24	Vrăjitoarei 12 Bucureşti	
16	Gavăţ Stefan	lt. col. rez.	48	str. Prof. Bogdan 11 Bucureşti	
17	Grigorescu Gheorghe	învăţător	39	com. Sogoşani jud. Dâmboviţa	
18	Pitrăşcoiu Nicolae	col. rez.	55	str. Eustaţiu 41 Bucureşti	
	Stelian Popescu	fost director "Universul"	--	---------	

./.

[1885] ANSJC Fond *Inspectoratul General Administrativ Circ. III Cluj,* Dos. 1/1947, f. 427–454.

- 2 -

Nr. crt.	Numele şi pronumele	Profesia	Vârsta ani	Domiciliul	Observ.
20	Pamfil Seicaru	fost director al ziarului "Curentul"	50	Buc.str.Gen. Angelescu 92	
21	Ion Dumitrescu zis Dimitrescu	fost avocat şi ziarist	46	str.Paris Nr.45 Bucureşti	
22	Romulus Dianu	ziarist	40	str.Arhit.Mincu Nr.9 Buc.	
23	Romulus Seişanu	ziarist	60	Buc.str.Gen. Ghenea 8	
24	Ilie Popescu Prundeni	ziarist	38	Buc.str.Mitrop. Iosif Nr.1	
25	Alexandru Hodoş	ziarist	51	Buc.str.Ciprian Porumbescu 14.	
26	Radu Demetrescu Gyr	publicist fost conferenţiar univ.	40	---------------	
27	Grigore Manolescu	ziarist	47	Buc.str.Dr.Kalinderu Nr.20	
28	Gabriel Bălănescu	ziarist	32	Buc.str.Căp.Zlătescu Nr.35	
29	Pan Vizirescu	profesor fost director al rev. "Muncitorul român".	42	Buc.str.Stere Spătaru Nr.17	
30	Aurel Cosma	publicist,fost cons.minist.	--	ultimul domiciliu Timişoara	
31	Ilie Rădulescu	fost.dir.ziarului "Porunca Vremii"	46	Buc.Bulev.Ferdinand Nr.174	
32	Dobre Ion zis Nichifor Crainic	profes.univ.	54	Buc.str.Polonă 28	
33	Agapie Vasile	Lt.col.rez.	64	Iaşi,str.Palade 8	
34	Ion Mihăescu	Inspector BNR	44	Buc.str.Orzari Nr.58/bis.	
35	Jotino Dionisie	lt.col.rez.	52	str.Popovici Nr.8	
36	Popescu Gheorghe	sergent maj. jand.	--	dispărut	
37	Mihăilescu Stefan	major jand.	40	Buc.str.Antim 9	
38	Văluţă Pintilie	gardian Inchis. Râbniţa	--	originar Chişinău dispărut	
39	Călugăreanu Const.	gardian Inchis. Râbniţa		com.Fălciu jud. Dorohoi	

./.

- 3 -

Nr. crt.	Numele şi Pronumele	Profesia	Vârsta ani	Domiciliul	Observ.
40	Ivanovici Constantin	gardian Inchis. Râbniţa	---	com.Tăcuta jud.Vaslui	
41	Niculescu Mihai Coca	fost pretor militar Odesa	---	azi dispărut	
42	Topor Ion	general jand.în rez.	62	Buc.str.Gen.Angelescu 92	
43	Orăşanu Romeo	maior de jand. în rez.	50	- - - -	
44	Botoroagă Gheorghe	maior jand.rez.	47	- - - -	
45	Longhin Constantin	col.în rez.	52	- - - -	
46	Bîrbulescu Stefan	serg.major jand.	23	- - - -	
47	Dan Nicolae	jand.fruntaş	27	- - - -	
48	Ilutia Mihail	căp.de jand.	34	- - - -	
49	Danilov Mihail	avocat	35	- - - -	
50	Marcu Goldimberg	- - - -	35	- - - -	
51	Maziliu Ion	căp.pensionar	53	- - - -	
52	Frăţescu Vasile	plut.activ	30	com.Sărata-veche jud.Bălţi	
53	Stancu Ion	plot.adj.activ	46	com.Jugureni jud. Dâmboviţa	
54	Căftoiu Aurel	căpit.rez.	52	Buc.şos.Ştefan cel Mare Nr.182	
55	Toma Danalache	funcţionar	35	Buc.Bul.Pache 120	
56	Vlădescu Alex. Wartenberg	blănar	--	Buc.şos.Filantropiei Nr.67	
57	Muşatescu Alex.	funcţionar	48	Buc.str.Ion Dobrescu Nr.5	
58	Vâlcescu Constantin	pensionar	54	Bacău str.[illegible]irului Nr.41	
59	Marinescu Rusen		38	Suceava	
60	Theodorescu Const.	căpitan rez.	56	Sibiu str.Moara de Scoarţă Nr.19	
61	Arminiu Petroniu	avocat	38	str.Şcoala Floreasca Nr.42 Bucureşti	
62	Pop Leonida	Colonel rez.	59	Mediaş Piaţa Regele Ferdinand Nr.28	

./.

- 4 -

Nr. crt.	Numele şi pronumele	Profesia	Vârsta ani	Domiciliul	Observ.
63	Herghelegiu Aurel	Locot.de Panduri	26	Ploeşti str.Regală Nr.44	
64	Theodorescu Const.	plugar	39	com.Albeşti jud. Botoşani	
65	Constantinescu Dtru	plot.activ	32	com.Panaghia-Dolj	
66	Terţeleanu Dumitru	plut.activ jand.	43	com.Văleni-olt	
67	Lungu Aurel	sergent major activ	26	com.Văleni-Muscel	
68	Pandrea Dumitru	lt.rezervă	--	dispărut	
69	Caliman Frantz	caporal de jand.	--	dispărut	
70	Apolozan Teodor	inginer agron.	30	com.Sibieni-Sibiu	
71	Chiş Pavel	agronon	--	dispărut	
72	Ambruş Romulus	maior de jandarmi	49	ultimul domiciliu Timişoara	
73	Bălăceanu Eugen	căpitan activ	36	Constanţa,născ. Dorohoi	
74	Niţă Marin	pensionar milit.	42	com.Magiseni-Dâmboviţa	
75	Dindelegan Iosif	fost subprefect	59	ultim.dom.Arad	
76	Taflaru Ion	funcţionar poliţienesc	35	Buc.str.Ernest Djuvara Nr.12	
77	Ion Punescu	fost comisar de poliţie	30	Buc.str.Prof.Mitiţa Constantinescu 1-3	
78	Iagolniţa Emil	fost chestor	56	Buc.str.Maria Roseti 8/bis.	
79	Dumitrescu Sava	fost comisar-şef	38	Buc.str.Agricultori Nr.4	
80	Vasilache Petre	fost comisar	35	Buc.şos.Pantelimon Nr.260	
81	Constantinescu Gheorghe	fost comisar	35	Buc.str.Carol Knappe Nr.89	
82	Sănăuceanu Mihail	------------	32	Buc.str.Bucegi 68	
83	Bal'ci Ion	------------	38	Buc.str.Vasile Tei Nr.23	
84	Preda Ion	------------	---	Buc.str.Canonicul Bunea Nr.6	
85	Petre Vlădescu zis Savu	---------	42	Buc.Calea Călăraşi Nr.321	

- 5 -

Nr. crt.	Numele şi pronumele	Profesia	Vârsta ani	Domiciliu	Observ.
86	Guşă Nicolae	------------	35	Bucureşti	
87	Niculescu Mircea	-----------	49	Buc.str.Vulturi 59	
88	Mihail Krich	-----------	44	Buc.Şos.Pantelimon Nr.284	
89	Nesevici Simion	căpitan activ	32	Bacău str.Dragoş Vodă 1.	
90	Niculescu Victor	lt.col.de jand.	45	Piteşti,Leg.Jand.	
91	Ghiur Nicolae	plut.jand.	---	dispărut	
92	Bănică Matei	plut.jand.	31	com.Samarineşti-Mehedinţi	
93	Mircea Ion	funcţionar	41	Buc.str.Olteni 77	
94	Busuioaceanu Traian	Lt.col.	46	Buc.Bulev.Ardealului Nr.9	
95	Popescu D.Ion	maior	47	Câmpulung-Muscel	
96	Georgescu Constan.	colonel în retragere	50	Buc.str.Radu dela Afumaţi Nr.9	
97	Ursuţ Gheorghe	căpitan jand. pensionar	49	Arad,str.Mărgăritar Nr.12	
98	Floarian Ioan	maior jandarmi	40	Craiova str.Sineasca Nr.30	
99	Ternea Sergiu	plot.jand.	--	dispărut	
100	Bideni Stefan	plot.de jand.	33	com.Mogoşoaia-Ilfov	
101	Botezatu Stefan	învăţător lt.rez.	33	Târgovişte,str. Bărăţiu Nr.21	
102	Gogorici Gheorghe	învăţător lt.rez.	46	com.Prisaca-Olt	
103	Grădinaru Gheorghe	sergent major jand.	--	dispărut	
104	Ghineraru Nicolae	general în retrag.	57	Buc.str.Popa Petre Nr.5	
105	Vasile Isăcescu	funcţ.la Comisariat. gen.pt.chestiuni evreeşti.	42	Buc.str.Spiru Haret Nr.7	
106	Gheorghe A.C.Cuza	fost ministru	50	ultim.dom.Sibiu	
107	Alexandru C.Cuzin	ziarist fost dir. al ziar./Naţiunea/ "Apărarea Naţională" şi "Gazeta Comerţ."	--	- - - - - - -	
108	Alexandru Gregorian	ziarist,fost director la Rev."Sfarmă Piatră" şi "Poporul".		- - - - - - -	
109	Horia Stamatu	ziarist,fost director la "Buna Vestire"	--	- - - - - - -	

./.

- 6 -

Nr. crt.	Numele şi Pronumele	Profesia	Vârsta ani	Domiciliu	Obs.
110	Vintilă Horia Caftangioglu	ziarist fost director la "Sfarmă Piatră".	---	-------	
111	Platon Chirnoagă	general activ fost comandant al Div.4 Inf.	---	-------	
112	Ion Gheorghe	gen.activ,fost ministru al României la Berlin	---	-------	
113	Sergiu Vladimir Cristi	fost preşed.al Camerei Deputaţilor,fost primar al Chişinăuşui	---	-------	
114	Visarion Puiu	fost mitropolit al Bucovinei,fost mitropolit al Odesei.	---	-------	
115	Ion Sângiorgiu	fost profesor univ.	---	-------	
116	Ivănescu Petre	plut.fost şef al postului de jand. Cerlena-Mare Hotin în anul 1941.	---	-------	
117	Bechi Filip	maior în rez.	48	-------	
118	Stocnescu Ion	plut.jand.rez.	46	-------	
119	Mincu Filip	plutonier	53	-------	
120	Ruscă Ion	plutonier jand. fost şef de post la Cobâlcea Orhei	41	-------	
121	Budică Ion	plutonier activ jand	33	-------	
122	Petale Marcel	fost pretor militar al Armatei III-a	53	-------	
123	Drăgan Virgil	fost comandant al Pieţei Cetatea Albă în 1941.	--	-------	
124	Olteanu S.Marin	plutonier,fost secretar la Comenduirea Pieţii Cetatea Albă 1941.	--	-------	
125	Ochişor Alexandru	fost comandant al Garnizoanei Cetatea Albă.	51	-------	
126	Andronic Partene	maior de rezervă	52	Buc.str.Romană Nr.21	
127	Tomiţa Gheorghe	plot.major	42	-------	
128	Scobioală Alexei	plot.major	34	-------	

- 7 -

Nr. crt.	Numele şi pronumele	Profesia	Vârsta ani	Domiciliul	Obsr.
129	Pascu Ion	inginor	70	com.Găeşti str. Mihai Viteazu 71	
130	Dumitru Hrehoriac	fost avocat		com.Cotmeni-Cernăuţi	
131	Drăgan Ion	--------		com.Cotmeni-Cernăuţi	
132	Nahman Ghelfman	--------	---	Buc.str. Mircea Vodă Nr12	
133	Nandor Gingold	medic	50	Bucureşti str. Dr.Lister Nr.5	
134	Voiculescu Const.	general rez.fost guvernatorul Bucovinei	56	Bucureşti	
135	Balmuş Stavăr	--------	46	comuna Oancea jud. Covurlui	
136	Jaques Leon	fost funcţionar	59	Bucureşti str. Batiştei 16	
137	Antonescu Ion	fost conducătorul Statului	64	Băneasa jud.Ilfov	
138	Antonescu Mihail	fost vice-preşed. al Cons.de Min.		Bucureşti	
139	Pantazi Constant.	fost ministru de război	58	Bucureşti	
140	Vasiliu Z.C-tin	fost Subsecretar de Stat la Min.de Interne	65	Bucureşti	
141	Titus Dragoş	fost subsecretar de Stat al Romanizării Col.şi Invent.	50	Bucureşti	
142	Dobre Gheorghe	fost ministru al Inzestrării Armat.	61	Bucureşti	
143	Ion Marinescu	fost ministru al Econ.Naţ.şi Just.	59	Bucureşti	
144	Traian Brăileanu	fost ministru al Educaţiei Naţ.	63	Bucureşti	
145	Petrovicescu Const.	fost ministru de Interne	65	Sibiu	
146	Tomescu Petre	fost ministru al Sănătăţii	56	Bucureşti	
147	Alexianu Gheorghe	fost guvernator al Transnistriei	49	cu ultimul dom. în Bucureşti	
148	Radu Lecca	fost împuternicit al Guvernului pt. chestiuni evreeşti	53	Bucureşti	

- 8 -

Nr. crt.	Numele şi Pronumele	Profesia	Vârsta ani	Domiciliul	Obs.
149	Eugen Cristescu	fost director al Serv. special de inform.	51	Bucureşti	
150	Horia Sima	fost vice-preşedinte al Cons. de Miniştri	39	Bucureşti	
151	Dănulescu Const.	fost subsecretar de Stat la Minist. Muncii	46	Bucureşti	
152	Dumitriuc Vasile	fost subsecretar de Stat la Min. Econ. Naţ.	---	Bucureşti	
153	Sturza Mihail	fost ministru al Af. Externe	60	Bucureşti	
154	Protopopescu Ion	fost ministru al Lucrărilor Publice	----	Bucureşti	
155	Georgescu Cornel	fost subsecretar de Stat la Min. Ec. Naţ.	45		
156	[illegible] Const.	fost subsecretar de Stat la Min. Fin.	41	Bucureşti	
157	Iasinschi Vasile	farmacist, fost ministru al Muncii, Săn. şi Ocrotirilor Sociale	50	- - - - -	
158	Szinkovits Zoltan	-------------		com. Nusfalău jud. Sălaj	
159	Baji Francisc	proprietar de moşie		com. Treznea	
160	Vas Andrei	moşier		com. Sucutard jud. Someş	
161	Akosi	lt. col. Comand. Bat. 2 Debreţin			
162	Kocsary	sublt. vitez din Bat. 2 Grăniceri Debreţin			
163	Koltay	sublt. din Bat. 22 Grăniceri Debreţin			
164	Szabo Zoltan	sublt. de jand. din Bat. 22 Grăniceri Debreţin			
165	Gruppa Alexandru	Sfegar din Bat. 22 Grăniceri Debreţin			
166	Gruppa Anton	Sergent din Bat. 22 Grăniceri Debreţin			
167	Bagi Mihai	sergent din Bat. 22 Grăniceri Debreţin			
168	Love	lt. col. fost comandant militar al plasei Zalău			
169	Gal Francisc	fost cu domiciliul în oraşul Huedin			
170	Mihaly Alexandru	fost cu domiciliul în oraşul Huedin			

./.

- 9 -

Nr. crt.	Numele şi pronumele	Profesia	Vârsta ani	Domiciliul	Observ.
171	Poos Ioan de 32 ani	fost jandarm în com. Mirea jud. Satu-mare			
172	Budai Ioan Gyepu, de 37 ani, născut în Huedin				
173	Vasvary Zoltan Locot. major din unitatea militară maghiară jud. Sălaj				
174	Lt. Col. Lehotzki Carol	fost comandantul militar al plăşii Simleul-Silvaniei jud. Sălaj			
175	Turcsanyi Tiberiu	elev plutonier din formaţiile militare de propagandă maghiară.			
176	Szoke Alexandru	comuna Santion jud. Bihor			
177	Pakucs	Locot. din reg. 19 Honvezi Nyiregyhaza			
178	Csordas Gergely	Locot. din reg. Honvezi			
179	Kovacs Francisc	născut în Huedin			
180	Erosei Francisc	de 51 ani, de profesiune pantofar, domiciliat în Huedin			
181	Kovacs Andrei	de 39 ani, de profesiune plugar dom. în comuna Totiş jud. Cluj.			
182	Matho Francisc	de 38 ani, de profesiune plugar, domiciliat în Huedin			
183	Kudor Ioan Duka	de 31 ani, dom. în com. Bicalat jud. Cluj			
184	Kosma Andrei Cusi	de 31 ani, comuna Bicolo jud. Cluj			
185	Szekeres Ioan junior	de 39 ani, comuna Bicalat jud. Cluj			
186	Kudor Stefan Hanzi	de 43 ani, domiciliat în Huedin, de profesiune agricultor			
187	[illegible] Andrei	de 45 ani, dom. in com. Bicalat jud. Cluj agricultor.			
188	Derzsi Francisc	pantofar	26 ani	dom. în loc necunoscut	
189	Ambrus Francisc jun.		24 "	" " "	
190	Bethlendi Francisc Gusas	măcelar	39 ani	dom. în com. Huedin	
191	Fekete Paul	maior jand.		Com. Huedin	
192	Polgar	plot. major		loc necunoscut	
193	Szabo Ioan	plugar	44 ani	com. Nusfalău-Sălaj	
194	Fabian Ioan	cojocar	43 ani	Idem	
195	[illegible] Iosif	fost primar al com. Treznea jud. Sălaj	72 ani	Zalău str. Eminescu 126	
196	Suto Ioan	------		Com. Treznea-Sălaj	

11

- 10 -

Nr. crt.	Numele şi pronumele	Profesia	Vârsta ani	Domiciliul	Obsr.
197	Varga Alexandru	plugar	57	Zalău.str.Zug 19	
198	Biro Emeric	agricultor	71	comuna IP.Sălaj	
199	Csepei Alexandru	--------	---	" " "	
200	Borzasi Francisc	plugar	54	" " "	
201	Biro Emeric	-------	---	loc necunoscut	
202	Beres F.Sigismund	plugar	46	comuna IP.Sălaj	
203	Kisfalusi Alexandru	plugar	49	" " "	
204	Csepei Francisc I.	--------	---	loc necunoscut	
205	Kisfalusi Balint	---------	---	" "	
206	Csepei Sigismund	C.F.R.	58	com.IP.jud.Sălaj	
207	Beres K.Vasile	plugar	52	" " " "	
208	Beres Nicolar	plugar	52	" " " "	
209	Soos Mihail	---------	---	" " " "	
210	Osz Arpad	birjar	31	com.Simleul Silvaniei jud.Sălaj	
211	Pinces Stefan	---------	---	com.IP jud.Sălaj	
212	Kantor Ioan	învăţător	---	com.Dumbrăvioară jud.Mureş	
213	Takacs Stefan	învăţător	46	com.Zalău	
214	Mazio Francisc	cetăţean maghiar	---	jud.Bihor	
215	Szabo Francisc	caporal	---	com.Gruişor	
216	Gorbe Ioan	soldat	---	com.GhimeşFaget	
217	Friederich Carol	căpitan rezervă	52	Cluj.str.Fogoly 13	
218	Steinbach Iosif	sergent rez.	51	Cluj.str.Paris 64	
219	Frisch Bela	comerciant	44	Cluj.str.Dorobanţilor Nr.28	
220	Kis Pavel	lt.rez,învăţător	47	Satu-Mare str. Koltsey Nr.6	
221	Mark Stefan	droghist	53	Cluj str.Mareşal Foch Nr.30	
222	Kovacs Stefan	lt.rezervă	---	Cluj,azi loc necunoscut	
223	Papp Iosif	fost poliţist	---	Cluj,azi loc necunoscut	
224	Kovacs Stefan	pantofar	36	Satu-Mare str. Madacs 2	

./.

12

- 11 -

Nr. crt.	Numele şi pronumele	Profesia	Vârsta ani	Domiciliu	Observ.
225	Parak Iosif	cioplitor de piatră	47	Sighet,str.Corbului 2.	
226	Patka Ioan	comerciant	30	Oradea str.Madacs 1	
227	Turner Adalbert	subinginer lt,rez	36	Muncacevo,str.Otvos 67	
228	Gulacs Mihai	agricultor	47	com.Săcueni jud.Bihor	
229	Boliak Iosif	zidar	57	com.Diosig jud.Bihor	
230	Kaposi Stefan	conductor technic	53	Satu-Mare str.Teleki 3	
231	Gombos Iosif	frizer	38	Craidorolţ jud. Satu-Mare	
232	Novakovits Bela	general de rez.	---	ultimul domiciliu în Ungaria,azi dispărut	
233	Eder Elemer	colonel în rez.	---	Budapesta.str.Maria Nr.30	
234	Dr.Kolumban Iosif	avocat	57	Miercurea Ciucului	
235	VitezHorvath N.	gen.de rez.	---	azi dispărut	
236	Dr.Abraham Iosif	fost subprefect jud.Ciuc	---	" "	
237	Bereznai Andrei	căpitan de rez	---	" "	
238	Roknai Stefan	lt.col.	---	" "	
239	Vitez Vida Iuliu	gen. de rez.fost comandant militar al oraşului T.Mureş	---	" "	
240	Dr.Istvan Mihai	avocat fost senator	57	Tg.Mureş str...	
241	vitez Alszaszy Carol	general rezervă	---	dispărut	
242	Doray Alexandru	colonel jand.	---	Târg.Mureş	
243	Torok Emeric (Zoltan)	lt.colonel	---	azi dispărut	
244	Brand Iosif	agricultor	56	Simleul-Silvaniei	
245	Kapi Oliver	locotenent	---	" "	
246	Lohotzky Andor	locot.colonel	---	" "	
247	Baur Nandor	general de rez.	---	azi dispărut	
248	Fabian N.	locot.	---	" "	
249	Toldt Iosif	general rez.	---	jud.Somoş	
250	Dr.Also Laszlo	fost avocat	---	Cluj.str......	

./.

– 12 –

Nr. crt.	Numele şi pronumele	Profesia	Vârstà ani	Domiciliu	Obs.
251	Szappanos Nicolar	fost primpretor Beclean jud. Someş	--	----------	
252	Bajor Francisc	general fost comand. al or. Satu-Mare	--	----------	
253	Jebestyan Bela	general fost comand. jud. Satu-Mare	--	----------	
254	Beck Adalbert	general de rez. fost comand. al Municipiului Cluj.	--	----------	
255	Bitto Desideriu	general de rez. fost comand. al jud. Bihor	--	----------	
256	Fejer Aurel	locot. Colonel	--	----------	
257	Peterffy Paul	colonel	--	----------	
258	Simon Eugen	lot. Colonel	--	----------	
259	Hegedus Stefan	------	--	----------	
260	Balazs Bela	------	--	----------	
261	Kekasi Martin	plutonier	--	----------	
262	Ber.czky Vilmos zis Willi	------	--	----------	
263	Dr. Laszlo Akos	fost agent la serv. contra spionaj	--	----------	
264	Szabo Iuliu	fost şef al secţiei contra spionaj	--	----------	
265	Gubicza Alexandru	fost comandant ser. contra spionaj Tg. Mureş	--	----------	
266	Csibertics Emeric	maior " "	--	----------	
267	Somolany Arpad	locot. fost şef bir. cercetări contra spionaj Tg. Mureş	--	----------	
268	Takacs Paul	locot. fost subşef al bir. cerc. contra spionaj Tg. Mureş.	--	----------	
269	Galambos Stefan	fost agent contra spionaj Tg. Mureş	--	----------	
270	Pajkos Mihai	" " " "	--	----------	
271	Camplanu Ilie	fost comisar şef poliţia Beiuş	--	----------	
272	Pal Vasile	fost agent de poliţie Arad	--	----------	

./.

– 13 –

Nr. crt.	Numele şi pronumele	Profesia	Vârsta ani	Domiciliu	Obs.
273	Frentiu Teodor	fost agent de pol. Beiuş	--	----------	
274	Anca Candin	fost comisar şef Pol. Arad.	--	----------	
275	Maian Dumitru	fost agent poliţia Arad.	43	----------	
276	Boaru Iosif	" " "	47	----------	
277	Colihovici Const.	fost comis. aj. Poliţ. Arad	35	Arad, str. Teche Ionescu 3.	
278	Mosteanu Gheorghe	fost comisar aj. Poliţ. Deva	--	----------	
279	Suteu Gheorghe	plot. fost şeful postului jand. Simeria jud. Hunedoara		----------	
280	Borzan Ioan	fost agent de pol. la Timişoara	--	----------	
281	Toni Stelian	" " " "	--	----------	
282	Boulescu Dumitru	" " " "	--	----------	
283	Schiopu Traian	fost comisar Poliţ. Reşiţa	53	Reşiţa str. Principesa Elisabeta Nr. 24	
284	Jodreanu Septimiu	fost chestorul pol. Sibiu	47	Sibiu	
285	Martac Victor	fost comisar Pol. Sibiu	--	Sibiu	
286	Orisan Dariu	fost comisar aj.	--	------	
287	Anghius Ioan	fost agent de pol. Sibiu	--	------	
288	Haseganu Aurel	" " " "			
289	Christoreanu Alex.	fost comisar şef al Bir. Sig. Pol. Alba-Iulia.	--	------	
290	Dr. Zoltan Endre	fost consilier de curte	--	------	
291	Dr. Piacsek Stefan	fost procuror polit.	--	------	
292	Nemeti	lt. col. din Inspect. Ger. de Jandarmi	--	------	
293	Ugray Bela	Maior din Leg. jand.	--	------	
294	Fekete Paul	Căpitan din Reg. 9 Jandarmi	--	------	
295	Dr. Zador Anton	ajutor sublt. din reg. 9 Jand.	--	------	
296	Vitez Dodo Martin	plotonier fost şeful cercetări politice			

./.

440 15

- 14 -

Nr. crt.	Numele și pronumele	Profesia	Vârsta ani	Domiciliul Obs.
297	Juhasz Andrei	fost agent în echipa cercetări politice	--	--------
298	Juhasz Stefan	" " " "	--	--------
299	Banyai Pavel	" " " "	--	--------
300	Poszgay Ioan	fost agent în echipa cercetări politice	--	--------
301	Sollos Francisc	" " " "	--	--------
302	Nagy Mihai	" " " "	--	--------
303	Rako Alexandru	" " " "	--	--------
304	Lovasz Francisc	" " " "	--	--------
305	Veress Anton	" " " "	--	--------
306	Horvath Alexandru	" " " "	--	--------
307	Szabo Nicolae	" " " "	--	--------
308	Gerenday Pavel	" " " "	--	--------
309	Becze Alexandru	" " " "	--	--------
310	Csizmadia Iosif	" " " "	--	--------
311	Palinkas Iosif	" " " "	--	--------
312	Gheorghe Sbarcea	--------	32	Cluj str.....
313	Ioan Gheorghel	redactor la ziarul Tribuna Brașov	--	Brașov str....
314	Popa Grigore	profesor	35	Cluj str.Horea 5
315	Ion Lazaruica	fost colaborator al ziarului Biruința	--	Timișoara str...
316	Zathureczky Iuliu	fost redactor responsabil al ziarului Ellenzek din Cluj	38	Cluj,str.Catedralei
317	Arvay Arpad	ziarist	44	Oradea.str.Rotgen Nr.7
			--	Oradea str....
318	Poliak Stefan	ziarist	--	Cluj.str....
319	Dr.Pospichil Rudolf	ziarist	40	M.Ciuc.
320	Ferencz Gyarfas	ziarist	40	Cluj str...
321	Dr.Abrudbanyai Ioan	profesor de teolog.	35	Cluj str....
322	David Ioan	fost redactor al ziarului Keleti Ujsag	--	Cluj.str....
323	Finta Zoltan	fost primredactor al ziarului Keleti Ujsag		

./.

441 16

- 15 -

Nr. crt.	Numele și pronumele	Profesiunea	Vârsta ani	Domiciliul Obs.
324	Javor Bela	ziarist	51	Oradea str.Tompa Mihaly 34
325	Olajos Domokos	ziarist	---	Cluj.str...
326	Dr.Andreas Weber	ziarist	50	Sibiu.str....
327	Walter May	ziarist	---	Brașov.str...
328	Alfred Honig	direct.ziarului Siebenburgische	--	Sibiu
329	Otto Liess	" "	--	"
330	Hans Hartl	ziarist	---	Sibiu,str....
331	Heinrich Schiell	ziarist	---	" "
332	Heinrich Prall	ziarist	---	Bistrița
333	Herman Schlandt	ziarist	---	Brașov,str....
334	Emil Neugehauer	ziasrist	---	" "
335	Iosif Gassner	ziarist	---	Timișoara,str.
336	Dr.Jurka Flavui	fost prefect	---	-------
337	Dr.Ajtay Gavril	fost subprefect al județului Maramureș	---	comuna Bacsai Satu-Mare.
338	Dr.Kadicsfalvy Iosif	fost prim-pretor	--	dispărut
339	Dr.Ratky Bela	funcționar,fost primar al or.Sighet	--	"
340	Farkas Iosif	--------	46	Sighet str.Filipescu Nr.350
341	Toth Vicențiu	fost funcționar polițienesc în or. Sighet	---	dispărut
342	Keseru Ioan	funcționar fost pripretor la Sighet	--	--------
343	Maruscеac Teodor	pensionar	63	-------
344	Farr Albert	fost șeful postului jandarmi Borșa jud. Maramureș	--	--------
345	Somogy Iosif	fost comandant al grănicerі Borșa	---	--------
346	Dr.Rozsa Pavel	fost pretor la Vișeul de Sus jud. Maramureș		
347	Margineanu Ion	exploatator de păduri fost primar al com.Borșa	---	--------

./.

- 16 -

Nr. crt.	Numele şi pronumele	Profesiunea	Vârsta ani	Domiciliul	Obs.
348	Noriceanu Zoltan	maior de jandarmi	--	--------	
349	Contele Dr.Bethlen Bela	fost prefect al jud.Someş-Năsăud	58	Cluj.str.Gelu 34	
350	Zolya Iosif	fost notar in com. Târliguy jud.Someş	47	--------	
351	Dr.Lajos Koloman	fost prim pretor la Topliţa jud.Mureş	--	--------	
352	Dr.Varga Ladislau	fost şef serv.la Prim.Oradea	--	--------	
353	Contele Teleki Bela	fostul preşedinte al Partidului Ardelean	--	--------	
354	Baron Braunscker Anton	fost deputat de Sălaj	--	--------	
355	Dr.Albrecht Desideriu	fost deputat în timpul ocupaţiei maghiare.	--	--------	
356	Balint Iosif	fost deputat de Cluj	--	--------	
357	Dr.Biro Stefan	fost secretar general al Camerei de Comerţ şi Industrie, fost deputat de Tg.Mureş.	--	--------	
358	Dr.Gal Alois	fost medic in oraşul Gheorgheni, fost deputat în parlamentul din Budapesta.	--	--------	
359	Dr.[illegible] Elămer	fost deputat în parlamentul din Budapesta	43	--------	
360	Teodorescu Gheorghe	căpitan în rez.		Arad.str.Sterca Şuluţiu Nr.77	
361	Dr.Anyos Ladislau	fost pretor		com.Chiopiş jud. Someş	
362	Szanto Gheza	Lot.rez.fost notar.		--------	
363	Vitcu Nicolae	Lt.Col.în rez.	55	Lugoj str.Bocsdi Nr.14	
364	Szonju Paul	cpt.în rez.plugar	25	com.Paliuş jud. Satu-Mare.	
365	Gosit Zoltan	funcţionar part. sublt.în rezervă	--	Tg.Mureş la Soc. Gaz Metan	
366	Nagy Alexandru	Lt.în rez.funcţ.la bancă		Cluj str....	

- 17 -

Nr. crt.	Numele şi pronumele	Profesia	Vârsta ani	Domiciliul	Obs.
367	Marton Haznai zis Nagy	lt.în rez.plugar		com.Păsăreni jud. mureş	
368	Muller Mihai	plot.major în rez.	--	dispărut	
369	Szika Stefan	funcţionar part. locot.în rez.	55	Şimleul-Silvaniei	
370	Boldizsar Vasile	sublocot.în rez.	--	--------	
371	Gal Francisc	sergent rezerv.plugar	27	com.Ferecani jud. Sălaj.	
372	Juhasz Iosif	plot.major fost şef al post.jand.Santău jud.Sălaj	--	--------	
373	Ciolo Iosif	fost jandarm caporal la postul jand.Santău	--	--------	
374	Szabo Toth Paul	plugar	--	--------	
375	Fekete Petru	plot. jand.la post. jand.Santău,jud. Sălaj.	--	--------	
376	Szabo Iosif	soldat,comerciant	31	com.Sebiş jud.Arad	
377	[illegible] Heinrich zis Chaim	vopsitor	33	Sighet,str.Bârlea Nr.50	
378	Boschner Ioan	plugar	29	com.Domneşti jud. Năsăud	
379	Orban Irimie	frizer	48	com.Reteag jud. Someş.	
380	Dr.Gyapay Ladislau	-------	44	dispărut	
381	Dr.Nedenyi Ioan	fost subprefect al jud.Bihor	--	--------	
382	Dr.Nemeth Emeric	fost comisar de poliţie Oradea	--	--------	
383	Vitez Oser Ludovic	funcţionar part.	55	Oradea,str.Gyulai	
384	Fe[illegible]gyhazi Megyesi Agoston	fost locot.de jand.	--	--------	
385	Dr.Petr[illegible] Iuliu	fost notar public şi locot.de jand.	--	Oradea	
386	Frater Ioan	fost locot.de jand.	--	--------	
387	Dr.Rektor [illegible]	fost locot.de jand	--	--------	
388	Garay Stefan	fost căpitan de jand.	--	--------	
389	Dr.Bodolay Endre	fost locot.de jand.	--	--------	
390	Sziklay Francisc	fost plot.de jand.	--	--------	
391	Megyesy Andrei	fost agent de jand.	--	--------	

./.

- 13 -

444 19

Nr. crt.	Numele şi pronumele	Profesiunea	Vârsta ani	Domiciliul	Obs.
392	Bus Desideriu	fost agent jand. la căile ferate maghiare	--	----------	
393	Ori Iuliu	" " " "	--	----------	
394	vitez Fekete Gheorghe	plot. major din secţia de agenţi speciali Debreţin.	--	----------	
395	Ilonka Alexandru	" " " "	--	----------	
396	Teveli Ioan	peste Dunăre -	--	----------	
397	Szolosi Stefan	" " " "	--	----------	
398	Szabados Gheza	" " " " "	--	----------	
399	Toth Ioan	" " " "	--	----------	
400	Juhasz Mihail	plot. major jand. Oradea	--	----------	
401	Pozsgal Alexandru	" " " "	--	----------	
402	Keresztesi Gavril	" " " "	--	----------	
403	Folfoldi Stefan	" " " "	--	----------	
404	Garai Emeric	" " " "	--	----------	
405	Foher Alexandru	" " " "	--	----------	
406	Horvath Iosif	" " " "	--	----------	
407	Szabo Mihai	" " " "	--	----------	
408	Megyeri	" " " "	--	----------	
409	Budai	" " " "	--	----------	
410	Dr. Moperozer N.	comisar de poliţie secţia politici din Oradea	--	----------	
411	soţia lui Megyesi Iosif	moaşă	--	com. Marghita	
412	văduva lui Kiss Ioan	Moaşă	--	com. Valea lui Mihai jud. Bihor	
413	Vadas Iosif	monteur electrician	45	în Oradea	
414	Csaka Ladislau	fost primar al munic. Satu-Mare	48	----------	
415	Dr. Prikler Ernest	fost secretar al prim. municip. Satu-Mare	65	Satu-Mare	
416	Dr. Rogosi Papp Zoltan	fost ajutor de primar al municip. Satu-Mare	--	Satu-Mare	
417	Dr. Sarkuzi Bela	ofiţer de poliţie controlul străinilor Satu-Mare.	--	----------	

./.

-- 19 --

Nr. crt.	Numele şi pronumele	Profesia	Vârsta ani	Domiciliul	Obs.
418	vitez Czeganyi Carol	fost inspector de poliţie Satu-Mare	--	----------	
419	vitez Demeni N.	fost locot. de jandarmi legiunea Satu-Mare.	--	----------	
420	vitez Endrerdi Barnabas	fost prefect al or. Satu-Mare.	--	----------	
421	vitez Boer Endre	fost prefect la Satu-Mare	--	----------	
422	Fekete Elisabeta	--------	43	Satu-Mare	
423	Vanusa Ioan	fost agent de pol. la Satu-Mare	--	----------	
424	Kerenyi Stefan	fost portar	--	Satu-Mare	
425	Dr. Vasarhelyi Ladislau	fost primar al municip. Cluj	--	----------	
426	Dr. Urban Ladislau (Francisc)	fost ofiţer de pol. de stat maghiar Cluj.	--	----------	
427	Eksi Kiss Tiberiu	fost comandant al circ. de jand. Nr. 9 din Cluj.	--	----------	
428	Dr. Iosif Forcacs	fost primnotar al jud. Cluj.	--	----------	
429	Dr. Papp Gheza	fost comisar de pol. la poliţia maghiară din Cluj.	--	----------	
430	Taar Cazmir	fost funcţionar la primăria mun. Cluj	31	Cluj str. Memorandului 6	
431	Dr. Varga Ludovic	fost prefect al mun. Cluj	--	----------	
432	Csaszar Samuilă	fost subadministrator financiar la Cluj.	--	----------	
433	Horkai Zoltan	fost ofiţer guard financiar din Cluj.	--	----------	
434	Dr. Szekely Iosif	fost primar al com. urbane Huedin.	--	----------	
435	Menyhart Francisc	fost ofiţer de poliţie Huedin.	--	----------	
436	Dr. Grosz Iosif	fost şef al poliţiei regale maghiare Huedin		----------	
437	Szentkuti Andrei	fost agent secret la poliţia Huedin	--	----------	

- 20 -

Nr. crt.	Numele şi pronumele	Profesiunea	Vârsta ani	Domiciliul	Obs.
438	Dr.Boldizsar Paul	fost subnotar la primăria Huedin	---	---------	
439	Lakatos Andrei	fost funcţionar casier al poliţiei regale maghiare.	---	---------	
440	Ojtozi Alexiu	fost comisar la poliţia regală magh.Huedin	---	---------	
441	Dr.Capesius N.	farmacist	---	Sighişoara	
442	Botos Ioan	ziarist	50	com.Răghig jud. Târnava Mare	
443	Ujvari Irina	casnică	33	Cluj str.6 Martie Nr.3	
444	Engedi Irma	casnică	40	Cluj.str.Arpad 15.	
445	Lorak Vilhelm	muncitor	40	Cluj str.Argilor 28.	
446	Bathori Elena	casnică	46	Cluj.str. Moldovei 16.	
447	Joos Andor	fost prefect al jud.Mureş		---------	
448	Dr.Marton Zsigmund	fost subprefect al jud.Mureş		---------	
449	Dr.Majai Francisc	fost primar al oraşului Tg.Mureş	52	Tg.Mures str. Regele Carol I Nr.2.	
450	Dr.Hensel Francisc	fost primnotar al oraşului Tg.Mureş	---	---------	
451	vitez Dr.Javor Ernest	fost prim notar al prefecturii Tg.Mureş.		---------	
452	Dr.Papp Ioan	colonel fost comandant al Legiunei jand.a 4 judeţe			
453	Dr.Bedo Gheza	fost chestor al poliţiei Tg.Mureş			
454	vitez Koresndy Gheza	Colonel fost comandant al admin.militare Tg.Mureş.			
455	Zalantay Ioan	colonel fost comand.al Leg.Jand.Mureş.			
456	Vitez Kozma Ştefan	fost general de Corp de Armată în Garnizoana Tg.Mureş.			
457	Schroder	maior fost şef al secţiei Gstpo din Tg.Mureş			
458	Konya	capitan jandarmi cetăţean maghiar			
459	Pinter	căpitan jandarmi cetăţean maghiar			
460	Sillos Francisc	plotonier major cetăţean maghiar	41 ani	Tg.Mureş	
461	Lax Iosif	bijutier			

./.

- 21 -

Nr. crt.	Numele şi pronumele	Profesia	Vârsta ani	Domiciliul	Obs.
462	Galfi Desideriu	fost prefect al jud.Odorheiu			
463	Dr.Bogda Stefan	fost prefect al jud.Odorheiu			
464	Dr.Filo Francisc	fost primar al oraşului Odorheiu			
465	Dr.Zsigmond Ioan	fost şef al Poliţiei Odorhei			
466	Kiss Vasile	fost lot.Col.Comandand al Legiunei jandarmi odorheiu			
467	Dr.Schmidt Emeric	fost primar al oraşului Reghin	61 ani	Reghin str.V.Alexandri Nr.7	
468	Kosaromi Ladislau	maior fost comand.al oraşului Reghin			
469	Dudas Ioan	fost şeful poliţiei Reghin..			
470	Szentpali G.Kalman	Loc.jand.fost comand.al secţ. jandarmi.			
471	Csomacsics Egon	fost consilier la primărie Reghin			
472	Kugler Gheorghe zis Fuleki		42	com.I.G.Duca jud.Mureş.	
473	Bantai Pavel	plot.major fost în echipa specială de urmăriri.			
474	Riro Balazs	" " "			
475	Fejer Andras	" " "			
476	Gosi Stefan	" " "			
477	Lovasz Irma	menajă	35	Reghin str. Proletarilor 25	
478	Dr.Toth Matei	fost primar al oraşului Gheorgheni jud.Ciuc			
479	Dr.Plonkay Gheza	fost subşeful poliţiei Gheorgheni			
480	Ferenczi Bela	fost detectiv la poliţia Gheorgheni			
481	vitez Gáli Ernest	fost prefect al jud.Ciuc			
482	Dr.Abraham Iosif	fost subprefect al jud.Ciuc			
483	Szasz Gera	fost primar al oraşului Miercurea Ciuc			
484	Farkas Pavel	fost şef al poliţiei Miercurea Ciuc			
485	Dr.Szentivanyi Gavril	fost prefect al jud.Trei Scaune	58 ani		
486	Dr.Barabas Andrei	fost subprefect al jud.Trei Scaune			
487	Viranyi Andrei	fost primar al oraşului Sf.Gheorghe			
	Dr.Vincze Stefan	fost şef al poliţiei din Sf.Gheorghe			
	Bella	Lt.col.fost comand.al Legiunei Trei Scaune.			

./.

- 22 -

Nr. crt.	Numele şi pronumele	Profesia	Vârsta ani	Domiciliul
490	Locr Teodor	fost comand. al Legiunei jandarmi Ciuc.		
491	Dr. Schilling Ioan	proprietar		
492	Dr. Veres Eugen	fost primar al oraşului Dej.	63 ani	
493	Dr. Lehener Sigismund	medic	56	Dej. str. Regele Ferdinand 9
494	Dr. Sarosi Iuliu	fost şef al poliţiei Dej		
495	Taracs Stefan	fost poliţist la poliţia Dej.		
496	Szonorjai Ioan	fost agent de siguranţă la poliţia Dej.		
497	Kassai Ioan	" " "		
498	Garasvalgyi Adalbert	" " "		
499	Desaknai N.	" " "		
500	Geose Iosif	olar	35	Dej. str. Cărăuşi-lor Nr. 9
501	Fekete Margareta	casnică	25	Dej. str. Caragiale Nr. 11
502	Lakadar Iosif	muncitor la staţia C.F.R. Dej.		
503	Olga Alexandru	croitor	21	Cluj. str. Ben [illegible] 4.
504	Jancso Rozalia	moaşă	51	Reteag jud. Someş
505	Antalffy Paul	maior jand. ofiţer activ fost comand. al Leg. Jand. Dej.		
506	Bereczei Ernest	fost şef al poliţiei Gherla		
507	Ivanyi Andrei	fost şef al poliţiei Gherla		
508	Tamasi Ludovic	fost primar al, oraşului Gherla.		
509	Lakatos Francisc	notar	48	Reteag, jud. Someş.
510	Vajda Alexandru	fost primnotar al ora-şului Baia-Mare.		
511	Dr. Nagy Eugen	fost şef al poliţiei Baia-Mare.		
512	Balogh Carol	fost funcţionar la fabrica "Phonix" din Baia-Mare		
513	[illegible] Iosif	fost preşedinte al Soc. Beress din Baia-Mare		

./.

- 23 -

Nr. crt.	Numele şi pronumele	Profesia	Vârsta ani	Domiciliul
514	Berentes Vasile	căpitan fost comand. fabricei "Phonix" din Baia Mare.		
515	Orosvany Iosif	detectiv	34	
516	Vajda Emeric	fost detectiv la poliţia Baia Mare		
517	Bartalam Stefan	fost detectiv la poli-ţia Baia Mare.		
518	Cseisperger Petru	pantofar	41	Baia Mare
519	Osvath Zoltan	zidar	45	Baia Mare str. Malino-vsky 42.
520	Orsos Ludovic	şofeur Uzina Electrică Oradea.		
521	Dr. Szlavi Vasile	fost prefectul judeţului Sălaj.		
522	Dr. Gazda Andrei	fost subprefect al jud. Sălaj.		
523	Dr. Sreter Ioan	fost primar al oraşului Zalău.		
524	Dr. Udvari Iosif	fost primar al oraşului Simleul Silvaniei.		
525	Elekes Francisc	fost şef al poliţiei Zalău.		
526	Mariska Gheorghe	Lt. Col. fost comand. al leg. Jand. Sălaj.		
527	Pethes Stefan	fost şef al poliţiei Simleul Silvaniei		
528	Dr. Horvath Alexandru	Căpitan de jand. ofiţer activ, fost comandant al Leg. Simleul.		
529	Dr. Krassnay Vasile	fost primpretor al plăşii Simleul Silvaniei.		
530	Lesăr Iosif	fost librar în Simleul Silvaniei str. G. Pop Nr. 7-8		
531	Sarkozi N.	plotonier major fost şef al secţiei Jibou jud. Sălaj.		
532	Horvath Ioan	plot. major fost şef al secţiei de jand. Nuşfalău jud. Sălaj.		
533	[illegible] Ioan	funcţionar	55	com. Simleul Silvaniei str. Cuza Vodă 13 Simleul-Silvaniei
534	Kovács Adam	fost premilitar	52	com. Bozieş jud. Sălaj.
535	Kovacs Mihai	pensionar		

- 24 -

Nr.	Numele şi pronumele	Profesia	Vârsta ani	Domiciliul	Obs.
	Farmati Alexandru	comerciant			
	Annila Ioan	radiofonist	19	Simlcul-Silvaniei	
	Potovari Petrik Vasile	plugar, fost plut. jand.	34	" "	
	Szabo Adalbert	funcţionar	31		
540	Duha Irma	fost funcţionară	43	com. Simleul str...	
541	Dr. Molnar Francisc	medic	26	com. Simleul-Silvaniei	
542	Dr. Semi Bela	pensionar	36	com. Cehul-Silvaniei.	
543	Dr. Donea Desideriu	fost secretarul primăriei Zalău	58	Zalău. str. Crişana 24	
544	Dr. Ilinii Vasile	fost subprefect al jud. Maramureş	40	Sighet	
545	Dr. Giulafalvi Rednik Alexandru	fost primar al oraşului Sighet		Sighet str...	
546	Hullman Franciso	funcţionar public	53	Sighet str. Averescu 36.	
547	Dr. Toth Ludovic	fost şef al poliţiei Sighet			
548	Fejer Ioan	fost comisar al poliţiei Sighet			
549	Servary N.	colonel fost comandant al Cir. LV Sighet Jand.			
550	Tascan Flores	fost jandarm la postul de jand. Bârsana jud. Maramureş.			
551	Biro Ioan	fost jand. la post de jand. Bârsana jud. Maramureş			
552	Varga Gheorghe	fost jand. la pos. jand. Bârsana-Maramureş.			
	Sarkadi Augustin	frizer " " "	57	Sighet	
	Bede Stefan	fost soldat în garnizoana Sighet			
	Dr. Szablonczai Vasile	fost prefect al jud. Maramureş			
	Borbely Coloman	moşier, fost prefect în Sucutard jud. Someş.	63		
	Smolinschi Ladislau	fost subprefect al jud. Năsăud		Bistriţa	
	Dr. Kuglos Korbent	avocat, fost primar al oraşului Bistriţa			
	Sidlka Henric	comerciant	58	Bistriţa str. Regele Ferdinand Nr. 10	

- 25 - 451 26

Nr.	Numele şi pronumele	Profesia	Vârsta ani	Domiciliul	Obs.
560	Dr. Debreceni N.	fost şef al poliţiei Bistriţa			
561	Gustav O.	comerciant din Bistriţa			
562	Pasztai Ernest	loc. col. ofiţer de jand. fost comand. al Leg. Bistriţa.			
563	Jakas N.	Lt. col. ofiţer activ, fost şef al Serviciului contra spionaj din Bistriţa.			
564	vitez Rajnai Reiner Carol	general de brigadă în rez. fost comandant militar al oraşului Oradea şi prefect al oraşului Oradea jud. Bihor	63 ani		
565	Szabo Ioan	fost senatór şi deputat în parlamentul din Budapesta			
566	Venczel Antoniu	fost deputat în parlamentul din Budapesta		Cluj.	
567	Egei Eugen	avocat		Tg. Mureş.	
568	Elmer Matei	avocat		" "	
569	Carol Gross	avocat		Alba Iulia.	
570	Andreas Schmidt	fost conducător al grupului etnic german din Braşov.			
571	Krajnik Alexandru	fost avocat		Oradea	
572	Bereczky Ernest	fost secretar general al camerei de comerţ şi industrie din cluj.			
573	Lehocz Iosif	comerciant, fost preşedinte al Asociaţiei Beross Cluj			
574	Baron Aczel Ede	moşier		Cluj. str....	
575	Dr. Nappendruch Coloman	medic		Cluj.	
576	Zsigmund Franciso	------		com. Sâvădisla jud. Mureş.	
577	Toth plot. de jandarmi,	fost şeful postului de jandarmi/		Bucium jud. Sălaj.	
578	Hodos	plot. jand. " " " " "			
579	Dombi	sergent " " " " "			
580	Meszaros Andrei	plot. jand. postul Ipos jud. Sălaj.			
581	Bako Ignatiu	serg. major " " " "			
582	Bahhidi	locot. Bistriţa Baia-Mare			
583	Barabas	caporal			
584	Fulop Alexandru	fruntaş.			

./.

- 26 -

452 27

Nr. crt.	Numele şi pronumele	Profesiunea	Vârsta ani	Domisiliul	Obs.
585	Vass Carol	cârciumar		com.Romuli jud. Năsăud.	
586	Szabo Francisc	soldat din com.Muceşti jud.Cluj.			
587	Zachaeias Andrei	funcţionar particular		Miercurea-Ciuc.	
588	Nagy Coloman	plot.din Bat.5 Jand.			
589	Kedves Francisc	soldat din bataliomul 5 Szekely Hataror			
590	Kozma	căpitan comand,al pieţii Prundul Bârgăului jud.Năsăud.			
591	Toth Stefan	căpitan comand.bat.Div.z.27 grăniceri Secui,			
592	Zombor Coloman	fost notar in Suseni Bârgăului			
593	Szabados Stefan	" " " " "			
594	Farkas	colonel comand.diviz.27 grăniceri			
595	Toth Alexandru	plot major.fost şef postului jand. Prundul Bârgăului.			
596	Wokalek Maria	mare proprietară din Prundul Bârgăului, judeţul Năsăud.			
597	Wokalek Ioan zis Dodi	" " " " " "			
598	Vasarhely Carol	stegar din reg.33 Vânători de Munte			
599	Szabo Andrei	stegar din reg.33 Vânători de Munte			
600	Kovacs Odon	" din Reg.26 Inf.Dej.			
601	Schumacher Emil	croitor		Arad str.Oituz Nr.161	
602	Bassmann Iohan	fost plot.in armata germană hitleristă comBiled jud.Timiş-Torontal			
603	Szarvadi Desideriu	maior fost comandant militar al plasei Gârbău	64	com.Gârbău jud.Someş	
604	vitez Dr.Eszregar Caietan,avocat				
605	Lancz Laszlo	căpitan de jand.fost comand. de jand.in comuna Sărmaş jud.Cluj			
606	Horvath Stefan	plut.major de jand.			
607	Vecsey	lt.de jandarmi			
608	Halasz	Sublt.jandarmi			
609	Fekete	ajutor sublocotenent			
610	Szabo	plot.major			
611	Polgar	plot.major		com.Sincai jud. Mureş	
612	Pal Alexandru	jandarm			

./.

- 27 -

453 28

Nr. crt.	Numele şi pronumele	Profesia	Vârsta ani	Domiciliul	Obs.
613	Panczel Ioan	jandarm	27	com.Silmani jud. Mureş	
614	Sos Stefan	agricultor	22	cm.Sârmaş jud.Cluj	
615	Bardos Ioan	fost şef post jand. Tarian jud.Bihor			
616	vitez Harmathy Alexandru zis Hauch			com.Tarian jud. Bihor	
617	Varga Ludovic			" " "	
618	Bigecs Iosif			" " "	
619	Toth Ioan			" " "	
620	Soter Toth Carol			" " "	
621	Tarnavary	general fost comand. unei mari unităţi în oraşul Salonta jud. Bihor.			
622	Deszoffy	maior			
623	Sarkany	căpitan			
624	Kis Erno	Lt.fost comand.al jand. Salonta jud,Bihor.			
625	Nagy Paul	plot.de jandarmi post jand.Salonta.			
626	Czege Emeric	panfofar,Salonta jud.Bihor		Buc.str. Clucerului Nr.9	
627	Stavrescu Nicolae	lt.în rez.fost comandant al lagărului prizonieri sovietici Crăciuneşti jud.Hunedoara			
628	Luska Francisc	conductor technic la uzinele U.D.R.Reşiţa.			
629	Somoescu	intendent colonel la serv.Intendent. Corpul Teritorial Braşov			
630	Simionescu Constantin	Lt.rez.agronom		Braşov,Piaţa Libertăţii	
631	Rusmanica Ioan	inginer		Buc.str.G-ral Manu 18	
632	Boksai Stefan	Sublocot.în rez.		Cluj.str...	
633	Bato Vasile	lt.rez.învăţător			
634	Kassai Elisabeta	-------			
635	Terek Ioan	plot.de jandarmi			
636	Kovacs Francisc	plot,major jand.			
637	Kerekes Anton	plotonier		28 ani Cluj.	
638	Losonczi Emeric	comerciant			

./.

- 28 -

Nr.	Numele şi pronumele	Profesia	Vârsta ani	Domiciliul	Obs.
639	Dubel Mihai lui Teodor	plugar	42		
640	Dr. Valkovszky N.				
641	Martheo N. fost şef al sectorului de jand. din Vişeul de Sus Maramureş.				
642	Juhasz Iosif	plot. jand.			
643	Raszky	Plot. Vişeul de Sus Maramureş.			
644	Dr. Csukli Zoltan	fost şef al poliţiei din Carei Mari			
645	Bujdoso Iosif	comerciant din Carei Mari			
646	Krausz Carol	funcţionar particular		Turda, str. Regina Maria	
647	Szocs Zoltan	învăţător		Topliţa-Mureş	
648	Gyone Andrei	-------		Com. Bibart, jud. Odorhei	
649	Gyorgypal Francisc	muncitor	49	jud. Odorhei	
650	Gyorgy Iosif	plugar		com. Chileni jud. Ciuc	
651	Janosi Francisc	plugar		com. Atya jud. Odorhei	
652	Mathe Stefan	-------		com. Beclean jud. Someş	
653	Szirtes Iosif	-------			
654	Horvath Iosif	-------	31	Oradea str. Galamb	
655	Bege Alexandru	agricultor	36	Gheorgheni jud. Ciuc	
656	Koroly Eugen	funcţionar la prim. oraş. Gheorgheni-Ciuc			
657	Kujbusz Ioan	comerciant		" "	

MINISTERUL AFACERILOR INTERNE
DIRECŢIUNEA GENERALA A ADMINISTRAŢIEI
Direcţiunea Administraţiei de Stat
Nr. 10211 A.
3 Aprilie 1947.

-7. APR. 1947 Nr. 2453

ORDIN CIRCULAR

In conformitate cu dispoziţiunile art. 3 din legea Nr. 312/945 pentru urmărirea şi sancţionarea celor vinovaţi de dezastrul ţării sau de crime de războiu şi prevederile art. 6 din legea Nr. 647/945 privitoare la administrarea şi lichidarea bunurilor confiscate în temeiul legii 312/945, bunurile ce au aparţinut tuturor condamnaţilor pentru crime de război sau dezastrul ţării prin efectul sentinţelor Tribunalelor Poporului din Bucureşti şi Cluj, sunt trecute în patrimoniul Statului.

Procedura de trecere a acestor bunuri în patrimoniul Statului conform legii Nr. 647/945 se face prin intermediul Parchetului Tribunalului Ilfov, care pentru îndeplinirea acestor formalităţi este necesar să aibă date şi să identifice toate bunurile ce au aparţinut criminalelor de război condamnaţi şi la confiscarea averii.

Spre a se putea îndeplini formalităţile cuvenite, avem onoare a vă trimite alăturatul tabel, rugându-vă să luaţi imediate măsuri ca, prin organele ce vă stau la dispoziţie să se identifice toate averile criminalilor de războiu menţionaţi în tabel şi care se găsesc pe teritoriul acelui judeţ, pentru ca Statul să poată intra în posesiunea acestor bunuri care sunt proprietatea sa.

Datele respective le veţi comunica direct Parchetului Tribunalului Ilfov, raportând totodată şi acestui Minister, despre executare.

MINISTRU,

Director,

Comunicat:
Spre executare: Dlor Prefecţi de judeţ din întreaga ţară.

ANSJC, Fond *Inspectoratul General Administrativ Circ. III* Cluj, Dos. 1/1947, f. 426

ANEXA 4. Sentința în „procesul marii trădări naționale”

SERIA III—ANUL XVI—Nr. 527 ★ Duminică 19 Mai 1946 4 PAG. 200 LEI

PROLETARI DIN TOATE ȚARILE, UNIȚI-VĂ!

Scânteia

ORGAN CENTRAL AL PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN

Director: MIRON CONSTANTINESCU

Sentimentul național s'a născut ca un înveliș de nedespărțit al revendicărilor democratice ale poporului.

...Însuși conceptul de națiune s'a născut odată cu revendicările de libertate ale revoluției franceze din 1789.

Despărțirea patriotismului de conținutul lui democratic constitue o grosolană falsificare istorică în slujba intereselor reacțiunii.

Noi suntem cu adevărat pe marea linie națională a poporului român

(Din discursul rostit la Blaj de tov. Gh. Gheorghiu—Dej)

TRIBUNALUL POPORULUI S'A PRONUNȚAT

ANTONEȘTII CONDAMNAȚI LA MOARTE

Incă 11 acuzați au primit aceeași pedeapsă

SENTINȚA

Gheorghe Zaharia

In numele legii, Tribunalul Poporului din România, hotărăște în unanimitate, condamnarea miniștrilor din guvernul Antonescu, criminali de război și vinovați de dezastrul țării la următoarele pedepse:

ION ANTONESCU, condamnat la moarte.
MIHAI ANTONESCU, condamnat la moarte.
VASILIU Z. CONSTANTIN, condamnat la moarte.
PANTAZI CONSTANTIN, condamnat la moarte.
EUGEN CRISTESCU, condamnat la moarte.
ALEXIANU GHEORGHE, condamnat la moarte.
RADU LECCA, condamnat la moarte.
HORIA SIMA, (dispărut), condamnat la moarte.
PAPANACE CONSTANTIN, (dispărut), condamnat la moarte.
GEORGESCU CORNELIU, (dispărut), condamnat la moarte.
PROTOPOPESCU IOAN, (dispărut), condamnat la moarte.
MIHAIL STURZA, (dispărut), condamnat la moarte.
IASINSCHI VASILE, (dispărut), condamnat la moarte.
DĂNULESCU CONSTANTIN, (dispărut), muncă silnică pe viață.
DIMITRIUC VASILE, (dispărut), detențiune grea pe viață.
DOBRE GHEORGHE, detențiune grea pe viață.
PETROVICESCU CONSTANTIN, detențiune grea pe viață.
TRAIAN BRĂILEANU, 20 ani detențiune riguroasă.
MARINESCU ION, 20 ani temniță grea.
TOMESCU PETRE, 15 ani muncă silnică.
TITUS DRAGOȘ, 15 ani muncă silnică.
DUMITRU POPESCU, 10 ani închisoare corecțională și 5 ani interdicție.
CONSTANTIN BUȘILĂ, 10 ani închisoare corecțională și 5 ani interdicție.
NICOLAE MAREȘ, 10 ani închisoare corecțională, și 5 ani interdicție.

Tribunalul Poporului ordonă confiscarea averii tuturor condamnaților, cu titlul de despăgubire în folosul Statului.

Toți acuzații au declarat recurs în ședință.

ION ANTONESCU — ICĂ — RADU LECCA — EUGEN CRISTESCU — TRAIAN BRAILEANU — BUȘILĂ

Ultima ședință a procesului

De unde până mai ieri se lăuda că nu-i pasă de moarte, ex-mareșalul s'a grăbit să facă recurs, ca dealtfel toți ceilalți acuzați

D. Președinte Al. Voitinovici citind sentința

Pentru libertate, pace și democrație

Poporul spaniol luptă și azi în primele rânduri!

Un interview cu unul din fruntașii republicanilor spanioli, José Moix Regas

„NOSTRO PUEBLO”, poporul nostru nu va accepta decât o soluționare spaniolă, adică democratică, a problemei noastre”.

Melitta Apostol

Italia — Noui dezordini provocate de foamete. Statele Unite — Alți 300.000 muncitori au declarat grevă. Grecia — Alte asasinate săvârșite de extrema dreaptă împotriva elementelor democratice. Spania — A început procesul luptătorilor antifasciști în frunte cu Alvarez și Zapirain.

Victor Rusu

Marea linie națională și democrată a poporului român

Fapte cu tâlc!

Normalizarea ...niilor ferate

„Tribunalul Poporului s-a pronunțat. Antoneștii condamnați la moarte”,
în *Scânteia*, Seria III, Anul XVI, Nr. 527, 19 mai 1946, p. 1

ANEXA 5. Manifestul Uniunii Democrate Române din Ardealul eliberat

ANUL V. Nr. 1170. JOI, 23 NOEMBRIE 1944.

TRIBUNA ARDEALULUI

Redacția și Administrația Cluj, Str. Regina Maria 36. Telefon 17—49 — Anunțurile se primesc la Administrația ziarului

DIRECTOR: PROF. DR. EMIL HAȚIEGANU
PRIMREDACTOR: GH. V. GIURGIU

Prețul unui exemplar 12 Lei (40 fileri)

MANIFESTUL Uniunii Democrate Române din Ardealul eliberat

Români!

După patru ani de suferințe, în cătușele celei mai negre tiranii, pământul sfânt al Ardealului de Nord a fost eliberat, grație jertfelor de sânge vărsat din belșug de armatele biruitoare sovietice și române.

Azi, când soarele libertății strălucește din nou pentru toate popoarele din Ardealul de Nord, iar noi Românii de pe aceste meleaguri — după o pasivitate politică impusă de un tratat rușinos și de regimul reacționar hortyst beneficiar al acelui dictat — ne înfățișăm din nou în arena vieții publice românești înmănunchiați în UNIUNEA DEMOCRATĂ ROMÂNĂ din Ardealul eliberat, gândul nostru curat se îndreaptă către aceia care prin tăria credinței, neclintirea convingerilor lor, forța armelor și jertfa de sânge, ne-au eliberat din cătușele teroarei și au gonit sclăvia și învrăjbirea dintre fiii acestui pământ.

Recunoștință veșnică Marilor Națiuni Unite și înțelepților lor conducători, care au înțeles dreptatea cauzei românești și prin hotărîrea cărora generoasă, viteaza armată română luptă azi din nou cot la cot cu bravele armatesovietice și aliate, împotriva dușmanului comun.

Recunoștință deplină înțeleptului nostru Rege Mihai I. și destoinicilor lui sfetnici, făuritorii actului curagios dela 23 August, prin care destinele poporului românesc au fost îndrumate pe singura care care duce la liberttate și fericire.

Slavă Armatei Roșii, care prin jertfa sângelui a zdrobit cătușele robiei noastre.

Trăiască Armata Română, care alături de forțele aliate, a șters pentru vecie hotarele nedrepte impuse de dictatul dela Viena.

Români!

In aceste zile, când pe meleagurile noastre renaște o vieață nouă, UNIUNEA DEMOCRATĂ ROMÂNĂ din Ardealul eliberat, se constituie cu scopul de a apăra drepturile democratice ale populației românești de aici, de a integra valorile românești — potrivit numărului și forței politice pe care o reprezintă — în vieața publică. UNIUNEA DEMOCRATĂ ROMÂNĂ din Ardealul eliberat, își propune în acelaș timp să mobilizeze toate forțele democrate românești împotriva fascismului camuflat, împotriva reacționarisului, împotriva tuturor nedreptăților sociale, împotriva exploatatorilor de orice categorie și împotriva tuturor acelora, care sub orice formă, ar continua să stea în slujba acestora.

Români!

Voi, pe cari suferințele celor patru ani de robie nu v'au putut clătina în convingerile voastre curate democratice, pe cari nici cele mai sălbatice prigoane și nici cele mai seducătoare ademeniri nu v'au putut determina să vă alăturați hoardelor hortisto-hitleriste, veniți să luptați în rândurile noastre, căci numai prin luptă ne vom recâștiga drepturile firești pe acest pământ udat de sângele strămoșilor noștri.

Am suferit îndeajuns, pentrucă acum să putem pretinde pedepsirea tuturor celor vinovați desuferințele noastre: a tuturor celor care ne-au batjocorit, ne-au înjosit, ne-au distrus bunurile și ne-au încălcat drepturile — numai pentrucă am fost și am vrut să rămânem Români.

Vrem să recâștigăm drepturile noastre de cetățeni liberi, după cum dorința noastră este ca nimeni să nu se atingă nici de drepturile concetățenilor noștri, de altă limbă și de altă credință.

Pentru aceasta va trebui însă să luptăm înainte de toate împotriva acelora care au semănat în trecut vrajba între neamurile din Ardeal. In acelaș timp însă și împotriva tuturor, care ar încerca să ne învrăjbească din nou azi.

Avem datoria să identificăm pe toți aceia, care în numele fascismului și al urei de rase, ne-audeposedat de drepturile noastre și au organizat acțiunea criminală de despoiere și sărăcire a populației românești din Ardealul de Nord. Aceiași, care sunt vinovați și de deportarea și jefuirea populației evreești de aici.

Trebuie să dăm pe mâna Justiției, nu numai pe principalii vinovați, dar și pe toți acei care au beneficiat în orice chip de pe urma acestor jafuri organizate sub scutul și cu concursul autorității de stat magiare.

Să nu uităm mai departe, că fruntașii noștri, sute de intelectuali, zeci de mii de țărani și muncitori Români, se găsesc încă și astăzi în mâinile criminalilor hitleriști. Cerem — până nu este târziu măsuri urgente și radicale, pentru salvarea vieții lor care este în pericol.

Români!

Astăzi când Marile Națiuni Unite au recunoscut drepturile României asupra Ardealului, faptele noastre trebuie să dovedească aliaților că suntem demni de încrederea lor.

Să ne strângem rândurle și să punem toate forțele noastre în serviciul luptei de desrobire a popoarelor Europei, în serviciul războiului pentru libertate, care nu va fi desăvârșită decât atunci, când Germania hitelristă și toate forțele din serviciul ei, nu vor fi doborîte la pământ.

Români!

Războiul cu toate ororile a trecut peste ogoarele, satele și orașele noastre. In urma hoardelor hitleriste și hortiste bătute, a rămas pretutindeni suferință și sărăcie. Stăm cu toții în fața unor zile grele, peste care numai așa vom putea trece cu bine, dacă ne vom uni toate forțele și prin muncă încordată, sprijinindu-ne unii pe alții, vom ști să ne refacem gospodăriile, casele, atelierele și uzinele distruse. Numai prin muncă cinstită ne vom putea recâștiga drepturile cetățenești și numai prin ordine și disciplină ne putem redobândi liniștea.

Să întindem în acelaș timp o mână frățească popoarelor conlocuitoare, căci de acum înainte cu toții avem aceiași patrie comună, care ne asigură tuturora deopotrivă drepturile la muncă și la acelaș vieață liberă.

Să contribuim cu toții la punerea temeliei solide a României libere și democrate de totdeauna, patria noastră comună.

Uniunea Democrată Română din Ardealul eliberat

Prețul 12 Lei (40 fileri)

Tribuna Ardealului, Anul V, Nr. 1170, 23 noiembrie 1944, p. 1

ANEXA 6. Actul de constituire al FND din Cluj

Anul I. — Nr. 5. 3 Plugarii

Actul de constituire al Frontului Național Democratic din Cluj

Moțiunea comitetului clujan al Frontului național democratic

Subsemnații, reprezentanți ai partidelor și organizațiunilor democratice și patriotice din Cluj și împrejurimi, după lungi și amănunțite desbateri ale Platformei Frontului național democratic din România, hotărîm următoarele:

I. Aderăm la Frontul național democratic din România și la Platforma sa alăturată.

După ce dezastrul, în fața căruia se găsea poporul român, a fost înlăturat prin îndepărtarea guvernului Antonescu și a politicei sale antinaționale, o nouă situație politică și militară s'a creiat în România. Astfel s'a pus capăt răsboiului alături de Hitler, în care poporul n'avea ce căuta.

Bilanțul sacrificiilor impuse poporului român de către politica lui Antonescu pentru cauza lui Hitler și războiul său de cotropire, este dezastruos. Intreaga viață economică a țării este aproape ruinată. Industria, comerțul, transporturile și celelalte compartimente de activitate sunt desorganizate și în mod serios amenințate.

Poporul nostru a răbdat prea multă vreme politica criminală și antinațională a guvernelor de dictatură fascistă, acoperindu-se de rușine în ochii întregii lumi înaintate.

Loviturile zdrobitoare date însă de către coaliția antihitleristă Germaniei fasciste și complicilor ei, dar mai cu seamă ofensiva victorioasă a Armatei Roșii pe teritoriul țării noastre, au ușurat sarcina forțelor democratice dinăuntru și poporului român să rupă alianța cu Germania fascistă și să iasă din războiul hitlerist. Iată factorii care au hotărît noua orientare politică a României pe calea luptei contra Germaniei hitleriste și a Ungariei horthyste.

Armistițiul încheiat cu Uniunea Sovietică și marile Puteri Aliate a deschis poporului nostru largi perspective de propășire economică, politică și socială.

Pentru prima dată în istoria sa, poporul român are posibilitatea să-și dobândească independența deplină și un regim de largi libertăți democratice. Pentru aceasta trebue neapărat:

a) să fie dusă lupta necruțătoare, cot la cot cu Armata Roșie, pentru curățirea întregii țări de hitleriști și pentru înfrângerea desăvârșită a Germaniei hitleriste;

b) să fie realizată o politică de sinceră prietenie și strânsă colaborare cu marea noastră vecină, Uniunea Sovietică și de relații prietenești cu țările vecine democratice;

c) să fie dusă lupta pentru deplina nimicire a fascismului în România, pentru pedepsirea tuturor trădătorilor și vinovaților de războiul împotriva Uniunii Sovietice, Angliei și Americii;

d) să fie stabilit în țară un regim de reală democrație parlamentară.

Lupta pentru acest program trebue să unească toate forțele naționale democratice ale țării noastre.

•

1. Interesele vitale ale poporului român cer ca el să participe în modul cel mai activ la lupta de eliberare a țării de sub jugul cotropitorilor fasciști nemți și unguri, la lupta de nimicire a hitlerismului, luptă pe care o duce întreaga omenire înaintată.

Se impune mobilizarea tuturor puterilor poporului și a tuturor resurselor materiale ale țării, pentru a da tot ajutorul trupelor sovietice și celor române, în lupta lor comună împotriva Germaniei hitleriste.

2. Politica de vrăjmășie, pe care România a dus-o aproape neîntrerupt față de Marea Putere vecină, Uniunea Sovietică, a fost adânc greșită și păgubitoare pentru Națiune. Interesele de viață ale poporului român cer ca această politică de vrăjmășie să fie cu desăvârșire părăsită. România trebue să ducă o politică de prietenie față de puternicul Stat vecin, care nu numai că nu tinde să ocupe teritoriul românesc, sau să știrbească independența țării, ci dimpotrivă, a eliberat teritoriul țării de nemți, ne ajută să eliberăm Transilvania de Nord și să ne restabilim neatârnarea.

Indeplinirea loială a condițiilor de armistițiu trebue să fie una dintre principalele pietre de demarcație între vechea și noua politică externă a României.

3. Dreapta ură a poporului contra acelora care au dus la pieire floarea națiunii în războiul nelegiuit hitlerist, precum și necesitatea de a garanta România împotriva încercărilor de revenire în politica anti-națională, catastrofală, a trădătorilor de neam, cer:

Arestarea trădătorilor, vinovați de războiul pe care l-a dus România.

Confiscarea întregii lor averi mobile și imobile, precum și a averii îmbogățiților de război.

Confiscarea tuturor bunurilor nemțești.

Arestarea hitleriștilor sași și șvabi și confiscarea averilor lor.

4. România își va putea reface economia națională, distrusă de războiul dus în alianță cu Germania și va putea să-și desvolte economia numai dacă poporul român se va bucura de toate drepturile și libertățile sale. Pentru ca România să devie o țară cu adevărat democratică, trebue ca:

Toate legile, decretele și dispozițiile reacționare și antipopulare, precum și toate măsurile excepționale ale guvernelor dictatoriale și antipopulare, să fie anulate.

Armata și întreg aparatul de stat și administrativ al municipiilor și comunelor, să fie curățate de elementele fasciste și profasciste și să fie democratizate.

Să fie înfăptuită complecta egalitate a tuturor cetățenilor țării fără deosebire de naționalitate, religie, sex. Să fie stabilit un regim de conviețuire și conlucrare amicală între toate naționalitățile țării. Persecuțiile naționale și religioase să fie urmărite și sancționate de lege.

Să fie asigurat exercițiul libertății cuvântului, a presei, a întrunirilor și a dreptului de organizare. Libertățile democratice însă nu trebue să servească dușmanilor democrației. Organizațiile fasciste și pro-fasciste să fie cu desăvârșire lichidate. Orice activitate a fasciștilor, dușmani a poporului, trebue să fie urmărită și pedepsită cu toată rigoarea legii.

5. Pentru o cât mai grabnică refacere și desvoltare a țării, se impune satisfacerea celei mai arzătoare și îndreptățite cerințe a țărănimii române și anume:

Infăptuirea unei largi reforme agrare prin exproprierea marei proprietăți agrare dela 50 ha. în sus și împroprietărirea cu acest pământ a țăranilor fără pământ sau cu pământ puțin. Acei care luptă pe front împotriva fascismului german, să fie avantajați la împroprietărire.

Procurarea de inventar agricol pentru acești țărani, pe seama marei proprietăți și a Statului.

Organizarea pe bază democratică a cooperativelor țărănești de credit, aprovizionare și producție.

Datoriile țăranilor către bănci și Stat, rezultate din vechea împroprietărire și din conversiunea datoriilor, să fie anulate.

6. Să fie asigurate condiții omenești de muncă pentru muncitori, funcționari, cărturari.

Stabilirea unui salariu minimal în raport cu scumpetea.

Recunoașterea organizațiilor sindicale, cu obligativitatea contractelor colective de muncă.

Ocrotirea muncii femeilor și a tineretului. La muncă egală, salariu egal.

Asigurarea de condițiuni omenești de muncă și salarizare pentru muncitorii agricoli.

Dreptul de liberă organizare sindicală pentru muncitorii agricoli și cuprinderea lor în Asigurările Sociale. Autonomia Asigurărilor Sociale pentru toate categoriile de salariați și controlul Asigurărilor, prin alegerea de către asigurați a organelor de conducere.

7. Acordarea de credite eftine, pe termen lung, sinistraților nevoiași, pentru refacerea gospodăriilor lor.

8. Libertatea comerțului și a meșteșugului, care a fost îngrădită (de guvernul Antonescu) în interesul nemților, să fie restabilită și desvoltată, slujind interesele poporului.

9. Măsuri energice împotriva scumpetei și a speculei. Organizarea transporturilor de aprovizionare și stabilirea unui contact cât mai direct între producător și consumător.

10. Reorganizarea și simplificarea aparatului fiscal. Revizuirea legilor fiscale pe baza principiului impunerii proporționale și progresive pe venit.

11. Reforma învățământului, în sensul democratizării lui.

12. Asigurarea existenței invalizilor, văduvelor și orfanilor de război, prin acordarea de pensii, ajutoare, etc.

13. Naționalizarea Băncii Naționale și a celor 8 mari bănci.

14. Controlul tuturor cartelurilor și naționalizarea întreprinderilor cartelate din industria de bază.

15. Naționalizarea întreprinderilor aparținând nemților și complicilor lor.

16. O nouă Constituție va trebui să stabilească principiile vieții de Stat ale țării, pe baza orânduirii democratice parlamentare, în conformitate cu interesele poporului român.

Adunarea Constituantă va fi aleasă prin vot universal, egal, direct și secret, cu reprezentanță proporțională. Vor avea drept de vot toți cetățenii, civili și militari, de ambele sexe, dela vârsta de 18 ani.

17. Acest program poate fi înfăptuit numai de un guvern care reprezintă toate forțele naționale și democratice ale țării, unite într'un front național-democratic și care se bucură de sprijinul activ al păturilor largi ale popoarelor din țară.

II. In scopul realizării cerințelor din platformă formăm un *Comitet central consultativ* al partidelor și organizațiunilor democratice din Cluj și împrejurimi, cu denumirea *Comitet central consultativ* al Frontului național democratic din Cluj, în colaborare cu Uniunea democrată română din Ardealul eliberat, organizația Cluj, în care toate aceste formațiuni să fie reprezentate în următorul raport numeric:

Partidul comunist 6 locuri, Partidul social-democrat 6 locuri, Uniunea democrată română 13 locuri, Uniunea populară maghiară 7 locuri, Sindicatele Unite 7 locuri, Frontul Plugarilor 4 locuri, Apărarea patriotică 2 locuri, Uniunea patrioților 2 locuri, Gruparea democrată evreească 2 locuri, Tineretul 1 loc.

III. In privința chestiunilor speciale ale Transilvaniei de Nord, Comitetul din Cluj al Frontului național-democratic decide și propune spre soluționare, pe lângă platforma alăturată, următoarele:

1. Curățirea Transilvaniei de Nord de toate rămășițele horthyste, imrédyste, szálasiste și legionare, fasciste maghiare, germane sau române, de orice fel, cari au

Plugarii, regiunea Cluj, Anul I, Nr. 5, 25 decembrie 1944, p. 3

ANEXA 7. Programul conferinței politice pentru Nordul Ardealului al FND din România

Anul II. — Nr. 19. 3 Plugarii

Programul de guvernare al Frontului Național Democrat

Frontul Național Democrat a făcut toate sforțările și a dus neîncetat o luptă dârză pentru ca România — după ce a scuturat ugul hitlerist și a declarat război Germaniei fasciste, — să ducă în mod hotărât și definitiv o politică democratică, atât internă cât și externă.

Datorită faptului că eroica Armată Roșie și alături de ea Armata Română au izgonit repede pe cotropitorii hitleriști, țara noastră scăpat de marile pustiiri pe care hitleriștii dușmani le-au săvârșit în alte țări.

Armistițiul generos, înțelegerea binevoitoare a guvernului U. R. S. S. față de România, bogăția solului și a subsolului țării noastre, istrugerea în mică măsură a întreprinderilor noastre industriale bancare și comerciale, sunt pentru noi condițiuni mai prielnice pentru refacerea apidă a țării, decât le au celelalte țări devastate de cotropitorii fasciști.

Sabotajul cercurilor reacționare

Cu toate aceste împrejurări favorabile — datorită politicei antipopulare dusă atât în guvern cât și în afară de guvern, de elementele eacționare din cercurile conducătoare ale partidelor național-țărănesc și național-liberal, prin împiedicarea democratizării, prin politica lor de duplicitate față de U. R. S. S., prin sabotarea și tergiversarea împlinirii condițiunilor de Armistițiu, prin împiedicarea reformelor economico-ociale neapărat necesare — țara noastră se găsește și astăzi într'o gravă situație și este amenințată cu prăbușirea economică și națională.

Această politică antidemocratică dusă de cercurile reacționare și sabotarea din partea și sub influența lor, a împlinirii condițiunilor rmistițiului, au provocat o neîncredere crescândă din partea U. R. S. S. față de guvernele române în care domină elementul reacționar.

Datorită politicei rasiale-șovine și acțiunilor criminale ale gărzilor fasciste trimise în Ardealul de Nord, datorită neîmplinirii loiale a ondițiunilor Armistițiului, Ardealul de Nord este încă și astăzi despărțit de restul țării.

Din aceleași cauze România, deși duce războiul alături de marii Aliați, nu a putut cuceri până acum nici măcar dreptul de a fi ecunoscută ca țară cobeligerantă, necum de a fi recunoscută ca aliată.

Deasemenea România nu a putut restabili cu U. R. S. S. relațiile economice indispensabile pentru dobândirea materiilor prime atât de ecesare industriei și agriculturii în aceste vremuri de mari lipsuri.

Experiența făcută dela 23 August 1944 și până astăzi demonstrează clar întregului popor român, că așezarea la cârma țării a unor uverne în care domină elementul reacționar, împiedică stabilirea unor relații de prietenie sinceră și durabilă cu U. R. S. S. și cu celelalte țări emocratice, împiedică reala democratizare a țării, împiedică scoaterea ei din situația gravă în care se găsește și în fine împiedecă țara să-și cuceească locul în rândurile popoarelor iubitoare de pace și libertate.

Experiența făcută cu guvernele de coaliție de până acum arată clar că, țara și poporul român au nevoie *de un guvern adevărat democrat*, eșit din concentrarea într'un singur front — F. N. D. — a tuturor forțelor democrate, legate temeinic pe baza unui program unitar de guvernare a țării, ale cărei probleme vitale să fie imediat soluționate.

Numai *un guvern al Frontului Național Democrat* va fi în stare să spulbere neîncrederea din partea Uniunii Sovietice și a aliaților ei ță de România.

Numai un guvern F. N. D. va fi în stare să puie capăt speculei, scumpetei, haosului economic și să înlăture cu un ceas mai devreme uferințele masselor populare: muncitori, plugari, funcționari și intelectuali.

Numai un guvern F. N. D. poate aduce siguranța unei activități normale pentru toți factorii economiei naționale dornici de a colabora la refacerea economică și financiară a țării noastre: industriași, comercianți, meseriași, etc.

Soluții imediate

Pentru resolvarea problemelor vitale ale țării, Frontul Național Democrat înfățișează poporului român *un program de guvernare* cu oluțiile imediate dictate de salvarea și propășirea națiunii române:

1. Participarea cu maximum de efort la război alături de Națiunile Unite, pentru distrugerea cât mai grabnică a hitlerismului și entru eliberarea popoarelor. Creșterea potențialului nostru de război va fi realizată prin întărirea și democratizarea Armatei, prin cimentarea răției de luptă dintre Armata Roșie și Armata noastră, precum și prin sporirea producției și aprovizionarea din belșug a frontului de luptă cu aterial de război, alimente, îmbrăcăminte, etc.

2. Indeplinirea riguroasă a condițiilor convenției de Armistițiu, una din garanțiile de bază pentru a cuceri încrederea și prietenia ațiunilor Unite și în special a U. R. S. S.-ului.

3. Stabilirea unor legături de prietenie sinceră și durabilă *cu toate țările democrate* și îndeosebi cu marea noastră vecină, *Uniunea Sovietică*.

4. Infăptuirea unei politici democrate și de înfrățire între națiunile conlocuitoare ale țării, politică ce ne va asigura încadrarea Transilvaniei de Nord, despărțită astăzi de restul țării din pricina politicei șovine și reacționare a elementelor fasciste din guvernele care s'au succeat dela 23 August 1944.

5. Stabilirea de schimburi comerciale regulate cu toate țările democrate și în special cu U. R. S. S. și țările vecine, pentru a ne igura aprovizionarea cu materii prime și cu utilajul necesar (mașini industriale și agricole, etc.) pentru intensificarea producției noastre și pentru revenirea șomajului.

6. Pentru a asigura refacerea și desvoltare economică a țării, a ridica nivelul de trai al țărănimii, a întări democrația și a susține ortările de război, guvernul F. N. D. va realiza imediat reforma agrară.

In acest scop guvernul F. N. D.:

a) va confisca pământurile criminalilor de război, ale moșierilor plecați cu nemții și ale celor cari sabotează lucrările câmpului de pe oșiile lor;

b) va confisca pământul ce depășește 50 ha. al celorlalți moșieri. Pământurile mănăstirești și bisericești nu se vor confisca;

c) va constitui din pământurile confiscate un fond de rezervă de 5 la sută (cinci la sută) la dispoziția Statului, pentru a împroprietări ranii din regiunile fără pământ suficient:

d) va creia centre de mașini agricole prevăzute cu tractoare, pluguri, semănătoare, treerătoare, etc., cari să fie închiriate plugarilor pe preț minim;

e) prețul pământului confiscat și dat țăranilor, se fixează la o sumă egală cu valoarea recoltei unui an. Plata se va face Statului în ce rate anuale.

7. Guvernul F. N. D. va înlătura elementele fasciste, antonesciene și sabotoare din fruntea întreprinderilor publice și particulare, *va măsuri severe împotriva sabotorilor și speculanților, va sprijini toți factorii economici* (industriași, comercianți, meseriași, etc.,) care vor să colaboreze nstit la refacerea întreprinderilor, reorganizarea și ridicarea producției pentru desvoltarea economiei țării.

8. Guvernul F. N. D. va ridica nivelul economic, cultural și sanitar al muncitorilor și tuturor salariaților de Stat și particulari. El purta *o deosebită grijă luptătorilor de pe front* și familiilor lor.

9. Guvernul F. N. D. va reorganiza armata în spirit democrat, eliminând elementele reacționare și fasciste și întronând o ierarhie ilitară întemeiată pe principiul autorității morale și al pregătirii profesionale a comandanților.

El va asigura grabnica reîntoarcere a prizonierilor de război aflați în U. R. S. S.

10. Guvernul F. N. D. va aresta și judeca pe criminalii de război, va lichida complect legionarismul și toate rămășițele hitleristofasciste. Va curăți aparatul de Stat de toate elementele fasciste și profasciste.

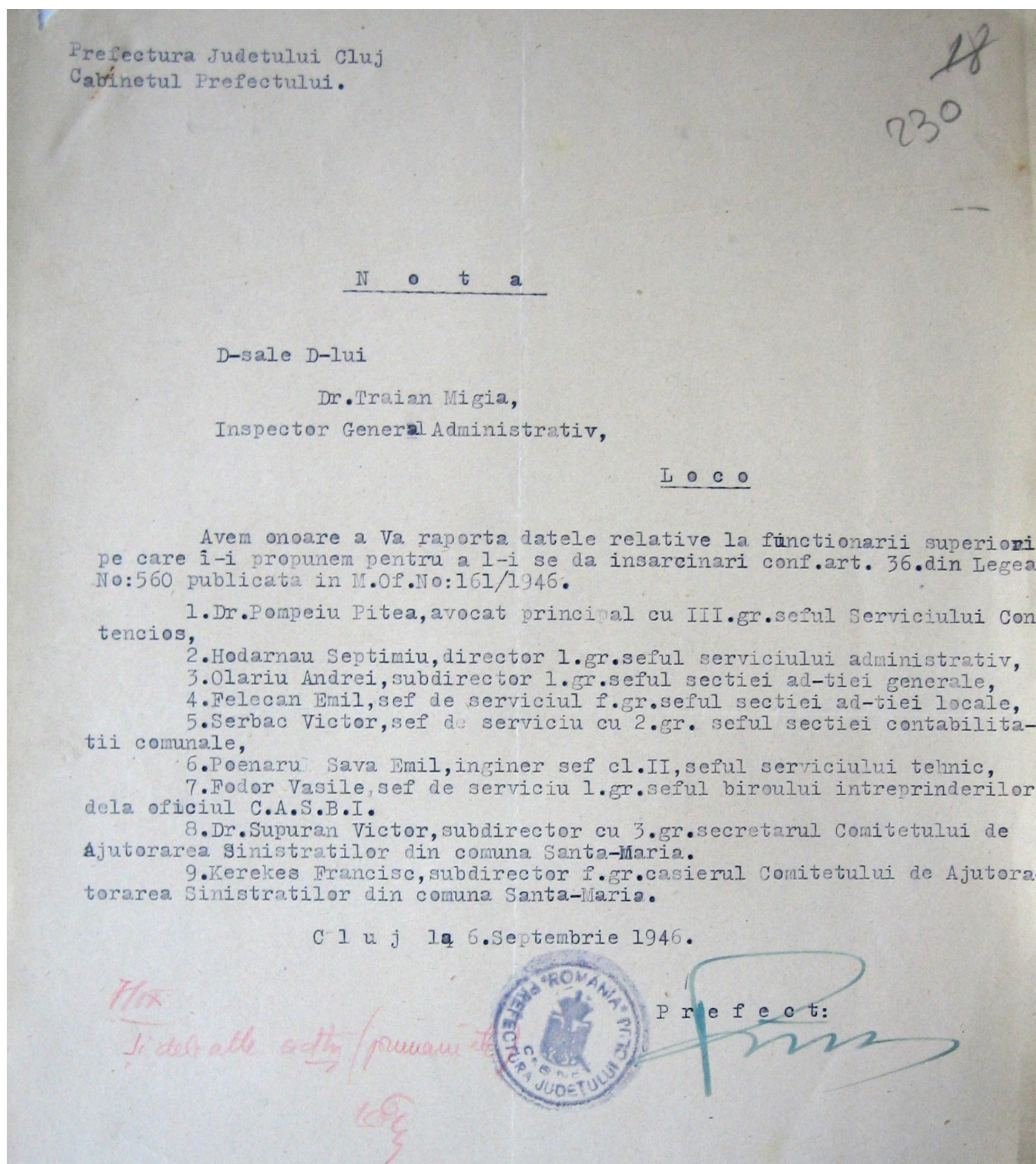
Guvernul F. N. D., printr'o politică consecventă antifascistă și de prietenie sinceră cu Națiunile Unite și îndeosebi cu U. R. S. S. putea dobândi ca România să devină din țară învinsă, un membru egal în marea familie a țărilor democrate, asigurând astfel independența, veranitatea, securitatea și propășirea economică a Statului Român.

Pentru rezolvarea problemelor expuse în acest program, probleme vitale pentru țară și popor, Frontul Național Democrat cheamă toți patrioții, toți democrații sinceri, toate grupările politice și profesionale să adere la programul său de guvernare și să intre în rândurile sale.

București, 27 Ianuarie 1945.

Plugarii, Anul II, Nr. 19, 11 februarie 1945, p. 1.

ANEXA 8. Funcționarii superiori responsabili cu secțiile de votare din Cluj (1946)

Prefectura Judetului Cluj
Cabinetul Prefectului.

18
230

N o t a

D-sale D-lui

Dr.Traian Migia,
Inspector General Administrativ,

L o c o

Avem onoare a Va raporta datele relative la functionarii superiori pe care i-i propunem pentru a l-i se da insarcinari conf.art. 36.din Legea No:560 publicata in M.Of.No:161/1946.

1.Dr.Pompeiu Pitea,avocat principal cu III.gr.seful Serviciului Contencios,
2.Hodarnau Septimiu,director l.gr.seful serviciului administrativ,
3.Olariu Andrei,subdirector l.gr.seful sectiei ad-tiei generale,
4.Felecan Emil,sef de serviciul f.gr.seful sectiei ad-tiei locale,
5.Serbac Victor,sef de serviciu cu 2.gr. seful sectiei contabilitatii comunale,
6.Poenaru Sava Emil,inginer sef cl.II,seful serviciului tehnic,
7.Fodor Vasile,sef de serviciu l.gr.seful biroului intreprinderilor dela oficiul C.A.S.B.I.
8.Dr.Supuran Victor,subdirector cu 3.gr.secretarul Comitetului de Ajutorarea Sinistratilor din comuna Santa-Maria.
9.Kerekes Francisc,subdirector f.gr.casierul Comitetului de Ajutoratorarea Sinistratilor din comuna Santa-Maria.

C l u j la 6.Septembrie 1946.

P r e f e c t:

ANSJC, *Fond Inspectoratul General Administrativ Circ. a III-a Cluj*, Dos. 7/1946, f. 230–236

PREFECTURA JUDEȚULUI CLUJ
No.14593/1946

~~20~~
232

T A B L O U

de funcționarii propuși de Comitetul Electoral Județean B.P.D. Cluj pentru a li se da insărcinări in baza art.37 din legea No.560/946.

Nr. crt.	Numele si prenumele	Funcțiunea	Autoritatea unde funcționează	Sediul	Obs.
1.	Dr.Petrovici Emil	rector	Universitatea	Cluj	
2.	Dr.Kernbach Mihail	decan	Universitatea	Cluj	
3.	Dr. Iancsó Elemer	profesor	Univ.Magh.	Cluj	
4.	Gáll Gábor	profesor	Univ.Magh.	Cluj	
5.	Cherestesiu Victor	director	Biblioteca Universității	Cluj	
6.	Dr. Predan David	asistent	Universitatea	Cluj	
7.	Popa Grigore	asistent	Universitatea	Cluj	
8.	Pascu Ștefan	asistent	Universitatea	Cluj	
9.	Panescu I.	asistent	Universitatea	Cluj	
10.	Dr.Horea Pop	asistent	Universitatea	Cluj	
11.	Dr.Rosca Alexandru	conferențiar	Universitatea	Cluj	
12.	Macrea Dumitru	asistent	Universitatea	Cluj	
13.	Mihali Semproniu	inspector sc.	Insp.Sc.Sec.	Cluj	
14.	Cucu Teofil	Insp.sc.	Insp.Scol.Sec	Cluj	
15.	Dr.Bogdan Tiberiu	Insp.sc.	Insp.Sc.Sec.	Cluj	
16.	Mețu Nistor	profesor	Scoala Normală	Cluj	
17.	Pelin Elena	directoară	Lic.Regina Maria	Cluj	
18.	Cuparencu Livia	Directoară	Lic.Princ.Ileana	Cluj	
19.	Predici Clara	Profesoară	Lic.de Fete cul. predare maghiară	Cluj	
20.	Papu Letiția	profesoară	Lic.Princ.Ileana	Cluj	
21.	Bugnariu Zoe	profesoară	Lic.Princ.Ileana	Cluj	
22.	Dr. Tóth Iosif	profesor	Lic.comerc.cu.l. pred.maghiară	Cluj.	

./.

- 2 -

~~21~~
233

Nr. crt.	Numele si prenumele	Funcțiunea	Autoritatea unde funcționează	Sediul	Obs.
23.	Dăncuș Gheorghe	profesor	Lic.No.2	Cluj	
24.	Florea Vasile	profesor	Lic.Gh.Barițiu	Cluj	
25.	Isac Dumitru	profesor	lic.Gh.Barițiu	Cluj	
26.	Iacob Dumitru	profesor	Lic.Gh.Barițiu	Cluj	
27.	Mesaros Ioan	profesor	lic.Gh.Barițiu	Cluj	
28.	Diheiu Constantin	profesor	Lic.Sem.Pedagogic	Cluj	
29.	Vasile Emanoil	profesor	Lic.No.2	Cluj	
30.	Gheorghe Pop	profesor	Lic.Gh. Barițiu	Cluj	
31.	Cornea Emil	profesor	Lic.Gh.Barițiu	Cluj	
32.	Rațiu Grigore	profesor	Lic.No.2	Cluj	
33.	Braver Samoil	profesor	Sem Pedag.Magh.	Cluj	
34.	Kovacs Petru	profesor	lic.Rom.Cat.	Cluj	
35.	Chișu Paulina	Inspectoară	Insp.Sc.Primar	Cluj	
36.	Vâlcu Timoteiu	Inspector	Insp.Sc.Primar	Cluj	
37.	Popescu Alexandru	Inspector	Insp.Sc.Primar	Cluj	
38.	Vaida Ludovic	Invățător	Sc.Prim.No.7	Cluj	
39.	Marchis Valeria	Invățătoare	Sc. Prim.No.2	Cluj	
40.	Vasiu Nicolae	Cons.tehnic Prefectura		Cluj	
41.	Dr. Kiss Gheza	profesor	Univ.Magh.	Cluj	
42.	Seliceanu Gheorghe	Șef de serv.	Primăria	Cluj	
43.	Dr. Titus Anca	Subprimar	Primăria	Cluj	
44.	Dr.Neuman Eugen	advocat	Primăria	Cluj	
45.	Dr. Ungur Augustin	Subdir.	Primăria	Cluj	
46.	Ghișe Gheorghe	șef de serv,	Primăria	Cluj	
47.	Dan Ștefan	subprimar	Primăria	Cluj	
48.	Cora Gheorghe	Insp.reg.fin.	Adția Financiară	Cluj	
49.	Mureșan Augustin	Inspector	P.T.T.	Cluj	
50.	C.Vulcan	Insp. șef.reg.	P.T.T	Cluj	

./.

- 3 -

~~24~~ 234

Nr. crt.	Numele si pronumele	Functiunea	Autoritatea unde functionează	Sediul	Cluj
51	Bitang Dumitru	Inspector	P.T.T.	Cluj	
52.	Pepa Virgil	Sef de secţie	P.T.T.	Cluj	
53.	Purice Gheorghe	Sef de serv.	P.T.T.	Cluj	
54.	Chintoan Vasile	Sef de serv	P.T.T	Cluj	
55.	Mărcuş Maria	sef de birou	P.T.T.	Cluj	
56.	Ing.Sâmbeanu Dionisie	subdir.reg.	C.F.R.	Cluj	
57	Deac Vasile	Sef de serv	C.F.R.	Cluj	
58	Timofi Gheorghe	Consilier	C.F.R.	Cluj	
59	Ing.Saniţchi Paul	Sef de serv	C.F.R.	Cluj	
60.	Ing.Vrabie Victor	Sef de serv	C.F.R.	Cluj	
61.	Tomin V.Ioan	sef de secţie	C.F.R.	Cluj	
62.	Ing.Bartha Nicolae	sef de secţie	C.F.R.	Cluj	
63.	Ing.Gherbanovschi Nicolae	sef de serv.	C.F.R.	Cluj	
64.	Ing. Doza Ivan	sef de serv.	C.F.R.	Cluj	
65.	Popescu Aurelian	sef de serv	C.F.R,	Cluj	
66.	Stoicovici Titus	sef de secţie	C.F.R.	Cluj	
67.	Sendruţiu Nistor	subsef de serv	C.F.R.	Cluj	
68.	Bimbea Iosif	sebsef de serv.	C.F.R.	Cluj	
69.	Banca Remus	sunsef de serv.	C.F.R.	Cluj	
70.	Predici Iuliu	ref.de special.	C.F.R.	Cluj	
71.	Niscov Radu	sef de birou	C.F.R.	Cluj	
72.	Theiel Edmund	sef de birou	C.F.R.	Cluj	
73.	Conachi Mihail	sef de birou	C.F.R.	Cluj	
74.	Fărcaş Andrei	sef de birou	C.F.R.	Cluj	
75.	Dumitrescu I.	sef de birou	C.F.R.	Cluj	
76.	David Nicolae	subsef de serv.	C F.R.	Cluj	
77.	Balla Alexandru	sef de atelier	C.F.R.	Cluj	
78.	Luca Gheorghe	maistru	C.F.R.	Cluj	
79.	Losonczi Iuliu	sef.echipă secr. reg.sind.	C.F.R.	Cluj	

./.

- 4 -

~~23~~ 235

Nr. crt.	Numele si pronumele	Functiunea	Autoritatea unde functionează	Sediul	Obs.
80.	Steica Petre	Sef de atelier	C.F.R.	Cluj	
81.	Dan Gheorghe	controlor	C.F.R.	Cluj	
82.	Lobonţiu Ioan	sef de atelier	C.F.R.	Cluj	
83.	Deac Ioan	sef de bir.tehnci	C.F.R.	Cluj	
84.	Macaveiu Emil	ref. de special.	C.F.R.	Cluj	
85.	Schiper Constantin	subsef serv.	C.F.R.	Cluj	
86.	Mercean Ioan	sef de depou	C.F.R.	Cluj	
87.	Spătarelu I.	subsef de serv.	C.F.R.	Cluj	
88.	Bărsan Ioan	sef de magazie	C.F.R.	Cluj	
89.	Negreanu Samoil	sef de atelier	C.F.R.	Cluj	
90.	Dr.Lörincz Stefan	medic clin.	Universitătea	Cluj	
91	Olteanu Ioan	director de scenă	Teatru Naţ.	Cluj	
92.	Dr.Petrov Naidin	medic clin.	Universitatea	Cluj	
93.	Dragomir Ion	inspector	I.N.C.O.P.	Cluj	
94.	Anghel Nicolae	Director	Cam de Agricult.	Cluj	
95.	Dr,Zghibea Gheorghe	Inspector	Asig.Sociale	Cluj	
96.	Kelemen I.	director	Asig.Sociale	Cluj	
97.	Dr. Poenaru Eugen	medic sef	Asig.Sociale	Cluj	
98.	Dr. Sassu I.	director de spital	" "	Cluj	
99-	Dr. Ana Cipere	sef de serv.	Asig.Sociale	Cluj	
100.	Dr.Elisabeta Constantinescu	medic	Asig.Sociale	Cluj	
101.	Dr.Predan Leon	Insp.general sanitar	Inspct. Sanitar	Cluj	
102.	Dr. Predan Ioan	medic sef	Primăria	Cluj	
103.	Zăgănescu Nicolae	controlor	P.T.T.	Cluj	
104.	Cervescu Marcel	sef de birou	C.F.R.	Cluj	
105.	Pop Sabin	profesor	Lec. Comercial	Cluj	
106.	Pasca Stefan	profesor	Universitate	Cluj	
107.	Pârvu I.	Director Ofic.	Universităţii	Cluj	

./.

- 5 -

Nr. crt.	Numele si prenumele	Funcţiunea	Autoritatea unde funcţionează	Sediul	Obs.
1o8.	Constantinescu Ilie	asistent	Universitatea	Cluj	
1o9.	Dumitru Tuderan	Conferenţiar	Universitatea Cluj	Cluj	24/236
11o.	Dr. Niculescu Ion	asistent	Universitatea	Cluj	
111.	Tamas Nicolae	Director	Inv. Primar	Cluj	
112.	Chierean Gheorghe	Invăţător	Inv. Primar	Cluj	
113	Gusman Elisabeta	Director. Penitenciar	Penitenciarul de minori	Cluj	
114.	Almegan Carol	Prim secr.	Camera Indus. si Comerţ.	Cluj	
115.	Buhescu Nicolae	Insp. Gen.	Inspectoratul Silvic	Cluj	
116.	Dr. Pompei Pitea	avocat pr. cl. III.	Prefectura jud.	Cluj	
117.	Hodârnău Septimiu	director 1 gr.	Prefectura jud.	Cluj	
118.	Olariu Andrei	subdir, 1. gr.	Prefectura jud.	Cluj	
119.	Felecan Emil	sef serv. f. gr	Prefectura jud.	Cluj	
12o.	Serbac Victor	sef serv 2 gr.	Prefectura jud.	Cluj	
121.	Poenaru Sava Emil	ing. sef cl. II	Prefectura jud.	Cluj	
122.	Fodor Vasile	sef serv. 1. gr	Prefectura jud.	Cluj	
123.	Dr. SupuranVictor	subdir. 3. gr.	Prefectura jud.	Cluj	
124.	Kerekes Francisc	subdir. f. gr.	Prefectura jud.	Cluj	

C l u j, la 1o Septemvrie 1946

P R E F E C T:
L.S. ss. V. Pogăceanu

Funcţionarii dela Nrul 1.-115 au fost propuşi de Biroul Electoral judeţean B.P.D. ca având salarii egale sau mai mari decât un sef de serviciu.-

Se menţionează că funcţionarii inscrisi dela nr. de ord. 116 până la 124 au mai fost inaintaţi Insp. Gen. Administrativ Cluj pe un tabel separat-

T A B L O U L

personalului Primăriei Municipiului Cluj, care a prestat muncă suplimentară in afara orelor obligatorii dela 23 Ianuarie-27 Ianuarie 1948 cu ocasia revizuirii listelor electorale, conform ord. M.A.I. No. 1.573 din 22 Ianuarie 1948

No. crt.	Numele şi pronumele.	Gradul.	Salar brut.	23 Ian. 2 2	24 Ian. 6	24 Ian. 2	25 Ian. 4	26 Ian. 2 2	27 Ian. 2 2	Totalul orelor 50%	Totalul orelor 100%	Indemn. la oră	50%	100%	Total Lei.
1.	Bonca Dănil	dir.adm.	9.400	16-20	8-14	16-18	15-19	16-20	16-20	6	18	49	442	1.768	2.106
2.	Dr.Gherman Alex.	subdir.	9.860	16-20	8-14	16-18	15-19	16-20	16-20	6	18	53	636	1.908	2.544
3.	Pop Nicolae	şef sec.	4.640	16-20	8-14	16-18	15-19	16-20	16-20	6	18	24	288	864	1.152
4.	Virág Edita	dactil.	2.660	16-20	8-14	16-18	15-19	16-20	16-20	6	18	14	168	504	672
5.	Orbán Ida	şefă	2.870	16-20	8-14	16-18	15-19	16-20	16-20	6	18	15	180	540	720
6.	Berner Gabriela	şefă	3.075	16-20	8-14	16-18	15-19	16-20	16-20	6	18	16	192	576	768
7.	Solymosi Elisabeta	şefă	2.973	16-20	8-14	16-18	15-19	16-20	16-20	6	18	15	180	540	720
8.	Toma Raveca	dactil.	2.470	16-20	8-14	16-18	15-19	16-20	16-20	6	18	13	156	468	624
9.	Mureşan Stefan	şef sec.	5.800	16-20	8-14	16-18	15-19	16-20	16-20	6	18	30	360	1080	1440
10.	Nagy Gheorghe	şef birou	3.178	16-20	8-14	16-18	15-19	16-20	16-20	6	18	17	204	612	816
11.	Cristea Stefan	func.adm.	2.565	16-20	8-14	16-18	15-19	16-20	16-20	6	18	13	156	468	624
12.	Molitorisz Maria	şefă	2.870	16-20	8-14	16-18	15-19	16-20	16-20	6	18	15	180	540	720
13.	Batho Lenke	şefă	2.870	16-20	8-14	16-18	15-19	16-20	16-20	6	18	15	180	540	720
14.	Marton Rozalia	func.adm.	2.470	16-20	8-14	16-18	15-19	16-20	16-20	6	18	13	156	468	624
15.	Zatler Elisabeta	" "	2.565	16-20	8-14	16-18	15-19	16-20	16-20	6	18	13	156	468	624
16.	Zatler Iolanda	" "	2.945	16-20	8-14	16-18	15-19	16-20	16-20	6	18	15	180	540	720
17.	Kovács Carol	şef bir.	3.480	16-20	8-14	16-18	15-19	16-20	16-20	6	18	18	216	648	864
18.	Kovács Luiza	func.adm.	2.280	16-20	8-14	16-18	15-19	16-20	16-20	6	18	12	144	432	576
19.	Bernát Margareta	" "	2.660	16-20	8-14	16-18	15-19	16-20	16-20	6	18	14	168	504	672
20.	Hajdi Rozalia	" "	2.660	16-20	8-14	16-18	15-19	16-20	16-20	6	18	14	168	504	672
21.	Schuller Francisc	ag.const.	2.660	16-20	8-14	16-18	15-19	16-20	16-20	6	18	14	168	504	672
22.	Crăstoiu Gheorghe	func.adm.	2.660	16-20	8-14	16-18	15-19	16-20	16-20	6	18	14	168	504	672
23.	Berkesi Ana	şefă	2.870	16-20	8-14	16-18	15-19	16-20	16-20	6	18	15	180	540	720
24.	Szilágyi Ana	dactil.	3.040	16-20	8-14	16-18	15-19	16-20	16-20	6	18	16	192	576	768
25.	Tordai Gheorghe	hortc.	3.177	16-20	8-14	16-18	15-19	16-20	16-20	6	18	16	192	576	768
26.	Imreh Alexandru	func.adm.	2.280	16-20	8-14	16-18	15-19	16-20	16-20	6.	18	12	144	432	576
27.	Nagy Dionisie	curier	2.170	16-20	8-14	16-18	15-19	16-20	16-20	6	18	12	112	396	508
28.	Socaciu Turcu Ana	fem.serv.	2.205	16-20	8-14	16-18	15-19	16-20	16-20	6	18	12	144	432	676
								Total:		168	504		4805	17190	21995

Director Administrativ:

ANSJC, Fond *Inspectoratul General Administrativ Circ. III*, Inv. 32, Dos. 64/1948, f. 33

ANEXA 9. Împărțirea administrativă a Județului Cluj (1945–1947)[1886]

rea deciziunei ministeriale citată mai sus.

Cluj, la 1 Noemvrie 1947.

Prefect:
Petre Bianu,
Inspector Administrativ.

Șeful Serv. Administrativ
Mihail Dunca

TABLOU ANEXA Nr. 1
de impărțirea administrativă a județului Cluj in vigoare dela 1 Aprilie 1945 (comunele trecute alfabetic pe județ).

RECAPITULAȚIE

1. Municipiu 1.
2. Oraș nereședință de județ 1.
3. Comune rurale 229 compuse din 237 sate.

Total 231 comune

COMUNE URBANE

1. Cluj Municipiu Capitala județului.
2. Huedin oraș nereședință de județ.

COMUNE RURALE

Nr. crt.	Comuna	Nr. crt. al satelor	Satele ce compun comuna (* steluța indică satul de reședință)
1	Adalinu	1	Adalinu *
2	Abârbiciu	2	Agârbiciu *
3	Aghireș	3	Aghireș *
4	Almaș	4	Almaș *
5	Alunișu	5	Alunișu *
6	Apahida	6	Apahida *
7	Ardeova	7	Ardeova
8	Arghiș	8	Arghiș *
9	Aruncuta	9	Aruncuta *
10	Așchileul Mare	10	Așchileul Mare *
11	Așchileul Mic	11	Așchileul Mic *
12	Baciu	12	Baciu *
13	Balta	13	Balta *
14	Bălcești	14	Bălcești *
15	Bădiu	15	Bădiu *
16	Băbuțiu	16	Băbuțiu *
17	Bădești	17	Bădești *
18	Băgaciu	18	Băgaciu *
19	Băgara	19	Băgara *
20	Beliș	20	Beliș *
		21	Bălcești
		22	Dealul Botti
		23	Giurcuța de Jos
		24	Giurcuța de Sus
		25	Poiana Horea

NOTĂ. – Prin legea Nr. 183, publicată in Monitorul Oficial Nr. 129, din 10 Iunie 1947, comuna rurală Soporul de Câmpie din județul Cluj, a trecut in teritoriul județului Turda.

Nr. crt.	Comuna	Nr. crt. al satelor	Satele ce compun comuna (* steluța indică satul de reședință)
21	Bărăi	26	Bărăi *
22	Bedeciu	27	Bedeciu *
23	Bercea	28	Bercea *
24	Berchieș	29	Berchieș *
25	Berindu	30	Berindu *
26	Bica	31	Bica *
27	Bicalatu	32	Bicalatu *
28	Bociu	33	Bociu *
29	Boju	34	Boju *
30	Baloga	35	Bologa *
31	Bonțida	36	Bonțida *
32	Borșa	37	Borșa *
33	Boteni	38	Boteni *
34	Brăișor	39	Brăișor *
35	Bucea	40	Bucea *
36	Budești	41	Budești *
37	Buteni	42	Buteni *
38	Cara	43	Cara *
39	Calata	44	Calata *
40	Caianu	45	Caianu *
41	Călățele	46	Călățele *
42	Cămărașu	47	Cămărașu *
43	Câmpenești	48	Câmpenepti *
44	Căpușul Mare	49	Căpușul Mare *
45	Căpușul Mic	50	Căpușul Mic *
46	Cătălina	51	Cătălina *
47	Cătina	52	Cătina *
48	Chendremal	53	Chendremal *
49	Chesău	54	Chesău *
50	Chidea	55	Chidea *
51	Chinteni	56	Chinteni *
		57	Săliștea Nouă
52	Ciucea	58	Ciucea *
53	Ciuleni	59	Ciuleni *
54	Ciumăfaia	60	Ciumăfaia *
55	Ciurila	61	Curița *
56	Coasta	62	Coasța *
57	Cojocna	53	Cojocna *
58	Copru	64	Copru *
59	Cornești	65	Cornești *
60	Corpadea	66	Corpadea *
61	Corușu	67	Corușu *
62	Crișeni	68	Crișeni *
63	Cristorel	69	Cristorel *
64	Cubleșu	70	Cubleșu *
65	Cubleșu Someșan	71	Cubleșul Someșan *
66	Cutișu	72	Cutișu *
67	Cuzăplac	73	Cuzăplac *
68	Dâmbu	74	Dâmbu *
69	Dăbâca	75	Dăbâca *
70	Dâncu	76	Dâncu *

Nr. crt.	Comuna	Nr. crt. al satelor	Satele ce compun comuna (* steluța indică satul de reședință)
71	Dângâul Mare	77	Dângâul Mare *
72	Dângâul Mic	78	Dângâul Mic *
73	Dârja	79	Dârja *
74	Dealul Mare	80	Dealul Mare *
75	Dealul Negru	81	Dealul Negru *
76	Deușu	82	Deușu *
77	Dezmir	83	Dezmir *
78	Dolu	84	Dolu *
79	Domoșu	85	Domoșu *
80	Doroltu	86	Doroltu *
81	Dragu	87	Dragu *
82	Dretea	88	Dretea *
83	Dumbrava	89	Dumbrava *
84	Fântânița	90	Fântânița *
85	Făureni	91	Făureni *
86	Feleacu	92	Feleacu *
87	Feldioara	93	Feldioara *
88	Feiurdeni	94	Feiurdeni *
		95	Pădureni
89	Fildul de Jos	96	Fildul de Jos *
90	Fildul de Mijloc	97	Fildul de Mijloc *
91	Fildul de Sus	98	Fildul de Sus *
92	Finciu	99	Finciu *
93	Finișel	100	Finișel *
94	Florești	101	Florești *
95	Fodora	102	Fodora *
96	Frata	103	Frata *
97	Gădălin	104	Gădălin *
98	Gălășeni	105	Gălășeni *
99	Gârbău	106	Gârbău *
100	Geaca	107	Geaca *
101	Gheorgheni	108	Gheorgheni *
102	Ghirișul Român	109	Ghirișul Român *
103	Gilău	110	Gilău *
104	Giula	111	Giula *
105	Hida	112	Hida *
		113	Baica
106	Hodișu	114	Hodișu *
107	Horlacea	115	Horlacea *
108	Inucu	116	Inucu *
109	Isvorul Crișului	117	Isvorul Crișului *
110	Jebucu	118	Jebucu *
111	Jucul de Jos	119	Jucul de Jos *
112	Jucul de Mijloc	120	Jucul de Mijloc *
113	Jucul de Sus	121	Jucul de Sus *
114	Iuriul de Câmpie	122	Iuriul de Câmpie *
115	Lacu	123	Lacu *
116	Lăpuștești	124	Lăpuștești *
117	Leghia	125	Leghia *
118	Legii	126	Legii *
119	Luna de Jos	127	Luna de Jos *

Nr. crt.	Comuna	Nr. crt. al satelor	Satele ce compun comuna (* steluța indică satul de reședință)
120	Luna de Sus	128	Luna de Sus *
121	Lunca Vișagului	129	Lunca Vișagului *
122	Macău	130	Macău *
123	Măcicașu	131	Măcicașu *
124	Măguri	132	Măguri *
125	Mânăstireni	133	Mănăstireni *
126	Mânăsturul Român	134	Mănășturul Român *
127	Mârgău	135	Mârgău *
128	Mărișel	136	Mărișel *
129	Mera	137	Mera *
130	Mesteacăn	138	Mesteacăn *
131	Miceștii de Câmpie	139	Miceștii de Câmpie *
132	Mierța	140	Mierța *
133	Mihăești	141	Mihăești *
134	Miheșul de Câmpie	142	Miheșul de Câmpie *
135	Miluani	143	Miluani *
136	Mociu	144	Mociu *
137	Morlaca	145	Morlaca *
138	Muntele Rece	146	Muntele Rece *
139	Mureșenii de Câmpie	147	Mureșenii de Câmpie *
140	Nădășel	148	Nădășel *
141	Nadășu	149	Nadășu *
142	Năoiu	150	Năoiu *
143	Nearșova	151	Nearșova *
144	Negrenii	152	Negreni *
145	Păglișa	153	Păglișa *
146	Palatca	154	Palatca *
147	Păniceni	155	Păniceni *
148	Panticeu	156	Panticeu *
149	Pata	157	Pata *
150	Petea	158	Petea *
151	Petrindu	159	Petrindu *
152	Petrinzel	160	Petrinzelu *
153	Poieni	161	Poeni *
154	Popești	162	Popești *
155	Răchițele	163	Răchițele *
156	Răscruci	164	Răscruci *
157	Răzoare	165	Răzoare *
158	Rișca	166	Rișca *
159	Rogojel	167	Rogojel *
160	Ruginoasa	168	Ruginoasa *
161	Săcueu	169	Săcueu *
162	Sălcuța	170	Sălcuța *
163	Sălicea	171	Sălicea *
164	Sâmboleni	172	Sâmboleni *
165	Sâncraiu	173	Sâncraiu *
166	Sâncraiul Almașului	174	Sâncraiul Almașului *
167	Sânicoara	175	Sânicoara *
168	Sânmărtin	176	Sânmărtin *

[1886] *Buletinul Oficial al Județului Cluj*, Anul LXVII, Nr. 17, 31 octombrie 1947, pp. 177–183.

Nr. crt.	Comuna	Nr. crt. al satelor	Satele ce compun comuna (* steluța indică satul de reședință)
169	Sânmihaiul Almașului	177	Sânmihaiul Almașului*
170	Sânmihaiul de Câmpie	178	Sânmihaiul de Câmpie*
171	Sâmpaul	179	Sâmpaul*
172	Sâmpetrul Almașului	180	Sâmpetrul Almașului*
173	Sâmpetrul de Câmpie	181	Sâmpetrul de Câmpie*
174	Sântă Măria	182	Sântă Măria*
175	Sărata	183	Sărata*
176	Satu Lung	184	Satu Lung*
177	Saula	185	Saula*
178	Sava	186	Sava*
179	Săvădisla	187	Săvădisla*
180	Scrind Frăsinet	188	Scrind Frăsinet*
181	Sfărașu	189	Sfărașu*
182	Silivașul de Câmpie	190	Silivașul de Câmpie*
183	Someșeni	191	Someșeni*
184	Someșul Cald	192	Someșul Cald*
185	Someșul Rece	193	Someșul Rece*
186	Stana	194	Stana*
187	Stoboru	195	Stoboru*
188	Stolna	196	Stolna*
189	Straja	196	Straja*
190	Strâmba	197	Strâmba*
191	Suatu	198	Suatu*
192	Suceagu	199	Suceagu*
193	Sumurduc	200	Sumurduc*
194	Sutoru	201	Sutoru*
195	Sardu	203	Sardu*
196	Sărmaș	204	Sărmaș*
197	Sărmășel	205	Sărmășel*
198	Șoimeni	206	Șoimeni*
199	Tămașa	207	Tămașa*
200	Tăudu	208	Tăudu*
201	Tăușeni	209	Tăușeni*
202	Tăuți	210	Sumurduc*
203	Tetișu	211	Tetișu*
204	Ticu	212	Ticu*
205	Topa Mică	213	Topa Mică*
206	Tranișu	214	Tranișu*
207	Trestia	215	Trestia*
208	Turea	216	Turea*
209	Tușinu	217	Tușinu*
210	Tagu	218	Tagu*
211	Tâgșor	219	Tâgșor*
212	Ugruțiu	220	Ugruțiu*
213	Vaida Cămăraș	221	Vaida Cămăraș*
214	Valea Drăganului	222	Valea Drăganului*
215	Văleni	223	Văleni*
216	Vălișoara	226	Vălișoara*
217	Vânători	225	Vânători*
218	Vechea	226	Vechea*
219	Vișagu	227	Vișagu*
220	Vișea	228	Vișea*
221	Vișinelu	229	Vișinelu*
222	Viștea	230	Viștea*
223	Visuia	231	Visuia*
224	Vlaha	232	Vlaha*
225	Voivodeni	233	Voivodeni*
226	Vultureni	234	Vultureni*
227	Zam	235	Zam*
228	Zimboru	236	Zimboru*
229	Zoreni	237	Zoreni*

TABLOU ANEXA Nr. 2

de împărțirea administrativă a comunelor din județul Cluj pe plăși

RECAPITULAȚIE

Nr. crt.	Denumirea plășii	Denumirea comunei reședința plășii	Numărul comunelor ce compun plasa: Urbane nereșed.	Rurale	Total	Nr. total al satelor ce compun comunele rurale din plasă
1	Aghireșu	Aghireșu	—	26	26	26
2	Apahida	Apahida		20	20	20
3	Borșa	Borșa		20	20	21
4	Calata	Calata		24	24	29
5	Cluj	Cluj		17	17	18
6	Gilău	Gilău		18	18	18
7	Hida	Hida		23	23	24
8	Huedin	Huedin	1	37	38	37
9	Mociu	Mociu		23	23	23
10	Sărmașu	Sărmașu		21	21	21
		Total gl.	1	229	230	237

TABLOU

1. Plasa Aghireșu cu reședința în com. Aghireșu

Nr crt.	Comuna urbană nereședință sau rurală	Nr. crt.	Satele ce compun comuna rurală	Obs.
1	Aghireș	1	Aghireș	
2	Arghișu	2	Arghișu	
3	Băgara	3	Băgara	
4	Berindu	4	Berindu	
5	Cornești	5	Cornești	
6	Cubleșu	6	Cubleșu	
7	Dâncu	7	Dâncu	

Nr. crt.	Comuna urbană nereședință sau rurală	Nr. crt.	Satele ce compun comuna rurală
8	Doroltiu	8	Doroltiu
9	Gălășeni	9	Gălășeni
10	Gârbău	10	Gârbău
11	Inucu	11	Inucu
12	Leghia	12	Leghia
13	Macău	13	Macău
14	Mihăești	14	Mihăești
15	Nădășelu	15	Nădășelu
16	Petrindu	17	Petrindu
17	Ruginoasa	17	Ruginoasa
18	Sardu	18	Sardu
19	Sâmpaul	19	Sâmpaul
20	Stoboru	20	Stoboru
21	Sumurduc	21	Sumurduc
22	Tămașa	22	Tămașa
23	Ticu	23	Ticu
24	Topa Mică	24	Topa Mică
25	Turea	25	Turea
26	Viștea	26	Viștea

2. Plasa Apahida cu reședința in com. Apahida

Nr. crt.	Comuna urbană nereședință sau rurală	Nr. crt.	Satele ce compun comuna rurală
1	Apahida	1	Apahida
2	Bărăi	2	Bărăi
3	Boju	3	Boju
4	Cara	4	Cara
5	Bonțida	5	Bonțida
6	Coasta	6	Coasta
7	Cojocna	7	Cojocna
8	Corpadea	8	Corpadea
9	Dezmir	9	Dezmir
10	Gădălin	10	Gădălin
11	Iuriul de Câmpie	11	Iuriul de Câmpie
12	Jucul de Sus	12	Jucul de Sus
13	Jucul de Mijloc	13	Jucul de Mijloc
14	Jucul de Jos	14	Jucul de Jos
15	Pata	15	Pata
16	Răscruci	16	Răscruci
17	Sânicoara	17	Sânicoara
18	Someșeni	18	Someșdni
19	Tăușeni	19	Tăușeni
20	Vișea	20	Vișea

8 Plasa Borșa cu reședința in com, Borșa

Nr. crt.	Comuna urbană nereședință sau rurală	Nr. crt.	Satele ce compun comuna rurală
1	Băbuțiu	1	Băbuțiu
2	Bădești	2	Bădești
3	Borșa	3	Borșa
4	Câmpenești	4	Câmpenești
5	Cătălina	5	Cătălina
6	Chidea	6	Chidea
7	Ciumăfaia	7	Ciumăfaia
8	Cubleșul Someșan	8	Cubleșul Someșan
9	Dăbâca	9	Dăbâca
10	Dârja	10	Dârja
11	Făureni	11	Făureni
12	Feiurdeni	12	Feiurdeni
		13	Pădureni
13	Fodora	14	Fodora
14	Giula	15	Giula
15	Luna de Jos	16	Luna de Jos
16	Panticeu	17	Panticeu
17	Păglișa	18	Păglișa
18	Satu-Lung	19	Satu-Lung
19	Șoimeni	20	Șoimeni
20	Vultureni	21	Vultureni

4. Plasa Calata cu reședința in com. Calata

Nr. crt.	Comuna urbană nereședință sau rurală	Nr. crt.	Satele ce compun comuna rurală
1	Ardeova	1	Ardeova
2	Bedeciu	2	Bedeciu
3	Beliș	3	Beliș
		4	Giurcuța
		5	Bălcești
		6	Giurcuța de Sus
		7	Poiana Horea
		8	Dealul Botii
4	Bica	9	Bica
5	Bociu	10	Bociu
6	Buteni	11	Buteni
7	Calata	12	Calata
8	Călățele	13	Călățele
9	Ciuleni	14	Ciuleni
10	Dealul Mare	15	Dealul Mare
11	Dealul Negru	16	Dealul Negru
12	Dretea	17	Dretea
13	Finciu	18	Finciu
14	Lăpuștești	19	Lăpuștești
15	Mănăstireni	20	Mănăstireni
16	Mănășturul Român	21	Mănășturul Român
17	Mărgău	22	Mărgău
18	Răchițele	23	Răchițele
19	Rișca	24	Rișca
20	Rogojel	25	Rogojel
21	Săcuieu	26	Săcuieu
22	Scrind Frăsinet	27	Scrind Frăsinet
23	Văleni	28	Văleni
24	Vișag	29	Vișag

5. Plasa Cluj cu reședința in Municipiul Cluj

Nr. crt.	Comuna urbană nereședință sau rurală	Nr. crt.	Satele ce compun comuna rurală
1	Baciu	1	Baciu
2	Chinteni	2	Chinteni
		3	Săliștea nouă
3	Ciurila	4	Ciurila
4	Corușu	5	Corușu

Nr. crt.	Comuna urbană nereşedinţă sau rurală	Nr. crt.	Satele ce compun comuna rurală
5	Deuşu	6	Deuşu
6	Feleacu	7	Feleacu
7	Floreşti	8	Floreşti
8	Gheorgheni	9	Gheorgheni
9	Măcicaşu	10	Măcicaşu
10	Mera	11	Mera
11	Popeşti	12	Popeşti
12	Sălicea	13	Sălicea
13	Sânmărtin	14	Sânmărtin
14	Suceagu	15	Suceagu
15	Tăuţi	16	Tăuţi
16	Vălişoara	17	Vălişoara
17	Vechea	18	Vechea

6. Plasa Gilău cu reşedinţa în com. Gilău

1	Agârbiciu	1	Agârbiciu
2	Bălceşti	2	Bălceşti
3	Căpuşul Mare	3	Căpuşul Mare
4	Căpuşul Mic	4	Căpuşul Mic
5	Dângăul Mare	5	Dângăul Mare
6	Dângăul Mic	6	Dângăul Mic
7	Finişel	7	Finişel
8	Gilău	8	Gilău
9	Luna de Sus	9	Luna de Sus
10	Măguri	10	Măguri
11	Mărişel	11	Mărişel
12	Muntele Rece	12	Muntele Rece
13	Săvădisla	13	Săvădisla
14	Someşul Rece	14	Someşul Rece
15	Someşul Cald	15	Someşul Cald
16	Stolna	16	Stolna
17	Straja	17	Straja
18	Vlaha	18	Vlaha

7. Plasa Hida cu reşedinţa în com. Hida

1	Adalin	1	Adalin
2	Aşchileul Mare	2	Aşchileul Mare
3	Aşchileul Mic	3	Aşchileul Mic
4	Bercea	4	Bercea
5	Chendremal	5	Chendremal
6	Cristorel	6	Cristorel
7	Cuzăplac	7	Cuzăplac
8	Dolu	8	Dolu
0	Dragu	9	Dragu
10	Hida	10	Hida
		11	Baica
11	Mierţa	12	Mierţa
12	Miluani	13	Miluani
13	Săncraiul Almaşului	14	Săncraiul Almaşului
14	Sâmpetrul Almaşului	15	Sâmpetrul Almaşului

Nr. crt.	Comuna urbană nereşedinţă sau rurală	Nr. crt.	Satele ce compun comuna rurală
15	Sânmihaiul Almaşului	16	Sânmihaiul Almaşului
16	Săntă-Măria	17	Săntă-Măria
17	Sărata	18	Sărata
18	Strâmba	19	Strâmba
19	Sutoru	20	Sutoru
20	Trestia	21	Trestia
21	Ugruţiu	22	Ugruţiu
22	Voivodeni	23	Voivodeni
23	Zimboru	24	Zimboru

8. Plasa Huedin cu reşedinţa în oraşul Huedin

1	Almaşu	1	Almaşu
2	Alunişu	2	Alunişu
3	Băbiu	3	Băbiu
4	Bicalatu	4	Bicalatu
5	Bologa	5	Bologa
6	Brăişor	6	Brăişor
7	Bucea	7	Bucea
8	Ciucea	8	Cucea
9	Cutişu	9	Cutişu
10	Domoşu	10	Domoşu
11	Dumbrava	11	Dumbrava
12	Fildul de Jos	12	Fildul de Jos
13	Fildul de Mijloc	13	Fildul de Mijloc
14	Fildul de Sus	14	Fildul de Sus
15	Hodişu	15	Hodişu
16	Horlacea	16	Horlacea
17	Izvorul Crişului	17	Izvorul Crişului
18	Jebucu	18	Jebucu
19	Lunca Vişagului	19	Lunca Vişagului
20	Mesteacăn	20	Mesteacăn
21	Morlaca	21	Morlaca
22	Nadăşu	22	Nadăşu
23	Nearşova	23	Nearşova
24	Negreni	24	Negreni
25	Păniceni	25	Păniceni
26	Petrinzel	27	Petrinzel
27	Poieni	27	Poieni
28	Saula	28	Saula
29	Sâncraiu	28	Sâncraiu
30	Sfăraşu	30	Sfăraşu
31	Stana	31	Stana
32	Tetişu	32	Tetişu
33	Tranişu	33	Tranişu
34	Tăudu	34	Tăudu
35	Valea Drăganului	35	Valea Drăganului
37	Vânători	36	Vânători
36	Zam	37	Zam
38	Huedin		Oraş nereşedinţă

Nr. crt.	Comuna urbană nereşedinţă sau rurală	Nr. crt.	Satele ce compun comuna rurală

9. Plasa Mociu cu reşedinţa în com. Mociu

1	Aruncuta	1	Aruncuta
2	Băgaciu	2	Băgaciu
3	Berchieşu	3	Berchieşu
4	Buteni	4	Buteni
5	Căianu	5	Căianu
6	Cătina	6	Cătina
7	Chesău	7	Chesău
8	Copru	8	Copru
9	Crişeni	9	Crişeni
10	Feldioara	10	Feldioara
11	Frata	11	Frata
12	Geaca	12	Geaca
13	Ghirişul Român	13	Ghirişul Român
14	Lacu	14	Lacu
15	Legii	15	Legii
16	Mociu	16	Mociu
17	Mureşenii de Câmpie	17	Mureşenii de Câmpie
18	Palatca	18	Palatca
19	Petea	19	Petea
20	Sămboleni	20	Sămboleni
21	Sava	21	Sava
22	Suatu	22	Suatu
23	Vaida Cămăraş	23	Vaida Cămăraş

10. Plasa Sărmaş cu reşedinţa în com. Sărmaş

1	Balta	1	Balta
2	Budeşti	2	Budeşti
3	Cămăraş	3	Cămăraş
4	Dâmbu	4	Dâmbu
5	Fântâniţa	5	Fântâniţa
6	Miceştii de Câmpie	6	Miceştii de Câmpie
7	Miheşul de Câmpie	7	Miheşul de Câmpie
8	Năoiu	8	Năoiu
9	Răzoare	9	Răzoare
10	Sălcuţa	10	Sălcuţa
11	Sâmpetrul de Câmpie	11	Sâmpetrul de Câmpie
12	Sânmihaiul de Câmpie	12	Sânmihaiul de Câmpie
13	Sărmaş	13	Sărmaş
14	Sărmăşel	14	Sărmăşel
15	Silivaşul de Câmpie	15	Silivaşul de Câmpie
16	Tuşinu	16	Tuşinu
17	Tagu	17	Tagu
18	Tăgşoru	18	Tăgşoru
19	Vişinel	19	Vişinel
20	Visuia	20	Visuia
21	Zoreni	21	Zoreni

PREFECTURA JUDEŢULUI CLUJ
Serviciul Administrativ
No. 14.420/1947.

Obiect: *Regulamente comunale pentru organizarea serviciilor.*

Tuturor Serviciilor Prefecturii
Tuturor organelor administrative în subordine din judeţul Cluj.

In Monitorul Oficial No. 249 din 28 Octomvrie 1947, este publicată deciziunea Ministerului Afacerilor Interne No. 110.752 din 13 Octomvrie 1947, cu privire la întocmirea regulamentelor de organizarea serviciilor, primăriilor şi exploatărilor comunale partea referitoare la ţinerea concursurilor de admitere în serviciu.

Indrumăm primăriile comunale din judeţ de a lua cunoştinţă de instrucţiunile cuprinse în deciziunea ministerială citată şi de a le respecta la complectarea posturilor vacante pe cale de concurs.

Cluj, la 31 Octomvrie 1947.

Prefect:
Petre Bianu,
Inspector Administrativ.

Şeful Serv. Administrativ:
Mihail Dunca

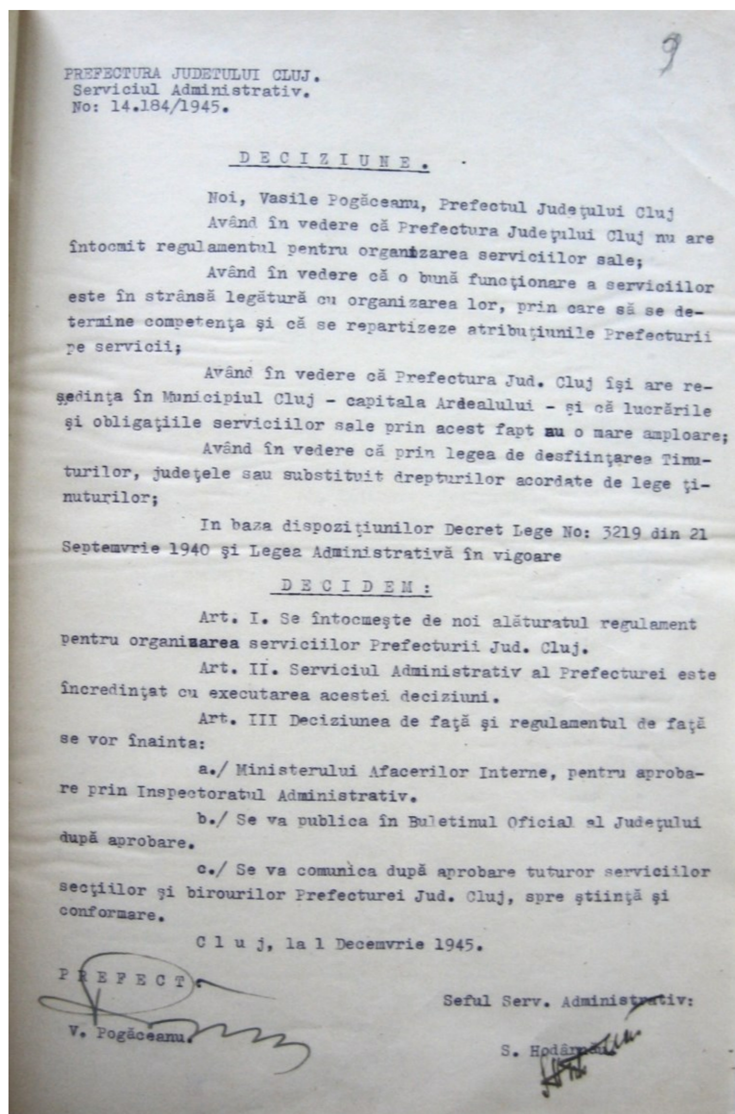
PREFECTURA JUDEŢULUI CLUJ
Serviciul Tehnic Judeţan
No. 14.081/1947.

Obiect: *Circulaţia tractoarelor şi maşinilor pe drumuri.*

Către
Toate Preturile din judeţ
Legiunea de jandarmi Cluj
Notari,
Primari
Şefii Posturilor de jandarmi şi
Picherilor judeţeni
La reşedinţă.

In conformitate cu ordinul M. A. I. Direcţiunea Generală a Administraţiei Nr. 16092 din 13 Octomvrie 1947, avem onoare a Vă aduce la cunoştinţă că Serviciul Drumurilor Naţionale ne încunoştinţează că în raza acelui serviciu circulă multe tractoare fără a avea bandaj pe roţi pentru protejarea drumurilor pe care circulă. Astfel

ANEXA 10. Regulamentul pentru organizarea serviciilor Prefecturii Județului Cluj (1945)[1887]

9

PREFECTURA JUDETULUI CLUJ.
Serviciul Administrativ.
No: 14.184/1945.

D E C I Z I U N E.

Noi, Vasile Pogăceanu, Prefectul Județului Cluj

Având în vedere că Prefectura Județului Cluj nu are întocmit regulamentul pentru organizarea serviciilor sale;

Având în vedere că o bună funcționare a serviciilor este în strânsă legătură cu organizarea lor, prin care să se determine competența și că se repartizeze atribuțiunile Prefecturii pe servicii;

Având în vedere că Prefectura Jud. Cluj își are reședința în Municipiul Cluj - capitala Ardealului - și că lucrările și obligațiile serviciilor sale prin acest fapt au o mare amploare;

Având în vedere că prin legea de desființarea Tinuturilor, județele sau substituit drepturilor acordate de lege ținuturilor;

In baza dispozițiunilor Decret Lege No: 3219 din 21 Septemvrie 1940 și Legea Administrativă în vigoare

D E C I D E M:

Art. I. Se întocmește de noi alăturatul regulament pentru organizarea serviciilor Prefecturii Jud. Cluj.

Art. II. Serviciul Administrativ al Prefecturei este încredințat cu executarea acestei deciziuni.

Art. III Deciziunea de față și regulamentul de față se vor înainta:

a./ Ministerului Afacerilor Interne, pentru aprobare prin Inspectoratul Administrativ.

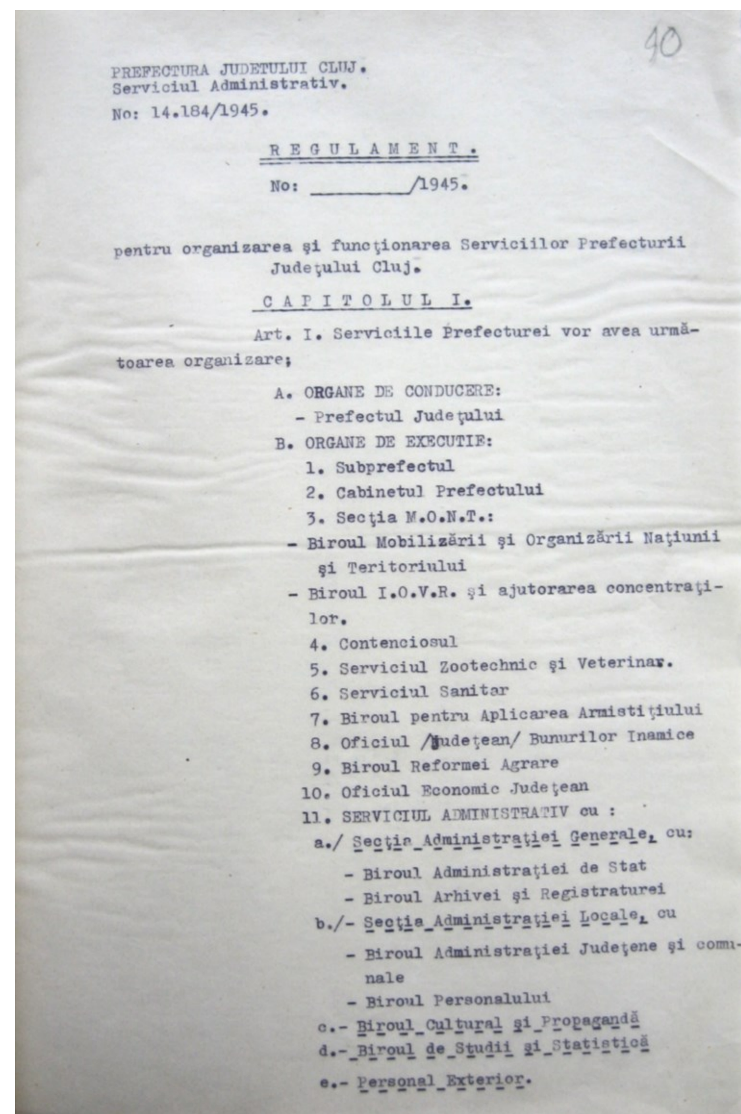
b./ Se va publica în Buletinul Oficial al Județului după aprobare.

c./ Se va comunica după aprobare tuturor serviciilor secțiilor și birourilor Prefecturei Jud. Cluj, spre știință și conformare.

C l u j, la 1 Decemvrie 1945.

P R E F E C T,
V. Pogăceanu.

Seful Serv. Administrativ:
S. Hodârnău.

10

PREFECTURA JUDETULUI CLUJ.
Serviciul Administrativ.
No: 14.184/1945.

R E G U L A M E N T.
No: ________/1945.

pentru organizarea și funcționarea Serviciilor Prefecturii Județului Cluj.

C A P I T O L U L I.

Art. I. Serviciile Prefecturei vor avea următoarea organizare;

A. ORGANE DE CONDUCERE:
- Prefectul Județului

B. ORGANE DE EXECUTIE:
1. Subprefectul
2. Cabinetul Prefectului
3. Secția M.O.N.T.:
- Biroul Mobilizării și Organizării Națiunii și Teritoriului
- Biroul I.O.V.R. și ajutorarea concentraților.
4. Contenciosul
5. Serviciul Zootechnic și Veterinar.
6. Serviciul Sanitar
7. Biroul pentru Aplicarea Armistițiului
8. Oficiul /Județean/ Bunurilor Inamice
9. Biroul Reformei Agrare
10. Oficiul Economic Județean
11. SERVICIUL ADMINISTRATIV cu :
a./ Secția Administrației Generale, cu:
- Biroul Administrației de Stat
- Biroul Arhivei și Registraturei
b./- Secția Administrației Locale, cu
- Biroul Administrației Județene și comunale
- Biroul Personalului
c.- Biroul Cultural și Propagandă
d.- Biroul de Studii și Statistică
e.- Personal Exterior.

[1887] ANSJC, Fond *Inspectoratul General Administrativ Circ. III Cluj*, Dos. 7 I/1945, f. 9–23.

- 2 -

12. SERVICIUL FINANCIAR cu:

a) Secţia Contabilităţii judeţene cu:
- Biroul Contabilităţii judeţene
- Biroul Ordonanţării.

b) Secţia Contabilităţii comunale cu:
- Biroul Contabilităţii comunale
- Biroul verificării conturilor.

c) Secţia Economică cu:
- Biroul Bunuri, Inventar şi Intendenţă.
- Biroul licitaţii
- Atelier şi garaje
- Biroul mişcării valorilor

13. SERVICIUL TECHNIC cu:

- a) Secţia Drumuri cu:
- Biroul de studii
- Biroul de Drumuri

b. Secţia Construcţii cu:
- Biroul Studii şi Proecte
- Biroul Construcţii

c) Biroul Secretariatului

d) Personalul Technic Exterior

Art. II. Această organizare se vede şi in schema de organizare care face parte integrantă din acest regulament.

- 3 -

CAPITOLUL II.
Incadrare şi atribuţiuni
SECTIUNEA I.

ORGANE DE CONDUCERE.

Art. 3. Prefectul judeţului, este reprezentantul guvernului, a M.A.I. şi şeful administraţiei judeţene, in care calitate îşi exercită atribuţiunile şi drepturile conferite prin legea administrativă şi legile in vigoare.-

SECTIUNEA II.

ORGANE DE EXECUTIE.

Art. 4 Subprefectul judeţului, este funcţionar de Stat, numit şi plătit de Ministerul Afacerilor Interne.-

Subprefectul judeţului, are ca atribuţiuni proprii, cele conferitr prin Decretul Lege Nr. 3219 din 21 Septemvrie 1940, pentru desfiinţarea Rezidenţelor Regale şi reorganizarea Prefecturilor de judeţe, cele date lui prin alte legi şi regulamente, precum şi cele delegate de Prefect.-

Subprefectul inlocueşte de drept pe Prefect in caz de lipsă.

Art. 5. Cabinetul Prefectului este condus de 1 şef de cabinet, in grad de şef de birou şi o dactilografă.-

Atribuţiuni:

Şeful de cabinet primeşte corespondenţa personală şi confidenţială adresată Prefectului.-
- Cifrează şi descifrează corespondenţa secretă.-
- Transmite ordinele de cabinet, date de Prefect.
- Fixează ordinea audienţelor.
- Execută orice alte lucrări de cabinet date de Prefect.

Art. 6. Secţia M.O.N.T., condusă de: un şef de serviciu sau şef de secţie având:

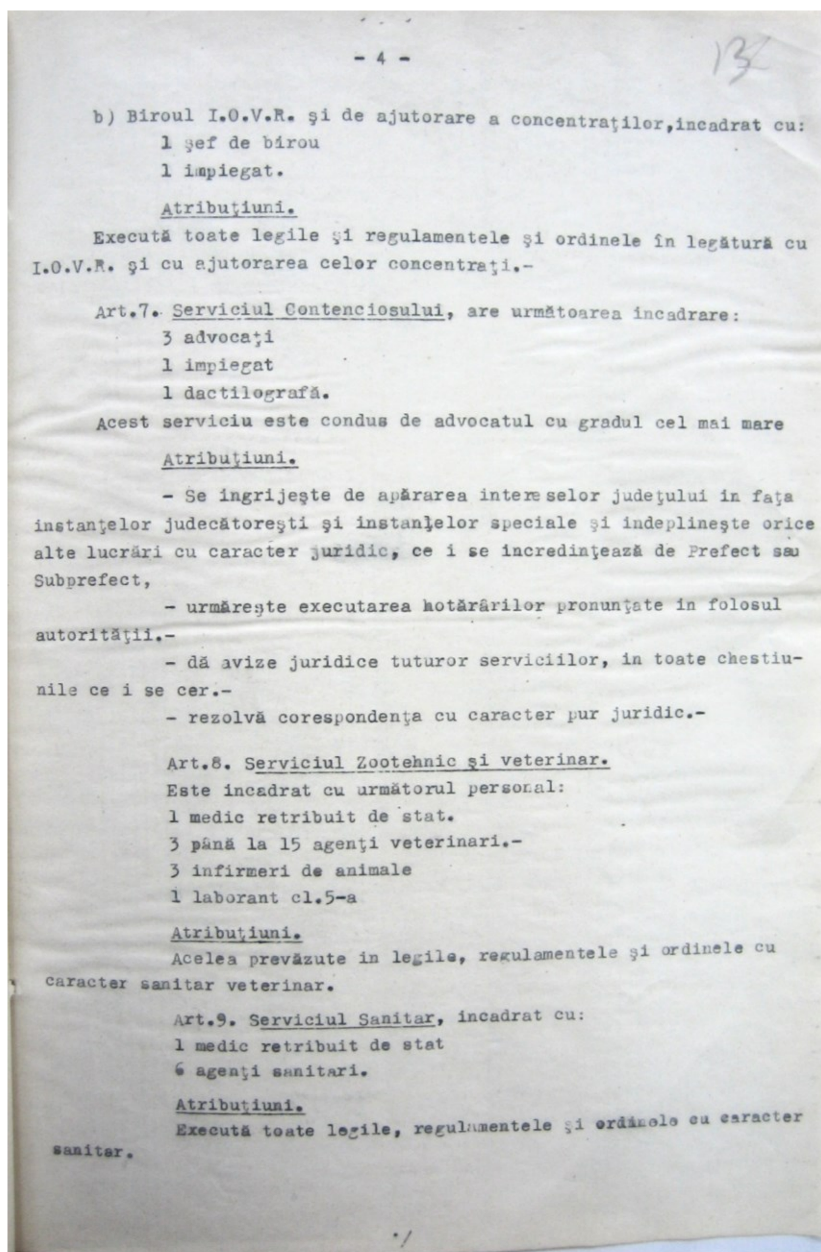
a) Biroul Mobilizării şi Organizării Naţiunii şi Teritoriului incadrat cu:

1 impiegat
1 factilografă

Atribuţiuni.

Execută lucrările privitoare la organizarea pentru timp de răsboiu a apărării populaţiei şi a teritoriului respectiv, precum şi lucrările privitoare la mobilizare, instrucţia premilitară şi apărarea pasivă. Execută in general toate lucrările in legătură cu legile şi regulamentele militare.-

./.

- 4 -

13

b) Biroul I.O.V.R. şi de ajutorare a concentraţilor, incadrat cu:
1 şef de birou
1 impiegat.

Atribuţiuni.

Execută toate legile şi regulamentele şi ordinele în legătură cu I.O.V.R. şi cu ajutorarea celor concentraţi.-

Art.7. Serviciul Contenciosului, are următoarea incadrare:
3 advocaţi
1 impiegat
1 dactilografă.

Acest serviciu este condus de advocatul cu gradul cel mai mare

Atribuţiuni.

- Se ingrijeşte de apărarea intereselor judeţului in faţa instanţelor judecătoreşti şi instanţelor speciale şi indeplineşte orice alte lucrări cu caracter juridic, ce i se incredinţează de Prefect sau Subprefect,
- urmăreşte executarea hotărârilor pronunţate in folosul autorităţii.-
- dă avize juridice tuturor serviciilor, in toate chestiunile ce i se cer.-
- rezolvă corespondenţa cu caracter pur juridic.-

Art.8. Serviciul Zootehnic şi veterinar.

Este incadrat cu următorul personal:
1 medic retribuit de stat.
3 până la 15 agenţi veterinari.-
3 infirmeri de animale
1 laborant cl.5-a

Atribuţiuni.

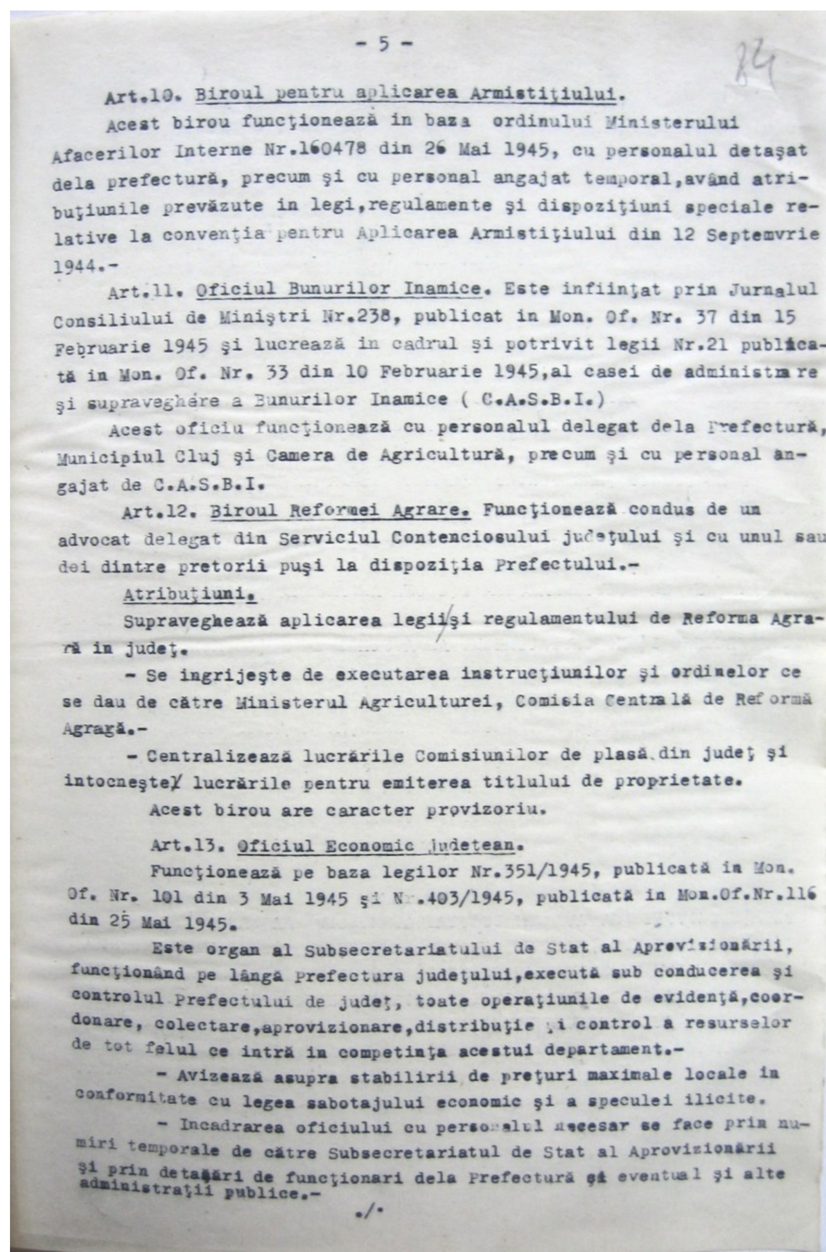
Acelea prevăzute in legile, regulamentele şi ordinele cu caracter sanitar veterinar.

Art.9. Serviciul Sanitar, incadrat cu:
1 medic retribuit de stat
6 agenţi sanitari.

Atribuţiuni.

Execută toate legile, regulamentele şi ordinele cu caracter sanitar.

./

- 5 -

14

Art.10. Biroul pentru aplicarea Armistiţiului.

Acest birou funcţionează in baza ordinului Ministerului Afacerilor Interne Nr.160478 din 26 Mai 1945, cu personalul detaşat dela prefectură, precum şi cu personal angajat temporal, având atribuţiunile prevăzute in legi, regulamente şi dispoziţiuni speciale relative la convenţia pentru Aplicarea Armistiţiului din 12 Septemvrie 1944.-

Art.11. Oficiul Bunurilor Inamice. Este infiinţat prin Jurnalul Consiliului de Miniştri Nr.238, publicat in Mon. Of. Nr. 37 din 15 Februarie 1945 şi lucrează in cadrul şi potrivit legii Nr.21 publicată in Mon. Of. Nr. 33 din 10 Februarie 1945, al casei de administrare şi supraveghere a Bunurilor Inamice (C.A.S.B.I.)

Acest oficiu funcţionează cu personalul delegat dela Prefectură, Municipiul Cluj şi Camera de Agricultură, precum şi cu personal angajat de C.A.S.B.I.

Art.12. Biroul Reformei Agrare. Funcţionează condus de un advocat delegat din Serviciul Contenciosului judeţului şi cu unul sau doi dintre pretorii puşi la dispoziţia Prefectului.-

Atribuţiuni.

Supraveghează aplicarea legii şi regulamentului de Reforma Agrară in judeţ.
- Se ingrijeşte de executarea instrucţiunilor şi ordinelor ce se dau de către Ministerul Agriculturei, Comisia Centrală de Reformă Agrară.-
- Centralizează lucrările Comisiunilor de plasă din judeţ şi intocmeşte lucrările pentru emiterea titlului de proprietate.

Acest birou are caracter provizoriu.

Art.13. Oficiul Economic Judeţean.

Funcţionează pe baza legilor Nr.351/1945, publicată in Mon. Of. Nr. 101 din 3 Mai 1945 şi Nr.403/1945, publicată in Mon.Of.Nr.116 din 25 Mai 1945.

Este organ al Subsecretariatului de Stat al Aprovizionării, funcţionând pe lângă Prefectura judeţului, execută sub conducerea şi controlul Prefectului de judeţ, toate operaţiunile de evidenţă, coordonare, colectare, aprovizionare, distribuţie şi control a resurselor de tot felul ce intră in competinţa acestui departament.-
- Avizează asupra stabilirii de preţuri maximale locale in conformitate cu legea sabotajului economic şi a speculei ilicite.
- Incadrarea oficiului cu personalul necesar se face prin numiri temporale de către Subsecretariatul de Stat al Aprovizionării şi prin detaşări de funcţionari dela Prefectură şi eventual şi alte administraţii publice.-

./.

- 6 -

15

Secţiunea III.

Art.14. Serviciul Administrativ, este condus de:

Un director ajutat de unul dintre şefii de secţie, cu gradul de Subdirector, Sef de serviciu sau şef de secţie.-

Atribuţiuni.

- Rezolvă toate chestiunile cu caracter administrativ,
- Tine registrul deciziunilor Prefectului.
- Este Secretarul Consiliului de Prefectură, in care calitate intocmeşte procesele verbale de şedinţă şi ţine registrul de procese verbale,
- Contrasemnează corespondenţa serviciului.

Serviciul administrativ se compune din:

Art.15. Secţia Administraţiei generale, condusă de:

Un Subdirector sau un şef de serviciu, sau un şef de secţie, având:

a) Biroul administraţiei de stat, incadrat cu:

Un şef de secţie sau şef de birou.

Doi subşefi de birou,

Patru impiegaţi.

Una dactilografă.

Atribuţiuni:

Execută lucrările privitoare la paza ordinei publice, culege zilnic informaţiuni cu privire la situaţia internă din judeţ, aplică legile şi regulamentele de administraţie generală, date in executarea Prefecturei, sau a căror aplicare este supravegheată de acestea, precum sunt cele privitoare la organizarea Agriculturei, portul şi posedarea armelor, protecţia vânatului, circulaţia drumurilor publice, eliberarea paşapoartelor, supravegheare vagabonzilor, internarea alienaţilor, controlul streinilor, respectul repausului duminecal, comerţul ambulant, combaterea bolilor contagioase şi a epizootiilor, funcţionarea debitelor de beuturi spirtuoase, turism şi altele, execută lucrările privitoare la numirea, inaintarea, mutarea, concediile, pedepsirea, pensionarea, intocmirea cazierelor, a fişelor de pensiune, a foilor calificative, eliberarea certificatelor de serviciu, şi a carnetelor de călătorie pe C.F.R., ale personalului de stat din serviciile centrale şi exterioare ale Prefecturei şi ţine registrele alfabetice, matricolele, cuprinzând mutaţiile privitoare la numirea, inaintarea, mutarea, concediile şi pedepsele acestui personal.

b) Biroul arhivei şi registraturei, incadrat cu:

1 arhivar.

1 registrator,

1 arhivar ajutor

2 impiegaţi

- 7 -

16

1 expeditor

1 cusător de dosare

2 curieri.

Atribuţiuni.

Primeşte, inregistrează şi expediază corespondenţa tuturor serviciilor prefecturei, cu excepţia corespondenţei confidenţiale, care se primeşte şi se inregistrează de Cabinetul Prefectului, precum şi aceia a Biroului M.O.N.T.

- Clasează arhiva Prefecturei,
- Păstrează cu inventar dosarele şi actele dela arhivă.
- Tine la zi registrele registraturei şi arhivei, distribuie cu semnătură lucrările de competenţa serviciilor, inscriindu-le in condicele de repartiţie, iar după rezolvare le primeşte sub semnătură,
- Dă informaţiuni publicului cu privire la soluţionarea petiţiilor şi
- Primeşte reclamaţiunile.-

Art.16. Secţia Administraţiei Locale, condusă de:

Un Subdirector sau un şef de serviciu, sau şef de secţie, având:

a) Biroul administraţiei judeţene şi comunale, incadrat cu un şef de secţie sau şef de birou,

Un Subşef de birou,

2 impiegaţi

1 dactilografă.

Atribuţiuni:

Execută deciziile Prefectului privitoare la administraţia judeţului.

- Controlul şi tutela asupra actelor juridice ale comunelor,
- Lucrările privitoare la impozitele şi taxele judeţene şi comunale.
- Ordinele şi instrucţiunile privitoare la problemele administrative, judeţene şi comunale,
- Măsurile pentru imbunătăţirea rasei animalelor, organizarea staţiunilor de montă şi a expoziţiilor.
- Lucrările in legătură cu numirea, pedepsirea şi revocarea primarilor, ajutorilor de primari şi ţine matricola lor.-
- Desemnarea membrilor in Consiliile cu activitate de interes judeţean şi comunal.-
- Măsurile pentru supravegherea serviciilor judeţene şi comunale, precum şi cele privitoare la situaţia teritorială a judeţului

./.

-8-

117

şi comunelor, precum alipiri şi deslipiri de comune,
- Delimitarea plăşilor,
- Schimbărilor de reşedinţă,
- Schimbări de nume de localităţi etc.
b) Biroul personalului, este incadrat cu:
1 şef de secţie sau şef de birou,
1 subşef de birou
2 impiegaţi.
Atribuţiuni.
Execută lucrările privitoare la numirea, inaintarea, incadrarea, concediile, pedepsirea şi licenţierea funcţionarilor judeţeni şi comunali, din administraţia judeţului,
Intocmirea cazierelor, fişelor de pensiuni, a foilor calificative, - Eliberarea certificatelor de serviciu, etc.
- Tine registrele alfabetice matricole,cuprinzând mutaţiile privitoare la, numirea, inaintarea, incadrarea, concediile, pedepsele, licenţierea, pensionarea, notarea şi orice alte lucrări in legătură cu acest personal,-
- Lucrările in legătură cu eliberarea carnetelor de identitate pentru călătorii cu 50% reducere pe C.F.R. ale tuturor funcţionarilor şi conduce toate scriptele in legătură cu eliberarea lor.

Art.17. Biroul Cultural şi propagandă, incadrat cu:
1 şef de secţie sau şef de birou,
1 impiegat.
Atribuţiuni:
Execută toate lucrările privitoare la activitatea socială in legătură cu şcoala, cultele,căminele culturale,biblioteci publice, cantine şcolare etc.
Execută toate lucrările privitoare şi in legătură cu propaganda culturală şi naţională, serbări, recepţii etc.
- Execută toate chestiunile de turism

Art.18. Biroul de studii şi statistică, incadrat cu
1 referent,
2 statisticieni,
1 impiegat
1 dactilografă.
Atribuţiuni.
Centralizează statistic potrivit legilor, regulamentelor, instrucţiunilor primite dela Institutul Central de Statistică,precum şi dela Ministerul Afacerilor Interne.
Redactează buletinul oficial al judetului şi se ingrijeste de expedierea lui.-

- 9 -

18

Art. 19. Personalul exterior, se compune la fiecare plasă din:
1 impiegat,
1 dactilografă
1 om de serviciu.
Art. 20. S E R V I C I U L F I N A N C I A R, este condus de:
1 Director, ajutat de unul dintre şefii de secţie, cari vor avea gradul de Subdirector sau şef de serviciu, sau şef de secţie.
Atribuţiuni:
- Rezolvă toate chestiunile in legătură cu finanţele judeţului
- Exercită controlul preventiv al veniturilor şi cheltuelilor judeţului, conform D.M.Nr.14501 din 2 Noemvrie 1940,
- Are răspunderea bunului mers al lucrărilor date in executarea secţiilor şi birourilor,
- Contrasemnează corespondenţa serviciului.
Serviciul Financiar se compune din:
Art.21. Secţia contabilităţii judeţene, condusă de:
- Un contabil principal cu gradul de Subdirector sau şef de serviciu, sau şef de secţie, având:
a) Biroul Contabilităţii judeţene incadrat cu:
- 1 contabil, cu gradul de şef de secţie sau şef de birou,
- 1 ajutor contabil,
- 4 impiegaţi, şi
- 1 dactilografă.
Atribuţiuni: Biroul Contabilităţii judeţene execută lucrările privitoare la intocmirea proectului de buget al judeţului,in baza datelor primite dela diferite servicii. Primeşte şi verifică conturile lunare de incasări şi plăţi ale administraţiei financiare şi le operează in registrele Prefecturei. Strânge şi controlează actele justificative şi intocmeşte contul anual de gestiune al judeţului. Redactează referatele privitoare la deschiderea de credite suplimentare şi extraordinare. Tine in regulă şi la zi toate registrele necesare operaţiunilor de contabilitate, in conformitate cu legile şi regulamentele in vigoare. Evidenţiază şi urmăreşte veniturile inscrise in bugetul judeţului precum şi a rămăşiţelor. Intocmeşte lucrările relative la impozite şi taxe judeţene. Tine registrul de partizi, venituri şi cheltueli, pe articole bugetare, de ordonanţele de plasă emise, cum şi orice alte cheltueli, ce se vor ivi,in legătură cu serviciul.
b) Biroul ordonanţării, incadrat cu:
1 Sef de secţie sau şef de birou,
1 Subşef de birou şi
3 impiegaţi.-

- 10 - 19

Atribuţiuni.

Biroul ordonanţării, ţine evidenţa angajărilor şi a fondurilor disponibile, intocmeşte referate cu privire la angajări şi lichidări.

Emite ordonanţele de plată in limita creditelor, conform aprobărilor. Tine registrul pentru inregistrarea ordonanţelor de plată şi registrul de partizi pentru inregistrarea creditelor şi a ordonanţelor emise şi achitate pe articole de buget, precum şi evidenţa popririlor asupra antreprizelor şi salariilor funcţionarilor.

Tine in evidenţă angajamentele din anii precedenţi pentru plata lucrărilor in restanţă.

Comunică administraţiei financiare deschiderile de credite suplimentare şi extraordinare.

Redactează certificate de serviciu pentru funcţionarii transferaţi sau puşi in retragere. Tine evidenţa pensionarilor plătiţi din fondurile judeţului şi le ordonanţează drepturile.

Verifică actele justificative pe baza căror se emit ordonanţele de plată dacă ele sunt intocmite in conformitate cu dispoziţiunile legii contabilităţii publice şi timbrate in regulă.

Expediază administraţiei financiare avizele ordonanţelor de plată şi predă titularilor sau mandatarilor lor ordonanţele emise.

Tine evidenţa avansurilor date pentru lucrări in regie şi ingrijeşte ca să se justifice la timp intrebuinţarea lor.-

Art.22. S E C T I A C O N T A B I L I T A T I I C O M U N A L E condusă de:

1 Contabil principal cu gradul de Subdirector, sau şef de serviciu, sau şef de secţie, având:

a) Biroul Contabilităţii comunale, incadrat cu:

1 Contabil cu gradul de şef de secţie sau şef de birou.

1 Ajutor contabil

2 impiegaţi

1 dactilografă.

Atribuţiuni: Biroul Contabilităţii comunale transmite comunelor instrucţiunile privitoare la intocmirea bugetelor comunale, verifică şi supune spre aprobare proectele bugetelor comunale, precum şi modificările acestor bugete şi deschiderile de credite.

Tine evidenţa soldurilor băneşti a comunelor.

Intocmeşte tablourile despre situaţia financiară a comunelor urbane şi rurale cerute de diferite ministere.

Verifică şi ţine in evidenţă inventarele averii mobile şi imobile a comunelor urbane şi rurale.

./.

- 11 - 20

Intocmeşte lucrările relative la asigurări, diferite abonamente, plata datoriilor etc. a comunelor urbane şi rurale.

(Pregăteşte lucrările relative la asigurări, diferite abonamente, plata datoriilor etc. a comunelor urbane şi rurale)

Pregăteşte referatele tuturor gestiunilor financiare din acest rezort, cari reclamă aprobarea autorităţii tutelare şi altor autorităţi privitor la finanţele comunelor, in conformitate cu legile şi regulamentele in vigoare.

B) B I R O U L V E R I F I C A R I I CONTURILOR COMUNALE, incadrat cu:

1 Sef de secţie sau şef de birou,

3 verificatori

1 dactilografă.

Atribuţiuni: Biroul verificării conturilor de gestiune a comunelor rurale şi urbane nereşedinţe intocmeşte referate comisiunii de judecare asupra celor constatate, Rezolvă toate actele privitoare la complectarea actelor justificative şi urmăreşte depunerea conturilor la termenele fixate de lege.

Ia toate măsurile pentru urmărirea gestionarilor condamnaţi la amenzi şi restituiri, purtând o evidenţă despre aceştia.

Art. 23. S E C T I A E C O N O M I C A, este condusă de:

1 Subdirector sau şef de serviciu, sau şef de secţie, având:

a) Biroul Bunuri, Inventare şi Intendenţă, incadrat cu:

1 şef de secţie sau şef de birou,

1 Subşef de birou,

2 impiegaţi

1 intendent cl.I

1 intendent cl.II

1 telefonist

10 oameni de serviciu.

Atribuţiuni, Administrează averea mobilă şi imobilă a judeţului potrivit legilor in vigoare şi hotărârilor date de Prefect.

Urmăreşte ingrijirea şi intreţinerea in bună stare a imobilelor proprietatea judeţului, făcând propuneri Prefectului in caz de necesităţi pentru reparări şi amenajeri.-

Inventariază averea judeţului ţinând la curent inventarul de averea mobilă şi imobilă a judeţului.

Execută lucrările privitoare la administrarea bunurilor economice şi supraveghează intreprinderile economice ale judeţului.-

./.

- 12 -

215

Poartă evidenţa schimbărilor survenite in inventarul general supunând spre aprobare prefectului scăderile şi sporurile obvenite in cursul anului, făcându-se operaţiunile in registrul inventar.-

Păstrează şi distribuie imprimate şi rechizitele de birou necesare serviciilor centrale şi exterioare ale judeţului, purtând registrul de materiale.-

Poartă evidenţa clădirilor judeţului inchiriate precum şi a tuturor arenzilor şi chiriilor arătând trimestrial plăţile şi restanţele acestora.-

Semnalează orice lipsuri şi face propuneri pentru cumpărări de materiale şi obiecte noui şi descărcarea obiectelor uzate.-

Controlează şi supraveghează activitatea intendentului şi a ordonanţelor de birou.-

Transcrie procesele verbale de recepţiuni intr'un registru special.

Intocmeşte lucrările privitoare la achiziţionarea şi instrăinarea bunurilor judeţene.-

Păstrează şi administrează fondurile de rulment şi a banilor transitorii, făcând plata salariilor personalului plătit din bugetul judeţului.

Intendenţa are următoarele atribuţiuni:

Veghează asupra curăţeniei, se ingrijeşte de incălzitul şi iluminatul localului palatului administrativ al judeţului, a dependinţelor, garajelor şi curţilor.-

In fiecare zi seara, inainte de a inchide localul, intendentul este dator să inspecteze interiorul lui, să inchidă birourile, uşile, ferestrele, electrica, să ia cheile, pentru a le remite a doua zi funcţionarilor, să adune şi să pună la birourile respective orice hârtie sau obiecte uitate de funcţionari sau public.-

A inspecta in fiecare noapte, dacă păzitorul de curte şi omul de serviciu in interiorul localului, sunt la posturi, in indeplinirea funcţiunii.-

Se ingrijeşte de ţinerea in bună stare şi de curăţenia palatului cu ajutorul personalului de serviciu, prin control zilnic şi periodic, pe care-l va face atât in interiorul, cât şi pe acoperişul palatului.-

Se ingrijeşte de toate lipsurile ce le.ar constata la edificiul de toate reparaţiile, comenzile, angajarea de muncitori şi maieştrii, precum şi executarea acestor lucrări - după ce au fost aprobate de şeful serviciului financiar şi supraveghează şi certifică executarea acestor lucrări.-

Se ingrijeşte şi păstrează in bună stare, averea care se găseşte in interiorul şi curtea palatului, supraveghează inventarul

./.

- 13 -

22 16

inventarul mobil şi imobil, inclusiv telefoanele, conducte, becuri electrice, apaduct, coşuri, calorifere, pod, subteram şi a automobilelor şi orice alte vehicule ale judeţului.-

Tine la zi registrul de toată averea ce se află in interiorul şi curtea palatului. Acest registru trebuie să fie vizat in fiecare trei luni de către şeful serviciului financiar.

Se ingrijeşte de măturatul coşurilor, rămânând răspunzător de orice pagubă s'ar cauza din lipsa de control şi vigilenţă.

Se ingrijeşte de iluminatul localului in serile când se intrerupe curentul electric.-

Raportează asupra consumului electric, dacă energia consumată priveşte numai judeţul, sau alimentează şi alte servicii ce nu sunt in sarcina judeţului, procedându-se cu cel mai larg spirit de economie.-

b) Biroul de licitaţii, incadrat cu:

1 şef de secţie sau şef de birou,

2 impiegaţi

1 dactilografă

Atribuţiuni:

Intocmeşte lucrările privitoare la licitaţiuni pentru achiziţionări, instrăinări, arendări, inchirieri, cesionări, furnituri de materiale, etc. precum şi acelora făcute pe cale de regie.-

Redactează procesele verbale asupra licitaţiilor ţinute şi adjudecate provizorii de comisii.-

Eliberează bonurile de comandă despre orice materiale şi rechizite de mică valoare in conformitate cu dispoziţiunile legale pe baza aprobării date de prefect.-

Tine registru de evidenţă a licitaţiilor.

Intocmeşte contractele de angajare de lucrări ale judeţului cu antreprenorii in colaborare cu serviciul contencios al judeţului.

Se ingrijeşte la timp de procurarea combustibilului necesar serviciilor interioare şi exterioare ale judeţului şi a altor instituţiuni publice al căror prevederi cad in sarcina judeţului.

Secretarul acestei comisiuni este de drept şeful biroului de licitaţii.

c) Atelier, garaje, incadrat cu:

1 mecanic principal cl.I

1 şofer principal cl.II

1 meseriaş cl.I

1 meseriaş cl.II

1 meseriaş cl.III

1 meseriaş cl.IV.

./.

- 14 -

23

Atribuţiuni.

Ingrijeşte şi păstrează in bune condiţiuni maşinile rutiere, turisme, autocamionete, compresor, concasor, adică toate maşinile proprietatea judeţului luate in primire conform inventarului.-

Face propuneri la timp pentru reparaţiunile necesare maşinilor intocmind totodată şi dovezile asupra lucrărilor de executat.-

Seful mecanic se va ingriji ca carnetele de bord aflate asupra şoferilor să fie conduse la zi operând toate drumurile parcurse controlând dacă cantităţile de combustibil ridicate s'au consumat in raport cu distanţele parcurse in interesul serviciului.

d) Biroul Mişcării Valorilor, incadrat cu:

1 şef de secţie sau birou

1 impiegat.

Atribuţiuni:

Intocmeşte şi ţine la zi registrul de valori proprietatea judeţului.-

Poartă evidenţa de primire şi distribuirea tuturor valorilor aparţinătoare altor instituţiuni.-

S E C T I U N E III.

Art.24 Serviciul Technic este condus de:

1 inginer diplomat.

Atribuţiuni:

- Are iniţiativa in ceiace priveşte lucrările technice, şi dă avizul din punct de vedere technic, când administraţia il cere.

- Face propuneri de lucrări ce urmează a se executa in cursul unui exerciţiu financiar.

- Rezolvă toate chestiunile technice ale judeţului

- Are răspunderea bunului mers al lucrărilor cu caracter technic ce i se atribuie.

- Contrasemnează corespondenţa serviciului.-

Serviciul Technic se compune din:

Art.25. Secţia drumuri, condusă de:

1 Subinginer principal având:

a) Biroul de studii, incadrat cu:

1 Subinginer

1 desenator.

Atribuţiuni:

- Face studiile pe teren, ridică datele, intocmeşte proectele verifică situaţiile de plată şi face recepţia la toate lucrările in legătură cu drumurile ca: construiri de drumuri noui, ziduri de sprijin

./.

-15-

24

drenaje şi alte lucrări de artă in legătură cu drumurile.

- Verifică proectele ce se intocmesc de secţiile technice din judeţ.-

b) Biroul Drumuri, incadrat cu:

1 Subinginer sau conductor tehnic

1 şofeur

Atribuţiuni.

Execută, controlează şi verifică pe teren toate lucrările ce se intocmesc de biroul de studii şi intocmeşte situaţiile de plată şi actele de lichidare a lucrărilor.-

- Verifică şi intocmeşte toate lucrările in legătură cu prestaţia in natură, pentru refacerea drumurilor şi cele ce se execută prin muncă de folos obştesc.

- Intocmeşte actele de lichidarea lucrărilor de prestaţie şi a celor executate prin munca de folos obştesc,

- Execută toate lucrările privitoare la clasarea şi declasarea drumurilor.-

Art. 26. Secţia construcţii, conduse de:

1 arhitect, având:

a) Biroul de studii, incadrat cu:

1 Cond. arhitect

1 desenator.

Atribuţiuni.

Face studiile pe teren, ridică datele, intocmeşte proectele detaliile, devizele, caete de sarcini, etc.

- Verifică situaţiile de plată

- Face recepţia la toate lucrările edilitare ce se execută la comune, ca: biserici. şcoli, case culturale, apaducte, băi populare, canalizări, cât şi alte lucrări in legătură cu infrumseţarea comunelor.-

- Verifică şi definitivează proectele de arhitectură ale comunelor.

b) Biroul Construcţii, incadrat cu:

1 Subinginer

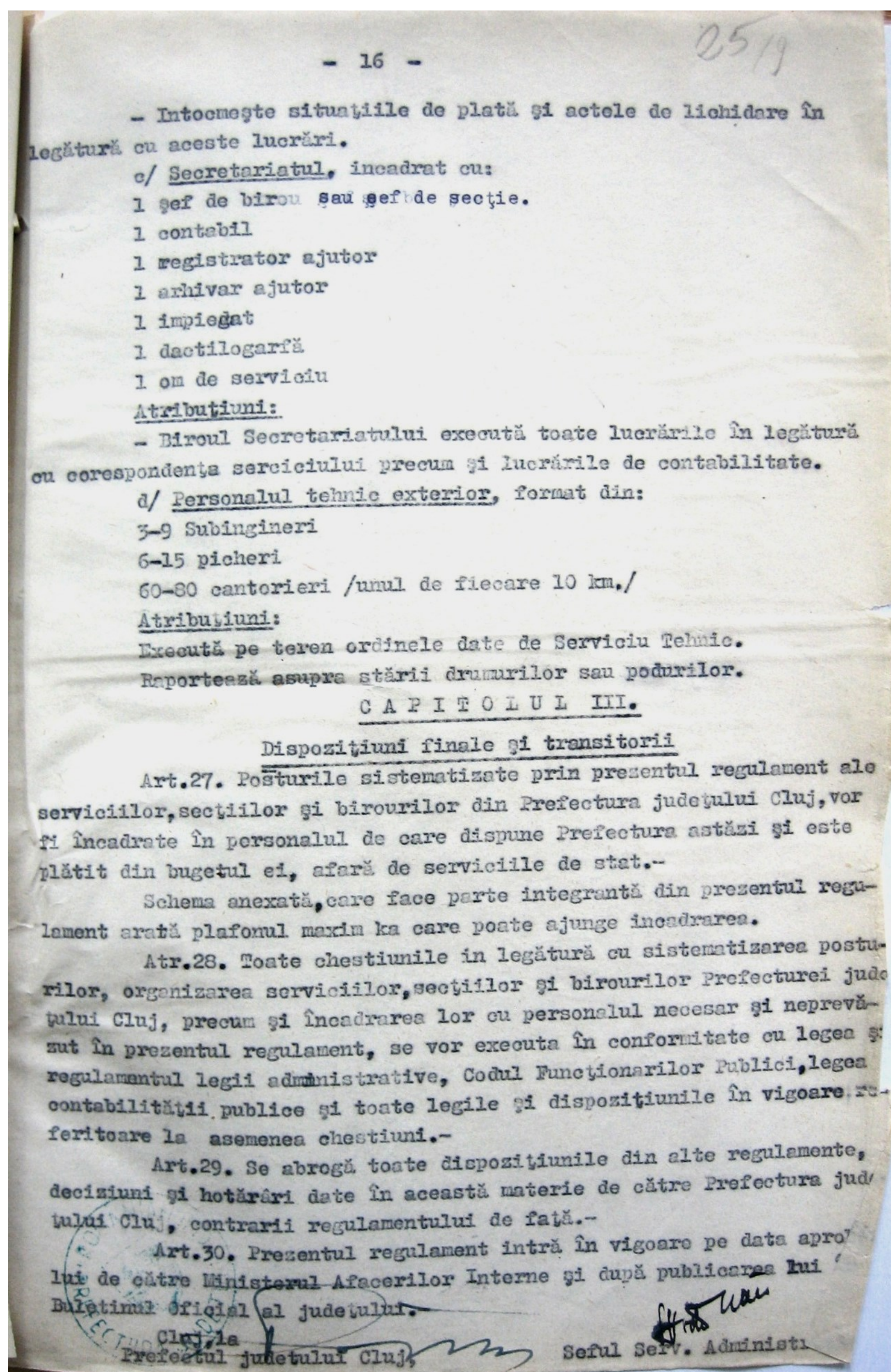
1 impiegat

Atribuţiuni.

Intocmeşte şi execută toate lucrările edilitare ce se fac in comune, executând şi poliţia construcţiilor in judeţ.

- conduce şi supraveghează toate lucrările ce se intocmesc de biroul de studii.

./.

\- 16 -

25/9

\- Intocmeşte situaţiile de plată şi actele de lichidare în legătură cu aceste lucrări.

c/ Secretariatul, incadrat cu:

1 şef de birou sau şef de secţie.
1 contabil
1 registrator ajutor
1 arhivar ajutor
1 impiegat
1 dactilogarfă
1 om de serviciu

Atribuţiuni:

\- Biroul Secretariatului execută toate lucrările în legătură cu corespondenţa sercicului precum şi lucrările de contabilitate.

d/ Personalul tehnic exterior, format din:

3-9 Subingineri
6-15 picheri
60-80 cantorieri /unul de fiecare 10 km./

Atribuţiuni:

Execută pe teren ordinele date de Serviciu Tehnic.
Raportează asupra stării drumurilor sau podurilor.

C A P I T O L U L III.

Dispoziţiuni finale şi transitorii

Art.27. Posturile sistematizate prin prezentul regulament ale serviciilor, secţiilor şi birourilor din Prefectura judeţului Cluj, vor fi încadrate în personalul de care dispune Prefectura astăzi şi este plătit din bugetul ei, afară de serviciile de stat.-

Schema anexată, care face parte integrantă din prezentul regulament arată plafonul maxim ka care poate ajunge incadrarea.

Atr.28. Toate chestiunile in legătură cu sistematizarea posturilor, organizarea serviciilor, secţiilor şi birourilor Prefecturei judeţului Cluj, precum şi încadrarea lor cu personalul necesar şi neprevăzut în prezentul regulament, se vor executa în conformitate cu legea şi regulamentul legii administrative, Codul Funcţionarilor Publici, legea contabilităţii publice şi toate legile şi dispoziţiunile în vigoare referitoare la asemenea chestiuni.-

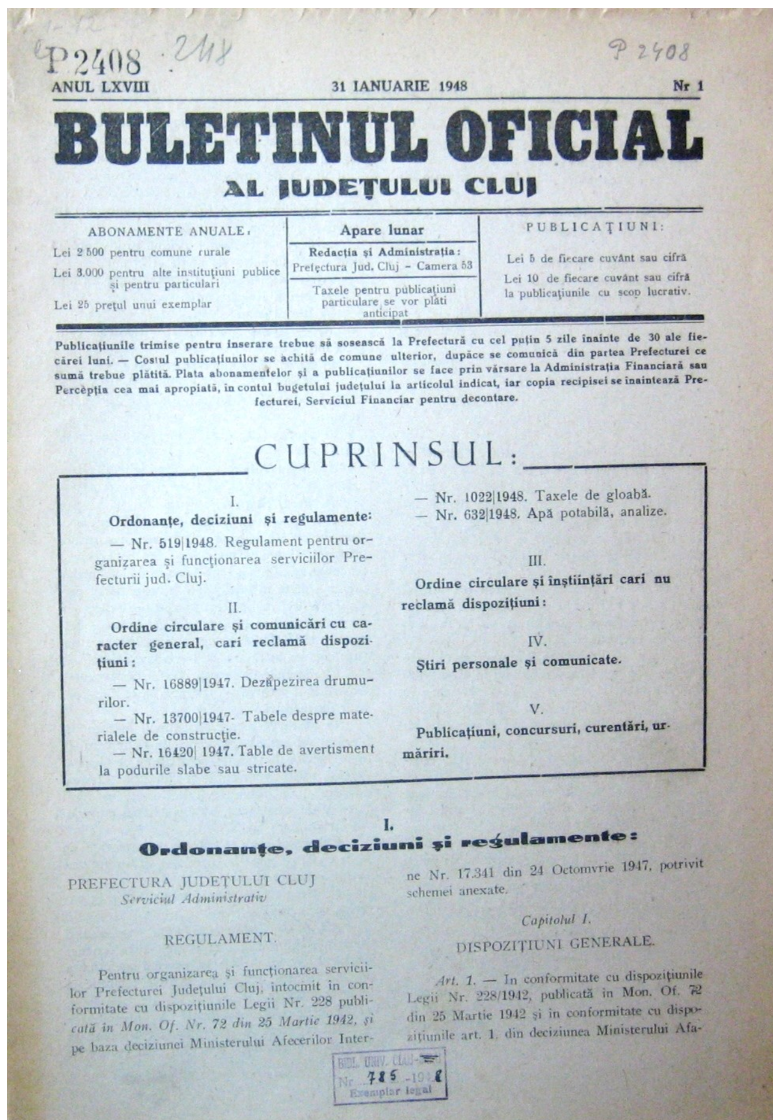
Art.29. Se abrogă toate dispoziţiunile din alte regulamente, deciziuni şi hotărâri date în această materie de către Prefectura judeţului Cluj, contrarii regulamentului de faţă.-

Art.30. Prezentul regulament intră în vigoare pe data aprobării lui de către Ministerul Afacerilor Interne şi după publicarea lui în Buletinul Oficial al judeţului.

Cluj, la

Prefectul judeţului Cluj, Şeful Serv. Administr.

ANEXA 11. Regulament pentru organizarea și funcționarea serviciilor Prefecturii Județului Cluj (1948)[1888]

ANUL LXVIII 31 IANUARIE 1948 Nr 1

BULETINUL OFICIAL

AL JUDEȚULUI CLUJ

ABONAMENTE ANUALE: Lei 2.500 pentru comune rurale. Lei 3.000 pentru alte instituțiuni publice și pentru particulari. Lei 25 prețul unui exemplar

Apare lunar. Redacția și Administrația: Prefectura Jud. Cluj - Camera 53. Taxele pentru publicațiuni particulare se vor plăti anticipat

PUBLICAȚIUNI: Lei 5 de fiecare cuvânt sau cifră. Lei 10 de fiecare cuvânt sau cifră la publicațiunile cu scop lucrativ.

Publicațiunile trimise pentru inserare trebue să sosească la Prefectură cu cel puțin 5 zile înainte de 30 ale fiecărei luni. — Costul publicațiunilor se achită de comune ulterior, dupăce se comunică din partea Prefecturei ce sumă trebue plătită. Plata abonamentelor și a publicațiunilor se face prin vărsare la Administrația Financiară sau Percèpția cea mai apropiată, in contul bugetului județului la articolul indicat, iar copia recipisei se inaintează Prefecturei, Serviciul Financiar pentru decontare.

CUPRINSUL:

I.

Ordonanțe, deciziuni și regulamente:

PREFECTURA JUDEȚULUI CLUJ
Serviciul Administrativ

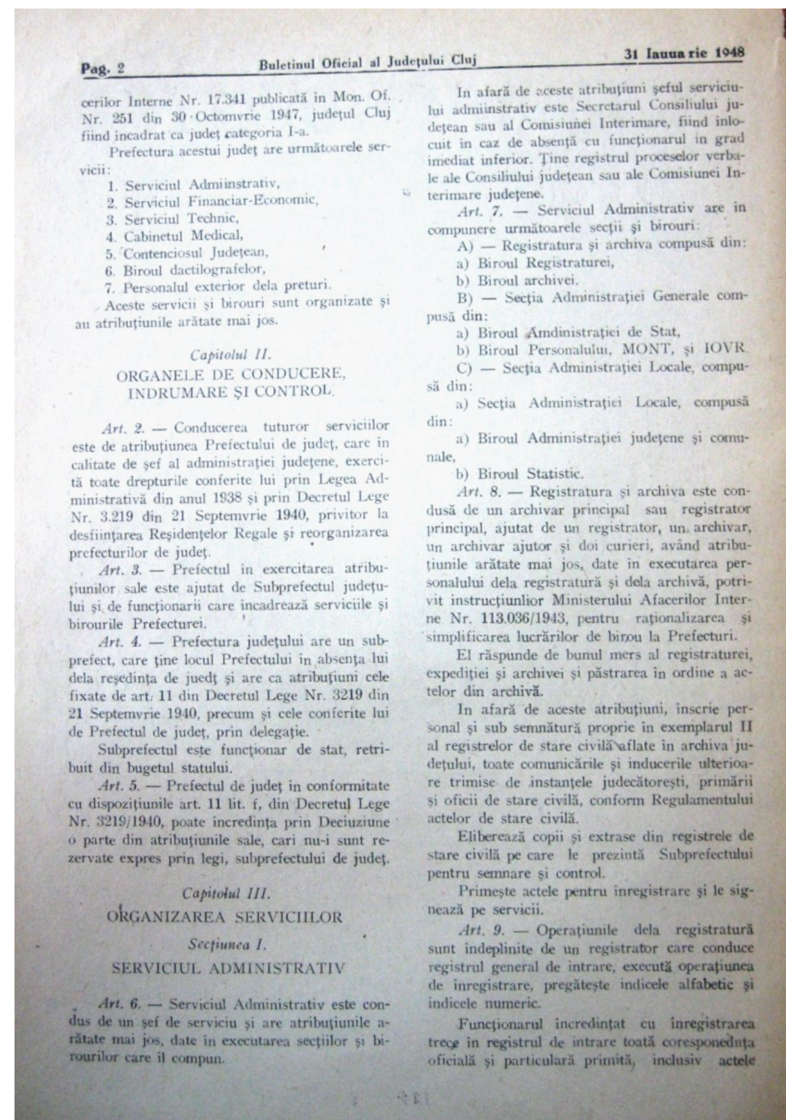
REGULAMENT.

Pentru organizarea și funcționarea serviciilor Prefecturei Județului Cluj, intocmit in conformitate cu dispozițiunile Legii Nr. 228 publicată in *Mon. Of. Nr. 72 din 25 Martie 1942*, și pe baza deciziunei Ministerului Afacerilor Interne Nr. 17.341 din 24 Octomvrie 1947, potrivit schemei anexate.

Capitolul I.

DISPOZIȚIUNI GENERALE.

Art. 1. — In conformitate cu dispozițiunile Legii Nr. 228/1942, publicată in Mon. Of. 72 din 25 Martie 1942 și in conformitate cu dispozițiunile art. 1. din deciziunea Ministerului Afa-

cerilor Interne Nr. 17.341 publicată in Mon. Of. Nr. 251 din 30 Octomvrie 1947, județul Cluj fiind incadrat ca județ categoria I-a.

Prefectura acestui județ are următoarele servicii:

1. Serviciul Adminstrativ,
2. Serviciul Financiar-Economic,
3. Serviciul Technic,
4. Cabinetul Medical,
5. Contenciosul Județean,
6. Biroul dactilografelor,
7. Personalul exterior dela preturi.

Aceste servicii și birouri sunt organizate și au atribuțiunile arătate mai jos.

Capitolul II.

ORGANELE DE CONDUCERE, INDRUMARE ȘI CONTROL.

Art. 2. — Conducerea tuturor serviciilor este de atribuțiunea Prefectului de județ, care in calitate de șef al administrației județene, exercită toate drepturile conferite lui prin Legea Administrativă din anul 1938 și prin Decretul Lege Nr. 3.219 din 21 Septemvrie 1940, privitor la desființarea Reședințelor Regale și reorganizarea prefecturilor de județ.

Art. 3. — Prefectul in exercitarea atribuțiunilor sale este ajutat de Subprefectul județului și de funcționarii care incadrează serviciile și birourile Prefecturei.

Art. 4. — Prefectura județului are un subprefect, care ține locul Prefectului in absența lui dela reședința de juedț și are ca atribuțiuni cele fixate de art. 11 din Decretul Lege Nr. 3219 din 21 Septemvrie 1940, precum și cele conferite lui de Prefectul de județ, prin delegație.

Subprefectul este funcționar de stat, retribuit din bugetul statului.

Art. 5. — Prefectul de județ in conformitate cu dispozițiunile art. 11 lit. f, din Decretul Lege Nr. 3219/1940, poate incredința prin Deciuziune o parte din atribuțiunile sale, cari nu-i sunt rezervate expres prin legi, subprefectului de județ.

Capitolul III.

ORGANIZAREA SERVICIILOR

Secțiunea I.

SERVICIUL ADMINISTRATIV

Art. 6. — Serviciul Administrativ este condus de un șef de serviciu și are atribuțiunile arătate mai jos, date in executarea secțiilor și birourilor care il compun.

In afară de aceste atribuțiuni șeful serviciului admiinstrativ este Secretarul Consiliului județean sau al Comisiunei Interimare, fiind inlocuit in caz de absență cu funcționarul in grad imediat inferior. Ține registrul proceselor verbale ale Consiliului județean sau ale Comisiunei Interimare județene.

Art. 7. — Serviciul Administrativ are in compunere următoarele secții și birouri:

A) — Registratura și archiva compusă din:
a) Biroul Registraturei,
b) Biroul archivei.

B) — Secția Administrației Generale compusă din:
a) Biroul Amdinistrației de Stat,
b) Biroul Personalului, MONT, și IOVR.

C) — Secția Administrației Locale, compusă din:
a) Secția Administrației Locale, compusă din:
a) Biroul Administrației județene și comunale,
b) Biroul Statistic.

Art. 8. — Registratura și archiva este condusă de un archivar principal sau registrator principal, ajutat de un registrator, un archivar, un archivar ajutor și doi curieri, având atribuțiunile arătate mai jos, date in executarea personalului dela registratură și dela archivă, potrivit instrucțiunlior Ministerului Afacerilor Interne Nr. 113.036/1943, pentru raționalizarea și simplificarea lucrărilor de birou la Prefecturi.

El răspunde de bunul mers al registraturei, expediției și archivei și păstrarea in ordine a actelor din archivă.

In afară de aceste atribuțiuni, inscrie personal și sub semnătură proprie in exemplarul II al registrelor de stare civilă aflate in archiva județului, toate comunicările și inducerile ulterioare trimise de instanțele judecătorești, primării și oficii de stare civilă, conform Regulamentului actelor de stare civilă.

Eliberează copii și extrase din registrele de stare civilă pe care le prezintă Subprefectului pentru semnare și control.

Primește actele pentru inregistrare și le signează pe servicii.

Art. 9. — Operațiunile dela registratură sunt indeplinite de un registrator care conduce registrul general de intrare, execută operațiunea de inregistrare, pregătește indicele alfabetic și indicele numeric.

Funcționarul incredințat cu inregistrarea trece in registrul de intrare toată coresponednța oficială și particulară primită, inclusiv actele

[1888] „Regulament pentru organizarea și funcționarea serviciilor Prefecturii Județului Cluj”, în *Buletinul Oficial al Județului Cluj*, Anul LXVIII, 31 ianuarie 1948, 1947, pp. 1–11.

confidențiale, secrete, MONT și IOVR fiind obligat a primi și inregistra și scrisorile prezentate de particulari, eliberând prezentatorului numărul și data la care s'a inregistrat hârtia, observând intocmai instrucțiunile Ministerului Afacerilor Interne Nr. 113.036/1943.

Art. 10. — Cererile, reclamațiunile și denunțurile netimbrate, precum și cele anonime, vor fi prezentate Prefectului sau Subprefectului care va dispune din caz in caz dacă acel act trebuie sau nu inregistrat.

Art. 11. — Nu vor fi inregistrate buletinele ministerelor și alte publicațiuni similare, revistele de scpecialitate, aceste insă se vor păstra in biblioteca județului, fiind trecute in evidențele conduse in acest scop.

Deasemenea nu se vor inregistra nici corespondența ce se face intre diferitele servicii, secții și birouri, ci acestea vor purta numărul original de inregistrare.

Nu se vor inregistra nici hârtiile cari nu reclamă rezolvire oficială cum sunt: reclamele, invitațiunile, ofertele comerciale fără cereri și altele.

Art. 12. — Registratorul predă actele inregistrate archivei pentru conexarea actelor anterioare, prin condica de predare.

Art. 13. — Biroul, respective referentul după primirea actului dela șeful de secție este obligat a cerceta dacă acesta reclamă dispoziții urgente și dacă conexarea actelor anterioare este corectă. Intrucât a constatat greșală, va interveni personal la archivă, să se facă complectarea necesară.

Nici la un caz nu se admite ca referentul să trimită actul cu rezolvire intermediară inscris archivei pentru complectare, ci este dator a interveni și solicita personal complectarea pe cale scurtă.

Art. 14. — Actele a căror rezolvare necesită examinarea lor probabilă, vor fi prezentate Prefectului sau subprefectului in lipsa prefectului, cu referat și se vor da in lucru numai după obținerea rezoluției asupra actului.

Când actul are un caracter obișnuit și nu reclamă un studiu sau referat deosebit, funcționarul va redacta și contrasemna proectul de rezolvare a actului. Această lucrare se numește concept. Conceptul va fi prezentat șefului secției sau al serviciului care ii va aduce corecturile necesare sau il va accepta, semnându-l. Conceptul contrasemnat de funcționarul care a executat lucrarea și de șeful serviciului, echivalează cu un referat intocmit in sensul celor cuprinse in el.

Art. 15. — Referentul va sthdia in mod detailat și obiectiv actul, dându-i rezolvire completă, precisă și legală, răspunzând disciplinar de greșelile făcute.

Rezolvirea se va face după natura cauzelor, după cum urmează:

a) Prin deciziune acele acte cari conțin dispozițiuni relative la drepturi personale și patrimoniale.

b) Prin ordin care se adresează autorităților in subordine.

c) Adrese către autoritățile coordonate.

d) Raport către organele superioare Prefecturei.

Dispozițiuni telegrafice și telefonice se pot da exclusiv numai in caz de urgență și cu aprobarea prealabilă a prefectului ori subprefectului.

In general rezolvirea actelor trebuie să fie scurtă, precisă și clară, din care să fie posibilă cunoașterea complectă a chestiunei, in drept și in fapt, la prima citire.

La sfârșitul actului rezolvit pe hârtie concept sau direct la mașina de scris, referentul va menționa dacă actul trebuie păstrat in evidență până la sosirea răspunsului cerut.

Conceptele de dosar a lucrărilor vor fi intodeauna semnate de referentul care le-a lucrat

Art. 16. — Actele rezolvite de birouri și referenți, vor fi prezentate de aceștia șefului de secție pentru control și verificare care apoi le prezintă șefului de serviciu respectiv care va contrasemna, atât hârtia care pleacă, cât și conceptul și apoi le va prezenta pentru semnare Prefectului sau Subprefectului.

Art. 17. — Pentru actele rezolvite răspunde in primul rând șeful biroului ori referentul care a rezolvat actul, fiind pasibil de sancțiunile prevăzute in Statutul Funcționrilor Publici, Legea Administrativă art. 40 din L. C. P. și art 23 din Legea pentru Apărarea Patrimoniului Public.

Funcționarul referent sau șeful de birou este obligat a arăta in scris ilegalitatea pentru a fi exonerat de răspundere.

Art. 18. — Actele cu lucrările lor executate și semnate de cei in drept se vor trimite fără intârziere la registratură pentru a fi expediate. Registratura nu poate amâna sub nici un motiv expedierea actelor pentru a doua zi.

Expedierea se face printr'o condică de expediție. Se vor putea folosi și dovezi de inmanuare.

Corespondența ce se expediază intr'o zi la o singură adresă va fi introdusă intr'un singur plic.

Art. 19. — Expediția este obligată a semna pe conceptul rezolvirei actului, numărul anexelor

primite, aplicând pe hârtia concept sigilul administrației și ștampila cu următorul conținut: Expediat la .... 194... semnătura expeditorului.

Art. 20. — Expedierea actelor se va face in felul următor:

a) In localitate, cu condică de inmanuare sau dovezi de inmanuare.

b) In afara de reședința județului, prin poștă.

Deciziunile cari privesc o chestiune particulară, supusă apelului sau contestațiunilor, ori altui remediu de drept, vor fi expediate intotdeauna pe lângă luare de dovadă, care vor fi păstrate la dosar.

La contestațiuni, apeluri, recursuri, opoziții și alte mijloace de atacare a unui act, se va păstra la dosar și plicul cu care a sosit prin poștă actul.

Expediția va mai conduce 4 condici de expediere, toate cu rubricele corespunzătoare și anume:

a) Pentru poșta simplă,
b) Pentru poșta recomandată,
c) Pentru telegrame,
d) Pentru colete.

Art. 21. — Expedierea se notează in registrul de intrare și ieșite complectând registrul la „ieșire“.

Art. 22. — Este interzis fără aprobarea scrisă a subprefectului sau a șefului de serviciu de a se preda in mâna particularilor corespondența pentru a fi dusă la destinație.

Art. 23. — Pentru păstrarea și ținerea în ordine a actelor rezolvite servește archiva, care este in nemijlocită legătură cu registratura și expediția.

Actele rezolvite se păstrează in archivă timp de 10 ani și apoi sunt trecute la archiva generală.

Art. 24. — Dosarele ce se trec zilnic la archivă vor fi predate archivarului prin condică de către expediței. Archivarul va semna de primire.

Art. 25. — Atribuțiunile archivarului, ajutat de un archivar ajutor și de doi curieri sunt:

— Inzestrarea actelor cu scriptele anterioare.

— Introducerea în condică a actelor distribuite serviciilor pentru rezolvare.

— Conducerea evidenței termenelor date pentru executarea diferitelor probleme.

Art. 26. — Mânuirea actelor de către archivă se va face în conformitate cu instrucțiunile Ministerului Afacerilor Interne Nr. 113.036/943.

Art. 27. — Dacă actele unui dosar lipsesc dela archivă, archivarul e datorat a le urmări. Cele ce se găsesc in evidență le anexează, iar intrucât vreunul ar fi in lucrare face mențiane despre aceasta.

Actele inregistrate in mod reglementar, ori acelea cari nu reclamă aceasta, vor fi introduse in condica de distribuție pe servicii. Intrucât sunt acte urgente, acele vor fi predate imediat, iar celelalte in cel mult 24 ore.

Art. 28. — Archivarul după ce preia actele dela expediție, le sortează evidențând pe cele cu termen, iar celelalte le clasează la dosar.

Art. 29. — Dosarele se formează in fascicole, după posibilitate de acelaș volum și conținând un număr rotund de acte.

Fascicolele se vor păstra intre tabele de carton, legate și purtând inscripția numerilor ce conțin și mențiunea anului.

Art. 30. — Părțile interesate saù reprezentanții lor legali sunt indreptățiți, ca în cursul orelor oficiale și sub supravegherea archivarului, să studieze și copieze actele ce-i interesează cu aprobarea șefului autorității. Certificarea copiei se face de subprefectul județului.

Art. 31. — Pentru evidențierea termenelor servește condica și dulapul de termene.

Art. 32. — Pentru păstrarea actelor vechi și a registrelor aparținătoare, servește archiva generală, care va fi păstrată și administrată de archivarul principal, sub controul șefului de serviciu administrativ.

In archiva veche se mai păstrează:

a) Procesele verbale ale diferitelor comisiuni,

b) Câte un exemplar din regulamentele județene și comunale aprobate,

c) Duplicatele registrelor de stare civilă și actele aparținătoare până la data de 1 Ianuarie 1930.

d) Listele electorale,
e) Evidențele drumurilor,
f) Actele relative la regimul apelor,
g) Amenajamente de păduri,
h) Actele de donațiuni și legate,
i) Statutele societăților și asociațiunilor,
j) Diferite hărți,
k) Antichități și alte obiecte formând proprietatea județului, precum și obiectele depuse pentru păstrare conform hotărârii șefului administrației județene.

Archiva generală administrează și biblioteca județului.

Art. 33. — Serviciul sau biroul la care s'a pierdut un act, este obligat să ia măsurile necesare pentru reconstituirea lui pe baza datelor din registre și condici, care vor servi la rezolvarea

actului pierdut, dacă acesta nu a fost rezolvat, trimițându-se apoi la archivă.

Art. 34. — Păstrarea, conservarea și selecționarea archivei vechi se va face in conformitate cu instrucțiunile M. A. I. Nr. 113.036/1943.

Art. 35. — Secția Administrației Generale este condusă de un șef de secție și are atribuțiunile arătate mai jos, date in executarea birourilor componente.

Șeful secției este totodată și referent, având obligațiunea de a rezolva actele mai importante date in executarea birourilor secției.

Art. 36. — Biroul Administrației de Stat, este condus de un șef de birou și are următoarele atribuțiuni:

Execută ordinele și lucrările privitoare la menținerea ordinei publice, culege zilnic informațiuni cu privire la situația internă din județ, aplică legile și regulamentele de administrație generală date in executarea prefecturilor de județ, sau a căror aplicare este supravegheată de acesta, lucrările de stare civilă, cele privitoare la organizarea agriculturii, insămânțări, culegerea recoltelor, circulația pe drumurile publice, supravegherea vagabonzilor, internarea alienaților, controlul străinilor, respectarea repausului duminical, chestiunile hidraulice, comerțul ambulant, funcționarea debitelor de beuturi spirtuoase, diverse reclamațiuni, rezolvarea chestiunilor in legătură cu invățământul superior, secundar și primar, chestiunile in legătură cu funcționarea cantinelor școlare, contribuția la ofrandele benevole (chete, colecte, etc.), chestiunile bisericești și funcționarea cultelor și a sectelor, pelerinaje și orice intruniri cu caracter religios și de propagandă culturală și națională. Chestiunile în legătură cu inzestrarea comunelor cu biblioteci, serbări naționale, culturale, de propagandă și de binefacere, spectacolele, chestiuinle de turism, sănătatea și igiena publică, zootechnia și târgurile, chestiunile in legătură cu expozițiile și in general orice alte chestiuni de administrație generală.

Biroul Administrației de Stat, in executarea lucrărilor de mai sus, in afară de șeful biroului mai are:

Un subșef de birou,

Un impiegat.

Art. 37. — Biroul Personalului, M.O.N.T. și I.O.V.R. este condus de un șef de birou și are următoarele atribuțiuni:

Execută toate lucrările in legătură cu organizarea concursurilor de numire in funcțiuni, incadrări, avansări in clasă, chemări in funcțiuni superioare, transferări, disciplina și pensionarea funcționarilor de stat, județeni și comunali din cuprinsul județului, redactează deciziunile de concediu acordate funcționarilor de stat și județeni, rezolvă toate reclamațiunile indreptate impotriva funcționarilor de stat, județeni și comunali.

Ține la curent dosarele personale ale funcționarilor de stat și județeni și conduce la zi fișele de pensiune a acestora.

Execută lucrările in legătură cu eliberarea carnetelor cu reducere pe CFR pentru funcționarii și personalul de serviciu din administrația județului.

Se ingrijește de intocmirea la timp a foilor calificative pentru funcționarii de stat și județeni, intocmește anuarul funcționarilor din cuprinsul județului. Ține registrul evidență și alfabetic al funcționarilor de stat, județeni și comunali. Conduce evidența pedepselor disciplinare aplicate funcționarilor de stat, județeni și comunali. Conduce evidența cercetărilor disciplinare deschise impotriva funcționarilor de stat, județeni și comunali.

Execută lucrările privitoare la organizarea națiunii și teritoriului pentru timp de războiu, precum și lucrările privitoare la mobilizare, scutiri de concentrare, recensământul tinerilor, recrutări, recensământul, inspectarea și clasarea rechizițiilor, precum și toate lucrările lumei IOVR din județ, potrivit legii de organizare Casei IOVR.

Șeful Biroului Personalului, MONT și IOVR in executarea lucrărilor de mai sus va fi ajutat de:

Un subșef de birou,

Dn impiegat.

Art. 38. — Secția administrației locale, este condusă de un șef de secție și are ca atribuțiuni rezolvarea lucrărilor date in executarea birourilor secției.

Șeful Secției Administrației locale, este totodată și referent, rezolvând actele mai importante date in executarea birourilor secției precum și editarea Buletinului Oficial al județului.

Art. 39. — Biroul Administrației județene și comunale, este condus de un șef de birou și are următoarele atribuțiuni:

Execută deciziile Prefecturei privitoare la administrația județului și a comunelor. Execută ordinele, instrucțiunile privitoare la problemele administrative județene și comunale, lucrările pentru îmbunătățirea rasei animalelor și organizarea stațiunilor de montă, rezolvă chestiunile in legătură cu P. T. T.

Chestiunile în legătură cu situația teritorială

a județului, plășilor și comunelor (înființări, desființări, contopiri, alipiri și deslipiri de comune, modificarea plășilor, schimbări de reședință și a denumirilor, arendarea comunelor, etc.), contralul și tutela administrativă asupra deciziunilor, primarului orașului reședință Huedin și a primarilor dela comunele rurale din județ.

Alegeri județene și comunale,

Numirile primarilor, ajutorilor de primari și a membrilor comisiunilor interimare, comunale. Ține evidența la zi a acestora.

Pregătește proectele regulamentelor județene și comunale.

Șeful Biroului Administrației județene și comunale in executarea lucrărilor de mai sus va fi ajutat de:

Un subșef de birou,

Un impiegat.

Art. 40. — Biroul Statistic este condus de un statistician principal sau oficiant statistic șef, fiind ajutat în lucrările sale de un statistician stagiar sau un oficiant statistic și are de executat lucrările relative la:

a) Statistica demografică,

b) Statistica incendiilor,

c) Statistica crimelor, accidentelor, etc.

d) Statistica spitalicească,

e) Statistica agricolă,

f) Rezolvă toate chestiunile dispuse și cerute de Institutul Central de Statistică.

g) Intocmește și rezolvă întreaga corespondență referitoare la statistica locală din județ.

Secțiunea II.

SERVICIUL FINANCIAR ECONOMIC

Art. 41. — Serviciul Financiar Economic este condus de un șef de serviciu și are atribuțiunile arătate mai jos, date în executarea secțiilor și birourilor care il compun.

Art. 42. — Serviciul Financiar Economic se compune din următoarele secții și birouri:

A) — Secția contabilității județene cu următoarele birouri:

a) Biroul contabilității județene,

b) Biroul ordonanțării.

B) — Secția Contabilității comunale, cu următoarele birouri:

a) Biroul contabilității comunale,

b) Biroul verificării conturilor.

C) — Secția Economică, cu următoarele birouri:

a) Biroul bunuri, inventariere, asigurări și licitații.

b) Intendența și centrala telefonică.

Art. 43. — Secția Contabilității județene este condusă de un șef de secție care are ca atribuțiuni repartizarea și rezolvarea lucrărilor date in executarea birourilor care ii aparțin. El este totodată și referent, rezolvând actele mai importante ale birourilor și in deosebi lucrăriel privind intocmirea bugetului și a contului de executare al bugetului județului.

Art. 44. — Biroul contabilității județene este condus de un șef de birou, ajutat de un subșef de birou și un impiegat, având următoarele atribuțiuni:

Execută lucrările privitoare la intocmirea proectului de buget al județului, primește dela secția economică toate dosarele de cheltueli de materiale și lucrări, le verifică, intocmește actele de lichidare și le inaintează biroului ordonanțării pentru emiterea ordonanțelor de plată, întocmește statele de plată a salariilor tuturor drepturilor personale pentru funcționarii județeni, întocmește, verifică și mandatează salariile și celelalte drepturi ale funcționarilor de stat, conducând registrele de contabilitate a acestor fonduri.

Ține evidența propririlor asupra salariilor funcționarilor județeni și de Stat ai antreprizelor.

Emite bonurile de comandă în baza referatelor primite dela servicii și le supune aprobării prefectului și vizei controlului preventiv.

Incasează și face plata salariilor și celorlalte drepturi ale funcționarilor județeni și de stat.

Art. 45. — Biroul ordonanțării este condus de un șef de birou, ajutat de doi subșefi de birou și un impiegat, având următoarele atribuțiuni:

Conduce și ține la zi registrul jurnal al ordonanțelor de plată emise, registrul partizi angajări, lichidări și plăți, registrul partizi venituri și registrul de lichidare al salariilor funcționarilor și pensionarilor județeni.

Intocmește și înregistrează ordonanțele de plată despre toate cheltuelile de personal, încheind acte privind bugetul județului.

Introduce în registrul partizi venituri toate debitele constatate în favoarea județului și urmărește încasarea lor.

Primește și verific conturile de gestiune lunare ale Administrației Financiare și le operează in registrele de contabilitate ale județului.

Centralizează, controlează și păstrează actele justificative, întocmește la finele exercițiului contul anual de execuție al bugetului județului.

Art. 46. — Secția contabilității comunale este condusă de un șef de secție care se ingrijește de rezolvarea lucrărilor date în executarea bi-

rourilor care îi aparţin. El este totodată şi referent, rezolvând actele mai importante şi îndeosebi instrucţiunile pentru întocmirea bugetului comunelor şi pentru încheerea conturilor de gestiune ale comunelor precum şi punerea în aplicare şi executarea bugetelor comunale.

Art. 47. — Biroul contabilităţii comunale, este condus de un şef de birou, ajutat de un subşef de birou şi un impiegat, vând următoarele atribuţiuni: transmite instrucţiunile privitoare la întocmirea bugetelor comunelor, veriifcă şi supune pentru aprobare proectele de bugete comunale, modificările acestora precum şi regulamentele financiare ale comunelor. Controlează deschiderile de credite şi execută toate celelalte lucrări în legătură cu finanţele comunelor. Incasează sumele trimise de comune Prefecturei în bază de ordine speciale şi le trimite la destinaţie conducând registru chitanţier reglementar şi registru partizi.

Art. 48. — Biroul verificării conturilor, este condus de un şef de birou, ajutat ed un subşef de birou şi doi impiegaţi, având următoarele atribuţiuni:

Primeşte şi verifică conturile anuale de gestiune ale comunelor, le supune pentru judecare Comisiei de judecată a conturilor, întocmeşte deciziunile de aprobare şi urmăreşte incasarea sumelor imputate gestionarilor. Conduce registrul proceselor verbale ale şedinţelor Comisiei de judecată a conturilor, registrul degiziunilor şi registrul de evidenţă al conturilor.

Art. 49. — Secţia economică este condusă de un şef de secţie, care are în atribuţiuni repartizarea şi rezolvirea lucrărilor date în executarea birourilor care îi aparţin. El este totoadtă şi referent, rezolvând actele mai importante ale birourilor şi în deosebi întocmirea referatelor privind angajarea materialelor şi furniturilor.

Este de drept secretarul Comisiei de licitaţii şi pregăteşte toate lucrurile privind angajerile de cheltueli prin licitaţie publică, licitaţie restrânsă, tratări prin bună învoială şi tratări directe.

Art. 50. — Biroul bunuri, inventarieri, asigurări şi licitaţii, este condus de un şef de birou, ajutat de un subşef de birou şi un impiegat, având ca atribuţiuni:

Ţine la zi inventarul general al averii mobile şi imobile al judeţului, conducând în acest scop următoarele registre:

1. Registrul general al averii mobile şi imobile,
2. Registrul partizi al averii mobile,
3. Registrul jurnal ivnentar,
4. Registrul special al bibliotecii,
5. Registrul de valori.

Ţine la zi executările lucrărilor privind inventarele avuţiilor publice şi le înaintează în termen la Minister.

Ţine registrul evidenţă al angajării mobilierului şi imobilelor judeţului şi comunelor şi urmăreşte încasarea lor.

Păstrează materialele consumabile şi neconsumabile ale judeţului, conducând în acest scop registrul partizi pentru intrarea şi ieşirea materialelor, precum şi registrul evidenţă al consumului de benzină şi uleiu pentru autovehicolelor Prefecturei.

Execută lucrările privitoare la licitaţiile judeţului.

Art. 51. — Intendenţa şi centrala telefonică care se compune din: un intendent, un telefonist, şef, un telefonist, doi portari, 5 oameni de serviciu şi un fochist.

Intendentul se îngrijeşte de întreţinerea în bună stare a palatului, birourilor şi a curţii Prefecturei. Păzeşte şi distribuie materialul de încălzit, luminat şi curăţit conform încredinţării date de către şeful serviciului financiar prin secţia economică.

Are în administrarea şi paza lui întreg mobilierul din palatul Prefecturei.

Are sub ordinele sale întreg personalul de serviciu al Prefecturei.

Secţiunea III.

SERVICIUL TECHNIC

Art. 52. — Serviciul Technic este condus de un inginer de specialitate principală sau secundară construcţii, având în atribuţiuni cele specificate mai jos, date în executarea birourilor care îl formează.

El se compune dintr'un serviciu cu personal central şi personal technic exterior.

Şeful Serviciului Technic face propuneri pentru repartizarea pe ocoale technice a picherilor şi pe sectoare de drumuri a cantonierilor, coordoenază lucrările technice exterioare, atât cele din bugetul judeţului cât şi cele cu prestaţie în natură, punându-le în acord cu programul de lucrări.

Repartizează lucrările secţiei şi birourilor, rezervându-şi chestiunile mai importante pe care le rezolvă personal.

Art. 53. — Servciul Technic este format din:

A) — Secţia de drumuri şi construcţii, compusă din următoarele birouri:

a) Biroul drumuri,

b) Secretariatul serviciului technic,
c) Ateliere şi garaje,
d) Biroul construcţii şi
e) Personalul technic exterior.

Art. 54. — Secţia de drumuri şi construcţii este condusă de un şef de secţie technică, subinginer cu specialitatea principală sau secundară „Construcţii“, având ca atribuţiuni executarea lucrărilor date spre rezolvare birourilor ce-i aparţin.

Art. 55. — Biroul drumuri este condus de un şef de birou technic (Subinginer) cu specialitatea principală sau secundară de lucrări publice ajutat fiind de un desenator, verificator sau operator verificator cartograf, având ca atribuţiuni întocmirea proectelor de drumuri şi poduri pe baza datelor primite sau culese la faţa locului, executarea pe teren a proectelor de lucrări şi controlarea acestora indiferent dacă se execută pe cale de regie sau în antrepriză şi dacă sunt executate din bugetul judeţului sau a comunelor, verifică situaţiile de plată şi actele de lichidare a lucrărilor.

In colaborare cu şeful de garaj se îngrijeşte de buna întreţinere şi reparare a maşinilor rutiere, camioanele şi turismele Prefecturei.

Intocmeşte programe de lucrare precum şi studiile şi proectele lucrărilor de moedrnizare, întreţinerea şi repararea drumurilor judeţene şi comunale cât şi a podurilor, întocmeşte lucrările preliminare şi participă la licitaţiile publice pentru darea în întreprindere a lucrărilor. Intocmeşte şi ţine la curent cadastrul drumurilor şi poduirlor. Se îngrijeşte de întreţinerea în bună stare a plantaţiunilor depe drumurile judeţene şi comunale.

Intocmeşte lucrările privitoare la clasificarea drumurilor.

Şeful biroului drumuri este ajutat în executarea lucrărilor sale de:

Un desenator, verificator sau operator cartograf.

Art. 56. — Secretariatu serviciului technic este condus de un şef de birou şi are următoarele atribuţiuni:

Ţine evidenţa personalului technic.

Ţine evidenţa lucrărilor aprobate şi a termenelor de executare.

Ţine registrele de contabilitate privitoare la evidenţa fondurilor drumurilor.

Se îngrijeşte de justificarea legală a tuturor gestiunilor şi fondurilor în legătură cu lucrările executate.

Intocmeşte statele de plată ale funcţionarilor şi personalului din serviciul central şi exterior.

Rezilvă întreaga corespondenţă cu caracter administrativ a serviciului, dă informaţiuni publicului cu privire la soluţionarea petiţiunilor şi primeşte reclamaţiunile, pe cari le prezintă şefului de serviciu.

Ţine evidenţa drumurilor şi a imobilelor afectate acestui serviciu, a mobilierului, a turismelor, camioanelor şi maşinilor rutiere, a uneltelor şi materialelor de construcţie de tot felul de care dispune serviciul, inclusiv materialul de birou.

Ţine la zi registrul serviciului cu primirea şi repartizarea actelor la birourile serviciului, după ce în prealabil au fost văzute şi repartizate de către şeful serviciului.

In executarea lucrărilor de mai sus şeful biroului secretariatului este ajutat de:

1 subşef de birou,
1 impiegat.

Art. 57. — Ateliere şi garaje sunt conduse de un şef de garaj mecanic, ajutat de 3 şoferi conductori auto, un lucrător calificat şi 5 lucrători ca personal ajutor, având atribuţiunea de a supraveghea şi controla pe şoferi, mecanici şi lucrătorii angajaţi, în ce priveşte îngrijirea maşinilor ce li s'a încredinţat pentru buna conservare a acestora, spre a face maximum de serviciu posibil cu cât mai puţine reparaţii şi consum de carburanţi.

Va îngriji ca turismele, camioanele şi maşinile rutiere să fie întotdeauna în bună stare de funcţionare.

Execută reparaţiunile necesare la aceste maşini.

Ţine evidenţa drumurilor făcute de maşinile Prefecturei, a carburanţilor consumaţi, pentru a vedea şi cunoaşte rentabilitatea maşinilor rutiere în special.

Şeful de garaj ţine evidenţa maşinilor Prefecturei şi răspunde de întregul inventar afectat la ateliere şi garaje.

Art. 50. — Biroul construcţii este condus de un conductor arhitect şi are ca atribuţiuni executarea lucrărilor repartizate de secţia drumuri şi construcţii, supraveghează lucrările date în întreprindere şi execută pe cele aprobate a se executa în regie proprie.

Indrumă şi controlează personalul angajat la executarea lucrărilor edilitare ale judeţului şi comunelor.

Intocmeşte programul de lucrări şi proectele (planuri, devize, caiete de sarcini şi studii) a lucrărilor edilitare ale judeţului şi comunelor.

Intocmeşte planurile de construcţii la lucră-

rile județului, ale primăriilor, dispensarelor, bisericilor, școlilor, etc.

Intocmește lucrările preliminare și participă la licitațiunile publice pentru darea in intreprindere a lucrărilor edilitare ale județului și comunelor.

In executarea lucrărilor de mai sus șeful biroului construcții este ajutat de:

1 desenator, verificator sau operator, verificator cartograf.

Art. 59. — Personalul technic exterior, este repartizat pe plăși, ocoale technice și sectoare de drum.

In fiecare plasă va funcționa un conductor technic, cu reședința la sediul plășii.

Dacă plășile sunt nici ca suprafață și cu o rețea de drumuri mai mică, până la complectarea posturilor vacante, se va putea da câte un conductor technic la două plăși.

Art. 60. — Atribuțiunile conductorului technic de plasă sunt:

Intrețienrea și refacerea drumurilor județene și comunale, intocmirea proectelor necesare la aceste lucrări precum și proectele și devizele pentru intreținerea și repararea clădirior din pasă, proprietatea județului sau comunelor.

Organizează și conduce — controlând in deaproape — toate lucrările cu prestații in natură, elaborând programe de lucru in acest scop, in strânsă colaborare cu organele administrative locale.

Va executa toate dispozițiunile primite dela Prefectură și pretură fiind subordonat pretorului in activitatea sa de serviciu.

Art. 61. — Teritoriul județului este impărțit in ocoale technice egale la număr cu numărul total al plășilor din județ.

Fiecare plasă va avea un picher cu domiciliul și reședința de serviciu la sediul plășii.

Picherii se recrutează in condițiunile stabilite de Statutul Funcționarilor Publici dintre absolvenții cursurilor de picheri, pe cale de concurs.

Cel mai destoinic și mai merituos dintre actualii picheri șefi va fi chemat in funcțiune superioară și incadrat in funcțiunea de picher controlor pe județ.

Picherul controlor pe județ, va avea atribuțiunile ce i se vor stabili pe cale de deciziune, la propunerea șefului serviciului technic.

Art. 62. — Până la complectarea tuturor funcțiunilor de picheri cu titulari calificați, se va putea da delegație de a indeplini funcțiunea de picher, cantonierilor cari dau dovadă de capacitate și pricepere in serviciu.

Art. 63. — Cantonierii județeni vor fi recrutați in condițiunile prevăzute de Statutul Funcționarilor Publici pe cale de concurs in număr corespunzător numărului sectoarelor și câte 10 km. pe șosea județeană și vor domicilia pe cât posibil in raza sectorului de activitate.

Cantonierii trebuie să fie intotdeauna pe drum, marcând prezența la serviciu cu un jalon prevăzut cu o tăbliță in cap, pe care il infige in marginea șanțului, in loc vizibil și in apropierea locului unde lucrează.

Cantonierii execută micile reparațiuni de intreținere la drumuri și poduri, astuparea gropilor depe corpul șoselelor, așternerea pietrișului, săparea șanțurilro, tăierea spinilor, intreținerea și ingrijirea plantațiilor de pomi, etc. Vor raporta picherului de ocol degradările mai mari la drumuri pe cari ei nu le pot repara, iar acesta va raporta conductorului technic de plasă, spre a se lua măsuri de indreptare.

Pentru a se putea urmări și controla activitatea cantonierilor, aceștia vor avea asupra lor un carnet tip procurat de Prefectura Județului după modelul celor dela Direcțiunea Generală a Drumurilor.

In acest carnet pe lângă indatoririle cantonierului se va trece intreg inventarul uneltelor de lucru aflat asupra cantonierilor și se vor inscrie toate ordinele pe cari le primesc dela organele technice superioare.

Toate organele technice și administrative de control județene cari ies pe teren, sunt obligate a cere cantonierilor carnetul de lucru, spre a vedea lucrările ce au și modul cum le execută despre ce vor face mențiuni semnate despre constatările lor.

Secțiunea IV.

CONTENCIOSUL

Art. 64. — Contenciosul județului este incadrat cu un avocat public care execută toate lucrările ce ii revin și se ingrijește ca atribuțiunile ce sunt date in competința Contenciosului să fie duse la bun sfârșit.

Art. 65. — Avocatul public al județului, reprezintă prin delegație județul și comuenle in fața instanțelor judecătorești de orice grad, potrivit legii de organizarea corpului avocaților și a corpului avocaților publici, — apără interesele județului și ale comunelor in toate cazurile când i s'a dat incredințare din partea acestora sau in baza ordinului dat de Prefect ori subprefect.

Va da avize și opinii juridice in orice ches-

tiuni și probleme de natură juridică, la cererea serviciilor județului și ale comunelor.

Avocatul județului are in competința sa rezolvarea litigiilor dintre județ și diferite comune sau dintre diferite comune, precum și dintre aceștia și diferite asociații sau particulari, avizând asupra modalităților de stingere definitivă a litigiilor.

Execută contorlul și tutela administrativă asupra deciziunilor Consiliilor comunale sau a Comisiunilor interimare ale comunelor din județ.

Rezolvă problemele de expropriere pentru utilitate publică și cauzele de reformă agrară.

Art. 66. — Toate serviciile din Prefectură și toate primăriile comunale din județ, vor notifica contenciosului Prefecturei litigiile și secțiunile intentate de ele sau contra lor, prin transpunerea unui exemplar din acțiune.

Art. 67. — Avocatul județului nu poate angaja pentru reprezentare și apărare in fața instanțelor judecătorești cauze care ar fi in contra intereselor județului sau ale comunelor. Deasemenea nu poate angaja pentru reprezentare cauze care sunt in legătură și ar putea leza interesele județului sau ale comunelor.

Nu poate angaja, reprezenta, pleda și pune concluziuni in cauze de orice natură care ar fi in curs contra Statului sau instituțiunii de ale Statului

Secțiunea V.

CABINETUL MEDICAL

Art. 68. — Cabinetul medical este incadrat și condus de un medic consultant.

Medicul consultant este obligat de a face consultații gratuite, de a acorda tratament și asistență medicală tuturor funcționarilor județeni, personalului angajat și personalului de serviciu precum și membrilor familiilor acestora la domiciliul lo: și in orice timp.

Secțiunea VI.

DACTILOGRAFI

Art. 69. — Toate lucrările de dactilografie ale serviciilor Prefecturei Județului Cluj, se vor executa in biroul destinat dactilografilor, compus din 2 dactilografi principali și 5 dactilografi, recrutați in condițiunile Statutului Funcționarilor Publici, pe cale de concurs.

Secțiunea VII.

PERSONALUL EXTERIOR DELA PRETURI

Art. 70. — Fiecare Pretură din județ, va avea următorul personal numit și salarizat de Prefectura Județului.

1 dactilogaf,
1 vizitiu,
1 om de serviciu.

Atribuțiunile acestui personal vor fi stabilite de pretorul plășii respective sub a cărui ordine lucrează.

Capitolul IV.

DISPOZIȚIUNI APLICATE FUNCȚIONARILOR JUDEȚENI, PERSONALULUI TEHNIC ȘI PERSONALULUI DE SERVICIU

Art. 71. — Funcționarii județeni sunt de două categorii,

a) Funcționari administrativi,
b) Funcționari de specialitate,

Funcționarii administrativi sunt următorii:

1. Șefii de servicii,
2. Șefii de secții,
3. Șefii de birouri,
4. Subșefii de birouri,
5. Impiegații,
6. Registratorul,
7. Archivarii,
8. Dactilografii,
9. Contabilii,

Funcționarii de specialitate sunt:

1. Medicul consultant,
2. Inginerii,
3. Subinginerii,
4. Conductorii tehnici,
5. Arhitecții,
6. Conducătorii arhitecți,
7. Avocatul Județului,
8. Statisticienii.

Art. 72. — Numirea, chemarea in funcțiuni superioare, transformarea, pensionarea și disciplina funcționailor administrativi se face in conformitate cu dispozițiunile legii și regulamentului de aplicarea Statutului Funcțonarilor Publici, Legea Administrativă și Regulamentul de aplicare a acestei legi.

Art. 73. — Incadrarea funcționarilor județeni in funcțiunile prevăzute de schema anexată la prezentul regulament, se va face de Prefect pe cale de decizie, cu funcționarii cari exercită in prezent acele funcțiuni.

31 Ianuarie 1948 — Buletinul Oficial al Județului Cluj — Pag. 11

Personalul rămas neîncadrat în funcțiunile prevăzute de schemă va forma cadrul supranumerar al Prefecturei, care va continua să presteze serviciul la Prefectură, primind salarul corespunzător încadrării.

Art. 74. — Funcționarii Județeni de specialitate sunt supuși prevederilor legilor speciale a corpului din care fac parte și se recrutează în condițiunile Statutului Funcționarilor Publici.

Art. 75. — Prin personalul de serviciu se înțelege personalul îndeplinind funcțiunile cuprinse în tabelele respective din Statutul Funcționarilor Publici, având de executat îndatoririle de serviciu legate de funcțiunea ce îndeplinesc.

Art. 76. — Orarul de serviciu este cel stabilit prin decizia Prefectului potrivit normelor superioare în vigoare.

Capitolul V.

BULETINUL OFICIAL AL JUDEȚULUI CLUJ

Art. 77. — Buletinul Oficial al Județului Cluj este publicațiune oficială a administrației județului. Scopul și menirea lui este ca județul să aibă un organ oficial pentru publicarea regulamentelor, deciziunilor și a ordinelor date de șefu ladministrației, publicarea chestiunilor personale cu caracter oficial, a convocărilor, publicațiunilor, concursurilor, urmăririlor, anulărilor de acte, precum și a oicărei publicațiuni oficiale adresate mai multor organe administrative și care nu au un caracter confidențial.

Art. 70. — Redactarea și publicarea Buletinului Oficial al Județului este încredințată șefului secției administrației locale din compunerea serviciului administrativă, care execută toate lucrările în legătură cu redactarea Buletinului Oficial al Județului.

Art. 79. — Abonamentele și taxele de publicațiuni la Buletin se vor stabili pe cale de decizie, de către Comisiunea Interimară a Județului.

Capitolul VI.

DISPOZIȚIUNI FINALE

Art. 80. — Orice dispozițiuni contrare Regulamentului de față sunt și rămân abrogate.

Art. 81. — Regulamentul de față intră în vigoare după aprobarea lui din partea Ministerului Afacerilor Interne și după ce se va fi publicat în Buletinul Oficial al Județului Cluj.

Dat în Cluj, la 29 Noemvrie 1947.

Prefectul Județului Cluj,
Petre Bianu.

Șeful Serv. Adm.:
Mihai Dunca.

Inspector Administrativ:

Prezentul regulament a fost aprobat de M. A. J. cu ordinul Nr. 328/1948.

ANEXA 12. Regulamentele de organizarea și funcționarea serviciilor Primăriei Municipiului Cluj

În unele regiuni ale țării administrația a avut nevoie de un răgaz pentru a-și normaliza mersul serviciilor grav tulburat de starea de război (Moldova, Bucovina de Sud și Nordul Ardealului) sau pentru a se adapta la normele de administrație românească (Nordul Ardealului). Aceste probleme trebuiau însă rezolvate în cel mai scurt timp posibil, pentru că administrația avea de soluționat probleme vitale: executarea convenției de armistițiu, reconstrucția, aprovizionarea etc.

Regulamentul de organizarea și funcționarea Serviciilor Municipiului Cluj – 23 septembrie 1945

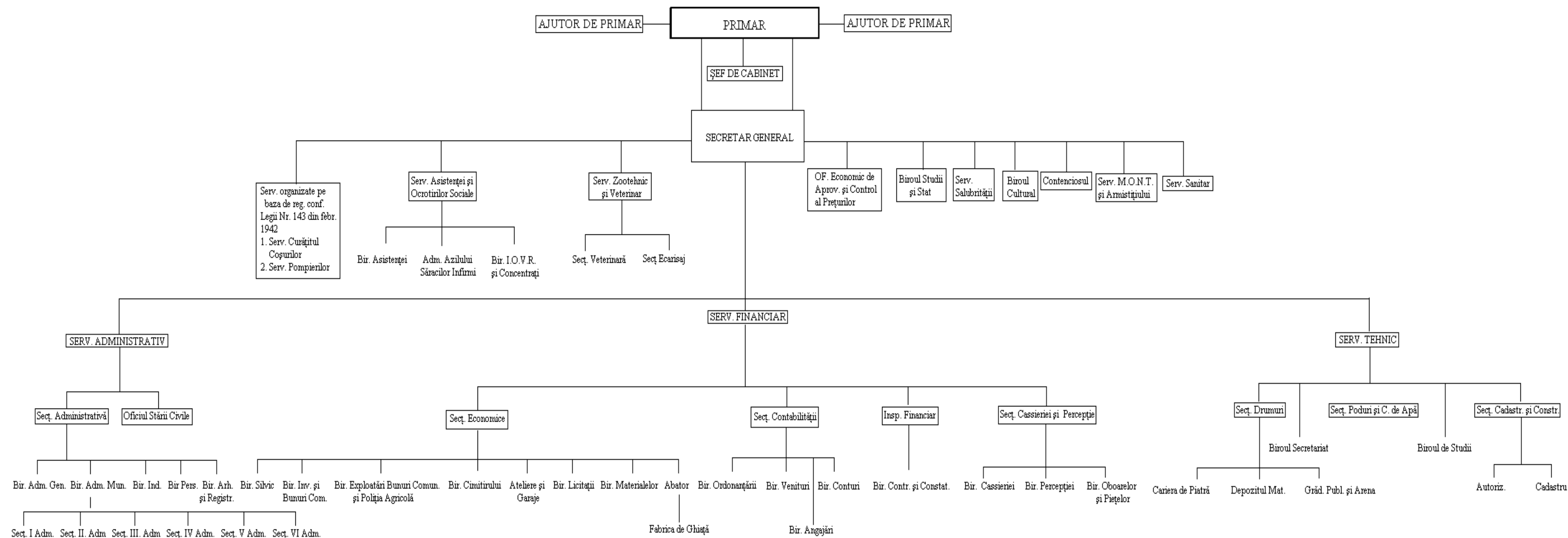
În conformitate cu art. 1 și 2 din Legea Administrativă, Secretariatul General al Primăriei Municipiului Cluj a înaintat Ministerului Afacerilor Interne **Regulamentul de organizarea și funcționarea Serviciilor Municipiului Cluj**, la 23 septembrie 1945. Acest Regulament a fost întocmit de primarul Municipiului Cluj, Gheorghe Chiciudean, având în vedere dispozițiile art. 120 și 122 din Legea Administrativă și Regulamentul ei de aplicare,[1889] precum și art. 194, conform cărora atribuțiile Consiliului comunal, până la alegerea lui, erau îndeplinite de primar, având în vedere totodată nevoile și posibilitățile financiare ale Municipiului.

În conformitate cu prezentul Regulament, Municipiul Cluj, ca autoritate comunală, exercită drepturile autonome municipale în întreg cuprinsul comunei (art. 1). Teritoriul orașului Cluj, având 2.146 hectare, reprezintă vatra orașului, oraș fără comune suburbane (art. 2).[1890]

Organizarea Serviciilor

Serviciile Primăriei sunt organizate în conformitate cu schema de organizare a Municipiului[1891] prezentată mai jos.

[1889] Prin care erau stabilite serviciile administrațiilor locale.
[1890] *Inspectoratul General Administrativ…*, Dos. 7 I/1945, f. 2–4.
[1891] *Ibidem,* Dos. 7 II/1945 , f. 104.

SCHEMA ORGANIZĂRII SERVICIILOR MUNICIPIULUI CLUJ
AJUTOR DE PRIMAR
PRIMAR
AJUTOR DE PRIMAR
ȘEF DE CABINET
SECRETAR GENERAL
Serv. organizate pe baza de reg. conf. Legii Nr. 143 din febr. 1942
1. Serv. Curățitul Coșurilor
2. Serv. Pompierilor
Serv. Asistenței și Ocrotirilor Sociale
Bir. Asistenței
Adm. Azilului Săracilor Infirmi
Bir. I.O.V.R. și Concentrați
Serv. Zootehnic și Veterinar
Secț. Veterinară
Secț Ecarisaj
OF. Economic de Aprov. și Control al Prețurilor
Biroul Studii și Stat
Serv. Salubrității
Biroul Cultural
Contenciosul
Serv. M.O.N.T. și Armistițiului
Serv. Sanitar
SERV. FINANCIAR
SERV. ADMINISTRATIV
SERV. TEHNIC
Secț. Administrativă
Oficiul Stării Civile
Bir. Adm. Gen.
Bir. Adm. Mun.
Bir. Ind.
Bir Pers.
Bir. Arh. și Registr.
Secț. I Adm.
Secț. II. Adm
Secț. III. Adm
Secț. IV Adm.
Secț. V Adm.
Secț. VI Adm.
Secț. Economice
Bir. Silvic
Bir. Inv. și Bunuri Com.
Bir. Exploatări Bunuri Comun. și Poliția Agricolă
Bir. Cimitirului
Ateliere și Garaje
Bir. Licitații
Bir. Materialelor
Abator
Fabrica de Ghiață
Secț. Contabilității
Bir. Ordonanțării
Bir. Venituri
Bir. Conturi
Bir. Angajări
Insp. Financiar
Bir. Contr. și Constat.
Secț. Cassieriei și Percepție
Bir. Cassieriei
Bir. Percepției
Bir. Oboarelor și Piețelor
Secț. Drumuri
Biroul Secretariat
Cariera de Piatră
Depozitul Mat.
Grăd. Publ. și Arena
Secț. Poduri și C. de Apă
Biroul de Studii
Secț. Cadastr. și Constr.
Autoriz.
Cadastru

SECRETARUL GENERAL

Municipiul are un secretar general, cu gradul de director. Atribuțiile acestuia, conform Regulamentului, sunt următoarele:

– exercită, în numele primarului, supravegherea Serviciilor Primăriei;
– dă directive, coordonează și armonizează activitatea tuturor serviciilor comunale;
– primește și repartizează serviciilor corespondența Primăriei;
– contrasemnează actele primarului și corespondența Primăriei cu autoritățile și particularii, iar ordonanțele cu privire la chestiunile sanitare, agricole, veterinare, circulație, de lucrări publice sau alte specialități urmau a fi semnate și de șeful serviciului respectiv;
– pregătește lucrările pentru consiliu și ia parte la ședințe;
– este membru de drept în toate comisiunile instituite de Primărie, afară de cele pentru care legile și regulamentele fixează limitativ numărul și calitatea membrilor;
– dă anual note calificative personalului Primăriei și anume: prima notă pentru șefii conducători de servicii, a doua și ultima notă pentru celălalt personal;
– ajută primarul la întocmirea listelor electorale, păstrează registrul și corespondența confidențială;
– îndeplinește orice alte însărcinări date lui prin diferite legi și regulamente sau de primar.

Secretarul General putea fi înlocuit, în caz de concediu sau alte „împiedecări temporare”, de unul din șefii de servicii desemnat de primar.[1892]

Cabinetul

Personalul: 1 șef de birou; 1 dactilografă.

Este demn de remarcat că în perioada studiată majoritatea dactilografelor de la toate serviciile și birourile Primăriei sunt de etnie maghiară.[1893]

Serviciile Primăriei Municipiului Cluj

- Serviciile organizate pe bază de regulamente conform Legii Nr. 143 din februarie 1942:
  - Serviciul Curățitul Coșurilor
  - Serviciul Pompierilor (vezi Organizarea serviciilor monopolizate)
- Serviciul Asistenței și Ocrotirilor Sociale
- Serviciul Zootehnic și Veterinar
- Oficiul Economic și Control al Prețurilor
- Biroul Studii și Statistică
- Serviciul Salubrității
- Biroul Cultural
- Contenciosul
- Serviciul MONT și Armistițiului
- Serviciul Sanitar

După arbitrajul de la Viena, autoritățile românești au lăsat la dispoziția orașului toate autovehiculele și stropitoarele necesare serviciului salubrității publice și pompierilor, deoarece acestea erau cumpărate pe banii contribuabililor, formând proprietatea municipiului. În schimb, șefii autorităților horthyste, luându-și catrafusele în ajunul eliberării, au golit nu numai tezaurul municipiului și al instituțiilor publice, ci au furat și ridicat toate instalațiile tehnice și mașinile cumpărate pe banii contribuabililor sub regimul românesc. Din cauza lipsei acestora, Serviciul de salubritate întâmpina serioase probleme. Serviciul Pompierilor,

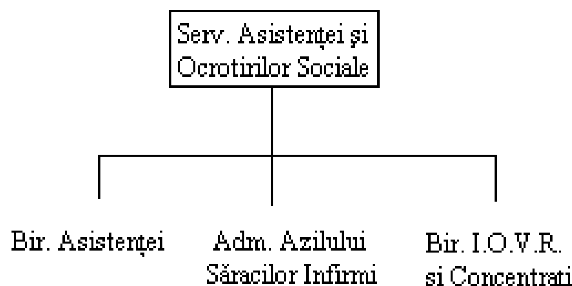
[1892] *Inspectoratul General Administrativ…*, Dos. 7 II/1945 , f. 2–5.

[1893] Kerekes Iuliana (născută în jud. Hunedoara) și Déak Elena (dactilografe la Serviciul Administrativ), Szabó Edita (român, născut în jud. Cluj, dactilograf la Oficiul Stării Civile), Szabó Paraschiva (dactilografă la Serviciul Economic) ș.a. (*Inspectoratul General Administrativ…*, Dos. 27/1946, f. 296–299).

fiind deposedat de asemenea de instalațiile tehnice și de mașinile necesare, suferea de aceleași neajunsuri, însă Primăria s-a îngrijit pentru remedierea problemelor pentru cazurile de urgență.[1894]

Serviciul Sanitar și de Ocrotire al Municipiului Cluj (str. Vlahuță nr. 1) a continuat să funcționeze imediat după eliberarea orașului, condus de medicul șef al municipiului, dr. Tiberiu Koncyvald.[1895]

➢ SERVICIUL ASISTENȚEI ȘI OCROTIRILOR SOCIALE

Atribuții:

– rezolvă problemele locale privitoare la asistența și ocrotirea socială;
– organizează, administrează, conduce și controlează prin organele sale instituțiile statului cu caracter social și de asistență socială;
– operații cu caracter de asistență socială, asistență publică și ajutorare de orice formă;
– întocmește programul de lucru, repartizează munca ce le revine societăților de binefacere, centralizând toată activitatea de asistență și ocrotire națională.

1. Biroul Asistenței și Ocrotirii Sociale

Atribuții:

- controlează și îndrumă din punct de vedere tehnic problemele de ocrotire socială în domeniul asistenței familiei, delicvenților, colectivității și asistenței infantile;
- se ocupă de dependentul social definitiv, cât și de cel ocazional;
- urmărește educarea igienică și socială a familiei, supraveghează și observă toate evenimentele care survin în viața asistaților, pe următoarele categorii de vârstă: prenatale, sugari, preșcolari și adulți;
- combaterea mortalității infantile.

Biroul este condus de un șef de secție.

Biroul Asistențelor Sociale

Atribuții:

- se ocupă de problemele referitoare la materialul uman care se găsește în stare de dependență pentru motive de ordin sanitar sau social-economic;
- concentrează toate datele legate de persoanele care sunt sau urmează să fie asistate;
- ține evidența nominală a șomerilor, invalizilor, văduvelor, orfanilor de război și a triaților;
- se ocupă de asistența elevilor și studenților săraci și a copiilor de vârstă școlară și preșcolară;
- caută să asigure ajutorarea familiilor sărace în timpul iernii cu lemne de foc, alimente sau mâncare de la bucătăriile populare.

Personalul: 1 șef de secție; 1 șef de birou; 1 subșef de birou; 1 impiegat; 6 agenți administrativi; 1 om de serviciu; asistente sociale; surori de ocrotire.

[1894] „Cum au jefuit autoritățile maghiare avuția municipiului”, în *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1174, 28 noiembrie 1944, p. 3.

[1895] „Serviciul sanitar al municipiului continuă să funcționeze”, în *Tribuna Ardealului*, Anul V, Nr. 1145, 20 octombrie 1944, p. 2.

În scopul realizării planului de muncă al biroului ocrotirii, Municipiul Cluj este împărțit în 6 circumscripții teritoriale medicale.

2. Administrația azilului și săracilor infirmi

Personalul azilului: 1 conducător în grad de șef de birou; 1 contabil în grad de impiegat; 1 intendent; 1 agent sanitar; 1 infirmieră; personalul auxiliar: 1 bucătăreasă, 1 preot.[1896]

a. Instituții de ocrotire socială

Oficiul de Ocrotire al Municipiului Cluj a funcționat din anul 1934 până în anul 1940, la cedarea Ardealului de Nord. În anul 1945, după instalarea autorităților românești, Ministerul Sănătății, încadrând personalul la Serviciul Sanitar al Municipiului, a încredințat pe dr. Emil Bota, medic igienist, cu reînființarea acestui oficiu. Astfel, conform Legii Administrative și Legii Sanitare din 1943, prin care municipiile au obligația de a întreține un oficiu de ocrotire, s-a reînființat acest oficiu de ocrotire în Municipiul Cluj, încadrat cu personal tehnic, surori de ocrotire și asistente sociale ale Ministerului Sănătății.

Primăria Municipiului Cluj întreținea în anul 1947 trei dispensare de puericultură și consultații prenatale (încadrate cu personalul Ministerului Sănătății), un ambulator Policlinic, secția stomatologică și Oto-Rino-Laringologică, subvenționând totodată tratamente preşcolarilor și școlarilor.[1897]

b. Instituții de Asistență: un azil de bătrâni.

3. Biroul IOVR (Invalizi Orfani Văduve de Război)

Atribuții:

- rezolvă toate lucrările în colaborare cu comitetele locale IOVR și de ajutorare prevăzute de legea IOVR și de legea și instrucțiunile pentru ajutorarea concentraților și mobilizaților.

Personalul: 1 șef de birou; 1 subșef de birou; 1 dactilografă.[1898]

➢ SERVICIUL ZOOTEHNIC ȘI VETERINAR

Serviciul Zootehnic și Veterinar este un serviciu de specialitate al Municipiului, funcționând în conformitate cu legea poliției veterinare, legea creşterii, îmbunătățirii și apărării sănătății animalelor, a regulamentului acestora și legea administrativă.

Personalul: 1 medic veterinar primar de stat (Ministerul Agriculturii și Domeniilor) ca șef conducător al serviciului; 1 șef de birou; 1 intendent şef; 5 agenți sanitari veterinari; 3 laboranți; 1 infirmier de animale; 2 oameni de serviciu; 4 hingheri.

1. Secția Veterinară

Personalul: 1 șef de birou; 5 agenți veterinari; 3 laboranți; 2 oameni de serviciu.

2. Secția de Ecarisaj

Funcționează sub supravegherea serviciului sanitar veterinar al Municipiului și cu concursul organelor polițienești.

Atribuții:

– are obligația de a ridica, la cererea autorităților sau a proprietarilor, cadavrele animalelor moarte sau ucise de pe întreg teritoriul orașului, precum și cărnurile și produsele animale confiscate în abator, hale, piețe etc. și a le transporta la locul destinat pentru distrugerea lor.
– execută uciderile animale ordonate de serviciul veterinar de stat al orașului ş.a.[1899]

[1896] Funcționarii azilului, inclusiv cel auxiliar, aveau obligația de a locui în azil, cu întreținere gratuită.
[1897] *Inspectoratul General Administrativ*…, Dos. 2/1947, f. 97.
[1898] *Ibidem*, Dos. 7II/1945, f. 72–81.
[1899] *Ibidem*, Dos. 7 II/1945, f. 81–85.

- **OFICIUL ECONOMIC DE APROVIZIONARE ȘI CONTROL**

Acest oficiu a fost înființat în conformitate cu dispozițiile art. 11 din Decretul Lege Nr. 1636 publicat în Mon. Of. Nr. 116 din 25 Mai 1945.

Modul de funcționare, compunerea și atribuțiile personalului sunt cele prevăzute în regulamentul special cu numărul 11558/1945 din 9 iunie 1945. Șeful Oficiului Economic de Aprovizionare al Municipiului în anii 1945–1946 a fost Alexandru Neuman.[1900]

Oficiul Economic va fi ținta mai multor atacuri, fiind acuzat de țărăniști că încurajează specula.[1901]

- **BIROUL DE STUDII ȘI STATISTICĂ**

Atribuții:

– adună, controlează și coordonează lucrările statistice privind instituțiile statului și ale Municipiului, în conformitate cu legile și regulamentele în vigoare;
– furnizează autorităților și particularilor, cu autorizația primarului și după normele stabilite de Institutul Central de Statistică, orice date statistice cu privire la Municipiu;
– dă concurs la culegerea și înaintarea datelor statistice cerute de autorități, în general execută toate lucrările de statistică generală și comunală ordonate de către organele municipale, precum și cele ordonate de Institutul Cenntral de Statistică sau de organele superioare de control și tutelă.

Personalul: 1 referent, 1 statiscian, 1 impiegat, 1 dactilografă.

- **SERVICIUL SALUBRITĂȚII**

Atribuții:

– menținerea curățeniei pe căile publice de comunicație din Municipiu;
– transportul gunoaielor menajere;
– curățirea piețelor și oboarelor;
– îndepărtarea ghieții și zăpezii în timpul iernii pentru asigurarea circulației normale în Municipiu ș.a.

Personalul: 1 șef de serviciu; 1 șef de birou; 3 controlori; 1 intendent șef magazioner; 1 om de serviciu.

- **BIROUL CULTURAL**

Atribuții:

– urmărește toate problemele și manifestările culturale de pe teritoriul Municipiului:
  - educația și instrucția școlară în măsura în care aceasta privește Municipiul;
  - viața religioasă;
  - manifestațiile artistice de educație fizică;
  - chestiunile privitoare la turism;
– ține la curent autoritatea municipală de orice mișcare culturală organizată de către oficialitate sau particulari;
– face propuneri pentru îndrumarea întregii acțiuni culturale ce se desfășoară pe teritoriul Municipiului, preconizând mijloacele cele mai potrivite pentru intensificarea unei propagande național-culturale bine organizate;
– urmărește și promovează toate manifestațiile care au drept scop dezvoltarea cunoștințelor artistice, cu scop educativ sau de agrement, precum: conferințe, concerte publice, reprezentate de teatru (operă,

[1900] *Inspectoratul General Administrativ*…, Dos. 51/1946, f. 175. Își va schimba numele din Neumann Alexandru în Nistor Alexandru Oscar în anul 1947 (*Buletinul Oficial al Municipiului Cluj*, Anul XXII, Nr. 8, august 1947, p. 7).
[1901] „Cine încurajează specula", în *Patria*, Organul PNȚ, Anul XXVII, Nr. 23, 16 martie 1946, p. 4.

dramă, operetă, concerte vocale sau instrumentale), reprezentații cinematografice, participarea la programul de radio, expoziții de artă, educație fizică ș.a.
– se interesează de aproape de problemele spirituale din Municipiu, îmbrățișând toate chestiunile ce privesc toate confesiunile și bisericile din localitate;
– face legătură între comitetele școlare subvenționate de Primărie al căror președinte de drept, conform legii comitetelor școlare, este primarul Municipiului;
– funcționează ca organ de control al Primăriei asupra Căminelor de ucenici și ucenice în ce privește viața spirituală și activitatea culturală a acestora;
– execută supravegherea și controlul asupra Bibliotecii comunale și Căminelor comunale de ucennici și ucenice, corespondența acestor instituții cu Primăria fiind făcută prin Biroul Cultural.

Personalul: 1 șef de birou; 1 impiegat; 1 dactilografă; 1 om de serviciu.

Pe lângă Biroul Cultural Municipal funcționează cancelaria Oficiului Local de Turism.

➢ CONTENCIOSUL

Contenciosul este un serviciu de specialitate al Municipiului.

Atribuții:
– studierea tuturor chestiunilor de drept public și privat care se ivesc în administrația Municipiului;
– apărarea și susținerea intereselor Municipiului în justiție.

Personalul: 4 avocați; 1 șef de birou titrat secretar al serviciului; 1 impiegat registrator-arhivar; 1 dactilografă; 1 om de serviciu.

Contenciosul este condus de către un avocat șef de contencios, numit de Primăria Municipiului dintre avocații cu cel mai înalt grad. În caz că sunt mai mulți în același grad, are prioritate cel cu studii mai înalte.

Avocații Municipiului au calitatea de funcționari publici de specialitate, fiind încadrați în conformitate cu dispozițiile art. 208 alin. 2 din Codul Funcționarilor Publici.

➢ BIROUL MONT

Biroul MONT funcționează în baza dispozițiilor art. 15 din Legea Administrativă și art. 120 și 124 din regulamentul ei de aplicare, lucrând sub directa conducere a primarului.

Atribuții:
– execută toate lucrările prevăzute de legea pentru organizarea națiunii și a teritoriului, lucrările privitoare la apărarea națională pe timp de pace și război și lucrările în legătură cu aplicarea convenției de armistițiu;
– aplică dispozițiile cu privire la conservarea mormintelor și operelor comemorative de război.

Personalul: 1 șef de birou; 2 subșefi de birou; 2 impiegați; 1 dactilografă.

➢ SERVICIUL SANITAR

După eliberarea Clujului, funcția de medic șef al orașului și a fost ocupată de dr. Tiberiu Konczwáld, tot el ocupând și funcția de secretar general al Colegiului medical. Născut la 26 mai 1897 la Hajdunanás (Ungaria), a venit în Cluj în toamna anului 1940, în calitate de medic al Poliției. Potrivit mărturiei doctorului Liviu Telia[1902] (fost elev și colaborator al prof. I. Hațieganu, membru al Comitetului Executiv al Uniunii

[1902] Dr. Liviu Telia a jucat un rol important, alături de dr. Iuliu Hațieganu, în cadrul Societății Medicale de Educație Fizică și Sport, Secția Cluj, societate înființată în anul 1930 și organizată în Clinica Medicală I (Demostene Sofron, „Istoricul medicinei sportive la Cluj", în *Clujul medical*, http://www.clujulmedical.umfcluj.ro/2-2010/21%20-%20sofron%20-%20istoricul%20350-353.pdf, p. 352, accesat la 21.07.2010). În 1933 va fi asistent la Clinica Medicăla din Cluj, iar în

Democratice Române), dată la Cluj, la 17 iunie 1945, pentru atitudinea leală față de ideea de stat român, după eliberarea Clujului, dr. Tiberiu Konczwáld a trebuit să îndure dușmănia colegilor maghiari, care pe vremea aceea nu vroiau să știe de faptul că Ardealul de Nord aparține României și va intra vreodată sub administrație românească. Firma Colegiului medical, redactată în 2 limbi, însă începând cu „România", a trebuit să fie retrasă în urma intervenției hotărâte a d-lui prof. Hajnal și a medicilor de la Clinică, care nu acceptau suspendarea Dictatului de la Viena. Între anii 1940–1942, când românii erau desconsiderați de autoritățile maghiare, dr-ul Konczwáld a fost dintre puținii maghiari care au avut o atitudine corectă și omenească față de români, iar ca medic a stat totdeauna la înălțimea concepțiilor de etică medicală, atunci când ceilalți medici oficiali îi desconsiderau pe medicii români, certificatele medicale eliberate de medicii români nefiind luate în considerare. „*Ținuta demnă și corectă față de români a păstrat-o dr-ul Konczwáld tot timpul, în prigoana care s-a dezlănțuit în contra noastră, a românilor, după 23 august 1940, așa-zicând singurul sprijin l-am avut în dr-ul Konczwáld, care atunci când eram adunați și deținuți în închisoarea poliției din Cluj a eliberat pe cei bolnavi sau i-a internat în Clinică.*"[1903] Aceeași atitudine ar fi avut-o, conform aceleiași mărturii, și față de evreii clujeni.

După deportare, în Cluj au rămas aproximativ 250 de evrei. În celelalte orașe numărul lor a rămas disparent, de exemplu la Satu Mare, după deportare au fost numai 3 evrei. Faptu1 că la Cluj au putut să rămână evrei în diferitele Clinici universitare, în Sanatoriul „Mátyás Lengyel", în Spitalul evreiesc și în Azilul de bătrâni, se poate datora în bună parte dr-ului Konczváld, care „și în urgia cea mai sălbatică a autorităților unguręști a putut să se mențină la nivelul unui medic uman și corect și cât i-a stat în putință a salvat mulți evrei bolnavi de la deportare", contribuind însă, fără știrea sa, conform propriei declarații, la deportarea medicilor evrei care funcționau la Serviciul sanitar al Apărării Pasive,[1904] serviciu aflat sub conducerea sa. În urma plângerilor medicilor evrei care au supraviețuit, convinși fiind de faptul că acesta a participat cu bună știință la deportarea lor și în conformitate cu Decretul-Lege 312 din 24 aprilie 1945 pentru urmărirea și sancționarea celor vinovați de dezastrul țării, Konczváld a fost arestat în 1945. După aproape un an de zile de arest (august 1945 – iulie 1946), acuzatorul public al Tribunalului Poporului din Cluj, dr. Andrei Paul, dispune încetarea urmăririi penale, deoarece acuzațiile nu au fost confirmate. A decedat la 25 decembrie 1948 la Miercurea Ciuc.[1905]

Situația sanitară a județului și municipiului Cluj în anul 1946 era mai bună decât media pe țară. Referindu-ne la mortalitatea infantilă din județul Cluj, aceasta era inferioară mediei mortalității infantile din România pe intervalul de timp 1921–1937. În ceea ce privește indicele vital, acesta este cu ceva mai ridicat decât cel pe întreaga țară în anii 1936–1937.

Bolile infecțioase frecvente în intervalul 1944–1948 în Municipiul Cluj au fost: tifos exantematic, febră tifoidă, scarlatină, difterie, pojar, erisipel, antrax, meningită, tuse convulsivă, febră recurentă.[1906]

---

anul 1942 va fi ales membru corespondent al Academiei de Științe din România („Lista membrilor Academiei de Științe din România în anul 1943", http://www.aos.ro/site_mod/ASR.pdf, p. 10, accesat la 23.08.2018).

Va fi acuzat mai târziu de colportarea știrilor anglo-americane, împreună cu dr. Petre Rebreanu, dr. Liviu Pop ș.a. (Codruța Maria Știrban, Marcel Știrban, „1948. Momente pregătitoare. Episcopi sub urmărire", în *Provincia*, Revistă lunară de cultură politică, Anul II, Nr. 8–9, august–septembrie 2001, p. 3).

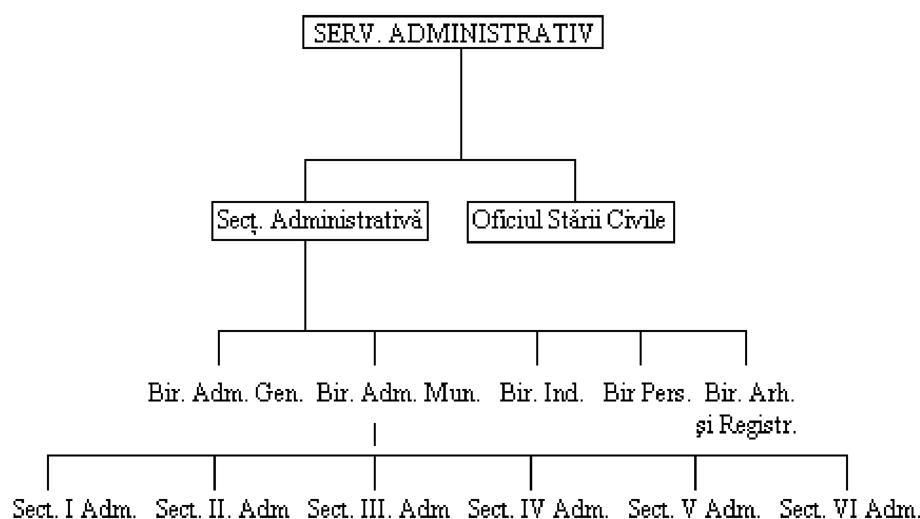
[1903] *Minorități etnoculturale... Evreii...,* p. 124.

[1904] În 12 iunie 1945 va declara, în legătură cu deportarea medicilor evrei, următoarele: Comandantul Apărării Pasive a orașului Cluj, dr. Popp Géza, i-a dat dispoziții să convoace pe toți medicii evrei repartizați la serviciul Apărării Pasive, fără excepție, împreună cu familiile lor, la oficiul Poliției Cluj, pentru a li se transmite ceva măsuri de întreprins în legătură cu Apărarea Pasivă. Dr. Géza l-a asigurat pe Konczwáld că aceștia vor primi gradul de ofițer după ce vor fi transportați în Germania și li se va asigura o existență onorabilă. În locul acestora aveau să fie aduși 100 medici creștini. Sub acest pretext acești medici evrei, împreună cu familiile lor, au fost deportați, iar medicii creștini promiși n-au mai sosit, motiv pentru care serviciul Apărării Pasive nu a putut funcționa până la eliberarea Clujului (*Ibidem,* l.cit.).

[1905] *Ibidem*, p. 127.

[1906] *Inspectoratul General Administrativ*…, Dos. 2II/1946, f. 95–97.

SERVICIUL ADMINISTRATIV

Atribuţii:

- lucrările privitoare la executarea legilor şi regulamentelor de administraţie publică, în ceea ce priveşte administraţia generală a Municipiului;
- corespondenţa şi reclamaţiile privitoare la administraţia generală, ordinea publică şi chestiunile poliţieneşti;
- lucrările relative la orice alegeri;
- lucrările referitoare la aplicarea legilor pentru portul armelor, protecţia vânatului, protecţia monumentelor naturii şi căilor de comunicaţii;
- corespondenţa şi reclamaţiile privind administraţia locală a Municipiului, precum şi cererile şi reclamaţiile de acest ordin ale particularilor;
- lucrările de stare civilă, ţinerea şi păstrarea actelor de stare civilă, naşteri, căsătorii şi decese în condiţiile prevăzute de Codul Civil, legea şi regulamentul special, precum şi eliberarea extraselor de pe actele de stare civilă şi datele referitoare la lucrările de stare civilă în general;
- lucrările privind întregul personal al Municipiului în funcţii sistematizate (cele referitoare la numirea, înaintarea, mişcarea, concediile, pensionarea şi disciplina întregului personal al administraţiei municipale), în conformitate cu Codul Funcţionarilor Publici (CFP) şi legile speciale referitoare;
- întocmirea regulamentelor şi ordonanţelor comunale privind serviciul;
- eliberarea certificatelor comunale de notorietate publică, autorizaţiunilor, precum şi controlul autorizaţiunilor eliberate;
- primirea petiţiilor şi reclamaţiilor, primirea şi înregistrarea corespondenţei oficiale şi particulare privind administraţia Municipiului, informaţiile asupra acesteia, expedierea corespondenţei şi păstrarea în arhivele Municipiului a tuturor actelor privind administraţia Municipiului.[1907]
- Serviciul Administrativ are în componenţa sa două secţii: Secţia Administrativă şi Secţia Stării Civile, cu birourile corespunzătoare.

1. Secţia Administrativă

- *Biroul Administraţiei Generale,*
- *Biroul Administraţiei Municipale, cu sectoarele administrative 1–6,*
- *Biroul Personalului,*[1908]

[1907] Pentru atribuţiile conducătorului serviciului vezi filele 7–8.
[1908] Postul de impiegat va fi ocupat de Simion Ludmila, născută în Odessa (Rusia), absolventă a Facultăţii de Litere şi Filosofie din Cluj (*Inspectoratul General Administrativ*…, Dos. 27/1946, f. 323).

- *Biroul Arhivei și Registraturei,*
- *Biroul Industrial.*

Conducătorul secției este un șef de secție care are următoarele atribuții speciale:

– conduce registrele de cetățenie ale Municipiului, registrul special de opțiuni și pierderea naționalității române și rezolvă toate actele intrate cu privire la dobândirea și pierderea naționalității române, întocmind certificatele de naționalitate și opțiuni;
– rezolvă cauzele privind persoanele juridice și corporațiunile, din punct de vedere administrativ;
– întocmește, în colaborare cu șeful serviciului, proiectele de memorii și rapoartele aparținând birourilor în subordine în legătură cu autoritățile tutelare și de control, precum și rapoartele de activitate lunară și anuală ale serviciului.

Biroul Administrației Generale

Atribuții:

- corespondența cu autoritățile și instituțiile publice în toate chestiunile privind executarea legilor și regulamentelor de administrație publică;
- reclamațiile privitoare la administrația generală, ordinea publică și chestiunile polițienești.

Personalul biroului: 1 șef de birou; 1 subșef de birou; dactilografă (Kerekes Iuliana).

Biroul Administrației Municipale

Atribuții:

- corespondența cu Ministerul Afacerilor Interne și cu toate autoritățile privind chestiunile de administrație comunală;
- cererile și reclamațiile particulare de acest ordin;
- eliberarea certificatelor comunale de notorietate publică, autorizațiilor și constatărilor în acest scop, prin sectoarele respective;
- aplicarea taxelor după certificate, stabilirea locurilor de staționare pentru trăsuri și autotaxiuri, precum și reglementarea circulației acestor vehicole;
- întocmirea proiectelor de regulamente și a ordonanțelor comunale;
- chestiunile privitoare la membrii comunei și conducerea registrelor asupra membrilor comunali, cu toate modificările sau adăugirile;
- cauzele industriale și cele privind meseriile necalificate care nu intră în prevederile legii meseriilor și pregătirii profesionale.

Personalul biroului: 1 șef de birou; 1 subșef de birou; 1 impiegat (Benedek Magdalena); 1 dactilografă.

Biroul Administrației Municipale este ajutat în executarea atribuțiilor sale pe lângă personalul propriu și de sectoarele administrative ale Municipiului, în număr de șase, care sunt încadrate cu câte: 1 șef de birou; 1 impiegat; 1 agent administrativ; 1 om de serviciu.

Biroul Personalului

Atribuții:

- întocmirea și conducerea registrului alfabetic, matricol pentru funcționarii bugetari din posturi sistematizate, precum și registrul alfabetic pentru personalul de serviciu bugetar;
- formarea memoriilor personale, completarea și păstrarea lor în condițiile prevăzute de CFP;
- lucrările referitoare la examenul de capacitate, la examenul de concurs, la examenele de pregătire profesională, ale comisiei pentru propuneri de numiri, înaintări și transferări, lucrările privind procedura disciplinară a funcționarilor, precum și cele referitoare la pensionări;
- cauzele privitoare la indemnizațiile, ajutoarela și gratificațiile funcționarilor concentrați sau mobilizați și întocmirea certificatelor în legătură cu acestea;
- întocmirea statelor de plată pentru personalul serviciului;
- întocmirea și conducerea fișelor personale de serviciu a întregului personal;

- eliberarea certificatelor de serviciu și de purtare, precum și a carnetelor c.f.r. pe seama întregului personal din administrație;
- orice lucrări privind cauzele personale.

Personalul biroului: 1 șef de birou; 2 subșefi de birou; 3 impiegați; 2 dactilografe; 1 administrator de imobile; 2 portari; 1 telefonist șef; 1 telefonist; 31 oameni de serviciu.

Biroul Industrial

Atribuții:

- reglementarea și controlul circulației pe străzi, autorizații pentru autotaxiuri de piață, autobuze, trăsuri conform regulamentelor comunale speciale în vigoare;
- măsuri pentru prevenirea incendiilor, controlul aplicării măsurilor de prevenire la fabricile, industriile și atelierele care prelucrează materiale inflamabile;
- controlul și clasificarea hotelurilor, restaurantelor, pensiunilor, fixarea tarifelor și a prețurilor în localurile publice;
- controlul alimentelor și băuturilor, calitatea și greutatea mărfurilor care se vând cu greutatea sau măsura;
- reglementarea și controlul industriilor insalubre;
- eliberarea autorizațiilor pentru înființarea stabilimentelor industriale, precum și a altor ocupații legate de capacitate;
- rezolvă orice chestiuni în legătură cu comerțul și industria date în competența Primăriei.

Personalul biroului: 1 șef de birou; 1 impiegat; 1 dactilografă.

Biroul registraturei și arhivei

Atribuțiile registraturii:

- primirea și înregistrarea întregii corespondețe oficiale, precum și a tuturor cererilor introduse la Primărie și expedierea corespondenței;
- păstrarea și ținerea la zi a următoarelor registre: registrul de intrare-ieșire, registrul index alfabetic, registrul numeric pe autorități și condicile de expediție;
- eliberarea dovezilor de primirea cererilor și darea de informații în legătură cu acestea.

Atribuțiile arhivei:

- păstrează actele, documentele Primăriei, procesele verbale ale ședințelor organelor deliberative.

Personalul registraturii și arhivei: 1 arhivar șef; 1 registrator șef; 1 arhivar; 1 registrator; 4 impiegați; 2 cusătoare de dosare; 2 curieri.

2. Secția Stării Civile

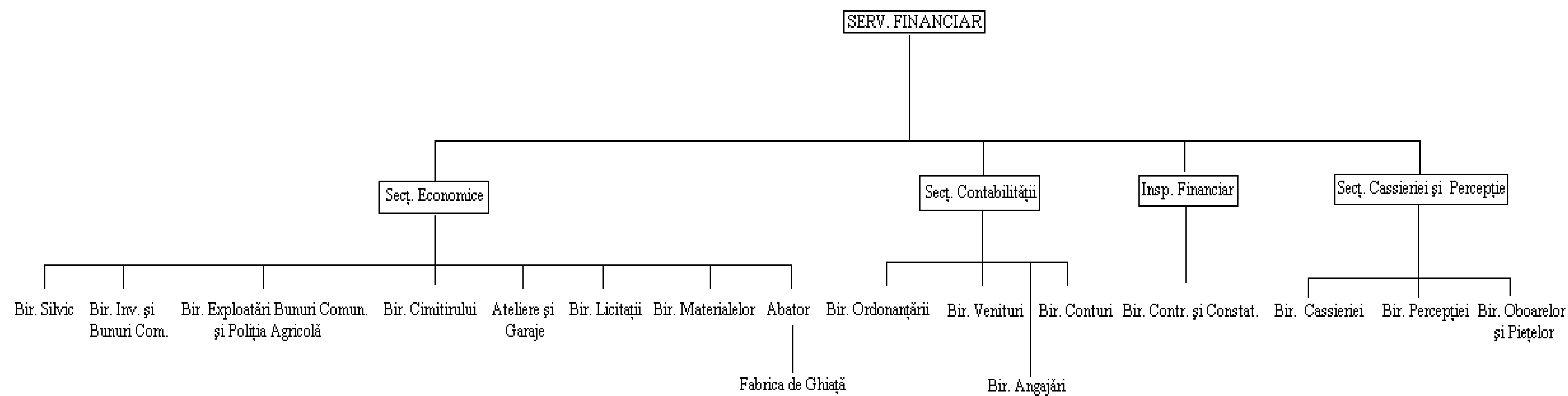
Atribuții: execută atribuțiile derivate din legea și regulamentul legii privitoare la actele legii stării civile, precum și a altor chestiuni prevăzute de legi speciale.

Personalul oficiului: 1 șef de secție, 1 șef de birou, 2 subșefi de birou, 5 impiegați, 2 dactilografe, 1 arhivar.

SERVICIUL FINANCIAR

Atribuții:

– strângerea datelor și materialelor necesare întocmirii bugetului comunal și a bilanțului;
– întocmirea deciziilor privitoare la stabilirea debitelor, întocmirea matricolelor, rolurilor și registrelor privitoare la debitul general al comunei și ținerea lor la zi;
– recensământul impozitelor și taxelor comunale, propuneri pentru noi impozite și taxe;
– verificarea debitelor, calcularea cotelor și redevențelor ce urmează a fi vărsate din bugetele întreprinderilor comunale;

SERV. FINANCIAR
Secț. Economice
Secț. Contabilității
Insp. Financiar
Secț. Cassieriei și Percepție
Bir. Silvic
Bir. Inv. și Bunuri Com.
Bir. Exploatări Bunuri Comun. și Poliția Agricolă
Bir. Cimitirului
Ateliere și Garaje
Bir. Licitații
Bir. Materialelor
Abator
Fabrica de Ghiață
Bir. Ordonanțării
Bir. Venituri
Bir. Conturi
Bir. Angajări
Bir. Contr. și Constat.
Bir. Cassieriei
Bir. Percepției
Bir. Oboarelor și Piețelor

– cercetarea reclamațiilor privitoare la judecarea apelurilor contra impunerilor;
– perceperea și urmărirea veniturilor conform codului de procedură fiscală;
– contractarea de împrumuturi, înființări de taxe, cotizații și atribuții speciale;
– constatarea tuturor veniturilor (impozite, taxe, contribuții, cotizații, prestații) în conformitate cu legile în vigoare;
– modificarea, rectificarea bugetului, deschiderile de credite suplimentare și extraordinare;
– verificarea statelor de plată întocmite de servicii pentru tot personalul comunei, pe lângă ținerea evidenței pentru diverse rețineri și pensii viagere;
– ținerea la zi a registrelor de angajamente și evidența fondurilor, precum și cele de înregistrare și conservare a garanțiilor de orice fel;
– întocmirea conturilor de gestiune și înaintarea la timp spre aprobare Înaltei Curți de Conturi;
– asigurarea averii mobile și imobile a comunei;
– controlul și verificarea operațiunilor de încasări și plăți și de înregistrare a operațiunilor de încasări ale contabilității, verificarea inventarului general, urmărirea justificării avansurilor date pentru lucrările executate în regie sau antrepriză, verificarea și controlul gestiunei percepțiilor și agenților împlinitori și aplicarea la timp a tuturor gradelor de urmărire, supravegherea activității agenților încasatori la oboare, piețe etc.;
– întocmirea, păstrarea și ținerea la zi a inventarului averii mobile și imobile a comunei, înregistrarea, conservarea în depozite și distribuirea materialelor de consumație necesare serviciilor comunale, aprovizionarea și recepționarea materialelor, întocmirea conturilor anuale de gestiuni de materiale, ținerea licitațiilor publice, pentru furnituri, arendări, închirieri, confecționarea, păstrarea, numerotarea și ștampilarea imprimatelor de valoare ca: chitanțiere, bilete, tichete etc. ținând registrele de contabilitate pentru primirea și repartizarea lor;
– îngrijirea, păstrarea și administrarea averii mobile și imobile, precum și a materialelor;
– administrarea, exploatarea și supravegherea bunurilor comunei: domenii, păduri, parcuri, grădini, izlazuri, pepiniere, piețe, hale, câmpuri de sport, cimitire etc.; păstrarea dosarelor privitoare la fiecare dintre aceste proprietăți;
– ținerea registrelor de închirieri, arendări, schimburi, concesiuni și vânzări;
– fixarea și comunicarea tuturor datelor necesare încheierii contractelor;
– îngrijește de intendența și întreținerea localurilor, serviciilor comunale și instalațiilor acestora cu concursul serviciului tehnic, precum și orice lucrări în legătură cu situația economico-financiară a Municipiului;
– întocmește regulamente cu caracter economic financiar;
– repartizează corespondența serviciului pe secții și birouri;
– supraveghează și dă directive în materie de executarea bugetului, constatarea, perceperea și urmărirea veniturilor, angajarea, lichidarea și ordonanțarea cheltuielilor;
– controlează caseria, inventarul, ținerea licitațiilor și administrarea materialelor și valorilor;
– contrasemnează toate actele cu caracter financiar;
– evidențiază activitatea întregului personal din serviciul financiar dând nota calificativă primă.[1909]

Serviciul Financiar are următoarele secții:
1. *Secția Economică,*
2. *Secția Contabilității,*
3. *Inspectorul Financiar,*
4. *Secția Casieriei și Percepției.*

a) Birourile Secției Economice:
1. Biroul Silvic,[1910]

[1909] *Inspectoratul General Administrativ…*, Dos. 7 II/1945, f. 24–51.
[1910] Șeful Ocolului Silvic Municipal în perioada studiată a fost Ioan Casianu (*Ibidem*, Dos. 51/1946, f. 175).

2. Biroul Inventarelor și Bunurilor Comunale,
3. Biroul Exploatării de Bunuri Comunale,
4. Ateliere și Garaje,
5. Biroul de licitații,
6. Biroul materialelor,
7. Abatorul,[1911]
8. Fabrica de gheață (șef de birou – Simion Ludmilla),[1912]
9. Biroul pentru întreținerea cimitirelor.

Șeful Secției Economice în anul 1945 a fost Gheorghe Ghișe.[1913]

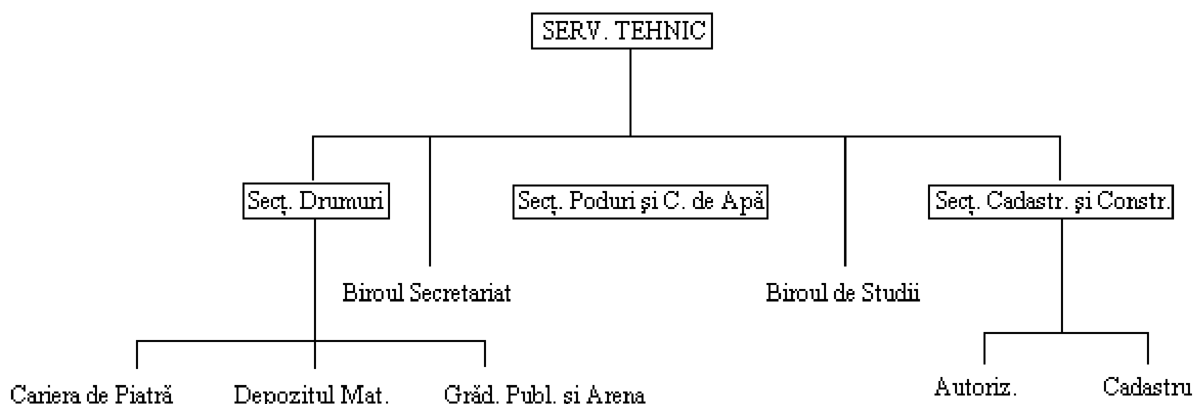
b) Birourile Secției Contabilității:
   1. Biroul angajării,
   2. Biroul ordonanțării,
   3. Biroul venituri,
   4. Biroul conturi,

c) Birourile Inspectorului Financiar:
   1. Biroul de control și constatare.

d) Birourile Secției Casieriei și Percepției:
   1. Biroul Casieriei,
   2. Biroul Percepției,
   3. Biroul Piețelor[1914] și Oboarelor[1915]

Un alt Birou care va apărea mai târziu în cadrul Serviciului Financiar va fi Biroul Poliției Agricole.[1916]

SERVICIUL TEHNIC

[1911] *Ibidem*, Dos. 6/1945, f. 121–132. În 1947 funcția de director al abatorului comunal a fost ocupată de dr. Lazăr Ureche (*Ibidem*, Dos. 1/1948, f. 28).
[1912] *Ibidem*, Dos. 27/1945–1946, f. 298.
[1913] *Ibidem*, Dos. 51/1946, f. 175.
[1914] *Ibidem*, Dos. 7 II/1945, f. 24–51.
[1915] La finalul Regulamentului pentru serviciul de întreținere a oboarelor și piețelor, din 20 iulie 1945, găsim următoarele dispoziții:
- vânzătorii din piețele Municipiului Cluj puteau vinde în zilele de târguri dimineața până la ora 14, în zilele de marți, vineri și sâmbătă până la ora 13, iar duminica și în zilele de sărbătoare până la ora 10;
- vânzătorii care doreau să vândă marfa după-masa trebuiau să achite o taxă ambulantă lunară de 5.000 lei;
- în zilele de sărbători ale Crăciunului, Paștelui, Rusalelor sau de Ziua Eroilor vânzarea în piețele Municipiului era strict oprită (*Ibidem*, Dos. 6/1945, f. 37).

La 30 august a fost întocmit Regulamentul pentru organizarea și funcționarea târgurilor, oboarelor și piețelor de desfacere (*Ibidem*, Dos. 6/1945, f. 146–157)
[1916] *Ibidem*, Dos. 27/1946, f. 321.

Atribuții:

- alcătuirea proiectelor și executarea construcțiilor comunale, inclusiv adăposturi pentru apărarea pasivă, lucrările de întreținere a imobilelor comunei, controlul executării la fața locului, întocmirea și verificarea situațiilor provizorii și definitive, precum și recepționarea lucrărilor cu comisia respectivă;
- întocmirea planului de situație, sistematizare și aliniere, studierea deschiderii de străzi noi, piețe, școli etc., modificarea alinierilor și a planurilor de parcelări, nomenclatura străzilor și numerotarea imobilelor, însemnarea în planuri a parcelărilor intervenite sau străzilor deschise și ținerea la curent a noilor construcții publice și particulare, măsurători, întocmirea de certificate în legătură cu serviciul și copii de planuri în legătură cu planul orașului, fixarea alinierilor pe teren cu ocazia amplasării construcțiilor noi, întocmirea planurilor de parcelare a cimitirelor și fixarea pe teren a câmpurilor de sport, ștranduri, parcuri, grădini publice, plantații, păduri, izlazuri și măsurători, în legătură cu taxările, amenajările de râuri și lacuri în genere, orice lucrări în legătură cu sistematizarea și planul orașului;
- darea avizelor și întocmirea autorizațiilor de construcții, calcularea taxelor respective, verificarea și controlarea respectării acestui regulament cu ocazia construcțiilor, întocmirea formelor de dare în judecată a contravenienților, decorații și pavoazări pentru sărbători naționale și recepții etc., constatarea și întocmirea cazierelor pentru dărâmarea imobilelor insalubre, executarea acestor caziere, verificarea sălilor de spectacole împreună cu comisia teatrală, controlul serviciului de hornărit[1917], întocmirea de planuri tip de construcții pentru locuințe ieftine periferice și stabilirea de stiluri pentru diferite cartiere, întocmirea autorizațiilor de lucrări în cimitire, îndeplinirea formalităților pentru împrejmuirea locurilor virane;
- construirea, întreținerea, modernizarea și repararea drumurilor, pavajelor, digurilor, podurilor, și a podețelor din oraș, precum și amenajarea terenurilor fugitive și regiunilor inundabile, exploatarea carierelor de piatră, nisip și pietriș, precum și fabricilor de dale și borduri.

Serviciul Tehnic al Municipiului a fost condus de Virgil Salvan, menținut în funcție în intervalul 1944–ianuarie 1946, când serviciul va fi condus de Leheneanu Emil (inginer constructor cu practică urbanistică, absolvent al Politehnicii din Praga, Facultatea de Construcții),[1918] primit în funcția de inginer inspector general la 21 decembrie 1945. [1919]

Serviciul Tehnic are următoarele secții:

1. *Secția de Drumuri;*
2. *Secția Poduri și Canal de apă;*
3. *Secția Cadastru și Construcții.*

1. *Secția de Drumuri*

Atribuții: construirea și înteținerea drumurilor, trotuarelor și aleelor.

Personalul secției: 1 inginer; 1 subinginer; 1 șef de birou; 2 picheri; 1 magazioner; 1 meseriaș; 15 cantonieri; 1 inginer horticultor; 1 horticultor; 1 ajutor de horticultor; 1 supraveghetor.

2. *Secția Poduri și Canal de apă*

Atribuții:

- se îngrijește de podurile, pasarelele și cursurile de apă din cuprinsul Municipiului;
- rezolvă actele și corespondența secției în baza dispozițiilor primite de la șeful serviciului.

Personalul secției: 1 inginer; 1 subinginer; 1 meseriaș principal.

1917 Un nou Serviciu de hornărit a intrat în funcțiune la 1 octombrie 1945. Șeful serviciului a fost Szikszay Albert (*Inspectoratul General Administrativ*…, Dos. 3/1948, f. 260).

1918 Membru în Corpul Tehnic al României, cadru ordinar și membru al Colegiului Inginerilor, cu vechime de la 1 aprilie 1942, când a fost avansat la gradul de inginer șef cl. I. Va veni la conducerea Serviciului tehnic prin transfer de la Serviciul Apelor Cluj (*Inspectoratul General Administrativ*…, Dos. 27/1945–1946, f. 92).

1919 *Ibidem,* Dos. 27/1945–1946, f. 91.

3. *Secția Cadastru și Construcții*

Atribuții:

- lucrări de triangulație și poligonație;
- lucrări de aliniament și nivelment;
- lucrări de ridicări și planuri topografice de ansamblu și de detaliu;
- lucrări de măsurare de terenuri și introducerea lor în hărțile cadastrale;
- ținerea în evidență a parcelelor și identificarea lor la cartea funduară;
- evaluări de terenuri și de loturi;
- ținerea în evidență a numerelor de case;
- ținerea la zi a tuturor registrelor și a hărților cadastrale.

Atribuțiile secției în ce privește construcțiile:

- poliție edilitară pentru controlul și îndeplinirea prescripțiilor regulamentelor de construcție, de parcelare, de nivelment, de aliniere etc.;
- eliberarea autorizațiilor de construcție, permiselor de folosință, a certificatelor de numere conscripționale;
- controlul zidirilor particulare în decursul edificărilor;
- cercetări cu privire la reclamațiile de abateri de la regulamentele amintite mai sus;
- întreținerea edificiilor comunale;
- construcții noi de edificii municipale și de alte obiecte de artă noi.

Personalul secției: 1 arhitect; 1 conductor arhitect; 2 topometri.

1. Biroul Secretariatului

Atribuții:

- întocmirea listelor de plată a funcționarilor bugetari și a listelor de plată a muncitorilor;
- redactarea contractelor de muncă;
- ținerea evidenței concediilor individuale ale muncitorilor;
- eliberarea comenzilor și contabilizarea facturilor verificate de șefii de secții;
- facturarea spre încasare a tuturor lucrărilor executate și a materialelor furnizate;
- redactarea foilor de comandă de către firme, antrepriză sau furnizori și foile de extrădare a materialului către magazia de materiale;
- conduce registrul de conturi ale firmelor de antrepriză și de furnizare a materialului;
- conduce registrul de conturi al șantierelor;
- redactează procesele verbale de recepționare și poartă registrul lor de evidență;
- face expediția și corespondența serviciului;
- ține registrul de intrare-ieșire al actelor și arhivei serviciului tehnic.

Personalul: 1 șef de birou; 1 subșef de birou; 2 impiegați; 1 dactilografă.

2. Biroul de Studii

Atribuții:

- studierea și proiectarea tuturor problemelor legate de întocmirea noului plan de sistematizare, de dezvoltare și de înfrumusețare a orașului, problemele legate de delimitarea vetrei orașului Cluj, problema locuințelor, a zonelor și a claselor de construcții (suprafața construită, înălțimea clădirilor, așezarea acestora pe suprafața parcelelor – alinierea străzilor și a fațadelor, alinierea clădirilor dosnice, dimensiunile parcelelor, densitatea locurilor pe clase și zone), spații verzi și terenuri de jocuri, problema circulației, problema monumentelor și clădirilor publice, problema sanitară și de ocrotiri sociale, problema dotării orașului cu gări de mărfuri, alimentarea cu hrană, târguri pentru furaje, animale de muncă și lemne de foc, oboare, problema esteticii orașului;
- studiul și proiectarea tuturor obiectelor de artă, poduri, viaducte pe subcalea ferată, cheiu, căi de comunicație etc.;

- studiul și proiectarea cursurilor de apă pentru îndiguirea apelor;
- studiul și proiectarea desecării bălților;
- studiul și proiectarea edificiilor de utilitate publică (școlare, culturale, sanitare și de ocrotire socială);
- studiul și proiectarea de împădurire și parcare a terenurilor destinate pentru acest scop;
- întocmirea planurilor de ansamblu și de detaliu, devizelor și cotelor de angajare a lucrărilor amintite mai sus;
- executarea lucrărilor de reambulare și de sistematizare a vetrei orașului Cluj;
- întocmirea tuturor regulamentelor serviciului tehnic;
- alte studii și proiecte care servesc orașul Cluj în urma dezvoltării acestuia.

Personalul: 1 arhitect; 2 desenatori; 1 șef de birou; 1 impiegat; 1 dactilografă.[1920]

Organizarea serviciilor monopolizate

1. SERVICIUL DE CURĂȚITUL COȘURILOR

În conformitate cu dispozițiile Decretului Lege Nr. 143 publicat în Monitorul Oficial Nr. 4 din 25 februarie 1942, cu modificările ulterioare, serviciul pentru curățitul coșurilor constituie un serviciu obligatoriu cu caracter de monopol al Municipiului.

2. SERVICIUL DE POMPIERI

În conformitate cu dispozițiile Decretului Lege Nr. 143 publicat în Monitorul Oficial Nr. 4 din 25 februarie 1942, Serviciul de Pompieri constituie un monopol al Municipiului. Atribuțiile acestui serviciu au fost cele fixate de legea pentru organizarea pompierilor publicată în Monitorul Oficial Nr. 815 din 4 aprilie 1936.

Municipiul este îndreptățit să încaseze taxe pentru serviciile prestate care sunt stabilite în acest scop prin regulamentul financiar al Municipiului.

Executarea acestui serviciu se face prin Corpul Pompierilor, iar atribuțiile de serviciu și controlul serviciului se fac de către Comandantul Pompierilor.[1921]

Taxele pentru Serviciul de Pompieri s-au stabilit astfel: proprietarii de imobile aveau obligația de a plăti 4% din valoarea locativă stabilită de fisc, în timp ce chiriașii aveau de plătit 2%. În lipsă de valoare locativă stabilită de fisc, erau luate în considerare contractele de închiriere, iar unde acestea lipseau, impunerea era făcută prin apreciere cu alte clădiri similare. Constatarea și impunerea taxelor se făcea anual, în perioada de impunere a celorlalte impozite și taxe comunale, conform art. 181 și 182 din Legea administrativă.[1922]

Îndatoriri și răspunderi

Capitolul IV al Regulamentului fixează îndatoririle și răspunderile funcționarilor și angajaților Municipiului. Aceștia aveau obligația de a avea față de public o conduită demnă, binevoitoare, înțelegătoare și serviabilă, între ei vor respecta normele unei bune colegialități, iar față de șefii lor vor fi ascultători și respectuoși. Totodată, îndatoririle și răspunderile stabilite în CFP pentru funcționarii publici, cât și cele din legea administrativă sunt aplicabile funcționarilor și organelor municipale.

În această perioadă era viu încă, cel puțin la nivel teoretic, interesul autorităților pentru viața spirituală a funcționarilor. Acest lucru reiese și din obligația primarului de a programa orele de serviciu suplimentare pentru a satisface nevoile urgente ale locuitorilor, în așa fel încât funcționarii „să poată cerceta biserica în zilele de sărbătoare”.[1923]

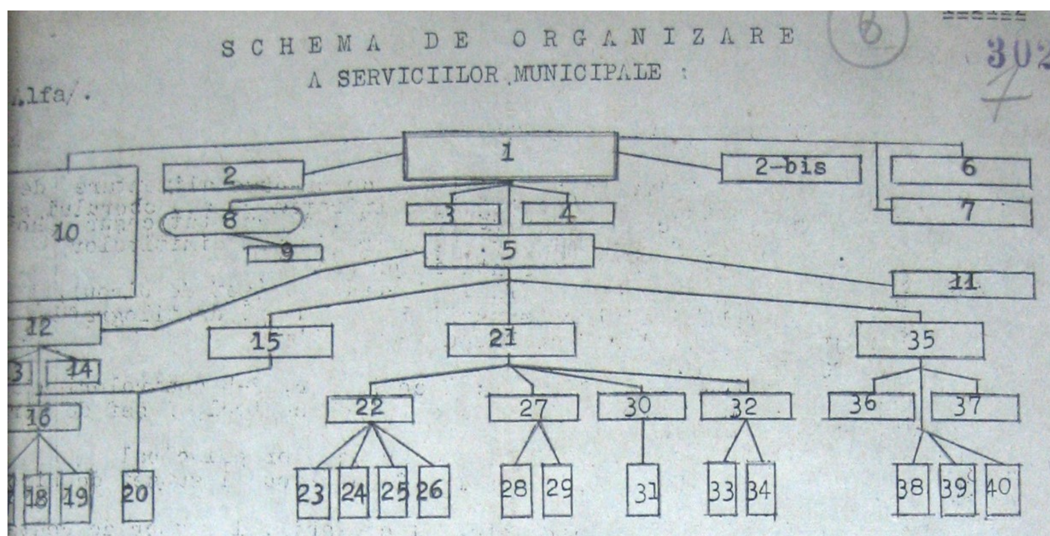
[1920] *Ibidem*, Dos. 7 II/1945, f. 51–72.
[1921] *Ibidem,* Dos. 7II/1945, f. 86.
[1922] „Regulamentul pentru organizarea Serviciului de Pompieri” din 20 iunie 1945, *Inspectoratul General Administrativ*…, Dos. 6/1945, f. 26.
[1923] *Ibidem,* Dos. 7 II/1945, f. 99.

În baza ordinului Ministerului Afacerilor Interne Nr. 8080 din 11. 1.c. (1945), regulamentele pentru organizarea diferitelor servicii trebuiau să cuprindă, pe lângă dispozițiile referitoare la taxele ce urmau a fi percepute pentru serviciile prestate locuitorilor și dispozițiile legate de organizarea și funcționarea serviciilor.[1924]

Schema de organizare a serviciilor municipale din anul 1946

Ca urmare a ordinului circular nr. 672 din 16 ianuarie 1946, a fost întocmită o nouă schemă de organizare a serviciilor municipale.

Schema de organizare a serviciilor municipale:

Actualul cadru de personal: administrativi 182, specialiști 42;
Viitorul cadru de personal: administrativi 122, specialiști 34.

Legendă:

1. Primarul
2. Ajutorul de primar (primul), 2. bis. Ajutorul de primar (cel de-al doilea)
3. Șeful de cabinet
4. Biroul de Studii și Statistică
5. Secretarul General
6. Biroul MONT și IOVR
7. Contenciosul
8. Servicii Temporare: personal temporar sau detașat
9. Oficiul Economic al Mercuriatului
10. Servicii organizate pe bază de regulamente conform legii din februarie 1944: 1. Serviciul de apă și canalizare; 2. Serviciul de salubritate (vidanjare și ridicarea gunoaielor); Serviciul de ilumnat public; 4. Serviciul de afișaj pe domeniul public și particular, 5. Serviciul de curățat coșurile; 6. Serviciul pompelor funebre; 7. Serviciul de control și întreținere a fântânilor publice.
11. Serviciul Sanitar uman (cu medici plătiți de Stat)
12. Serviciul Zootehnic și Sanitar Veterinar (cu medici veterinari plătiți de Stat)
13. Secția Veterinară
14. Secția Ecarisaj
15. Serviciul Administrativ
16. Secția Administrativă
17. Biroul Administrației
18. Biroul Personalului
19. Biroul Arhivei și Registraturii
20. Oficiul Stării civile
21. Serviciul Financiar

[1924] *Ibidem,* Dos. 6/1945, f. 30.

22. Secția Economică
23. Biroul Inventarului și al Bunurilor Comunale
24. Biorul Exploatarea Bunurilor Comunale
25. Biroul Licitații
26. Abator, Fabrici diverse: de gheață, de produse alimentare, de materiale de construcție, Serviciul de întreținere a oborului și piețelor, Serviciul de cântărit mărfuri, Serviciul de curățat coșuri, Serviciul de pompe funebre, Serviciul de întreținere a cimitirelor.
27. Secția Contabilității
28. Biroul Angajări și Ordonanțări
29. Biroul Venituri
30. Inspectorul Financiar
31. Biroul Control și Constatare
32. Secția Casieriei și Percepției
33. Biroul Casieriei și Conturi
34. Biroul Percepției
35. Serviciul Tehnic
36. Secția Drumuri
37. Secția Cadastru și Construcții
38. Biroul de Studii
39. Biroul Secretariat
40. Ateliere și Garaje.[1925]

Fiecare serviciu avea obligația de a înainta lunar primarului un raport cu activitatea serviciului, propunerile și dificultățile întâmpinate, raport ce urma să fie ulterior trimis Inspectoratului General Administrativ.[1926]

Conform Legii Nr. 334 din 6 mai 1946, Serviciile organizate și oferite particularilor, direct de unitățile locale, sub formă de concesiune și regie mixtă, sunt de trei categorii:

I. Servicii monopolizate;
II. Servicii care pot fi declarate obligatorii pentru comună și cu caracter de monopol;
III. Servicii organizate de administrațiile locale în concurență cu particulari.

Din prima categorie fac parte:

1. Serviciul de apă și canal;
2. Serviciul de curățirea străzilor;
3. Serviciul de ecarisaj;
4. Serviciul de vidaj;
5. Serviciul de iluminat public;
6. Serviciul de pompieri;
7. Serviciul de cadastru;
8. Serviciul de pază în comunele rurale;
9. Serviciul abatorului comunal;
10. Serviciul de întreținerea halelor și piețelor;
11. Serviciul pentru oficierea cu fast deosebit a căsătoriilor;
12. Serviciul pentru ridicarea gunoaielor menajere;
13. Serviciul pentru întreținerea cimitirelor;
14. Serviciul de transport în comun.

Din a doua categorie fac parte:

1. Serviciul de paza câmpului;
2. Serviciul de întreținerea târgurilor și oboarelor comunale;[1927]

[1925] *Inspectoratul General Administrativ*…, Dos. 2 I /1946 f. 8.
[1926] *Buletinul Oficial al Municipiului Cluj*, Anul XXI, Nr. 9–10, septembrie–octombrie 1946, p. 7.
[1927] Regulamentul pentru organizarea și funcționarea târgurilor, oboarelor și piețelor de desfacere, 30 august 1945, în *Inspectoratul General Administrativ*…, Dos. 6/1945, f. 146–157.

3. Serviciul de afișaj și reclamă pe domeniul public și privat;
4. Serviciul de cântărit al mărfurilor;
5. Serviciul pentru curățitul coșurilor;[1928]
6. Serviciul de băi comunale și plăji;

Din a treia categorie fac parte:

1. Serviciul pompelor funebre;
2. Serviciul pentru construcția și întreținerea fântânelor publice;
3. Serviciul de montă, precum și orice alt serviciu va găsi administrația locală necesa a crea.[1929]

Regulamentul din 1948 pentru organizarea serviciilor Primăriei Municipiului Cluj

Conform art. 1, Serviciile Primăriei Municipiului Cluj sunt organizate grupat în trei direcțiuni după cum urmează:

1. Direcțiunea Administrativă;
2. Direcțiunea Financiară-Economică;
3. Direcțiunea Tehnică.

Separat de aceste direcțiuni, depinzând funcțional de secretarul general, erau organizate:

1. Contenciosul;
2. Cabinetul Medical;
3. Serviciul Zootehnic, sanitar-veterinar;
4. Secția dactilografiei.[1930]

Secretarul General

- un director

Atribuții: coordonarea și dirijarea activității tuturor serviciilor municipale, în baza drepturilor conferite de lege; contrasemnarea actelor[1931] primarului și corespondenței Primăriei cu autoritățile sau cu particularii, precum și ordonanțele cu privire la chestiunile sanitare, agricole, veterinare, circulație, lucrări publice etc.; pregătirea lucrărilor pentru consiliu (comisia interimară); ia parte la ședințe, îngrijindu-se de trimiterea la timp a convocărilor și redactarea proceselor verbale de ședințe; ajută primarul la întocmirea listelor electorale, păstrează registrul și corespondența confidențială; îndeplinește orice alte încredințări date lui prin diferite legi și regulamente sau de primar.

Secretarul General este de drept membru în toate comisiunile instituite de Primărie, excepție făcând cele pentru care legile și regulamentele fixează limitativ numărul și calitatea membrilor. [1932]

1. Direcțiunea Administrativă

Direcțiunea Administrativă grupează următoarele servicii:

a. *Serviciul administrației generale*;
b. *Serviciul stării civile, asistenței sociale și mișcării culturale*.

Direcțiunea Administrativă este condusă de un subdirector, ajutat de 2 șefi de serviciu.

[1928] Serviciul este organizat în baza dispozițiilor art. 167 din L.A. și în baza Cap. IV din Decretul-lege nr. 576 din 28 februarie 1942. Municipiul Cluj era împărțit în 1945 în 6 sectoare de hornărit. Pentru fiecare sector era desemnat un maistru hornar, calfe și ucenici („Regulament pentru curățitul coșurilor pe teritoriul Municipiului Cluj", 17 august 1945, în *Inspectoratul General Administrativ*…, Dos. 3/1948, f. 250–256).

[1929] Legea Nr. 334 pentru modificarea unor dispozițiuni ale legii administrative din 14 august 1938 și a tabloului de impozite și taxe comunale, anexat la legea administrativă, din 6 mai 1946, în *Colecțiune*..., Tomul XXIV 1946, 1–31 mai 1946, pp. 1092–1093.

[1930] *Buletinul Oficial al Municipiului Cluj*, Anul XXIII, Nr. 1, 1 ianuarie 1948, p. 4.

[1931] Contrasemnarea actelor și corespondenței putea fi delegată subdirectorilor.

[1932] *Buletinul Oficial al Municipiului Cluj*, Anul XXIII, Nr. 1, 1 ianuarie 1948, p. 4.

Serviciul administrației generale

Se compune din două secțiuni:

- Secția registraturei și arhivei;
- Secția administrației generale.

Atribuții: executarea lucrărilor referitoare la aplicarea măsurilor de administrație generală; pregătirea operațiunilor electorale; alegerea și funcționarea consiliului comunal; eliberarea actelor de notorietate etc.

Serviciul este condus de un șef de serviciu, ajutat de 2 șefi de secție.

Secția registraturei și arhivei

- un șef de secție
- are două birouri:
  1. Biroul registraturei;
  2. Biroul archivei.

Secția administrației generale

- un șef de secție
- are două birouri:
  1. Biroul administrației generale;
  2. Biroul personalului, statistic și MONT

Serviciul stării civile, asistenței sociale și mișcării culturale

Serviciul este condus de un șef de serviciu și se compune din 2 secții:

- Secția Asistenței Sociale, Mișcării Culturale și Sportive;
- Oficiul Stării Civile.

Atribuții: asigură îndeplinirea obligațiilor prescrise de legea actelor de stare civilă, legea asistenței sociale, a mișcării culturale și sportive, și de regulamentele și ordinele privitoare la organizarea manifestațiilor de ordin cultural și artistic inițiate de Primărie, în cadrul operei de culturalizare a populației; asigură funcționalizarea școlilor aflate în sarcina administrației municipale.

Secția Asistenței Sociale, Mișcării Culturale și Sportive

- un șef de secție
- are două birouri:
  1. Biroul asistenței sociale
     a. Biroul asistenței sociale
     b. Azilul săracilor infirmi și bătrâni
  2. Biroul mișcării culturale
     a. Biroul mișcării culturale
     b. Biblioteca comunală

Oficiul Stării Civile

- un șef de secție
- are două birouri:
  1. Biroul stării civile și statistică demografică;
  2. Biroul regstraturei și archivei.[1933]

2. Direcțiunea Financiară-Economică

Direcțiunea Financiară-Economică este condusă de un subdirector și grupează următoarele servicii:

a. *Serviciul Financiar;*
b. *Casseria;*
c. *Inspecție și control financiar;*
d. *Serviciul Economic;*

[1933] *Buletinul Oficial al Municipiului Cluj*, Anul XXIII, Nr. 1, 1 ianuarie 1948, pp. 5–8.

Atribuții:
- asigură executarea lucrărilor privitoare la crearea și încasarea veniturilor și efectuarea cheltuielilor;
- exploatarea economică a bunurilor și serviciilor municipale.

Serviciul Financiar
- un șef de secție
- are două secțiuni:
  - Secția contabilității;
  - Secția constatării și Perceperii veniturilor.

Atribuții: execută lucrările privitoare la adunarea datelor și materialelor necesare întocmirii bugetului comunal și bilanțului; constatarea veniturilor; stabilirea debitelor; recensământul impozitelor și taxelor comunale; verificarea debitelor etc.

Secția contabilității
- un șef de secție
- are două birouri:
  1. Biroul contabilității;
  2. Biroul ordonanțării.

Secția constatării și Perceperii veniturilor
- are două birouri:
  1. Biroul constatării veniturilor;
  2. Biroul perceperii veniturilor.

Casseria
- un șef de serviciu, un șef de birou, un subșef de birou, un funcționar administrativ.

Secția Inspecție și control financiar
- un inspector financiar / Biroul control

Serviciul economic
- un șef de serviciu
  a. Secția inventarului asigurării și licitații;
  b. Secția administrării și exploatării bunurilor, intendență și telefoane;
  c. Secția serviciilor organizate.

Secția serviciilor organizate coordonează activitatea serviciilor organizate pentru uzul particular al locuitorilor, în conformitate cu regulamentele lor de organizare, și anume:

A. Servicii de categoria I-a: Serviciul pentru curățitul și stropitul străzilor, piețelor și locurilor publice; Serviciul de vidaj; Serviciul pentru folosirea closetelor publice; Serviciul de iluminat public; Serviciul Abatorului Comunal; Serviciul transporturi în comun.
B. Servicii de categoria a II-a: Serviciul de paza câmpului; Serviciul Oboarelor și Piețelor; Serviciul Cimitirelor; Serviciul afișajului public; Serviciul de cântărit mărfuri; Serviciul pentru curățitul coșurilor; Serviciul pentru ridicarea gunoaielor menajere; Serviciul băii populare de vară, canotaj și patinaj.
C. Servicii de categoria III-a: Serviciul de pompe funebre; Serviciul Silvic; Serviciul pășuni; Serviciul agricol; Serviciul de pompieri; Serviciul de întreținerea stabilimentelor comune de apă.

Oficiul Economic Municipal
- un șef de birou; un funcționar administrativ.

Biroul serviciilor organizate
- un șef de birou; personalul prevăzut în regulamentele de organizare.

3. Direcțiunea Tehnică

- un subdirector tehnic

Grupează serviciile:

a. *Serviciul arhitecturii și sistematizării*;
b. *Serviciul drumuri și construcții*;
c. *Secretariatul Direcției tehnice*.

Atribuții: asigură executarea lucrărilor referitoare la coordonarea edilitară, cadastrală și sistematizarea Municipiului Cluj, ridicarea și întreținerea construcțiilor comunale și a căilor de comunicație, autorizarea construcțiilor publice și particulare, organizarea și întreținerea spațiilor verzi.

Contenciosul

- un avocat șef; 2 avocați; un subșef de birou.

Atribuții: asigurarea apărării Municipiului în fața instanțelor judecătorești; avizarea asupra problemelor administrative; întocmirea și contrasemnarea actelor care implică obligații pentru comună; efectuarea formelor de expropriere; asigurarea asistenței juridice salariaților comunali lipsiți de mijloace.

Cabinetul medical

- un medic șef

Atribuții: asigurarea ocrotirii medicale și sociale a salariaților Primăriei și ocrotirea și asistența socială a familiei salariaților; întocmirea fișelor de sănătate; oferirea de consultații și tratament medical de urgență; luarea măsurilor sanitare preventive; organizarea asistenței salariaților prin colonii de vară, case de odihnă; îndrumarea sportivă a salariaților; asigurarea funcționării farmaciei; îndeplinirea oricărei alte lucrări în domeniul medical cu privire la salariații comunali.

Serviciul zootehnic sanitar veterinar

- condus de un medic veterinar Inspector General (plătit de Stat)
- un subșef de birou; 3 agenți veterinari; 1 laborant.

Atribuții: asigură executarea lucrărilor referitoare la conducerea și angrenarea tuturor problemelor zootehnice, zooeconomice și sanitar-veterinare de pe raza Municipiului Cluj; are controlul tehnic sanitar veterinar asupra abatorului comunal; poartă evidența tuturor lucrărilor zootehnice și sanitare veterinare; întocmește situațiile, rapoartele de activitate și procesele verbale de contravenție; controlează toate produsele animale ce se pun în vânzare pentru consumație publică.

Secția dactilografiei

- un dactilograf șef, un dactilograf principal, 8 dactilografi.

Atribuții: execută la mașina de scris toate lucrările Primăriei, le copiază, colaționează cu originalul, ceea ce va confirma prin aplicarea inițialei numelui pe actul copiat; lucrează după îndrumările date de Secretarul General.

Acest Regulament a fost dezbătut și aprobat în ședința Comisiei Interimare a Municipiului Cluj din 26 noiembrie 1946 și poartă semnătura primarului Constantin Lazăr și a secretarului general Pavel Hărăclean. A fost aprobat de MAI Direcția Administrației și Finanțelor Locale la 9 decembrie 1947.[1934]

După aproximativ un an, au fost înființate Întreprinderile Economice și Edilitare Comunale Cluj, care în 1949 aveau 30 de unități: Direcțiunea; Secția de control; Secția Secretariat; Secția cadre; Secția economică; Gospodăria agro-zootehnică; Administrația pădurilor; Piețe, oboare și hale; Morile comunale; Fabrica de apă gazoasă; Brutăriile comunale; Pompe funebre și cimitire; baia de vară, canotaj și patinaj;

[1934] *Buletinul Oficial al Municipiului Cluj*, Anul XXIII, Nr. 1, 1 ianuarie 1948, pp. 8–16.

Afişajul public; întreţinerea stabilimentelor comune de apă; Administraţia clădirilor; Secţia Financiară; Secţia Contabilităţii; Planificare și investiţii; Aprovizionare și vânzări; Secţia Edilitară; Curăţitul coşurilor; Salubritatea, Vidanje, W.C. publice și Ecarisaj; Ateliere și Garaje; Parcuri şi grădini publice; Iluminatul public; Secţia Comercială – Combustibilul; Cabinetul medical; Cantina; Căminul de zi.[1935]

Personalul Serviciilor Primăriei Municipiului Cluj

Mişcările de personal în cadrul Primăriei Clujene în intervalul 1945–1948 au fost de amploare. Prezentăm doar câteva mostre din acest interval.

Funcţionarii cu gradul de şef de secţie reuşiţi la examenul de şef de serviciu din decembrie 1945, au fost următorii: Ignaţ Moraru, Gheorghe Ghișe, Gheorghe Drăgoi, Daniel Bonca, Eugen Lăpușan, Victor Filipan,[1936] Traian Giurgiu, Alexandru Colţea, Dănilă Moisin, Alexandru Ciortea şi Pavel Berbecaru.[1937]

Prin decizia Primăriei Municipiului Cluj Nr. 27017 din 13 august 1946 a fost îndepărtat din serviciu Primăriei, pe data de 15 august 1946, Alexandru Őkrös, meseriaş, fiind epurat de Consiliul Politic în baza sentinţei Tribunalului Poporului Cluj Nr. 53 din 25 iunie 1946, pentru atitudinea sa din timpul regimului horthyst.[1938]

Începând cu luna ianuarie 1946, au fost înaintaţi în funcţii şefii de secţie: Daniel Bonca, dr. Tiberiu Braun, Iosif Király, Pavel Berbecaru, Ignaţ Moraru, dr. Gheorghe Drăgoi, dr. Victor Filipan, Traian Giurgiu, Alexandru Ciortea, Francisc Brunder, Grigore Seliceanu, dr. Alexandru Gherman, dr. Horea Titus Anca, Gheorghe Mureşan, Ştefan Popa; şefii de birou Eugen Fehér, Alexandru Neumann, Gheorghe Ghișe, Dănilă Moisin ş.a.; subdirectorii: dr. Augustin Ungur, Ioan Vuerici; directorul dr. Ioan Stoica, contabilul şef Pavel Hărăclean ş.a., în timp ce alţii vor fi licenţiaţi din serviciu, „pentru economii bugetare": şefii de birou dr. Danka Dezideriu şi dr. László Andrei, precum şi subşeful de birou Kápcza Emeric (în luna iulie 1946).[1939]

Ţinem să menţionăm că şefii serviciilor municipale se întruneau în şedinţe lunare, la care participa, alături de primar, ajutorul de primar. În anul 1946, la aceste şedinţe au participat: dr. Titu Anca, ajutor de primar; dr. Ungur Augustin, secretar general; Gheorghe Mureşan, şeful Biroului Statistic; Ştefan, şeful Secţiei MONT; dr. Kovacs, şeful Bir. Cultural, dr. Ioan Costea, din partea Serv. Contencios; dr. Ioan Bota, şeful serv. Ocrotiri Sociale; dr. Piersică, şeful Serv. Zootehnic Veterinar; Daniel Bonca, şeful Serv. Administrativ; dr. Gheorghe Drăgoi, şeful sect. I; dr. V. Filipan, dr. Agopcsa, Iacob Albu, Traian Giurgiu, Ionel Fodor şef de sectoare; Ignaţ Morariu, şeful Stării civile; Pavel Hărăclean, şeful Serv. Financiar, Gheorghe Ghișe, şeful Secţiei Economice; Traian Filipescu, şeful Biroului Cimitirelor; Kiss din partea Salubrităţii; ing. Leheneanu, şeful Serv. Tehnic; Fărkaş, şeful Biroului Hornărit; V. Vijoli, şeful Economatului; dr. Ioan Szabó din partea Serv. Aprovizionării, Ştefan Mureşan, de la Biroul Cetăţeniei; dr. Ladanyi de la Contencios; N. Munteanu de la Registratura generală; dr. Leon Prodan, şeful Serv. Sanitar, Flueraş, şeful Cantinei; Ioan Ciobanu, secretar de şedinţă.[1940]

În conformitate cu art. 132 din Statutul Funcţionarilor publici, începând cu 30 octombrie 1947 au fost puşi în retragere 34 de funcţionari ai Primăriei, printre care şefi de servicii (dr. Iuliu Szabó, Traian Giurgiu), şefi de secţie (Felicia Moldovan), subdirectori (Grigore Seliceanu, Gheorghe Mureşan), adv. cons. dr. Dionisiu Pop, contabilul principal Elemér Gaal şi dr. Alexandru Gherman.[1941]

1935 *Sfatul popular al oraşului Cluj*, Dos. 1/1949, f. 95–97.
1936 Din 1 martie 1946 va fi înaintat şef de serviciu.
1937 *Buletinul Oficial al Municipiului Cluj*, Anul XXI, Nr. 2, ianuarie 1946, p. 6.
1938 *Ibidem*, Anul XXI, Nr. 8, august 1946, p. 4.
1939 *Ibidem*, Anul XXI, Nr. 1, ianuarie 1946, pp. 5–8; Nr. 7, iulie 1946, p. 6.
1940 *Inspectoratul General Administrativ...*, Dos. 9/1947, f. 259.
1941 *BuletinulOficial al Municipiului Cluj*, 1 august 1947, p. 3.

Schema nominală a personalului Primăriei începând din anul 1945 și până în 1948[1942]

<table>
<tr><th>Anul</th><th>Șeful
Serv. Adm.</th><th>Șef
Serv. Tehnic</th><th>Șef. Serv.
Financiar</th><th>Șef Serv.
Personalului</th><th>Medic Veterinar
Primar,
Dir. Abatorului</th><th>Șef.
Of. St. Civile</th><th>Medic Șef
al Mun.</th><th>Serv.
Economic</th><th>Directorul
Of. Economic
de aprovizionare</th></tr>
<tr><td>1945</td><td>Emil Felecan</td><td>Ing. șef. Emil Leheneanu</td><td>Ioan Vuerici</td><td></td><td rowspan="3">Dr. L. Ureche</td><td>Morariu Ignaț[1943]</td><td>Dr. Râmneanțu</td><td></td><td></td></tr>
<tr><td rowspan="2">1946</td><td rowspan="2">Bruder Francisc[1944]
Daniel Bonca</td><td>Ing. șef. Emil Leheneanu</td><td>Ioan Vuerici</td><td rowspan="2">Pavel Berbecaru</td><td>Morariu Ignaț</td><td>Dr. Leon Prodan</td><td rowspan="5">Gheorghe Ghișe</td><td rowspan="2">Dr. Ioan Szabó</td></tr>
<tr><td>Ing. Emil Poenaru Sava[1945]</td><td>Gherman Alexandru (ajutor)</td><td>Dr. Veress Ștefan</td><td>Dr. Maior Ioan</td></tr>
<tr><td rowspan="2">1947</td><td rowspan="2">Mihai Dunca</td><td rowspan="2"></td><td rowspan="3">Ioan Vuerici</td><td rowspan="3">Pavel Berbecaru</td><td>Dr. L. Ureche</td><td rowspan="3">Morariu Ignaț</td><td rowspan="3">Dr. Leon Prodan</td><td rowspan="2"></td></tr>
<tr><td>Dr. S. Piersic</td></tr>
<tr><td>1948</td><td>Mihai Dunca
Ion Barbu[1946]</td><td></td><td>Dr. Zaharie Trică</td><td>Texe Emeric</td></tr>
</table>

[1942] Informațiile sunt preluate din *Buletinul Oficial al Municipiului Cluj*, anii 1945–1948.
[1943] Fost notar la notariatul Aghireș în anul 1936. În luna octombrie 1946 a fost delegat în funcția de ofițer al stării civile, substituindu-l pe ajutorul de primar Titus Anca (B.O. An. XXII, Nr. 9–10, septembrie–octombrie 1946, p. 5).
[1944] A candidat la funcția de deputat al BPD pentru județul Sălaj, motiv pentru care va fi înlocuit din septembrie 1946 cu Daniil Bonca.
[1945] Din luna octombrie 1946.
[1946] Din luna februarie 1948. Funcția de director administrativ a fost ocupată în 1948 de Daniel Bonca și Pavel Berbecaru, iar cea de președinte al Consiliului de Administrație de Pavel Hărăclean.

ANEXA 13. Fișe personale: Gheorghe Chiciudeanu, Ioan Demeter, Ștefan Dan[1947]

Prefectura Judeţului Cluj.
Serviciul Administrativ.
No: 8991/1945.

Către

Inspectoratul General Administrativ,

LOCO.

In referire la ord. Dvs. No: 750 din 6 Iulie 1945, avem onoare a Vă înainta anexat, câte un exemplar depe actul de jurământ depus de Dl. primar Gheorghe Chiuciudeanu şi a D-lor ajutori de primari Dr. Demeter Ioan şi Stefan Dan, numiţi în aceste denumităţi prin Inaltul Decret Regal No: 1811 din 7 Iunie 1945, pentru luare la cunoştinţă şi control.

Cluj, la 26 Iulie 1945.

Anexe: 6 buc.

Prefect:

Seful Serv. Administrativ

[1947] *Inspectoratul General Administrativ ...,* Dos. 26/1945, f. 154–158.

JUDEȚUL Cluj. MODEL - 1 - (155)

PRIMARIA Municipiului Cluj. FIȘA PERSONALA Nr.

Anexa Jurn. Nr. .... 194 .....

aflat la cazierul personal

Nr. .... /19 .....

a/. /Numele și Pronumele/ CHICIUDEAN GHEORGHE

b/. /Funcțiunea ce ocupă/ PRIMAR xxxxxxxxxxxxxxxx

c/. /Studiile ce posedă/ VI.cl.primare

d/. /Vârsta/ 49 ani. Născut la /ziua/ 9 /luna/ Dec. /anul/ 1896

e/. /Ocupațiuni anterioare/ tipograf

f/. /Starea civilă/ xxxxxxxx văduv xxxxxxxxxx xxxxxxxxxxxxxxx

g/. /Dacă este membru al comunei unde funcționează, sau nu/ Da

h/. /Domicilul stabil/ Comuna Cluj str. Balti Nr. 8

județul Cluj

I. DESPRE NUMIRE.

1. / Autoritatea care a făcut numirea/ Ministerul Afacerilor Interne.
2. / N-rul și data actului de numire/ Înaltul ~~Decretul~~ Regal xxxxxxxxx No. 1811 din 7. Iun. 945
3. / Data depunerei jurământului și instalării în funcțiune / 7 Iunie 1945

II. DESPRE INCETAREA FUNCȚIUNEI,

a/. /Autoritatea dela care emană actul de încetarea funcțiunii/ ....

b/. /N-rul și data actului/ Prin Decretul Deciz. Min. ordinul Nr. ....

din .... 194 ..... a fost ....

c/. /Motivul încetărei funcțiunei/ ....

- x x x x x x x x -

Se certifică exactitatea prezentei fișe.

[signature]

/ Semnătura /

PRIMARIA MUNICIPIULUI CLUJ 14752

No. ______ / 194

(155)

PROCES - VERBAL

Astăzi, ziua 7 luna Iunie 1945 în localul Primăriei Municipiului Cluj,

Noi, Prefectul județului Cluj,

In virtutea art. 4 din Codul Funcționarilor Publici și conform Decretului Lege No.457 din 13 Septemvrie 1944, publicat în Monitorul Oficial No.212 din 14 Septemvrie 1944, am procedat la luarea jurământului dela Dl. Chiciudean Gheorghe după cum urmeză:

" Jur de a fi credincios Regelui și intereselor Țării mele, de a observa în totul Constituția și legile Țării, de a executa cu onoare și conștiință funcțiunile ce-mi sunt încredințate și de a nu face nimic de natură a periclita ordinea în Stat."

" Așa să-mi ajute Dumnezeu".

Prezentul proces verbal s a dresat în trei exemplare.

Prefect: [signature]

Chiciudean Gheorghe

preot: ______________

156

JUDEŢUL: C L U J.
PRIMARIA MUNICIPIULUI CLUJ.

MODEL - 1 -

FIŞA PERSONALĂ Nr...............
Anexa Jurn. Nr........../19......
aflat la cazierul personal
Nr........./19.....

a/. /Numele şi Pronumele/. D E M E T E R I O A N
b/. /Funcţiunea ce ocupă/ ~~PRIMAR~~ AJUTOR DE PRIMAR
c/. /Studiile ce posedă/ Licenţiat în drept şi doctor în St.politico-econom.
d/. /Vârsta/ 37 ani. Născut la/ziua/ 6 /luna/ Iulie /anul/ 1908
e/. /Ocupaţiuni anterioare/ advocat
f/. /Starea civilă/ Căsătorit ~~necăsătorit~~ având 2 copii.
g/. /Dacă este membru al comunei unde funcţionează, sau nu/ Da
h/. /Domicilium stabil/ Comuna Cluj str. Regală Nr. 14
judeţul Cluj

I. D E S P R E N U M I R E.

1. /Autoritatea care a făcut numirea/ Ministerul Afacerilor Interne.
2. /N-rul şi data actului de numire Inaltul Decret Regal ~~Decizianea~~ No. 1811 din 7.VI.1945.
3. /Data depunerei jurământului şi instalării în funcţiune/ 12 Iulie 1945.

II. DESPRE INCETAREA FUNCTIUNEI.

a/. /Autoritatea dela care emană actul de încetarea funcţiunii/........
b/. /N-rul şi data actului/ Prin Decretul Deciz.Min.ordinul Nr......... din......................194.... a fost.........................
c/. /Motivul încetărei funcţiunei/.........................

x x x x x x x

Se certifică exactitatea prezentei fişe.
Secretar General:
ss.Dr.Ioj Stoica

160

PRIMARIA MUNICIPIULUI CLUJ
No. 14752/1945.-

P r o c e s - V e r b a l

Astăzi, ziua 12 luna Iulie 1945 in localul Primăriei Municipiului Cluj,

Noi, Prefectul judeţului Cluj,

In virtutea art. 4 din Codul Funcţionarilor Publici şi conform decretului lege No.457 din 13 Septemvrie 1944, publicat in Mon.Of.No. 212 din 14 Septemvrie 1944, am procedat la luarea jurământului Dlui Dr. Demeter Ioan după cum urmează:

" Jur de a fi credincios Regelui si intereselor Tării mele, de a observa in totul Constituţia şi legile Tării, de a executa cu onoare şi conştiinţă funcţiunile ce-mi sunt incredinţate şi de a nu face nimic de natură a periclita ordinea in Stat."

" Aşa să-mi ajute Dumnezeu".

Prezentul proces verbal s a dresat in trei exemplare.

Prefectul judeţului :

preot :

JUDEȚUL: C L U J .
PRIMARIA MUNICIPIULUI CLUJ.

MODEL - 1 -
FISA PERSONALA Nr...............
Anexa Jurn.Nr.........../19......
aflat la caxierul personal
Nr.........../19.....

157

a/. /Numele şi Pronumele/. . D A N S T E F A N . . . .
b/. /Funcţiunea ce ocupă/ ~~xxxxxx~~ AJUTOR DE PRIMAR
c/. /Studiile ce posedă/. . 6 cl.primară . . . .
d/. /Vârsta/...53..ani. Născut la/ziua/...29.../luna/......Iulie......./anul/1892
e/. /Ocupaţiuni anterioare/... muncitor . . . .
. . . .
f/. /Starea civilă/ Căsătorit ~~xxxxxxxxx~~ având...2...copii.
g/. /Dacă este membru al comunei unde funcţionează,sau nu/...da......
h/. /Domicilului stabil/ Comuna.....Cluj.....str......Xenopol.........Nr.28....
judeţul....Cluj..........

I. D E S P R E N U M I R E.

1. /Autoritatea care a făcut numirea/ Ministerul Afacerilor Interne.
2. /N-rul şi data actului de numire Inaltul Decret Regal ~~Deciziunea~~ No. 1811.........
din..7 Iunie 1945..........
3. /Data depunerei jurământului şi instalării în funcţiune/. 12 Iulie 1945...........

II.DESPRE INCETAREA FUNCTIUNEI.

a/. /Autoritatea dela care emană actul de încetarea funcţiunii/........
. . . .
b/. /N-rul şi data actului/ Prin Decretul Decis.Min.ordinul Nr.........
din..................194.... a fost............................
c/. /Motivul încetărei funcţiunei/...................................
. . . .
. . . .
. . . .

x x x x x x x

Se certifică exactitatea prezentei fișe.

Secretar general:
ss.Dr.Ion Stoica

158

PRIMARIA MUNICIPIULUI CLUJ

No. 14752

P R O C E S - V E R B A L

Astăzi, ziua 12 luna Iulie 1945 in localul Primăriei Municipiului Cluj,

Noi, Prefectul judeţului Cluj,

In virtutea art. 4 din Codul Funcţionarilor Publici şi conform decretului lege No. 457 din 13 Septemvrie 1944,publicat in Mon.Of. No. 212. din 14 Septemvrie 1944, am procedat la luarea jurământului dela dl Ştefan Dan aj. de primar după cum urmează:

" Jur de a fi credincios Regelui şi intereselor Ţării mele, de a observa in totul Constituţia şi legile Ţării, de a executa cu onoare şi conştiinţă funcţiunile ce-mi sunt incredinţate şi de a nu face nimic de natură a periclita ordinea in Stat".

" Aşa să-mi ajute Dumnezeu ".

Prezentul proces verbal s a dresat in trei exemplare.

Prefectul judetului :

preot:

ANEXA 14. Licențierea funcționarilor plecați cu armatele germană și maghiară în toamna anului 1944[1948]

PRIMARIA MUNICIPIULUI C L U J
Biroul Personalului.
Nr.14.402/1945.

7

396

C O P I E

OBIECT: Licențierea din serviciu a funcționarilor plecați cu armatele germane și magahiare.

D E C I Z I U N E

Noi, Primarul Municipiului Cluj, având în vedere telegrama - fulger a Ministerului Afacerilor Interne Nr.13.702 din 2 Iulie 1945 inregistrată la Primăria Municipiului Cluj sub Nr.14.402/1945, conform căreia dintre funcționarii fostului regim maghiar nu vor fi preluați decât acei găsiți in funcțiune la data de 6 Martie 1945 când a fost reinstalată administrația românească iar cei plecați cu armatele maghiară și germană nu vor fi reprimiți in serviciu;

Având in vedere referatul Serviciului Administrativ Biroul de Personal din 7 Iulie 1955 prin care ni se inaintează tabelul funcționarilor cari intră in prevederile suscitatului ordin și că acești funcționari n'au prestat nici un serviciu dela data plecării lor,

Mai având in vedere avizul Comisiei de propuneri pentru numiri, inaintări șim transferări din 11 Iulie 1945.-

In virtutea drepturilor ce ne conferă art.15 și următoarele din Legea Administrativă

D E C I D E M :

Art.I.-Se licențiază din serviciu pe data de 1 Aprilie 1945 următorii funcționari plecați cu armatele germană și maghiară care nu au fost găsiți in funcțiune la data de 6 Martie 1945 când s'a reinstalat administrația românească in Ardealul de Nord :

1.-Szekeres Iosif, om de serviciu Cl.V.,
2.-Bakay Iosif,meseriaș-pompier Cl.V.,
3.-Kelemen Tiberiu,subșef de birou fără gr.,
4.-Kosztin Arpad,impiegat f.gr.,
5.-Kagy Gheorghe,horticultor Cl.II.,
6.-Szilágyi Gheorghe,om de serviciu Cl.V.,
7.-Gönczy Emeric,om de serviciu Cl.V.,
8.-Deák Francisc,om de serviciu Cl.V.,
9.-Molnár Adalbert,om de serviciu Cl.V.,
10.-Preisz Victor,impiegat cu 2 gr.,
11.-Borsitzky Stefan,impiegat cu 1 gr.,
12.-Fehér Alexandru,om de serviciu Cl.V.,
13.-Piatrik Vasile,om de serviciu Cl.V.,
14.-Frisch Iuliu,omde serviciu Cl.V.,
15.-Kötö Ioan, om serviciu Cl.V.,
16.-Puskás Stefan, om de serviciu Cl.V.,
17.-Udrea Cornel,om de serviciu Cl.V.,
18.-Filep Vasile,om de serviciu Cl.V.,
19.-Juhász Ioan,om de serviciu Cl.V.,
2o.-Felfalusi Francisc,om de serviciu Cl.V.,
21.-Szalma Samoilă,om de serviciu Cl.V.,
22.-Dr.Varga Alexandru,șef de birou f.gr.,
23.-Beke Ernest Herman,subșef de birou fără gr.,
24.-Briza Andrei,contabil fără gr.,
25.-Gombár Ioan,subșef de birou fără gr.,
26.-Havlin Juliu,impiegat cu 2 gr.,
27.-Székely Martin,subșef de birou fărăg gr.,

../..

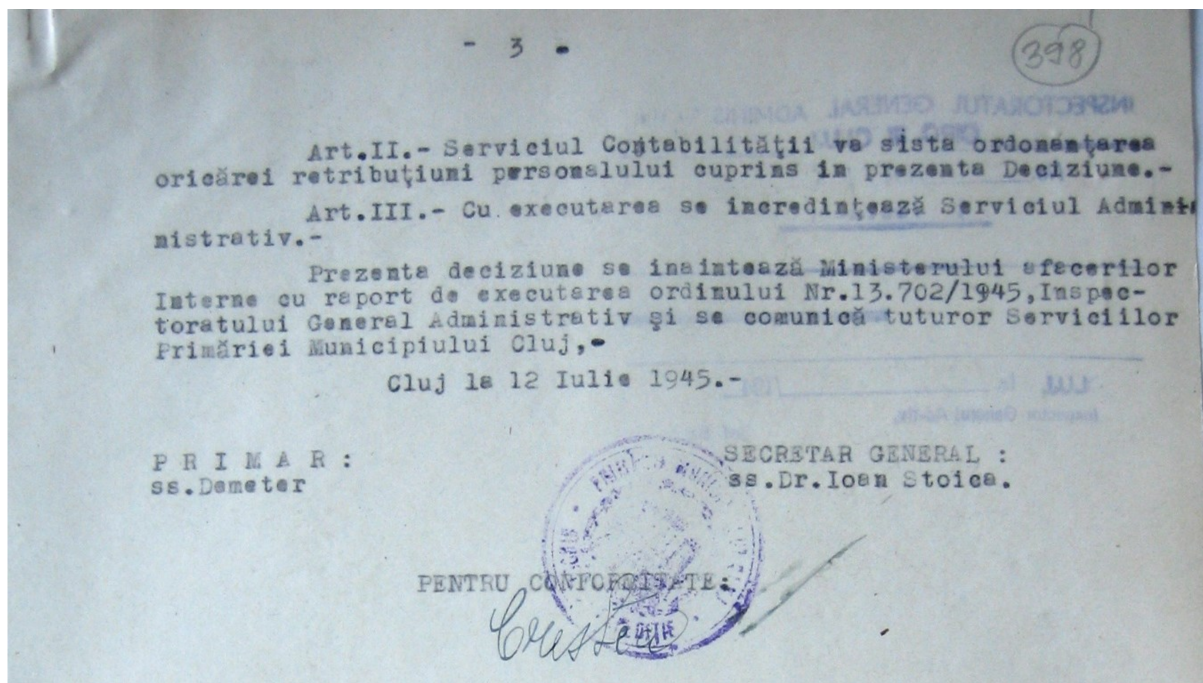
[1948] *Inspectoratul General Administrativ Circ. III-a Cluj*, Dos. 27/1945, f. 396–398.

\- 2 -

397

28.-Antal Tiberiu,agent administrativ Cl.III.,
29.-Tánczos Gáll Andrei,impiegat cu 1 gr.,
3o.-Szilágyi Desideriu,ajutor-contabil fără gr.,
31.-Másody Carol,impiegat cu 2 gr.,
32.-Racz Francisc,impiegat cu 1 gr. ,
33.-Szeráddai Tiberiu,ajutor contabil cu 1 gr.,
34.-Török Iosif,impiegat fără gr.,
35.-Szép Ludovic,agent administrativ cl.III.,
36.-Beszterczei Gheiza,agem administrativ cl.III.,
37.-Héjja Francisc,agent administrativ Cl.III.,
38.-Péter Francisc,impiegat cu 1 gr.,
39.-Hideg Martin,agent administrativ cl.III.,
4o.-Deák Joan ,agent administrativ Cl.III.,
41.-Raduch Zoltan,agent administrativ cl.III.,
42.-Rusz Leopold Desideriu,agent administrativ Cl.III.,
43.-Jelen Stefan,agent administrativ Cl.III.,
44.-Jelem Iuliu,om de serviciu Cl.V.,
45.-Máthé Stefan,agent administrativ cl.III.,
46.-Thammerer Joan,impiegat fără gr.,
47.-Zerbeş Stefan,om de serviciu Cl.V.,
48.-Szekernyés Ludovic,om de serviciu Cl.V.,
49.-Sajgo Joan,om de serviciu Cl.V.,
5o.-Simo Iosif,om de serviciu Cl.V.,
51.-Miklos Joan,agent administrativ Cl.II.,
52.-Jakab Andrei,agent administrativ Cl.III.,
53.-Lászlo Juliu,agent administrativ cl.III.,
54.-Péter Joan,agent administrativ cl.III.,
55.-Rucska Ioan Iunior,agent administrativ Cl.III.,
56.-Mihály Andrei,impiegat cu 2 gradaţii,
57.-Szabo Joan,om de serviciu Cl.V.,
58.-Nagy Alexandru,pădurar
59.-Dr.Nagy Iosif,medic Veterinar,
6o.-Mozes Joan,medic veterinar,
61.-Viencze Joan,om de serviciu Cl.V.,
62.-Szabo Gheorghe,fochist cl.V.,
63.-Dr.Kiss Adalbert,şef de birou f.gr.,
64.-Kozma Ladislau,impiegat cu 2 gr.,
65.-Cseresznyés Dionisiu,om de serviciu Cl.V.,
66.-Ferencz Andrei,om de serviciu Cl.V.,
67.-Bödger Francisc,agent administrativ Cl.III.,
68.-Zoltán Arpad,om de serviciu Cl.V.,
69.-Miklos Stefan,om de serviciu Cl.V,
7o.-Fülöp Adalbert,om de serviciu Cl.V.,
71.-Dr.Vizhányé Andrei,subşef de birou f.gr.,
72.-Molnár Eugen,om de serviciu Cl.V.,
73.-Dr.Birtok Francisc,subşef de birou fără gr.,
74.-Szekeres Josif,om de serviciu Cl.V.,
75.-Hegedüs Juliu,inginer stagiar.,
76.-Nagy Dionisiu,om de serviciu Cl.V.,
77.-Dozsa Josif,om de serviciu Cl.V.,
78.-Balázs Arpad,şofer principal cl.III.,
79.-Illyés Eugen,şofer cl.III.,
80.-Nagy Ioan,cantonier Cl.III.,
81.-Ferenczi Andrei,impiegat cu 2 gr.,
82.-Bartha Josif,impiegat cu 1 gr.,
83.-Târnovan Joan,impiegat cu 1 gr.,
84.-Ferencz Ladislau,subşef de birou f.gr.,
85.-Lénárd Joan,meseriaş cl.IV.,
86.-Rácz Stefan,meseriaş Cl.V.,
87.-Dudutz Stefan,om de serviciu Cl.V.,
88.-

../..

- 3 -

(398)

Art.II.- Serviciul Contabilităţii va sista ordonanţarea oricărei retribuţiumi personalului cuprins in prezenta Deciziune.-

Art.III.- Cu executarea se incredinţează Serviciul Administrativ.-

Prezenta deciziune se inaintează Ministerului Afacerilor Interne cu raport de executarea ordinului Nr.13.702/1945, Inspectoratului General Administrativ şi se comunică tuturor Serviciilor Primăriei Municipiului Cluj,-

Cluj la 12 Iulie 1945.-

P R I M A R :
ss.Demeter

SECRETAR GENERAL :
ss.Dr.Ioan Stoica.

PENTRU CONFORMITATE:
Cristea

ANEXA 15. Funcționarii Primăriei Municipiului Cluj în luna aprilie 1945[1949]

Aprobat de M.A.I. cu ord. nr. 11489A din 1945 înreg. sub nr. 12515/1945.

131

PRIMARIA MUNICIPIULUI CLUJ
Serviciul Administrativ
No.9751/1945

D E C I Z I U N E

Noi, Primarul Municipiului Cluj, în executarea ordinului Ministerului Afacerilor Interne, Direcțiunea Generală a Administrației, Dir.Adm.de Stat No.7562 din 19 Mai 1945, privitor la încadrarea funcționarilor Municipiului Cluj ;

Având în vedere propunerile făcute de comisia mixtă și aprobarea ministerială dată pentru fiecare funcționar în parte, conform notațiilor din tabloul de încadrare ,

In baza drepturilor ce ni le dă art.15 din Legea Administrativă ,

D e c i d e m :

Se încadrează următorii funcționari, în grade, conform codului funcționarilor publici, pe data de 1 Aprilie 1945 , precum se specifică în dreptul fiecăruia și anume :

1/- Boroș Gheorghe, în gradul de șef de birou fără gradații,
2/- Básza Irina n.László, în gradul de dactilogr.cu 1 grad.
3/- Fehérvári Lenche " " " impieg.fără gradații
4/- Barna Eva n.Balász " " " dactil.fără gradații
5/- Albu Iacob " " " subșef bir.3 gradații
6/- Dr.László Andrei " " " șef bir.cu 1 gradație
7/- Dr.Csortan Martin " " " șef bir.fără gradații
8/- Staruch Maria " " " dactil.cu 2 gradații
9/- Szöcs Elisabeta, n.Vescan " " impieg.fără gradații
10/- Morariu Iuliu " " " ag.san.veter.fără gr.
11/- Dr.Kapcza Emeric " " " subșef bir.fără gr.
12/- Dr.Kovács Iuliu " " " șef de bir.cu 1 gr.
13/- Biluska Ileana " " " impieg.cu 2 gradații
14/- Sebestyén Ida " " " dactil.cu 1 gradații
15/- Maroșan Stefan " " " subșef bir.3 gradații
16/- Căpușan Irma, n.Rátonyi " " " impieg.cu 2 gradații
17/- Kolcsár Aurica, n.Pop " " " dactil.cu 3 gradații
18/- Gal Iosif " " " portar cl.5.
19/- Manase Francisc " " " telefonist șef cl.I.
20/- Szakács Elena " " " telefonistă cl.I.
21/- Kocsis Francisc " " " om serv.cl.5
22/- Orbán Geza " " " " " "
23/- Szász Eugen " " " " " "
24/- Fülöp Carol " " " " " "
25/- Kiss Samoilă " " " " " "
26/- Kerekes Martin " " " " " cl.2.
27/- Manz Ludovic " " " " " " 5
28/- Méhész Vasile " " " " " " 5
29/- Aboși Petre " " " " " " 5
30/- Nagy Baltazar " " " " " " 2
31/- Balogh Francisc " " " " " " 5
32/- Kiss Iuliu " " " " " " 5
33/- Kalàos Valentin " " " " " " 5
34/- Fogaroși Ioan " " " " " " 3
35/- Balász Gheorghe " " " " " " 2
36/- Tamáș Ioan " " " " " " 5
37/- Szász Andrei " " " " " " 5
38/- Szász Ioan " " " " " " 5
39/- Basa Alexandru " " " " " " 5
40/- Gergely Andrei " " " archivar fără gradații
41/- Dr.Vereș Stefan " " " impieg.2 gradații
42/- Kovács Susana n.Deési " " "

./.

- 2 -

43/- Pintér Irina în gradul de impieg.cu 2 gradații
44/- Solymosi Elisabeta " " " " fără gradații
45/- Soltész Margareta " " " " cu 2 gradații
46/- Schimmert Francisc " " " cus.dosare cl.5
47/- Kavalerszki Carol " " " curier cl.5
48/- Zsigmond Iosif " " " cus.dosare cl.5
49/- Szentmártoni Coloman " " " impieg.cu 2 gradații
50/- Bartha Irma n.Baka " " " " " "
51/- Berner Gabriella " " " " " 1 "
52/- Szacsvai Margareta " " " " " 2 "
53/- Nanovszki Ghizela n.Schuller " " " 2 "
54/- Uyvárosi Ida " ag.adm.stagiar
55/- Nagy Stefan " om serv.cl.5
56/- Lázár Maria, n.Bokor " impieg.cu 2 gradații
57/- Balogh Desideriu " om serv.cl.5.
58/- Mischinger Tiberiu " impieg.fără gradații
59/- Szöllösi Iosif " om serv.cl.5.
60/- Magyari Margareta n.Nagy " impieg.cu 2 gradații
61/- László Sofia n.Váradi " ag.adm.cl.III
62/- Borzáși Stefan " om serv.cl.5
63/- Horváth Rozalia " impieg.fără gradații
64/- Uyvári Ádám " om serv.cl.5
65/- Zalányi Ana " ag.adm.cl.III
66/- Iacsa Gheorghe " om de serv.cl.5
67/- Dr.Danka Desideriu " subșef bir.2 gradații
68/- Pallos Elena " impieg,cu 2 gradații
69/- Ráthonyi Maria " dactil.cu 2 gradații
70/- László Ludovic "subșef bir.cu 2 gradații
71/- Nagy Rozalia " impieg.cu 1 gradație
72/- Paisz Cserei Ludovic " pădurar cl.III
73/- Balogh Ludovic " " "
74/- Szekely Iosif " " "
75/- Gábor Francisc " " "
76/- Krasznai Stefan " " "
77/- Rácz Ioan " " "
78/- Harasztosi Martin " " "
79/- Harmath Bogdan adm.agricol ajutor
80/- Farkaș Victor meseriaș cl.III
81/- Gebefügi Martin " cl.IV
82/- Korda Iuliu " impieg.cu 2 gradații
83/- Budai Stefan " ag.adm.cl.III
84/- Pintea Simion " om serv.cl.5
85/- Gál Ioan " " " cl.5.
86/- Váradi Vasile " mecanic princip.cl.III
87/- Soldea Vasile " meseriaș cl.II
88/- Kiss Ernest " mecanic cl.III
89/- Ökrös Alexandru " " cl.IV
90/- Kántor Emeric " meseriaș cl.III
91/- Apa Iosif " fochist cl.5
92/- Plet Ioan " " cl.5
93/- Bányai Ioan " om serv.cl.5
94/- Ágoston Iolanda n.Turgyán " impieg.cu 2 gradații
95/- Horváth Stefan " impieg.fără gradații
96/- Szabo Elisabeta n.Károli " " cu 2 gradații
97/- Lăpușan Eugen " contabil princip.cu 1 gr.
98/- Petres Rozalia " impieg.cu 1 gradație
99/- Joo Magdalena " dactil.cu 1 gradație
100/- Moll Elemer " ing.ordinar cl.III
101/- Dr.Szántó Ludovic " ing.ordinar cl.III
102/- Krézsek Vilhelm " subing.pr.cl.I.
103/- Sztolnai Ioan " meseriaș pr.cl.III
104/- Abrudan Alexandru " meseriaș pricip.cl.III
105/- Demeter Francisc " " " cl.III

./.

[1949] *Inspectoratul General Administrativ…,* Dos 8/1945, f. 131–133.

- 3 -

106/- Tamáaş Andrei în gradul de cantonier cl.III.
107/- Tordai Alexandru " " " " cl.III.
108/- Bartha Iosif " " " " cl.III
109/- Orosz Samuil " " " " cl.III
110/-Gál Mihail " " " " cl.III
111/- Udvari Francisc " " " " cl.III
112/- Magyari Eugen " " " " cl.III
113/- Szatmári Zoltan " " " " cl.III
114/- Horváth Adalbert " " " " cl.III
115/- Kövári Gavrilă " " " aj.hortic.cl.I.
116/- Borza Stefan " " " cantonier cl.II
117/- Salvan Virgil " " " subdir.cu 3 gr.
118/- Fejér Eugen " " " şef de bir.cu 2 gr.
119/- Juhász Geza " " " împieg.cu 2 gr.
120/- Schlosser Ernest " " " " cu 2 gr.
121/- Opriş Margareta " " " dactil.cu 2 gr.
122/- Filipescu Traian " " " ag.adm.princ.
123/- Holány Stefan " " " om serv.cl.II
124/- Balogh Alexandru " " " ag.adm.cl.III
125/- Orbán Valentin " " " ag.adm.cl.III
126/- Vas Stefan " " " ag.adm.cl.III
127/- Biró Iosif " " " ag.adm.cl.III
128/- Tőkérş Iosif " " " ag.adm.cl.III
129/- Hărăclean Pavel " " " contab.şef cu 2 gr.
130/- Balogh Vasile " " " şef de birou cu 3 gr.
131/- Ferencz Gellért " " " subşef bir.3 gr.
132/- Albu Gavrilă " " " impieg.cu 3 gr.
133/- Szabó Iuliu " " " impieg.cu 1 gr.
134/- Fauffer Andrei " " " " cu 1 gr.
135/- Zárdai Rudolf " " " contab.fără gr.
136/- Kovács Stefan " " " aj.contab.f.gr.
137/- Klemencz Stefan " " " " " "
138/- Táncz Adalbert " " " impieg.cu 1 gr.
139/- Kovács Berta n.Kétezsdi " " " " cu 1 gr.
140/- Ehry Ecaterina " " " ag.adm.cl.III
141/- Boroş Gheorghe " " " ag.adm.cl.III
142/- Berekméri Rozalia " " " ag.adm.cl.III
143/- Miriszlai Edit " " " " " cl.III
144/- Rusu Gheorghe " " " " " cl.III
145/- Berksei Ana n.Harmath " " " " " cl.III
146/- Vasvári Elisabeta " " " " " cl.III
147/- Vas Moise " " " " " cl.III
148/- Deretei Iuliana " " " " " cl.III
149/- Kis Elena " " " " " cl.III
150/- Váradi Dezideriu " " " " " cl.III
151/- Vagner Ladislau " " " " " cl.III
152/- Fülöp Martin " " " " " cl.III
153/- Boldizsár Francisc " " " " " cl.III
154/- Gadó Francisc " " " " " cl.III
155/- Vass Andrei " " " " " cl.III
156/- Schuller Francisc " " " " " cl.III
157/- Czala Ludovic " " " " " cl.III
158/- Miklós Alexandru " " " " " stagiar
159/- Kremel Maximilian " " " subşef bir.f.gr.
160/- Szakács Maria " " " ag.adm.cl.III
161/- Tóth Elena " " " " " cl.III
162/- Nagy Clara " " " " " stagiar
163/- Zatler Elisabeta " " " " " "
164/- Gelei Irina " " " " " "
165/- Incze Alexandru " " " impieg.cu 2 gr.
166/- Kósa Dezideriu " / " " om serv.cl.5.

- 4 -

167/- Kiss Dominic în gradul de ag.sanit.cu 2 gr.
168/- Lukács Vasile " " " impieg.fără gr.
169/- Antal Gheorghe " " " meseriaş cl.III
170/- Antal Ioan " " " " cl.III
171/- Barta Iosif " " " " cl.IV
172/- Beke Iuliu " " " " cl.III
173/- Buzás Ludovic " " " " cl.III
174/- Fehér Iosif " " " " cl.IV
175/- Gál Iosif " " " " cl.III
176/- Gyarmati Ludovic " " " " cl.III
177/- Herembás Nicolae " " " " cl.IV
178/- Horváth Árpád " " " " cl.IV
179/- Iakab Stefan " " " " cl.IV
180/- Kedves Martin " " " " cl.III
181/- Kelemen Ioan " " " " cl.III
182/- Korpoş Ioan " " " " cl.IV
183/- Lászlo Grigore " " " " cl.III
184/- Lenkei Aléxandru " " " " cl.III
185/- Mezei Ludovic " " " " cl.III
186/- Mihály Ludovic " " " " cl.III
187/- Mózeş Gheorghe " " " şoferur princ.cl.II
188/- Nagy Ioan " " " meseriaş cl.IV.
189/- Nagy Carol " " " şofeur cl.IV
190/- Paál Stefan " " " meseriaş cl.III
191/- Simó Adalbert " " " meseriaş cl.III
192/- Szabó Ludovic " " " " princ.cl.III
193/- Szatmári Alexandru " " " " cl.IV
194/- Székely Gheorghe " " " " cl.IV
195/- Takács Andrei " " " " cl.III
196/- Török Emeric " " " " cl.~~III~~ IV.
197/- Turoş Iosif " " " " cl.IV
198/- Zsigmond Desideriu " " " " cl.III
199/- Csiki Gheorghe " " " " cl.III
200/- Kuti Andrei " " " " cl.III
201/- Ioós Iosif " " " intend.cl.II.

Serviciul Administrativ şi Serviciul Financiar sunt încredinţate cu executarea prezentei deciziuni.-

Cluj, la 28 Maiu 1945.-

P R I M A R,
/ss/ Tudor Bugnariu

Secretar General,
/ss/ Dr.Ioan Stoica

Pentru conformitate :

Bibliografie

Fonduri arhivistice

1. Arhivele Naționale Serviciul Județean Cluj (ANSJC), Fond *Colegiul de Avocați al Regiunii Cluj*,
   - Dos. 16/1946–1959, Dos. 26/1948,* Dos. 35/1950,* Dos. 50/1952–1948*
2. ANSJC, Fond *Comitetul Regional PCR Cluj*
   - Inv. 1, Dos. 9/1946, Dos. 2/1944
   - Inv. 2, Dos. 6/1945, Dos. 44/1945, Dos. 46/1945, Dos. 5/1946, Dos. 6/1946, Dos. 9/1946, Dos. 14/1946, Dos. 16/1946, Dos. 19/1946, Dos. 1/1947, Dos. 4/1947, Dos. 9/1947, Dos. 2/1948, Dos. 475/1948
3. ANSJC, Fond *Comitetul Județean PCR Cluj,*
   - Inv. 1308, Fond 26, Dos. 5/1947
   - Inv. 2, Dos. 2/1945, Dos. 16/1946, Dos. 6/1946, Dos. 29/1946*
4. ANSJC, Fond *Comitetul Regional PMR Cluj*
   - Inv. 1, Dos. 1/1945, Dos. 9/1946, Dos. 10/1946,
   - Inv. 2, Dos. 1/1945, Dos. 5/1946, Dos. 18/1946*, Dos. 1/1947, Dos. 4/1947, Dos. 5/1947, Dos. 2/1948, Dos. 475/1948
5. ANSJC, Fond *Comitetul Județean PMR Cluj*
   - Inv. 2, Dos. 2/1948
6. ANSJC, Fond *Inspectoratul General Administrativ Circ. III-a Cluj*, Inv. 32
   - *1945*: Dos. 6/1945, Dos. 7 I/1945, Dos. 7 II/1945, Dos. 8/1945, Dos. 10/1945, Dos. 14/1945, Dos. 16/1945, Dos. 26/1945, Dos. 27/1945, Dos. 27/1945, Dos. 27/1945–1946*.
   - *1946*: Dos. 2 I/1946, Dos. 2 II/1946, Dos. 4/1946, Dos. 6/1946, Dos. 7/1946, Dos. 8/1946, Dos. 15/1946, Dos. 27/1946*, Dos. 47/1946*, Dos. 51/1946*, Dos. 62/1946.
   - *1947*: Dos. 1/1947*, Dos. 2/1947*, Dos. 9/1947, Dos. 10/1947, Dos. 25/1947*, Dos. 26/1947, Dos. 27/1947*, Dos. 46/1947*, Dos. 48/1947*, Dos. 52/1947*, Dos. 62/1947*
   - *1948*: Dos. 1/1948*, Dos. 3/1948*, Dos. 4/1948, Dos. 6/1948, Dos. 64/1948*
   - *1949*: Dos. 3/1949*
7. ANSJC, Fond *Inspectoratul de Poliție Cluj*
   - Inv. 399, Dos. 674/1937, Dos. 109/1942, Dos. 609/1944, Dos. 610/1944, de Poli, Dos. 635/1946, Dos. 637/1946, Dos. 646/1946, Dos. 660/1948
   - Inv. 1171, Dos. 9/1949, Dos. 14/1949
8. ANDJC, Fond *Serviciul Secret de Informații Cluj-Turda. Biroul de Cenzură*
   - Dos. 9/1944–1947
9. ANSJC, Fond *Parchetul General al Curții de Apel Sibiu-Cluj*
   - Dos 1/1945, Dos. 2/1945*, Dos. 8/1945*, Dos. 4/1946*, Dos. 8/1949*, Dos. 20/1949*
10. ANSJC, Fond *Parchetul General al Curții de Apel Cluj*
    - Dos. 2/1945,* Dos. 3/1945, Dos. 7/1946, Dos. 6/1947, Dos. 5/1948, Dos. 8/1949*
11. ANSJC, Fond 1 *Primăria Municipiului Cluj*
    - Dos. 3 – 17 XII. 1950 – 27 XII 1951
12. ANSJC, Fond *Sfatul Popular al orașului Cluj*
    - Dos. 1/1949
13. ANSJC, Fond *Sfatul Popular al orașului de subordonare republicană Cluj. Comitetul executiv*
    - Dos. 3/1950–1951
14. ANSJC, Fond *Tribunalul Poporului*
    - Dos. 14/1946, Dos. 22/1946

(* Dosare inedite)

Interviu

Interviu cu deținutul politic Ioan Mihalaș, 9 octombrie 2011

Periodice (selectiv)

1. *Adevărul Ardealului,* Organul Comitetului Regional pentru Nordul Ardealului al PCdR
   Anul I (1945), Nr. 4–19
   Anul II (1946), Nr. 1, 3, 5, 8, 10, 15
2. *Adevĕrul*
   Anul 62 (1948), Nr. 17.200–17.128
3. *Ardealul Administrativ*, Organul Asociației funcționarilor administrativi din Ardeal, Banat, Crișana și Maramureș
   Anul II (1938), Nr. 1, 2, 4
4. *Ardealul Nou*, Ziar democratic, Director Zeno Vancea
   Anul I (1946), Nr. 6–50
   Anul II (1947), Nr. 83–103
5. *Bucureștiul Cultural*
   Anul VI (2010), Nr. 93
6. *Contemporanul,* Săptămânal politic, social și cultural
   Anul XXI (1946), Nr. 1, 10.
7. *Cotidianul*
   Nr. 240 (4615), 10 octombrie 2006
8. *Curierul românesc*, Revista românilor de pretutindeni
   Anul XV, Nr. 8 (211) August 2004
9. *Dreptatea,* Organ al Partidului Național Țărănesc, (seria a II-a)
   Anul XXI (1946), Nr. 1–29, 254
10. *Gazeta Poporului*, Organ național-democrat
   Anul I (1944), Nr. 8–29
11. *Justiția Nouă*, Organ al Societății de Științe Juridice „Justiția Nouă”
   Anul VI, 1950, Nr. 1, 3
12. *Lupta Ardealului*, Organ pentru Ardeal al Partidului Muncitoresc Român
   Anul IV (1948), Nr. 488, 497, 511
13. *Lumea*, Nr. 8, 2001
14. *Patria*, Organul PNȚ, regiunea Cluj
   Anul XX (1938), Nr. 252
   Anul XXVII (1946), Nr. 2–39
15. *Plugarii*, Gazeta Frontului Plugarilor din România, regiunea Cluj
   Anul I (1944), Nr. 1, 2, 5, 11
   Anul II (1945), Nr. 6–31
16. *Revista 22*, Revista Grupului pentru Dialog Social
   Anul XV (2007), Nr. 892, 914
   Supliment, „Revista 22”, Nr. 188/2006
17. *România liberă*
   Anul II (1944), Nr. 11, Nr. 28
   Anul 2004, Nr. 4196
18. *Scânteia*, Organ al Comitetului Central al PCR, Seria III
   Anul I (1944), Nr. 1, 20, 22, 79, 90, 96
   Anul II (1945), Nr. 15, 108
   Anul XVI (1946), Nr. 515–517, 525–532, 535–538, 540, 545, 546, 550, 552, 585
   Anul XVII (1947) Nr. 67/1947

Anul XVIII (1948) Nr. 1144/1948
Anul XIX (1950), Organul Central al Partidului Muncitoresc Român, Nr. 1173, 1777
19. *Scânteia Ardealului,* Organul Comitetului Regional pentru Nordul Ardealului al PCdR
Anul I (1945), Nr. 2, 21
20. *Tribuna Ardealului*, Organ de afirmare al românilor din Ungaria
Anul V (1944), Nr. 1, 21, 1144–1199
Anul VI (1945), Nr. 1200–1218
21. *Tribuna nouă*, Anul I (1945), Nr. 37
22. *Unirea*, Săptămânal democratic evreiesc de luptă și cultură
Anul I (1945–1946), Nr. 7, 8, 11,
23. *Unirea*, Foaie bisericească politică (gazeta Mitropoliei Române Unite), Blaj
Anul XLIII (1933), Nr. 36.
24. *Viață Nouă*
Nr. 59/1945
25. *Világosság* (Lumina), Ziarul muncitorilor maghiari din Transilvania
Anul I (1944), Nr. 9, 56
Anul III (1946), Nr. 33, 191, 276

Bibliografie (selectivă)

1. Alexandru, Ioan. *Administrația publică. Teorii, realități, perspective*, Lumina Lex, 1999.
2. Anania, Valeriu. *Memorii*, Ed. Polirom, Iași, 2008.
3. Andreescu, Andreea; Nastasă, Lucian; Varga, Andrea (eds.), *Minorități etnoculturale. Mărturii documentare. Maghiarii din România (1945–1955),* Centrul de Resurse pentru Diversitate Etnoculturală, Cluj, 2002.
4. Andreescu, Andreea; Nastasă, Lucian; Varga, Andrea (eds.), *Minorități etnoculturale. Mărturii documentare. Maghiarii din România (1956–1968),* Centrul de Resurse pentru Diversitate Etnoculturală, Cluj, 2003.
5. Andreescu, Andreea; Nastasă, Lucian; Varga, Andrea (eds.), *Minorități etnoculturale. Mărturii documentare. Evreii din România (1945–1965)*, Centrul de Resurse pentru Diversitate Etnoculturală, Cluj, 2003.
6. Apetrei, Cristian, Nicolae. *Istoria administrației publice*, Universitatea „Dunărea de Jos", Galați, 2009.
7. Árpád, Varga E. „Erdély etnikai és felekezeti statisztikája (1850–1992)", http://www./title/Cluj-Napoca# History. Varga E., Árpád (összeállította) (redactată de): Erdély etnikai és felekezeti statisztikája (Népszámlálási adatok 1850 és 1992 között) I. kötet: Kovászna, Hargita és Maros megye. (Statistica etnică și confesională a Transilvaniei. Datele recensămintelor între 1850 și 1992) Teleki László Alapítvány – Pro-Print Könyvkiadó, Budapest – Csíkszereda, 1998.
8. Baciu, Nicolae. *Agonia României, 1944–1948. Dosarele secrete acuză*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1990.
9. Banciu, Angela. *Istoria constituțională a României, deziderate naționale și realități sociale*, Ed. Lumina Lex, București, 2001.
10. Barabás, E. *A magyar iskolaügy helyzete Romániában 1918–1940* (*Situația învățământului maghiar din România*), în „Kisebbségi Körlevél", 1943.
11. Bărbulescu, Mihai; Deletant, Dennis; Hitchins, Keith; Papacostea, Șerban; Teodor, Pompiliu. *Istoria României*, Ediție revăzută și adăugită, Ed. Corint, București, 2007.
12. Benjamin, Lya; Stanciu Sergiu (eds.), *Izvoare și mărturii referitoare la evreii din România – Evreii din România între anii 1940–1944*, Vol. I: Legislația antievreiască, București, 1993.
13. Besançon, Alain. *Nenorocirea secolului. Despre comunism, nazism și unicitatea „soah"-ului*, traducere de Mona Antohi, Ed. Humanitas, București, 2007.
14. Betea, Lavinia. *Alexandru Bârlădeanu despre Dej, Ceaușescu și Iliescu,* Ed. Evenimentul Românesc, București, 1997.
15. Bichicean, Gheorghe. „The Postwar Europe. The formation of «popular democracies» in Eastern Europe", https://www.armyacademy.ro/buletin/2_2001/art10.html, accesat la 27.09.2023;
16. Bitoleanu, Ioan; Atanasiu, Carmen. *Istoria administrației*, Ed. Europolis, Constanța, 2005.

17. Bodeanu, Denisa, Florentina. *Neoprotestanții din Transilvania în timpul regimului comunist. Studiu de caz: baptiștii din județul Cluj – Mărturii și documente*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2007.
18. Boldur-Lățescu, Gheorghe. *Genocidul comunist în România*, Vol. 1, Ed. Albatros, București, 1992.
19. Bota, Ioan, M. *Istoria Bisericii Universale și a Bisericii Românești de la origini până astăzi,* Ediția a II-a, Ed. Viața Creștină, Cluj-Napoca, 2003.
20. Bottoni, Stefano. *Transilvania roșie. Comunismul român și problema națională 1944–1965*, Editura Institutului Pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale, Kriterion, Cluj-Napoca, 2010.
21. Brucan, Silviu. *Generația irosită. Memorii,* București, 1993.
22. Brudașcu, Dan (coord.). *80 de ani de la instaurarea administrației românești la Cluj-Napoca, Vol. II*, Cluj-Napoca, 1999.
23. Bucur, Ioan-Marius; Stan, Lavinia. *Persecuția Bisericii Catolice din România. Documente din Arhiva Europei Libere, 1948–1960,* Editia a II-a, revăzută și adăugită, Târgu-Lăpuș, Ed. Galaxia Gutenberg, 2005.
24. Budeancă, Florentina. *Cultul Baptist din Transilvania între 1948–1989 în memoria colectivă (județele Cluj, Maramureș, Bistrița-Năsăud și Sălaj)*, Rezumat teză de doctorat, Cluj-Napoca, 2009.
25. Burleigh, Michael. *Sacred Causes: The Clash of Religion and Politics, from the Great War to the War on Terror*, Harper Collins, 2007.
26. Buzatu, Gheorghe; Beldiman, Dana (eds.). *23 August 1939–1944. România și proba bumerangului*, Editura Mica Valahie, București, 2011.
27. Carmilly-Weinberger, Moshe. *Drumul vieții. Operațiunea de salvare a evreilor refugiați pe granița ungaro-română în Transilvania 1936–1944*, Cluj-Napoca, Centrul de Studii Transilvane, Fundația Culturală Română, 1996.
28. Carmilly-Weinberger, Moshe. *Istoria evreilor din Transilvania*, Ed. Enciclopedică, București, 1994.
29. Cătănuș, Dan, Chiper, Ioan (eds.). *Cazul Ștefan Foriș. Lupta pentru putere în PCR de la Gheorghiu-Dej la Ceaușescu*, Editura Vremea, București, 1999.
30. Cesereanu, Ruxandra. *Imaginarul violent al românilor,* Ed. Humanitas, București, 2003.
31. Chivu-Duță, Carmen. *Cultele din România între prigonire și colaborare*, Editura Polirom, Iași, 2007.
32. Ciachir, Nicolae. *Marile puteri și România 1856–1947*, Editura Albatros, București, 1996.
33. Ciobanu, Gheorghe. *Relațiile internaționale ale României între anii 1948 și 1964,* Editura Junimea, Iași, 2006.
34. Ciobanu, Vasile; Radu, Sorin (coord.). *Partide politice și minorități naționale din România în secolul XX*, Vol. III, Ed. Techno Media, Sibiu, 2008.
35. Coja, Ion. *Transilvania Invincibile Argument*, Ed. Athenaeum, București, 1990.
36. Constantiniu, Florin. *De la războiul fierbinte la războiul rece*, Editura Corint, București, 1998
37. Constantiniu, Florin. *O istorie sinceră a poporului român,* Ed. Univers Enciclopedic, București, 1999.
38. Constantiniu, Florin. *PCR, Pătrășcanu și Transilvania,* Ed. Enciclopedică, București, 2001.
39. Costi, George. *Contribuțiuni la reforma administrației publice*, Monitorul Oficial și Imprimăria Centrală, București, 1946.
40. Courtois, Stephane (ed.). *Du passé faisons table rase*, Éd. Robert Laffont, 2002.
41. Coposu, Corneliu. *Confesiuni: dialoguri cu Doina Alexandru*, Ed. Anastasia, 1996.
42. Cristescu, Octavian. *Istoria Românilor. Epoca modernă și contemporană (manual pentru clasa a VIII-a*). Editura Didactică și Pedagogică, București, 1997.
43. Cziprián-Kovács, Loránd; Székely, Usolt. *Istoria administrației regionale și locale în România*, Note de curs, Sfântu Gheorghe/Covasna, 2002.
44. Deleanu, Iulia. *Carte de neuitare*, Ed. Kriterion, București, 2000.
45. Deletant, Dennis. *România sub regimul comunist*, Fundația Academia Civică, București, 1997.
46. Dimont, Max I. *Evreii, Dumnezeu și istoria*, traducere de Irina Horea, Ed. Hasefer, București, 1997.
47. Dissescu, C., G. *Cursul de drept public român*, Stabilimentul grafic I.V. Socecu, București, 1891.
48. Dongoroz, Vasile. *Drept penal*, reeditarea ediției din 1939, Asociația Română de Științe Penale, București, 2000.
49. Du Nay, Alain. *Români și maghiari în vârtejul istoriei*, Editura Matthias Corvinus, Buffalo-Toronto, 2001.

50. Fătu, Mihai; Mușa, Mircea (coord.). *Teroarea horthysto-fascistă în nord-vestul României (septembrie 1940 – octombrie 1944)*, Ed. Politică, București, 1985.
51. Faur, Antonio. *Comportamentul militarilor sovietici în județele din vestul României (1944–1945),* Vol. I, Editura Universității din Oradea, Oradea, 2000.
52. Faur, Antonio. *Documente. Măsuri legislative și economico-administrative de aplicare a Convenției de armistițiu (septembrie 1944 – mai 1945)*, Fundația Culturală „Cele Trei Crișuri”, Oradea, 1995.
53. Focșeneanu, Eleodor. *Istoria constituțională a României. 1859–1991*, București, Editura Humanitas, 1992; Ediția a II-a revăzută, Ed. Humanitas, București, 1998, Ediția a III-a revăzută, București, 2008.
54. Furet, Francois; Nolte, Ernst. *Fascism și comunism*, Ed. Univers, București, 2000.
55. Gabor, Adrian. *Biserica Ortodoxă Română și regimul comunist (1945–1964). O imagine a relațiilor Stat–Biserică*, București, 2006–2007.
56. Georgescu, Vlad. *Istoria Românilor*, ediția a III-a, Ed. Humanitas, București, 1952.
57. Gheorghiu-Dej, Gheorghe. *Articole și cuvântări*, ediția a IV-a, E.S.P.L.P., 1955.
58. Gheorghiu-Dej, Gheorghe. *O politică românească de realizări democratice*, Editura PCR, București, 1946.
59. Ghibu, Onisifor. *Chemare la judecata istoriei*, Vol. I, Ed. Albatros, București, 1992.
60. Giurescu, Dinu C. *Guvernarea Nicolae Rădescu*, Ed. ALL, București, 1996.
61. Gruneanțu, Lazăr. *Istoria Baroului Timiș*, Ed. Mirton, Timișoara, 2009.
62. Guțan, Manuel. *Istoria administrației publice românești*, Editura Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, 2003.
63. Gyémánt, Ladislau. *Evreii din Transilvania*, Institutul Cultural Român, Cluj-Napoca, 2004.
64. Hillgruber, Andreas. *Hitler, Kőnig Karl und Marschal Antonescu. Die Deutsche Rumänischen Beziehungen 1938–1944*, D.F.R., 1955.
65. Hitchins, Keith. *România 1866–1947*, Editura Humanitas, București, 1994.
66. Hristodol, Gheorghe (coord.). *Bibliografia istorică a României, 1999–2004*, vol. X, Academia Română, Institutul de Istorie „George Barițˮ din Cluj-Napoca și Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blagaˮ din Cluj-Napoca, Editura Academiei Române, București, 2005.
67. Iancu, Carol. *Alexandru Șafran și Șoahul neterminat în România: Culegere de documente (1940–1944)*, Ed. Hasefer, București, 2010.
68. Ierunca, Virgil. *Fenomenul Pitești*, Ed. Humanitas, București, 1990.
69. Ioanid, Radu. *Evreii sub regimul Antonescu,* Ed. Hasefer, București, 1997.
70. Iorgovan, Antonie. *Drept administrativ. Tratat elementar,* Ed. Hercules, București, 1993.
71. Jinga, Victor. *Problemele fundamentale ale Transilvaniei*, Vol. II, Astra, Brașov, 1945.
72. Jurcă, Nicolae. *Istoria social-democrației din România*, Ed. Științifică, București, 1994.
73. Lăcustă, Ioan. *1948–1952. Republica Populară și România*, Curtea Veche Publishing, București, 2005.
74. Lehrer, Milton G. *Ardealul pământ românesc*. *Problema Ardealului văzută de un american*, Editura Vatra Românească, Cluj-Napoca, 1991.
75. Lenin, V.I. *Opere*, Vol. 25, Editura pentru Literatură Politică, 1954.
76. Longin, Lucia, Hossu. *Memorialul durerii,* Ed. Humanitas, București, 2007.
77. Malița, Liviu (ed.). *Cenzura în teatru. Documente. 1948–1989*, Ed. EFES, Cluj, 2006.
78. Manuilă, Sabin; Filderman, Wilhelm. *Populația evreiască din România în timpul celui de-al doilea război mondial*, Fundația Culturală Română, Iași 1994.
79. Marusi, Gheorghe. *Selecționarea și educarea cadrelor*, Editura de Stat pentru Literatură Politică, București, 1956.
80. Matichescu, Olimpiu. *Istoria administrației publice românești*, Editura ERA, București, 2005.
81. Mawdley, Evan; White, Stephen. *The Soviet Elite from Lenin to Gorbachev. The Central Committee and its members, 1917–1991*, Oxford Unversity Press, 2000.
82. Mândruț, Stelian (coord.). *Bibliografia istorică a României, 2004–2006*, Vol. XI, Academia Română, Institutul de Istorie „George Barițˮ din Cluj-Napoca și Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blagaˮ din Cluj-Napoca, Editura Academiei Române, București, 2007.

83. Mândruț, Stelian (coord.). *Bibliografia istorică a României*, *2004–2006*, Vol. XII, partea I-a și a II-a, Academia Română, Institutul de Istorie „George Barițˮ din Cluj-Napoca și Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blagaˮ din Cluj-Napoca, Editura Academiei Române, București, 2009.
84. Mendelsohn, Ezra. *The Jews of East Central Europe between the World Wars*, Bloomington, Indiana University Press, 1987.
85. Mihály, Nagy Zoltán. *Kolozsvár az észak-erdélyi szovjet katonai közigazgatás idoszakában. Kolozsvár 1000 éve*, Cluj-Napoca, 2001.
86. Mihu, Nicolae. *Particularități ale procesului de reinstalare a administrației și structurilor militare românești în Transilvania de Nord (1944–1945)*, Ed. Universității din Oradea, 2004.
87. Mihu, Nicolae. *De la profesioniști la oamenii Partidului Comunist: tranziția în administrația și structurile militare din nord-vestul României (jud. Bihor, Sălaj, Satu Mare și Maramureș), 1944–1955*, Ed. Primus, Oradea, 2008.
88. Mircea, Alexandru; Cârnațiu, Pamfil; Todericiu, Mircea. *Biserica Română Unită*, Madrid, 1952.
89. Mircu, Marius. *Ce s-a întâmplat cu evreii în și din România*, Vol. II, „Prigoana cea mareˮ, Ed. Glob-Bat Yam, Ed. Papyrus-Holon, 1996.
90. Moraru, Camelia et al., *Stenogramele ședințelor Biroului Politic și ale Secretariatului Comitetului Central al PMR, 1949*, Vol. II, București, Arhivele Naționale ale României, 2003.
91. Moraru, Camelia. *Sovietizarea României: 1948–1953*, Universitatea București. Facultatea de Istorie, București, 2007.
92. Moses, Tereza. *Evreii din Oradea*, traducerea Liviu Borcea, Ed. Hasefer, București, 1997.
93. Motogna, Atanasie. *Administrația românească în județul Cluj*, Tipografia „Cartea Româneascăˮ, Cluj, 1937.
94. Nagy, Lajos. *A kisebbségek alkotmányjogi helyzete Nagyromániában* (Situația constituțională a minorităților din România Mare), Erdélyi Tudományos Intézet, Kolozsvár, 1944.
95. Nastasă, Lucian. *Intelectualii și promovarea socială (Pentru o morfologie a câmpului universitar)*, Editura Nereamia Napocae, Cluj, 2003.
96. Nedelea, Marin. *Istoria României în date, 1940–1995,* Ed. Niculescu SRL, București, 1997.
97. Negoiță, Florin. *Istoria statului și dreptului românesc,* Editura Fundației România de Mâine, București, 2000.
98. Nistor, Ioan Silviu. *Românii în al doilea război mondial*, Ed. Mesagerul, Cluj, 1996.
99. Ogoranu, Ion, Gavrilă; Baki, Lucia. *Brazii se frâng, dar nu se îndoiesc,* Vol. III, Ed. Marineasa, Timișoara.
100. Onicescu, Octav (ed.). Pe drumurile vieții, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1981.
101. Onișoru, Gheorghe. Alianțe și confruntări între partidele politice din România (1944–1947), Fundația Academia Civică, București, 1996.
102. Onișoru, Gheorghe. România între anii 1944–1948, transformări economice și realități sociale, București, Editura Fundației Academia Civică, 1998.
103. Opriș, Ioan. *Procesul ziariștilor „naționaliștiˮ (22 mai-4 iunie 1945),* București, Ed. Albatros, București, 1999.
104. Oprițescu, Mihail. *Istoria economiei și administrației publice în România,* Ed. ASE, București, 2004.
105. Pascu, Ștefan (red.). *Istoria Clujului*, Consiliul Popular al Municipiului Cluj, 1974.
106. Pascu, Ștefan; Pataki, Iosif; Popa, Vasile. *Clujul* (ghid istoric), Cluj, 1957.
107. Pătrășcanu, Lucrețiu. *Scrieri, articole, cuvântări, 1944–1947*, Ed. Politică, București, 1983.
108. Petcu, Adrian, Nicolae (coord.). *Partidul, Securitatea și Cultele, 1945–1989*, Editura Nemira, București, 2005.
109. Petrescu, Dan; Cangiopol, Liviu. *Ce-ar mai fi de spus. Convorbiri libere într-o țară ocupată*, Ed. Minerva, București, 1990.
110. Popa, Petre. *Istoria administrației în România*, Ed. Universității din Pitești, Pitești, 2000.
111. Popescu, Rodica. *Miracol? Revoluție? Lovitură de stat?*, Ed. Pantera, București, 1996.
112. Prisăcaru, Valentin. I. *Tratat de drept administrativ român: partea generală*, Lumina Lex, 1993.
113. Prunduș, Silvestru, Augustin; Plăianu, Clemente (coord.). *Cardinalul Iuliu Hossu,* Ed. Unitas, Cluj-Napoca, 1995.

114. Radosav, Doru. *Donbas: o istorie deportată*, Ed. Landsmannschaft der Sathmarer Schwaben in der Bundesrepublik Deutschland, Ravensburg, 1994.
115. Radosav, Doru. *Teoria istoriei și curente istoriografice contemporane*, Facultatea de Istorie și Filosofie, Cluj-Napoca, 2002.
116. Rothschild, Joseph. *Întoarcerea la diversitate. Istoria politică a Europei Centrale și de Est după al doilea război mondial,* Editura Antet, Oradea, 1997.
117. Rudescu, Corneliu. *Buletin de conjunctură administrativă*, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, Imprimeria Centrală, București, 1946.
118. Rudescu, Corneliu; Marchidan, Gheorghe. *Statutul funcționarilor publici și statutul salariaților comunali (comentariu doctrinar și jurisprudențial)*, București, 1947.
119. Sabău, Ilie D. *Disciplina funcționarilor publici*, Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, Sibiu, 1946.
120. Sandru, Trandafir. *Biserica Penticostală în istoria creștinismului*, Ed. Cultului Penticostal, București, 1992.
121. Saon, Stelian. *Economia și administrația din România până la jumătatea secolului al XX-lea*, Ed. Romprint, Brașov, 2002.
122. Sălăgean, Marcela. *Administrația sovietică în Nordul Transilvaniei (noiembrie 1944 – martie 1945)*, Cluj-Napoca, Centrul de Studii Transilvane/Fundația Culturală Română, 2002.
123. Schuyler, C.V.R. *Misiune dificilă: jurnal (28 ianuarie 1945 – 20 septembrie 1946)*, Editura Enciclopedică, București, 1997.
124. Scurtu, Ioan; Buzatu, Gheorghe. *Istoria românilor în secolul XX*, Ed. Paideia, București, 1999.
125. Simion, Aurică. *Preliminarii politico-diplomatice ale insurecției române din August 1944*, Ed. Dacia, Cluj Napoca, 1979.
126. Soljeniț, Alexandr. *Arhipelagul Gulag,* vol. I, Ed. Univers, București, 2008.
127. Solomovici, Teșu. *România Judaica. O istorie neconvențională a evreilor din România. 2.000 de ani de existență continuă*, Vol. II, Ed. Teșu, București, 2001.
128. Șorban, Raoul. *Invazie de stafii. Însemnări și mărturisiri despre o altă parte a vieții*, Editura Meridiane, București, 2003.
129. Stillman, Richard, J. *Public Administration: concepts and cases*, Boston, Houghlon Mifflin, 1978.
130. Stoenescu, Alex Mihai. *Armata, mareșalul și evreii*, RAO International Publishing Company, 1998.
131. Stoenescu, Alex Mihai. *Istoria loviturilor de stat în România 1821–1999*, Vol. 3, Cele trei dictaturi, RAO International Publishing Company, București, 2002.
132. Știrban, Marcel (coord.). *Istoria contemporană a României*, Editura Accent, Cluj-Napoca, 2001.
133. Tamás, Lönhárt. *Uniunea Populară Maghiară în perioada instaurării regimului comunist în România*, Teză de doctorat, Cluj – Napoca, 2005.
134. Tănase, Stelian. *Elite și societate. Guvernarea Gheorghiu-Dej. 1948–1965*, București, Ed. Humanitas, 1998.
135. Victor Tcacenco, „Administrația publică locală din Basarabia în timpul regimului autoritar a lui Carol al II", în *AXA*, Revistă de politică, cultură și spiritualitate, http://www.ax.md/?p=269, accesat la 23.10.2018.
136. Tudosescu, Ion; Cazacu, Aculin, (coord.), *Democrația socialistă. Realități și perspective*, Editura Politică, București, 1983.
137. Țârău, Virgiliu. *Alegeri fără opțiune. Primele alegeri parlamentare din centrul și estul Europei după încheierea celui de-al doilea război mondial*, Cluj, Eikon, 2005.
138. Toader, Tudorel; Mâță, Dan Constantin; Costea, Ioana Maria. *Dicționarul personalităților jurdice românești*, Ed. Hamangiu SRL, București, 2008.
139. Țugui, Pavel. *Istoria și limba română în vremea lui Gheorghiu-Dej*, Ed. I. Cristoiu, București, 1999.
140. Vedinaș, Verginia. *Statutul funcționarului public*, Ed. Nemira, București, 1998.
141. Velicu, Dudu. *Biserica ortodoxă în perioada sovietizării României. Însemnări zilnice I. 1945–1947*, Arhivele naționale ale României, București, 2004.
142. Vincze, G. *Illúziók és csalódások* (*Iluzii și decepții*), Miercurea-Ciuc, Ed. Status, 1999.
143. Wasserstein, Bernard. *Vanishing Diaspora, The Jews in Europe since 1945*, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, 1996.

144. Zaharia, Gheorghe; Vajda, L. *Rezistența antifascistă în partea de nord a Transilvaniei*, Ed. Dacia, Cluj, 1974.
145. Zainea, Ion. *Politică și administrație în România (6 martie 1945 – 1 martie 1946): Epurarea*, Ed. Universității din Oradea, 2004.
146. Zainea, Ion et al. *Democrație occidentală și democrație populară: evoluția spectrului politic în nord-vestul României: (1944–1950)*, Ed. Universității din Oradea, 2004.
147. Znepolski, Ivaylo et al. *Bulgaria under Communism*, Routledge, New York, 2019.
148. *Almanahul Finanțe și industrie, ziarul vietii economice românești*, 1946.
149. *Analele Institutului de Istorie a Partidului de pe lângă CC al PMR*, Ed. de Stat pentru Literatură Politică (E.S.P.L.P.)
    Anul II, Nr. 3, mai-iunie 1956
    Anul II, Nr. 4, iulie-august 1956
    Anul II, Nr. 5, septembrie-octombrie 1956
    Anul III, Nr. 6, noiembrie-decembrie 1957
    Anul V, Nr. 4/1959
    Anul VII, Nr. 4/1961, Ed. „Scînteia", 1961
150. *Anuarul martorilor lui Iehova 2006*, Watchtower Bible and Tract Society of New York.
151. *Arhivele Statului din România – România și Armistițiul cu Națiunile Unite. Documente*. Vol. II, București, 1995.
152. Arhivele Statului din România, *România, marele sacrificat al celui de-al doilea război mondial*, București.
153. *Autonomiști și centraliști. Enigmele unor decizii istorice. Transilvania de Nord din septembrie 1944 până în martie 1945*, Mihály Zoltán Nagy, Gábor Vincze (eds.), Cluj-Napoca, Fundația CRDE, 2008.
154. *Bibliografia lucrărilor științifice-metodice de grad I în specialitatea istorie susținute la Universitatea din Cluj-Napoca între anii 1970–1993/1994*, Biblioteca Centrală Universitară, Cluj-Napoca, 1993.
155. *Bibliografia istorică a României*, Vol. VIII, 1989–1994, Editura Academiei, București, 1996.
156. *Buletinul Oficial al Comitetului Provizoriu Județean Clu*j, Anul I (1950), Nr. 1
157. *Buletinul Oficial al Județului Cluj*
    Anul LXV (1945), Nr. 1–2
    Anul LXVI (1946), Nr. 19, Nr. 20
    Anul LXVII (1947), Nr. 16, Nr. 17
    Anul LXVIII (1948), Nr. 1, Nr. 7, Nr. 12
158. *Buletinul Oficial al Municipiului Cluj*
    Anul XV (1940), Nr. 2, Nr. 5
    Anul XXI (1946), Nr. 3, Nr. 7, Nr. 8, Nr. 9–10, Nr. 11, Nr. 12
    Anul XXII (1947), Nr. 10, Nr. 11, Nr. 12
    Anul XXIII (1948), Nr. 5, Nr. 7, Nr. 10, Nr. 12
159. *Colecțiune de legi și regulamente*, Tomul XVI, Partea I B, 1 mai – 31 august 1938, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, Imprimeria Centrală, București, 1938.
160. *Colecțiune de legi și regulamente*, Tomul XXII ianuarie–mai 1944; Tomul XXIII, august–octombrie 1944, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, Imprimeria Centrală, București, 1946.
161. *Colecțiune de legi și regulamente*, Tomul XII, octombrie–decembrie 1944, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, Imprimeria Centrală, București, 1946
162. *Colecțiune de legi și regulamente*, Tomul XXIII, XIII ianuarie–decembrie 1945, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, Imprimeria Centrală, București, 1946.
163. *Colecțiune de legi și regulamente*, Tomul XXIV, ianuarie–decembrie 1946, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, Imprimeria Centrală, București, 1946.
164. *Colecțiune de legi și regulamente*, Tomul XXV, ianuarie–decembrie 1947, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, Imprimeria Centrală, București, 1948.
165. Comisia prezidențială pentru analiza dictaturii comuniste din România, *Raport final*, București, 2006.
166. *Constituția Republicii Populare Române din 1948*, publicată în Monitorul Oficial Nr. 87 bis/13 apr. 1948
167. *Constituția României din 1923*, publicată în Monitorul Oficial Nr. 282/29 martie 1923.

168. *Documente franceze despre Transilvania,* selecții și studiu introductiv de Valeriu Florin Dobrinescu, Ion Pătroiu, Ed. Vremea, București, 2001.
169. *Erdély rövid története* (Scurtă istorie a Ardealului), red. Köpeczi Béla, Akad. Kiadó, Budapest, 1989.
170. *Împărțirea administrativ-economică a Republicii Populare Române*, Anexă la Decretul Nr. 331 din 19 septembrie 1952, Întreprinderea Poligrafică Nr. 3, 1952.
171. *Istoria României. Transilvania,* Vol. II (1687–1947), Ed. „George Barițiu”, Cluj-Napoca, 1999.
172. *Județul Cluj. Județele României*, Editura Academiei Române, București.
173. *Kuláksors* (Soartă de chiabur), Editura Status, Miercurea Ciuc, 1999.
174. *Lovitura de stat de la 30 decembrie 1947. Preliminarii militare, consecințe politice*, documente adunate și adnotate de Mircea Chirițoiu, Fundația Academia Civică, București, 1997.
175. *Magazin Istoric*, Revistă de cultură istorică
    Anul XXVI, Nr. 8 (305)/ august 1992
    Anul XXVII, Nr. 4 (313), aprilie 1993
    Anul XXIX, 1995, Nr. 2, Nr. 12
    Anul XXXII, 1998, Nr. 1
176. *Minerva Enciclopedie Română*, Editura Comitetului de redacție al Enciclopediei Române Minerva, Cluj, 1930.
177. *Monitorul Oficial*, Nr. 282/29 martie 1923, Nr. 60 din 19 iunie 1923.
178. *Monitorul Oficial*, Nr. 253/1 noiembrie 1944.
179. *Monitorul Oficial* Nr. 154 din 11 iulie 1945, Nr. 269 din 23 noiembrie 1945.
180. *Monitorul Oficial*, Nr. 48 din 2 februarie 1948, partea I Nr. 87 bis din 13 aprilie 1948, Nr. 178 din 4 august 1948, Nr. 192 din 20 august 1948, Nr. 204 din 3 septembrie 1948, Nr. 281 din 2 decembrie 1948
181. *Monitorul Oficial,* Nr. 142 din 11 iulie 1991.
182. *Politica de cadre a PMR 1948–1952*, Studiu introductiv, Arhivele Naționale ale României, București, 2007.
183. Raportul Tismăneanu, Comisia prezidențială pentru analiza dictaturii comuniste din România, *Raport Final*, 2006.
184. *Recensământul general al populației României din 29 decembrie 1930*, Vol. II, publicat de dr. Sabin Manuilă, București, Institutul Central de Statistică, 1938.
185. *Revista Transilvană de Științe Administrative*, Nr. 13/2005.
186. *România, Viața Politică în documente 1946,* Ed. Humanitas, București, 1999.
187. *Statutul funcționarilor publici din 22 septembrie 1946 și Regulamentul pentru aplicarea statutului din 14 decembrie 1946 cuprinzând șii tabelele anexe – jurnalele Consiliului de Ministri – avizele Comisiei Centrale de încadrare – normele de calculare a noilor salarii – note și comentarii*, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, Imprimeria Centrală, București, 1947.
188. *Stenogramele ședințelor Biroului Politic și ale Secretariatului Comitetului Central al PMR, 1949*, Vol. II, Camelia Moraru et al. (ed.), Studiu introductiv: Ioan Scurtu, Arhivele Naționale ale României, București, 2003.
189. *Strategii și politici electorale în alegerile parlamentare din 19 noiembrie 1946*, Centrul de Studii Transilvane, Fundația Culturală Română, Cluj-Napoca, 1998.
190. *Zece ani de la Conferința națională a PCR.,* Editura de stat pentru literatură politică (E.S.P.L.P.), 1946.
191. *1944. Legi*

Articole și studii

192. Alexandrescu, Sorin. „Dictatura la Români”, în *Magazin Istoric*, Nr. 10, București, 2003.
193. Anton, Mioara. „1948–1950. Anatomia puterii. Fideli și indezirabili în PMR”, în *Studii și Materiale de Istorie Contemporană*, Vol. I, 2002.
194. Boldur-Lățescu, Gheorghe. „Reeducarea în România”, http://www.romanialibera.ro/opinii/aldine/reeducarea-in-romania-147940.html, accesat la 09.06.2016.
195. Botlung, Teofil. „În morga unui cimitir viu”, http://www.epochtimes-romania.com/articles/article_5299.html, accesat la 8.10.2010.

196. Brown, J.F. „The age-old question of Transylvania”, în *World Today*, [n.s.]:19:11 (1963: Nov.).
197. Catalan, Gabriel. „Infiltrarea vechilor servicii secrete și epurarea vechilor angajați”, extras din Gabriel Catalan, Mircea Stănescu, *Scurtă istorie a Securității*, http://www.asymetria.org/modules.php?nameîNews &fileîarticle&sidî210, accesat la 16.04.2016.
198. Cesereanu, Ruxandra. „Romanian Mythopolitics in the 20th Century”, în *Transylvanian Review*, Vol XVII, Nr. 2/Summer 2008.
199. Chiș, Paul. „Bisericile Protestante în spațiul românesc. Scurt istoric”, http://istorieevanghelica.ro/2009/07/03/ bisericile-protestante-in-spatiul-romanesc-scurt-istoric/, accesat la 08.09.2018.
200. Chirot, Daniel. „Social Change in Communist Romania”, *Social Forces*, 57:2 (1978:Dec.).
201. Ciocăzanu, Laurențiu; Nahoi, Ovidiu. *„Interviu cu Regele”,* http://www.princeradu.ro/news/1117/18/ Interviu-cu-Regele-Evenimentul-Zilei/, accesat la 22.01.2019.
202. Cipăianu, George. ‘Une Eglise réduite au silence: les gréco-catholiques roumains et le communisme’, în *Transylvanian Review,* Vol. VI, Nr. 1, Spring, 1997.
203. Cosma, Valer Simion. „De la purificarea societății la «omul nou» în comunismul românesc. Reflecții pe marginea «memorialului durerii» și «DECREȚEII»”, http://cititordeproza.wordpress.com/2010/03/08/ de-la-purificarea-societatii-la-„omul-nou”-in-comunismul-romanesc-reflectii-pe-marginea- „memorialului-durerii”-si-„decreteii”/, accesat la 01.09.2023.
204. Cordoş, Sanda. „Clandestine Reading in Communist Romania: A Few Considerations”, în *Transylvanian Review*, Nr. 2/2010.
205. Deac, Dana. „Turda, poarta de salvare de lagărele naziste*”*, http://isro-ress.net/Portal/index.php?option= com_content&view=article&id=491:bd-392&catid=113:bd-2006-2007&Itemid=59, accesat la 18.08.2019.
206. Denize, Eugen. „Comunismul românesc de la începuturi până la moartea lui Gh. Gheorghiu-Dej”, în *Revista Memoria gândirii arestate*, http://revista.memoria.ro/?locationîview_article&idî386, accesat la 14.10.2019.
207. Diaconescu, Ioana. „Scriitori în Arhivele CNSAS. Nicolae Carandino. Arestarea unui partid”, în *România literară*, Nr. 4 /1–7 februarie 2006.
208. Diaconu, Mihaela. „Activitatea Legației române la Londra (1946–1948)”, în *Romanian Journal of History and International Studies*, Vol. I, No. 2/December 2014, Editura Semne, 2014.
209. Eyal, Jonathan. „Romania: a hermit under pressure”, în *World Today*, 45/1989.
210. Florea, Corneliu. „Ardealul în mărturiile lui Aurel Socol”, http://www.punctecardinale.ro/apr_2009/ apr_14_2009.html, accesat la 14.08.2018.
211. Florea, Corneliu. „Un deținut până la moarte”, http://analizesifapte2.blogspot.com/, accesat la 21.02.2018.
212. Gidó, Attila. „Viața comunității evreiești din Cluj-Napoca”, missingsince1944.ro/data/ro_GIDO.pdf, accesat la 21.06.2016.
213. Giurescu, Dinu. „Alegeri după model sovietic”, în *Magazin Istoric*, Nr. II, 1995
214. Gogan, Petru Popescu. „Memento!”, http://revista.memoria.ro/?location=view_article&id=351, accesat la 23.05.2019.
215. Grecu, Dan. „Ardealul de nord în timpul administratiei ungare (sept. 1940 – oct. 1944)”, http://membres. lycos.fr/dgrecu/AdN_istoric.htm#BM_3, accesat la 20.10.2019.
216. Grecu, Dan-Simion. „Date istorice despre situația Ardealului de nord (Sep.1944 – 1945)”, http://membres. lycos.fr/dgrecu/ArtPers.html” \l „AdNistoric, accesat la 20.06.2019.
217. Groza, Claudiu. „Diktatul și războiul, descrise de un fost deținut politic”, http://www.ziuadecj.ro/cultura/ diktatul-si-razboiul-descrise-de-un-fost-detinut-politic--49752.html, accesat la 13.08.2023.
218. Gyémánt, Ladislau. „Jewish Education in Transilvania in the Inter-war Period”, în *Studia Judaica* XI–XII, Ed. Efes, Cluj-Napoca, 2004.
219. Holquist, Peter. „State violence as technique. The logic of violence in Soviet totalitarism”, în Amir Weiner (ed.), *Landscaping the human garden. Twenty-century population managing in a comparative perspective*, Stranford, Stranford University Press, 2003.
220. Ildikó, Lipcsey. *Észak-Erdély szovjet katonai közigazgatás alatt. 1944, November 15 – 1945, Mácius 13*, în „História”, Nr. 4–5, 1989.
221. Illyés, Elemér. *National minorities in Romania. Change in Transilvania*, East European Monographs, Boulder, New York, 1982.

222. Lustig, Oliver. „Denaturări și falsificări care jignesc și profanează memoria victimelor terorii horthyste”, www.miscarea.com/transylvania, accesat la 23.08.2018.
223. Lăcustă, Ioan. „«Viața românească s-a refugiat la sate». Transilvania de Nord 12 februarie 1945”, în *Magazin Istoric*, Nr. 2/1995.
224. Lăcustă, Ioan. „Dictatul de la Viena. Cenzura și 3 septembrie 1940”, http://www.itcnet.ro/history/archive/mi1998/current9/mi16.htm, accesat la 12.07.2019.
225. Leuștean, Lucian, N. „The Political Control of Orthodoxy in the Construction of the Romanian State, 1859–1918”, în *European History Quarterly*, 2007, SAGE Publications, London, Vol. 37(1).
226. Levy, Robert. „The «Right Deviation» of Ana Pauker”, în *Communist and Post-Communist Studies*, Vol. 28, No. 2, 1995, pp. 239–254.
227. Marian, Gheorghe. „Greva studențească de la Cluj – 1946”, http://epochtimes-romania.com/articles/2007/03/article_8893.html, accesat la 23.06.2012.
228. Mircea Martin, „Cultura română între comunism și naționalism (V)”, http://www.revista22.ro/html/index.php?artî360&nrî2003-02-17, accesat la 29.08.2019.
229. Mărculescu, Corina. „Captive Romania: Police Terror and Ideological Masquerade under Communist Rule”, în East European Quarterly, XLI, No. 4/January 2008.
230. Meyendorff, Jean. „Sfidarea statului comunist”, http://www.crestinortodox.ro/editoriale/sfidarea-statului-comunist-70401.html, accesat la 14.04.2023.
231. Mihai, Florin. „Sioniștii, slugile imperialiștilor”, http://istoriacomunismului.blogspot.com/2008/03/sionitii-slugile-imperialișilor.html, accesat la 10.09.2012.
232. Moisuc, Viorica. „Un teritoriu care se cheamă Transilvania”, http://www.raremaps.com/maps/big, accesat la 25.10.2018.
233. Moldovan, Mircea. The Attitude of the Gree*k-Catholic Church to the Jews in North-Transylvania in the Time of the Holocaust*, în *Studia Judaica IV*, editor Ladislau Gyémánt, Cluj-Napoca, Ed. Sincron, 1995.
234. Morar-Vulcu, Călin. „Reprezentarea acțiunii violente în discursul oficial din România în perioada comunistă”, în *Studia Universitatis „Babeș-Bolyai” Historia*, Vol. 55, Nr. 1–2, iunie-decembrie 2010.
235. Nistor, Ioan Silviu. „Perioada administrației militare sovietice”, http://www.primariaclujnapoca.ro/istoric6.htm, accesat la 11.11.2019.
236. Nistor, Ioan Silviu. „Constituirea și activitatea Comisariatului pentru administrarea Transilvaniei eliberate (octombrie 1944-martie 1945)”, în *Anuarul Institutului de istorie și arheologie Cluj-Napoca*, XXVI, 1983–1984.
237. Păușan, Cristina. „Justiția populară și criminalii de război”, în *Arhivele totalitarismului*, Vol. 7, 1–2/1999.
238. Petresc, Dragoș. „Continuity, Legitimacy and Identity: Understanding the Romanian August of 1968”, în *Cuadernos de Historia Contemporánea*, 2009, Vol. 31.
239. Pintelei, Alexandru. „Cardinalul Iuliu Hossu: un suflet pentru Cristos”, http://www.viata-crestina.ro/index.php/2006/01/31/cardinalul-iuliu-hossu-un-suflet-pentru-cristos/, accesat la 30.08.2012.
240. Pleșa, Liviu, Marius. „Aspecte ale politicii PCR privind crearea de sciziuni în interiorul PNȚ”, în *Arhivele Securității*, vol. I, Editura Nemira, București, 2004.
241. Pop, Adrian. „1950. Legația SUA informează: Dominația URSS asupra României nu poate fi slăbită”, http://www.itcnet.ro/history/archive/mi2001/current4/mi40.htm, accesat la 25.09.2019.
242. Popescu-Tanasie Loredana, „Decrete-lege privind îndeplinirea dispozițiilor din conveția de armistițiu în județul Timiș Torontal”, în *MEMORIAL 1989. Buletin științific și de informare*, Nr. 1 (10)/2012, p. 115.
243. Pop, Dănuț; Pop, Călin-Cornel; Vlaicu, Cosmin-Radu. „Elemente istorice și legislative privind organizarea instituției administrative a prefectului în România”, în *Revista Transilvană de Științe Administrative*, 1 (25)/2010.
244. Popovici, Vlad. „Serviciul sanitar al județului și regiunii Cluj în primii ani ai regimului comunist (1948–1952)”, în *Revista de sociologie*, Nr. 3–4/2010.
245. Puget, Henry. „Les Institutions Administratives Etrangères”, *Etudes Politiques Economiques et Sociales*, No. 17, Paris, Dalloz, 1969.
246. Puris, S. „Regimurile comuniste condamnate la Cluj”, http://epochtimes-romania.com/article.php?article_idî8869, accesat la 11.11.2019.

247. Rădulescu – Motru, C. „Memorii din 1949", selecții de Gabriela Dumitrescu, http://www.itcnet.ro/history/archive/mi2000/current12/mi19.htm" șl „top", accesat la 25.05.2019.
248. Rhodes, Anthony. „Resistance in Rumania", în *Spectator*, 199:6755 (1957:Dec. 13).
249. Roman, Cristina. „Bazele legislative ale represiunii comuniste în România", în Anuarul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România, Vol. I, *De ce trebuie condamnat comunismul*, Polirom, 2006.
250. Roșca, Ioan. „Alibiul pedepsirii antisemitismului în sovietizarea României", http://www.piatauniversitatii.com/ico/p2000-2003/docs/09.asp.htm, accesat la 10.01.2023.
251. Rusan, Romulus. „Elitele Unirii exterminate în închisori", http://www.revista22.ro/elitele-unirii-exterminate-in-inchisori-5086.html, accesat la 16.06.2023.
252. Slăniceanu, Ion, Popescu. „Pregătirea și perfecționarea profesională a funcționarilor publici", în *Revista Transilvană de Stiinte Administrative*, 1(4)/2000.
253. Stan, Lavinia; Turcescu, Lucian. „Religious education in Romania", în *Communist and Post-Communist Studies*, Nr. 38, 2005.
254. Solomovici, Teșu. „«Tribunalul Poporului» și Procesul ziariștilor «naționaliști»", http://www.ziua.net/display.php?id=223148&data=2007-06-30, accesat la 13.12.2016.
255. Stan, Marius. „Despre tragedia impunerii *omului nou*. Fenomenul Pitești", în *Anuarul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România*, Vol. I, Ed. Polirom, Iași, 2006.
256. Stănescu, Adrian. „60 de ani de la 23 august 1944", în *Curierul românesc*, Revista românilor de pretutindeni, Anul XV Nr. 8 (211) August 2004.
257. Șandru, Vasile, „Conexiunea moscovită a problemei transilvane", http://www.itcnet.ro/history/archive/mi2000/current10/mi41.htm, accesat la 22.05.2019.
258. Ștefan, Alexandru. „Politici culturale în câmpul literar românesc între 1944–1948", în *Sfera Politicii*, Revistă lunară de științe politice editată de Institutul de Cercetări Politice și Economice și Fundația „Societatea Civilă", Anul IX, Nr. 89/2001.
259. Știrban, Codruța, Maria; Știrban, Marcel. „1948. Momente pregătitoare. Episcopi sub urmărire", în *Provincia*, Revistă lunară de cultură politică, Anul II, Nr. 8–9, august-septembrie 2001.
260. Talamba, Daniel Gh. „Minoritățile naționale și administrația locală. Maghiarii din România 1944–1948", http://www.e-transilvania.ro/perioada_contemporana_1.htm, accesat la 23.06.2016.
261. Talamba, Daniel Gh. „Presa maghiară din România", http://e-transilvania.ro/print.php?art=57&lang=ro, accesat la 22.02.2018.
262. Tamás, Lönhárt; Țârău, Virgiliu. „Minorities and Communism în Transylvania (1944–1947) Tolerance and Intolerance în Romania and Hungary", http://www.stm.unipi.it/Clioh/tabs/libri/9/03-Lonhart_25-44.pdf, accesat la 18.08.2016.
263. Țârău, Liviu. „Dezvoltarea structurilor de putere ale PCR. în județul Cluj 1945–1946", în *Anuarul Institutului de Istorie Cluj,* Ed. Academiei Române, Tomul XXXII, 1993.
264. Țârău, Virgiliu. „Campania electorală și rezultatul real al alegerilor din 19 noiembrie 1946, în județele Cluj, Someș și Turda", în Sorin Mitu, Florin Gogâltan (coordonatori), *Studii de istorie a Transilvaniei*, Cluj, 1994.
265. Țârău, Virgiliu. „Considérations sur l-evolution numérique des membres du Parti Communiste Roumain entre 1944–1946. Etude de cas sur la ville de Cluj", în *Transylvanian Review*, Vol. IV, Winter, 1995.
266. Țârău, Virgiliu. „Viața politică și problema locuințelor la Cluj în anii 1944–1945", în *Studii de Istoria Transilvaniei. Tinerii Istorici*, Vol. II, Oradea, 1995–1996.
267. Țârău, Virgiliu. „Un oraș în tranziție. Negocierile dintre Frontul Național Democrat și Uniunea Democrată Română din Cluj (noiembrie 1944 – martie 1945)", în *Anuarul Institutului de Istorie «George Barițiu» din Cluj-Napoca*, Tom. XLV, 2006.
268. Teodor, Mihaela. „Interviu despre Nicolae Carandino cu profesorul Radu Ciuceanu", în *Transilvania*, Nr. 6/2010.
269. Troncota, Cristian. „Dușman al poporului", http://www.itcnet.ro/history/archive/mi1998/current10/mi24.htm, accesat la 5.09.2019.
270. Totok, William. „Episcopul, Hitler și Securitatea" (I), în *Observator cultural*, Nr. 252–253/ 21 decembrie 2004 – 3 ianuarie 2005.

271. Turliuc, Cătălin. „Dezvoltarea și modernizarea inegală, trăsături constante ale Statului român”, http://www.ziarullumina.ro/articole;786;1;18403;0;Dezvoltarea-si-modernizarea-inegala-trasaturi-constante-ale-Statului-roman.html#, accesat la 20.09.2019.
272. Țene, Ionuț. „Și primul primar comunist al Clujului a dorit să-l asasineze pe Ceaușescu în 1983”, http://www.napocanews.ro/2011/01/si-primul-primar-comunist-al-clujului-a-dorit-sa-l-asasineze-pe-ceausescu-in-1983.html, accesat la 28.03.2018.
273. Țene, Ionuț. „Nicolae Mărgineanu în furtuna comunistă”, http://www.napocanews.ro/2009/03/nicolae-margineanu-in-furtuna-comunista.html, accesat la 10.04.2019.
274. Țene, Ionuț. „Transilvania de Nord între eliberarea de sub horthyiști și ocupația sovietică (septembrie 1944 – martie 1945)”, http://www.napocanews.ro/2009/12/transilvania-de-nord-intre-eliberarea-de-sub-horthyisti-si-ocupatia-sovietica-septembrie-1944-martie-1945.html, accesat la 25.08.2019.
275. Țene, Ionuț. „Întoarcerea administrației românești la Cluj. Semnele comunizării (1944–1945)”, http://www.napocanews.ro/2009/11/intoarcerea-administratiei-romanesti-la-cluj-semnele-comunizarii-1944-1945.html, accesat la 10.05.2019.
276. Țene, Ionuț. „6 martie 1946: Studenții clujeni au spus Nu guvernului dr. Petru Groza”, http://www.napocanews.ro/2009/03/6-martie-1946-studentii-clujeni-au-spus-nu-guvernului-dr-petru-groza.html, accesat la 21.07.2019.
277. Țiu, Ilarion. „Administrația locală, în mâinile comuniștilor”, http://www.jurnalul.ro/articol_76098/comunism___administratia_locala__in_mainile_comunistilor.html, accesat la 12.08.2019.
278. Țiu, Ilarion. „Comuniștii preiau frâiele diplomației românești”, http://www.jurnalul.ro/articol_61653/istorie comunistii_preiau_fraiele_diplomatiei_romanesti.html, accesat la 21.04.2019.
279. Țiu, Ilarion. „Dispariția elitei «de tip vechi»”, http://www.jurnalul.ro/articol_67234/comunism___disparitia_elitei__de_tip_vechi_.html, accesat la 15.04.2019.
280. Țiu, Ilarion. „La alegerile din 1946 se introduce vot universal”, http://istoriacomunismului.blogspot.com/2006/06/la-alegerile-din-1946-se-introduce-vot.html, accesat la 16.01.2019.
281. Țiu, Ilarion. „Strategii electorale ale PNȚ după 1944”, http://www.jurnalul.ro/articol_67237/strategii_electorale_ale_pnt_dupa_1944.html
282. Țiu, Ilarion. „«Ziariștii fasciști», în boxa acuzaților”, http://www.jurnalul.ro/articol 47802/comunism ziaristii fascisti în boxa acuzatilor.html, accesat la 21.03.2018.
283. Andreea Vilcovschi, „Cum a fost desființat Consiliul Dirigent, forul care a condus Transilvania după Marea Unire. Poziția lui Iuliu Maniu”, 2022, https://adevarul.ro/stiri-locale/zalau/cum-a-fost-desfiintat-consiliul-dirigent-forul-2002543.html, accesat la 01.10.2023.
284. Vohn, Cristina. „Interviu cu istoricul Dinu Giurescu”, https://jurnalul.ro/scinteia/istoria-comunismului/comunism-interviu-cu-istoricul-dinu-giurescu-22368.html, accesat la 06.09.2023.
285. Vultur-Sălăgean, Marcela. „Le statut juridique, administratif et politique de la Transylvanie septentrionale, novembre 1944 – mars 1945 (II)”, în *Transylvanian Review*, Vol. X, No. 1, Spring, 2001.
286. Vohn, Cristina. „PCdR și Transilvania – Tactica de cucerire a puterii”, http://istoriacomunismului.blogspot.com/2006/02/pcdr-si-transilvania-tactica-de.html, accesat la 18.09.2019.
287. Vohn, Cristina. „Problema Transilvaniei”, http://istoriacomunismului.com/2006/03/problema-transilvaniei.html, accesat la 20.06.2016.
288. „Comunism și postcomunism în România”, http://oameniicetatii.xhost.ro/oameniicetatii_files/obstea romana.pdf, accesat la 23.08.2012.
289. „Detalii fișe matricole penale – deținuți politici”, http://www.crimelecomunismului.ro/ro/fise_detinuti_politici/fise_matricole_penale_detinuti_politici/, site-ul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc, accesat la 16.07.2012.
290. „Fișe de întemnițare: ÎPS Bartolomeu și părintele Boilă”, http://www.ziuadecj.ro/eveniment/fise-de-intemnitare-ips-bartolomeu-si-parintele-boila--32922.html, accesat la 07.08.2018.
291. FINAL REPORT of the International Commission on the Holocaust in Romania, http://www.ushmm.org/research/center/presentations/features/details/2005-03-10/pdf/romanian/chapter_12.pdf, accesat la 13.05.2018.

292. „Instaurarea regimului comunist", http://www.comunismulinromania.ro/Articole/Instaurarea-regimului-comunist-1944-%E2%80%93-1947.html?print=1&tmpl=component, accesat la 23.09.2018.
293. „Generația Unirii exterminată în Gulag", http://www.corneliu-coposu.ro/articol/index.php/531_generatia_unirii_exterminata_in_gulag/, accesat la 22.11.2012.
294. „Județul Cluj", http://romaniainterbelica.memoria.ro/judete/cluj/index.html, accesat la 24.04.2020.
295. „Listele electorale și cazul Ion Mihalache", www.procesulcomunismului.com/marturii/fonduri/ioanitoiu/maniu2/docs/maniu2p_45.htm, accesat la 04.11.2012
296. Ministerul Cultelor și Artelor. Direcția Studii, http://www.arhivelenationale.ro/images/custom/image/serban/Culte%20final.pdf, accesat la 14.03.2018.
297. „Procesul criminalilor de război", www1.yadvashem.org/about_yad/what_new/data_whats_new/pdf/Romanian/Postwar_Trials.pdf, accesat la 20.11.2018.
298. „19 noiembrie 1946 – legitimarea prin fraudă", http://www.romanialibera.ro/opinii/aldine/19-noiembrie-1946-legitimarea-prin-frauda-24214.html, accesat la 22.08.2016.
299. „23 August – Ieșirea României din Axă", http://www.PSD-ctp.ro/ro/istoria/23-august-iesirea-romanie-din-axa/, accesat la 22.01.2012.
300. „CONVENȚIE DE ARMISTIȚIU din 12 septembrie 1944 între guvernul român, pe de o parte, și guvernele Uniunii Sovietice, Regatul Unit și Statele Unite ale Americii, pe de altă parte", https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/31, accesat la 20.09.2022.

ISBN: 978-606-37-2002-4
ISBN: 978-606-37-2003-1